

18

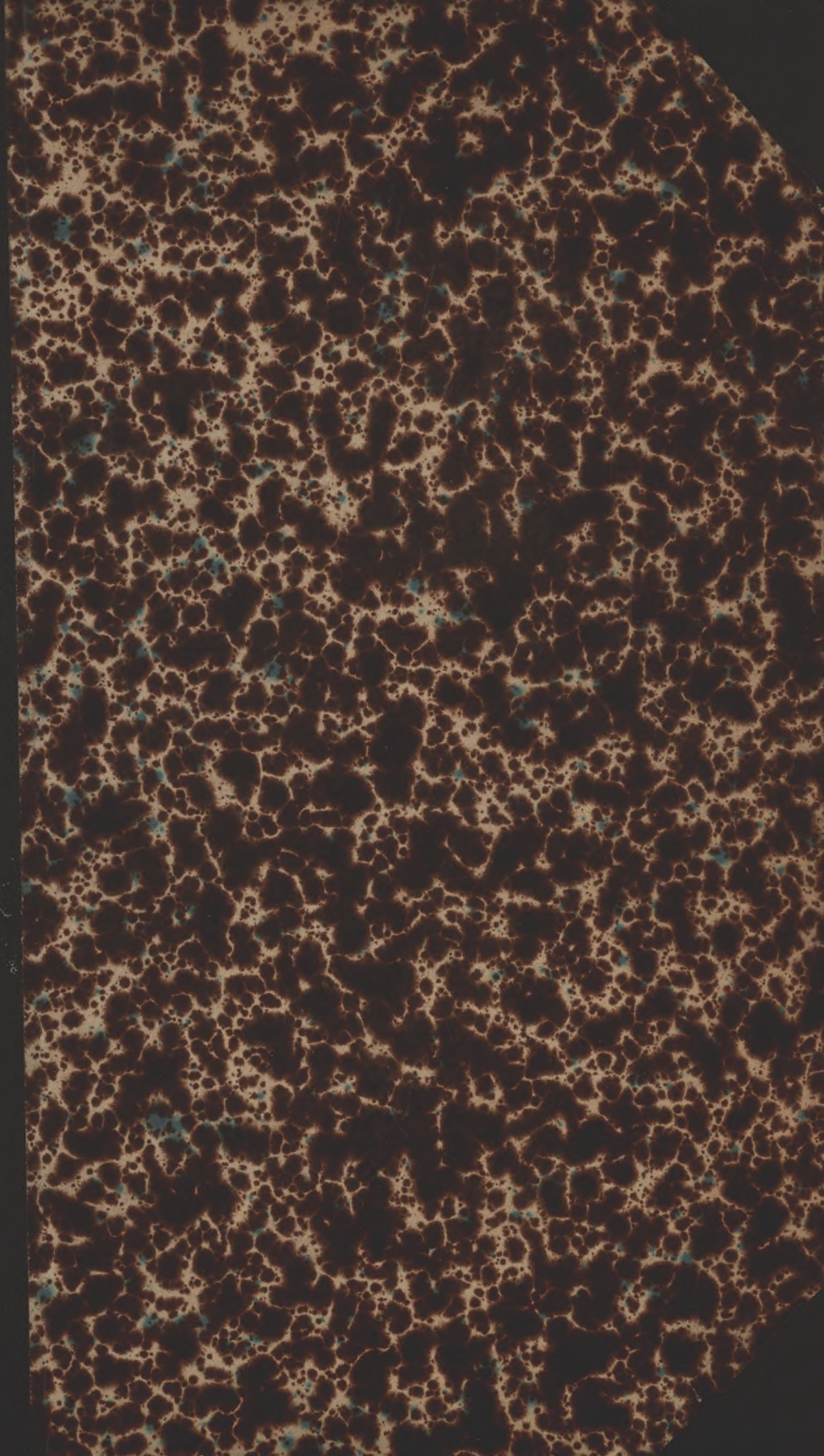
Lakatos Károly.

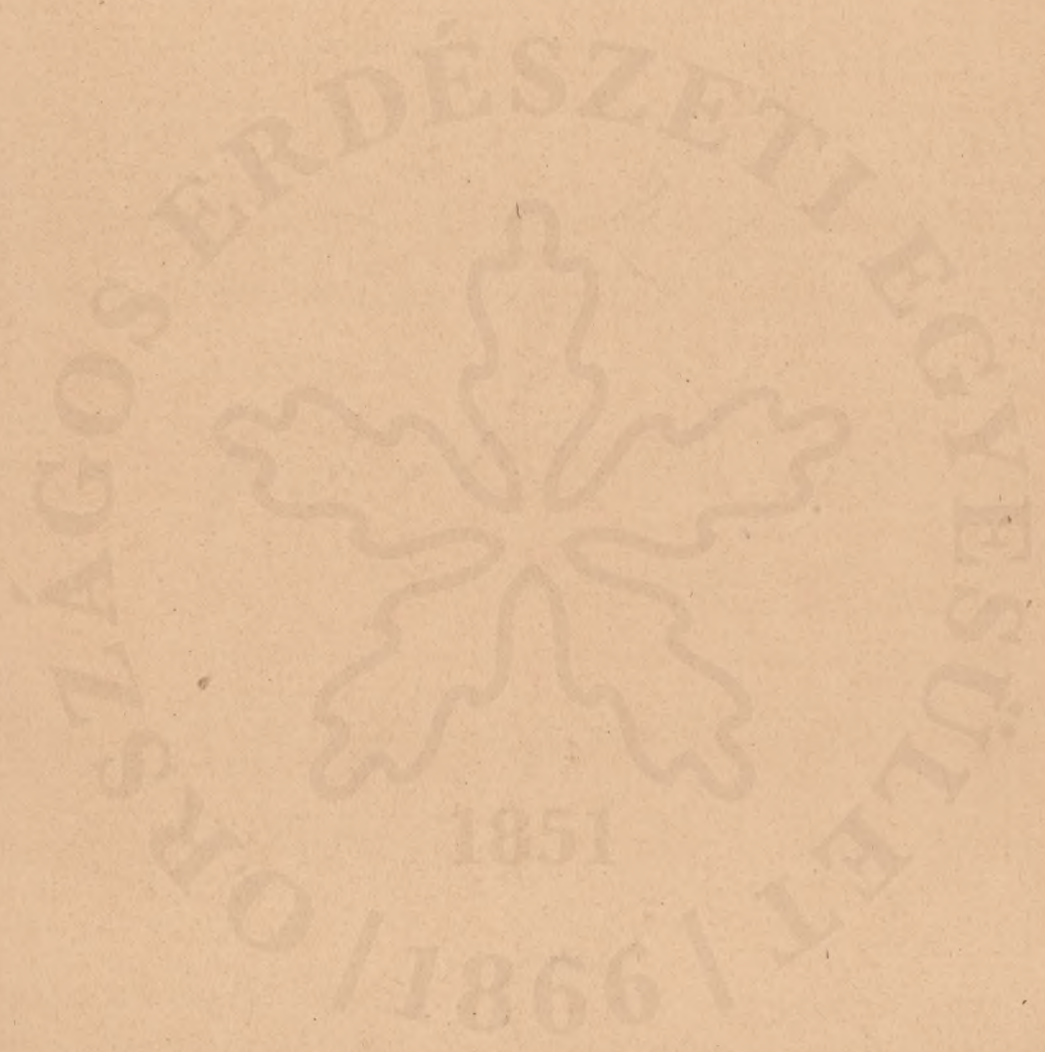
VADÁSZMESTER-
SÉG
KÖNYVE.

L

50

A

VADÁSZMESTERSÉG KÖNYVE

(SZAKVADÁSZ A GYAKORLATBAN).

A VADÁSZAT KEZELÉSE-, A HASZNOS VAD ÓVÁSA-, TENYÉSZTÉSE ÉS
A RAGADOZÓ VADAK PUSZTÍTÁSA KÖRÜLI TEENDŐK ÉS ISMERETEK
FOGLALATA.

HIVATÁSOS VADÁSZOK ÉS VADÁSZATKEDVELŐK SZÁMÁRA

IRTA:

LAKATOS KÁROLY.

VASTAGH GÉZA, THORBURN ANGOL ÁLLATFESTŐ.; Dr. LENDL ADOLF, Dr. MADARÁSZ GYULA, KÓHAUT TANÁR,
FÉLEGYHÁZI GYULA STB. FESTŐMŰVÉSZEK ÉS TUDÓSOK RAJZAIVAL.

A. V. 1884.

VIII/3.

OEE Könyvtár
Áll.Éll. 2018

BUDAPEST

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

1903

Endrényi Imre, Szeged.

császári és Királyi Fensége

JÓZSEF ÁGOST
FŐHERCZEG ÚRNAK

Mély tisztelettel és hódolattal ajánlja a

Magyarai Imre, Szeged

császári és Királyi Fensége:

JÓZSEF ÁGOST
FŐHERCZEG ÚRNAK

Mély tisztelettel és hódolattal ajánlja a

SZERZŐ

Előszó.

Mily felséges szenvedelem lehetett az egykor: lóháton gyors szárnyú sólyommal űzni a remek tollú gémet, mily élvezet: kiragadni a nemes szárnyasviador karmai közül a lápok hószinű ékességét!

Minő pompás kép lehetett az, midőn a selymes tollát féltő kócsagmadár fönt, a napsugaras levegőben csatára kelt a villámszárnyú madáraristokraták legnemesbjével: a híres kelecse-madárral s végre mint egekből aláhulló, de még mindig fénylő meteor — hanyatlott le győzelmes ellenével a korlátlan mezőny ingó füvei, virágai közé, hogy a hónál is fehérebb, makulátlanabb remek lengésű „kolcsag“-ait felséges ékességül engedje át a nyusztos kalpag ékköves „medályába“, hogy megkáprázzék a szem, a mikor a napsugár ömletgének aranyos glóriájában megring ékesen.

Hová lettek azok a szép daliás idők, midőn Erdély vadregényes bércei közt szilaj paripákon — a bátorság tüzével a szemben-szívben — s csak egy buzogánynyal, törekeny kopjával avagy gerelylyel fegyverkezve állt szembe a magyar az ádáz „csikasszal“, medvével, bölénnyel, ez egykori rémitő szilajságú s ám impozáns és igazában fejedelmi vadjával a bérczes hazának, a melynek vadászatához képest a mai medveadásatok, de még a spanyolok bikaviadalai is csak kakasviadatok lehetnek!

Vége a „cziczkek“, „dámák“, „komteszek“ kultuszának is az Alföld vadvirágos térein, a hol a korlátlanság szilaj szabadosságával rohanhatott s rohant nyilaló villámként a ma már agyonrekonstruált egykori nemes magyar fajló az agár után!

Ám eltűntek a Recsky-ek, Nadányi-ak, Kállay-ak, Fazekas-ok (de ki tudná mind előszámlálni a nemes huszár-nácziót!), ez utolsó mohikánjai a szép daliás és minden ízében magyaros lovasvadász-szenvedelemnek mely annyi bátorszívű, lovagias vitéz ivadékot nevelt, edzett a hazának.

Hová, de hová is lettek ezek a nemestűzedzett alakjai az ősmagyar fajtának?!

Eltűntek rendre; ma már talán nincs is belőlük.

A mulékony idő szép délibábja volt az a kor még, míg lassanként megnehezült felettünk az idők járása, a modern eszmék fürgetege, mely elsorvasztá az ősi tradíciók gyökereit s leégeté színpadias görögtüzével minden kedves sallangját, jellegét az ősi sablonnak, le a dolmány pitykéit a lengő darutollal együtt, hogy sárga czipellőkben, égreakiáltó fazékkalap alatt gubódzunk át a testünktől-lelkünktől idegen, hamis ideálok szürke menyországába.

A sólyom-kultusz is lejárt lassan az idők sorján és megsemmisült még az emléke is a feledés rozsdája alatt — minden más régi emlékeink, nemzeti hagyományainkkal együtt. Az ősiség ma már csak köd, szürke miszterium dicső multunk egyre halványodó égén!

Lassanként eltűnedeztek a pompás gémek is. A nemes kócsag elment más hazát keresni, a hol talán jobban megbecsülik a tollát, mint nálunk ma már, ahol csak a mythosban él még jobbadán; olyan ritka igen ritka lett a kócsag is, meg a tolla is.

A gyors szárnyú sólymot leszorították a modern fegyvertechnika vívmányai a férfias időtöltések mezejéről s már nem a „nemes vadászmadarat“, a nemesség kitüntető, kiváltságos symbolumát látja benne a régi ideáljait megtagadó modern felfogás, hanem a „rablót“, a légvérszomjas útonállóját, mely csak egy lövetnyi sörétre érdemes — bár hajdan majdnem szent vala, törvény által védett, melyet nem nemesnek még csak érinteni is alig lehetett a megtorlás veszélye nélkül.

Hogy megváltoztat mindent az idő átalakító ereje!

A tradíciók a kulturszellem diadalmas áramlatában egyre zülnek; foszlányai az emlékezetben lengenek ugyan még egy darabig, mint a hogy a sirkeresztek a gyászfátylat lengetik, de elfújja a diadalmas fuvalom azt is és nyilván nemsokára hire sem lesz, hogy volt valaha . . .

Megváltozott, átalakult lassanként vadászatunk is -- és kitagadhatná ez átalakulás előnyös voltát! bár a konzervatív világnézet kevés gyönyörűséget talál új formáiban, a mennyiben a nemzeti karaktervonások zománczát a kulturszellem koptató köve leszedte róla alaposan. De hát a kultura nem különböztet meg nemzeteket, nem alkalmazkodik tradíciókhoz; fejlesztő munkája egységes, kozmopolita irányú s vívmányait világra szóló közkinccsé avatja.

A vadászat modern formában való kialakulása, a germán népek érdeme leginkább; tőlük vettük át mi s követőjük lett a világ minden művelt nemzete; csak az angolszász nép lépett e téren az extravagganciák tarka mezejére; de nem nemzetiesített, hanem egyszerűen elkorcsosított a meny nyiben — úgy látszik — e nagy nemzetnek semmi érzéke sincs az eszményi érdekek méltánylásához és a gyakran hangoztatott gyakorlatias ságra való törekvése — legalább a vadászatterén — nem másból, mint a végtelen önzésből látszik kifolyását venni, minthogy különben is egész életét anyagi érdekek irányítják. Baromfitenyésztővé válik s ólakban neveli magának a löni valót, mert a természet nem termelhet annyit, a mennyi az ő „lelövési“ vágyát kielégíthetné; mert az angol tulajdonképpen nem is vadászik, hanem „sportol“ (a mi nekünk igazán angolul van!): „lelő“, — vagyis inkább lövész mint vadász. „Minél több lövési alkalom és minél több lelőtt vad“ ez a jelszava; a többi nem érdeklí.

Sajnos, ez a torzirány a vadászatnak emígyenvaló elfajulása mind több és több hívet kezd hódítani hazánkban is. Különben, hol, ha nem nálunk, a hol a gyöngö nemzeti érzés mellett oly nagy az utánzási hajlam s az újság és idegen utáni vágy s kezdünk odajutni, hogy azt, ki egymagában nekiindul a szabad természet templomának, hogy abban a nagy természet imádata mellett vadászévezeteket szerezzen magának: egyenesen kinevetik, mert az ellenáramlat felfogása szerint ez manapság már nem vadászat, hanem csupán „böngészet“ számba megy — s a ki vadászmesterségről s a vadászati sikerek érdekében az önerejére, tudására való szorítókozásról mer beszélni: annak jobb lett volna nem is születnie, mert a gúny nyilaival egyenesen agyon öldösik s a világtól elmaradottnak tartják. A hajtók nélküli vadászat ma már „kitaposó paraszt mulatság“, lesipuskásokodás; hanem angol felszereléssel, angol puskával, a hatodik határban nyargalászó dögökkel s a hajtók sokadalmával indulni ki a fenséges természet méla csendjének megháborítására s ölni, gyilkolni mindent rakásra, hajtókat hozni „terítékre“: ez vadászat, „előkelő“ „sport“ a szegény ember vetésének letiporásával együtt!

És mi annak az oka, hogy ide jutottunk vadászatunkkal?

Őszintén megvallva az, hogy mint sok más téren, úgy a vadászat terén is a tolakodó diletánizmus grassál nálunk, a mi minden téren a szakra nézve annak kezdetlegességét, kialakulatlanság jelenti — s az, hogy a komoly, igazi szakértői elem teljesen távol tartja magát minden útbaigazító közrehatástól — és végül az, hogy a hozzáértő és bátor kritikának teljes hiányában vagyunk, mely körülmény a diletanizmus tolakodását még szertelenebbé teszi.

Valóban, itt volna már az ideje, hogy a hivatottak és tekintélyek vennék kezükbe vadászati viszonyaink rekonstruálásának ügyét; ma még nem késő, ma még könnyű vissza térni a régi helyes alapra — s kiindulni újra egy helyesebb irányba, ha az viszonyaink és faji sajátságaink szempontjából szükségesnek látszanék, de tovább is a diletanizmus elkorcsosító hatása alatt hagyni vadászatunkat, valóságos bűn volna a nemzeti előrehaladás géniusza iránt.

Ugyancsak ezt mondhatjuk vadászati szakirodalmunkra vonatkozólag is.

Terjesztenünk kell az igazi, nemes vadászat eszméjét írásban, gyakorlatban; lépjenek ki a térre a hivatottak, a tekintélyek! Ostorozzuk azt a vad ideát, mely a halomralövés, természetpusztítás s nemzetietlen modorosságokat, idegenszerűségeket óhajtja eszményként odaállítani! Mert mi a vadászat ma, midőn megszűnt életfentartó foglalkozás lenni, mint egykor vala?

Nemes szenvedély!

Egy oly szenvedély, mely az igaz vadászlelkekben természetimádatból és poezisból van összetéve, mely a vadászatot önmagáért a vadászatért és emiatt a vadat kedveli, nem pedig megfordítva. A vad az igazi vadásznál csak járuléka, jutalma szenvedélyének, nem pedig a vadászat egyedüli célja. Főcél maga az ideál: a vadászat tehát!

Csakis azok, kik ily értelemben kultiválják a vadászatot, tarthatják magukat a tegezes istennő méltó lovagjainak; ellenben, a kik csupán a halomragyilkolást tartják „vadászat“-nak s ebben a „rekord“-ot az ideálnak: lehetnek zsebre vadászók, „lelövők“, vérengző természetpusztítók; lehetnek csudalövők is, de a „vadász“ jelzőre érdemetlenek, bár mint igyekeznek is magukat megbámulni való matadorokká feltolni. Munkájok mindenkor undorral tölti el a nemesebb érzelmű vadászlelkeket.

De térjünk vadászati szakirodalmunkra. Hogy is állunk ezzel? Úgy, hogy tulajdonképpen nincs is vadászati szakirodalmunk! Egy-két vadászattal is foglalkozó ujság, egyetlen szaklap, néhány könyvalakban megjelent jóakarató kísérlet, alig egy-két jobb könyv a diletens firók mellett — ebből áll szakirodalmunk. De a mivel birunk is e téren, az is jobbára idegen utánczat, avagy plagizálása németnek, angolnak s hogy a szakművekben még csak nyomát sem találjuk a magyar szellem hatásának, valami nemzetiességre törekvő iránynak, azt a főntebbiek után mondanom sem kell talán.

Mi ennek a nagy kopárságnak és silányságnak az oka?

Talán hiányában volnánk az avatott, a tollforgatáshoz is értő szakembereknek?

Semmi esetre sem. Sőt ellenkezőleg!

Egy kis jóakarattal Pató Pál-féle felfogás nélkül, sok avatott toll működhetne közre hazai vadászati szakirodalmunk felvirágoztatására — *ha* végtelen indolencia, nembánomság nem jellemezne minket magyarokat annyira, mikor arról van szó, hogy valamit a közös érdekek előmozdítására kell tenni.

Ez a bibi. Ezért nincs szakirodalmunk s azért idegen utánczat s jórészt silányság a mi van, mert a feltűnni vágyó üres diletanizmusnak engedték át a tért, míg a valódi szakavatottság véka alá rejtje tapasztalatai kincseit, tudását a helyett, hogy hazafias kötelességből közkincsé tenni.

Én, ki könyvem írásakor vadászati szakirodalmunkat áttanulmányoztam eredeti magyar adatok végett: tudom csak mi csekély értékű és mily szegény, nagyon szegény a mit e téren magunkénak mondhatunk! Micsoda küzdés ily viszonyok között igazi vérbeli munkát létre hozni! S mondhatom az is volt. Mert hisz szakművet adatok nélkül létre hozni nem lehet; egy ember mindent alaposan ki nem tapasztalhat, ki nem próbálhat; egyetlen emberi élet kevés is arra, hogy tanulmányaiban egy szakot teljesen kimeríthessen. Hanem azért iparkodtam munkámban mindenben magyart adni.

Véleményem szerint szükség volt erre az összefoglaló műre, mert vadászati szakiskola hiányában a ki a hivatásos vadászati pályára lépett, tehát a *kezdő* szakvadászok: a nekik való útbaigazító, mindenben hű tanácsadóul szolgáló és a szakot teljesen kimerítő műnek teljes hiányában voltak; de hiányában volt általában a magyar vadászpublikum is a vadászmesterséget tárgyaló oly magyar munkának, mely azt a szak minden részletére kiterjedőleg összefoglalva adja. Művem tehát hézagot pótol — mindaddig a míg csak valamely tökéletesebb enemű szellemi termék feleslegessé nem teszi. Én fogok annak legjobban örülni szakirodalmunk előrehaladása érdekében, ha minél előbb és minél több ily irodalmi csillag fogja az én szerény lámpám fényét elhomályosítani.

Sokan szokták azt hangoztatni, hogy a vadászatot, illetve a vadászmesterséget könyvből megtanulni nem lehet s hogy az ilyen könyvből szerzett stúdiumok nem érnek semmit. Nos hát, ez manapság már meghaladott vélemény. Sőt inkább szükséges, elkerülhetlen, ha mesterség gyakorlásáról van szó, hogy a prakszist a legkimerítőbb theoretikus előképzettség előzze meg, mert enélkül zöldágra jutni nem lehet s a ki teszi, csak a kontárok számát szaporítja.

Részemről iparkodtam, hogy művemmel a czélnak a lehetőséghez képest megfeleljek; 36 évi vadászpályámon szedtem hozzá az anyagot,

tudást, tapasztalást s kiváló szakférfiak adataival egészítém ki mindazt, a mi kiegészítésre, a szak érdekében kibővítésre szorult.

Általában könyvemben összegyűjtöttem mindazt, a mi csak a hivatásos vadász tudása számára hasznosnak mutatkozott; ellenben a túlhaladott dolgokat, ósdiságokat teljesen figyelmen kívül hagytam. De elkerültem könyvem szerkesztésében a szokott sablont is s úgy osztottam be az egészet, hogy a kinek szüksége van a felhalmozott adatok valamelyikére: kénytelen legyen a könyvben buvárkodni, még a feleletet megtalálja — elolvasni talán az egész könyvet is; mert sok dolog van elrejtve e műben, a mi felületes átlapozásra szembe nem tűnik, éppen mint a bibliában — s én azt akarom, hogy munkám valódi bibliája is legyen a vadászoknak, hogy a hithűek minél többet forgassák Diana istennőnk nagyobb dicsőségére.

Úgy legyen!

Irtam Budapesten, 1903. évi februárius havában.

Lakatos Károly.

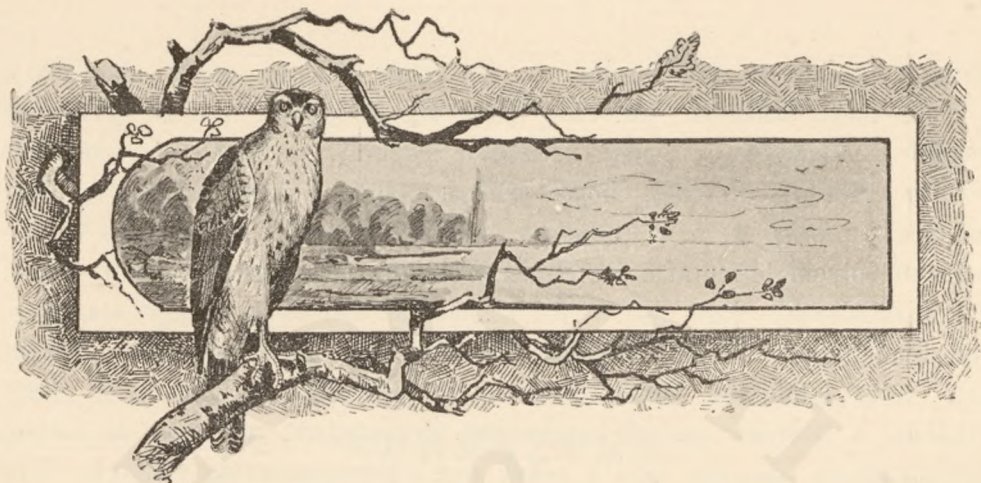

1851

1866

BEVEZETÉS.

A vadászati év augusztussal veszi kezdetét, a mikor a természet megérlelte már azt az új életet, melynek a virág szirmában, a földben, légben, vízben, madárfészkekben s a szívekben egyaránt létet adott s e révén jogot, a mindenség nagy egyetemlegében azt a helyet elfoglalni, betölteni, a melyre rendeltetéséhez képest hivatva van az *életért*. És ezek a „rendeltetések“ a lényekre nézve igen különbözők: ez sorsuk s végzetük is egyszersmind. A természetben semmi sem ok nélkül való; és az ok okozatokat szül, aminek viszont ismétlen való visszahatás a következőképpen, melyben természetszerűleg a gyengébb, az életképtelenebb húzza a rövidebbet, mert a világegység összetartó ereje az őserő fenségében rejlik, mely megadja a létezés jogát s újítni, tökéletesíteni van hivatva — bár kegyetlen erővel is itt-ott: ezer halál révén talán, a hol további léte s rendeltetése érdekében a lekaszált élet felszít sóhajaiból kénytelen meríteni a felfrissülés atomjait egy tökéletesebb harmónia kiegészítéséhez. Ennek a küszködésnek egyik részese az ember is, fölénnyel a többi küzdő fél felett — ugyancsak az erő és szellem hatalmánál fogva, habár több joggal nem is, de mindenesetre természetadta eredendő jogánál fogva szinte s hogy ő a győztes, a hatalmas, a korlátlan jogú lény a többi felett: a „világ ura“, — az a rendeltetéséhez képest van így, nem pedig a feltolakodó

hatalmi érdekek önzése folytán. — Ha tehát a virág mézét elhordhatja a méh, mert szüksége van rá s azért ténye jogos, — s ha a sólyom megöli a galambot, a madár felszedi a bogarat, mert éhes, a rovarévó növény becsukja kelyhét, hogy szükségletéhez képest egy apró lényt semmisítsen meg — s ha a nemes oroszlán, a nemes sasmadár, a villám-szárnyú sólyom létfenntartását félreismerhetlen sportszerűséggel köti össze: akkor mindezekre joga van a föld urának: az embernek is, mert élni akar, élni rendeltetett s talán uralomra hivatott — s mivel léte nem önként való: tette bűnül fel nem róható, mert joga a természetben, az őserő titkában, a létérdek őserőjű hatalmában gyökeredzik, mit csak az idétlen álszenteskedés ismerhet félre s róhat meg a jogosulatlanság vádjával. Hisz a csillagokat, világokat is az erő tartja fenn és semmisíti meg egy lehetetlennel, ha a szükség úgy kívánja. Hatalom, romboló erő nélkül nincs élet, nincs megújulás; ez bizonyos tekintetben, bizonyos körülmények közt erényszámba is mehet, hanem a túlhajtás, az már bűn. Egyébiránt a vadászat Istentől szentesített joga az emberiségnek, hisz maga mondá az Úr Noénak és az ő fainak: „Gyümölcsözzetek és sokasodjatok s töltsétek be a földet . . . a töltek való félelem és rettegés legyen minden földi vadakon, minden égi madarakon. *A földön járó minden állatok és a tengernek minden halai a ti kezetekbe adatnak*“... Így írja ezt a terem tésről szóló könyv azon része, mely az özönvízről beszél. Ekként rendeltettek tehát az állatok az emberiség uralma alá.

Azért tehát augusztusban minden jog és törvény szerint ki-ki nyugodtan veheti vállára kedvencz fegyverét s szegődhetik a tegezés istennő lovagjaul.

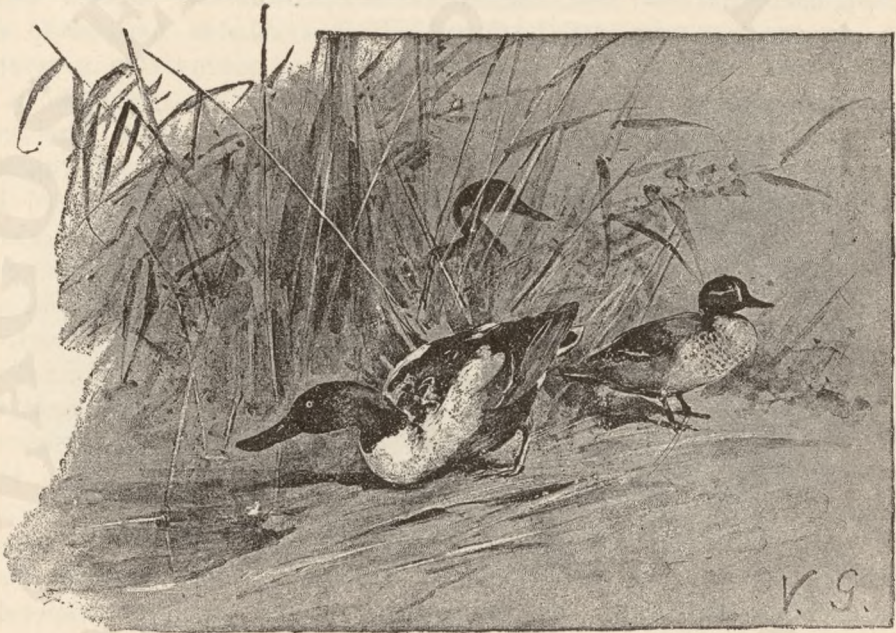
AUGUSZTUS.

folynak a méltó
rülnek a zugok pókhálói alól s az unalmukban lóbogarak kikaparásával foglalkozó négy lábú segédhadaknak is megadatik a „drop“-ok és „pfujhas“-sokból az utolsó, igen *emlékezetes* korrepetitio, illendő mennyiségű *porciók* kiosztogatásával érdekesítve, mint ahogy a cigány szokta a fiával, mielőtt a lopást elkövette volna. — Igen természetesen, az első kirukkolást megelőző éjszakán keveset alusznak az emberek, már t. i. azok, akik vérszomjas vágyakat táplálnak magukban a másnapi „vadászesélyek“ kilátásai iránt és még alig virrad, már is különös, az avatlanságnak részben gyanús alakok kezdenek mutatkozni a sárga tarlón, kukoriczások körül. Fegyver a vállukon, mely körülmény nem csekély szenzációnak léssen okozója szántó-vető körökben s aggodalmas tekintetek váltatnak s részben hideglelésszerű érzemények szaladgálnak a hátgerinczek körül . . . Az az egy mindenesetre bizonyos, hogy ezek lüni fognak — ha lesz mire, de ha nem lesz is. Ott vannak ugyanis a szép sárga tökök, no meg a nagyobb uborkák is igen alkalmas czéltárgyul szolgálhatnak. E közben pacsirták röpködnek fel, többé-kevésbé danolászó hangokat adva, mely mozzanat némi kapadozásoknak léssen okozója, hogy

talán azok fürjek volnának, mert azokat nem mindenki ösmeri, — sőt célvetések is történnek éppen e miatt, mely célzási irányokból azonban nagy jézusmáriázások hallhatók s a riskák és poroszkák (melyek eke előtt huzakodnak) felette gyanakvó tekinteteket vetnek gerincztől való irányokba és a fülüket hegyezik . . . Ám a perspektivát folytatólag mindenütt amaz alakok népesítik és tapasztalni lehet, hogy azok tiróli stilusban öltözték, kajla tollazat s zergeszakállal eszményített kalapot hordván fejükön és nagyon kár, hogy fényképészek most jelen nincsenek . . . A délczeg alakok körül kutyáknak minősíthető négy lábú különlegességek haladnak határozatlan irányokba és igen fürgék; változatosabb séta okából egyébként ugyanezek néha a lábak között is veszik méla haladásukat, emígyen némi *bottásokat* okozván orrtól való irányokba, mit a lábnak hirtelen való rugékony mozdulata szokott követni, t. i. a csizmaszár avagy kamáslitulajdonos részéről és mely alkalommal ebszólások jönnek létre, mit hallani nem kellemes. — Ámbár a nap már jól fent van, de azért még mindig folyik a népesedési mozgalom: érkeznek ugyanis a segédesapatok a kukoriczások blokádjához. Egyesek erősen járnak-kelnek, nagyobb részt azonban a torony irányába való agárversenyészet kellemetességeinek adnak inkább előnyt, — valószínűleg kutyagolászati világrekordok elérésére törekedvén; csak csodálatos az e mellett, hogy egynek se marad ki a nyelve a szájából! Hanem a „Lordok“ és „Hektorok“-nak annál túlságosabban, noha nagyobb részt a kezdet nehézségeivel küzdve (minthogy erős spárgával a csizmaszárhoz erősítvék), egyelőre csak a felröppenő pityrek tanulmányozásának szentelhetnek ötletesebb pillanatokot, szolidabb iramodásokkal adván jelét ugyanis nem közönséges érdeklődésüknek s ama kétségkívül *tág határokat* igénylő talentumnak, melyet a perczenként 250 kilométer kezdősebességben kulmináló nyargalászat, mint fürge mozgási képesség, magában rejt — a bizonyos számú *lóerőkről* nem is szólva, melyek az iramodások révén a zsinég másik végének nem egészen független voltánál fogva *ténylegessé* válnak, minek méltánylásául egyébiránt a lábnak már említett ismétlen való gyors mozdulatai szoktak következni . . . Mindezen kevésbé gyengéd, de annál hangosabb kitérések azonban mind csak az introdukció jellegével birnak; az igazi „haddel“ még csak ezután következik — még pedig mindjárt. Ugyanis a távolban egy nagy kölestábla vérmes reményekre jogosítja kövér fürjek iránt a csapongó vadászati fantáziát és nagy menések irányítatnak arrafelé. Ott különben ugarföldeknek is vagydon elterülése és ekék haladnak rajta a szántás miatt, mi változatos ordítózasok közt történik lovaknak hajtása okából. Hanem a hangzatos „hú“-ket és „hó“-kat csakhamar felváltja a szenzáció morajlása sebtiben fustélyoknak töltésekor, állván a kaliberek lóirányban való irányzatokban igen biztatón (?) és gyanús csettenések is történnek e közben, mit szapora lórugdosások követnek az állati döbbenet miatt. Azonban egy kis fürj a barázdából felrepül, mire lészen nagy kapadozás; míg parasztiaknál gyors hasravágódások

esnek e miatt . . . Ám a veszély — illetve a pitypalatty békében elvonnul, míg a fegyveres invázió tova halad e közben (és ám háladalok énekeltetnek s kereszttek vetődnek titokban emitt). Mondatik azonban a közmondásban, hogy a „veszedelem nem jár egyedül“ — és valóban most is úgy esik. Egy süldő vágja ki magát ugyanis a kölesből — persze hirtelen, — mire a Bernard, Kohn és Schtern damaszkoknak lesz nagy ropogtatása és támad nagy por a nyúl körül. De történik még egyéb mozzanat is, mely látványosságnak szép és érdekes, értve a loállatok nagy futékonyosságának ekéstől való fürge mozgalmait. És hogy elnyeli őket a tulsó határ ködös távola sietve, esnek nagy káromkodások hátrahagyott mérges alanyoknál, mit puskásnak, Schwartz Bertholdnak hallani

KANALAS ÉS TRIFKÓ KACSA.

Vastagh Géza rajza.

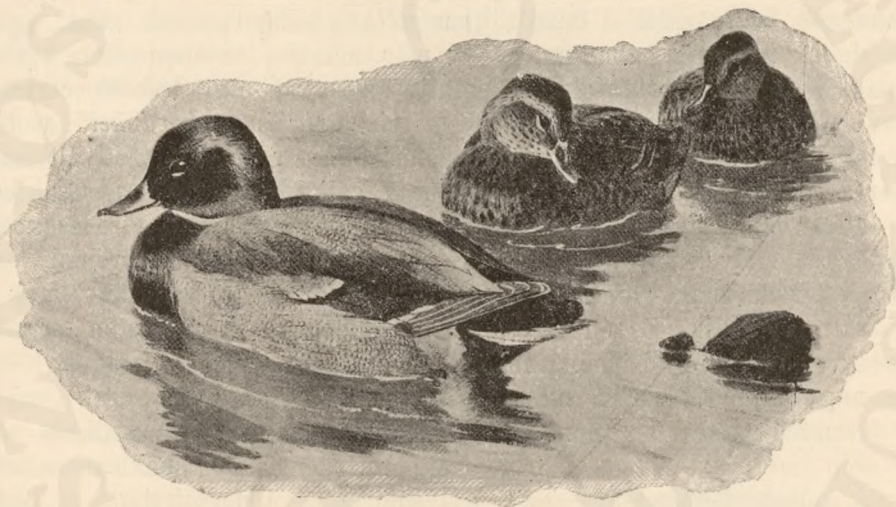
nem épületes — a felettébbvaló szidások miatta. — Tényeket összevetve azonban, tagadhatatlannak tűnik fel, sőt tisztára nyilvánvalóvá leszen a handicapoknak végbemenése. Ugyanis a nyúl elszaladt, ló elszaladt, eke elszaladt, borona elszaladt, sőt többen a kutyabransból is elszaladának és elszaladtak volna, ha ugyanis a spárka másik végének tehermentetlensége a társas kirándulás célzatából szempontiasabbnak bizonyúl. Hanem azért ami a látványosságot illeti, emígyen is felettébb szórakoztató az, sőt meglepőnek lehet mondani; de ám a fülre is igen érdekfeszítők és hegyező hatásúak ama hangzatok, melyek a nyúl nyomában keledeznek tanulmányos vizslák ajkain. „Röf-röf“, „nyif-nyaf“ — hallatszanak ugyanis az ellenpontoztatlan csicsergések kukoriczások vadonából, mit káromkodás

nélkül kiállni nem lehet — és nagy sípolások is történnek újmódi „torpédó-sípokkal“ csalogatásnak okából. Mindez azonban eredményre nem vezet. Csak majd valami egy óra múlva (zóna időben) érhet a nyomukba ám legfeljebb a lovasított fantázia, — de „ők“ nem közelednek — *kilátásoknak* miatta, amit különben rossz néven venni tőlük nem lehet — élvén igen bölcsen ama régi elvvel:

„Ha ütnek szaladj,
Ha kínálnak vedd el.“ . . .

Augusztus havában már nagyot változik a természet képe a mezők tájain. Az erdőben még egy levél se hull le s minden üde, zöld; míg idekint valami fonnyasztó lehelet párája ül már a növényzeten s veszteni kezdi mosolygó színeit fű, fa, virág és széles, sápadt terjengések: a letarolt mezők kifakult sávjai futják be a szemhatár szabadját. Ahol csak az imént még kalásztengert, égő pipacsokat, kéklő szarkalábat ringatott a szellő, most sárga tarló nyújtózkodik helyén, csak valami apró kék és sárga tarlóvirág kúszik az aszatos fű között törpe ivadékként, melyben megakad a fűrj lába, mikor szalad. De a kihullott érett szemért eljön más madárság is a nagy sárgaságra, ahol tücsöknek, bogárnak is nagy tenyészete vagyon a meleg verőfényben. *Vadgalamb, sergély, csóka, varjú* vág le a határra s itt-ott egy-egy *vasvarjú* (*Coracias garulla*) is búsul a kepék, boglyák tetején, úgy véve ki magát teteszetés, papagályszín tollával, mintha valami odatűzött jáspis-kárbunkulus volna, mely kék és zöld fényt sugárzik ki magából, ha rálibben a téveteget napsugár. Még illatárt lenget a szél s zöld lomb integet, ingatag füvek hajladoznak felénk a fuvalomban, de azért ott leng már a levegőben valami parány abból a lombkapkodó, virághervasztó hatalomból, melynek az érintése oly korán elüzi a *golyát* a semjék partjáról tengereken túl való világokba, ahol a béka is egészen más: *teknőt* hord a hátán, mintha valami köztisztasági vállalkozó volna. Megy a *kazári* (*Cypselus apus*) is melegebb tanyát keresni, a *kakukkot*, *sárgarigót* is elviszi e hóban már a vágya, avagy talán az ösztöne tőlünk olyan lakóhelyre, ahol a *subát* még hírből sem ismerik az emberek; de kotródni kezd a vízslarontó *harismadár* is lusta szárnyain, csak a kövére marad meg szeptemberi magnak: *fűrjek királynak*, hogy vezesse őket (?), mikor majd azok is mennek. — Hiába, fogyni kezd már a természet életereje s megérezik azt a kényesebb, idegesebb tollasok, habár még az ember nem is. Épp azért némely madárság — amely nem *vedlett* korábban — siet most már felváltani a nyári ruháját téli gúnyával. Hanem azért a „gyászmez“ daczára is a szerelemnek is vannak még szép napjai, apró lovagjai — kicsi szívükben nagy szerelemmel, mely immár *harmadszor* hajtja ki virágait: *czinkék, verebek* ugyanis ezidőben harmadszor is költenek. — S hogy csakugyan van

már a levegőben valami, az sejthető abból az izgalomból, mely a költöző madaraknál már is nyilvánul. A madárság ugyanis egyre sokasodik, jön s megy a tavakon, sőt némelyik falkázni kezd; itt-ott már a *bibicz* is csapatostól rebben. Pedig még jó távol van az igazi búcsúzkodás ideje. Egyébiránt a mostani jövés-menésük csak aféle kósza járás-kelés számba menő, egészen lokális jellegű mozgalom még. Hanem a *kacsák* már nagyon benne vannak a csavargó „hangulat“-ban s izgatott mozgalmak valóban aféle „előkészítő tanfolyam“ jellegével bírnak már, amely bevezetését képezi az igazi nagy (őszi) hurczolkodásnak. Erre mutat *szabályos húzásuk* is különben, mely már a *délutáni órákban* kezdetét veszi s belenyúlik az esti szürkületbe. És mozgalmak napról-napra mind élénkebbek lesznek — általában a *vízimadaraknak* — s mindig több és több élvezet jut ki e réven a vadásznak. Általában az augusztusi vízi-

TÖKÉS KACSAK.

Thorburn rajza.

vadászatok a madarélet változatossága s mozgalmainak szaporasága folytán talán a legélvezetesebbek és egyszersmind leghálásabbak is. Szüntelenül kielégítést nyer a szenvedélyünk, a szemünk, sőt még a fülünk is. Nem kell órákig várni, mert folyton jön valami — és a puskaropogás alig szünetel. Most ez jön, most az jön, hogy alig győzzük fizikai erővel a szakadatlan ténykedést s kifárad a szemünk a folyton váltakozó mozzanatok szemmeltartásában. Gémek, kacsák, sneffek váltakoznak az élő figurákkal telehintett csillámtenger légkörében, melynek staffázsa a remek kék égbolt, mely mint átlátszó üvegfedő veszi körül a fényben úszó tájat. A leáldozó nap aranyos viszfénye olykor rávetődik egy kócsag vagy sirály szárnyaira és meg-megragyog egy pillanatra fehér, hótiszta tolluk, amikor keresztezik ezt a ragyogó kékséget, vagy mikor lecsapnak a vízi-rózsás tóra. Lassanként aztán halványság fogja be a lenyugvó naptól

pirosra színesített ég rónáját s átmege a színe valami sárga bágyadtságba, majd a sötétség fátyola terül a vizek fölé s csak a lövések fel-fellobbanó lángja piroslik. Még lehet ugyan hallani a kacsák szárnyainak suhogó neszét, gémek, bakcsók vakkantásait, egy-egy sápolást is, de látni nem lehet egyebet egy-egy tovasuhanó homályos árnyal vagy foltnál, míg végre ez az árny is, folt is sötétségbe megy át. Sötét lesz minden: ég és föld; hanem a kelő hold csakhamar méla fényt vet a tájra és sugárai vastag kékbe törnek meg a nyugodt, tükörsíma víz színén. A távolból apróbb-nagyobb ezüsfoltokként belevillannak a szembe a kicsi tavak, füvetlen semjékek és szikek vizei; a nyárfák feketélő csoportjait is kiveszi a szem és az apró tanyaházak is kifehérlenek a környezetből, megvilágítva a teli hold ezüstös sugáraitól. Még lehet látni egy-egy elkésett kacsát, amint röpködése közben megcsillog a tolla, de aztán az utolsót is elnyeli a sötétség. Eltűnik minden élő, elhallgat minden nesz, minden zajnak, mozzanatnak vége, csak a békák ümmögetnek-hümmögetnek néha egyet-egyet, de az is olyan álmosan hallik már, mintha valóban álom közben követnék el a zöldnadrágosok. Hajnaltájt aztán az első bakcsó ébresztő szavával új élet, új mozgalom támad a vizeken és a *koránkelő* vadász egész teljében élvezheti a hajnali húzás páratlan gyönyöreit, kivált ha a „vadjárás“ legalkalmasabb pontját ki tudta választani céljaira. Csak egy rossz oldala van a tavasz- és nyár-esti, valamint a hajnali vízi-leseknek: a *szúnyogok*, melyek oly sok keserűséget vegyítenek édes örömei közé halásznak, vadásznak, amiért aztán annyiszor el is átkozták még a „magjokat“ is nekik. És én is csak azt mondom — a jó Isten panaszkép ne vegye — „de bármint forgatjuk is az eredendő igazságok könyvét, a nagy bibliát, semmi módon rá nem jövünk, hogy ezek ugyan miért teremtődtek?! Hisz nem lehet mondani, hogy a muzsikájok nem volna szép, mert azt szépnek lehet mondani, de fiatal korukban borbély keze alá kellene adni valamennyit, aki kitördelné a fogaikat.“ — Tényleg nincs a vízen járó embernek nagyobb ellensége a szúnyogoknál; viszont halászkunyhóban csillagos ég alatt, kotúllat légkörében micsoda édesded alvások esnének a szúnyoghad altató muzsikája mellett, ha hangulatrontó, sőt a mennyei just nagyon is koczkázatosává tévő zsolozsmák zengedezésére késztető szipolyozásaiktól menten tudna maradni az ember, szóval: ha a gyalázatos fullánkjaikat vagy fogaikat — vagy tudom is én mit — nem fennék ránk örökösen, mely a szép danolás mellett csak olyanforma fölösleges szívesség tőlük, mint mikor a borbély a foggal együtt egy darab nyelvet is kiránt. — Szúnyogról lévén szó, mint elég sajátságos körülményt kell felemlítenem, hogy hazánk némely vidékén nemcsak a hajnali és esti kacsaleseket, de a *délutáni foglyászato-
kat* is majdnem lehetetlenné teszik a szúnyogok. Van aztán még egy kellemetlen apró bogárfajzat (melyet *muszka-légynek* vagy *muslinczának* nevez a nép), amely szintén sok bosszúságot és kellemetlenséget okoz a vadásznak, ha sok van belőle, minthogy némely évben sokkal töme-

gesebben szokott fellépni, mint rendszeren. Bár ugyan ennek a csípése nem olyan égető, mint a másik köpülőző és sröpfülő hadé, de az az átkozott szokása van, hogy erőnek-erejével az orrába, fülébe, szájába kívánczik bebújni az embernek, és pedig minél tömegesebben, úgy, hogy néha csak egy-egy vers futással lehet menekülni tolakodó rajaik elől. — Különben a muslinczák ellen még csak lehet védekezni, ha ugyanis *petróleumba* mártott tollakkal körülűzdeli a kalapját az ember, — hanem a szúnyogokkal szemben már alig találhatni valami hatásosabb árkánium triplicatumot. Létezik ugyan valami szúnyogpomádé-féle ellenszerök, de ehhez nagyon ritkán lehet hozzájutni, aztán a neve is hol ez, hol az, ahogy a patyikusnak eszébe jut; tehát *névszerint* még keresni se lehet. — Említett rovarokon kívül még egy alkalmatlan állat van, amely különösen a vízbe mászkáló vizsláknak okoz sok kellemetlenséget s ez a *Kneipp*-páter által sokszorosan elátkozott *piócza*. Ennél, ha netán valamely alkalommal dolga akad vele a vadásznak, legpraktikusabb a felrakodott szipolyozókat az *égő szivar tüzével érinteni*, hogy azonnal leperegjenek. Éppen a piócákra való tekintettel is egyrészt sohase ajánlatos nedves helyeken *pantallóban* vadászni, mert még a *zöld béka* is igen könnyen felmászik és nem kis ijedelemnek lesz okozója; aki pedig rétbén, mocsáros helyen vigyázatlanul a fűbe pihenésre dőlván, előbb nem nézi meg hová, mire fekszik, megeshetik vele az a história, hogy a hátaközepe alatt megmozduló *gyík* avagy rétesre csavarodott *kígyó* akkora hirtelenvaló rekordugrásra serkenti, minőt még a világ legjobb ugró akrobatája sem cselekedett meg a maga jókedvéből . . .

Visszatérve a kacsalesekre — gyakran előfordul, hogy a legszorgalmasabb s legjobb orrú vizsla daczára is sok lelőtt vadunk elvész a gazokban, kivált esteli lesek alkalmával, de vizsla nélkül fényes nappal is megtalálhatlan nem egyszer a lelőtt kacsá és sneff. Hanem van a nádasoknak egy kitünő apportörje, mely a legjobb orrú vizslán is túltesz, épp azért akaratlanul is segítségére lehet vadja feltalálásánál a türelmes vadásznak — s ez a *fehérfejű bagolyhéja* (*Circus aeruginosus*). Ennek a madárnak ugyanis az a szokása van, hogy a lövésekre bárhonnan *előjön s megközelíti* a vadász leshelyét, — természetesen azon alattomos utógondolat által vezetettve, hogy a lelőtt vadat elorozhassa. De azt is jól látszik tudni e mellett, hogy a leshelyek körül mindig akad pecsenyéje megsebzett, de esetleg meg nem talált

Thorburn rajza.

KÖZÖNSÉGES SZALONKA.

prédákából; miért is amint elhagyja a puskás lesőhelyét, csakhamar ott terem a közelvidék valamennyi efajta élősdije s apróra kikeresik a lesőhely körületét. Ha már most a vadász lesőhelyén csöndesen marad s háborítlanul hagyja a szárnyas apportőröket fűrtetni — tapasztalni fogja, hogy azok egyik elveszett vadját a másik után fedezik fel nagy pontossággal s legtöbbszörre mindjárt koppasztani is kezdik, vagy elcipelni igyekeznek. Egy lövés aztán elriasztja a bandát; a lövész pedig felszedheti a jól megjegyzett helyekről elveszettnek hitt prédáit.

E hóban már teljes számban beköszöntenek a *sárszalonkák* s ezekkel együtt a többi hosszú orrú delikát nemzetségek minden fajai, igen változatos és kedves szórakozást nyújtván a szenvedélyes sneffvadászoknak, kik a szalonkalövést minden más löspornak fölibe helyezik. És e hóban okszerűbb is a vízivadászatra fektetni a fősúlyt, mint a még nagyobb-részt fejletlen, kifestetlen foglyok lövöldözésében keresni szórakozást. A falkákba csavarodott *meddő-foglyok* (és fölös *kakasok*), valamint a korai *erős falkák* (ha vannak) azonban minden tekintet nélkül bátran vizslázhatók. Különösen igyekezni kell az oly csapatokat minél gyakrabban felkeresni, melyek *erdőbe* vették magukat, mert most még jól kitaranak a vizsla előtt, miért is könnyebben kaphatók lövésre, mint szeptemberben már, amidőn teljesen megerősödvén, egyszersmind egyre rebbenősebbek is lesznek, de a praktikájok is nagyobb és a fák között olyan ügyesen repülnek tova, hogy biztos lövést tenni rájuk absolute lehetetlen, vagy legalább is ritkán nyílik arra alkalom. Természetesen, ha fiatal vizslák *bevezetéséről* van szó, felkeresi az ember a gyengébb egyedekből álló foglycsapatokat is (de sohasem az erdőben), azonban a felrebbenő félcsirke falkákat lövés nélkül bocsájtja tova és csakis az arravalókat lövi. Azt, hogy a felrebbenő szűz csapatokból mindjárt az első intrádára az *öregeket kell kilőni* (!), csakis valami „dög vadász“ találhatta ki bizonyára, mert ha ezen — némely vadásznál „kunszt“ számba menő — hóbort esetleg igen gyöngye egyedekből álló falkáknál alkalmaztatik, a védekezésben még kevésbé praktikus csirkek nagyobbbrésze a ragadozók prédájává válik, vagy szétszóródva elkallódnak. — A fűrjeket illetőleg ott, hol elegendő számú előfordulásuk folytán a rendes vizslászat aktuális tárgyát képezhetik, e hóban van a vadászatuknak a főszezonja, kivált e hó második felében, legfőképp pedig az utolsó 8—10 napban, amikor *húzni* kezdenek s tart a fűrvadászat (a déli megyékben) körülbelül szeptember 8—10-ig, vagyis a nagy trallárum befejeztéig, mely időn túl aztán csak elvétve, vagy legalább is nagyon kevés akad belőlük. Az ország északi, nyugati és keleti megyéiben azonban a tartózkodás huzamossága tekintetében különbségek lehetnek s lehet az hosszabb időtartamú is, de a tapasztalás azt bizonyítja, hogy az ily tartózkodási zónák alatt *mindig* csak *csekély* mennyiségben fordul elő e kedves húsú kis szárnyas. Hasonló le-

folyású s majdnem ugyanazon időtartalmú húzása van az Alföldön a *gerliczének*. Ennek a takarodása is e hóban veszi kezdetét (eltekintve a korábbi kezdetleges előmozgalomtól) és Szent Istvánig napról-napra élénkül s e nap körül többnyire már helyben van a grójuk is. Húzásuk innét kezdve 8—10 napon át állandó s egyforma menetét megtartja; majd fogyatkozás áll be, de utómozgalmuk jól benyúlik a szeptemberbe is. Ott tehát, ahol húzásuk idejében tömeges és tartós előfordulásuk van a gerlicznek, igen kedves apró vadászszórakozásra adnak alkalmat *hajnali* és *délutáni* húzásaikkal, de fürjezés közben is gyakran tehetni lövést a kukoriczásokból felrepülő egyes vagy csapatos gerliczékre. Nagy meleggel a délidőt és kora délutáni órákat a mezőkön szétszórva levő remízek, vagy más fás helyek hűvös lombjai közt hűselve szokták tölteni e sebes röptű madarak; azért tehát ez időben cserkészve vadászhatni rájuk, ami így idény elején igen jó gyakorlatra nyújt alkalmat a röptében való lövésben.

— Oly helyeken, a hol fölös számban van *haris*, most van a legfőbb ideje vadászatuknak; hanem valami kiváló vizslát nem igen ajánlatos az ilyen vadászatoknál alkalmazni, bevezetés alatt állókra még éppen veszedelmes a harisozás, mert nagyon hamar megtanul a vizsla az állásból *beugrani* a felrepülő vonakodó állatra. — E hó 15-től kezdve a *nyúllal* együtt a *túzok* is vadászható, még pedig *vizslával*. Ugyanis az augusztus egyedüli időszaka az évnék, a

KÁRAKATONÁK.

Morellitől.

midőn a túzok vizslával is vadászható, minthogy ezidőtájt a túzokok a lábön álló nagy tábla zabokba veszik magukat, vagy a tökindás kukoriczásokban hűselnek s fényes nappal kevesebbet legelnek kint a napsütötte síkokon. — Vadászati törvényeink értelmében ugyan e hó 15-étől kezdve a *nyúl* is löhető, de tekintettel azon körülményre, hogy augusztus, sőt szeptember folyamán is a nőstény nyulak nagyobb része még magzatát hordja, vagy szoptatós: a vadásziassabb elvekkel össze nem egyeztethető már most a nyulak derűre-borúra való lövöldözése, legfeljebb ha egy-egy *felismert* süldőcskét reszkiroz meg hébe-hóba (talán a feleség kedvéért, vagy a konyhai újdonság érdekének a szempontjából) a korrekt vadász; vén nőstény nyulat löni a hóban azonban szinte barbárizmus számba megy. Az *igazi* nyúlvadászat ideje az *október*;

mert az értelmes vadász még *szeptember folytán is kíméli vadját*. — A *hűvösebb őszi idő* beálltával kezdetét veszi a társas hajkurászások eszemiszommal (és néha pagátfogással is) garnírozott multsága, melyek amennyire nem tulságosan vadásziasak, épp annyira „egészségesek“ és mellőzhetlenek némelyeknek a gasztronómia szempontjából. Az igazi nemes szenvedély azonban az eféle eszem-iszom vadászatokban kevés gyönyörűséget talál — és hogy a multban se talált, ez abból is következtethető, hogy a puskaforgató nép ideális istennője, a karcsú *Diana*, sehol sincs mint *testes* dáma megörökítve. — Augusztus 15-étől kezdve még a szézón-vadak sorába lép a *császármadár* és *fácán*. (!) Utóbbi vadnál természetesen még legfeljebb csak a kóbor kakasokról lehet szó, vagy amelyek kint a határon kerülnek elő. A fíafácánok nagyobb része ugyanis még annyira fejletlen, hogy szinte vétek rájuk löni; de azt hiszem, kevés vadász s akad olyan, ki félesirke fácánjainak az elpuskázásában gyönyörűségét lelné. Úgyis megteszik azt a „jó“ szomszédok helyette is! Oly vadászterületeken, ahol a *fogoly* és *fácán* hiányzik, a bevezetés alatt álló vizslákat esetleg *császármadarakon* lehet némileg gyakorolni, amennyiben még most kevésbé rebbenősek lévén, a vizslát néha „állás“-hoz engedik jutni; csak ha gyakoribb háborgatás után *fákra* kezdenek menekülni, kell, sőt okvetlen szükséges is felhagyni velök, nehogy a fiatal vizsla állás helyett ugatással kezdje jelezni a fán kutyorgó madarakat s végül még a foglyokat is muzsikaszóval marķirozza. — Oly vidékeken, ahol az *erdei szalonka* költésre letelepedett s a fiatalokat löni szokták, idejében utána kell nézni a serdülő fészekaljoknak, mert e hó elején — habár kistestűek is még a fiatalok, de már kifestett tollazatot nyernek és repülnek és csakhamar hűvösebb vidékekre el is vonódnak. — Most van a legfőbb ideje az *örvös* és *kék vadgalamb* vadászatának is, mert még kevésbé nyugtalanok és hűvösölés végett nagy csapatokban szállják meg az erdők némely részeit, a ligeteket, erdők széleit stb. — A *fő*-, *dám*- és *őzvad* e hóban már kellő kondiczióban van; *vadászatuk is szezonszerű*; a *szarvast* illetőleg azonban most még inkább csak a számfeletti *gyengébb bikákra* szoktak cserkészni — eltekintve a zárt vadasaktól. — A *zergevadászat* is kezdetét veszi, illetve *veheti*, a vadászati törvények felszabadító paragrafusához képest, de kevesen élnek még e szabadalommal. — A *dámvad* vadászata folytatólagos; most van ugyanis a legjobb kondiczióban ez a vad is; — ott pedig, ahol csak az *őz* képezi az elitjét a pagonyok vadjainak, *csalsíp* segélyével e hó első felében még eredménynyel lehet folytatni rá a vadászatot, amennyiben folytonos üzekedésben lévén, még mindig „beugrik“ a csalsípra. Ezenkívül még cserkészve és lesből is lőhető.

A vad tartozkodási helye.

A vad még a nagyobb háborgatásoktól ment lévén, tartózkodási helyében inkább az erdőnek, pagonyoknak (szóval tenyészhelyének) a

mezőkre, berkekre (esetleg rétekre) dülő részeiben (vagyis a határokon) koncentrálnak, honnét éjente a kulturföldekre vált ki élelemkeresés végett és különösen a még lábbonálló érett vetésben sok kárt tesz, legfőbbként pedig a *szarvas* és *sörtevad*, mely utóbbi a kukoriczásokban szokott leginkább gazdálkodni; ellenben a *szarvas* inkább a vetésekben okoz kárt járásai és heveredéseivel, — és a *medve* se szívesen látott viziteket tesz még a hegyi kisgazdaságok le nem takarított terményei rovására. Az *apróvad* a *császármadarat* kivéve, mely az erdei bozótost és kivált (nagy melegben) a patakmenti bozótosokat bújja, mind ki a mezőkre húzódik. Természetesen száraz, forró nyárban arra a tájára vonul a mezőségnek a vad legnagyobb része, ahol valami vizet találhat, különösen a *fürj*, *fogoly* és *haris*, mert víz nélkül el nem lehet. A *fácánra* ugyanez áll. Általában a meleg elől minden síkon tartózkodó kisvad természetesen elvonulni igyekeztén, nagy forróságokban árnyasabb helyekre veszik magukat s a rövid, ritka növényzetben egyáltalában meg nem maradnak, Ilyenkor restek és úgyszólván mozdulatlanok és annyira eltikkadnak, hogy egykönnyen fel sem lehet őket verni, Bújnának minden giz-gaz mellé; a *fürj* még egy maroknyi fű alatt is meglapul előttünk, vagy a rendekben heverő köleses és zabok alá búvik be, ahol akár kézzel is megfogható és annyira tartósan megül helyén, hogy szinte rágázol az ember, míg elszánja magát a kirebberésre.

A *foglyok* majdnem hasonló magaviseletet tanúsítanak, nagy meleggel a kukoriczásokban a töklevelek alatt hűselve, vagy remízek hűvösébe s egyéb a mezőkön található árnyas sűrűségekbe elvonulva, alig mozognak s csak némi fáradsággal zavarhatók fel. Általában forróságban minden vad mozdulatlan, ellenben kora reggel s az alkonyati órákban annál mozgékonyabbak s nappali fedett búvóhelyeiket elhagyják.

Minél magasabb azonban a napi hőfok tartam, annál később vonul ki a vad a nyiltabb helyekre táplálkozás végett, bár tényleg midőn a nap ferde állást kezd felvenni, vagyis közel a horizonthoz kerül, akkor már a vadfélék legnagyobb része mozgásban van s minél inkább hanyatlik a nap, annál élénkebb a vad is. Természetesen a déli órákban egyáltalában nem található a tarlókon vad; ilyenkor a kukoriczásokba, magasfüvű, hűvös kaszálókba, krumplikba, nádgazos helyekre, kevésbé a herések és gazos burgundiásokba veszik magukat, mely helyekről csak 4–5 óra tájban (ha szél kerekedik akkor valamivel előbb) kezdik meg kivonulásukat a tarlókra, általában a nyiltabb helyekre, hol élelmöket szerzik. Specziel a *fürjeket* illetőleg, e kedves kis szárnyas főleg a *búza* és *kölestarlókat* szereti, ellenben *rozsa* és *zabtarlón* — noha a lábbon álló zabot özönével bújja — egyáltalában nem található. Szereti még a csenevész, ritkás, de itt-ott sűrűgazos muharokat, valamint a kenderföldet; az igen sűrű és magas tenyészetet azonban nem kedveli, mert az ilyenekben nem futhat, nem mozoghat élénk természetének megfelelőleg. Épp azért a magas, sűrű herésekben sem igen szeret tartózkodni,

de annál inkább a nagyon gazos búzatarlókra és a kukoriczások közeli ritkás, ligetes, luczernás pásztákban, kivált hűvösebb időben. Persze estenden legnagyobb részt szárnyon, lábon a búzatarlókra vonulnak, ahol azonban kevés a fürjnek való hely, mindenütt található őket — kivált fürjhúzás idején — ahol csak egy kis fedett hely kínálkozik is számukra, így nem ritkán gazos árokpártokon is pompásan vizsgálhatni rájuk.

A *fácánok* e hóban már legnagyobb részt a mezőkön ütik fel tanyájukat, kukoriczásokban, rétek és herésekben töltve a nap melegebb részét. A *vadgalamb*-félék a hűvös erdőszéleket keresik s bizonyos helyekre inni járnak. — *Szelkiáltók*, *fütyülő sneffek* (Totanus fajok) és *galamb-sneffek* a vizek körüli tarlókra, legelőkre seregeseen vagy kisebb csapatokban kiszállnak, az előbbieket bogarászás, az utóbbiak az érett gabnaszemek felszedése végett. — A vizek szélén a fiatal (idei) mindenemű *gázló madarak* (sneffek stb.) elszórtan egyesével is mindenütt található; a *mórsneff* is már tömegesen keledezik s a sáros helyeken mindenfelé szerteszóródik, sőt esős időben még a szántóföldek vizenyős, kopolyás helyein és nedves (ritkás) kukoriczásokból is néha csapatostól rebbenthető; a *nagy sárszalonna* azonban most is inkább a nedves rétek füves helyein lappang. — A *nyúl* a kukoriczásokban, krumpliföldeken (inkább a magas, jó hústartó krumplikban), muharban, herésekben és általában sűrű helyeken lapul. A tarlók és szántásokra még nem igen fekszik ki legfeljebb a vén nyúl; barázdákból se igen ugrathatni még nyulat; kubikokban, bokros helyeken azonban meglapul.

M a d á r é l e t.

A kánikulai nap perzselő sugárzáport ont alá az elsárgult világra. Fülledt, izzó párákkal van tele a levegő s valami forró lehetet terjeng szertesztét, mely lesorvasztja a növényi élet üdeségét és sárgaságot bocsájt mindenre, ami zöld. Fényben úszik az egész láthatár s áttetsző kékes párázat fogja körül a messzeség kimagasló tárgyait, a csodálatosan megnyúlt nyárfák kúpos koronáját, az itatókút gémjét, a távol látszó tornyot, mik megannyi ijesztő óriásokként emelkednek ki a délibáb csodás káprázatából, mely rengő ezüstitengerként árasztja el a határt. Sohase látott varázsképek lendülnek meg a játszó léghabokban és tótágast áll bennük a vidék minden fája, a kútgém, a torony, a csöndesen legelésző gulya flanaxja s úgy mozgatja őket valami tündér tréfás kedvtelése. Szél nem lenged, nincs az életnek semmi mozzanata; hallgatag csend, isteni szent béke uralja a tájakat, mintha mély szender vett volna erőt az ellanyhult életen; csak a puszták sasmadara rikkant bele olykor a nagy csendességbe, amint úszik a bárányfelhős kékmezőkön, alig-alig lebbentve a szárnyát, mintha valami varázshatalom bűvölete tartaná fenn a káprázatos magasban. Akármerre tekint a szem, sápadtság futja be a mezők tájait. A hullámozó vetés helyén sárga tarlók meredeznek, melyek közt nincs semmi zöld, még az aszat is sorvatabb vázává változott által az égető nap gyilkos hevétől. Itt-ott apró egérlyukak, kis madárfészkek roncsai és más semmi jele annak, hogy itt élet létezett volna valaha. A pittypalatty elszállt a kaszapengés elől s a pacsirtának is meglibbent a szárnya, mikor lefeküdtek: a „rende“ dőltek a kék szarkalábak, égő pipacs-fejek a kasza nyomán s nem volt kinek virágszerelcsmről, napsugárról hangicsálni többé. Néha-néha egy-egy vércse áll meg a nagy sárgaság felett s verdesi a szárnyát a fénypárás levegőben — szemlét tartva: mi volna itt . . . Egerek most benn hűselnek; a tücsök is jobb szeret este muzsikálni. Nem akad hát fogni való a czifra madárnak . . . Vércse nem szítál már: — egyet kering, megint megáll idegesen, aztán tovább szárnyal. Elcsúszik az árnyéka a fakóság felett — arra a magas töltés felé, ahol a vaskocsi szalad. Most is szalad dörögve s tüzet okád, mint a sárkány, mitől megrémül a madárság ott a drótokon, a melyeken izenetet szalajt a mestere. Szárnyra kapnak s keringőznek kicsit, mig elnyeli a mumust a messzeség, aztán visszaszállnak a tollasok. Jó pihenő hely ez itt a pusztaságban, ahol a fát kisorvasztja az anyaföld heve. Apró fiókfecskék sorba ülnek rajta s elnéznek messze-messze. Öreg fecskék csicseregnek nekik idegenről — arra távol, ahol a sok felhő, a sok vándorfelhő lefut a meghajlott égről. A véresék is sorba ülnek a drótokon; — hanem nekik mindegy: mi van távol. „Ubi bene, ibi patria“ — ez a jelszavuk s hogy modernnek — látszik abból, milyen elfogulatlanul paszsziroztatják a csöndes „menydörgős“ menykőt a talpuk alatt, mit a

távirós kisasszony komandiroz valahová valakinek. — A mezőnek ezeken kívül alig mutatkozik más élője most, mert búvnak az istenadták a forráság elől. A sas is megunta már a kertölést az üres semmiségben . . . messziről látszik az itatókút gémje, azon gubbaszt a nagyságos csuda bevont szárnynyal. Ő is messze elnéz éles sasszemével: elmereng a délibábon, mely rá-rálibbenti bitorát s úgy néz ki, mintha fényes aranykoronát hordana fején. — Amoda távol fehér kémények intenek zöld fák mögül, ahol megnől az árnyék a nyárfák alatt. Onnét közeledik valami lény lomha szárnyon. Lopja magát, mint a tolvaj s nem is más az. Meglopja a csirkék álmát s mikor azok álmodoznak, közibök csap vérszomjason — a gaz varjú. Mostan lohol valahová; mindig messzibről hallik, hogy „kár-kár“. — A szemes gébics is csettegni kezd száraz ágán s mivel a farkacskáját is billegeti, bizonyosra lehet venni, hogy jön valami. Nagy fekete árnyékok kezdik megfutkosni a földet s zörgés támad fönt a magasságban, ahol gólyák keringőznek. Egyre hallik a kerepelésök. És innenről is, onnanról is felelgetnek nekik a jövevények, akik csatlakoznak. Valami intelem van már a levegőben, amit megért a tollas lény. Az az érintés, mely átfutja testét, fájó gondolatot, sajtó érzelmet ébreszt a madárkebelben, — s próbálgatja szárnyát . . . Már hívogatja, noszogatja őket az a titkos hatalom, mely szárnyra kényszeríti a tollas lényeket s elviszi a fecskét az eresz aljáról, gólyát is fészkeről tengereken túlra. Most már búcsúztatnak a szép rónaságtól, melynek nincsen párja: a jó Isten a süvege mellé bokkrétának szánta! Nehezen is válik el tőle a jó gólyamadár: a legmagyarabb madár. Hetekig csoportosulnak, járnak-kelnek az édes szülőföldön, amíg útra térnek a messze idegenbe. Külön elbúcsúznak a falu tornyától; meg-megkerülgetik s kelepelnek neki cifra szólásokat, szép istenhozzádot. A tanyavilágba is kiviszi a szárnyuk, ahhoz is van szavuk, ott van nekik a legtöbb jóbarátjuk. Az öreg eperfa bölintgató lombja szomorúan lógat, a czirmos czicza, meg a Pista gyerek is búslásba mélyed, ha elmegy a gólya s ám az öreg kuvasz is vakkint neki egyet, amikor mennek . . . Az utolsó útvok a rónaságba mélyed, hol a gulya kolompszava hallik s a rohanó ménés dőbörgése veri fel az álmatag csendességet. Ott nyújtózik a fényes semlyék a csárda tövében, ahol álltak lesbe, hol békákat lesve, hol meg elmerengve — a czimbalom szaván, mely oly szomorún sírdogálta: „mi a napi mulatsága Kondoroson a bojtárnak“ . . . Itt még egyet keringenek, le is szállnak, aztán mennek óperenciákra. De fájhat a lelkük ottan távol! . . . „De ők arról nem tehetnek . . . Tudja a jó mindenható, mi is azon sírni való: hogy a ménés ott delelget, valahol a csárda mellett!“ . . . — Mikor az augusztusi nap kezdi lefonnyasztani a lombot és kezd szétterülni a bikanyál selyme a határon, — akkor már az elmúlás első csiráit kiszórta méhéből a sívár jövendő. A virágfejek még kedvesen virítanak s lepkéket csalogat az illatár, — s mégis már jelen van a rideg suhintás, mely lassanként előli a virág szirmait. Megérzi ezt a kényesebb madárféle s még javában zöldel

a határ, midőn már hagyogatni kezdik az erdőt, mezőt. Egyelőre azonban csak néhány faj, azok t. i., amelyek legérzékenyebbek a kózmikus hatások iránt, mely főok a madarak elűzésére. A többi vándorok legnagyobb részének eszébe se jut még kánikula időben bontogatni a nagy út vitorlát, — hanem igenis, van már az ő ösztönükben is valami csavargásszerű mehetnémség, — de ez csak afféle lokális mozgalom jellegével bír és csakis az igazi költözőkódóknél. Az erdőben alig venni észre valami jelét e mozzanatnak, legfeljebb az tűnik fel, hogy az epedő galambturbékolásnak egyszerre csak vége szakad s e helyett a ritkás lábasokban az iromba vercesmadár vercesegi, tilinkózza tele a levegőt, mikor a buta fiainak tart prelekciókat az egérfogás mesterségéről, fönt a magas tölgyek, meg a cserfák száraz ágain. A többi görbeorrú kaparnok madár is a familiájával jár most, végezve a felsőbb akadémiákat a rablómesterség hunczutságaiból. Különbözik pedig napról-napra nagyobb lesz a nyüzsgés a szárnyasok közt s kivált, ha egy kis nyári fürgeteg vágja át a határt: megelevenedik a táj élénk sürgés-forgásuktól. Rém csapatokban kóvályog a sereglye a legelő gulya körül és futkos a sok szép feketetorkú meg sárgahasú billegtető a juhok nyomán, kedvesen integetve a taktusokat kis legyezőjökkel a tilinkó nótájához, mit a bojtár küldözget bele az árvalányhajas pusztába. A semlyékekből, pusztai tavakból kiszállnak a sneffek egy kis érett magot szedegetni, mert minden szobai ornithologiai bölcsesség daczára is, sokra becsülik a szép piros buzaszemet, de sőt a szöcskehajszolást sem tartják utolsó mulatságnak. Sőt olyan madarakat is kicsal most a terített asztal gyönyörűsége a tarlók tájaira, melyeknek a vízirózsák, nádak birodalma a hazájok. Mintha kibontott fehér keszkenőket lengetne, dobálna a szellő, úgy lengenek a letarolt mezők felett azok a patyolatszín madarak, melyek tulajdonképen az apró küszhalnak volnának az esküdt ellenségei s a melyeket *sörjéknek* vagy *czerkóknak* titulál a pusztai parasztnithologia mindentudása. Hogy bíbicz is van odakinn, azon csodálkozni épen nem lehet. Mikor a sarjából kiveri a kaszás inváziója, hol futkoshatna a fiával olyan szép, hosszú partikat, mint az ugarok pocsogói körül, ahol megáll a sebes zápor vize. Estenden pedig akad czimbora is. Mikor leszáll a szürke fátyol a tájakra és sejtelmes homály terjeng szerteszét: zizegő hangok suhintanak bele a némaságba s úgy tetszik, mintha titokzatos éji szellemek rohannák be a csillagfényes téreket. Ezek pedig kacsák, melyeket kicsalogat a libegő pásztortüzek világa a puszták birodalmába. Érdes hangok hallatszanak mindenfelől s távolról egy-egy dörej, mely szétűzi a nádas ijedős népséget. Krikrik, krekrek hallatszik a semlyék nádja felül a békamadár esti búcsúzója, aztán egy-két álmatag bíbiczszólás, néhány nagyhangú madár vakantása — és mire a telehold felüti vörös arcát a fekete szemhatáron, átveszi a tücsök csendes birodalmát. Leborul a csillagsátoros éj az alvó pusztaságra.

E hóban a hivatásos vadász legfőbb gondját a fővad szemmeltartása képezi. Az erősebb vadászható szarvasok tartózkodási helyeit, váltóit, — illetve forgóit felkutatja, pontosan megállapítja s nagy fővadállomány mellett minden darabról (a jó agancsosokat értve) jegyzéket vezet. A melyek szem elé nem kerülnek, azoknak minőségét (gyöngébb, erősebb vagy kapitális voltukat) a szorgalmasan kutatott nyomok segélyével iparkodik addig is tájékoztatólag megállapítani, míg alkalom kerül magán az állaton tenni közvetlenebb megfigyeléseket. Egyéb teendőket illetőleg ugyanazok, mint az elmúlt hónapban voltak. A személyzet a lombtakarmány nyése, gyűjtése és kötegekbe való beállításán szorgalmatoskodik s azt szellős, száraz helyen helyezi el, esetleg raktározza az e célra szolgáló helyeken. Zárt vadásokban a szántók egy része bevetendő bokros rozsszal, repcével, szóval e hóban már erősen hozzá kell fogni a vadászat ökonomiájának rendbehozása s üzemszerű keresztülviteléhez. Ez az egyik főteendő. A másik a vadászatra való előkészületek pontos keresztülvitele s végül a sohasem szünetelő vadóvás, vagyis a káros elemek pusztítása és távollattartása . . .

E hónapban — mint föntebb említém — különösen a fővad szemmeltartása s az állomány minőségének az elbírálása, számbeli megállapítása képezvén a hivatásos vadász főfeladatát, mindenkéltte a *csapák* és *csapások* figyelembe vételével iparkodik az előleges tájékozást megszerezni magának, minthogy minden egyes darab vad alig kerülhet szem elébe. Épp azért a gondos és gyakran megejtett *nyomozás* az, ami a vadászt vadállományának nagyságáról, minőségéről, az abban történő változásról, — másrészt pedig a ragadozóknak jelentkezéséről, szaporodásáról felvilágosítja, folytonosan a jour tartja; ami különféle irányban az intézkedésekre figyelmezteti, melyek vadállományának érdekében szükségessé válnak. Egyébiránt a nyomozás nem olyan könnyű dolog, amelyet könyvekből alaposan megtanulni lehetne, kell ahhoz nagymérvű megfigyelő képesség és nem közönséges szorgalom és kitartás, mindenek felett pedig évekre terjedő tapasztalat; s ha mindazonáltal hosszabb cikkelyt szentelek e *mesterségnek* — mert az a szó legszorosabb értelmében, — tészem azt azért, hogy a tanulni vágyóknak némi útmutatást, útbaigazítást adjak s ekként megkönnyítsem némileg a gyakorlatban való eligazodásuk nehézségeit. Különbben kiválóan a fővadat illetőleg, ennek a csapái meghatározása és megállapításáról annyi mindent összeirtak már s annyiféle variációban, hogy teljesen lecsévelt mezőre kell térnem akkor, midőn thémáról írni akarok s lehetséges, sőt valószínű, hogy erre vonatkozólag éppen az említett oknál fogva új dolgokkal, melyek már megírva nem lennének, nem is igen állhatok elő; de legalább kiválaszthatom a nagy anyaghalmazból azokat a bizonyosságokat, melyek az én 33 éves vadászgyakorlatomban is igazolásra találtak. És itt — mielőtt tárgyam részletezésében tovább haladnék — teljes súlylyal hangoztatom, hogy minden hivatásos vadász feltétlen és elengedhetlen kötelességéhez tartozik a csapa és nyomismében való teljes tájékozottság, mert különösen a nagyvadnál egyedüli módnak mondható ez állományuk s tartózkodásuknak az erdő rengetegében *nyugtalanítás* nélkül való megállapítására. Hogy miben különbözik a szarvasvad csapája más vadak csapáitól: az nem papirosra való stúdium, azt gyakorlatból kell megtanulni; hanem hogy miként kell a szarvasbika csapáját a sutáétól minden körülmények közt biztosan megkülönböztetni: azt már előleges elméleti tájékozódás nélkül megtanulni majdnem lehetetlen. Mielőtt specielle ennek tárgyalásába bocsátkoznék, tájékoztatás okából foglalkoznom kell egy kissé azon ismerettel általánosságban is, mely a „*csapa és nyomisme*“ gyűjtő neve alatt oly fontos részét képezi a vadászati ismereteknek. A vad tartózkodási

helyén jártában-keltében bizonyos nyomokat: *jeleket* hagy maga után, amely jelekből a vadász biztosan megtudja mondani, hogy bizonyos helyen *vad volt*, de azt is, hogy mi csoda vad volt, milyen erős volt, hím avagy nőivarú volt-e s mennyi volt stb. Ezen jelek közül legfontosabbak a *csapák* és *nyomok*, melyek különböző jelentőségű meghatározások. *Csapa* nevezet alatt ugyanis a csülkös-vad (és medve) lábainak lenyomatát értjük; míg a csapák folytonosságát *csapásnak*, lépés közben lenyomott mind a négy láb csapáit pedig *lépésnek* nevezzük. A többi szőrme vadak, de sohasem csülkös talpú egyéb vad lábának lenyomatát *nyomnak*, *nyomoknak* nevezzük. — Fontosak még az u. n. *jelek*, melyek épp úgy bizonyos vadra vallanak, mint a nyomok, melyekkel egyébiránt összefüggésben állnak, de azonkívül is nyilvánulnak, például a csapást környékező fákon, bokrokon stb. Ezen *jelek* igen számosak, de sok olyan van köztük, amelyek nem mindig megbízhatók. A *jelek* közé tartozik egyébiránt az állat *hangja* is — úgy a szőrmeeknél, mint a szárnyasoknál, melyből nemcsak az ivarra, hanem annak minőségére (gyengébb vagy erős voltára) és korára is következtethetünk életük különféle szakáiban és különös élet-tani működésükben, legkivált a párosodás és szaporítás idején. A jelek közé tartozik még a *hullaték* és a *vizelés módja*, továbbá az *alom*, a *vaczok*, a *heverés*, *katlan*, *túrás*, *kotorék*, *lyuk*, *szállás* és a *fészek* minősége, illetve helye a szárnyasoknál stb. Ugyancsak ezeknél a *hullaték* néha szintén fontos lehet, például a süketfajdnál, melynél a nagy halomban együtt levő hullaték a téli szállásra, az apró darabokban elhullatott a dűrgési helyre vall. A számos hullatékról lehet megállapítani a vadludak, túzokok kedvencz legelő- és leszálló helyeit is, a meszelésekről a sasok, keselyűk és nagy baglyok éjjeli alvóhelyeit stb. stb. A jó nyomozónak nemcsak a csapák és nyomok minőségét kell biztosan ismerni, hanem annak megállapításához is értenie kell, hogy vajjon friss vagy pedig régebbi csapák avagy nyomokkal van-e alkalom-adtán dolga, még pedig nemcsak a talajban látható lábnyomokból ítélve, hanem a havon feltűnő jelek (nyomok stb.) után is. Hogy mit értünk *csapás* és *nyomozás* alatt, azzal nem minden vadász van tisztában; valamint hogy a csapát és nyomot illetőleg is fogalomzavarral gyakran találkozunk. Pedig mind a kettő külön technikus terminust jelent a vadászat terminológiájában, habár nagyon rokonos fogalmak is. Általában a *nyomozás* alatt azt értjük, ha egyáltalában minden vad (a szárnyasokat se véve ki) nyomai, csapai és jelei után kutatunk annak megállapítása végett, minő, mennyi vad és hol tartózkodik területünkön, vagy a körüljárt („körülnyomozott“) pagonyrészben (pásztában) vagy bármely helyén az erdőnek, nádasnak stb. Ami pedig a *csapázást* illeti, ez kizárólag a *csülkös* vadra értendő, midőn nyomait és jeleit keressük s kizárólag e feladatban működünk, és mikor *minőség*-ről van szó, ugyancsak a csülkös vad ivarára és erősségére vonatkozik az. A *nyomozás* czéljára az *első hó* a legalkalmasabb; ez egy valóságos nyitott könyv a vadász számára, melybe mindaz olvashatóan beírva van, melyről csak hosszabb és fáradságos utánjárás révén szerezhetne tudomást, de kevésbbé megbízhatóat, érte a vadállomány mennyiség- és minémiségéről való tájékozódást. Ily alkalommal a terület összes vadjait könnyű szerrel ki lehet nyomozni; később azonban, midőn a hó kissé vagy egészen megöregszik, sok nyom elvész, vagy nedvesség, olvadás, avagy újabb (csekélyebb) hóesés folytán megy tönkre: részint elmosódik, részint pedig behavazás folytán megsemmisül. Ami egyébiránt a pagonyokban tartózkodó vad (csülkös-vadat érte) számának megállapítását illeti, ez friss havon vagy alkalmas talajon igazában nem más könnyű számtani feladatnál — szorgalmas és fáradszhatatlan utánjárással összekötve.

*

A szarvas és őzvadnak, mint olyannak, meghatározása a *csapából* (csülöklenyomatból) vagy *csapásból* (csapák folytonosságából) rendes körülmények közt alig ütközik nehézségbe, érte itt annak megállapítását, vajjon szarvas vagy őz csapája, illetve csapásával van-e dolga a csapázónak. De annak közelebbi meghatározása, illetve megállapítása, vajjon suta vagy bika és *milyen erős bika* csapáját szemléljük: ez — mint már hangsúlyoztam volt — oly ismeret, mely nagy megfigyelő képesség mellett hosszú gyakorlatot feltételez, — és már csak azért se könnyű mesterség, mert a fővad csapai nagyság és alak tekintetében vidékenként tetemesen eltérnek egymástól. Jó táplálkozási és égalji viszonyok közt fejlődött erős, nehéz vad csapai

tekintélyesebbek a kevésbé kedvező viszonyok közt élő fővad csapáinál. Azonban a csapa *alakját* nemcsak a vad termete befolyásolja, hanem természetszerűleg a talaj is, amelyen a lépés tétetett és pedig nem csekély mérvben. Például a mocsáros vidéken élő, általában a kevésbé kötött, süppedékes vagy homokos talajon tartózkodó vad csapája mindig *hosszúakás alakú*, mert csülkei nem lévén kopásnak kitéve, a csülkök hegyei meghosszabbodnak és eltoppannak; ellenben a sziklás talajon járó vad a határozott, erős lépések folytán csülkei hegyét elkopatja, illetve letompítja, míg szélei kiélesednek, mely alakulások következtében csapája elől *kerékbebb* lesz. — A csapa *alakjára* nézve tehát a mondottakból következtetve megállapítható, hogy a nem szilárd vagy éppen süppedékes talajon tenyésző vad csapája *hosszúakásabb és elől kevésbé kikerekített*, — míg a szilárd talaj vadjának *rövid, elől kerekded csülkei* vannak. És itt meg kell jegyezni, hogy a terep minőségéhez képest a vadnak csülkei tartásában is van különbség, amennyiben *járásában* természetszerűen a terep minőségéhez alkalmazkodni kényszerül. Például süppedékes, mocsaras helyen, lejtőn haladva: *csülkeit szétterpeszti*; ellenben hegynek menve, általában kötött vagy kemény talajon *egymáshoz feszített csülkökkel halad*, míg kevésbé kötött talajon csülkei *lazább tartásúak*. Tudni kell még, hogy a csapa (vagy csapás), melyet a szarvas hátra hágy, kor, nem (ivar) és állapot szerint nemcsak mértékben, hanem annak elhelyezésében is különbözik, — és már fentebb említettem volt, hogy oly vidékeken, melyek a fővad életfenntartására nem kedvezők és a klimatikus viszonyok sem felelnek meg a szarvas tenyészetének teljes mérvben: egy erős szarvasnak a csülöklenyomata egyharmad résszel is kisebb, mint oly helyen, ahol a helyi és éghajlati viszonyok egészen kedvezőek. Éppen azért szükséges, hogy a vadász alaposan tanulmányozza és kiismerje a vidékén előforduló szarvasok kifejlődöttségének mérvét, hogy a csapák nagyságáról megítélhesse azoknak korát és erősségét. — Természetesen ha szarvaskinyomozásról van szó (ép úgy, mint minden csülkös-vadnál), földolgoz első sorban is annak alapos gyakorlati ismerete, *mely csapák frissek* és melyek nem; — ismerni kell aztán a szarvasok ki- és bevonulni („be és kiváltó“) helyeit, szóval azokat a helyeket és „járásokat“, ahol a szarvasok megfordulni, járás-kelés közben érinteni szoktak. A vad, midőn legelés (illetve táplálkozás) végett kivonul („kivált“) s onnan visszatér („bevált“): tudvalevőleg nem kószál el, hanem szokott *ki- és bejáróit* („váltóit“, „forgóit“ = „járásait“) megtartja. Ezen *járásainak* bizonyítéka a *csapás*, melyen a kinyomozást (illetve „kicsapázást“) a legsikeresebben ejtheti meg a vadász. Ha nagy a vadállomány, természetesen a tett tapasztalatok jegyzőkönyvbe vétele elkerülhetlenül szükséges, — de szükséges a már átvizsgált, tehát érdektelenné vált csapások (illetve csapák) megsemmisítése is, nehogy újabb nyomozás alkalmával azok zavarba ejtsék vagy tévútra vezessék. Ezeket legcélzzerűbb elgerezni s aztán lombseprű segítségével a talaj természetes képét lehetőleg visszaállítani, — míg a meghagyott csapákat lombtöréssel jegyzi meg a szokásos vadászias módon a csapázó: t. i. a bika haladási irányát a töret *ágas* (csupasz) felével, míg a sutáét a lombos résszel jelezve. Rossz csülöklenyomatok, vagy körvonaljaiban bizonytalanul előtűnő, avagy részben kerékvágás, lópaták, emberi lábak stb. által megrongált, tehát a biztos meghatározás céljára nem eléggé tiszta csapáknál iparkodni kell a csapáson fordított irányba menve azt a helyet megtalálni, a hol a szarvas *belépése* történt a kritikus helyre vagy irányba, ahol aztán a csapák feltárul tiszta képe biztos adatot szolgáltat véleménye megalkotásához. És itt a netáni tévedések elkerülhetése végett megjegyzem, hogy a rendesen, csendes lépésben haladó szarvas csapája nagyon különbözik a futó szarvasétól. Futás közben ugyanis mind két ivarnál a *csülkök szétnyílnak és erősen a földre nyomódnak*; eközben *szétterpeszkednek a hátsó álcülök-körmök* is, melyek a földben szintén jól kivethető lenyomatot hagynak maguk után. És ezek biztos jelek, különösen száraz és kopasz területen, a melyen a hátsó csülkök nyomai nem igen vehetők észre, ha a vad rendes, nyugodt járás-kelésben van, mivel az álcülök magasabb lévén, csupán csak a hegye érinti a talajt. — Tudni való még a fővad csapáját illetőleg, hogy a talplenyomatok homorú másában bizonyos részletek különböztethetők meg, így a *csülökhegyek*, a *csülök éle*, az *él melletti domborodás* és a *bokák lenyomata*, végre az *álcülök-é*. — Mindenesetre a legfőbb fontosságú a fővadcsapázás mesterségében a talplenyomatokból a fővad *ivarának* biztos megállapítása, vagyis az a ritka tudomány, mely a *szarvasbika csapáját a szarvastehénétől megkülönböztetni* és ismét amannak *erősségét* csapája után *meghatározni* képesít. Ez a lényeg, ezen alapszik a csapázás legfőbb érdeke. Szerencsére

a vadászati tudomány annyi mindenféle (szinte kimeríthetlen!) „útmutatást“ képes rendelkezésünkre bocsájtani e tárgyban, hogy e malasztoknak csak a harmadrészével is illően felfegyverkezve s némi szorgalmat s megfigyelő képességet is még hozzáadva az elméleti készülség arzenáljához: nem nagyon hosszú idő múlva még a csupa kezdő is a praxisban kellően eligazodni képes. Egyébiránt ha tekintetbe vesszük azt, hogy a *szarvasbika* csapája a sutától rendes körülmények közt valóban többféle tekintetben eltér, sőt nem ritkán az adott esetekhez képest erősen is különbözik: a figyelmes nyomozót helyes ítélő képessége már rövid gyakorlat után a dolog nyitjának alapos megoldására vezetheti s a tévedésektől megóvhatja. Egyébiránt a fő különbség, illetve ismertető jel a tehén és bika lábnyomai közt az, hogy a *bika csapása zögzős tört vonalat ír le s csülöklenyomatai is oldalt kifelé állók*, — ellenben a tehén csapása egyenes vonalat képez; ezenkívül a bika csapája elől félkerek élű, míg a sutáé inkább a tojásdad alaknak felel meg. — De a két ivar lábnyomatában *nagyság* tekintetében is van különbség, és pedig minthogy a bika mindig nagyobb, termetre jelentékenyebb a sutánál, ennél fogva csülöklenyomata is nagyobb és terjedelmesebb a sutáénál, úgy, hogy például egy 3 éves bika talpnyomata nagyobb az öreg sutáénál; — és a fönt említett okból a csapa mélységében is van különbség. Lassú, bizalmasjárás-kelés közben a bika csapai a földben vagy hóban teknő-alakú gödröcskékhez hasonlítanak, — ellenben a suta kevésbé mély lábnyomatokat hagy s körmeit inkább *csúsztatva* nyomja a talajba — úgy, mint a sörtevadnál észlelhetjük. A bika testben erősebb, elől-hátul szélesebb lévén a sutánál: *lábai jobban elállnak egymástól*, mint a sutánál, minek következményeképp mindig lépéseinek irányába rakja le lábait, azaz — mint már említém: csapása egyenes vonalat képez, melytől tapasztalás szerint legfeljebb vemhes állapotban tér el. Ellenben a bika a föntebbiekhez képest menés közben egymás mellé rakja lábait és minél távolabb rakja egymástól, annál természetesebb, szélesebb a test: tehát *annál erősebb a bika*. Ezt a jelet „*keresztzésnek*“ mondjuk vadászati műkifejezés szerint. — Különbség van még a tehén és bika lábnyoma közt a *nyomok egymástóli távolságában* is, minthogy a bika termetre nézve egyáltalában nagyobb levén a sutánál, a *lépése is hosszabb*. Az öreg tehénnél ugyanis körülbelül 48—50 cm. e távolság, míg a gyenge bika már 5 cm.-rel nagyobbat lép, az *erős bikának* pedig 60—65 cm. hosszú lépései vannak. Tehát a *lépés hosszából* szintén és biztosan lehet *bikára következtetni* és pedig *minél hosszabb a lépés, annál erősebb bikára*. A *lábrakást* illetőleg míg a lassan haladó tehén hátsó lábával az ugyanazon oldalon levő első láb nyomába lép, — addig az erős bikáé rendszeren 2—3 újjal hátrább marad az elsőnél. Megjegyzendő itt, hogy a bikaborjú és üsző lábnyomatai igen könnyen megkülönböztethetők egymástól; ellenben az öreg tehén csapáját a csaposétól már igen nehéz, sőt majdnem lehetetlen megkülönböztetni. — Ami a többi *jeleket* illeti, melyek a bika és tehén lábnyomatai közti különbségekről utbagazítókul szolgálhatnak, igen számosak. A német vadászati szakirodalom például vagy 75 féle (vagy talán még több!) ilyen ismertető jelet állapít meg és egész irodalmuk van a szarvas csapáját illető ismeretekről, a legszörszálhasogatóbb modorban tárgyalván benne a legjelentéktelenebb kicsiségeket is. Az angol szakművek e tárgyban már kevésbé terjengősek és sokkal gyakorlatibb irányúak; a magyar pedig még annyit se fogad el, mint az angol, értve azt a keveset t. i., mit e tárgyról írtak nálunk (én és még néhányan). *Hönig István* és kivált *Illés Nándor* jeles magyar vadászati szakírók, igen szépen s nagy óvatossággal kezelik ezt az ismereti szakot — nyilván a tévesztések elkerülése végett, mert tényleg sok itt a hamis, megrostálást igénylő adat, értéktelen fölösleg, melyekben megbízni nem lehet. Épp azért én magam is — mint cikkelyem elején már érintettem volt — csak azokról a *jelekről* fogok szólni, melyek a gyakorlatban valóban megbízhatóknak bizonyultak saját vadászpraxisomban is, — másrészt pedig már a szakíródalomban is beiktatva lévén (legalább nagyobb részben), ismeretesebbek s ami a fő, minden régiebb és újabb szörszálhasogató metódustól távol állnak.

*

A föntebb tárgyaltakon kívül azok a *jelek*, melyekről még *bikára következtethetünk*, a következők. Megjegyzendő azonban, hogy ezen *jelek* — egyáltalában a jelek: vagy magában a csapában, vagy azon kívül jelentkeznek, miről egyébiránt értekezésem során már volt szó.

I. Jelek, melyek a csapában nyitvánulnak és bikára vallanak:

1. *Álcscülkők.* Az álcscülkők vastagsága biztos jel, minthogy a bika álcscülkei erős nagy-új vastagságúak, ellenben a sutáé sokkal vékonyabbak.

2. *Domborodás.* Nehéz agancsos tulajdonsága. Nedves helyen vagy puha talajon keletkezik, midőn a szarvas lépés közben bokáival a talajt előre tolja, csülkeivel pedig élesen hátrafelé nyomja, mi által a lábnyomat belsejét szélességében átszelő kis kiemelkedés, illetve domborodás képződik.

3. *Él.* A bikánál a csülkők csúcsai egymást érintvén, tehát a csülkők szorulása folytán a két csülök között (minthogy mind a kettőnek a belső éle kissé homorú) a csapában egy vékony hosszúkas talajemelkedés képződik. A sutánál csülkeinek eltérő alkatánál fogva ez a jel nem jön elő.

4. *Hozzálépés.* A gyenge bika gyakran hátulsó lábával előlábának csapája *elébe*, a jó agancsos *mellé* és a derék nehéz vad *oldalt mögéje* lép. Ezeket a lépésbeli modorosságokat vadásznyelven az első esetben nevezzük: *túlsietés*, a második esetben: *hozzálépés*- és a harmadik esetben: *hátramaradás*-nak. Megjegyzendő, hogy (mint már érintettem) a „hozzálépés“ viselő suták csapásában is előfordul, de ez csak kivételesen; valamint a „hátramaradás“ is, de csakis a *viselősség időszakában*; különben pedig e jelek biztosan bikák jegyei.

5. *Hármas boka.* Ez a „jel“ mindig agancsosra vall s akként jön létre, hogy a szarvas előlábának csapájába úgy lép be (kissé oldalt), hogy a kettős csapában *három* bokalenyommat látszik.

6. *Csalás.* Nem igen jó bikára vall. Ez a jel akként keletkezik, hogy a vad hátulsó lábával csaknem teljesen belép az első láb csapájába s azt kissé meghosszabbítja, minek következtében felületesebb megtekintésre egy *erősebb* bika csapására lehetne következtetni.

7. *Csalicsel.* Kint legelvén, mielőtt a bika végkép visszatérne az erdőbe, előbb rendszeren tág karéjban egy darabig visszatér s azután vált be csak távolabb helyen a pagonyba.

8. *Zöldcsapa.* A legbiztosabban bikára vall. A bika lépés közben ugyanis csülkeit összeszorítja; midőn tehát fűvön vagy zöldvetésen áthalad, a csülkei közé szorult szálatokat *elmetszi* s lábemelésközben — minthogy akkor szétnyílnak a csülkők — csapájába ejti. E csapánál annak frissességére vagy kevésbé friss voltára a zöld jelek frissességéből, kevésbé friss vagy fonnyadt — esetleg száraz — voltából lehet következtetni.

II. Csapán kívüli jelek:

9. *Lombjel,* midőn a bika a sűrűségben haladva, agancsaival a lombot leszaggatja, az ágakat letördeli.

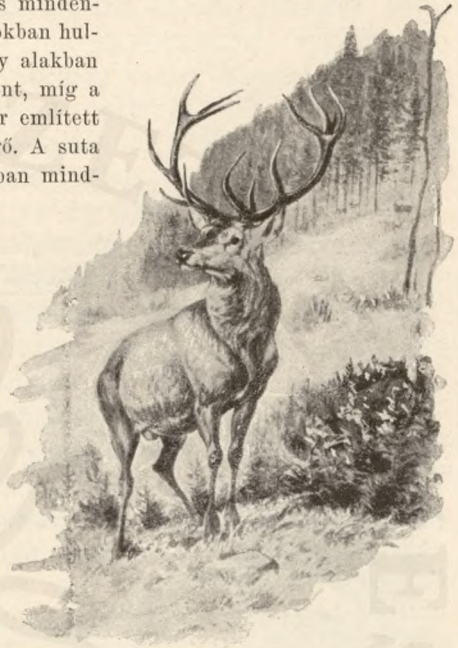
10. *Enyelgés*-nek neveztetik, midőn a bika játékból agancsával vakondtúrást vagy hangyabojt hány szét.

11. *Horzsolás,* mely a fa kérgén látszik. Ezt a szarvas agancsaival idézi elő.

III. Közös jelek:

Ezek kevésbé fontosak s inkább csak arról adnak felvilágosítást, hogy minő vaddal van dolgunk, de esetleg az ivarra nézve is és a vadnak valamely helyen való megfordulási idejéről. Ezek közé tartozik az *őnjel*, midőn a bika vagy suta csülkeinek élet — illetve külső konturáját — a sziklán lépésével mintegy lerajzolja; — a *harmatos csapás*, midőn a szarvasvad hajnalban a fűben, gabonában s egyéb sűrű szálal növényzetben történt járásai vagy áthaladása közben a harmatár leverése által messziről látható csapást hoz létre; — a *pecsét*, mely sáros helyen, vagy esőzések alkalmával a talaj fellazulása következtében akként jó létre, hogy a szarvasvad csülkeihez sár tapad („bocskort kap“ a vad), mely folyton nagyobbodván, végre súlyánál fogva lepény alakban le hull s benne a láb lenyomata látható; — a *vizelés* (módja): a bika a lépés közepébe, a suta a hátulsó láb csapái közé vizek. — A *közös jelek*-hez tartozik még a vad *hullatéka* is, melyet szintén szükséges ismerni a szarvasvadásznak. A *hullatéka* a vad ivara és kora szerint szintén különböző. A *suta* hullatéka elszórt bogyókból áll; a *bikáé* összeállóbb, zömökebbek. Őszkor mind a két ivar hullatéka összefüggő, nyálkás, minek következté-

ben csak behatóbb szemle után lehet a bika hullatékát a tehénétől megkülönböztetni; az évek többi szakai szerint azonban mindig meglehetősen éles eltérés van köztük és biztos ismeretű jegyet képeznek az ivarokra nézve. Például: *télen* a suta egyetlen darabokat hullat; a bika is, de hullatéka kerekded, összelapított bogyóforma összetételekből áll, melyeknek egyik lapján mélyedés, a másikán csapocskaszerű nyulvány látható. — *Tavaszkor* ezek a bogyók mindkét felükön összenyomottak (lapított formájúak) s mindenképp nagyobbak a sutáénál s inkább összefüggő csomókban hullanak. Ebben a suta tavasszal egyesével és kicsiny alakban hullat. — *Nyáron* a bika hullatéka nyálkával bevont, míg a sutá-é nem; — továbbá hosszúkás, kemény és a már említett csapocskák által jellemzetesen fűrteszerűen összefüggő. A suta hullatéka makk-alakú és egyoldalilag, gyakran azonban mindkét oldal felől minden egyes darab nyujtványokkal ellátott. — Legfeltűnőbb külső jele a szarvastehén ürülékének az év majdnem minden szakában a makk-alakú forma; megjegyzendő azonban, hogy csak akkor van nyálkával bevonva, ha a táplálék igen jó (dús és választékos). A kifejlett szarvas ürülékén a nyujtványok rövidek és kerekdedek, a fiatal szarvasén ellenben hosszabbak és hegyesek. A bőség idény alatt a szarvasbika ürüléke vékony, szabálytalan s nem nyálkás; ellenben a suta ürüléke nyálkával van bevonva és külsőre is szabályosabb. — Végül megjegyzem, hogy a csapából sohasem lehet az agancs minőségére következtetni, mert tudvalevőleg az egyformán erős bikák nem viselnek mindig egyforma agancsot.

1851

/1866/

SZEPTEMBER.

Golyónak, sörétnek úgyszólván egyszerre köszönt be a váravárt — és oly nehezen várt! — szezonya, melyek egyformán megdobogtatják a vadászszíveket mindkét régióban, — hogy a harmadikról ne is szóljak. Mert úgy tartják: a golyó a nemes, a sörét a polgár s a ficzkó a — paraszt. A polgár azonban a maga szerényebb igényeihez mért sörétjével épp oly nehezen s épp oly lelkesülten várja ama szép napok elközelgését, amelyeken égő szenvedélyének áldozandó, szabadon szentelheti üres perczeit a harmatos, vadvirágos mezők kedves fog-

lyocskái és fürjceskéinek, mint a magasabb, idegizgatóbb s egyszersmind ideálisabb sportélvek után vágyódó nagyúri szenvedély a maga golyójával, mely fejedelmi vadak életét van hivatva kioltani. Hanem azért a vadászélvezetek kedvességei, örömei, sőt aránylag összes benyomásai is ugyanazok. Egyformán kielégítik itt is, ott is a szenvedélyt, mert ugyanazon forrásból veszik eredetüket s valójában ugyanazon czélok elérése által nyerik kielégítésüket is. — Mikor a villogó kasza utolsó suhogó nesze is beleszáll a róna illatos levegőjébe s ezzel az utolsó „rend“ is lehanyatlik a sárga térek tarlóágyára, hogy Isten adta tápláló anyaggá változzék át, — akkor a kaszák pengését nemsokára a vadászok víg puskadurrogásai, örömszava váltja fel s folyik a *sörétes* multság napsugaras sikon-völgyön, galambbúgásos, madárfüttytől hangos ligetekben egyaránt. Ugyanakkor a hallgatag őserdők misztikus világában, az örökzöld lombok templomi homályt terjesztő titkaiban, ahol csak halk húrpen-

getésként jelentkezik a madárélet zaja is — s fent a bérczeken, avagy az örökhó nagyszerű birodalmában, ahol „egetvívó“ sasmadarak rikoltják harczi riadóikat: csak néha-néha hangzik fel egy-egy tompa, szinte ünnepélyes dörej, mely száll bérczről-bérczre, egy-egy fejedelmi agancsár, könyharmatos szemű őzike, avagy a havas bérczek nemes „kampós vadjának“, a zergének a halálát jelezve, — de egyszermind véghetetlen örömmel a hirdetője is, mely a hallgatag, komor vadon közepette boldog vadászszívben ontja lángjait és vérbe mártott diadal-jelvény hirdeti ama bizonyos *golyó* dicsőségét, amely oly jól talált . . . Kétségkívül az a nemes ősi szikra, mely a legférfiasabb szenvedelem, a vadászszenvedély iránt lelkesít — a természet imádatából, az ég kékségéből, virágok illatából, madarak szólásából, napsugárból, csillagragyogásból merítve sugalmait, az isteni ihletés szülte felemelő érzéket a természet örökszép poézise iránt, — csak a fogékonyabb férfiúi lelkületet szállja meg. Mint ahogy a szerény polgár szívét megilleti, épp úgy a rang, a születés szédítő magaslatán is behatol a szív redőibe a lelkesedés szikrája a tegezes istennő iránt — az édes kényszer érzetével, hogy lábaihoz helyezze a hódolat pálmáját. És méltán. Mert vajjon van-e még egy másik olyan herróniája az olimpiai fényes egyvelegnek, melynek kegyei Diana istennő csak egyetlen mosolyával is felérnének! Például mi ahhoz képest minden múltó mámor, minden földi élv, melyet a fenséges természet ölen, az Isten napsugaras ege alatt egy jól sikerült *szarvascserkészet* előidézni képes?! Kalypso márványkeblét el lehet felejteni s minden édes álom ködbe vész, — de azok a mozzanatok, lelki gyönyörök, melyek ily kalandokhoz fűződnek, benyomásaikkal kitörölhetetlenek maradnak emlékezetünkben. — Még ezüsthényű csillagszemek szórják alá rezgő sugaraikat az erdő koronájára, midőn már a csendes vadon misztikus világába ragad ki bennünket a szenvedély. A bokrokban álmodozva zeng az aranyesőrű dalnok méla fuvolája, a völgyekben fülemile csattog az „erdő vadbogán“ s távolról a fenyveskuvik zajong bele gúnyos manónyelvén az erdő titokzatos némaságába, mely az ébredő természet halk sóhajába oszlik el. Gyenge fuvalon indul; a szentjános-bogárkák eloltják pislogó méceiket s az élet szívverése mind élénkebb mozzanatokban nyilvánul. Végre elérkezik a pillanat, melyben az aranyhajú Hajnal kibontakozik az éj karjaiból. Az éji csend utolsó negyedórája ez, melyben — úgy tesz — mintha megállna a világ szívverése. Aztán végigszalad a fénylő fehér csík az ég szegélyén, majd égő pir támad helyén,

amint felemeli égő arczát a felszerkenő hajnal s végig tekint álmos szemeivel a még szendergő világon. Egy-két kiszökkenő fénycsóva már ott libeg a havas ormok homlokán, mely pirulva fogadja a hévséges üdvözlet aranyos csókjait. — Mind erősebb lesz a vadonvilág lélekzete s valami kellemes modulatio kap röpkeszárnnyra az erdő fái közt, mintha apró villik ezüsttisztá kaczagása, virágok csilingelése elegyednék bele a kósza szellő játékos fuvalmaiba. Lombok megrezzennek, a fák koronája inogni kezd s a füvek is ingatják karcsú szárait . . . a természet üdvözli a nap születését, mely arany glóriáját készül kiültetni az eget homlokára. — Messziről — úgy tetszik — mintha még most is ide hangzanék az éji zsongás, a titokzatos éjszakai akkord; pedig mélységes csönd honol még a havasok alján végnélkül elterülő völgyekben, melyeknek meredélyein, lejtőin sűrű fenyvesek emelik égfelé szálkás üstöküket, mint harczedzett büszke daliák. A csermely mormolása is csak alig-alig tör fel halk nesz gyanánt a völgyfenékből, hol virágfejek közt futnak el csavargós útjai. Mintha elállt volna a zsörtölése valami kábulattól, melyet az éj misztériuma lehelt reá. — Szinte nyomasztó a nagy hallgatagság, a táj némasága, melyet most nem zsongnak tele édes madárszavak, zúgó bogárság muzsikája a vadvirágokon, melyek zárkózott kebelével didergik meg a hajnal szerteszórt, hideg harmatcsepjeit s nem nyílik keblök nektárul fogadni el a fény sugarba olvadó gyöngyöket. Szinte vágyunk rá, hogy az élet hangjai megcsendüljenek, hogy elkövetkezzék ismét az a fenséges mozzanat, melyben újra a természet szívedobbanásaira ismer a fenségestől megihletett kebel. S vágyunk ime teljesül . . . jelentkezni kezdenek az élet hangjai. Egy szinte rémületes bődulás zúg bele a néma terjengésbe s szétfut a vízhangos tájakon ébresztő harsonája . . . Ez ő, az erdők felséges koronása, ki az édes gyötrelem rettentő szózatával hirdeti azt az illetést, melynek varázslatában felforr a szenvedély. — Mikor lombtépő fuvalom jár már a fák között s a virágszerelem utolsó szirmait hullatja el, — mikor

már nincs az erdőnek egyetlen epedő hangja se, mely sóvár érzelemből fakadna: akkor, csakis akkor rezdülnek meg szívében a szerelem húrjai — s zeng, búg az erdő a kéjsóvár hangok dörrejétől, mely reszketve száll a szellők szárnyán tova — a vadász füléhez el, kit e hang vezet, vonz el-

lenállhatatlanul, hogy tort üljön egy szerelmes szív tragédiája felett S a rigyetés hangjai mind erősebbek lesznek s dörögve szállnak hegyen-völgyön át — az erdő egy másik daliáját hívja fel életre-halálra szóló küzdelemre. — Szívünk összeszorul e nagyszerű mozzanat hatása alatt, lihegve kapkodunk levegő után s a „vadászláz“ kimondhatatlan izgalma vesz rajtunk erőt; majd szinte megmerevedve, ihletett érzéssel csodáljuk a klasszikus alakot, mely kibontakozva az erdő szövevényéből, mint egy fenséges tünemény ötlük szemünk elé; — de a következő pillanatban már elhangzik a dörej s ott hever átlőtt meleg szívével a pázsiton elterülve a büszke dalia: a szív mártirja, ki a lombos világ királya vala. — Talihó! — Hála neked tegezes istennő, ki rám mosolyogtál, kinek kegyei legédesebbek a vadásznak!

E hóval felszabadul a vadászat mindenre. A *vizslászat* legszebb napjai e hóban folynak le, amennyiben a vizslavadászatnak a szeptember a legfőbb hónapja. Válogatás nélkül lehet lőni ugyanis e hóban már *foglyot, fúrjet*, noha ez utóbbiból még mindig akadnak kései fészekaljából (vagy másodszori költésből?) származó gyöngécske példányok. — Az elkószáló *fácánok* e hóban már szintén puskavégre szedhetők, habár tenyészhelyeiken rendszeren vadászni még nem igen szoktak rájuk. — *A császár-madár*nak csali-síppal való vadászata e hóval kezdetét veszi. — *A tűzokfiúk* röpképesekké kezdenek válni s meleg napokkal a ritkás kukoriczások töklevelei alól, vagy a bokrosok közül vizslával kiugraszthatók. Az öreg tűzokoknál is hasonló módon lehet eredményre jutni. Különben ahol sok van belőlük s állandó legelőkkel birnak: *hajtással* is próbálhatni ellenök szerencsét. Egyébként a tűzoklövés tudvalevőleg a véletlen szerencsétől függ, még ha úgyszólván „bizonyosra“ (?) megy is az ember; tényleg azonban kitömött tűzok (maszk) segélyével gyakran czélt érhet ellenük a vadász. — *A nyüllövés* e hóban már kevésbbé aggodalmas a poczkos nyulak miatt, noha még mindig nem szűnt meg egészen a hosszú fülű Don Juan-ok szerelmi láza. Miért is a nyulat még mindig nagy kimélettel (válogatva) lövi a lelkiismeretes puskaforgató s legfőlebb a konyha kedvéért hoz teritékre egy-egy süldőcskét. — *A vízi-vadászat* főleg e hóban nyújtja nagy változatosságánál fogva a legélvezetdúsabb mulatságot. — *Sárszalonka* alkalmas helyeken özönével, az összes *vízi sneff-félék* is bőven vannak, különösen széktavak körül s folytonos jövemenésükkel igen szapora sportot adnak a türelmes lesvadásznak. — Az u. n. *gyepicsirkék* (vagy *galamsneffek*) is kiszállnak a tarlókra, gyepekre s mivel a kocsit rendszeren igen bevárják, alkalomadtán könnyű szerrel lehet belőlük egy-egy dús aggatékra szert tenni, ami — mellesleg mondva — nem megvetendő zsákmányt képez, minthogy különben is pompás (a sárszalonkánál jobb) húsup e hóban a legízletesebb pecsenyét szolgáltatja, mert augusztus havától kezdve legnagyobbrészt a tarlókon szedegetett *buzaszem* képezvén táplálékukat (alkalmilag torkig telezabál-

ván magukat maggal), igen meghíznak s u. n. parázshúsuk lesz. — E hóban — ha szép meleg idő jár — lőhetni még a tarlókon és legelőkön (nagy mocsárok és széktavak környékén) *paprika-* és *szókesneffeket* (*Tringa subarquata* és *alpina*) is. — *A szélkiáltó* is húzni kezd. Korán reggel és késő délutántól estefeléig, gyönyörűen behúzza a jól utánzótt hívásra. *Maszk* ősszel szükségtelen, csak jól el kell tenni magát a lövésnek. Igen nagy vizeken e hó vége felé már a nagy *szürke vadlúd* is kezdi jelentgetni magát, sőt *kócsagot* is lehet olykor még lőni ott, hol rendes járása lévén, tavaszi húzásakor valami túlságos rápuskázás által óvatosabbá nem tétetett e különben is túlóvatos madár. Egyébként mivel e hóban hiányzik már a szép szálkás „kolcsag“ díszre neki, ha csak nem tudományos czélból történik gyűjtése: lövés nélkül bocsájthatjuk el ezen immár úgyis fogytán levő gyönyörű szárnyast. — *A nagy vadat* illetőleg ez a hónap az, amidőn a szarvas- és dámbika s az őzbak úgyszólván mindenestől használható a mellett, hogy a vadászati gyönyörök legfenségesebbikét nyújtják Diana híveinek. Az *agancsosok* bögése („rigyete“ üzekedés idején) ugyanis e hóban veszi kezdetét; melylyel együtt megkezdődnek az oly nehezen várt *cserkészetek* (cserkélés, szarvasbelopás) szép napjai: a glaszé-keztüis vadászatok. Ha azonban e hóban szokatlanul hideg napok állnak be, e körülmény rendkívüli befolyást gyakorol a szarvasok nemi életére s *korai* üzekedést szokott eredményezni, úgy, hogy néhol két, sőt három héttel is előbb hallatszanak az első *hangok*, mintsem normális viszonyok közt várni lehetne. — *A dámbikára* már folytak és folyton tartanak a vadászatok; valamint a *zergevadászatok* is folytatólagosak.

A vad tartózkodási helye.

A szarvas, dám- és őzvad, valamint *sörtevad* is már kezd falkákba, illetve kondákba állani. Általában e hóban már inkább együtt tart a vad, mint az előző hónapok forró napjaiban s inkább a nagy, sűrű erdőségeket keresi fel s a csöndes, elhagyatottabb pagonyoknak ad előnyt. — *Az őzbak* magánosan is kószál még s a sűrű csendes vágások képezik tartózkodási helyeit, melyekből csak este és reggel vált ki rendes, megszokott *kijáróján* („forgóján“, „váltóján“). — *A nyúl* még mindig nem annyira vitéz, hogy a sűrűs helyeket, kukoriczásokat tarlókkal, ugarokkal cserélné fel, — azonban az igen gazos tarlókba, sűrű muharokba az öregebb legények ki-kifekszenek; a krumpli-földekre (a burgonyaszedés mozgalmassága következtében) azonban már ritkábban. — *A fogoly* szintén a kukoriczásokat s ezek közvetlen közelében a sűrűs veteményföldeket, igen nagy burgonya és burgundia táblákat, továbbá a bokros helyeket, füves, bokros kubikgödröket keresi — még mindig költési-helye körületben, ki-

vált ha még erősen meg nem vadászták; ellenkező esetben rebbenékenyek és nagyon futnak a vizsla előtt. — *A fürj* — bár a nagyobb forróságok

DÜRGŐ CSÁSZÁRMADÁR.

Vastagh Gézától.

alkalmával sok elhúzódik a kukoriczásokba belőlük, — mégis inkább a veteményes helyeken, gazos tarlóknban (kivált szeles időben és kukoricza-

törés után), kölesekben, kaszálókon, gazokban és gazos árokpartokon, de bokrok körül is lappang; húzása idejében azonban leginkább csak az üde búzatarlókon található. — *A tűzok* egyre szemesebb s már istenért se vár be puskalövésnyire. Mivel nagyon vigyáz magára, csakis oly helyeken sétál, ahonnan mindenfelé messzire elláthat, amiért is észrevétlenül nem közelíthet feléje semmi teremtett lény. — *A fáczán* amíg a kukoricza fennáll, csakis ott érzi jól magát. Általában szívesebben tartózkodik kint a földeken, mint tenyész-pagonyaiban. Estenden azonban fákhöz, vagy bokrokhoz, fasorokhoz szokott vonulni. — *A szárnyas ragadozók* szertekoszálása kezdetét vette; miért is néha-néha már az *uhual* is megpróbálkozhatni ellenük, de az alvóhelyeiken való esti-lesek is mulatságosak s mindenek felett pedig *hasznos* sportot adnak.

Madarélet, vonulás.

Erdőn-mezőn sárgaság, a hervadó élet jele kezdi kiverni magát. Elhalványul az erdő lombja, majd bíborszínűre változik át. A kiálló száraz ágakon őszi szálak lengenek, mintha csillogó ezüsthajszálakat szőtt volna az idő a fák dús lombüstökébe. — A szellő egyre fésülgeti, símogatja a tarkuló lombot, elszakít egyet-egyét azokból a csillogó hajszálakból s repíti tova, messze-messze, míg megakad ismét valahol egyik is, másik is. Kevesen tudják, hogy azoknak a fénylő szálaknak a tövén nem a hervadó élet, de a szárnyat öltött remény létezik . . . Akármerre jár körül szemünk, fakó színbe vesz el a tekintet. A magas égen is átszűrni magát az őszi halaványság lilája s a nap sárga sugárkévéket szór alá a sárguló világra. Erdőnek-mezőnek már nincs illata, csak színe. A színek kultusza járja most. Csupa arany, ragyogás minden; de ez az évszak búcsúpompája . . . Már egyre gyakrabban sóhajt az erdő és mintha sírna valami fönt a galy között . . . Szél játszik a lombokkal, a virágfejekkel. Letépi a szirmokat, az elhalt levélvázakat s kirakja velök az alanti sorvadó gyöpet, talán hogy eltakarja kissé a föld aszályát, a hamut, mit a föld kiszór magából, ha az élet, a virulat lefut a testéről. — És a csend mind ünnepeyesebb, csak a szél sívít néha: beszél minden zúgba, bujdoklik az erdő fái között, mintha a természet szárnyas gyermekeit szólítaná. Odabenn pedig egyre nagyobb csendesség üt tanyát . . . Az éjek hűvösödni kezdenek s reggelenként a vízgőzök fehér párázatokban lepik el a tájat, amitől megborzognak a laza tollú kis madártestek s nincs kedvök dalra gyújtani. Inkább *mennének* már, mint dalolnának. Integtet nekik a nagy végtelenből a titkos hatalom: *jertek, jertek!* . . . Megérti ezt, megérzi ezt minden madár, aki vándor s elcsicsergi búcsúdalát az ősi bölcsőhöz, a jó hazához. Aztán lehangoltan, szomorúan készülődnek a nagy út fáradalmaira és a sereges jövés-menés kerül napirendre a tollas

lényeknél s nap-nap mellett eltűnik néhány faj vándormadaraink közül. A hónap elején már csoportosulnak a *fecskék*, aztán nemsokára mennek is a „ledérek éghajlatot cserélni“ — mint a költő mondja. A *banka* is hátracsapja a taréját s megy a villások után. A *fülemilék*, *poszták* is egyszer csak eltűnnek, mintha nem is lettek volna. Úgy tesz a többi apró nótás madár is, azért kezd oly egyhangúvá válni a lombos tanya, melynek a tarka, vidor nép híjával a költészete is feloszlik. Csak kevés marad ezekből az örökvidor lényekből, olyanok többnyire, amelyeket előbb észre se igen vettünk; de most kedvesek — a szemnek is, a fülnek is. Mily szívesen hallgatjuk például az *erdei pinty* ezüstcsengetyűjét, a *vörösbecy* kedves, egyszerű dalolását, a *czinkék*, *sármányok* csicsergő hangicsálásait! Ezek most kedvesek, mert hűségesek. A lelkük ide vonzza őket az ősi csereshez, a hazai kuszalombok világához, ahol kis fészkek rejtezik, szerelmük, boldogságuk édes tanyája honol. — A kis szárnyasok csipegetéseit most már nagyhangú madarak zaja váltja fel, harsol a *mátyás*, kaczag a *küllő* jókedvében, mert végtől-végig az övé lett a néptelenné vált erdővilág, melynek hallgatagságát a küllőn kívül alig veri fel más madár hangja, legfeljebb az *ölyv* nyávog néha, vagy sas süvöltöz az erdő fái felett s valahonnan, nagy távolból az erdők királyának, a nemes agancsos vadnak a mennydörgő szózatát kapkodja át a szellő szagatottan. — Amily néptelen az erdő, épp oly nyüzsgő, víg élet járja most az arany-gerezdek tájain. A „borág“ édes gyümölese oly csábító; aztán oly sok gurmand van a szárnyasok világában is . . . Lepi is a madárféle, a sok *seregély*, *rigó* és a magtörő hadak tarka elegye, a vinczellér nagy bosszúságára. Hiába vannak a „hessegetők“, a sok *kelep-kelep*, meg a nagy pukkanású bumberdó a mérges csősz bácsi kezében! Csak aludni járnak haza a kertekbe, erdőkbe. — Odakint a tavakon is nagy a mozgalom. A vízimadarak lokális kószalásait lassanként kezdi felváltani a nagy kontinentális mozgalom élénksége. Csoportosulni kezdenek s napról-napra mind tömegesebben szállják meg a mocsárt. Hanem az általános „trallárum“ még a távolabbi jövőbe nyúlik bele. — A *gerle*, *kék vadgalamb* s *fürj* vonulásban; általában e hóban már a legtöbb költözőkődő madárnál jelentkezni kezd az a bizonyos izgatottság, mely a mozgalmas napokat mindig megelőzi. Tapasztalni ezt a kalitkába zárt madárkán is. A titkos *intelem* rá nézve se lehet közönyös; csak mink nem értjük. Nem is lehet annak a végére jutni a mi véges eszünkkel, melynek a titka az örök bölcsesség szimbolumához van lánczolva! . . . Az *erdei szalonka* e hó vége felé (magasabb hegységekben rendszerint 20-dika után) már *húzni kezd* (az Alföldön jóval később kezdődik a húzás, mint hegyes, erdős vidékeken). A *fürj* a déli megyékben (Temes, Torontál, Krassó-Szörény) szeptember 8.—10-dike táján végleg befejezi húzását. Általában szeptember második fele már nem a fürjek-é, mert legtöbb vidékén az országnak már szeptember első felében végbemegy a nagy „trallárum“, vagyis a végleges őszi takarodás mozgalma. Azután csak szórványosan találkozhatni fürjekkel: elmaradot-

takkal, elkésettekkal, vagy olyanokkal, melyek túlságos elhízottságuk miatt útra képtelenek. Nagynéha azonban *reteráló* fürjekre is bukkanhatni — olyan esetekben t. i., midőn húzásuk napjaiban a Móréákon, általában a tengermelléken erős, *tartós* s e mellett igen hideg *bórák* dühöngenek. Az ilyen visszavonuló fürjek néha szinte megelevenítik a tájat, annyi van belőlük (Alföldi megfigyelés). — E hó vége felé a *vízi madarak* lokális jövés-menését lassankint felváltja a nagy kontinentális mozgalom élénksége. Csoportosulni kezdenek s végre beáll az *igazi vonulás*, melynek vége azonban a távolabbi jövő hidegebb napjaiba szakad bele. — A nagyobb mocsárokon szeptember havában fordul meg legtömegesebben s marad legtartósabban a szárnyas vad.

Prakszis.

E hóban a *róka*, *vadmacska*, valamint a *nyest-félék* fiataljai szüleik által elcsapatván, önállókká lesznek s állandó *letelepedési helyeket keresnek maguknak*. Miért is nagyon résen kell állani a vadászterületek gondozóinak, hogy fegyver- és fogóeszközök segítségével útját vágassák a veszedelmes betolakodásoknak. — A *héja-kosarak* és *oszlopvasak* is alkalmazásba vehetők már a pákosztos, de még a hunczutságokban kevésbé kitanult fiatal szárnyas kártévők pusztítására. — E hóban már megkezdhető a nyúlzaporulat (*állomány*) felbecsülése, noha a téli lelövés megállapíthatása szempontjából csakis az őszi hónapok tapasztalati adatai szolgálhatnak irányadókul. — A *fogoly-állomány* felbecsülése is már e hóban veszi kezdetét (rendezett vadászterületeken). Általában jó erről már eleve tájékozódni s ha szükségesnek mutatkozik, idejekorán hozzálátni a *befogásokhoz is*, kivált a kritikus pontokon (állomány elvonás szempontjából). Esetleges fölös befogások esetén más, biztosabb helyeken kell a vadat szabadon bocsájtani. — Ott, ahol a *magaslesek* (tán az őszi *borzlesek* miatt) szokásban vannak, már e hóban szükséges azokat felállítani (természetesen a cserkészetek befejezése után és részint, hogy a vad megszokja azokat). Ugyancsak (lehetőleg e hó elejével) hozzá kell látni a vadászterületek rendbehozásához is (nem is szólva itt a *cserkészút-hálózat* folytonos, gondos rendben tartásáról). A lövonalok kitisztítandók. A lövést, kilátást akadályozó ágakat és galyakat le kell nyesni és félre dobálni az útakról, a száraz falevelek pedig gereblyével távolítandók el stb. — A gondos vadász már e hóban számot vet azon eszközökkel, melyektől kedves vadjainak jóléte függ a *jövőre kihatólag*. Folytatja (vagy megkezdí) az erdei szántók egy részének téli rozsszal való bevetését stb. — A *vizslák bevezetése* (mezőre képesítése) e hó végéig okvetlenül befejezendő (*szárnyasvadra*: keresés, állás és appell dolgában), hogy októberben mint *abszolúte ferm* állatok vehessenek részt a nyúl vadászatok (az engedelmességet nagyon is próbára tevő) izgalmaiban.

Az *apportírozást* (szárnyalt vadak megkeresésében való kiképezést stb.) lehetőleg még e hóban kell tökélyre emelni.

Oly vadászterületeken, ahol állandó fővadállomány tartatik fenn, e hóban főleg a vadászatokra való előkészületek veszik igénybe a vadászszemélyzet majdnem összes tevékenységét. Így a hivatásos vadásznak, ki a vadászat vezetésével van megbízva, legfőbbkép a *barkácsoló-utak* és *cserkészösvények* berendezésére kell gondot fordítania, illetőleg — mint már fent említettem volt — ahol azok már megvannak, helyreállítani s ahol létesítésük van czélba véve, e hó elején kell elkészítenie azokat. — Fővadállománnyal bíró, általában szakszerűen kezelt vadászterületeken mellőzhetetlenek az ily úthálózatok; csakhogy létesítésük némelykor sok költséggel és fáradsággal jár s mindenkor nagy szakértelmet s alapos helyismeretet igényel. És ez utóbbi igen fontos körülmény; de nem kevésbbé fontos a vad tartózkodási helyeinek, járásainak, forgóinak ismerete is; tudni kell továbbá, hogy faj- és ivaronként *darabszám* mennyi és minő vad van a területen s hol vannak az erős agancsosok bögési (rigyetési) helyei, melyeket azok évről-évre rendes körülmények közt felkeresni szoktak. Azt is tudni kell, hogy különböző évszakokban hol, melyik pontján a pagonyoknak tartózkodik inkább s merre szokott legelészés végett kiváltani a vad stb., s csak ha mindezekkel tisztában van a vadász (ami hosszabb tapasztalást igényel), csak akkor foghat hozzá a vadászúthálózatok létesítéséhez. Az u. n. *barkácsoló-utak*, minthogy azok a kocsin való cserkészzet czéljára szolgálnak, csak oly helyeken létesíthetők, ahol a terep kocsival minden nagyobb nehézség nélkül bejárható. Rendeltetésük ugyanis az, hogy kocsin, a lehető legrövidebb idő alatt s a mennyire csak lehet, csendben megközelíthessük azokat a helyeit az erdőnek, ahol a vad nappalonta előleges kitapasztalás szerint tartózkodni szeret. — Ha a barkácsoló-út vezetési irányait már megállapítottuk, szükséges ez irányokat *nyomjelzésileg megjelölni* — a szálaserdőben akként ugyanis, hogy a fák kérgére, amelyek közt a kocsinak haladnia kell: 1.5, 2 mt. magasban sárga vagy veres festékekkel jól látható jeleket festünk (mint ahogy a turista-utakat jelezni szokták), vagy pedig a fákat mindkét oldalról kissé megfaragjuk. Az ekként történő nyomjelzés megejtése után következik aztán a tulajdonképeni út elkészítése, illetve az úthálózat *kitisztítása* (járhatóvá tétele), minden akadály, mint fagyóker, tuskó, tömbök, kövek, az útba nyúló faágak stb. eltávolítása s végül a falevelek s törmelékek elgereblyélése. — Sűrűs helyeken persze ez a munka sokkal nagyobb fáradsággal vihető keresztül, mint szálasokban s néha majdnem legyőzhetetlen akadályba ütközik s főleg a vágó szerszámoknak jut itt a legnagyobb szerep, mert az utakat nem annyira készíteni, mint inkább *vágni* kell, azaz a bokrokat, bozótokat s fiatal fákat az út szélességében alaposan tőből ki kell irtani, a megmaradt fák benyúló ágait lenyesni, egyebekre nézve pedig akként kell eljárni, mint ahogy fentebb körvonaloztam volt, csak nagy súly fektetendő arra, hogy a kocsinak mindenütt akadálytalan, egyforma, egyenletes haladás biztosítható; oly részeken pedig, ahol a barkácsoló-út tovafejlesztése legyőzhetetlen akadályokba ütközik, ebből kiindulólág mintegy kiegészítésképen *cserkészösvények* készítenők, melyek több irányban a főhálózatba szakadjanak bele s lehetőleg ezen hálózat közeit mintegy keresztezve, ekként összekapcsolják. Magától értetődik, hogy

se a barkácsoló-utakat, se a cserkészösvényeket egyenes irányban vezetni *nem szabad*; nem szabad főleg azon hely felé, ahol a vad tartózkodni szeret, legelni, szóval időzni szokott, hanem olyan irányt kell adni azoknak, hogy az ily helyek az úttól jobbra vagy balra, de mindenesetre jó lövésnyi távolságra essenek. Általában ott, ahol a barkácsoló-utak készítése kivihetetlen, például hegyes vagy dombos vidékeken, sziklás helyeken, — avagy ha ilyeneket készíteni nem akarunk — talán erdőkimérlés szempontjából is egyrészt, — csakis egyszer *cserkészösvényekkel* pótolhatjuk azokat, melyek természetesen kizárólag a gyalogvadászat (cserkészzet) céljaira szolgálhatnak s mindenkor csak egyetlen vadász által használhatók ugyanazon időben és erdőrészen, ha csak a terület nem olyan nagy, hogy különböző részein egyenkint több vadász is cserkészhet. — Hogy miként kell ezek készítését a legczélyszerűbb módon keresztülvinni, annak elemi részét már a fent elmondottakból is következtetheti az olvasó, mert ugyanazon elvek irányadók ezen munkálatokat illetően is. Jó vezetési irányok a vadnak tartózkodási helyei felé — lehetőleg folytonos *fedezet alatt*, hogy a szemfüles vad meg ne lássa a cserkésző vadászt — oly kimunkált terepen haladhatva az, mely a lőtávolságba való nesztelen belopást (becserkészést) lehetővé teszi, mert míg a barkácsoló kocsiira csak kevés ügyet vet a vad — kivált eleinte, míg lövés nem történt, vagy rossz tapasztalásai nincsenek, — addig a gyalogjában közeledő emberrel szemben a legnagyobb bizalmatlansággal viselkedik s elég egy ágacska recscsenése, vagy egy mozdulat, melyet észrevett, hogy gyors eliramodásra ösztönözze, elriaszsa. Természetesen ami a helyes vezetési irányokat illeti, föltétlenül szükséges ezen munkálat pontos teljesítéséhez az erdőnek a legalaposabb ismerése, mert enélkül boldogulni nem lehet. Hanem a legrészletesebb helyismeret mellett is elkerülhetetlen — ha mindenben szakszerű eljárást akarunk követni — a vadas területnek *képét* nemcsak elmében, de a valóságban (illetve gyakorlatban) is akként érzékíteni, hogy az csalhatatlan, minden tévedést és feledékenységet kizáró módon tárja tekintetünk elé a terület összes alakulásait részletei és teljes egészében — s ezt természetesen csakis egy jó *vadászati térkép* segítségével érhetjük csak el. Mindenesetre készíteni kell, habár csak egy kis rajzot is a területről, melyben mint feleslegesnek, az erdészeti beosztásnak kihagyásával csakis a pagony nyiladéka, hegygerincei, völgyei, völgyületszerű hajlásai s a vadásztér határai jelöltetnek be; azután pedig rajzunk ellenőrzése szempontjából újabb alapos helykémlő járatokat teszünk a pagony minden részében s a terepviszonyokat illető befejező tanulmányaink s esetleges újabb felfedezéseinkkel kiegészítjük topografiai ismeretünket. Azokat a terepalakulásokat pedig, melyek térképünkön még hiányoztak, mint utak, hajlások, tisztások stb. utólag beiktatjuk, sőt a föltűnőbb, talán fontosabbnak látszó pontokat lehetőleg még névvel is ellátjuk a mappában, vagy pedig sorszám szerint iktatjuk be. Az ekként keresztülvitt térképezés (kivált idegen, nem köllőleg ismert területen, mi a hivatásos vadászra nézve mindig igen fontos az alapos helymegismerés szempontjából) még a vadállomány szemmel tartása, számbavétele s a derék vadak megismerésére irányuló törekvésünkben is igen nagy segítségünkre lehet. A térképellenőrző s a kijelölés szerint történő további bejárások alkalmával felfedezett csapák és vadforgók utalása folytán ugyanis a legalaposabb tájékozást szerezhethetjük magunknak a vadállományról s az erdőnek azon helyeiről, melyek a vad által jobban látogattnak, amely tapasztalásokat aztán a *sózók* felállításával alkalmával fordíthatjuk továbbá hasznunkra stb. Az ily módon történő előmunkálatok természetesen egy-két hétnél előbb alig vihetők keresztül, miért is ahol — talán új

berendezés célzatából — előmunkálatokra van szükség, czél-szerű azt már augusztusban elvégezni és a barkácsoló-utak és cserkész-ösvények nyomjelzése, illetve kijelölése után azonnal hozzá is fogni azok elkészítéséhez, hogy a vadnak ideje legyen velük a rigyetés idejéig megismerkedni, mert az új állapot eleinte tartózkodást, bizalmatlanságot kelt a vadban s csak lassanként, bizonyos idő múlva szokik hozzá a terep képe

részben való megváltozásához. — Ami a cserkészösvények vezetése irányait illeti, habár azoknak mintegy hálózatosan kell is a területet átszelnöök, mégis a fősúlyt az oly helyekre kell fektetni, ahol a vad tartózkodásáról vagy időszerű előfordulásáról meggyőződünk. És ez igen fontos, szem előtt téveszthetetlen körülmény. Ahol esetleg a terepviszonyok miatt nagyobb, vagy egyáltalában elháríthatlan akadályok merülnek fel, csakis az említett, u. n. *jó vadtartó helyek* megközelítése lehet a cél az ösvények vezetésénél. Különösen figyelembe veendő a völgyek, völgyületszerű mélyedések (az ily helyeken, ha sáros, mocsáros mélyedéseket rejtenek, gyakran akadhatunk ott, ahol egyáltalán van: sörtevadra), melyeken *át* vezetjük a vadászutakat, — míg a hegygerinceket, kisebb magaslakat *megkerüljük*; azonképen megkerüljük a sűrűségeket és vigályosokat is, valamint fiatalosokon és bozótosokon keresztül se szabad a cserkészösvényt vezetni, általában a sűrűségeket mindig meg kell kerülnünk, de az erdei nyílások és ritkások is oldalt maradjanak az ösvénytől. Sűrűbb ösvényhálózatokat csak vágásokban és azokban a fiatalosokban alkalmazzunk, ahol a vad leginkább szeret tartózkodni; azokban az erdőrészekben pedig, ahol a vad inkább csak szórványosan fordul elő és általában kevésbé gyakori és biztos előfordulással bír: nagyobb költség elkerülése végett csak a vad jobban látogatott forgóin, illetve azok közelében vezetjük el a cserkészösvényt. Kiváló figyelmet és körültekintést igényel a cserkészösvények készítése az oly vadászterületeken, ahol a kocsival való közlekedés alig kivihető, vagy épen leküzdhetetlen nehézséggel jár, sőt lehetetlen, pld. hegyes vidéken s ahol a szálás erdő változatosan vigályossal, sűrűségekkal változik. — A barkácsoló-út és cserkészösvény irányára nézve — ha azok valamely területen egymással kapcsolatosan készítettnek — mindig szem előtt tartandó az a már említett szabály, hogy sűrűségen meg erdei nyíláson stb. keresztül egyiket se szabad vezetnünk. Egyébiránt a kocsival való barkácsolás alkalmával sűrűbb fedezetre — mint már említök — nem igen van szükség az ismert oknál fogva; ellenben a cserkészőnek folytonosan lehetőleg takarva kell haladnia s minden kínálkozó fedezetet fel kell használnia e célra. — **A magasabb hegységek közt**, különösen ott, ahol még érintetlen őserdő létezik: a vadászút-hálózatok készítése több komplikációval jár, mint a sík vagy dombos aljú erdővidékeken és sokkal nagyobb feladat is. Barkácsoló-utakról természetesen esz sem lehet; csakis cserkészösvények jöhetnek számitásba. Ezek készítésénél is ily helyeken esznek azok az elvek, melyek hullámos vagy dombos, halmos vidékeken irányítják munkálatainkat — azon való törekvésünket ugyanis, hogy a cserkészösvények minél hálózatosabban s minél görbébb vonalakat írva le, fussák össze a tért. — Ily helyeken ugyanis a sűrű hálózatoságot mellőzve, abból az elvből kell kiindulni, hogy a vadászutak arra szolgáljanak, miszerint a vadászterület *minden része* mennél gyorsabban megközelíthető legyen, amit csak *egyenesen* vezetett utak segítségével érhetni el, ami a kényelmes, zajtalan és gyors járást lehetővé teszi és lehetővé teszi azt is, hogy nemcsak egyes exponált pontokat, de az egész vadászterületet rövid idő alatt gyorsan összejárhassuk. Tudvalevőleg ugyanis a fő-, általában a csülkösvad nemi ösztönének felébredése alkalmával igen nyugtalan, izgatottan jár-ke, szinte pihenés nélkül s folytonos helyváltoztatása közben a vadászterületnek oly helyein is megfordul, ahol rendes körülmények közt soha még nyomát se találni. Épp azért szükséges az úthálózatokat akként vezetni, hogy a területnek *minden egyes helye megközelíthető legyen* s ezen elvet sok vadász fölibe helyezi amaz elvnek, mely a részletesség kizárásával csakis a vad kitapasztalt kedvenczebb tartózkodási helyeire, általában és kizárólag csakis az oly helyekre fekteti a fősúlyt, ahol megfigyelés szerint a vad tartózkodni szeret, vagy használtabb forgói, járásai vannak s egyáltalában ahol biztosan megfordulni szokott. Tehát rendszer nélkül összevissza. — Azonban hegyes vidéken, kivált csekélyebb vadállomány mellett, de egyébként

kiterjedt, tehát cserkészetek alkalmával — már csak a kevesebb vad miatt is — részletesebb és hosszadalmasabb járás-kelésre kényszerítő vadászterületen: a rendszeres cserkész-úthálózatok tényleg jobban megfelelnek a célnak — kivált akként rendezve azokat, hogy a fősúly kiválóan az egész területen át lehetőleg párhuzamosan vezetett *főútakra* (a terület terjedelméhez képest *minél többre*) helyeztessék. Ezen főútból aztán *mellékutak* ágazzanak szét s amazok *összekötő-utakkal* kapcsolattassanak össze. A párhuzamosítást illetőleg különös súly fektetendő erre a hegylejtőkön s arra, hogy mindig egyenes irányba fussanak le; miért is minden akadály, mely az egyenes vonalban esik, amennyire csak lehet, eltávolítandó. Kitéréseket legfeljebb csak legyőzhetlen akadály esetében szabad használni. Ellenben a vad által kedvelt és megszokott tisztásokat 70—80 méternyire mindig ki kell kerülni, rajtuk át, vagy közvetlen mellettük vezetni a cserkészutat meg épen nem szabad, mert az így vezetett úton való járás a vadat (őzet, szarvast és dämvadat egyaránt) nagyon nyugtalanítja és ha kedvencz helyei ily módon mindig érintve lesznek, ennek következtében elhagyja azokat és más, kevésbé nyugtalanított helyre vált át. — Az utakat (illetve cserkészösvényeket) legfeljebb 34 cm.-nél szélesebbre sohase csináljuk, mert a használat és az évenként való tisztítás folytán úgyis mindig szélesebbé, de mélyebbé is válnak azok. A nagyon kimélyült cserkészút azonban — kivéve homokos helyeken — járásra éppen nem alkalmas, nehezebben is tisztítható, miért is a mélyebb helyeket feltölteni épen nem felesleges és ahol az út patakon, szélesebb ereken, árkokon s más eféle mélyedéseken vezet át, hasított fadarabokból lehetőleg szilárd hidak létesítendőek. — Az *összekötő-utak* vezetésénél mindig tekintetbe kell venni a helyi viszonyokat. Például ahol a főútak közel vannak egymáshoz, a hegygerinczek pedig nem nagyon meredek: a *diagonál* irányba vezetett egymást keresztező összekötő-út leginkább megfelel a célnak. Hiba volna azonban ily helyeken a kigyózó vonalba vezetett irány s már egyrészt hosszúságánál fogva is czélszerűtlen és fáradságos. Emezen ellenben a közlekedés minden irányba elég gyorsan és elég kényelmesen történhetik, amellet pedig a vadászterületnek jelentékeny részét magában foglalván, több reményt nyújt a daddal való találkozás esélyére. — A *mellékutaknak* kevés szerep jut s inkább csak arra szolgálhatnak, hogy nagyobb kerülők nélkül egyes pontokat hamarabb megközelíthessünk, péld. a vadásztanyához minél gyorsabban eljuthassunk stb. Végül a fűnt előadottaknak egyben-másban való kiegészítéseül, egy tapasztalt, egykor híres vadász idevágó okszerű utasításainak ismertetésével zárom e fejezetet a következőkben: **Hullámos**, vagy oly területen, ahol sok és különféle irányú vak-út nincs, a kellemes és sikeres cserkészetnek főkélléke a cserkészösvények rendszeres és oly hálózata, melyen a vadászterület minden részébe eljuthatunk, hogy a vadat bármely légáramlattal belophassuk. A közönséges gyalogútnál nem szélesebb cserkészösvényeknek elkészítése igen egyszerű és gyors munka, mert csak a gyepreteget kell eltávolítani s az így készített ösvényből a lehullott leveleket s a lépés alatt recsegő apró ágakat kell elseperni. A fő gond az ösvény irányának s az egyes ágak egymástól távolságának meghatározására fordítandó. **Róna vidéken** az ösvény úgy vezetendő, hogy minden bokor és facsoport fedezésül szolgáljon s hogy abból minél messzebbre lehessen ellátni; **dombos helyeken** a cserkészutak a völgyek irányát követve az oldalokon úgy vezetendőek, hogy azokról úgy a völgyes, mint az oldal emelkedését dominálni lehessen. Ha a hegyoldal oly magas, hogy a völgy fölötti első vonalról fellátni és fellőni nem lehet, az ösvény egész hosszában serpentine szerűen a tetőig vezetendő. Mínt hogy minden vad, a nyúltól kezdve a szarvasig, kivált reggel, midőn úgy a vágás, mint a szálas erdő még harmatos, vak-úton szeret jární, ezek a cserkésző ösvény főirányából kiszakadó ágakkal az ösvényhálózatba beleveendőek, de oly módon, hogy az ösvény a vak-utat fedett s alkalmas *leshelyül* szolgáló ponton érintse és hagyja el. A *sózók* a cserkészösvény által annyira megközelítendőek, sőt ha lehet, bizonyos távolságra olykép kerülendőek körül, hogy azokra reá látni és a talált csapáról a sózóról távozott vad mennyiségére, fajára, minőségére és az általa követett irányra következtethetni lehessen. A párhuzamos, de kereszt-ösvényekkel egybekötött fővonalak, a terepviszonyok és az erdőállomány minőségéhez képest

egymástól 2–3 golyólövésnyi távolságra legyenek. A fedezetül szolgáló bokrok ágait lenyesni nem szabad, mert a vad ezáltal figyelmes lesz, hanem vagy megkerülendők, vagy összecsavarva erősebb ág vagy törzs mellé hajlitandók; sudaras vágásban is ugyanez teendő. A cserkészősvények kiczövekelése és kikotrása tavasszal minél korábban, még mielőtt a szókat felújítanók és pedig ezek környékéről kiindulva, foganatba azért veendő, hogy ezek, mire a vad a szókat látogatja, az új kapálás jellegét elveszítse. Az ösvények kikapálását a vadőr vagy egy-két ügyes napszámos igen hamar elvégezheti, tisztántartásuk pedig a vadőr dolga, mely utóbbi teljesítménynek az a jó oldala is megvan, hogy az illető vadőr eközben a vad tartózkodási helyét és váltását tökéletesen kitanulhatja.

1851

/ 1866 /

OKTÓBER.

E hóval az erdei vadászatok főszezonja köszönt be és foly le. Természetesen ott, ahol a fővad állandó, e hó első felében minden más vadászat háttérbe szorul a *cserkészetek* mellett; ellenben ahol csak mint „váltóvad“ szerepel a nagyvad, az érdeklődés is csekélyebb a bizonytalan kilátások miatt s a figyelmet inkább a nemes *hosszúcsőrű* vendég ébreszti maga iránt, kivált oly helyeken, ahol a szalonkavizslászat céljára alkalmas területek állnak rendelkezésre. — Vadászati törvényeink értelmében az *agancsosok lelövési tilalma* e hó 15-ével kezdetét veszi s tart július hó 1-ig. A *dámbika* tilalmi ideje egy hónappal később veszi kezdetét, vagyis november 15-től s tart a szilenczium szintén július 1-ig. Viszont e hó második felében (15-től kezdve) *felszabadul a vadászat a szarvas-, dám- és őszutára* és tart a feloldás *deczember utolsó napjáig*. — E hóban az *őzbak* és *zerge* még mindig a vadászat tárgyát képezheti. Előbbi most minden tekintetben szívesebben látott konyhai különlegességet képez, mint a korábbi leromlott gerinczek valának. — A *sertevad* abajgatása (okszerűbb vadászatkezelési elvekhez képest) szezonszerűleg e hóban veszi kezdetét; valamint ott, hol a fővad és őz hiányzik, avagy lelövésüket már beszüntették: a *nyúl vadászatok* képezik az idény legfőbb multságát (legkivált az Alföldön) — úgy a puskavadászatot, mint a kopászatot és agarászatot illetőleg is. Általában október hava kiválóan a nyu-

lak-é és különösen a vizslavadászoknak nyújtják a legélvezetesebb sportot, főleg a szabad mezőn s szüret után a szőlőkben. Egyébként a vérbeli Nimród, aki nemcsak ölni s egyre pusztítani tartja hivatásának: *nyúlra csakis az október és november havát tekintí idényszerűnek*. A vizslászoknak, általában a keresve (nem hajtással) vadászóknak tökéletesen elég is az a két hónapra terjedő nyulász-idény, melyet az októberi és novemberi szép őszi napok nyújtanak. Később, kivált síkon, úgyse igen tart ki a nyúl s hajtók nélkül csakis gödrös, buczkás helyeken lehet kivált hideg ősszel már, lövésre kapni. — E hóban van az ideje az *üregi nyulak vadász-menyéttel való kizavarásának is*. Az üregekben ugyanis e hóban *nincsenek már fiak*, melyek a menyét vérszomjának áldozatul eshetvén, a mulatságot boszusággá változtathatnák át. Tudvalevő ugyanis, hogy a vérrel jóllakott menyét elalszik áldozata meleg testén s aztán órákig sem jön elő! — A *fácánok* napról-napra fejlettebbek, erősebbek lesznek, általában pompás kondícióba kezdenek jönni, miért is már itt-ott némi élvezettel vadászhatni rájuk. A high-lif elvei szerint azonban novemberig sajnálni illik a fácszánt. — A *foglyokra* még javában foly a sport, noha e hóban (kivált a második felében) már kevésbé jól tartanak ki a vizsla előtt s nagyon futnak és messziről felszállanak, kivált ha a gyakori vadászatok túlóvatossá tették őket; miért is a nagyúri foglyász-revierekben angolmodorú hajtásokkal vadásznak rájuk. De nemcsak a gyakori rápuskázás, hanem e hó második felében már meteorológiai okok is hozzájárulnak a foglyok többé-kevésbé való elvadításához, az enyhébb vagy hűvösebb időjárás befolyásaihoz képest ugyanis. De nagyon megnehezíti vadászatusukat még az a körülmény is, hogy bizonyos kóborlási ösztönzet által indítatva, szokott tartózkodási területükről mindig gyakoribb és távolabbi kirándulásokat tesznek és szüntelenül helyet változtatnak, — szóval vadászkitétel szerint „soha sincsenek otthon“; mely okból mindig nehezebben kaphatók puskvégre. Egyébiránt a foglyok szerfelett boszantó, ideges rebbenékenységé leginkább az oly vadászterületeken tapasztalható, melyeken a gazdasági növényzet letakarítása miatt megvannak fosztva a náluk úgyszólván létkérdést képező búvhelyeiktől. — *Fürj* még mindig akad a gazos helyeken, füves barázdákban, sőt délibb vidékeken ritkaságképen kései költsékből származó gyenge fészekaljakkal is találkozhatni, melyeket a vadász-közvélemény másodköltségből származó „vakaresoknak“ tart; amihez különben kétség alig is férhet, ha meggondoljuk, hogy már az igen korai fészekaljból származó *idei* fürjeknél is tapasztalhatni a nemi ösztönnek szinte hihetetlen mérvben való jelentkezését, sőt megesisik, hogy szeptember végén, vagy október első felében *tojást szorít ki* egyik-másik lelőtt fiatal fürjből az apportírozó vizsla (délnyugati megfigyelés). — A *tűzok* kiterjedt repczetáblákon, általában térhelyeken tartózkodván, gyalogszerrel merő lehetetlenség a falkák közelébe férközni, sőt szekérrel való beközelítésök is ritkán sikerül; tehát csakis hajtással boldogulhatni ellenük. — *Császármadár*ra most már ritkán történik lövés, a cserkészetek, illetve a szalonkavizslaszatok kötvén le

inkább az érdeklődést. — Az *erdei szalonka*, a szezon egyik legbecsesebb vadjának vonulása (húzása) e hóban kontinentális jelleget ölt s lassanként az ország minden vidékére kiterjedő mozgalommá fejlődik. — A *sárszalonka* is folyton vonul s nedves idővel néhol a kulturföldeken is rebbenthető, nem ritkán csapatostól; de egyesével a víztől még igen távol eső helyekről (árokpartok, tarlók, szántások stb.) is kel esős időben. — A közönséges fajta u. n. *parasztsneffek*, minők a székhátiak és füttyülő fajok (*Tringa*, *Totanus*), szép lanyha őszi időjárás mellett igen szépen húznak a reggeli és délutáni órákban s jól utánzott csalfütty segítségével könnyen lövésre kaphatók (persze jól fedő leshelyen). A *szélkiáltók* nagy csapatokban jönnek s mennek, szépen füttyülgetve a „*pó-li*“ nótájukat. Napalonta le-leszállnak a tarlókra, legelőkre tücsköt, békát vadászni, gilisztát kutatni, mely tevékenységük közben ügyes hajtással sokszor sikerül kocsival puskalövésnyire férközni hozzájuk. — A *vadlúd* is jön és megy.

ERDEI SZALONKA.

Thorburn rajza.

A nagy *szürke ludak* (*Anser cinereus*) azonban e hó elejével már fogytán; inkább az *északi lúdfajok* („téli ludak“ = *Anser segetum et arvensis*) jelentgetik magukat s jó leshelyről eredményes puffogatásokat lehet rájuk cselekedni. Az egészen *apró lúdfajok* (a lilikek, gyögyvérek stb.) csak kivételesen tűnnek még fel

a hűvösebb idők beköszöntésével. — A *szőrmes ragadozóknak*: a róka, farkas, hiúz és nyesteknek szőre erősödik, szóval téli bundát kezdenek magukra öltetni, miért is lelövésük nemcsak vadvédelmi, de a zsebkérdés szempontjából is hasznalható foglalkozás a hivatásos vadászra nézve. — A *szarvasbögés* (rigyetés) e hóban elveszti kezdetleges jellegét még az oly vidékeken is, ahol eddig (tán a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt) vagy egyáltalában meg sem kezdődött még, vagy csak szórványos jellegű s néha napokra terjedő pauzák által megszakított (tehát normális intenzitással nélkül való) mozzanat karakterével bírt csak, sőt az e tekintetben való rendes fejlődési folyamat e hóban — egyes abnormális esetektől eltekintve — végleges befejezéséhez jut el. Mikor az erősebb agancsosok kezdik odahagyogatni bögési helyeiket, akkor már ez elvonulásokat az általános szilenczium előjeleinek vehetjük, melyet nemsokára az üzekedés végbefejezése követ. Fejlettebb gímeknél azonban ez később tör-

ténik, amennyiben az erősebb, fejlettebb basák elvonulása után nyílik csak alkalmuk nemi életüknek szabadabb folyást engedni. Egyébiránt az erősebb szarvasok üzekedése e hónap második felében *általában* és minden körülmények közt eljut a végbefejezés határához. Ami a kései bögéseket illeti, erről a vadászok azt tartják, hogy az mindig *rövid* szezonra enged következtetni és megfordítva, vagyis hogy *a korai zene rendes, tartós lefolyást helyez kilátásba*. Egyébiránt a szezon tartósabb avagy kevésbé tartós folyamata, valamint az *első akkordok*, úgy a *kezdetleges jelentkezések* is *mindig meteorológiai okokkal állanak összefüggésben*. Hidegebb éghajlat alatt többnyire szeptember közepén kezdődik, míg lapályos, enyhe vidéken az erős agancsosoknál már augusztus utólján felébred a párosodás ösztöne, mit az ismert hangokkal jeleznek. Magyarországon *általában* szeptember elején kezdődik a szarvas bögési (vagy *rigyetes*) idője s körülbelül október 10—15-ig tart. Vannak azonban kivételes enyhe időjárású évek, melyek őszen néha november közepéig is üzekednek a *gyengébb* agancsosok. Az *öreg* basák azonban ilyenkor már rég végeztek. — Egyébiránt az üzekedés korábbi vagy későbbi *kezdését* illetőleg, az nemcsak légtünnettani, hanem élettani okokkal is összefüggésben látszik állani, nevezetesen az *agancsképződéssel*. Oly zónák alatt, hol a szarvas későbbben rak fel s ennek következtében későbbben is tisztít le — például az északi megyékben, hol a tél márcziusig tart: a rigyetés is későbbre esik. De azért nem kell hinni, hogy mihelyst a szarvas agancsaival teljesen készen van, nyomban a bögés is már kezdetét venné! Csak azt lehet apodikticze állítani, hogy mindaddig, míg a szarvas agancsával rendben nincs s teljesen le nem tisztított: a fajfentartás legfontosabb élettani működésében részt nem vesz; amit egyébiránt könnyen megmagyaráz azon szoros kapcsolat, mely az agancsképződés és nemi szervek közt fennáll. Azt, hogy az erős tél az agancsledobást és tisztítást visszavetné s ennél fogva az üzekedés kezdetére nézve direkte befolyást gyakorolna: szószerint elfogadni alig lehet. Ha ez így volna, hogyan lehetne megmagyarázni azt a roppant, szinte hihetetlen pontosságot, amelylyel a bikák némely vidékeken a bögést megkezdik. Hiszen akkor egy kemény tél után a bögésnek is későbbben kellene kezdődni ezen vidékeken is. Az azonban mégis tagadhatatlan, hogy kemény tél után minden csülkös-vad későbbben vált. Mindenesetre, e tárgynál még némi részben nyílt kérdésekkel állunk szemben. — Az üzekedés kezdetleges állapota az *első jelektől* kezdve az üzekedés lefolyásáig igen érdekes és olyan mozzanatok ezek, melyeket különösen a hivatásos vadásznak okvetlenül ismernie kell, — miért is nem mulaszthatom el e tárgyra egy kissé bővebben kiterjeszkedni. Az üzekedés közvetlen bekövetkezte előtt az agancsosok egész lényökben és fajlagos szokásaikban is nagy változáson mennek keresztül. Az eddig rendkívül körültekintő óvatosságú, elővigyázatos s nyugodt természetű vadon egyszerre csak feltünő izgatottság vesz erőt s nyugtalanul jár-kel ide s tova. Majd valami szilaj ösztönzetnek a hatása alatt vad mozdulatokra

kényszerül, agancsaival a talajba furakodik, döfködi, hányja a gyepes földet, veri a galyat agancsaival s el-elbődül menydörgő hangján, mely rezegve fut végig a csendes renetegen, bejelentve ezen rövid, *kezdetleges* hangokkal a nemsokára bekövetkezendő nagy „orgonálás“ várvavárt fénynapjait a vadásznak, aki oly érdekkal lesi-várja és kíséri figyelemmel az *első hangok* megszólalását. És a szarvasbikának ezen kizárólag a bögési, vagy mint másképp nevezik: *rigyetési* idény alatt hallatott hangja egy valóban impozáns, majdnem az oroszlán megremegtető hangjánál is impozánsabb erdei szózat, melyhez hasonlót más európai vad adni alig képes. Egyrészt kurta, mély (mint mondani szokták: „vastag“), legtöbbször pedig sajtyszerű hosszúra nyújtott erős torokhangból áll ez különben (t. i. a bögés), mely körülbelül a következő transzpirációnak felel meg:

öööö — öreg bikánál:
öööe! ö! ö! ö!

Egyébiránt a szarvas hangszervei igen korlátoltak. A bikának a különféleképen módosuló bögési hangján kívül csak még egy *riasztó* hangja van, melyet azonban csak ritkán hallat. A tehéneknek egy üzekedő és csalogató hangjuk van s ugyanazt a riasztó hangot adják meglepetésük kifejezéséül, melyet a bika szokott hallatni. A bögés teljes folyamatában, midőn a szerelmi hangokra mindenfelől száll a menydörgő felelet, — az erős szarvasok rigyetése igen heves és rendkívül szenvedélyes. A vad orrán gőzölgő meleg lehelet árad ki s szinte reng a föld bömbölő hangjaitól, melyekkel vetélytársát ádáz csatára hívja fel; de egyszersmind duenáit is magához csalogatja, minthogy a

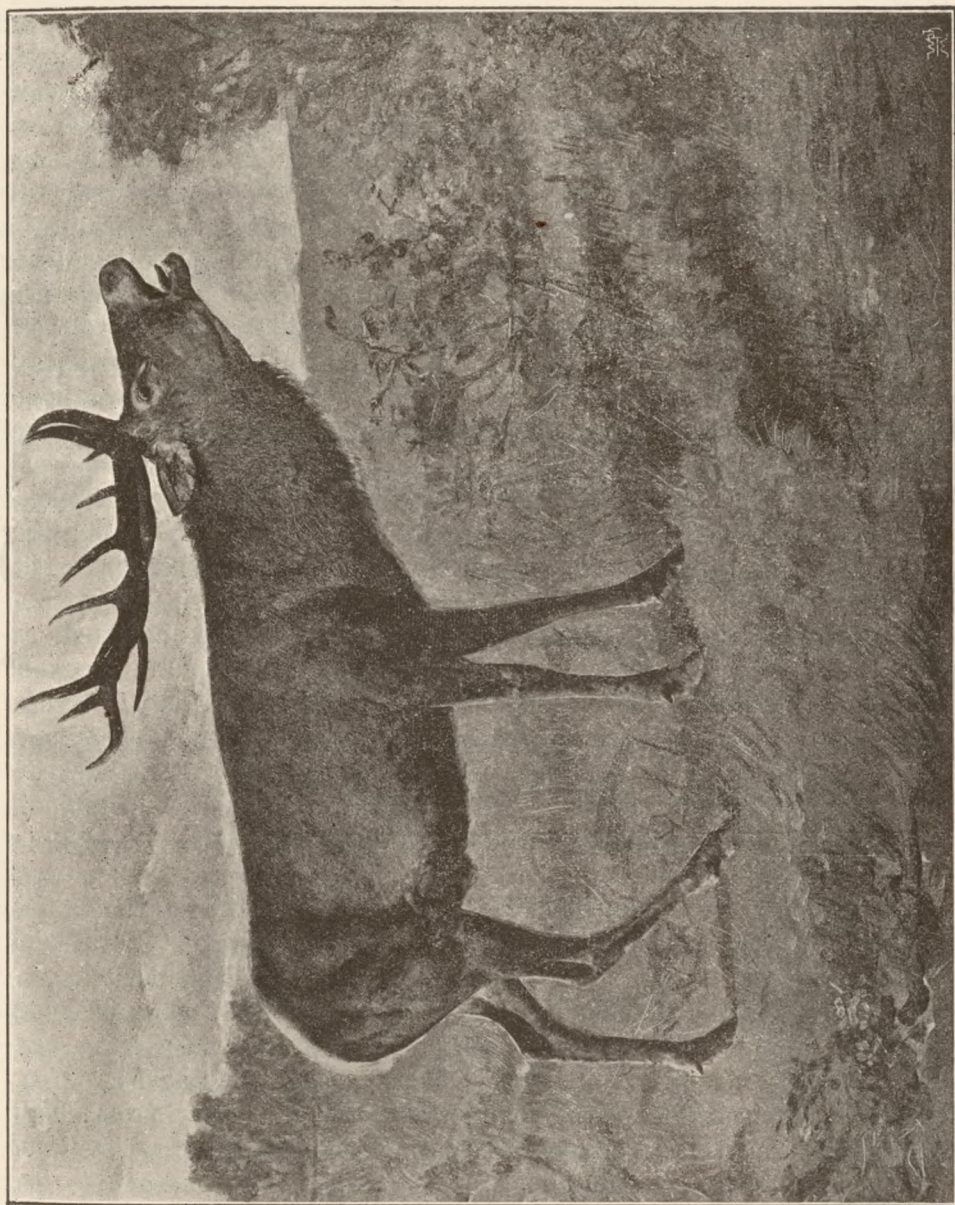

ZERGEFEJ.

Morellitől.

bögési idénynyel összeesőleg az üzekedési ösztön a teheneknél is feléled, sőt talán előbb, mint az agancsos vadnál, legalább sok praktikus vadász azt tartja — mely nézethez különben én is csatlakozom, — hogy nem a bika, de a tehén kezdi az üzekedést. Csak mikor a bika *szelet kap* a *megindult* tehéntől, akkor ébred fel benne is a vágy. — Az erős agancsosoknak *kiválasztott* bögési helyei vannak, melyek egyszersmind üzekedési helyek is, melyeken a korlátlan hárembirtokos szerepét játszó erős basák vetélytársat még életük árán sem tűrnek meg. Az ily uralkodó agancsosok 4—6—8—10, vagy igen nagy szarvasállomány mellett még több tehenet és üszöt is maguk köré gyűjtenek, melyekhez borjak, csaposak és gyenge agancsosok is szegődnek; de a féltékeny öregvad

ez utóbbi alattomos vágyakat tápláló settenkedőket rögtön szétűzi s egyáltalában meg nem tűri háreme közelében. — Némely tájon a bögési, illetve üzekedési helyek rendszeresen állandóak és évről-évre a vad által következetesen felkeres-

Készült Dr. Lendl Adolf budapesti kitémő intézetében.

DERMOPLASZTIKAI ALAK.

tetnek, ha csak a helyi viszonyokban valami jelentékenyebb változás, pl. vágás, vagy ehhez hasonló nem adta elő magát, ami elriasztólag hatna. Vannak azonban területek, melyeken a vad igen szívesen tartózkodik s állandóan megszállva is tart és ahol egyáltalában semmi terepváltozás vagy átala-

kulás nem történt, — és mégis az üzekedés bekövetkeztével az ily helyek egészen kihaltaknak látszanak, sőt nyilván teljesen el is hagyatnak a vad által, mely talán egy szomszédos, más időben gyéren, vagy éppen nem is látogatott területen végzi üzekedését s evégből ott csoportosul s marad addig, míg az üzekedés tart és csak azután vált vissza ismét szokott helyeire. Hanem az ily elvonulások okát részben mégis a helyi viszonyokban, a terep alakulásaiban kell keresni, — de tényleg egyrészt valami megfejt-hetetlen indító okkal is állnak azok összefüggésben. Ugyancsak némely vidéken a szarvasok többnyire magánosan, a suták borjaikkal s a vadállomány nagyságához képest kisebb vagy nagyobb csapatokban (melyekhez még ünök, csaposak és gyenge agancsosok is csatlakoznak) közelednek a szokott üzekedési helyek felé. — Az erős, domináló szarvasok legelőször kezdenek bogni, de csak addig, míg egy bizonyos számú háremet nem gyűjtöttek maguk köré. Ezután elhallgatnak és csak egy-egy fátyolozott, inkább tompa mormolásnak nevezhető hangot hallatnak, mely gyors egymásutánban következik. Az üzekedési idő második felében kezdenek csak bogni a kevésbé erős szarvasok és a siheder agancsosok, melyek azonban sokkal szenvedélyesebbek, nemi ösztönük sokkalta magasabb fokú az erős vadénál, miért is gyakran elkeseredett harcot vívnak egymás közt. — Az üzekedő agancsos a bögés-időben alig legel valamit, általában igen kevés táplálékot vesz magához; miért is amennyire a hízási idényben felszedte magát, épp annyira leromlik az üzekedés tartama alatt. A bikák nyaka ilyenkor erősen megdagad és igen duzzadt, illetve vastag lesz s testüknek ez időben átható szagú kigőzölgése van, melyet a jó orrú vadász nagyobb távolságról is megérezni képes. Említett szarvasbűz miatt az üzekedési folyamat alatt a szarvas húsa tökéletesen élvezhetetlen és legfeljebb csak az éhes tót-gyomor emésztheti meg. El is kellene tiltani az üzekedés idejében a szarvashús árulását! — Az üzekedési idő késő délutántól, illetve alkonyattól reggelig tart; vannak azonban vidékek, hol nappal is lehet hallani szarvasrigyetést, sőt üzést is figyelhetni meg; de ez csak oly kiterjedtebb, nagy vadállománnyal bíró csendes vidéken történik, hol a vad kevésbé, vagy igen ritkán van háborgatásnak kitéve, szóval ahol nem igen vadásznak rájuk, tehát a legfőbb nyugtalanítástól mentek maradnak, — másrészt a vadállomány nagysága, a számos vad az üzekedés folytonosságára mintegy kényszerítőleg hat. Egyébiránt amely tehén egyszer meg van termékenyítve, az többé bikát nem ereszt magához. Hogy pedig a tehén nem szerfelett fogékony, bizonyítja az, hogy három hétig is üzekedik. Természetesen azért éppen nem bizonyos az, hogy amely tehén a mondott ideig lakzait járja, az már okvetlen fogamzani is fog. Sajnos, a kivételek nagyon is gyakoriak! — Az üzekedésben kimerült agancsos a nappali órákban rendesen visszahúzódik a csapattól s ilyenkor előszeretettel keresi föl az erdőben létező pocsolyákat, dagonyás helyeket fürdés, hűtözés végett s aztán a sűrű fiatalosba vonul s elfekszik, hogy kinyugodja fáradalmait s erőt gyűjtsön az újabb tevékenységre. De mi-

előtt még az első denevér kirebbenne odvából, sőt mielőtt végkép lehatatlan az izzó fénykorong az egek ölébe, már ismét felüzi forró vére. A duenák körében aztán ismét megszólalnak a hévteli, a rázkódtatóan dörgedelmes szerelmi szózatok, melyek kiijesztik az erdők vadjait búvódsi rejtekükből. — Így folyik ez napról-napra a bögés, illetve üzekedés ideje alatt s bár azt lehet mondani, hogy ez az egész élettani lefolyás összes mozzanataival együtt általános jellegű, az erős szarvasoknál mégis sablónszerűnek éppen nem állítható, amennyiben a helyi viszonyok szerint oly gyakran módosul ez mégis, hogy e körülmény folytán abszolút ugyanazonosságot a szarvas családi életében megállapítani nem lehet. — A felüzési aktust illetőleg, ez alig néhány perczig tart csak és nemcsak az öreg tehenek, de a vad (egyáltalában nem állékony) ünök is részesülnek az érintés tényében, ami az üzekedő gím roppant tevékenységéről tesz bizonyosságot. Főként ez az oka annak, hogy oly helyen, hol a suták az agancsosokhoz képest túlságos nagy számban vannak: az utóbbiak a túlságos kimerülés folytán testarányaikban soha se érik el a fejlettségnek azon fokát és testsúly tekintetében is mindig jóval mögöttes állanak az oly vadászterületek szarvasainak, hol a vadállomány az ivarok szerint való helyes arányaira állandóan nagy súlyt fektetnek s bár igaz ugyan, hogy az üzekedési helyről lesoványodva, elgyengült állapotban elvonult agancsosok mintegy ösztönszerűleg iparkodnak bőséges táplálkozás által elvesztett erejük pótlására, mégis a túlságos megerőltetésből származó erőpangást — kivált kissé szegényesebb vagy épen mostoha táplálkozási viszonyok mellett, — ami sok vadastér kardinális hibájául róható föl (kivált túlszaporodás esetében), — alig, vagy csak nagyon is tökéletlenül sikerül kiheverniök. — Amidőn a bögés-ido már végefelé jár, szóval a nagy lakzi befejezéséhez közeleg, az erős szarvasok valami hirtelen támadt elidegenítő érzésnek engedve, többnyire azonnal elhagyják a teheneket s 4 vagy több darabot számláló csapatokba állanak össze; a tehenek és gyenge siheder-szarvasok szintén felkeresik szokott tartózkodási helyeiket. Ellenben az igen erős agancsosok pedáns izolatióban töltik napjaikat, magányosan járnak, vagy legfeljebb kettesben vonulnak vissza bögési helyeikről. — A bögési idény alatt nem ritkák a **szarvasviadatok**, kivált ahol sok az erős agancsos. Az erős vad hatalmas, kihívó szózata ugyanis vágytársat csal magához és aztán mindjárt kész a heves csete-paté, de sőt nem ritkán az életre-halálra szóló küzdelem is, mely az egyik fél leveretésével vagy futásával végződik. A vetélytársak mielőtt *összseütnének*, kihívó hangokon felelgetnek egymásnak, mialatt a hárem-

Dr. Lendl Adolf rajza.

CSÁSZÁRMADÁR KAKAS.

bíró agancsos a féltékenység végsőig fokozódott izgatottságával kerülgeti, őrzi háremét s vadul tekintető szemeiben szinte lángol a harczkész ingerültség és fékezhetetlen szenvedély egyre éledő tüze, melyet csak vér, vetélytársának gőzölgő meleg vére képes csak kioltani. Majd elcsendesedve, haláltmegvető nyugodtsággal várja a bömbölő szózatokra felelgető s a háremet e közben mindinkább megközelítő ellenfél közeledését, míg végre tüzes, haragos tekintetük egymásba lövel s pillanatra mintegy leszegezi őket az a varázslat, melyet vad tekintetük riasztó igézete magában rejt. De ez csak egy pillanat. A másik perczen már lehajtott fővel, szilaj bikák módjára rohannak egymásra s felhangzik az agancsok csattogó zaja, a tülekedés zöreje, mely távolról úgy hat a fülhöz, mintha kemény pálczákat vernének egymáshoz valahol. Eközben halált megvető elkeseredéssel, azonban teljesen némán, hangtalanul vívják párbajaikat egymással, az ekként összetűzött szerelemi bajnokok, csak prüszögő lehetetvévelük szaggatottsága árulja el a szívükben lángoló ádáz indulat és szenvedély tüszködését. Az aczélerős idegek és inak megfeszülnek ilyenkor; a paták meg-megdobbannak a talajon s a megfeszített hátsó lábak szinte a földre tapadva biztosítják azt a szilárd pozíciót számukra, melyen a győzelem kockája függ s amelyből kimozdulni egy a letiportatás veszélyével. Így folyik a mind hevesebbé váló küzdelem s ha csak nem nagyon egyenlőtlen erejű állatok állnak egymással szemben, egyikük se tágít a végkimerülés határáig. Újra és újra összemérik erejüket, csattogó fegyverüket: a félelmes agancsokat, míg egyszer csak a hatalmas szem- és vendégszemágak mélyen fúródnak a ziháló szarvaskebelbe, vagy az egyik fél oldalán vernek halálos sebet — és vér festi meg az erdő gyepét. A legyőzött hang nélkül összerogy, kicsordulnak könnyei, — míg teste felett a királyi ellenfél menydörögve zúgó harsonája hirdeti véres diadalát erdők-bérczek világának, melyek tovakiáltják, messze-messze küldik a győzelem érdes hangjait . . . Nem ritka eset, — kivált igen ágas-bogas fejdíszú hordó szarvasoknál, — hogy küzdelem közben agancsaikkal annyira egymásba bonyolódnak, hogy a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem képesek egymástól elválni. Ilyenkor néha, a nagy erőfeszítés folytán, az egyiknek, a gyengébbnek nyaka törik; de általában az összebonyolult agancsosok nyomorultan pusztulnak el. — Az agancsosok küzdelmei alatt a tehének színleg vagy tényleg (?) egészen közönyös magaviseletet tanúsítanak; hanem az alkalmat felhasználó gyenge, siheder-szarvasokkal azért szívesen enyelegnek és a tilosba járó fiatal adoniszok udvarlását éppen nem utasítják vissza. Végül megjegyzem még, hogy midőn az agancsosok minden-untalan erőpróbálgató agancscsatákat kezdenek, amelyeknek azonban komolyabb jelentőséget tulajdonítani nem lehet, — akkor már az üzekedés nemsokára kezdetét veszi s az *agancsörítölés* az első jele annak.

A vad tartózkodási helye.

A fővad falkákban jár. A szarvas, dám- és őzvad, valamint a sertevad is, szokott tartózkodási helyét megtartja, csak az igen erős szarvasgímek és egyes őzbakok kószálnak el távolabbi vidékekre; rendszeren azonban ismét visszaválnak megszokott pagonyaikba. — Az erdei szalonka őszi húzásakor kevésbé válogatós lévén leszálló helyek dolgában, mint tavaszi fölvonulása alkalmával, — kertekben, parkokban, füzesekben, sőt szőlőkben és a községek közvetlen közelébeni cserjés, sűrűs, sőt nádas helyeken is levágódik nappali tartózkodásra (noha erős húzások alkalmával nappal is vonul); de az se ritka eset élénk húzásokkor, hogy a községek kertjeiből rebben fel szalonka, sőt faluhelyen néha az utcán is bukkanhatni szalonkára sötét éjeken, amennyiben az igen nagy sötétség valószínűleg a húzásnak rövid ideig tartó megszakítását okozza. — A nyúl már keresi a sík helyeket; hanem azért a fönnálló kukoriczaszárak, szőlők (kivált esős időben), erdőszéli bokrosok háladatos helyek mindig a vadászra nézve. Kukoriczatörés után kint a földeken szeret tartózkodni leginkább a nyúl, elfekszik a tarlókba, barázdákba, ugarokba, burgundiásokba, vadbúzás helyeken stb., továbbá minden időben ugyan, de legkivált késő ősszel igen háladatos lelőhelyek a kubikgödrök. Giz-gazos, nádasos sűrűsök, sőt nem ritkán jó kinézésű vasútmenti gödrökben is található nyulat. Ha rossz időt érez a nyúl, mindig a jól fedő sűrűsebb helyeket bújja s az emberi lakok közelét keresi; ellenben eső után a nyílt mezőn fekszik szanaszét s kivált a napsütötte domboldalokon vaczkolja el magát. Szántás idején a szántók közvetlen közelében levő tereket se hagyja figyelmén kívül a vadász, mert ily helyeken rendszeren úgy meglapul a nyúl, hogy úgyszólván az eke veti ki vaczkából. Az időjárás épp oly befolyást gyakorol a nyúlra, mint a többi szabadon élő vadra, melyek különös előérzettel bírnak az időváltozások iránt; ez előérzet a szokásostól eltérő viselkedésben nyilvánul. Így például a nyúl esős idő beálltakor elhagyja a szabad mezőt s bokrok közé, vagy hegyoldalban lapul meg. Szeles időjárásban rosszul tart ki s tanyát ott üt, ahol a szél ellen védve van. Szép és meleg időben igen kitarat vaczkában, ellenben hideg időben, nevezetesen télen, száraz, erős fagyban, már igen korán elhagyja kotorékát; midőn havazik, akkor ismét oly erősen fekszik, hogy a hó teljesen beborítja. Azt mindig tapasztalhatjuk, hogy a küszöbön lévő időváltozáskor a nyulak nagy nyugtalanságot és fáradhatlan mozgékonytságot árulnak el. A holdváltozások is határozott befolyást gyakorolnak a nyulak viselkedésére; így a megfigyelő vadásznak éppen nem nehéz konstatálni azt, hogy midőn fogytán van a hold, olyankor a nyúl oly szívósan fekszik vaczkában, hogy 4—5 lépésnyire lehet közeledni hozzá, mielőtt azt elhagyná; ellenben midőn nő a hold, olyankor már 200 lépésnyiről is felpattan fektéből. Általános szabálynak mondható tehát, hogy a nyúl

holdfogytával és meleg, szélcsendes időjárásakor sokkal szívósabban fekszik vaczkában, mint midőn a hold növekedik és zivataros, hideg időjárás van. — A *fogoly-csapatok* többnyire megváltoztatják eddigi rendes tartózkodási helyeiket; a síkokról jól fedő sűrűs helyekre, gázos vesszősőkbe vonulnak, továbbá található még kubikgödrök körül, gázos kukorica-szárasokban, szőlők közt, nádgázos helyeken, vágásokban, sarj-erdőkben s eféle helyeken. — A *fürj* is hasonló helyekről rebbenthető e hó végéig. — A *fáczánt* a kukoriczatorés és egyéb mezei munka lassanként végkép elriasztja az annyira kedvelt mezők tájaitól s pagonyaikba takarodnak vissza. Azonban egyes kózsza kakasok, sőt elmaradozott, elkószált tyúkok is található még olykor a herésekben és kivált vizek körületén, nádas gázok közt, erek, folyók partján stb., sőt a gázos szőlők mindaddig kedvencz tartózkodási helyeiket képezik, míg csak onnét a sűrű háborgatások végkép el nem riasztják őket. — A *vidra*, *vadmacska*, *görény* és *nyestek* kezdenek téli vaczkaik elkészítéséhez látni. A *rókák* és *szárnyas ragadozók* már szerteszéledtek születési helyükről s valóságos sátoros-czigány életet folytatnak; tartósabban csakis a nagyobb *sasfajok* maradnak meg imitt-amott. A *sólymok*, *héják*, *kánydék*, *ölyvek* és *bagolyhéják* (Circus) folytonos jövés-menésben, részben pedig fogytán vannak.

Madárvonulás.

Nem igen van már élet a mezőn, ami még volna is, kérészélet az már . . . A határmegyéken sárgult levelű őszi virágokat, száraz fűszálakat bölintgat a hűvös fuvalom, tépászsza a kékszemű kökény haragoszöld galyát s ingatja a nádat a tó partján. Itt-ott még a *Taraxacum* gyámoltalan kései hajtása kidugja sárga tányérját az avarból; de az se éri meg a pölyhe hullását, mikoron majd ráfúnak a pajzán szélmanók. A barázda szélén imitt-amott kinfeledt napraforgók szikár kóroi álldogálnak, mint az eltűnt növényi élet feljáró kisértetei. Meg-meglóbálja szomorúan, lankadtan lecsüngő fejüket a szél, mely megtanult immár gyászdalokat dudorászni a nagy temetésre és sírni a virághervadáson. Az erdő zöld lombéke lassanként sárga színt vált s zörögni kezd, mintha láthatatlan erdei manók bujkálnának a levelek között zörgős csonttestükkel; a meg-megújuló szélroham lekap néhány levelet a fák koronájáról s vad sikolylyal, üvöltözve ragadja tova prédáját. Aztán a térekre rohan a láthatatlan hatalom s száguld tovább czéltalanul, talán egyik sarkától a másikig a világnak — mindenütt vad énekszóval, pokoli kacajjal — rontva, bontva, kötekedve galylyal, koróval, a sorvadás múmiáival, míg el nem full fáradtan a lélekzete. Az ördögboroda gurulva menekül előle, árokba,

mélyedésbe húzva meg magát, ahol már fáradt növénytestek dültek pihenésre: enyészetre. A madár is meglebbenti a szárnyát s átszáll tengereken, ahol nincsen hatalma már a süvöltő északi rémnek, mely oly dermesztően lehel szét a tájakon. Igen, mikor a mező elhagyatva, csupaszon áll már, mint oly ember, kinek az élet utolsó reményét is letarolta; mikor az elsárgult-szürkült kopár téreken haldoklik az utolsó virág is: akkor a madár megemeli a szárnyát és megy, megy a végtelenbe, idegen világok tájaira — s egy deres reggelen csak arra ébredünk, hogy üres, hangtalan lett az erdő, mező és mocsár, mert elhagytak bennünket szép madaraink. De vajjon miért kel a madár arra a hosszú útra? Micsoda hatalom az, amely arra ösztönzi, avagy készíti a tollas lényeket, hogy szálljanak messze-messze, ki a végnélküli végtelenbe?! Ámde erre nehéz a felelet. Valójában rejtély az előttünk. Gólyamadár ha visszatér, el nem kelepeli, fecskemadár ha visszazáll, ki nem csicsergi. A véges elme meg csak találgatja, de nem találja meg a nyitját az örökbölcsesség titkai közt . . . Mely madarak költöznek el tőlünk, azt sok volna elősorolni, mert madarainknak *nagyobbrésze* költözködő. Legelső az elköltözők között a *kazári fecske*. Ez már július utolsó napjaiban, vagy augusztus elején útnak indul. A kazarit követik aztán tarka sorban a többiek, a *sárgarigó*, a *kakuk*, a *gólya*. Ez a vonulás első stádiuma. Jóval ezután következik csak az igazi, midőn hűvösödni kezdenek az éjszakák és a meleg csökkenése észrevehetőbbé válik. Ekkor elhagynak bennünket többi melegebb ég-alji madaraink. Eltart a vonulás egész decemberig, amidőn egy kis nyugalom áll be. Erre aztán nemsokára kezdetét veszi a visszavonulás. E szerint tehát kicsinyenként távoznak el madaraink — ahoz képest t. i., a minő mérvben a légmérsék átváltozik. Mert a madár teste egy valóságos élő aneroid! A melegebb ég-aljat kedvelők előbb, a kevésbé meleget kedvelő madarak később távoznak el tőlünk, midőn ugyanis a rendre kihűlő lég (északról dél és kelet felé) távozásra inti őket, azaz midőn az áthűlt légrétegek területéről a madarak menekülni igyekezvén, keresik a mindinkább hátraszoruló melegebb légrétegeket, melyek őket dél és keletre vezetik, a tengereken a légáramokat követve, melyek látthatatlan légi útvonalakat képezik. Augusztus *első felében* távozik el tőlünk egyesével és apró csapatokban a *kékcsoka* (*Coracias garulla*), a *kakuk*, a *méhésmadár* (*Merops apiaster*), *sárgarigó*, — *második felében* a *kékbecgyű*, *nádiveréb* és sok apró dalos (az u. n. *ál-fülemilék*) és némely *sneffaj* (lotyó). Szeptember *kezdetével* a *gébicsék*, *légykapók*, *fecskék*, a *banka*, a *haris*, a *csérek* (*Sterna*) és *czerkók* (*Hydrochelidon*), sőt néha már a nemes *kócsag* is; *közepével* a *gerliczék*, *fülemilék*, *kerti-fülemilék* (poszátafélék); és vonulni kezdenek a *bagolyhéják* (*Circus pallidus et cineraceus*) is, majd követik őket lassanként a többi költözködő *ragadozó madarak*, *pacsirta*-fajok, *fürjek*, *gémekek*, *sneffek*, továbbá a *bíbicz*, *szárcsa*, *vízityúk*, *vízicsibék* s több *kacsafaj*. Október közepétől november elejéig útra kelnek a *galambok*, vándor *rigó-fajok*, *barázdabillegetők* s a *vadkacsáknak* még

hátramaradt egyedi, általában minden még el nem távozott költözőkődő madár útra kél. Vannak azonban rendek, melyeknek csak *némely faja* költözőkődő madár, így péld. a sármányok közül a *sárgyóka* (*Emberiza citrinella*) nálunk állandó, úgyszintén a *sordély* (*Emberiza miliaria*) is; a pacsirták közül pedig a *pipíske* (búbos pacsirta). — Amely madarak nálunk maradnak, azok is többnyire helyet változtatnak, jönnek-mennek, mint az „orbán lelke.“ A *matyás* a fenyvesekből le a lombdőkbe, kertekbe vált s a síkságok erdeiben is csatangol, jelenlétét nagyhangú harsolásával adva tudtunkra. A *havasi-szajkó* (*Nucifraga*) is bekukkant néha emberlakta tájakra a matyi komájával. Aztán az apróságok is — holmi *czinkék* — mindinkább hagyogatják a néma erdők kietlenjét, melyekből kiijesztik őket a szélmanók rém üvöltései. Látni már *pirókot* is, amint piros mellét nekifordítva a játszó bágyadt őszi napsugárnak, sütkérezik a gyümölcsfa csúpjában; az almafa derekán *kéregszutyóka* szaladgál, szorgalmasan kipegve-kopogva a rejtett lárvák után. A *gyász- és búbos-czinke* is mind lejjebb lippen a fenhavas tájairól, az alsóbb régiókat lakó czimboráiknak adni vizitet. Eközben északi vendégeink kezdenek megérkezni, *fenyvesek, lenikék, vadludak* seregestől jönnek; míg a mi szárnyas népünk egyre fogy; mennek az óperenciákra, ismeretlen világok tájaira. Éjjel-nappal hallik a búcsúszózatuk, mely a keblünkben oly fájó viszhangra lel . . . Kurta napok múltán aztán kihál a légben is, a mezőn is az élet, utolsó lehel a hervadt fűszál, végsőt dobban a természet szíve s lehajtja fejét enyhet adó, békés, nyugalmas aluvásra.

*

Az *erdei szalonka* idényszerű vonulásban. Húzása e hóban minden szalonkás vidékre kiterjedő általános jellegű mozgalmat ölt s ugyancsak e hó utolsó harmadában nyeri befejezését, — eltekintve az *utóvonulás* fel-felmerülő szórványos hulladozásaitól, melyek még november hó első harmadában is előfordulnak itt-ott (kivált a délibb fekvésű vidékeken). A Tiszavölgyi füzesekben például rendesen november 10-ike táján tűnnek fel az utolsó hosszúcsőrű vándorok. — A szalonka-húzás lefolyását illetőleg figyelni kell az időjárásra; tudnivaló ugyanis, hogy a verőfényes szép őszi napok meghosszabbítják a húzást, ellenben a rideg, szeles és esős idők rohamos lefolyású átvonulást hoznak létre. Ha a szalonka-húzás folyamata közben egy-két nap egyáltalában nem találunk, vagy csak igen kevés szalonkát sikerül rebbentenünk: e körülmény még nem ok a vadászat beszüntetésére, mert igen gyakran megtörténik, hogy az üres napokat megújuló gazdag jelentkezések követik. Az ily szilencziumok alkalmával különösen az u. n.

jó helyeket kell folyton szemmel tartani. — A *vízi szárnyasok* vonulnak-jönnek és mennek szakadatlanul, a mocsárszigeteken, földnyelveken, iszap, zátonyokon, kiálló gerinczeken stb. szoktak pihenés végett gyülekezni és néha óriási elegyes csapatokba verődnek össze. Ha hirtelen, minden fokozatos átmenet nélkül észrevehetőleg hűvös idő áll be, e körülmény nagyon riasztó hatást gyakorol a tavak madáréletére s szemmel láthatólag megcsappan a számuk, sőt a kényesebb fajták végleg felszedik a sátorfát. A *vadludak* azonban annál élénkebb mozgalmat indítanak s folyvást szaporodik a számuk; kezdenek rendes *húzási levegő-vonalakat* betartani, melyeken ki a mezőkre húznak s ismét vissza a vizekre váltanak be nagy gágogások között, még csak a zimankó őket is el nem viszi a többi szárnyas hurczolkodó után, ami azonban e hóban ritkán (s csakis kivételesen és ideiglenesen) szokott megtörténni.

P r a k s z i s.

A vérbeli vadásznak, ki igazi nemes Nimródhoz méltóan a vadállomány sorsát is szívében viseli, — e hónapban már erősen foganatosítania kell mindama hasznos intézkedéseket, melyek a közelgő esetleg *zord tél* púszító hatását vannak hivatva ellensúlyozni a vad védelme és ápolása szempontjából. Nevezetesen a *téli etetés* céljára meg kell kezdeni a makk, bikmakk és vadgesztenye stb. téli táplálék összegyűjtését s e hó végéig a kellő mennyiségre kiegészíteni a készletet, mely lehetőleg száraz fedett helyen (leghelyesebben szellős padláson) helyezendő el s hogy meg ne romoljon, gyakran meg kell forgatni. A fővadterületen rozsszal bevetett erdei szántók a körülményekhez képest megnyitandók, vagy a körülményekhez képest még halasztani lehet ezt egy darabig. — Kiteleltetésre (tenyésztési célból) befogandó foglyokból a szükséges mennyiség e hóban már okvetlenül összehozandó. Általában mindig jobb előbb, mint később végezni e munkával; sőt esetleg a magnak hagyott csapatokat egy szálíg — ha lehet — be kell fogni, nehogy az intenzivebb gazdasági munkálatok s a terep külképeének megváltozása következtében elidegenedett szárnyas nép elköboroljon, avagy esetleg végleg idegen területre váltson át. A fölös kakasok letarkózkodók. Kedvező (jól védett, állandó szóróhelyekkel berendezett) terepeken, a foglyok párosával szabadon is bocsájthatók; előrelátásból azonban (a jövő állomány teljes biztosítása érdekében) tanácsos a teletető kamrákban is kellő mennyiséget tartani vissza. — A *fiatal* vizslák továbbképzését illetően, e hóban főleg a nyúl előtt való szilárdításra, higgadt viselkedésre kell a fősúlyt fektetni, valamint a bokrázatban a teljes kiképezést megadni nekik; de ha a vizsla túlságos szenvedélyt s messze kereső hajlamot mutatna, az erdőt még a jövő szezoniig mellőzni lehet vele, nehogy utánugrási, vagy éppen kergetési hibát szüljön a gyakori szem elől való eltévesztés, mi sűrűs helyen heves kutyával gyakran megtörténni, még ha a síkon bármily higgadt magaviseletet tanúsít is a fiatal kandidátus. — A letelepedett fiatal *rókák* s egyéb szórmés ragadozók

pusztításának most van a legfőbb ideje, nehogy állandósodván, a féltve őrzött vadállomány ostromaivá váljanak. A *héja-kosarak* s egyéb, a szárnyas és szőrme ragadozók pusztítására szolgáló *fogó-eszközök* (csapdák stb.) használatba vétetnek, illetve fogásra állítatnak s gondosan szemmel tartatnak a törbe került rablók minél előbb való eltávolíthatása végett, nehogy vergődésükkel és panaszszavukkal a tájat fellármázva, a többi rablónak alkalmat adjanak a fenyegető veszedelem kitapasztalására. — E hóban a ragadozó madárság a legköszább,

SEBJELZÉS (VÁLLAP-LÖVÉS).

A nagyfajta *sólymok* megkezdik dél felé való vonulásukat, miért is az *uhugunyhó*-ból igen eredményes les-vadászatok esnek már a reggeli és délutáni órákban — annál inkább is, mivel a *varjak* és *sarkák* is nagyon tartanak már az uhuhoz. Uhu hiányában *kilömtött nagy sasok* és *kese-lyűk* is alkalmazhatók csaliül. — A ragadozó és kártévő madarak pusztítására legalkalmasabbak az *oszlop*-vagy *karócsapdák* (oszlopvasak) és minél több van belőlük, annál jobb. Ilyenek felállítására oly helyeket kell ki-
szemelni, ahol minél kevesebb a fa, azért, hogy kényszerítve legyenek a ragadozók a vassal ellátott oszlopokat beszálló helyül

használni, másrészt mert a szárnyas ragadozók előszeretettel ülnek ily vastagabb törzsre pihenés végett s ily helyről prédára is szoktak lesni, valamint magas kűtgémről is. Fácánosokba, fiatal vágásokba is nagyon czélszerű az ily oszlopvasak felállítása és ott is oly helyre kell tenni azokat, hogy a ragadozók messziről megláthassák. Az oszlop legyen 4 méter hosszú s 20—25 cm. körméretű. Ez elég vastag. Az oszlopot egy méter mélyre kell leásni s kimaradt részén öt helyen, arányos távolságokban, 5 cm-es átmérőjű fúróval átérő lyukakat fúrunk, mert ezekbe

a lyukakba jönnek a 60 cm. hosszú, erős *lépő-fák*, amelyek azonban csak ideiglenesen s akként illesztetnek be, hogy használat után minden nagyobb nehézség nélkül eltávolíthatók legyenek, nehogy hivatlan látogatók is felmászhassanak a vashoz. A lépő-fák használat után vagy elrejtendők, vagy pedig elviendők; csak igen megbízható helyen hagyhatók ott az oszlop tövénél. A fogóvasakat minden két hétben olaj- és petróleumkeverékkel jól be kell kenni, hogy jól funkcionáljanak. Ezekben a csapóvasakban, kezdve a legnagyobb sástól a legkisebb bagolyig, megfogódik a kártékony vad, sőt néha-néha ilyképpen egy-egy nyest is beszámol bőrével, mely valószínűleg pajkosságból mászik fel a vashoz vagy pedig a vérszimatra megy fel. — A *héjakosarak* is igen ajánlható fogóeszközök. Ezeket szintén oly helyekre kell állítani (esetleg oszlopra), mint az oszlopvasakat. A törzset azonban, melyre helyezve lesz ily kosár, galyakkal maszkirozni kell, azaz zöld galyakkal körülszegezünk, hogy úgy nézzen ki, mint ha egy magasabb természetes bokor vagy felnyúlt élőfa volna; a lyukakat és lépő-fákat itt elhagyjuk s kellő esetben létrát használunk. A kosárban elhelyezett galambot (fehér a legcélszerűbb, mert legszembetűnőbb) természetesen naponta el kell látni élelemmel és friss ivóvízzel, különben elpusztul, ellenben pedig csekély gondozás mellett igen jól bírja. Némely vadászterületen a galambok szeptember elejétől egész a nagy fagyok beálltáig kinn vannak s mégis egészségesen, hibátlanul kerülnek vissza. És itt megjegyzem, hogy a fogóvasat hosszú vékony lánczra kell kötni, úgy, hogy mihelyest a madár megfogódott benne, a vassal együtt a földre essék, mert ha nem esik le, a galamb félelmében többnyire kimúlik. — Igen ügyes pusztítási mód még a következő is. Ha ugyanis a vadgondozó észreveszi, hogy héja, ölyv vagy kánya ugyanazon területen többször vadászni szokott, egy kisebb bokor mellé a következőképpen állítson fel egy könnyen járó tányérvasat. A bokor azon felén, hol jobb kilátás kínálkozik, köralakú sövénykerítést készít, úgy, hogy a kör közepén egy kitömtött vagy élő fehér galambot kipányvázva elhelyezni lehessen. Jobbra és balra az evő és ivóedény jön a földbe erősítve, hogy esetleg fel ne düljön; a csapóvas pedig odaillesztetik a kerítés nyitott helyére, — úgy azonban, hogy a galamb ha esetleg vergődik, fel ne csapja. Ha az ily módon jól elkészített fogókészület jó helyen van s nagy térben is messziről felöltlik, nemcsak nagyobb szárnyas ragadozó, de róka, macska, görény, nyest, sőt kóbor eb is igen gyakran belekerül. Ezt a módszert tavasztól késő őszig (a galambbal) lehet sikerrel alkalmazni; télen azonban galamb helyett friss nyulat veszünk, melyet használat előtt végig fel kell vágni s úgy a kör közepébe helyezni. Télen a vasat puha mohába vagy hangyazsombék maradékkal óva, kell befektetni, hogy le- és be ne fagyjon. Ha kőszáli sasok is megfordulnak a vidéken, lenyúzott s kissé megpörkölt macskával a legtöbbször biztos sikerre számít-

hatunk, bár csalogató-étekül a nyulat is elfogadják ; de a megpörkölt hús, illatánál fogva, nagyobb vonzerőt gyakorol rájuk.

A róka, vadmacska és kóbor ebek telente legbiztosabban *rókaméreggel* (Strychninnel) pusztíthatók el ; csakhogy a méreggel való működés nagy vigyázatosságot igényel és nagy felelősséggel jár, miért is nagyon meggondolva és nagy körültekintéssel kell vele bánni. Alkalmazását illetőleg legezélszerűbb direkt, de lehet indirekt (secundirer) is használni ; csakhogy az előbbi mód biztosabb. Mindenek előtte kiszemelünk az erdőben egy oly helyet, ahol ember ritkán jár, de annál inkább megfordulnak avagy tartózkodni szeretnek (esetleg átváltó pontul szoktak használni) a ragadozók (és esetleg kóbor ebek). Október hó második felében aztán szerzünk egy haszonra nem való lovat, esetleg a szűkséghez, illetve a terület nagyságához képest többet is. Az ily gebék darabonként 5—6 forintjával mindenütt kaphatók s hogy még olcsóbbá jöjjenek, lenyúzhatók s bőrük értékesíthető. Egy lóbőrért 3 forintot mindig megadnak. A kadaver a kiszemelt helyre (mindig egy kis tisztásra) lesz elhelyezve egy 60 cm. mély ágyékba ; de esetleg egy-egy helyen csak a ló felét használjuk fel ; a dögöt aztán haraszttal és kevés földdel befedve átadjuk rendeltetésének. Mihelyst aztán az ilykép előkészített döghús bűzleni kezd, a ragadozó vad messziről megsejti s a szag után rátalál. Eközben a vadgondozó egy hétben legalább egyszer, kétszer el-elnéz a hullához s mihelyst észreveszi, hogy a hullánál látogatások történtek — mit a kaparások s a lakmározások egyéb jelei mindjárt elárulnak, — szóval: ha oka van hinni, hogy a vadak már jól rákaptak a hullára, — akkor készítsen mogyoró nagyságú *töpörtyű-gombóczkákat*, a gombóczkák közepébe pedig tegyen egy-egy kis késhegynyi strychnint, de akként s oly vigyázatosan járjon el eközben, nehogy a gombóczkák külfelére is kerüljön a méregből, mert akkor nem fogadja el a vad. Ugyanis a strychnin roppant keserű ; azért ha a dűvad fel is veszi, abban a pillanatban mindjárt ki is köpi a kellemetlen ízű csemegét. Ezeket a mérgezett gombóczkákat mindig oda kell helyezni, ahol legjobban ki van kezdve a dög ; azonban czélszerű nem kézzel, hanem egy három méter hosszú pózna segélyével megejteni a gombóczkák elhelyezését, azért, hogy emberi nyom egészen közel ne legyen a dögnél, ami a négy lábú látogatókat esetleg tartózkodókká tehetné. A kirakás az esteli órákban történjék, mikor már a madárféle nem igen jár-kelel, mert kivált a szajkó és szarka (de a ragadozó szárnyasok is) ha csak hozzáférhetnek, felszedik, széthordják a mérgezett falatokat. Másnap már korán reggel megtesszük látogatásunkat a döghelynél s biztosra vehetjük, hogy a kirakott galacsinokból néhány hibázni fog és a falánk ragadozó többnyire vagy a színhelyen, vagy nem messze onnan kimúlva fog lenni, mert az összevágott töpörtyű mihelyt a gyomerba jut, a melegség folytán azonnal szétomlik s így a méreg felszívódván, gyorsan öl. Megjegyzendő, hogy a ragadozó-vad, de a kutya is, az ily kis gombóczkákat többnyire rágás nélkül szokta lenyelni, de ha esetleg átharapja is, a méreg fogai közé kerülvén, hatása kétségtelen és biztos. Ily döghelyet nagyobb vadászterületen többet is lehet készíteni s mondhatom, ez a legjobb mód a dűvadak pusztítására. Később már a szarkák, varjak, kányák és sasok is odaszoknak, illetve a mindinkább

erősödő búz által odacsalogattatnak a hullához. Ekkor egy újabb aratás ideje kezdődik a vadgondozónak: a *kártévő madarak mérgezése* tudniillik, ami a következőképen történik: Egy fazék vért szerzünk be, vagy nagy marhatüdőt és májat igen apróra összevágva készítünk elő, melyet kora reggel, még virradat előtt fazékban a dőghelyre kiszállítunk s jól bemérgezve, ott három-négy helyre

GÁLAMBÁSZ-SÓLYOM.

kiürítjük — minél rövidebb ideig időzve a helyen s azzal gyorsan eltávoznak. Délután azonban ismét visszatérünk, a mikorára már a mérge „megtette kötelességét“ és szerencsés esetben igen dús és nagyon vegyes terítékben gyönyörködhetünk. Ezt a pusztítási módot hetenként egyszer ismételve, egész télen át gyakorolhatjuk, persze kellő óvatossággal, soha sem mulasztva el a megmérgezett

szárnyasok összeszedését, nehogy hivatlanok kezébe jutva, szerencsétlenségek okozóivá váljanak. Különösen a cigányok körmére kell ügyelni, mert ezek nagy kedvelői a „hullott“ pecsenyének s fogalommal se bírnak arról, hogy egy „jó“ varjú-trakta után „a rajkók még le is degelhetnének á pátkáról“ ... Ha mérgezett falatok vannak kint, jó a vadászebeket is szemmel tartani, mert a kutyafélét — nagymessziről megérezvén a döghús és vér szagát, — elviszi az orra; ha tehát nem vigyáznak rá, könnyen elpusztul. Ily módon pusztul el aztán sok csavargó paraszt-kutya is, — melyekért azonban nem kár. — Kóbor ebeket, macskákat, görényt *nyáron* a következőképp irthatjuk legbiztosabban: Tudvalevőleg minden szőrmés ragadozó éjjeli kószalásai alkalmával *utakon* teszi járlatait s csapásokon, ösvényeken, vadváltókon s eféléken halad- s vált át egyik helyről a másikra, hogy szőrméjét a harmattól megvédje. Tehát az ilyen *vadjárók* önkényt kínálkoznak a fogás céljára s mindig nagy sikert ígérnek. A fogóvasat (ha nagy a terület, többet is lehet alkalmazni) a váltó szélére — ha lehetséges bokor, vagy fa mellé — állítjuk fel tehát, csalfalatul frissen lőtt nyulat, lapint vagy galambot (gerlét leghamarább keríthetni) alkalmazunk, de nem a vasra helyezzük, hanem *felakasztjuk a vas fölé* (tehát a vas a csalétek alá jön) olyformán, hogy a ragadozó csak némi ágaskodás vagy ugrálás útján juthasson hozzája. Ha szárnyast használunk csalétekül, célszerű a fedett vasat tollakkal beszórni, úgyszinte a váltóra is szórni tollat, hogy a ragadozó figyelmét felélesszük véle. Ha aztán másnap reggel a vas után nézünk, a legtöbbször fogva találjuk benne az óhajtott kártévőt.

A hivatásos vadász mesterségében való szakképzettségét a fővad körüli összes ismeretekben való alapos tájékozottság tanúsítja leginkább. A nyomozás és csapás, a cserkészetek helyes vezetése, a megsebzett vad utánkeresése, a sebvénen való eligazodás képessége, a vérebbel való munka s általában a szarvasvadászattal összefüggésben álló gyakorlati ismeretek alapos tudása nélkül, melyek *e hóban érvényesíthetők legfőbbképpen*: a „szakvadász“ jelzőre hivatásos vadász igényt nem tarthat s méltóan *szarvasként* nem hordhat oldalán. — Egyik legfőbb fontosságú ezen ismeretek közül a *sebjelzés* mikéntjének és a *sebvér ismertető jeleinek* tudása. Minden szarvasvadász előtt ismeretes dolog az ugyanis, hogy a meglőtt csülkösvad, legkivált a szarvas, csak ritka esetben marad helyben — úgy, hogy „*tűzben rogyják össze*“, — gyakran még ha a legérzékenyebb részén lett is találva. A legbiztosabb az, hogy a vett (esetleg talán halálos lövés) daczára is egy darabig még elmenekül a lövés helyéről s távolabb rogy össze s leheli ki páráját, — vagy pedig ha elhibázva lett, végleg a világba megy. Ennélfogva igen fontos a vadászra nézve azt tudni, vajjon a vad egyáltalában találva lett-e s hol, melyik részén? Halálosan-e, vagy csak könnyen sebesült? — mit a *jelzésből* és *sebvérről* ítélnünk meg és bírálhatunk el a kapcsolatos körülmények tekintetbe vételével alaposan s a legtöbbször teljes biztonsággal, amelyre aztán a vad megkerítését célzó okszerű eljárásunk mikéntlenjének feladatát alapíthatjuk. Szóval a szarvasvadásznak ismernie kell a lövés hatását és milyen voltát, — amit a vadnak a fegyverdurránás alkal-

mával történő *megugrásából*, a *lábnyomokból* és kiváltképpen a hátrahagyott *vércseppek* (sebvér) s egyéb jelek, mint *csontszilánkok*, *bőr-*, *szőr-hullványok*-ból stb. ítélni meg. Egyébiránt a *jelzés* alatt azt a különböző szokatlan mozdulatát vagy viselkedését értjük a vadnak, melyet a lövés pillanatában tesz és pedig akkor is, ha megsebesült és akkor is, ha elhibázott. Természetesen a szerint, hogy a vad hol, melyik részen lett találva: *különféleképpen is jelez*, melyből a sebesülés mérvére, könnyebb vagy súlyosabb voltára bizton következtetni a hátrahagyott, már említett *jelekkel* kapcsolatban, de a gyakorlott szem egyelőre ezek nélkül is gyakran. Az mindenesetre bizonyos, hogy a hátrahagyott *jelek* a vad találásának a legbiztosabb, csalhatatlan tanusítói; de a találás valószínűsége gyakran ezek nélkül sincs kizárva, amennyiben éppen nem bizonyos az minden esetben, hogy a meglőtt, sőt jól talált vad közvetlen a lövés helyén találásra valló jeleket hagy hátra; de a jól talált vadnál ezeket távolab mégis megtaláljuk. Egyébiránt a gyakorlott vadász már a lövés pillanatában teljesen tisztában van azzal, vajjon eltalálta-e vadját, vagy sem; amit különben a vad is rögtön és biztosan jelez. Hibás lövés esetén ugyanis minden feltűnőbb viselkedés nélkül a legtöbbször rögtön elugrik vagy eliramodik a vad s rövid menekülés után megáll, visszatekint s csak azután folytatja több-kevesebb vehemenciával menekülését. Futásban lövésnél vagy igen közeli ráhibázás esetében azonban ijedtségében a hátsó lábaival néha kirug, egyébként pedig semmi más feltűnőbb mozdulatot nem tesz; ellenben ha eltalálta a lövés, minden esetben **magasra ugrik** (ez a tulajdonképpeni *jelzés*), vagy pedig erősen kirug s úgy szökik tova. Igen erős sebzésnél léptei tétovák, ingadozók s ilyenkor a legtöbb esetben elhagyja a falkát vagy társait s a legközelebbi sűrűben elfekszik; — könnyű sebzés esetén azonban nem válik ki meglőtt szárnyasvad módjára. Egyébiránt a *sebjelzéseket* illetőleg a tapasztalás a következőkre tanít bennünket — megjegyezvén itt, hogy eme *jelzések* a vad különböző testrészének találása szerint különbözők ugyan, de ugyanazon lövés eseteknél mindig ugyanazok:

1. *Lapoczka (vállap) lövésnél* a vad némelykor vadászmondás szerint „tűzben esik el,” majd (a legtöbbször) csülökre kap, de csakhamar ismét felbukik és helyben marad. Igen jól alkalmazott vállap-lövésnél azonban, pl. ha a golyó a szívet is átfúrta: a vad magasra szökik, — de ezen jelzés nélkül is néha meglövés helyétől nem messze összeesik.

2. *Magas vállap-lövésnél*, midőn ugyanis a golyó a szívkamrát átjárja: a vad magas ugrást tesz, azután pedig többször előre szökik s gyakran pár ugrás után már összeesik, vagy pedig a vett lövés után rövidesen elfekszik.

3. *Mély vállap-lövésnél* vagy *borda-lövésnél* a vad rögtön összerogy, de ismét felugrik, kissé támolyog, de aztán elmenekül s többnyire elpusztul; — ellenben ha a legnemesebb belsőrészek alól lesznek találva: a lövés szintén

halálos, bár ha a vad csülökre kapna is. — Ha vállap-lövésnél a golyó kissé hátul talált: az ekként sebzett vadnál rendszeren a tüdő van sebezve. Ilyenkor a lövés pillanatában az obligát magasra szökést szintén megteszi ugyan a vad, de aztán eliramlik, esetleg a falkából azonnal kivált s a sűrűst keresi, hol elfekszik és köhögő, prüszkölő és hörgő hangokat adva vergődik. Ez a lövés is halálos.

4. *A szív (v. kamra)-, vállap- és tüdő-lövésnél* a jelzés ugyanaz: a vad a lövés után magasra és előre ugrik, illetve úgy látszik, mintha előre akarna bukni (ami néha meg is történik), azonban gyorsan összeszedvén magát s mind a négy lábát felkapva, vad futással elmenekül, de rövid idő múltán nyílsebes szökés közben hátrafelé bukva, kimúlik. Némelykor megesik, hogy futás közben a legközelebbi sűrűségbe szökik, ahol azonban csakhamar összeesik és megdermed.

5. *A szűgy-lövés* is — ha nem horzsol — halálos. A vad midőn a lövést megkapja, a legtöbb esetben magasra szökik és néha hanyatt is vágódik, vagy pedig magasra ágaskodva, magát hátraveti s helyben összeesik s gyorsan megdermed.

6. *Vékonyán löve* vagy *máj-lövés* esetén a lövés pillanatában mindig erősen kirug a vad s hátát meggömbítve, vékonyát pedig behúzza, lassan s nem messze megy el, hamar s igen megbetegszik s fekvésében kínos vergődés közt múlik ki. Az eképen tönkrelőtt vadnak erős sebesülése daczára se tanácsos egyhamarjába utána menni, mert fektéből felzavartatván — úgy el megy, hogy soha többé szem elé nem kapható, vagy legalább is csak hosszas hajszolás után keríthetjük birtokunkba. Két, sőt három órai nyugtot is tanácsos az ilyen vadnak hagyni.

7. *Vese-lövésnél* a vad háta feltűnően meggömbül s egész testében remegni kezd, majd pedig lassan összeesik.

8. *Lép-lövésnél* mielőtt összeesik a vad, rövid ugrásokat tesz, azután pedig sajátságos panaszos hangokat adva, megdermed.

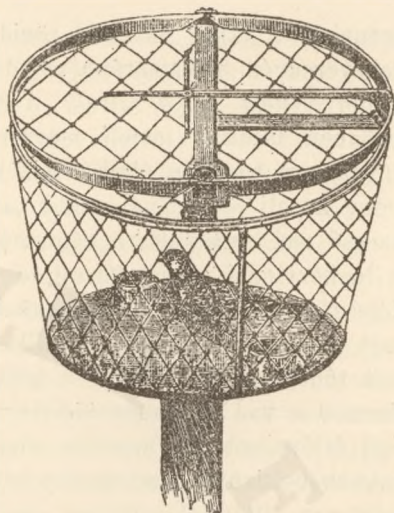
9. *Gyomor-lövésnél* a vad összerántja magát s kevésbé magas szökéssel jelez, mint a fönt említett halálos lövések eseteiben s bátran fut előre.

10. *Bél-lövésnél* vagy kirug hátsó lábaival, vagy pedig összerántja magát a vad; háta meggömbül s mindkét hasoldala feltűnően felduzzad, — de mindazonáltal nyílsebes futással iramodik el és messze el megy, míg végre a sűrűben megfekszik. Fektében is gubbasztott testtartása van a béllövést kapott vadnak, vagy pedig éppen ellenkezőleg, erősen kinyújtózva fekszik és a farkát is egyenesre kinyújtja.

11. *Fej-lövésnél* a vad magasra ugrik és összeesik, vagy pedig tűzben esik össze és rövid vergődés után kimúlik. Ha azonban oldalról a szem alatt (illetve az orr felső részébe) vág be a golyó, tehát nemesebb részt nem érint: ez esetben ajánlja magát a vad és utánkeresése teljesen hiábavaló fáradság.

12. *Nyak-lövésnél* a vad tűzben esik össze, feltéve, ha a nyakcsigolyát találta és zúzta össze a golyó; ellenkező esetben pedig a vad magasra szökve megfutamodik és közelebb vagy távolabb elesve, kimúlik. Az is előfordul az ily lövéseknél, hogy a lövés pillanatában összerogyott vad ismét csülökre kap s gyors, közép-magasságú ugrásokkal (fejét magasra tartva) menekülni igyekszik. Egyébiránt a nyaklövés csak olyankor feltétlenül halálos, ha nyakcsigolyák sérültek meg, vagy pedig ütér vagy légeső lett találva.

13. *Czomb-lövésnél* a jelzés nem mindig egyforma. A talált vad kevésbé erős csontzúzás esetében ugyanis nyomban hátra bukik, de azonnal csülökre kap és elmenekül; — erősebb csontzúzásnál pedig eltántorodik és sántán, tántorogva s a meglőtt czombot lógatva fut tovább, míg könnyebb sebesülésnél hátsó részével kirugva futamodik meg.

14. *Gerincz-lövésnél* ha a golyó a gerinczen erős csontzúzódást okoz, vagy a gerinczet eltöri: a vad tűzben esik össze; ellenben ha a gerinczet csak érinti a golyó — talán egy darabka szőrös húst is lehorzsolva, — a vad nagyon megriad s nyilsebesen tovaszökik.

15. *Láb-lövésnél* ha az egyik előláb lövetik el: a vad előre bukik, ellenkező esetben pedig hátra hanyatlik, de mindkét esetben *elesik* és pedig azon oldalára, a mely oldalról a lövés érte, de csakhamar csülökre kap ismét. Előláb-lövésnél hegynek lefelé, hátsóláb-lövésnél hegynek fölfelé nem megy a vad.

16. *Horzs-lövésnél* a vad láthatóan igen megriad s csülkeivel erősen bevág a talajba.

17. *Vesepecsenye-lövésnél*, vagyis a gerincoszlop mentén a vesék fölött talált vad csaknem kivétel nélkül rögtön felbukik, majd sikertelen erőlködések közben felkelni igyekszik (ami ritkán sikerül), míg végre kínos vergődések közt kimúlik.

18. *Ha a lövés az agancs tövét éri*, ilyenkor a vad rögtön tűzben esik össze, de csakhamar csülökre kap ismét s örökre ajánlja magát.

19. *Ágyék-lövésnél* a vad erősen összeressen s rövid iramodás után leheveredik.

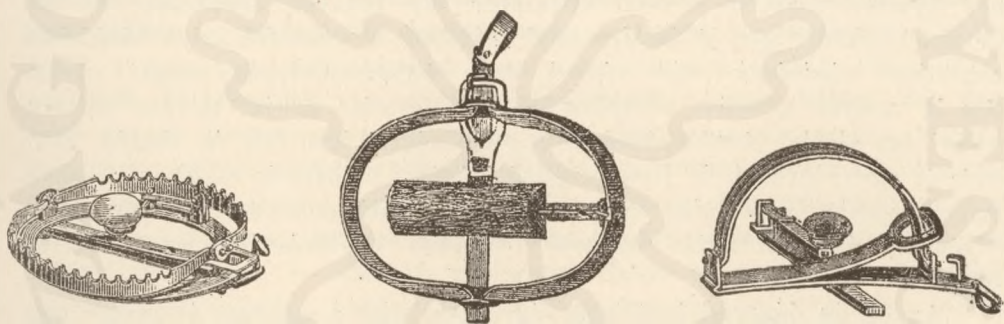
20. *Üres lövésnél*, vagyis a zsiger fölött és a gerincoszlop alatt talált vad megriad s tág, közép magas szökéseket tesz s aztán igen gyorsan örökre továbbáll.

A *sebjelzés** ezen húsz pont alá foglalt különböző eseteit illetőleg megjegyzendőek még a következők: *Szív-lövésnél* a vad csak kivételesen (és igen ritkán)

* Tudnivaló, hogy a lövés mindig ama *szertől* nyeri nevét, amelyet átjárt vagy szétromcsolt a golyó — még az esetben is, ha a löveték előbb más testrészekre hatolt volna is keresztül.

menekül s akkor is csak rövidebb, legfeljebb 80—160 m. távolságra s ott leheveredvén, mihamarább megdermed. — *Ferde vállap-lövés* esetében, tehát ha a golyó *nem éri a szívet*: a vad a szokásos jelzés után menekülni kezd s eközben fájdtva emeli megsérült első lábát. Menekülése azonban nem nagy távolságra terjed s elfeküdvén, néhány óra lefolyása alatt kimúlik. Igen erős vagy közeli lövéseknél, midőn a golyó *mindkét* vállapot átjárja: a tűzben összeeső vad menekülésre képtelen. — *Tüdő-, máj-, lép- és vese-lövéseknél* a vad a legközelebbi sűrűst keresi fel és igen gyorsan menekül, de csak néhány száz lépésre képes menni, mert eközben gyorsan megbetegedvén, mihamarább elfekszik s rövid idő múlva kimúlik. — Ha *csupán csak a tüdő lett találva* s mindkét tüdőszárnyat átvágta a golyó, — ily esetben igen rövid idő múlva megdermed a vad; ellenben *tüdőhorzs-lövéseknél*, vagy ha csak a *tüdő egyik szárnya* lett átlőve, sokszor messzire elmegy a vad, de menekülése ilyenkor úgy látszik inkább önkivületi cselekmény s nekimegy fának, bokornak, míg egyszerre csak mint egy villámtól sujtottan rogyik össze. Azonban az igen erős, öntudatosabb vad tüdő-lövés esetében se veszi el annyira fejét s menekülése közben meg-megáll a vér kiköhögése végett. — Ha a *máj, lép, vesék* vagy a *tüdő* a lövés által inkább csak érintve lett, szóval csak könnyebb sebesülést szenvedett e szervei valamelyikén a vad, ez a körülmény mindig hosszabb szenvedést jelent a szegény állatra nézve, mert az ily természetű sebzéseknél csak órák múltán következik be a jótékony halál. — *Fej-lövésnél* ha a golyó az *agyvelőt* találja, a vad rendesen úgyszólván abban a pillanatban kimúlik s mintegy villámtól érten rogyik össze. Egyéb fej-lövések nem mindenkor halálosak; úgyszintén nyaklövéseknél is csak *csigolya találással hozhatjuk biztosan terítékre a vadat*, ellenben csupán az izomzatot találva, a vad — gyakran anélkül, hogy jelezne, erősen megriadva elmenekül. Az *ütő-ér* és *légső-lövés* hatásáról már volt szó. A *gerincz-agy* találása rögtöni halált okoz, valamint a *gerincz-oszlop* szétzúzatása is mindig halálos következménnyel jár — s a tűzben összerogyott vad lábra állani absolute képtelen. — Még a *nyaklövéseket illetőleg* meszik olykor, hogy a golyó csupán a nyakcsigolya valamelyik kicsiny *tövisnyújtványát* találja, anélkül, hogy a nyakcsigolyát magát szétzúzná. Ezesetben tűzben esik ugyan össze a golyó-vágás által előidézett nagy rázkódtatás következtében a vad, de épp oly gyorsan csülkőn is terem s úgy elmegy, hogy a legtöbb esetben hírét se hallani többé. Ugyanily következmények tapasztalhatók az oly lövéseknél is, midőn a gerincz-oszlop csigolyáinak kifelé álló *tövisnyújtványát*, vagy pedig a nyakcsigolyák *tövisnyújtványát* éri a golyó. A rázkódtatás mindkét esetben szintén földreteríti ugyan, sőt néha a lövés után látszólag holtan terül el néhány pillanatra a vad, vagy pedig (ami gyakoribb eset) hátára fordulván, kapálódzik egy ideig, — de csakhamar aztán magához térve, felszökik s habár eleinte tántorog és inog is egy kissé, mégis gyorsan elmenekül és meg nem kapható. Ennélfogva az ily sebzési eseteknél gyorsan kell a vadhoz nyomulni a kegyelemlovés megadása végett. — A *vesepecsenye-lövést* illetőleg megjegyzendő, hogy csak akkor momentán halálos az, vagy legalább úgy leüti a vadat, hogy felkelni képtelen: ha a gerincz-oszlop mentén a vesék fölött

talált a golyó; csupán vese-lövésnél ellenben, a bár ily módon erősen tönkrelőtt vad csak több órai szenvedés után múlik ki. — *Ürlövés* esetében a következményeket már ismerjük; azonban ha az ily lövés a borda vagy gerincoszlop alsó részének súrolásával is jár, az esetben riasztás helyett a vad épp oly momentán esik össze, mintha szabályos jó lövés érte volna; de aztán felugrik és világgá megy. Az ily lövések épp oly gyorsan gyógyulnak, mint a legtöbb nemesebb részeket vagy csontot nem ért könnyű sebzések és semminemű utókövetkezménnyel nem járnak, se a vad testi épsége, sem pedig kellő kondíciójára nézve. — *Czomb-lövés*eknél, ha a golyó csontot ért (azaz csonttörés történt), a vad nem bir menekülni, hanem — mint már említettem volt: a megöltöt czombot lógatva, lassan, sántikálva vonul odább; — ellenben ha csonttörés nem történt, a vad igen fürgén elrohan s nem igen kerül meg. — *A far-lövés* (amit egyébiránt vérbeli Nimród produkálni sohasem szokott) csak akkor halálos, ha a golyó a medenczén át behatolva, a vad *egész testét* átvágja. — *Lábszár-lövés*nél, vagyis midőn az egyik első láb lövetik el: a vad nagyon is menekülés képes s habár kezdetben ugyan bukdácsol is egy kissé, de azután csakhamar megtanul három lábon járni s mihamarább oly gyors iramodásban szökik

tova, mintha mi baja se történt volna neki. *Hátsó láb-lövés*nél azonban erősen megbénul a vad s betegbb, tehetetlenebb is és csakis (kivált ha kissé magasán találta a golyó) lassú, néha majdnem vontatott menekülésre képes s mihamarább elfekszik. — A lábszár-lövésék igen sok esetben begyógyulnak, — de a megnyomorodott, legtöbbször görbére maradt lábát nem használja a vad, hanem három lábon halad; mindamellett azért gyorsan és biztosan jár. Ha az alsó lábszár lövetik el, az esetben a szétzúzott alsó rész a legtöbbször lerohad, — de a csonkán maradt tagrészt behaged, legfeljebb egy kemény bunkó képződik a forradás körül. Természetesen ugyanezt a lábát járásra nem használhatja a vad, miért is — de általában is — megnyomorodott lábnál rendszeren csak három nyomot találunk a csapában. — *A szügy-lövés*nél megjegyzendő, hogyha ugyanis jobboldalon hatol be a golyó: a tüdőt, — ellenben ha baloldalon vág be: a szívet találja. — *Bél-lövés* esetében, midőn t. i. a golyó a vastag vagy vékony belek közt hatol be anélkül, hogy a zsigert megsértené: a vad hamar elhever s gyorsan s erősen megbetegszik, kivált ha a vékony bél lövetett szét. Ily lövés eseteknél a sebek súlyossága és a vad testi erejéhez képest a sebzett

állat viselkedése is különböző. A már ismert jelzéseken kívül jelez azzal is, hogy például a falkás-vad rögtön kivált a csapatból s más irányba vonul, vagy pedig éppen nem menekül, hanem derekát erősen összerántva s farkát kinyújtva lassú lépkedéssel tart egy bizonyos irányba, időközönként meg-megállva s a sebheft rész felé tekintve, miközben fejét, nyakát hosszúra kinyújtja. Ha víz van a közelben, okvetlen felkeresi azt. — A bél-lövést kapott vad — kivált ha a lépet is megsértette a golyó — leheveredése után csakhamar seblázt kap s ha idő engedtetik teljes elbetegedéséhez, betegágyát többé nem hagyja el. Kétes eseteknél, vagy nyomkövetés közben útbaigazítóul szolgálhat a vadásznak az a téveszthetetlen jel is, hogy a bél-lövést kapott vad nem képes hátsó lábaival az elsők nyomába lépni.

Nem ritkán fordulnak elő olyan esetek, midőn a lövés pillanatában a vad sebjelzését kellőképen meg nem állapíthatjuk; pl. ha a vad magas növényzetben állt, általában ha nagyon fedve volt, vagy pedig szeles időben a szem elé tóduló lőporfüst miatt, mi a kellő kitekintést oly gyakran korlátozza stb. Ily eseteknél sokszor igen jó útbaigazítóul szolgálhat a vadat ért golyó *felütésének* respektive: *vágásának*, mint *jelnek*, azon különbözőképpen hangzó csattanása is, melyet a lövést követőleg a talált testrész szerint minden esetben hallani. Igy például jó válllap-lövésnél a golyó vágása igen éles és tisztán hallható; de czomb-lövésnél is ilyen a golyó vágása, bordatörés esetében azonban tompa s emellett erős ütést hallani. Lábszár-, általában csontot ért lövésnél a golyóvágás éles és tisztán hallható; ellenben bél-lövésnél tompa ütésként hangzik.

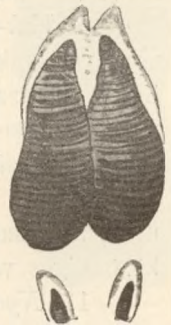
Az őz és däm vad körülbelül úgy jelez, mint a szarvas; általában sebjelzés tekintetben a csülkös vadnál fajok szerint valami nevezetesebb eltérés nincsen. Van azonban a däm vadnak egy igen megbízható külön jelzése mégis, melyet se az őznél, se a szarvasnál nem tapasztalhatni s ez abból áll, hogy a sebheft vad farkát az alsó végén meggömböltve és egészen lekonyítva, míg az egészséges bármely mozgás és mozdulat közben is magasan tartja. Egyébiránt a däm vad elhibázásának biztos jele az a csengő és erős hang, melyet farkával akként idéz elő, hogy azt többször a végbél nyílására csapja.

A csülkös vad sebesülési mérvére és minőségére nézve a sebjelzésnél sokkalta megbízhatóbb következtetéseket vonhatunk a sebheft vad által hátrahagyott *jelzési jelekből*, melyeket a sebesülés színhelyén vagy a vad csapájában találunk, minők elsősorban is a *sebvér*, azután a *csontdarabkák*, *csontvelő* és a belőtt *szőrök*, melyek mindig kapcsolatban állnak a lövés által előidéztet különféle sebzésekkel, de egyáltalában kétségtelen bizonyítékot szolgáltatnak arra nézve, hogy a vad okvetlenül találva van. És e tekintetben a *vérjel*-nek jut a legnagyobb és legfontosabb szerep. Hanem azt illetőleg, hogy a vadnak melyik részét találtuk, mely nemesebb szerveit érte a golyó — egyáltalában a *találási pontot illetőleg*: csakis a vér *színéből* lehet biztosan megállapítani. Ugyancsak a *vérjel*

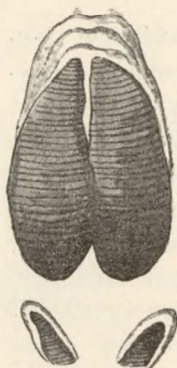

Suta csapája.
(24. 1.)

az, mely a sebhedt vad felkeresésére irányuló törekvésében legfőbb, úgyszólván mellőzhetetlen segítő eszköze a vadásznak, s egyszerűs mind amelyből a legnagyobb határozottsággal következtetni a seb nehezebb, csekélyebb mérvű, avagy éppen halálos voltára; amik tehát az utánkeresést igénylő vadnál mindig igen fontos tudnivalót képeznek a követendő okszerű eljárás tekintetéből. De nemcsak a vér, hanem a *szőrjel* is igen fontos útbaigazítóul szolgálhat, amennyiben a lelőtt szőr *minősége és színe* után pontosan meg lehet állapítani a golyó behatolási helyét, illetve, hogy melyik részét találta a vadnak a golyó, minthogy a szőrözet egyes testrészek szerint, úgy a különböző évszakokban is minőség, hosszúság és szín tekintetében is különböző; amit a vadásznak, főleg a hivatásos vadásznak már csak mesterségéből kifolyólag is tudni okvetlenül szükséges. Egyébiránt a lelőtt szőrökből a lövés minősége, vagyis a jó és rossz lövés már első tekintetre elbírállható; de nem oly könnyen a sebzés helye. Erre nézve egyéb jelek szolgáltatnak absolute biztos bizonyítékokat. Az azonban mindig kétségtelen, hogy a *közepükön szétlőtt szőrök* a jó lövésnek, ellenben *tövestől*, tehát egész hosszúságukban és talán némi bőrdarabokkal együtt kilőtt szőrök csalhatatlanul a rossz találás — legtöbnyire *horzslövésnek* — a jelei. A *csontjeleket* illetőleg pedig a *nem igen fehér*, egészen lapos csontszilánkok mindig *vállap-lövésre* engednek következtetni; — míg *lábszár-lövésnél* — ahoz képest alsó vagy felső sípcsont lövetett-e szét: a golyó által kiütött csontrészek, vagyis a *csontjelek*: különbözőképpen ötlenek föl, de a talált részek szerint mindig ugyanazon jellemző sajátságok megtartásával. Így a *magas lábszár-lövésből* származó csontszilánkok mindig *fehérek*, meglehetősen laposak és alak tekintetében csak *kevésbé kerekdedek*, — ellenben a sípcsont, illetve az *alsó lábszár* szilánkjai *sokkal kikerekítettebbek*, habár többnyire hosszabbak, de hasonlóan fehér színűek. — A *csontvelő* mindig valamely velős csont találásának, illetve szétlövésének a jele és legtöbnyire lábszár-lövésre vall. — A *vérjeleket* illetőleg, azokra a löveg terjedelme és alakja, de sőt az évszakok is több-kevesebb befolyást gyakorolnak. A nagy lövegek (golyók és egyebek) nagy sebet ütnek, ennél fogva a vérzés gyorsabb és bőségesebb, mint a kis lövetékek által ütött sebeknél. De egy kihízott vadnál (a juliusi és augusztusi hízási időben kivált) még oly nagy golyó vagy egyéb löveték is a löcsatornába beömlő zsír miatt sokkal csekélyebb mérvű vérzést képes előidézni s kevésbé tartósan is, mint egy normálisabb kondícióban lévő vadnál. A téli hosszú és dús szőrözet is hátrányos befolyással van a sebvér kellő megereedésére nézve, azt — kivált az első pillanatokban, tehát a lövés színhelyén: kiömlésében gátolván. — A vér minémiségéből egy kissé figyelmesebb gyakorlat után a lövés minémiségére biztosan lehet következtetni. A vér *színe* ugyanis mindig elárulja, hogy a testnek mely részét járta át a golyó; miért is a *vérjel* az utánkeresésnél kiváló szerepet játszik. A sebvér színe és jelei pedig a talált testrészekhez képest következő variációkban mutatkoznak:

Suta álsülkei.
(24. 1.)

Bika álcstülkei.
(24. 1.)

1. *Szlv-lövésnél* a vérkiömlés bőséges; eleinte azonban csak lassú szivárgásban indul meg a vérzés, mely a *balláb-nyomok oldalán* látható és legtöbbször közel vagy kissé oldalt az előlábnyomához. A vér *vörös* színű.

2. *Tüdő-lövésnél* a vér habos, buborékoló s *világos-vörös* (majdnem halvány) színű. Ha mind a két tüdőszárny át van löve, akkor a vad mindkét oldalán halványvörös tüdővért bocsájt és szorosan az első láb nyoma mellett (oldalt) találjuk azt. A sebvér bőséges.

3. *Máj-lövésnél* a lövé helyén *sötétvörös*, habnélküli vérnyomot találunk, melyben *májrészecskéket is lehet látni*. A vér bőséges, tartósan s erősen csurog s a csapa mellett fekszik, széknél szétfreckend.

4. *Vese- és lép-lövésnél* a sebvér hasonlóan feltűnően sötétpiros, sokszor majdnem fekete; egyéb jelek mint a máj-lövésnél.

5. *Szűgy-lövésnél*, ha a golyó a szívet találta: a sebvér sötét, sűrű; ellenben ha a tüdőt érte a golyó: igen világosvörös és habos s közvetlenül a nyom előtt fekszik.

6. *Bél-lövésnél* a sebvér világos, de sötétebb a tüdővérnél és egészen híg folyású. Egyébiránt a bél- és gyomor-lövésnek a legbiztosabb jelei a sebvér között minden esetben található tápanyagok (megemésztetlen fűgomolyagok) és bélrészek, melyeket a golyó ragad ki magával. A vérrel nem azonos, hozzákeveredett anyag mindig zöldes-sárga színű; a lelőtt szőr pedig igen rövid. A vérzés soha se bőséges, kiváltképen pedig a hízott vadnál igen gyenge és hamar eldugul a zsírrétegnek a sebszájba való torlódása miatt; de a belek takaróhártyájának az előnyomulása is megakasztja sok esetben a vérzést, sőt végkép elfogja.

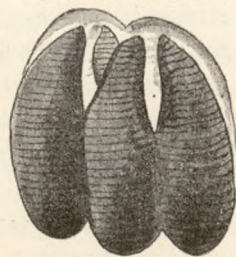
7. *Czomb-lövésnél* a sebvér semmi feltűnő különbözetet nem mutat: közönséges vérszínű, de kissé híg; azonban elég bőséges. A sebvér közvetlenül a hátsóláb nyomán fekszik.

8. *Lábszár-lövésnél*, ha vér van a nyomban: ez magas lábszárlövésre, a vad nyoma körül szétfreccsent vér pedig alacsony lábszár-lövésre mutat. A sebvér mindkét esetben meglehetősen bőséges és rendes vérszínű.

9. *Vak-, csigolya- és horzs-lövésnél* csak kevés, vagy épen semmi vért nem találunk, de annál több szórt, melyek tövestől, vagy legalább majdnem teljes hosszúságukban tépettek le a golyó által és nem ritkán szőrös bőrdarabkák is fekszenek a jelek közt.

10. *Hát-lövésnél* nem mindig találunk sebvért, hanem főleg csakis lelőtt szőröket. Ha vérzés áll be a lövés után, a lecsurgó sebvér mindig a nyom mellett fekszik és közönséges vérszínű.

11. *Nyak-lövésnél*, ha csupán hús-seb ütett: a sebvér színe a világosnál kissé sötétebb és híg folyású, de nem tartósan bőséges; ha úter tépetett szét, a bő vérzés

Hármas boka. (24. 1.)

Csalás. (24. 1.)

sokkal tartósabb s messze oldalt freckend. A sebvér vagy a lábnyomok közt, vagy az előláb lépése előtt fekszik és pedig annál távolabb, minél közelebb hatolt be a golyó a fejhez.

12. Igen folyékony, világos színű és nem habos vér csak a húsrészek megsebesüléséből származhatik. A vérzés foka s a vér színe egyébiránt a körülményekhez képest különböző is lehet; például *vesepecsenye-lövésnél* a nem bőséges sebvér színe meglehetősen sötét, különösen ha a vesék is megsérültek. A vért ilyenkor a nyomtól oldalvást, a hátsóláb nyomához köze-

lebb találjuk. — *Üres lövés* esetében a vérzés kezdetben szinte rohamos, de csak rövid ideig tart; a sebvér színe közönséges vérszínű s a nyomtól oldalt, az előlábak nyomához közelebb fekszik.

13. *Magas vállap-lövésnél* a vad meglövetése helyén meglehetősen sok igen piros vért és egy kis lemetszett szőrcomót lehet találni. Némelykor a vérzés csak igen kis mérvű, majdnem elenyészőleg csekély.

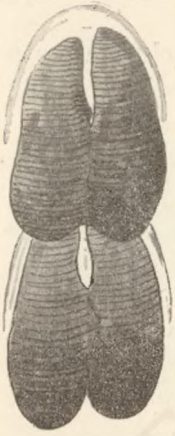
14. *Mély vállap-lövésnél* vagy igen barna, vastag, vagy igen piros és habos vért találunk azon a helyen, a hol a vad a lövést kapta és a nyomon esetleg kevés lemetszett szőrt is.

15. *Hátsó vállap-lövésnél* — mivel ilyenkor rendszeren tüdőt ér a golyó: a vér czinóbervörös és habos, bőven omló; ellenben ha a máj van találva: a sebből szintén vastag, de barnavörös vér freckend ki; míg az igen folyékony (híg) barnáspiros vér szív-lövésre vall.

Mindezen vér- s egyéb sebzési jeleket és a sebjelzést kombinációba véve kell — ha szükséges — a sebhedt vad *utánkeresésére* előkészülni. Főszabálynak veendő azonban, hogy az oly vadat, mely tüzelés közben rálövetése helyén helyben nem maradt, mindjárt nyomban utánkereséssel bizgatni nem szabad, mert különben a nyugtalanított vad felkel helyéből s többnyire oly messze elmegy míg elfekszik ismét, hogy kivált kitűnő véreb segélye nélkül csak ritkán, vagy épenséggel rá sem is lehet találni többé; ellenben ha a körülmények szerint (a sebzés mérvéhez képest) több-kevesebb ideig nyugodni hagyjuk a sebhedt vadat, pl. fél, vagy egy, sőt több (3—4) óra hosszaiig is, akkor a vad csakhamar megbetegszik, elgyengül s nem kel fel betegágyából többé. E szabály alól csak a lábsebet kapott vadat vehetjük ki — ha van vérebünk, — mert az ily vad messze elmegy és ennél fogva szükséges, hogy a véreb mielőbb megállítsa; tehát azonnal utána eresztendő. — Fej-, nyak-, alsó nyak-, magas vállap-, vállap-, mély vállap és a hátsó vállap-lövéssek általában halálosak lévén, a vad véreb segítségével is megkapható, valamint többnyire sügy-lövés esetében is; más, kevésbé súlyos, illetve nem halálos sebzéseknél azonban a vad mindig utánkeresésre marad, például vékonyán találva, vagy bél-, gyomor-, láb- stb. lövéseknél. A *vékonyán talált* vadnak 3—4 óra lefolyása előtt utána menni sohasem szabad, akkor is igen óvatosan és ügyesen kell eljárni, mert ily lövéssel még a hosszú

Hátramaradás. (24. 1.)

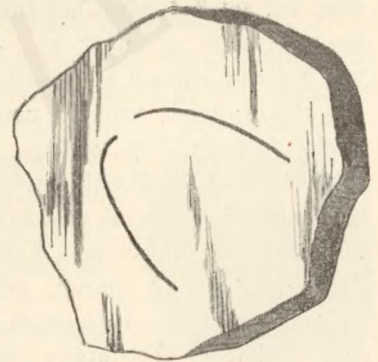

Túlsietés. (24. 1.)

pihenés daczára is nagyon messze elfuthat a vad, amíg azt sikerül leteríteni, illetőleg megállítani a véredeknek. *Bél-lövésnél* is ugyancsak órákig (3—4 óráig is) feküdni hagyjuk a sebesültet; ellenben — mint már említém — *láb-lövésnél* azonnal ráeresztjük a vérkuttyát. *Gyomor-lövésnél* 2—3 órai nyugtot engedünk a vadnak, hogy kellőleg elbetegedjék s azután szíjjon eresztett véredek csapázunk utána nagy óvatosan, hogy lehetőleg fekhelyén lephessük meg s ha közel bejárva felugrik, az ebet a szíjról utána eresztjük, mely azt rendesen rövid idő múlva megállítja. *Czomb-lövésnél* — mint tudjuk — a vad messze elmegy (ha csontzúzást nem szenvedett) s csak akkor heveredik le, ha végkimerültségében szinte mozdulni is képtelen már. Az ekként sebesült vadnak szintén időt engedünk a megbetegedésre s megfekvése után nyugodtan

hagyjuk egy darabig s csak azután csapázunk és a szükséghez képest ráuszítjuk a véredek. Hanem az ily vad beközelítése mindig nagy óvatosságot igényel. Ha a *máj, lép, vesék* vagy a *tüdő* csak kevéssé sérült meg a lövés következtében, akkor még a vad több órán át élhet, miért is az utánkeresést csak 3—4 óra lefolyása után tanácsos megkezdeni, hogy a vad igen megbetegedjék és megmerevedjék. Az összes *vállap-lövésnél* már körülbelül másfél óra múlva követhetjük a vadat a véredekkel, mert az ekként sebesült vad csakhamar annyira megbetegszik, hogy csak igen ritkán képes újra lábra kelni. Könnyebb *nyak-lövésnél* szintén csak több órai várakozás után mehetünk utána a vadnak; hanem akkor is a legnagyobb óvatossággal, lövésre kész helyzetben, hogy lehetőleg még egyszer lövésre kaphassuk, mert különben ritkán kapjuk meg és a távolabbról eliramlott még a véredek se igen képesek megállítani. *Vesepecsenyelövésnél* bár hamar és igen megbetegszik a vad, de azért több óráig élhet, — miért is csak huzamosabb idő múltán tanácsos felkeresésére indulni.

Tudvalevőleg igen ritka eset az, hogy a meglőtt vad „tűzben maradjon”; rendesen még egy darabig elmegy a lövés helyéről s távolabb rogyik össze. Azért sarkalatos szabálynak veendő a lövés után a vadat mindaddig szemmel kísérni, míg csak a sűrűség vagy távolság el nem rejti előlünk. Természetesen első dolgunk azután a lövés helyét — akár elhibáztuk a vadat, akár nem — szoros fürkészés tárgyává tenni a jelek miatt, hogy ezekből kombinatív véleményt alkothassunk magunknak s a további teendőkre nézve megállapodásra juthassunk, — de másrészt, hogy korábbi feltevésünk helyes avagy helytelen voltának megállapíthatása végett a *jelek* jelen vagy jelen nemléte folytán tisztába jöhessünk. Ha a lövés helyén semmi *jelet* nem találunk, — aminthogy néha még a legjobb lövés daczára sem találni a lövés helyén jelet: akkor ennek keresése végett a vad csapását vesz-

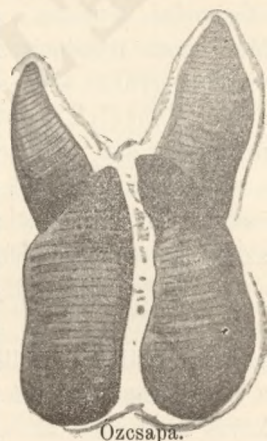
Őnjel. (24. 1.)

Hozzálépés. (24. l.)

szűk figyelmes szemle alá s megyünk rajta addig, míg a keresett *jel* meg nem kerül, ami aztán a további eljárásra nézve irányadóul szolgálhat s ehez, illetve a sebesülés valószínűleg mineműségéhez képest hosszabb vagy rövidebb ideig pihenni hagyjuk a vadat, mielőtt az utánkeresést megkezdendők, — azután pedig a vérebbel vagy anélkül utána megyünk a vadnak — a lövés helyéről indulva ki természetesen, melyet előzőleg már törettel (a szokott módon) megjelöltünk; — a keresést aztán to-

vább folytatjuk mindaddig, míg ismét *jelet* vagy *vért* találunk, ahova ismét töretet tesszünk s így tovább. Esetleg pedig, hogy sok időt ne vesztegezzünk: ott folytatjuk ismét a csapást, ahol szoros megfigyelés után a vadat eltűnni láttuk volt s innét tovább követjük a nyomokat, vagy pedig, ha van, vérebbel vétetjük fel. Rendesen aztán a csapa valami sűrűségbe vezet vagy egyáltalában oly helyre, hol vérkutya nélkül csakugyan alig, vagy épen nem boldogulhatunk és ekkor nincs más mód, mint saját ügyességünkbe bízva akként segíteni a dolgon, hogy topografiai ismeretünket latba vetve, körülnyomozzuk a sűrűst, illetve azt a helyet, melyben a sebesült vadat a csapák utalása szerint rejteni véljük — annak biztos megállapíthatása végett ugyanis, vajjon megmaradt-e a kérdéses pásztában, vagy pedig ezen áthatolva, a szomszédos vagy talán épen a harmadik, negyedik pásztába vonult-e a keresett vad? — Előfordulhat az az eset is, hogy a pásztákat sorjában körül kell nyomozni; és ilyenkor — kivált ha a vad nem vérzik és vérkutya sincs kéznél, — ugyancsak meggyűlhetik a baja a még oly ügyes nyomozónak is, amíg a *jól felismert* csapákból biztosan megállapíthatja azt, hogy a keresett vad megmaradt-e, avagy pedig kiváltott-e a sorbavett pászták valamelyikéből? Természetesen ily munkánál pontos gyakorlati ismeretek s éles megfigyelő képesség nélkül vajmi kevésre mehetni s siker csak ritkán, vagy épen nem koronázza még a legszorgalmasabb igyekezetet se; különösen pedig oly helyen nehéz az eligazodás tapasztalat híján, de egyáltalában véreb nélkül, ahol nagy vadállomány mellett a terület minden irányban föl van járva a vadtól s a csapák és csapások helyenként mintegy há-
lázatosan keresztezik egymást. De ily helyen a legtapasztaltabb nyomozónak is sokszor meggyűlik a baja, ha saját erejére van utalva s ugyancsak elő kell szednie a tudományát, ha a hieroglifekkel tele irt khaoszból, melyet a talaj eléje tár, kiokosodni akar! Megbecsülhetlen ilyenkor az a ritka tudomány, mely a legcsekélyebb jelből is útbaigazítani képesít: *a csapa és nyomisme*. Mert ennek birtokában gyakorlott nyomozó azt is megtudja állapítani, hogy a sebzett vad nagyon beteg-e már, vagy még erősen halad tova; nem sántít-e; béllövést kapott-e; képes-e még az esetleg közelben levő árkot átugrani vagy sem; bírja-e még a hegynek felfelé való mászást stb. stb. Persze, ha jó vérkutya áll rendelkezésére a vadásznak,

Ozcsapa.

sokszorososan megkönnyebbül az utánkeresés sok fáradságot és nagy szakértelmet igénylő munkája. Cserkészni és *jól* cserkészni fáradságos vadászati mód, de utánkeresni még fáradságosabb; hanem egy igazán jó vérkutyával valódi élvezet és bőven pótol minden fáradságot, — másrészt pedig praktikus oldala is megbecsülhetlen. Ép azért jól kezelt fő-, őz- és dämvadban bővelkedő vadászterület vadászatát, ahol rendszeren vadászni szoktak: el sem lehet képzelni véreb nélkül! Enélkül igen sok vad elvész és igen sok fáradság és szenvedély vesz kárba — hogy a semmi által nem enyhíthető vadászkeserőségről ne is szóljak. És a vérebbel való bánás nem is olyan, hogy az talán visszariasztólag hatna, mint például egy féktelen, kell vagy nem folytonosan nyargalászó divatos vizslával, melyet örökösen dreszszirozni: „vezetni“ kénytelen az ember a tüdeje és mennyei jussa veszélyeztetésével, — hanem kényelmesen, szinte játszva bántani vele. Egyszerűen *felvételjük* vele a csapát és megmutatjuk neki a vért, melyet orrával bökdödni szokott és ha kellő gyakorlata van, úgy elmegegy a sebvéres csapán vagy a száraz nyomokon is, mint a parancsolat — és még akkor sem téveszti el a nyomot, ha esetleg sokkal frissebb, egészséges és egészen meleg csapákon kellene is keresztül haladnia. Egyébiránt alkalomadtán a következő módon járunk el a véreb vezetésénél: Megmutatván neki a vérnyomot a hosszú vezeték-szija vevesszük s odáig vezetjük, ahol a vad a sűrűbe menekült. Itt a csapáról levezetve illetve *leemelve*, a sűrűséget megkerüljük s rövid szija véve az ebet, csapást kerestetünk vele, természetesen a keresett vadét. Ily módon tovább kell dolgozni, míg az eb *mutat*, vagyis sebvért vagy heveredést talált — s hasonló esetekből meggyőződve, hogy az ebnek vadászkitétel szerint *igaza van*: megtöreteljük a helyet, hogy azon esetben, ha az eb a csapát eltévesztené, ne kelljen vele a korábbi vérnyomig vagy a sebzés helyéig visszamenni. Ha aztán a kutya a csapást ismét felveszi, akkor követjük azt a legközelebbi sűrűségig és ott ismét *levesszük* a csapásról, majd pedig a sűrűst megkerülve, rövid szíjjon a csapán menni engedjük. Ezt az eljárást pedig addig ismételjük, míg végre sikerül megállapítanunk azt a sűrűséget, melyben vadunk rejtezik. Ezt pedig a legtermészetesebben és minden kétséget kizáró módon úgy állapíthatuk meg, ha látjuk, hogy fürtető ebünk a sűrűség megkerülése után nem talál csapást s tétovázva eligazodni képtelen, szóval midőn *elvész* előle a nyom, amelyet követhetne. Már most ilyképen megbizonyosodván a vad hollétéről, illetve fekvőhelyéről: visszamegyünk arra a helyre, ahol a vadat a kérdéses sűrűbe váltani láttuk s onnan kiindulva, az ebbel vezetetni engedjük magunkat a már megdermedt vagy pedig még élő, de nagyon beteg állathoz. Első esetben eleresztjük az ebet, hogy a vadhoz járulva, *dermedtre csaholjon*; ha azonban a vad felugorva elirמודik, leoldjuk a szíjjról a vérebet s animálva a szökevény után *usztjuk*, melyet aztán az csaholva addig hajt, míg eléje kerülhet s *megállítja* (előtte állva ugatja) — s elzárva előle az utat, tovább menni nem engedi s ezáltal lehetővé teszi, hogy lehető gyorsan a megállított vad közelébe nyomulva, azt a szemek fölé vagy a fültőre aplikált *kegyelem-lövessel* végleg *terítékre* hozhassuk. Azután a megdermedt vadat a helyszínén *kiszigereljük* vagy *lékezzük* s a vérebnek kevés aludtvért és a lépből egy darabkát jutalmul „*kapzsira adunk*“; de a

feltört vadhoz nem eresztjük. Ha a kegyelem-lövés daczára is a vad még életelt ad magáról, általában ha a lövés után még áll a vad, — szükséges azt vadászias módon kivégeznünk, a mi akként történik, hogy az erős szarvast a szügyébe vagy a lapoczkája mögé alkalmazott döféssel a *(vadász késsel)* leszúrjuk; míg a gyengébb szarvast, őzet és däm vadat a *tarkó késsel letarkózzuk*, vagyis erős kézzel a nyakszirtesont és első nyakcsigolya közt a *nyultagat* kettévágjuk, ami a vad azonnali halálát okozza.

A *kiszigerelést* illetőleg, ezt a lövés helyszínén ritkán s inkább csak kivételesen szokták végezni; rendszeren azonban *meqlékelik*, azaz okszerű módon *felvágják* a vadat, hogy fel ne fűvódjék, hanem a halál után gyorsan fejlődő gázok a vágott nyílason át testéből kihatolhassanak s ily módon gyors megromlásának eleje vétessék. — A *lékelés* úgy történik, hogy a has falába 10—14 cm. hosszú, a belekig nyúló vágás tétetik — úgy, hogy aztán lehetséges legyen a horpaszt és beleket kifejezni. És ezt az eljárást soha sem szabad elmulasztani a vadnál — kivált akkor nem, ha azt talán a beállót sötétség miatt vagy bármely okból hátrahagyni vagyunk kénytelenek, szóval ha a hosszadalmas kiszigerelési ténykedést azonnal el nem végezhetjük. Hogy pedig a hátrahagyott vadtól távol tartsuk a ragadozókat, annak közelében pipánkat kiverjük s néhány kilótt töltényhüvelyt dobálunk szét; de igen czélszerű emellett az agancsokra papirdarabokat is fűzni, vagy esetleg fehér zsebkendő terti a vadra. — A *kiszigerelés* (vagyis a vad feltérése) alatt az értetik, midőn a vad testéből a belek s egyéb belrészek eltávolíttatnak, mely műtét a szarvas-, őz- és däm vadnál, de sőt a sörtevadnál is ugyanazon eljárást igényli és épen nem valami nehéz feladat. Az eljárás a következő: A vadat hátára fektetjük, nyakát egyenesre kinyújtjuk s lehetőleg kifeszítjük; a szarvasbikánál az agancsot a nyak alá hátra toljuk, akként eligazítva, hogy az agancs végei a lapoczkák tájaira kerüljenek. Ekkor a bőrt a nyakhússal együtt az állkapocstól felmetszük s kifejtjük a légesövet a gégével s a nyeldekliót, melyen egy hosszú vágást teszünk s a szabad végét háromszor-négyszer azon keresztül dugjuk, hogy az csomót képezzen s ezáltal elzárja azt, hogy a gyomor tartalma ezen ki ne ürülhessen, — de csakis a szarvasnál teszszük ezt; az őz és zerge-bakoknál a nyeldeklió átkötése mellőzendő, helyett az egész a belekkel együtt vonatik ki. Aztán úgy a gégét, mint a nyeldekliót a szügyüregbe taszítjuk. Ezt végezve, a vadnak szétfeszített hátsó lábai közé állunk s felhasítjuk a bőrt a herék között egész a hüvely végéig, hogy a heréket és a csökötet ki s azután a hasbőrt felmetszhezszük. Majd ügyes metszéssel a végbélig hatolunk, a kést a két újjunk segélyével vigyázva vezetve és a végbél nyílását kivágjuk, az alatta levő húst átmetszük s a medencze-csontot épen a közepén szétvágjuk; azután a metszést tovább felfelé a szügy irányába folytatjuk, vagyis felvágjuk a hasizmokat a szügycsontig, minek végeztével mindkét kézzel belenyúlva a testüregbe a rekeszhártyáig, a nyeldekliót erősen megragadjuk s ezzel együtt a gyomrot a belekkel együtt eltávolítjuk. Kimetszük továbbá a végbelet és sutáknál a szemérmét, — majd pedig a rekeszizomzatot körülmetszve a bordák mellől, a gégét a szügyüregből előhúzzuk s annál fogva a szívet, tüdőt, vesét, lépét, májat egy erős rántással kiszakítjuk. Ezzel a *kiszigerelés* végre van hajtva; csak még végbefejezésül azt tesszük, hogy a vadat előrészén felemelve, a belsejében összegyülemlett vért kifolyatjuk belőle; azután pedig ha szabad helyen történik a vad feltérése, száraz szénaomsókkal szárazra kitorörljük a vadat és száraz szénával kitömjük, csak szükség esetében használunk helyett lehetőleg friss fenyőlombokat; ha pedig a szállítás rövid távolságra történik, a kitömés egyáltalában el is maradhat; nem árt azonban meleg időben a felhasított hasat kicepszkelni, hogy a levegő jól járhassa; mindenesetre azonban hideg helyen raktározandó el a vad — lehetőleg jégveremben szalmára fektetve s az orr- és száynyílást, valamint a szemeket, a feltérés metszési szegélyét és sebhelyeket a legyek ellen megóvándók, törött borssal vagy sóval kell jó erősen behinteni, vagy pedig babérolajjal bekenni. Ha azonban a vad éjen át való fekvés után tovaszállításra van szánva: csakis természetes hűvös helyen helyezendő el, hogy a test lehülése természetes úton, lassan történjék, mert így jobban ellentáll a romlásnak. Egyébiránt bármily elővigyázatos kezelési mód mellett is csak téli időben lehet a vadhúst hosszabb időn át eltartani, átfagyott állapotban; ellenben ha a

hőmérsék emelkedik, könnyen elromlik a vad. A romlás az agyvelőtől veszi kezdetét, — miért is ha távolabbi elszállításról van szó és egyáltalában, ha a vadhús felhasználása nem azonnal történik: czélszerű az agyvelőt is eltávolítani. Ha a vadászterületről egyenesen hazaszállítjuk a vadat, akkor a tüdőt, májat s a többi nemesebb, a konyhán felhasználható belrészeket a vad testébe visszatesszük. Németországban régi vadász szokás, hogy akinek vadászterületén a vadat elejtette a vadász, attól a vadnak bizonyos részét kapja („vadászrész“ = „Jägerrecht“) — és pedig a fejet, nyakat és a három bordát, továbbá a nyelvet, torkot, szívet, tüdőt, májat, vesepecsenyét és némi fagygyút, amennyit pusztá kézzel leszedhetni. — Ami a vadnak a vadászterületről történő elszállításra való előkészítést illeti, még a következőket jegyzem meg:

Mindenekelőtte keresztbe kötjük a vadat, miután a lábakat felhasítottuk s átbujtattuk volna; a mely műtét a következőkép történik: a térdhajlástól lefelé felhasítjuk az elsőlábak külső részén a bőrt s az izomatot és az inat kifejtjük. A bal hátsólábat aztán a jobb elsőláb-, a jobb hátsólábat pedig a bal elsőláb iná alá dugjuk, egészen a térden fölülig tolva, úgy, hogy a négy láb keresztben álljon. Ez az u. n. *kötés* vagy *befűzés*. Ha a vadat ekként elláttuk, a szükséghez, illetve a körülményekhez képest rúdon, talyigán, szekéren, szánon vagy rögtönzött hordágyon szállítjuk ki a területről — az agancsokra a legnagyobb gondot fordítva a járműben való elhelyezés alkalmával, mert ez a legnagyobb figyelmet és kiméletet érdemli. A zerge és őz elszállítása háti zsákban történik legczélszerűbben, de sokan nyakba kötve is czipelkednek vele. Még egy pillanatra a kizsigerezésre térve vissza — megjegyzem, hogy ezt nem annyira leírásból, mint inkább néhány látásra valamely ügyes vadásztól lehet alaposan eltanulni; mivel azonban e műtét módjában vidékenként eltérések vannak az „amennyi ház, annyi szokás“ tág fogalmú elvéhez képest, — czélszerűnek láttam itt a sok közül a leghelyesebb eljárás szabályait a fentiekben megállapítani.

A hivatásos vadásznak nemcsak a vad kizsigerezése, hanem az azzal való további elbánás tudása is hivatása köréhez tartozik, u. m.: a fő-, dám- és őzvad agancsainak kifürészélése, a vad bőrének szabályszerű lefejtése és a vadhús feldarabolása.

Az agancs kifürészelésével kezdjük a vad *vetköztetését* vagyis a lenyúzást, amit a *feldarabolás* követ. Ez az eljárás pedig a következő: Az agancs tövétől a tarkó felé kb. 8—10 cm.-nyi távolságot felmetszük a bőrt s a szemüregen keresztül lefelé fölhasítjuk azt; azután pedig ezen *mestervágás* (metszés) irányában lefűrészeljük a koponya-csontot; ezt megelőzőleg azonban — ha még eltávolítva nem volt — kimetszük a nyelvet. Mindezek megtörténte után a vadat háttal a földre fektetjük s a bőrt a hasürtől a szügyig felmetszük; majd pedig ezt követőleg körülvágjuk a bőrt a jobb előláb alcsülke felett 8—10 cm.-nyire és a lábszárat belfelül a szügy közepéig (illetve a mellkasig) felhasítjuk; ugyanígy végezzük a metszéseket a bal első, aztán a hátsó lábakon; ez utóbbiaknál a fejtést a *hullatóig* folytatjuk — a térd-inon át vezetve késünket. Ha már mindezekkel rendben vagyunk, akkor a bőrnek lefejtéséhez, vagyis a vadnak tulajdonképeni vetköztetéséhez fogunk és ezt hátulról kezdjük s mindenekelőtte a lábokról fejtjük le a bőrt, lehetőleg a fejtő-kés használata nélkül, csupán csak újjaink és öklünk nyomása segítségével; a fejtést aztán addig folytatjuk, míg azzal a vad farkához, illetve fölfelé a fejébe érünk. A bőrt a fejen meghagyjuk a fülekkel együtt, vagy pedig a fület és farkat levágjuk s nyomban elvetjük.

A szarvas *feldarabolása* a saját kiterített bőrén történik vadászias módon, valamint a dám- és őzvad is saját bőrén lesz feldarabolva. Ez ugyan egy kissé mészáros munka, — mindamelllett tudni kell a hivatásos vadásznak is a módját. A feldarabolással járó minden kéz-fogás, illetve az egész munka nagy vadászatok alkalmával teljes felszerelésben (nem pedig ing-újra vetkezve) állva végeztetik a vadász által. A feldarabolásnál mindenekelőtte nagy gondot kell fordítani a nagy tisztaságra; vigyázni kell, nehogy a húst beszörözve, piszkítva, vagy bevérezve adjuk ki kezünkől; a késsel is óvatosan bánjunk s a felesleges vágásokat kerüljük, mert ezáltal igen szétroncsolódnék a vad s így a hús minden jó kinézését elvesztené; — a csontok széthasogatását is lehetőleg kerülni kell, inkább ki kell fejtetni azokat. Ami pedig a feldarabolást illeti, az az első lábaknál a lapoczkával együtt való levágásával veszi kezdetét, úgy, hogy a hát teljesen sértetlen maradjon, mire a bal vagy jobb oldali vékonyat (az mindegy)

a czombtól elválasztjuk és a vékony részt a bordák mentén szintén elválasztjuk a gerinczrésztől — de olyformán, hogy a bordákból még egy jó tenyérnyi rész hozzá essék. Azután kimetszük a czombokat, a czombcsontot a medenczében ülő bunkójától (vagy fejétől) elválasztva; — végül pedig a fejnek, nyaknak és gerincznek egymástól való eltávolítása következik. A harmadik bordát a többtől s a gerinczeket elő-, közép- és hátsó gerinczre osztjuk. Megjegyzendő, hogy az őznél, valamint a szarvas- és dámborjagnál is a hátat és remeket egy darabban szokták hagyni. A feldarabolásnál tarkó- és nehéz vadászkést szokás használni; a kis-baltát a vadász a mészárosnak hagyhatja.

Az *üregi nyúl* (*Lepus cuniculus*) hazánkban a tulajdonképeni vadászat tárgyát nem képezi, mert bizonyos előítéletnél fogva, melynek következtében húsát mint „élvezeti czikk“-et megvetik, értékesíteni nem lehet; — miért is sportcélokból csak ritka helyen tenyésztik; — ellenben ahol el van szaporodva — mivel tetemes károkat tesz és különösen az erdők épségét fenyegeti (alászáván a fák gyökereit, ami a fák pusztulását idézi elő) — mint kártévő vad kerül pusztítás alá, és pedig mérgezés és hajtásokon kívül főleg *vadászmenyét* (*Mustela furo*) segélyével, aminek — mint már említém — október hava februárig a szezonja, amennyiben e hónapokban nincsenek az üregekben nyúlfiak, melyeknek a menyét vérért szívhatná s aztán ellomhulva, 2—3 óráig tartó álomba szenderülne. Habár a menyéttel való kiugratás egész napon át késő délutánig eredménnyel üzhető, mégis legalkalmasabbak erre a kora reggeli órák, egyrészt mert a nyulak a nagyobb meleg beálltával szívesen húzódnak meg üregeikben, — másrészt mivel a menyétek, melyeknek igen rossz tulajdonságuk, hogy friss vérrel való jóllakás nélkül is szívesen leheverednek a meleg vaczokban s elalusznek: rendszerint az est beállta előtt előjönnek, kései vadászat esetében azonban talán csak éjjel. Ily kétes esetek alkalmával az üreg nyílása elé csapda állítandó föl, — bár ez esetben is a menyét igen gyakran elillan a csapda elől s orrvadászatot üz, míg történetesen elfognunk sikerül. Csapda hiányában a kotorék nyílásába száraz szénát téve, a bejártót eltorlaszoljuk s eltávozván, csak 2—3 óra múlva térünk vissza a kotorékhoz, amidőn is a menyétet rendszeren a szénában fogjuk találni. Hogy pedig az ilyen kalamitásokat lehetőleg elkerülhessük, igen tanácsos a menyétet *hívásra* vagy *fütyre* szoktatni, mert sok esetben így könnyebben kapjuk ki a nyúltunelekből. Valahányszor késedelem nélkül előjön a kis „fretti“ a kotorékból, mindannyiszor meg kell ezért jutalmazni. Megjegyzem még, hogy midőn a menyétet lyukba eresztjük, azonnal lövésre készen kell állanunk, mert a megrémült kis tapsik hallatlan gyorsasággal rohannak elő lakásukból. Ha a nyúlüregnek több nyílása van, ez esetben mindazokat, melyek a vadászok által meg nem figyelhetők: be kell tölteni, mert a leg gondosabban kivetett hálóból is ügyesen ki tud az üregi nyúl menekülni, ha azonnal el nem fogjuk.

Az „erdők királyának“ utolsó akkordjaival a cserkész-puska szegre kerül; hanem annál nagyobb örömmel szedjük elő a kedvencz elegyes-csőví duplát, ha ugyan a szerencsés körülmények lehetővé teszik, hogy hazánk legnemesebb erdei vadjára, a *medvére*, vagy pedig az erdők bőségre fekete mumusára, a félelmes *vadkanra* emelhetjük hébe-hóba fegyverünket. Ambiciózus vadász különben a fő- és özvad-suták, agancsait lehányt őzek, üzekedő dámvadok, borjak lepuskázásában alig is talál élvet; egy-egy szép vadkan elejtése azonban mindig nemes hevélyre izgat s tovább álltatja a nemes szenvedélyt, — nem is szólva a *medvéről*, melynek vadászata a misztikus vadon kietlenjében, egy szál golyóval állva vele szemben, — a valódi férfiúi gyönyörök leg-

élvezetesebbike marad mindenkoron.

A *medvevadászatoknak* október és november hava a hivatalos szezonja; később, kivált a hideg, havas idők beálltával már csak barlangjából, illetve téli alvó helyéről (gaurájából) való kiugratással keríthető csak puska elé; ami egyébiránt nem túlságosan vadászias. — A *szarvasbika* már a tilalom nyugalmit élvezi; a *dámbika* azonban e hó 15-éig még löhető, aztán a szilencziüm e vadra is kiterjed (június utolsó napjáig). Hanem igazi vadászhoz nem méltó, de másrészt minden vadászélvezet híjján is van *üzekedő* vadra emelni fegyvert! Legalább is nem méltányos. Igaz, hogy a *szarvasnál* is alkalmazandó volna ez elv; de itt egyéb tekintetek esnek latba, melyeknek — hogy úgy mondjam: a „humanitás“ elvei szükségképp alárendelvék. — A *dámvadnál* azonban másként van; miért is (e hóban üzekedésben lévén) a törvény korlátain belül is a méltányosság elve volna szem előtt

tartandó. — Ott, hol a vadállomány szabályozása tekintetéből szükségesnek mutatkozik, a *vén* szarvas- és *dám-suták* lelövendők, illetve még lőhetők; lehetőleg azonban *cserkészve* s ne hajtással történjék rájuk a vadászat. *Ózbakra* is helyesebb cserkészve vadászni — ott, ahol még a lelövés tart, de hajtókkal is vadászhatni rájuk, sőt a fölös, illetve vén sutákat csakis hajtók előtt szokás lőni. Természetesen a suták lelövése csakis akkor

MEDVE.

Vastagh Géza rajza.

indokolt, ha egyenesen a vadállomány szabályozása teszi szükségessé ritkításukat. — Ahol túlnyomóan a *dámszarvas* a domináló vad, üzekedési helyei s ezek környéke háborgatásoktól lehetőleg óvandó. — Konyhai szükségletre, vagy kivételes passziózás céljából *borjak* és *nyársasok* minden vadnemből lőhetők (bekerített vadások). — A *sörtevad* kitűnő kondícióba

kezd jönni; a tölgy- és bükk-makkon, vadgyümölcsökön jól felhívván, októbertől karácsonyig a legkövőbb; miért is ez idő alatt szokták leginkább vadászni; tenyészhelyein azonban decemberben már békét szoktak hagyni neki. — A ki oly szerencsés, hogy a sziklák nemes „kampósvad“-jára is emelheti fegyverét, — az fönt a havas világ fenséges tájain akadálytalanul élvezheti a vadászgyönyörök ez egyik legfenségesebbikét; csak véletlenül *zerge-gida* ne essék áldozatul szenvedélyének, mert a vadászati törvények intézkedéséhez képest [III. fej. 9. §. d)] e vadnál az express örök szilencziumra köteles. — A *nyúl vadászatok* az idény egyik fősportját képezik. Cserkélve s hajtókkal egyaránt folyik rájuk a vadászat s kivált cserjésekben, erdőkben, szőlőkben a legmulatságosabb hajtások esnek a vadország e szerény és félékeny birkájára. — *Szóló vadászatok* nyúlakra legfőlebb igen szép őszi napokon ígérek még sikert; fagygyal azonban kár a fáradtságért, mert a kopogós talajon épfülü nyúl egyáltalában be nem várja a vadászt. A gyakori esőzések is nyughatatlanná teszik a nyulakat. Általában a holdváltások befolyásaitól eltekintve, október utolsó negyedétől kezdve a nyulak oly gyakori *messzekeleése* mindig az időviszonyokkal áll összefüggésben. — A *fogyok* is napról-napra rebbenékenyebbek lesznek s kivált fagyos földön épen nem várnak be; pedig a novemberi kétszerte becsülendőbb konyhai különlegességet képez, mint akár a szeptemberi fogoly; miért is bő fogolyállomány mellett nagyon kifizeti magát most a kissé ugyan fáradtságos és némi türelmet igénylő, de eredményében annál élvezetesebb utánjárás. A novemberi foglyászatoknál azonban a vizsla nagyon óvatos vezetést igényel s csakis *feltétlen engedelmességű, a leglággyabb pisszentésre, intésre, sőt mimikára is reagáló vadászebet* használhatni e czélra s különös feltétel, hogy lehetőleg *közeltartható* legyen. Mégis, csak igen szép lanyha idővel szabad kiereszteni a vizslát *arravaló*, leginkább sűrűs helyeken, hol a vad mégis csak jobban kitart. — A *fácán vadászatok* csakis e hóval lesznek hivatalosan szezonszerűek a highlif elveihez képest — mint egyedüli vadászsport e hóban, mely a glaszékeztükhöz közelebbi viszonyban áll s az elegáns hölgyvilág közül is némelyeket lancasteres Dianákká változtat át. A fácánok ugyanis most már fejlettségük s kondíciójuk teljében díszelve, a nemes vadászat és lösport méltó tárgyául szolgálhatnak. — Az *erdei szalonkázásnak* szép őszi időjárás mellett, e hó első negyedében néha még igen szép napjai kerülnek. — *Császármadár*-ra legfőlebb már csak más vad híján lövünk, vagy apró vadra történő hajtások alkalmával ejtünk el egy-két darabot. — Ha fagymentes, szép idő jár, állandó nagyobb tavakon még e hóban is igen szép *vizi vadászatok* esnek, de természetesen inkább csak a kora reggeli és esti lesek biztatnak eredménynyel; de kissé borús, csöpörgős időben a tó körül cserkészve is ejthető vad. Ha sok a szárnyas, a hajtások is megkísérthetők — ha van jó fedező hely, ahová ellehet bújni. — A *sárszalonka* még mindig jön s megy; de már nem igen érdemes értök gázolni a hideg mocsársarat; néhol azonban (például erek, csatornák és árkok partjain) kelle-

mesen s ami fő, száraz lábbal sárszalonkázhatni. — A *vízivad* természetesen már egyre fogy s kivált a kényesebb *sneff-féléknek* a hideg őszi szél egyre fújja a sürgős takarodót. A fehérfarktövű *fütyülő* vagy *csigány-sneffet* (Totanus ochropus) egyéb vad híján folyvást lóhetni csatornák és árkok körül, még csak a fagy el nem zavarja. — A *gojzerek* (szélkiáltók) nagy falkákba csavarodva készülődnek, búcsúznak tőlünk; de addig, míg a víz be nem fagy az orruk előtt, igen háladatossá teszik a lesvadászatokat ott, ahol rendes járásuk van nekik, sőt leszálló helyeiken kocsival is közelökre férközhetni a leterelt falkáknak. — A *vadlúdfélék* őszi mozgalma egyre tart s különösen ha időváltozást éreznek, nagy gágogással járnak összevissza a levegőben. Ily esetben szokatlanul sok lóalkalom kínálkozik a vadásznak; csak mielőtt vadlúd-lesre ülne el valaki, alaposan tapasztalja ki a hangos torkú népség *repülési irányát* s aszerint válassza meg leshelyét. Nagy vadlúd-bőséggel téli vetések mellett (jó búvóhelyen) néha igen sikeres *reggeli* vadlúd-lesek ejthetők meg. Ha sok a lúd, borultas, ködös időben paraszt-szekéren is sikerrel járhatni utánok. — Hűvösebb idők beálltával az apróbb lúdfajok is előkerülnek s némelykor szép holdvilágos esték- s éjeken sűrű puskázásra adnak alkalmat (kivált a *lilikek*). — A *túzok* falkákba verődik s megkezdi őszi csatangolásait vidékről-vidékre. Ott, ahol letelepednek (rendesen, ahol nagy repcze-táblák vannak), ép úgy, mint a vadlúdnál, meg kell figyelni röpülésük irányát s e húzási levegővonal alatt kell valamely alkalmas búvóhelyen (gödörbe, árokba, faszorba stb.) lesbe állani. Ahol állandó a tűzok ugyanis, azon útjait, melyeket naponta tenni szokott egyik tanyájáról a másikra, nem igen változtatja és kivált reggel és este tartja meg röpülési irányát bizonyosan. A nappali leseket esetleg hajtásokkal lehet szaporábbá tenni s e célra különösen a némileg ködös idő hat közre sikerrel. — A *borz-ásás* a fagyok beálltával befejezést nyer; különben is októberi multság ez. E hóban inkább a leseket lehet megkísérleni, akinek van elég türelme hozzá. — A *szőrmés ragadozók* folyvást a vadászat tárgyát képezik. Az októbertől kezdve kóbor életet folytató *szarkák* letelepedése megakadályozandó s amikor csak alkalom kínálkozik rá, rá kell pörkölni e szentelen gonosztevőkre. — *Rókára* esetleg apró hajtásokat is tehetni, oly helyen azonban, ahol a fővad, és őz állandó, a hajtások minden zajosabb trallárum nélkül ejtendők meg.

A vad tartózkodási helye.

A kószáló *fővad* lassanként visszavált szokott pagonyába; az *őz* az erdőaljakból a sűrű rengetegekre törekszik, hol háborítlanul engedheti át magát a szerelmi élet gyönyöreinek (üzekedik). — A *sörtevad* rühetéshez készül, mi célból az erdei pocsolyák körül csoportosul. — A *borz* föld-sánczai közt tartózkodik, honnét csak éjjel jár ki *bagzás* végett. — A *nyúlak* e hóban mindenütt találhatók, de leginkább a szőlőkbe és sűrűsőkbe

veszik magukat; de az erdőn is egyre szaporodik a nyúl, eső után (napfényes idővel) azonban a síkon fekszenek el legnagyobb részét a nyulak, míg a zimankó ismét a jobban fedő búvóhelyekre vonulni nem kényszeríti őket. Oly helyeken, hol erdő közel nincsen, a nyulak ligetek, bokrok, házak s faluk mellé húzódnak. Hóval, hideggel a kertekbe is ellátogat a nyúl, sőt a temetőben is elfekszik. Általában erdők híján, késő ősszel az emberi lakok közelében szeret megvonulni a füles. Dérrrel, vagy szélcsöndös enyhe idővel többnyire sík, egyenes téreken, őszi szántásokban fekszenek a nyulak, ellenben nedvesebb időjárással a szárazabb helyeket keresik, kemény fagygyal mindenütt lehet őket találni. Tíz fokot még nem haladó higgaddal a mezőn fekszenek; síkra fagyott hóval nem tudván maguknak kaparni, az erdőben található, széllal pedig, ha csak hóval vagy esővel nincs keverve, kivétel nélkül a mezőn fekszenek, de gödrökben is található. — A *róka* leginkább a sűrűst bújja ugyan, de olykor a szántóföldeken is rábukkanhatni. — A *fogoly* nádas réteken, parlagszőlőkben, kukoricaföldeken, vesszősőkben, általában sűrűs helyeken tanyázik, de olykor magaszajú tarlókon is rebbenthető. — A *fácán* most már pagonyainak állandó lakójává válik. — A *túzok* a repczeföldeket keresi. — A *ragadozó madarak* mindenféle kóvájognak. — Az *erdei szalonka* (ha még van) szokott tartózkodási helyeiről, de elvéve (kivált az Alföldön) nádasok körül, szőlőkben és vízmenti vesszősökből, valamint remizekből és parkokban is rebbenthető, míg a hideg el nem zavarja egytől-egyig az ily elmaradott sovány gerinczeket.

Madarélet.

„Sár van a vén földön, sötét köd az égen“ . . . Elborult kedélylyel hallgatjuk az északi szél muzsikáját, mely telezúgja a tájak szabad téreit, erdők vadonát megdöböntő szólamokkal, mintha az utolsó ítélet harsonája zengne gyötrelmesen, a nagy beszámolóra hívogatva. Amerre jár, siralom támad a nyomába és dermedet; nyiszog a feketére vált tarló, a sok lesorvadt giz-gaz fonnyadt múmiája hideg sóhajától. Összezőrdülnek a lombtalan galyak; zörög a száraz avar is a fák alatt s fel-fel emelkednek itt is, ott is a nyugovóra szállt sárga, aszott falevelek, mintha emelgetné, sorba vizsgálgatná őket valami láthatatlan, valami kegyetlen erdei szellem, hogy vajjon alaposan meg vannak-e halva, mielőtt rájok terül a fehér szemfedő. Majd közójök markolnak ádáz indulattal, sikoltó gúnykaczajjal a szélmanók, hogy szerteszórják a kiszervedett testeket: a szegény faleveleket, melyek olyan sárgák, olyan fonnyadtak. Némelyiknek még szederjes az arcza s olyan nedves, mintha kisírt könyvek futnák tele. Ezekben talán még a driádók lelke vezekel; — és mintha sóhajok kelnének, mintha zokogás hallatszanék a fák alatt, ahol a szegény sárga falevelek egymásra borulnak, egymást csókolják búcsúzkodva . . . Halk, síró nesz támad az avar felett, mely zörgő zajba vesz: összezőrdülnek a száraz múmiák, mely az elmulás zörgős csont-

szava, melynek nyomában penész terem és majdan hamu . . . Szegény falevelek, sárga falevelek! — — — A szél föl-fözlúgó neszén kívül alig-alig zajlik valami hang, avagy nesz; ami élet van a sűrűk titkaiban, megdöbent szívvel vonul meg rejtekén; csak a fürge *rigó* szökdel olykor kíváncsian száraz bokrai közt. A fekete teste, a sárga csőre neki olyan jól illik a borongó, szinte ünnepies hangulathoz, mely olyan üres, olyan sívár. Távolról tompa kopogások hallatszanak, mintha koporsószögeket vernének be valahol . . . a *har-*

kály dobol a fák odván; aztán felkaczag valami, — vélnénk az erdő réme kiáltja be a csendet borzalmas zajongással; pedig csak a *küllő* (*Gecinus viridis*) visong, hejehujázik a maga manónyelvén érthetetlen szólásokat, mikor át-dobálja magát a fák koronája felett. Rá se hederít a facsúpjában álmodozva gunnyasztó tarka *mátyás*, a mindig jókedvű „*matyi*“, akinek most nagyon elrontották a kedvét a rossz előérzet rá-gódó gyötrelmei. De ki is ne búsulná meg az őszi verőfény elmulását!

Hiába, közelednek a keserves napok; vége a gondtalan madáréletnek

Vastagh Gézától.

immár. Az apró madárság csoportokba állott; millió veréb kering az ólak körül s *czinkék, pintyek, fakúszómadarak* élénkítik meg az ember közelét, *sármányok, pipiskék, sordélyok* rebbenek az útfélen, míg a ködös levegőt csunya fekete madarak népesítik, aggságos jóslatokkal kiáltva tele a süket pusztai hallgatagságot: „*kár, kár*“... Hát bizony kár, hogy minden szépek elmúlása vagyon; a fekete madarak gyászmenete erről ad hírt, ezt gyászolja. Mikor fehérre színesedik a világ, az már a megváltás képe; a gomolygó fekete felhő felette gyászlengetése a szomorúságnak és a varjak: a bizarr diszítés pompája... Ám a föld hermelinpalástja alatt a fenkölt eszmény szívverése dobban s millió parányba ömleszti szét az élet csírjait, melyek mind egy végzetlen szeretet fenséges idealizmusából nyerik életképességüket a soha el nem múló megújuláshoz. Mekkora szeretet lehet az, mely a jég villanásából, jégzilánkok dermedetéből, fagyasztó leheletből meríti lángjait, azt a hévséget, mely jeget, hószilánkot olvaszt, jéggé vált szíveket indít serkenetre s színes, illatos virágfejekkel rakja ki ismét és ismét a züllött földi világot!... Kint a nagy tavak körül még alig venni észre az életpusztulás jeleit; de a sok darvadozó szárnyas már nem a mi tollas népünkől való. Északi költözködők azok s csak a nagy út fáradalmait pihenik a fekete puszták fénytelen, fakó vizein, lápok fekete vizén, ahol az elsárgult nád integet nekik búcsúüdvözetet. Mikor aztán a kelő hold aranykereke megvilágítja a sötét tájakat, felkerekedik a tollas tábor s megy. Belefurakodnak a rejtelmes sötétség titkaiba a suhanó árnyak százai, ezrei, a titkos újjmutatás nyomait követve, csak zizegő szárnyverésök s egy-egy felsikoltó fájdalmas panaszszólás az, mely jelt ad a gondolatnak, hogy röpké szárnyain suhanva, kísérje a kedvenc vándorokat a végtelenség jeltelen útjain. — Így folyik ez nap-nap mellett egy darabig; az eltávozottakat új rajok követik. Az a sok ezernyi madárnyom, mely a vízparti fővénybe van nyomva, végre megfejthetetlen kúsza hierogliffé változik átál, melyből nincs tudós madarász, mely kiokosodni képes volna. A sok elkésett sneff, kacsa, gojzer, lúd, a mely csak megfordult az ily, talán *utolsó* kedves állomásain a haza földjének, — odanyomja az etikettjét a haza fővényébe, mint a túrista, ki fába, sziklák falaiba vésve örökít jeleket szép emlékei maradandó szimbolumául. — — A vizek világa ám lassanként szürke ködbe vész, gomolygó párák szakadnak rá átláthatlanul s elfednek a szem elől minden látnivalót, csak a hangok hallatszanak: ludak gágogása, egy-egy elhaló, színtelen fütty, vagy a bíbic szomorú „búvik“ szava s néha-néha távoli ágyúörgés morájához hasonló robaj, mikor a vérszomjas réti-sasok közibjük vágnak a pihenő madársokadalomnak s ezernyi szárny csapja meg egyszerre a levegőt. Árnyak, fantasztikus alakok szilhutképei mozdulnak meg ilyenkor a gomolygó szürkeségben, mintha villanó fantomok tűnnének tova, — majd gyorsan ködbe vész minden mozzanat, csak a különös hangok, füttyök, kiáltások érdes szólamai, trillái, modulációi hatnak el még a fülhöz: a sok ezernyi szárnyas egymást hívogató szavának zszibongó zürzavara, tartós rezdülése a levegőégben, mintha elszakadt cimbalomhúrok csengése zúgna végig a táj felett. —

Jó egy éjszaka aztán — s a lombán, sárgán kelő nap csak üres vízre bámul; dér futja be a zörgős vízi növényt, a tóság gíz-gazait, zombékok üstökét s a dermesztő fuvalom végső akkordjait fújja annak a riasztó marsrutának, amely idegenbe készteni a szárnyas lények utolsóját is tájainkról. Még a pólimadár furulyázása hallik olykor a sötét éjben, mintha a pásztorsípok méla echója szállna vissza, — s ezzel aztán hosszú-hosszú időre vége is égen és földön a madárellet minden mozgalmasságának és a levegőég csendes hallgatagságba merülve vesztegel a behúnyt szemű éjben. — — Alig hogy az utolsó faleveleket is lekapkodta a hideg északi szél s költözőkódó madaraink utolsói is elmentek, már is kezdenek jelentkezni északi madárvendégeink. A puszták kútágására messzefehérlő nagy madár kap fel: a gyönyörű *hóólyv* (*Archibuteo lagopus*), az északi hómezők tipikus madara — és megjelenik a verébtanyák körül az az ökölnyi kis ragadozó (*Falco aesalon*), mely megöli a tűzokot is, ha vérengző kedvében van. Mikor nagy verébseregeket látunk kavarni erős hussanással, csellegéssel, mintha szél hordaná őket, — akkor az a kis vérszopó van a nyomukban, vagy a *karvaly* (*Accipiter nisus*) leczkérteti az apró szájas frekvenciát. Galamboknak is nagy a veszedelmük, aggságuk már a hűvös novemberrel, mikor a *héját* (*Astur*), és *sólymot* (*Falco peregrinus*) a madárhány az emberi lakok közelére utalja. Sok feltépett keblű szegény galamb keserüli meg e nehéz napokat; de „bolondozik“ a héja (kivált a sólyom) a varjakkal is, ha rászorítja az éhínség e keserves cigánypecsenyére. — Az előrehaladott idővel más, különösebb madáralakok is feltűnnek be nem fagyott vizeinken: az északi nagy *jegesbúvárok* (*Colimbus*) és *búvárkacsák* (*Mergus*); — az apróbbak közül (gyakran már e hóban) a pompás húsú és tollú *selyemfenyves* (*Bombicilla*) és *hósármány* (*Plectrophanes nivalis*) és néha a nálunk ritka *Emberiza cia* faja a sármánytyúknak; azután a a svábok „*ligovicz*“ madara (*Fringilla montifringilla*), mely olyan bután belemegy a legostobább csapdába is. A mezei gazokból, füves erdei vágásokból nagy álomfilkó *baglyok* (*Otus brachyotus*) röpködnek fel; a fenyveseket, ligeteket összecsoportosult *fülesbaglyok* (*Otus vulgaris* [verus, Cuv.]) lepik meg s az útféli cserjék, gyepek száraz ágán nagy szürke *gébics* (*Lanius excubitor*) állong elárvelt, pártalan magányban. Az erdők mélyén, a jégkéregtől ment hegyipatakok mentében is bukkanunk életmozzanatra: pompás *jégmadarak* (*Alcedo*) rebbennek ottan és *vízirigók* (*Cinclus*) gyönyörködtek a szemet, de sőt a fület is, víg csicsérgésükkel, míg az indásokban *ökörsem* csetteg és szökel galyról-galyra. Hanem mindez csak

halvány mása persze az egykori szép madáréletnek, amely eltűnt. Helyettük új alakok támadtak — igaz, — de ezek nem kedvesek; a kárhozát testet öltött fekete szellemeit látja bennök a szem. Azok pedig: azok a tűzszemű, villámszárnyú rablók, melyek az erdők felett ringva süvöltik tele a nagy némaságot, avagy visongva üzik egymást elszabadult manók módjára: egyenesen borzalmasak, mik nem ismernek ártatlanságot, szépséget, jóságot, — útjuk a sötét, örök mulandóság! . . . A *fenyvesmadarak* is meg-

érkeznek — nemcsak erdeinkbe, de

Budapest utcáira is. Nagy kalapú tótok jelentik be a szezonjukat: „*Kaufen's Kránett Vögel!*“ . . . És mi a meleg kályha mellett sajnálkozunk a szegény kránetteken, de azért megeszszük . . . Hja bizony, midőn elpusztul a hangulat a természetben, az ember is önzőbb.

HOSSZÚFARKÚ CZINKE.

Festette Dr. Madarász Gyula.

P r a k s z i s.

E hóra esik a ragadozó madarak legfőbb vonulási ideje. Jönnek-mennek nap-nap mellet és szakadatlanul új alakok, máskor alig megfigyelhető ritkaságok is kerülnek szem elébe. Legfőbb ideje tehát, hogy az *uhugunyhókat* napi használatba vegyük, — föltéve, ha több is van a területen, mely esetben *felváltva* lehet használni hol az egyiket, hol a másikat. *Uhuzásra* mindig a *kora reggeli* órák választandók. Mikor az orvmadarak húzási ideje beáll, az *első napsugárnak az uhu* már *áldványon kell érni*. De legcélszerűbb (kivált sürgős esetekben) *kitömött uhu* segélyével dolgozni (célszerűbb ez már a könnyebb szállíthatás okából is). Ebben a sasok se tehetnek olyan könnyen kárt, mint az élő uhuban. Tudvalevőleg a nagy sasoknak (kivált az *Aquila crysaetusnak*) az a szokásuk, hogy a buszmább vagy gyakorlatlanabb fiatal bagolynak hirtelen átsuhanásuk közben karmaik egyetlen kapásával *leszakítják a fejét* s magukkal viszik 5—600 lépésnyi távolságra is, míg visszajétk a földre. Ez okból az uhuvadásznak ugyancsak résen kell állni, ha sasok beszállására is van kilátása. A *sasok vándorlását* illetőleg minden uhuvadász tartozik tudni, hogy az már *augusztusban kezdetét veszi*. Ugyanis augusztusban kezdenek kószálni, illetőleg a csaligunyhónál jelentkezni a kisebb sasok (*Aquila naevia et clanga*), október, illetve novemberben a *szirti sas* (*Aquila crysaetus*), október, november s decemberben a *rétisas* (*Haliaetus albicilla*). Ez utóbbi aránylag a legveszedelmesebb, mert a leggyakoribb, illetve egyedekben legbővebb előfordulása van. Nagy hideg és magas hóállással, midőn a vad az éhség és hidegtől elkényszeredve, úgyszólván magával is jó tehetetlenné válik, — szóval zord telekkel: roppant pusztítást tehet a *nyúlállományban* csak egyetlen efajú saspár is, ha idejekorán csapóvas vagy fegyver segélyével elpusztítani nem sikerül. Ha sok *rétisas* mutatkoznék, a lelkiismeretes vadóvónak nemcsak esti lesállásokra, uhuzásra, de holdvilágos éjjeken *éji sasvadászatra* is gyakran kell vállalkoznia, előbb a sasok alvóhelyeit gondosan megállapítván. Egyébként a *rétisas döggunyhóból* is lehető; a lődög azonban *nem* mérgezendő meg. A vadásztisztességgel ugyanis össze nem férhet, hogy midőn fegyverrel, nyílt csatára várjuk a nemes légkirályt, még alattomosan orgyilkos módon is törjünk létbiztonsága ellen! — A szárnyas ragadozók képezvén e hó aktualitásait, helyén valónak látom itt a vadóvás és vadtenyésztés e káros elleneinek életviszonyaira vetni egy futó tekintetet, miket a vadásznak — és különösen a hivatásos vadásznak — legalább főbb vonásaikban megismerni már csak azon okból is szükséges, hogy ravasz furfangjaik és kiválóbb szokásaik tekintetbe vételével pusztításuknál mindenben az okszerűség elvei szerint járhasson el, mi a legfőbb biztosíték a siker érdekében. De másrészt az igazi vadásznak kötelessége is ismerni mindazoknak az állatoknak a szokásait, melyek lényük és illetve jelentőségüknél fogva mint hasznos avagy káros tényezők figyelmre érdemesek. Ezek közül a hasznos vadak után elsősorban mindjárt az orvmadarak következnek. De tekintsük őket kissé közelebről.

A nagy természetben minden állatnak ki van jelölve a maga helye, mind-egyiknek van rendeltetése — azon kívül, hogy önmagáért van és létezik. E hivatást

számosnál tisztán látjuk, soknál csak sejtjük, de a legtöbbnél, korlátolt ismereteink mellett, megérteni nem tudjuk. Amint a lég tisztítására szükséges volt egy rendkívüli dús növényzet, ép oly szükségesek voltak utóbb a földet elborító növényzet kiirtására a rovarok, ezek túlszaporodásának gátlására az óriás varangyok, gyíkok stb. s viszont, midőn a föld nemesebb lények elfogadására képessé lőn, elkerülhetlenné váltak ama hullók megsemmisítésére oly madarak, minők a sasok, keselyűk, sólymok stb. Minél kevésbé lesznek szükségesekké,

azon arányban kevesbülnek is. Az őskor óriás madarai ma már nem léteznek s a meglevő nagyobb ragadozók is, minő a többek közt a *saskeselyű* (*Gypaetus barbatus*) nyilván kiveszendőben vannak. Azok, amelyek még számosabban mutatkoznak, kivált az apróbb fajok, nyilván még sokkal szükségesebbek, mint egyelőre hinnők: időszakonként óvják a mezőt a kártékony rovarok és apró emlősök pusztításai ellen. Mindamellett koránt sem képeznek oly szükséges szemet a természet láncolatában *ma* már, hogy a vadász — ha mindjárt gazda is — ki tudna békülni velök s olybá vehetné őket, mint amelyek által a természet harmónikus mű-

ködése épenséggel megzavarva nem volna. No hát valami túlságosan nem, az igaz; de az is igaz, hogy ama sokat vitatott „hármónia“ tökéletesítésére sem szolgálnak létezőkkel, legalább a vadász kevésbé optimista szemüvegén át tekintve működésüket, — nem. Tény az, hogy vadászati szempontból véve, a repülés nagyszerű képességével felruházott szárnyas ragadozók sokkal veszélyesebbek az apró vadfélék tenyészetére nézve, mint a szórmés dúvadak, melyek minden erejük és ravasz-

ságuk daczára is csak földhöz kötött nyomorult lények, egyszerű tolvajokként tűnnek fel amaz éles látású, karmokkal jól felfegyverzett, gyors röptű rablók mellett, melyek mögött éles, találékony ész és ügyesség tekintetében is messze elmaradnak.

Ha az orvmadarak életfentartási működését közelebbről tanulmányozzuk, azonnal feltűnik, hogy minden faj ama bizonyos állatfajokat, melyekkel *rendesen* táplálkozni szokott — ellentétben a legtöbb szörmés dűvaddal: *tervszerűen* keríti hatalmába és a körülményekhez s a faj bizonyos *számbaveendő* természeti tulajdonságaihoz képest, mindegyiket más és más módon vadászza, kivéve az olyanokat, melyek megejtése semmi különös fortélyt vagy tervszerűséget nem igényel. Ama feltevésből kiindulva, hogy „minden fajnak megvan a maga kijelölt szerepköre, rendeltetése, melyet a természet háztartásában betölteni van hivatva“: bizonyosnak látszik, hogy mindegyik csak annyi s oly fokú képességgel bír, amennyi a létfentartásával szoros kapcsolatban álló működési kör betöltésére képesíti. Minél nehezebb szerep jut valamely fajnak a „létérti küzdelem“ szorgalmaiban, annál nagyobb mérvben lesz ellátva a természet által oly képességekkel s előnyös tulajdonságokkal, melyek segítségével működését előnyére megkönnyebbítheti és megfordítva. Ennélfogva a tervszerűséggel kapcsolatos vadászati, vagyis prédaszerzési ügyesség, erély, ravaszság és szívósság tekintetében szembeötlő különbség a fajok közt, a fentebbiekhez képest összefüggésben áll a faj könnyebb vagy súlyosabb megélhetési viszonyaival. Így például a kiválólag galamb- és fogolyvadász héjának sokkal magasabb fokú zsákmányolási ügyesség-, erély-, ravaszság- és szívósságra van szüksége, mint a kiválóan egér, vakand, patkány s többb effélék pusztítására hivatott ölyveknek (Buteo), melyek inkább a lesipuskás, mint a vadászmesterségre vannak teremtvé. — A fortélyosságot és tervszerűséget illetőleg sajátságos az, hogy (különben indokolatlanul) u. n. „nemes“ orvmadaraknál, minők a nagyobb sasok és sólymok: sokkal csekélyebb mérvben nyilatkozik az meg, mint a többieknél; ezeknél e hiányokat azonban aránylag rendkívüli erejük, bátorságuk és egyéb előnyös tulajdonságaik sokszorosán kipótolják. — Eleinte azonban, mint fiók-madarak, az összes ragadozó fajok egyedei végtelenül ügyetlenek, esetlenek a ragadozásban, kivált az olyanok, melyek szülei által semmi gyakorlati oktatásban nem részesülnek a táplálékul szolgáló állatok megkerítésében, mert ugyanis a szülők nem minden fajnál oly gyengédek ivadékaik iránt, hogy még fáradságos gyakorlati oktatásban is részesítsék azokat, hanem többnyire saját sorsukra bízzák. Mihelyt anyányiakká növekedve többé-kevésbé képesek a röptésre, kiűzik a fészekből, s ha a fészket elhagyni nem akarják, néha szárnycsapásokkal verik ki őket onnan, had tanuljanak meg saját erejükön megélni. Sőt némelyek szüle (héja, karvaly) néha még ennyit sem tesz, hanem egyszerűen végkép odahagyja családját, de a legjobb esetben is többnyire éhezni hagyja *felőtt* fiait s ritka eset, hogy a szárnyrakelteteket csak egy ideig is kint a szabadban etetné, mint ez némely orvmadár-fajnak, például az ölyvöknek, majdnem minden sólyom-fajnak és a sasok nagyobb részének szokása; mihelyest azonban képesek napi ételmüket megkeresni, elűzi közeléből fiait. Épen így tesznek a többi orvmadarak is és különösen

azok a fajok, melyeknek birtokolt vadászati térkörük van; hol nemcsak más rokonfajú madarat nem, de sőt a saját ivadékaikat sem tűrik meg — ha már teljes önállóságra képesek. — Minél idősebb az egyed, annál magasabb fokán áll a prédászerezési képességnek s annál nagyobb az e tekintetben való gyakorlata; szóval a ragadozási képesség az életkorhoz viszonylik. A teljesen elaggott, felette magas életkort elért egyedeknél azonban szellemi életükkel együtt tevékenységi képességük is lazul, fogy, végre fizikai erejük teljes kimerültével képtelenek lesznek életük fentartására és nyomorultul vesznek el. Így például a hatalmas sasmadár: „a lég réme“, elvénuelve megszűnik a szőrme és tollas vadfélék ostora lenni; proletárrá, tücsök, sáska és egérkergetővé, lesijágerre lesz és teng keservesen, míg a halál meg nem szabadítja szomorú, megunt életétől. És sajátságos az, hogy az ily elvénhedt egyének mily keveset gondolnak életük és szabadságukkal. Nem egy példa van arra ugyanis, hogy egyes elaggott sasok, keselyűk, védekezés és a legcsekélyebb menekülési kísérlet nélkül engedték magukat elfogni. A „Vadász-lap“ is említ egy hasonló esetet, mely szerint egy igen idős szirti sast (*Aquila crysaetus*) egy rendkívüli magas fa tetején fogtak meg, mely egészen nyugodtan, még szárnyát sem lebbentve, várta be a fára kúszó munkás közeledését. Megfogatásakor is a legnyugodtabban viselé magát s épen semmi félelmet vagy menekülési hajlamot nem mutatott, mintha tökéletes szellemi és fizikai tompultság vett volna rajta erőt, csak merev és büszke tekintetű szemei villogtak félelmes tüsszel. — Ám a fiatal sasok és egyéb ragadozó fajok annál óvatosabbak; a prédászerezésnél azonban gyakran minden óvatosságot mellőzve, vakmerő könnyelműséggel, helyesebben mondva teljes gyakorlatlansággal rohannak a biztos veszedelembé. Így megesik, hogy egy-egy ostobább vércse-fiók a kotló és a többi tyúkok közvetlen közelében szedegető kis csibék közé csap le, bizonyos vesztére, mert az éber kotló menthetetlenül kivégezi. Sok tanulatlan fiatal kánya (*Milvus*) is részesül hasonló sorsban. — Az öreg, tapasztalt, gyakorlati ügyességük s erejük öntudatában levő szárnyas ragadozók azonban soha sem rohannak neki vaktában a prédának, hanem meggondolva, körültekintő óvatossággal, e mellett azonban dönthetetlen erélylyel intézik támadásaikat. Ezen általános szokástól csakis a legnagyobb kényszerítő körülmény: az *éhség* téríti el őket, midőn például a héja teljesen kinőtt (öreg) ludat, (mely aztán derekasan elbánik vele) vagy egyéb, nálánál sokkal nagyobb és erősebb állatokat támad meg; vagy midőn a még tudatlan fiatal kánya nagy öreg tyúkra csap le, mely aztán ijedtében neki iramodva, jól meglovagoltatja, beviszi az istállóba a hátán, ahol az összesereglett baromfiak menthetetlenül agyonvagdadják, vagy a kakas bánik el vele. — Van ezenkívül még egy rendkívüli symptoma, minek hatása alatt az orvmadár valóban bolond dolgok elkövetésére képes s ez az *őrültség**; e jelenség azonban ritkán

* A harminczas években Svájcban történt, hogy egy örült állapotban levő szirti sas egy nagy *házi sertést* támadott meg, majd pedig az azt védelmező embernek rohant neki. — Nilsson svéd ornithologus is hoz fel egy örültségi esetet: egy lapponiai bagoly (*Strix lapponica*) örült állapotban egy a réten ároktisztítással foglalkozó munkást megrohant és minden módon igyekezett hátába kapaszkodni.

ötlik fel; elbizakodott, félbolond egyének azonban gyakran akadnak közöttük is, ép úgy mint az emberek között; hanem ezek a legidegesebb, legszenvedélyesebb természetűek közül valók, aminők a sasok (és kiválóan a szirti sas), héják és karvalyak között nem is nagyon ritkán akadnak. A halászsas néha akkora halakat megtámad, melyek súly és erő tekintetében többszörösen fölülmúlják őt. Példákat tudnék felhozni, hogy a szirti sas erős szarvasbikát és sörtevadat támadott meg. A hetvenes évek elején Szeged mellett a Tiszából egy rendkívüli nagyságú pontyot fogtak ki, melynek hátán, a húsba egészen belenőtt karmokkal, egy halászsas csontváza ronsa függött, melyet, mint a maga nemében igazán érdekes unikumot, *Csikos* halászmester mutatott be nekem és több érdeklődőnek. Igen valószínű, hogy e csontváz szintén valamely elbizakodott, erejét s képességét túlbecsülő egyéné lehetett, melyet aztán támadásakor az erős nagyhal magával a víz alá lerántott s ekkép befulladt. — Ehhez hasonló, szinte a félőrültséggel határos elbizakodottságot kiválóan a nemzési időszak alatt figyelhetni meg egyes példányoknál, amidőn ugyanis az anélkül is ideges ragadozó fajok ingerültsége a legmagasabb pontig fokozódik és néha oly mérvben hatványozódott mértékben, hogy a madár megőrül bele. — Különben — eltekintve az imént tárgyalt kivételes esetektől, — általában el lehet mondani, hogy különösen az öreg, kitanult orvmadarak igen óvatosak és előrelátók s ravaszság tekintetében sokszor a legpraktikusabb rókán is túltesznek. Nem egy könnyen engedik magukat ugyanazon módon kétszer rászedni, vagy tévútra vezetni a prédától vagy ellenüktől s az egyszer tapasztalt veszélyt ügyesen kikerülni tudják. Általában a tett tapasztalatokat mindig hasznukra tudják fordítani és nagyítás nélkül való ténynek állítható, hogy mindegyik mielőtt *tesz*: tervez, számít, következtet, meghányja-veti előbb a dolgot, szóval *gondolkodik* és azután igen öntudatosan cselekszik. Említésre méltó, hogy a nagy és hatalmas erejű sasfajoknak, kivált az igen vén, monogamiában nem élő s elvonult életet folytató példányoknak: saját birtokolt vadászterületük van, hol a teljhatalmú vadászúr szerepét víve, semmiféle idegen betolakodást meg nem tűrnek: párharcot, még pedig nem ritkán élet-halálra szóló elkeseredett viaskodásokat vívnek a betolakodó kalandorokkal s győzelem esetében kiűzik a szárnyas orvvadászt féltékenyen őrzött revierjükből, — ellenkező esetben azonban ők lesznek a menekülő, kiűzött felek. Gyakran megesik, hogy a párabajozók (legtöbbször hasonfajúak) közül az egyik, de sőt néha mind a két fél is halva marad a csatatéren. — A nappali orvmadarak közös tulajdonsága *földre kerekedni* a kiszemelt prédának, mielőtt arra lecsapnának és pedig úgy a földön létezőknek, mint a repülő madaraknak is, mert csak felülről lefelé, illetve *alácsappa* képesek áldozatukat megragadni, még azok a fajok is, melyek kizárólag csak repülő madarakra vadásznak, vagyis amelyek csakis röptében képesek a szárnyasokat megkaparítani; mert vannak ilyenek is, például a sólymok nagyobb része; és viszont léteznek oly fajok, melyek kizárólag a földön való prédaszerzésre utalvák és a repülőkkal szemben teljesen tehetetlenek. Támadási módjuk sem egyforma. Némely faj ugyanis a földön ülő, valamint a léghen mozgó állatok ellen való akciójuknál egészen különleges eljárást követnek, míg más fajok más, és ismét mások megint másféle jellemző módot hasz-

nálnak fajlagos szokásukból kifolyólag. Némelyek a *lecsapást* megelőzőleg *libegni* (billegni, sátorozni, szitálni v. lógni) szoktak a kiszemelt áldozat felett, úgy, mintha láthatatlan fonalszálon csüngenének; mások lassan a szárnyaikat *verdesik* egy darabig s szintén csak azután rohannak le és ezt a tempózást egyetlen a földről felragadandó prédánál sem mulasztják el; viszont megint más fajok csak kivételesen „lógnak“ vagy *libegnek*, például a rétisas vagy berki kánya, ha halat figyel; — ellenben pedig a víz felett való libegést a halászsas (Pandion) már fajlagos szokásból teszi, gyorsan elsikló prédájának folytonos és pontos szemmel tarthatása végett, mint minden halászmadar. — A karmokkal való ragadozást illetőleg azonban ez az összes orvmadár fajoknál azonos prédaszerzési mód; csőrükkel pedig zsákmányukat megölik. Az emlősöket a derék, a veszélyeseket közülök a nyaktájon ragadják meg, hogy esetleg fogaikat ne használhassák; — a madarakat pedig igyekeznek oldalba kapni, mert itt megsebezve, hamarabb elvérzenek és kimúlnak. A nagyobb és erősebb állatoknak (péld. a nyúl, őz stb.) legelsőbbben a szemeit vagdadják ki s mikor aztán ekként magukkal teljesen jótéhetetlenné tették őket, rendszeren a nyakukra ülnek s a húsba mélyesztve legtöbbnyire tühegyes karmaikat, lenyomják s addig gyötrik őket, míg a fájdalomtól elmerevülve, mozdulni is képtelenek, ekkor aztán bevégzik hóhéri munkájokat. — A nagyobb madaraknak mindig a begyét hasítják ki és a nyakát marcangolják össze, úgy végzik ki őket még fönt a magasban; azok a fajok pedig, melyek kígyókat is szoktak zsákmányul ejteni, e hüllőket rendszeren a nyakuknál fogva ragadják meg s mindaddig vagdadják a fejét csőrükkel, míg elalélva tehetetlenekké válnak, mire aztán vagy darabokra vagdadják, vagy pedig egészben elnyelik őket; — megjegyzendő azonban, hogy a kis ártalmatlan kígyókat (péld. *Anguis fragilis*) azonnal elevenen elnyelik. Nem egyszer lőttem ölyvet és kígyászsast, melyben (közvetlen a zsákmányolás után ejtven el) a felfalt kígyó még életjelt adott. — A veszélyes (mérges) kígyókkal szemben — mint fogságban tartott kígyófaló szárnyas ragadozóknál tapasztaltam — más eljárást követnek. Felberzentve tollaikat, magasra emelt szárnyakkal visítva rohannak rájuk s karmaikkal nyakszirten kapva, szárnyaikkal csapkodják. Szóval egész magukviselete, támadási módjuk eltérő attól, mit a méregtelen kígyókkal szemben használnak. Fejüket magasra emelve, csőrscapásaikat kiszámítva látszanak tenni s azon vannak, hogy egy hatalmas csapással a kétségbeesetten tekergőzdő hüllő fejét szétrepeszthessék*) s ha ez sikerült s a zsákmány már elalélt, mohón elnyelik, és pedig minden utókövetkezmény nélkül. — Amaz orvmadaraknak, melyek leginkább csak röpi-
lőkre vadásznak, szokásuk a zsákmányt a tarkóra, vagy a fejre irányzott lökéssel *lerágni* a levegőből s midőn az aláhullóban van, utána csapni úgy s megragadni. E módszert azonban csak a nagyobb madarak ellenében, vagy akkor szokták alkalmazni, ha a préda üldözése közben már kimerültek; nem ritkán azonban *le is ütik* röptéből a szárnyast, — de ezt nem szándékosan, hanem inkább

* Dr. *Lendl Adolf* állattani laboratóriumába beérkezett kígyászsasok begytartalmát gyakran vizsgálat alá véve, az azokban előforduló mérges kígyóknak mindig a fejük volt beszakítva.

ügyetlenségéből teszik. Megesik ugyanis néha, hogy lecsapás alkalmával, vagyis abban a pillanatban, midőn a préda kapóra jutott: nem képesek röplési gyorsaságuknak hirtelen való mérséklésére s így teljes röperővel s testük hatványozott súlyával csattannak rá a szegény áldozatra, mely az iszonyú ütéstől elalélva, összekapott szárnyakkal menten aláhull. — Természetesen a leütött vagy lerugott madarat nem hagyja ott a ragadozó (ha csak ember nincs közel, vagy veszély nem fenyegeti), kivéve azokat a fajokat, melyek csakis repülő zsákmányt képesek megragadni; a nagyon éhes légi rabló azonban — akármelyik fajhoz tartozzék is, sokra képes. — Ami azt a kérdést illeti, hogy különböző fajok mily súlyú állatot képesek magukkal a levegőbe felragadni s tova vinni, illetve hogy mily maximális súly elbirására képesek, — ezt illetőleg még kimerítő észleleteket nem tehettem s nem tett más sem; — az azonban bizonyosnak látszik, hogy egy ragadozó madár sem képes saját testsúlyánál sokkal nehezebb prédával felemelkedni s azzal tovarepülni, sőt ha a zsákmány még él s némi erő kifejtésre (ficzánkodás, vergődés, védekezés) képes: még saját testsúlyánál sokkal könnyebbel sem. Megjegyzendő azonban, hogy az aránylag nagy széles szárnyú fajok sokkal nagyobb terhet képesek emelni és tova vinni, mint a keskeny és hegyes szárnyúak. Az emelési képesség illusztrálásául megegmlítem, hogy a rétisas például egy nagyobb vadlibával (*libát* és nem ludat értek) már alig képes a magasba emelkedni s azzal huzamosabb ideig tovaszárnynálni; a ludat meg épen el sem igen bírja, legtöbbször csak vonszolja a földön, miről többször volt alkalmam meggyőződést szerezni. Így egy ízben vadászati kirándulás alkalmával egy nádas szélén véletlenül egy kinőtt nagy szelíd lúd koppasztásával foglalkozó réti sasra bukkantam, mely engem észrevéve, karmai közé kapott zsákmányával azonnal továbbállani igyekezett; azonban minden erőfeszítése daczára se sikerült a nehéz állattal felemelkednie s midőn további kísérletei is haszontalanoknak bizonyultak, hirtelen a nyílt mező felé fordulva, a föld felett kezdett egyenes irányban előre röplni, vagyis inkább tovavergődni a karmai között tartott lúddal, melyet szószerint a földön vonszolt tova. Így elhaladt vagy néhány száz lépésnyire, aztán megült egyhelyen; közeledtemre azonban ismét hozzálátott a keserves „futva repüléshez“ s ez így ment jó ideig. Egyszer aztán — midőn fáradni kezdett — vagy 80 lépésnyire engedett magához közeledni — s én az alkalmat felhasználva, azonnal üdvözöltem őt drótos ficzkóimmal — és a lúdesiszár, — egy haszontalan felrepülési kísérlet után — prédája mellett halva terült el. A sast és a ludat kézben mérlegelve, súlyukat körülbelül egyenlőnek találtam. — Általában azt tapasztaltam az orvmadaraknál, hogy a megkaparított zsákmánnyal csak nagy okból emelkednek a magasba, különben pedig csekély magasságban a föld színétől repülnek vele tova; és bármily magasban fogják is meg prédájukat (például a héja a galambot), mihelyt erőt vettek rajta, azonnal aláereszkednek vele s lassú szárnycsapásokkal tova haladva, biztos helyre viszik, mert ugyanis egy fajnak se igen szokása a megkaparított zsákmányt a megfogás helyén azonnal elkölteni, hanem rendszeren valami félreeső búvhelyre viszik, hol előbb tollától többé-kevésbé megtisztítva, mohó gyönyörrel költik el. Csak egy fajnál, és pedig a sárgafejű kabánál (*Circus aeruginosus*) tapasztaltam, hogy a kisebb madarakat (péld. a

fürjeket) mindenestől elnyeli. Természetesen a rovarféléket csak egyszerűen elnyelik a ragadozók, még ha élnek is. A vörös vércse például gyakran úgy teleszedi magát eleven cserebogárral, hogy alig mozoghat; a legtöbb orvmadár azonban mindent megöl, mielőtt megenné. — Megemlítem még ezen általánosságok befejezéseül, hogy azoknak az orvmadár fajoknak, illetve monogamiában már nem élő egyedeknek, melyek vadászati térkört birtokolnak: rendes étkező helyük, vagyis u. n. *mészárszékjök* van revierjük valamely félreeső pontján — és pedig a nagy sasoknak és a saskeselyűknek rendszeren egy hozzáférhetlenebb sziklap, a rétisasnak a nádasok közt valamely tisztás hely és a halászsasnak pedig többnyire saját fészke szolgál e célra, amennyiben rendszeren itt szokta zsákmányát elkölteni.

Ezen általánosságok előrebocsájtása után rátérek most már a fajok életműködésének közelebbi ismertetésére — azon mozzanatokat illetőleg, melyek vadászati szempontból Nimród híveire érdekel birhatnak.

Mindenek előtte a vadállomány létét legkevésbé veszélyeztető *keselyűkről* (Vulturinae), mint a vadászok által legkevésbé ismert és működésükben félreismert impozáns külsejű szárnyas ragadozóról kívánok röviden megemlékezni. — E családnak három képviselője fordul elő hazánk hegyvidékein s mind a három faj dögevő madár; miért is zsákmányuk megszerzésénél a véletlen szerencsére, esetlegre vannak utalva. Életmódjuknál fogva tehát, a vadászatra nézve semmi jelentőséggel nem bírnak; de a dög pusztítása által annál fontosabb szolgálatot tesznek mint *egészség őrök*, kivált keleten, általában a forró égöv alatt, hol a hullák rendkívül gyorsan menvén át rothadásba, föl nem emésztve, a legnagyobb ragályokat szülhetnek. „Csak rövid napokra szüntetnék meg munkájukat, és a pestis uralkodnék egy egész országban“ — mondja *Michelet*. És a délfokon lakó gyarmatosok, valamint az ott utazók ebben mind egyetértenek. A gyorsaság, amelylyel a hullákat felfedezik és elpusztítják, csodálatos. Mondják, hogy mintegy ösztönszerűleg követik a vadászokat és utazókat, főképp elhagyott, puszta helyeken. Ilyenkor magas körökben lebegnek a levegőben s rögtön lecsapnak az elejtett vadra, mely azonnal kézhez nem kerítettik, az elhullott ökorre vagy lóra, mely elmarad. Magam is láttam, hogy egy ökröt oly könnyen felfal egy kisebb csapat keselyű, hogy néhány óra múlva csak bőre és csontja marad. A folytonos dögevéstől aztán olyan útálatos büzt terjesztenek, hogy a lelőtt példányok közelében huzamosabb ideig tartózkodni teljességgel lehetetlen. Mikor én életemben az első keselyűt elejtettem, teljesen tönkre silányult előttem az a nimbus, melylyel képzeletem eddig a keselyűket felruházta. A nagyon összelőtt keselyű útálatos pézsmas-illata, kiömlő beleivel egész undorító lénye, teljesen kiábrándítottak e madarak iránt táplált (és valószínűleg minden vadász által táplált, aki nem ismeri közelebről őket) magas véleményemből. De kétségtelen is az, hogy az épen nem ritka keselyűknek csakis impozáns nagyságuk, szokatlan külsejük — a csupasz fej és nyak tollgállérjukkal kölcsönöz némi rendkívüliséget; egyébként pedig nincs rajtuk semmi csodálni, de annál több útálni való. — Állítják, hogy a keselyűk a dögöt rendkívül éles látásukkal fedeznék fel; valószínű azonban, hogy a dög feltalálásánál szaglásuk is segítségükre van s vezeti őket, mert általában mindig csak

ott jelennek meg, ahol szükség van rájuk. A nálunk honos keselyűk közül legnevezetesebb dögevő s egyéb útalatos tárgyakkal táplálkozó faj a **fehérnyakú** vagy **fakókeselyű** (*Gyps fulvus*), honszerző őseinknek ez a valószínűlegős ősmondabeli madáralakja, mely a hadak útját rendesen kísérni szokta s a csatatereknek sohasem hiányzó látogatója, első sírásója, mely madár — mint Erdélyben és a moldvai határszélen többször meggyőződtem róla, — rendkívüli falánkságában annyira telezabálja magát, ha alkalma van rá, hogy felrepülni képtelen s akkor kézzel is elfogható; természetesen azonban minden ily törekvés ellen hatalmas csőrével nagyon erélyesen tudja magát védeni. — Mindafféle keleti származású jóság, nem igen tartozik a friss vérű lények sorába s kivált ha jól van lakva, nem igen izgatja a létérti küzdelem aggodalma. Már rég felkapaszkodott a melengető nap a nagy kékmezőre, mikor eszébe jut a napi tevékenység munkája. Ellenben ott ül csapatostól a magas szirtfalakon, vagy a sziklaodvak nyílsaiban lomhán, kéjesen, a szárnyát messzire szétterjesztve testétől s úgy élvezi a napsugár fényzápor fürdőjét. Beletelik 1—2 óra is napfeljötte után, míg rágondolja magát végre magas éji tanyahelyének elhagyására, melyet különben azon szirtfalon szokott felütni, mely házi tűzhelyéül szolgál. — Ha a nyugvók kellőképen beteltek a reggeli lustálkodás unalmaival, egyik a másika után felrúgja magát magas trónusáról, de hogy a jövő pillanatban annál mélyebbre sülyedjen alá. Hanem szétnyílnak a hatalmas lendítők s az óriási testek keces kanyarulattal lebbennek ki a magas régió átlátszó ürébe — könnyedén, nesztelenül, mintha óriási barna pelyhek volnának. Aztán szép csendesen, alig lebbentve szárnyaikat, csapatostól keringélni kezdenek a szirtfalak felett (sokszor egész napon által is, ha nem éhesek), — vagy pedig mind tágabb és tágabb gyűrűket vonva s eközben folytonosan emelkedve, a kék ürben lassanként elvesznek a szem elől, hogy ki tudja mily roppant távolokban felfedezték azt a pontot, mely az életfentartási tevékenységre alkalmat nyújt nekik. Hanem aztán ha hozzájuthatnak a terített asztal gyönyörűségéhez, ugyancsak ki is veszik abból a részeket. Ezt megelőzőleg azonban egyideig kissé tartózkodók, sőt ha vadászt éreznek a közelben, képesek órák hosszáig is elkeringélni a zsákmány felett, míg leereszkedni mernek. Csak a számár rívására emlékeztető rendkívül különös, átható hangjuk hallatszik le minduntalan a magasból s nagy feketélő árnyékuk szaladgálja be a tért e lepedőszárnyú, impozáns madaraknak. Végre ha tartózkodásra nincs ok, szép csendes keringőzés közben mind lejjebb és lejjebb tartanak a föld felé — és végül ami ezután következik, az minden képzeletet túlhalad. Ugyanis amint vagy három-négyszáz lábnyi magasban vannak a dög felett, egyszerre csak nagy hirtelenséggel szárnyaikat testükhöz kapva s csúdeiket előre nyújtva, a szabad esés törvényének hódolva: mind megannyi súlyos kődarab egyik a másika után kezdenek alapotyogni sajátságos zajjal a magasból — oly villámszerű gyorsasággal, hogy szinte elkáprázik bele a szem és a szörnyűködéstől szinte az égnek áll minden hajaszála az embernek, mert bizvást hiheti, hogy a roppant állatokból elevenen egy sem marad, ellenben mindannyi pogácsává lapultán, holtra zúzva fog elterülni a földön. Csakhamar azonban kellemes csalódás éri a szemlélőt, — de emellett csodálat fogja el egész

valójában a felett, hogy mily bámulatos pontossággal tudják kiszámítani e madarak a mozgás fázisait! Ugyanis mihelyt közel vannak a földhöz, csak szétnyílnak a hatalmas szárnyak, mint valami óriási ernyő s a másik pillanatban már a legcsendesebb tempóban ereszkednek alá a nehéz testek, egyik a másika után. Mert a levegőben kóválygók, mihelyt az első leereszkedés megtörtént: füttyölő, sivító zajjal egyre-másra hullanak lefelé és pillanat alatt megnépesedik a hulla és egész körülete. — Azt hinné aztán az ember, hogy midőn ennyi gajmos orru specialitás együvé kerül a koncz érdekében, az semmi esetre sem történhetik meg önző marakodás nélkül. Pedig hát nem így van, sőt ellenkezőleg a jószívűség, az egymás iránt való félreismerhetlen engedékenység erényét gyakorolják fajrokonaikkal szemben s ki-ki csakis a saját dolgával törődve, olyan mohón falnak, hogy szinte fuldokolnak bele. Tehát rá se érnének a marakodásra, mert addig a többiek bekebeleznék előlük a menűt. — Ha esetleg szokatlanul sok madár lepett meg valamely hullát, akkor az ily tablettó keselyűbebedelés igazán felejthetetlen képet nyújtaszemlélőnek — és az ornithologusnak különösen, mert ilyenkor rendesen mind a három hazai keselyűfajunk együvé szokott kerülni — a jó Isten tudja honnét. — Eleinte természetesen a sok madár nem mind férközhetik a hullához; azonban lassanként mindegyik elokupálja a maga helyét. Egyesek kezdetben csak a nyakukat nyújtogatják, majd a szárnyaikat lebegetve, közelíteni kezdenek, vagy pedig ügyes mozdulatokkal körülszökdécselik a hullát, mielőtt faláshoz látnának. Érdekes látvány, midőn egyesek kiterjesztett szárnyakkal és fenyegető fejmozdulatokkal egymásra rohannak; de a komolyabb csetepaté rendesen elmarad. Általában semmi irigységet nem árulnak el egymás iránt, — ami különben társas együttműködésüket lehetlenné is tenné. — Ha jól telezabálták magukat, akkor semmiféle dögnek még csak feléje se néznek egy ideig, noha végtelenül falánk és torkos jószágok. Megesik, hogy egy-egy jóllakás után 3, sőt 8 napig se kívánnak enni, kivált ha a döghús mellett nyomtatékul még jó nagy csontokat is nyeltek el. Ez pedig nem nagyítás, hanem való tény; mert a keselyűk — nem véve ki a saskeselyűt (*Gypaetus*) se, — nemcsak a húsrészeket, de a csontokat is felfalják, széthordják, kivált ha nagyon ki vannak éhezve. Bonczoltam több oly keselyűt, melynek gyomortartalmát majdnem kizárólag csakis csont képezé, még pedig aránylag oly óriási nagy darabok, hogy szinte elképzelhetlennek tetszett előttem, miként birta elnyelni a madár s hogy fért be a torkán! Természetesen az elnyelt csontdarabok — kivált a nagyobbak — nem egyhamar bontathatván fel a keselyűgyomor különben roppantul energikus hatású rágó gyomor nedvet szolgáltató oldómirigyjeinek erélyes működése daczára is, megállnak a gyomorban buczkósan, mint a kő, mely okon az étvágyra lehangelő hatást gyakorolnak. Innen van az, hogy a magát torkig telezabált keselyűk oly hosszú ideig (8, sőt 10 napig is) képesek egyhuzamban koplalni. Azok a keselyűk, melyek a hegytarajok felett huzamosan, nap-nap mellett ugyanazon számban kóvályognak, minden kétségen kívül valahol magukat jól telezabálták. Aztán ha figyelemmel kíséri az ember az ilyeneket, tapasztalja, hogy számuk napok múlva néhánynyal fogy és fogy napról-napra, végre alig marad egy-kettő; azután ismét szaporodik a számuk lassanként, vagy rohamosan, ahoz képest, mily időkülönbség folytán sikerül egyeseknek zsákmányhoz jutni s magukat a jóllakásig

telezabálni. Végre ismét összekerülnek valamennyien. Ritkán lesz több, legfeljebb egygyel-kettővel kevesebb — és a numerus állhatatos lesz ismét napokig ugyanazon keselyűkolóniában, ha jól megszámláljuk a madarakat. Én gyakran tettem ezt és sok mulatságot okoztak nekem az ezt illető megfigyeléseim. — Fentebb a *fakókeselyűt* a hadak madarának neveztem — s hogy nem hiába tettem, fel kell hoznom e madár azon rettenetes szokását, melyről eddig még senki sem emlékezett meg az irodalomban s amelyet semmi más keselyűnél sem tapasztaltak s ez az, hogy a csatatereken talált *emberi hulláknak kivájt szemeit fainak a fészekbe hordja!* A boszniai okupáció idejében, de az utóbbi szerb-bolgár háború alatt is többször kaptam délvidéki gyűjtőimtől e fajhoz tartozó keselyűpéldányokat, melyek begye *nagy mennyiségű ép emberszemet tartalmazott*; — de abban az időben — mint gyűjtőim állították — a keselyű-odvakban is nagy mennyiségű (némelyikben szakajtóra való) emberi szemet lehetett találni, miket minden bizonynyal a csataterokról hordtak össze!

A nálunk honos keselyű-fajok közül igen tekintélyes alak a **csuklyás** vagy **kéknyakú keselyű** (*Vultur monachus* v. *cinereus*), mely a felső vidéken, kivált Erdélyben és a Szerémségben nem ritka ragadozó madár. Ennek életmódja több tekintetben különbözik az előbbiétől. Míg amaz gyáva, tunya, alattomos állat, addig ez sokkal bátrabb, intelligensebb és sokban közelít a sasokhoz, mit külseje is némileg elárul. Magatartása egyenes, mint a sasoké, tekintete nyílt, bátor, emmellett nem oly torkos s nem is oly szennyes, de azért egész lényében ép oly útálatos, túrhetetlen büzt terjesztő madár, mint amaz. Rendszerint ez is döggel él ugyan, azonban élő állatot is ejt zsákmányul. Társaival egyesülten, néha egy-egy őzgidát, a nyájtól elmaradt juhot vagy elbetegült lovat, marhát megtámad. A magával jötehetetlen lábasjóságot mindig többen egyesülten támadják meg — ha hozzáférhetnek s erőt véve rajta, a még élő szegény állatot valósággal ellepik, csapatostól helyezkedve el a testén és körülötte s igen rövid idő alatt teljesen felfalják. Egyébiránt e hatalmas ragadozó nem nevezhető faláknak; sohasem zabálja úgy tele magát, mint a fakókeselyű; azonban az éhséget nem bírja oly hosszasan nyugodtan túrni, mint amaz. A tett kísérletek bizonyossága szerint az emlősök húsát leginkább kedveli; a nagyobb madarakat csak úgy eszi meg (a fogságban), ha azok tollaiktól megfosztatnak. — Ezt a faját a keselyűknek ott, ahol nagyobb számban fordul elő, irtandónak tartom; egyébiránt még igen hiányos adataink vannak arra nézve, hogy e madár mily mérvben kártékony a vadászat szempontjából. Van azonban egy rettenetes tulajdonsága, mely miatt méltán halálra ítéltető minden egyes puskaeső elé került példány s ez: a *gyermekrablás*. Számos példa van arra, hogy védtelen kisdedeket megölt vagy elragadott magával. *Lázár Kálmán* gróf is említ oly esetet, mely szerint 1863. év nyarán a székelyföldön egy ily keselyűt elevenen fogtak el, amidőn éppen egy gyermeket megtámadott. A székelyföldön és Szlavóniában magam is többször hallottam efféle eseteket elbeszélni és azt is láttam, hogy a kint dolgozó munkások kis gyermekeiket fákhöz kötötték, nehogy a keselyű esetleg elragadja. „*A Természet*“ 1898-iki évfolyamának XIX-ik számában is olvashatni egy hasonló kalandos rablási esetről, melynek hőse szín-

tén egy kéknyakú keselyű volt, mely azonban életével lakolt szörnyű merényletéért és Budapestre, a dr. *Lendl*-féle preparatóriumba került kitömés végett. A madár beküldése alkalmával Vadász Antal számtartó úr S.-A.-Újhelyről a következő levélbeli tudósítást közölte: „*Én ma reggel egyik kerülőmtől kaptam a mellékelt keselyűt, mely abban a pillanatban ejtetett el, midőn az erdőkerülő házánál egy 5—6 éves játszó ggermeket akart prédául ejteni.*“

Talán hasonló váddal illethetni hazánk leghatalmasabb ragadozó madarát, a **saskeselyűt** (*Gypaetus barbatus*) is, mely állítólag szintén veszedelmes volna a kis gyermekekre, sőt azt is állítják róla, hogy néha az alvó embert s mi több, a zergevadászt is megtámadja, ha valami veszedelmes meredélyen találja s szárnyaival a mélységbe leverni igyekszik. Különösen a régi svájci és tiroli vadászok tudtak eféle kalandokról sokat mesélni; hazai hiteles esetről azonban nincs tudomásom. — *Tschudi* és több más tekintélyes természetbúvár észleletei szerint e madár táplálékát zergék, őzgidák, marmoták és nyírfajok képezik. Tavasszal állítólag leginkább a zerge- és kecske-gidákat üldözi. Szokása a zsákmányát a magasba felragadni s onnan valamely szírtre ejtve, szétzúzni. A nagyobb emlős állatokat és különösen a zerge-gidákat, rézsút rácsapva, a mélybe alázuhintja, hogy utána ereszkedve, ott kényelmesen felfalatozza. *Lázár Kálmán* gróf és *Brehm Rajnald* érdekes észleletei szerint, e madár kiválólag *csontevő* volna s csak a szükség (?) kényszeríti élő állatok elleni támadásokra, — „hanem ha már egyszer belekapa a zsványkodásba“ — mondja *Lázár*, — „akkor többé fel nem hagy vele s valóban oly félelmetessé válik, hogy épen nincs oka méltatlankodni a *léghiénája* (így nevezi *Lázár*) elnevezéseért.“ Az ilyen példány aztán (*Lázár* állítása szerint) hihetetlen vakmerőséggel űzi rablókalandjait. „Így egy saskeselyű a Sudersen felüli havasokban (Bünden-Kanton) rácsapott egy egyéves kecskebakra s azt felragadta, épen midőn annak tulajdonosa marhát itatóra hajtotta. Ez egy botot előragadva, ráütött a rablóra s ekként azzal összekapott. Azonban a madár hirtelen feléje fordulva, oly hatalmasan kezdé szárnyaival csapkodni, hogy a paraszt czélszerűbbnek látta futás által menekülni, a saskeselyű pedig nyugodtan ragadta fel a magasba vonagló zsákmányát.“ — *Lázár Kálmán* gróf szerint — ki sokat foglalkozott e madárral s egy kéziratban maradt monografiát is írt róla, — a saskeselyű az oly vastag csontokat, a melyeket széttörni nem bír, a magasba felragadva, onnan valamely szírtre ejti s úgy zúzza szét. — Egyébiránt ezt az eljárást valószínűleg csak igen nagy csontoknál alkalmazza, minthogy kisebb daraboknál erre alig van szükség rendkívüli tág gégéje, begye és tömlő alakú gyomra miatt. Ez utóbbi telve van apró mirigyekkel, melyek ama rágó gyomornedvet szolgáltatják, melyek által majdnem hihetetlen rövid idő alatt a legerősebb csontok is felbontatnak. — A gyomor tartalma néha mesésnek mondható; *Tschudi* szerint egy lőtt példány gyomrában 5 darab 2 hüvelyknyi vastag és 6—9 hüvelyk hosszú marhaldalborda darabokat leltek és egy kecskegida egész lábszárát. A csontok a gyomornedv által már egészen át voltak lyukgatva. „Hasonló számos példát idézhetnék magam is“ — mondja *Lázár Kálmán* gróf; „egy gyűjteményemben felállítva levő példány gyomrában két éves tinó csülökesontját leltem, már meg lehetőszen elmállott állapotban.“ — A saskeselyű táplálkozását illetőleg újabban

érdekes közléseket tett az „*Aquila*“ első évfolyamában (1894, pag. 136—151) *Czynk Ede* korán elhunyt erdélyi ornithologus, e madárról írt becses értekezésében, írván a következőket: „A saskeselyű nyáron át zergékkel táplálkozik, és pedig többnyire gidák, vagy sebzett, vagy a vénség által elgyengített állatokkal, valamint juhok, bárányok, kutyák s talán még rókákkal is. De a dögöt sem veti meg, kivált télen; éles szemeit egyetlen egy elhullott állat sem kerüli ki, legyen az juh, szamár, ló vagy szarvasmarha. Rothadásnak indult tetemhez azonban már hozzá nem nyúl; a dögnek még frissnek kell lenni, e tekintetben ízlése nagyon eltér rokonai: a keselyűkféléktől. Azonban az ily könnyű zsákmányt nem egyszer elvitatják tőle a merész *kőszáli sas* (*A. crysaetus*), a veszekedő (?) *fakó* és *barna keselyűk* (*Gyps fulvus* és *Vultur monachus*), osztoznia kell a hollókkal és a rókákkal is, mindannak daczára azt hiszem, ő sem mulasztja el kivenni belőle részét, miután valamennyiök között többnyire ő az elsőnek érkezett vendég. *Havasi nyúl* és *mormota* a fogarasi hegyekben nincs, azért ezeket éteklapjáról nálunk nélkülöznie kell; ellenben azt hiszem, nem egy közönséges nyúl vértzik el karmai között azok közül, melyek nagyon is magasra merészkedtek a gyalogfenyvesek közé. Télen át főként zergékre van utalva, melyeket hó és hideg nagyon elgyengítenek, ha pedig a zord, kemény idő s havasi viharok őt magát is a völgyekbe kergetik, itt már tisztán csak dögre van utalva. — Egyes áfonyával benőtt magasan fekvő erdőtisztáson bizonynyal nem egy fajdyúk is áldozatul esik, de az erdők sűrűjébe óriási szárnyaival már nem merészkedhetik be s lábai sem alkalmasak repülő vad elfogására. Fészke körül csontot sohasem találtam, miből arra következtetek, hogy alkalmasint ezt is felfalja. Csobánjaink (pásztor) meglehetősen ismerik, miután nem egy bárányukat, birkájukat s néha kutyájukat is elrabol. Bizonyára ezekből sok nyomja a *kőszáli sas* lelkiismeretét is, de nagyon bajos egészen megállapítani, hogy ez, vagy amaz a gonosz tett melyikőjüknek a rovárása irandó, miután ezeknek az embereknek a mi nagy és ragadozó, az mind csak „*vulture*“ (sas). S maczkó uraimék is, azt hiszem, nem egy eltűnt juh és kutyáról tudnának elszámolni.“ — Kemény, erős telekkel a saskeselyű is, mint többi élődi rokonai, messzire elkalandozik szokott rendes tartózkodási helyéről, ha az éhség dögevésre készíti. *Czynk* említi, hogy a hatvanas és hetvenes években, mikor Brassóban a gyepmesterség még a lehető legkezdetlegesebb volt s a sok ló- és szarvasmarha hulla a levegőt, kivált nyáron, messze távolra dögletessé tette, a folytonos terített asztal körül gyakran 40—50 darab holló, számtalan varjú és szarka s néhány fakó- és dögkeselyű (*Neophron*) is tanyázott, melyekhez — kivált szigorúbb teleken — a saskeselyű is rendszeren csatlakozott. Egy ilyen alkalommal a brassói gyepmester hajnali farkaslesen le is lőtt seréttel egy *saskeselyűt*, mely kitömve a segesvári gymnasium gyűjteményében van. — Hogy miként szokott a saskeselyű a sebesült zergével elbánni, annak igen érdekes leírását adja még *Czynk* a már többször hivatkozott értekezésében: „Egy zergebagnak rossz lövéssel hátsó balczombját zúztam össze, amely azután egy egészséges zergesuta után a gyalogfenyők közé menekült. Helyenként a sebzett bak meg-megállott, mire a suta is megállapodott. Lassan-lassan átváltottak a sziklavölgyön, egy kis hómezőn, kő- és kavicstörmelékeken keresztül a túlsó oldalra, mikor hirtelen,

anélkül, hogy közellétét csak sejteni is lehetett volna, felhőként termett a zergék felett egy hatalmas saskeselyű. Távcsovem segélyével egészen tisztán láttam a hatalmas rablót, amint a sebzett bakhoz lecsapott, vagyis jobban mondva leereszkedett, s szárnycsapásokkal majd erre, majd arra terelte. Néhányszor szügyébe vágta fejét az üldözött bak, hogy kampóival védje magát támadója ellen, de a rabló madár nem sokat hederített rá, hanem folytonosan csapdosta hatalmas szárnyaival, míg a fájdalom s nagy vérvesztéstől amúgy is elgyengült vad támolyogva össze nem esett s le nem zuhant a mélységbe. Még jóformán le sem érhetett a szegény áldozat, már is alábocsátkozott rá a saskeselyű. S a zerge alkalmasint ki is szenvedett már, mert semmi zajt, miből menekülésre következtethetett volna, többé nem hallottam.“ — Később, midőn *Czynk* zergéjét a völgyben megtalálta s a hatalmas madarat, mely áldozatán ült, elejtette: szemle alá véve vadját, annak hasát és bendőjét egészen felhasítva találta; a béle ki volt huzigálva, de ahhoz nem nyúlt a madár, hanem csakis májából, bordái és háterinczéből falt fel egy jó darabot. — *Czynk* állítása szerint a saskeselyű vadászatra aránylag későn indul, reggel 8 óra előtt sohasem látta. Többnyire a hegyerincz hosszában s csak ritkán e felett suhan el lassan, legkisebb szárnycsapás nélkül: mint egy árnyék, az egyik oldalon le, a másikon föl. „Kíváncsian bámult rám szűrő szemével, anélkül, hogy repülési irányát megváltoztatta volna,“ — mondja *Czynk*.

Az említettekén kívül még egy hazai keselyűfajról kell megemlékezniem s ez: a **kis keselyű** (*Neophron percnopterus*), mely a ritkább fajokhoz tartozván, hozzá még előfordulását, vagyis lakóköreit illetőleg is, csakis hazánk délkeleti vidékeire szorítkozó szárnyas lévén, táplálkozásai viszonyairól nem sokat tudunk, amennyiben említett körülmények miatt idevágó pontos észleleteket végrehajtani magyar ornithologusnak nem igen van módjában. Az eddigi megfigyelések alapján azonban egész biztosan állíthatni mégis, hogy a leghasznosabb állatok közé tartozik s életfentartása érdekében történő működése által a vadállományra a legcsekélyebb mérvben sincs kártékony hatással; ennél fogva vadászati tekintetből nem tartozik az üldözendő szárnyas ragadozók közé. Rendszerint ez is döggel él ugyan, de emellett — állítólag — igen sok kígyót, békát és gyíkot elemészt és az állati hulladékokat is felfalja.

Mielőtt a keselyűkkel végeznék, meg kell még czáfolnom sok természetvizsgálónak azt az állítását, mely szerint a keselyűk tartózkodnának a vízivástól. Igaz, hogy sokáig birják a vizet nélkülözni, de hiánya miatt (mint a fogságban tartottakon tapasztaltam) elcsenevészednek, mivel igen szívesen isznak és még szívesebben fürdenek. *Czynk* a saskeselyűről is állítja, hogy „vízre nélkülözhetetlen szüksége van; nem csak az ivás, hanem főként a fürdés szempontjából; 1889-ben aug. 24-én zergevadászat közben az *Ucsa-Márén* (Erdély) a hóban s a hólé által alkotott tocsogokban a saskeselyűnek lábnyomait s hastollait találtam, ez tehát ott fürdött.“ — Említi még *Czynk*, hogy valami *Linzmeyer* nevű erdőőr, ki a saskeselyűt „alaposan ismeri“(?) s ki eddig már kettőt hozott terítékre e hatalmas szárnyasok közül, — a magas (ca. 2300 m.) sziklák között fekvő Podragu-tó jeges vizében látta fürdeni. Magasra locsolta szárnyaival a kristály-

Thorburn rajza.

A SZIRTISAS FEHÉRFARKU FORMÁJA. (A. crysaetos fulva.)

tiszta vizet s ismételten egészen alábukott. Azonban „nem csak vízben, hanem porban is fürdik; magam láttam 1888-ban“, — mondja *Czynk*, — „mikor az *Ucsisorán* a nap melengette finom fövényben fürdött. Rengeteg sok elősdije, mely az emberen kívül talán legnagyobb ellensége, teszi rá nézve a víz- és homokfürdőt életszükségletté.“

Áttérve a ragadozó madarak leghatalmasabbjaira: a **sasokra**, eme méltóságos büszke magatartású komoly állatokra, melyek közmondásossá vált kitünő látásuk és hatalmas röptük folytán oly általános nevezetességre tettek szert, — szinte sajnálattal konstátálom róluk, hogy vadászati tekintetből a legkártékonyabb s ennél fogva a legkíméletlenebb üldözést érdemlő szárnyas zsíványok közé tartoznak. Valamennyi, de különösen a nagy fajok, a hasznos vadnak — szörméseknek és tollasoknak egyaránt — a legártalmasabb ellenei, sőt alkalmilag a baromfiakból is ugyancsak kivesszik a vámot, főleg a libák, de sőt gyakran az öreg ludakból is, melyek oly vidékeken, ahol nagy sasok gyakrabban megfordulni szoktak — annyira ismerik őket, hogy midőn a messze távolban még csak mint kis fekete pontok látszanak, már is nagy gágogások közt szárnyra kapva, ideges sietséggel csoportostól igyekeznek előlük az emberi lakok felé, vagy a legközelebbi vízre jutni. — A **kisebb sasok** leginkább a nyulat és a szárnyas vadfélét üldözik, de tagadhatatlan, hogy annak idejében sok kártékony állatot is elemésztenek. Általában ezek kevésbé kártékonyak, mint a nagy fajok, melyek erősebbek, erélyesebbek, de sokkal merészebbek is; e kisebb fajok ellenben sokkal gyávábbak, igénytelenebbek és soha sem, legfőlebb csak nagy éhségükben támadnak meg oly állatokat, melyeket el nem vihetnek, mert soha sem eszik meg azokat azon a helyen, ahol megölik, hanem oda viszik, ahol elérjtte tehetik azt. — A sasoknak összesen 9 faja fordul elő hazánkban, ezek közül azonban az u. n. *keleti sas* (*Aquila orientalis*) kétes előfordulású faj.

Legveszedelmesebb rabló valamennyi közt a **kőszáli** vagy **szirtisas** (*Aquila crysaetos*). Ez a hegyes erdővidékek vadállományának valódi réme. Merészség tekintetében minden más orvmadár fölött áll s emellett életmódjához megkívántató minden kellékkal bir: rendkívüli erős izmok, gyors szárnyak és éles látással. A párosak mindig együtt teszik vadászkirándulásaikat s egymásnak a zsákmány megszerzésénél segítségére vannak. Különben pedig a szirtisas mindig magánosan vadászik s eközben oly magasan kering, hogy szabad szemmel ki sem igen vehető, vagy legfeljebb csak mint kis fekete pont tűnik fel a szemnek, amint a mérhetetlen ég rónáján kanyarog. Ily magasban azonban inkább csak kém szemlét tart, míg a tulajdonképeni vadászportyázásait alacsonyabban teszi, nagy örvényelő köröket vágva a vidék felett, amerre elhalad és naponta roppant területet összekóborol, válogatás nélkül a tájak földrajzi alakulásaira, kivált őszszel és télidőben, midőn mindenütt találni, de legkivált mégis oly helyeken, hol dús vadállomány kínálkozik rabló-céljaira. Az ily helyeken aztán tetemes károkat tesz a vadban, ha idejekorán nem sikerül rablókalandjainak végét vetni, mert ahol állandóan terített-asztalra talál, onnét nem egyhamar tágit és később is gyakran ismétlődő látogatásokat tesz ottan s kiszámíthatatlan kárt okoz. Őszszel és télen, midőn a

prédahiány rablóhadjáratokra ösztönzi, oly helyekre is elvetődik, ahol ritkaságnak is elképzelhetetlen ritkaság számba megy; különben pedig a fiatalok az év minden szakában kósza életet élnek és valóságos világjáró utakat tesznek. A szirtisas fő táplálékát mindennemű szőrmes és szárnyas vad képezi ugyan, de apróbb állatokkal s egészen kis szárnyasokkal is táplálkozik. Felbonczolt szirtisasok gyomrában ugyanis gyakran találtam egereket s más kis rágesálókat, de e mellett *pacsirtákat* is nem egyszer. Csak nem fér a fejembe, miként birták e gyors röptű kis szárnyasokat hatalmukba keríteni! Megfigyelték, hogy a gyengébb szarvasborjút, de sőt a zergét és őzet is megtámadja s leveri a szirtisas, sőt volt rá eset, hogy öreg párosok szarvast is

üldözőbe vettek. Hogy az őzekre is (különösen költési ideje alatt) rendkívül veszedelmes ez a néha csodálatosan vakmerő orvmadár, arról nem egy alkalom volt magamnak is meggyőződést szereznem. Különösen veszedelmes a síkon, nyílt helyen kintkapott őzekre, ha párosan van; ellenben magános példányok rendszeren csak a megsebesült beteg őzeket támadják meg. Idevágólag fel kell említenem egy érdekes esetet, melyet egy német vadászújság közölt 1895-ből, írván a következőket: A por-denni Alpeseken egy hegyászó valami rikácsoló hangot hallott egy közeli turista-kunyhó tájékáról; nemsokára ezután egy őzbak menekült az erdőből és nagy sebektől vérezve, csakhamar kimerülve terült el a turista közelében, aki az ellentállásra képtelen őzbakot gyorsan felkapva, a közeli menedékházba vitte. — Az üldözőket két hatalmas szirti sas képezé, melyek erősen rikácsolva, csakhamar ott termettek s a levegőben örvényelve kutattak az őzbak után, majd pedig, minthogy a turistának nem volt fegyvere, bántatlanul vonul-

A SZIRTISAS TIPIKUS FORMÁJA (A. crysaetos).

Thorburn rajza.

lyet egy német vadászújság közölt 1895-ből, írván a következőket: A por-denni Alpeseken egy hegyászó valami rikácsoló hangot hallott egy közeli turista-kunyhó tájékáról; nemsokára ezután egy őzbak menekült az erdőből és nagy sebektől vérezve, csakhamar kimerülve terült el a turista közelében, aki az ellentállásra képtelen őzbakot gyorsan felkapva, a közeli menedékházba vitte. — Az üldözőket két hatalmas szirti sas képezé, melyek erősen rikácsolva, csakhamar ott termettek s a levegőben örvényelve kutattak az őzbak után, majd pedig, minthogy a turistának nem volt fegyvere, bántatlanul vonul-

tak töva. Mint később kitűnt, az őzbakót ezek sebeztek meg, melynek következtében az nemsokára kimúlt. — Egy másik merész stiklijéről a szirtisnak a következőket olvastam: Poroszországban (1898. év február havában) egy erdei szemleútjáról hazatérő erdész udvarából eszeveszett sivitást hallva, a szérűskert felé sietett, ahonnan a láрма hallatszott s látja, hogy egy hatalmas szirtisas már a levegőbe akar emelni (!) egy félesztendős malacgot. Erre vadászkuttyája rárontott a sasra, mire az a sebektől vérző malacgot otthagya, a kuttyára támadt s azon ugyancsak nagy sebeket ejtett. Az erdész, valamint az odasiető segéderdész hamarosan 3 golyót lőtt a sasba, mire a madár oldalra fordult s úgy látszott, mihamarabb vége lesz. A segéderdész most a madárhoz sietett s minden óvatosságot mellőzve, egyenesen neki ment, hogy lábánál fogva felemelje a merész rablót. Ügyetlenségeért azonban meg kellett lakolnia, mert az utolsó vonaglásában is éber madár úgy belevágta karmait a segéderdész kezeféjébe, hogy daczára a rajtalévő téli bőrkeztűnek, hatalmas sebet vágott rajta, úgy, hogy rögtön orvosi ápolás alá kellett venni. — Egy ízben magam is szemtanúja voltam a szirtisas és egy erdei munkás közt végbement küzdelemnek. A sas ugyanis egy nyulat fogott, mit a paraszt meglátva, hozzá rohant s elakarta venni tőle zsákmányát s ekképen harciba keveredett a merészen, sőt dühösen védekező madárral, mely végre is jól összekarmolta s talán ha én közbe nem lépek s a madarat le nem lövöm, még nehéz sebeket is ejtett volna rajta. — A szirtisas már kora hajnalban bejárja a vadászterületet, kivált nyáron, mert később a nap heve, úgy látszik, nem igen van ínyére, a mennyiben mihelyt a forróság bekövetkezik, azonnal búvik előle a lombok közé, valamely árnyas fa kinyúló oldalágán húzva meg magát, vagy nyílt helyen valami magas helyre (kútágásra, kazalra stb.) telepedve le, sőt — mint a gödöllői vadászok állítják — nagy meleggrel fürdik is és vízivás végett is leszáll. Alkonyat felé ismét préda után lát s aztán éjszakára — ha rendes tartózkodása van valamely vidéken — szokott beszálló fáját keresi fel éjjelzés végett. — Legkedvenczebb táplálékát rónavidéken nyulak képezik; a madarak közül pedig a túzok és vadlúd a kedvencz pecsenyéje, de sok kárt tesz a nyír- és süketfajd-állományban is és sok zerge-gödölyét is elemészt — mint az erdélyi és tátrai vadászok állítják. A juhászok is beszélhetnének rabló stiklijeiről; régebben a Szegedhez tartozó mérgesi és csorvai pusztákon magam is láttam, midőn aféle paprikásnak való báránykát a levegőbe kapott s bizony elszelelt vele. Az erdélyi hegylakók is nagyon állítják, hogy a kecskegidát se hagyja bántatlanul, ha őrizetlenül könnyen hozzáférhet. Hogy pedig a pusztai majorságra rájár, az épen nem újság, kivált a délvidéken; halászni azonban még nem láttam, noha madárismerőktől halcsízárkodással is vádoltatik — és tényleg, fészkében is találtak már halat, — hanem hogy lejár a dögre, azt saját megfigyeléseim alapján is igazolhatom. De csak télen láttam dögre szállani és mindig friss hullára; lehetséges azonban, hogy nagy éhségében a föloszlásban levő hullákra is rájár s így dögkúnyhóból is lőhető. Hogy milyen kártékony orvmadár ez, az legjobban kitűnik *Gesner* mindenestire hitelt érdemlő adataiból, mely szerint egy általa megfigyelt szirtisas-pár fészkében nem kevesebb, mint 300 kacsat, 100 ludat, 40 nyulat és ezenkívül tetemes mennyiségű nagy halat talált a fióksasok neve-

lési időtartama alatt. — Meg kell még említenem, hogy az Alföldnek nemcsak a tűzokjait, hanem az ürgéit is hasonló szenvedélylyel vadászsza ez a hatalmas madár, miért is ürgés vidéken gyakran lehet vele találkozni. Nagy ürgebőség idején, midőn egyes helyeken csak úgy nyüzsög a temérdek állat: bandákba álltan is úzi hasznos működését, miáltal a mezőgazdaságnak megbecsülhetlen javára van, épen mint a *határsas* a délvidék ürégés térein, hol helylyel-közzel az ürgeinvázió valóságos csapásszámba megy. Az ürgét ép úgy fogja, mint imént említett délvidéki rokonfaja, t. i. föl-fölrebben a földről s rövidesen mindjárt oda is puffan az ürge és felmarkolja, látszólag minden nagyobb emóció avagy ügyeskedés nélkül hajtva végre ezt a fogdosási műveletet. Hanem tény az, hogy ürgebőség idején kevésbé mozgékonyak ezek a máskülönben igen fúrge lukbúvó állatok is s e miatt más ragadozó madarak is könnyen kaparíthatnak belőlük; ellenben rendes előfordulásuk idejében a sas is, meg más körmölő madár is ugyancsak gyakran hiába puffan oda az ürgelyuk szájához. Különben úgy van ez az egérmél is. „Férges időben“ — mint a szegediek mondják — ugyanis buszmábbak, ellenben pedig túlságosan frissek. Talán mivel előbbi esetben nem juthatván elégséges táplálékhoz nagy sokaságuknál fogva, elgyengültek s ennél fogva a kellő energikus élénkségre képtelenek — és megfordítva. — Végül még megjegyzem, hogy ürgés időben az exponált helyek körül tartósan is megmarad a szirti sas, ha nem üldözik s fáradhatatlan működésével nagy hasznot hajt a gazdának; azért jobb ilyenkor békén hagyni. — Támadási módjáról meg kell jegyezmem, hogy nem a levegőből csap le zsákmányára, hanem megpillantva azt leereszkedik s kajácsul rohan áldozatára; valamint azuhura is, a mit jó tudni az uhuvadászoknak.

A parlagi vagy **határsas** (*Aquila melanaetus v. imperialis* = *királysas*) nem oly veszedelmes vadpusztító ugyan, mint a szirti sas, mind a mellett vadászati szempontból bátran a legkártékonyabb orvmadarak közé számíthatjuk és még jó, hogy manapság már nagyon megcsappant számban mutatkozik és az ország déli részén, egykori bő előfordulási helyének góczpontjában is sokkal gyérebben tűnik fel (kimérgezték!), mint hajdanán, mikor egy-egy terebélyesebb fán fél tuczat is delett. Az Alföldön ugyan nem mérgezték ki, de azért mégis ritkaságszámba megy már. Elűzte a „kultura“ ezt is, mint sok más szárnyast. Még az eke fel nem túrta az ősi gyöpöt s az Alföld térei legnagyobbbrészt a „puszta“ jellegével szakadtak bele a kék végtelenbe, abban az időben, mondom, ez a nemes madár is gyakrabban megkereste a puszták kútágasait, mert akkor *ürge* is több volt, mint most, amit annyira szeretett, hogy lejárt érte a Szlavón-, Szerém- és Bosnyákhegyekről csikósoknak, gulyásoknak adni vizitet. Abban az időben tehát sokkal ismertebb és „népszerűbb“ is volt, mint ma már s nem egy nótába foglalta bele a nép szája a puszták sasmadarát, dalolva a többek közt, hogy:

Kútágásra szállott a sas,
Engem rózsám ne csalogass! . . .

Ma már hallgatt róla a nóta s azt is kezdik felejtteni, hogy valamikor *pusztai sas* volt a neve. De így csak a pásztorok, meg a csikósok nevezték; a paraszt másképp hívta: neki *gémessas* meg *határsas* volt s ma is az még imitt-amott

az Alföldön a neve, mivel hogy a határhalmok, dombok, meg a „kunhalmok“ te-
tejében szokta hosszú elmélkedéseit, delelőjét tartani, ha a pusztai kúta-
csúpjában nem dangubázhatta át a rőfhosszú órákat s legfeljebb a persecutor
vagy a betyár lova elől rebbent fel magas trónusáról. Hanem régen volt az!
Rátérve életfentartási működésének tárgyalására — tapasztalás szerint Alföl-
dünknek ez az impozáns és gyönyörű szárnyas kalandora főleg a nyu-
lak és nagyobb szárnyas vadfélékre veszedelmes, különösen pedig a fiatal
túzokokat pusztítja, de — a *kóbor* példányok kivált — a fáczán és fogoly-
állományt is ugyancsak megdézsmálják az elhanyagoltabb vadászterületeken.
Általában a magánosan élő, a zsványkodásban felette kitanult vadtermészetű vén
csavargók, melyeket a vadászok „vadorzó-sasok“-nak neveznek (minők egyébiránt a
szirti és rétisasok közt is nem ritkán akadnak), válogatás nélkül mindent le-
gyilkolnak, ami csak eléjük akad; azért az ilyenek a legveszedelmesebb láto-
gatói a vadászterületeknek, mert egyetlen példány belőlük több kárt tesz a vad-
állományban, mint egész tuczat más ragadozó madár. Megszabadulni pedig az ilye-
nektől nagyon nehéz, ha valahová „odaszoktak“, mert nemcsak hogy a kelepczét,
hanem a vadász minden furfangját bámulatos előrelátással s ügyességgel kikerülni
képesek s nem egy könnyen hagyják magukat elriasztani a jó tanyától. Az ily kó-
bor vagy vándorsasok határtalanul vakmerő viselkedésük által különben azonnal
feltűnőkké teszik magukat, mert olyan, fajlagos szokásaikkal merőben ellenkező
dolgok művelésére adják a fejüket s oly vakmerőségekre vetemednek, amelyek
minden képzeletet túlhaladnak. Így a többek közt szavahihető szlavóniai vadá-
szoktól többször hallottam állítani, hogy a határsasok között is kerülnek oly vak-
merő példányok, melyek alkalom adtán a szarvasnak (!) és őznek nyakára
ülnek, szemeit kivagdossák s agyongyötrik. Tényleg régi német vadászírók is
állítják, hogy a fővadat, őzet (és bárányt) megtámadja a határsas, ha erdőn kí-
vül, nyílt helyen találja; sőt azt is állítják, hogy amely vadat nagysága és sú-
lyánál fogva fel nem ragadhat, azt *feldarabolja* (!?) s az aludt vért és húst da-
rabonként hordja fészkebe. Sőt (horriendum dictu!) állítják az is, hogy veszélyes
hegyi úton, sziklamarton az embernek is nekimegy ez a vakmerő fajzat,
ha vadászrevierjében találja — és hogy többnyire párostól támadó vén sasok
volnának az ilyenek, — melyek állítólag még a kis gyermekekre is veszedelmese-
k volnának. Én mindezekről a szenzációs stiklijeiről személyes meggyőződést nem
szerezhettem ugyan, de azt igen is tapasztaltam, még pedig közvetlenül, fogság-
ban tartott példányoknál is, hogy a vének roppantul ideges, vad és rendkívül —
egészen a vakmerőségig — vállalkozó természetű állatok, e mellett igen ügyesek
és erő, általában egyéni képességek tekintetében a sasok közt aránylag talán
a legkiválóbbak. Azonban e mellett az is tény, hogy lent a délvidéken, tehát
elterjedési körének góczpontjában, hol állandó fészkelési helye s mindenek
dacára még mindig elég bő előfordulásuk is van, szenzációs zsványkodásáról
keveset tudnak s tényleg nem is sok vizet zavar ottan, ellenkezőleg inkább csak
mint hasznos ürgepusztító tűnik fel. Hanem amily szenvedélylyel veti magát a mező-
gazdaság e kártékony ellenei után, ép oly szívósan üldözi a vízimadarakat is.
Talán épen e miatt található leggyakrabban nagyobb számmal vízgazdag vidé-

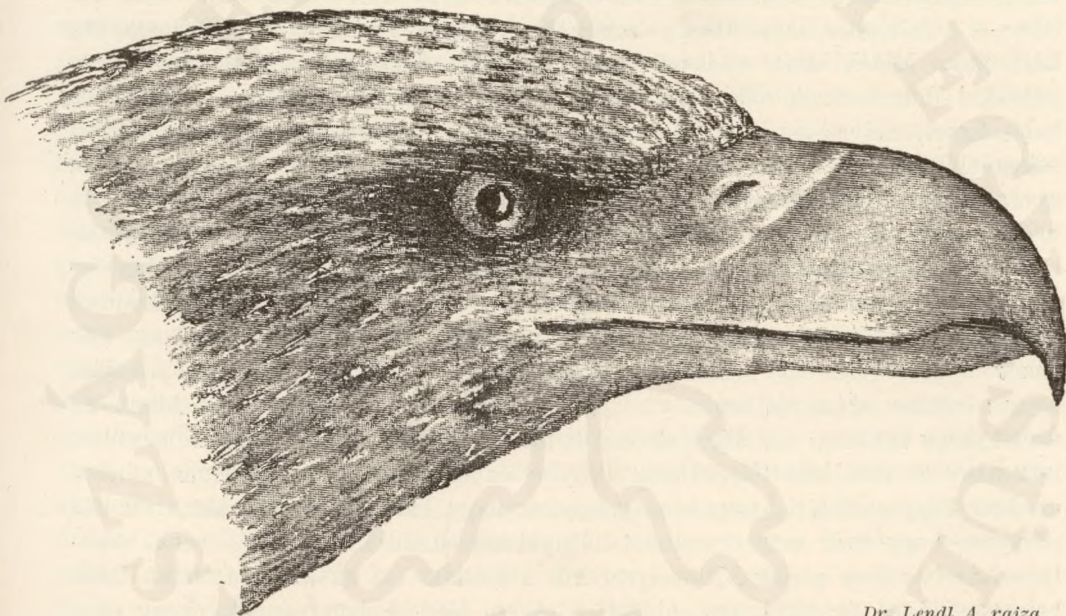
keken, ahol örökös hajkurászás az élete s több vízmadarat elpusztít egy pár belőle egy idény alatt a tavak körül, — kivált ahol a fészektelepek vannak, — mint tíz vadász, és pedig válogatás nélkül mindent, ami csak elébük akad. Láttam nem egyszer, hogy a darut, sőt a gólyát is levágta a határsas; a délvidéken a vadludakkal rendezett, nagy spektakulumainak pedig ma is gyakran lehet szemtanúja réti barangolásai közben az, aki némi figyelmet fordít a körülötte felülről érdekesebb mozzanatokra. Mint említém, azok a példányai a határsasnak, melyek talán élelem hiány által indítatva kivételesen kósza életre adják magukat (többnyire öreg, tapasztalt egyének), egytől-egyig „vadorzó sasok“-ká válnak s a hasznos vadban igen tetemes károkat okoznak, ha valahová bekapnak — és az ilyeneknek legfeljebb csak egy (bizonytalan) ideig van valamely térkör területéhez kötött tartózkodási helyük, változatosan sík, lapos, erdős vagy hegyes vidék, — ennél fogva igen természetesen, a zsákmányul szolgáló vad roppant változatosságában duskálhatnak, ami tápot adván ínyencz hajlamaiknak, vadászszenvedélyüket csak növeli s kétszeresen veszedelmesekké s kártékonyakká teszi őket, kivált egyes vadnevekre nézve. Így tudok esetet, midőn egy vidéken a fajdféléknek esett neki a „vadorzó sas“ s majdnem tönkre silányította már az állományt, midőn végre sikerült meglakoltatni bűneiért. Különbén is a fajd mindig kedvez falatja e madárnak s ahol hozzáférhet, nagy pusztítást tesz benne, kivált a fajsziporítás időszakában, midőn a szülei gondokkal vakmerősége és gyilkos hajlama is a végsőig fokozódik és megsemmisítő működésre ösztönzi. Meg kell még emlékezmem egy sajátságos szokásáról a határsasnak, melyet más sasoknál nem észleltem s ez az, hogy tömzsi testalkata s kevésbé hajlékony izmai miatt kissé nehezebb esvén a felrepülés a nagyobb, illetve súlyosabb prédával, azt — szárnyait gyorsan lebegetve — mindaddig hempergeti s ide s tova gurigázza a földön, míg csak a kellő lódítást el nem találva, prédáját fel nem kaphatja a levegőbe. Különbén elég erővel rendelkezik a bárány, nyúl, lúd, sőt nagyobb állat fel és elragadására is (a nőstény mely erősebb, sőt gyakran sokkal erősebb, mint a hím, mert gyakran kerülnek aránylag igen kis hímek is). Jellemző, hogy a költési időt kivéve, e sasfaj mindig a párjával jár zsvány kalandjaira s csodálatosan összeértő működésükkel biztosítják egymásnak a vadászat sikerét. Megemlítem még, hogy a határsas éhség által kényszerítve, a friss hullára is lejár — mint ezt a délvidéki pusztákon elégszer volt alkalmam tapasztalni; épen ezen tulajdonsága miatt esett annyi áldozatul a mérgezéseknek a Horvát-Szlavon vadászterületeken, honnét a magyar pusztákra is átjártak.

A HATÁRSAS (*A. melanaetus*).

Egyike a legkártékonyabb nagy sasfajainknak még a **réti** vagy **nagy halászsas** (*Haliaetus albicilla*) is, mely nemcsak a régi vízdús időkben, midőn a medréből messzire el-elkalandozó Tisza és Duna hullámai ringó náderdős vadországgá alakították által nagy darab földjét a szőke folyók tájainak, hanem ma is még a leggyakoribb sasfaja a délibábos, kútágasos magyar puszták s a még megmaradt vízililiomos fekete vizek poetikus világának. Ez a mi *legmagyarabb sasmadarunk* és a leghűségesebb is egyszersmind az ősi bölcsőhöz, habár itt-ott hazát cserélt s egyre jobban tünezik is már a nemes kócsagmadárral együtt; de őt csak a magyar bérczekig viszi a szárnya, talán, hogy kedvére bele nézhesse magát éles sasszemével abba a kéklő derengésbe, mely a magyar rónák felett teregeti szét lomha szárnyát, lepi azt a sok kifakult, kisorvadt tájat, melyekről a lefutott vízzel, eltűnt madárérettel, fölőgetett nádasok hamvaival elpusztult a természetnek az a lélekre ható igézetes képrázata is, melynek lebilincselő hangulata egy isteni poezisben olvadottan hatott a vadászszívekre, leigázta, megigézta a lelkét halásznak, vadásznak és sasmadárnak egyaránt. Igen, bizonynyal annak a sasmadárnak is, amely oly magasban bontogatja a szárnyát ma már a magyar rónák felett, mintha meg sem ismerné az arczatot cserélt földség szomjas tájait többé. Idegenebb, egyre idegenebb tőlünk! Az a sok üres sasfészek ott a dunai szigeteken, arról ad hírt. Maholnap csak a halászok, vadászok regéje szól róla; mert elsodorja a kultúra pusztító lehelete őtet is, mint ahogy eltűnt az indián a sápadt arc elől őshonából . . . Pedig micsoda fejedelmi madár ez és milyen kívánatos vadja még a mai kor vadászainak! *Bársony István*, az én kedves vadászköltő barátom, egész elragadtatással ír róla. Még a repülésében is tud költőit találni, olyat, ami megörökítésre méltó: „A mérhetetlen égen annyi felhő sincs, amekkora a tenyerem. Az örök kékség mozdulatlan; nem reszket benne a levegő, mint nyáron. Tavasz ölelgeti a földet. Egy pacsirta emelkedik ki a vetésből s messzire csengő énekszóval indul a zöld mezők hazájáról fel a kék mezőre. Utána nézek. S íme, magasan, sokkal magasabban a síkság dalnokánál, mégis mintha úsznék egy kis felhő. Egy sötét ködfolt amely nem futja meg az eget egyenesen, hanem csöndes nyugalommal kanyarodik-kanyarodik rajta, csigavonalban, megállás nélkül, fáradhatlanul. A sötét foltra rátűz a nap s fényes fehérséget ragyogtat egyik oldalán. Jó szemmel látni, hogyan legyezősödik ki az a fehérség szélesen, kényesen. A kicsi felhő odafent egy fehér farkú sas. Egy *haliaetus albicilla*. A magyar puszták legnagyobb szárnyas ragadozója, azok közül, a melyeknek itt van hazájuk, költőhelyük, nálunk . . . Az „*albicilla*“, a nagy halászsas úszik, egyre úszik. Alatta ezer ölnyi mélység; fölötte élettelen, kiszámíthatatlan üresség. Ahol ő van, ott egy parányi lényecske sincs már az élők közül; ott most egyesegyedül ő vesz lélekzetet. Ahonnan ő lenéz, onnan csíkos szőnyeggé folynék össze a mi szemünknek a föld felülete. Lenne egy sáv zöld, egy sáv barna, egy-egy ezüst hímzéses csillag közte: a vetés, a szántás, az elszórt apró vizek a lapályon . . . Széles köröket ír le az *albicilla*. Pedig úgy látszik, meg sem mozdul a szárnya; egy tolla sem lebben. Mezei távcsővemmel követem felséges útján s akkor tisztán látom kifeszített evezőit. Úgy terjeszkedik a szárnya vége, mintha minde szál tollára külön támaszkodnék. Pa-

rányi rándulást érez a szemem néha a tollakon; ha még az sem volna, gépnek kellene hinnem az óriás madarat. — Valahára! . . . Ebben a perczen lendült egyet hatalmas szárnya. Attól mintha a szél vinné arrább, úgy rohan bele a nagyszerű semmibe. Fejét nekiszégezi a mélységnek; karmai behúzóvák, eltűntek; még távcsővel sem látni ebből az irdatlan messzeségből.“* — Ez a hű képe a rétisasnak, mikor megjelenik a puszták felett. Különben a kevésbé ideális hajlamú puskaforgatók aligha lelkésednek annyira e madárért, mint *Bársony* barátommal együtt én magam is, mert bizony zsvivány ő, még pedig a legveszedelmesebbek közül való a többi „felhőket szegő“ légi hatalmasságok közül, melyet vadállományunk érdekében minden kitelhető módon pusztítanunk kell, mert a folyamok közelében elterülő nagy erdőségek, tavak és kiterjedtebb sárrétek, lápok

Dr. Lendl A. rajza.

A RÉTISAS FEJE (*Haliaeetus albicilla*).

egyik legkártékonyabb szárnyas banditája. Még szerencse, hogy tartózkodási helyeit nem a legkultiváltabb vidékeken szokta választani s egyáltalában ma már mind szűkebb körre szorul az a tartózkodási terület, melyet még elfoglal. Hanem egyesek nagyon elcsatangolnak, kivált telente — és sok vadászó sas is kerül e sokoldalú ragadozási képességgel felruházott kártékony fajzat egyedei közül, sőt állítólag e sas fiatal példányai valóságos tanulmányúttakat tesznek a világban s csak hosszú évek elteltével térnek vissza családi tűzhely alapítása végett: mikor már „aranyos a csőrük“ nekik s fehér hermelint tereget a fejükre, farkukra az öreg idő fakító fuvalma. — A rétisas, ahol csak megjelenik, kárt tesz vadásznak, halásznak egyaránt. Télen át tavaszig leginkább a nyulakat, a

*) „Magyar természeti és vadászképek“ 1900. pag 7.

gyöngébb őzgidákat, foglyot, kacsát, libát s alkalmilag a faldokat is üldözi (mert hegyes vidékre is elköszálnak egyes egyedei), sőt állítólag tavasszal a gyöngé bárányt is elragadja, ha az a nyájtól elmaradva, véletlenül útjába kerül. — Tavasszal kétségkívül a nyulakban tesz legtöbb kárt és főképp a nyulak első fiadzására veszedelmes, de mint a vadászok állítják, a pár napos ellésű szarvasborjat is megtámadja, ha véletlenségből alkalma van rá, vagyis ha a sűrűn kívül kaphatja a gyöngé állatot. Nyaranta halak és vízi szárnyasok (legkivált szárcsák) képezik zsákmányát, de a darut, sőt a gólyát is leüti. Költési idejében a legkeresettebb vadja leginkább a szárcsa. A vadludak és kacsákkal néha nagy hajszákat rendez és vad száguldásaival — kivált őszi madáresportosulásakor — a tavak egész vadállományát a levegőbe robbantja s űzi-hajtja maga előtt a teméntelen vadat, mintha megvadult ördög bújt volna beléje. — A halakban is, minthogy leginkább a nagyobb példányokat fogdossa, sok kárt okoz. Midőn halra vadászik, sirály módjára lassúdad, kimért szárnycsapásokkal húz a vizek fölött, csak akkor lebeg csérszerűen, midőn a víz fölött halat figyel, melyre zsinóregyenesen veti le magát; különben pedig zsákmányát suhogó lecsapással szokta hatalmába keríteni s ha a szükség kívánja, olyan gyorsaságot képes kifejteni, hogy a sólyomnak is becsületére válnék. Ha halra csap, szemmértéke olyan biztos, lehet mondani csalhatatlan, hogy sikamlós prédáját nincs rá eset, hogy elszalaszsa; néha azonban a hal oly kétségbeesett mozdulatokat tesz karmai között, hogy azt újból szabadon bocsájtani kénytelen. Alig éri el azonban a kisiklott préda nedves elemét, a sas már ismét a hátán terem s örömrivalgások között emeli a magasba. Állítják, hogy a rétisas néha részben a víz alá is bukik a hal után, hogy azt hinné az ember, hogy befullad; ami állítólag meg is történnék néha, midőn erejét túlbecsülve, igen nagy és erős halat támad meg. Tényleg az ily „lebukások“ alighanem minden esetben kényszerűek is, azaz a megragadott nagy hal húzza le a sást a víz alá (annyira, hogy csak a kiterjesztett szárnyai maradnak ki a vízből, ezek segítségével tartva fenn magát). Némelyek, kik a sasnak ezt az érdekes fajtát csak hegyes vidéken figyelték meg, abban a téves hiedelemben vannak, hogy ez a madár ritkán, inkább csak kivételesen halásznék. Ezt illetőleg azonban én egészen ellenkező tapasztalatokat szereztem s ezek alapján bizvást állíthatom, hogy a rétisas, ahol a halaknak bővében van, — kivált ha könnyen hozzá juthat, — majdnem kizárólag ezekkel táplálkozik. Valahány rétisas csak megfordult kezeim között a tavasi és nyári hónapokban (kivéve a hegyes vidékről kerülteket), mindannyiát szinte torkig tömve találtam halak (főleg tóhalak) maradványaival, különösen halszálkákkal; egyéb táplálék alig fordult elő e mellett. Régebben a csongrádmegyei őrgróf Pallavicini-féle uradalom haldús tavánál: a „dócsi tó“-nál (már rég lecsapolták a mércsikéző vízyűkük) kiváló alkalom kínálkozott e sasfaj táplálkozási viszonyainak tanulmányozására s ugyanott megfigyelték, hogy kivált aszályos években, midőn a tó vize a minimumra szállt alá (minek következtében a sok hal szemmel láthatólag a sekély pocsolyákban vergődte át az életet), az itt lócséreknek nevezett nagy sirályfajok és gémeiken kívül még a rétisas volt az egyik főhalászmester. Gyakran fél vagy egész tuczatot is le-

hetett látni egyszerre a tó felett, amint nagy örvényelő köröket vágva keringtek, kémszemléjüket téve ilyenkor a magasban. Ezeket pedig mind a sok féldöglött hal csalta oda, melyekből aztán ki is vették a részüket. Egyébiránt hogy milyen szenvedélyes halínyencz a rétisas, következtethető abból is, hogy még télen is kész a halászkodásra, ha alkalom kínálkozik rá. Régebben ugyanis többször megfigyeltem, hogy ellátogatott a halászok lékjeihez s oly szigorú figyelemmel s kitartással leste a felbukkanó halakat, hogy a melancholikus halászgémnek is becsületére vált volna — és hasonló ügyességgel is kaparította meg sikamlós prédáját hirtelen markoló karmaival, mint a gém csőrével, amikor az odavág, mintha aczélrugó pattantaná előre vékony, behúzott nyakát. Egy időben a Tisza felső vidékén tartózkodva, azt tapasztaltam, hogy a rétisások (meg a vadmacskák) a vidra által a jégre kirakott halfejekből táplálkoztak csaknem egész télen át. Különbözik telente, de sőt őszi időben is már, lejár a rétisas a dögre is; birkadög idején igen csak megkeresi az esett birkák hulláit az Alföldön; birkadöggel lehet legbizonyosabban kelepcebébe és lövésre is csalni. Említést érdemel még, hogy e sasfaj gyakran 3—4 tagból álló kis társaságokban barangolva vadászik (valószínűleg a szülék fiaikkal) — és mikor így többben együtt vannak, néha a megkaparított zsákmánnyal csodálatos lapdajátékot visznek véghez, ami egyébiránt valószínűleg nem egyéb, mint a fiatal sasoknak az öregek által való gyakorlati oktatása a préda helyes és ügyes pedzésében; épen mint ahogy a galambász sólyomnál is megfigyelhetjük. Ugyanis az a sas (valószínűleg az egyik öreg madár), amelyik a prédát megkaparította, azzal felemelkedik jó magasra s hirtelen visszaejti terhét; ekkor egy másik kapja fel és szinte aláejti — és így tovább; s ez így folyik hosszú ideig, ha valami meg nem zavarja ezt a legszebb látványt nyújtó multságukat, — végül pedig közösen fellakmározzák a sok lehajigálástól valószínűleg jól összepotyolódott prédájukat (nyulat, bányt, ludat), ami — mint néhányszor távcső segélyével a délvidéken alkalman volt figyelemmel kísérhetni, — nem minden csetepaté nélkül esik meg, komoly veszekedésre azonban nem kerül a dolog. Hanem a amily engedékenyek egymás iránt a fészekaljok és sasszülék, ép oly türelmetlenek az idegenekkel szemben és kivált a magánosan élő öreg remeték vagy is az u. n. vadorzó példányok állandó vagy ideiglenes tartózkodási helyük vidékében (illetve vadászterületükön) hasonfajú vagy más sasfajt meg nem szenvednek s ha lehet, az idegen betolakodót mindig kiverik, vagy legalább is örökös harcban állnak vele; fészkelési térkörüketben (mely állítólag $1\frac{1}{2}$ □ mértföldre terjedne) szétszórva található, halászterületeikre azonban kevésbé féltékenyeknek látszanak. Régebben ugyanis, mikor még egyeddúsabb előfordulása volt nálunk a rétisasnak, — gyakran láttam, hogy másfél tucsat is keringett egyes tavak, a Duna és Tisza holt ágai s egyéb halas vizek felett.

Hasonlólag igen kártékony, vagy talán még kártékonyabb halpusztító sasfajunk, az alkatára nézve a rétisasnál sokkal kisebb u. n. **halvágó** vagy **kis halászsas** (*Pandion haliaetus*). Ez az *igazi*, vagyis a tulajdonképpeni *halászsas*. Valóságos szárnyas vidra ez különben, mely ép úgy, mint említett négy lábú vízi rabló, talán kizárólag csakis halakkal táplálkozik, — miért is a vadásznak semmi

leszámolni valója nem akad vele; hanem persze annál több a halkultura gyámolítóinak, kivált ha odaszokik a halgazdaság vizeire, ahol könnyű szerrel bő zsákmányra tehet szert s annak is a javát-nagyját pécézteti. Mert kifog akkora halakat hihetetlen ügyességgel a benépesített vizekből, de a Dunából is, hogy a saját testhosszával vetélkednek azok hosszúságukra nézve. Néha aztán megjárja ez is a nagy halakkal, amennyiben nem ritka eset, hogy a víz alá rántják és bele fullasztják. Mikor a víz alá bukik a halászsas, azt soha se a maga bukdácsoló kedvtellésből cselekszi, hanem a hal rántja le; igaz, hogy aztán ismét ügyesen fellöki magát a víz alól s kiemeli ficzkándozó prédáját s felszáll vele, — hanem az is igaz, hogy nem mindig sikerül ez. Erre vonatkozólag *Békés-Csabáról, Tarján Tibor úrtól* (1899. évi decz. 26-áról keltezve) a következő tudósítás érkezett „*A Természet*“ szerkesztőségéhez: „Nem ritka eset az orv-madaraknál, hogy önvédelmükre vonatkozó előrelátási képességüket éhségből, de leginkább beléjük oltott vérszomjuknál fogva teljesen elvesztik. E valóságnak illusztrálására van szerencsém az alább közölt érdekes esetet felhozni. E hó elején tartott hetivásár alkalmával nagy mennyiségű halat szállítottak eladás végett Békés-Csabára. A sok hal között egy különösen hatalmas (méteres) harcsa ragadta meg a vevőközönség figyelmét, annál is inkább, mivel háta közepén úszó-hártyaszerű abnormis két kinövést vettek észre, mire az árusító is figyelmettetve lett. Többek kérésére csakhamar kivágottat a hal testéből ezen abnormis uszony. Legnagyobb meglepetésben reszesültek, midőn közelebbi vizsgálat után, mint hiteles szemtanúk állítják, az alsó lábszárcsonton csont újjakat s azokon hatalmas, éles orv-madár-karmokat fedeztek fel. E ritka eset másképp meg nem magyarázható, minthogy ez a ragadozó madár erejében túlbizakodva, éhségtől s vérszomjtól hajtatva, reá csapott a nagy harcsára, melynek ereje ellenfeléét jóval felülmúlván, még mielőtt az orvtámadó a hatalmasabb hal támadottja testéből karmait kiránthatta volna, magával ragadta a folyó mélyébe, hol méltó halálbüntetését lelta.“ — Állítják, hogy a halászsas — noha csak kivételesen — de néha az emlősöket és madarakat is megtámadná. Nekem többször volt alkalmam ezt a madarat megfigyelni, sőt néhány ízben tartósan is figyelemmel kísérhetni életműködését, de soha sem tapasztaltam, hogy a halon kívül más préda szerzésére adta volna magát, eltekintve az olyan kivételes esetektől, midőn korai, vagy idején túl való vízfagytaival szokott haltáplálékához nem juthatott. És így bizton állíthatom, hogy táplálékát kizárólag halak képezik, — és ezt a madarak annyira tudják, hogy legkevésbé sem félnek tőle, sőt számos példa van arra, hogy apróbb szárnyasok fészkeiben ütik fel tanyájukat és ott költenek. — Természetesen halászati szempontból igen kártékony állat ez és méltán nevezhetném szárnyas vidrának, mert még a rajokban járó csérek és sirályoknál is több kárt tesz a halászatnak oly vidékeken, hol állandóan tanyázni szokott. Ha az általa éven át elemésztett halakat hozzávetőleg 200 fontra becsüljük, akkor még meglehetősen messze járunk a főösszegtől. Tekintetbe veendő itt, hogy roppant élénk, úgyszólván örökmozgékonyaságú szárnyas ez, mind a sirályok és élénk ösztönénél fogva napi tevékenysége alig szünetel valamit. Folytonosan a víz fölött lebeg rendszeren alig puska-lövésnyi magasságban, a víz

felszínére kerülő halak után kémkedve s folytonos vizsgálódások közt alá s felmesszire bejárja lankadhatlan szárnyain a vizek vonalát, a tavakat és minden halas vizet, amely csak lakóhelyének környékében fekszik és e tekintetben oly jó topografus, hogy nincs halas vízterület, még a legkisebb vízfoltot se véve ki, melyet tapasztalásból ne ismerne s időnkint fel ne keresne, még pedig némely pontját a folyónak vagy egyes vizeket naponkint majdnem percze ugyanazon időben, vagy legalább is ugyanazon órában, — és hogy nem olyan vad, emberfélő madár, mint sokan hiszik, bizonyítja az is, hogy évekkel ezelőtt Szegeden, közvetlen a város és a vasúti indóház közt fekvő tavon, hosszú ideig megfigyelhettünk egy halászsast, amely ott elfogulatlanul és minden félelem nélkül úzte mindig sikeres halászmesterségét, napról-napra megtartva pontos beérkezési idejét. Sokszor egészen közvetlen közelből néztük mesterkedéseit, vércseszerű libegését, amint megállt a levegőben s függött, verdesve a szárnyát vércse módjára, míg egyszerre összekapva magát, nagy erővel odapuffant a víz tükrére s kimarkolta ficzkándozó zsákmányát, mire aztán ugyanazon légi útján, amelyen s amerről jött, elhagyta vadászatának színhelyét. Ennek a sasnak is, mint különben minden halebő madárnak, szemmértéke olyan biztos, hogy a legnagyobb ritkaság az, hogy lecsapáskor célját eltéveszse s prédáját ekként kisiklani engedje. Hanem ha megragadta, nincs hatalom, amely kiszabadíthatná körmei közül s vízi magával a néha bámulatos nagyságú halakat szokott mézszárszékjéhez, amely célra legtöbbszörre valami csonka fatörzs, vagy ott, a hol költ, kizárólag a fészke szolgál. Könyökben hátrahajló szárnyai, sokszor bíbicyszerűen modoros repülése már mesziről felismerhetővé teszi s jelzi milétét a vadásznak, ki már a szép trófea kedvéért se pardonérozza a puskaélre kerülő példányokat — s valóban nem utolsó vadászszákmány is ez a ritka, talányszerű madár, ez az ornitológiai rejtély, mely külsejére sas, repülésében a bíbic és sirály mozgásait egyesíti, míg csontváza egészen az uhura vall s mégis halászmadár, vízi állat; voltaképpen pedig egy különálló alak, melylyel nem lehet mit csinálni a tudományos rendszerben.

Egy ilyen különleges orymadár alak még nálunk az u. n. **kígyászsas** (*Circaëtus gallicus*), mely némileg közepen van a halászsasok és ölyvek közt; magaviselete, életmódja és szokásai, általában életének főbb mozzanatai azonban inkább az ölyvök természetére vallanak és így több joggal mondható ölyvnek, mint sasnak. Különben ez a madár a vadállományra jóformán ártalmatlan, egerekkel, patkányokkal, hüllőkkel, legfőképpen pedig kígyókkal táplálkozik. Ahány példányt csak fölbonczoltam, mindenikben találtam mérges kígyót. Általában úgy látszik, hogy a kígyópusztítás a főhivatása, ennél fogva igen hasznossá válik, csak kár, hogy kevés akad belőle, amennyiben az országnak csak egyes vidékein van elterjedve, de sehol se közönséges, miért is megfigyelése igen nehéz. Nem is sok adat van róla az irodalomban feljegyezve; újabban azonban *Czynek Ede* erdélyi ornitológus igen érdekes adatokat tett közzé e madárról a „Magyar Ornitológiai Központ“ folyóiratában (Aquila, 1897., pag. 254.), miket e ritka szárnyas alaposabb megismertetése céljából kivonatossan közölni az akábbiakban jónak láttam. A kígyászsas ennek a századnak az elején sok ornitológus

előtt ismeretlen volt s életmódját csak a hatvanas évek vége felé ismerték meg alaposabban. „Igen gyakran valami világosabb ölyvnek nézték s ezért figyelemre sem méltatták, pedig még nagyobb távolságról is alig lehet ez utóbbival összetéveszteni, mert az a nagy pihés gyűrű, amely ugyancsak nagy, sárga szemét övezi, sajátságos testtartása és fejének, mellének s hasának feltűnően világos színe a még annyira világos színezetű egerész-ölyvtől is megkülönbözteti. Néhány természetvizsgáló ezt a madarat a sasok közé sorozza, magam azonban, jóllehet, bizonyosan átmenetet képez azok és az ölyvek között, inkább az ölyvfélék legelsőjének tartom, mert némely tekintetben megegyezést látok közte és az egerész-ölyv között. A sasokra emlékeztet lassú, kitartó röpkélése, látható szárnymozgatás nélkül való tartós lebegése, éles tekintetű szeme és fejének s nyakszirtjének hegyesen végződő tollazata, míg függögetése, amelyet a prédának kilesésénél gyakorol, inkább valamely kisebb sólyomfélének juttatja eszünkbe. Tollazatának leírását s testi méreteinek közlését e helyen feleslegesnek tartom, úgyszintén általános elterjedéséről sem akarok szólni, csupán csak az erdélyi részben való eljövételéről és fogságából szerzett saját tapasztalataimról akarok számot adni. Már a „Comité für Beobachtungstationen in Oesterreich-Ungarn“ első évfolyamában megemlékeztem a kígyász-ölyvről.* 1883. óta vagyok fogarasi állomásomon, volt rá tehát alkalmam vadászataim, különösen a medvére való hajtóvadászatok alatt, midőn az erdőt száz meg száz paraszt pokoli lármája verte fel, hogy a nyugalmból felzavart kígyász-ölyvet megfigyelhessem. Sas módjára vonta lassan és nem nagy magasságban köreit az erdei tisztások felett. De nemcsak a fogarasi havasok aljában, hanem más tájakon is, ahol messze kiterjedő nyugalmas erdőségek vannak, ott is láttam ezt a madarat hébe-korba; még pedig nem mindig a bükkerdő volt az, amely neki tanyát adott, hanem tölgyes és fenyves is. Gyakran láttam, amint lassan a fészke felé tartott, karmai közt kígyóval, amely mint valami kötél-darab lógott le, láttam akkor is, midőn a mező vagy valami vizes rét felett prédára lesve keringett, vagy egy tócsa, vagy patak partján mozdulatlanul ülve lesett. Az esti vagy a reggeli szürkületben oly magas, egyedül álló fákon találtam ülve, amelyről szabad kilátás esett. Mozdulatlanul, magasra emelt testtel ült ilyenkor s bár nem is volt fedezetem, egészen a fa alá engedett, úgy, hogy lelőhettem. Ennek a bizalmasságnak, amelyet minden fán ülő kígyász-ölyvnél tapasztaltam, az lehet az oka, hogy ezt a madarat ritkán, vagy soha sem bántja ember. Noha egyik s másik nagy sárga szemét nagyon is rám szegezte, tovaszállásra egyik sem gondolt, úgy, hogy a kígyász-ölyv elejtése kevesebb nehézséget okozott nekem, mint egy vércse lövése. Nem az volt egyedüli célom, hogy ezt a határozottan hasznos ragadozó madarat lelőjem, hanem hogy a szabadban való viselkedését megismerjem, azért tehát gyakran elnéztem azokra a helyekre, ahol már láttam egyszer a kígyász-ölyvet. Többnyire oly helyeken akadtam reá, amelyeket

* *Czynk* a kígyász-sast következetesen mindenütt kígyász-ölyvnek nevezi értekezésében; én is csak azért említem a *sasok* között, mert ez a neve szélesebb körű elterjedéssel bír amannál.

valami vízecke öntözött, mocsaras réteken, pocsolyák szélén. A fával csak helyenként benőtt síkságokon, ha még oly bővében volt is ott a neki való táplálék, soha sem láttam. Mint már említettem, vagy lassan keringet tartózkodási helye felett, vagy mozdulatlanul ült valami kiemelkedőbb ponton. Ha a prédát keringés közben meglátta, egy ideig lebegett felette, de aztán nem csapott rá a súlyomféléket jellemző gyorsasággal, hanem lassankint lejjebb ereszkedett s mint rokona, az egerész-ölyv, kis darabon a föld felett tovasuhanva, messze kinyújtott lábbal szállt a földre, hogy zsákmányát megkaparintsa. A mocsaras tócsába gyakran majdnem hasig gázolt be s aztán féllábbal ragadta meg a prédát. Amilyen nyugodtnak és kényelmesnek látszott különben, amily kevésbé törődött környezetével, oly élénk és dühödött lett, a mint egy másik fajabelije melléje ereszkedett, meglátva ennek szerencsés fogását. Karmaival s szárnyával gyakran úgy megtépázza egymást a két ellenfél, hogy a toll csak úgy repült s a zsákmány a legtöbb esetben veszendőbe ment. Mikor végre az egyiknek engednie kellett, a győző a préda keresésére indult, de amelyet, mint mondám, nem mindig talált meg. Ha semmi sem zavarta meg madarunkat, úgy vagy mindjárt helyben költötte el kényelmesen a fogott prédát, vagy fészkéhez szállt vele. — Két év előtt egy fiókát kaptam, a melynek még csak a szárnyán s a hátán volt egy kis pelyhe. Mikor már majdnem teljes nagyságát s erejét elérte, táplálkozására nézve többféle megfigyelést tettem rajta. Így egy esetben sikló-kígyót, patkányt és két nyírott szárnyú verebet adtam neki egyszerre. A patkány gyorsan egy szegletbe szaladt, a verebek ide-oda ugráltak, a kígyó a víztartó felé csúszott a porban. Alig látta meg ez utóbbit a kígyász-ölyv, villámgyorsan rácsapott ülőkéjéről s féllábvál megkapta szorosán a feje megett, míg a másik lábával a kígyó görcsösen vonagló testére lépett. Nyitott szárnyával sokszor csapkodott, éles hangját hallatta s e közben egy pillanatra sem tekintett félre zsákmányától, a verebekre s patkányra azonban ügyet sem vetett. Egy darabig gyönyörködni látszott prédájában, azután elnyeléséhez fogott a fejénél kezdve. Minden nyelésnél átharapta a kígyó gerinczét a nélkül, hogy darabokat tépett volna belőle. Rövid idő alatt el volt nyelve a csaknem méternyi kígyó, amire aztán újra ülőkéjére szállt a madár s több mint egy órát nyugalomban töltött. Nemsokára megújult az étvágya, mert mohón kapta el az egyik verebet a másik után, amelyeket széttépett s elnyelt. Hogy a patkány meg ne szökhessék, megfogtam azt egy ronggyal s a legközelebbi napig drótkalitikába zártam. Amint másnap a pajtába eresztettem a patkányt, az én „Jancsim“ villámgyorsan csapott rá s félig nyitott szárnyal ugrálva közeledett feléje s egy fogással megragadta a menekülő rágcsálót. Ezt is úgy fogta meg, mint később a félig kinőtt csibéket, hogy karmait a nyak s a fej közé vágta s ezzel minden ellenállást lehetlenné tett. A másik lábával is rálépett azután a zsákmányra, harszi kiáltást hallatva. A patkányt is úgy tépte szét, mint a madarakat s aztán darabokban nyelte el, miután már gerinczét a nyakszirten átharapta. Legszívesebben a kígyót ette, és pedig úgy a siklót, mint a harapós, mérges viperát. Ha egyszer megragadta a kígyót, többé el nem eresztette, ha még annyira csapkodott is az, ha még úgy körülgűrűzte is őt s a

tehetetlen erőködésekben macska módjára látszott gyönyörködni. Pajzsokkal páncélozott lábai különben is ellentállnak minden kígyóharapásnak, továbbá sűrű tollazata s a préda megragadásakor kitárt és mozgatott szárnyai is kitűnő védelmül szolgálnak. Hogy azonban a kígyász-ölyv még sem méregálló, arról meggyőződtem. Mikor ugyanis a madár már befejezte vedlését és tollazata hibátlan volt, elhatároztam, hogy megölöm s kitömöm, előbb azonban próbát teszek vele, vajjon méregálló-e? Vivariumomban két viperám volt. Ezek közül kivettem a nagyobbikat, egy veresbarna darabot, s a megkötözött kígyász-ölyvet a fején, szárnya alatt s a mellén megharapattam vele, azután újra szabadjára eresztettem a madarat. Ez délelőtt történt; délután a viperát beeresztettem a pajtába, de a madár nem támadott rá. Csendesesen ült „Jancsi“ az ülőkén s még hívásomra sem mozdult. A következő napon még rendes helyén ült behúzott nyakkal, a betegség minden jeleivel. A harmadik napon a földön ült felborzolt tollazattal, szárnya alá hajtott fejjel s egészen bénultnak látszott; s amint másnap reggel megint feléje néztem, már halott volt s merev. Bizonyosan az éj folyamán múlt ki. Sajnáltam a pompás állatot, amelynek tudásvágyom áldozatává kellett lennie. A szabadban, úgy hiszem, soha sem éri kígyó marása, mert mint említém, lába, tollazata s kivált ügyessége megvédi ettől. Most kitömve díszíti gyűjteményemet egy másik idősebb darabbal együtt. Még azt említem meg, hogy a kígyász-ölyv is ad ki okádékot, mint a hogy a többi ragadozó szokta s ez az általa elpusztított kígyók pikkelyleiből áll. Mert ritka s mert szép dísz a szobának ez a madár, azért a vadász s az ornitológus szemében kívánatos darab. Mégis szót emelek védelme érdekében, mert határozottan egyike leghasznosabb madarainknak, mert a kígyóféléknek legnagyobb ellensége s leginkább tud gátat vetni az annyira mérges és igazán félelmetes vipera elszaporodásának. Hasznossága mellett számba sem jöhet az a kár, amelyet kígyó hijján békák és apró madarak elpusztításával okoz, annál is kevésbé, mert főtáplálékát mégis csak a mérges kígyónemzetség képezi.“

A hazánkban élő sasoknak még két fajáról kell megemlékeznem; az egyik a **törpe sas** (*Aquila pennata minuta*). Ez a legkisebb sasfajunk, de egyike a legbátrabb ragadozóknak. Kizárólag a szárnyas vadféléket üldözi. Leginkább foglyok, galambok, rigók és pacsirták képezik táplálékát, de sok más hasznos madarat is elpusztít; az egereket és rovarokat sem veti meg, azonban utóbbiakat alighanem csak szükségből vadászsza. Oly kitűnő röpülő, hogy a galambokat is — mint többnyire minden szárnyast — röptükben fogja el.

A **berkisasok**-nak nálunk előforduló 3 faja (a *kis berkisas*: *Aquila pomasina* [naevia], a *nagy berkisas*: *A. clanga* és a *keleti sas*: *A. orientalis*) leginkább vízi madarakkal táplálkozik (*A. orientalis*?), de a baromfiakra is rájárnak, sőt a libalegelőkön se ritka jelenségek s fölkapkodják a kislibát. Nyilván a vízi madarakon kívül a kisebb szárnyas vadfélék se hiányzanak étlapjokról és nemcsak a berki, de alighanem az erdők szárnyasai se mentek üldözések elől. Csöndes erdei hajtások alkalmával gyakran látni egyeseket (őszszel) az erdők koronája felett vizsgálódva, alacsonyan tova húzni. — Tavasszal szenvedélyes békafalók és gyíkpusztítók, de a rovarfélét: sáskát, tücsköt stb. is fölszedik, va-

lamint egeret is fognak és ha könnyű szerrel hozzájuthatnak az utóbbihoz (egeres időben), igen sokat elpusztítanak belőle. Szükségből a dögöt sem vetik meg, de hernyót, gilisztát is találtam egyes példányokban.

Vadászati szempontból bizonyára a legkártékonyabb szárnyas ragadozók közé tartoznak a régi világ kegyelt, arisztokratikus madarai a **sólymok** is, mint az apróvadfélék egyik legvérengzőbb pusztítói, melyeket kiváló egyéni képességeik: magas fokú értelmességök, bátorságuk, sőt vakmerő jellemük, vérszomjival párosult öldöklési szenvedélyük — a röpülés művészetének utólérhetlen képességével — és a végtelen zsákmányolási ügyesség: a legfélelmezből légi zsványfajzatok sorába emel. És különösen a nagy, erős fajok azok közülök, amelyek a legveszedelmesebb vadpusztító elemet képzik s bizony, semmi nemesebb jelleget, intelligensebb vonást nem lehet tulajdonítani nekik, mint ezt némely idealista író teszi, állítván a többek közt, hogy „a sólyom neumes voltának teljes öntudatában van“ (!) s hogy „áldozatát készakarva fölveri s délczegen mintegy harcra hívja ki, mint önérzetes harczfi, ki a küzdelmet igyekszik egyenlővé tenni“, hogy „mintegy esélyt nyújtson a prédának a menekülésre“ (!) — s több eféle badarságot. Hogy a sólyom készakarva fölveri prédáját, az való; hanem nem ám valami nemesebb indokból cselekszi azt, hanem csak azért, mert kénytelen vele, lévén az ily eljárás fajlagos szokása neki és tényleg talán a sólyom soha sem, vagy csak nagyon kivételes esetben vág le földön ülő madarra, hanem felveri, kiriasztja helyéből s úgy fogja el. Midőn lecsapni készül, kissé fölvágva magát, szárnyait a testéhez kapja s ekként hirtelen sulyokká idomulva, függőlegesen, mintha égből hullna, veti le magát áldozatára.

A nagyfajta sólymok közül kártékonyaság és ragadozási képesség tekintetében különösen a **galambász** vagy **vándor sólyom** (*Falco peregrinus*) tűnik ki. Ebben a fajban nemének összes jellemvonása egyesül. Ez a legkiválóbb faja és különben is minden tekintetben prototipus alakja a sólymoknak. A madaraknak ennél veszedelmesebb, gyilkosabb ellensége nem létezik, mely okból a vadászterületek gondozóitól a legkíméletlenebb üldözést érdemli.* Ugyanis nemcsak hogy a *tűzok* (sajátszeműleg láttam, midőn a nyakába csimpszkedve gyötörte) s ezzel együtt az összes apróvadfélék, különösen pedig a fogoly és vadkacsa, hanem — a legkisebb szárnyast sem véve ki — egyetlen madár sincs biztosítva támadása elől. A fáczánosoknak minden időben a legfélelmezből látogatója, illetve inkább csak a kerülgetője, hogy alkalmilag kiszoríthasson magának egyet-egyét a pompás madarak közül; telente pedig nincs a varjaknak, foglyoknak és házi galamboknak szívósabb üldözője ennél. Félnék is tőle ezek a szárnyasok s menekülnek előle, ahogy csak tudnak. A galambok, amint szemügyre veszik, nyílgyorsan sietnek dúczaik

* Dietzl így nyilatkozik e madárról: „Főképen a vándor sólymok szeretnek a mezei vadászatok csendes részvényesei közé beállani; valamely határvölgyön, fán vagy útjelzőn csendesen meghúzódva várják, míg valamely fogolycsapat felkel, hogy villámgyorsan közéjük csapva, néha a vadász szemeláttára ragadják ki belőle áldozatukat. Ezen veszedelmes rablónak pusztítása már csak azért is szükséges, mert p. o. egyetlen vándor sólyom téli tartózkodási helye környékén a fogolyállományt majdnem teljesen tönkre teheti. Zsákmányát ritkán hibázza el, de ritkán képes teljesen megenni is, amennyiben az ölyvek rendszeresen elveszik tőle.“

GALAMBÁSZ SÓLYOM.

Thorburn rajza.

felé s elég eszélyesek mindig a sólyom fölé kerekedni, jól tudva, hogy e rabló mindig *felülről lefelé csap* s ha néhány kísérlete nem sikerül, szégyenülve tovább áll. Egyébiránt a galambokra majdnem mindig megfontolt terv szerint vadászik, mint a héja. Ha a mezőn szedegető galambokat vesz észre, azonnal leereszkedik s földszint repülve, egyszerre csak előbukkan valami földhullám mögül s a felrobbanó farka közé vág, vagy pedig ha azok felemelkedtek, iparkodik köztük *felbújni*, vagyis a csapat *főlé* kerekedni — s ha ez sikerül neki, kiszemel egy — többnyire viritó színű — galambot s sulyokká alakulva, gyorsan, mint tűnő gondolat, aláhull prédájára; de abban a pillanatban, midőn megragadja, illetve eléri zsákmányát: szárnyai ismét szétterülnek s nehézkesen tova-repül vergődő áldozatával. — Ez a sólyom szokásaira nézve sokban megegyez a héjával és semmivel sem ártalmatlanabb, mint amaz. Ettől is csak úgy félnek a madarak, mint amattól, sőt láttára valóságos rémületbe esnek s eszeveszetten kelnek szárnyra, holott ha nyugodtan a földhöz lapulva maradnának, mentve volnának. Néha, ha nagyon éhes, vagy nyaranta, midőn a mezei termények még lábön állva jól fedő búvóhelyeket nyújtanak a táplálékul szolgáló állatoknak: többnyire alacsonyan röpködve vadászik s ekkor összevont botfarka elárulja a vadásznak; azonban ha a városok fölött kering, bukdosó sportgalambokra lesve: megmérhetlen magasban tartja kémszemléit s csak a kellő pillanatban hull le szemmel nem követhető gyorsasággal, egy pillanatra fekete vonalat rajzolva bele az ég kristályába, — azután pedig kilendül ismét hegyes szárnyával a nagy síkba, mintha bűvészet dirágná a szem elé. — A galambászok rendkívüli fogóképessége miatt roppantul féltik tőle magas-szállású sportgalambjaikat s igen csak megtudják különböztetni a többi galambesízsár ragadozótól. Általában a galambászok soha sincsenek tévedésben a galambokat „pedzeni“ szokó szárnyas tolvajokra nézve s azokat nincs rá eset, hogy fajilag összetévesztenék. Ismerik mindegyiket külön-külön, a héját, a galambász sólymot, a karvalyt, a kis ölt és ölyvet, habár vidékenként legtöbbnyire más és más nevet adnak is nekik. A karvalyról pl. mindenik azt mondja, hogy ez a galambot „nem fogni“, csak „fölijeszti“; hasonlóan a kis ölt is. E kettő közt különbséget nem is tesznek névleg, hanem „verebésző“ számba megy előttük mindegyik. Az ölyvről szintén azt mondják, hogy ez sem bántja a galambokat, „csak fölijednek tőle, ha látják“; — ám a héját már kitüntetik, mint veszedelmes „galamblopót“, melynek „kerek szárnya vagyon.“ — De ennél is „czudarabb férög“ (a szegedi galambászok kitétele szerint) a „*hegyes szárnyú*“. Ez hordja el a „purezlit“ legtöbbnyire s ettől fél legjobban a galambász, mert ez üres marokkal ritkán távozik s ez: a *galambász sólyom*, mely néha már augusztusban elkezdvén galambvadászatait, folytatja azt tavasz végéig. — Károsságát még az is fokozza, hogy fogott prédáját a kányák s más ragadozók gyakran kiragadják karmai közül, vagyis addig kergetik, üldözik, míg azt elbocsájtja. *Brehm* megfigyelte, hogy egy galambász sólyom egymásután három kacsát fogott s mindegyiket kierőszakolták tőle a kányák, csak a negyedikkel (!) szállhatott odább. — Én magam is nem egyszer láttam, hogy a kányák és ölyvek valósággal a szájából vonták ki a falatot —

anélkül, hogy valami nagyon védekezett volna erőszakoskodásaik ellen. Általában az ily koldulások azt a benyomást tették rám, mintha a sólyom semmi ellenséges indulattal nem viseltetnék az élősködő fráterek iránt, sőt mintha bizonyos készséggel engedné át az ügyetlen lazaróniknak vadját, sokszor *önként eléjük is vetve* azt.

Nem kevésbé vakmerő sólyom-faj az a kis ragadozó is, mely ősszel, mint téli vendég, szokott hozzánk kerülni északibb hazájából s melyet a nép rendkívül öldöklő természete miatt *ölű* (Falco merillus, *Gerini* [aesalon]) néven különböztet meg. Ez a faja a sólyomnak vakmerőség tekintetében még talán a galambász sólymon is tulatesz s e mellett valóságos menyéttermészetet árul el, amennyiben a nálánál jóval nagyobb madaraknak: túzoknak, lúdnak stb. a hónaljukba vágja magát, szinte testükbe furakodik s addig gyötri őket, míg halálra váltan le nem hullnak. Erre nézve egy ízben igen érdekes megfigyelést tettem, mely érdemes a följegyzésre. Kora tavasszal történt. Egy tiszai sárréten a nemes mocsári szalonka vadászatának hódolva, az órákig tartó zsombék-mászás fáradalmaitól kimerülten, a rét szélén egy rőzserakásra telepedtem le rövid pihenőre, miközben érdeklődve szemlélgetém távcsővem segélyével a lápvídek távolabbi pontjait, a madárélet jelenségeit kutatva. Hanem kissé még korán volt. Az érkező, távozó vagy ide-oda vonulató szárnyas vándoroknak a messzeségben ködfátyolszerűen elő- s továtűnő mozgalmi még nem igen gyönyörködtették a szemet. Szóval a rét körén általában még a jellemző *lappangó* élet járta; de azért volt a vidéknek már némi élénksége. Trifkolt, csiukolt a sok aprófaj kacsa, még téli idegen vendégeink; ezek mellett azonban alig némi csekély számú igazi hazás faj, hanem annál több jegesrucza, melyek csak úgy csillogtak a nap biborában, a mint verdeső szárnyaikkal vízgyöngy-záport támasztva, az ködszerű aranyharmatárként hullott vissza reájok. Fehér-fekete tollazatukat egészen tisztán kivehetém távcsővem segélyével. — Nagyon bent, a rét közepe táján, roppant mennyiségű vadlúd darvadozott, gágogott torkaszakadtából és szünetnélküli folytonossággal. Hanem ezuttal olyan idegenszerűnek tetszett ez a különben megszokott gyülekezésük, viselkedésük nekik. Mintha valami fenyegető veszély riasztgatta volna a hangos torkú népet! Persze, a nagy távolság miatt erre vonatkozólag valami bizonyosat megállapítanom nem igen lehetett. Csak azt láttam, hogy van ott roppant mennyiségű vadlúd, melyek minden rendszernélküli össze-visszasággal idegesen kavarnak az avas nád felett; hanem például sast, vagy más orvadarat, amely támadta volna őket, sehol a láthatáron felfedezni nem tudtam. Szóval a rejtélyes lúdlázongás okával sehogysem sikerült tisztába jönnöm. Hosszabb idővártatra azonban egyszerre csak elnémult a hangos madártömeg zajongása, mintha ketté vágták volna; ugyanekkor feltűnt nekem egy, az avas nádak felett, a gyűlésező lúdsokadalom irányából kifelé *siető* magános vadlúd, feltűnt pedig azon oknál fogva, amennyiben a szokott vadlúdrepüléstől eltérően s egészen szokatlanul, roppant sebességgel, mondhatnám nyilgyorsan hasította a levegőt! — El nem tudtam képzelni, mi történhetett ezzel az állattal, hogy ily vadlúdnál sohasem tapasztalt légi száguldást visz véghez, ami már csak azért

is felette különösnek és megmagyarázhatatlannak tűnt fel előttem, mivel közelében semmiféle szárnyas ragadozót nem láttam s a távolban sem mutatkozott ilyen, legkevésbé pedig a ludak félt ellene: a *szirti- és réti-sas*, melyek szoktak olykor egy kis vadlúdhajszát rögtönözni. A láthatólag nagyon megriadt jószág azonban folyton az említett gyors tempóban hasította a levegőt a felvett zsinóregyenes irányban. Már alig néhány száz lépésnyire lehetett tőlem, midőn hirtelen valami sajátságos, vadlúdtól még eddig nem hallott idegenszerű kiáltásokat, melyek a panaszos madársírás és a kétségbeesett sikoltás hangjait egyesíték magukban, kezdett hallatni s eközben irányt változtatva magasan felcsapott, majd ismét gyorsan lefelé suhant, jobbra, majd balra szökelt, lebegett, körbe forgott, szárnyait sajátságosan a testéhez csapdosta, — szóval csodálatos dolgokat művelt a levegőben. Majd hirtelen ismét nekiiramodott s az előbbi rendkívüli gyorsasággal repülni, szinte száguldani kezdett egyenes irányban s ily tempóban elhaladt pár száz lépésnyire; ekkor szárnyait mereven kifeszítve, roppant ívből hanyatlani kezdett mind alább és alább, míg végre földet ért s meredt szárnyakkal fekve maradt. A távcsövet le nem véve szememről, felcsigázott érdeklődéssel lestem a további fejleményt. — A lúd földreérte után kis vártatra, látszólag mintegy vég-erőfeszítéssel, erősen csapdosni kezdte a földet nagy szárnyaival, aztán egy hirtelen mozdulattal hátára, majd ismét hasra fordult, testén keresztül gurult, hempergett, szóval akként vergődött a földön, mint ezt egy roppant testi kínok által gyötört állatnál tapasztalni. Végre az erőltetetett vergődés megszűnt, a szárnyak mozdulatlan, de kifeszített merev tartásban maradtak, szóval a madár nem adott többé semmi életjelt magáról és teljesen holtnak látszott. Izgatottan kaptam fel fegyveremet s az avaron keresztül törtetve, egyenesen a madár felé siettem. Közelébe érve, vizslám húzni, majd állni kezdett. Nevettem és lehívni igyekeztem a kis dögöt, — de az csak állt szigorú figyelemmel tovább is s hallani sem látszott a különben mindig nagyon respektált vezényszót. Kissé csodálkoztam ugyan; ez egyszer azonban tovább nem foglalkoztam vele, gondoltam teljék kedve. — Ott feküdt a lúd lábaimnál a már leírt helyzetben. Gyönyörűen kifejlődött óriási gúnár volt. Érdeklődve nyúltam utána s egyik szárnyánál fogva felemeltem a földről. Hanem ebben a pillanatban nagyot bámultam: a lúd egész alrészre csurom vér volt! Bal szárnya alatt egy majdnem másfél tenyérnyi terjedelmű óriási, roppant seb látszott, vastagon aludt vér és zilált tollhalmazzal fedve, — nekem legalább egy futólagos rátekintésre úgy tetszett. — Kimondhatatlan sajnálat érzete fogott el a szegény állat iránt, de egyszersmind elirtóztam az érthetetlen, megmagyarázhatatlan seb láttára! Fegyverem vállra vetve s a holt állatot két kézbe fogva, közelebbi megtekintéséhez készültem. Ekkor, mintha csak vaktöltény robant volna fel a kezemben tartott állatban, hirtelen pillanatnyi tompa robaj hallatszott s a zilált toll, illetve a sebet roppant vastagon környező aludtvérretegből acézlugóként kipattanó alak ötlött elő, mely vilámgyors suhintása közben szinte arcomat érinté. Persze, hogy roppant meglepetésemben első dolgom volt a ludat földhöz teremteni, — de a másik pillanatban már tisztában lévén a helyzettel, a fegyvert arcomhoz kaptam. A lövés eldőrdült s még a füstöt el se kapta előlem a szellő, kis vizslám

Ó. I. T.

Thorburn rajza.

már is lábaimnál ült, szájában a hevenyében lekapott csodálatos valamivel, melynek jelenlétéről kiröppenése pillanatáig nekem még csak homályos sejtelmem sem volt, minthogy egy röpke pillantásra meg se is láthattam, annyira belemarta volt magát az állat testébe a vastag aludtvérreteg s felkúszált tollak közt. Közelebbi megszemlélés után kitűnt, hogy a manószerű tünemény tulajdonképen nem egyéb annál a roppant merész és vérszomjas, bár ökölnyi kis északi sólyomfajnál, mely nálunk csak téli vendég s a melyet — a mint már említém — a nép szája öldöklő természete miatt *ölű*-nek nevez. Én ezt a kis ragadozó madarat felette vérengző, roppant merész — helyesebben vakmerő — állatnak tartottam ugyan, de mégis, hogy oly nagy állatot, mint a vadlúd, megtámadni merjen s azt képes legyen meg is ölni — még pedig oly gyalázatos, egy vérszopó furia kegyetlenségével végrehajtott módon, — az képzeletemet túlhaladta! Visszaemlékeztem ugyan, hogy nem egyszer láttam szürke varjúval, sőt ölyvvel és bagolyhájával is viaskodni, kergetőzni; ámde én az eféle stiklijeit csak játszi kedvesapongásoknak vettem s eszem ágában sem volt azoknak valami komolyabb jelentőséget tulajdonítani, noha némelykor úgy tetszett nekem, mintha az incselkedése (?) tárgyát képező tollas fel-felhangzó sajátságos szava nem is annyira a jókedv szülte pajzán riadalom, mint inkább a legnagyobb ijedtséget és félelmet visszatükröző kétségbeesett madársírás hangjához hasonlítana. És ime, itt van ni, mennyire igazolta ez magát! — Különben e kis vérengző ragadozó madár rendes táplálékát apró madarak képezik s telente leginkább a verebeket üldözi nálunk, miért is a verébtanyák körül igen gyakori jelenség s nagy verébrilliókat rögtönöz a verébseregek hajkurászása által. Olyan apró madárfélet, melyet a levegőbe föl nem szoríthat, vagy amely előle röpüléssel nem igyekszik menekülni: nem fog, mert csak röpülőkre vág.

A vadászatra igen kártékony és roppantul vérengző sólyomfaj még a galambász sólyomnál többé-kevésbé nagyobb **ráró** vagy **kéklábú-sólyom** (Hierofalco saker) is, mely fajt sokan a *kelecsennel* azonosítják, vagyis inkább összezavarják, minthogy a sólyomzászat korában ezeket tömegesen importálva, nálunk szintén vadászatra alkalmazták s aféle sólyomkülönlegességeket képeztek akkor, mint a vadászebek közt jelenleg az angol vizslák. Ezek a sólymok voltak az igazi „fejedelmi vadász-sólymok“ (Hierofalco arcticus és H. gyrfalco) s Norvégia, Island vagy Grönlandból hozattak be. — A kéklábú-sólyomnak vagy rárónak nálunk több, egymástól szembetűnőleg elütő formája vagyon; de kártékonyság tekintetében igen csak megegyeznek egymással. Nincs szárnyasvad, — amelylyel csak megbirkózhatnak, — amely prédaszomjuk ellen mentve volna, még a vízi madarak se, sőt alkalmilag halfogdosásban is mesterkednek. A galambokat épp oly szenvedélylyel üldözik, mint a héja és a baromfiakban is kárt okoznak. Ugy látszik, nemcsak madarakra, de kisebb emlősökre is vadásznak, legalább az Alföld ürgéit kedvenc pecsenyének találják. Ugyanis a délvidéken többször láttam egyeseket az ürgére odapuffanni, hogy csak úgy porzott. Legnagyobb előszeretettel azonban mégis a víziszárnyasokat vadászzák. Ez a fő bűnük.

Sokkal kisebb, de aránylag majdnem épp oly kártékony sólyomfaj, mint ezek, a **fecskefogó sólyom** (Falco subbuteo) is, melyet *pacsirtasólyomnak*

vagy *kis vadászszólyomnak* is neveznek, minthogy a *Falco peregrinus*-nak valóságos kis kiadása. Igen ügyes ragadozó szinte, e mellett merész, öldöklő fajzat, mely a közép nagyságú szárnyasoknak valódi réme s a pacsirták és fecskék főellensége. Kétszeresen veszedelmessé válik azáltal, hogy rendkívüli repülési képességénél fogva még a legsebebb szárnyasokat is képes elfogni, így — mint már említém — a nyilgyors fecske is gyakran áldozatául esik; hanem ezt előbb folytonos hajkurászás által kifárasztja s csak azután csipi el. Leginkább erdőszéleken, folyók mentén tartózkodik, honnét a mezőkre és rétekre vonul vadászat végett. A szárnyasok közül — a vadféléket illetőleg — a fürjet s a foglycsirkéket ragadozza s nem csekély pusztítást visz véghez köztük. Megfogja még a galambot s üldözi a rigókat és fityölösneff-féléket is, sőt a kis szélkiáltóval is elbánik. Lázár Kálmán gróf látta, amint sikerrel vadászott egy nálánál jóval kisebb vadkacsára. — Mint tapasztaltatott, a mezei pacsirtáknak igen megátalkodott üldözője. Gyakran látni, amint vándorlásuk alkalmával is követi őket és azok igen jól ismerik veszélyes ellenüket s annyira félnek tőle, hogy midőn megpillantják, félholtra ijedve, de részint kiszámításból is, mint súlyos ólomgömbök hullnak, potyognak alá a földre és a fű közé, meg a bokrokba rejtőznek, még ha ember van is közel, sőt gyakran épen az ember lábánál keresnek menekülést. Ősszel pacsirtafogás céljából gyakran követi a vadászt, folytonosan közelében lavirozván s a kirebbent pacsirtákat elfogdossa s néha oly vakmerőséggel engedi át magát ebbeli vadászati szenvedélyének, hogy az óvatosságról teljesen megfeledkezve, egészen rövid lőtávolságra jön s így az elfogott pacsirtával együtt áldozatul esik. Vadászatai alkalmával néha igen magasra fölemelkedik; csak földön helyen, kukoriczások fölött czirkál alant. Ha lövés történik az erdőben, épen mint a héja, néha nyilgyorsan leveti magát s épp oly ügyesen is, mint amaz, mert nincs rá eset, hogy a legnagyobb sűrűségben is az ágakba ütődnek. Vadászati működését rendkívüli szívósság jellemzi. Oly fáradhatatlan ragadozó ugyanis, hogy egész nap sötét estig folytonosan a madarak üldözésével tölti idejét; estenden azonban az erdők szélén lesekszik. A fiatalok, midőn repülőképesekké lesznek, szüleik által a vadászatban igen szép látványt nyújtó gyakorlati oktatásban részesülnek s többnyire kaszálókra teszik kirándulásait, ahol a szénakupaczkok és boglyákon fogdossák a még kevésbé röpképes apró fiókmadarakat. Szüleik leginkább fiatal pacsirtákon s fürjeken oktatják be őket a fogásra, minthogy ezeket aránylag könnyen megkaparíthatják. Hogy milyen kártékony ragadozó madár ez a szemre igen tetszetős sólyomfaj, az leginkább kitűnik *Lenz* megfigyeléseiből, melyek szerint e madár példányonként évente legalább 1600 kisebb madarat pusztít el. Mellékesen megemlítem, hogy nemcsak a vadászatnak tesz kárt, de a méhészetnek is ellensége, mert a méh egyik kedvenc, rendes táplálékát képezi; a rovarok közül fogdossa még a szitakötőket, sáskákat és szöcskéket is, tehát a földön is keresi és fogja apróbb rovarprédáját, mint a vércsék.

A **vércsének** (*Cerchneis*) három faja fordul elő hazánkban. Ezek a vadászatra nézve kevés jelentőséggel bírnak, mert a vadállományra épen nem veszedelmesek, legkivált a *sárgakörmű* és *kék* faj (*Cerchneis cenchris* et *rufipes*), melyek

leginkább bogarakkal s apróbb rágcsálókkal élnek, vagy legfeljebb apró magevő madarakat fogdosnak, — ellenben a *közönséges* v. *vörös vércse* (*C. tinnunculus*) nagyobb madarakat is megtámad és különösen a fűrjre vadászik szenvedélylvel, de azért direkte nem jár ez eleven kis vad után, hanem csakis allatomos spekuláció révén kerít magának fűrjpecsenyét. Gyakran voltam ugyanis szemtanúja ama szemtelen tettének, hogy a vizsla elől kirebbenő vagy lelőtt fűrjet elragadta. De nem egyszer láttam azt is, hogy a kaszások felett lavírozva, leselkedett a kasza élet respektáló fűrjekre, azokat hallatlan arczátlansággal úgyszólván a kaszások orra elől fogdosva el. — Ha hozzáférhet, költési idejében az apró fogoly- és fácán-csirkeket is megtizedeli, nemcsak a fűrjeket és apró madarat. Hanem tavasszal igen szorgalmas pusztítója a cserebogaraknak és rengeteg mennyiséget elemésztt belőlük. Szolgáljon ennek illusztrálásául ama tény, hogy többízben a reggeli órákban elejtett vércsékben oly hallatlan mennyiségét találtam a részben még eleven cserebogaraknak, hogy a szó szoros értelmében egész a torkukig tömve voltak vele. Aratás után őszi elköltöztéig leginkább egerekre vadásztat a vércse s e czélből már kora reggel kivonul a tarlókra. Egérdús időben megszkott jelenség egészen kis területeken is 4—5 egymás közelében libegő vércsét látni, melyek lankadhatlan szorgalommal egerek után kutatnak. Eredeti szokásuk ugyanis a vércséknek lecsapás előtt perczekig libegni a földön ülő préda felett; ugyanezt teszik akkor is, ha valami megragadja figyelmüket. Igen gyönyörködtető látványt nyújt a figyelő szemnek az ily huzamosan egyhelyben libegő vércse, különösen pedig akkor, midőn rendes húzása közben egyszerre csak *megáll* mozdulatlanul a tarlók felett, mintha láthatatlan fonálszálon csüngene. Majd megmozdul a szárnya neki s verdesi a levegőt vele, sátozt csinál szárnykarjaival maga fölött s csak inog, rezeg, mintha a puszták délibábjából ideszakadt fantom áttatná a szemet káprázatos játékával. Hanem ilyenkor „Demokles-kard“ ő valami kis állatka felett s egyszerre csak egyet kerít s a következő pillanatban testéhez kapott szárnyakkal alá hull áldozatára. Tekintettel arra, hogy e csinos madár a mezőgazdaságnak sok hasznot hajt az egerek és rovarok pusztítása által, a nyári és őszi hónapokban kímélendő volna, kivált a fiataljai, melyekre halálos vétek rálőni, mert ezek kizárólag egerekkel és rovarokkal táplálkoznak s arról ismerhetők meg, hogy sokkal bizalmasabbak az öregeknél, közel jönnek az emberhez s minden tartózkodás nélkül a közelében libegnek. Természetesen azonban arról szó sincs, hogy a vércse föltétlen kíméletet érdemelne, a párosodási hónapok alatt épen nem, mert ilyenkor bizony kárt tesz a vadásznak, de meg a hasznos apró fiatal madarak pusztítása által a kertésznek s gazdának is. Hogy pedig ez így van, arról a fészke környezetében található corpus delictik kétségtelen bizonyítékokat szolgáltatnak. A ki látta néhányszor, mi minden fityeg a vércsefészkek körül, ágak közé csíptetve, az bizony nem igen fog a vércséknek legalább a költés időben pardonirozni. „Egy halottaskamra is megnépesednék tőle és Linnének is elég dolgába kerülne, hogy annak a sok erjedésnek induló mindenfélének, mely a fészkek körüli ágakon található, eredetiségét megállapítsa és a rendszere szerint csoportosítsa,“ — mondja igen találóan egy vadász. Van ott kígyó, béka, egér, csibe, fűrj, fácán- és fogoly-csirke, de még menyét is, persze nem egy fészek-

nél, hanem többenél; a szerint milyen ínyenczek az öregek: az egyik jobban szereti a fácánt, a másik a foglyot, a harmadik meg mást. De lehetséges ezt máskép gondolni? Hisz május hónapban, midőn a vércse fias és hatszor annyi táplálékra van szüksége, mint siheder korában, hol szerezzon az övig érő zöld határban annyi egeret, bogarat, hogy folyton éhes porontyait vele jól tartsa? Azon az egy-két tábla ugaron vajmi kevés van; tehát fogoly-, fázcányszerke, fürj és csibe után is néz biz őkelme s öli ezeket is, és pedig rendszerint korán reggel és este jár zsákmány után. Április közepétől június közepéig tart így, azon túl *nem káros* s kíméletre érdemes a vércse; lövöldözésétől tehát nyáron és ősszel a vadőrök is szigorúan eltiltandók volnának.

Az ismertetett sólyomfajokhoz kártékonyság tekintetében méltán sorakozik a **héja** (v. nagy karajka, Astur palumbarius), ez a szárnyas róka, mely apró vadfélénknek a legádázabb gyilkolója s legfőbbképen a vadászat rovására élőködik és különösen a költés időben rendkívüli kártékony ragadozó. Majdnem hihetetlen, mennyit képes egy héja-pár naponta fészkébe hurcolni; de nem csupán azért, hogy azokkal fiait jól tartsa, hanem legfőképen azért, hogy vérszomját, rablóvágyát kielégítse. Tekintve ezt az ez által előidézett kiszámíthatlan kártékonyságát, valóban csak örülni lehet a természet ama rendelkezésének, hogy e rabló mindegyike, illetve minden pár közülök, az általuk választott területen magukon kívül más héját meg nem tűr, de ha a párból az egyik, vagy pedig mindkét madár lelövetik, vagy akár mi úton-módon kiirtatik, akkor a szabaddá tett terület nem sokáig marad üresen. Csakhamar újabb rablók jelennek meg e fajból, amelyek közül az erősebb aztán a többieket kiüldözi s a vadállományt mindaddig pusztítja, míg csak nem éri őt magát is utól a szemes vadóvó boszúja. Mint az összes sólyomféléknél, úgy a héjánál is a nőstény az erősebb s vérszomjasabb, mely különösen fészkelés idején határtalan öldöklést visz véghez s ekkor éri el kártékonyságának tetőpontját. — A héja egész napon át csatangol és még akkor is, midőn valahol letelepszik, ezt nem azért teszi, mintha szükségét érezné a pihenésnek, hanem inkább azért, hogy a helyről, a hova leszállott, újabb prédára lessen. Még akkor is, midőn a héja egy épen most zsákmányolt vadat vagy házi szárnyast tépáz, e prédáját rögtön ott hagyja, mihelyst alkalom kínálkozik egy más vadat elragadni, vagy egy megsebesített vadat, akár a vadász szemeláttára elrabolni. Miután a héja e szakadat-

lan csatangolás és préda után való le-
sése közben naponta legalább két darab vadat, fürjet, foglyot vagy egy süldő nyulat elragad — a kisebb madarakat és apró házi szárnyasokat nem is említve, — ebből következtethető, mennyi vadat pusztíthatott el egy ily madár addig is, a míg annyira kifejtett, hogy párosodni és fészkelni kezd. A fészkelés ideje alatt aztán egy területen két héja portyázik, a mi persze nem zárja ki azt, hogy

még más fajú szárnyas ragadozók mellett még egy más héja-pár ne pusztítson ugyanazon vadászterületen, vagy legalább annak határán. Mihelyst pedig fiak vannak a fészekben, akkor úgyszólván határtalan a héja-pár rablása; amit csak elragadni bírnak, mindent elragadnak és a fészekbe visznek. Egy ily fészeknél, mely minden buzgóság mellett a vadóvó személyzet figyelmét egész addig elkerülte, míg a tojások kikeltek, az illető vadász a héja-pár szerencsés leterítése után talált: mindenféle régi maradékot vadból és házi szárnyasokból, két süldőnyulat, egy egészen friss üregi nyulat, három foglyot, egy fürjet, két galambot és egy házi tyúkot, melyek feltétlenül a fészek megtalálásának napján, vagy előtte való napon raboltattak. A kisebb-nagyobb fokban romlásnak indult vadmaradékoktól teljesen eltekintve, közvetlenül az öreg bikk tövében, melyen a fészek volt, még egy öreg nyúl feje és czombjai találtattak, ami a hús teljes romlatlansága után ítélve, szintén az előtte való napon zsákmányoltathatott s a héják által lett javarészben elfogyasztva. — Kedvencz ételei közé tartozik a héjának a vad- és házi-galamb, süldőnyúl, fácán és fogoly. A két utóbbinak különösen veszedelmes pusztítója, még pedig annyira, hogy alig van a ragadozó madarak közt nálánál veszedelmesebb. Be van bizonyítva, hogy ha alkalma van rá, naponta elpusztít csupa ölésvágyból 4—5 foglyot, 2—3 fácánt s ezeket néha el is dugja, hogy olyan napokon, midőn zsákmányra szert nem tehet, felkeresse. Nekem — mondja a „Vadászlap“ egyik számában egy vadász — alkalmam volt megfigyelni, hogy egy s ugyanazon héja egy délután (4 óra lefolyása alatt) 1 fácántyúkot és 2 foglyot ejtett zsákmányul, de az utolsó áldozatnál szerencsére sikerült őt elejtenem. Tényleg a héja határtalanul vérszomjas, de falánk is; a szemtelensége pedig a hihetelenséggel határos. Megtörtént, hogy egy baromfi udvarból 4—5 hét alatt 60 tyúkot és csibét rabolt el. Gyakran megtámadja a vén nyulat is és ilyenkor megtörténik, hogy karmaival bennakadván a nyúl szőrébe, mintegy nyargal rajta, sőt néhányszor fetreng is vele a földön, míg végre a nyúlön mégis erőt vesz és megöli. Ha megszorul, megeszi az egeret és vakondot is. Az egeret egészben nyeli le, míg a madarakat előbb megkopasztja és darabokra tépi. — Míg csellel minden más ragadozó madár lőtávokra megközelíthető, a héjával ez eset úgyszólván lehetetlen, vagy igen rendkívüli, mert a többi szárnyas ragadozóktól eltérőleg, midőn prédáját keresi, nem kering a levegőben (kivéve ha sportgalambra vadászik), hanem legtöbbször alattomban, egész csendben, közönséges tolvajként lopja magát a vadászterületre, hol a fának a legalsóbb és legsűrűbb ágain tartózkodik. Szereti a búvhelyeket, alacsonyan repül és mindig fedezi magát valami bokor vagy kerítés által és nagy sebességgel hirtelen csap zsákmányára. Macska vagy róka módjára tudja megközelíteni a földön is zsákmányát s az esetleg egerutat nyert prédával szemben rendkívüli erélyt, szívósságot és makacsságot fejt ki s addig nem tágít, míg az hatalmába nem kerül. A róka, nyest, görény és menyét veszélyesek a szárnyasokra, de ezek mégis csak bizonyos körülmények közt képesek ragadozni. Ezek nem képesek a zsákmányt a levegőben elfogni, vagy az úszó madarat a víz felszínéről elragadni; a sólyom nem képes a fészken költő foglyot, a meglapult galambot megragadni, azt a madarat sem üldözi tovább, amely föléje kerekedett,

mert csak fölülről lefelé csap zsákmányára. Azonban a héja ellen mindezen körülmények nem védik meg az általa kiszemelt zsákmányt. Ez épp oly biztonsággal képes az ülő vagy futó foglyot megragadni, mint az úszó kacsát, épp úgy rácsap a galambra oldalról, mint felülről. Ha a menekülő galamb eléri az erdőt, a sólyom nem üldözheti tovább, de a héja még itt is követi. Anélkül, hogy szárnyait láthatóan használná, kiterjesztett farkkal, nyílsebességgel követi az üldözöttet, „sőt hosszú karmaival még a faodúból is kivonja az odamenekült galambot,“ — mondja közvetlen szemlélet után *Jester*. Szóval nincs szárnyas, mely ellene bizton lehetne, ha csak nem erősebb nálánál s így nem félhet tőle. A préda üzése közben a környező veszélyre rá sem hederít, annyira ingerli a hajsza, sőt ilyenkor még a vadász elhibázott lövéseit sem veszi figyelembe. Faji szokása a repülő szárnyast oldalba kapni, mi célból furfangos mesterfogásokat használ; az elfogott állatot is *az oldalán* kezdi ki, legyen az emlős vagy madár. A madarakat leginkább röptükben fogja ugyan el, de az apró kerti és erdei szárnyasokat, — melyek ha idejekorán észreveszik őt, hihetetlen gyorsasággal és ügyességgel képesek a sűrűségbe elrejtőzni, — orvul, ültökben csípi el, ha azonban nagyon éhes, a legsűrűbb túskebokor közé is behatol a madarak, különösen a foglyok után és így sokszor veszélybe jut. A féktelen indulat és vérszomj általán sok héját ejt veszélybe, mivel gyakran nem bírván magán uralkodni, esztelenül rohan áldozatára. Az üldözött galamb vagy baromfi után becsap az emberi lakokba, bebújik a galambdúcba, a csibét a konyha ajtajáig üldözi

HÉJA.

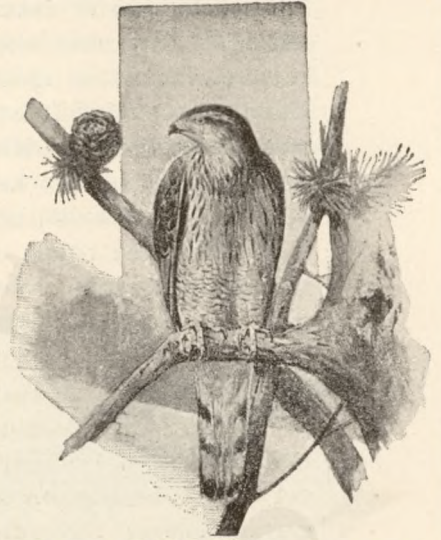
s a gazdasszony szemeláttára ragadja el, ügyet sem vetve annak „hejő-nye“, „kurhéja“ kiáltásaira. Ha sikerül az üldözött vadat karmai közé keríteni, azzal rejtekhelyre vonul (leginkább fedett helyre, nagy kő vagy bokor mögé, pajtában stb.) s ott lakmározza föl. A héja vadsága valami rendkívüli, fogságban tartva sem szelidül meg, sőt még kicsiny korától tartva is vad marad, mivel igen buta, ha egyszer jólakott, nem ismeri meg gazdáját, olyan, mintha pár perccel ezelőtt hozták volna be a szabadból. De nemcsak vad, hanem hihetetlen mértékben vérszomjas is, valóságos hárpia, melytől az embernek is rettegnie kellene talán, ha nagysága és ereje például a sasokéval fel-

érne. A vérszomj már a fészekben ülő fiatal madaraknál is utálatos módon nyilatkozik; az erősebb kölykök gyengébb testvéreiket rendszerint fel szokták falni! — Éhségtől kényszerítettén, a héja minden habozás nélkül fölfalja kicsinyeit, sőt a szövet-ségben álló öreg madarak egymást is. Tudok több oly esetet, midőn a nőtény héja fölfalta általam megsörétezett s ekként elbetegült hímjét. Szóval a héja egész élete a gyáva gyilkosságok hosszú sorozatából áll és méltán nevezhető a „lég hiénájának“. Mikor a lomberdőben megcsendül éles, visító „hiak-hiak-hiak“ kiáltása, a közelben levő madarak elnémulnak s remegve rejtőznek a sűrű lombzat közé, vagy mintegy megigézetten, dobogó szívvel, mozdulatlan maradnak, míg nem félelmes ellenségük távozta felől meggyőződnek. Ez a rejtőzés, a mozdulatlan maradás, az elnémulás mind hasztalan azonban, ha a héja megpillantotta egyiküket, mert annak vesznie kell. A fiatal foglyokkal (a nyaranta különösen tizedelt baromfiakon kívül) legkönnyebben bánik el, mert ezek a tarlókon kotorászás közben megpillantva őt, annyira elámulnak, hogy menekülésre — esetleg a közelben levő sűrűs daczára is — nem is gondolva, a földre nagy ostobán lelapulnak, honnan aztán a héja egész kényelmesen fölkapja valamelyiküket. Hanem telente, midőn e telhetetlen zsvány leginkább és legnagyobb kitartással üldözi a foglyokat, a megerősödött és praktikusabb e nemű vaddal nehezebben tud elbánni, mert ezek ugyan nem vágódnak hasra megpillantásakor, hanem fölriadva, röpülnek, ahogy csak tudnak a nádasok, bokrosok és egyéb sűrűs helyek felé, ott védelmet keresendők. Ilyenkor azután csütörtököt mond a héja minden vadászati tudománya és üres karmokkal kénytelen odább állani. Ha a foglyok valamely sűrűs szélében eltűnnek előle, vagy — esetleg — hirtelen kanyarodó partoldal mentében véve röpülési irányukat, oly helyen telepednek le, melyet a nagy távolság, földhullámok, partok stb. miatt jól ki nem mérhetett, akkor alattomos fűfanggal, több száz lépésnyire eltávozik a helytől és — látszólag nagy figyelemmel — egy bizonyos pont fölött lavírozni kezd; hanem azért le nem veszi a szemét ama pontról, hol a foglyokat lappangani véli. A foglyok a messze keringő s látszólag mindinkább távolodó ellentől most már mit sem tartva, minden oldalról előlábálnak s csapatba gyűlve, hirtelen szárnyra kapnak s nagy gyorsasággal — majdnem a földet érintve — sietnek tova. Hanem a héja se alszik! Amint a szárnyrakapott fogolycsapat már-már eltűnőben van, hirtelen éles szárnysívitás hasítja a levegőt s mint kilőtt nyíl, oly gyorsan terem mellettük a vérszomjas orvmadár s ekkor kezdetét veszi az életre-halálra szóló hajsza, mely egy szegény fogolyra nézve elodázhatlanul és a legnagyobb bizonyossággal végzetessé válik. Általában fűfanguk segítségével — kivált havas teleken — rendkívül sok foglyot elemésztenek a héják; száraz, hótalan teleken azonban igen megnehezedik részükre a vadászat, mert ilyenkor a fogoly tollához igen hasonló színű csepőtésekben, avarban, tarlókon stb. nem oly könnyen fedezhetők föl az ott tanyázó fogoly-csapatok. Talán ez a körülmény magyarázza meg a héjáknak amaz óvatosságát, hogy ilyenkor rendszerint fönt a beláthatlan magasban czirkálnak s onnan lesik a kedvező alkalmat. De nemesak a fogoly és fáczán stb. már említett szárnyas vadfélék tenyészetére nézve, hanem a nyúlállományra is rendkívül veszélyes ragadozó a

héja; a vízi szárnyasokat is igen üldözi, kivált a kacsákat, melyek nagy szorultságukban gyakran toronymagasságnyról levetik magukat a vízre, hol alábukva kerül ki a veszélyt. A házi galambokkal (a vadóczczal és bukó fajtával) sokkal nehezebben tud elbánni a héja, mint a foglyokkal, mert a galambok bízva gyors szárnyukban, nem vesztik el annyira a fejüket s veszély esetében villámgyorsan, seregesen a magasba robbannak. Különösen a kitanult vén galambnak, ha a héja üldözi, első dolga a magasba repülni, mert a héja fölfelé nehezen tud repülni s csakis keringve juthat föl, hanem aztán ha fönt van, sebes villámmá változik által s olyan szemkápráztató repülési mutatványokat hevenyész, hogy eláll a szeme-szája az embernek a csodálkozástól. Ilyenkor az összes igyekezetét — úgy látszik — arra fordítja a héja, hogy a czikázva szorosán összetartó galambfalka fölé kerekedhessék, vagy egy galambot a többitől elkülöníthessen, mi ha sikerül neki, a falkát mentére hagyva, egészen az elkülönített példány után (mely rendszeren fiók-galamb) veti magát s azt oly bizonyosan, mint a „kétszer kettő . . .“-féle matematikai igazság, el is fogja. A galambok az ily hajszák alkalmával elég eszélyesek, biztos pozíciójukat a héja fölött folytonosan megtartani s ha esetleg a rabló alulról fölfelé, avagy oldalról intéz támadást, egy gyors kanyarulattal félrecsapni. Azt a lavírozó taktikát, melyet föntebb ismertettem, a galambokkal szemben is gyakran alkalmazásba veszi a héja, kivált ha semmiképen sem sikerül neki a falka fölibe kerekedhetni; és e ravasz fogás rendszeren sikerül is neki. Ugyanis a galambok, látván távozását (ami természetesen csak látszólagos), iparkodnak leereszkedni, hanem vesztükre, mert a rabló sivítő szárnyakkal ismét megjelen, közibük csap s prédával karmai között nehézkesen távozik, vagy legalább is lerug egy „keze ügyében“ eső példányt. Furfangossága daczára mégis van egy madár, melyet nem igen tud rászedni s ez az erdő bohócza, a Mátyás-madár, mely még nálánál is sokkal furfangosabb, találékonyabb állat lévén, messze túljár eszén. Ezt csak amaz esetben bírja elcsípni, ha váratlanul meglepi, épen mint a karvaly a mókust. A héja rendkívüli kártékonyságának bizonyosságául álljon itt, hogy e ragadozó-faj a fészke közelében levő nagy erdőrészből képes a hasznos szárnyasokat mind kipusztítani; ezenkívül midőn fiait neveli, a vidékbeli tanyák, majorságok és falvak baromfi-állományára is valóságos istencsapás, mert amely baromfiudvarra vagy galamb-dúczra rákapott, oda naponkint ellátogat bizonyos órákban s ritkán száll tova zsákmány nélkül. Ama körülménynél fogva, hogy a héja mindig a legnagyobb pontossággal megtartja óráit, melyekben itt, vagy ott megjelenni szokott és kiválasztott leshelyéhez is ragaszkodik, törrel vagy vasfogóval is könnyen kézrekeríthető. S itt önkénytelenül felmerül a kérdés, vajjon nem volna-e érdemes a vadnak szaporodása és fészkelése idején a héják irtására külön díjakat kitűzni? Ezzel szemben némelyeknek azt az érvelését, „hogy a héja egészséges állatot nem fog meg (!), csakis beteget (?!) s ennél fogva ezen jó tulajdonsága még haszonnal is jár a vadászatra nézve“, komolyan venni nem lehet és még kevésbé azt az Angliából vett idevágó érvelő példázatot, mely arról mesél, hogy az angolok e század elején mind kiirtották volna a héjakat, nehogy elpusztítsák a foglyokat, aminek aztán az lett volna a követ-

kezménye, hogy a foglyok is kipusztultak (!) és pedig azért, mert az egészségtelen foglyokat nem volt aki elfogja s így a következő években azok is költöttek s még egészségtelenebb ivadékokat nemeztek s így aztán az egész fogoly-állomány betegségekben teljesen kipusztult volna, ha az angolok ismét meg nem *honosítják a héját*. Hál' Istennek, nekünk ilyen nyavalyás foglyaink nincsenek s azért semmi szükség nincs rá, hogy angol hóbertok követőivé váljunk, sőt azt látjuk szükségesnek, hogy fogolyállományunk érdekében a héját minden képzelhető módon pusztítanunk kell.

Apróvadféléinknek feltétlen ellensége még a **karvaly** (kis karajka, *Accipiter nisus*). Ez kicsiben ugyanaz, ami a héja és különösen a nagyobb s erősebb nőtény veszedelmes a kisebb szárnyasvadfélékre. Különösen a foglyoknak félelmes ellensége s kivált telente, nagy hidegben sokat elpusztít a gémbereedett vadból; nyáron át és ősszel kevesebb ügyet vet rájuk s inkább csak esetlegből kerül ilyenkor egy-egy fogoly karmai közé. Aratáskor azonban a kasza elől kiszálló fürjeket ép oly következetesen fogdossa, mint néha a vércse, sőt megesik, hogy a vadász lelőtt vadját is elorozza, sőt ugyanazon példány többször is kísért a vadászok körül sebhedt, vagy távolabbra pottyant fürj elorozása végett. Sőt a nagyobb szárnyast, foglyot, szalonkát is elemeli néha a vadász elől s csak ritkán sikerül vakmerőségeért meglakoltatni, mert puskalövésnyi távolságon mindig kívül marad. A költési időben a fiatal fáczánokra is rájár, házi galambot azonban soha sem fog, de a kis gerlét el-elesípi. Szokott zsákmányait képezik még a rigók (különösen telente a fenyves) s apróbb kerti, mezei és erdei madarak, úgy szólván mindig a leghasznosabb fajok, mi által nemesak a vadásznak, de a gazdának is kárt okoz. Hogy minő kártékony, kitűnik *Tschuzi Schminhoffen* lovag felszámításából, mely szerint egy karvaly éven át 1460 madarat pusztít el, és pedig csak négyet számítva egy napra, amivel bizonyára be nem éri ez a felette falánk és vérszomjas orvadar. — Dr. *Lendl* laboratóriumában sok karvalyt bonczoltunk, de eltekintve itt-ott néhány egértől, kártékony állatot sohasem találtunk gyomrában, hanem annál több czinegét s más hasznos rovarévót, de sőt nem egyszer kisebb harkályok maradékait is. — A karvaly vadászati módja, cselfogásai ugyanazok, mint a héjáé. A préda üldözése alkalmával szintén határtalan indulatossággal párosult makacsságot és kitartást fejt ki, mint amaz s oly vakmerő, hogy a csukott ablakon át becsap a kalitban levő madárkára, mit sem törődve a kivert üveg csörömpölésével. Gyakori eset az is, hogy a madárfogdosók csalmadaraira vág le s hallatlan szemtelenséggel iparkodik a madarat a kalitkából kifogni a madarászó ember közelléte daczára is. Hogy pedig telente micsoda verébribilliókat követ el a városok sétakertjeiben, de az utcákon is, arról nem kell beszélnem, ismeri mindenki és sokszor megesik, hogy szinte az ember lábánál fogja el a szegény kis verebet, vagy a pipiskét. Által-

FIATAL HÉJA.

lában bátorsága és vakmerősége sokszor meglepő. Vadászata közben az ember közellétét épen nem respektálja, sőt ha valamely préda üldözésébe van belemerülve, a vadászt se igen veszi figyelembe. Megtörtént, hogy a hajtott gerlét, pacsirtát, sőt néhány ízben az erdei szalonkát is közvetlen közelemben ragadta meg a levegőben. — Mint már említém, ragadozási módja hasonlít a héjáéhoz. Szintén alant repülve keresi prédáját, mint amaz, s azt orvul: az épületek, fák, bokrok, kerítések stb. mögül váratlanul elősuhanva támadja meg; így a zsákmány csak igen ritkán menekülhet meg előle. A mezei madarak azonban sokszor kifognak rajta, ledobván magukat a vetésbe, amint feléjük közeledik; a pinty is hasonló fortélylallyal menti magát ellenében. Ez utóbbit különösen a hím karvalyok üldözik, általában ezek inkább csak az apró madaraktól veszik ki a részüket, mert gyengeségük miatt nagyobb és erősebb szárnyással megbirkózni képtelenek; vakmerőségük azonban nem ritkán hallatlanul vakmerő tette ösztönzi ezeket is. — A karvaly abban is megegyezik a héjával, hogy szintén reggel és a késő délutáni órákban jár rendszeren zsákmány után. Az elfogott madárral rendszeren fára száll, valamely jól eldugott oldalágára a fának s ott lakmározza föl. Szokása szintén, mint a héjának, lesből is várni a jó esélyt, kivált telente a házak körüli kertekben. Nemcsak fölülről csap le, hanem roppant ügyes, u. n. csellegési képességénél fogva alulról, fölülről és oldalról is képes pedzeni prédáját és pedig a legsebesebb röpülés közben is s úgy játszik eközben a madárral, mint az agár a nyúllal, midőn „vágást ad vágásra“ (agarászati műszó) neki. Állítják, hogy az apró, gyenge baromfit is elemeli, sőt a baromfias helyekre oda is szokik, ha idejekorán el nem üldözik a ház tájékáról.

Némelyek a héjafélékkel rokonítják azokat a részben bagolyforma orvmdarokat, melyek a vízi vadászatnak képezik a legkártékonyabb tényezőit s ezek a **bagolyhéják** vagy régi magyar nevük szerint helyesebben: **kabák*** (*Circus v. Strigiceps*). Ezeknek öt faja fordul elő nálunk, u. m.: a *sárgafejű* v. *vörös* (*Circus aeruginosus*), a *fekete* (*C. aeruginosus unicolor*), a *kékes* (*C. pygargus [cinereus]*), a *fehér* (*C. cyaneus*) és *csíkosfarktövű* (*C. macrourus*), mely utóbbi egyike a legközönségesebb vízi orvmdarainknak. — Mind az öt faj igen veszedelmes vízivad pusztító, s mint ilyenek, vízi vadászterületeinknek valódi ostromai. Mindnyája mocsáros, ingoványos, általában állandóan nedves és sűrű vízi növényzettel, különösen náddal benőtt helyek körül élő állat lévén, élelmöket is innen veszik és nem is annyira a vizek körül élő apróbb szárnyasvadfélékkel, mint inkább azok *tojásaival* táplálkoznak, ennél fogva a hasznos vadfélék szaporodására nézve felette kártékony, sőt kisebb vízi vadászterületeken néha végzetes hatással lehetnek. Ha meggondoljuk, hogy egyetlen kaba naponta legkevesebb 20 szárcsa- és kácsatojást (egyre-másra), vagy ezek hiányában 30—40 kis tojást (pacsirta, sordély és más sármányféle, továbbá barázdabillegető, fürj, vízi csirke stb. tojásokat értve) fogyaszt el: fogalmunk lehet ama nagy pusztítások-

* Így nevezték őket a régi szatmármegyei vadászok s az ecsedi-láp körületén többnyire a nép is hasonló néven említi még ma is ezeket a nagyfejű madarokat, nevüket a *kobak* vagy *kabaktól* kölcsönözve, mely fejükre vonatkozik.

ról, melyeket a kabák egyes vadászati területeken a madártojásokban tesznek. Pedig csak kis számokat vettem fel, amennyiben tapasztalásból tudom, hogy például egy kinőtt sárgafejű kaba egyetlen teljes jóllakásához körülbelül 40 kisebb madártojás szükséges. És ez nem túlzás. Akárhányszor találtam és talált több szavahihető vadásztársam is lelőtt és frissiben megvizsgált kabák begyében és gyomrában a fent említett tojásmennyiségnek megfelelő tojássárgáját. A kabák fészekfosztogató tulajdonságát a szemes mocsári és vízivad — úgy látszik — igen jól ismeri (kivált a kacsca) és iparkodik távozás előtt fészekét előlük lehetőleg jól elrejtteni, persze sokszor haszontalanul, amennyiben a madarak között nagyobb kutató nem igen van, mint ezek. Mulatságos nézni a nehézkes tőkekacsca (*Anas boschas*) működését, midőn tojásai betakarásával foglalkozik, melyekre mindenféle gízgázt, zöld növényrészeket, meg nádpölyhöt (pákját) rak, nehogy távoztával valamely fürtető kaba fel-födözze.* — Hogy a tojások felkutatásánál az ösztön vezeti őket, avagy a tapasztalás, tehát ezzel kapcsolatban az ész irányadó-e működésüknél, az még kérdés tárgya; de az bizonyos, hogy a legjobb orrú angol pointer sem fejthet ki nagyobb bravourt a foglyok föl-szaglálásánál, mint aminő ügyességet tényleg tanu-

HALVÁGÓ.

sítanak a kabák a madárfészkek föl-kutatásánál. Olyan szemük van, hogy a legsűrűbb vetésben is észreveszik az ülő fáczán- vagy fogoly- anyát s azt a fészekről lezavarva, tojásait biztosan elpusztítják. Midőn a mezei, vízi és mocsári madarak a költést bevégezték s kicsinyeik vannak, akkor élnek a kabák arany-

* Midőn a tőkés-kacsca ül, akkor a kaba nem igen mer közelíteni a fészekhez, mert a víz kacsca azonnal előugrik és derekasan helybenhagyja szárnyaival.

napjaikat, szörnyű pusztítást vivén véghez a még repülni nem tudó szárnyasokban, sőt a kisebb ülős madarakban is, de igen sok fáczán-, fogoly- s fűrjcsirkét is elpusztítanak. „1897. szeptemberben számos réti-héja (kaba) mutatkozott Eszterháza (Sopronmegye) vidékén“ — írja *Csernel J.* („Magyarország madarai“, pag. 383.) — „s a roppantul elszaporodott egér arra a feltevésre engedett következtetni, hogy ezeket pusztítják. Két lelövött gyomrában azonban *fogolymaradványok* voltak, ami bizonyítja, hogy a terített asztalon sem csupán az egerek csiklandozták étvágyukat. Ezért határozottan kártékonyak s elsősorban legnagyobb ellenségei a mezei vadnak“. — Ha ezekből az inyencz falatokból is kifogytak, akkor nagy rovarokkal, férgekkel, csigákkal, főleg pedig gyíkokkal tengetik magukat, de gyakran láthatni őket — főleg estefelé — egér és béka után is kapkodni, melyeket a földről kapdosnak föl. Általában repülés közben — úgy látszik — nem képesek zsákmányukat megragadni* és erőtlenségüknél fogva csakis oly állatokat támadnak meg, amelyek képtelenek védekezni ellenük. A dögöt — legalább az én tapasztalatom szerint — még a legnagyobb éhszükségben sem érintik; de ha alkalmilag vadásztól megsebesített fogolyra, kacsára, szalonkára, vagy bármi más szárnyas vadfélére, esetleg elbetegült apró baromfira, egyszóval bármiféle védelemre és menekülésre képtelen madárra találunk, azzal hamarosan elbánnak. Szükségből az eldöglött apró madarakat is fölszedik. A fiatal (röpképtelen) madarakat, békákat s az apróbb rágcshaló állatokat néha gyalogjában vadászzák; és a földön való vadászásban nagyon ügyesek s oly jó futók, hogy a leggyorsabb iramlású egeret, fiatal szalonkát, bibiczfiókot vagy más madarat is képesek elfogni. Nagyon segíti őket a vadászatnál kitűnő hallóérzékük, mely főleg esteli vadászataik alkalmával tesz nagy szolgálatot nekik. Ugyanis csupán éles hallásukra támaszkodva is képesek a préda hollétét kilesni. Valóban szinte hihetetlen, hogy estenden aránylag mily nagy távoból képesek a legesekélyebb zajt vagy neszt, melyet egy sunnyogó béka, fürtető egérke vagy szaladgáló madárka okoz: földre kapni és erről az illető állatot a legpontosabban föl is találni.** Fölötte élénk és mozgékony állatok lévén, nap-hosszat mozgásban vannak, élelem után járva; általában napközben csak keveset pihennek. Legfurfangosabb és legkártékonyabb valamennyi közt a *sárgafejű faj* (*C. aeruginosus*). Ez valóságos ostora a vízivad tenyészetének, mert nemcsak példátlanul vérszomjas, hanem telhetetlen falánk állat is. A költési időszak alatt leginkább és kiválóan fia-szárcsával, vöcsökfiókkal, fiatal vadludak (kis libák) s kacsafiókokkal él, mely utóbbiaknak igen szívós üldözője. Lecsap a fiatal fáczánra is, szintúgy a fiatal nyulakra (kis süldőkre) és oly vidékeken, ahol üregi nyulak (*Lepus cuniculus*) vannak, ezekre is igen veszedelmes, valamint a fia-foglyok, fűrjek és pacsirtákra is. Csak szükség esetében eszik kígyót, békát, egeret; ellenben úgy látszik a hal is kedvencz eledele s ha egyet fogott, a ficzkázó pré-

* A *Circus pygargus* faj néha megkísérti a rosszröptű fiatal madarak elfogását. Egyszer láttam, hogy sikerrel vadászott egy kalitkából kiszabadult gerliczére.

** A préda kilesése végett mindig alacsonyan repülnek és minden perczen lecsapnak, láthatóan a víz- vagy földszínéről szedve fel prédájukat, mint a csérek (*Sterna*).

dát karmai közt a magasba emeli. A kisebb madarakat — tolluktól meg sem kopsztva — mindenestül elnyeli.* Nem ritkán 3—4 teljesen kifejlődött (röpképes) fürjet is találtam gyomrában. A kisebb madártojásokat is hasonlóképen héjastól szokta elnyelni. — A fürjeket rendszerint este és hajnalban vadászsza, midőn azok a vetések szélén, vagy a kaszálók tisztásain és ritkásabb helyein pitypalatytyolnak. Mindig a hang után megy, szorosán a fű felett repülve s váratlanul csap le a torkaszakadtából vaváukoló és pitypalatytyoló fürjre. Különösen sok fiatal fürj esik e rabló zsákmányául, de sok fiatal szárcsát, vízi-csirkét és vízi-tyúkot is elpusztít. Ha a fiatal úszó-madarak közeledtét észreveszik, csapatostól igyekeznek a sík vízre jutni, hol víz alá bukva, kerülnek ki a veszélyt. Ha csekély vízű, vagy partmenti nádas van közel, abba szaladnak; de mind hiába minden menekülési kísérletük, ha észreveszi őket ez a szemes nádizsivány. Sokszor egyik nádszárlóról a másikra ugrálva, félóra hosszaiig is elkergetőzik velük, de végre mégis sikerül egyet nyakoncsípnie. Ez a faj a kabának még körmönfontabbkutató, mint a többi faj. Minden cseretet, nádbokrot megvizsgál, körülkerülget és a gyanúsakhoz többször is visszamegy, erősen fürkészdőve, vizsgálódva: „nem-e hallgat valami a bokorban.“ Ha a lápon valahol lövést hall, rögtön ott terem, azon alattomos utógondolattal, hogy az elejtett vadat elorozhassa. Kacsalesek alkalmával gyakran csak azt veszi észre az ember, hogy mellette, vagy a feje fölött hűz tova. Az kétséget sem szenved, hogy a vadászt ismeri és hogy a lövések jelentőségét tudja, mert amint a vadász elhagyja leshelyét, azonnal ott terem a közel vidék valamennyi hasonfajú ragadozója s a környéken nagy kutaszkodást visznek véghez a sebzett vadak feltalálása céljából. Végül megjegyzem, hogy a *C. cyaneus* és *pygargus* alak szintoly veszélyes a fogoly- és fürj-fiakra, mint a sárgafejű faj, sőt a foglyokat illetőleg az öreg falkásakat is megtámadják, nemkülönb a mezőre kijáró házigalambokat is üldözőbe veszik néha, noha röptében nem képesek zsákmányukat megragadni. Azonban ezekkel, úgyszintén minden más csapatban járó madárral szemben, egy praktikus eljárás segíti őket célhoz. Ugyanis addig üzik-hajtják a fölvert csapatot, míg végkimerülés következtében egy a többi közül alá nem hullik vagy le nem ül; ezzel aztán elbánnak kegyetlenül. Különb ezt a vadász-fogást — úgy látszik — a többi faj is követi. — A *C. cyaneus* alakot illetőleg, noha a vadászok általában ügyetlen jágernek tartják is, mégis sokszor ellenkezőt kell következtetnünk praktikus csínyjeiből, tagadhatatlanul észre valló eljárásaiból, különösen ha figyelemmel kísérjük sárszalonkavadászatait, melyeknél nagy ravaszsággal párosult vadászati ügyességének, körültekintő óvatosságának és számító eszének valóban meglepő példáit adja. Mert tény az, hogy a kurta réti giz-gaz, nádtorzsok s több efélék között gunnyasztó sárszalonkát gyakran sikerül belopnia s mielőtt ez a különben rendkívül szemes madár a menekülést megkísérthetné, már gyors lecsapással megkaparítja (főleg kora tavasszal és ősszel újí szalonkavadászatait). Ennek a fajnak különösen annyira ínyencz falatja a tojás, hogy néha vakmerőségekre is vetemedik ennek szerzése

* A madarakat fejfelé szokta elnyelni; ellenben a *C. cyaneus* alak mindig a fejénél kezdi el a szárnyas felfalatozását.

vége. Beszertelenkedik ugyanis a lápszéli tanyák, majorságok tyúkudvaraiba, galambdúcaiba alkalmas időben s ugyancsak teleszedi magát tojássárgájával, vagy legalább is lop magának egy tojást. A mezőn eltojó házityúk tojásait mindig feltudja találni s ebben oly ügyes, hogy a legszemesebb gazdasszonyt eszén is túl jár. A vaczokban talált tojásokat néha egyenkint hordja el, alkalmas időben rájárván, t. i. midőn a kotló távol van. — Ugyanezek a *C. pygargus* alakra is állnak.

FIATAL CSÍKOSFARKTÖVŰ KABA.

Vadászati tekintetből sokkal kevésbé kártékony életműködésűek ama bizonyos villásfarkú orvmadarak, melyek általában **kánya** (*Milvus*) néven ismeretesek a vadászok előtt, melyekből három faj jön elő nálunk, u. m.: a *villásfarkú* v. *vörös* (*Milvus regalis*), a *berki* (*M. ater*) és az *egyptomi* (*M. aegyptius* [parasitus), mely utóbbit csak egyetlen (általán felfedezett és leírt) példány alapján említhetjük a magyar faunában. — Előbbi két közönséges kányafajunk jellemzésére mindenekelőtte megjegyzem, hogy mindkettő lusta, falánk, élősdi, útonálló s anynyira tolakodó, sőt szertelen állat, hogy e tekintetben semmi más hazai madárral összehasonlítani nem lehet; azonban e mellett olyan gyávák mégis, hogy a ba-

romfi-udvarból egy gyermek „kurhéja“, vagy egyéb hessegető kiáltása, sőt berzenkedő kotlóstyúk is könnyen elijesztheti őket; azért életműködésük az ügyetlenségek hosszú sorozatából áll, mihez különben egyéni képességeik nagyon hiányos volta is nagyban hozzájárul. Például, noha jó, sőt kitűnő repülők, — mégis a repülő madarakra egyáltalában nem veszedelmesek, csakis az ülő, vagy a földön lassan mozgó állatok vannak támadásuknak kitéve. Általában leginkább olyan állatokat támadnak meg, melyek sikerrel nem igen védekezhetnek ellenük, sőt még azt is röstelik, mert ha dögre találunk, eszükbe se jut más préda keresésével fárasztani magukat. Többször egész csoportokat láttam lődögön lakmározni. Természetesen azonban az éhség és fiaik táplálása ezeket is vállalkozóbbakká teszi s ilyenkor, kivált a *villásfarkú faj*, a kisebb, gyengébb vadállományra veszedelmessé válhat s tényleg, ha egyszer belekóstol a zsványkodásba, nem egyhamar hagy fel vele s ilyenkor ott, hol bőven van fogoly, a fia-foglyoknak valóságos ostorává válik; e mellett kérlelhetlen üldözője költés időben a fiatal pacsirták-, vadkacsák és általában a vízivadfélék kicsinyeinek és különösen a fiatal szárcsákat vadászsza nagy előszeretettel és sikerrel; az öreg szárcsákkal szemben azonban ritkán van jó esélye, mert ezek, szemre kapva őt, idejekorán a mélyebb vizekre menekülnek s alábukva mentik magukat. Rendes életfolyamata közben legszívesebben békák, kígyók, gyíkok, rovarok (főleg sáskák) és egerekre vadászik, mert ezekhez könnyebben hozzá juthat. Oly években, midőn az egérfélék, gözük és ilyesmik különösen nagy számmal tűnnek fel, e kányafaj is nagyobb számmal található, mint egyébkor és csoportokban kóborol egyik vidékről a másikra, megszámlálhatlan sokaságot pusztítván el a mezőgazdaság eme legveszedelmesebb elleneiből. — Ennek a fajnak a kártékonyását illetőleg, bűnei lajstromához tartozik még fészekfosztogató tulajdonsága is és különösen a földön fészkelő madarak és kiválsóan az apróbb szárnyas vadfélék tojásaira, majd fiókáira nézve veszedelmes, e mellett hirhedt baromfi-tolvaj és főképp a kis libák átka, melyekre különösen akkor veszedelmes, midőn fiai vannak; ekkor rendes jelenség a libalegelőkön és ugyancsak dolgot ad a pásztoroknak. Mint említém, fiai érdekében sokkal serényebben lát préda után, mint egyébkor s néha túlbuzgóságával életét is veszélyezteti. Ugyanis gyakran megtámad oly állatokat is, amelyek nálánál sokkal erősebbek, védelemképesek, minők a vén nyulak és tyúkok, melyeket természetesen nem is győzhet le. Nem egy kánya lakol meg illetén vakmerőségeért. Így megesik például, hogy a tyúk-udvarban valamely nagy, kinőtt tyúkba kapaszkodván bele, a szemes kakas, meg a nagy spektákulumra összeseregglő baromfiak által agyonvagdaltatik. Megesik az is, hogy a megtámadott tyúk, hátán a csapkodó kányával, egyenest a nyitott félszerbe vagy istállóba rohan, hol megint csak a figyelmessé lett baromfiak adják meg a merész zsványinak az utolsó kenetet. Baromfi-rabló tulajdonsága folytán oly jól ismerik a falusi gyermekek, meg a kotlós-tyúkok, hogy akár egy könyvmoly szobatudós sem jobban. Még csak mint kis fekete pont tűnik fel a távol láthatár egén, a kotló már is megismeri és szárnyai alá gyűjti csibéit, aggodalmasan pislogva a lassan közeledő, azonban folyton nagyobbodó pont felé, melyben csakugyan aztán mi is ráismerünk a zsi-

vány kányára, különösen a szemes gazdasszony, ki nem is késik élénk tiltakozásának hangzatos szavakban kifejezést adni és ugyancsak szórja az átkot az „ebadta férgére.“ Hanem ennek nem mindig van foganatja, mert gyakran megesisik ugyanis, hogy a legbuzgóbb kézzel-lábbal való protestáció daczára is, a vászonceléd szemeláttára kap el egy csibécskét, avagy valamely ostoba libácskát a „zsvány hejő.“ Jaj aztán az olyan baromfi-udvarnak, ahová egyszer odakap a kánya, mivel épen úgy, mint a héja, ellát oda naponkint, még pedig oly pontossággal, perczre ugyanazon időben, hogy e tulajdona miatt — mint néhai jeles madarászunk: Lázár K. gróf tréfásan megjegyzé: „inkább beillenék némely kis város toronyórája igazgatójának, mint a harangozó.“ — Ott, hol stiklijei miatt lövésekkel szokták fogadni, vigyázóbbá lesz e libatolvaj és kémszemléit a magasból teszi, messze fönt keringvén a tyúk-udvarok és liba-eldorádók felett. Ha aztán kellőleg meggyőződött, hogy sem a kerítés mellől, sem a gyeptől árkából nincs retorzió tervezve ellene, aláereszkedik s a tőle legközelebb tanyázó aprójószágra mint a villám, lecsap,* csőrébe fogja s erősen kiterjesztett szárnyakkal emelkedik vele a magasba s lassan tova húz, erősen vagdalva, koppasztva már ott fenn az időközben karmai közé kapott, végvergődésben levő áldozatát, hogy csak úgy repked szegénynek a tolla. — Mint meglehetősen lusta, kényelmes természetű állat, nem igen korán lát hozzá a napi tevékenység munkájához. Már a vadkacsák régen tavat cseréltek, mikor eszébe jut a cselekvés. Egymás után ébrednek s röppenek fel példányai; mindegyik a maga fájáról, melyen hálni szokott — megy világgá; hanem előbb búcsúzóul néhányszor körülrepedi mindegyik szokott „kerek erdejét,“ csak azután emelkedik föl, föl a beláthatlan kék ürbe, hol széjjel oszlanak kedvencz vadászterük, a térség felett s nagy köröket vonva, egyenkint bolyonganak. Rendes tartózkodási helyükről portyázni messzire eljárnak és naponta nagy területet kóborolnak be. Leginkább szeret azonban a nagyobb villásfarkú faj lekaszált rétek és tarlók fölött lebegve vadászni, mint a kabák, de vadászatai alkalmával magasabban jár, mint azok, körülbelül 100—150 lábnyira a föld színe felett. Hallatlan, mily rendkívüli távolságokról s mily magasból képes megsejteni a földön ülő prédát, legyen az gyík, egér vagy más egyéb kis állat. Valóban, a látóképesség olyannyira ki van fejlődve e madárnál, hogy az szinte a csodával határos; de van is aztán hasznára a vadászatnál. Igen sokszor csakis egyes-egyedül kitűnő szemének köszönheti, hogy üres gyomorral nem marad. — A térek feletti jártában-keltében gyakran leszáll s tovasétálva szedegeti fel a csigákat, szöcskéket s mindenféle rovat. „Őszszel, mint a varjak szokták, szívesen követi illő távolban a szántó földmivest, a fölborult barázdákból szorgalmasan szedegetve a cserbogár pajorjait és a földi gilisztát.“** Fiai fölnevelése után fajrokonaival (néha a másik fajjal összekeveredetten) kis társaságokba gyűlve, barangol szanaszét. Ilyenkor gyakran láthatni őket tarlók és szántások fölött ege-

* Bármily gyorsan csapjon is le a kánya, de a végső pillanatban oly ügyesen tudja magát visszatartani, illetőleg esési súlyát a kellő minimumra redukálni, hogy csak ritka esetben ütődik meg a földben.

** Ezt Lázár K. gróf állítja, hanem erős hit kell hozzá.

rek után leskelődni, melyek ez időtájt főtáplálékukat képezik, miért is őszi felé csak ritkán látogatják meg a baromfi-udvarokat. Azok a példányok azonban, a melyek kedvező idővel nálunk telelve, hirtelen beálló hideg által lepetnek meg, igen veszélyesek lehetnek a baromfi-udvarokra, mivel az éhség vállalkozókká és merészekké teszi őket. — Érdemes a följegyzésre kányáinkról, hogy a gyengébb orvadaraktól a prédát erőszakosan elrabolják, vagy pedig addig űzik-hajtják őket (néha rájuk is csapdosván), míg azt önként el nem vetik. A galambászsólymot és a sasokat nem igen merik nyíltan megtámadni, hanem mindaddig kísérik őket, míg végre tolakodásuk kiállhatlanná lesz és a zsákmányt önként eléjük vetik. A galambászsólymot néha ölyvekkel egyesülten követik s amint az prédára tett szert, addig üldözik, faggatják, míg az megunva szemtelenkedésüket, elveti prédáját; rendszeresen azután e fölött összevesznek a szövetségesek, mely alkalommal rendszerint az ölyv-nél gyengébb és sokkal erélytelenebb kánya húzza a rövidebbet. Néha a *berki kánya* nemcsak hogy követi a zsákmánnyal tovaröpülő galambászsólymot, hanem a szó betűszerinti értelmében fönn a légben útját állja, amennyiben nem utána röpköd, hanem megkerülni igyekszik. Egyébiránt semmiféle orvadarat sem láttam soha, hogy rátámadt volna a prédáját elerőszakolni akaró kányára. A bibicz, a mely pedig félelem nélkül, seregekben veszi üldözőbe még a sasokat is, a kányát óvakodik megtámadni, sőt közeledtével szavát sem igen meri hallatni. — Mindkét kányafajunknak szokása, mint az ölyveknek, a vidék valamely magasabb pontján ülve, figyelő állásból is lesni zsákmányra. — A *berkikányáról*, mely különben táplálkozási viszonyaiban a villás fajtól kevés eltérést mutat, — még a következőket tartom érdemesnek felemlíteni: A halak ivása idején csaknem kizárólag halászattal tartja fenn magát s ilyenkor rendszeren kiöntések, tavak és egyéb halas állóvizek közelében üti fel tanyáját s följegyzendő, hogy ama vizet, melyen halászni szokott, nagy pontossággal, majdnem perczre ugyanazon időben látogatja meg naponta. Kisebb vizek halállományában rövid idő alatt feltűnő fogyatkozás észlelhető, a hol vadászatait űzi, mert nemcsak éhségből, hanem szenvedélyből is halászik. A víz alá nem tud ugyan bukni, mint a halász-sasok (de nagy halra nem is csap le), mindamellett majdnem oly veszedelmes halpusztító, mint azok. Ez a faj általában sokkal kártékonyabb ragadozó, mint a villás

ÖREG HIM FEHÉR KABÁK.

faj. Képességei is kifejtettebbek, de azért épp oly hitvány, elődsdi állat, mint amaz. A baromfi-udvarokat ugyan ritkán látogatja meg, de annál több kárt tesz a vadban a költési idő alatt. Halakon kívül sok kisebb madarat, nyúlsüldőt és baglyot elemészt s kártevéseit csak nagyon kevésbé pótolja vissza a kártékony rágcsálók pusztítása által. Talán mondanom sem kell, hogy a másik fajjal együtt a vadász által üldözendő szárnyas dúvadak közé tartozik; oly években azonban, melyekben a rágcsáló állatok elszaporodása feltűnő arányokat ölt, tanácsos a visszatörést ellenük beszüntetni, mert ilyenkor nagy hasznára vannak a mezőgazdaságnak.

A sasokhoz némileg hasonlító meglehetősen nagy, nem épen idomos, sőt látszólag nehézkes testű orvmadarak, az u. n. **ölyvek** (*Buteo*), vadászati tekintetből szintén a kártékony orvmadarak közé tartoznak. Bár kevésbé veszélyesek a vadállományra, mint a sasok és héják, de mégis csak rablók s nem válogatnak nyúlban, fogolyban, fázánban. Kártékonyaságukról legjobban meggyőződünk, ha felkeressük fészkeiket, melyek körül a prédák maradványai elárulják a tetemes pusztítást. Mégis azt mondják, hogy az ölyvek kizárólag (!) csakis káros állatokkal élnek, ennél fogva feltétlenül hasznos madarak; továbbá, hogy a kisebb sasokkal egyetemben békával, örlő rovarokkal és hullókkal táplálkoznak. Az ám! Tessék csak fészkeik környékét felkutatni, mennyi ott a fogoly-toll, fázán-fej, nyúl-fark! Tudom, hogy nem kíméli aztán egy vadász sem a kis sasok, ölyvek semmiféle fajtát, ha megpillantja egyszer a corpus delictiket. Nem is tudom eléggé hangsúlyozni, mennyire országos érdekű dolog a kártékony ragadozók pusztítása.

Az ölyveknek *három nemben* összesen *hat* faja fordult elő nálunk s ezeken kívül még több határozatlan forma. Jól meghatározható fajok a következők: **a közönséges mezei ölyv** (*Buteo vulgaris*, s ennek vörös változata, a *rufus*), továbbá: az **északoroszsországi ölyv** (*Buteo Zimmermannae*), melyet én mutattam ki először a magyar ornisban. Állítólag előfordulna még utóbbinak déli alakja: a **sivatagölyv** (*Buteo desertorum* vagy *tachardus*) is nálunk és minden kétségen kívül még a **fehérfarkú ölyv** (*Buteo ferox*), továbbá a **gatyás-** vagy **hőölyv** (*Archibuteo lagopus*) és a **darázs-ölyv** (*Pernis apivorus*). Ezek közül közönségesebb orvmadarainknak egyik legérdekesebb alakja: a **közönséges mezei ölyv**, melylyel őszi és téli mezei vadászataink alkalmával oly gyakran van alkalmunk találkozni s amely mindannyiszor magára vonja figyelmünket lassú, ütemes röptével és vércseszerű lebegésével, mikor *megáll*, függ a tarlók felett, avagy áthúz csendesesen, tempós szárnymozgásokkal, préda után kutatva, mire csodálatos modorban rézsút irányban csap le. Ettől a többi fajok inkább csak külsejükre, mint természetükre különböznek. Valamennyien a lustaság valódi mintaképeinek látszanak, melyek bevont nyakkal gubbasztva és látszólag részvétlenül minden iránt, ami körülöttük történik, képesek egy zombékon, határkövön, kútágáson avagy kazal tetejében, általában valamely messzi kimagasló ponton órák hosszáig elüldögélni. Ha föl kell repülniök, ezt kelletlenül teszik s csakhamar ismét leszállnak, daczára annak, hogy képesek könnyen, kitartóan repülni. Általában kimért, komoly és csöndes magaviseletű, emellett azonban rend-

kívül körültekintő óvatosságú és fürkésződő természetű állatok, mint ezt egyrészt rendeltetésük, a természet háztartásában kijelölt szerepkörük szükségessé is teszi talán a „létért való küzdelem“-nél. A villámszárnyú sólymokkal párhuzamba téve, „e fölséges madarak mellett úgy tűnek fel, mint munkában eldurvult napszámos a lángész mellett“, vagy ha a sasokat a madárvilág arisztokratáinak, a héjakat a rablók képmásainak és a varjakat madárrendőröknek tartjuk, — úgy az ölyvek bizonyára a népelemet képviselik a madarak társadalmában. Szokásuk csak annyit tenni, mennyi létük fentartására elkerülhetlenül szükséges; túl a renden azonban egy talpalatnyit sem terjeszkednek. S ez igazán szerencse még a vadászra nézve, mert tényleg az ölyveket nem lehet vérszomjjal stalan ebből kifolyó telhetetlenséggel vádolni. — Mint minden ölyv-faj, a közönséges mezei ölyv is zsákmányát többnyire magasabb helyről lesi s órák hosszát elgubbaszt egy és ugyanazon helyen. Mozdulatlansága azonban csak álarcz, mert szemével eközben annál nagyobb tevékenységet fejt ki s a leshely közelében levő térséget folytonosan éles, átható tekintettel vizsgálja s amint mozdul valami, azonnal kész a támadásra. Ha ültében nem kedvez neki a vadász-szerencse, repülésre veszi a dolgot s erősen fürkésződik mindenfelé zsákmány után, itt is, ott is megállva, libegve verdeső szárnyakkal a tarlók felett, vadászó vércse módjára. Ha kószálása közben sebhedt vadra talál, például fáczánra, nyúlra vagy szárnyalt fogolyra (mely utóbbi megpillantva őt, azonnal fut előle, ahogy csak tud), ez esetben röptével együtt támadási modorát is módosítja. Kezdetben csak libeg áldozata felett és nem csap le rá mindjárt; azonban a menekülni igyekvő vad megmozdultával az ő tevékenységi érzete is felébred s megindul a vad felett — helyzetét minduntalan változtatva, a szerint t. i., amint a menekvő állat mozog, vagy amely irányba az menekülni akar. E közben majd lejjebb, majd feljebb csap, kisebb és nagyobb köröket vág, mintha a terepviszonyokat tanulmányozná és fejét a támadás leg-sikeresebb módjának megállapításán törné; és e cseljáték tartama alatt folytonosan halad mégis a vad felett. Egyszer aztán felhasználván egy kedvező pillanatot, a szokottnál magasabb pontra emelkedik föl s itt egy kisebb kört vágva s a leírt kör középpontjából kiindulva, oly sebességgel csap le áldozatára, hogy a sebesség miatt alig lehet őt tekintettel követni. — Ezek után rátérve madarunk életműködési viszonyainak tüzetesebb tárgyalására, elsőbben is hirhedt „egérpusztító“ (?) tulajdonságáról kell szót ejtenem. Ugyanis általában azt tartják, hogy ez a madár a mezei egerek nagyszámú pusztítása folytán a mező- és erdőgazdaság szempontjából a leghasznosabb madarak közé sorolandó! — Én ezt az állítást kétségbe vonni kénytelenítetem, mert nemcsak a szakférfiak és tapasztalt hivatásos vadászok, de saját megfigyeléseim alapján is állíthatom, hogy az ölyv vajmi keveset egerész, sőt csakis akkor fanyalodik rá e keserves munkára, ha *vadszegény* vidékre vetődve, jobb falatot nem szerezhethet, vagy ellenkezőleg annyi egér van, hogy a szó szoros értelmében minden rög mozog tőlük, tehát igen kényelmes, majd minden fáradság nélkül való jágerozásra adnak alkalmat. Ekként és nem másként állván a dolog az ölyvek híres egerésző tulajdonságával, elég csodálatos és érthetetlen mégis, hogy e lomhának és tehetetleneknek állított madarakat (a *hóölyvet* is ideértve) theoretikus érvelések alapján a szobatudó-

sok oly absolute hasznos (!) egérvadászokká avatták, melyek (szerintük) a világért sem tennének semmi kárt, csak hasznot, mindig csak hasznot, s mint ilyenek, valóságos szentek ők! — Hogy a fönti híres theoriát illetőleg a gyermekes képzelgés mily badarságokat képes kisütni, annak illusztrálására mutatóul ide iktatok néhány

NŐSTÉNY ÉSZAKOROSZORSZÁGI ÖLYV.

a vadállományra nézve, illetőleg hogy mennyire hasznosak a mezőgazdáknak mint hasonlíthatlan egérvadászok, nem röstelt egész halmaz értekezést összeírni különféle szaklapokban, anélkül természetesen, hogy oktatása fogott volna a vadászokon, kiknek a ragadozók veszte s a hasznos vad gyarapodása és nem a szürke theo-

passzust. *Brechm Alfréd* volt az, aki fölállította bámulatos elméletét az ölyvek (és varjak!) hasznosságáról. Szerinte a közönséges ölyv napi fogyasztási szükséglete 30 drb egérre rug, ami egy év alatt 10,950 darab egérnek — s egy pár ölyvet és két fiókát véve számításba (ez utóbbiakat csak 8 havi idővel), együtt 36,600 darab egérnek elpusztítását jelentené. — *Blázius* azt állítja, hogy száznál több ölyvet vizsgálván meg, a gyomrukban egérnél *egyebet nem talált* (ugyancsak erős hit kell hozzá!) s azon következtetésre jó, hogy egyetlen ölyvpéldány naponta 10—12, sőt 30—32, évente pedig legkevesebb 3, sőt 6000 (egy ölyvcsalád tehát 50,000!) egeret pusztít el. — *Gloger* hasonló furcsa állításokkal áll elő, ki annak bizonyítására, hogy csakugyan ártalmatlanok az ölyvek

riák alkalmazása képezi egyik fő életcélját . . . — *Martin*, a berlini múzeum praeparátora, szintén azzal hozakodik elő, hogy számos ölyvet eledelének megvizsgálása céljából bonczolván, a gyomrukban egérnél egyebet nem talált (hiszi a kánya!) stb. — Hogy az ölyv egeret is fog, azt magam is láttam és bonczolás útján meggyőződtem róla, — ámde ez csak akkor történik, ha annak szerzése semmi fáradsággal nem jár, szóval, ha könnyű szerrel hozzáférkőzhetik, illetőleg inkább csak szorultságból: ha más nincs, adja rá magát a macska mesterségére, de mint mondtam, csak akkor, ha az nem kerül valami túlságos fáradságába, például kazalok, boglyák körül, vagy pedig elhordott gabonaasztagok, széna- és szalmaboglyák helyén, hol a takarítás után a hajléktalanul maradt rágesálók elkényeszeredve, ide-oda futkosnak; azonképen egérvész idején, mely jelenség túlnedves őszykőn az Alföldön gyakran felszokott lépni, amidőn is az apróbb rágesálók valami döglesztő nyavalya által lepetvén meg s többnyire egytől-egyig elteszedve, lyukaikból — talán a menekülési ösztön által is hajtva — előjönnek s féldöglött állapotban kint mászkálván, igen könnyen megkaparítható prédául kínálkoznak. Már most egy ily alkalommal magát jól telezabált s esetleg bonczkés alá került ölyvet alapul véve, illetve a benne talált egérhalmazról ítélve azt következtetni, hogy minden egyes e fajú madár naponta 10—12, sőt 30 drb s így egy család évente 50,000 darab egeret, gözüt emésztene el, kissé merész dolog, olyan, melyet a józan ész el nem fogadhat. Tudja a gazda, az erdész és minden vadászember, hogy az egerek s egyéb rágesáló állatok kora tavasztól késő őszyig nagyobb részt a földeken, lyukakban tanyáznak, oly helyeken, hol életfeltételüknek megfelelően gabnaneműek, magvas vetemények, bokros növények stb. találatnak s napközben biztos búvhelyüket ritkán és csak rövidke időre hagyják el, minthogy fajlagos szokásukhoz képest az éj képezi tevékenységük idejét. *Mikor fogja tehát az ölyv a maga 30 darab egerét?* Talán azokat keríti meg, melyek nappalonta előbújnak? Ha azok *egészségesek*, kötve hiszem! A semmi esetre se kiváló mozgékonyaságú ölyvek a hihetetlenül fürge s e mellett a lyuk szájától alig pár arasznyi távolságra motoszkáló állatkákat még csak meg sem közelíthetik. Avagy talán a levegőből csap le rájuk sikerrel az ölyv? No, az meg épen abszolúte lehetetlen, mert mire rézsút irányban meglehetősen lassan lecsapó s magát a mozgó árnyékával is többször mint nem eláruló ölyv a rendkívül szemes és fürge állatkákhoz férkőzhetnék, már azok rég földszanczaik közé menekültek. Dictum-factum, sehogy sem lehet kitalálni, mily módon jut hozzá az ölyv a maga 30 darab egeréhez napjában?! De hogy ennek a nagy quantumu egérfogyasztási theoríának az abszurdítását minél világosabban bebizonyítsam, egy gondolkozó vadász számításai alapján matematikai segéd-eszközök igénybevételével is szükségesnek találok azt a következőkben kimutatni: Az állítatik ugyanis, hogy az ölyv napi fogyasztási szükséglete 30 drb egerre rug, ami egy év alatt 10,950 egernek felel meg. Már most egy pár ölyvet s két fiókot véve számításba és csak 8 hónapi idővel: együtt felemésztének tehát 36,600 drb egeret (persze papiroson). Ezt az időt azonban helyesbíteni kell, mert az ölyv nem tölti nálunk az egész évet (a téliek nagyobb részt délszaki és északtáji vendégek), csak épen 10 hónapot s a két fiók is csak 7 havi idővel

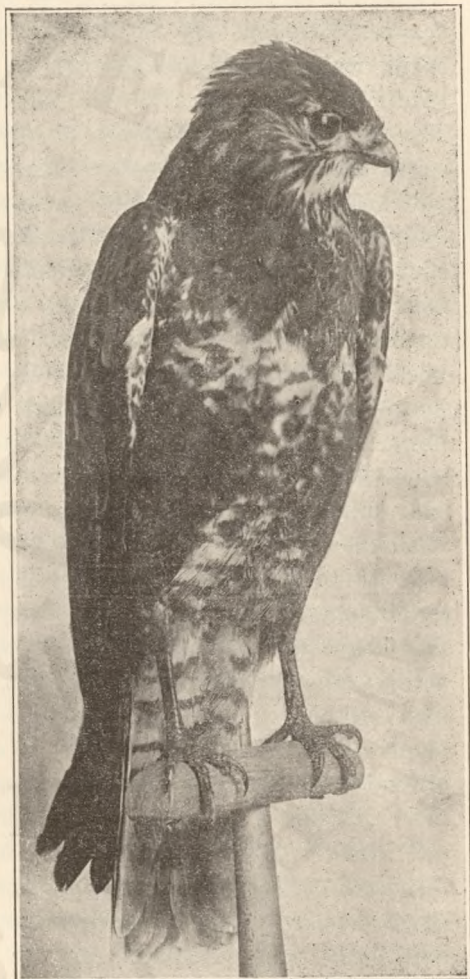
számítható. Ez alapon és figyelemmel arra, hogy a mezei ölyv mellett más-nemű egérkedvelő és pusztító állataink is vannak és hogy az egyes ragadozók hasznos vagy ártalmas volta felől lehető hű tájékoztatást nyerjünk, 1000 hektár terület alapul vétele mellett a következő táblázatban egybehasonlító kimutatást közlök a különféle ragadozók egérfogyasztásáról:

Terület	A ragadozók megnevezése	A ragadozók darabszáma			A területen tartózkodik			Elpusztít egeret			
		öreg	fiók	összesen	öreg fiók	össze-sen	naponta	az egész idő alatt			
									hónapon át		
Földterület = 1000 hektár	Mezei ölyv	1 pár	2	2	4	10	7	17	30	31080	
	Vércse	1 „	2	4	6	8	4	12	5	4860	
	Fülesbagoly	1 „	2	2	4	12	7	19	10	14600	
	Vadmacska	2 „	4	6	10	12	7	19	3	10950	
	Róka	1 „	2	4	6	12	7	19	10	15860	
	Nyest	1 „	2	3	5	12	7	19	5	6860	
	Hermelin	1 „	2	4	6	12	6	18	5	6714	
	Apró menyét	2 „	4	8	12	12	6	18	3	8796	
	Macska, holló, varjú, szarka										10280
				á t l a g o s a n							
										Összesen: 110000	
										A faj fentartásához ezeken kívül még körülbelül fel- vehetünk 50% egeret, mint megmaradót, amelyből fele nő- stény s ezek 5—6 fiókéval ----- 50000	
										Összesen: 160000	

Egy hektárra tehát jutna 160 drb egér.

Az 1000 hektár művelési ágak szerint így oszlanék meg: szántóföld 250 hekt., rét 250 hekt., legelő 250 hekt. és erdő 250 hektár. Tegyük most fel, hogy ennek a birtoknak a tulajdonosa vagy gondozója szenvedélyes vadász, aki nem tűri, hogy birtokán valamely — a mezőgazdaságra esetleg bár hasznos — dűvad is egyáltalán előforduljon és a baglyok kivételével mindent kímélet nélkül elpusztít. A három bagolycsalád évenként 25550 drb egeret fogyaszt el, bárha ez is kérdésesnek tűnik fel, mivel olykor-olykor egy-egy madarat ők is, az erdei baglyok meg pláne egy-egy frissen vetett fanyulat is bizony szívesen vesznek; ezek szerint tehát még 134,450 drb egér maradna meg s miután azok sem a réten, sem az erdőben és legelőn táplálékot nem találnak, így kénytelenek a 250 hektárnyi gabonaföldekre nyomulni, melyekre így hektáronként 537·8 egér esik. Vajjon ezek után megmarad-e még valami ezeken a földeken? Vajjon előfordult-e ilyen eset valahol? Bár ezen a területen sem az egérevők száma, sem azok napi szükséglete távolról sincs túlmagasan előíranyozva, a végösszeg mégis iszonyú nagy, miért is abból csak $\frac{1}{4}$ részt veszek; azért azonban az 1000 hektár teljesen be volna fásítva és egy 80 évi forda után letarolásra készen állana 12·5 hektárnyi terület, mely terület mint az sokhelyen szokás, leper-

zselve, fenyőmaggal rögtön beültethető volna. Most az egerek összegéből, vagyis 40,000 darabból a bagoly családokra is visszahagyok 25,550 drbot; miután azonban a visszamaradó 14,450 drbnak az erdőben úgy sem volna mit enni, így a bevetett földekre volnának kénytelenek nyomulni s vajjon ott mi maradna akkor? Lehetne-e ily körülmények közt facseteteket nevelni? De hát ez mind csak hypothezis, mert a hogy egy róka-család sem eszik meg 15,860 drb egeret évenként: úgy egy mezei ölyv-család sem fogyaszt el ittléte alatt 31,080 darabot. Ezeket a számadatokat különben csak az állat- és madárvédő-egyesületeknek s a fent nevezett tudós uraknak köszönhetjük, a valóságban másképp áll a dolog. Az ölyv a vonuló madarak között tavasszal legkorábban érkezik s ősszel legkésőbb vonul el s a közbeeső téli idő olykor olyan rövidnek tűnik neki, hogy bizony télire is itt marad. Most már kérdem, miből él ez a madár, miután november hótól kezdve az egész vidék méter magasságú hólepellel van fedve, ahol alig-alig látni a friss hóban egy-egy egér nyomát? Vajjon most békákból él s honnan szedi őket? — A szobatudósokkal szemben csalhatatlan tapasztalati adatokra támaszkodva, a vadászok egészen más meggyőződésnek adnak kifejezést az ölyvek táplálkozási viszonyait illetőleg s csodálatos az, hogy egérfogyasztásról vajmi keveset említenek! Így a többek közt *Risenthal* azt mondja: „Mihelyt az ölyv egy foglyot ragadott meg, mindnyája (t. i. az egész fogolycsapat) veszélyeztetve van s zsákmányul esik. Igaz, röptében a foglyokat nem képes megragadni, de addig űzi őket, míg egyikük meglapul s így könnyen zsákmányává válik.“ — „Fácán vadászom az 1874—75-iki tél folyamán két ilyen ficzkót fogott tányérvassal; miután mindannyiszor látta, hogy egy-egy fogolyra csaptak, erről lekergette, a foglyot tányérvásra helyezé s nem telt bele egy óra, a tolvaj fogva volt.“ (*Gr. Koszpoth.*) — „A felföldön gyakran találtam kinőtt nyulak, foglyok maradványait az állítólag oly hasznos ragadozó fészében. Még a legtöbb gyakorlott vadász, akit ismertem, ép úgy gyűlölte, mint a héját, sőt talán még jobban. Így előbbeni fácán vadászom sok évi tapasztalás

HÍM ÉSZAKOROSZORSZÁGI ÖLYV.

után rájött, hogy főleg télen nagy kárt tett a félig kiéhezett vadban, nem egyszer látta, hogy fázánokat is megtámadott.“ (*Gr. Zay Miklós*, Vadászlap, 1891. évfolyam.) — „Pacsirtákat, pintyeket, sármányokat s két nyúlsüldőt találtam ölyvfészkekben.“ (*Preen.*) — „Megfigyelték, amint a tőkerucza fészkeből a tojásokat pusztította.“ (*Hintz.*) — „Az ölyvek mindenkor pusztítandók, mert egerekkel csak akkor elégednek meg, ha jobb falatot nem szerezhetnek.“ (*Bosch.*) A gyomrok tartalmára vonatkozólag ugyanezt mondja: „Ily tetemes számnál fogva fel nem tehető ugyan, hogy a dolog véletlenségnek játéka volt; mindazonáltal szeretném tudni, mely évszakban küldettek be (Blásiusnak) ezen ölyvek s nem vadszegény vidékről származtak-e?“ — Ugyancsak az ölyvek táplálkozási viszonyait firtatva, *Fónagy József* („A fázán és fogoly vadászata, tenyésztése, hálóval való fogása“ című könyvében) a következő tapasztalatait közli: „Az egerész-ölyvről azt állítják, hogy semmiféle hasznos vadban, így a fázánban sem tesz kárt, mert folytonosan csak egerekkel táplálkozik. De bizony, úgy a közönséges *Buteo vulgaris*, valamint a gatyás-ölyv (*Archibuteo lagopus*) a fázánosban sok kárt tesznek, — személyes tapasztalataim nagyon is e mellett vallanak. Foglalkozom a tömészettel s így évenként meglehetősen sok ölyv kerül kezeim vagy tömészem kezei közé, nincs egyetlen egy se, melyet fel ne bontanék, meg ne nézném, hogy mit evett, mivel táplálkozott. Őszszel októberben mezei fekete tücsköket, nagy ritkán egeret, néhá békát is találtam a begyében; november második felében legtöbb esetben fázán- és fogolytollakkal vegyes húst találtam bennük, mely minden esetben egész friss volt, jeléül annak, hogy nem dögöt, hanem élő állatokat fogdosott össze. Múlt év (1899) november és december elején, valamint 1896. november, december hónapokban több mint 150 drb ölyvet kaptam területeinkről, nagyon kevés példány volt az összesen 250—300 drb közt, melynek begye ne fázán- és fogolyhússal lett volna tele, pedig a gazok egerészhettek volna kényök-kedvök szerint, mert mind a két tél majdnem tavaszi jellegű volt, hó és hideg nem gyötörhette őket, de úgy látszik, nekik is jobb a fogoly- és fázánpecsenye, mint az eger.“ — Érdekes az a passzus is, melyet *Diezel* („Az apróvad vadászata“, pag. 661.) állít ki az ölyvekről a következőkben: „Őszintén szólva az ölyv jó hírnevét nem érdemli meg. Száz és száz példát lehetne fölhozni, melyek a legismertebb vadászlapokban olvashatók és oly forrásból erednek, melyeknek tisztaságában kételkedni nem lehet. Ezek közül csak egyet hozok föl, mely a „*Weidmann*“ 1895. évi augusztus 15. számában olvasható és a melyből kitűnik, hogy a földicsért „egerész“ ölyvet „nyulász“ vagy „foglyász“ ölyvnek is bátran lehetne nevezni: „Habár az erdésznek, vadásznak, valamint a vadászat kedvelőnek mindig azon kell lenni, hogy az erdő és mező hasznos vadjait kímélje és ezeknek szaporodását előmozdítsa, jól meg kell fontolnia, vajjon ez, vagy amaz állat hasznos-e avagy káros; ezt pedig legbiztosabban úgy éri el, ha saját tapasztalatait veszi irányadóul. A szobatudósok néha olyanokat állítanak, melyeknek helytelenségéről az erdész és vadász léptenyomon meggyőződést szerezhet. Ha p. o. az úgynevezett egerészölyvet a mezőgazdaság jóttevőjének kiáltják ki és számokkal akarják bebizonyítani, hogy egy pár öreg ölyv fiainak táplálására mily nagy mennyiségű kártékony egeret fogdos

naponkit össze, alig hiszem, hogy az elpusztított egereket megolvasták volna és mindenik észlelő más nézetten van, mert azt tapasztalta, hogy az „egerész“ ölyv akkor fog egeret, ha mást nem talál. Oly években, midőn az egerek száma nagyon kevés, hogyan lenne lehetséges, önmagát és folyton éhes fiait csakis egerekkel táplálnia? De még akkor is, ha az egerek nagy számuk folytán a mezőgazdaságra csapássá válnak, az ölyv ezeket mint apró vadat tekinti és jobb pelesenét is tud szerezni, miként a következő esetek bizonyítják: 1857. június havában, midőn az egerek igen nagy számban léptek föl, egy tölgy állab magas füvel benőtt talaján egy őzgidát hallottam keservesen ríni s azon hiszemben, hogy a róka folytatja, sietve mentem oda, hol azonban nem kis meglepetésemre a róka helyett egy úgynevezett egerész ölyvet találtam, mely az alig pár napos gidának a nyakát megfogva, ezt csőrének vágásaival igyekezett megölni. Ebben a pillanatban szaladt oda a gida anyja is, csak midőn már majdnem ráléptem, repült föl az ölyv és a legközelebbi tölgyfa egyik alsó ágán fölgalyazva sóváron nézett áldozatára, míg lövésem le nem terítette. Közbejövetelem nélkül a kis gida biztosan elpusztult volna, a nyaka és a feje több sebtől vérzett, szemeinek kivágására azonban már nem ért rá. Harmadnapra láttam újra a kis gidát, amint látszólag bágyadtan és betegen anyját követte; miután azonban ütere nem volt megsérülve, mint később meggyőződtem, teljesen kiépült. — 1862. július havában egy magas bükkfák közt levő sűrű mogyoró bokorban fiatal ragadozó madarak hangját hallottam; fészek a közelben nem volt, a fákon sem láttam semmi ragadozó madarat, tehát a lármázók a földön lehettek. Az erős szél zúgása lehetővé tette, hogy a hangok után haladva, megközelítsem. A földön három fiatal ölyv ült, melyeket gondos anyjuk egy fiatal *süldő* husával etetett. Karmaival és csőrével egész darab húsokat tépett le, melyeket a fiatalok roppant mohón nyeltek le s folyton újabb és újabb falatért kiabáltak. Nagyságuk és tollazatuk fejlettségéből arra lehetett következtetni, hogy a fészket már régen elhagyták. — 1864. június havában, amint a kapun kiléptem, egyszerre látom, hogy egy sebesen repülő ölyv alig 6—8 lépésnyire tőlem *egy öreg tyúkra* lecsap és elkezdő kopasztani. Kénytelen voltam a merész rablót egyszerűen elijeszteni, mert a faluban lőni tilos volt. — Hát mit szólnak ezekhez az erkölcsi bizonyítványokhoz a szentté avató ölyvüggyvédek?! — Régebben *Blasius*, *Brehm*, *Gloger* stb. ölyvmagasztaló iratait olvasva, magam is azt hittem, hogy minden egyes ölyvben legalább is egy aprószentet kell tisztelnem s a viláért sem bántottam volna őket. Hanem egy ízben reviremben szokatlanul sok közönséges ölyv fészkelvén, föl akartam használni e madarak természeti viszonyainak tanulmányozására. És valóban, tanultam is sok újat, hanem keserű csalódások árán, és ugyancsak kiábrándultam balga, a tudós és nem tudós ölyvvédők irataiból magamba szedett hitemből! Ugyanis a megjegyzett s rövid időközökben körüljárt fészkeknél, nagy csodálkozásomra, egeret ugyan alig, de annál több *vadfélét* találtam. Szinte elámultam-bámultam, midőn egyes fészkeknél láttam, mennyi ott a *fogolytoll*, *fácánfej*, *nyúl fark!* Persze, hogy ezen kézzelfogható tapasztalatok után vége volt a régi kegyeletnek s amikor csak alkalmam nyílt rá, egy-egy lövetnyi ólommal köszöntöttem az egerpusztítással rágalmozott szárnyas

gazficzkókat. És valószínűleg így fog cselekedni minden értelmes vadász, ha egyszer az enyémhez hasonló tapasztalatokat szerez. Tessék csak szemügyre venni egy ölyv-fészket s a tapasztalás önként kínálkozik! Nem akarok ezzel azokra a csontmaradványokra utalni, amelyek — még a kölykök aprósak vagy az igen vén ölyvek fészkenél — amúgy sem találhatók fel s amely körülmény arra a téves feltevésre vezethet, hogy az ölyv tisztán csak egerekkel él, hanem figyeljük meg a madarat, hogy mit visz ő fészkebe és mit hova hord el onnan (az ilyen vén példányok)?! — Hogy ugyancsak a vén példányok — de a fiatalabb szülők se, ha fiókáik már nagyocskák — nem túrnek meg fészükben semmiféle maradványokat, hanem mindent elhordanak abból; másfelől pedig mindig lekopasztott zsákmányt visznek abba, úgy, hogy sem tollakat, sem más nyomokat ott nem lehet találni: az a praktikus megfigyelőt kétségbe nem hozhatja, mert a fészek környékén valahol a csalhatatlan jelek csakhamar felvilágosítanak s a feltalált prédák maradványai elárulják a tetemes pusztítást. Csodálom, hogy erről az ölyvvédők nem beszélnek! Brehm is csak annyit enged meg, hogy az ölyvek „legfőlőbb (!) kimerült foglyot, beteg nyulat itt-ott meggyilkolnak“. — Az ám! Egyébiránt az ilyen beszéd ma már kevés vadásznál talál hitelre. Hogy az ölyv egyáltalában „csakis kimerült“ vagy „sebhedt beteg“ vadat támadna meg, s hozzá azt is csak „itt-ott“, — az egyszerűen *nem igaz*. Tény az azonban, hogy a fiatal, tehát még gyakorlatlan ölyv kevésbé vállalkozó természetű s az ilyen többnyire csak a magával jötehetetlen, erély nélküli beteg vadnak a hóhérjává szokott szegődni s ügyetlenségénél fogva az ilyennel is alig képes elbánni, körmeivel, csőrével csak sanyargatja, kínozza a szerencsétlen vadat és csak hosszas vesződés után képes megölni, ha a vadász idejekorán le nem lövi vagy el nem riasztja. — Szemben *Brehm* állításával, az én tapasztalataim egészen mások. Az ölyv ugyanis, mint minden nagyobb orvmadár, tavasztól őszig folytonosan a szőrmés és tollas vadfélék fiatal ivadékaival táplálkozik, úgy növekedő fiait is hasonlókkal látja el. Különben pedig tápláléka, kivéve a békákat, a *rókával teljesen egyező*, minthogy ő főleg ősszel, elkezdve az egértől a nyúlra és őzgidáig: mindent elfogyaszt, ami elébe kerül. Tavasszal a nyúlsüldőknek egyik legfőbb ostora és különösen a korai első ellésre veszedelmes; de a gyenge vadlibák és fiókkacsák se mentek üldözése elől, sőt a tojások végett utóbbinak fészket is feldúlja akárhányszor. Telente a beteg vagy gyenge vad részben az ölyvek karmai közt végzi be pályafutását. Januárban, februárban a nyulak és foglyok ott, ahol nem ettetnek, a leggyengébbek; nem lehet csodálni tehát, ha ebben az időben sok vad az ölyvek prédájává válik. Nekem néhányszor arról is volt alkalmam meggyőződnöm, hogy egészen fiatal (néhány napos) *őzborjat* is elragad a mezei ölyv, ha hozzá férkőzhetik (és erre nagyon lesi az alkalmat) s fészkebe czipeli a gyilkos porontyok prédájául. Azt pedig nemcsak én, de sok hivatásos vadász észlelte már, hogy oly erdőrészből, hol ölyvek fészkelnek, a szintén ott fészkelő, illetve fiaikat nevelő *fajdfélék* apró csirkéit e gazficzkók napról-napra lopkodva, végre annyira kipusztítják, hogy a legnépesebb fészkek aljából is alig marad egy-két hírmondó. Hogy sok kinőtt fogoly is esik az ölyvek prédájául, az minden fogolytenyésztéssel foglalkozó előtt ismeretes tény; mert a fo-

goly oly bamba jószág, illetve rendkívül félénk állat, hogy egy keringő nagyobb orvmadár láttára nemcsak hogy szárnyon, vagy lábon menekülést nem keres (még ha sűrűs védhely van is a közelben), de sőt inkább bárgyún meglapul helyén, mintha le volna ragadva s szinte megmagyarázhatlan önmegadással várja be a halálos csapást. — Arra nézve, hogy mily kártékonyá válhatik az ölyv fészkelése idejében s hogy mily változatos az a menü, amelylyel porontyait ellátni szokta, érdekes például szolgálhat a következő eset. Egy erdész talált egy ragadozó-madár fészket, a melyből aztán kiszedetett három már meglehetősen kifejlett madár-fiókát, a melyet később mezei ölyveknek állapítottak meg. Miután az erdész kezdetben nem tudta milyen madárral van dolga, az öregeket is szeretne volna elpusztítani: a három fiókát kivitte az erdő szélére s ott egy csonka fatörzsre kötötte ki azokat, eléjük pedig egy tányérvasat tett. Az egyik öreg madár csakhamar megjelent a helyszínén, körülöpködte fiait, de nem tudta magát rászánni, hogy fiaihoz szálljon; később eltűnt a láthatárról. Másnapon a kített vasban egy fia ragadozó-madarat találtak, az előbbi háromnak testvérét, amely midőn a fészket kiszedték, valami módon észrevétlenül eltűnt, s most, hogy meghallotta testvéreinek sikongását, hozzájuk sietett s úgy került tőrbe. A fiatalok, hogy megfigyelhessék, vajjon az öregek mivel táplálják azokat, még négy napig maradtak kikötve, mialatt az öregeket távolról táveső segítségével megfigyelték. Mind a két öreg hordott prédát a fiatalok számára, de egyik sem ereszkedett le, hanem a fiatalok fölött lebegve hullatták alá a hozott prédát, mely gyakrabban a kített tányérvasba esett s az ismételten becsapódott. Meglepő, hogy mennyi és miféle zsákmányt hoztak fiaiknak. A négy nap alatt ugyanis 3 nyírfajdot (még hozzá tojót), két darab félanyányi nyulat, egy szajkót, két vadgalambot és két mókust hurczoltak oda, mely prédát az örül kirendelt ember mindig eltávolította. A nyírfajdokat az öregek az erősebb tollaktól megkoppasztvá hozták a fiaknak. Végre, midőn belátták, hogy az öregeket nem fog sikerülni elfogni, a fiatalokat eltávolították, de a tett megfigyelés is elégséges annak bizonyítására, hogy az ölyv korántsem oly ártalmatlan, mint aminőnek általában tartják („Vadászlap“, 1894. pag. 310.). De hogy az ölyv nemcsak az apróvad-félék ostora, de a baromfiakra nézve is veszedelmes, azt se én észleltem először. A gazdaasszony a megmondhatója, mennyi-szer megkergeti ez a szentnek híresztelt zsvány az aprójószágot s hány reményteljes csibécskének, kacsafiúnak s egyéb baromfinak oltja ki életét! A magánosan álló mezei és erdei lakokat csak oly szentelen merészséggel kóvályogja körül az ölyv (bitangoló háziszárnyas keríthetése czéljából), mint akár a héja. És tény az, többször megfigyeltem, hogy a kisebb, úgynevezett „parasztfajta tyúkot“ is elragadja a nagy erős ölyv; nem hiába hívja tehát a zalai, meg a somogy megyei nép „tikhordó kányának“ az ölyvet. Igaz, ha a vadfélékből kikopik az ölyv, vagy még inkább ha vadszegény vidékre vetődik, egy-egy hörsököt vagy ártatlan kigyót is zsákmányul ejt, sőt esők után előmászó földgilisztákkal is telezabalja magát s békákat s tücsköket is fogdos, mi által őszszenémi hasznot tesz a gazdának; de ezáltal vajmi kevésé érdemli ki méltánylásunkat azon tetemes kárral szemben, mit a vadásznak okoz. Mégis nevezetes e mellett, hogy a *szelkiáltón* kívül nincs talán madár egy sem, mely annyi *feketetücsköt* emész-

tene el, mint éppen a közönséges mezei ölyv s tény az, hogy vadszegény vidékeken őszön át majdnem kizárólag tücsök meg békafogás a mestersége a tarlók felett bogarászó ölyveknek. Őszönte az Alföld parlagos, tarlós pusztáin lőtt ölyveket mindig tömve találtam tücsökkel, meg — talán nyomtatékul szolgáló — nagy varangyos békákkal; egernek azonban legtöbbször nyoma se volt bennük, csak egervész idején, vagy az úgynevezett férges években. Azért én erősen hiszem és meg is vagyok róla győződve, hogy őszkor a mezőkön szerteköszáló ölyveknek nem az *egerészés*, hanem *tücsök- és békavadászás a céljuk*. Mikor az ölyv megáll libegni a tarlók felett, mint a vérese, akkor nem egeret, de tücsköt vagy békát szemel s ha rézsút irányban lecsap, vagyis inkább *lesuhint* (mert az ölyvnél voltaképeni lecsapásról, mint más ragadozó madaraknál, alig lehet szó), akkor az (mint többször meggyőződtem azon frissiben lőtt példányoknál) *soha sem egérre* (ezt ültében lesi), de a fentemlített bogár vagy hullőre történik mindig. — Ha vadfélét támad meg az ölyv, támadási modora egészen más és akkor a körülményekhez képest nagy élénkséget is képes kifejteni. A tücskön és varangyos békán kívül van még az ölyvnek egy kedvenc falatja s ez a rétek átka, a *vakondok*. Perzse jobbára tán azért, mert semmi ügyességgel s nagyobb emócióval nem jár ennek a megkaparítása, ha egyszer fölszínre kerül. De legyen bár hogy is, az azonban tény, hogy igen soknak a végére jár. Midőn fiai vannak, egyéb zsákmánymaradék közt sokszor akadunk vakondra, nem ritkán kettő-háromra is, mely némely vidéken (ahol sok a vakond), úgy látszik, a fészkeknek rendes tartalmául szolgál. Egy általam megvizsgált ölyvfészkekben nem kevesebb mint 8 vakond hevert, pedig csak két porontya volt az ölyvpárnak. — Vakondpusztító tulajdonsága miatt tehát, részben a mezőgazdaságra is kártékonynak kell tartanunk az ölyvet, a menyinyiben újabban minden gazdasági szaktekintély azt vitatja, hogy a vakond hasznos állat. — Ezek után még egyszer fel kell vetnem a kérdést, vajjon *honnan veszi az ölyv (a hóölyv is) télnek idején azt az önfentartására naponta szükséges 30 egeret?* Talán a hó alól vagy a lyukból kaparja ki (!) tyúk módjára magának? . . . Hisz mindenki tudja, hogy az egerek s gözű-félék télen nem igen, vagy abszolúte nem is jönnek a föld színére, hanem a hó és a föld között u. n. egerjárásokat készítve avagy turkálva keresik tápjukat s e mellett rejtekben töltik napjaik nagyobb részét. Mire alapítják tehát az ölyvügyvédek az ölyvek „megbecsülhetlen hasznosságát“ illető állításukat? — Én azt hiszem, az előadatottakban elég részletesen kimutattam annak az állításnak tarthatatlan voltát, hogy az ölyv kiválóan egerésző állat volna, sőt ezt bebizonyítottnak is remélem. Ugyanezek állnak a **gatyás-** vagy **hóölyvre*** (Archibuteo lagopus) is, mely madár talán még kártékonyabb zsványfajzat, mint a csupaszlábú ölyvfélék. Telente sok kárt tesz az elkényszeredett gyöngé vadban, fáczánban, fogolyban és nyulban s mivel képességei is fejlettebbek: ügyesebb, vakmerőbb, mint csupaszlábú rokonai, — kétszeresen veszélyessé válik a vadállományra nézve s csak nagyon keveset és inkább csak szükségből egerész. Hogy mire képes ez, az ártatlanság fehér színével kidíszített (tulnyomóan fehér-tarkázatú) északi szárnyas zsvány, álljon itt *Czynk*

* Lásd képét a 84-ik oldalon. Rajzolta Dr. Lendl Adolf.

Edének, a korán elhunyt erdélyi ornitológus és kitűnő vadásznak a „Vadászlap”-ban (1891. évf. pag. 430.) közzétett következő tudósítása : „A múlt hó vége felé, egy napon erdei szalonkára próbáltam szerencsét. A velem volt vizsla még fiatal s igen messze kijár ; vagy 100 lépésre felvert egy szalonkát s nem lőhettem rá, de láttam melyik bokorba szállt le. Már az aggatón képzeltem és siettem feléje, amint egyszerre nyilsebesen csap le abba a bokorka egy *gatyás-ölyv* s a következő pillanatban látom a szalonkát a bokor ellenkező oldalán kirebbenni, de nyomban utána az ölyvet is, s most kezdődött volna a légi hajsza, ha az ölyv pár szárnycsapás után oly remek ügyességgel el nem csípi lábaival s tovább nem czipeli a szalonkát. Ez úgy 120—130 lépésnyire történt tőlem, de azért igen jól láttam az egészet. Gondolkoztam, hogy mit tevő legyek s afeletti aggodalmam, hogy szalonkámnak hírét sem fogom hallani többé : arra birt, hogy egy elijesztő lövést tegyek, hátha kieresztené karmai közül az áldozatot. Persze, az egész dolog percz műve volt ; felkaptam vegyes csövű fegyveremet s az express csőből egy golyót küldtem utána. Megvoltam azonban lepetve, midőn a lövésre az ölyv mintegy darab kő alázuhan, a szalonkát pedig tovább láttam evezni, messze egész fel a havasok felé. Az ölyv egy igen szép öreg példány volt ; de a golyó egészen széjjelszakgatta s csak a feje, szárnyai és lábai csügtek egymáson ; a begyében találtam *szalonka-tollakat s egy szalonka-csőrt egészben, egy huros rigó darabjait s két egész fejet.*” — Ezek után már most nincs más mondanivalóm az ölyveket illetőleg még, mint az, hogy pusztításuknak szükségessége elvitázhatlan a hasznos vad tenyészetére, melytől a vadásznak annak a kedvéért engedni nem lehet, hogy gazdaszainknak nem nyillott még elég alkalmuk ezeket a szárnyas tolvajokat beható megfigyelés alá venni, hogy meggyőződést szerezzenek arról, hogy e madarak csakugyan kártékonyabbak, mint hasznosak. — A többi nálunk előforduló ölyvfajról a megfigyelések még nem teljesen kimerítőek, de részint meg olyan ritka vagy szórványos előfordulásuk is van, hogy esetleges kártékonyosságuk se igen sokat nyomna a latban és különben is söréthalál a végzetük, ha a vadász lőtávolába kerülnek.

A szorgalmas vadóvó e hóval megkezdji, illetve hatványozott szorgalommal folytatja működését kedves vadjai óvása s jóléte érdekében. Amily nagy feladat volt a négylábú ragadozók óvatosságát, következtető furfangját nyáron át kijátszani, oly könnyűvé válik az most a szigorú „*nem szeretem napok*” beköszöntésével, midőn is az elkényszeredés s a küzdelmes „*lét s nemlét*” kérdése kevesebb óvatosságra kényszeríti még a legfurfangosabb ragadozót is és mohón kap a csalifalat után. Egyelőre azonban csak a *fogóeszközök* alkalmazására kell szorítkozni ; a mérgezett falatokat ugyanis csak *tartós hidegekkel, fagyos és magas hóállású időben fogadja el az orrvad*. Különben is *hótlan időben — az elhullott vad nehéz feltalálhatása miatt — nem igen szoktak mérgezett falatokat alkalmazni.* — *Fácánosokban* ügyelni kell a notórius tojásrabló *sündisznóra*. Időnkint ugyanis betanított *ratlerekkel*, vagy jobb szaglású *parasztkutyákkal* apróra ki kell kerestetni a pagonyokat, általában az oly helyeket, ahol korábbi tapasztalások szerint a sündisznók őszzsel elszokták magukat vaczkolni (szántó-

földek közelében) s a föltalált tuskös kis bestiákat kegyelem nélkül el kell pusztítani. Egyébiránt most van a legfőbb ideje a *menyétek és görények* kiásásának is. A gyanús fa-, galy- és vesszőrakásokat, valamint a boglyákat és kázelokat, hol a kártékony négylábú apróbb ragadozók igen szeretnek téli szállást almolni maguknak, szintén ratlerek vagy betanított parasztekkel kell kutatás alá venni; a *jó* dakszlik azonban mellőzendők, mert igen csahos kutyák válnak belőlük, amelyek aztán már akkor is ugatnak, ha csak lyukat mutat is nekik az ember. — A *nyest- és nyusztanyák* is szemmel tartandók, illetve lehetőleg felkutatandók. — A *sózókat* annak rendje és módja szerint sürgösen el kell látni, mert a folytatásban elsatnyult gímszarvasok szívesen ellátogatnak már a nyalató helyekre. — A *tenyész-vadasokban* a fő és kisebb vad számára az etetők és szórók most már halaszthatlanul karba helyezendők, ahol szükséges, az etetőhelyek közelében a vad számára fagyöngyös törzsek döntendők le s a bekövetkező fagy- és hóval rögtön meg kell kezdeni a téli élelmezést. — Ahol a *sörtevad* rendes gondozásban részesül, *száraz* hidegekkel estenden a jeget meg kell *lékeln*, nehogy az italt kereső vad szomjan vesszen. — Még a *havazások beállta előtt* be kell járni naponta a pagonyokat a *leültött őzagancsok* miatt, mert az őzvad e hóban (esetleg decemberben) agancsait már leüti. — Friss hóeséssel mindannyiszor meg kell tenni a szokott tanulmányjárkálásokat az erdőben, mert minden *friss hóesés* kedvező alkalom arra, hogy a vadász úgy a hasznos, mint a kártékony vadállományt ellenőrizze. A *megközelítőlegesen vadlétszámot* mindannyiszor *pontosan fel kell jegyezni*, hogy a felesleges lelővést meghatározni lehessen. — E hóban nagyon szemmel kell tartani a notórius *törvetők* kószálásait és ügyelni kell a körmükre . . . A *vizslát* illetőleg e hó második felében (kivált a fiatal ebnek) már otthon a helye, csak azok a bizonyos „Ein Hund für Alles“-féle csodaállatok (!) mint „féregpusztítók“ s apportőrök tehetnek kint még némi szolgálatot. — Ahol nagy fogolyállomány tartatik fenn, úgyszintén a fázós pagonyokban, hatványozott szorgalommal kell a *ragadozó-madarak* mozgalmát

figyelemmel kísérni, mert bármily tiszta is legyen kártékony szárnyasoktól a vadászterület, de az őszi orvmadárcsatangolások idején kellemetlen betolakodásoktól megvédeni szinte lehetetlen, sőt erős húzások alkalmával (hirtelenül beálló korai téllal) valóságos inváziókra lehetünk elkészülve; miért is ugyancsak résen kell állni a lelkiismeretes vadóvónak. Néha egy-egy *uhu*, sőt *vadmacska* is beszkokott tévedni (erős téllal) a fázós pagonyba, mit a félékeny delikát madarak éjjel úgy, mint nappal, folytonos nyughatatlanságukkal, vergődéseikkel azonnal elárulnak. Ha ezt észreveszi a vadász, akár esik, akár fúj, de addig nyugta ne legyen, míg a jövevény bestiával nem végezett, mert nemcsak hogy rémítő pusztításokra lehet elkészülve, de arra is, hogy féltve őrzött szép

madarai egytől-egyig szétriadnak tenyészhelyükről. Általában egy rendezett vadászat fentartásának és jó vadállomáynak első feltétele, hogy a kártékony vadakat területünkől lehetőleg távol tartsuk és minden kitelhető módon megsemmisítésükre törekedjünk, ami minden vadásznak legfőbb kötelessége. A szőrmés ragadozók pusztítása iránt a figyelem meglehetősen el van terjedve; de nem úgy van ez a tollas kártévőkkel. Ezek a legtöbb helyen vagy éppen nem, vagy pedig csak akkor lesznek pusztítva, ha úgy véletlenségből puskaélre kerülnek. Pedig a puskaport ezekre soha sem szabad sajnálni, ha csak legkisebb eshetősége forog is fenn annak, hogy egy kis ólmot küldhetünk a bőrük alá. Igaz, hogy ezek sikeres üldözése sok fáradtságot és utánjárást igényel, de aztán annál nagyobb a végzett sikeres munka felett érzett meglegedése az igazi vadász soha sem szunnyadó lelkiismeretének. Bizony, sokkal nehezebb egy szemfüles héját, ölyvet avagy csak szarkát is kézre keríteni, mint a melegben eltikkadt fürjet vagy foglyot a tarisznyazsinórra fűzni. Pedig sokkal nagyobb élvezetet kell, hogy szerezzon az igazi vadásznak az, ha egy ily szárnyas rablót fűzhet aggatóra, mint egy tucsat hasznos madarat. Mily jól eshetik az a tudat, hogy egy kártékony szárnyas ártalmatlanná tételével mennyi hasznos vadat menthettük meg! — A szárnyas-ragadozókat legsikeresebben lesgunyhóból, *uhu* mellett vadászva pusztíthatjuk. Ha uhuval nem rendelkezünk, úgy kellő utánjárással is igen sok szárnyas rablót tehetünk ártalmatlanná. Ajánlatos az oly helyeken, ahol a ragadozók, különösen szarkák és varjak éjjelre elülni szoktak, *lesben állani* az esti órákban; de *belopással* is szép eredményeket érhetünk el, ha nem rösteljük a fáradtságot. Az erdőben a *lesnek* kell előnyt adni; azon túl, legfelebb ha cserkészutakat készítenénk, vagy az idő a cserkészethez rendkívül kedvezne, azaz ha olvadó, szeles idő van, vagy pedig eső esik: lehetne szerencsét próbálni. Parkokban ellenben, hol magas, ősi fasudarak s jól gondozott utak vannak, már e hó (november) kezdetétől fogva előny adandó a *belopásnak*, feltéve természetesen, hogy az időviszonyok ennek kedveznek, tehát nincs erős fagy, sem ropogó hó. Ez utóbbi a cserkészést természetesen lehetetlenné teszi. A belopás mesterségét különben gyakorolni kell; meg kell tanulni halkan lépni, annyira, hogy saját lépésünk neszt se halljuk meg. Mert ha a szárnyas-ragadozó csak legkisebb neszt hall is, például egy száraz ág recsegését, vagy a lehullott száraz lombnak gyanús zörgését, rögtön tova száll, anélkül, hogy a zaj oka után kutatna s a vigyázatlan vadász eredmény nélkül térhet vissza. A belopáshoz igen alkalmas a bélelt kaucuk cipő, melyet a lehető könnyű s nem csikorgó talpú csizmára húzunk. E mellett, mint általában a vadászat minden neménél itt is a fődolog a jó szem és hallás, hogy már messziről észrevegye a cserkésző a beszálló fán a szárnyas ragadozót, nehogy, mint a gyakorlatlan vadászokkal meg szokott esni: faágra, vagy valamely száraz lombesomóra tegyen lövést. — A szárnyas-ragadozóknak nem csak hallásuk, de látszervük is igen kitűnő. Ez okból az esti belopást soha sem szabad igen korán, a reggelit pedig későn kezdeni. Csak éppen annyi világosság legyen, hogy a vadász észrevehesse a madarat, mert az utóbbi a nagyobb homályba burkolt talajon kevésbé láthatja meg ilyenkor már a vadászt. Természetesen itt nagy szerepet játszik a vadász öltö-

zetének a színe is s legjobban ajánlható a nem túlvilágos szürke. — Ha már beloptuk lőtávolba a madarat, nem szükséges, hogy annyira világos legyen, miszerint a puská czélgombját kivehessük. Én már nem egy ragadozó-madarat tettem ártalmatlanná a nélkül,

hogy az irányzékot láttam volna. Puskámat mindig a czélpont alá, a világosabb éjjeli-ég felé tartottam s lassan feljebb emeltem azt s abban a pillanatban tüzeltem, midőn az ég eltűnt szemeim elől. Egy pillanat múlva már lábaimnál fekiűdt a ragadozó. Az igaz, hogy néha bizony megesik, hogy a madár valamely az esti homályban ki nem vehető ág által van elfedve, mely őt a lövés elől megvédi. Ha a gyakorlatlannak már az is bajos, hogy homályban fölismerje az ölyvet, még nehezebb ez a karvalylyal, mely rendszeren a fa közepe táján, lehetőleg fedve, vagy pedig közvetlenül a beszálló fa törzsén szokott meglapulva állani. A gyakorlott szemű vadász előtt, ki e ragadozó szokását is ismeri, természetesen itt

ELKÉSELT VÁNDOROK.

Torturix vulgaris.

sem marad észrevétlenül. — A legtöbb szárnyas-ragadozó nagy előszeretettel szokta felkeresni a kiválasztott beszálló fát, melyet ismételt zavarásra, arrajárásra, de még a belopó vadász által elzavartatva is, következetesen

fel szokott keresni, feltéve, hogy rajta még nem volt alkalma hallani a sörétek sivitását. A gyakori zavarás csak vigyázóbbakká s figyelmesebbekké teszi őket. Ha az ilyen kipróbált madarakhoz éppen nem lehet hozzáférni, meg kell próbálni a vadászat másik nemét: a lest. A leshelyet természetesen még az esti szürkület előtt kell elfoglalni. Hasonlóképpen mellőzhetlen, hogy a vadász nyugodtan s mozdulatlanul, mint egy szobor maradjon állásán. Különösen ama pillanat válságos, midőn a lesett szárnyas közeledik s a hátával valamely fatörzshöz támaszkodott vadászszal szemben száll a fára. Még a szemét sem szabad hunyorítani ilyenkor a lesben állónak, különben rögtön szárnyra kél az óvatos ragadozó s villámgyorsan elvonul az ember közeléből. Tanácsos bevárni a homályt s azután csendesen és lassan emelve fel a puskát, lehető óvatossággal kell célba venni a madarat. Ha azonban a madár tőlünk háttal fordulva szállt le, az esetben, igen természetesen, kevesebb óvatossággal is célzt érünk. A lesek alkalmával nem szabad közvetlen valamely fa alá állani, mint ez rendesen történni szokott, mert vagy a törzs, vagy a korona legtöbb esetben zavar a lövésben. A les továbbá ajánlatos fagyok alkalmával, melyek a belopást igen megnehezítik; továbbá nagyobb erdőségekben, rétek közepén álló magános facsoportokban s hasznoló helyeken, hol a belopás lehetetlen, végül a parkokban lenni szokott fenyő-csoportokban, melyekben az oda beszállott s lőtávolyra be is lopott madarakat nem lehet meglátni. A *belopást* illetőleg néha-néha sikerül az emésztés élvezetében elmerült sast, héját, ölyvet, avagy valamely száraz ágon dangubáló sólymot tűrhető lőtávolyba megközelíteni. — Késő ősszel és télen a ragadozó-madarak előszeretettel választják leszálló helyül a messzire kimagasló kútgemeket; egyes a mezőn magánosan álló fák is kedvenz pihenő helyeik. Ha tehát a vadász pontosan megfigyeli azt az időt, a mikor beszállni szoktak és a közelben alkalmas leshelye van (pl. árokban, kukoricza-kúpban), nem okoz nagy nehézséget egyiket-másikat puskavégre kapni. Néha még az is sikerül — kivált ölyvekkel, melyek engedik magukat a sikon egyik kútgémtől vagy fától a másikhoz keríteni (terelni), — hogy a vadász a kiszemelt fa vagy kút mellett, ha árok, vagy egyéb alkalmas fedezőhely van közel — meghúzódva, a ragadozót ügyesen cserkélő fiúval maga felé hajtatja s úgy lövi el. — Ha a pagonyban folyóvíz vagy tó van, ezek környékén — azon levegővonal alatt, mely felett megfigyelés szerint a beszállások és áthúzások történni szoktak — célszerű néhány jó leshelyet készíteni, mert a rétisások és halvágók (de a berki kányák is) őszi (és tavaszi) vonulásuk alkalmával ezeket a helyeket igen szeretik fölkeresni és így nem ritkán lövésre kerülnek. — Ahol ősszel sok rétisas jár, gyakran sikerül *kikötött házilúd-csalival* lövésre csalni. A nagyobb fajta szárnyas-ragadozók fegyverrel való irtásának azonban bizonyára egyik legérdekeesebb módja a *csaldög mellett* (dög-gunyhóból) való vadászat. Ez különösen eredményes szokott lenni *keselyűk* és nagy *sasfajokra*, melyeket tudvalevőleg *utánjárással*, nagy vigyázékonyságuk és vadságuk miatt csak igen ritkán, legtöbbször szerencsés esélyből kerithetni kapóra. Azért tehát oly vadászterületeken, melyeken említett ragadozó-fajok állandóan tartózkodnak, vagy őszi vonuláskor látogatnak el oda kósza vendégekként, a csaldöggel való próba igen ajánlatos. Csaldögül ló vagy esettbirka hulláját szokás használni, de épp oly jó

bármely nagyobb állat hullája is. Megjegyzendő azonban, hogy egyes nagyobb húsdarabokat kivágva *kissé meg kell pörkölni*, melyeket azután a tulajdonképpeni csaldög körül helyezünk el. A pörkölt hús különösen a *kőszáli sasokra* gyakorol vonzó hatást, de tapasztalásból mondhatom, hogy más, hasonlóan kényes, illetve finnyásabb természetű több oly szárnyas-ragadozóra is, mely a tulajdonképpeni

FEKETE KABA (*C. unicolor*).

dögevőkhöz nem tartozik s a hullákat csak kivételesen érinti. — Ami a csaldög elhelyezését illeti, mindig igen meg kell válogatni a helyét s különösen ügyelni kell arra, hogy a kitett hulla, ha csak lehetséges, emberjárta helyektől, általában forgalmi pontoktól minél távolabb essék. Egyébként hogy mégis mely pontokon helyeztessék el az, azt majdnem mindig az adott körülmé-

nyek határozzák meg, különösen oly eseteknél, midőn kósza, csak ideiglenesen ki-beváltó példányokkal van dolgunk, mely esetben természetesen a *húzás-vonalak* és *átváltó-helyek* (fordulópontok) jönnek főleg figyelembe. Oly vidékeken azonban, hol a nagy szárnyasoknak állandó lak- és fészkelőhelye van, természetesen sokkal könnyebb az oly félreeső u. n. *jó helyeket* megállapítani, melyek a csaldög elhelyezésére a siker érdekében a legcélszerűbbnek mutatkoznak. A vadászterület terjedelme s a terep változatosságához képest — ha a szükség úgy kívánja, — lehet több alkalmas pontot is igénybe venni a lesvadászat céljára, például nádasok közelét, erdei tisztásokat, sziklacsücsöt stb., csak főfeltétel legyen a hullahelyek megválasztásánál, hogy azok emberjárta pontoktól lehetőleg távol essenek. — Némely vidéken a *keselyűk* és *sasok* özönével szoktak tanyázni. Ily helyeken a dög kitevésénél nagy súly fektetendő említett ragadozók *éjjelező tanyáira*, melyek rendszeren szél ellen védett helyeken, legtöbbször többé-kevésbé szűk völgyben, erdei zúgokban léteznek. Ily éjjelező tanyáin a ragadozó-magaraknak azonban csaldög nélkül is — csupán csak a *lesállásra* szorítkozva — lehet kiváló sikereket elérni s nem egy érdekes példánnyal gazdagíthatjuk gyűjteményünket, mert a hosszabb használat folytán megszokott és megkedvelt alvóhelyeiken nem ritkán több fajhoz tartozó 8—10, sőt több nagy ragadozó is szokott összeverődni, kivált szeles időben. De kiváló figyelemben részesítendő az esti lesek szempontjából még a *lápszigetek* is, ha azok terebélyes, magas fákkal birnak, melyekre éjjelezés végett a vidék szárnyasragadozói rendszeren beszoktak húzni. Régebben a dunai szigeteken igen sikeres lesvadászatok estek sasokra, különösen pedig réti- és berki sasokra, melyekből nem egy szép példányt kerítettem magam is. — A lesekre vonatkozólag megjegyzem, hogy a napról-napra való háborgatásoktól tartózkodni kell, mert végre az óvatos rablók elvadulnak, noha nem szívesen cserélik fel a hosszú használat folytán megszokott tanyát, ami abból következtethető, hogy nap-nap mellett körülkeringik azt estenden, habár más alvóhelyet választottak is már maguknak. — Viszátérve a csalivadászathoz, — megjegyzem még továbbá, hogy a csaldög kitevésére alkalmas helyek még az erdei rétek és sík helyeken a nádasok környéke és közele is, kivált ha réti-sasokra akarunk vadászni. — Ha a csaldög helye helyes kombináció és a körülmények összevetése alapján jól megfontoltan megállapítva lett, elhelyezzük a hullát. — Legcélszerűbb a csalétkül kiszemelt állatot, kivált lovat — ha csak lehetséges — *élve* szállítani ki, illetve kivezettetni az illető helyre s ott lebunkóztatni. Ha azonban az élve való kiszállítás kivihetetlen, illetve ha csakis esetlegesen elhullott ló, juh vagy egyéb esettállat hullája áll rendelkezésünkre, ez esetben — természetesen a szükséghez, illetve az állat nagysága és súlyához képest — ígás vagy kézi erőt vehetünk igénybe a kiszállítás céljára. Hanem az szabály, hogy a hulla naplemente után, vagy holdvilágos éjszakán helyezendő el, akkor is lehető csendben történjék annak végrehajtása. Napvilágnál ugyanis azért nem ajánlatos a dögöt rendeltetési helyére kitenni, mivel a szemfüles rablók figyelmét fölkelhetné a gyanus manipuláció, mely esetben aztán egy darabig óvakodnának a trakta elfogadásától. — Célszerű a *hulla hasát felmetszeni*, hogy a kiömlő belek a még meg nem romlott,

vagy éppen friss, tehát a tulajdonképpeni „dög“ jellegével még nem bíró családoknak a kültekintet révén is minél csábítóbb hatást kölcsönözzenek. — A leshely, illetve a lesgunyhóról szólva, annak jó elkészítése kiváló fontossággal bír a sikerre nézve. Azért ez igen gondos munkát és kiváló ügyességet igényel. Holmi *szemetszűrő*, felületes tákolmány, vagy olyas valami guliba, amelyben a vadász

AZ ÉSZAKOROSZORSZÁGI ÖLYV FARKA.

magát a *tökéletes láthatatlanságig* el nem rejtheti, sikerre nem vezet, mert a szemes és felette gyanakodó természetű szárnyasragadozókat körültekintő óvatosságuk rendszerint távolmaradásra készíti, vagy ha megjelennek is a dögter felett, de oly magasan keringenek, hogy el nem érhetők még golyólvéssel sem és legfeljebb csak a gyakorlatlan, igen fiatal példányok húznak be lövés alá. Ugyancsak ilyen riasztó hatása van az egészen földfeletti leshelynek is feltűnősége s mindenestre többé-kevésbé szemetszűrő külseje miatt, másrészt pedig — ami nem csekély fontosságú — mivel a kitűnő szaglású orvok a földfeletti lesben hamarabb megorrontják a vadászt s ha jelenlétéről talán nincsenek is teljesen meggyőződve, de mindenestre tartózkodóbb magaviseletet tanúsítanak. Legczélszerűbb valamely terjedelmesebb *bokor közt* készíteni a leshelyet, ülőpatkával ellá-

tott megfelelő terjedelmű és mélységű gödröt ásván. A mélységet illetőleg annyira le kell mélyedni az ásással, hogy a padkán ülő vadász fejetetejével a gödör karimája *egysíkban* álljon. Ha a körülményekhez képest tulajdonképpeni les, vagyis „döggunyhó“ készítése látszik inkább czélszerűnek, de állandó használat czéljából is egyrészt, — akkor természetesen megfelelő tartós építményt kell készítenünk, *alacsony* felépít-

ménnyel, belől erősen lemélyesztve, kívül pedig gyepfölddel kirakva. A tetőt rúdfák képezhetik és szintén gyepfölddel fedhetők be, általában az egész felépítményt akként kell maszkirozni, hogy az lehetőleg természetes külsőt mutasson, talán valami halomnak avagy dombnak látszszék, s hogy a csalódás annál tökéletesebb legyen, a gunyhót minden oldalról *bokrok* környezzék és környékezzék, *elől* a *lőrések* irányában úgy azonban, hogy a szabad kilátást és kilövést ne akadályozzák, mi okból czélszerű a kelletlen galyak eltávolítása. Természetesen a ki- s bejárás céljára megfelelő nyílásról is gondoskodni kell, mely a gunyhó hátsó részén alkalmazandó; a gunyhó talaját pedig fel kell hinteni erdei szénával vagy szalmával, a belső nyirkosság ellensúlyozása végett. Hogy ülőhelyről sem szabad megfélekedezni, az magától értetődik; e czélra legezészerűbb a tábori szék. — A gunyhó elkészültével egy jó ideig feléje se kell nézni a tájékának, hogy a környék teljesen elhagyatottnak tűnjék fel; huzamosabb idő múlva azután elhelyezzük a csalétket és pedig legfeljebb 20 lépésnyi távolságra (semmi esetre se messzebb) a gunyhótól, pontosan a lőrések (ebből kettőnél több felesleges) irányában. Arra azonban ügyelni kell, hogy a hulla *ne* keresztben, hanem *fejfel a lőrések felé fordítva hosszában* legyen kitéve, mert nem ritkán megesik, hogy egyszerre több torkos vendég is érkezik a lakomához, melyek közül aztán — midőn az elsőség felett egymással viaskodásra kelnek, vagy étkezésük közben — egy, a dög hosszában intézett lövéssel vagy gyors duplázással többet is el lehet ejteni. Noha első nap biztos sikerre nem igen lehet számítani, — kivált ha kóbor sasokról van szó, — mind a mellett mégis meg kell kíséreni a lest a hajnali és késő délutáni órákban. Ha hajnali, illetve reggeli les a cél, akkor lehetőleg még sötétben foglalja el helyét a lövész; oly helyeken azonban, ahol a keselyűk és sasoknak állandó tartózkodási helyük s e mellett gyakori előfordulásuk van, már az első napon reményt lehet fűzni a les sikeréhez. — Kósza sasok és keselyűkre lesve, nem csak a reggelt, de a délelőtti idő nagyrésztét lesen tölthetjük, mert előre sohasem lehet tudni, hogy a várva-várt vendégek mikor érkeznek; minden körülmények közt azonban a hajnali leszek szoktak leginkább sikerülni. — Ha napközben közelít a lesgunyhóhoz a vadász, vagy midőn a lesvadászat bevégeztével azt elhagyja, mindig lőkész helyzetben tartsa magát, ha csak síkon nincs a kadaver elhelyezve, mely esetben már meszsziről megláthatván a rajta élősködő orvokat, lappangó példányok hirtelen való elővillanására nem számíthat; ellenben ha fák közt, erdő vagy erdei rétek szélén van a csaldög kitéve, mindig a legnagyobb óvatossággal kell a helyhez közelíteni, mert gyakori eset, hogy egyes ragadozók magukat a hullán jól telezabálva, valahol a közelben gubbasztanak, vagy a közeli fákon egész renyhén megülve adják át magukat az emésztés kéjes érzetének. Mint említém, épp oly óatosan, minden zaj nélkül kell a leshelyet is elhagyni. Lehetnek ugyanis a közelben oly lappangó, a csalétekkel szemben valamely okból tartózkodó magaviseletet tanúsító ragadozók, de esetleg sunyi vöröskabátos is, melyekről eddig sejtelmünk sem volt s amelyek csak megjelenésünkkor ötlenek elő nagy hirtelenséggel rejtekükből. A mi a leszek alkalmával a vadász magaviseletét s a használandó lövedéket illeti, arra vonatkozólag a következőket ajánlhatom figyelembe. Elfoglalván helyét a lö-

vész (persze a „Hektor“-t otthon kell hagyni), attól a pillanattól kezdve kerüljön minden olyas zajt, köhécselést, prüszentést stb., melylyel az esetleg közelében lappangható ragadozóknak jelenlétét elárulhatná; épp ez okból a *dohányzástól* is tartózkodni kell jóval napfeljötté utánig, mely időtájban ugyanis a rókák, nyestek, görények és — ahol vannak — farkasok már befejezik rablójárlataikat s megülnek; azután módjával füstölhet a vadász, csak a cigarettát mellőzze, mert azzal elfüstöl minden élő lényt maga körül. Természetesen a fegyvert mindig kézügyben kell tartani; legcélszerűbb azonban két levert villás rúdra akként elhelyezni, hogy a lőrés nyílásán át a hullát dominálja. Ha elegy-puskával van felszerelve a vadász, lövedékül a balesőbe legcélszerűbb a 8-as számú keménysörét, melylyel a dögre beszállt még oly nagy és szívós szárnyast is egy fej- vagy nyaklövessel biztosan leteríthetni; azonban aki ért a golyólövés mesterségéhez s kellő nyugodtságát meg tudja őrizni, az a keselyűk és nagy sasoknál a golyót alkalmazhatja, melylyel ily rövid távoból minden alkalommal pontos találást elérhetni, nem tartozik a nehéz feladatok közé. Tisztán sörétre készült fegyverek egyik csőve mindig 2-es számú sörétre töltsék, ezt oly alkalomra tartva fenn, midőn egyszerre több nagy ragadozó-madár száll le a dögre; egyes *kisebb* madárnál 8-as számúnál nagyobb sörétet alkalmazni felesleges, sőt a 10-es számú keménysörét is megteszi, mintán úgylis váll-, nyak-, illetve fejlövés a cél. — Oly vidéken, hol a nagy szárnyas-ragadozók nagyobb számban fordulnak elő, rendkívül érdekesítő az ily lesvadászatok; hanem angol flegma kell hozzá! Ideges, türelmetlen egyének jobb ha bele se kapnak, mert a les idején nem lehet minduntalan kikandikálni, ki-bemáskálni, sőt ellenkezőleg órákat kell nyugodtan ülve tölteni. Mind a mellett — bár tagadhatatlan, hogy néha kissé unalmasak az ily ülések, — mégis gyakran van alkalma a türelmesebb vadásznak érdekes mozzanatokban is gyönyörködni. Még alig reggeledik ki, már is megjelen első vendégül a *holló*, csendesen párjával és minden habozás nélkül beszállnak s a legjobb étvágygal falatozni kezdenek a hullán. Aztán egy-egy fecsegő *szarka* teszi tiszteletét; majd rekedt káromgású *tarkavarjúk* jönnek és egy-egy ékes vörös *vércse* is megáll libegve, szemlélni a terített asztal gyönyörűségét, hanem nem kér belőle — és így tovább. A kelő nappal mondhatni perczről-perczre váltakozó érdekes mozzanatok tárulnak a vadász szembe elé — unaloműzőnek, ha ugyan van érzéke hozzá ily aprólékos mozzanatainak a természetnek elszórakozni, mihez igazi vadászvér kell . . . De térjünk tárgyunkhoz. A *hollókat*, ha csak nem *jeleznek*, azonnal le kell durrantani, hanem meg kell várni azt a pillanatot, midőn egymást félig-meddig takarják s akkor rájuk ereszteni egy adag *öregszemű* üdvözlöt, hogy jó szerenésével mind a kettő terítékre kerüljön; ha azonban rekedt káromgással jelezni kezdenek, egyelőre pardo-níroztatnak. Egyébiránt ha biztos kilátásunk van érdekesebb találkozásokra, jobb a hollók elejtését végképp feladni és pedig nemcsak a lövés okozta zaj miatt, hanem azon okból is egyrészt, mert ezek a roppant éles szemű madarak a nagy szárnyas-ragadozók közeledtét már szinte hihetetlen távoból észrevéve, érkezésüket káromgással s nyughatatlan magaviseletükkel mindig előre jelzik a vadásznak. Ha tehát a dögön falatozó hollók káromgni s gyanús pillantásokkal szerte-

villongani kezdenek, — bizonyosra lehet venni, hogy valami nagy szárnyas van közelben. Tehát mihelyst a hollók jelezni kezdenek, azonnal lőkész helyzetbe tegye magát a vadász, mert csakhamar aztán kivehető lesz a szárnyak suhogása s a zörej, melyet a közeli fák valamelyikére beszálló sas vagy keselyű okoz, mert mielőtt a dögpre leszállanának az ilyen nagy ragadozók, előzőleg egy kis tájékoztató szemle tartása végett többnyire fára (síkon a földre) telepednek. De rövid vártatra ismét zörej és suhintas következik és végül egy tompa ütés, melyet a beszálló erős jószág a hullán, fán vagy talajon rugásával okoz. Ha ezalatt a hollók folyton nyughatatlan magaviseletet tanúsítanak és káromva lavíroznak a közelben, mint bizonyost föltehetjük, hogy rövidesen még egy másik torkos vendéghez is leend szerencsénk. Ily esetben tehát nem kell sietni a lövéssel, hanem meg kell várni, míg a szárnyasuhogás s az ezt követő tompa ütés az új vendég beérkezését jelzi, illetőleg míg helyét a hullán elfoglalja a jövevény s ekkor bevárva azt az alkalmas pillanatot, midőn két-, vagy esetleg több madár egymás irányába jut, pontos célzás után a 2-es számú söréttel üdvözljük őket. A lövés eldőrdülte után nagy hirtelenséggel ki kell ugrani a leshelyből (a lőporfüst miatt), hogy esetleg a ki nem lőtt csővel — ha netán szükség lenne rá — javítani lehessen, vagy hogy az esetleg megsebzett, de helyben nem maradt madár menekülési irányáról tudomást szerezhessen a lövő, hogy azután a les befejeztével felkereshesse; azonban ha jónak látja, menjen utána azonnal. Ám a meglőtt madarat be kell vinni a gunyhóba. — Megesik néha, hogy egyszerre keselyű és sas ereszkedik a hulla mellé. Ez esetben rendszeren igen érdekes jelenetnek lesz tanúja a türelmes vadász, kivált ha *csuklyás keselyű* (kéknyakú) van jelen. Leszállás után ugyanis mindketten a döghöz akarnak ugrálni; hanem amint az egyik megmozdul, a másik rögtön eléje ugrik, hogy az útát elzárja. Komikus egy kép aztán, amint a nagy otromba keselyű haragjában tollait nekiberzentve s meztelen, elkékült nyakát dühében ide-oda mozgatva, ellenfelére avanczírozik, mely villogó tekintettel s macskamódra összehúzódva, egyébként pedig néma dühvel várja a támadást; a *rétisas* azonban a közeledő ellent valami vészajtósóló vagy tiltakozó „glik-glik“-szerű dühkiáltással szokta fogadni, miközben fejét hátra fektetvén, csőrét szélesen kinyitja. — Az is igen érdekes, midőn csupán csak *fehérnyakú keselyűk* (Gyps fulvus) szállanak be a döghöz; amiről egyébiránt könyvem 91. és 92-ik lapjain már volt szó. Hanem ettől a leírástól némileg eltér az a megfigyelés, melyet *Szikla Gábor* fővárosi tanár és ornitológus az „*Aquila*“ IV-ik kötetében (pag. 140—143) közöl. Megfigyelését a szlavóniai *Kupinovo* község határában tette (1894. június havában) s annak következő leírását adja: „Még Mitroviczon időztem, egy gyönyörű megfigyelést volt alkalmam végig élvezni. Ott állomásozik egy huszárfőhadnagy, gróf Wurmbrand, szenvedélyes vadász. Sokat mesélt az ottani vidék sasairól és keselyűiről; látva, hogy elbeszéléseit illetőleg egy kissé tamaskodom, proponálta, hogy tegyünk kísérletet a dögkunyhónál. Elhatároztuk, hogy még egy csendőrfőhadnagy kísérete mellett reggel kimegyünk. — Egy cigánytól szereztünk egy gebét, meghagyva neki, hogy a lóval reggeli 3 órára künn legyen a megjelölt helyen. Mi is odaérkeztünk. Nekem nem tetszett a hely, nem képzeltem, hogy oly óvatos állat,

mint a sas, odajőjjön. Egy nagy legelő volt az a Száva partján, tele lovakkal, disznókkal és marhákkal, melyek alig voltak 50 lépésnyire tőlünk. A gunyhó azonban mesterileg volt készítve: 2 méter hosszú és szélességű, 1 $\frac{1}{2}$ méter mély verem volt a földbe ásva, melyben egészen fel lehetett állani; felül berózsézve és elföldelve, a tetejére pedig — mint a környezetén tenyésztett — friss bozót halmozva. A bejárat oldalt, melyben csak hason csúszva lehetett átjutni s a dög felé három lőrés ásított. — A lovat agyonlőttük s a cigány értvén mesterségéhez, csakhamar lenyúzta. A dög 30 lépésnyire volt a leshelytől, azontúl pedig ugyanolyan távolságra a földre tettünk egy eleven uhut, tőlünk balra pedig egy kitömött rétisast (*Haliaetus albicilla*, L.) állítottunk fel (egy olyan példányt, melyet egy lovász legény tömött; tehát desperatus alakja volt). Besiettünk a gunyhóba s nem fojthattam el magamban egy gúnyos mosolyt! — Alig hogy a konyakos üveg rendre járta, megjelentek a varjak, hogy bosszantsák a szegény uhut. Sokáig károgtak, végre tisztességes távolban megszállva közeledtek. Sokáig tartott, míg az első — egy fiatal — rá merészkedett a már felpuffadt dögre. Ez jel volt a többinek; mind bátorságot kapott s csak néhányan, melyek már hallhattak e helyen puskaropogást, károgtak a távolban. Csakhamar megjelent két holló (*Corvus corax*, L.) is, de nem akartak megszállni; egy óra lefolyása alatt aztán még négy egyszerre jött s utána még egy. Sok időbe került, míg végre neki mentek a falatozásnak. Rendkívül mulatságos volt nézni, mint veszekednek egy-egy letépett falatért! Némelyik oly szemtelen volt, hogy az uhunak farkát tépte, mások meg a kitett albicillát czibálták. Nyolcz óra tájban megérkezett egy berki kánya (*Milvus korschun*, Gm.), utána a másik s csakhamar négyen keringték körül a prédát. Nem soká tanakodtak; ők is rászálltak. Hanem szegények nem igen falatozhattak, mert a varjak folyton czibálták a farkát hol az egyiknek, hol a másiknak s ha egyszer elzavartak egyet, nehéz volt megint a leszállás, a fekete népség nem engedte. Kilencz óra tájban egyszerre fölrebbent az egész lakomázó társaság s vagy 15—20 lépésre a dög körül a földre szálltak; csak a kányák keringtek, folyton keservesen síránkozva. „Most valami nagy állat jön!” — jegyzé meg a főhadnagy s alig szólalt meg: egy nagy sötét árnyék csúszott végig a legelőn. Tíz percz telhetett el, miközben a döghez egy állat sem mert közeledni, míg egy hatalmas rétisas vagy 60 lépésre a földön guggolva, borzalgatta tollait. Meg sem mozdult! Fenn a levegőben a másik sas bugygyogott (klu-klu-klu-klu), aztán az is megszállt, de már közelebb, mint az előbbi. A dögön még mindig nem volt semmi! Egyszerre egy nagy suhogás és a harmadik, utána a negyedik rétisas jól hallható csapással vágott a dögre. Már most megmozdult a két első is. Komikus ugrásokkal közeledtek és valamennyi varjú, holló, szarka és kánya mind sietett, hogy jusson nekik is még valami. Így múlt el 11 óra, miközben igen érdekes jelenetnek voltunk tanúi; pl. az egyik rétisas, egy tavalyi fiatal, folyton a kitömött sassal vesződött: lábával taszigálta, kitépett belőle egy csomó tollat, a hátára ült, végre még a feje tetejét is ülőhelyül használta fel. Wurmbrand gróf állítása szerint, ugyancsak annak a sasnak a feje tetejéről lőtt le az ezredes néhány hét előtt egy másik rétisast! — 11 óra tájban új vendég érkezett.

Disznóröfögéshez hasonló hangok ütötték meg füleinket s csakhamar három fakó keselyű (*Gyps fulvus*, Gm.) közeledett hatalmas szárnycsapásokkal a dög-höz. Minden gond nélkül megtelepedtek és falatoztak! Végre hogy teljes legyen a társaság: két kutya is megjött. A nagyobbik, mivel sem törődve, kezdte az egyik czombot tépni; a másik, egy dühös kis rattler-fajta kutya, folyton ugatta a hatalmas ragadozókat. Az albicillák meg is hátráltak tőle, a keselyűk azonban derekasan megállták helyüket, nem féltek a kutyától. Ennél gyönyörűbb képet képzelni nem lehet. Sokért nem adtam volna, ha le tudtam volna fényképezni. Dél felé járhatott már az idő, de a várva-várt madár: a *csuklyás keselyű* (*Vultur monachus*, L.) csak nem akart jelentkezni. Pedig a sasok és keselyűk étvágya már csökkent. Mi is elfáradtunk a nézésbe, tehát ki kellett a halálos ítéletet mondani: egy óriási fakó keselyűre és egy vén, egészen ősz, fehér farkú albicillára esett a választás. Nekem fegyverem nem volt. A számlálásra: egy, kettő, három, a két lövés egyszerre dördült el! A másik csőveket nem lehetett használni a lecsapódott füsttől. A füst széteszlott s a két hatalmas állat ott vergődött a dög mellett. Egy másik keselyű is megsebesült, de azért, nehezen bár, mégis átrepült a Száván. A dögön tehát ugyanazon időben volt: 3 keselyű, 4 rétisas, 4 barna kánya, 7 holló, 1 szarka, vagy 40 varjú és 2 kutya.“ — Eddig a *Szikla* érdekes és a szakvadászra nézve is tanúságos megfigyelése. Ezek után tovább folytatva sajátképpen tárgyunk megbeszélését — megjegyzem a tett lövésekre vonatkozólag, hogy ezek után akármily nagy számban tartózkodnak is a vidéken szárnyas-ragadozók, legalább is egy jó háromnegyedóráig semmi esetre se számíthatni újabb látogatásokra. Időközben azonban ismét visszatérnek a hollók; azután csak arra kell figyelni, mikor jeleznek. Ha a jelzést megadják és folyvást ismétlik, akkor bizonyos, hogy valami jön, sőt talán már valamely közeli fán elmélkedik a kérdés felett: beszálljon-e, vagy se? . . . Egyébként épp úgy jelzik a róka, farkas s minden más dűvad, sőt az ember és eb közeledtét is a szemes hollók, mint a szárnyas-ragadozók feltűnését. Ha a dögön falatozó hollók hirtelen felkelnek s károgni kezdenek, akkor biztosra vehetjük, hogy a másik perczben már a suhintást s az ezt követő tompa ütést a talajon hallani fogjuk. — — A csaldöggel való vadászat ideje ugyan főleg a *nyári évszak*, de egész éven át — a telet is beleértve — gyakorolhatni oly vidékeken, ahol sok a nagyobb fajta ragadozó-madár. Megemlítésre méltó, hogy az elég ritka *kőszáli sas* a csaldög mellett leginkább csak *télen* jön kapóra. Némely vadász állítása szerint ennek a legjobb csalfalat egy sült macska lenne. — A *rétisas* kevésbéé válogatós évszakok szerint s minden időben könnyen lépre jön. Csaldögön, egészen sík pusztákon is, cső elé kaphatni, ha valami jó mély, giz-gazzal befedett lesgödörbe teszi el magát a vadász. — Sasokról lévén szó, el nem mulaszthatom itt a gyakorlatlan vadászokat figyelmeztetni, hogy a szárnyaszegett, általában még talpon álló, sebhedt nagy ragadozó-madárhoz könnyelműen soha se közelítsenek, mert az veszélyessé válhatik. Hogy pedig egy csonka szárnyú, vagy összelődözött veszedelmes szárnyast valaki elevenen akarjon hatalmába keríteni, — ez által testi épségét kockára téve, az esztelen cselekedetnek méltán nevezhető. Legajánlatosabb az élve maradt mada-

LESZÁRNYAZVA.

rat erős, hosszú villás-ág segélyével lenyomni s fejére mért botütésekkel ártalmatlanná tenni, vagy (kivált ha dühös támadási hajlamot mutat) kegyelemlövés útján banni el vele. — — Az ismertetett orvadarpusztítási módokon kívül az őszi hónapokban (de a tavaszi orvadar-vándorlás idejében is) igen szép eredményeket lehet elérni *szabadon eresztett bagoly* segélyével is, mert az ekkor még lombos fák és bokrok elégséges rejteket nyújtanak a vadásznak s a fiatal, még tapasztalatlan ragadozó-madarak igen nagy hévvel szoktak lecsapni az uhura. Ennek a vadászati módnak a komoly öreg vadászok közt kevés híve akad ugyan, de a fiatalabb, mozgékonyabb puskaforgatók annál inkább kedvelik és kellő ügyesség mellett valóban jelentékeny sikereket is lehet elérni vele; tehát a lelkiismeretes vadóvónak nem kell sajnálni egy kis fáradságot, mert gyakran sokkal inkább kifizeti magát, mint valamely nyirkos bagolygunyhóban való leselkedés. Egy tapasztalt német vadász körülményesen ír erről egy német szaklapban s örömmel említi, hogy végre rájött, miképpen kell szelídített bagolylyal a szárnyas-ragadozókat hatalmába keríteni. Hosszas és sokféle próbálgatás után annyira vittem ezt, — mondja, — hogy módszeremmel, minden előkészület nélkül, egyszerűen a baglyot karomon hordozva, számtalan, köztük sok igen ritka példány szárnyas-ragadozót pusztítottam ki. Nem egy szép lövést volt alkalmam tehetni e vadászatokon s gyakran megesett, hogy hat, sőt több szárnyas-ragadozó s több tuczat varjú képezte 2—3 órai vadászatomnak eredményét stb. Ez a vadászati mód egyébiránt ama régi tapasztalaton alapszik, hogy az összes szárnyas-ragadozók, igen csekély kivétellel, a repülő baglyot sokkal inkább s nagyobb kitartással üldözik, mint a lomha mozdulatlanságban szunnyadót. Erre van alapítva tehát az egész vadászati módszer, mely abban áll, hogy a vadászterület bekalandozzuk, szárnyas-ragadozó után keresve s a mint ilyet észreveszünk, a lehetőség szerint elrejtőzünk s a szelídített baglyot felröptetjük. A legtöbb esetben már a fölemelkedés pillanatában megtámadja a baglyot a közelgő ragadozó, általában nagy mérgesen reácsapnak a ragadozó-madarak, vagy pedig, különösen a varjúk és szarkák, nagy lármával kerülgetik s közbefogva őt, tőlük telhetőleg boszantják; ez az a pillanat, midőn a vadász jól alkalmazhatja lövéseit. — Természetesen, a vadászat e neméhez a biztos és gyors lövés a főkellék s a vadásznak értenie kell, hogy bármily rejtekből s bármily helyzetben, tehát térdelve, sőt fekve is, gyorsan és biztosan czélozzon, lőjön és találjon. — Némi fáradságot s nagy türelmet igényel a baglyot annyira megszelídíteni, hogy a vadászat e neméhez használhassuk. Legfőképpen arra kell iparkodni, hogy az ne messze távozzék a vadásztól, különben lőtávolon kívül fognak alácsapni a szárnyas-ragadozók. Ez kitartó gyakorlat által és azzal érhető el, hogy a bagoly bizonyos számú szárnytollát lenyirbáljuk és pedig oly módon, hogy a tollak belső zászlaját hosszában (magát a tollat azonban nem) éles ollóval lemetszszük. — Ismételt próbálgatás után a bagoly rászokik arra, hogy soha se repül 30—50 lépésnél messzibbre a vadásztól s ott leereszkedik. Hogy azután ismét kényelmesen befoghassuk, lábaira két karabély-horoggal ellátott rövid bőrbékót erősítünk. Ehez szükséges, hogy a végső kb. 3 ctm. átmérőjű fémkarikát oly módon burkoljuk be, hogy azok ne szorítsanak; ez legegyszerűbben az által érhető el, ha a kariká-

kat vászonzsíkokkal több rétegben körülcavarjuk. Az így bebékózott baglyot azután felemelhetjük a nélkül, hogy az fájdalmat okozna neki; egyébként pedig a baglyot gyors fogással kell jobb kezünkkel felemelni mindkét lábszáránál fogva s azután könnyen vihetjük magunkkal bal hónunk alatt, vagy inkább bal karunkon, miután a jobb kéz tartotta lábszárakat bal kezünkbe vesszük át. Itt meg kell jegyezni, hogy a bagoly kampójával soha sem vág a lábszárait átfogó kéz felé; annál ajánlatosabb azonban a kabát bal ujját vastagon kibéleltetni, mert az uhu néha bele szokott vágni a könnyen elérhető kabátba s ekkor érzékeny sebet okozhatna. De általában véve a bagoly csőre soha sem oly veszedelmes, mint karmai; a kifejlett bagoly ugyanis jelentékeny sebeket képes vágni az emberen és karmainak markolásával képes átfúrni az ember kezét is, minélfogva az óvatosság nagyon ajánlatos. — Az említett módon megbékózott bagolylyal bal karunkon, jobb kezünkben pedig a szíjtalán puskával, alkalmas időben kivonulunk oda, ahol ragadozó madarakat vélünk találkozni. Mindíg lehetőleg fedett, alkalmas szabad kilátást engedő helyen röpitjük fel a baglyot s rögtön lőkész helyzetbe tesszük magunkat. A vadász ügyességétől — a villámszerűen lecsapó szárnyas-ragadozókat biztosan találni — függ ezután a siker, mert mihelyt a vad észreveszi a vadászt, legtöbbszörre lőtávolon kívül marad. Ölyvek és varjak lövése nem jár valami különös nehézségekkel, ámbár az utóbbiak is csak ritkán jönnek 30—35 méternél közelebbre. Valamennyi sólyom és kánya azonban, de különösen a karvaly, gyors röptük miatt csak nehezen lőhetők le s megjelenésük után rögtön kell reájuk löni, mert pl. egyes sólyom-fajok csak egyszer, legfeljebb kétszer szoktak a bagolyra lecsapni. A hóját legkényelmesebben ama pillanatban lőhetjük, midőn szorosan az uhu fölött lebeg, de ilyenkor nagyon vigyázni kell, hogy a baglyot is meg ne sebesítsük. Magától értetődik, hogy a vadásznak arra is kell figyelmet fordítania, miszerint ruházatának színe a környék alapszínével összhangban legyen; legjobb szín a földszürke. Mily fontos kellék a ruha színe-
nének helyes megválasztása, meggyőződhetik bárki is, ha e vadászati módot például fekete színű ruhával próbálja meg. — A vadászat alatt a baglyot vagy jó szerencsére röpitjük fel, mert a közelben oly szárnyas-ragadozók is tartózkodhatnak, melyeket nem veszünk észre s melyek rögtön lecsapnak, mihelyst a gyűlölt baglyot észreveszik; vagy pedig csak akkor dobjuk fel azt, mikor varjakat vagy ragadozó-szárnyasokat veszünk észre röptükben vagy valahol felgalyazva. Ez utóbbi esetben gyakran fog megesni, hogy a vadász nem talál alkalmas rejteket s ilyenkor a földre kell feküdnie, amikor igaz hogy a varjak csak ritkán jönnek lőtávolba, más szárnyas-ragadozók ellenben, különösen a karvaly, nem bírnak ellentálni a csábítás-

nak. Néha, legfőképpen midőn lövésünk valamely szárnyas-ragadozót hibázott s az tovaszáll, ajánlatos az uhut gyorsan befogni s újra felvetni; ilyenkor megszkott történni, hogy különösen a fiatal madarak ismét a bagolyra csapnak le. Az elhibázott ragadozó madár néha akkor is szokta ismételni támadását, ha a bagolylyal más helyre megyünk át.

Oly vadászterületeken, hol a fővad állandó vadként szerepel, gondoskodni kell arról, hogy az év minden szakában, de különösen a téli szigorú időszakban meglegyen mindaz a táplálék, a melyen a vad ne csak úgyszólván eltengethesse életét, hanem a mely gyarapítására is szolgáljon. Sajnos, a vadtenyésztés körül e rendkívüli fontos körülményt a hivatásbeli vadászok legtöbbsnyire nem teljesítik azzal a megkívántató teljes szakértelemmel és következetességgel, amely a sikert biztosítaná. Ha e tekintetben gondos előrelátással járnának el s a teendőket mindig a maga idejében, pontosan teljesítenék: ezáltal a vadat egyszerű és természetes módon sikerülne helyhez kötniök, visszatartani a kiváltástól, ami az elhanyagolásnak rendes következménye szokott lenni. És különösen télen kell a vad létfenntartása körüli teendőkre nagy súlyt fektetni s táplálékukról gondoskodni, mert a vadat akár szabadon, akár zárt helyen (vadaskertben) tartjuk, télen át mellözhetlenül étetni kell, mely célból már kora tavasszal meg kell tenni az előkészületeket. Ez évszakban s nyárfolytán kell beszerezni, gyűjtögetni ugyanis a vad téli táplálására szükséges takarmányt és pedig lehetőleg a legnedvdúsabb féléket s a mellett a lehető változatosságra is gondot kell fordítani, mert az egynemű tápláléktól nem igen gyarapszik s nem is igen szívesen fogadja el a vad, kivált ha még hozzá ízessége a hiányos raktározás folytán a kellő eredetiség hiányában is van. Miért is a takarmányok raktározására nagy gond fordítandó s lehetőleg az etető helyek közelében történjék az. — Hogy melyek azon anyagok, melyek a vad téli etetésére leginkább alkalmasak, azokat a praktikus vadgondozó már tapasztalásból tudja; minden esetre azonban azoknak különbféleségére nagy súlyt kell fektetni. A takarmányfélékből kedveli a vad a lombtakarmányt, hegyi-szénát, sarjút, lóherét, ki nem csépelet bükkönyt stb.; szemes eleség és hüvelyesekből a zabot, kukoriczát, borsót, babot; gyökér- és gumósnövényekből: a krumplit, takarmányrépát, sárgarépát és a csicsókát; gyári hulladékból a búzakorpát, szárított sörtörkölyt, malátacsírát stb. Hanem a természetes tápot illetőleg: a lombtakarmány beszerzése a vadápolás legfőbb feladata s ennek termelése és kezelése a hivatásos vadász egyik fő tudnivalói közé tartozik, amiért is erről — tapasztalt szakemberek tanácsait is figyelembe véve s kivált *Holfeld* erdőmester adataira fektetve a súlyt, kissé bővebben fogok szólni. — Legcélszerűbb a vadetetéshez szükséges lombtakarmányt — mint már említém — tavaszkor, amidőn a levelek és a legfiatalabb hajtások tökéletesen kifejlődtek s ha azok sejtiszöveve megkeményedett, gyűjteni, miután a lombtakarmány akkor a legtápdúsabb. Ezen időpont többsnyire a tölgyhámozó vágások idejével esik össze, amikor a tölgyek gyenge hajtásai — amelyek ezen üzemnél ugy is mint értéktelen anyag visszamaradnak — igen jól felhasználhatók. Ezen zsenge tölgyhajtások álló fák árnyékában lazán rakásokba tétet-

nek, hogy a levegő átjárhassa s ott addig hagyatnak, míg a lomb fonnyadt lesz, a mi — száraz időt feltételezve — a levegő hőmérséklete szerint 2—3 napig tart. Azután ezen hajtásokat árnyékban ki kell teríteni, ahol legfeljebb egy napig a léghuzamnak kitéve, estefelé egy méter kerülettel bíró kévékbe kötenedők, aztán rakásokba helyezve, ha a levegő száraz, — még tovább, két napig kötött állapotban kint maradnak az erdőben, azután végül behordjuk és szellős takarmányfélészerekbe elrakjuk. Ilyen mód szerint kezelt lombtakarmány megtartja zöld színét és a vad előszeretettel táplálkozik azzal. Különösen kedvelik a vadak és pedig főleg a szarvas és az őz a vörös bodzának, a hársnak, kőrisnek és a málnabokornak a lombját. A vörös és fekete bodza lombjának van a legnagyobb tápértéke. A vörös bodza koros állabok gyérítése után ezeknek világosabb helyeit, vagy tarvágásoknál az ertvényezési területeket sűrűn ellepven s a csemeték beárnyékolása által ezeknek nagyon is káros lévén, már állabápolási tekintetből is tavaszkor kivágandó. Hogy a veres bodzát a vadetetéshez fel lehessen használni, kivágatásával addig kell várni, míg a legfiatalabb hajtások levelei teljesen kifejlődtek és sejtszövetük megkeményedett, ami rendszeren május vége felé következik be. A veres bodza oly rendkívüli visszaszerzési képességgel bír, hogy ezután még inkább ereszt tuskósarjakat, melyek július közepéig már egy méter magasak s még egyszer használhatók. Általában a lombtakarmányt illetőleg a legfiatalabb képződmények (levelek és szárazak) szárítása nagy nedvtartalmuk miatt körülményesebb s tartós száraz idő mellett 2—3 hétig tart. Az ebből kötött rőzse még akkor is, ha már egészen száraz, szellős félszerekben lazán rakásolandó, mert ezen elővigyázat nélkül könnyen dohossá s ezáltal a vadra ártalmassá is válhatik. A jól behordott bodzalomb-takarmányt a fő- és őzvad télen át az utolsó csutkáig valóságos szenvedélylyel fogyasztja el. A hasznosítható lomb nagy átlagban május közepétől június közepéig döntött lombfák és bokrokról a következő: tölgyfánál 40%, hársnál 35%, veres bodzánál 75%, málnabokornál 55%. — A teljesen kész és hasznosítható lombtakarmány nem kerül valami sokba, — értve az etetési helyig szállítva métermázsánként. Mindenesetre a távolság, nemkülönben a munka és fuvarberek szerint változhatik az, de mindamellet az lehet mondani, hogy olcsóbb, mint ugyanily súlyú közepszerű, tápanyagban pedig szegény erdei széna. Hogy a június havában a különféle lombfákról termelt takarmánytápanyag értékéről átnézetünk legyen, idézem dr. Pässler tharandi erdőakadémiai vegytani tanársegédnek vizsgálatait, ki ezen vizsgálatainál a száraz anyag proteintartalmát vette mértékül. Ezek szerint 27·7% nyers proteint tartalmaz a veres bodza, 12·7% a hegyi juhar, szil, kis- és nagylevelű hársfa, nyár, hamvas éger, fűz, kocsányos tölgy, kőris, gyertyán, vadgesztenye, berkenye, nyír, mogyoró és bükkfa. A vad okszerű téli etetése követeli, hogy a termelendő tápanyagok tápértékéről előre is biztosítva legyünk, ami azáltal érhető el, hogy a felhasználandó tápanyagokat azok feletetése előtt vegyileg megvizsgáljuk, különösen protein, phosphorsav és mésztartalmukra nézve, miután a fődolog nem az, hogy a vadat valahogyan áttelelni segítsük, de az, hogy a felhasználandó tápanyagok az erős test-, illetve csont- és agancsképződéshez hozzájáruljanak.

A fővadnál a szénával való etetés a legkisebb mértékre szorítandó, az őz-
vadnál pedig egészen elhagyandó lenne s e helyett a lombtakarmánnyal való

MOUFLÓNOK.

Dr. Lendl A. dermoplastikai laboratóriumából.

etetés a legkiterjedtebb módon volna alkalmazandó. Széna, ha még oly jó és egészséges is, az őzvadra nézve azért válhatik ártalmassá, mert a légköri nedvessé-

get magába szívja, miáltal egy az őz májában található parazita féreg — melyet az őzek nedves vagy elárasztott réteken való legelés alkalmával magukba vesznek — kifejlődését elősegíti, ami sokszor kimúlásukat is okozza. Ez csak mellékesen legyen említve azért, hogy a téli etetési előírányzat összeállításánál és a szénamennyiség megállapításánál tekintetbe vétessék. Aki a szükséges szénamennyiséget saját réteken termelheti, igen okszerűen cselekszik, ha azokat kaintal és őrlött Thomas-salakkal trágyázza. Ezen műtrágyázás nemcsak hogy a legcsekélyebb költséggel gazdag termést ad, de a széna minősége és jósága vadetetési célokra, különösen mészben szegény talajnál, utólérhetlen. Oly hegyi réteknél tehát, melyeknek szénatermése a vad etetésére fordíthatik, ezen trágyázást mindenkor kellene alkalmazni. Ha a téli etetéshez szükséges takarmány belett szerezve, akkor a vadásznak még a meglevő etetőhelyek rendbehozataláról és új etetőhelyek felállításáról is gondoskodni kell. Új etetőhelyek létesítésénél különös gond fordítandó arra, hogy ezek megfelelő helyen állíttassanak fel. Tekintettel arra, hogy a fiatalosokban a vadak sok kárt szoktak tenni, az etetőhelyeket sem ültetvényekben, sem pedig azok közelében s annál kevésbé rudas állabokban vagy ezekhez közel nem szabad felállítani, — a fák lekérgezésében előálló kárók kikerülése vagy csökkentése miatt. Koros, mindenféle fanemekkel elegyített állabokban — különös tekintettel a luczfenyőre — legcélszerűbb az etetési helyeket téli vágások közelében felállítani. Csendes, szél által védett, déli fekvésű, régi, de jó karban tartott, a nyilvános közlekedésből azonban kizárt utak mellett fekvő helyek különös figyelmet érdemelnek azért, mivel utóbbi körülmény a takarmány oda fuvarozását nagyon is megkönnyíti és ezáltal olcsóbbá teszi. Éppen olyan kívánatos az is, hogy források, folyóvizek és mocsaras helyek legyenek közel. Az etetési hely közvetlen közelében a takarmány eltartására egy tágas félszer állítandó fel, melyben a lombtakarmány közvetlenül a termelési helyről még nyáron befuvarozandó. A félszerben egy kényelmes, az etető felé tolóablakkal ellátott helyiség legyen, melyből a vadász a vadat megfigyelheti, összeolvashatja, valamint a tenyésztésre alkalmatlan, gyenge darabokat és meddő sutákat lelőheti. Fővad számára az etető lehetőség szerint úgy rendezendő be, hogy kifelé köralakban s egymástól egyenlő távolságra egy-egy oszlopon nyugvó, könnyű zsindefedéllel fedett kis szénatartók, a belső területen pedig szétszórta, deszkából összevert 75—100 cm. magas oszlopocskák megerősített etető-vályúk legyenek a szemes eleségre. Két darab vadra egy szénatartó és három darab vadra két etető-vályú számítandó. Az etetőhely belső területén még 4 m. hosszú, vízmentes, zsindefedéllel fedett közös etető-vályúk is állítandók fel, melyek a száraz takarmány egy részével (lóhere, széna) 5—8 cm. hosszú szecs-kára vágva töltendők meg. Ilyen berendezéssel a fiatalabb vadról is gondoskodunk, mely ha az etetőhelyekről a nagy vad által kenyér-írígségből visszaszorítottatik is, takarmányban elegendően el lesz látva. Védett helyeken a takarmány a fő- és őzvadnak közvetlenül a földre is kiteríthető, de ott, hol hófúvásoknak van kitéve, ezek ellen egy a széliránnyal szemközt fekvő és mélyen lenyúló fedéllel látandó el. Ahol az őzvad a fővaddal együtt fordul elő, ott szükséges, hogy az etetési hely körül nagyobb terület bekeríttes-

sék, a kerítésen pedig nyílások hagyassanak, melyeken át az őzvad beválthat a fővad azonban nem. Az ilyen bekerített helyen az őzvad soha sincs háborgatva, egészen biztonságban érzi magát s az eléje rakott takarmányt zavartalanul élvezheti. Ami az időt illeti, melyben a vad téli etetését meg kell kezdeni, legcélszerűbb — tekintet nélkül az időjárásra, — az etetést november elején kezdeni, azért, hogy a vad a szigorú tél beállta előtt az etetőkhöz hozzászokjék s azt késő tavaszig addig folytatni, ameddig a vad a takarmányt fogyasztja, mert a hirtelen átmenet a száraz takarmányról a friss zöld takarmányra, különösen a gyenge daraboknál, könnyen hasmenést okozhat, miáltal sokszor egyes darabok el is pusztulnak s így az összes etetési kiadások is kárba vesznek. Ily eljárás mellett a vad korán megismeri az etetőhelyeket s a szigorú tél beálltával nem kell azokat keresgélnie, miközben — ha későn kezdjük az etetést — a vad lesóványodik, míg azokra ráakad és az időviszontagságok behatásai alatt könnyen el is pusztul. Kipróbált szer a vadat gyorsan az etetőhelyekhez szoktatni a Holfeld K. főerdőmester által feltalált és általa gyártott aromikus növényekkel kevert, úgynevezett vadetető-por (Wild futterpulver). Ha a vad ezen készítmény ízéhez és szagához hozzászokott, akkor azt előszeretettel fel is keresi. A felsorolt takarmányfélék egyaránt alkalmasak a fő-, dám- és őzvad etetésére. Kivételt képeznek: a száraz takarmánynál a széna és sarjú, a gumós növényeknél pedig a burgonya, melyekkel az őzeket nem kellene etetni. Igen célszerű az előbb említett közös etetővályukban szecska alakjában kitett száraz takarmányt Holfeld-féle vadporral behinteni. A többi takarmányféléket, még pedig a szemes és hüvelyes eleséget, őrlött, szaggatott vagy zúzott állapotban, a gyökér és gumós növényeket pedig felvágva és az említett porral beszórvva nyújtjuk a vadnak.

Fővad részére naponta és darabonként adni kell:

a különféle szemes eleségből	0.75 kilogrammot,
malátacsíra, búzakorpa és szárított sörtörkölyből	0.25 „
lóhere vagy jó hegyi szénából	1.00 „
Holfeld-féle porból	0.03 „
lombtakarmányból	1 kévét.

Őzvadnak naponta és darabonként:

a különféle szemes eleségből	0.20 kilogrammot,
malátacsíra, búzakorpa és szárított sörtörkölyből	0.10 „
Holfeld-féle porból	0.02 „

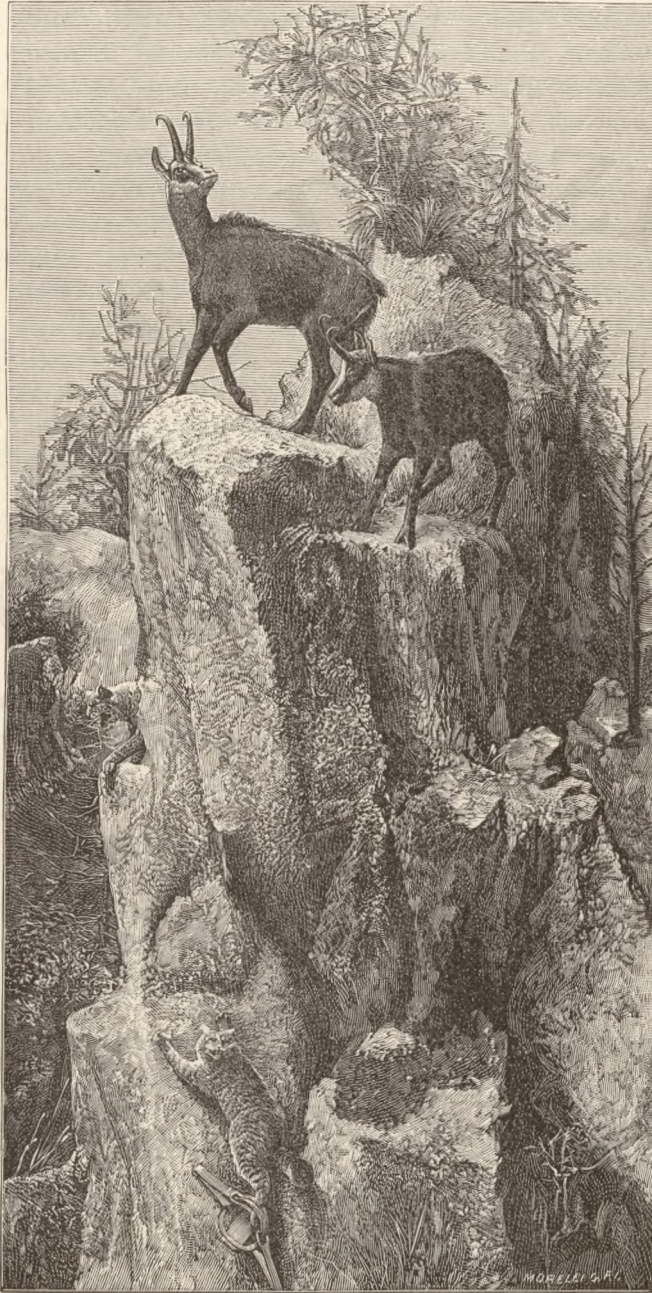
és minden tíz darab őzre két kéve lombtakarmányt.

Úgy a fő-, mint az őzvadnak fentiekén kívül még vágott gyökér és gumós növények, tölgymakk és zúzott gesztenye is adandó. Hogy tavaszkor a vad a száraz takarmányról a zöld takarmányra való átmenetet annyira meg ne érezze, nagyon tanácsos sós vízben áztatott szemes eleséget is adni neki. Úgy-szintén gondoskodni kell arról is, hogy a vadnak télen át is természetes tápláléka legyen. Ha az etetőhelyekhez közel vágásokat kijelölni nem lehet, akkor igen fontos és tanácsos lucz-, jegenye-, erdei fenyőfákat vagy nyárfákat dönteni. Ez nemcsak hogy hozzájárul a vad jó konzerválásához, de csökkenti a vad ál-

tal okozott rágási és hántási károkat is. Magas hó mellett szükségtelen az etetők közelében levő forrásokat és folyóvizeket fagymentesen tartani, mivel — különösen az őzvad — a friss hóval szomjúságát eléggé csillapíthatja. Kevés hó mellett és szigorú teleknél azonban ez feltétlenül szükséges. Nyáron át, ha az őzvad természetadta nedvdús táplálékot talál, vagy pedig a mesterséges etetésnél, ha víztartalmában gazdag gumós és gyökérnövényeket kap s nincsen alkalma téli vetéseken, vagy pedig a lomb és bokorfák friss rügyeivel, de különösen a veres bodzával táplálkozni, akkor a vad általában igen kevés vizet kíván s különösen az őzvad, ha így táplálkozhatik, a vizet nem is igen keresi. Télen át kizárólagos száraz takarmányozás, illetve etetés mellett, továbbá tartós száraz nyarakban az őzvadnál is beáll annak szüksége, hogy az emésztéshez kellő vízmennyiséget vegyen magához. Ezen vízfelvételi szükségletet fokozni lehet, ha a durván őrlött vagy zúzott szemes eleséghez kis mennyiségű sót adunk. Ez által az emésztő nedvek dúsabb prudukcióját és jobb emésztést lehet előidézni, a mi éppen a kissé nehezen emészthető száraz takarmánynál nagyon szükséges s ezért télen, ha kizárólag száraz takarmánnyal etetünk, okvetlenül só is kell ahhoz adni. Okszerűen berendezett etetőhelyen tehát soha sem szabad hiányozni a jól elkészített agyag sónyalatónak, hogy abból a vad bármikor kielégíthesse sószükségletét. Magas hegységeken és agyagban szegény vidékeken, hol az agyag fuvarozása nagy költséggel jár, vagy ahol megfelelő agyagot nehezen lehet szerezni, ott kitűnő szolgálatot tesz a Holfeld német főerdőmester által készített „Vegetabil sónyalató-kövek“, — amint ő azokat nevezi. Ezek a sónyalató-kövek úgy készülnek, hogy tökéletesen tiszta, vas- és homokmentes agyag, a már előbb említett Holfeld-féle vadporral és konyhasóval száraz állapotban összekevertetik s több mint 200 légköri nyomás alatt higroszkopikus téglácskákka sajtoltatik. Miután ezen téglácskák méretei és súlyuk olyan, hogy azokat a vadász tarisznyájába téve, bárhova könnyen elviheti, minden vadász könnyű szerrel készíthet nyalatót. Legcélszerűbb ezen nyalatóköveket 19 cm. oldalhosszal bíró, deszkából készített ládácskákba tenni és 40 cm. magas faoszlopocskára megerősítve, egyszerű kis fedél alá elhelyezni. Bebizonyított tény, hogy a fővad által okozott rágási és hántási károk akkor leggyakoribbak és legnagyobbak, ha a vad mész- és csersavtartalmú táplálékot nem talál; ezeket a károkat ha nem is megszüntetni, de némiképpen ellensúlyozni és csökkenteni lehet a vegetabil nyalatókövek használásával, mivel ezek a fent említett főalkatrészekon kívül még oly alkatrészeket is tartalmaznak, amelyeket a fővad akkor keres, amikor hánt. Megemlítésre méltó, hogy ezen vegetabil-nyalatóköveket úgyszólván minden hasznos és kártékony vad is felkeresi. — Egyet-mást meg kell még említenem a speciális táplálékokról is. Ilyen a vadgesztenye. Miután a hegyekbe s különösen azokba az erdőrészekbe, ahol a fővad téli tányát szokott ütni, téli időben legtöbbször sem szánkón, sem kocsin nem lehet teherrel eljutni, ennél fogva már őszi folyamán több helyre ki kell szállítani a gesztenyét, a hó beálltával pedig munkásokkal, zsákokban kell azt kilátpátolt helyekre széjjel hordani. Első ízben a vad nem igen szokott rákapni, mert a gesztenyében igen sok a csersav s így keserű íze miatt a vad nem igen

kedveli, de ha egyszer megszokja, akkor igen jó táplálék a vadnak. Ha nagy területen kell azt alkalmazni, ahol a vadállomány nagy, akkor legjobb csakis azokat a pagonyrészeket vadgesztenyével ellátni, ahol jobb agancsos vadjaink megfordulnak, vagy ahol a kulturát jobban megvédeni kívánjuk (*Vadászlap*). Igen jó tápszere a fővad számára a *csicsóka* is, mely minden talajban kitünően díszlik s mely a mostani rendezett erdők számos nyiladékain igen alkalmas helyet találhatna. Szükséges azonban, hogy azt az első évben kissé körülkerítsük, mert különben a vad tönkre teszi. Ezen időn túl azonban semmiféle különösebb gondozást nem igényel s úgy gumókban mint szárban is, vadjainknak igen kedvelt táplálékot és bőséges termést biztosít. — A speciális táplálékokat illetőleg végül meg kell még említenem a *füstölt borsószalmát*, mint őztáplálékot. A gróf Schulenburg-féle uradalommal határos pagonyok egyikében, amelynek a természet minden kelléket megadott arra, hogy ott a vad bő tenyészetnek örvendjen — s ahol annyi táplálékot talál az őz télen át, hogy minden etetést mellőzni lehet — írja a „*Waidmann*“, — egyik télen igen sok hó esett s oly vastag hótakarót vont a természetre, hogy átlagos magassága a 22'' is meghaladta. Ily körülmények közt egész erélylyel kellett az őzek etetéséről gondoskodni. Az ez érdemben tett kísérletek azonban mind megghiúsultak, mert noha szállingózva meg is jelentek az etetőhelyeken, de a tápszerekhez nem igen akartak hozzányúlni. Ekkor bizonyult a legjobbnak a tulajdonos amaz intézkedése, hogy t. i. füstölt borsószalmát kell kirakni, ami a következő eljárás igényli: A borsónak kézi cséppel elcsépellt szalmája felrakatik egy olyan padlásra, amelynek kéménye nincsen, úgy, hogy a füst keresztül-kasul járjon rajta s ha ez jól megfüstölődött, csomagba köttetik és alkalmas helyen 2½ láb magasságra a földtől, ágakra köttetik, a mellékágak pedig félig bevágnak és lehajthatnak, úgy, hogy az egy sátor alakját képezze; hogy jobban rákapjanak, egy pár fiatal levágott kőrisfa koronáját tétette oda a tulajdonos s pár nap múlva úgy nézett ki az ily módon elkészített etetőhely, mintha csorda járta volna össze a talajt. Nem is vezett el egy őz sem, sőt az őzek egészen az etető közelébe települtek s pompásan teleltek ki. — Különleg az őzek téli etetését illetőleg, erre nézve igen kitünő utasítások találhatók a *Diezel-Mika*-féle jeles vadászati szakmunkában („*Az apróvad vadászata*“), melyből a főntebb elmondottak kiegészítésül az alábbi kivonatot közlöm: „Nem lehet eléggé melegen ajánlani a vadetetését erős telek alkalmával, mikor a nagy hó felső rétege megfagy, mert ennél károsabb és hátrányosabb körülmény az őzállományra nincsen. A megfagyott hóréteg a vadat nemcsak elbágyasztja, hanem a lábait véresre sérti, miáltal ez a menekülésre képtelenné válik és a kártékony ragadozóknak zsákmányul esik. A kisebbzett lábú őz nem szeret, nem mer járni-kelni, mert minden lépése fájdalmat okoz és ha tanyájukon nincs elég és egészséges táplálék, a gyengébb darabok a hidegtől és éhségtől menthetetlenül elpusztulnak. — Melyik táplálék bizonyult a gyakorlatban a legjobbnak, tehát a legegészségesebbnek? Kitünő száraz takarmány elsősorban a borsó, bab, csillagfürt, továbbá a csépeletlen zabkéve, jó lóher, luczerna és a takarmány-baltaczim. Majdnem ilyen jók a tölgyek és nyárfélék, különösen a rezgő nyárfa galyai. Ha az ilyen erdőben vágás van folyamatban, akkor az őzek

ezekhez könnyen hozzájutnak, különben részükre galyaztatni kell. Azonban sokkal czélszerűbb, ha még június közepe előtt tölgy, nyár, kecskefűz, erdei szeder

ZERGÉK.

Dr. Lendl Adolf dermoplastikai laboratóriumából.

lombos galyaiból télire lombtakarmányt készítetünk, mert a szárított lomb kitünő és olcsó vadtaplálék. Végre adjunk makkot, zabot, babot és tengerit is. A makkot, mely az őznek kedvencz tápláléka, czélszerű az etetőknél száraz lombbal betakarni, hogy a fagy ellen védve legyen. Habár a tengerit több megbízható vadász ajánlja, nem tartom teljesen megfelelőnek. Először is az őzek csak lassan szoknak hozzá, másodsor azt tapasztalták, hogy nagy részét nem emészti meg, mi a hulladékukban levő egész szemekből látható volt. A tengerit jó eredménnyel használják a foglyok és fázának etetésére is, de ezen esetben czélszerű darába adni nekik. A közönséges réti szénát rossz, sőt ártalmas tápláléknak tartják. Annyi tény, hogy az őzek a penészes, füledt, általában rossz szénától könnyen betegek lesznek; a sovány réti szénát meg sem eszik, tehát ezeknek etetésével az őzeknek csakis ártunk. Ellenben a jó erdei szénát, mely jó takarmányfüvek és leveles növények keverékéből áll, igen sze-

retik. Az őzek tudvalevőleg nagyon szeretik a repczét s télen naponként felkeresik a

repczeföldeket; a repcze kizárólagos élvezete azonban koleraszerű betegséget idéz elő, melytől az őzek igen gyakran elpusztulnak. Magam ugyan nem tapasztaltam, habár egykor volt oly vadászterületem, melynek szép őzállománya a szomszédos repczeföldeket szorgalmasan látogatta. Ennek oka azonban talán abban rejlett, hogy más vadásztulajdonosok szomorú tapasztalataink okulva, az etetőket a repczetetések közelében állítottam fel s ott olyan táplálékot adtam, mit az őzek nagyon szeretnek, így lóherszénát és zabkévét. Csakhamar azt tapasztaltam, hogy az őzek felváltva majd a repczére mentek, majd az etetőn található takarmányon pákosztoskodtak s ma is meg vagyok győződve, miszerint főképp ennek az óvintézkedésnek köszönhetem, hogy egyetlen darabom sem pusztult el, holott más években ezt nem mondhattam. Tehát minden hasonló helyzetben lévő vadásztulajdonosnak ajánlhatom ezen eljárást. Szigorú télen, ha sok hó van és az őz nem jut természetes táplálékához, különösen ha az emésztést nagyon elősegítő zuzmókhoz a nagy hó miatt nem juthat, a kizárólagos száraz takarmánytól az emésztő szervek gyulladása keletkezhetik, mi könnyen a vad pusztulását idézi elő. Ilyen esetben nagyon helyén való a bőséges nedvdús takarmány, melynek a fehércékla, karórépa, sárgarépa, sőt a burgonya is megfelel a célnak. A száraz takarmány káros hatását nagyban ellensúlyozná, ha nagy hidegben, vegyítve az előbbiekkal, takarmányrépát kapnának takarmányul. Az 1894/95-iki szigorú tél által előidézett veszteségek folytán több oldalról hangoztatták, hogy csakis a nedvdús takarmány, melynek a répa, káposzta és burgonya nyújthatók, míg a száraz takarmány még mint ráadás sem használható. Ez azonban előttem túlzásnak látszik. Hogy a téli takarmányozást részint megkönnyítsük, részint hogy a vadnak kedvenc és egészséges táplálékot nyújtsunk, főképp pedig azért, hogy a fiatal fák megrágását és a vadnak a szomszéd pagonyokba való átváltását megakadályozzuk, igen ajánlatos sok veres berkenyét, szittyó jenesztert (*spartium*), aranyerőt, gyertyánfát, európai sülbígét és az utóbbi időben nagyon felkapott és mint vadtakarmányt nagyon ajánlott *Lupinus polyphyllus*-t ültetni. Az öt első növényt azonban, melyek majdnem mindenütt tenyésznek s melyeket a vad nagyon szeret, különösen a berkenyét, nem szabad vetni, hanem inkább egy vagy kétéves csemetéket kell kiültetni, mert a kikelő növénykéket a vad könnyen lerágja s így nem nőhetnek meg. Az említett növények kiültetésére legalkalmasabbak a pagony kopár helyei, tisztások, nem használt nyiladékok és utak, árkok, erdőszélek stb. — A *Lupinus polyphyllus*-hoz kötött remények, nagy elterjedése dacára, csak részben mentek teljesebbé. Megterem ugyan a könnyű talajban is, ha ezt egyszer mélyen felszántották, sőt a gyér állag árnyékában is dúsan nő, határtalan tartamúnak látszik és magról folytonosan terjeszkedik. Továbbá nagyon korán tenyészik, még a zordabb vidékeken is már májusban buja bokrokat képez s az éjjeli fagyokkal szemben nem érzékeny, mint a többi egyévi rokonai. De mivé válik később? Nyáron, július végével, augusztus elején megérnek hüvelyei, a földfeletti része elszárad s a vadra nézve értéktelenné válik. Sőt egészben véve a növény káros is lehet, mennyiben tavasszal a nagyon leromlott őz mohón neki esik és mértéktelen élvezetétől vérhast kap. Később a mag éréseig úgy is van a vadnak elég tápláléka, tehát ültetésének csak ott van

értelme, hol az erdő talaja nagyon sovány. Hogy az erdészek érdeklődését is felkeltsem, azt ajánlanám, hogy a vágás-területeket a beültetés alkalmával az utak és nyiladékok mentén egy sor Lupinuussal szegélyezzék be, mely éveken keresztül tenyész s mielőtt a növekedő állag elnyomná, a leendő sűrűben álló vadnak kitünő tápot ad és a szemnek, élénk zöldjével, kék és fehér virágaival az egyhangú háttér előtt kellemes változatosságot nyújtva, az erdőszél kiterjedésének is gátot vet. A maggyűjtéshez egy kis szeglete a csemetekertnek elegendő, mert gazdagon terem, tehát csak egypár bokorra van szükség, melyről a szegélyhez szükséges mag minden nagyobb fáradság nélkül nyerhető. A további művelés a legkényelmesebben vetés által eszközölhető; hol azonban már erős vadállomány van, czélszerű egyéves csemetéket pl. úgy ültetni ki, mint a fenyőféléket. Mirbach Sorquitten gróf a *Lupinus polyphyllus*-nak azonkívül hogy jó őz- és nyúltakarmány, mint különös előnyét emeli ki, hogy a sűrű bozótokban, melyet ezen növény már kora tavasszal képez, a fáczánok előszeretettel fészkelnek. — Nem csekély, sőt inkább igen jelentékeny tényezői a jó őzállomány fentartásának a sózók vagy nyalatók. Sajnos, hogy a vadgondozás ezen pontját, mely a vadat a táplálék és időváltozás okozta különböző bajokkal szemben ellenállóvá teszi és egészségben tartja, igen kevésre becsülik. A nyalatókat a következő módon lehet a legczélszerűbben készíteni. Tölgy- vagy fenyőgerendákból, vagy padlódeszkákból körülbelül 30 cm. magas és 60 cm. széles és hosszú keretet kell összeilleszteni. A jó zsíros agyagot, melyet a sózó készítéséhez használni akarunk, meg kell a benne levő gyökerektől, kavicsból és homoktól gondosan tisztítani, mert az őzek ezeknek csikorgásától szerfelett irtóznak; az agyagot 25—30% sóval jól össze kell keverni s így a talajban czövekekkel megerősített keretbe úgy kell beverni, hogy a közepén kissé dombos legyen. A nyalató felújításhoz sós víz használható. — Ha a pagony helyi viszonyai olyanok, hogy a nyalatók készítése patak vagy forrás mellett lehetséges, ez kettős haszonnal jár. Szükséges azonban, miszerint az illető hely nyugalmas legyen, hogy a közelében álló őzeket szárazfagyújtók, pásztorok s hasonló egyének ne zavarják. Hogy az úgy is nagyon félénk őzeket biztosan a nyalatókhoz szoktassam, igen egyszerű, de biztos módszert alkalmaztam; ugyanis a nyalató körül, hol a talaj arra való, csibetoppot vetettem. A csibetopp nem kényes növény, az őzek nagyon szeretik, majdnem minden nehéz talajban tenyészik, ha gyorsan növekvő burjással nem kell küzdenie. Miután a só nemcsak egészséges pótléka a takarmánynak, hanem a vad mindenkor igen szereti is, czélszerű és ajánlatos a vadnak szánt szénát, legyen ez lóherszéna vagy lupinus, úgy rakni kis boglyákba, hogy a széna közé rétegenként 2—3% marhasó legyen hintve. Ezáltal a takarmányt nemcsak javítjuk, hanem határozottan egészségesebbé is tesszük. Az magától értetődik, hogy az ilyen boglyák szalmafedéllel vízmentesen befödendők. Egyáltalában nem elégséges a vadnak szánt takarmányt a pagony bármely részén egyszerűen lehányini s a vad tettségére bízni, hogy abból annyit egyék, amennyit éppen neki tetszik. Ezen eljárás sem a vadra nézve nem volna egészséges, sem gazdaságilag helyes. Hátrányos a vadra nézve annyiban, hogy a nedves takarmánytól, különösen pedig a nedves szénától, az őzek azonnal bétegek lesznek, gazdasági szempont-

ból pedig azért nem engedhető meg, mert a szél az amúgy sem olcsó takarmányt szétszórná s így nagyrésze kárba veszne. Az etetők készítéséhez a pagony legcsendesebb helyeit kell kikeresni, melyek a vad rendes tartózkodási helyéhez és a vízhez is közel vannak. Minden etető körül a hó eltisztítandó, úgyszintén, különösen nagy havazások után, az etetőhöz vezető szélesebb útakról is. Külön az etetés céljára szolgáló nagy takarmány-pajtákat és félszereket csak ott szoktak építeni, hol fővad és őz vegyesen van, vagy az őz állomány igen jelentékeny; kisebb pagonyokban, kisebb állomány mellett az egyszerű, szalma- vagy fenyőgalyból készült ernyő is megfelel, mely alá a takarmány-saroglya jól megerősítve állítandó fel, nehogy a vad feldönthesse. A saroglya egyes fogai 12—15 cm. távolságú közökben álljanak. A takarmánybogyók zsupp- vagy fenyőgaly védőfödéllel látandók el. Ha valaki nincs azon helyzetben, hogy takarmánypajtákat vagy állandó félszereket építtessen, vagy az őz állomány csak jelentéktelen, akkor elegendő, ha a takarmány-bogyókon kívül egyes dús ágazatú fenyőtörzsekre jól összekötözött száraz takarmány-kötegeket aggat fel, hogy azok az eső és hó ellen védve legyenek; természetesen az ilyen fáknek az alját a takarmány-köteg magasságáig jól le kell galyazni, hogy az őzek a táplálékhoz könnyen hozzájuthassanak. E célból faállványokat is lehet készíteni, de ezek is zsuffedéllel látandók el. Mintán igen gyakran megtörténik, hogy az őzek a szalmakötekeket, mely a szénaköteget összetartja, elrágják s így az egész szétesik és a földre hullva megromlik, célszerű a takarmány-csomót sodronnyal vagy kenderkötéllal összekötözni. Védőfedél gyanánt kátrányos táblapapírt is lehet használni, mely jobban védi a takarmányt a szalmánál és tartósabb is; de hogy az őzek a feltűnő fekete színű tárgytól ne féljenek, föléje fenyőgalyakat kell erősíteni. A rendszeres téli etetést nehézkessé teszi az a körülmény, hogy az őzek az időjárás szerint vagy felkeresik az etetőket, vagy nem; hirtelen havazás vagy fagy után erősen látogatják az etetőket, míg ha az időjárás enyhe, napokig sem néznek feléjük. Hogy tehát folytonosan ne kelljen az etetőket újból takarmánnyal ellátni, vagy hiába utána nézegetni, igen célszerűnek bizonyult a takarmány-félszer, mely úgy van szerkesztve, hogy az őzek a közepén levő s a fedélnek alját képező saroglyának csakis az alsó részéből téphetnek takarmányt. Amint tehát a takarmány alulról fogy, a fölötte levő tömeg a szerint süllyed, mindaddig, míg valami van benne. A kitépelt takarmány sem veszhet kárba, mert a széles födél hótól, esőtől védi s belőle az őzek a jobb leveleket kiválogatják. Ezen készülékekkel tehát még takarmány megtakarítását is érhetni el. Az őz védelmét és gondozását tárgyaló szakasznak igen fontos pontját képezi végül azon figyelmeztetés, hogy az etetést idejében kell megkezdeni; nem szabad akkorra hagyni, ha az éhség, a szükség, a nyomor már annyira fellépett, hogy a vad pusztulásnak néz elébe. Ilyenkor az etetés már mitssem ér, sőt a vad gyors pusztulását idézi elő, mert a leromlott vadnak, mely kizárólag fenyőlevéllel és rügyekkel stb. táplálkozott, a gyomra annyira elgyengült, hogy az etető tápdús és bőséges takarmányát nem képes megemészteni. A tapasztalás azt mutatja, hogy ha az etetéshez akkor kezdünk, mikor a szükség a legnagyobb, akkor még az etetőnél

is gyakran található elhullott vadat. Akárhányszor a vad annyira el is van gyengülve és bágyadva s lábai annyira sebesek, hogy nem képes az etetőt megtalálni. Akinek a vadja tehát kedves, kezdje el az etetést már novemberben, még akkor is, ha a szigorú téli idő még nem jelentkezett. Ilyenkor kevés, de igen jó takarmányt kell adni, olyat, mit az őzek különösen kedvelnek, mert ebből még akkor is nyalakodnak, ha különben nem szenvednek hiányt a táplálékban; ezzel a korai etetéssel úgy is csak azon cél van szem előtt tartva, miszerint az őzek már korán az etetőkhöz szokjanak, hogy aztán a szükség idején is megtalálják.

Rendezett vadászterületeken télen át nemcsak a fő- és őzvad, hanem az apróvad-féle is kellő gondozásban s kivált a szárnyasvad eleve korán etetésben részesül, mert a tél a vad nyomora, amikor leginkább érzi az inséget, különösen ha magas, jégszironyos hólepel teszi hozzáférhetetlenné az anyaföld élelmet adó keblét. Ha tehát ember nem vállalkozik gondozásukra, ilyenkor töméntelen vad pusztul el. A lelkiismeretes vadgondozónak ennél fogva a zord időkben a legfőbb törekvését vadjai gondozására kell irányítani, a melyért méltó jutalmát fogja találni abban a tudatban, hogy vadját megóvta a tél pusztító hatalma ellen s hogy a vadállományt egészben véve sikerült vadászterülete számára megmentenie. — Hegyes vidéken az állandó nagy hóállások s zordon időjárás miatt különösen a **nyúlállomány** gondozása igényel kiváló figyelmet s itt a vadat állandóan, és pedig hovaelőbb étetni kell úgyszólván a tavasz beálltáig, szakadatlanul, — ellenben az oly vidékeken, amelyek a zord felületi alakulások híján s enyhébb időjárási viszonyok következtében kedvezőbbek a vad életfentartására, létviszonyaira nézve, — csak kivételesen, igen szigorú téli időjárások alkalmával válik szükségessé a nyúlállomány fentartásáról etetés által is gondoskodni, t. i. ha a hó felső része annyira megkérgesedik és szironyossá válik, hogy ennek következtében a vad a hó alatt levő vetéshez s egyéb táphoz nem juthat, azaz nem bírja kikaparni. Egyébiránt általános szabályul vehető a nyúlállomány téli táplálását illetőleg az, hogy addig, amíg a vad zöld táplálékhoz juthat, az etetés felesleges; — de az is szabályul vehető, sőt szigorúan betartandó e mellett, hogy ha idő előtt nem is, de későn se jőjjön a segítség a vad számára s ne akkor nyújtsuk a segítséget, midőn már a nyomorúság s gyötrő

éhínség tetőpontját érte el, hanem mielőtt a szükség és nélkülözés kezdetét venné a szegény nyusziknál. Midőn azt tapasztaljuk, hogy a vad a leromlás útján van, szóval már-már a nélkülözések sanyarúságaival küzdeni kénytelen, a legfőbb ideje, hogy segítségére jőjjünk, mert végre a tartós ínség avagy nyomorúságos táplálkozás annyira lerontja s elgyöngíti a vadat, hogy ennek következtében életenergiája, ellentálló képessége teljesen a minimumra száll alá. Az ilyenek aztán tavasszal nem ritkán járványosan fellépő betegségeknek, avagy pedig időlanyhultával a mohón kapott zöld táplálék okozta hastífusznak esnek áldozatul. — Az eddigi tapasztalatok szerint téli táplálékul legalkalmasabb a nyúlak a zab szalmástól, száraz here, borsó, bükköny, csillagfürt, búzakéve, nyárfák-, akác- és fűzfa-félék galya, továbbá tarlórépa, fehér czékla, sárgarépa és minden káposztafaj. Amely vidéken sok a repce s szironyos fagy nem borul a hótakaróra, ott a nyulak igen jól kitelelnek s más (mesterséges) táplálékra alig szorulnak; hanem hogy a repce — mely magában véve huzamosabb ideig ártalmas lehet — bajt ne okozzon, tanácsos némi száraz takarmánnyal káros hatását akként ellensúlyozni, hogy a repcetáblákra, vagy azok közelébe lóhert vagy más száraz takarmányt helyezünk ki apró kupacokban. — Ha már etetésre van szükség, tartós hideg esetén nedvdús takarmányra kell főleg a fősúlyt fektetni; e mellett azonban a száraz takarmány veszedelmes lehet, miért is ezeket csak az előbbieket *teljes mellőzésével* tanácsos vadtaplálékul alkalmazni. Ami pedig a zabetetést illeti, hogy a pazarlás elkerültessék, tanácsos csak annyit kitenni ebből, amennyi korábbi tapasztalás szerint helyenként (a vadállomány nagyságához képest) egy napra éppen elég a vadnak. Minthogy pedig a csépeletlen zab igen drága táplálék, csak nagy szükségből kell ehhez hozzányúlni. Ennél sokkal olcsóbb, de hasonlíthatatlanul silányabb tápértékű is a száraz takarmányfélék közül a borsó- és bükkönyszalma, de azért megjárja ez is, ha más nincs; ellenben a rétiszéna határozottan nem sokat ér. Azonban igen kitűnő száraztakarmányul kínálkozik a hereszéna, amely magában véve is elég a nyúlállomány fentartására, csak a mifő, mindig *teljesen száraz* állapotban kell a vadnak nyújtani, mert nedves takarmányt nem képes megemészteni s elpusztul tőle a vad. Ha annyi tétetik ki egyszerre belőle, amennyit elfogyasztani nem képes a vad, a maradék hosszabb állás következtében okvetlenül elnyirkosodik s ily állapotban veszedelmessé válhat. Miért is ezen tápanyag használatával csakis és szigorúan a szükséges mennyiségre kell szorítkozni, t. i. amennyit a vad éjjel elfogyaszthat. — Sok praktikus vadgondozó azt állítja, hogy a zabon kívül a búza kis csomókban elhintve, vegyesen répával és más nedvdús takarmánnyal, a legkitűnőbb eledel a nyulak számára. Hát ez igaz lehet, de az is igaz, hogy egy kissé sokba kerül! — A zsebkérdés szempontjából sokan széna helyett inkább a here, borsószalma és káposztatorzsa, mint szintén igen megfelelő tápláléknak, adják inkább az előnyt; egyébiránt, mint már említém, a hereszéna magában véve is egyike a legkitűnőbb téli száraztakarmányoknak. Miután pedig a nyulak uagy előszeretettel eszik a farügyet, fakérget s a fiatalabb hajtásokat, gondoskodni kell arról, hogy a vadászterületen ilyenek is bőségben találhatóak legyenek. A kelkáposzta is igen kedvencz eledele a nyulaknak és a répa is, de különösen a fejes káposzta egyike a legkeresettebb csemegéjüknek, a melyért téli éjszakákon

nagy útakat tesznek meg s ahol sok ilyen van, onnét nem igen vándorolnak ki. Egyébiránt hogy a nyulak szokásos téli kivándorlását a bő táplálék mellett biztosan meggátolhassuk, „a mezőn naponkint némi főtt kelt és az erdőben pedig frissen vágott s 24 óráig héringlébe áztatott nyír-, nyár- vagy kökénygalyakat hintünk a takarmány közé (*Dietrich a. d. Winkell*).“ Meg kell még említenem, hogy mint nyúltáplálék, a csicsóka is igen beválik, épp úgy — mint a tapasztalatok beigazolták — a *Secale c. multicaule*, melyet állítólag kora tavasszal szeret leginkább a vad s ekkor úgyszólván az első eledele neki ahol van. — Megjegyzem még az etetés idejére nézve, hogy fenyveserdőkben különösen nagy súlyt kell fektetni a nyulak *korai* etetésére, mert ha kénytelen a vad kizárólag a környezet nyújtotta táplálékkal: tűlevelekkel, ágak és kérgekkel elégiteni ki éhségét, ettől annyira elsatnyúl, legyöngül, hogy a mohón kapott tavaszi zöldtáplálék pusztító hatásának ellentállni teljesen képtelen s nagyrészt hasmenésben pusztulnak el. Állítólag ugyanez az állapot következne be az akácza kérgének túlságos élvezetétől is. — A nyulak etetésére szánt tápanyagot emberjárta helyektől meglehetősen távol kell kihelyezni; az etetési módszereket illetőleg pedig azok a körülményekhez képest változnak s többfélék, de nagy szerepe van itt a találékony-ságnak is. Mindenesetre elsősorban is azok a helyek jönnek főleg figyelembe, a melyeken előleges kitapasztalás szerint a vad leginkább szeret tartózkodni s ehez képest kevésbé járt utak s mesgyék mentén, gyepükön s erdőszéleken kell kirakni az etetésre szánt tápanyagot, illetőleg egyszerűen a hóba kell egyenként dobni, mert ismeretes, hogy télen a vad az útakat előszeretettel keresi fel, részint mivel ezeken könnyebben járhat, részint hogy táplálékot keressen. Ezért az eledelt mindig úgy kell hinteni, hogy az egyes etetők között megszakítás nélküli összefüggés legyen. E célból a takarmánnyal megrakott szánon a mező elhagyottabb útain kell keresztül-kasul járni s minden 3—20 lépés távolságban egy-egy répát, káposztafejet stb. kell a hóba dobni. Attól nem kell tartani, hogy a hóba dobott eledel kárba veszne, mert a vad szaglási képessége ebben a tekintetben igen jó s még a behavazott táplálékot is megszerzi — mint ezt az ismert szakember: *Drömer* is igen helyesen mondja, mert nem való az, hogy a vad nem találja meg behavazott táplálékát, csak tartós kérget ne kapjon a hó. Egyébiránt a körülményekhez képest állandó etető helyekről is gondoskodhatunk, melyeket legezészerűbb nagyobb erdei tisztásokon, erdők szélein s a síksági bokros, fás területek (szőlőmesgyék) tisztásain rendezni be, általában mindig oly helyeken, ahol a járó-kelő vad könnyen észreveheti. Alkalmos etető helyekül kínálkoznak még mezőkön a bozotos helyek és csendesek. *Diezel* oly földeken is célszerűnek tartja az etető helyek készíttését, melyeken sok trágyakupacz van, mert a nyulak az ily helyeket szeretik fölkeresni. — Az állandó etető helyeket változtatni természetesen semmi körülmények közt se szabad, mert ahová a vad egyszer odaszokott, onnan nagyon nehéz más helyre elvonni. — Szokásban van némely helyen a nyerstakarmányt, mint péld. a répát, burgundiát, káposztafejet stb. kitérdelt pálczikákra fölszúrni, nem pedig egyszerűen szétdobálni a hóban a nyulak számára, amely eljárás tagadhatlanul igen praktikus a takarmánypocsékolás megakadályozása szempontjából,

de csakis igen szigorú idővel — midőn a hó jégpáncélt ölt s az tartósan borítja a havat — van értelme, ellenben száraz időben teljesen felesleges és kisebb hó-állások mellett se szükségszerű. — A száraz takarmányt legcélszerűbb T alakú állványok két karjára nagyobb csomókban felkötni, illetve dróttal fölerősíteni, mindenik karra egyet-egyed oly magasban, hogy a földet ne érje, de a nyulak azért kényelmesen elérhessék. Ugyancsak száraz takarmányt: borsószalmát, herét, bükkönnyt, zabkévét stb. kis kötegekben fákra, bokrokra, czölöpökre stb. is köthetünk ki, vagy száraz fagygyal takarmány-saroglyákban rakhatjuk ki ezeket, mindig oly helyekre, hol nem kell tartani attól, hogy esetleg hó alá kerülhetnek a zivatarok alkalmával. De nem tanácsos széljárta helyeken se berendezni etetőket, mert a mellett, hogy a nyulak tudvalevőleg kerülnek az ily helyeket, még a szél miatt is alkalmatlanok, mert a szilaj fuvalom szérthordja a száraz takarmányt; erre való tekintettel tehát, csakis a kissé mélyedésszerű helyek alkalmasak az etetők berendezésére; viszont a nagyon mély helyek azon okból nem célszerűek, mert a hófúvás könnyen eltemetheti s hozzáférhetlenek lesznek a vad számára; de a nagyon magas helyeket is kerülni kell épp az erős széljárás miatt. — Nagyon fontos körörmény az, hogy a hereszénát mindig és minden körülményekközt *szárazon* kapja a vad, mert különben, mint már említém, megemészteni képtelen lévén elhullik tőle, mely okból nagy nyúlállomány mellett, főleg ha hereszénával történik a takarmányozás, célszerű a vadászterületen *födött* etetőket létesíteni, miket kúpos csőszgunyhó (Λ) módjára alakítunk össze négy darab hosszú rúd segítségével, melyeket quadratumban, egymástól egyenlő távolságban a földre erősítünk s fölül összehajlítva dróttal erősen összekötünk s ekként a vázát kiképezzük. E vázba jön aztán a jól összekötött takarmánycsomó, annyi, a mennyi a karók közét kitölti, mely dróttal lesz oly magasra felkötvé, hogy a nyúl éppen alábújhasson; azután pedig az állvány felső részét zsuppszalmával betetejezzük, hogy az alatta levő tápkészletet az eső és hó ne érhesse. — Készíthetjük ezt az állványt olyan terjedelmesre, aminőre akarjuk, csak a magasságának nem szabad az 1·5 métert meghaladni. Természetesen az igen fontos, hogy az ily mesterséges etetők mellől a hó gondosan eltakaríttassék, miért is a lapát és nyírfaseprő kezűben tartandó. — Készíthetők még *étető-félszerek* is, melyek a nyúlállomány fentartása érdekében igen kifizetik magukat. Az ily etetőkre vonatkozólag Gödde „*Die Jagd und ihr Betrieb in Deutschland*“ című munkájában (*Diezel-Mika* idézete szerint) a következőket mondja: „Az etető három méter átmérőjű, két méter magas karókból készült s fenyőgalyakkal vagy zsuppal födött gunyhó, melynek lapos födele szélével majdnem a földet éri, mert különben a ragadozó-madarak, különösen a varjak szintén alája mennének s kárt okozhatnának. Más nyílása az ilyen félszernek nincsen s az eledelt a fedélt képező galyak vagy szalma félretolása által képezett nyíláson át kell be-
rakni. Ezenkívül a félszer körül félméter szélességben eledel hintendő, hogy a vadat odacsaljuk és a félszer alatt lévő takarmányra figyelmeztessük. Ily félszerek egymástól 800—1000

méternyi távolságban állítandók fel, körülöttük a hó eltisztítandó s legalább minden másodnap takarmánnyal látandók el.“ — Végül megjegyzem, hogy etető helyekül erdőben csakis a *nagyobb tisztások* ajánlhatók, mert az ilyeneken az ott levő nyulakat a kártékony ragadozók nem egy könnyen lophatják be s a vadorzók se férközhetnek közelükbe, minthogy a tágas látkörrel bíró vad rendszeren már idejekorán elmenekül a fenyegető veszedelem elől.

A fácánokat, akár van hó, akár nincs, egész télen át etetni kell, sőt rendszeresen kezelt nagy fácánosokban az etetés már jóval előbb kezdetét veszi s erre nézve az előkészületek már aratás után megtétnek, a fácánokat lehetőleg csapatokba szoktatják össze, a mit úgy érnek el, hogy búzagalaszokat vegyest szemes eseléggel szórnak el különböző irányokban egész a tulajdonképpeni etető helyig, hogy mintegy vezetőül szolgáljanak a vadnak. Ily eljárás mellett a fácánok még a tél beállta előtt összevonhatók a kívánt helyen, vagy helyeken, ott huzamosabb ideig tartózkodnak és egyáltalában odaszoknak a hintókhöz. Természetesen a rendszeres etetések csak a fagyok beálltakor veszik kezdetüket; addig is azonban naponkint egy ízben némi élelmet kell a fácánoknak szórni, mert ezáltal lehet csak odaszoktatni az etetőkhöz s együtt tartani az elkészülésre, széthúzásra nagyon hajlandó szárnyasokat. Természetesen az étetők körül víznek föltétlenül lenni kell, mert az italt a fácán mellőzhetetlenül megkívánja, különben messzire el kellene mennie, hogy ihassék, a mi pedig éppen nem kívánatos. — A szórókat czélszerű már kora tavasszal, illetve még a fácánok kieresztése előtt elkészíteni és pedig úgy elkészíteni, hogy egyszersmind nyugodalmas védhelyet is nyújtsanak azok a vadnak az északi szelek, hózivatarok és eső ellen, tehát háttal északnak állítva azokat; — minthogy pedig a fácánok a pagony legsűrűbb helyein szeretnek tartózkodni, erre való tekintettel az étetőket is ily, a fácánok által leginkább látogatott helyeken állítjuk fel, illetve rendezzük be. Az e célra kiszemelt helyeket mindenekelőtt 1,5, illetve 4—9 négyyszög méternyi területen a gyomtól megtisztítjuk, lehetőleg kiegyenlítettük s keményre lefurkózzuk, majd pedig homokkal behintjük. Így előkészítve a talajt, az etetőt négy oldalt téglával kirakjuk (esetleg ezt el is lehet hagyni), a belső részét pedig egy kissé kimélyítjük, hogy az etető alá kerülő fácánok a csapó esése következtében meg ne sérüljenek; azután pedig az etető négy sarkára 50—50 cm. illetve 120 cm. magas karókat verünk be, melyek a tetőzet alapjául szolgálnak, melyet zsuppszalmából, nádból vagy fakéregből készíthe-

tünk, nyílásával lehetőleg délfelé fordítva, míg hátul bedeszakázzuk s ezzel rendben volna az egész etető készség, csak még az etetőtől a szükséghez képest két vagy háromoldalt ösvényeket húzunk s azokat jól kihomokozzuk; az ösvényeknek felülről útjában álló galyakat azonban nem távolítjuk el, azon okból, hogy a fácánok az etető helyeket helyenként fedve közelíthessék meg s hagyhassák el. Annak idejében aztán az így elkészített födeles (esetleg csapóval ellátott) félszer alá szórjuk a tiszta búzából, árpából, kukoricából, hajdinából, zabból, makkból és bükkmakkból, továbbá apró répa- és burgonya-vagdalékból álló táp-

lálékot. Mivel pedig a szőrök nemcsak táplálásra, hanem csapóval felszerelve a fáczánok befogására is szolgálnak, szükséges az etetőktől 10—15 lépésnyi távolságra, tetszés szerinti alakkal bíró gunyhót is készíteni, mely zsupszalmából vagy nádból épülhet, hátul ajtóval, elől, szembe az etetővel réssel ellátva, a mire befogáskor feltétlen szükség van. — Az etetőket tanácsos lehetőleg minél tágasabbra készíteni s azokat, a melyek nincsenek csapóval felszerelve, jó vastagon szalmával felhinteni s a táplálékot ekközzé szórni, miáltal azt érzük el, hogy a vad tartósan helyben marad, mintegy helyhez lesz kötve azáltal, hogy élelméhez némi fáradság révén juthat csak, kapargálni, szedegetni kénytelen, mely foglalatosság azonban, mint minden tyúkfélének, a fáczánnak is kellemes szórakozást nyújt, huzamos ideig leköti ugyanazon helyen s végül annyira megszokja azt, hogy egész nap ott tartózkodik; de ott tartózkodnak a szegény éhenkórász madarak is s élőködnek az etetőkön, a mi nem volna baj, — de annál kelletlenebbek a kártevő fajták, a melyek, sajnos, átkaik a szőrőhelyeknek; azért nagyon ügyelni kell arra, hogy az etetők közelében magasabb vagy száraz fák ne legyenek, mert a ragadozó-madarak ilyeneken szeretnek leselkedni. — A hol sok a fáczán, szükséges a fáczánpangony több alkalmas helyén szőrőkat létesíteni; a szőrök helyét azonban változtatni semmi körülmények közt sem szabad s rendbentartásukra nagyon kell ügyelni, főleg hogy a táplálék soha ki ne fogyjon a vad előtt. Hóesés után esetről-esetre el kell lapátolni a havat az etető hely körül s friss szalmával látni el az egész szőrőtelepet, szóval — különösen a szigorúbb időjárások alkalmával — egyetlen nap se szabad elhanyagolni a vad ajnázását, melynek jóléte a lelkiismeretes vadóvó kezébe van letéve. — A szőrök több helyen való létesítése által azt érzük el, hogy a fiatalabb fáczánok is mind táplálékhoz jutnak; — ellenben ha kevés az etető hely, avagy csak egykettő van ilyen, onnan az erősebb öregek a fiatalokat elverik, vagy a sokaság miatt nem juthatnak ezek élelemhez s éhen maradnak, s ha ez napról-napra így történik, nem kis baj származhatik belőle, mert tudjuk, hogy etető nélkül nincs fáczános, mert etetés nélkül a vad elpusztul, éhségében elkalandozik a területről vagy éhen vész, a mi veszteség tekintetéből egyre megy. — Az angolok — mint *Fónagy* már említett könyvében említi, — igen elmés szerkezetet használnak a fáczánok éléstárául, ami kifizeti magát, tekintve, hogy évenként milyen sok táplálék megy veszendőbe. Ez az etető-szerkezet egy méhkaptárszerű önműködő ládából áll, mely tele van eleséggel. Ez a láda minden oldalról el van zárva, úgy, hogy ahhoz semmiféle szárnyas vagy egér nem férhet. A felső részén van egy nyílás, mely kinyílik, ha a fáczán az alsó részen levő pedálra reá lép és annyi eleséget szedhet a begyébe, a mennyit akar. A varjú hiába lép a pedálra, az éléskamra meg nem nyílik, de még ha megnyílnék is, a felső rész csak a fáczán magasságához lévén mérve, onnan a varjú egy szemet se vehetne ki. A gondozó reggel megtölti a ládákat s bezárja, — abból aztán más állata az erdőnek nem fogyaszthat, csak a fáczán; emmellett az a jó oldala is megvan ezeknek az etető-ládáknak, hogy a vad igen hamar megszokja. — Ami a fáczánok étetési időtartamát illeti, az folytatólagos egészen a következő év május haváig (napjába 1—2-szer); február haván túl azonban árpát ne etessünk

a fácánokkal, mert tapasztalás szerint akkor a tojánhéjak igen kemények lesznek és

HOBAN-FAGYBAN.

Thorburn rajza.

a fiatal fácánok kikelése nehezebben történik, mint különben, sőt a legtöbbje a tojánhéjba fullad. — Az étetőkhez a szórás miatt mindig óvatosan kell közelíteni, nehogy a fácánok hirtelen lepetvén meg, szétriadjanak. Legcélszerűbb a háborgatás elkerülése végett a szórást oly időben eszközölni, amikor még a fácánok nincsenek a hintőhelyen, tehát este, amikor már elültek, vagy kora reggel, amidőn a fácánok ülőhelyeiket még nem hagyták el. Mivel azonban napközben is kénytelen a vadgondozó a szórókat étellemmel való ellátás végett felkeresni, ezt — mint már említém — a legnagyobb óvatossággal tegye, mert ha a szóróhelyen hirtelen meglepi a madarakat, azok annyira megijednek, hogy felrepülnek és huzamosabb ideig sem térnek vissza tápláló helyükhöz. Nem sza-

bad tehát lappangva közelíteni, sőt már távolabbról egy-egy köhentéssel, a fák

kopogtatása s halk füttyögetés által adja jelét az élelemhez közeledésének, hogy a fázánok idejekorán értesülve jöveteléről, szétfussanak a szóróhelyek körüli sűrűségekbe. Ily eljárás mellett nem riadnak meg a nagyon félős természetű madarak, nem szállnak föl, hanem a vadgondozó távoztával megint szépen vissza futnak a szóróra s rövid idő alatt egészen megszokják ezt az elbánást. Természetesen az étetők közelében kutyát szabadon bocsájtani nem szabad, hanem még távolról vezetékre kell venni azt; legjobb azonban egyáltalában kutyát nem is vinni az étetőhelyekhez, mert fázán nagyon tart az ebtől s annyira megijedhet tőle, hogy az étetőtől hosszabb időre elidegenedik, vagy egyáltalában nem is tér oda többé vissza. — Magától értetődik, hogy a fázánétetők körül való lövöldözés is elriasztó hatással volna és semmi körülmények közt meg nem engeghető; általában főddolog az, hogy a fázánoknak nyugalmas tanyát biztosítsunk, a szóróhelyeken soha meg ne zavarjuk őket, mert a helyezkötésnek is ez az egyik főfeltétele.

Ha a **fogoly tenyésztését** nagyobb sikerrel és jobb eredménnyel akarjuk űzni, télen át — épp úgy, mint a fázánt — rendes etetésben kell részesíteni és pedig még a kevésbbé szigorú telek alkalmával is — akár van magas hóállás, akár nincs. Amint leesik az első hó, az etetés már üzembe veendő s folytatni kell azt a foglyoknak párokba való szakadásáig megszakítás nélkül. A hol azonban kevés a fogoly s állandó vadként nem is igen szerepel, ott az etetésre kivételesen, csakis a szigorúbb időszakban kell szorítkozni, hogy éppen éhen ne vesszen az a kevés vad is, ami éppen van, vagy a kazlak mellett a paraszt el ne fogdossa az elkényszeredésében önbiztonságáról majdnem teljesen megfélelmező, óvatatlan állatokat. A mint tehát mélyebb hóállás lepi el a határt, azonnal hozzá kell fogni az egyes tudott fogolycsapatok táplálásához, hevenyészett szóróhelyeket készítve szá mukra a kazlak, boglyák tövén, mesterséges vagy természetes csenderesekben, gyepükön, ganaj-kupacok közt s más alkalmas helyein a mezőnek, 10—15 négyezett méternyi területen ellapátolva a havat, úgy, hogy a fekete föld lássék és megszire ellássék, a hova aztán ocsút, s ha bőségben van, tiszta szemes eleséget is hintünk, továbbá kelkáposzta- és káposzta-fejeket rakunk ki, melyeken a foglyok igen szeretnek elcsipkelődni. — A hol állandó csenderesek vannak, legajánlatosabb a szórók készítését ott eszközölni, a fönt említett módon elkészolvén azt; csak főddolog és magától értetődik, hogy minden újabb hóesés után a szóróhelyek felújítása elkerülhetlenül szükséges. — Ha nagy fogolyállomány fentartásáról van szó, több helyen s nagyobb arányú szóróhelyek készítése válik szükségesé, mintegy 35—40 négyzetméternyi területeket hómentesítve s berendezve e célra olyképpen, hogy azokat csipkebokrokkal sűrűn bekerítjük, földélként pedig fenyőgalyakat rakunk rá, hogy egy esetleges újabb hóesés az etetőt be ne borítsa. Egyébiránt ha csak lehet s nagyobb fáradsággal nem jár, az ideiglenes szóróhelyeket is tanácsos fedezettel ellátni, mely célra mindenféle ágbogot, kökényt stb. használhatunk 1 m. magasra főlhalmozva s oly sűrűen rakva, hogy a fogolynál nagyobb madár ne férközhessék alája, de viszont a fogoly ideoda könnyen bujkálhasson alatta. Ez a „mentsvár“ aztán nemcsak etető, hanem egyszersmind búvóhelyül is szolgál a fogolynak, oltalmat nyújtva a ragadozómadarak ellen, melyek támadása esetén alája húzódnak. Ha igen kiterjedt

vadászterület igen nagy fogolyállományának téli táplálásáról van szó, a *hintő-gunyhók* alkalmazása is igen czélszerű, melyek a szükséghez, illetve a terület nagyságához mért számban állíttatnak fel. Ezek a hintő-gunyhók ne legyenek szűkek, sem alacsonyak; jó a kúpalakú 1,5—2 m. átmérőben és 2 méter magasságban készült gunyhó és ha lehet, fenyőgalyakból készüljön, mert ez tartja fel legjobban a havat télen s biztosít a befúvás ellen. Nem jó azonban a gunyhót alul fenyőgalyakkal sűrűn kitömní, mert akkor a bent levő foglyok egykönnyen nem menekülhetnek az esetleg betolakodott ragadozók elől és a hó is annál könnyebben befújja a gunyhót. Az ajtót legjobb a szokott szelek irányával szemben tenni. — Készíthetjük az etető-gunyhót laposra is és pedig szintén fenyőgalyakból, $\frac{3}{4}$ —1 méter magas, 3 □ méter széles területre szekrény-alakban. Igen jó a hintő körül úgy 30—40 cm.-nyire a talajt galyakkal körülszurkálni-hogy a hó ottan megakadjon. Tanácsos továbbá a hintőket a közútaktól mindig bizonyos távolságra — 100—200 lépésre — elhelyezni és tisztántartásukról állandóan gondoskodni kell, a befújt havat mindennap ki kell hányatni belőlük s ilyenkor arra is kell ügyelni, hogy a gunyhók körül egy méternyire tisztán maradjon a föld, hogy a foglyok a talajban kaparhassanak, ha ott esetleg egy kis füvet találnak. A száraz mag élvezete ugyanis egymagában csak árt a fogolynak, azért kell törekedni, hogy nagy hóban a talajt nekik egy hisse megtisztítsuk. Azonban minthogy viharos telekkel igen bajos az etetőhelyeket a hótól tisztán tartani, még ha bokrokból készítünk is etető-gunyhókat e célra, s miután a mindenütt ott bolyongó varjak is elriasztják ilyen helyekről a foglyokat: a vadásznak fokozott buzgalommal kell hozzálátani, hogy a foglyokat ilyen helyeken szerencsésen átteltethesse. Legczélszerűbbek és legelőnyösebbek e célra a kis fenyőfa-gunyhók, melyeket a következő módon kell készíteni. Egy másfél méter átméretű körbe, fiatal, 2 méternél nem magasabb fenyőfácskákat dugunk a földbe, melyek egymástól 12 cm.-nél ne legyenek távolabbra. Ezeknek a koronáit aztán egy, a gunyhó közepén levert karóhoz kötjük dróttal, magára a karó végére pedig egy kisebb alakú csapóvasat teszünk (de héjakosarat ott elhelyezni czélszerűtlen volna). A fenyőfák közti hézagot az északi és észak nyugati oldalakon száraz galyakkal jól befedjük, a déli és keleti oldalnyílások pedig nyitva maradnak. Ebből a gunyhóból aztán az esetleg behullott havat mindig kitak-

ritjuk s a tiszta belsejére ráhintjük a rendszeren bűzából álló eledelt. Az ilyen gunyhókba a varjak nem igen mennek be, főleg ha egyik vagy másik már a csapóvasban megfogódzott. Erre való tekintetből tanácsos is néhány döglött varjút és csókát a gunyhó közelében a bokrokra felakasztani. — Természetesen az etetőket pontosan és gondosan revidiálni kell és nagyon ügyelni kell a törözők és hurokrakók körmeire, kik nem ritkán az etetőhelyeken garázdálkodni szoktak s lanyha ellenőrzés esetén nagy károkat okozhatnak a vadban, miért is már csak e miatt se szabad elmulasztani az etető-helyeknek naponta való gondos megtekintését. De nemcsak a kétlábú hivatlan vendégek távoltartására kell gondot fordítani, hanem általában a vadetető helyek (és szók) körül a kóbor ebeket sem szabad megtérni — hogy a dúvadakról ne is szóljak, — és pusztításukra lehetőleg mindent el kell követni s ha az másképp nem megy, mérgezett falatokat kell részükre kirakni az etetőhelyek körül, de persze megleghe-tős távolságra azoktól.

Ami már most **a vadak étetésére vonatkozó általános szabályokat illeti**, azokat a föntebb elmondottak alapján a következőkbe foglalhatjuk össze :

1. Fődolog, hogy a vad etetését kipróbált, ügybuzgó és lelkiismeretes egyénekre bizzuk, akikről teljesen meg vagyunk győződve, hogy kötelességüket föltétlenül teljesítik, miután a dolog természeténél fogva a legcsekélyebb mulasztás is nagy károkat okozhat.

2. Hogy vadjaink téli gondozását, illetve kiteleltetését sikeresen vihessük keresztül, szem előtt kell tartanunk a pagony fekvését és tulajdonságát, mert csakis ezek után lehet megválasztani a takarmányt és az etetés módját.

3. Megközelítő pontossággal tudnunk kell a vadállomány számát, hogy ehhez mérten kiszámíthassuk a takarmányban való napi szükséglet mennyiségét.

4. Inkább több, mint kevesebb etetőt rendezzünk be a mutatkozó szükség-lethez képest és kivált a fővadnál nem szabad e tekintetben takarékoskodnunk, mert a zsúfolt etetőnél rendszeren a legerősebb szarvasok juthatnak csak hely-hez, míg az anyavad és borjak nem bírnak odaférkőzni s így nélkülözéseknek vannak kitéve, holott elsősorban ezek volnának hivatva az etetés jótétemé-nyében részesülni.

5. A legnagyobb s a leglelkiismeretesebb gondot kell fordítani arra, hogy a száraz-takarmány meg ne ázzék, ne legyen nedves vagy penészes, a szemes takarmány dohos és másnemű takarmány penészes vagy rothadt.

6. Általában mindennemű vad etetése idejében, nem pedig a szükség beálltakor kezdendő meg, már csak azon okból is, hogy a vad idejekorán oda-szokják az etetőkhöz.

7. A vadnak lehetőleg változatos, sohasem egyféle takar-mány, illetve eleség nyújtandó, hogy módjában legyen a friss és száraz takarmányból válogatni. A hirtelen takarmányváltoz-tatás rendszerint kártékonyan hat és az előtte ismeretlen új takarmányt el sem fogadja a vad.

8. Száraz takarmány etetésénél nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy mindig csak a környéknek megfelelő és szá-

raz talajból eredő (főleg árnyékban száradt) takarmányt adjunk a fővadnak, legnagyobb részt pedig leveleket. A füvek szárai többnyire nedvességet tartalmaznak, tehát ezeken könnyen képződik penész, a mi ártalmas a vadnak. Ha azonban kénytelenek volnánk csakis e nemű takarmányra szorítkozni, úgy legalább naponkint ki kell cserélni friss készlettel azt.

9. Nagy hóállások alkalmával, kivált ha szironyos jégkéreggel van bevonva a hólepel, mely körülmény a fő- és őzvadra igen kritikus helyzetet jelent: az etetőhelyekhez keskeny ösvényeket kell kitépeltetni vagy kihengereztetni és pedig különböző irányokból és lehető számosat.

10. Hogy mikor és mennyit etessünk, az mindig az időjárástól és a pagony vadállományától függ. Mindenesetre azonban a táplálék mennyiségét illetőleg ha nem is a pazar, de mindenesetre a bőséges ellátás elvét kell szem előtt tartanunk.

11. A fácán- és fogolytetők számát mindig az állomány nagysága és eloszlási módja határozza meg.

12. A fácánokat illetőleg a takarmány mennyisége a fácánok számától függ. 100 darab fácánra októbertől kezdve napi táplálékul számítandó: októberben 2,5, novemberben 4, decemberben 6,5, januárban 6,5, februárban 7, márciusban 4,5, áprilisban 4, májusban 3 liter búza.

Hogy a tenyésztésre szánt fácán- és fogolyállomány jobban biztosítsák a télen át való eltartás által, szokás a fentartott állomány egy részét a zordonabb időjárás beállta előtt befogni s e célra berendezett kamrákban s ketrecekben kiteleltetni. De vérfelfrissítés szempontjából más vidékre való szállítás végett is szokták a fácán és fogoly befogását eszközölni.

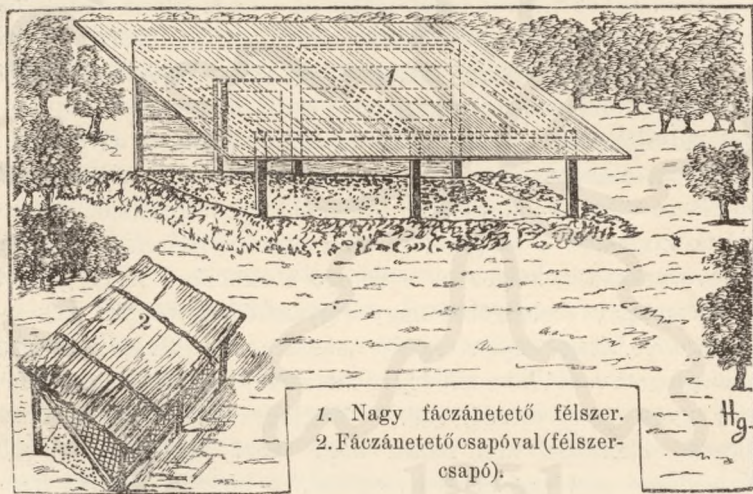
A fácán legelterjedtebb fogás-módja a *csapóval* való befogás. Kétféle csapót használnak e célra, az egyik a *félszeresapó*, a másik a *csapóháló*. Utóbbi négyezett faráma, melyre lazán s kissé redősen háló van alkalmazva. Ez a készülék rézsútosan álló lécztámasztóra, vagy kerek vékony rúdra támaszkodik (ha fel van állítva, helyesebben támasztva), melyet ha a hozzá kötött erős zsineg, vagy vékony kötél segítségével kirántunk a ráma alól, a készülék lecsapódik s az alatta levő fácánokat leborítja. Ez a praktikus fogóeszköz hordozható lévén, a szükséghez képest bárhol felállítható. Fogásra állítva, szemet hintünk alája s arra vigyázunk, nehogy a lecsapódó háló fakerete fácánt érjen s azt agyonüssze, — miért is csak akkor rántjuk ki a peczket, ha a madarak lehetőleg már a háló középpontja alá kerültek. — A peczekre (vagyis támasztó-fára) kötött zsinegnek jó hosszúnak kell lenni, hogy a háló kezelője kellő távolságra helyezkedhessen el (persze jól fedő búvhelyen) a hálótól. — A *félszeresapó* (vagy egyszerűen: *csapó*) többnyire állandó berendezésű fogóeszköz a fácánok etetőhelyén, illetve az etető fölé alkalmazva — és körülbelül oly nagyságú, mint maga az etető; áll pedig: hámozatlan 4—6 cm. átmérőjű dorongokból, melyek úgy illesztendők össze, hogy azok egy rendes, az etető hossz- és oldalterjedelmének megfelelő négy-

szöveget képezzenek, vagyis egy olyan négyszögletes rámat, mely a már ismertetett *csapóháló* keretének megfelel. Ugyanez avittas fenyőléczekből is összeilleszthető. — Ezen négyszög felső részére vastag vászonfedőt alkalmazunk (rászögezzük), melynek közepén jobbról és balról egy-egy zsineggel beköthető olyan nagyságú lyukat vágunk, hogy azon a fogott fáczánt akadálytalanul ki lehessen venni. — Az etetővel szemben építjük azt a bizonyos kis gunyhót, a melyről előzőleg már volt szó. Ennek a gunyhónak akkorának kell lenni, hogy az egy embernek álló és fekvő helyzetben megfelelő nagyságú legyen. A gunyhó talaja szalmával vastagon befödendő, mert a befogással megbízott egyén, ki kénytelen néha órákat hasonfekve tölteni, a fedetlen talajon könnyen áthülhet. — A gunyhó nádból, zsupszalmából, de szükség esetén kukoricaszárból is épülhet; hátsó részén egy kis bejárót, szalma-ajtóval, kell rá alkalmazni, elől pedig (nem igen magasán a földtől) egy oly nagyságú lyuk hagyandó rajta, hogy azon át az etetőn törtétek megfigyelhetők legyenek. Ezen kis ablak-féle nyílás alatt vezetendő be a gunyhóba a csapózsineg, melylyel a támasztó fa (peczek) elrántása eszközöltetik. — A fáczánok befogását már október vége felé meg lehet kezdeni, de fogjuk akkor — a szükséghez képest tehát előbb is, — a mikor a viszonyok arra utalnak bennünket. — Ami a befogási eljárást illeti, az alig szorul valami bővebb magyarázatra. A befogó az etetőre tiszta búzát vagy kukoriczát hint, azután (vagy megelőzőleg) a rántó-zsineget a gunyhó előnyílásán bevézeti, majd elhelyezkedik a gunyhó belsejében és bevárja, míg az éhező fáczánok az etetőre, illetve a csapó alá jönnek s ha ez megtörtént, a zsinég segélyével elrántja a feltámasztó peczket, mi által a csapó lecsapódik s az alatta levő fáczánok fogva maradnak. Következik ezután a madarak kiszedése a csapóból (a vászontető nyílásain keresztül), melyeket kézügyben levő zsákokba helyez el a befogó s ekközben nagy gondot fordít arra, hogy a kiemelés és behelyezés nagy vigyázattal történjék, nehogy a vad szárnyát vagy lábát törje, avagy agyonvergődjé magát s tolla (kivált farka) ki szakadjon. Legjobb a megfogott vadat lábainál fogva kiemelni s a másik kézzel szárnyait nyomban lefogni ügyes, gyors mozdulattal. — Megjegyzendő, hogy az elrakásra használt zsáknak akkorának kell lenni, hogy abba legfeljebb 8—10 fáczán férhessen. Sok madarat nem szabad összezsúfolni. — Végül ha a befogásnak vége van, a gunyhóból egész csendben távoznunk s a fogott fáczánokat legnagyobb óvatossággal beszállítjuk a teletető kamrába. — Megjegyzendő még, hogy a *félszeresapó* egész éven át felállítva marad, hogy a fáczánok számba se vegyék illetve (teljesen megszokják); a peczek-zsineg azonban csak fogáskor kötendő a támasztófára s vezetendő be egyszersmind a gunyhóba. — Szokták még a fáczánokat *sövény-* vagy *gyaloghálóval* is fogni azon módon, mint a foglyokat, csak hogy a fáczánokra készült e nemű hálónak magasabbnak kell lenni, mint a fogolyfogásra készültnek. Az ily hálóval való fogást nyáron vagy őszelejen gyakorolják, mindig szélcsendes időben a reggeli vagy esti órákban és pedig természetesen oly helyeken, hol a hálót kellő fedezet alatt (jól elfödve) lehet fölállítani, t. i. takarmányföldön; a hálóba aztán a fáczánok egyszerűen behajtatnak. Ha a szükség úgy kívánja, a befogott fáczánokból a számeletti kakasok letarkozzuk, ellenben a tyúkokat a teletetőbe szállítjuk, hol a tavaszi kibocsáj-

tásig maradnak. Megjegyzendő azonban, hogy többszörösen bebizonyodott tény az, miszerint azok a tyúkok, amelyek a szabadban teleltek át, sokkal alkalmasabbak a továbbtenyésztésre, mint azok, amelyek kamrákban teleltek át. A vadontenyésztés eme kétségtelen előnye dacára a télire való befogásnak még mindig túlnyomó számban vannak hívei s annyiban nem is indokolatlanul, mivel ily módon, bármily rossz tél esetén is, legbiztosabban rendelkezünk a tavasszal kibocsájtandó törzsállományval.

A fogoly befogása s kamrában való telettetése az oly területeken, ahol a kedves húsú szárnyas csenderesekben, apró erdő-részletekben, fenyő-csoportokban vagy bokrok által védett kis etető-félszerek alatt a zord és havas időben menhelyet és táplálékot talál, nem annyira indokolt, mint oly helyeken, melyeken a csenderesek és erdőcskék egymástól távol lévén, a vad a sík mezőre szorul s csakis a kukorica-tarlón, a határ- s árokmenti fasorok szórványos gyökérhajtásai alatt, csicsóka-vetés, vagy legfeljebb vadkender-csoport és egyéb gaz között találhat búvóhelyet csak. — A törzsállomány biztosítása céljából történő befogása a

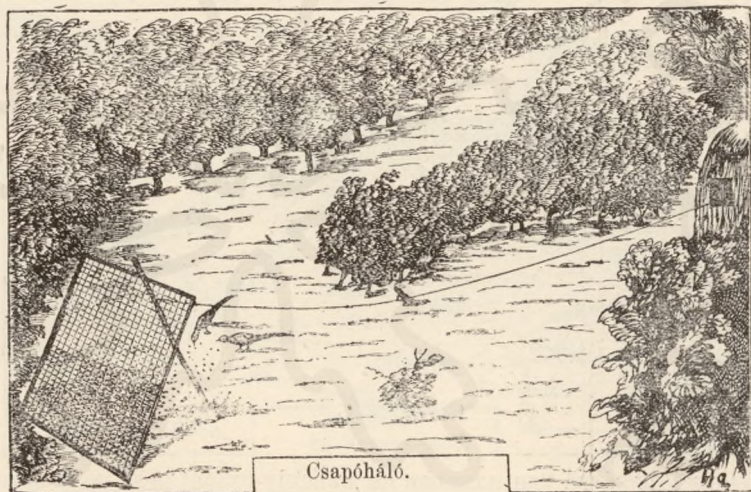

fogolynak október vége felé veszi kezdetét. A befogást különféle hálókval szokás eszközölni, de hóban u. n. fogoly-dűcöt is használnak. — Oly helyeken, ahol a fogoly bőségben van, a legalkalmasabb háló az u. n. magas-háló, miután e hálóban fogott szárnyas

kevésbé sérülhet meg, mint más háló használatánál, a mi a tenyésztés céljából történő befogásoknál igen figyelemreméltó; de másrészt ajánlatos e háló már csak azért is, mert legbiztosabban vezet eredményre. Ez a háló különben egy könnyű szövetű, 4—8 cm. átmérőjű hurokzattal (szemekkel) készült, 25—30 méter hosszú és 6—9 méter magas fogóeszköz, mely zsinórok segítségével póznákra lesz lazán kifeszítve, oly módon, hogy közepe egy mély öblöt képezzen a foglyok befogására. Bővebb leírását, valamint készítési módjának ismertetését mellőzöm, mert úgy sem lehet azt leírásból elsajátítani, sem pedig a vele való bánásmódot gyakorlati útbaigazítás nélkül megtanulni. A hol szükség van rá, ott úgy is tudnak vele bánni, vagy legalább van a személyzet között olyan, aki tud s útbaigazítást adhat; egyébként pedig az ily hálók már összes felszerelésükkel együtt készen kaphatók a hálógyárakban. A továbbiakban tehát csakis a dolog praktikus oldalára fogok kiterjeszkedni. — Ha ezzel a magas vagy

fal-hálóval fogni akarunk, akkor legalább is 5 ily hálóra van szükségünk. Fogásra legalkalmasabbak a ködös, borús és szélcsendes napok; verőfényes idővel nem igen számíthatunk sikerre s ilyenkor praktikus hálózó nem is igen próbál szerencsét, vagy legfeljebb estefelé kísérletezik; de épp oly sikertelenek a háló használatára nézve a szeles, zivataros napok is. — A hálókat használatkor ott állítjuk fel, amerre valószínűség szerint a felrebbent foglyok szállani fognak s mivel köztudomás szerint azok legszívesebben szél ellen repülnek, e körülményre, különösen nyílt mezőkön, nagy súlyt kell fektetni; míg ott, hol kisebb ligetek, berkek vagy remizek találhatók, erre kevésbé kell ügyelnünk, mert ily vidékeken majdnem kivétel nélkül ezekbe szoktak behúzni a hajtásban felvert fogoly-csapatok. Ha a háló megfelelően felállított s a felvigyázók és a hálóba került szárnyasok kibontására rendelt segédek elfoglalták helyeiket, azaz a háló-fal két végén és közepén egy-egy ember lehasalt, kezdetét veszi a *hajtás*, ami úgy történik, hogy a foglyok a közelben fekvő területről félkör alakban felállított hajtókkal lassú menetben, a háló felé szoríttatnak.

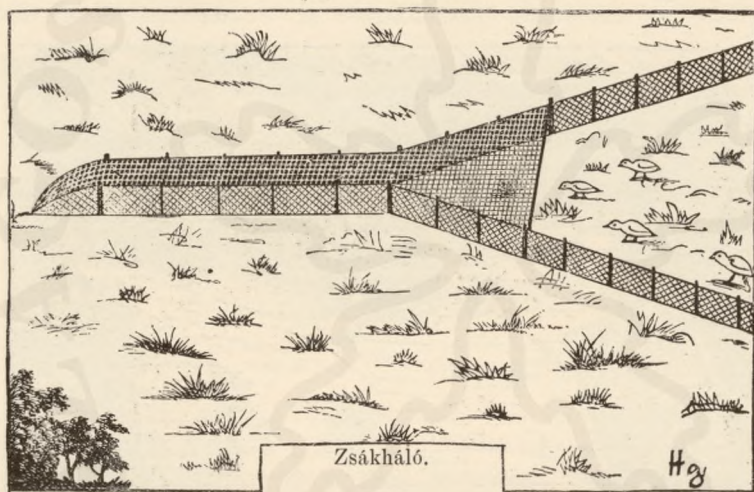
Megjegyzendő azonban, hogy a siker érdekében se a sok hajtó, se a sok vizsla nem szükséges, sőt jobb az utóbbiakat teljesen mellőzve, hajtófiúkkal helyettesíteni, melyek

Csapóháló.

néhány vadász kíséretében s felügyelete alatt nagy kerülőt téve, körülfogják a kérdéses területet s a felállított háló-fal felé haladva, egymástól egyenlő távolságban s egymást meg nem előzve, egy vonalban lassan előre nyomulnak. Mihelyt egy fogolycsapat felrepül s beesett a hálóba, a hálósárnyakon fekvő segédek azonnal felugranak, *ledöntik a hálót*, melybe a foglyok kerültek, a megfogott szárnyasokat pedig gyorsan kibontva, azokat alkalmas zsákokba vagy egyéb szállító eszközökbe elzárják. — Igen természetesen míg ez történik, addig a hajtás szünetel s míg a ledöntött háló újra felállítva s ha rendetlenségbe került, megigazítva nincs, a vezénylőknek a jelt a hajtás tovább folytatására megadni nem szabad. — A magas-hálóknak van egy másféle, újabb fajtája is, melyet fogás alkalmával nem döntenek le, hanem a foglyok a felállított háló hosszabb alsó részének fölajtása folytán képződő zsákjában fogódnak meg. Részletesebben én ezt a konstrukciót nem ismerem; *Fónagy* azonban tüzetesen ír róla könyvében. Ez az újabb fajta háló is csak őszzel vagy télen,

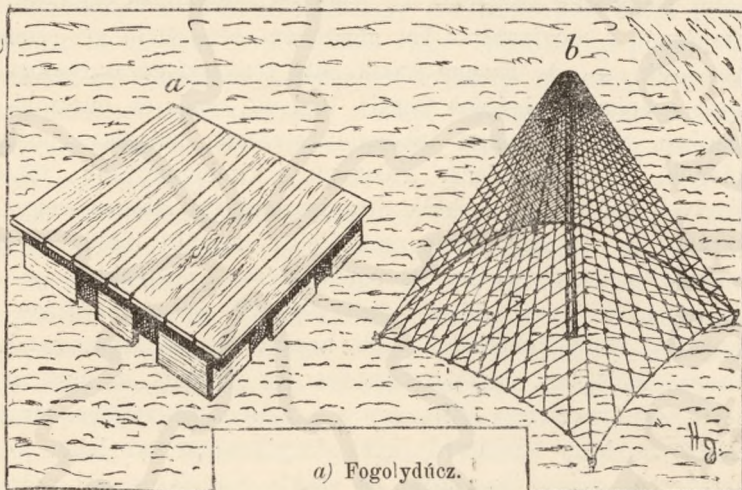
különösen pedig száraz, hónélküli télen használható kellő sikerrel és az ily konstrukcióju hálóknak az értéke különösen azért nagy, mert télen, ha nagy hó van, könnyebben lehet velök a foglyokat befogni, másrészt száraz tél alkalmával csakis az ily hálókat lehet használni. Ezeknek a hálóknak a magassága öt méter, hossza száz méter, ennyi feltétlenül kell; azonban ha kétszáz méter hosszú hálónk van, — természetes — a siker annál nagyobb. A háló szövete négy vagy öt \square cm. szemekből áll; az alsó és felső részen erős kötélszerű zsineg van húzva; a felsővel kifeszítjük a hálót jobb és bal szárnyán levő, földbe nyomott erős rudakhoz, melyeknek helyeit természetesen előre elkészítjük. Amikor az egész háló fent van, a felső kötelet erősen meghuzzuk, hogy a háló szilárdan álljon, úgy, mint az angol labdajáték középhálóját szokták kifeszíteni. Mikor ez megvan, *a háló alsó részét másfél méternyire felemeljük* (felhajtjuk) és az alsó részen végighúzódo zsineget a két szélén álló két rúdhoz kötjük, de azon részen emeljük (illetve hajtjuk fel) a hálót, amely oldal felé hajtani akarjuk

a foglyot. Az így másfél méterre felhajtott s kikötött alrésze a hálónak majdnem szilárdan áll, holott a felső hálóttest szabadon. Tehát a felhajtás folytán az alsó hálórészből egyfolytonosságú hosszú zsák képződik, mely rendes körülmények közt végesvégig zárva van, azonban ha a fogoly-csapat neki repül a felső hálóttestnek, az a nagy nyomásnak engedve előrenyomul, az alsó rész helyben marad, minek következtében a százméteres zsák kinyílik s a hálóba ütdött foglyok lepotyognak — bele a zsákba, — de a zsák alján levő súly gyorsabb csukódásra kényszeríti a két hálót s mire az utolsó fogoly is beleesik, a háló is ismét össze van zárva; a foglyok bent vannak, tehetetlenek, fejük, lábuk kint van a hálószemeken, szóval magukkal teljesen jó tehetetlenek s egyenként kiszedhetők a hálóból. — Ennek a hálónak is, mint minden hálónak, legnagyobb ellensége a szél, eső, hó, és köd. Szélben ugyanis nem lehet fogni azért, mert a hosszú hálóttestet nagyon kifújja vagy kidomborítja azon irányba, a honnan a foglyokat várjuk, minek következtében a beleütődő fogoly-csapat nem tudja visszanyomni a felső hálófalat, vagy ha visszanyomja is, a zsák nem nyílik meg, minek folytán a foglyok a földre potyognak; ellenkezőleg ha onnan éri a szél a hálót, a honnan a foglyokat várjuk s így ellenkező irányba domborítja ki azt, ez esetben ugyan a zsák mindig megvan, de nincs benne közsönet, mert nem elég mély, sőt mélysége nincs is, továbbá pedig nem

záródik össze. Kellemetlen kalamitás még az eső, hó és köd is, mert a nedvesség nagyon megnehezíti a hálót s kevésbé hajlékony lesz és rugalmasságát elveszti, ennél fogva nem enged úgy a fogoly repülési erejének; de könnyen rá is fagy a köd a hálóra; és ilyenkor a megmerevedett zsinog bármilyen erős is, könnyen pattan a nagy erő hatása alatt; ha aztán esetleg nedvesen tesszük el a hálót, biztosan megrothad vagy megpenészedik az s használni többé nem lehet. Az egér is nagy kárt tehet benne, — mint minden hálóban, — összerágja s rövidesen tönkre teszi. — A magas hálónak ezt a fajtáját legalkalmasabb fasorok hosszán felállítani, hol a foglyok tartózkodni szeretnek. A mint tudjuk ugyanis, a foglyok a fáknál körülbelül úgy két-három méternyi magasságban repülnek a föld színétől s csak azután vágódnak fel. — Keresztben is felállíthatjuk azonban a hálót az esetben, ha tapasztaljuk, hogy a foglyok az *akáczták mentén végig repülnek*; ily esetben igen jó olyan helyet kiválasztani a hol a hálót a fasor között keresztbe állíthatjuk föl, úgy, hogy jobbra-balra

legyen ötven-ötven méter, ha lehet pedig száz-száz méter szárnya. — A foglyok befogására az imént ismertetett magas hálókön kívül még több más fajta hálót is használnak, ilyen például a *harangháló*. Ezzel őszszel, télen egyaránt lehet fogni. Fogási helyül egy nyílt tért választunk, hol gyak-

a) Fogolydűz.

b) Harang-háló.

rabban találkoztunk foglyokkal, ezeket azután főtt búza vagy kendermaggal (megfőzve azért, hogy ki ne csírázzék) vagy más magvakkal helyhez szoktatjuk, hóállás esetén csalétekül kelkáposztát is használva. A hol a csalétket elszórjuk, ama helyet (melynek azonban nem szabad terjedelmesebbnek lennie, mint a mily helyet az azután felállítandó harang-alakú háló elföldni lesz képes) alacsony botocskákhoz erősített *fekete fonállal vesszük körül*. E fonáltól a foglyok nem félnek, hanem az alatt zavartalanul elfutnak, — ellenben a varjúkat s más madarakat elijeszti a kitett csalétektől. — Midőn meggyőződöttünk arról, hogy a foglyok a kitett csalétket néhányszor elfogadták, akkor a harang alakú háló négy sarkát, a nélkül, hogy a hálót igen kifeszítenők, kampókkal a földhöz erősítjük. Azután pedig a háló felső csúcsához erősített karikát egy megfelelően szilárd és a földbe szúrt bothoz kötjük, oly módon, hogy a háló fölfelé kifeszüljön s a háló négy oldalán, annak alsó vége és a föld közt egy-egy nyílás képződjék, melyen keresztül a foglyok kényelmesen ke-

resztül bújhassanak s a háló alá sok, köréje azonban csak igen kevés takarmányt szórunk el. — Ha az ily módon kitett csalétket újra elfogadták a foglyok, akkor a karikához oda erősítünk egy fonalat, ehhez pedig egy csomó teli búzakalászt, oly módon, hogy az előbbi a leszúrt bot mellett lógjon, az utóbbi pedig a föld fölött négy újjnyi magasságban függjön s ekkor már kisebb adag csalétket teszünk ki. Ha észrevettük, hogy a foglyok a kalászokat csipkedték, akkor a legközelebbi csalhívásnál a kalászcsomót egy újjal kicseréljük, a karikát pedig a botról lekötve, azt a bot felső gombalakú végére oly módon helyezzük el, hogy ha majd a foglyok a kalászokat csipkedik, az ez által okozódó legkisebb megrántás is elégséges legyen a karikát a bot gömbölyded végéről lerántani, mi által a háló összeesik s az alatta lévő foglyokat letakarja. — Kedvező időjárás s különösen tartós szélsérend esetén ha a fent leírt módon járunk el, e fogási mód is rendszeren sikerrel szokott járni. Ellenben szeles időben alig alkalmazható, mert egyrészt a foglyok félnek a szél által ingatott hálótól, másrészt pedig alig kerülhető ki, hogy az érzékenyen felállított háló, erősebb szélcsapásnál, a megingatott bot gömbölyü végéről le ne csuszszék, amidőn is az összeesik. — A harang-alakú háló tenyészfoglyok befogására alig alkalmas, mert egyrészt a beléjük került foglyok rendszeren hosszabb ideig maradnak a hálóban, mielőtt onnan kibonyolítottatnának, másrészt pedig ott annyira vergődnek, hogy majdnem valamennyi kisebb-nagyobb fokban megsérül. — Foglyok befogására szokták még használni a *csúcsos* vagy *zsákhálót* is (lásd az ábrát). Ez alakjára nézve zsákhálóhoz hasonlít; különben három részből áll: a zsákból, a menyezetből vagy fedélből és a szárnyakból. A zsák 5—10 méter hosszú, a szárnyak jobbról-balról 10—12 méter hosszúak és általában 30 cm. magasak. Szárnytoldalékul több, hasonló hosszú és magas hálót is lehet alkalmazni. Különben e háló felállítása úgy történik, a mint az ábra mutatja, azaz botok segítségével lesz kifeszítve s a földön helyzetében megszilárdítva. Egyedüli előnye az, hogy egyszerre egész fogolycsapatokat lehet vele elfogni. Őszszel, októberben szokás használni, de csakis reggeli és esti szürkületben használható sikerrel, napvilágnál ellenben nem, legfeljebb ködös időben. Fő feltétel mindig a szélsérendes idő. Hanem csak kihallgatott, biztos fogolycsapatra mehetni vele, melyet óvatos, lassú hajtással kell a háló felé terelni. A hajtás lóháton is történhetik; némelyek azonban néha „csalavértet“ is használnak, mely egy könnyű keretre feszített, vászonra festett tehenet vagy lovat ábrázol. Ezt a foglyokat terelő vadász maga előtt hordja s „e mögül megfigyeli (?) a fogolycsapat viselkedését.“ — Ha az egész fogolycsapat a földön hálórészbe került, akkor a háló nyílása az erre szolgáló zsinórral összehúzzatik s a háló tulsó vége felnyitvatván, kiszedetnek a foglyok s szállításra alkalmas kalitkába elhelyeztetnek. — A **sövény-** vagy **gyalogháló**. Ez a legközönségesebb, legismertebb neme a fogoly befogására használt hálónak, melyet minta, avagy útbaigazító magyarázat után akármelyik falusi kötélygyártó képes elkészíteni, de bárki is, aki ért a hálókötés igen könnyű mesteriségéhez. Egyébiránt ezt a hálót a külföldi hálógyárok készen s aránylag olcsó áron szállítják különféle megrendelt hosszúságban. Közönséges hossza egyébiránt 12—20, illetőleg 30—40 méter, de megrendelésre sokkal hosszabbakat is készí-

tenek; átlagos magasságuk azonban soha sem több 35 cm.-nél. A háló három rétegből áll; a két külső réteg erősebb fonálból készül, 10 cm. átmérőjű szemekkel, melyek közé a finomabb fonálból készült 3—4 cm. szemekre kötött belső háló van *lazán* helyezve. Fölállításkor az egész háló egymástól 2—2 méternyire a földre szúrt, 1—2 cm. vastag s mintegy 40 cm. magas botokra erősítetik, illetve kifeszítetik. A fölállítás soha sem falszerűen egyenes vonalban hanem zeg-zugosan lesz felállítva s természetesen minél hosszabb ily háló áll rendelkezésünkre, annál biztosabb a siker; — s mivel használatánál főfeltétel a sűrű, jól fedő növényzet, ennél fogva csak nyáron és ősz elejével (addig, amíg a kukorica lábán áll) használható. Lehet különben mindenütt használni ott, a hol a fogolynak búvhelye van: takarmány-földeken, bozótokban, általában oly *fedett* területeken, a hol a fogoly szaladni tud — és pedig legsikeresebben meleg napokon az esti avagy reggeli órákban és kivált eső után, midőn a kissé elhűvösült időben a foglyok igen futósak s inkább lábán, mint szárnyon törekednek a hajtók előtt előre menekülni, míg nagy meleggel rövid futás után már felkelnek, még mielőtt a hálóhoz értek volna, vagy éppen meglapulnak a hajtók előtt s azok közvetlen közeléből keledeznek s nincs rá eset, hogy a kukoriczán végig szaladnának. Legalkalmasabb a hálót kétségkívül kukoriczába felállítani fogás végett — és pedig kb. 130—140 lépésnyire attól a végétől, ahonét a hajtást kezdjük, melylyel egyidőben — ha igen hosszú a kukoricza — annak ellenkező végétől a háló felé ellenhajtást is tehetünk, föltéve, ha a foglyok jól futnak és nem rebbenősek, sőt a szomszédos kisebb kukoriczásokból is ebbe a táblába hajthatjuk a foglyokat, ha ügyes, dolgukat jól értő hajtók állnak rendelkezésünkre. Természetesen — mint a hálózásnál általában — a hajtásnak úgyszólván csigatempóban kell történni, azaz a hajtóvonalnak a lehető leglassabban szabad csak előre nyomulni, nehogy a futó foglyok a gyors előreszorítás folytán a futásban kifáradva, felrebbenjenek. Tanácsos ezenkívül időről-időre néhány perczre megállapodni a hajtóknak és hajtás közben itt-ott egy-egy gyenge köhintést, tapsolást hallatni, vagy halk beszélgetéssel nyomulni előre, minek hallatára a foglyok egy-egy jó sort futnak, mikor pedig neszt nem hallanak, meg-megállanak és azután ismét neki lódnak, ha a zaj megújul s így jutnak el lassacskán a hálóhoz, a mit rendesen erősebb beszélgetéssel: tük-tükköléssel szoktak jelezni s aközben neki furakodnak s minden módon átakarnak jutni az akadályon, míg végre belekeverednek a háló-hurkokba s foglyul esnek egytől-egyig, mert a hálóhoz érve, eszükbe sem jut a fölrepülés, avagy az alacsony akadály felett való átsiklás, hanem csak furakodnak örült igyekezettel, míg végre mozdulni is képtelenek a huroktól s annyira bebogozzák magukat, hogy csak nagy ügyel-bajjal lehet őket azután kibontani, — épp azért igen óvatosan kell velük elbánni, nehogy kiszedéskor megsérüljenek. — Ezt a hálót lehet burgonya és répa-földeken is felállítani, valamint csenderesekben is sikerrel alkalmaztatjuk, csak főfeltétel a szélesendes idő. — — A **hó- vagy fedeles-háló**. Ez sűrű hurkozatú, középvastagságú czérnából készült négyszögletes *hálókalkitka*, mindenik oldalán egy-egy, vagy ha nagyobb a háló, két-két hálózott csapóajtóval, melyek befelé nyílnak, tehát a háló alá igen, de ki nem bocsájtják

a foglyokat. E hálók többnyire 50 cm. magas oldalfalakkal készülnek; térfogatuk $1\frac{1}{2}$ —2 □ méter; fedelüket szintén sűrű hálófórat képezi. Az oldalfalak, vagyis a háló négy sarka, felállításakor vas- vagy vasvégű pálcákkal erősen ki lesz feszítve s hogy e pálcák erősen tartsák az egész háló-kalitkát, a földre veretnek. E hálóval télen, hóállás alkalmával szokás fogni, és pedig vagy reggel, vagy este, de mindig csendes, szélmentes időben. Ha a foglyok a fázánetetőkre járnak, ott állítjuk fel, de felállíthatjuk bárhol oly helyeken, a hol czélszerűnek mutatkozik. A fogásra kiszemelt helyet azonban előbb elő kell készíteni (még a fázánetetőket is e célra), a hótól meg kell tisztítani a helyét jó darabon, úgy, hogy a fekete föld lássék, azután pedig utakat lapátolunk a hóban, a melyek a fogó-helyhez vezessenek. Ezen mellőzhetlen előkészítés után pelyvát szórunk ki a foglyok odacsalogatása végett, majd felállítjuk a hálót és szemes ételt (főként búzát) szórunk alája, egyelőre azonban a csapóajtókat fogásra nem állítjuk be, csak akkor, ha a foglyok már megszokták a helyet s a nyitva hagyott ajtócskákon egész bizalmasan ki s be járogatnak. Ha ez a körülmény beáll, semmi sem áll útjában többé szándékunk kivitelének s rövid idő alatt — ha sok a fogoly — a környék összes foglyait befoghatjuk a hálódúc segítségével, mert ahova egy fogolycsapat odaszokik, követi azt a többi csapat is. A hol egy kis barnás helyet, feketeséget látnak a hómezőben, megy oda valamennyi s sokszor 4—5 csapat fogoly is összesereglik ugyanazon etetőhelyen. Körülveszik a dúcot, dugdossák be fejeiket a háló-szemeken s úgy rohannak befelé a fölfedezett csapóajtócskákon, hogy majd összetörik magukat a szegény pára jószágok.

A leirtakon kívül van még egyéb módja is a foglyok befogásának: fadúc-zsal, terítő-hálóval stb., de ezek a fogásmódok ma már oly elévült, különben is czélszerűség tekintetéből sok kifogás alá eső mesterkedések, hogy foglalkozni velők alig érdemes.

A tenyésztésre szánt, illetve a törzsállomány fentartása czéljából **befogott fázának és foglyok** s ezeknek mindvégig kellő kondícióban való megtartása a kibocsájtás pillanatáig, nem kis feladat. Nem csekély gondot és buzgólkodást kíván, kivált a fázánál, melynél a legkitünőbb kezelés mellett is tény marad, hogy — a tyúkokat illetőleg — a melyek télen át a szabadban etetőknél tartattak, sokkal alkalmasabbak a továbbtenyésztésre, mint azok, a melyek kamrákban teletek át. Mindamellett a vadontenyésztés e kétségtelen előnye daczára, a törzsállomány föltétlen biztosítása okából, a télire való befogásnak még mindig túlnyomó számban vannak hívei, ami éppen a fázánál nem is teljesen indokolatlan.

A hol a fázán állandó vadként szerepel s továbbtenyésztése czéljából egy bizonyos számú törzsállomány biztosításáról van szó, — ott a tenyészvad befogására mindenekelőtt *telettető kamrákról* kell gondoskodni, mely biztos helyen, legczélszerűbben a vadgondozó természetben létező lakásának közelében építendő a szükséghez, illetve a telettetésre befogandó fázánállomány számához mért nagyságban. Például 250 darabnak elegendő egy 16 méter hosszú, 7 méter széles és mintegy 4 méter magas, téglából hosszú négyszögben épült fal; ez belsőleg két részre, egy hosszabba és egy rövidebbre osztatik — így: , melyből az egyik (a rövidebb rész) fedél alá kerül, a másik szabadon marad. Az utóbbiba, melyet *udvarnak* vagy *kifutónak* neveznek: leveles galyfák ásandók a földre (ha jó ágasok, elég két darab), a fák felett pedig igen vastag zsinégből kötött *háló* feszítendő ki, melynek szélei a fal felső részén alkalmazandó szögekhez köttetnek. Czélszerű a falazaton lapos gerendázatot alkalmazni, melyek rámaszerűen egymásba eresztve, a háló számára sokkal jobb alapot képeznek, mint a pusztá fal, már csak a szögek

miatt is, melyeket a gerendákba akadálytalanul verhetünk be 5–6 cm.-nyire egymástól. — A kifutó további berendezésében — a már említett ülfákon kívül — még a mesterséges búvóhelyek készítésére kell szorítkoznunk, miket akként állítunk föl, hogy a fal tövében, köröskörül, deréknyi magas cserjékét ásnak le, kissé előredőlt (részsüt) helyzetben s itt-ott rőzserakásokat alkalmazunk. — A kamrának tetővel fedett részében körülbelül ott, ahol a mennyezet kezdődik, egy, a belső terület térfogatának megfelelő erős vásznat feszítünk ki lazán, mely arra szolgál, hogy a röptében felvágódó fácán magát meg ne sérthesse. A fácánok a hálóval fedett részben (vagyis a kifutóban) jó időben, a tetővel fedett helyen pedig zimankós és esős-havas időben tartózkodnak; különben a nyitott helyen éjjeleznek is (persze csak alkalmas időben), a beásott fák ágain és galyain üldögélve, míg a sötét helyen a földön összebújva töltik az éjet. — Külső bejárata a fácánkamrának kettő van, mindkét végén egy-egy ajtó; a belső közfalon is lehet egy alacsony ajtónyílást alkalmazni s e mellett jobbról-balról, a sarkokban egy-egy csapóajtót, melyek erős zsinagolyával kívülől becsaphatók, valamint a középső ajtónyílás is; de az utóbbi esetleg el is maradhat. Úgy a nyitott, mint a fedett kamrát bőven és állandóan el kell látni száraz homokkal, úgy, hogy a kamra mindig lehetőleg száraz legyen, mert a nedvesség igen árt a fácánoknak, hamar megbetegszenek nyirkos helyen, sőt az elhullás veszélyének vannak kitéve; miért is esős, havas időben naponta ki kell tisztítani a fácánkamrát és száraz homokkal ellátni; száraz időben azonban elég, ha minden 14 napban takarítjuk ki s homokozzuk fel. Ha sok a befogott fácán, ügyelni kell arra, hogy elüléskor hely dolgában meg ne szoruljanak, miért is ha az ülfák ágai és galyai nem mutatkoznak elégségeseknek, átérő kereszttrudakat kell a falakra felrakni, hogy azokra a helyhez nem jutott fácánok felülhessenek. — Ami a fácánok etetését illeti, e célra a kora reggeli órákat kell felhasználni. Mielőtt a fácánok gondozója a kamrába belépne, czélszerű az ajtónak többszörös megkopogtatása által figyelmeztetni a fácánokat jöveteléről, hogy azok a fedett sötét helyre, vagy ha esős időben a kamra imént említett helyén történik az etetés, azt elhagyva, a kifutóba meneküljenek, mert máskülönbén nagy vadságukban — mikor benyit hozzájuk gondozójuk — roppant röpdösést, vergődést visznek véghez s némelyik közülük teljesen összetöri magát. Később megszokják a fácánok a gondozó napilátogatásait s kevesebb vadságot tanusítanak; csak a kopogtatást nem szabad sohasem elmulasztani. — **A foglyok kiteleltetésére** szolgáló helyiség felállítására és berendezésénél ugyanazok az elvek irányadók, amelyek a fácánkamráknál jönnek tekintetbe. Ugyanis a foglykamráknak is akképp kell berendezve lenniök, hogy a zord idő ellen védett, de mindamellelt szellős, száraz menhelyt nyújtsanak s e mellett tágas udvarukon szabadon mozoghasson a vad s a nyújtott táplálékhoz kényelmesen hozzá juthasson. A teletető kamarát illetőleg — szintúgy, mint a fácánleteletetőknél — két egymásra szolgáló helyiségből álljon az: a fedett helyiségből és a kifutóból. E két osztályt elválasztó közfal a foglyok ki- és bejárására szolgáló két oly szerkezetű ajtócskával legyen ellátva, melyekkel kívülről tolás útján a belső helyiséget a kifutótól el lehessen zárni. A belső helyiség, vagyis a tulajdonképpeni kamra, 6–7 lábnyi magasban lazán függő ponyva-mennyezettel látandó el, 1–1½ lábnyira az épület tulajdonképpeni szilárd mennyezete alatt; a falakra néhány szelelőlyukat, illetve ablakocskát is alkalmazhatunk, melyeket azonban sűrű dróthálóval látunk el, védelmül a kártékony elem betolakodása ellen. — Természetesen a fedett helyiséget ajtóval is el kell látni, holmi alacsony bebúvót értve, melyen a foglyok gondozásával megbízott egyén a kamra tisztántartása, a vadnak etetése és annak idejében való összefogódása végett ki- és bejárhat. — A kifutónak legalább is még egyszer akkorának kell lenni, mint a kamra amekkora; oldalfalait tüskös, sűrű sodronyfonatból készíthetjük; a mennyezet azonban határozottan sűrű fonatú, erős spárgából készült hálóból álljon s a kifutót — vagyis az udvart — bevert dűczokhoz erősítve, laposan fedje. A sodrony-tető, mint mennyezet czélszerűtlen volna, mert a meg-megrebbenő foglyok véresre vernék a fejüket rajta. A kamra, a kifutó, szóval az egész berendezés környékének nivójánál kell, hogy legalább is 8–10 cm.-rel magasabban álljon, nehogy az esővíz és hólé befolyhasson s elnedvesítse a talajt, ami veszedelmes volna a foglyokra nézve s betegségeknek lenne okozója. Különbén is a fogly, mint igen tisztaságszerető állat, csakis a száraz menhelyen érzi jól magát; nem kell tehát sajnálni a száraz homokot, de a seprűt se, melynek naponta dolga akad az igen népes foglyoteletetőknél, mert

ott piszoknak felhalmozódni nem szabad, de esetleg esővíznek se, miért is esőzések, havazások alkalmával a kifutók oldalfalait széles deszkákkal védjük, a hálótetőzetet pedig gyékény, zsup-szalma s ponyvával fedjük be, melyek azután időjavultával azonnal eltávolítandók, hogy a madarak naphoz jussanak, mert a sütkérezés nem csak kedves szokásuk, de egészségi szempontból szükséges is nekik s hiányát nagyon megsínylenék. — A telettető kamrák készítésénél főleg nagy gondot kell fordítani a kifutókra s azt kicsiben — ha csak lehetséges, illetve ha a terület nagysága megengedi, — ligetszerűen kell berendezni letűzdelte fenyőágak-, tölgy- és gyalogfenyő-bokrocskákkal besűrítve a sarkokat, hogy a foglyoskák búvhelyet találjanak. Szükségből, illetve ha csak kevés számú fogoly kiteleltetéséről van szó, ilyen nagyobb szabású telettető-kamrák helyett egyszerű ketreczeket is használhatunk, például 4—5 méter hosszú, 1 méter széles és 35—40 cm. magas faladákat ponyvatetővel, melyeknek egyik (kurtább) hossz-részt sűrű drótfonadékkal elrekesztjük. Ennek a rekesztéknek az oldalfalait deszkából készítjük, — míg a másik hossz-részt, mely az udvart vagy kifutót képezi, sűrű drótháló oldalfalazattal látjuk el. — A kifelé nyíló ajtókat, összesen kettőt, a szekrény két végére alkalmazzuk, s itt kapják a foglyok a napi ételmelet és friss vizet. A közfalon természetesen szintén lenni kell apró ajtócskáknak a ki- s bejűkáló foglyok számára; hogy pedig a homoknak se szabad hiányozni, még pedig legalább is 3 cm.-nyi vastagságban kell fednie a padlózatot, — az magától értetődik. — A kifutót illetőleg lehet azt úgy is készíteni, hogy csak az egyik hossz-részt látjuk el sodrony-hálózattal, a másik hossz-részt pedig, valamint a végső (hátsó) részt bedeszkázzuk. — A befogott foglyok — ha csak egynehány csapatról van szó — csapatoként, külön rekeszekbe helyeztetnek, maguk a ketreczek pedig világos, szellős kamrákba helyezedőek el a nyílt, illetőleg a dróthálóval ellátott részükkel a világosság felé fordítva. Szükség esetében több ilyen telettető-rekeszt is helyezhetünk egymás fölé. — Az imént leírt telettetőkön kívül még nagy, világos és szellős kamrákat és istállókat is fel lehet használni a foglyok kiteleltetése céljára. Az ily helyiségeket azonban használat előtt megfelelően elő kell készíteni, t. i. elsőbben is ponyva-mennyezettel (2 vagy 3 méter magasban) látjuk el, hogy a felröppenő foglyok magukat össze ne verjék; majd kihomokozzuk a padozatot 7—8 cm. vastag homokrétéggel, a sarkokba pedig faágakból és fenyőgalyakból búvóhelyeket készítünk. — Ami az etetés üzemét illeti, a szabadban lévő nyitott kamrákat illetőleg szabályul veendő, hogy addig, amíg a nagy havazások be nem állanak s a foglyoknak nyújtott eledelt a hó gyorsan el nem lepi, minden táplálék a kifutóba szórandó, minthogy pedig a fogoly folyton kotorász, úgy a kamarában, mint az udvarban rendes tápszerén kívül lazán összekötött, félig kicsépeelt búza-kévéket, félig érett köles-csomókat, czirok-czímert és türeket helyezünk. — Régi, megczáfolhatlan igazság az, hogy a fogoly helyes és oly módon való telettetése, hogy kamarában tartva alkalmas tenyészanyagul szolgáljon: *leginkább annak gondos etetésétől függ*, — mondja egy tapasztalt szakember igen helyesen — (*Vadászlap*). Ennek tekintetéből tehát arra kell ügyelnünk, hogy lehetőleg ahoz hasonló eledelt kapjon, mint amilyent magának szabad állapotban keres. Tudva, hogy a fogoly szabad állapotban szemet és rovart eszik, de kivált télen zöldet és nyerset is csipeget, ami táplálékánál némileg a vizet pótolja s tavasszal egész szervezetének tisztításául szolgál, arra kell ügyelnünk, hogy a kamarában tartott fogolynak nyújtott táplálék is ezen kívánalmaknak megfelelően és pedig azért, mert a csupán szemen telettetett fogoly ha tavasszal zöldelő vetésre kerül, ennek mohón neki esik és hasmenésben vagy elvész, vagy annyira elgyengül, hogy vagy igen későn, vagy éppen nem párosodhatik. — A nyújtandó tápszereket egyenkint véve tekintetbe tudjuk, hogy rovar télen nem igen fordulván elő, a kamarában való telettetésnél számításba nem jön s így csak a száraz szemről és zöld vagy nyers tápszerekről szólhatunk. Ismert dolog, hogy a fogolynak legkedvesebb eledele a vadmohar magja s hogy a köles, czirok és búza, vagy egyéb gabonaműveket csak akkor keresi, ha fűmághoz nem igen jut; minthogy azonban a táplálék változtatása a helyes tartásnak egyik főtényezője, a kamarában való etetést is ezen alapra kell fektetnünk. Maggal telt vadmohar rendelkezésünkre nem igen állván, e helyett oly időben kaszált takarmány-mohart használjunk, melynek czimere már kifejlett, e magja tökéletesen megérve még nincs. A száraz takarmány mindig szalmájában vagy sásában, s amennyire lehet, laza kötésű csomókban nyújtassék s hogy a fogoly kotorászó természete is kielégítettessék: búza-türeket és széna-murvát

is szórjunk részükre. Az ily módon szórt táplálék száraz vagy nedves időjárás szerint minden másod-harmadnap eltisztítandó és frissel cserélendő fel, mely alkalommal az udvart ki kell seperni és száraz homokkal beteríteni. Ha az udvar egyik-másik helyét fű vagy kicsírázott gabona verné fel, ez meghagyandó; szalmás gabona különben, kivált zord időben és erős havazások alkalmával magába a kamarába is helyezendő. — A foglyoknak nyújtandó nyers vagy zöld táplálék teletetésükben főtényező lévén, annak mikénti és mi arányban való nyújtására kellő gondot és figyelmet kell fordítanunk. Miután a téli táplálék ezen része leginkább a nyáron bőven felszedett rovarokat és vizet pótolni van hivatva s az emésztő szervek kellő fentartására szolgál, de a fogoly főeledelét nem, vagy csak szükségben képezi, az elzárt foglyok etetését úgy kell berendezni, hogy fő táplálékukat száraz eledel képezze, de e mellett valami zöldet vagy nyersét mindig találjanak. E végre legcélszerűbb, ha könnyű sekély ládikákba már kora őszszel búza-ocsit vagy rostaalját kezdünk vetni s ezt mindaddig, míg csak lehet, sőt fagygyal istállóban is folytatjuk; e módon a kamarában teledendő vadnak legkedvesebb s legtermészetesebb zöld eledelét nyújthatjuk. Miután azonban nagymennyiségben befogott vadat gabonavetéssel ellátni nehéz, ezt más zöld táplálékkal is pótolhatjuk. Erre nézve legalkalmasabbak a czikkfekre vagdalt káposzta- és répa-fajok. A friss táplálék nyújtását akkép kell intézni, hogy az elzárt vad, a száraz mellett, nyersét is mindig találjon az udvaron, különben igen mohón reá kap, mi a tél elején nem kívánatos; míg ellenben tavasz felé, midőn a fogoly szabadban is leginkább zölddel táplálkozik, természetének a kamarában is megfelel. — A fáczánok átteleltetésénél ugyanazon elvek érvényesülnek, mint azt a foglyoknál előadtam. A rendes, lehetőleg azonban változatos táplálék mellett fődolog a tisztaság; valami különös elbánást azonban a fáczánok átteleltetése nem igényel s e tekintetben felesleges volna némely könyvek nagy tudáskossággal kiczirkalmazott tantételeit követni. Ami a táplálékot illeti, a kamrákban átteleltetett fáczánokat általában mindenütt szemes eleséggel. u. m., kukorica, árpa, zab, búza, rozs stb. szokták etetni. A tisztán szemes eledelre szorított vad azonban tapasztalás szerint könnyen megbetegszik, elsatnyul, sőt el is pusztulhat; ha tehát azt akarjuk, hogy a fáczán, (általában a teletetésre bekamrázott szárnyas vad) jól átteleljen és a következő tavasszal a fajfentartás céljának és rendeltetésének eredményesen megfelelőhessen, úgy okvetetlenül olyan eledelket is kell nyújtanunk a szemes eleségen kívül, amelyekkel a szabadban is táplálkozni szokott, t. i. növényi (s ha csak lehetséges, állati) anyagokat, így répaszeleteket és káposzta-leveleket. A tiszta búza és kukorica répaszeletekkel, vagy pedig némi zöldséggel kombinálva, minden bizonnyal a legjobb, legegészségesebb táplálék; ha módunk van benne, a fáczáneledel közé apró szemű babot és fehér borsót is elegyíthetünk, valamint egyéb terményféléit is, a fősúlyt azonban a már kiemelt ételneműre kell fektetni. Az eleséget szélesen kell a földre szórni, hogy lehetőleg minden egyes fáczán az eledelhez férjen; hogy pedig a tiszta friss víznek hiányzani soha sem szabad, arról beszélni is felesleges.

KIRÁLY-FÁCÁN.

DECZEMBER.

E hóval elérkezik a víg társasvadászatok fő-szezonja. Ha leesik a hó és tartósan megmarad, kezdetét veszi, illetve folytatódik a hajtó- és körvadászatok zajos vigalma. Repülnek a táviratok a szélrózsa minden irányába s érkeznek

a nyúlháborúságra a szenvedélytől hevülő Nimródok víg csapatai. A vasúti várótermek nagycsizmás alakoktól nyüzsgönek; kaczaj, jókedv uralkodik a puskaforgatók között, majd puskadurrogás veri fel a havas tájak csendjét, csengős szánok siklanak végig a falucskák utczáin, beburkolt, deres „vadölökkel“ megrakva, kiknek csak a bundájok rókaprémje vörösebb az orruknál, mely belesnyúl a bundából kintvaló csikorgó hideg levegőbe. Nincs épkézláb puskaforgató,

kit most még a nagyhatalmú papucsfejelem is otthon tartani képes volna. A bibliai „állat“ szerelmes csicsergése, édes marasztalásai most mind csak kárba veszett, hiábavaló kísérletek.

Az illuziójuk beleszáll a ködbe, melyből varjak károgása, a hajtók víg hahói s fegyverropogás tör elő. Szent-Hubert diadalünnepét üli ilyenkor, míg Mars uram szétűt villogó kaszájával a

szegény tapsifülesek között, hogy aztán nemsokára beálljon a nagy nyugalom azok közt az agyonzaklatott szegény zajczok között, melyek még nem bukfenczezték által a túlhan való vadásztérek puszkaporszag nélkül való tájaira, ahol állítólag majd a nyúl lövi a vadászt, eszi meg a rókát, hajtja az agarat s léssen más czifra dolog is, ha eljő a nagy visszatorlás ideje. Azért hát gyilkos vadölök majd vezekeljetek, ha beáll a nagy szilentium!

* * *

A legnagyobb *nyúlvadászatok* e hóban folynak le. A nyúlon kívül a *sörtevad* képezi még a szenvedelmesebb sport tárgyát; ahol azonban nem czél az állomány megsemmisítése, e hó vége felé a lelövést lassanként abban lehet hagyni, mert a kormos mumusok görgetni (búgni, vagyis párosodni) kezdenek s kivált ha korábban beáll a szigorúbb téli időjárás, még nagyon le is soványkodnak. — Az *őzbak* még lőhető lévén az erdei hajtásoknak némi érdeket kölcsönöz ha pecsenyevadászatról van szó, mert más czélből most már, vagyis mint sport-vad szóba nem jöhet. — A *szarvas-* és *dámtehén*, úgy az *őzsuta* lelövése is folytatható a vadállomány szabályozása érdekében *e hó végéig*, midőn is a *tilalom* védelme alá kerülnek. — *Zergére* már deczember 15-től (augusztus 1-ig) *tilos a vadászat* (9. §. c.). — A *róka* szerelmi lakzira készülődvén lehetőleg szorgalmazandók a róka-hajtások, mielőtt még a ravaszdi elvonulna a most hozzáférhetetlenül biztos sánczai közé (télien a fagyos földben ugyanis nem lehet rókát ásni). Ha nagyon uegyszaporodott a számuk, tiszta időben hideg, havas éjeken, midőn a ravasz vöröskabátos kutyamódra kahogva kopóként hajtja a nyulat, alkalmas helyen lesből is kell pusztítani a szorgalmas vadóvó vadásznak. — Hegyes vidéken néha a *farkast* is meghozza a mérges zimankó, vagyis mint mondani szokták: a „farkasordító hideg“ és nagy havazások. Friss havon a nyoma azonnal elárulja a szemes vadásznak s ha tartós a maradása a vidéken, *lesgunyhóból* lődögön (holdvilágos éjeken) lövésre kaphatja a türelmes vadász az őzirtó bestiát. Aki ért hozzá fazék segélyével utánozni a farkas ordítását (vonítását), ily módon igen könnyen puska elé csalhatja az egymáshoz ösztönszerűleg szító csikaszokat, melyek nagy pusztaságokon, vagy hegyalji vidékeken a juhaklokra is rákaphnak kemény telekkel, mely esetben alkalmas helyen lesbe ülve, néha igen szép lőalkalmak kínálkoznak. Pusztákon legczélszerűbb aklok közelében levő magas kazal vagy asztag tetején (bundával, szíverősítővel jól ellátva) ülni el lesbe s lehetőleg világosodásig, illetve a hold lementéig nem mozdulni a magas trónusból. — *Közép-* és *apróvadból* most már nem sok löni való kerül. A fázván és fogoly-vadászatok lassanként zárlatra kerülnek, legfeljebb hajtások alkalmával idéznek elő még egy kissé élénkebb puffogatásokat. A szigorú napok beálltával azonban, midőn az emberi lakokat kezdi megközelíteni a *fogoly* az éhség és hideg következtében, tisztességes vadász többé nem

emeli e vadra fegyverét, úgysis sokat elpusztít belőlük a héja, sas és a paraszt. — *Kócsa fácsánok* a határszéli folyók s erek nádasaiban és egyéb sűrűs helyeken hajtókkal kiröppentve, kivételesen néha még igen jó mulatságra adnak alkalmat. — A *túzok* most már leginkább csak nagy lovashajtásokkal keríthető puska elé. — *Császármadár*ra e hó első napjától fogva tilos a lövés, általában az ehető húsi erdei madarak közül, a vándor *rigó-fajokon kívül*, alig van mire kisütni a puskát. — *Vízivad* a nagy nyílt vizeken, távol a partoktól tanyáztván, rendes vadászat tárgyát nem képezheti; gyenge telekkel azonban a meleg források, csatornák, jó vadtartó helyek mindig, csak hogy egy-két lövésre valamennyi szárnyas elriad a tájékról s más leszálló helyet keres magának. — Hótlan, gyenge idővel a *vadludaknak* állandó, tartós húzásuk van s ivó- s legelőhelyeik körül a vetések mellett lesből, kellemes vadászszórakozást nyújtanak. — A *szőrmés* és *szárnyas-ragadozókat*, valamint a szarkát, mátyást és szürke varjút tüzzel-vassal pusztítani, irtani kell a gondos vadóvnak, de éppen nem válik szégyenére a vadász minőségére sokat tartó gavallér vadásznak se, ha hébe-hóba egy-egy razziát intéz a vadászat szárnyon és lábon járó kártévői ellen. — Ahol *nagy sasok* telepedtek le, alvóhelyeiket föl kutatva s havas időben fehér lepedőbe vagy fehér fészülő-köpenybe bürkolódzva, igen sikeres esti leseket lehet rájuk intézni, valamint holdfényes tiszta időben *éjjeli belopásokkal* is lehet kísérletezni ellenök.

A vad tartózkodási helye.

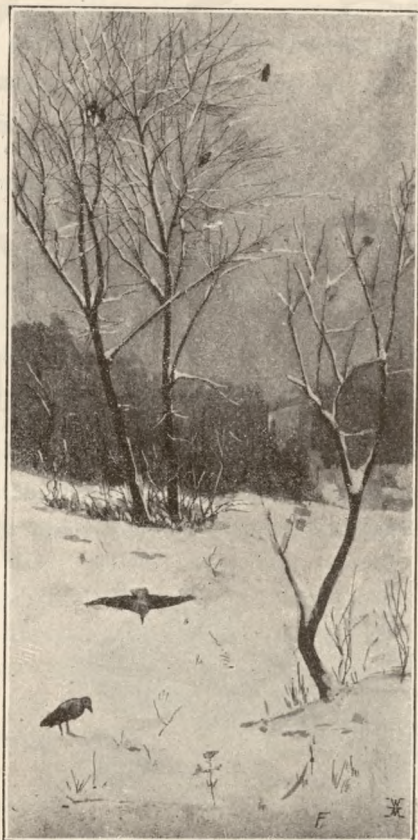
A *fővad* a hideg és szél ellen a sűrűségekben keres menedéket s falkákban áll s jár; a kényes *őz* az árnyas vágásokat keresi; az *őzsuta* elrúgván magától borját, a bakkal a sűrű gazban bujkál; *meddők és gidák* (őzborjak) lanyhább idővel az új vágásokba is szívesen kiváltak. — A *sörtevad* szinte a sűrűsben, széltől védett völgykatlanokban keres menedéket. A *koczák* és malaczkok kondákban tartanak együtt, csak az erős *kanik* (kanok = agyarasok) hevernek külön, moh, haraszt és avarral bélelt vaczkokban húzódva el nagy lustán az idő mérge elől. A *borz* már bent pipál sötét sánczai közt; a *vadmacska* és *róka* is búvik a téli zimankó elől, vagy legalább is nem messze odújától tartózkodik. A *medve* szintén sötét helyen nyalja (?) a talpát, ha beriasztja a csipős északi szél füttyülése. A *nyest*, *nyuszt*, *menyétek*, úgy a *görény*, valamint a *mókus*, csak tiszta, csendes időben búvik elő odvából, — ha az éhség kergeti. A *nyúl* úgyszólván mindenütt található; erős

és csípős széllel és hófuvatag ellen délnek eső helyen, mély gödrökben (széllel) és buczkákban (széllel) választja fekvését. — A *túzok* összevissza jár és néha nagy utakat tesz a repczevetés miatt, általában a nagy repcze-táblákat keresi. — A *fogoly* cserjés helyekre, gazos kukoriczatarlókra s helységek, emberi lakok közelébe vonul. Élelmét nagy hideggel és magas hóállással országútakon, források mellett, szalmakazlak tövében, baromállások s nyílt udvarok körül keresi.

Állat-élet.

E hóban már többnyire hólepel fedi a földet, vagy vastag nyirkos köd gomolyog égen és földön. Hűvös szél himbálja a galyat, száraz lombot, mely csörög-zörög, nem akar álomba szenderülni a ringatástól. Egy-egy sáppadt, hervadt falevél még elszakad az ágtól s leperreg a földre halk zörejjel, mely olyan fájó, olyan szomorú érzést okoz a vadász szívében. — A barna-sárga avar zúg, zörög lépteink alatt, majd mintha felszisszennének a letiport falevelek, mi oly különösen hat a néma erdőben, ahol alig van az életnek még valami nyoma. Csupa hallgatás, csupa misztérium árad szerteszét, míg a gomolygó ködhullámok, mint könnyű fehér szemfedők szakadnak rá a lefoszlott tar erdővilágra. — Minden olyan csöndes, néma odakint is, hogy ha a havon nem látnók a furcsa ákom-bákokat, miket a vadak rajzolnak bele nyomaikkal a fehér takaróba, — egyelőre azt hinnők, hogy a növény-élet kihaltával az állatélet is enyészetbe tűnt. Csak a helységek körül tűnik fel egy-egy kolduló kis madár: aranyos *sármányok*, borzas apró *czinkék*, míg a keréknyomban félig megdermedt *pipiskék* gubbasztanak s néha-néha egy-egy fekete legény: a *varjú* károgja el magát a szürke levegőben. Pedig télapónak, a morózus decembernek is megvannak a maga élő ékszerei. A kertek, ligetek, erdők és völgyek szárnyas nyári lakóit mások pótolják: a havasokról lejönnek a *fenyves- és húros-madarak*, *lenikék*, sőt nagy hideggel a *selyemfenyves* is ellátogat hozzánk már e hóban. Különösen nagy számmal kerül elő a *pirók*, a *fenyő-pinty*, mely a messze Alföld tájaira is csapa-

tostól veszi kósza útját, ha nagyon hajtja az éhség s zimankó. A *harkályok* is odahagyják fenyveseiket s különösen a *tarka* meg a nagyhangú *zöld* néz le a síkokra, egy kis kénytelen látogatásra s itt a nagy *fekete* is ad néha vizitet. Apró *ökörsemek*, *királykák* pattognak a kerti sűrűkben, míg a gyümölcsfákon a *czinkék* egész kis rajai tűnnek szembe. Ellátogat a *kéreg-szutyóka* (höcs) is, egy kissé az almafákon kifutkosni magát, sőt egy-egy *fekete-rigó*-nak halk tak-takkolása is kihallatszik néha a kerti orgonabokrok közül. — Általában a völgyek és térek szárnyas világát teljesen átváltozottnak találjuk. De nem hiányzik közülök a káros elem sem. A kertekben, falvak körül *héja*, *karvaly*, *vándor* és a kis *ölücsőlyom* czirkál vagy lesen gubbaszt; a *rétisasokat* se mind hordja el a zimankó, ott látni őket néha a halászsok lékjei mellett, a mint lesik a felbukkanó halat. — Az *ölyvek* már egészen megszokott czirkálók, kútgémekek, kazlak, póznák tetején gubbasztják át az unalmas napokat s ha felrebbennek is, csakhamar ismét leszállnak. Néha egy-egy nagyon fehéredő orvmadár is előkerül: azok a bagolyszemű *kabák* (*Circus cyaneusok*), melyekből egyes öreg hímek, de tojók is néha átsanyarogják a hosszú telet, sőt gyengébb téllal *vércsét* (*C. tinnunculus*) is látni. — E hóban ölti magára a *hermelin* hófehér szőrméjét. Ennél az egy állatnál ugyancsak nem volt méltányos a természet, midőn a ma már oly divatos „mimikri“ áldásával fölruházta!

P r a k s z i s.

A nagyvadászatok zárlatával a hivatását átérző, lelkiismeretes vadász fokozott erélylyel lát hozzá a tenyésztésre fentartott vad létét fenyegető kártévő elemek pusztításához; e mellett a beálló, sokszor igen tartós zord és sanyarú napokon minden erejével oda működik, hogy megkönnyítse a szegény vad küzdelmeit, — szóval *szakértelemmel gondozza* a rábízott vadállományt, megmentve azt a jövő számára, mert szigorú telekkel csakis a helyes, gondos, *szakértő* és lelkiismeretes kezeléstől függ a jövő évi vadszaporulat. Különbön pedig a *hótakaró* sohasem rejt valami rendkívüli nagy veszélyeket a hasznos vadra. Pusztító hatása csakis elhagyottabb helyeken, leginkább magas hegységekben érvényesül; de céltudatos intézkedések által ott is ellensúlyozható. Nagyon veszedelmes körülmény azonban az, midőn az idő hirtelen fölenyhül s

azután rá újra fagy következik, úgy, hogy a hótakarón *jégkéreg* képződik, melyen ha a vad járni kénytelen minduntalan beszakad alatta s lábait kivérzi, összevagdálja, roppant kínokat okozva ezáltal neki. Természetesen ily időben a fő-, dám- és őzvad minden nyugtalanítása absolute veszedelmes, vadászni rájuk pedig valóságos barbarismus. Ha ez az idő küszöbön van, ugyancsak gyorsan

kell ellátni, illetve szabaddá tenni az etetőket, hogy a vad el- s odaváltva, folyvást mozogjon, kitiporja járásait, járás-kelése által le ne hagyja kérégedni az erdőt, de másrészt, hogy erejéből se veszítsen, illetőleg hogy jó kondícióban föntartható legyen, amit a szigorú időkben csak jó *takarmányozás* által érhetni el. De nem csupán csak a vadra kell bízni, hogy magas hóállások alkalmával maga csináljon magának járásokat az etetőkhöz, hanem ilyenekről a vadgondozónak magának is gondoskodnia kell oly módon, hogy nagyobb havazások beálltával az ily útakat (vadcsapásokat) esetről-esetre kilapátolja és egyáltalában mindig nagy gondot fordít arra, hogy az etetőhelyekre vezető utak, ösvények havas időben nyitva álljanak, hogy a fővad, meg az őz az etetőhelyeket (szénatartókat) könnyen megközelíthesse. Természetesen, ha eleve nem gondoskodtunk arról — az etetőknek kellő időben való felállítását s rendbehozását illetőleg — hogy a vad a zord idő beállta előtt az etetőhelyeket ismerje, később nagyon nehezen, vagy nagyobbbrészt meg sem találja tápláló helyeit s ez mindig veszedelmes állapottá fejlődhetik, mert mesterséges táplálás híján, a nagy havazások és hidegek beálltával a vad éhségtől ösztönözve rendszeren elszéled és a szomszédos területekre vándorol, ahol már vérszomjas invázió les reá hetek óta. Az okszerű, kellő időben való táplálás még az erdővédelem szempontjából sem lehet közönyös, mert a jól táplált vad az erdőben kevesebb kárt tesz a fiatal hajtások lerágása által. — Oly vadászterületeken, ahol az őzek mellett a fővad is állományszerű előfordulással bír, gyakori eset, hogy az előbbieket, különösen inséges időben, az etetőjászoloktól a fővad által elveretnek. E bajon — mint tanácsomra több helyen kipróbáltatott — a legegyszerűbben oly módon segíthetni, ha az őzeknek szánt etető-jászolok dorongokkal bekerítettnek s bizonyos távolságban egymástól 1—2 dorongnak alsó része befűrészeltetik, oly módon, hogy a keletkezett nyíláson az őz-vad könnyen bejuthasson, míg a dorongnak meghagyott felső része a fővadnak a jászolhoz való jutását megakadályozza (ne engedje). Az ily kerített jászolok mindenütt a legjobbaknak bizonyultak, mert az őz csakhamar megtalálja az utat a takarmányhoz s azt a fővad által nem zaklattatva, jól kihasználhatja. — Rendezett, jól kezelt vadászterületeken nemcsak a fő- és őzvadat, de ahol számot tevő állománya van a *sörtevadat* (vaddisznót) is igen hálás dolog etetőhöz szoktatni, szóval táplálni s ily módon helyhez kötni, mert ez esetben az általános vadászati tilalom idején is módunkban lesz, hogy nagyobb fáradtság nélkül cső elé kaphassuk a szurtos erdei mumusokat. A sörtevad-etető berendezése a következőképp történik. Olyan helyet választunk e célra, ahol a vaddisznó leginkább szeret tartózkodni (sűrűségek, dagonyás helyek); ha ezt megállapítottuk, akkor azon a helyen körülbelől $\frac{1}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ hektoliter kukoriczát — esetleg bükk- vagy tölgyemakkal vegyítve — helyezünk el; az etetőnek kiszemelt helytől pedig mindaddig, míg a vaddisznó odaszokott (mi rendes körülmények közt hamar megtörténik és kivált, ha egyszerre több etetőt rendeztünk be, hát egyik-másikhoz gyorsan bejut a vad), különféle irányokban, körülbelől 200—300 lépésnyi távolságban kukoriczát szórunk el, avégből, hogy a vaddisznó az etetőhelyet ezen a nyomon könnyebben feltalálhassa. Megjegyzendő,

hogy ha az eleségszórást következetesen bizonyos időponthoz kötjük (péld. a késő délutáni órák valamelyikében eszközölve azt), ez esetben a vad rövid idő múlva egészen pontos időben fog az etetőhöz közelíteni, illetőleg azon megjelenni. Ha aztán a vaddisznók az etető helyhez már jól odaszoktak s azt pontos időben látogatják, biztos prédául szolgálhatnak a lesvadászat céljára, fődött lesgunyhóból, vagy pedig az etető közelében elhelyezett ölfarakás mellől lesve rájok. Csak sűrűn nem kell háborgatni őket; minden két hétben egyszer-kétszer, ez elég; az etetést azonban természetesen időközben folytatni kell a régi rendszerint. Megjegyzendő még, hogy sem az etető helyen, sem a leshely (esetleg lesgunyhó) környékén a fákat vagy galyakat nem szabad tulságosan megritkítani, mivel ily esetben a sörtevad vagy egészen el is marad, vagy pedig éppen e miatt oly óvatosan közeledik az etetőhelyhez, hogy emiatt nem kaphatjuk lövésre. Hogy pedig a leseknél a *szélirány* fontos szerepet játszik, azt talán említenem is felesleges. — Az *apróvad-félére* a *tartós, magas hóállás* és *nagy hideg* épp oly veszedelmet rejt magában, mint az erdők nemesebb vadjaira. Szegény inségesekké, nyomorgókká válnak ilyenkor ezek is szárnyaik daczára is, melyek pedig helyváltoztatásra képesítik őket és mégis igen gyakran az éhhalállal, a végmegsemmisüléssel kénytelenek küzdeni. Megesik az igazi vadász szíve rajtuk, midőn látja a szegény foglyoskákat az út szélén felborzolt tollakkal kuporogni. Alig-alig mozdulnak az istenadták s eszükben sincs a menekülés, ha ember vagy jármű közeledik feléjük, legfeljebb szaladnak egy-egy kicsit, vagy megrebbenek, ha a paraszt ostorával feléjük suhint. Szóval a hideg és éhség közömbössé teszi őket minden iránt s alig veszik tudomásul a közelükben felöltő életmozzanatokat. Így vannak néha a nyulak is. Ha széttekintünk a havas világban, itt is, ott is látunk egy-egy kiéhezett szegény tapsifülest gubbasztani a hó tetején, álmodozva talán az elmúlt szép napokról: napsugaras nyárról, zamatos füvek liliputi erdejéről, amelyben a nótás tücsök muzsikája szolgáltatta a zenét a dús lakomához . . . Most nyomor, éhség van mindenfelé és a keserves vajúdas a szegény nyulat, foglyot a szérűkhöz, kertekhez hajtja; ott pedig a kész veszedelem nyújtja ki feléjük gyilkos karmait s a paraszt-furfang kieszelte csapdáiban, hurkokban végzik be nyomorult életüket — és ily módon gyakran majdnem az egész vadállomány megsemmisül. Ellenben ahol a nyulak és foglyok rendes etetésben részesülnek, a vad sohasem húzódik a falusi és tanyai kertek és szérűk mellé; hanem azért telente mégis igen sok vad esik áldozatul a törvetők és lesipuskások gyalázatos telhetetlenségének, kik néha egész éjszakákon át puskázzák az ablakon át a szegény éhenkórász zajaczokat. — Tartós, magas hóállások alkalmával tehát

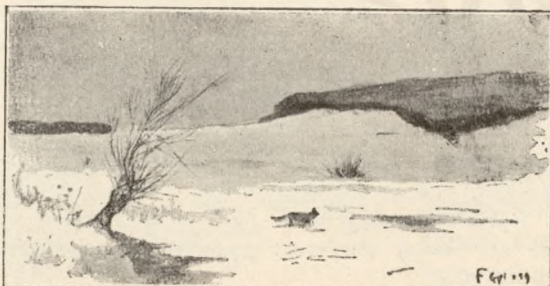

kétszeres gondot kell fordítani a vadgondozónak vadjai megoltalmazására, szorgalmas táplálására, mert a sokszoros veszedelemmel szemben, lanyha igyekezet mellett, küzdelme meddő marad. Természetesen, vadjai megvédeése szempontjából különösen a kétlábú tollatlan orvosok alattomos manipulációit kell figyelemmel kísérnie, csínyjeiknek idejében való megakadályozása vé-

gett és kivált, mint hangsúlyoztam, tartós hidegek és havas idők alkalmával, mert a törvető, hurkoló és lesipuskás paraszt (kivált a sváb és tót) ilyenkor mindennél veszedelmesebb kártévő. Azért is friss hóesésekkor minden emberi lábnyomot, mely a vadászterületre bevált, tanácsos végezzéjük követni, mert a csapások nem ritkán hurkokhoz, törökhöz, fogóvasakhoz és kelepcekhöz vezetik el az embert, de nem ritkán orrvadászok éjjeli leshelyeihez is, mert e jómadarak havas téli időben leginkább éjjel szoktak garázdálkodni. Tényleg a paraszt mindig éjjel lesi és lövi halomra a nyulat, fáczánosokban a fáczánt, mely holdvilágos éjjelen a leveletlen fákon igen könnyen kivehető célpontul szolgál s akár Flóbert-fegyverrel is egytől-egyig lehozható; azért a vadőröknek ott, hol az orrvadászat nagyon el van terjedve, főleg éjjel kell nagy vigyázékonytságot, fáradhatatlan járás-kelést a pagonyokban kifejtetni s a kertek alját megfigyelés tárgyává tenni; nappal pedig a községek körületét, a kintlevő hajlékok embereit tartásuk szemmel, mert különben nagyon kevés fogoly marad, minthogy feltámasztott teknővel, rostával, lószórhurokkal egytől-egyig elfogdossa vagy elpuskázza a kazal tövén a kapzsi paraszt; a nyulat pedig drót-törben fogja meg, még pedig nem keveset, ha idejében el nem veszik tőle a kedvét. A csendes téli éjszakában föl villanó puskatűz mindig jól eligazítja a bátor vadórt s ilyenkor vezérelje mindig az az öntudat, hogy egy-egy éjjeli garázdálkodó elcsípése által nemcsak szegény vadjait menti meg legkártékonyabb ellenségétől, de ezáltal egyszersmind kötelességszerűleg a legbecsületesebb dolgot cselekszi.*) Figyelmeztetni akarok még az erdőkből foglalkozó favágókra is, kik ha talán nem is eladásra, de élmezésre szintén hurokvetéssel foglalkoznak néha s annál veszedelmesebbek, mert mindennapi tapasztalásból igen jól ismerik az őzek és nyulak váltóit

*) Ősszel, midőn már nincs sok rejtekhelye a fogolynak, kezdődik a munkája a szemes vadőrnek és minden hivatásos vadásznak. Ilyenkor minden bokrot, tüskést, cserjést és barázdát gondosan át kell nézni, hogy nincs-e rajta hurok. Egyes fiatalosokat és csendeseket alaposan meg kell vizsgálni s főleg ahol a foglyok be szoktak járni, vagy ahol legtöbbször futkosnak ide-oda: ott leghamarabb rakják fel a hurkokat. Ügyes hurokrakók sokszor elszoktatják a foglyokat általuk készített egészen új hintőkre, ott aztán a felaggatott hurkokba összefogdossák. Még vakmerőbb hurokrakók számtalan hurokkal körülaggatják az egyes sűrűségek széleit és mindjárt be is várják, míg a legelőről befutó foglyok sokszor majdnem seregestől benne maradnak a hurok-vonalban. Mások viszont fényes nappal vagy kész hálóval, vagy szintén számtalan hurokkal szelnek át egy sűrűséget és lassan hason mászva hajtják bele a foglyokat, ily módon természetesen könnyen kifogy a leggazdagabb pagony is. Vannak olyan elvetemült orrvadászok is s azok rendszeren már igen ügyes tolvajok, akik terítő-hálóval éjjel a legnagyobb sötétben is betakarják a fogoly családot; ezt leginkább sík réten és tarlókon teszik. Ez ellen csak úgy védekezhetünk, ha felváltva, szigorú éjjeli őrzásokat végezzük, vagy tüskét és holmi szűrős, ragadós töviseket teregetünk szét, nehogy a hálót szép csöndben lehessen a földön vontatni és hogy a foglyok a háló alól kiszabadulhassanak. — A még tapasztalatlan vadász ilyenkor csak azt veszi észre, hogy egyre kevesebb lesz fogoly-állománya. De ha gondosan átkutatja pagonyának minden barázdáját, bokrát, sok mindent fog találni, mi mindig figyelmesebbé fogja őt tenni. A hurkokat lépten-nyomon felállítva fogja találni, ilyenkor ne csodálja senki, ha legvégső felindulásában az esetleg megcsípött gazemberen igazságosan megbosszúlja magát . . .

s a vadásznak járását is. — *Ólmos esők* alkalmával, midőn a kevés mozgású szárnyasvad szárnyai a szó betűszerinti értelmében testükhöz fagynak, szinte nagyon résen kell lenni a vadásznak a fáczánosokban, fajd-dús területeken s ott, hol állandó tűzok-tanyák vannak, mert különben a magával jótehetetlen vadat a kóbor parasztek, rókák, orvmadarak és varjak igen megdézsmálják. — Természetesen ezenközben minden friss hóesés újabb tanulmányokra ad alkalmat a vadásznak, — nemcsak a hasznos vad számontartása, de a kártévők jelenlétére, illetve azok számára és fajára nézve is, mert régi vadászmondás szerint: „*a legjobb vezető eb a friss hótakaró.*“ Különösen tehát midőn éjjeli havazás volt, mely hajnal előtt megszűnt, elodázhatlan kötelességének tartsa a vadász (ily esetek alkalmával a tél egész folyamata alatt) pagonyát a legszorgalmasabban körülcsapázní, hogy a havazáskor igen nyugtalanul ide-oda mozgó vadnak mennyiségét is megállapíthassa. A friss hótakaró oly nyitott könyv, melyből minden igazvadásznak alaposan kell tudni olvasni. Maga a vad jegyzi be annak egyes lapjaira járása idejét, irányát, módját, sőt egészségi állapotát is; e könyv adja meg a módra nézve az utasítást, amely szerint intézkedni kell a ragadozók irtása céljából; de a friss csapahó egyúttal értékes és pótolhatlan nyitott tankönyvet képez még arra nézve is a fehér lepelbe beírt ákombákjaival, amelyeket a vadásznak tudni oly felette fontos. A vadak nyomai, csapái ugyanis felvilágosítanak bennünket a vad váltói és tartózkodási helyeiről, amellet, hogy a hótakaró lehetővé teszi a veszedelmes kártévők kinyomozását. Oly vidéken, hol a *farkas* és *hiúz* meg szokott fordulni, különösen igen fontos minden friss hóesés, mert e két bestiának a vadászterületre való beváltása úgyszólván már az első órában kell, hogy tudomására jusson a vadgondozónak, hogy aztán tűzzel-vassal, éjjel és nappal megsemmisítésükre törekedhesék, különben jaj, különösen az őzállományban! — A *héjakosarak*, *karócsapdák* s egyéb fogóeszközök szorgalmasan utánnézendők. Száraz téllal, midőn a kártévő rágcsáló állatok néha felette elszaporodnak, a héjakosarakban megfogott *vércsék* és *fiatal ölyvek* (*Buteo vulgaris*) szabadon bocsájhatók, mert ezek *ilyenkor* nem tesznek kárt a vadállományban, csak erős telekkel, mikor tartós magas hóállás van s ennek következtében az éhségtől, hidegtől elcsigázott vaddal könnyen elbánhatnak; a *gatyás-ölyvet* (*Archibuteo lagopus*) azonban sohasem kell kímélni. — Akár van hó, akár nincs, most van a legfőbb ideje a csapdakkal és mindennemű fogóeszközökkel való manipulációknak, mely tevékenység a hivatását odaadóan teljesítő szakvadászra nézve csak élvezet lehet, mert ha ez a mesterség a közönséges kísérletezés

nívóján túl emelkedve, a gyakorlati szakértelem biztonságával fogantatosított, igen szép és hálás sikerekkel kecsegtet s a művészetig lehet benne vinni. Hanem „rá kell születni“ — mint mondani szokták. A közönséges tehetség ritkán emelkedik túl benne a kezdetlegességre

határán, a nagyobb rész pedig örökké kontár marad, kivált az olyanok, akik minden elméleti és megelőző gyakorlati ismeretek nélkül fognak hozzá. Mert ismerni kell alaposan a vad szokásait, egész életfolyamatát összes furfangjaival együtt, különben kísérletezései fortély nélkül csak hasztalan kísérletezések maradnak. A vad rendkívüli óvatos, számító és következtető, ami a vén, kitanult állatot elképzelhetlen furfangokra ösztönzi s hallatlan ravaszsággal képes az avatlan észjárás és gyakorlatlanságon túltenni magát. Például a csalfalatokat, amelyekkel a kártékony orvakat lépre csalni akarjuk, az óvatos és szerfelett gyanakvó vad igen gyakran felismeri és igen gondosan elkerüli, vagy legalább, hogy teljes meggyőződést szerezzen, az ily gyanús falatokat először megvizsgálja. Egyébiránt az ösztönszerű vagy a tapasztalás fejlesztette *óvatosság* nemcsak az orrvad-féléknél van meg, hanem, kivált létbiztonságukra való tekintettel, kisebb-nagyobb mértékben, illetve több-kevesebb ravaszsággal szaturálva közös vonás ez minden állatnál és a madarak is nagyon tudnak magukra vigyázni, sőt némelyiknek az óvatossága szinte közmondásos. Különösen pedig azoknál a madarak- és emlős-állatoknál, amelyek csapatokban társas életet élnek, van kifejlődve az óvatosság ösztöne s a rendkívüli eszélyesség, sőt az emberi szokásokra emlékeztető elővigyázat, mely el megy egészen a veszélyre egymást figyelmeztető híradásig. Az ily elővigyázati rendszabály az alsóbbrendű állatoknál nem fordul elő s az egész ténykedés úgy látszik, hogy teljes czéltudatossággal történék, mint például némely madaraknál az örök kiállítás — akkor is, mikor alszanak s akkor is, midőn enni akarnak és ezek az „örök“ csodálatosan meg tudják különböztetni a veszedelmes ragadozókat azoktól, amelyektől nem kell tartaniok, de még a pásztorfélék: juhászt, gulyást, kanászt stb. a vadásztól is — és ha gyanús jelenség közeledik feléjük, rögtön hírt adnak felőle. A túzok, sirály, gojzer, fütyülő-sneffek, varjak, hollók s más madarak, szintúgy számos emlős, mint a zerge, marmota, falkás-szarvasok stb., mindig állítanak fel öröket, amelyek értesítik őket a fenyegető veszélyről. Számos parti madár a lotyóra (Limosa), bicizre bizza magát, mely két szárnyas valamennyi madárnak éber őre s minden közelgő veszélyre nagy lármát, jajveszékeltést csap. — Még nagyobb fokú értelmességet árulnak el azok az állatok, amelyek *kémeket* küldenek ki; ilyenek a madarak között a vadludak, varjak, a daru stb. Ha a vadludak valahova éjjeli legelésre, vagy valami vízhez szállani akarnak, egyes kémkedő példányokat küldenek ki, ha már azon helyről egyszer elriasztva lettek; azonképpen a darvak is kémeket küldenek ki; ezek visszaérkezte után még több hírhozó megy oda s csak aztán jön utánuk az egész csapat, amikor ismét őrszemeket állítanak ki az elővigyázatos madarak. — A bogárságnál megfigyelhető, hogy amint előjönnek rejtekhelyeikből, mindig élénken tapogatóznak csápjajaikkal s igen gyakran megállnak hallgatózni; míg az emlősök (róka, nyest, görény, menyét stb.) előrehaladása megszakítás nélküli ugyan, de folyást figyelve, neszelve és szimatolva jönnek elő rejtekhelyeikből. Fiatal vízi és mocsári madarak, valamint a tyúkfélék, de különösen a vadludak, daruk, sneffek stb. csak akkor hagyják el biztos helyüket, midőn teljességgel biztosan érzik magukat, azaz midőn az anyjuk előhívja őket. — Legjobban van kifejlődve a neszelés, egybekötve a vidéknek

legpontosabb szemügyrevételével, a magasabb rendű állatoknál s különösen azoknál, amelyek barlangokban élnek. A rókák és borzok például csak a legnagyobb óvatosság mellett hagyják el barlangjukat és hogy rejthelyüket el ne árulják, midőn abba visszatérnek, oly óvatosan járnak el, mint amilyen óvatossággal azt elhagyják. Ily elővigyázatot azonban csak a melegvérű gerincesek fejtenek ki. Ezek óvatosságuk mellett ellenségeiket igen eredeti módon ejtik tévedésbe tartózkodási helyüket illetőleg. A tyúk-félék, az úszó-madarak és gém-félék ez okból sohasem szállanak fel fészük felett, sem nem ereszkednek oda le. A szarvasrécze például mindig más helyre ereszkedik le s aztán fészkéhez úszik. A szalonka, leereszkedve mindig ívet ír le és zezugosan repül, csak hogy fészkelő helyét el ne árulja és a daru mindig odább lopózik egy darabra, mielőtt szárnyra kapna. Az oldalugrások és cselvetések, melyeket a mezei nyúl vaczka közelében tesz, hogy ellenségeit tévútra vezesse, a vadászok előtt eléggé ismeretesek. Némely ragadozó is, különösen pedig a hiúz, szintén hasonló cselekedésekkel gondoskodik biztonságáról, ugyanilyet tapasztaltak a jávor-vadnál is. Ez utóbbiról mondják, hogy mielőtt a sűrűségbe leheverednék, teljes B betű alakú útat tesz meg s aztán egy tág oldalugrással az egyik félkör középebe szökik. — A mocsári és úszómadarak szintén nagy óvatossággal járnak el, midőn fészüket elhagyják, sőt mielőtt távoznának, azt betakarják, ami kettős czélnak felel meg: először saját tartózkodási helyük titokban marad, másodsor tojásaikat megvédi a pusztulás elől. — Más madarak, hogy fészüket el ne árulják, fiaik ürülékét mindig messze elviszik s maguk is messze a fészektől ürülnek ki. — Az óvatosság egy további neme, mely arra való, hogy saját tartózkodási helyüket titokban tartsák: hogy a nyomokat megsemmisítik. Kutya és macskával rokonfajú állatok, mint általánosan tudva van, mindig igyekeznek eltakarni ürüléküket s kétséget sem szenved, hogy ennek az a célja, hogy ottlétük nyomait eltitkolják. (Házi kutyánknál látjuk, hogy az akkor is teszi azokat a mozdulatokat, amelylyel ürülékét elásná, midőn a szilárd kőtalaj ezt lehetetlenné teszi, ami bizonyíték arra, hogy az átöröklött szokás). — A madarak lakmározás és röpkedés közben mindig élesen szemmel tartják az egész környéket, úgy, hogy csak bajosan, vagy éppen be sem közelíthetők. A túzokok pedig rendszerint már észreveszik a vadászt, mielőtt az őket meglátná. — A legtöbb emlőállat mindig csak szél ellen közeledik az itatókhoz és a csapatokban élő állatoknál mindig a csapat vezetője megy előre, meggyőződni arról, nem fenyeget-e ott veszedelem s ennek minden mozdulatára a többiek élesen figyelnek. A farkasoknak az a szokásuk, hogy csatangolásaik közben libasorban kullognak egymás mögött, úgy, hogy a hátra hagyott csapából számuk mindig kevesebbnek látszik, mint ahányan tényleg vannak. — Ragadozása közben a farkas rendkívüli körültekintő és óvatos, csak hogy koczkára ne tegye szabadságát és életét s fekhelyét soha sem hagyja el, mielőtt előzőleg meg nem győződik arról, vajjon maga nem forog-e veszedelemben. Gyanakodó természete minden kötélben, minden nyílásban tört és csapdát lát. A róka pedig minden vállalata körül kifejtett óvatosságával kétségen kívül felülmúlja a többi állatokat s érzékei emellett folytonosan megfeszített működésben vannak. Ha odút, például egy elhagyott borzlyukat

akar elfoglalni, akkor nem csupán az odú belsejét vizsgálja meg a legalaposabban, hanem a legpontosabban szemügyre veszi a közvetlen környéket is. Midőn préda után kivonul, az önbiztonság nála a főtörvény; ennek aláveti valamennyi vágyát és kívánságát, ezért sikerül neki oly gyakran menekülni üldözői elől. Soha sem merészkedik oly udvarba behatolni, melyet csahos ebek őriznek s nem megy oly területre, mely rém-czafatokkal van elkerítve. Ami előtte ismeretlen, minden gyanakodóvá teszi s ha egyszer felébredt a gyanúja, rendkívüli önuralmat árul el. — Valamennyi maeskafajú állat a legravaszabbul kikerüli a különféle csapdát s a kutya-féle ragadozóknál csapdákkal és csalfalatokkal a legtöbb esetben még kevesebbre megyünk. A tányérvas felállításánál nem tud elég óvatos és figyelmes lenni a vadász, ha azt akarja, hogy rókát fogjon, mert ez a helynek legcsekélyebb elváltozását rögtön észreveszi és gyanakodóvá lesz. A fogásra alkalmazott csalfalatot a róka sokáig elnézi sóvár szemmel, de gyanakodva kerülgeti azt, gondolkodik, körülnéz, megvizsgálja a csalit s majd pedig igen óvatosan el akarja venni azt s ha aztán nyalánksága felül nem kerekedik, elkerüli a veszedelmet. Ha a farkas észreveszi a farkasverem felett a csalfalatot, rögtön gyanakodóvá lesz, körüljárja a kerítést s megpróbálja a verem takaróját karmaival eltávolítani, de azért aztán a legtöbb esetben mégis áldozatává esik falánkságának.*) — Az állatoknak, különösen a ragadozó fajoknak e rendkívüli óvatosságával szemben, természetesen a vadásznak is a legkörmönfontabb csalafintaságot kell kifejteni, hogy a gaz kártévők észjárásán túltehesse magát s éppen ebben az ezerféle furfangban való járatosság és biztonság az, amely a ravasz szárnyas és szőrmés rablók becsapására és megsemmisítésére képesít s amely a dúvadirtást a közönséges mesterség fogalmán túl emeli és éppen ez az oka annak, hogy oly kevés par excellence szakvadászszal találkozunk a gyakorlat terén, ellenben pedig annyi kontár *kimérgezővel*, mely mesterség alig képez igazi vadászhoz méltó foglalkozást, melyhez legfeljebb csak az utolsó esetben kelene hozzányúlni. Természetesen azokat a „fogásokat“, amelyeket a vadászat kártévői ellen biztos sikerrel alkalmazhatni, így papirosról minden körülményességeiben elsajátítani nem igen lehet, épp azért csakis elméleti bő tájékozást nyújthatok erre nézve, minek kiegészítését a gyakorlatra, mint a legjobb tanítómesterre kell, hogy bízam, mert a szakadatlan gyakorlat és tapasztalás tesz ebben is, mind mindenben, mesterré — és a természetben különösen az állatok életszokásainak tanulmányozására kell elsősorban is figyelmet fordítani, mert ezirányú kellő tájékozottság nélkül a siker örökre bizonytalan marad. A — főntebbiek révén a szakvadásznak szükséges még az egyes állatok kártékonyságának *mérvéről* is biztos tudomást szerezni, még pedig *saját tapasztalatai* foytán (nem pedig szobatudósok által fabrikált könyvekből), nehogy egyeseknél, talán a szerzett hamis fogalmak alapján, a természet háztartásában kifejtett életfentartási tevékenységük, általában ezirányú működésük megítélésében elméleti túlzásokba essék s ehhez képest irgalmat gyakoroljon olyan alakokkal szemben is, melyek a „tudós

*) Cikkelyemnek ezt, az állatok óvatosságát tárgyaló részét, részben egy régebben a *Forst-Ztg.* és a *Vadászlap*-ban is megjelent értekezésem után adom. L. K.

könyvek“ szentté avatott individuumaikhoz tartoznak, igazában pedig gaz rablószámba mennek minden tapasztalt vadász előtt; — viszont nehogy oly állatok vérengző ostorává válják, melyek a feltétlen, vagy legalább is az időleges, avagy a helyi viszonyok szerint való kíméletet, megérdemlik, mert az oktalan vérengzésnek, mondjuk: szükség nélkül való természetpusztításnak nincs helye az igaz vadász tevékenységi programjában. — Ezek előrebocsájtása után most már rátérhetnénk ama pusztítási módok tár gyalására, melyek a gyakorlatban legpraktikusabbaknak bizonyultak; mielőtt azonban ezt tennők, a fentebbiekhez képest vessünk egy röpke pillantást dúvad-fajaink önfentartási működésére.

Vastagh Géza rajza.

HERMELIN.

Azok között a veszedelmesebb vadpusztítók között, amelyek mind a szabadban, mind a zárt vadasokban tenyésző apró s nagyobb vadjaink között a legnagyobb pusztítást okozák, elsősorban említendők a rendkívül vérszomjas, épp azért felette veszedelmes és kártékony **menyét-félék** (Mustelidae), melyek többé-kevésbé lényeges alaki, illetve alkati eltérés folytán több, élesen megkülönböztethető nemre oszthatnak föl, noha természetrajzi sajátágaikat és vérszomjukat illetőleg is csak igen kevésbé, vagy talán nem is különböznek egymástól. E családhoz tartoznak a borzon és vidrán kívül a *nyestek* (Mustela), *görények* (Putorius) és *menyét-félék* (régebben Foetorius), mely utóbbiak ujabbán a görényekkel egyesítettek. Ezek a jelentéktelen nagyságu szörmés ragadozók a fagylyok, fáczánok és egyéb szárnyasvadaknak a legkártékonyabb pusztítói, mert nemcsak éhségük csilla-

pítására ölnek és rabolnak, hanem mindazt, ami rablójárlataik alkalmával útjukba kerül, csupa kedvtelésből (talán vérengzési hajlamból) is irgalmatlanul legyilkolják. A fajdtól kezdve a legkisebb éneklő madárig semmi sincs biztonságban előttük. sőt az őzgida és vén nyúl is gyakran áldozatukká lesz s miután garázdálkodásait az éj leple alatt, esetleg fényes nappal is, de általában oly titokban tudják végrehajtani, hogy gaz ténykedésük még környezetük előtt is ismeretlen marad s ennek folytán tetten kapni őket vajmi ritkán sikerül, véghez vitt mestermunkáikról csak igen ritkán lehet tudomást szerezni. — A tulajdonképpeni menyétek közül legérdekesebb és legnagyobb alak a **görénymenyét**, vagyis köznéven **görény** (Putorius putorius). Ez az általában ismeretes vérszomjas rabló

hazánkban helyenként meglehetősen gyakori állat. Vérszomjra nézve egy dúvad sem múlja felül. Rabol mindenféle állatot, amelyet csak legyőzni képes és táplálékát szelíd és vad szárnyasokban egyaránt keresi s ezek tojásait különösen kedveli, mely utóbbiakat állkapcsa és melle közé szorítva viszi magával, majd pedig egy kivágott kis lyukon keresztül kiszívja tartalmukat. Továbbá táplálékát képezi még a hal, fiatal mezei és tengeri nyulak és a lapén. A mézet nagyon kedveli s télen át sok méhkast kirabol. Néha a hörcsögöt is megtámadja (melynek különben is igen elkeseredettebb ellensége), továbbá patkányok, vakondok, békák, gyíkok és kígyókkal is táplálkozik, mely utóbbiak közül a mérges fajok harapásai állítólag ránézve veszélytelenek. Szenvedélyes egerész és e jó tulajdonáért többen védelmükbe veszik; de ha összehasonlítjuk az egerészete által nyert hasznot a kárral, melyet különösen a szárnyas vadfélék és házi szárnyasok pusztítása által okoz, azonnal meggyőződünk, hogy legkisebb kíméletre sem méltó. Amely baromfiudvarba bekap, oda rendesen eljár s néha egy éjen át 8—10 aprójószágot leöl. Áldozatának rendszerint fejét harapja le, vérének kiszívja s húsát otthagyja; egyes vén praktikus példányok azonban a prédául ejtett állatot vagy tojást magukkal hurczolják, nem annyira ravaszságból, mint óvatosságból valószínűleg, hogy tetten ne éressenek. Ugyanazon éjjel azonban többször is visszatér oly helyre a görény, ahol zsákmányt talált s háborítlanul úzheti vérengző orgiáit. Nappal alszik s éjen át jár gyilkos kalandok után. Mozdulatai nem gyorsak s a kúzásban sem oly ügyes, mint a minden tekintetben több ragadozási képességgel felruházott *kövinyest* vagy a *nyuszt*; ugrási képességben is hátrább áll amazoknál; vakmerőségben azonban éppen nem enged nekik, sőt látszólagos félenksége daczára néha hallatlan arcátlanságokra vetemedik. A legnagyobb halálmegvetéssel védi magát ellenségeivel szemben s tartós üldöztetés esetében néha annyira dühbe jön, hogy fújva, tüsszögve s fogait vicsorgatva, az embernek is nekiugrik. Hogy a gyermekeket is megtámadja üldöztetése közben, — megharapni igyekezvén őket, arra nem egy példa adta elő már magát, sőt az üldöző ebeket is megrohanja, ha megbőszül s bizony czudarul összemarja őket, mielőtt bőrét a feszítő fának átengedné. Érdekes, hogy ebek s más nagyobb állatok szemeibe, megtámadtatása esetén (védekezési szempontból) iszonyúan bűzös vizeletét fecskendi. Éppen rendkívüli kellemetlen szaga miatt, különben tömött, azonban a nyuszténál kevésbé finom szőrméje nem igen használható s kevés értéket képvisel. — Igen segítik a görényt a ragadozásnál rendkívül kifejlett érzékei; látása, szaglása kitűnő; halló-érzéke azonban kevésbé fejlett; hanem rendkívül ügyes, ravasz és erős s az utóbbit illetőleg oly mértékben, hogy a legnagyobb nyulat (mezei nyulat) képes aránylag nagy távolságra, magasan feltartott fejjel elhurczolni. Vakmerőségére nézve igen jellemző az, hogy a nagyobb dúvadat is megtámadja; nem ritka eset ugyanis, hogy buta szemtelenséggel a rókát lyukából elűzni akarja.*) Különösen vérengző természete miatt veszedelmes a vadállományra, még pedig rendkívüli mérvben. Mert elpusztít ez mindent, ami csak elébe akad: fészket, fiatal foglyot, fáczánt. Kígyó módjára, roppant ügyességgel siklik a tojáson kotló szár-

*) Tacsokzás alkalmával nem egyszer találtunk görényt és rókát ugyanazon rókalyukban.

nyashoz s ráugrik, nyakát pillanat alatt átharapja, majd vérét szívja ki vergődő áldozatának s ekként legyilkolja. Az üregi nyulakkal is hasonló módon bánik el, vadászmenyét módjára odúikba bújva be utánuk. De talál módot arra is, hogy a nagyobb, sőt egészen nagy madarakat is zsákmányul ejtse; így bizony állíthatom, hogy a fajdot, túzokot, vadludat és vadkacsát is prédául ejti. Télen, midőn leginkább az emberi lakok közelében üti fel tanyáját, a baromfiaknak és galamboknak az átka és behatol utánuk a legszűkebb nyíláson is, vagy pedig beássa magát, ha másképp zsákmányához nem férkőzhetik. Szereti a halat is; szemtanúk állítják, hogy igen ügyesen tudja azokat a vízből kikapkodni. Telente a pisztrángos patakok lékjeit látogatva, helyenként jelentékeny károkat okoz a

NYÉRCZ.

halállományban. Más préda hiányában ráfanyalodik a béka, kígyó és csiga pecsenyére, sőt növényi táplálékot is találni néha gyomrában, így bogyókat és különféle gyümölcsöket. Állítják, hogy a mérges kígyóra minden tartózkodás nélkül ráveti magát s minden veszély nélkül falja fel őket. — A görény tartózkodását illetőleg mindenütt található; tél idején azonban legszívesebben emberi lakok közelében üti fel tanyáját s széna- és szalmakazalokban, ólak padlásain, rözse-, fa- és kőrakások közt bújik meg; nyaranta azonban többnyire az erdőt keresi, de csak inkább a széleken, árkok és sövények mentén lappang, mint a belső területeken; általában a zárt erdők iránt nem igen látszik vonzalommal viselkedni. Erdőkben odvas fáknak is gyakran bukkanhatni tanyájára. A kertekben sem ritka vendég s a mezőn önásta üregekben is lakik, de elfoglalja a lapin és

róka tanyáját is, sőt hörcsögvaczakban, patkánylyukakban is ráakadhatni; a halászat kedvéért pedig a parti lyukakban, hidlások, padmalyok, bürük és gátak alatt szokta felüti lakóhelyét, de meghúzza magát odvas fűzfákban, fagyökerek közt, nádrakások alatt és a rőzse között is. Különös szokása, hogy telente az egyedül álló házakban szereti felütni tanyáját s a már említett helyeken kívül nappalonta még az istállókban, faskamrában és házi nyulak odúiban húzódik meg. — Párzása február végén kezdődik s márcziusig terjed, mely időben a nőstényért nagy marakodásokat visz véghez. Nevezetes, hogy párzási ideje alatt sajátságos sziszegést és morgást hallat. A nőstény nyolcz hétig tartó poczkosság után 3—5 vak fiat vet, melyek csak 14 nap múlva látnak s négy hónapos korukra fejlődnek ki teljesen.

Van még egy, a görényhez közel álló állatunk, mely azonban a vadászatra alig bír valami jelentőséggel; mindamellet, mivel kevés vadász ismeri s mert nagyon ritka, *Méhely Lajos* ismert jeles zoológus barátom tanulmányai alapján*) kimerítőleg fogom megismertetni. — Ez egy oly állatfaj, mely a korábbi időben gyakrabban fordult elő hazánk hegyes vidékein, azonban jelenleg a legnagyobb ritkaságok közé tartozik s a mai vadásznemzedék jobbára inkább csak hírből ismeri. — A **nyérczről** (*Putorius lutreola*) van szó, melyet hazai íróink vidra-nyestnek és vidra-menyétnek is neveznek, Németországban pedig rákvidra, vagy kövi-kutya néven ismeri a nép. — Nagysága, bozontos farka és koponyájának alkata tekintetében a görényhez hasonlít, azonban fényes barna bundája s egész termete a vidrára emlékeztet. Fiatal, még nagyon rövid szőrű példányok első tekintetre meglepően hasonlítanak a vidrához, de fél úszó-hártyával egybekötött lábújjai, rövidebb farkuk és karesűbb fejük révén már felületes vizsgálattal is megkülönböztethetők tőle. — A nyérczet számos természetvizsgáló a görény és a vidra közt álló átmeneti alakul tekinti, pedig voltaképpen vízi élethez alkalmazkodott görényt kell benne látnunk s ha a német „Nörz“-ből származott „nyércz“ nem felelne meg nyelvérzékünknek, magyarul nem vidra-nyestnek, hanem találékosan *vizigörénynek* nevezhetnők. Közeli rokonságát a görénnyel nemcsak fentebb említett vonásai, hanem az a talán Felső-Olaszországból származó korcspéldány is elárulja, mely a nyércz és a görény kereszteződésének bizonyított s 1870. óta a neustadt-eberswaldei erdészeti akadémia gyűjteményét díszíti. — A nyércz nyúlánk, nagyon karesű testű, rövid lábú ragadozó. Feje nem oly vaskos, mint a vidráé; füle rövid, hosszánál szélesebb, a bundából alig kilátszó hegye tompán kerekített; apró tojásdad szeme fekete színű. Nyaka hosszú, csaknem oly vastag, mint a feje. Törzse nyúlánk, S-alakúan görbült, hátrafelé vastagodó. Hengeres, meglehetősen (különösen öreg állatokon) bozontos farka a test hosszúságának mintegy harmadát üti meg. Végtagjai nagyon rövidek, könyökig és térdig a törzs bőrébe rejtettek; lábai a görényéhez hasonló, csak hogy újjait fél úszóhártya¹⁾ köti össze. Tenyere s talpa szőrös, csak

*) Lásd: „A Természet“, 1898. XVI. sz., I. évfolyam (pag. 6.)

¹⁾ A görény s egyáltalában a legtöbb menyétféle ragadozó lábújjai közt szintén meglehetősen erőteljes kötőhártyát találunk, melynek segítségével még a szárazföldi fajok is köny-

hátsó lábujjainak gumói és nagy talpgumója csupaszkok. Nagyság tekintetében a görénynyel tart. A Nemzeti Múzeum legnagyobb (máramarosi) hím példánya 70 cm. hosszú s ebből 23 cm. esik a farkra. Csonttani (osteologiai) jellegei közül különösen a görényhez hasonló, homlokcsontjai táján közvetlen a közepe előtt nagyon összeszorult koponyája érdemel említést. Fogazata 34 fogból áll, nevezetesen 6/6 metszőfogán kívül jobbról is balról is 1/1 szemfoga, 2/3 előzáfoga, 1/1 tépőfoga és 1/1 hátsó záfoga van. Felső s alsó metszőfogai között a két szélső jóval nagyobb a közbülsőknél; az alsó állkapocs második metszőfogának a töve hátrább esik, de koronájának felső éle egy vonalba jut a többivel. Tépő- és hátsó záfogai erősebbek, mint más menyétfélé-é s különösen a felső állkapocs hátsó záfoga nagyon kiszélesedik a belső felén. Bundája alul-felül egyszínű fényes barna (sötét fahéjbarna), farka s lábai sötétebbek, gyakran fekete-barnák. Felső ajka s orrcsúcsának két oldala, valamint alsó ajka a szájugig (gyakran azon túl is) s álla is hófehér. E jellegről úgy a görénytől, mint a vidrától rögtön megkülönböztethető; az állat oly hatást tesz a szemlélőre, mintha orrát s száját tejfelbe mártotta volna. Fiatal példányok néha nyakuk alsó oldalán is egy kis fehér foltot viselnek. A Nemzeti Múzeumnak van egy nagyon szokatlan színezetű máramarosi öreg hím példánya, mely fehér szájfoltját leszámítva, egészen fekete-barna. Fiatal állatok gereznája rövid szőrű, oda símuló, de a felnőtteké csaknem oly hosszú, mint a görényé; farkuk is épp oly bozontos. Gyapjúszőre tömött, szennyes, sárgás-barna. — A nyércz elterjedési területe eredetileg a Kaukázustól s az Uraltól Nyugat-Európáig terjedt. 1) Valamikor Skandináviában, Franciaországban, Németországban, Svájcban, Ausztriában és Magyarországon is szélteben el volt terjedve, manapság azonban csupán Európa keleti részein, Lengyel-, Orosz- és Finnországban gyakoribb. Szórványosan még ma is előfordul Cseh- és Morvaországban, Sziléziában, Galicziában, Bukovinában és Magyarországon, azonban Franciaországban, Svájcban, Felső-Olaszországban²⁾ s Németországban már csaknem teljesen nyoma veszett. Hazánk hegyes-dombos vidékein valamivel gyakoribbnak kellett lennie,

nyedén mozognak a vízben. Erre vonatkozó érdekes feljegyzést találunk Herman Ottó-nak „A Mezőség”-ről írt értekezésében (Erdélyi Muz. Egyl. Évk. V. (1), Kolozsvár, 1869. p. 15.), ki a gyekei tavon egy hölgymenyétet (hermelint) ejtett el, mely a tóban álló „nádboglya bojtos tetejébe fekszelte be magát” s „lakását csak úszva érthette és hagyhatta el”, szorongattatva „úszva igyekezett menekülni s éppen a tó tükre felé tartott, amidőn a halálos lövés érte.”

1) Dr. Altum szerint (Forstzoologie, Berlin 1872, p. 168, 169) a nyércz Észak-Amerikában még ma is nagy mennyiségben él, habár ott is mindinkább gyérül. 1860-ban még 143855 nyércz-gerezna került onnan forgalomba, míg 1871-ben már csak 55700 darab. Megjegyzendő azonban, hogy az észak-amerikai nyércz (*Putorius vison* Briss.) egészen más faj, nem azonos az európaival. Az amerikai és európai nyérczfajokon kívül még négyet ismerünk; ezek közül egy Szibériát és Chinát s egy faj Japánt lakja (Trouessart, Catal. Mammal., fasc. II. Berolini, 1897. p. 234—274).

2) Dr. Altum-nak az az értesülése, hogy Tirolból, illetőleg Felső-Olaszországból még most is évente mintegy 30 bőr jön forgalomba, aligha hiteles. Tirolban egyáltalában ismeretlen (Dr. Mojsisovics Ág. „Das Thierleb in österr-ungar. Tieflebenen. Wien 1897, p. 160) s Olaszország faunistái, pl. Bonaparte (Icon. Faun. Ital., Roma, 1832—41), Cornalia (Fauna D'Italia Mammiferi, Milano, 1872) stb. soha sem láttak olaszországi példányt.

csak hogy az bizony régen lehetett, mert hazai írónk már egy félszázad előtt is mint nagy ritkaságról emlékeztek meg róla. — Petényi Salamon¹⁾ 1854-ben így ír: „A vidra-menyét igen ritka és hazai faunánkban nevezetes állatka, mely állítólag a hegyi patakokban, pl. a Poprád-, Vág- s Garamban itt-ott előfordulni én azonban soha se részesültem azon örömben, hogy tudományos vizsgálataimra s nemzeti múzeumunk számára azt megszerezhettem volna.“ Hanák János²⁾ 1848-ban hangsúlyozza, hogy „Honunkban a Poprád, Hernád, Vág és Garam partján mint nevezetes ritkaság fordul elő s legújabbban Túróc vármegyében találtatott.“ Frivaldszky Imre³⁾ 1865-ben csak ennyit tud róla mondani, hogy felső Magyarország folyói és hegyi csermelyei közelében, nevezetesen a Vág, Hibicza és Garam mentében már nehányszor találtatott. Jeitteles⁴⁾ tanúsága szerint a 60-as években Pohorélla környékén, Gömörmegyében, még előfordult s egy Zólyom megyében, Jaszena mellett elejtett példány a bécsi császári múzeumba került. A Nemzeti Múzeum hat kitömött példány birtokában van. Ezek közül 4 darab (és pedig két fiatal nőtény és egy fiatal hím és egy öreg nőtény) 1845-ben néhai báró Révay György volt túróczmegyei főispán ajándékából került a Nemzeti Múzeumba s az egykorú följegyzések szerint a gáderi erdőben 1842-ben lövetett; az ötödik példányt (egy öreg hím) 1851-ben Huszár Antal, a jaszénai vashámor gondnoka fogta Jaszenán (Zólyom megyében) egy pisztráng-patakban; a hatodik, feltűnően sötét színezetű öreg hím példányt pedig 1873-ban Máramaros megyéből, Királymezőről szerezte a Nemzeti Múzeum. Máramaros megyében még később is észlelték, amennyiben Kardos Károly 1876-ban Sugatag vidékéről említi.⁵⁾ A Királyhágón túli részekből mindössze két adat áll rendelkezésünkre s nagyon kétséges, hogy manapság egyáltalán előfordul-e még Erdélyben. Bielz Ede⁶⁾ szerint Stetter F. W. 1854-ben a Maros partján, Dédács közelében (dévai kerület) lőtt egy példányt, melyet a szebeni természettudományi társulat múzeumában őriznek s hogy valamikor a Szamos partján is élt, bizonyítják azok a csontváz-töredékek, melyeket dr. Koch Antal Kolozsvárotól egy kavicsbánya párkányagyagjában, két méternyi mélységben fedezett fel.⁷⁾ — A legújabb keletű hiteles följegyzés Koczán Antaltól ered⁸⁾, ki a nyérczet Árva megyében, Zakamencz környékén személyesen észlelte. Dr. Lendl Adolf dermoplastikai intézetébe az utóbbi nyolcz év alatt mindössze két magyarországi nyérczet küldtek kitömésre, ezek közelebbi termőhelyeit azonban nem ismerjük; az egyik Máramaros megyéből való. — Életmódjáról ugyan számos ész-

1) „Pár szó az emlősökről általában s a magyarhoniakról különösen“, Magyar Orvosok és természetvizsg. IV. nagygyűl. évk. 1844, I. p. 11.

2) Természetrájk, Pest 1848, p. 85.

3) „Jellemző adatok Magyarország faunájához“, a m. tud. Akad. Évk. VI. (IV), Pest 1865, p. 9.

4) „Prodr. faun. vertebr. Hungar Super.“ Verh. Zool.-bot Ges. Wien, XII. 1862, 268 p.

5) Máramaros vármegye egyet. leírása, Budapest 1876, p. 213.

6) Fauna d. Wirbelth. Siebenbürgens, Hermannstadt 1856, p. 13.

7) „Új adatok a Kolozsvár-vidéki diluviális fauna ismeretéhez“, Orvos-Természettud. Értesítő, Kolozsvár, XIII. (1) 1888, p. 16. tab. III., fig. 4., 5., 6.

8) „A Magas-Tátra északi oldalán élő emlősökről“, Természetrájk Füzetek XI, 1887/8, p. 6.

lelet áll rendelkezésünkre, azonban ennek daczára sem alkothatunk róla oly világos képet, mint más gyakoribb állatról. — A nyércz többnyire éger- és fűfákkal szegélyezett folyók és tavak szakadékos partján s nádasok szélén tartózkodik. Életmódja annyira a vízre utalja, hogy éjjeli kóborlásaiban is mindig a víz közelében marad, még ha be is fagyott. Természetes, avagy magaásta, sűrű gyökérzet közé rejtett parti lyukakban lakik és vaczkából több kijárót készít a víz felé. Nappal tisztán tartott vaczkában lustálkodik, éjjel zsákmánya után jár. Épp oly nyughatatlan, kóborló természetű, mint a vidra. Rendkívül fürge, ügyes úszó; nyugtalaníttatva hanyathomlok függőleges irányban rohan a vízbe, de más-különbén csak prédája kedvéért keresi fel a vizet s nem tartózkodik benne oly közönségesen, mint a vidra. Csapája a görényéhez hasonló, nyoma többnyire határozatlan, a görényétől alig eltérő, mert a félúszóhártái sem a friss havon, sem a lágy iszapon nem nyomódnak le tisztán. Mégis van egy ismertető jel, melynek alapján csapáját a görényétől könnyen meg lehet különböztetni; helyenkint ugyanis a hó alá megy s csak 20—30 lépésnyi távolságban jön felszínre. A görény nem tesz így s e jel biztosan elárulja a nyérczet.*) — Legfőbb tápláléka a rák, a hal és a béka, azonban az apró emlősöket, vízi madarakat és tojásaikat s a vízi rovarokat sem veti meg. Prédáját többnyire vaczkában költi el. — Állítólag márcziusban pacsmagol s a nőstény 3—6 fiat vet, melyek következő tavaszon teljesen kifejlődnek. Hanák szerint „tavasszal pandalában (vaczkában) 6—7 kölyköt találni“. — Gereznája télen-nyáron egyaránt becses. Ha megfogjuk — mondja *Hanák* — pészmaszagot ereszt, de azért húsa nem kellemetlen bűzű. Az erdészetre s mezőgazdaságra teljesen közömbös, legfeljebb a rákász s halászmesterségbe nyúl bele nem éppen kívánatos módon. Kártékony-sága azonban — már csak ritkaságánál fogva is, alig jöhet számba s ha nem akarjuk, hogy hazánk faunájának ez az érdekes alakja is csakhamar a törté-riai nevezetességek közé tartozzék, a legnagyobb kímélettel kell iránta viseltetnünk.

Kártékony-ság tekintetében semmivel sem áll a görény mögött, sőt talán még ennél is vérszomjasabb, borzasztóbb kis dúvad a **hermelin** (hölgy v. nagy-menyét = *Mustela Erminea*). Oly kártékony ugyanis, hogy oly helyeken, hol gondos irtás által fölszaporodása elé gát nem vettetik, a hasznos vadállomány elkerülhetetlenül a legnagyobb mérvű csökkenésnek, sőt esetleg végpusztu-lásnak néz elébe és — ami majdnem hihetetlenül hangzik, nemcsak hogy az apróvad-félék, hanem még az *őzállomány* is veszélyeztetve van általa. Mintha csak ismerné ez az alattomos kis zsvány a más-különbén fürge őzek mélyen alvó természetét, esetről-esetre mindig álmukban, orozva támadja meg őket, még pedig mily hajmeresztő kegyetlenséggel, az igazán borzasztó! A gyanútla-nul szunnyadó szegény állat közvetlen közelébe lopózkodván ugyanis, oly gyor-san, mint kipattanó aczélrugó, a nyakára ugrik és a nyakesigolyákba beleharapva magát, ott csüng-lóg kegyetlen kitartással, folyton mélyebbre éve, marva bele magát a nyakizmokba s ily módon mindaddig gyötri a fájaldalmában szinte örül-

*) Hensel R. „Zum Vorkommen des Nörc“, der Zoolog-Garten, Frankfurt a M. XX. (2) 1879, p. 38.

ten száguldozó vadat, míg az össze nem rogy s ily módon meg nem öli. Hasonló módon szokott a mezei s tengeri nyúllal is elbánni. Általában a nagyobb vadfajokat és a szárnyasvadféléket is, mindig álmukban lepi s öli meg s ily módon sok fajdféle (még süketfajd is), fogoly, fürj, pacsirta és más madár lesz e vérszomjas fajzat könnyen szereztet prédájává. De nemcsak a már létező szárnyas (törzs) vadállományra veszedelmes a hermelin, hanem e mellett még a szaporulatot, tehát a vad tovább tenyésztését is fenyegeti, a mennyiben ugyanis egyike a legkérlelhetlenebb fészekfosztogatóknak, tojásszűrösölőknek és fiókvad-irtóknak. — Hasonlóan, mint a nyusztok, fára mászik és képes egyik fáról a másikra ugrani, ennél fogva a fán fészkelő madarak sincsenek biztonságban tőle. Patkányt, egeret, vakondot s eféle állatokat csak szükségből fogdos magának és éppen nem látszik hivatásához tartozni a féregpusztítás. — Vadászatai alkalmával szintén a homályt szereti, hogy észrevétlenül lappanghasson; ehhez képest (kivált bizonytalanabb helyeken) leginkább reggeli és esti szürkületkor s holdvilágos éjjeleken szokott vérengző kalandok után járni, csöndes falvakban azonban nappal is fürtet zsákmány után. — Ami tartózkodási helyét illeti, erdőkben, réteken, sánczokon, partoldalokban, lyukakban, épületekben, általában mindenütt tartózkodik; télen csűrök és pinczékben is megfordul, általában főleg emberi lakok körül lappang. — Párzasi ideje márcziusra esik. Majd mindig található egy hímet és egy nőtényt együtt; ennél fogva föltehetni, hogy e kis dúvad monogamiában él. A nőtény majdnem 5 hétig hasas és 3, egész 8, sőt néha 10 kölyköt is vet, melyek kezdetben vakok. — Leginkább faüregben, kőrákás alatt, vagy vakondtúrásban szokott lekölykezni, vaczkát azonban előbb moha, tollak stb. segélyével jó puha alommá készíti el. — A hermelin igen szereti, óvja, dédelgeti és rendkívüli módon félti fiait, ugyannyira, hogy ha teljes biztonságban nem látja őket, más vaczkot keres nekik és egyenkint hordja oda őket. — Négy hónap leforgása előtt nem igen szokta a hermelin elhagyni fiait, melyeket egereken s hasonló apróbb állatokon tanít be a ragadozásra. A kicsinyek, mielőtt az egeret megennék, hosszú ideig macska módjára játszadoznak vele. — Végül megemlítendő még a hermelinről, hogy az egyike a legügyesebb és legokosabb állatoknak, ennél fogva nem egykönnyen lehet rászedni. E mellett rendkívül figyelmes, éber, kígyóhajlékonyságú, gyors és kitünő látású dúvad, a mászásban is mester, még pedig annyira, hogy a legenyesebb fára is fel tud futni, mint a mokus. Láttam, hogy úszni is tud, még pedig csodálatos könnyűséggel. Hangja füttyszerű, mint a cziczványoké. Téli (hófehér) bőre, kicsisége daczára is, értékes holmi. A hermelinnek — a vadállomány szerencséjére — igen gyenge és rövid élete van, ritkán él tovább 6 évnél.

A hermelintől életmódjára, természeti szokásaira nézve, az általánosan jól ismert u. n. **kismenyét** (menyétasszony Zala-, Vas- és Somogy-megyében; *Mustela vulgaris*) semmi eltérést sem mutat és szintén mint amaz, lehetőleg vérszomjas egy teremtmény, átka a házi szárnyasoknak s apróvad-féléknek egyaránt. Szintoly gyors, ügyes, éber és ravasz, mint a hermelin, az őzekre azonban nem veszedelmes (?). A gazdák és birtokosok szívesen

tűrik e kis állatot és pedig joggal, mert ez nemcsak a mezőn irtja az egereket, vakondokat, bögölyöket stb., de a házban is szorgalommal üldözi a patkányokat és az egereket; préda-szomja pedig oly nagy, hogy akkor is, midőn legkevésbé sem éhes, ha szerét teheti, megöli zsákmányát s fekvé hagyja. Néha az is megtörténik ugyan, hogy egy-két tyúk megölve, fej nélkül, vagy torkán keresztül harapva találtatik az udvaron, vagy hogy a gazdaasszony az ízletes tojások helyett a fészekben csak egy egész apró nyílással ellátott tojáshéjat talál, vagy hogy a galambdúczból néha egypár fiókgalamb eltűnik; de ezen rablások vagy egész más ragadozóknak tulajdoníthatnak, vagy ha esetleg a menyét tetten éretik is, szívesen elnézik neki a kisebb rablásokat, tudva, mily pusztítást végez a patkányok és egerek között. Másképp bírálja meg azonban a vadász a menyét rablásait. Akinek alkalmá volt fényes nappal a mezőkön keresztül egy nyulat száguldani látni, melynek torkába egy menyét beleharapódzott, vagy a ki a galambdúciban észlelt nyugtalanság okát kutatva, ott a tojásain ülő galambot egy menyét által látta lefogva, vagy aki az eresz alatt fészkelő kisebb madarak nyugtalan röpködése és aggodalmas kiáltozásai által figyelmessé téve, ezek fészke fölött a széles fejű és fekete szemű menyétet észrevette, az okvetlen kiábrándul abból a nézetből, mintha a menyét által okozott haszon csak arányba is hozható volna azzal a kárral, melyet e kis rablógyilkos okoz. — A menyét, hasonlóan, mint a hermelin, a nagyobb állatokat szintén álmukban szokta meglepni s nyakukra ugorva, nyakcsigolyájukba harapja be magát. Ilyen módon öli meg a vaczkában szundikaló nyulat vagy a tojásain ülő foglyot, sőt a faldokat is. Persze, hogy a nagyobb madarakkal — mint például a faldokkal is — nem egy könnyen tud megbirkózni, hanem azért mégis biztosan zsákmányává lesz az a vad, amelybe egyszer beléragaszkodott, habár a levegőben viszi is az fel testén, mert még nem volt rá eset, hogy az ily szárnyasvad (fogoly, fald vagy más egyéb vad) visszatért volna fészkehez. Általában azon állatok (szőrmeések, vagy tollas vadak, külömbiség nélkül) okvetlen veszve vannak, amelyekbe egyszer a menyét beleharapta magát, mert nincs rá mód, hogy megszabadulhatnának tőle a maguk erejéből. Láttam egy ízben, hogy a szemétdombon kaparászó kakasra vetette magát a menyét s ennek nyakába úgy belecsimpeszkedett, hogy a megrémült házitollas, bár megfeszítette minden erejét, még sem volt képes magát a kis ellenségtől megszabadítani és ha segítségére nem rohannak és seprűvel el nem verik, menten annak áldozatán esik. — Szinte hihetetlennek látszik, hogy jelentéktelen kicsiségéhez képest a menyét mily bátor, sőt vakmerő állat, úgy, hogy még a legnagyobb ebbel is szembeszáll, ha megtámadja, a szemének ugrál és czudarul megmarja, ha elérheti. A nagyobb orvadaraktól sem riad vissza, bátran szembeszáll és megmérkőzik velök, sőt sokszor meg is szalasztja és elűzi őket prédájukról. Mindamellet a praktikusab ragadozók, különösen a kisebb fajú sasok és legkivált a hó-ölyv (*Archibuteo lagopus*) gyakran meglakoltatják szemtelen vakmerőségeért; azonban vele szemben, ha küzdésre kerül a dolog, még a legerősebb orvadar is nagyon óvatossá válik és a viláért sem ereszti közel a testéhez, nehogy a nyakába harapja be magát; azért is elővigyázati okból mindig a légből lecsapva támad az orvadar e kis szőrmeésre, mely,

mint valami miniatűr oroszlán, erősen a földhöz lapulva s onnan a kellő pillanatban aczélrügöként föl-fölpattanva, fogadja a szárnyas ragadozó akcióját. — Ami a menyét tartózkodási helyét illeti, hasonló helyeken tanyázik, mint a többi menyétfélék. Leginkább köveken, falakon, sánczokban, szántóföldeken (lyukakban), továbbá kőrakások között, sövénykerítések alatt s más eféle helyeken szokott lappangani; télen fölkeresi a csűröket s istállókat is. — Mozgásban való ügyessége és nyúlékonyságnál fogva a legkisebb repedésbe és lyukba behatol, mit legerélyesebb óvrendszabálylyal sem lehet megakadályozni. — Említett tulajdonsága mellett még ügyes famászó is a menyét, azért a fán fészkelő madarak tojásai és fiókáira nézve is rendkívül veszedelmes. — Évente kétszer fiadzik és első párzási ideje ápril hónapra esik. Fészkelési helye (vaczka) rendszeren ócska falakban, kőrakásokban vagy odvas fákban van s gyapjú, toll és puha mohával van bélelve; vaczkában rendszeren 3, 5—6, egész 8 kölyköt találunk, melyek rendkívül hosszú ideig szopósak s május elején rendszeren még vakok. — Ha a menyét fészket nagyon megközelítjük, vagy ha esetleg kutya téved fészke közvetlen közelébe s azt a menyét észreveszi, úgy első pillanatban dühös sziszegés közt kirohan odújából, azután első fölindulása csillapultával, vagy ha üldözni kezdjük, a lyukakon és repedéseken ki- és beszaladgál, féltve fiait, ezeket biztonságba helyezni iparkodik. És csakugyan, ez a legfőbb gondja. Ugyanis amint a menyét észreveszi, hogy az ellenség távozott, rögtön fészkebe siet s pár pillanat alatt megint kijön, szájában 1—2 fiatallal, melyeket azután biztosabb tanyába apportiroz. — Fiatalon elfogott s teljesen felnevelt menyétek igen megszelídülnek, csak nem szabad őket nyers hússal táplálni, mert az rögtön föléleszti vérszomjukat. — Azt hiszem, fölösleges a vadóvnak e vérszomjas rablók pusztítását ajánlanom, hiszen mindnyájunknak lehetett alkalmunk ezen ravasz ragadozóknak üzelmeiről meggyőződni, de ha nem, kísérjék csak egy kissé figyelemmel életmódjukat s megvagyok győződve, hogy irtásukra minden eszközt fel fognak használni s hogy fogoly- és nyúlállományuk mindjárt szebben fog állani, mihelyt a lőjegyzékekben több menyét lesz kimutatva.

Apróvad-állományunk vérszomjas pusztítói közt a legkártékonyabbak között foglal helyet a **nyest** (kövinyest = *Mustela foina*). Baromfit, szárnyasvadat, apró madarakat egyaránt rabol; ingyencz falatja a tojás. Nemcsak éhségből, hanem gyilkolási vágyból, telhetetlen vérszomjból is zsákmányol, miért is mindent megtámad, ami csak eléje akad, így az apróbb emlős állatokat (egeret, hörcsögöt stb.) is zsákmányul ejti; ezenkívül növényi anyagokat: gyümölcsöt, fariügyet és bogyókat is eszik, sőt a rovarokat sem veti meg, valamint a halat is szereti, hanem a dögöt talán még a legnagyobb szükségben sem érinti. A nagyobb szárnyasvad-félét (fajdot, fázánt stb.) róka módjára belopja s a nyakába harapja magát. Megesik, hogy a megtámadott erős szárnyással hirtelen végezni nem bírván, az felemelkedik és a nyestet csüngve czipeli magával. Amint azonban a nyestnek sikerül lassan a légsőt átrágni, a szárnyas ereje is megtörik és lehanyatlik. — A mélyenálvó őz torkára épp úgy ráveti magát a nyest s hurczoltatja vele magát, rajta csüngve, mint a hermelin. Egyébiránt csak kora hajnalban, este és éjjel jár zsák-

mány után, a nappalt összegöngyölödve, alvással tölti. Leginkább 8—10 óra között este és éjjel után 1—4 óra között vonul ki rablókalandjaira, amit jó tudni a hivatásos vadásznak! Váltóját s fel- és leszálló helyét mindig pontosan betartja s ok nélkül helyét nem változtatja. — Képességei és érzékei igen kifejtettek; rendkívül ügyes mászó, jóltud úszni s olyan nagyszerűen s merészen ugrik, — kivált veszély esetében, — hogy szinte a hihetatlenséggel határos és mindig talpra esik, mint a macska, — anélkül, hogy valami baja esnék neki. Futása ugrásszerű, de nem valami gyors; a mászásban sokkal nagyobb mester; a símára gyalult oszlopra is gyorsan felkúszik. Különbösen nagy álomszuszék és sajátságos tulajdonsága a szertelen izgatottság szokatlan zaj, égiháború, vagy nagy veszély esetén. Ilyenkor az ijedtségtől és félelemtől szinte elbódul, vakon rohan ide-oda, szóval úgy elveszti a fejét, hogy menedékhelyét nem találja meg s gyámoltalanságában valami lyukba vagy hasadékba dugja a fejét, azon meggyőződésben, hogy így biztonságban van. Rémségesen fél a kaszaköszörüléstől, dobolástól, kerepeléstől, lánczcsörgetéstől és minden csörgő, csörömpölő zajtól. — Tulajdonképpen hangja alig van (én még nem hallottam), hanem dühében és fájdalmában herreg, ezenkívül macska módjára fúj és köpköd. Tartózkodási hely dolgában a görénnyel sokban megegyez; változtatva használja tartózkodási helyül a sziklalyukakat, földbe ásott elhagyott róka- s borztanyát, odvas fák üregeit, mókusfészket, nagyobb madarak fészkeit; leginkább azonban a köves helyekhez látszik vonzódni, ellenkezőleg a nyusztal, mely inkább a fástanyát, a lombot, odút kedveli. Innét némely vidék vadászáinak tájszólása, az elsőt „*kövinyest*“-nek, az utóbbit „*fanyest*“-nek nevezvén. — Tartózkodási helyeül a nyest általában mindig rejtett helyet választ; de kivált telente az emberi lakokban is felüti tanyáját és főleg a magánosan álló házakat választja ez is, mint a görény és kivált elhagyott házakba, gunyhókba szereti magát elszállásolni. Megbúvik a szénapadlásokon, omladékok között, fa és rőzserakások alatt, hidak alatt stb. Természetesen, ha a házak közé veszi magát, jaj a baromfi-ólok nemzetségének, de még a galamboknak is ám! Ha másképp nem juthat a baromfiakhoz, beássza vagy berágja magát az ólba, dűczba s roppant vérengzést visz végbe a megriadt baromfiak között.)* — Megemlítem még, hogy a nyest prédáját — nagy óvatosság s ravasz, elővigyázatos, kémlelődő körültekintéssel járván úgy a földön, a bokrok között, mint a fák kinyúló ágain — kiszámított ugrással keríti hatalmába; nagyobb állatoknál mindenekelőtte a nyakat, illetve a légző szerveket iparkodik átszakítani éles fogaival, azután a nemes részeket marcangolja s ezekkel elégíti ki étvágyát. — A nyest pacsmagolási (párási) idejét abszolút pontossággal megállapítani nem lehet, de leggyakrabban februárra esik az; de a jóval későbbi párási esetek sem ritkák. A szerelmi lakzi nagy marakodásokkal jár. A nőstény 9 hétig hordozza terhét s ezen idő alatt széna- és szalmakazalokban, farakások között, rőzse alatt, füvek között, általában mindig jól elrejtett s hozzáférhetetlen helyen tollakból, szalmából s

*) Amely baromfi-ólaban vagy galambdűczban menyét üzte garázdaságát, az iránt a helyiségek iránt az állatok oly ellenszenvvel viselteknek, hogy még kifűstölés és a padlázat lúggal való felsűrolása után is nehezen szoktathatók oda vissza.

egyéb puha anyagokból kényelmes vaczkot készít magának. — A fiak száma 3—4, melyek 10—14 napig vakok s körülbelül három hónapig szopnak, de néha tovább is. A nőstény rendkívül szereti fiait, szükség esetén odaadóan ápolja, védi s nyugtalanítás esetén azonnal más helyre viszi őket. A fiak csak négy hónapos korukban kezdenek a gyakorlati élet tevékenységében résztvenni, anyjukat éjjelenként rablókirándulásaiban követve és körülbelül majdnem $\frac{3}{4}$ éves korukban lesznek teljesen önállókká és szaporodásképesekké; tökéletes fejlettségüket azonban második évükben érik el. — A nyest szintén kellemetlen bűzt képes terjeszteni, ha megszorul vagy indulatoskodik, de illata nem oly átható, mint a görényé.

A **nyuszt** (nyusztmenyét, fanyest = *Mustela martes*) szokása, természete és ösztöne ugyanaz, mint a *nyest-é*, úgy, hogy e tekintetben köztük párhuzamot vonni felesleges szörszálhasogatás volna. Alak- és kinézésre ugyan eltérnek s főleg nagyságban különböznek egymástól, minthogy a nyuszt nagyobb és erősebb is a nyestnél; de a szabad természet embere azon lényeges megkülönböztetést teszi, hogy a nyuszt torka és melle sárga, míg a nyesté fehér; ezen jelek szerint bocsájtja áruba is, az előbbi mindig s jóval értékesebb lévén. — A nyuszt a fáczánnak, fogolynak és fajdféléknek még a nyestnél is veszedelmesebb ellensége s nemcsak a fiatalokat pusztítja, hanem a tojásokban is nagy kárt tesz sőt belopja a kotló tojót is s fészken gyilkolja le. Egyébiránt nincs szárnya, vagy emlős, amelylyel csak megbirkózhatnak, hogy ment volna támadása ellen. Prédaszomja csodálatos; nemcsak éhségének kielégítése czéljából gyilkol, de sok esetben tisztán vérszomjból. Nem egy példa volt rá, hogy a rőt-vadat is megtámadta s oly módon bánt el vele, mint a nyest szokta tenni, t. i. a vad nyakán levő ütereket harapja szét, minek következtében a vad elvérzik. Hogy pedig a nyúl torkába beharapja magát, az egészen közönséges, gyakori eset e zsványfajzat életében, amely egyébiránt amily inyenc jó falatok dolgában, annyira nem válogatós, ha megszorul, amennyiben éhségtől kényszerítve, kigyóval, békával, de sőt bogyókkal is beéri. Azonban csak a legnagyobb sanyarúság kényszerítheti arra, hogy nappali rejtekhelyét elhagyja s mint a nyest szokta, a falvakba vagy egyes mezei lakokba hatoljon, a baromfiak közt szerezni magának kárpótlást. A dögre is szinte csak a legnagyobb szükségben fanyalodik rá; ellenben a méz inyenc falatja s e mellett főként a tojás. Zsákmánya után rendszeren reggeli és esti szürkületkor és éjjel jár, a nappalt faodúban, ragadozó madarak által elhagyott fészekben, sziklahasadékban, mókusfészekben stb. alvással tölti. Általában nappal ritkán jár zsákmány után és csakis nagy, jól fedő sűrűségekben, háborítatlan helyeken, ahol teljes biztonságban érzi magát. Meg kell még említenem, hogy ahol nagy őzállomány van, roppant károkat tehet e vadban, mert az egészen fiatal őzgidákra (éppen mint a nyulakra) roppant veszedelmes; de igen sok mókust is elpusztít, ahol van, mert daczára e mozdulataiban oly ügyes állatnak, a nyuszt mégis képes zsákmányul ejteni. — Növény tápanyagai közül kedvencz eledele a nyusztnak a különböző vad és nemesfajú gyümölcsfajok (száritva, aszalva vagy nyersen), továbbá az áfonya és berkenye, általában változatos étlap tekintetében a nyesttel megegyez. — Lakóhelyére

nézve a nyuszt a nagyobb kiterjedésű erdőkben mindenütt előfordul. Egyébiránt lakóhely dolgában nem igen válogatósnak látszik, mert épp úgy találkozunk vele lapályos ligetek s berkekben, mint a magas hegység fenyves régióiban. Leginkább azonban a vegyes állabokat látszik kedvelni, de azért a lomberdőben épp úgy otthon érzi magát, mint a tűlevelűekben. Az olyan elő- s középhegységi vegyes erdőkben, hol a lombos állabok a tűlevelűekkel, öreg *odvas fák* sűrű fiatalosokkal rendetlenül keverve jönnek elő, közbe jó búvhelyeket nyújtó sziklakinövésekkel, leghamarább bukkanunk rá. Lakhelyét csakis ideiglenesen változtatja, mert rendszeren mindig visszatér kedvencz tartózkodási helyére, ha az elűző ok (favágás, háborgatás) megszűnt. Különbén a nyuszt igen exclusiv, zárkózott életet folytat, amennyiben elvonultan magánosan él, elhagyatott tartózkodási térkörében. — A nyuszt pacsmagolási ideje korábbi, mint a nyesté. Rendszeren január végén, de kivételesen (igen szigorú téllal) februárban is párzik. A nőstény viselőssége kilencz hétig tart s 2—4 fiat vet, melyek 10—14 napig vakok. Csak ha fél nagyságukat elérték, képesek a ragadozásra, addig szopnak s anyjuk által láttatnak el egyéb táplálékkal.

A **vidra** (*Lutra lutra*) a vadászatra nem veszélyes állat, hanem hirhedt pusztítója vizeink halállományának. *Mehely Lajos* szerint¹⁾ „a vidra a menyétfélék családjának vérbeli ivadéka. Közeli rokona a mi kis menyétünknek, a nyestnek, nyusztnak, hermelinnek s a görénynek és valamikor, még a harmadkor elején, rokonaihoz hasonlóan, a fákon és sziklákon élte világát, később azonban a vízi élethez alkalmazkodott s ma már csaknem teljesen vízi-állat. Voltaképpen nem is egyéb, mint egy hatalmas testű nyest, mely a vízi tartózkodásnak megfelelő szervezetet öltött, koponyájának és fogzatának alkata azonban még ma is a nyesté. A vidra Európa és Ázsia legnagyobb részét lakja. Európában a lappok hazájától déli Olasz- és Görögorszáig, Ázsiában a sarkkörtől Indiáig, China- és Japánig található. Észak-Afrikában pedig Algir és Tunis vidékén észlelték. Síkságon és hegyes vidékeken egyaránt jól találja magát, ha csak megfelelő „halaszvizet“ talál, vagyis ha tiszta vízű, halban gazdag patakok, folyók és tavak állnak rendelkezésére. Az iszapos vízben nem halászhatván kedvére, ily tájakon nem is fordul elő. Így Transkaspianban, hol a nagyobb folyók a finom szemcséjű löszagyagtól zavarosak, a tiszta vízű hegyi patakok mellékeire húzódtott fel²⁾ A talaj minősége s az éghajlat nagyon csekély befolyással van elterjedésére, sokszor nagy magasságokban, sőt az örökös hó határán (a Himalájában 4000 m. tengerszín feletti magasságban) is észlelték. Hazánkban szélteben elterjedt. Hegyvidékeinek pisztrángos patakjai mentén épp úgy ismerik, mint nagy folyóink, pl. a Duna, Dráva, Olt, Maros, stb. mellékein. Alföldi folyóink mentén nem kevésbé gyakori, mint a felföldön. A Dráva s Duna összeszögelésében fekvő bellyei uradalomban a nyolczvanas években évente 10—15 pél-

1) Lásd: „*A Természet*“ 1897-ik évi I-ső évfolyamát (XI. szám).

2) Dr. G. Radde & dr. A. Walter „*Die Säugethiere Transkaspens*“, *Zoolog. Jahrbücher*, Sytem Abth. Jena 1889, p. 1022.

dányt ejtettek el, 1881—82-ben 19-et s 1892. óta mindegyre szaporodik.¹⁾ Leginkább kedveli a félreeső, meredek, alámosott partú vizeket, hol a vízbenyúló gyökérzet között alkalmas búvóhelyekre talál. Olykor kerti tavakba s malomárkokba is betéved. — A vidrának többnyire állandó lakása van. Előszeretettel tanyázik valamely természetes, vagy magaásta parti lyukban, honnan több folyosót vezet a víztükör alá s a föld színére²⁾, szükségből azonban valamely elhagyott rókalyukkal vagy partmenti fűzfaodúval is beéri. Lakását különben gyakran változtatja s kedvezőtlen vízállás vagy táplálékhiány következtében gyakran meredek és teljesen kopár vidékeken keresztül, messzire vándorol. Kóborló természetének megfelelően, több mértföldnyire terjeszti ki vadászterületét, a vízparttól azonban nem szívesen távozik. — A vidra nyughatatlan természetű, de félénk és nagyon óvatos állat. Nappal rendszeren vaczkában rejtőzik, legfeljebb sütkérezni jön ki; vadászatát éjjel űzi. Kiváló ügyességgel úszik s bukik a vízben. Mély vízben rendszeren alábukva és hátton úszva, alulról ragadja meg zsákmányát, sekély vízben valami zugba tereli a halat, honnan nem szabadulhat. Télen a jég lékein keresztül bukik a vízbe, hogy prédához jusson. Némely észlelő szerint párosával szeret halászni. — Mindenek felett való tápláléka a hal s mivel többet öl, mint amennyit elfogyaszt, halastavakban nagyon kártékony. Hal szűkében beéri rákkal, megtámadja a vízi madarakat s elkölti tojásaikat, megeszi a vízi pocskot, békát, sőt, ha nagyon felkopik az álla, növényi eledelhez is hozzányúl.³⁾ A nagyobb halat a szárazon költi el, csontjait is beleit azonban nem eszi meg; a kisebb halat úszás közben nyeli el. Gyakran abba a kellemetlen helyzetbe jut, hogy fáradtsággal szerzett prédáját más, nálánál lomhább halkedvelőkkel kénytelen megosztani, sőt nekik teljesen át is engedni. A zsákmányon lakmározó vidrát nemcsak a róka háborgatja, de különösen a rétisas (*Haliaetus albicilla* L.) támadja meg gyakran nagy hevességgel. Az alsó Duna szigetein vadászók nem egyszer voltak szemtanúi annak a rendkívül érdekes látványnak, mikor a „saskirály“ heves szárnycsapdosással iparkodik a vidrát prédájáról elűzni, emez pedig fogvicsoritva, dühös elszántsággal védi szerzeményét s magasra felszökve, egy-egy jól irányzott marással tanítja meg a szárnyas hatalmaskodót a tulajdonjog tiszteletére. A szárazon meglehetősen esetlen a mozgása, de azért elég gyorsan talpal, az ember nem érheti utól. Érzékei közül különösen szaglása nagyon éles, látása és hallása kevésbé tökéletes. Ahol nagy halastavakat csapolnak le, szaglástól vezéreltetve, gyakran mértföldnyi távolságról sereglik (?) össze a sok (?) vidra.“ — Halászni leginkább éjjel, holdvilágnál szokott; nappal nem igen jár zsákmány után, legfeljebb igen elhagyott, ember által nem háborgatott vizeken. Azonban nemcsak úszás közben, hanem lesből is zsákmányol, valamely magasabb helyről lesve prédára. Ilyen lesőhelyei a cölöpök, kiálló nagy kövek, bürük s gátak. A megpillantott prédára

1) Mojsisovics Ágost „Das Thierleben“ der österr. = ungar. Tieflebenen, Wien 1897, p. 227.

2) D. R. Altum „Forstzoologie“ I, Berlin, 1872, p. 171.

3) Dr. Giebl „Die Säugethiere“, Leipzig 1857, p. 789.

nyilsebesen veti rá magát s épp oly hibázhatlan biztonsággal megkaparítja azt, mint ahogy a levegőből élő istennyilaként lecsapó *halvágó* (*Pondion haliaetus*) a maga halprédáját szokta. — A jég alatt épp oly biztonsággal halászik, mint a nyílt vízen s beszálóul önmaga által (nyalás útján) készített, vagy a halászok által kivágott lékeket s jégmentes helyeket használja. Rendesen víz ellen úszva szokott halászni s lélekzetvétel nélkül meglehetősen hosszasan képes a víz alatt maradni. — A vidra a legkülönbözőbb időkben pacsmagol (párosodik), fő párzási ideje azonban februárra esik. A nőtények 9 hétre kölykeznek valami vízi rejtekben: padmalyokban, parti lyukakban, nádcsomókban stb. A kölykök száma rendesen kettő vagy három, ritkán négy s 9—10 napig vakok. Körülbelül 8 hétig szopnak s egy éves korukban teljesen kifejlődnek és szaporodásképesek. A fiatal vidrák mindaddig anyjuk gyámkodása alatt maradnak, míg csak önálló cselekvőképességük — önfentartásukat illetőleg — kellő mérvű kifejlődést nem nyert. — A vidranak én háromféle hangját ismerem: rendes hangja halk nevetéshez hasonlít, dühében és fájdalmában pisszeg, párzás idején pedig füttyent, a füttyentést azonban az ivarok egymás hívására is használják. — A vidra aránylag roppant erejű állat; harapása borzasztó, a rókáéval össze sem hasonlítható; fölingerelve nemcsak az ebnek, de az embernek is nekiugrik; az ebeket rettenetesen összemarja, kivált ha kölkei védelmére kel.

A **borz** (*Meles taxus*) természetrajzilag a ragadozókhöz, és pedig ezeknél szintén a menyét-félékhez tartozik, noha külseje folytán első pillanatra a medvékre emlékeztet; de hosszú vékony feje, mely ormányformában végződik s kis élénk szemei: viszont a nyestekhez állítják közelebb, valamint fogrendszere és belső szervezete is kétségtelenül a nyestekre vallanak; azonban ezen vérengző kis zsiványok hajlékonyságát, fürgeségét és azoknak kecses mozdulatait nélkülözi. — A borz*) általában nem tartatik veszélyesnek a vadállományra, mert nehézkes termete látszólag (de csakis látszólag) ügyetlenné teszi a vadászatra. Ha azonban e húsevő ragadozónak életmódját figyelemmel kísérjük, ki fog tűnni, hogy főleg tavasszal, amidőn a fejletlen vad-fiókokhoz borzügyességgel is hozzáférhet, annyi kárt tesz a vadállományban, hogy a vadász pardonjára legkevesebb igénye sincsen; ezenkívül hivatott fészek-fosztogató; felkeresi ugyanis a foglyok, fajdok, fácánok s egyéb földön fészkelő madarak fészkeit és pusztítja azok tojásait s a fiatalokat. Általában körülbelül igaznak látszik az az állítás, ha borz egyszer húst izlelt, mindig eme táplálék után vágyik s az ily borz-példány a vadállományra igen veszélyes. Látszólag ügyetlen termete üldözésre ugyan nem igen alkalmas, de azért kétséget sem szenved, hogy e végre a természet által mégis el van látva képességekkel, mert számtalan a példa, hogy nyúl-süldőket, sőt őz-gidákat is pusztít, melyeket tanyájukon lep meg. Nem egyszer találtam felbonczolt borz gyomrában 4—5 nyúl és fogoly maradékait! — Különösen a fácánosokba vetődött borzok igen veszélyesek; van reá eset, hogy egy éjen át 38—40 fácán-tojást elpusztít a fácánosba vetődött borz. Mihelyt

*) E leírást a „*Vadászlap*“ egy régebbi (1894-ik) évfolyamban „*A borzról és a menyét-félékről*“ cím alatt közölt értekezésem után adom.

fácán-fészekre akad, a tojásokat első lábainak karmaival összenyomja s így lakik jól a folyadékkal, esetleg már a tojáshéjban levő fiakkal. — Említettek-től eltekintve, a borz táplálékát főleg növényi anyagok képezik: gyökerek és erdei magvak, továbbá burgonya, kukorica, szarvasgomba, bogyófélek, gyümölcs, kivált szilva, szőlő, mely utóbbit annyira kedveli, hogy kedvéért messzire elmegy s szőlőérés idején megtörténik, hogy teljesen eltűnik valamennyi borz az általuk lakott vidékről s szőlőtermő vidéken tartózkodik. Őszszel leginkább makkot, vadgyümölcsöt, répát, borsót és kukoriczát eszik, melyekből vaczkába is szokott készletül hordani. A növényi táplálkozás mellett azonban jár egerészni is, e mellett passionátus kigyóvadász és kivált a mérges kigyókat vadássza nagy szenvedélyvel, de nem tartja izetlennak a sáskát, csigát és apró rovarokat sem, mely utóbbiakat a földből is kikaparja. Őszre élelmiszerekkel gazdagon ellátja éléskamráját. — Táplálékából kitűnik kártékonyága, habár be kell azt is vallanunk, hogy egerek és rovarok pusztítása által némi hasznot is hajt. Késő őszszel, midőn a borz legkövérebb, súlya gyakran meghaladja a harmincz fontot is, sőt a 40 fontosak sem éppen ritkák. Néha 6—7 font zsiradék kerül ki egy-egy példányból. Általában a késő őszszel és télen lövöttek oly kövérek, hájasak, hogy például bőrük lerántása a bőrhöz tapadó háj miatt csak nagy nehezen sikerül. Zsírját sokan eledelül használják, sőt gyógyszerként is szerepel; többnyire azonban mint faggyú lesz elhasználva. Tapasztalásom szerint a borz-zsír hasonlósága gémzsisírral, egy kevés tiszta faolaj és glicerinnel s végre némi sárgaviaszszal jól összeolvasztva, a legkitűnőbb kenőcsül használható a vadászeszmák teljes vízhatlanná tételére. A borz húsát és pedig nevezetesen a hátrészből kivágott szeleteket, mik a háj alatt a hátgerinczet fedik, a legjobb ízű sült gyanánt dícséri sok vadász; mint mondják, izre nézve nagyon hasonlít — szagától eltekintve — az ürü húsához; különösen a borz-sonkát mint gourmand-falatokat dícsérik, — miben természetesen nem mindenki ért egyet. Az én tapasztalásomból annyit mondhatok, hogy a borz ugyan legkevésbé sem undorító, legkisebb szag nélküli, rendkívüli tiszta állat és gyönyörű fehér húsa van, mindamellert sültje bizony legkevésbé sem tartozik az ingyencz-falatok közé, mert vadlábé tételén, oly vad-szagot kap, hogy a legnagyobb idealista is orrfintorítva fordul el tőle (persze jó gyomrú emberről van szó). — Télen és késő őszszel elejtett borz bundájából igen alkalmas vadász-tarisznya készül, de vízhatlan tulajdonságánál fogva takarók készítésére is használják, szőrét pedig ecsetek és keféknek dolgozzák föl. — A borz hazája Európa és Ázsia. Nálunk meglehetősen elterjedt állat és egyes vidékeken nem tartozik éppen a ritka jelenségek közé. Tartózkodását illetőleg a felvidéken a középhegységi erdőkben szokta felütni tanyáját. Legszívesebben tartózkodik oly erdőkben vagy köve; hegyvidéken, melyek közelében szőlők, gyümölcsösök vagy gabonaföldek vannak. Általában többnyire a vetésföldekhez közel eső erdőségekben üti föl tanyáját, hol a legcsöndesebb rejtekhelyeket választja s önvájta vaczkában magánosan tölti napjait. Vaczka készítésénél főleg arra ügyel, hogy az elrejtett legyen, épp azért szívesen tanyázik nagy kövek között is, habár ott nagy fáradsággal jár a vaczok kiásása, ámde az óvakodó állat jól tudja, hogy ott majdnem hozzáférhetetlen. Nem ritkán azonban a kevésbé

háborgatott erdők mélyén kívül, kisebb elhagyott sűrűkben. honnan éjjelenként biztosan járhat élelem után, is szokta kotorni szállását. Általában nem mindig ragaszkodik az u. n. vadon erdőségekhez; eklatáns példáját látjuk ennek Szabolcs-megyében, hol ugyanis nincs oly nagyszerű erdőség, mit vadonnak vagy rengetegnek nevezhetnénk, sőt inkább egyes elszigetelt apróbb cserjékkel s nagyobb erdőfoltokkal találkozunk, mégis van bennök borz akármennyi, mert kerti s vadgyümölcsöt, kőmény-gyökeret, fehér- és sárga-répát, bab- és borsófélét, makkot és bükköt, szőlőt s mindennemű bogyót itt is kap eleget, s mert róka-szállás alakú vaczkát a renyhe s aluszékony magánzó a nyíri homokban sokkal kevesebb fáradsággal kotorja ki, mint bárhol másutt. — Tudvalevőleg a borz életének nagyobb részét földalatti üregben tölti és nappal — legalább önként — soha sem jön ki lyukából, hanem azt csak későn este hagyja el s kivéve ama gyéreseteket, midőn élelemkeresés közben elkésvén, hajnalhasadtakor valamely útban eső menhelyet keres magának, nappal sohasem mutatja magát. Valóságos vadász-szerencse kell hozzá, hogy kopózás vagy hajtás közben a vadak eme legfélénkebbje a vadász elé botoljék, mert ugyanis az első hajnali szürkület rendesen visszaüzi barlangjába. Tavasszal és nyáron át korábban, kevéssel naplemente után szokott előtűnni s kora hajnalig kóborol, mialatt néha 2—3 mértföldnyi területet is becsatangol; így aztán megesik, hogy jó messze elkalandozván tanyájától, a hajnal meglepi s ilyenkor — mint már említém — nem mer visszatérni lyukába, hanem valami faodúba veszi magát, hol aztán a napot tölti, ha vadász-ebek ki nem zavarják, vagy meg nem ölik. Egyébiránt ami a borz előbúvását illeti, e remetetermészetű állat úgy látszik csak akkor hagyja el tanyáját, midőn már nagyon kiéhezett. Azért borzzal találkozni lesben is, a legnagyobb ritkaság közé tartozik. — Ősszel, mikor elkövéredve, kissé elnehezült s téli szükséglettel is már ellátta magát, több időt szentel az édes semmitetésnek és csak éjfélkor távozik, sőt ha az idő nagyon kedvezőtlen vagy kutya járt vaczka közelében: két napig sem dugja ki az orrát. A borz gyávaságig félénk állat lévén, annyira, hogy saját árnyékától is megijed, midőn esténként kibúvik odvából táplálék után nézni, a nevetségig óvakodó magaviseletet tanúsít. Minden 5—6 lépésnyi távolságban megáll, orrát magasra emelve szimatol s aggodalmasan kémkedve körültekint. Néha megriadva egyszer megáll s aztán kételkedve, csöndesen bukdácsol tova, minden perczen készen arra, hogy az útjába eső cserjében elrejtőzzék. Vaczka készítésénél nagy tekintettel van a kényelemre s az az ügyesség, melyet a hely kiválasztásában és a vaczok elkészítésében tanúsít, nem közönséges értelmi képességről tanúskodik. Búvóhelye, vagyis barlangja több osztályt képező mély lyukból áll. Van neki nyári és téli lakóhelye, utóbbi jóval mélyebb és esőmentes helyen épült. A vaczokhoz mindig több bejárat (alagút) vezet, melyek rendesen délszak felé nyílnak s melyek némelyike harmincz láb hosszúságú. Ezenkívül szokott lenni 1—2 menekvésű rejtett kijárat, melyeket meneteknek nem használ, nehogy azt nyomai által elárulja. A menetek összetalálkozó középpontján van a katlan-alakú vaczok, a sajátképeni lakás, mely gondosan el van látva szelelő lyukakkal is. Fekhelyét fűvel, mohával szokta kirakni s ebbe soha sem piszkít, hanem külön árnyékszéket tart.

Azt mondják, praktikus vén róka, ha a borz lyukát el akarja sajátítani, mogorva erdei remeténket leggyöngébb oldaláról támadja meg, mely a rondaság gyűlölete. Titokban belopódzik a vaczokba s azt bemocskolja, mit addig ismételt, míg a borz morogva, békétlenül, de mégis örülve, hogy menekszik a furfangos kalandortól, otthagyja saját lakását. Érdekes a magyar vadászok ama hiedelme a borzról, hogy annak nyáron át kilencz kamrája van, oly helyen, hol a föld alsó rétege tiszta homokból áll. — A borzlyuk a majdnem kerekszájadéku rókalyuktól könnyen megkülönböztethető. Valamivel öblösebb bejárással bír, mint az; szájadéka felül kissé keskenyült, illetve ívezett (bolthajtásszerű), mely üredék formára nézve sokat hasonlít az Alföldön használatos úgynevezett *előtéhez*. — Különöségként előfordul néha, hogy a borz együtt lakik a rókával, azaz egy föld alatt, amennyiben közös kijáratral bírnak, de külön vaczkot foglalnak el. — A borznak évi életfolyására nagy hatással vannak a különböző évszakok és az ezekkel összefüggésben levő légköri változások. Életműködésének tetőpontját július végével éri el; mihelyt azonban néhány lehulló sárgult falevél a természet hanyatlását jelzi, a borz életében is változás áll be, aminek első jele a vedlés, mely a hímnél kezdődik hamarabb. Ez az az időpont, melytől kezdve a borznak mozgékonyági kedve mindinkább csökken, a nyugalmat kedveli, egyszóval az izmok és idegek működése lassú hanyatlásnak indul. Ez az ellomulás — mint fogságban tartott borzoknál tapasztalhatni — október elején annyira erőt vesz rajtok, hogy ködös napokban 16° C mellett is alig hagyják el fekvőhelyüket. — Az emésztés s általában a tengéleti szervek működése azonban mit sem változik, az étvágy megmarad, sőt az állat hízni látszik. Október utolsó hetében, vagy november elején a vedlés be van fejezve. Még novemberben vagy legkésőbb december közepén, midőn az idő hidegebbre fordul, új mozzanat áll be: a szimpatikus idegek is elvesztik fogékonyágukat. Ennek jele — mint fogságban tartott borzoknál tapasztaltatott — az, hogy a borznak étvágya megromlik, érintetlenül hagy olyan tápszereket is, melyeket azelőtt jóízűen fogyasztott el, lassan rág és a kemény eledelt otthagyja. Alig lehet őket evésre kényszeríteni s akkor is csak felét vagy harmadát fogyasztják el az előbbi mennyiségnek. Ködös időben két-három napig sem nyúlnak eledelhez és még az ilyen koplalás sem szerez nekik étvágyat. Újabb észleletek szerint (melyeket *Herbst* tett) a szimpatikus idegrendszer hanyatlásának normális időpontja december közepére esik. Ez az az idő amikor az életműködés eléri legmélyebb fokát és ez eltart decemberben, egész januáron át, február közepéig, mely időtartam alatt a szabadban élő borzok vaczukba vonultan henyéléssel töltik idejüket, nagyobb hideg beálltával azonban téli álomba merülnek, vagyis inkább zibbadásba esnek, de nem merevednek meg, mint a többi más téli álmát alvó állat. Ilyenkor mint a kutya összezsugorodnak, fejüket előlábaik közé fektetve. Az, hogy a borz télen át a farka tövén levő mirigyből saját zsírt szíva táplálkozik, épp oly mese, mint az, hogy a medve télen éhsége csillapítása kedvéért nyalja talpát, melyet különben azon egyszerű oknál fogva cselekszik, mivel őszön át talpai a rátapadott sártól megkérgesednek s felcserepesednek, mi égető fájdalmat okoz s annak enyhítése végett nyalogatja épp úgy, mint a vadászeb is szokta tenni. Február közepén,

amikor a természet új életre ébred és újra kezdi félbehagyott működését, akkor áll be a borz életműködésében is a változás: visszatér az étvágy, mozgása kezd élénkülni s lágy idő beálltával néha előbúvik rövid időre (ez néha januárban is történik és állítólag ivás végett távozik fekhelyéről), de állandóan csak márcziusban hagyja el vaczkát, még pedig vázzá soványodva; rendes téli alvása azonban február közepéig tart. Áprilisban a nemi élet ösztöne is kezd feltűnni, melynek folytonos növekedése — május és júniusban — nagy hatással van a borzra, egész lényének energikusabb kifejezést kölcsönöz. A párosodás ideje alatt érik el az összes életerők működésük tetőpontját és ez fejezi be a borznak évi életfolyását. A szaporodást illetőleg, a borz monogamiában él s a párzás idején kívül nőstény és hím soha sincs együtt. Az egyes példányok elkülönített odúkbán tartózkodnak s a juliusi párzási idő hozza össze a különműteket. Kezdetben a hím a nőstényt csak odvának bejáratáig kíséri s csak később megy vele együtt oda be. — A párosodás legfeljebb 5—7 napig tart és az évnek többi szakában nem ismétlődik. A viselő állapot tartamával közvetlen adatok hiányában azt az időt kell elfogadnunk, mely a párosodás és fiadzás ideje közé esik. Előbbi augusztus 10-én, utóbbi márczius 10-én túl (február utolsó harmadától kezdve) nem szokott tartani; a magzatot tehát 7 hónapig, vagyis 210 napig hordja méhében a borz. E tekintetben tehát hasonlít a medvéhez; mely magzatát szintén sokáig — május közepétől január közepéig — tehát 8 hónapig hordja méhében. A borz fiadzási idejére szoros határt nem lehet felállítani, de mivel a borznak téli alvása február közepéig tart, a korábbi fiadzás csak ritka kivételkép fordulhat elő. Megjegyzendő, hogy Linné, Behlen, Altum-Brehm, kik a borzot leírták, a párosodás idejét a késő őszi hónapokra, november és decemberre tették. Ezen adatok helyessége felett kételkednünk kell, ha számba vesszük az állatnak életviszonyait. A borzról — mint fentebb elég bőven fejtegettem — tudva van, hogy a telet földalatti lakásába húzódva, a legnagyobb tétlenségben tölti; hihetetlennek látszik tehát és valóban alapnélküli állítás is, hogy az állat életében a legfontosabb mozzanat, a faj fentartását érzéző ösztön működése éppen arra az időre essék, amikor az idegrendszer működése a minimumra száll alá. — Tapasztalás szerint a borz három, egész hat fiat vet, melyek kezdetben vakok s anyjuk által egy külön vaczokban neveltetnek föl s nagy gonddal ápoltatnak. Eleinte az anya hord fainak táplálékot később, három-négy hetes korukban a lyuk eleibe is kihozza őket, ahol aztán komikus játékot visznek végbe. — Megemlítendő még a borzról, hogy járása lassú, látása is gyöngye, sőt rossz, de annál jobban van kifejlődve szaglási érzéke és hallása. Megszorítva bátran védekezik s a ráuszított eb testébe néha úgy beleharap, hogy az csak húsvesztéssel bir kiszabadulni fogai közül. Karmaival is nagy sebeket üthet. A borz rendkívüli szívós életű s daczára, hogy orra rendkívül érzékeny, mégis az erre mért erősebb ütés is rendszeren csak elkábítja, a nélkül, hogy megölné, mint sok vadász hibásan állítja. Legjobb a derekát eltörni s így kivégezni. — Tavasszal és néha egész nyáron át rühesek a borzok, mely nyavalyát nyilván a fondor róka viszi tanyájukba. Egyébként kitűnő tisztasága, mindamelllett, hogy hosszú vörös balhák egész serege özönlik a hájtól szinte

izzó, lágytapintatú sörtéje alatt, valóban meglepő. Megemlítem még, hogy a borz vénségére igen gyakran megvakul.

A **farkas** (*Canis lupus*) a kutya-félék családjába tartozó ragadozó. Régebben országszerte meglehetősen elterjedt, sőt itt-ott gyakori dúvad volt hazánkban, de a mindinkább terjedő kultúra, a vadászati viszonyok ősi jellegéből való kivetkezése s tökéletesedése folytán, karöltve a rendszeresebb vadóvás modern alapokra fektetett elveivel: lehetetlenné tették nálunk ősi létexistenciáját s lassanként mindinkább az ország szélsőbb határai felé szorul, így hazánkban főleg északkeleti és keleti erdőségei azok, a hol még gyakrabban előfordul, sőt egyes vidékeknek igen ismeretes lakója s óvatosságánál, valamint jó hallási, szaglási és látási képességénél fogva ezen vidékek vadászati személyzetének még sok álmatlan éjszakát fog szerezni, a míg teljesen kipusztíthatják. Említett országtájakon kívül a farkas előfordulása hazánkban meglehetősen szórványos, leginkább Erdélyben, az északkeleti és keleti Kárpátokban s hazánk délvidékén szokott még állandóan előfordulni, erős telekkel azonban egyesek a síkságokat is messzire bekóborolják, sőt kisebb csoportokban is mutatkoznak; az ú. n. „farkas-csordák“ azonban ma már nem egyebek túlzott rémregéknél. — A hazánkban előforduló ragadozók közül egyik sem képes a hasznos vadban és kivált a szarvas- és őzállományban annyi kárt tenni, mint a farkas, sőt ahol egy kissé elszaporodott, ott az őzállományra végzetes hatással lehet, amennyiben az őzeket képes majdnem az utolsó darabig kipusztítani. Táplálékát különben valamennyi melegvérű állat képezi, amelyeket csak hatalmába ejthet, szükségből még egerek, patkányok s vakondok is; főprédái azonban a barmok, ló, csikó, kecske s a szarvastól a nyúlíg minden faja a hasznos vadnak és házi szárnyasoknak, sőt az eb is gyakran áldozatul esik prédaszomjának. Farkaslakta területen szinte biztosra vehetni, hogy a kibocsájtott kopók közül egy-kettő előbb-utóbb a vérszomjas ordasok fogai között végzi be pályafutását. Különben is az eb minden időben kedvencz falatja a farkasnak, valamint a juh is. Hajdanta, mikor még a kertek alján lehetett lesni hideg éjszakákon a farkast s nem volt olyan „írmag“-szerű tünemény az alföldön, mint ma már, valóságos élő veszedelem volt a juhokra nézve s borjú nagyságú komondorokkal s juhászcutyákkal voltak kénytelenek a juhászok védekezni ellenök — amellett, hogy a karámbotnak is akadt dolga elég. Ma már a „puli“ is szépen megőrzi a bürgefalkát, mert nyoma veszett a puszták vérszomjas „férög“-jének s leginkább meseszamba megy már még a híre is neki. Hanem a havasi karámoknak itt-ott még mindig a régi vérszomjas látogatója a farkas s bizony nem ritkán ma is még óriási károkat tesz a juhnyájában, kivált ha éjente az aklokba beszabadulhat. — Az alföldön még a legszigorúbb telekkel is ritkák már a farkasinváziók, bár még most is megesik néha, hogy az éj leple alatt a tanyákat beközelítve, beássák magukat az istállókba s ropant veszedelmet okoznak az állatok között. — De nemcsak a juh, hanem a csikó és szarvasmarha sincs oly helyen biztonságban, hol farkasok tanyáznak, noha mióta a szabadlegeltetés az erdőkön megszűnt, a farkaskárok azóta a minimumra szálltak alá; de lehetséges, hogy a megjavult állapotot főként a farkasok természetes úton való nagymérvű számbeli megesőkkenésének lehet tulajdonítani, mert azok az egyes kó-

borló példányok, melyek még itt-ott feltűnnek, érzékenyebb károkat alig okozhatnak. Tényleg *egyed* farkasok valami merészebb vállalkozásra nem igen adják a fejüket; ellenben ha csoportostól vannak, számukkal együtt a merészségük is megnő. Ilyenkor szokták a marhákat s lovakat megtámadni; az embert azonban, még ha falkástól vannak is, csak akkor támadják meg, ha az éhség erre mintegy rákényszeríti őket; ugyancsak éhségükben az emberi hullát is kikezdi s a dög-höz is hozzáállnak. — A farkas rendszeren egyesével, vagy kettesével kószál, csak télen szokott csapatokba összeverődni. Zsákmányát éjjel keresi, de ha inségben van, nappal is kószál s néha az emberi lakok közvetlen közelébe merészkedik a falatért. Egyébiránt roppant félénkségénél fogva csak a legnagyobb éhség kényszere alatt merészkedik prédaszerzés céljából nappal, különösen ember által lakott helyek közelében mutatkozni. Nevezetes, hogy mikor nagyon éhes, saját fajabeliit sem kíméli a farkas. A beteg vagy sebesült farkast elkerülhetlenül felfalják vérei. — Tartózkodási helyeül leginkább olyan vidékeket választ, a melyek nagyobb vadakban bővelkednek. Tavasz felé behúzódik a nagyobb összefüggő olyan erdőségekre, a melyekben nyáron át senki sem zavarja s a melyekben az ott tanyázó vadak számára bő táplálékot nyújtanak. Mint ilyenek, az észak-keleti és a keleti-Kárpátokban első sorban is a kincstári erdők veendői számba, melyeknek óriás kiterjedésű területén viszonylag csekély számú személyzet gyakorolja a felügyeletet, a kiknek a figyelme első sorban igen természetesen leginkább a községek határai szomszédságában fekvő s az erdő-kárttevők által könnyebben hozzáférhető erdőrészekre terjedvén, az erdők belsejébe csak ritkán mehetnek. Ilyen helyeken aztán meg van a teljes nyugalma a farkasnak, itt kölykezik s emberi nyomot is csak ritkán érezvén, szabadon garázdálkodik. Egy ilyen nagyobb terjedelmű erdőben ha ki keresünk egy délnek vagy délnyugatnak fekvő meredek hegyoldalt, a mely sűrűbb fiatalossal vagy bokrokkal van benőve s ezen elindulunk merőlegesen fölfelé vagy felülről lefelé, annak oldalán biztosan találunk meglehetősen használt, kopott vad-váltókat. Ez utóbbiakon haladva, lépten-nyomon fogunk találni vaddiszno- vagy őz-szórrel, csontokkal vagy lábkörmökkel teli farkas-ürüléket. Ez a farkas *járása* vagy *váltója*, a melyet a rabló nyári vadászatai s más kalandos kirándulásai közben használ s a melyen tovább haladva, fényes nappal is megesik, hogy az ember összetalálkozik vele. Különbben a hol nincs állandó tanyája a farkasnak, a napot rendszeren rejtett helyen tölti s többnyire nagy sűrűségben, barlangokban, sziklahasadékokban, nagy kiterjedésű nádasokban, száraz ingoványok sűrűségeiben tartózkodik, de már kukoriczásban, sőt gabonában is ugrattak föl farkast. A hetvenes években Szlavóniában az erdők páfrányos sűrűségeiben vadásztuk s löttük a farkasokat. Különbben ahol farkasok vannak, — kivált hideg téli éjszakákon — mindjárt elárulják magukat messzire elhallatszó rémes vonításukkal, melynek hallatára reszketés fogja el a lovat s felborzolódik a szőre a rémülettől. Így van az ebbel is. — A farkas — a hegyek tövében lakó nép állítása szerint — nyaranta nem tesz kárt az emberek házi állatai és barmaiban, sőt egész nyáron át a pásztorok nem is látják, mintha ott sem volna; hanem a szegény vad annál többet szenved, különösen a fiatal őzgidák és vadmalaczkok, melyekkel kölykeit táplálja. — A nagy

hegyek- és erdőktől távolabb fekvő, mezőkkel és falukkal körülvett kisebb erdőségekben és előhegyekben tavasszal néha nappal is látnak még kóborolni egy-egy magányos ordast, de ez is csak ritkán tesz kárt a nyájban s azt mondják róla, hogy hím és az élete párját keresi, t. i. a nőtényt, mely kölykezni visszavonult. De a mint aztán beköszönt a szeptember, már az egész vidéken beszélnek farkasokról; egyik helyen a favágók vagy az utasok látták, a mint közelökben az úton átsurrant; másutt meg pláne a kártevéseiről is beszélnek, hogy egy disznót vagy juhot elrabolt; hol egyenkint látják, hol párosával; de ha vadásznak reá, nincs sehol. A marhákat és lovakat őrző pásztorok reggeli szürkületkor gyakran hallják üvöltését valamelyik hegyoldalban — mire a másik hegyoldal többszörösen visszhangozza a farkas-ordítást; a pásztorok ilyenkor rémületükben összeszedik s megszámlálják a jószágot s haza szöknek, hogy bennük kárt ne tegyenek. Ugyanily értelemben jelentik az éjjeli szolgálatban volt örök is, hogy „mindenfelől“ farkas-ordítást hallottak, — nem tudva persze jámbor együgyűségükben, hogy a hallott hangok legnagyobb része csak visszhang volt. — Ezek az első őszi rabló-támadásai, a mikor a szülők fiaikat rabolni tanítják. Kezdetben még az öregek maguk kerítik a prédát, de annak elfogyasztásához már a fiakat is oda hívják. Ezen időtől fogva a farkas elhagyja a rengeteget és inkább csak a falu körül fekvő, mezővel határos, kisebb kiterjedésű erdős sűrűségeket választja tartózkodási helyéül, a melyekből az öregek néha már délben kirándulnak a szabad mezőre a szomszéd községek nyájaihoz, hogy ott prédára szert tehesenek s ha ez nem sikerült, akkor lesbe állnak esti szürkületkor s a legelőre gyanútlanul ballagó őzikét leteperik, majd fiakhoz hurezolva, közösen felfalják. „Ilyen rabló-kirándulásokon sokszor az is megesik, hogy a sűrűben magukra hagyott s még tapasztalatlan fia-farkasok gyávaságuknak áldozatul esnek. Őszi szalonka-vonuláskor az ilyen lapályosabb sűrű fiatalosokban rendezett hajtásokban (a keleti és észak-keleti Kárpátokban) gyakran megesik, hogy magukra hagyott fiatal farkasokra bukkan az ember, melyek nem mernek elmenekülni s közvetlen a hajtók előtt forgolódva kerülnek a puskaelő elé“ — írja Stenka Antal, urad. erdész.*) — Egy-két hónapig tartanak az első rabló-kisérletek, persze fokozatos emelkedéssel, úgy, hogy november hónapban, a mikor már az egész család együtt jár préda után, tetőpontra hágnak gonoszágaik. S minthogy a közeledő télre a házi állatok már istállóra szorultak, vagy a vetéseken a falu körül legelnek, a vad pedig a hegységből mind az alacsonyabban fekvő erdőkbe húzódik, egészen az utóbbiakra veti magát s a személyzet reggelenkint csak az őzek maradványait találja. Csak az a szerencse még, hogy egy helyben hosszabb ideig nem marad, mert különben az egész vadállományyal csakhamar végezne. „Érdekes az, hogy milyen fufanggal keríti meg a gyanútlanul legelésző őzet egy ilyen farkas-csapat, — mit a vadász a friss havon hagyott nyomokból könnyen kiolvashat. — Téli időben az őzet sűrűben soha, vagy csak igen ritkán támadja meg, hanem hagyja őt kimenni a legelőre, vetésekbe vagy vágásba, az egész farkas-csapat pedig egymástól bizonyos távolságra széthúzódva követi a halálra szánt őzikét; legszélén mennek az öregek,

*) Vadászlap.

közepén a fiatalok — ez a hajtás kezdete. Mikor aztán a vad rájuk nézve alkalmas helyre ért s elkezdett legelni: a két szélső farkas körben kifelé kullog, majd a vad elébe kerül s ott lesbe áll, mialatt a többiek azt feléje terelik. A mint a vad így körül van véve, hirtelen támadással rávetik magukat minden oldalról, aztán pár perc múlva már élettelenül fekszik az áldozat s reggelre csak a helyszínén talált nyom, szőr és vér mesélnek a gyilkosságról. S minthogy az őzek ilyenkor nagyobb csapatokban tartózkodnak: a hirtelenül s minden oldalról jövő támadástól megzavarodva, nem tudván merre menekülni, belőlük egyetlen támadásra némelykor több darabot is lefognak az éhes bestiák. A vadász kötelessége ilyenkor a rabló-csapatot kinyomozni, mert mikor már vérszomjukat s éhségüket kielégítették, egymás nyomába lépve indulnak a legközelebbi sűrűbe, hol leginkább a hegy csúcsa körül, szélmentes helyen szoktak meghúzódni pihenőre. Még aznap délelőtt kell azonban rájuk vadászni, mert délután már kipihenve, legtöbbször tovább indulnak. Ismerve a farkasnak azt a szokását, hogy üldöztetve, garázdálkodásának színhelyétől mindig tovább igyekszik menekülni s csak 10—14 nap múlva tér ide megint vissza: a hajtást a bevonulási oldalról, nyom után menve kell kezdeni. A puskásoknak pedig az ellenkező oldalon az útjukba eső völgyben kell állást foglalni. Ha aztán ily módon csakugyan belekerülnek a hajtásba, rendszeren az öreg kan jön legelő, lassú, óvatos kullogással, közben meg-megállva körültekint, többször leül, hallgatódzik és szimatol; őt követi szintén óvatosan bizonyos távolságban a nőstény s csak ezután jönnek a fiatalok. Ha ekkor az elsőre lövés esett, a többi eszeveszetten menekül minden irányban s olyan gyávaság vesz rajtuk erőt, hogy bármilyen kis, de bátor hajtó-kutya által, akárcsak egy nyul, úgy hagyják magukat hajtani. Ezért, ha a farkas-csapat a szélső puskás felé tart, mindig tanácsos az első lövés nélkül hagyni, míg az a többi puskások valamelyikéhez ér s az utócsapatot bevárni, mert csak úgy lehet rá számítani, hogy belőlük több darab is terítékre kerüljön. A mi különben hasznos vadállományunk eme gonosz és óvatos ellenségének pusztítását illeti, az minden esetben nehéz feladat, mert ha bőven van a területen vad, akkor a mérgezés sem vezet jelentékeny eredményhez. A csalétkül kitett birka vagy lóhús mellett elmegy s rá se hederít, vagy ha azt a szarkák és rókák már kikezdték, akkor legfőleg rávizel. Ilyenkor legjobb szolgálatot tehetnek a váltóin alkalmazott farkas-vermek, mert dögöt csak akkor eszik, ha nagyon éhes. Január hónapban kezdődik koslatásuk ideje s ekkor egymással el lévén foglalva, már a vadban ismét kevesebb kárt okoznak s hamarabb felveszik a dögöt is; ez az idő legalkalmasabb a csalétkék és mérgezett falatok kitevésére. Ámbár a farkas rabló természeténél fogva télen nagyon összevissza kóborol s ennél fogva valamely biztosabb váltója ilyenkor nem igen van, mégis vannak olyan helyei, a melyeken rendszeren megfordul. Ilyenek leginkább a sűrűségekben átvezető erdei utak, hegynyergek, némely erdei tisztások s a völgyekben lévő rétek, sőt néha még a mezei utak is. Mert kóborlásának meg van mégis egy bizonyos iránya s egyik erdőszégből a másikba mindig bizonyos erdőrészen keresztül vált át. Útját mindig előre folytatja; visszafelé ritkán fordul, hanem mindig bizonyos körben járja be az egész vidéket, úgy, hogy a hol állandóan

tartózkodik, ott a személyzet egy-két napi eltéréssel már előre meg tudja határozni újból való megjelenésének idejét és érkezésének irányát, — a mi aztán igen gyakran e gonosz állatok sikeres pusztításához vezet (*Stenka A.* adatai szerint). Ami a farkas érzékszerveit illeti, azok a fejlettség legmagasabb fokán állnak: szaglása, hallása és látása kitűnő. Ravaszságban talán még a rókán is túl tesz; ereje roppant, egy őzzel avagy juhval szájában könnyedén elszalad, sőt akadályokat ugrik át és a futásban teherrel is rendkívül győzős, noha meg-megáll. Ügetésben megszakítás nélkül aránylag rövid idő alatt több mértföldnyi távolságot képes a farkas befutni. — A farkas koslatás ideje az állat korától és az időjárástól szokott függni. Az öregebb szukák rendszeren hamarabb lesznek koslatósak, mint a fiatalok s a koslatás egy-egy szukánál 14 napig tart. A koslatási idő rendszeren deczember végétől február végéig tart. Erdély keleti részében András napját tartják a koslatási idő kezdetének; ez azonban igen korai s e nézet valószínűleg onnan származik, hogy már abban az időben kezdenek itt-ott csapatosan is láthatók lenni. — Minthogy a farkasok között jelentékenyen több a kan, mint a szuka, a kanok elkeseredett élet-halál harcát vívni a nőstény birhatásáért, melyben nem egy esik áldozatul. — A szuka a koslatás után 63—64 napra kölykezik, miután előzőleg valamelyik nyugalmas sűrűségben, sziklaodúban, vagy kibővített róka- vagy borzbarlangban*) puha mohából almot készített. Kölykeinek száma 3—9, rendszeren 4—6; ezek kezdetben vörösbarna színűek, 9—14 napig vakok s miként az ebeknél, legnagyobb részük kan. Az anyaállat kölykeit a legnagyobb gonddal ápolja és védi, míg a kan ezen érzést nem ismeri, mert csakis annyiban törődik velük, hogy az első időben folyton lesi az alkalmat, mikor falhatná fel saját fiait. Erre vonatkozólag ugyan eltérők a nézetek s a kannak ezen hajlamát többen tagadják. — A szoptatási idő 6—8 hét s ettől az időtől fogva anyjuk — némelyek szerint apjuk is — bőven ellátja megfelelő táplálékkal a fiatal bestiákat s lassankint betanítják az öregek a préda fogására is. Ekkor kezdődik az apróbb vadra a legveszedelmesebb időszak, mert nemcsak eledelül, de taneszközüül is kell a fiatal rabló-nemzedéknek szolgálniuk. A következő koslatási időig a kölykök az öregekkel maradnak s ha egy évet betöltöttek, ivarérettek lesznek, de teljes nagyságukat csak harmadik évükben érik el.***) Azt állítják, hogy azon a tájakon, ahol a farkas állandóan tartózkodik, illetve kölykezik, órányi kiterjedésű területeken sem rabol.

Van még a magyar faunának egy kutya-féle ragadozója, egy jövevény, melyet nagysága és színezete szerint közepes rókának lehetne tartani, ha természetben s egész alakában nem vallana annyira a farkasra. Vadászaink közül valószínűleg többen látták, talán lőtték is, vagy legalább hallottak erről a sajátságos állatról, melyet — ahol felbukkan — a farkas és róka, vagy a kutya s a róka korcsának tartanak, de mely se nem ez, se nem az, hanem egy önálló külön faj: a **sakál** (*Canis aureus*). Ezen érdekes dúvadunknak nálunk való életviszonyairól különben nagyon keveset tudunk, sőt életviszonyai majdnem merőben ismeretlenek — s az irodalomban is nagyon kevés szó esett róla, legfeljebb egy-egy előfordulási adat a „*Vadászlap*“-ban, meg *Méhely Lajosnak*

*) Slavóniában s másutt is mindig az őserdő legrejtettebb sűrűiben találtuk tanyáját.

**) *Diezel-Mika*: „Az apróvad vadászata“, pag. 378.

„*A Természet*“-ben (1897—98. évfolyam) megjelent egy cikke, melynek alapján az alábbi vázlatos tájékoztatót közölhetem erről az érdekes jövevényről. Állatunk a magyar faunának — mint fentebb említém — nem rendes tagja s nálunk csak ritkán fordul meg, amennyiben igazi hazája a Földközi- és Fekete-tenger s a Kaspi-tó körüli országokban van, honnan messze benyomúl Afrikába és Ázsiába, egészen Kelet-Indiáig. Európai elterjedésének északi határa mintegy Curzola dalmáciai szigetnek a vonalába esik, azoban nagy ritkán Boszniában, sőt hazánk déli és középső részein is megjelenik. Így a Nemzeti Múzeumban van egy példány, melyet 1882. január 17-én Hevesmegyében, a deprői pagonyban lóttek; 1879. nov. 7-én Eszék közelében a nyárdi erdőben került egy példány terítékre, mely jelenleg a bécsi császári múzeum birtokában van, 1891-ben pedig Belyén esett egy darab, melyet a zágrábi múzeumban őriznek. Ugyanabban az évben állítólag Rumában (Szlavóniában) is lóttek egyet, de hogy ez a példány hová lett, arról nincs tudomásunk. — A sakál igazi hazájában százsámra menő falkákban kóboról s a nagyobb állatokat (pl. az antilopokat) is vakmerően megtámadja, nálunk azonban nagyobb kártétellel nem igen vonja magára a figyelmet, mert csak kisebb állatokat rabol s már a juhot és kecskéket sem igen bántja. Szükségből a dögöt is megeszi, sőt gyümölcsessel és gyökerekkel is beéri. Nappal az erdő-ségben vagy a nádasban bujkál s csak éjjelenként jár ki rablásaira, nem csodálhatjuk tehát, hogy oly ritkán kerül vadászaink szeme elé. — A sakál nagyon jó barátságot tart a kutyával, könnyen is kereszteződik vele, ami külsejűk nagy hasonlatosságánál fogva természetes is. Hangja is a kutyáéhoz hasonló, rövid, szakgatott ugatással váltakozó vonítás. Megfigyelése annál kívánatosabb, mert életviszonyai tekintetében meglehetősen homályosak ismereteink. Alaktani vizsgálatához is fontos tudományos érdek fűződik, amennyiben még mai napig sem sikerült a sakál és a farkas között minden tekintetben megálló, biztos megkülönböztető bélyegeket felfedezni. Mindössze is annyit tudunk, hogy a sakál jóval kisebb (testhossza mintegy 76 czm., farkhossza 27 czm.), gyengébb termetű, de egész alkatában, feje szabása és fogazata szerint is annyira hasonlít a farkashoz, hogy csakis — egyébként rendkívül változékony — színezete alapján vagyunk képesek a farkastól megkülönböztetni. A déleuropai, syriai, palestinai és indiai sakál leggyakoribb színruhája a következő: bundája a hátán fehérrel és szürkével vegyes rozsdavörös, a háta közepén sötétebb színű, feketével kevert. Alól s a végtagok belső oldalán szennyes fehér. Végtagjainak külső oldala, továbbá a mellsők mellső oldala, a hátsók hátsó oldala és lábai sárgászörhenyesek. Melle előtt a nyakan egy élesebb, ez előtt pedig (mintegy nyaka közepén) egy valamivel elmosódottabb sárgásbarna harántsávja van. Fülének külső oldala és szegélye rozsdavörös, töve tájéka halványabb vörhenyes. Arcza feketés, rozsdaszínű pettyezéssel, szemkarikái sárgavörösek. Hosszúsőrű farka rozsdaszínű s felső oldalának közepe előtt fekete foltja van.*) — Nem lehetetlen, hogy

*) Az afrikai sakál — mint már néhai trónörökösünk, Rudolf főherceg ő fensége hangsúlyozta — egészen más színezetű. Az a példány, melyet József Ágost főherceg ő fensége Algirban lótt s dr. Lendl A. intézetében tömetett ki, még színezetében is a farkashoz hasonló, szennyes ordas-szürke, helyenkin elmosódó fehér vegyítéssel és fekete foltos árnyalattal.

hazánk déli vidékein az u. n. nádi farkassal (*Canis lupus minor**) zavarják össze, melyet a szerémségi s alföldi vadászok és juhászok jóval kisebb természeténél fogva határozottan megkülönböztetnek a rendes farkastól s mely állítólag messze nyugatra, egészen a Fertő-tóig terjedt el. A nádi vagy réti farkasnak tudományos leírása egyáltalán nincs, azonban hogy nemcsak a vadászképzetben élő, de valósággal létező alakkal van dolgunk, azt számos irodalmi följegyzés látszik bizonyítani, Jeitteles valószínűnek tartja, hogy a magyarországi nádi farkas az Eversmann-tól leírt dél-orszországi, sárgásabb színezetű és kisebb pusztai farkassal azonos. Kramer már 1756-ban hangsúlyozza, hogy a vadászok a farkasnak két válfaját különböztetik meg, melyek egyike nádasokban tartózkodik, kisebb, szürkébb (!) színű és nádi farkasnak nevezetik. Tschudi szerint „Magyarországon a Hanságon nagyon gyakori az u. n. nádi farkas. A nádi farkasban a pontos tudományos vizsgálat talán önálló fajt deríthetne ki, mert testtagjainak arányai a közönséges farkaséitól jelentékenyen elütők.“ Mojsisovics Ágost 1890-ben egy bellyei — sajnos, már szőnyegnek kikészített — farkasbőrt vizsgált, melyen az volt a feltűnő, hogy a sárgás vörösbarna alapszínen a hát közepéről a testoldal felé, valamint a végtagok külső oldalára is fekete sávok húzódtak; a végtagok belső oldala feketés-szürkébe hajlott; toroka tiszta fehér volt; füle sötét vörösbarna, fekete sávos foltokkal; feje teteje a füle közt rozsdavörös és fekete, hoszúkás foltokkal tarkázott; szeme alatt sárgásfehér folt állott; arcz-orra feketeszürke. A bozontos fark tövén vörösbarna, hátrább sárgás-szürke alapon fekete árnyalatú és közepe előtt a felső oldalán széles fekete foltot viselt; hegye tömött szőrű, fekete. A hasoldal szürkés fehér. Mojsisovics ebben a bőrben határozottan a nádi farkast vélte felismerni, én azonban sokkal valószínűbbnek tartom, hogy oly sakálbőr volt a kezei közt, melyen a túltengett fekete szőrzet az ősi alakra való visszaütésképen sávokba és sávalakú foltokba rendezkedett. Úgy látszik, Jeitteles volt az egyetlen szakbúvár, aki csakugyan látott magyarországi u. n. nádi farkast, még pedig egy szt.-gotthardi (vasmegyei) eleven példányt, mely 1866-ban a schönbrunni állatkertbe került, — e példány leírása azonban oly tökéletlen, hogy jobb rá sem térni. — A nádi farkas dolgában tehát a legsötétebb tájékozatlanságban vagyunk. Nem tudjuk, a farkasnak valamely határozott válfaját, vagy csak színbeli eltérését lássuk-e benne, — sőt még azt sem tudjuk, nem a sakál rejtőzik-e alatta?! Bárhogy is álljon a dolog, azt csak beható kutatás és vizsgálódás útján lehet eldönteni s éppen azért kérjük vadászainkat, szíveskedjenek mindannak, ami vidékükön „sakál“, „nádi farkas“, „farkas és róka korcsa“, „kutya és róka koresa“ név alatt szóbeszéd tárgya, buzgón utána járni, — ha áldozatok árán is, — megszerezni és a *Nemzeti Múzeum* állattárába beküldeni. Nagy szolgálatot tesznek vele a tudománynak!

(Az én véleményem szerint „a nádi farkas“ nem egyéb, mint a farkas és farkas formájú *kuvasz kutya* párosodásából származó *korcs*, mely hazánk délvidékén, Szlavóniában és Boszniában *giszkár*, *guszkár* vagy *geszkár* néven ismeretes nádasokban, emberi lakóktól nem igen távol eső sűrűkben tartózkodó s a farkashoz

*) ?

igen hasonlító állat, mely fényes nappal is rabol, nagyon szemtelen s ha éhes, éppen nem tartózkodik az ember szemelättára is zsákmányolni és különösen a házi ludakat üldözi. Különben a továbbtenyésztésre képtelen, nemzõ-szervei többnyire tökéletesen elsatyultak s a herék kis golyók alakjában többnyire belsõleg elrejtvék.

Az apróvad egyik legnagyobb ellensége és mindenekfölött legfõbb pusztítója kétségkívül a **róka** (*Canis vulpes*), a négylábú dúvadaknak eme legravaszabbika, mely nem kegyelmez semminek a mit rablókirándulásai alkalmával elérhet s annál veszedelmesebb a vadállományra, mert minden vidéken elõjön, másrészt pedig mivel egyetlen egy ragadozó sem uralja a közvetlen vidéket úgy, mint a róka teszi. Kétségkívül a fogoly-, nyúl- és fácánállományra a legveszedelmesebb, sõt az utóbbit illetõleg oly vidékeken, hol a rókáknak állandó tartózkodásuk van, a fácántenyésztés úgyszólván lehetetlen, de egyéb hasznos vad-féle se igen vergõdhetik fel valami tetemesebb állománynyá, mert a vörös rabló mindenütt a nyomukban van, fürtetõ természeténél fogva bárhol vonják meg magukat, feltalálja õket, tojásaikat vagy ivadékaikat s annál veszedelmesebb, mert a tereken, hol tartózkodik, minden helyet részletesen ismer és mindent átkutat, kitartása pedig e mellett rendkívüli, kivált ha menekülõ, vagy búvosdi vad üldözésérõl van szó; s a hol testi erejével nem bír czélt érni, ott gyõzi furfanggal, elõveszi rendkívüli ravaszságát s az adott viszonyok közt annyi leleményességet tanusít, hogy alig van helyzet, melynek kritikus bökkenõin magát túltenni nem tudná. Ha préda után indul, a macska hajlékonyságával s nesztelenül, mint az árnyék — lopózik elõre rendkívüli óvatosan s mindig *szél ellen* haladva. Éles fülét e közben nem kerüli el semmi nesz. Meghall mindent és hihetetlenül éles szemeivel mindent észrevesz; mivel pedig nagyon óvatos és elõrelátó, a legcsekélyebb külsõ mozzanatnak is, mely füléhez jut vagy szemében érzékül, különös fontosságot tulajdonít s csak annál megfontoltabb cselekvésre, avagy pedig az adott körülményekhez képest gyanakodásra ösztönzi az. Valamennyi vadat részletesen felsorolni, melyekre nézve a róka veszélyes lehet, nagyon hosszú névsort adna; azért csak azokat az állatokat említém, a melyek gyakrabban lesznek prédájává, u. m.: az összes háziszárnyasok, mindenféle kisebb-nagyobb földön fészkelõ erdei és mezei madár, melyek közé az összes szárnyasvad-félék is tartoznak — a fajokokat sem véve ki, — továbbá minden faja a kis rágcásáló emlõs állatoknak, sõt prédaszomjában annyira megy, hogy a fejletlen szarvas- és õzvad sem biztos tôle. Ezeket azonban csak ravaszsággal tudja a gondos suták erélyes védekezése miatt zsákmányul ejteni. Ugyanis az anyavad nincs mindig borja közelében; — s ily pillanatokat választ ki a vörös rabló, hogy a védetlen fiatalokhoz lopózik s azokat összemarczangolja. Ha az anyavad hallja borjának panaszhangját (azt a vérig ható, fájdalmas feljajdulást, mit kivált az õzborjú halálos veszedelemkor hallatni szokott!), oda siet ugyan védelmére; de mi haszna, ha a kegyetlen erélylyel támadó rablót vissza is veri, ha ez a gyengéd borjút már annyira összemarta, hogy az fel nem épülhet, hanem elvész s így rövid idõ alatt mégis a róka prédájává válik. — A szarvas- és dámsutával már nehezebb dolga akad minden

furfangja daczára is a ravasz vöröskabátosnak, ha gyenge borjaikra éhezett, mert ezek ugyancsak hathatósan tudnak védekezni ellene éles csülkeikkel s támadását mindig visszaverik; ellenben az ózsuta védekezés dolgában sokkal bárgyúbb, erőtlenebb és erélytelenebb lévén, az eredményes védekezés nem mindig sikerül neki. — Állítólag hasonló ravasz módon jut a róka malacpecsenyéhez is: „Nem ijed meg a vad-emse marczona kinézésétől, hanem kitarással követi a malaczokat, kilesve ama pillanatot, midőn valamelyik elmarad s ekkor egy ugrással rajta terem, torkába vagy nyakába merítve fogait. A visitásra odasiető emse persze elveri a rablót, de a megsebesített támo lyog s később a vérveszteségtől összerogy; a róka közelben marad s azt a pillanatot lesi ki, midőn az emse tova vonul, mi ha nem sikerül ma, sikerül holnap, mert a róka által megmart malacz csak kivételképen marad életben.“ — A nyúlállományban legtöbb kárt fiai nevelése alkalmával tesz a róka, de magas hóállások alkalmával, midőn a nyúl mély vaczokban fekszik, vagy midőn behavazni engedi magát: szinte igen soknak végére jár a telhetetlen zsvány, könnyű szerrel a vaczkukba lepvén s fojtván meg a félgebedt állatokat. Egyébiránt késő őszszel s téli nagy hidegekkel kopó módjára is hajtja a nyulat a róka s ekként vadászsza, míg párja vagy segítő társa ily alkalommal a hajtásban valahol lesben áll s kezére jár társának. Ha máskép nem megy, mint mondják, sok esetben játékba bocsátkozik a hiszékeny tapsifülessel a róka (?!), hogy annál biztosabban prédájává tehesse. Általában ezerféle furfangja van a vörös hunczutnak arra nézve, hogy a bárgyú nyulat hálójába kerítse és szüntelenül a nyomában is van — s hogy mily óriási pusztítást visz véghez annak idejében a szopós nyulakban, az kitűnik ama maradékokból, melyeket a rókalyukakban kiásáskor felhalmozódva találnak. Ily körülmények mellett szinte elképzelhetlen, miként képes csak egyetlen nyúl-család avagy fázcánfészek is elkerülni a megsemmisülés végzetét oly területeken, hol rókák is tanyáznak! Talán annak lehet ezt betudni a kotló vadnál, de a fiataloknál is — a mi elég sajátságos, de való tényül vehető — hogy a szimatjuk sokkal kevésbé intenzív, mint a midőn családalapítással, illetve ivadékaik felnevelésével elfoglalva nincsenek és viszont a fiatalok is már kinőttek. Azonban vannak vadászok, kik véleményükben oda konkludálnak, hogy a mentők inkább a róka kevésbé tökéletes szimatoló képességében gyökeredzik; ennek az érzékének a hiányosságát (?) azonban sokszorosan pótolja rendkívüli fűrtető képessége és az a hallatlan ravaszság, a mely tekintetben semmi ragadozó vele párhuzamba nem állítható. És ha ehhez vesszszük a macskáéval versenyző ügyességét és a nyesttével azonos vérszomját, úgy tiszta fogalmat szerezhetünk magunknak e ragadozó veszélyes voltáról s arról, mily veszélyek származhatnak a vadállományra abból, ha rókák szakadatlan irtása által meg nem szabadítjuk területeinket legveszedelmesebb kártévítőitől. — A róka koslatási ideje február hóra esik, de enyhe időjárás esetében korábbi párosodást is észlelhetni. Az udvarlás a rókalyukban történik, a hova több gavallér szokott a nászra összegyülekezni; a pálma azonban mindig az-é a *legerősebb*, leghatalmasabb udvarló-é, ki a többit elmarta s a helyzetet teljesen dominálni képes. A párosodás megtörténte után (lehetséges, hogy nem mindjárt az első, de a későbbi hatalmasabb

udvarlóval) a párok időleges házastársi viszonyban, és pedig szoros viszonyban maradnak egymással egészen az ivadékok felneveléséig, illetve addig, a míg azok önállóságra kerülnek; ekkor a házastársi viszonynak az öregek közt vége szakad; — hogy aztán megújul-e az köztük, egyáltalában, hogy találkoznak-e aztán még valaha, ki tudná megmondani. — Meg kell még említenem, hogy a nemzés a rókalyukban történik; a rókalyukon kívüli összeakadás — úgy, mint az ebeknél szokás — nem gyakori eset, de előfordul. — A szuka róka 9 hétig poczkos s rendszeren 4, ritkábban 3—5, de néha 6—9-et, sőt gyakorlati szakemberek (esetleg talán téves) állítása szerint 11-et is kölykezik, melyek körülbelül 2 hétig szopnak, azután pedig mindkét szülő által közösen láttatnak el élelemmel, eleven egereket s más abróbb élő állatot is hordván nekik. — A rókafiak 3—4 hónapos korukban lesznek önállókká; 10 hónapos korukban már szaporító képesek, de csak két éves korukban érik el fejlődésük tökéletes befejezését. — Ha a fiatal ravaszdik anyyira felnöttek s megerősödtek, hogy járni képesek, a bolhák millióitól nyüzsgő tanyát elhagyva, a vetésekbe, kivált rozsvetésbe vonulnak ki, de még az aratás tartama alatt eloszlik a család, vagy pedig az öregek elszöknek önállóságra képes, jól kitanított fiaiktól s azok is aztán elszélednek ki erre, ki arra. — Noha nem szándékom e helyen a rókának kimerítő természetrajzi leírását adni, de a theoretikus téves fogalmak elenyésztetése végett mégis szükségesnek látom még annak a megemlítését, hogy nemcsak a szuka, de a kanróka is a legnagyobb gonddal ápolja, neveli fiait, élelmet hord nekik, őrködik biztonságuk felett, szóval egész odaadással segédkezik párjának az ivadékok felnevelésében. A míg a fiatalok kicsinyek (tehát a párosodási időn túl is), egy ugyanazon rókalyukban tartózkodik párjával, sőt gyakran együtt tartják vadászati kirándulásukat is, a mi a jó házastársi viszonynak s egymáshoz való ragaszkodásuknak kétségtelen bizonyítéka, mi a kanrókánál már a párosodás megtörténte után mindjárt, félreismerhetlenül sok cselekedetében megnyilatkozik. Mikor a szuka közel kezd lenni a kritikus pillanatokhoz s többé alig, vagy éppen nem is hagyja el biztos földsánczait, a hű férj szinte garmadával hordja neki a legváltozatosabb táplálékot s később is a legnagyobb buzgósággal cselekszi ezt a vadállomány megmérhetetlen kárára! És a kanróka nemcsak hogy saját ivadékai iránt viseltetik a legmelegebb szülei érzellemmel, hanem az elárvult fiatalokkal szemben az *örökbefogadásra* is sok esetben készséggel vállalkozik (azonképpen a szukaróka is) s ezekről oly hűségesen gondolkozik, mintha saját ivadékai lennének. Ha veszély fenyegeti őket, vagy elhordja, vagy elvezeti pártfogoltjait valamely biztosabb otthonba. Gyakori eset, hogy a szukaróka ellövetvén, a kanróka a fiatalokat elszökteti. Szóval nem hogy hűtelen volna párjához, ivadékaihoz a kanróka, de sőt inkább családi életét tekintve, mintaképpül állítható fel.

A medve (*Ursus arctos*). Európa e legnagyobb s leghatalmasabb ragadozója hazánk észak-keleti részein, de különösen Erdélyben még igen gyakori. Névszerint leginkább előfordul a Székelyföldön és Máramarosmegye havasi erdeiben. Hátszeg vidékén, a szebeni, brassói, radnai és fogarasi havasokon. — Nekem nem lévén alkalmam a medvét tüzetesebb megfigyelésem tárgyává tenni, alábbi vázlatos ismertetést erdélyi medvevadászok bemondásai, részint pedig Ujfalvy Sándor és

más magyar leírók adatai alapján állítottam össze, de egy betűt sem vettem át a szobatudósok kétes értékű írásaiból, minthogy az ily könyvek a tévedések és helytelenségek útvesztőibe gyakran eltévelyedvén, bár jóhiszeműleg: gyakran az igazsággal merőbben ellenkező dolgokat iparkodnak az ember nyakába varrni s így mindenben a legnagyobb gyakorlatiasságra törekvő vadászstudiumban irányadóul éppen nem, vagy csak kivételesen szolgálhatnak — eltekintve egyes, valóban kitűnő munkáktól, miket kiváltképpen zoológus és vadászok nem könyvekből, hanem saját s más hasonló szakírók tapasztalatai adatai alapján állítottak össze. — A **medve** mint vad és mogorva állat, a magánosságot kedveli, ezért leginkább oly tájakon tartózkodik, melyek legtávolabb vannak az emberek tanyáitól, fekhelyét pedig oly helyeken választja, melyeken sem ember, se szelíd állat nem szokott járni, sőt az emberi kéznek nyoma se látszik a vadon őstermészetben. Nappal az erdők legáthatatlanabb sűrűségében vagy szirtek közé, mély szakadékokba, legmegközelíthetlenebb sziklahasadékokba rejtőzik s rejtekét, hasonlóan a többi ragadozóhoz, csupán éjjel hagyja el, ekkor keresve prédát, míg a nappalt alvással tölti. Napközben nem szívesen kel fel, de ha tanyáján meglepik, akkor gyors futással iparkodik menekülni. Mindamellett néha nappal is eljár táplálék után. Szereti a hegyek legmagasabb csúcsait, ama háborítlan némaságért, mely az ily madártalan szirteken annyira álomba ringató s a hol ő nemcsak egyéb idegen fajú állatoktól, hanem saját nembeli rokonaitól is elszigetelheti magát valamely alkalmas barlangban. Őszszel, szeptember vége felé, lehúzódik az előhegységekben elterülő bükkösökbe, hol kedvencz ételével, a bükk-makkal táplálkozik; ezen hizlalja magát mindaddig, míg az első erős hóesés téli tanyáira nem szorítja; ily visszavonulások leggyakrabban hózivatarok alkalmával szoktak történni s gyakori az eset, hogy egyetlen egy zivatar az egész előhegységet kitisztítja a medvéktől. Ha bükk-makk nem termett elég bőségekben, akkor a medvék a makkdúsabb részeken torlódnak össze. Olyan őszszel, midőn mindenütt a legdúsabb makktermés volt valamennyi erdőségben, a medvék nem húzódnak össze egy helyre, minthogy mindenütt egyformán dús táplálékot találnak. Az erdészek jól tudják, hogy három-négy év lefolyása alatt, rendszeren van egy olyan ősz, midőn a tavaszi fagyok miatt nincs bükk-makk termés; ily esetben kénytelenek a medvék jobbat nem lelve, a tölgy-makkot felkeresni. — A medve, a míg csak az idő engedi, künn jár télen is, kivált, ha bükk-makk vagy egyéb eledele van. Barlangjába csak akkor vonul, mikor a járás a nagy hideg, vagy mély hó miatt, úgyszólván lehetetlenné vált neki. Téli alvóhelyül a kövek és gyökerek alatti gödröket, sziklás vidéken pedig a barlangokat és sziklahasadékokat keresi fel, leggyakrabban azonban a magas hegység fenye-seinek télen megközelíthetetlen szélöréses zugait és völgyeit. Kivéteklép ez alvó helyek néha a megközelíthetőbb hegységben is találhatóak. — A medve néha nagy élő-fa üregébe is beveszi magát s ott aluszszza téli álmát, vagy saját körmeivel fagyókerek között ásott vaczokban telel. Heverő helyét rendszerint mohával, rőzsével, galylyakkal s több efélével szokta kipárnázni. Téli alvási ideje alatt saját zsírjából táplálkozik, miért is tavaszra teljesen lesóványodik. Vannak oly példányok is, melyek a téli álmat vagy éppen nem, vagy nagyon szabályta-

lanul aluszsza. *Jeszter* állítja, hogy a medve nem aluszsza át egy huzamban a telet; abban azonban téved, hogy nem távozik el barlangjából (hol állítólag időöltésül talpát nyalogatja), sőt ellenkezőleg, mihelyt lágy idő áll be, a medve azonnal elhagyja vaczkát és künn őgyeleg. — Hasonlóan a borzhoz, a medvék őszzel gyakran az emberi lakok közelébe húzódnak táplálékra, mely ekkor gyümölcsből, mézből, kukoriczából (melyet fejenként tördelnek le), legfőképp pedig — mint fentebb említve volt — bükk-makkból áll, mitől rendkívül meghíznak. (Egy medve rendszerint 4 mázsát nyom). Táplálkozik növényekkel s állatok húásával egyaránt. Tavasszal füvet, herét, édes gyökeret eszik meg hangyatojással, gombával, bogyóval, szederrel, málnával s más erdei gyümölcsessel s zabbal él. Fő tápláléka azonban kétségkívül gyümölcs és általában minden növény; nyalánkságai közé tartozik főleg a szőlő, eper, hangya, különösen pedig a méz, melyet nagyon szeret s kedvéért mértföldekre elkullog. Egyébiránt ha az éhség bántja, ennek kielégítésében éppen nem válogató s kezdve a rovárnál és tojásnál fel a birkáig, üszőig és tehénig, mindent elfogad, ha azt hatalmába kerítheti. Éhségtől ösztönöztetve, a legnagyobb vakmerőséggel veri le a szarvasmarhát, sőt alkalom adtával még a juh- és kecskeolakra is betör, hol aztán nagy pusztítást visz véghez. Általában, ha birka vagy marhanyájba vegyülhet, szörnyű károkat tesz bennük; de a vadászható vadakra, így az őzre és szarvasra nézve nem igen ártalmas. Óriási mancsával leteríti s úgy marczangolja szét a marhát; kisebb állatokat, mint kecskét, juhot stb. fogai közt hurezol el biztos tanyájára. Eleje és kivált első két talpa szerfölött erős. — Ha hosszas szárazság miatt a medve egyik legkedveltebb csemegéjétől, a nyers kukoricza s haricskától meg van fosztva, akkor — ha bővebben van — áfonyában keres kárpótlást. A tölgy-makk — mint *Ujfalvy* állítja — szintén annyira kedvencz (?) eledele, „hogy az után néha 3—4 mérföldnyi utat is megtesz, és azt — talán csakis egyes-egyedül ösztönére bízva magát — a vadon sűrűségein át ott is megtalálja, a hol az előtt sohase járt“ (?). — Különös, hogy a medve élelmi czikkeiben sajátságos napi-rendet tart. *Ujfalvy S.* állítása szerint ugyanis június, július és augusztus hónapokban a legelő marhákat nagyon pusztítja; szeptembertől kezdve azonban többé rá se néz a marhára, pedig ugyanott legelnek akkor is s mindig köztük ténfereg. — Miután gyomrát hatalmasan megtömte a medve, zsákmánya megmaradt részeit elrejtja a sűrűségben, vagy valamely mélyebb árokba vonszolja s ott galylyakkal, csutkákkal szépen befödi.*) Ha az éhség rájön — tapasztalás szerint ritka kivétellel a rákövetkező éjjel — újra felbontja; azonban ha megszagosodott, egyáltalában meg nem eszi a kujon; ott hagyja a kevésbé finyás farkas vagy róka számára.**)

Ha valamely jártabb helyen megöl valamely állatot s meglepetéstől tart, azt előbb szintén eltemeti, hogy később kényelmesen, háborítlanul ehesse meg. Be van bizonyítva, hogy a halat is szereti s ezek közt állítólag kivált a pisztrángot. Az embert, ha csak teheti, kerüli; általában addig fel nem támad az ellen, míg végsőre nem ingereltetik, vagy meg nincs sebesítve. Havasi

*) Állítólag a medve elrejtett prédája közelében telepedik nyugalomra.

**) Némely régebbi vadászati író azt állítja, hogy szükség esetében *dögnék* állana a medve. Ez állítás azonban a legújabb észleletek szerint határozottan tévesnek bizonyult.

erdőkben gyakran megtörténik, hogy málnaszedő leányok rábukkanak, de nem bántja őket, hanem dörmögve elkullog. Azonban lövések, hajtók lármája által ingereltetvén, nekimegy a vadásznak két lábra állva s hatalmas karjaival átöleli, aztán vagy agyonszorítja, vagy körmeivel bőrét lehasítja (szerencsés (!) esetben csak „megfrizérozza,“ azaz a fejbőrét huzza le). — Ha hirtelen megijed valamitől a medve — kerekét old; az esetleg útjában álló embert szemközt prüszköli, vagy félre üti az útból hatalmas mancsával; azonban, ha nagyon szorul a kapecza, át is ugorja az akadékoskodó tárgyat, így esetleg az útjába került embert is. A leggyengébb ütése is oly erős, hogy menten beszakad tőle a megtisztelt embernek, de sőt a marhának is néhány oldalbordája. — A vadon élő medve vakmerősége és félelmissége tapasztalt medvevadászok állítása szerint az időjárással változik. A hím nyár vége felé, midőn legjobb erőben van, a nőstény pedig tavasszal legádázabb. Tél elején, midőn elhíztak, igen lusták, nehézkesek s ilyenkor sokkal félnékebbek. Szekérkerék csikorgásától, dobveréstől igen félnek. A medve húsa élvezhető és sokak által nagyrabecsültetik, különösen a sonkáját és talpait inyencz falatoknak mondják. Zsírja oly hírnévnek örvend, mint a borz-
zsír s különösen sebek gyógyítására ajánlják. Bőre kitűnő bundát ad s különösen szántakaróra és lábszőnyegre igen alkalmas. A sötét színűek, de különösen a feketék, értékesebbek. — A medve sajátságai közül megemlítem még, hogy járása lassú és vontatott, mindamellet elég sebesen is tud futni, majdnem oly sebesen, mint a ló, csak hogy a sebes futásban közel sem oly győzős, hamar kifárad, ellenben két lábon is (fönn állva, mint az ember) elég gyorsan tud haladni; úszni is jól tud, de ebben sem kitartó. A fára mászásban nem valami kötél-tánczosi ügyességgel bír ugyan, de mindamellet jó mászó; lefelé azonban csak nagy keservesen, ügygyel-bajjal tud ereszkedni. Ha nem sürgős a lejövetel, farral és lassan ereszkedik lefelé; ha szoros a kapecza, első lábai közé kapja fejét s összegömbölyödve, mint a labda, úgy veti magát a földre, még magasabb szikláról is a mélységbe, a nélkül, hogy baja lenne, mert bármily hosszát bukják is, tömött bundája, vastag bőre s ujjnyi vastagságú rugonyos izmokkal behálózott teste megvédi a roncsolódástól. A medve hallása és szaglása rendkívül éles s mozdulatai, daczára nehézkes külsejének, igen ügyesek. A mi szellemi életét illeti, nem lehet állítani, hogy buta volna, sőt inkább — mint a megszelídített teknél tapasztalhatni — tanulékony, — de gyanútlan, legkevésbbé fortélyos állat; mindamellet, hogy kedvencz falatjához juthasson, minden képzelhető megkísérel s addig nem nyugszik, míg czélt nem ér. — Hangját illetőleg, az dörmögésből áll, mihez iszonyúan ért, kivált ha valami felingerli s ha nagyon dühös, fogait csikorgatja. Ha halálosan megsebesítettvén, képtelenné lesz helyéből kimozdulni, kínos fájdalmában a követ, érczemény kavicsot dióként szétmorzsolja, ha fogai közé kaphatja s nagyon éles, keserves hangon harsogó bőgésre fakad, közben oly csinján reszkettetve hangját, mint temetésen a jól bekapott kántor. A hím medve csak egy nősténnyel él, de ezt is csak a párzáskor keresi fel; általában meglehetősen laza házassági kapocs köti össze az élettársakat. — A medve öt éves korában, és pedig tapasztalt medvevadászok állítása szerint mindig júniusban kezdi meg a párzást és január közepén, 32—36 heti poczkosság után 1—3,

rendszerint azonban két „bocsot“ (vagyis kölyket) fiadzik, melyek négy hétig vakok s aránylag igen kicsinyek, de szerfölött gyorsan növekednek s fél évig szopnak. A bocsok teljes kifejlődésükig, azaz 5—6 éves korukig*) gyámság alatt vannak (az öregekkel maradnak). Az anyamedve tartós hűséggel és merész önfeláldozással őrzi, védi kölykeit; ha veszélyt sejt, két első tenyerével (mancsával) tapsol, mire a kis medvék összefutnak s fára menekülnek. Ha nagy a veszély, az anyamedve iszonyúan ordít aggodalomszülte kétségbeesése és dühében s az apróságot minden áron elterelni igyekszik közeléből, hogy elbujjanak, gyakran egyenként föl-fölmarkolva s húsz-harmincz lépésnyire is bedobálva őket a sűrűbe. — A kis bocsok, ha anyjok ellövetett, nem távoznak teteme mellől s holtan is szopják. — A vén medve ha vemhes lesz, akkor télen át elválik kölykeitől, de nyáron újból egyesülnek. — A medve két esztendő alatt végzi be növéstét s állítólag 20—30 évig él. Néha meg is vakul öregségére. Néha azonban ifjú korában is megvakul a medve s ez állapotban — állítólag — a méhek és darazsak fészket háborgatja, hogy azok orrát, száját összecspidessék, mi által sok vér és genytől szabadulván, ismét visszanyerné (?) előbbi látását.

A **vadmacska** (*Felis catus*). Kártékony apróvad pusztító ragadozóink egyik legveszedelmesebbike ugyan a vadmacska, de korántsem olyan „roppant veszedelmes“ állat, mint a tankönyvekben állítatik, sőt kártékonyaság tekintetében jóval hátrább áll a rókánál. — A vadmacska a vadon élő macska-nemzetség fajai közt az egyetlen, mely hazánkban is előfordul és a gyakran csalódásig hasonló színezetű *házi macskától* (*Felis domestica*) néha alig különböztethető meg; mindamellett vannak jelek, melyek alapján egész biztosan megkülönböztethető a vadmacska házi rokonától; ilyen jel például ama fekete talpfolt, melyek a házi macskánál sohasem fordul elő, legalább azoknál a házi macskáknál, melyek nálunk találhatók; a vad- és házi macska keresztezéséből származó korcsoknál azonban gyakran akadhatni fekete talpfoltos példányokra; egyéb karakter jegyek azonban, melyek a két fajra nézve külön-külön minden körülmények közt állandóan jellemzők, — kizárják a tévedés lehetőségét. — A talpfoltokat először Dr. Nehring berlini tanár említette fel. Ezt illetőleg a két macskafaj közt abban áll a különbség, hogy a vadmacskánál a *tenyér* és *talp*, mely alatt boncztanilag vett értelemben a lábujjaktól a sarkig terjedő részt értjük, *egyszínű feketebarna*, míg a házi macskánál a tenyéren túl, tehát a talp alsó részén van fekete folt. — Méhely Lajos szerint tenyerükön és talpukon fehér színű vadmacskák rendesen a vad- és házi macska korcsai. — Továbbá biztos ismertető jelek még a vad és házi macska között a következők: Első sorban is a nagyság, a mennyiben a vadmacska rendszerint sokkal nagyobb, erőteljesebb termetű, vaskosabb fejű, mint a házi macska, melynél körülbelül félszerre nagyobb, de sokkal nagyobb példányok is fordulnak elő — oly nagyok, melyek a hiuz nagyságával vetekednek. Ismertető jel továbbá a *szőrszín*, nevezetesen a vadmacskának rőtészürke alapszíne; míg az elvadult házi macska színe hamvas vagy kékes-szürke és nincs sárgás-fehér torokfoltja, mely

*) Némely vadász ellenállítása szerint körülbelül csak három éves korukig maradnak anyjuk felügyelete alatt.

pedig a vadmacskánál sohasem hiányzik. — Lényeges jel még a *fark idoma* és *mustrázata* is, a mennyiben a vadmacska farka mindig rövidebb, mint a házi macskáé, mely utóbbinál annak hossza a test felénél valamivel hosszabb; ellenben a vadmacskánál a farkhossz sohasem múlja felül a test felét, mindamellett *Wildhagen F.* szerint egygyel több farkcsigolyája van, mint a házi macskának: 22; ellenben a házi macskának 21. Azután pedig a vadmacska farka mindig bozontos, vastag s mintegy csonkán végződő, ezenkívül feketén gyűrűzött*); ellenben a házi macska farka a hegye felé fokozatosan vékonyodó, a mellett egészben véve sokkal vékonyabb és hosszabb, mint a vadmacska farka és szőrözete mindinkább rövidülő. Jellemző még a vadmacska farkára nézve, hogy nem csúcsosodik el a végén, hanem egész végig egyenlő vastagnak látszik. — *Wildhagen F.* szerint egyéb fontosabb megkülönböztető jelek még némely csonttani különbségek, így például, hogy az orresontok a vadmacskánál a felső álkapocscsontokon túl benyomulnak a homlokcsontba, ami a házi macskánál nem fordul elő. Ép úgy a homlokcsont hátrafelé közvetlenül érintkezik a halántékcsonttal; a házi macskánál azonban a falcsont meghosszabbodása, valamint az ékesont nyujtványai által, a homlokcsont el van választva a halántékcsonttól. Az ínynyílások a szájpadrás-csont hátsó részén a vadmacskánál kissé kerekdedek s csak valamivel hosszabbak, mint szélesek; a házi macskánál ellenben hosszúdad keskenyek és kétszer oly hosszúak, mint szélesek. Azután a felső álkapocs második zápfoga a hátsó felével a vadmacskánál annyira kiáll, mint a tépőfog belső fele; míg a házi macskánál e zápfog hátsó fele sohasem áll a tépőfog külső részével egyirányban. — Boncztanilag nevezetes és csalahatatlan megkülönböztető jelet képez az is, hogy a vadmacskánál a bélcsatorna csak háromszor, ellenben a házi macskánál ötször oly hosszú, mint a test hossza s ez oly megkülönböztető jel, melyet sem tenyésztés, sem szelidítés, vagy természetellenes táplálással nem lehet előidézni, mert az az egyeddel veleszületett; az előbbi tipikus húsevőre, az utóbbi mindenevőre vall; a kizárólagos hústáplálék felszívódása ugyanis gyorsabban megy végbe, mint a nyövényi anyagoké. Ezzel ugyan még nincs eldöntve az a kérdés, vajjon a házi macska a vadmacskától származik-e, mert míg egyrészt állíthatni, hogy a házi macska bélcsatornája az évszázadokon át tartó táplálékváltozás következtében az alkalmazkodás törvénye alapján lassankint hosszabb lett, addig viszont azt is állíthatni, hogy az átmenetek teljesen hiányzanak, amennyiben az összes vadmacskák belei rövidek és a házi macskáé hosszúak. A közepes hosszúságú bélel bíró

*) „A farkhegyét széles, fekete, süvegszerű folt borítja, előtte pedig a fark tövéig terjedőleg 6, mindinkább halványodó s nagyon változatos megjelenésű gyűrű számlálható. Magyarországi példányokon a fark süvegalakú végfoltja előtt két (vagy három) nagyon éles, mély feketebarna, teljes gyűrű képződik ki, melyet két elmosódottabb, de még mindig tisztánkivehető s többé-kevésbé teljes gyűrű követ, a sorozatot pedig két, már nagyon határozatlan, csaknem leheletszerű s csupán a fark hátán erősebben kifejlett gyűrű zárja el. Némely esetekben valamennyi gyűrű teljes, máskor a fark alsó oldalán már a másodiktól kezdve valamennyi megszakított; egyes példányokon az első gyűrű alsó fele a fark végfoltjával olvad össze, másokon még a harmadik gyűrű is oly éles, mint az első, szóval nagy az ingadozás“. (*Méhely L.* „Az állatok világa“, pag. 427.)

macskákról a többi jellegek alapján kétségkívül kitűnt, hogy mind koresek voltak. Egyébiránt élettanilag is be lehet bizonyítani, hogy a vadmacska és a házi macska két különböző fajhoz tartoznak; mert egymásközt párosodnak ugyan, de az ebből eredő ivadék egymásközt vagy magtalan marad, vagy ha fiakat nemzenek, ezek nem életképesek, a mint ez más állatok korcsainál is előfordul; — másrészt az eddig felsorolt megkülönböztető jelek, a melyeknél fogva a fajok úgy boncztanilag, mint élettanilag egymástól megkülönböztethetők, magukba véve oly lényegesek, hogy nem igen képzelhető, hogy a vadmacska, ha az valóban szelidíthető lenne is, tenyésztés folytán annyira megváltozott volna.*) A vadmacska elterjedési köre úgyszólván csak Európa nyugoti, déli és délkeleti tájaira szorítkozik, mert északkeletnek az izothermvonaltól + 7 foknál már csak elvétve található; így tehát Oroszországban csak a déli határ mentén és pedig: Lengyelországban, Wolhyniában, Podoliában, Krimben és Kaukaszban található. Miután a Kaukaszon kívül csak a Gousiben lett kétséget kizárólag konstatálva, ennél fogva a vadmacskát tisztán európai macskafajnak lehet tekinteni, amennyiben rajta kívül még a hiúz is található Európában, de ez Európán kívül még Ázsia északnyugoti vidékein is honos. Hazánkban (*Méhely L.* szerint) nagyon széles elterjedésnek örvend. Legtömegesebben lép fel a nagy alföld déli részein, hol különösen a Dráva és Alsó-Duna mentén, valamint Horvátországban és Szlavóniában gyakori. A nagy Alföld keleti részein Aradmegyéből ismerik. Nagyvárad erdőségeiben sem ritka s Hajdúmegyéből is említik. Nem oly gyakori, de általánosan elterjedt Magyarország felföldjein is, noha az utóbbi időben mindenütt meggyérült (?). Az északnyugati felföldön csak szórványosan jelentkezik. Az északkeleti felföldön sokkal gyakoribbnak látszik, különösen Máramaros-megyében, hol szigorú, tartós télen a helységek közelében húzódik s a baromfi ólakat is megdézsmálja. A délkeleti felföldön a dombos vidék s az előhegységek erdőségeinek rendes lakója. A Dunántúli részeket illetőleg Győrmegyét kivéve, minden megyében előfordul, de Somogyban talán a leggyakoribb s legtömegesebb előfordulása van. — A mi a vadmacska tartózkodási helyét illeti, nem áll az, hogy „csakis“ nagy, összefüggő és kultiválatlan sűrű ős erdőségekben fordul elő, a hol odvas fák nyújtanak neki a lakhelyet. A Kárpátok erdőségeiben, a hol ezek az előfeltételek nagy mértékben megvannak, a vadmacska ugyan előfordul, de koránt sem oly nagy számban, mint a hogy Horvátország és Délmagyarország bokros és erdőnek semmiképp sem nevezhető

*) Európa északnyugoti részeiben a tizedik század előtt nem igen volt elterjedve a vadmacska, mert Wales-sziget (Anglia) a tizedik század első feléből származó törvényeiben megvannak szabva az árak, a melyekért házi macskát eladni szabad, továbbá fel vannak sorolva a büntetések, a melyekkel sújtatik az, aki a házi macskát megöli, kínozza, vagy megcsónkítja. E törvények azért érdekesek, mert igazolják azt, hogy abban az időben nagyon hasznos szerménynek trstották a házi macskát, de látható az is, hogy a házi macska nem származhatik az európai vadmacskától, mert Angliában abban az időben tömördek volt a vadmacska s ha tehát ezek szelidítéséből lehetett volna házi állatot nevelni, nem tulajdonítottak volna a házi macskának oly nagy becsot, hanem tetszés szerinti számban szerezhettek és szelidíthettek volna olyanokat.

helyein található, a hol, daczára, hogy erősen üldözik, ekkoráig sem csökkent létszámban. Itt pedig csakis a legritkább esetekben, például vízáradások alkalmával lehet fán találni s ellenkezőleg kedvencz helye itten a kényelmes borz-üreg, melyhez a szükséglyűkakat, mint számtalanszor bebizonyult, ő maga vájja karmaival. Oláhországban nem ritkán oly vidékeken lehet találni, a hol több mértföldnyire sincsen fa. Itten a kákában és nádban húzódik meg, melyek kedvencz tartózkodási helyeit képezik s képezték különösen a múltban, mikor még nagy sárreiteink megvoltak a maguk érintetlen valóságukban. — *Diezel-Mika* a vadmacska tartózkodási helyéről a következőket írja: „A vadmacska kedvencz tartózkodási helyét nagy összefüggő erdőségek sűrűségei képezik (?), hol nappal, különösen rossz időben, nedves időjárás alkalmával — mitől nagyon irtózik — valami szikla vagy faodúban, száraz nádesomók között, borz és rókalyukakban alussza át az időt, tekintet nélkül arra, vajjon az utóbbiaknak van-e lakója vagy nincs; különben rókakoma a nem szívesen látott betolakodó utjából magaszántából kitér. A vadmacskák szép napos időben a szabadban alusznak; nyáron néha a gabona közt ütik fel tanyájukat s ilyenkor a környéken levő nyulaknak és foglyoknak előbb-utóbb, de rövid idő alatt ütött a végórája. Hideg, de verőfényes téli napokon szeretnek köveken és ágakon a napon sütkérezve heverni, de prédára, kivéve az említett időszakot, midőn kölykei vannak, nappal csak ritkán mennek s búvhelyüket csakis éjjelre hagyják el. Zsákmány után jártukban is csak ritkán hagyják el az erdőt (?). Esős, zivataros időben még éjjel is tanyájukon maradnak, kivált ha van némi tartalék eledelük, mi különösen télen szokott előfordulni. Az emberi lakások közelébe csakis a legnagyobb éhség kényszeríti, különben az ily helyeket óvatosan kerülik. Néha prédáért nagy területeket kalandoznak be s így nem egyszer megtörténik, hogy tanyájuktól messzire virad rájuk; ilyenkor a napot valamely biztos búvhelyen töltik, de állandó lakhelyüket minél előbb fölkeresik. Általában nagyon ragaszkodnak szülőföldjük rögéhez s csak gyakori nyugtalanítás következtében szánják magukat a kivándorlásra. Ezt bizonyítja az a körülmény is, hogy egyes pagonyokból, a hol befészkeltek magukat, tűzzel-vassal sem pusztíthatók ki, holott a szomszédos területek teljesen mentesek maradnak.“ — A vadmacska párzási (vadászosan: *pacsmagolási*) és kölykezési ideje úglátszik, nincs határozott időhöz kötve, az lehet későbbi, vagy korábbi, rendszerint azonban február hóra esik, mint a hiuz-é. A vemhesség ideje 9 hétig tart. Találhatni fiatal macskákat áprilisban, májusban, augusztusban, de sőt szeptemberben is, de áprilisban leggyakrabban. — Párzás idején a vadmacska mindkét ivarja gyakran nagyobb szerű vándorlást tesz, hogy találkozzanak s ez az oka aztán annak, hogy néha egyszerre csak ott is előfordul a vadmacska, a hol az előtt nem észleltetett. — Párzás idején mindkét ivar éjjeleken át oly hangokat hallat, mint azt a házi macskák teszik, a mit kölcsönös hívogatásnak lehet tekinteni.*) Különbö a párzás nem foly le

*) Oly vidékeken, a hol igen kevés vadmacska van, mondják, hogy néha előfordul, hogy a remeteéletet élő kandur, házi macskával párosodik. Az ily párosodás lehetőségét azonban sokan kétségbevonják. De hogy egymással összezárva a vadmacska párosodik a házimacskával

símán, mert se vége, se hossza a marakodásoknak, míg végre a legerősebb kandur veszi el a pálmát. — A poczkos anyamacska (9 hétre a párosulás után) 3—4—6 fiat kölykezik, melyek 9—14 napig vakok. A kölykezési hely elhagyott borz- vagy rókalyuk, sziklahasadék és állítólag faodú, de sőt kőrakások, omladékok közt levő üregek is, általában azonban a vadmacska mindig közel a föld színéhez vaczkol kölykeivel. „Miként a szelíd macska, úgy a vadmacska is fiaival igen gyakran a legbohókásabban szokott játszadozni s mihelyt a fiatal rablóivadékok képesek a fatörzsön felmászni, megkezdődik a préda-rablásban a gyakorlati oktatás. Ha bár a vadmacska tulajdonképpen éjjeli ragadozó, fiainak tanítását nappal végzi s míg a gyermeknevelés gondjaival van elfoglalva, az anya is gyakran megy ki nappal zsákmány után. A tanítás kezdetben az egerek lesésére és fogására szorítkozik, azután a szárnyasokra és más apró vadakra kerül a sor, végre — a hol van — záradékol az őzgidák és szarvasborjúkkal próbálnak szerencsét, melyeket valamely ágról rájuk ugorva ejtenek el. A macskakölykek már egy éves korukban szaporodásképesek, de teljes nagyságukat két éves korukban érik el, a kandur néha még később. A fiatalok mindaddig, míg a mászásban és a préda elejtésében kellő ügyességet nem szereztek, anyjukkal maradnak s ez csak az új pacsomagolási idő kezdetével hagyja el őket.“ (*Diezel-Mika.*) „A fiatal vadmacskák a veszedelmet legtöbb esetben úgy igyekeznek elkerülni, hogy ráhasálnak a vastag ágakra s látszólag abban bizakodnak, hogy bundájuk a faág színéhez hasonló“ — mondja *Méhely*; — tudatosságról azonban itt szó se lehet, csakis az *öszön* utalása irányíthatja védekező cselekvésükben a bunda színsajátjának ismerete nélkül. — Nagyon tapasztalt szem kell hozzá, hogy az ember meglássa a fán rejtelkedő kismacskákat s mert az öreg vadmacskák is így rejtőznek el s különösen nyáron, midőn a lombzat sűrűbbé teszi a fa koronáját, el is kerülnek a vadász kutató szemét. *Winckel* mondja, de tudja minden vadász, a kinek a vadmacska vadászterületén előfordul, hogy tíz közül kilenc esetben észrevétlenül marad a fán kuttogó vadmacska. Még ha láttuk is a vadmacskát a fára fől-szaladni, vagy ha a kutya alólról föl is ugat rá, még akkor is minden ágat külön és minden oldalról jól kell megnézniük, ha észre akarjuk venni. És *Winckel*nek igaza van, a mely igazságot a gyakorlatlan vadászok hasznukra fordíthatják. — Még megjegyzem, hogy a fia-vadmacskáknak ugyanazok a szokásai, mint a háziaké — azzal a különbséggel, hogy szelídhethetnek s hogy a ki hozzájuk nyul, azt megharapják és megkarmolják. Az a körülmény, hogy oly fia-vadmacskák, a melyek egész kicsiny koruktól fogva házi macskák által neveltettek fel, mégis szelídhethetnek maradnak, bizonyítékul szolgálhat arra, hogy a házi macska nem ered vadmacskától. — A vadmacska mindig magánosan él, csakis a párosodási idő hozza össze az ivarokat. Gyilkolási vágya rendkívüli, emellett roppant vadság jellemzi; ereje, ügyessége, kítartása és érzékszerveinek

az be van igazolva többi között egy eset által, a mely hg Coburg zoológiai kertjében a kal-lenbergi kastély mellett észleltetett, a hol egy vad kandur és egy nőstény házimacska egymásközt párosodtak. E párosodásból egy kors származott, egy nőstény, mely nagyságra és színre nézve a két szülő között átmenetet képezett; e kors ismét egy házi kandurral párosodott, de az ebből eredő ivadék még fiatal korában alpusztult.

finomsága a hiuzra emlékeztet. A vadászatra roppant kártékony s ha a szobatudósok csak halvány fogalommal bírnának is arról, micsoda kárt tesz ez a vérszomjas állat különösen a hasznos szárnyasok világban, bizony, aligha mesélnének jámbor olvasóinak képzeleti dolgokat a vadmacska hasznosságáról. Az a néhány egér, amelyet alkalomadtán inkább veleszületett ölési vágyból, mint szenvedélyből zsákmányul ejt a vadmacska, bizony édes kevés arra, hogy emiatt feléje billenjen a hasznosság mérlege. Különös felfogás az különben is a természetrajzi írónknál, hogy mihelyest valamely állatfaj néha egy-egy egeret bebizonyíthatólag bekebelez: azt mindjárt feltétlenül hasznos állatnak tekintik s mint ilyet kürtölik világgá! lévén az egér olyan portéka, mely a természetrajzisták fantáziájában a kártékony állatok legfőbb szinboliumát képezi s ennek a pusztításához kötik legfőbbképen a hasznosság megállapításának esalhatatlan (!) kritériumát. Így van ez a vadmacskával is; pedig bizony valóságos bűn erről a czudar állatról olyan tanítást adni az állatleíróknak, hogy ez bármiféle tekintetben is abszolút hasznot hajtana, így talán a gazdaságnak. Hát a temérdek elpusztított rovarevő madár! a hasznos madarak kirabolt fészkei! legyilkolt szárnyas- s egyéb vadak! — az mind semmi, csak az obligát egér valami! Valóban nagyon tág lelkiismeret s egyoldalú, elfogult felfogás szükségeltetik ahhoz, hogy valaki ilyet publikálni merjen. Innen van az aztán a praktikus vadászoknál, kik tapasztalataikat nem könyvekből szerzik, hogy a csupán zoológus és nem egyszersmind gyakorlott vadász szerzők írásait oly gyanakodva forgatják . . . kivált ha a hasznosság vagy a kártékonyosság kérdéséről van szó bizonyos állatokra vonatkozólag . . . A vadmacskáról is egészen másképp vannak meggyőződve a vadászok. mint a hogy a könyvekben (amelyeket nem vadászok írtak) áll, mert úgy tapasztalták, hogy a vadmacska táplálékát nem kiválóan az egér s egyéb rágesáló állat, hanem a különböző nagyságú szörmés és szárnyas vadfélék képezik, melyekre rendszeres vadászatot tart, — míg az egérré, hőresögre mókusra csak esetleg, mintegy ötletszerűen támad rá, épp úgy a halakra is és éhségében a hullökre. A dögre nem jár, csak ha úgyszólván véginségben van, keresi fel a kitett hullát. „Rablásai alkalmával a legkülönbözőbb vadászati módokat használja, vagy rendkívüli ügyességgel lopózik prédájához, vagy a vad váltója fölött a fához lapulva (?), vagy kórakás mellett, száraz galy mögött a magas fűben meghúzódva várja áldozatát. Akár a fárol, akár a földről, egyetlen hatalmas ugrással zsákmányára veti magát, karmait belevágja s hatalmas fogaival, vagy a tarkóját, vagy a gégéjét harapja át. A nagyobb vad a halálfélelemtől és fájdalomtól kínozva a legnagyobb sűrűben rohan, hogy gyilkosát ledörzsölje magáról, míg végre kimerülten összerogy. — Miután a vadmacskának érzékei különösen szaglása, rendkívül jól ki vannak fejlődve, tanyája környékén egyetlen fészek sem marad felfedezetlenül; a tojásain ülő madarat a legügyesebben lopja be s egyetlen ugrással prédául ejti. Ha véletlenül üres fészekre akad, akkor, biztosan meglesi a visszatérő madarat, s kitartóan várja, ha ez még annyira próbára tenné is türelmét. Az elmondottakból eléggé kitűnik, hogy mily kártékony s mily csekély szemben ezzel az a haszon, mit az egerek pusztítása által okoz; de nem is akad olyan igazi vadász, ki tekintet nélkül a vadmacska gereznájának állapotára ne igyekeznék pagonyának ezen vészthozó vendégét tűzzel-vassal

pusztítani, annál inkább is, mert elejtésének ingerét ritkasága is rendkívül fokozza.“
(*Diezel-Mika.*)

A házi macska (*Felis domestica*) eredetéről s tulajdonképeni hazájáról mindeddig ép úgy nem vagyunk tisztában, mint a legtöbb házi állat eredetéről. Még azt sem lehet megközelítőleg sem megállapítani, mióta házi állat a macska. Hogy a történet előtti időben is az volt már, tanuság erre az, hogy az egyptomiak legrégebb emlékein ott találjuk felvésvé, sőt a sírokban is akadnak mumiává aszott testére. Miután a hideg éghajlat s a magas hegyek nem kedveznek gyarapodására, feltehető, hogy tulajdonképeni hazája hajdan meleg égöv alatt feküdhett s ezért nem képes a hideg és ritka levegőt baj nélkül elviselni. Az egyenlítő alatt már 10 ezer láb magasságban a tenger színe felett heves göröcsök fogják el s rendszeren néhány nap alatt elpusztul. — A mi ennek az annyira dédelgetett ravasz fajzatnak a bünlajstromát s a vadászatra való jelentőségét illeti, azt az alábbi rövid vázlatban foglalom össze régi, pontos tapasztalatok alapján. — Minden figyelmes vadász, erdész, kertész és mezőgazda előtt okvetlen feltűnhetett az, hogy a nyári időszak alatt számos házi macska barangolja be a kerteket, rétséget, mezőseget és az erdőket, még az emberi lakottól távolabb fekvő vidékeken is. Ha a nagyobb gazdaságban lévő macskákat megfigyeljük, feltűnik az, hogy míg egy-kettő mindig hon marad, a többi rendszeresen tavasz nyiltával eltűnik s csak késő ősszel, sokszor egész csapat elvadult ivadékkal állít vissza a házhoz. Ebdől látszik, hogy nem minden macskában van meg a kóborlási ösztön, de a túlnyomó rész e felé hajlik s ha egy macska csak egy nyarat is a szabadban töltött, többé ettől vissza nem tartható. — Jólehet ez a tény eléggé ismeretes, általában még nem szokás az egészsnek valami különös fontosságot tulajdonítani. Pedig eme kóborlások sok veszélyt rejtenek magukban minden kisebb élőlényre nézve. De lássuk csak: A házi macska úgy szokik a szabadba, hogy egy-kétszer sikerül neki a kertben vagy réten egeret fogni. Nem sokára azonban a madarak keltik fel figyelmét s az ezekre való vadászat kétségtelenül mulattatóbb s pecsényéjük izletesebb. Ezentúl már a kertben csak kisebb énekesek után ólálkodik s a mezőn pacsirták, fürjek, foglyok és kisebb nyulakon tölti vérszomját. Ez a természetbarátot és a vadászt kellemetlenül érintő tény annál veszedelmesebb, mert a szabadba szokott macska óriási területeket kutat át. S ha megfontoljuk, hogy sokszor egy négyszög mértföldön öt-hat darab ily macska végzi garázdálkodásait, melynek mindenike, hogy prédaszomját kielégítse, naponta óriási kirándulásokat tesz; s megfontolva, hogy az ily kirándulások alkalmával minden útjában jövő kisebb vad prédaszomjának zsákmányul esik — s hogy e prédaszomj nem az éhségtől, de vad ösztöntől vezéreltetik; s hogy kitartó, ádáz cselvetéseit a kisebb vad ritkán bírja kikerülni: úgy könnyen felbecsülhetjük ama óriási károkat, melyeket ily szabadon kóborló házi-macskák okoznak. Ily kóborló házi-macskák kétségtelenül első tényezők abban, hogy kisebb vadunk és az énekesek száma évről-évre apad. Hogy egy, a szabadbani kóborláshoz szokott macska a ház körül többé szolgálatot tenni nem fog, az igen természetes; ősszel kövéren kihizlalva tér vissza a házhoz s minden kedvtelését abban találja, ha a jó meleg

kályha mellett sütkérezhetik s a ház körül az egereket és a patkányokat mindig üldöztelenül hagyják. De ha vigyázatlanságból egy kanári madarunk repült ki a kalitkából, úgy egyszerre talpon van a különben henyén nyújtózkodó kandur s ügyesen és gyorsan, nem várt sebes mozdulattal karmai közé keríti a kis énekest, még mielőtt módunk lett volna ennek megakadályozására bármit is tenni. „Hihetetlen, hogy a mezőn való csatangolásra szokott házi macska mily nagy kárt okozhat kisebb vad között” — írja egy gödöllői vadász: „1892. év április havában áttettem lakásomat a város külső végére; midőn felmentem új lakásom padlására, ott egész halom fogoly, sőt erdei szalonka tollát találtam. Rögtön arra a gondolatra jöttem, hogy a közelben macskának kell lenni, amely megszerette a vadpecsenyét. Szomszédom aztán beszélte, hogy neki olyan macskája van, amely majdnem naponta hoz egy nyulat haza. Mint mondta, egy ízben oly nagyot hozott, hogy nem bírta a kapu alatt bevonzolni. Később panaszkodni kezdett, hogy szegény macskája eltűnt s mindjárt le is írta, hogyan nézett ki. Valószínűleg valahol vasba került.” — Hogy mily messzire megy a szabadban kóborló macska rablásában — írja egy vadász — mutatja a [következő] eset. Múlt nyáron a mezőn egy nyulat hallottam sírni; oda sietek s csakhamar egy macskát vettem észre, a mint meg-lapúlva elillanni igyekezett. Tovább keresve, egy megölt nyúlra akadtam, melyet a macska éppen most folytott meg s mely fias volt s testében 4 kifejlett fiatal hordott. Egy földbirtokos kisebb terjedelmű birtokán macskát nem tűrt s az egerek és patkányok elszaporodása ellen különféle módon óvta magát, a meny-nyiben szabadban sündisznókat, a padláson és kamrákban baglyokat tartott. A tulajdonos örömére, kertjében az énekesek szépen elszaporodtak. De ki írja le kínos meglepetését, midőn egy nap az énekesek fészkeit feldúlva és kirabolva találta s utánjárás és figyelés után kitűnt, hogy egy két mértföldnyire lakó földbirtokos macskája kóborlásban egész oda vetődött s a nagy fáradság-gal és gonddal ápolt kerti énekeseket egy nap alatt tönkre tette. S ha meg-gondoljuk, hogy a macska prédaszomját még az oduban fészkelő madarak sem kerülhetik ki, miután nyúlékony lábaival és éles karmaival oda is belenyul s az ott fészkelő s a gazdaságnak leghasznosabb madarak költéseit is tönkre teszi: úgy csak örülhetünk azon üdvös szokásnak, hogy minden jóra való vadász a szabadban talált macskát irgalom nélkül lelövi vagy kutyája által halálba ízeti. Nem akarom a macskák házkörüli hasznosságát kétségbe vonni, sem azok kiirtását ajánlani, még azokat más kevésbé veszélyes segítséggel pótolhatnók. De minden felügyelet nélküli, önállóan a szabadban kóborló és ragadozóvá fajult macskát mindenütt irtani kell. Irgalom nélkül pusztítsuk el tehát a szabadban talált macskákat, melyek az egerek pusztítására már úgy sem alkalmasak s melyek a vadállományban oly óriási károkat okoznak! — Az elmondottak kiegészítéséül idejegyzem még azokat a szentenciákat, a melyeket *Diezel-Mikánál* találunk feljegyezve a vén kisasszonyok eme nyervogó barátjairól. „Nem hagyhatjuk említés nélkül az apró vadnak azon ellenségeit, melyek talán *épen oly veszedelmesek*, mint a róka. Ezek az *elvadult*, vagy a pagonyokban csatangoló házi-macskák, melyek különösen a fácánokban, foglyokban, fürjekben hihetetlen károkat okoznak s tömérdek apró madarat és

fianyulat pusztítanak el. Falun, sőt városon is, évenként számtalan fiatal macska nő fel, melyek egyszerűen a rosszul alkalmazott könyörületességnek köszönhetik létüket. Míg aprók, addig még itt-ott gondoskodnak róluk, később aztán kezdenek a házban alkalmatlanok lenni; elpusztítani azonban sajnálják, tehát sorsukra hagyják. Az éhség megtanítja a meg nem engedett kenyérkeresetre; elvadulnak s gyilkolásvágyuk a gyakorlattal mind jobban előtérbe lép s rövid idő alatt éppen oly módon és ügyesen rabolnak és gyilkolnak, mint vad faj rokonai. Sőt annyiban veszélyesebbek is mint ezek, mert nem félik az ember közelségét, tehát a lakások környékén is garázdálkodnak. Rövid idő alatt elég ravaszokká és elővigyázókká válnak, hogy a vadászt a földmivelőtől meg tudják különböztetni s míg az első elől meglapulva elbujnak, az utóbbival szemben semmi félenkséget sem mutatnak. De nemcsak az elvadult macskák okoznak kárt a vadállományban, hanem azok is, melyek napközben a házban és ház körül a legártalmatlanabb házi állatok képében, a legszebb erényekkel látszanak ékeskedni, de mihelyt az alkony beáll, levetik álarcukat s megkezdik rabló csatangolásait. Kinek tehát vadállománya kedves, az tegyen félre minden melléktekintetet és pusztítsa irgalom nélkül a vadászterület ezen parasitáit; ne kegyelmezzen egyetlen egynek se, melyet a falutól, vagy tanyától egy-kétszáz lépésnyi távolságon túl a vadászterületében talál. Ha ezt következetesen megteszi, örömmel fogja vadjának feltűnő szaporodását és gyarapodását észrevenni; akárhány hirhedt vadászterület, mely vadszegénysége miatt közel-távolban ismeretes volt, a macskák radikális pusztítása következtében szembetűnően megjavult. Tehát csak pusztítani őket, mihelyt a mezőn vagy erdőn csatangolnak, mert a macskának a házban és nem a vadászterületen van a helye.“

Felvidéki erdeink legvérengzőbb, legkártékonyabb ragadozója a **hiúz** (*Felis lynx*), mely — sajna! — nem hogy kiveszőben volna a mai intenzivebb vadászati és vadvédelmi viszonyok dacára is, hanem inkább az utóbbi időben elszaporodása mind nagyobb arányokat ölt és ma gyakoribb, mint valaha, noha a hiúz ős időktől lakosa Magyarország erdősségeinek; azonban mióta az erdő-kultúra előbbre haladt, illetőleg az őserdők a fejszeccapások alatt megritkultak: a hiúz mindig tovább szorítottatott azokra a vidékekre, ahol az erdő csendjét a munkások zaja még nem zavarta meg; — és innét van az, hogy ma már oly vidékeken is találkozunk vele, ahol harmincz évvel ezelőtt legfelebb csak a természetrajzból ismerték. Egyébiránt nemcsak a háborgatás és életfentartási hajlam készíti a hiúzt lakkörének szélesbítésére, hanem a szaporítási, fajfentartási ösztön is hozzájárul ehhez. Egyesek ugyanis nagy terület-ken szinte magukra vannak hagyatva, úgy hogy a párosodás idejében nagy, néha 100 mértföldnyire terjedő vándorlásba is kell fognia, míg életpárjára akad; így természetesen, hogy oly vidékeken is megjelenik, amelyek azelőtt sohasem voltak tartózkodási helyei. *Fűzy Alajos* hgi vadászmester írja (*Vadászlap*, 1892. é. f. pag 447), hogy a hatvanas évek elején a gróf Forgách-féle szalánczi erdőségben a gyönyörű őzallományt tönkre tették. Később előfordultak Sáros-megyében Abos környékén, majd a felső Tárca-völgyben és a hertneki Dessau hercegi uradalomban. Az utóbbi helyen, az őzvad kipusztítása után, a borzlyukakat is kifosztották. — Szepes-

ségben szintén a hatvanas években mutatkoztak. Az első példány Haligóczon lővetett, aztán Leibiczen és Kóburg hg. uradalmaiban is ejtettek egyes példányokat. Később (1874/75-ben) megjelentek a magas Tátra erdőkoszorujában, Landok és Béla erdősegeiben. Lehet, hogy előbb is átváltott imit-amott egy-egy hiúz, mert találtak is őz-maradványokat, melyek valószínűleg a hiúzok által ölettek meg, de tapasztalás hiányában ezeket az eseteket a kopóknak tulajdonították, ami az akkori divatos vadászati mód mellett meg is esett, midőn a söréttel vagy ficzkóval megsebzett őzet a kopók elfogták és felfalták. — Ezekből az észleletekből kitűnik, hogy a hiúz keletről nyugatnak nyomult, amidőn a közlekedés előrehaladása folytán a beregi és ungvári ős rengetegekbe a fejszének behatolása előmozdítván, a hiúz onnét kizavarva, tovább váltott. A hiúznak hazánkban való elterjedésére vonatkozólag *Méhely Lajos* a következő adatokat foglalja össze a „*Állatok világa*“-ban: „Magyarországon a hiúz még csak a múlt században is általánosan el volt terjedve s nem csak a magas hegyvidék rengetegeiben tanyázott, de az elő- és középhegység összefüggő, zárt erdősegeiben is gyakran feltűnt. *Grossinger* említi, hogy a hiúz a múlt század végén az abauj-vármegyei Szaláncz erdősegeiben több vadászetet fojtott meg és Szatmár vármegyében Berencze közelében ökrököt is megtámadott. A későbbi időben erősen megfogyatkozott, annyira, hogy bár öreg vadászok emlékeztek rá, a nép előtt teljesen ismeretlen volt. Ujabban azonban ismét elszaporodott s manapság éppen nem tartozik a ritka jelenségek közé, noha általában a magasabb hegyvidékre szorítkozik. *Kocyan Antal* szerint a magas Tátrában csak újabb időben ismeretes, jelesen a mióta a javorinai birtokot (Szepes-megyében, a Tátra keleti végében) Hohenlohe herceg vette meg és Murányban nagyszerű vadaskertet alapított, azóta a hiúz is elszaporodott. A jelzett helyen több példányt fogtak csapóvasban s 1886. május havában a Babiagorán, Árvában is elejtettek egy remek példányt. *Waldpfortner* tanúsága szerint a Magas-Tátrában 30 év alatt 37 hiúz esett zsákmányul. Tudomásom szerint a hetvenes évek elején az Alacsony-Tátra keleti végében álló Királyhegyen, a püspöki uradalom erdősegeiben okozott nagy kárt a fővadász. A hiúz, *Lovassy Sándor* tapasztalatai szerint is mindinkább gyakrabban mutatkozik hazánkban. Szerinte csakis a kárpáti rengetegekben él, különösen Máramaros-megyében, Bereg, Ung és Zemplén északi részén, Sáros megyében, az egész Szepességben. Liptó- és Árvában, valamint Gömör északi felében (Nagy-Rócze vidékén.) Nyugot felé gyérül, úgy, hogy Liptó- és Árva-megyéktől nyugatra már nagyobb ritkaság. — A hetvenes években különösen Gömör-megyében szaporodott el nagyobb mennyiségben, ahol még csak egy évtizeddel azelőtt is ismeretlen volt. 1865-ben a murányi uradalom Sztuncsenik nevű erdejében lőttek egy példányt, a hradeki uradalomban (Liptó-megyében) 1873-ban csapóvasban fogtak négy példányt, ugyanabban az évben Gömörben a helpai erdőben egy hiúz fényes nappal ólálkodott a juhtelevő körül, míg nem a juhászkutyák lefogták s az elősiető juhász agyonverte; 1874-ben Gömörben a palonkai völgyben ejtettek el egy szép nőstény példányt; 1875-ben a hiúzok Murány közelében egészen a város alá hajtottak öt szarvast s a rákövetkező évben három hiúz került a csapóvasba; 1877-ben Máramarosban került egy

példány teritékre s ugyanakkor Nagy-Rócze közelében is nyomára akadtak. Hasonló állapotok uralkodnak a délkeleti felföldön is, a hol különösen a határ-hegységekben, még manapság is gyakori a hiúz s alig mulik esztendő, hogy egy-két példány ne esnék zsákmányul. Gyakoriságának legjobb bizonyítéka, hogy az erdélyi felföld déli városaiban alig van iskola, melynek természetrajzi gyűjteményét egy-egy, a környéken lőtt hiúz ne diszitené. Személyes tapasztalataim szerint a barczasági hegyvidéken (Bucsecs, Királykő, Nagykőhavas) s a bodzai hegységben is csaknem minden évben teritékre kerül egy-egy példány, sőt 1895. telén három példányt ejtettek el a Bucsecsnek Rozsnyó felőli oldalán“. — Az elterjedés szempontjából megemlítem, hogy egy hiúz Trencsénből került a Nemzeti Múzeum tulajdonába; továbbá érdemes a megemlítésre — ugyancsak az elterjedés szempontjából s annak illusztrálására, hogy mennyire gyakori nálunk manapságság is még a hiúz — a *Vadászlap* 1900-ik évről tett kimutatása, mely szerint csupán Hunyad, Arad, Krassó-Szörény, Zólyom, Ung, Zemplén, Gömör, Liptó, Trencsén, Turócz és Máramaros vármegyékben 24 hiúzt pusztítottak el. — *Lázár Kálmán* gróf szerint*) hazánkban a hiúznak két faja fordulna elő: a közönséges vagyis északi hiúz (*Lynx* vulgáris) és a tarka, vagy párduczhiúz (*Lynx pardalis*). *Méhely Lajos* ezt kétségsbe vonja, illetőleg tagadásba veszi a *Lynx pardalis*-nak nálunk való előfordulását, hivatkozván arra, hogy egyetlen hiteles adatunk sincs arra nézve, hogy hazánkban is előfordulna az utóbb említett dél-európai hiúzfaj. A jövő kutatás szempontjából azonban rámutat arra, hogy *Mivart* az európai hiúzt csak a kanadai fajnak fajtájául tekinti s hogy *Matschie* az ő állatföldrajzi eszméinek befolyása alatt azt hiszi, hogy az Európa dél-keleti részeiben és Közép-Ázsiában elterjedt alak idővel az észak-európaiktól különböző fajnak fog bizonyulni s így nem lehetetlen, hogy a magyarországi hiúz is ehhez fog tartozni**). — A hiúz nem tartozván a közönséges dűvadak sorába s egyrészt szűkkörű elterjedése miatt is kevésbé ismert állatfaj levén, melylyel csak ritka vadásznak adatik a „szerenese“ (!) közelebről megismerkedni — megérdemli, hogy külsejével kissé tüzetesebben foglalkozzunk *Méhely Lajos* legújabb leírása alapján: Nagysága vidékek szerint különböző. Az éjszakiak általában nagyobbak, mint a közép-európaiak, vagy a kaukázisuk, azonban Magyarország is mutathat fel olyan példányokat, melyek nagyság tekintetében a norvégiaikkal vetekednek. A teljesen felnőtt északi hiúz legalább oly nagy, mint az állatseregletekben közönségesen látható leopárdok szoktak lenni, csak hogy valamivel rövidebb testű és magasabb lábú. Testének hossza bőven megüti az 1 métert, sőt 1.3 m. is lehet. Farka 15—20 cm., marja 75 cm. A Nemzeti Múzeumnak egyik máramarosi, 1862-ben elejtett példánya 138 cm. s ebből farka 20 cm. hosszú. Kocyan Antal tanúsága szerint a Babiagorán (Árvamegyében) egy 118 cm. hosszú s 62 cm. magas példányt ejtettek el. A hiúzkandúr 30, sőt Norvégiában állítólag 45 kgr.-nyi súlyt is elér. Az állat rendkívül erőteljes, zömök termetű, végtagjai magasak és szíjasak, mancsai a tigriséire, vagy a leopárdéira emlékeztetnek s

*) *A szabad természetből*. VIII. Erdekeink tigrise, 1873. p. 96. (Házi könyvtár, XII. Kiadja a Szt.-István-Társulat.)

**) *Az állatok világa*, p. 530.

mindezekben első tekintetre elárulja ereje hatalmát. Meglehetősen hosszú és hegyes füle 4 cm. hosszú, fekete, fölfelé álló szőrök alkotta ecsetszerű pamatban végződik. Vastag felső ajkát több sor merev és hosszú bajuszörte díszíti. Testét sűrű és lágy bunda borítja, pofájáról csúcsosan kétfelé hajló barkó csüng alá s a fülpamatokkal együtt nagyon sajtyszerű külsőt kölcsönöz neki. Bundájának színezete felül fehéres színbe vegyülő vörhenyes-szürke; fején, nyakán, hátán és törzsének két oldalán egymáshoz közel fekvő vörösbarna, vagy szürkésbarna foltokkal tarkázott. Magyarországi példányokon a foltok gesztenyebarnák, öreg állatokon nagyobbak és elmosódottabbak, fiatalokon mélyebb színűek és apróbbak. A hát középvonalának két oldalán fekvő foltok olykor hosszúkás, szakadozott csikocskákká olvadnak össze. A test alsó s a végtagok belső oldala, a nyak előrésze, az ajkak s a szemek kerülete fehér színű. A hasoldal fehér alapszínén feketés-szürke, elmosódott foltok ötlenek föl. Pofája vörhenyes, fülkagylóinak belső oldala fehér, hátoldala feketével kevert barnaszőrű. Durvaszőrű farka egész hosszában egyenletesen szőrös, csaknem egész hátsó felében fekete, elülső fele felső oldalán elmosódott félgűrűkkel szeldelt. Nyári bundája rövidszőrű, fehérrel elegyes halvány rótbarna, a téli hosszúszőrű s tulnyomóan fehér, azonban az egész színezet tetemes változásnak van alávetve s a különböző példányokon a sötét foltok is nagyon változatosak. Télen a barnás alapszínt szürke takarja el, amennyiben a késő ősszel hirtelen növekedésnek indult nemezszőrök a hegyükön megfakulnak. Fakóságuk annál nagyobb mértékben lép előtérbe, mennél mélyebbre ereszkedett a szőrök töve felé. A nőtényt állandóan vörhenyesebb színezet és elmosódottabb foltok különböztetik meg a hímtől. Az újszülött kölykök fehéresek. A szem szivárványhártyája ércfényű, a szem bogara kerek.“ — *Hankó Elemér* szerint (Zoológiai lapok, Erdész Ujság, 1901. 50-ik sz.) „a felcsiki őserdőknek a speciálításai: a tarka és *fekete* hiúz. A tarka vagy foltos (közönséges) hiúz különösen a madichai fenyvesekben fordul elő, míg a *bársonyszőrű fekete hiúz ritkábban a szent-domokosi havasokban található.*“ Hankónak ez a „fekete hiúza“ egy nagyon érdekes természetrajzi ujság, miről eddigelé sejtelve sem volt a zoológiának s ha hiteles hazai példány alapján bebizonyítható volna valaha, esetleg talán Hankó E. úr által, bizony nagy hálára köteleznék ezáltal a magyar faunasztikai tudományt. — Méhely szerint a hiúz általában nagy kiterjedésű, sűrűségekben és hozzáférhetetlen szakadékokban bővelkedő, vadban gazdag, zárt erdőségekben tartózkodik. „Hova ember alig juthat, hol a sűrűség s az erdő sötétje elrejt minden vizsga szem elől, hol egy faóriás előnyúl ágára lapulva szőheti vérszomjas ármányait, ott üti fel tanyáját“ — mondja találóan gr. Lázár Kálmán.¹ Gyér erdőben csak kivételesen s — Nolcken szerint — inkább csak tél idején mutatkozik, a mikor nyulat keres, vagy valamely komoly veszély, pl. erdőégés készíti erre. Ily körülmények közt megesik, hogy — mint 1868-ban a szt.-pétervári kormányzóságban történt — a falvak gyümölcsös kertjeibe menekül. A Kaukázusban — mondja Radde — nem ragaszkodik az erdőhöz, hanem kopár sziklás hegységekben is tartózkodik, így pl.

¹ A szabad természetből. VIII. Erdeink tigrise, Pest, 1873, p. 98.

Tiflis közvetlen környékén, azonban az erdős középhegységben mégis csak a leggyakoribb. Állandó lakásul valami sziklaüreget, egymásra dőlt fák képezte sűrű rejteket, vagy nagyobb odút szemel ki, de alkalom adtán róka-, vagy borzlyukkal is beéri. Vaczkától csak annyit kíván meg, hogy száraz legyen és jól elrejtse őt. Megkedvelt tanyájához szívósan ragaszkodik s habár éjjelenként mértföldekre is elkóborol, újból visszatér tanyájára. Ez a tulajdonsága magyarázza meg, hogy a folyton kóborló farkassal ellentétben, huzamosabban tartózkodik ugyanazon a vidéken s csak akkor vándorol tovább, ha a vadállományt nagyon megritkította, vagy komoly veszélyt sejt. A hol háboríttatlan nyugalmat élvez, ott aránylag gyorsan elszaporodik, de ha valamely oknál fogva hangos lesz a tájék, ő is nyugalmasabb vidékre vonul. Lovassy Sándor valószínűnek tartja, hogy a hiúz a hetvenes években a keleti megyékben folyt vasútépítés készítette nyugat felé vándorolni s ennek következtében szaporodott el azután Gömörben. Rokonainak szokása szerint rendszeren magányosan él; a hol — mint Livlandban — gyakoribb, ott, úgy oszlik el, hogy 25 km.-nyi területre mintegy 4—5 darab jut. De vannak kivételek. Így Galicziában 1862-ben egymás után négy hiúz esett zsákmányul, első nap a két öreg, második nap a két fiatal. Hasonló eset történt Brassó mellett a Bucsecsen 1895-ben. Hajtóvadászaton megesik, hogy egymás után több példány vonul el a vadász előtt. — A hiúz éjjeli állat. A nappalt egykedvűen heverészve, vagy méla álmodozásban tölti rejtekében. A reggeli és déli órákban mélyen alszik, de érzékeinek élessége ilyenkor is ébren őrködik felette s a legcsekélyebb nesz sem kerüli el figyelmét. Délután unottan nyújtózkodik fekvőhelyén s ha teheti, kifekszik a napra sütkérezni, mi közben — Brehm szerint — a tunya kutya módjára órákig elhempereg a hátán. Az est beálltával óvatosan elősompolyog s leleskedve és meg-megállva, szemeivel minden irányba fürkésztve s minden neszre ügyelve, zajtalan léptekkel indul vadászatára. Valamint egész lényében, úgy mozgásában is igazi macskatermészet nyilatkozik meg. Futni nem igen szeret, de annál nagyobb tökéletességre tett szert a kúszásban s főleg az ugrásban. Gyors és kitartó futónak semiképp sem mondható, de mivel rendes lépése fél méter hosszú, az erőteljes nyulat is csakhamar utóléri. Lépésben és üggetésben csaknem egy irányban egymás mögé rakja lábait, miért is csapája zsinoralakú, futás közben azonban négyszögű csapát hagy, melyben a bal elülső nyom kissé előbbre esik a jobb elülsőnél. Lábnyoma nagy és kerekded, nagyobb, mint az erős farkasé. — A kúszásban nagy jártasságot tanúsít, de sokkal meglepőbb rendkívüli ugróképessége. A megriadt állat, mint a rugó pattan fel fektéből, bekezdő ugrásai öt métert érnek el, a földről is öt méter magasra képes felszökni, sőt ha prédáját üldözi, éhsége és vérszomja által feltüzelve 7—8 méternyi, sőt még nagyobbat is ugrik. Óriási izomerejéről fogalmat nyújthat az a bajorországi eset, a midőn egy megtépelt erős őzet száz lépésnyire vonszolt föl a meredek lejtőn.¹ Mint minden macska, úgy a hiúz is irtózik a víztől; jó szántából sohasem megy belé s ha véletlenül belelépett, sietve visszarántja és még sokáig idegesen rázogatja kényes talpát.

¹ Altum, Forstzoologie, I. 1872. p. 144.

Pedig éppen nem mozog esetlenül a vízben, sőt ha a végső szükség rászorítja, még nagyobb folyókon is aránylag könnyen vergődik át. — Érzékei nem egyformán élesek. Hallása és látása kitünő, izlelő és tapintó képessége is magas fokon áll, de szaglása határozottan gyönges s gr. Lázár Kálmán talán csak átvitt értelemben mondja, hogy kellő „szimatolás“ után indul rablójárataira, a mennyiben a macskák egyáltalában nem szimatolnak, de annál inkább leleskednek és hallgatónak. A tapintásnak kiválóan finom segédeszközeit bírja bajszsertéiben, melyekkel mindent megérint, a mivel közelebből foglalkozik. Valamennyi érzéke közt látása a legélesebb. Innen mondják a közbeszédben is: „Hiúzi szemekkel birsz“ — így olvassuk már 1799-ben, Fábian József Természeti históriájában. — — Értelmi tehetségei kiváló helyet biztosítanak neki a macska-félék nagy családjában. Jelentékeny értelemre vall az a körültekintő óvatosság és találékonyság, mely tetteiben vezérli s mely már nem egy vadászt ejtett ámulatba. Tschudi szerint ugyan a hiúz „nem oly ravasz, mint a róka“, de a tapasztalat gyakran az ellenkezőt bizonyítja. E tekintetben rendkívül jellemző Frauenfeld észlelete, ki egy ízben egy hiúznyom után indulva, nagy meglepetéssel tapasztalta, hogy a nyom egyszerre csak négyfelé válik, majd ismét egybe fut össze. A gondosabb kutatás azonban kiderítette, hogy tulajdonképen négy hiúz járt ugyanazon az egy csapán, olykép, hogy a hátulsó három pontosan az elűljárónak a nyomába lépett. A nyom csak ott vált el egy időre, hol a hiúzek egy őzet rohantak meg, de a sikertelen támadás után ismét egy nyomon távoztak, sőt később ismét ugyanazon a nyomon tértek vissza. Nem kevesebb értelemre vall az a — kitünő észlelők igazolta — tény, hogy a hiúz, nehogy lépteinek nyoma maradjon, előszeretettel használja azt a letaposott utat, hol a nyulak váltanak, vagy más járt utat, honnan egy-két óriási szökéssel veti magát a közeli sűrűbe, hogy nyomának fonalát megszakítsa s esetleges üldözőjét kijátsza. — A hiúz félénk és óvatos, de nagy nyugalma s lélekjelenléte a legnehezebb körülmények közt sem hagyja el. „Ha valami gyanusat vesz észre, képes két napig is mozdulatlanul, éhen-szomjan rejtekében maradni“ — mondja gróf Lázár Kálmán. Hajtóvadászaton gyakran megtörténik, hogy a legnagyobb lármában is szinte megfoghatatlan hidegvérrel marad fekvé s ha már csakugyan mozdulni kényszerül, akkor se rohan neki vaktában a veszedelemnek, hanem óvatosan sompolyogva s minden előnyt felhasználva fedezi magát, míg valami rést talál, hol villámgyorsan kitörhet, ha ugyan nem látja czélszerűbbnek visszafordulni, vagy valami védett helyen meglapulni. De nemcsak ilyen nehéz helyzetekben, melyek az idegzetet hatványozott működésre sarkalják, hanem életének köznapi folyásában is sok oly vonást árul el, melyek az életviszonyok helyes megítélése és a hozzájuk való tudatos alkalmazkodás megannyi jelei. A hiúz félénksége daczára sem gyáva, sőt inkább embernek és állatnak egyaránt félelmetes ellenfele. Ha a kopók hébe-korba megszorítják, hatalmasan védekezik s a hátára fekvé, mind a négy lábával veszedelmes sebeket osztogat. Nem is szívesen kötnek ki vele a kutyák s ha rá is akadnak nyomára, örömet követik azt az arany mondást, hogy „az okosabb enged“. Az emberrel nem mer szembeszállni, de szorultságában, vagy megsebezve, félelmetes ellenségévé válik s a vadászati lapok nem egy súlyos sebesű-

léssel végződött, sőt végzetes kimenetelű vadászkalandokról adnak hírt.)* Éhségében és unalmában — írja Loewis — magasan s lágyan kezdődő és tompán s mélyen végződő bőgést hallat, mely színezetére nézve némikép a medve bőgéséhez hasonlít; ha prédáját lesi, vagy utána sompolyog, rendkívül sóvárgó nyávogásban ad kifejezést egész valóját betöltő heves birásvágyának. Prédáját kizárólag a melegvérű állatok sorából szedi s habár a nagyvadnak mindig előnyt ad a kicsiny fölött, az utóbbit sem veti meg. Északi tájakon s magas hegyvidékeken havasi nyúl, borz, marmota, zerge, jávorszarvas, siket-, nyír- és hófajd esik áldozatául, a mi vidékeinken pedig kisebb madarakon kívül főleg fajokra, mogyorós tyúkra, őzre s nyúlra vadászik. Alpesi vidékeken a nyaranta kint legelő juh- és kecskenyájákat is megtizedeli, sőt a borjakat is megtámadja. Hiteles példák vannak rá, hogy egy éj folyamán 30 s egy nyár folyamán 160-nál több juhot pusztított el egy hiúz. Télen, a mikor a hegységek alacsonyabb tájain tartózkodik, kevésbé kártékony, de tavasszal rendszeren az erdők övének magasabb színtáját keresi fel s itt, különösen az őzállományban, rettenetes pusztítást visz véghez. Egyetlen egy hiúz 200 őzet s még sok más hasznos vadat képes egy év alatt elpusztítani. Vérszomjas természete szinte példabeszédszerű; — gr. Lázár Kálmán teljes joggal „erdeink tigrisének“ nevezi s a bosnyákok manapság is „Rys“, vagy „Ryzvan“ (tigris) néven ismerik. Többet öl, mint a mennyit elfogyasztani képes s nem egyszer valóságos vérfürdőt idéz elő az erdő vadjai közt. A hol befészkelődött, ott csakhamar tönkreteszi az egész vadállományt, mert tetemes részét elpusztítja, a többit pedig elriasztja. Zsákmányát a vadállomány állapota s a vad természete szerint különbözőképp vadászsza. A mi, vadban gazdag erdőségeinkben rendszeren lesből támadja meg áldozatát, mely tulajdonsága a székelyföldi vadász előtt annyira ismeretes, hogy szokott nevén kívül „Vadles“-nek is nevezi. Gr. Lázár Kálmán szerint a vad rendes váltása közelében, valamely kinyuló izmos faágra, vagy kiálló sziklára lapulva, fél napig is mozdulatlanul les a gyanútlanul közeledő prédára s „biztos ugrással reá vetve magát, gégejét kiszakítja, vérének kiszívja, hasát felhasítja, beleit felfalja, azonkívül megízlel egy keveset a fejből, nyakából és vállából, többi részét pedig érintetlenül ott hagyja, mely szokásától soha sem tér el, annyira, hogy a hegyvidéki vadászok a szétmarczangolva talált vad maradványairól fölismerik, ha az a hiúz áldozata lett“. Északi, vagy magas fekvésű, vadban szegényebb tájakon természetesen más módon jár el prédája megszerzésében. Már Altum utal egy harzi példányra, mely nagy szökésekkel közelítette meg s úgy ragadta torkon zsákmányát, Frauenfeld és Nolcken megfigyelései szerint pedig, „minden zajt kerülve s minden tárgyat fedezetül használva, óvatosan lopja meg áldozatát s egy vagy több hatalmas szökéssel rajta teremve, mélyen belevájja karmait, belemarja magát tarkójába s átharapja a nyak verőerit“. Szerencsére a hiúzt

*) *Hankó E.* írja már hivatkozott cikkében, hogy a tapasztalatlan vadász vajmi könnyen eshetik a hiúz áldozatává. A közelmúltban történt, hogy egy felcsiki székely tél közepén szarvasmarhákkal fát hozott az erdőből. Már-már a fenyves rengeteg szélére ért, a midőn egy hiúz vállára ugrott, s mielőtt az atyafi védhetne volna magát — gégejét éles fogaival átharapta A szarvasmarhák nagy későre hazavetődtek gazdájuk nélkül.

is gyakran cserben hagyja vadászszerencséje, mert ugrása korántsem biztos a prédául kiszemelt állat gyakran ép bőrrel menekül meg, annyival is inkább, mert a futásnak eredt vadat, — az észlelők egybehangzó tanúsága szerint, — nem üldözi tovább s ha nem érte el egy-két ugrással, végkép lemond róla. — Vadban gazdag vidékeken nagy inyencz, zsákmányának csak vérét nyalja fel s legizesebb falatait költi el, de a hol gyéreb a vad, ott több napig is rájár az elejtett prédára. A hiúz tehát nemcsak eleven állattal, hanem döggel is táplálkozik, mint azt Lovassy Sándor is bizonyítja, ki 1876-ban Murány közelében tapasztalta, hogy három példányt dögesali segélyével fogtak csapóvasban. — Szaporodásáról még nagyon keveset tudunk. A hímek állítólag január és február havában találkozónak a nőstényekkel s ilyenkor több kandúr hangos nyávogás és rikoltozás kíséretében küzd a nőstény bírhatásaért. A nőstény a pacsmagolás után mintegy tíz hét múlva valamely megközelíthetetlen barlangban, megtágitott borz vagy rókalyukban, valamilyen áthajló szikla vagy vastag fagyökér oltalma alatt, két vagy legfeljebb három vak kölyköt vet. Anyjuk két hónapig szoptatja, később egerekkel és apró madarakkal táplálja őket, majd a rablás mesterségébe oktatja be. Veszély esetén — mint Blasius mondja — biztosabb helyre költözteti őket. Effélekép olvassuk ezt vadászati és természetrajzi munkában a nélkül, hogy bár egyetlen hiteles szemtanúra hivatkozhatnánk. — Az összes megfigyelők megegyeznek abban, hogy bámulatosan finomult érzékekkel látta el a természet ezt a vérengző ragadozót, minek folytán óvatossága és vigyázékonyága szinte példátlan más dűvaddal összehasonlítva. *Mojzer Károly* erdőgondnok állítja, hogy rendkívüli óvatos természete, a legkisebb gyanura, vándorlásra készíti — és néha — még alig pár napos — kölykével szájában, óráknyira költözik el régi tanyájától, hogy azt biztosabban cserélje fel; és ezt a szükséghez képest többször is megteszi. — Ugyancsak *Mojzer* tapasztalásából állítja, hogy a hiúz nemcsak lesből — faágra, sziklára stb. lapulva s onnét levetve magát — támad, hanem a földön is. „Volt alkalmam hiúz által megölt őz hulláját egy olyan fiatalossal övezett tisztásban is találni“ — mondja, „a hol a támadás kizárólag a földről, a valószínűleg alvó áldozat belopásával történhetett. Annak eshetőségét, hogy tán az erdő mélyén történt támadás után az őz idáig hurezolta gyilkosát, — a friss hóban talált nyomok teljesen kizárták.“ — Tehát kétségtelen, hogy a hiúz nemcsak fáról ugorva támad, hanem ott, a hol zsákmányra bukkan, az adott körülmény szerint bánik el áldozatával. Egyébiránt sok megfigyelő mesének tartja, hogy a hiúz fáról ugorva támadná meg zsákmányát. *Füzy Alajos* hercegi vadász-mester a hiúz kitűnő ismerője is tagadja ezt: „Hogy a hiúz fára fel másznék, nem tapasztaltam, annál kevésbé, hogy az a faágról megleste volna áldozatát, a mi a fenyvesekben az ágak magossága és ruganyossága következtében nem is képzelhető“ — mondja. „Ha több hiúz jár együtt, egyik a másikának óra hosszat nyomába lép, ha csak valami felette rossz talaj nincs. Eleinte gyakran jelentették őreim, hogy egy hiúz ott és ott átváltott, pedig volt három is. A vezető kémelve jár elől s ha éles látásával észrevett valamit, kissé visszahúzódik s mintha tervét társaival közölné, elválnak; ha a vad idejekorán észrevette ellenségét, mely legfeljebb 25 lépésnyire volt tőle — s futni kezd: utána iramodik

mindannyi, azonban alig 10—15 hatalmas ugrás (5 méter is) után, összejönnek s más irányba mint az elosont vad, tovább folytatják utjokat. Hegygerinczen, vagy más alkalmas pontokon szeretnek megpihenni és kémlelni. Ugy tapasztaltam, hogy fekhelyen, s ott is leginkább vén bakok estek áldozatul, mert ezek az agglegények szeretik a magányt. A vadat ha észreveszi, macskamódra csúsza közelíti meg s egy két hatalmas ugrással rajt terem; a szegény halálra ijedt őz, még néhány ugrást tesz a hátán lévő szörnnyel, de torkát a fenevad csakhamar kiszakítja s a szép őzike összerogy. Azon a helyen, hol a hiúz ölt, kevés vér található. Talán kedveli a meleg vért s azt kiszopja? A hust nagyobb részt kifejti takarójából s azzal befödi a nyílt helyeket, de ha a húsrészeket felemésztette, a takaróhoz is hozzá nyúl, azonban a csontokat soha sem érinti s még a koponyát is érintetlenül hagyja a velővel együtt. — Legtöbbnyire az egyedül járó őzek esnek a hiúz zsákmányául, azokat meglesi s a legalkalmasabb oldalról becserkészi. Ha a vad egyszer csülökre kap, nem üldözi, hanem néhányat szökik utána, azután irányt változtatva tovább ballag. (*Vadászlap*, 1882. évf. p. 268.) — Valami sajátságos az — s ezt befejezésül érdekesnek tartom a közlésre — hogy a hiúz prédájához más ragadozó vad nem nyúl.

Mielőtt a vadászatra káros emlős állatok (dúvadak) fölött tartott szemlémet bevégezném, záradékkul még egy kártevőről kell megemlékezni és ez a mindenki által jól ismert **sün** vagy **sündisznó**. Ezt a kis bestiát a szobatudósok föltétlenül hasznos állatnak állítják s abból a túlzott természetkegyelet- vagy szamaritánusi indulatból kifolyólag, mely az egerek pusztulása felett is képes forró könyveket sirni bána-tában: az „állatbarátok“ és gazdák védelmébe ajánlják, mint „pártfogásra méltót“! Pedig, hogy mennyire nem érdemi meg ez a tüskös kis bestia azt a nagyon hangoztatott „pártfogást“, mit a tudós szerző urak könyveikben annyira hangoztatnak, azt csak a vadászok tudják legjobban! Tesz ugyan a sün sok hasznót a gazdának, de annál több kárt a mezőgazdaságra föltétlenül hasznos földönfészkelő madárkák és apró fiainak elpusztítása által. Hát még a vadászatnak micsoda kárt okoz fészketrabló tulajdonságánál fogva! — és különösen a fáczán és fogolytojásokban tesz sok kárt. Aki meg akar erről győződni, tegyen ki tojás-csalit egy fészkekformába, rakja körül galylyal úgy, hogy csak egyfelől mehessen hozzá a kis bestia — és helyezze elébe a tányérvast: bizonyos lehet, hogy a legközelebbi reggel már fogva lesz a rántotta kedvelő rabló! Idevágólag egy erdész a következőket írja: „Negyven évi tapasztalásom azt igazolja, hogy a sün a fáczánosban igen sok kárt tesz. Minden évben megfigyelem az első fészkeket, hogy a tojások mennyire szaporodnak és hogy mikor ülnek el a tyúkok és mikor odaértem, a hol a fészkek van, nagy bosszúságomra nem ritkán tapasztaltam, hogy a tojások össze voltak zúzva. Kezdetben azt hittem, hogy mindez a görény műve s estefelé felállítottam egy kisebb tányérvast s ime reggelre fogva volt a *tolvaj sün*! A görény is pusztítja a tojást, de ezt könnyű felismerni, mert ez, a közepén harapja be a tojást s tartalmát kiszívja s többé ugyanezt a fészket nem keresi fel; de a sün a második éjjelen is következetesen ellátogat ugyanahhoz a fészkekhez és a tatált tojást így egytől egyig

elpusztítja; különösen sok kárt tesz száraz esztendőben.“ — A hol császármadár van, sok fészek tartalmát elpusztítja a sünn, sőt ha többen együtt vannak, még a kotló fácánt is megtámadják és megrágnak, noha a fácántyúk erélyesen védekezik ellenök s védelmezi tojásait. — Az apró baromfit épp úgy leöldösi, a sünn, ha hozzáférhet, mint a földön fészkelő madarak menekülésre még képtelen fiókáit. A ki nem hiszi, zárjon csak össze egy éjjelre néhány sünt egy fészekalj kis csibével, majd meglátja, mennyi marad életben reggelre belőlük! Ruczácskával is lehet ily próbát tenni a tamáskodóknak — s az eredmény ugyanaz lesz. — Egy német vadász-lapban valami Kraft nevezetű úr közli, hogy egy ízben őzbakra cserkészsze, midőn éppen vadászával sűrű bozóthoz ér, abból a nyúlnak sűrű vezékelését hallotta. Átkutatják a bozótot s ott találnak egy sündisznót egy fiatal nyulaeszkával, melynek feje félig már le volt rágva! — Egy tapasztalt fázános azt állítja, hogy tíz fázán-fészek közül ott, a hova sündisznó került, okvetlen nyolcz teljesen elpusztul. — Mindezekből pedig levonva a tanúságot kétségtelen, hogy a sünn nemcsak hogy kíméletet nem érdemel, hanem inkább kegyelem nélkül való írtásra méltó.

A vadászat kártékony elemeinek életszokásai, természeti ösztönei és tulajdonságainak ismertetése után, most már rátérek azoknak a vadászati és fogóeszközökkel való írtási módoknak a tárgyalására, melyek segítségével kellő ügyesség és szakértelem mellett, fáradságot nem kímélve megszabadíthatjuk vadászterületeinket vérszomjas kártevőtől. E módszerek részletes tárgyalását megelőzőleg azonban némi általánosságokat kell előrebocsájtanom a közelebbi tájékoztatás szempontjából, különösen ami a törvetés mesterségét s kapcsolatban a vastőrök (fogóvasak, kaptányok) kezelését, az azokkal való bánásmódot s idevágólag egyéb tudnivalókat illeti.

A **törvetés** nem tartozik a könnyen elsajátítható mesterségekhez, másrészt azonban a művészetig lehet benne vinni a hivatottnak, mert művészet ám az, belecsalni tudni az ádáz rablót a vészthozó törbe. — Nálunk ez a furfangos mesterség nem igen van elterjedve, sőt különleg a csapóvasakkal való bánásmódot a legtöbb hivatásos vadász alig vagy nem is ismeri, de egyáltalában a dúvadbefogáshoz alaposan értő egyén igen kevés találkozik nálunk. Pedig korábbi időkben, mikor még a vadászat az erdész főfoglalkozása volt, a törvetés apáról fiúra szálló családi titok vala és sokkal általánosabb gyakorlásnak örvendett, mint a vadászszerszámok mai modern technikai előrehaladottságának korszakában, midőn a csapdák és fogóvasak előállítását nagy üzemű gyárak eszközlik, holott azelőtt az utszéli cigánykovács dolga volt ez. Tehát ahelyett, hogy a haladás terére léptünk volna ez irányban is a vadász-mesterség terén, még inkább sajnálatos visszaesés állt be nálunk és sok mindezzel együtt, ami a magyar vadászat fénykorából hagyományként maradt ránk, a törvetés mesterségét is elfelejtettük, úgy hogy némely vidéken egészen meseszamba megy az már, vagy egyenesen boszorkányos titoknak tekintik és ráolvasás, babona és más hasonló bolondságokkal hozzák kapcsolatba; sok helyen azonban nem annyira a tudatlanság, mint inkább a lustaság és indolenczia az oka annak, hogy a törvetés, általában a csapdák és fogóvasak kultusza kifejlődni, illetve helyesebben: *tovafejlődni* képtelen a régi jó vadász-

erdészek kihalta óta. A mostani erdészeket hivatásuk s az ezzel járó tömérdek irodai munka annyira igénybe veszi, hogy törvetésre nem igen gondolhatnak; oly tanult, hivatásos vadászaink pedig igen csekély számban vannak, kik e kultuszt szakértelemmel, kudarc nélkül űzni képesek, miért is a legtöbb helyen a vadászati segédszemélyzet kioktattatlan, sőt nagyrészt teljesen gyakorlatlan e téren, avagy pedig (a legtöbb vadászbérlővel együtt) jobbnak látja méreggel dolgozni, mert ez könnyebb, semmi mesterséget nem igényel, noha vadászatiatlan s e mellett felette veszedelmes módszer is; de hát fő a rókabőr! . . . De nemcsak a segédszemélyzet, hanem sokszor a vadászatot kezelő s intéző szakvadász sem igen bír fogalommal arról, hogy jó csapóvasak- és csapdákkal mily nagyszerű eredmények érhetők el s hogy mily idegizgató és sok örömet nyújtó sport ez, noha könyveket írtak már erről. Annál csodálatosabb tehát, hogy oly kevés *mester* akad a törvetés terén! De azok közt a könyvek között is sok a selejtes, s nagyobb részét ahelyett, hogy tanítanának, a bőbeszédűség útvesztőjében

teljeséggel összezavarják azt a kis tudást is, amelylyel a kezdő esetleg már rendelkezik. Én tekintettel voltam erre s bár, ha a szakirodalmat nem is melőzhettem munkám e részének nagyobb tökélye érdekében, mégis az idegen auktorok közül *Weber* és *Pieper* csapdagyárosok és egyszersmind

STORCZ MÁTYÁS cs. és kir. udvari vadász.

szok, régi kitanult törvetők bemondásait és főleg *Storcz Mátyás* cs. és kir. udvari vadász hosszú évek során át szerzett tapasztalatainak igazán gazdag tárháza volt az, melyből sok becseset meríthettem. Ezek után rátérve azon általános tudnivalók ismertetésére, melyeket a törvetés sikeres gyakorlása érdekében szem előtt tartani elkerülhetlenül szükséges — először is figyelmeztettek arra, hogy a törvetőnek elmellőzhetlenül *szagtalanítani* kell magát arra az időre, míg a csapda felállításával foglalkozik, mert ezt elmulasztva, sikerre semmi esetre sem számíthat, amennyiben az emberi test kigőzölgése iránt igen érzékeny dűvadat az emberi szimat biztosan elriasztja, vagy legalább is gyanakodóvá teszi. Tehát mielőtt a csapda vagy fogóvas felállításához fognánk, szedjünk először is luczfenyő-, jegenyefenyő- vagy topolyfagalyakat, vagy ha ilyenek nem volnának kézügyben, vegyünk pár marék erdei földet s dörzsöljük be ezzel kezeinket s lábbelinket, hogy ezek a galyak, vagy a föld szagát vegyék fel. *Weber* szerint a legjobb szimat, mely mindennemű emberi szagot elenyésztet és a fogóhelyet vonzóvá és érdekessé teszi: a *rothadó hal* és a *rák*. Ez utóbbit igen könnyen előállíthatjuk, ha kis halakat vagy kis

gyakorlati szakemberek szakmunkáin, lapközleményein kívül más forrás-műveket nem igen vettem figyelembe saját eredeti adataim kiegészítésül (a magyar szakművek és szaklapok idevágó adatai csaknem egytől-egyig német eredetiből vannak átveve), de annál inkább a szakvadász

rakokat egy széles nyakú üvegbe teszünk, azt jól eldugaszoljuk és néhány napra akár a napsugarak hevének, akár a kályha melegének teszszük ki. Ennek a folyadéknak iszonyú szaga van és egy kávéskanálnyi a fogó helyére freccsentve elegendő arra, hogy minden más idegen szagot elenyésztessen. Jónak állítják a vas felállítására kiszemelt helyhez való közeledés előtt, a lábbeli talpát *fenyő-rügy-olajjal* vagy *heringlével* dörzsölni be, avagy egyszerűen a csizmatalpához egy *hering-fejet* erősíteni; de azt is ajánlják gyakorlott törvetők, hogy a szagtalanításon kívül, a csapda vagy vas felállításának tartama alatt szájában egy csomó friss, zöld fenyőhajtást, vagy zöld füvet vegyen a törvető, hogy lehelete ne érintse közvetlenül a fogóeszköz helyét; ez különösen erős dohányosoknál és bepálinkázás esetén igen ajánlatos. Persze a pipát is jól el kell tenni s köpni, kilőtt patrónokat elszórni, avagy a pipát a törvetőhely közelében kivenni nem szabad. Ezek oly elővigyázati rendszabályok, melyek elkerülhetetlenül szükségesek, hogy ama helyet, ahol járunk, gyanútlanná tegyünk. Természetesen a fogóvasat sohasem szabad csupasz kézzel megfogni, hanem ily alkalomkor csupán e célra szolgáló keztyű használandó, melyeket közvetlen használatukig friss levegőre kell kiakasztani s jól megszáritani. Huzamosabb ideig zsebben hordott keztyűt használni egyáltalában nem szabad. — Szabálynak veendő még, hogy a csapóvas használat előtt mindannyiszor meleg vízzel és homokkal alaposan lesúrolandó és azután tiszta ronggyal jól meg kell törölgetni minden részét. Tisztításnál, hacsak a vas szerkezete megengedi, ajánlatos a vasat szétszedni és részletenként végezni a tisztogatást, mert így alaposabb munkát végezhetünk. A rókánál s menyétnél különösen ügyelni kell a vas tisztaságára, mert a legcsekélyebb gyanus szag gyanakodóvá teszi ezeket a már természetüknél fogva óvatos rablókat. — Oly vasat, melyet egy időre használaton kívül akarunk helyezni, száraz ronggyal jól le kell dörzsölni s felszáritani s azután, hogy a rozsdától megóvjuk, nyúlhájjal gyengén bekenjük, vagy mindig készleten tartott rókacsökkal dörzsöljük be. Természetesen használat előtt a vas ismét tisztára súrolandó s azután némely esetben a később felsorolandó csali-szagokkal kissé bedörzsöljük. E szagok túlságos használatától azonban óvakodni kell, mert ily esetben a szag után indult vad, a helyhez érve, kaparni kezd s az előtűnő vastól elijesztetik. A csali-szagra vonatkozólag megjegyzem, hogy ehhez csak az esetben folyamodjék a törvető, ha a ragadozót minden óvatosság daczára 2—3 egymásutáni éjjel sem sikerült törbe kerítenie. Egyébiránt vannak törvetők, akik semmiféle szagot nem használnak, mégis sikerül nekik a fogás; ezek a vasat mindig gondosan tisztán tartják s használat előtt vagy ló-trágyával, vagy tengerinyúl-ürülékkel dörzsölik be s ha a felállításnál a kellő óvatosságot követték, fogásaik úgy sikerülnek, mint akik az oly titokzatosnak tartott s sokszor csak drága pénzen szerezhető szagokat használnak. Ugyancsak a szagok használatára nézve sokan abban a véleményben vannak, hogy a ló-trágya és libazsír a legjobb vaskenő árkánum. — A mi a *csalétkék szagosítását* illeti, erre nézve rendesen minden törvetőnek megvan a saját titkos szere, melyet azután természetesen a legjobbnak tart s készítési módját a legnagyobb titokban tartja. — Természetesen a csalétkék szagosítására szolgáló szerek nem minden dúvadnál azonosak, hanem a szerint változnak, milyen vadat

akarunk fogni és arra valók, hogy a csalfalatnak már messziről érezhető s a vad által kedvelt szagot kölcsönözzenek, mely azután igen hatványozza a fogás esélyét, illetőleg csábító hatásánál fogva mintegy rákényszeríti a dűvadat a kedvelt falat érintésére. — A csalétkék szagosítására szolgáló szagokat illetőleg, minden vadászati szakmunkában egész özönével találkozunk az ilyenek készítésére vonatkozó utasításoknak, melyeket azonban itt legnagyobbbrészt mellőzve, csak a kipróbált s valóban jónak bizonyult szerekről fogok megemlékezni az alábbi részletes tárgyalások során. — A vas felállítására térve, a vas-fogó kivetésénél vagyis felállításánál figyelembe kell venni, hogy az még koránt sem elégséges, ha a vasat oly helyre állítjuk fel, hol a ragadozó közelletét gyanítjuk, de tudni kell — mint már említettem volt — a fortélyát: a vadat a fogáshoz legalkalmasabbnak vélt helyre, vagy azt rendes útján, a váltón *törbe csalni*. — A vasat mindig a legnagyobb csendben, *rúgójával szélelles irányban állítjuk fel*, mert az óvatos ragadozók, de különösen a rendkívül fortélyos róka, mindig szél ellen közeledik s így egyenesen a törbe léphet s nem a rugóra. A rókánál különösen még arra is kell ügyelnünk, hogy a megválasztott helyhez, ahol a csapó-vasat felállítjuk, jó róka-váltók vezessenek, amit a határos erdő-állabból lehet megítélni. Sok fogóhely létesítése nem tanácsos, mert igen nehéz ellenőrizni azokat. — továbbá csakis oly fogóhelyeket választszunk, melyek a közutaktól s általában a forgalmi pontoktól távol esnek s lehetőleg száraz reggelen állítsuk fel a csapó-vasakat. — Felszerelésünk a felállításra szánt vasakon kívül a következő: hosszú éles kés, kis ásó és esetleg egy lóganéjjal telített zsák, valamint egy jókora rongyot vagy valami rossz, használhatatlan zsákot is magunkkal viszünk. A helyszínére érve, a rongyos zsákot magunk elé terítjük s arra rátérdeplünk. Következik azután a vas felállítása, mely a következőképpen történik: A vasat leteszszük a földre, arra a helyre, ahol felállítani akarjuk; azután a késsel — ennek hiányában faággal — körülkanyarítjuk a vasat; ha ez megtörtént, a vasat félretéve, annak a körülkanyarítással megjelölt térfogatából a velünk hozott kis ásóval a földet ügyesen kivájjuk, vagyis *ágyást* készítünk a vasnak — szigorú pontossággal a megjelölt körvonalokhoz képest — és a fölvett földet egy erre a célra magunkkal hozott (jól szagtalanított) külön rongydarabra halmozzuk. Ha a vas a mélyedésbe jól beleillik, úgy, hogy körülbelül két ujjnyira a föld felülete *alatt* fekszik és a rugó számára is a földet jól kivájtuk, valamint a lakat számára is a fekhelyet jól elkészítettük, úgy, hogy ez szabadon álljon, akkor a támadt üreget lóganéjjal jól betömjük, természetesen az u. n. pipának és kengyelecsavarnak megfelelő mélyedést hagyva, mely a csalfalatot tartja. A fölállításnak ez a módja a hivatásos vadászok által általánosan ismert ú. n. *hattyúnyak*- vagy berlini vastörre vonatkoznék főleg, de a közönséges *tányérvas* fölállításánál is hasonló eljárást követünk, csak megjegyzendő, hogy a vas ama része alá, ahol a rugó a kanyar-vasakat aláfogja, egy követ kell helyezni, hogy a toll rugékonysága fokoztassék. Ha kénytelenek vagyunk a tányérvasakat homokos területen elhelyezni, úgy a vasaknak nem szükséges mélyedést vájni, vagyis ágyást készíteni, mert elegendő, ha a vasat homokra fektetve riszálás által kissé lemélyesztjük s homokkal befedjük. — Télen fagyok alkalmával a kanyarvasak

alá száraz mohát, fenyű-levelet, száraz törmeléket vagy hangyaboly-törmeléket kell helyezni, nehogy esetleg azok a talajhoz fagyjanak. Majd földdel fedjük be a kivetett vasat, mihez az ágyásból kikerült földet kell használni s ügyelni arra, hogy a vas helye a környezettől eltérést ne mutasson, mert ez a körülmény a ragadozónak azonnal feltűnnék és tartózkodásra ösztönözné; a fogó tányérját szintén el kell földni, csak a csalétek hagyandó szabadon. Megjegyzendő, hogy a földet, illetőleg amivel a felállított vasat befedjük, csak valami forgácsdarabbal szabad felvenni. Majd azután egy leveles ággal simára seperjük a helyet, félretoljuk a biztosító csapot vagy szöveget s eltávozva magunk után a nyomokat elseperjük, hogy így minden gyanust eltávolítsunk. Az elhelyezett vasak azután addig maradnak felállított helyzetükben, míg azokkal fogni akarunk; ami pedig a csalfalatokat illeti, az ú. n. hattyúnyakra két falatot helyezünk, még pedig egyet a pipa előtti helyre, egy másikat pedig két ujjnyira a kengyelcsavar elé. A tányérvasnál egy csalfalatot a vas elébe és kettőt a vas mögé. Elmellőzhetlen, hogy a csalfalatok a felsorolt helyekre kis *mélyedésekbe* kerüljenek és részben fűvel, hangyazsombékról vett porral, alommal, szóval mindennemű könnyű tárgyakkal, így lótrágya- és földdel, avagy pedig homokkal gyengén fedve legyenek a vassal együtt. — Oly vasaknál, melyek belépés által csapódnak össze, a tányért pontosan kell elhelyezni ama helyre, hol a vad váltóján a felvagy leugrási helyet felfedeztük; vagy pedig az utat kövek, fadarabok, rögök stb. által úgy kell elzárni, hogy a ragadozó kényszerülve legyen a vasba ugrani. E vasaknál a tányér alá csalétek is helyezhető, mely esetben azonban a tányért egészen alá kell vajúni; e módot sokan igen ajánlják, mert az egyes ragadozók, mint a róka és macska, ha szaglásukkal valamit éreznek, az után kaparni szoktak. — Sok tapasztalt törvető azt is állítja, hogy a dűvadak előtt fajabeliük hullája mindig valami vonzerővel bír. Ezt fel lehet használni különösen a rókánál, akképpen, mint a következők szerint ajánljatik: t. i. hogy egy lenyúzott róka-hullát úgy helyezünk el, hogy azt a róka láthassa és szimatolhassa ugyan, de el ne érhesse s alá pár tányérvasat helyezünk. A róka, amint észreveszi a hullát, illetve ama helyet, ahova ezt helyeztük, — p. o. fát vagy bokrot — kerülgetni fogja s könnyen a vasba tévedhet. Egy másik fortély (*Pieper* módszere szerint) arra szoktatni a dűvadat, hogy az valamely magasabb helyre, például fatörzsre kitett csalétket: mint döglött macskadarabokat, nyúl- és disznóbeleket stb. felkeresse; ha ily helyhez sikerült hozzászoktatnunk a dűvadat, akkor annak közeli környékén 3—4 tányérvasat helyezünk el, melyek felállításánál sem a szagtalanítást, sem egyéb óvatosági szabályokat nem igen szükséges figyelembe venni; a falánk dűvad csak a magasba helyezett csalétket nézi s lába alá éppen nem ügyelve, vakon a tányérvasba lép. — Ami különleg még a *csalétkeket* illeti, e célra tojást, sült macskadarabokat, friss vadbeleket, vagy kemény kenyérhéjt, ürü-lábdarabokat 4—5 cm. hosszúságban, vagy nyúl- és mókus darabokat szokás használni; ez utóbbiaknak az az előnyük van, hogy a nyulak kerülnek az ily helyeket; a tojás használata pedig azért ajánlatos, mert az eb és macska nem igen fal tojást s ezért nem is kutat utána. *Pieper* szerint a húsdarabokat (csalfalatokat) legcélszerűbb új, használatlan agyagfazékba téve a következőképpen előkészíteni: a fazekat, ha már a

húsokat beletettük, lehető friss lótrágyába helyezük el s addig hagyjuk ott míg a tartalom erős, sajátmű szagot nem kap, ami nyáron rendszeren 2—3 hét, télen ellenben 5—6 heti összeaszalódás után szokott bekövetkezni. *) Ha azonban a csalétket sülvé akarnók használni, úgy praktikus törvetők szerint tüzelőanyagul *nyírfát* kell használni. — Hogy a ragadozót ama helyhez csalhassuk, a hol a vasakat felállítottuk, igen ajánlatos e célra vonszalékokat használni — különösen akkor, ha a fogás helye nem fekszik közvetlenül a dúvad váltóján. Erre a célra legcélszerűbb piritott macska-hullát, vagy nyúl-zsigert használni, melyet egy vékony zsinagon csillag alakban vonszolunk magunk után s bejárjuk vele a környéket. Közben-közben vért is freccsentünk szét s egy-egy heringfejet vagy egy-egy darabka zsigert is elhullatunk. Az ily nyomot szívesen veszi fel a vad s így könnyen a kiválasztott helyre vezethető; azonban havon sem a róka sem egyéb ragadozó nem igen követi a vonszolék nyomot, legalább nem oly jól, mint a hótalan földön, amidőn is sült macskára a róka veszettül reá megy, ellenben a görény, a friss nyúl-zsigert részesíti előnyben. — Váltókon tányérvassal csak abban az esetben lehet dúvadat fogni, hogyha *kényszer-váltókat* létesítünk. Ezek a kényszer-váltók 30 cm. széles, 6—10 cm. mély barázdákból állanak, melyek lehetőleg egyenes irányban vezetnek a sűrűbe. A *róka-fogásnál* az ilyen barázdákat a róka természetes váltójának irányában kell létesíteni s különösen azokra kell ügyelni, amelyek a szabad mezőre vezetnek. *Nyest-fogásnál* a barázdákat a sűrűségek szélén kell létesíteni, vagyis ott, ahol a dúvad természetes váltóit használja. Oly helyen, ahol sok almafa, túskebor és más bozót stb. van, ott a barázdákat sövénykerítéssel is ellátjuk, mert így sikeresebb a befogás. Ugyanis a barázda közepe táján, annak két szélén, két 5 cm.-nyi vastag, 1.30 cm. hosszú, kéreggel ellátott karót verünk a földbe és innen 40 cm.-nyi távolságra mindig egyet-egyet, ha gyengébbet is, úgy 45° irányban. Ezeket a karókat aztán rőzsével befonjuk, úgy, hogy 1 méter magas és 4 méter hosszú sövénykerítés létesüljön. A másik oldalon, megfordított módon ugyanilyen rőzsekerítést létesítünk, úgy hogy a barázda közepén a két kerítés majdnem összeérjen. Erre a pontra azután elhelyezzük a barázdában a tányérvaszt, melyet homokkal vagy hangyaboly-maradványokkal befedünk. — Ilyen sövénykerítéssel ellátott kényszer-váltókon nyáron *csapoládát* is lehet elhelyezni, még pedig úgy, hogy a csapoládát úgy állítjuk fel a sövénykerítésnek a barázda középpontjában majdnem összeérő végei közé, hogy annak alja a barázda aljával egy magasságban feküdjék, a sövénykerítést, illetve annak rőzséjét pedig úgy hajlítjuk a csapoláda mindkét oldalára, hogy

*) Ennek az arkanum triplikatumnak az elkészítésére *Weber* a következő eljárást ajánlja : Egy elhullott vagy megfojtott macskát, szőröstől-bőröstől diónagyságu darabokra vágunk s ezeket a darabokat egy új cserépfazékba tesszük, melyet disznóhólyaggal jól bekötünk, azután a fazekat 8—14 napig lóganéjba elássuk. Ezután 250 gr. lúdháját és 250 gr. disznóháját egy vadonatúj, de belől jól emailrozott vaslábasban kiolvasztunk. Ha a töpörtök már sárgulni kezdenek, akkor az előbb említett macskahúsdarabokból — de bőre nélkül — annyit, amennyit akarunk, a forró zsiradékba teszünk. A sülés alatt folyton kavargatjuk az anyagot, miközben egy babszem nagyságú kámfort, egy evőkanálnyi mézet és végül egy kávéskanálnyi adag ebszőllőkérget poralakban hozzákeverünk. A zsiradékban később és máskor is lehet ilyen falatokat kisütni. A sült falatokat új cserépfazékban hűvös helyen lehet eltartani.

a csapóajtók lehetőleg el legyenek fedve. — Oly vadászterületeken, ahol fázánok és foglyok tenyésztetnek, a *csapóláda* (vagy *csapda*) a vadállományra életkérdést képez. A csapda 3–4 cm. vastag fenyő-deszkából készül s átlagos hossza rendszeren 1.60 méter, magassága és szélessége 60–60 cm. A csapda két nyílása felhúzó ajtócskával van ellátva s a bejárásnál vékony deszkácskák vannak alkalmazva billentyűformában s ezek a kis deszkák úgy vannak beállítva, hogy abban a perczen, amidőn a ragadozó a nyíláson át akar menni, a billentyűk megérintése következtében a felhúzott ajtócskák egyszerre lecsapódnak, miáltal a ragadozó fogva marad. — A csapdák a vadászterületen, különösen annak sűrűbb, erdős és bozotos helyein olyképpen helyezendők el, hogy egy körülbelül 300 holdas területre 10–15 darab essék. A csapdákhöz körülbelül oly széles utak készítendők, mint a cserkésző utaknál szokás. A fődolog az, hogy ezek az utak úgy legyenek berendezve, hogy mindig egy csapdához vezessenek s azokat mintegy összekössék. Minthogy a csapdák csakis nyáron, azaz csak addig használhatók, míg a fagyok be nem következnek, szükséges, hogy az azokhoz vezető utak, folytonosan tisztán tartassanak. A csapda előtt körülbelül 2 méterre, a csapda magasságának megfelelőleg, jobbról és balról kis sövények emelendők; a sövénynek azonban nem szabad feltűnőnek lenni, hanem azt kissé emelkedés-szerűen kell készíteni, hogy a ragadozó-vadnak fel ne tűnjék; mégis azonban olyannak kell lennie, hogy a ragadozó-vad ki ne térhessen az ösvényből és mintegy utalva legyen a csapda nyílásán át folytatni útját. A csapdákat naponta egyszer meg kell vizsgálni, nemcsak azért, hogy bizonyosak lehessünk affelől, vajjon nem került-e abba valamely ragadozó, de azért is, hogy az esetben, ha önmagától, vagy a szél által becsapódott volna, újból felállíthassuk. Különösen esős időben kell a csapdák működésére nagy gondot fordítani, hogy a felhúzó ajtócskákat tartó zsineg nem dagadt-e meg és hogy a felhúzó ajtócskák nem duzzadtak-e, mert ez esetben a fogó nem működhetik sikeresen. Pedig leginkább esős és harmatos időben kedveli a ragadozó-vad a száraz utakat, mivel a nedves fűben való mászkálást ilyenkor nem szereti. Ilyen időben tehát, főleg ott, ahol elegendő őrszemélyzet van, szükséges és kívánatos, hogy a csapdák napjába kétszer is megvizsgáltassanak, mert tudjuk, hogy az év május, június és július havában, midőn az alacsony cserjéket és gazokat sűrű lomb fűdi: a süldő nyulak is a szárazabb utakat szokták használni és nem egyszer megtörténik, hogy ragadozó helyett süldő nyúl kerül a csapdába; de sőt megesik az is nem egyszer, hogy fázán, mikor egyik a másikat kergeti, kerül bele a csapdába. Ezek az okok tehát kívánatossá teszik a csapdák többszöri megvizsgálását. — A csapdák a róka, macska, nyest, görény, menyét, sün, höresög, sőt kisebb kutyák fogására is igen alkalmasak, minélfogva óhajtandó volna, hogy azokat ott, ahol lehetséges, minden vadász és minél nagyobb számban alkalmazza. — A csapdában fogott dúvad elpusztítása akkép történik, hogy a csapdát mielőtt annak felhúzó-ajtócskáit kinyitnók, feltámasztjuk és az egyik felhúzó-ajtócskán át megállapítjuk, hogy a csapdában tulajdonképen mi fogódott; ha ragadozó-vad van benne, az esetben az egyik felhúzó-ajtócskát annyira kinyitjuk, hogy azon a ragadozó-vad épen csak a fejét kidughassa, mi végből az amúgy sem nehéz csapdát egy kissé

felemeljük, hogy lejtős helyzetbe jusson. Abban a perczben, midőn a fogoly a fejét ki akarja dugni, vagy kidugja: a nyakát a felhúzó-ajtócskával leszorítjuk, miáltal az megfullad. Itt még megjegyzem, hogy a csapdában fogva levő ragadozó-vad ravaszkodva oly csöndesen szokott viselkedni, mintha semmi sem volna a csapdában s mintha az magától csapódott volna le; azért nem szabad azzal megelégedni, hogy a csapdát megkopogtatjuk, hanem azt fel kell támasztani és annak tartalmáról meg kell győződni, mert ezen elővigyázat nélkül gyakran megtörténik, hogy a ragadozó elmenekül. Ez esetben azután kárba veszett fáradság volna az ilyen vad újból való elfogására gondolni, mert olyan vad, mely már egyszer kelepczébe került, oda ugyan többé be nem megy. — A csapóládán kívül, ha sok a dúvad, a *Weber-féle önlövőkészülékkel* is igen eredményesen lehet a gaz kártévket pusztítani, természetesen ez csak ott van helyén, ahol sem emberben, sem értékes vadászebekben nem tehet kárt. E célra egy oly erős fát választunk ki — mondja Weber, amelynek két, a földből erősen kiálló gyökere van. Ezeket a gyökereket azután kéreggel ellátott és a földbe vert karókkal 75 cm.-re felemeljük és a két gyökér közé, egészen közel a föld felületéhez, egy kis vaskarikával ellátott vasszeget verünk a fal aljába, melyen egy vékony fekete zsineget vezetünk keresztül. A földtől két méternyire azután, megfelelő fúróval egy lyukat fúrunk a fába s ebbe becsavarjuk az „önlövő“-készüléket, természetesen csőnyílásával föld felé és úgy, hogy a lövés, illetve a töltés, éppen a két gyökér között, a csalfalattól 50—60 cm.-nyire, az áldozatba hatoljon s hogy ily módon azután a rókát vagy kóbor ebet, mely a csalfalat rángatásával az „önlövő“ ravaszát elhúzza: fejbe vagy a gerinczbe találja. — Ilyen „önlövő“-készüléket igen jól lehet elhelyezni róka- vagy borzlyukak közelében és amint fentebb már említettem: minden mesterséges és természetes átjárónál, sőt sánczokban, árkokban stb. vidrára is sikerrel lehet használni. — A *tányérvassal* való fogást illetőleg a fentebb elmondottak kiegészítéséül még megjegyzem, hogy a vasakhoz élő csalfalatot is lehet használni, u. m. tyúkokat, kacsákat és üregi nyulakat. Ezeket legcélszerűbb dróthálóból készült s úgy kívül, mint belül sötét szürkés-zöld olajfestéssel befestett ketreczbe tenni. A ketreczben a táplálék és az ivóvíz számára két, ugyancsak bemázolt, edényt helyezünk, azonfelül a ketrecznek egyik sarkán fent és az oldalára szintén befestett deszkadarabot teszünk, mely eső ellen védelmet nyújt a ketreczbe zárt állatnak. Magától értetődik, miszerint a ketreczsodrony hálózatának olyan sűrűnek kell lenni, hogy azon a menyét be ne bújhasson. Az ilyen ketreczet azután még nyár folyamán elhelyezzük egy sűrű bokorba és a bokor körül a már említett barázdákat megcsináljuk s a tányérvasakat azokba beteszszük. — Ami azt a sokat vitatott kérdést illeti, vajjon a kitett vasat meg kell-e kötni vagy sem? — erre nézve a praktikus törvetők rég tisztában vannak s ha csak a körülmények ellenkező eljárást nem követelnek, a vasat nem kötik meg s ha kényszerüségből meg is kötik, sohasem kötik rövide, mert a rövide kötött vas rendszeren veszteséggel jár, a dúvad kirágja magát belőle: elrágja a megfogott lábát, farkát, hogy menekülhessen; de egyébként is minden lehető elkövet, hogy szorult helyzetéből szabadulhasson s hamarabb is csavarodik ki a rövide kötött

vasból, mintha a vas ugrásainak s mozdulatainak enged. Leghelyesebb tehát a vasat egy másfél méter hosszú lánczhoz kötni, melynek végéhez egy háromágú horog van erősítve. Nagyobb vadnál ajánlatos a lánczhoz egy nagyobb tuskót kötni, mert a törbe került vad rendszeren ennek tulajdonítva szorult helyzetét, nekiesik s fogaival ezt marczangolva, ritkán távozik a fogási helytől messzire. — Sok praktikus törvető s *Pieper* is ajánlja, hogy a vasat télidőben a földhöz fagyástól megóvándó s hogy a felállítás kevesebb bajjal járjon, czélszerű azt a vas méreteinek megfelelő (e czélra készült) szekrénybe helyezni, illetőleg abban kifeszíteni, a vas-körül térhelyeket cementtel kitöltve, mely ott megkeményedik. Az így elhelyezett vasnak az az előnye van, hogy a rúgók szilárd alapzatot nyernek s az egész készségnek a hordozása és elhelyezése is könnyebb. Megjegyzendő, hogy a vasat erős dróttal a szekrényhez kell erősíteni, a láncz azonban az ily készségnél szükségtelen. Szabálynak veendő, hogy midőn a kitett vasat megvizsgálni akarjuk, igen közel hozzá, ne menjünk; hanem meg kell jelölni a helyet, hol a vas fel van állítva, ággal, kóróval, úgy, hogy már nagyobb távoból is láthassuk vajjon a vasban van-e a vad vagy nincs? — A mi a csapóvasak kezelésmódját (a fogásra állításnál) illeti, legczélszerűbb azt kezdőknek valamely hozzá értő egyéntől, eltanulni; egyébiránt a vas fogásraállítását vagyis *kivetését* a következőkép eszközöljük: a rugót a lábbal leszorítjuk, vagy különösen erős rugónál (egy külön e czélra készült) rugó-nyomó szerszámmal szorítjuk le s addig, míg a vas kellő helyzetbe kivetve, illetőleg peczke beakasztva nincs, egy biztonsági kapocs által lenyűgözött állapotban tartjuk. Itt nem kések figyelmeztetni, hogy a vasak kivetésénél a legnagyobb óvatosság szükséges, a mennyiben vigyázatlan bánásmód mellett könnyen történhetik baj, kivált az úgynevezett berlini törrel, mely igen veszedelmes szerszám a gyakorlatlan ember kezében s már sokszor okozott bajt. Egy ily nagyobb vasnak oly erős rugója van, hogy az esetleg belekerült kezét, de sőt az ember lábszárát is pozdorjaként zúzza össze. Hatványozza e vas veszedelmességét az a tulajdonsága, hogy a felszabadult rugó a vasat magasra felveti (keményebb talajon néha egy méterre is) s így a kivetésnél vele bánó, esetleg fölibe hajló fejét is veszélyezteti. Hasonlólag igen veszedelmes a szegekkel kirakott kétkarú (vagy rudas) fogóvas is, melylyel még a legavatottabb, legügyesebb törvetők is a legnagyobb óvatossággal bánnak s nem gyakran használják. E helyen figyelmeztetnem kell arra is, hogy némely körülmények között mily veszélyes lehet valamely madarat vagy más állatot, esetleg tojást — melyet történetesen az erdőn vagy mezőn fekvé találunk — kezünkkel érinteni. Több esetet tudok, hogy kéz-, sőt láb-amputációt vontak maguk után a felcsappanó vas által okozott súlyos sérülések. — A csapóvasak vagyis vastörök igen sokfélék s mindig újabbakat találnak ki; mindezek azonban négy csoport keretében oszlanak meg s az egyes csoportokban vagy csak egyes alkatrészeknek különemű, sokszor igen komplikált berendezése által különböznek egymástól; használatra azonban ajánlatos mindig a legegyszerűbb konstrukcióju tipikus formákat beszerezni. Mind e fogóvasak leírását mellőzöm, — mint olyan felesleges, papiros- és időpazarló munkát, amelynek semmi gyakorlati értéke nincsen, mert ma már a csapdagyárosok ábrakkal ellátott oly kimerítő árjegy-

zékeket bocsájtanak rendelkezésünkre, amelyekből még a kezdők is a legalaposabb tájékozódást szerezhetik s a pontos ábrák és leírások nyomán könnyen eligazodhatnak a szükséges vasakra nézve; a fő típusokat illetőleg azonban némi tájékoztatást mégis szükségesnek látok ideiktatni a következőkben: A leghasználatosabb közismert vastőr a *tányérvas*. A törvetőknek majdnem kizárólagos fogószer száma ez. Nagysága a befogandó vad nagysága szerint különböző; e szerint vannak tányérvasak a medvétől le a menyétig. Medvére és hiúzra 60—80 cm., borzra, rókára, vidrára 60 cm. kengyelátmérőjű tányérvasakat szoktak használni. Kisebbséket — a befogandó állat nagyságához arányítva — menyét-félékre, nyestekre s nagyobb szárnyasragadozókra; kb. 20 cm. átmérőjű kis tányérvasak pedig apró szárnyas és szörmés ragadozók befogására használatnak. A *berlini vastőr* („hattyúnyak“) szintén közismert fogóeszköz és veszedelmes volta dacára sokak által igen kedvelt. A dűvadat a nyakánál fogva, vagy magasan a lábánál fogva ragadja meg. Mivel azonban a vele való bánásmód sok ügyességet igényel, tanácsos — mint már említém — kezelését minden apró részletében gyakorlott szakembertől elsajátítani. — A berlini vastőrből is vannak kisebb és nagyobb fajták. Megemlítem, hogy újabban a nagyobb enemű vashoz fából készült feszítő keresztet szokott a gyáros — használati utasítással — mellékelni, mely a vas kivetését igen megkönnyíti s kevésbé veszélyessé teszi. — A *kétkarú csapóvas* szintén igen veszedelmes szerző. Két karja oly erővel csap össze, hogy még a legerősebb vad sem képes belőle kiszabadulni. E csapóvasnál csalafalat nem alkalmaztatik, hanem egyszerűen a vad váltójára állítatik fel s a kifeszített lószőr vagy zsinég érintése folytán csapódik össze. Természetesen emberjárta helyek körül ily vasakat használni nem szabad. — A *horogvasak* alkalmazása nem vadászhoz illő, azért csak utolsó esetben, kivételesen nyúlunk hozzá. Az ily vasak két- vagy négyhorgúak (francia és német h.-vas); érintésre a főlhúzott horgok szétválnak s a dűvad szájába és szájpadlásába akadnak. Az ily horgok czélszerű felállítása *B. Belházy Jenő* szerint*) a következőképen történik: „Mindenekelőtt egy oly fát kell kikeresni, melynek egy oldalra álló erős szabad ága van. Ez alatt több oldalról húsdarabokat vonunk a földre, hogy a szaggal a rókát már messzebről a helyre csaljuk. Mindenekelőtt a kikeresett ágra egy erős kötelet kötünk körülbelül 2—3 lépésre a fatörzstől. Ennek végét lószőrből font zsinórral annyira meghosszabbítjuk, hogy a róka azt kevés ágaskodással már elérhesse. Ezen lószőrzsinég végére kötünk nyúl- vagy macskamáj-darabokat, melyekből a földre is hullatunk néhány darabkát. Ezt ismételjük tetszés szerinti számú fán. Miután ez ilyképen elkészítve, néhány nap múlva tapasztaljuk, hogy a róka a kitett májdarabokat úgy a földről, mint lelógó zsinegről mind ismételten felfalta, csak ekkor erősítjük az előbb említett zsinegre a rókahorgot és pedig oly magasban, hogy a rajta elhelyezett májdarabot a róka csakis némi kis ugrással érhesse el. Megjegyzendő, hogy a horog kellőleg szagtalanítva, illetve e célra előkészített kenőcszel kenve, a máj pedig oly módon elhelyezve legyen, hogy az a vasat lehetőleg teljesen befedje, de azért a horogszárak szabad moz-

*) „A vadászati ismeretek kézikönyve“, I. kötet, p. 251.

gását ne akadályozza és a horgok hegyeit ne vastagon takarja. Olyan erdőnyílások mentén, ahol a róka rendszeren járni szokott, az úgynevezett *cséklyéket* állítjuk fel, melyekben madarak fogódnak. Egyes ily cséklyéket azután úgy helyezünk el, hogy azok közepén függjön a róka-horog, melynek vége egy madár-bőrrel van eltakarva s mely tehát úgy látszik, mintha a madár megfogódva lenne. Megjegyzendő, hogy a madárbőrön egyes húsdarabokat is rajta kell hagyni, hogy ez így annál természetesebb legyen. — A négyes horgoknál arra kell ügyelni, hogy a négy horog alsó vége teljesen összeszorítva s húsdarabbal teljesen földve legyen. Ezenkívül még arra is figyelem fordítandó, hogy a horgok alsó végéről nagy húsdarab lehetőleg ne lógjon le.“ — A róka nekingrik az ágra felakasztott vélt prédának, amikor a horgok szájpaddlásába verődnek s annál nagyobb fájdalmat okoznak, minél nyugtalanabb a rettenetes kínoztól szinte megőrjült vad. — A ragadozók irtására régebben igen használatos segédeszközökül szolgáltak az úgynevezett *kelepczék*, melyeknek száma légió volt; ma már azonban ilyeneket alig használ valaki, mert a vastörök tökéletesbitése folytán, jórészt feleslegessé váltak; vannak ezek közt azonban egészen modern eszközök is, minők a *csapóládák*, melyekről föntebb már volt szó. Ezeket illetőleg pótlólag még megjegyzem, hogy vannak köztük egy- és kétajtósak. Az utóbbiak nagy faszekrények, körülbelül másfélszer akkorák, mint amazok és nagyobb ragadozók fogására használatnak. — Ama még használatos kelepczéhez tartozik: *az ebfogó készülék*, mely kóbor ebek befogására szolgál. Ezt a következőképen rendeztetik be: A vadászterület oly helyén, a hol a kóbor ebek megfordulni szoktak, levert (egymást érintő) karókból másfél, egész két négyszögméter térfogatú és két méter magas, deszkával jól betetőzött kamrát állítunk elő és a bejárat fölé nehéz csapóajtót alkalmazunk, amely a tulsó oldalon, bent a kamrában, zsineggel, melyen a csalfalat lóg, van összekötve; mihelyt az eb a csalfalatot rángatni kezd, az ajtó becsapódik. — A *vermek* ma már egészen divatjukat multák, de mikor még használatosak voltak is, akkor sem bizonyultak valami praktikus dűvadfogóknak, amennyiben többször találtak bennök belepotytyant gyereket, vagy vénasszonyt, mint farkast. — A *hurkok* és *cséklyék* nem a vadász, de a tolvajpuskás szerszámai. Az előbbieket drótból (többnyire rézdrótból), az utóbbiak lószórból készülnek s szárnyasok fogására használatnak. — Ezzel a törvetést érintő általánosságok tárgyalásának végére érven, azzal zárom mondanivalóimat, hogy a ragadozók irtásánál, ha a dolgot okszerűen és mindenekfelett lelkiismeretesen akarjuk végrehajtani, főkövetelmény, hogy lemondjunk ama néha feltűnő haszonról, melyet a dűvadak szőrméje által esetleg nyerhetnénk; azaz csupán haszonlesésből ne csak abban az időben gyakoroljunk irtóháborút, midőn a bőrök legjobban értékesíthetők, hanem *minden időben* pusztítani lelkiismeretbeli kötelességünknek ismerjük vadállományunk ádáz ellenségeit. Ezek után már most rátérünk a ragadozó és kártékony vadak pusztítási módjainak tüzetes tárgyalására.

1) **A medve befogása és vadászati módjai.** A medvének vassal való fogását nálunk csak kivételesen gyakorolják, de igazi vérbeli vadász nem hiszem, hogy ráadná a fejét, inkább, ha lehet, puskavégre kapja. Mindamellett lehetnek

körülmények, hogy a medvének vastórral való fogása indokolttá válik — másképtalán hozzá nem férhetvén, — miért is nem lesz felesleges fogásmódjával megismerkedni. — A medve fogásához alkalmas vas (vagy medve-kaptány) megválasztása rendkívül fontos, mert csak ha a legcélszerűbbet választottuk, számíthatunk eredményre. Holmi cigány által összefabrikált kaptányba természetesen nem sok bizalmat helyezhetünk s ilyenrel jobb hozzá sem fogni a dologhoz; ellenben külföldi vastórgyárosoknál, igaz, hogy drága pénzért, de teljesen megfelelő fogó szerszámot szerezhetni a medvefogás céljára. Legcélszerűbb olyan vasat használni, mely a medve lábait és nem a fejét fogja be s e célra legalkalmasabbak a tányéros vasak mintájára készült kaptányok és pedig olyan fogóerősségűek, melyek rugójának leszorítására legalább 160 kiló súlyú teher szükséges. Használatkor a kaptányt megfelelő erős lánczhoz kell kötni, mely láncz kapaszkodó horgonynyal, vagy oly súlyos fa-tuskóval van ellátva, mi a kaptánnyal együtt kb. 100 kilót nyomhat. Ezzel az uszálylyal a kaptányba került medve kimozdul ugyan a fogáshelyéről, de nem igen megy messze, mert menés alkalmával a tuskó a medve hátsó lábaihoz verődik, amitől azután oly dühbe jön, hogy neki-esik a tuskónak és azt addig rázza és dobálja, mig nem teljesen kimerülve s az alacsonyabb fákba, bokrokba bonyolódva, elfekszik s úgy várja be sorsát. — Ha megkötnők a vasat, úgy vagy eltépné a medve a lánczot, vagy pedig kitekerné a vasból a lábát, miről nem egy példa tanuskodik. — A medve fogásához használandó kaptány szagtalanításához jónak mondják a következő keveréket: Sótlan libazsirt új csuporba felolvasztva, egyenlő mennyiségben áizst, gyökerét és erdei- vagy jegenyefenyű-rügyet téve hozzá, vagy öt perczig szénparázs felett sütjük. Sütés után még parányi kámfort teszünk hozzá. Legegyszerűbb azonban a vasat ganéjlével szagtalanítani (jól bedörzsölni), midőn részben a környék is ganéjjal hintendő be. — Tapasztalt törvetők szerint a medvét kaptányba fogni, ha annak rendes váltóját nem ismerjük, csak odacsalás folytán lehetséges, a mi makk, gesztenye, alma, szőlő stb., vagy esetleg kedvencz falatával a mézzel éppen nem nehéz. Ha a csalétket elfogadta, úgy könnyen rájöhetünk, mi a kedvencz eledele s ezt kell csali étkül használni a kaptányba. Ha a medve marhát marczangolt szét, úgy meg lehet próbálni a préda maradékát felkutatva, ennek közelébe helyezni el néhány vas-tórt. Dögöt a medve nem fogad el. — A mi a medvének *puskával való vadászatát* illeti, ennek többféle neme van; de mielőtt ezek tárgyalására térnénk, foglalozzuk kissé azzal a sokat vitatott kérdéssel: *támad-e a medve? s mikor válik veszélyessé a vadászra nézve? Hogy mikor támad a vad?* — erre nézve általánosságban *Fűzy Alajos* vadászmeister igen érdekes tapasztalati adatokat közöl. Hazánkban jelenleg a medve- és vaddisznó-vadászatok — ugymond — legizgalmasabbak, mert gyakran veszélylyel járnak, amennyiben e vadak önvédelmükben meg is támadhatják a vadászt. Azonban a vad csak végső szorultságában s leginkább megsebesülése után, támadja meg az embert. És ez tény. Ha a vadat megtámadtuk, akár hajtókkal akár kutyákkal: iparkodik menekülni támadóitól és ha menekülési útjában a vadászvonalat éri s ott lövéssel megsebesítetik, nagy zavarba jön s ha ilyenkor a vadász nem eléggé higgadt és óvatos: könnyen megesik, hogy megtámadja. Igen gyakran lehet olvasni a szak-

és más lapokban, borzalmasan előadva, hogy miképen támadta meg a medve vagy az agyaras a vadászt, de ritkán van elmondva a tulajdonképeni ok, a miért a vad támadott. Ezekről akarok néhány szóval megemlékezni. Ugyanis elég gyakran előfordul, hogy nemcsak nagy vadnál, de őznel, rókánál, nyulnál sőt a szárnyasoknál is, hogy a lövés után a vad irányt változtatva, a lövő felé tart. A kisebb vadnál azt támadásnak senki sem veszi, de a medvénel vagy sörtevadnál az ilyen fordulatot a vadász okvetlen támadásnak tartja. Pedig éppen azon okból, hogy ez nem csak nagy, de kis vadnál is előfordul*), a támadási szándékot sokszor a nagy vadnál is kétségbe lehet vonni. Nézzük csak a következő eseteket. Két ízben velem történt, hogy a vaddisznó az első lövés után hirtelen megfordult s a legnagyobb iramban tört állásom felé. Én nyugodtan vártam és csak akkor lőttem másodszer, a mikor a vad, állásom mellett elhaladt, a másik ízben pedig akkor, a mint felém fordult, — mind két esetben néhány lépés után összerogyott a vad. A bonczolásnál kitűnt, hogy mind a két vad a legjobb lapoczka-lövést kapta. Az elsőnél a golyó a lapoczkán be, szorosan a szív felett a tüdön átsapott s a tuloldalra a bőr alatt mint egy katona-gomb meglapulva megállt; a másodiknál a golyó a fél szívet összeroncsolva, szintén a tuloldalra, a bőr alatt akadt meg. 11^{m/m} express golyóval volt löve — az első 40, a másik 36 lépérről; az első 106, a másik 86 kilót huzott zsigerrel, mind a két esetben a vad állt. Ebből világosan kiderül, hogy a vad nem támadási szándékból változtatott irányt, de a vad, a golyó behatását csak akkor érezte, a mikor az a tulsó oldalon a bőrt megfeszítette s azért ellenkezőleg menekült. — A vadász hirtelenkedése gyakran elszalasztja a vadat és ha nagyobb vaddal van dolga, veszélyt hozhat magára vagy környezetére. Kivált vigyázni kell, ha a vad tűzben esik el. Illustratióul szolgáljanak a következő esetek: Egy ízben télen egyik vadásztársamra jött egy nagy vaddisznó; sűrűség lévén köröskörül s csak az állástól jobbra és balra volt vagy 30° lépésnyi kilátás: a mint a vad jobbról kibukkant, az ott álló vadásznak nagyon is hirtelen duplázására összerogyott s a meredek lejtőn egyenesen a lövő felé csuszott; a vadász — szerencséjére — egy sűrű bokor mögé ugrott. A vad ezen a bokron megakadva, hirtelen csülökre kapott s egy fiatal fenyőt gyökerestől kitépve, eltűnt a sűrűségben s a másnapi utánkeresés alkalmával sem volt feltalálható. — Őzeknél s más kisebb vadnál is, úgy velem, mint jelenlétemben másokkal megtörtént, hogy a vad tűzben összerogyott, aztán néhány pillanat múlva felocsudva, végkép elmenekült, kivált, ha a vadász üres fegyverrel a vad felé futott. Ehhez hasonló esetek igen gyakoriak s már sok veszélyt hoztak. — A körülményeknél és a vadászat sokféle változatosságánál fogva, nem lehet ugyan ily esetekre általánosan érvényesnek mondható órendszabályokat megállapítani, vagy követendő utmutatást nyújtani, azonban sok veszély el lenne még is hártva, ha a vadászok, kivált nagy vadnál — a következőkre figyelnének. A fő az, hogy legyen egy megbízható, jó hordképességű fegyverünk; az állásunk környékét, kivált a honnét a vadat sejtjük, jól szem-

*) Sajátságos, de való, hogy a szívéen megsebzett vad, ha a lövés azonnal meg nem öli: irányt változtat, illetve visszafordul a vadász felé s eliramodván mellette nem messze összerogy.

ügyre vegyük és ha tágas a térség, az egyes pontokhoz a távolságot is megbecsüljük; állásunkat, ha csak lehet, alkalmas fa vagy bokor mellett választjuk. A hajtás pillanatától kezdve csendesen és minden oldalra figyelemmel legyünk, nehogy a vad még lövés előtt észrevegyen bennünket. Óvakodjunk szemközt lőni a vadra s a mikor csak lehet, oldalt fogjuk a vadat, higgadtan célozzunk és hirtelen ne duplássunk. Ne fussunk mindjárt a vadhoz, ha az összerogyott és kivált üres fegyverrel soha se! A megsebzett, de még menekülő vadat ne űzzük azonnal; ne engedjünk utána fegyvertelen embereket menni, de legyen a nyomozók közt legalább egy jó lövő, bátor és óvatos vadász. Ha a megsebzett vadat fekvé találjuk, figyeljünk fekvésére, — ha lejtős helyen fekszik a fejével oldalt lefelé, akkor bizonyosan halva van, de ellenben ne sajnáljunk egy jól irányzott kegyelemlovést attól. — Ezek előrebocsájtása után különleg a medveadászatra térve, tapasztalt medveadászok azt állítják: ha a medveadászat kellő vigyázzattal űzetik, az éppenséggel *nem veszélyes*. Azonban határozottan veszélyes a medve, ha meglőve elmenekül, lefeküdt és fölkerestetik. Ilyenkor történnek a leggyakoribb és legnagyobb szerencsétlenségek. Támadásra csakis a lövés következtében ért érzékeny fájdalom készíti a medvét, például ha a lövés csontot ért. Így ha első lábainak egyikén meg lett sebesítve, akkor a legtöbb esetben oly iszonyu dühbe jön, hogv ellenfelét rögtön megtámadja. Iszonyúan ordít és bőg ilyenkor, mely még a leghiggadtabb vadászra sem lehet közönyös. A mi aztán ilyenkor a medve utjába akad, azt tekintet nélkül összerombolja; dühében a földet tépi fel karmaival, tör, zúz mindent, a mi erejének nem képes ellentállani, szóval a medve viselkedése ilyenkor még a legnyugodtabb vadászt is megfélemlítheti. — Ellenben a *hajtott* medve az általa észrevett vadászt, ha az még nem lőtt rá, sohasem támadja meg. Tapasztalati tény az is, hogy az oldalt jövő medvére, ha a vadász rálő s akár mily erősen találja is: ha még tud, futásban keres menedéket, épp úgy, ha hibázva lett, mely esetben oly gyorsan elugrik, hogy a legtöbb esetben a vadásznak duplázásra sem marad ideje. A mi a medve vadászati módjait illeti, azok nálunk leginkább a hajtásra s lesre szorítkoznak. A hajtáshoz nagy hajtó csapat nem igen szükséges, 30—35 hajtó többnyire elégséges, minthogy medvénél csak *bizonyosra* szokás hajtani, miután előbb friss nyomai után a medve tartózkodási helye megállapított. Természetesen a hajtók legnagyobb csendben, félhold alakban fogják fel a meghajtandó területet s csak az adott jelre kezdik meg a hajtást, mely szakadatlanul tart addig, a míg a puskások vonalát el nem érték. Hajtáskor felesleges lárma nem szükséges, sőt ha a meghajtandó terület szomszédságában medve tartózkodik, a hajtás minden lárma nélkül kell, hogy történjék, legfeljebb füttyre és a fák kopogtatására kell szorítkozni. Általában a néhol szokásos pokoli zajt mindig kerülni kell, mert ily esetben a hajtott vad oldalt, vagy a lármazó hajtók során keresztül hátrafelé szokott elmenekülni (kitörni). Természetesen a vadászok mindig *szél ellen* lesznek felállítva, míg a hajtás szél után történik; egyéb szabályok ugyanazok, melyek minden nagy vadra történő erdei hajtóadászatok alkalmával szokásosak. — A medvének egyéb módon, például lesből vagy téli vaczkából kiugratás folytán történő vadászata ott, hol a medve lokális vad — sokkal ismertebb, semhogy e helyen

bővebb ismertetésre szorúlna; azonban van a medveadászatnak egy oly szokatlan, sőt egészen különleges módja, melynek megismertetését érdemesnek tartom s mely vadászati mód Baernreither György csehországi nagybirtokosnak tulajdoníttatik, kinek nálunk, Besztercze-Naszód megyében is nagy vadászterületei vannak. Ennek a vadász urnak ugyanis az a jelszava: „*egy vadászra hajtani a medvét*“. Hogy ez miként történik, annak gróf Wass Jenő, mint aki egy ily vadászaton részt vett, a következő érdekes leírását adja: „Barátomnál az a jelszó: „*egy vadászra hajtani a medvét!*“ Azt hittem, ez nagy szó s megvaló-lom, kételkedve figyeltem a vadászat módját, mígnem arra a meggyőződésre jutottam, hogy módszere legtöbbször beválik. Tíz évi fáradozás után elérte azt, hogy az ottani oláhokat betanította a hajtásban levő medvét majdnem mindig az egyetlen vadász fegyvere elé terelni, — mert ez kell neki, hisz ő egyedül szokott vadászni. A vadászat módja a következő. Azt az erdőrészt, a melyben a medve jelenléte konstatálva van: körülbelül negyven hajtó meghajtja az egyetlen vadász felé, kitől jobbra tíz és balra tíz ember, hogy úgy nevezzem „medvefordító“ van ék-alakban felállítva. A hajtás megkezdése után mikor a medve fekhelyéből kimozdult, a hajtók közt levő 8 kutya (kopó és juhászkutya-korcs, melyek csakis medvét hajtának) azonnal el lesz bocsátva; ezek nagy csaholással a medvét űzőbe veszik és most, midőn a medve jobbra vagy balra elillanni akar: következik a „medvefordító“ fontos teendője, vagyis a medve megfordítása. Ezt pedig úgy eszközlik, hogy az illető fordító, kire a medve megy, mozog, járkál, esetleg fütyül is, és ez rendszeren elég; ha pedig nem lenne elég, akkor lármáz, ordít, kövekkel dobálja a medvét és fejszéjével teljes erejével veri a fákat. Ha a medve visszatér, figyelmezteti a többit az irányra és a kire aztán a medve megy, hasonlóképp jár el mindaddig, míg a medve az egyetlen csendes helyre, az egyetlen vadász fegyvere elé kerül.“

2) **A farkas befogása és vadászati módjai.** A farkas pusztításának többféle módja van — a mérgezéstől eltekintve, — de ma már leginkább csak hajtóadászaton kerül kézre — nem számítva a véletlen esetlegességeket, mint-hogy nagyon megesappant a száma. Hajdan, midőn éppen nem volt ritkaság a farkas: veremben (farkasveremben) és e célra készült kerítésekben fogták, de fogták még a cigány-kovácsok által készített vaskaptányokban is; ezenkívül lesből lőtték stb. Kaptánnyal való fogása — a hol gyakoribb előfordulása van a farkasnak — maig is egyike a legsikeresebb pusztítási módjának; azután a csali mellett való éjjeli lesek. Továbbá lehet még vadászni hívással és hajtással; az utóbbi azonban sokszor igen költséges módja a farkaspusztításnak és nem is mindig sikerül, kivált az u. n. hivatalos hajtóadászatok; annál sikeresebb azonban — mint fent említettem volt — nagy farkasvassal vagyis kaptánnyal való manipuláció, ügyes, szakavatott embernek. Az a körülmény ugyanis, hogy a farkas kitűnő szaglásával a kitett csalit nagy távolságból megérzi, mintegy ellensúlyozni látszik azokat a nehézségeket, melyek elpusztításával azáltal merülnek fel, hogy *határozott váltót* nem tart s ezáltal a kaptányok elhelyezését megnehezíti. Ha tehát farkast akarunk fogni, azt előbb mintegy oda kell csalni, a hol a kaptányt elhelyeztük. Ezt pedig úgy lehet legkönnyebben elérni, ha meg-

pörkölt dögöt, például kutya- vagy macska-béleket hurezolunk a földön, (szóval „vonszalékot“ készítünk s a szokásos módon járunk el vele, a miről volt már szó). A mi pedig a csalit illeti, legczélszerűbb a vasba őzmáját vagy nyers libahúst tenni, de birkacszombot is lehet használni csaliul. — Hogy a vasat miképp kell előkészíteni a használatot megelőzőleg, — az a föntebbi általános részben már bőven meg van magyarázva, csak még azt teszem hozzá, hogy a vas szagtalánítására sokan (*így Pieper is*) a következő kenőcsöt használják: Friss, sózatlan libaszirt olvasztunk fel egy új edényben, s a felolvasztott zsírba egyenlő részben köményt, baldarin növényt és fenyő-rügyeket is keverünk s az egészet izzó parázs fölött körülbelől 5 perczig sütjük, de vigyázunk, hogy meg ne barnuljon, miért is az egészet valami fadarabbal folyton kavargatjuk, a mit még akkor is folytatunk, ha a tűzről levettük az edényt, ekképpen hűtven le a forróságtól a pempőt, melyhez végül némi csekély porrá tört kámfort is keverünk, majd az egészet egy tiszta rongyon át egy üveg-edénybe szűrjük s azt lekötve, hűvös helyen egy évig is eltarthatjuk. — A farkasokat állítólag az *Asa foetida* (*Ferula osa*) elégetése folytán keletkező szag is nagyon csalogatja. Praktikus törvetők azonban a legtöbbször semmi „szagot“ sem használnak, hanem a vasat egész egyszerűen ganajlével bedörzsölik s ez esetben a vas környékét részben ganajjal hintik be. — A vas felállításánál szemelőtt tartandók mindazon elővigyázati rendszabályok, melyeket már ismertettem s ügyelni kell, hogy az ágyékba kellően elhelyezett vas a láthatatlanságig földbe legyen földdel, vagy száraz falevelekkel, végül pedig a vas körüli talajnak a szokásos módon visszaadjuk természetes kinézését. A láncot nem rögzítjük, hanem valamely e célra szolgáló tuskóhoz erősítjük, vagy pedig horgonyt kapcsolunk a végére. Ha egyszerűen dögök közé helyezük a vasat, kevésbé elővigyázatos bánásmód mellett is czélt érhetünk s ez esetben elégséges egyszerűen beföldni a vasakat; a hurezolható tuskónak azonban nem szabad elmaradni. — Szintén jó fogásmódnak állittatik az (*Pieper szerint*), midőn körülbelől 1 $\frac{1}{2}$ láb magas fatörzsről ludat, kacsát, tyukot, nyulat vagy hasonlót erősítünk s a törzs alá több tányérvasat helyezünk el. A farkas megkapva a szimatot, nem igen néz a lábai alá, midőn vélt prédája után húz. Ha után akarjuk nézni a vasakat, a csizmatalphoz jó egy darab sült húst erősíteni, avagy hasonlóan mint a rókánál, heringfejeket; vagy pedig bedörzsöljük a csizmatalpatat asa foetidával (büz aszán). Azonban mint általában minden ragadozót, a farkast is legsikeresebben lehet méreggel pusztítani. Ennél természetesen az a földolog, hogy a mérget úgy helyezzük el, hogy az, az óvatos dúvadnak fel ne tűnjék. A strychninnel űzött legszokottabb mérgezési módnak, a midőn t. i. a mérgező a kitett dögön ejtett bevágásokba tétetik: sokszor azért nincs sikere, mert hosszabb idő alatt a mérgező részben feloldódván: a megmérgezett helyeken a hulla zöldes színű lesz és erősen émelygős, keserű ízt vesz fel, minek folytán, a farkas azt még nagy éhségében sem kezdi meg. Azon mód pedig, hogy a strychnin viasz-küvelyekben rakott a hullába, nem ritkán eredménytelenséget okozott. Leghelyesebb mód tehát az, ha kisebb házi szárnyasokat pld. libát vagy kacsát használunk e célra s ezek kisebb (szárny- és csomb-) csontjait óvatosan fel metszven: a strychnint a csontban helyezzük el s azután a felmetszett csontot egy kis viaszkkal betapasztván, a húst előbbi állásába visszaigazitjuk. A mint a

vad a csontot elharapja, már megmérgezi magát, még az esetben is, ha a keserű falatot szájából kilökné, minthogy a méreg fogai közé jutott. Ezt a módszert alkalmazzák a magyar-német erdőiparegylet színevér-polyánai uradalmában is és pedig meglepő sikerrel, mert nemcsak a kisebb ragadozók, de farkas, hiúz, sőt medve is esik zsákmányul minden évben, — holott azelőtt használt szokottabb mérgezési eljárásoknak igen kevés sikerét tapasztalták. — Ahol esetleg nagyon elszaporodtak a farkasok, ott a téli mérgezéstől eltekintve — nagyobb pusztítási eredményt csak úgy érhetünk el, ha a fiatalok barlangjait kutatjuk fel, mert akkor egész farkasbandákat el lehet pusztítani. A farkasok tulajdonképeni barlangjait azonban nem könnyű dolog felkutatni, mert azok, ellenkezőleg mint igen sokan hiszik — nem ott vannak a hol a farkasok legtöbbször rabolnak, hanem sokkal távolabb s mivel az öreg farkasok a barlangjuk közelében, sőt e helyektől 2—3 kilométernyire sohasem rabolnak, hogy barlangjuk hollétét el ne árulják. A farkasok tartózkodási helyét rendszerint csak éjjeli ordítózásaikból lehet megállapítani és pedig a legpraktikusabb módon úgy, a hogy azt egy igen tapasztalt vadász (Bartacsek A.) leírásából ismerjük. Három-négy vadász ugyanis az éj beállta előtt abba az erdőkerületbe megy, a hol farkasokat gyanítanak s itt szétválvá, ordítózásukat kihallgatják, ha aztán körülbelől megállapították, hogy a farkasokat hol kell keresni, akkor a megfigyelő vadászok 3—4 különböző ponton, leghelyesebben fákon elhelyezkednek. Mielőtt az öreg farkasok rabló utjokra kiindulnak — a mi rendszeren éjfél előtt úgy 10—11 óra után történik — torkuk szakadtából elkezdenek vonítani és mindig nagyobb kört írva le, távoznak a barlangtól, míg a kölykek a barlangból kibujva, fülsértő akkordokban felelgetnek a távozó öregeknek. Ha már az öregek jó messzire eltávoztak, akkor a vadászok félkörben megindulnak a barlang felé, miközben az a vadász, a ki az öregek ordítását legjobban bírja utánozni, folytonos vonításával tévedésbe ejti a kölykeket, melyek a pseudo-farkasnak folyton felelgetnek. Ily módon csakhamar és egész biztosan fel lesz kutatva a barlang, a hol aztán már nem kerül nagy munkába az egész gonosz fajzatot elpusztítani. Ily megfigyeléseknél azonban felette óvatosan kell eljárni, pipázni, szivarozni, neszszel, lármával közeledni, vagy csak beszélgetni is, egyáltalán nem szabad. Mert az öreg farkasok felette bizalmatlanok s a legkisebb gyanúra visszaszaladnak s kölykeikkel együtt rögtön odahagyják a barlangot s oda többé nemcsak hogy vissza nem térnek, de mi több, rendszeren nagyon messzire elköltöznek s többé állandó helyet nem tartanak, hanem folyton egyik pagonyból a másikba vándorolnak. Ha a vadászok a kölykekkel együtt az öregeket is elakarják ejteni, akkor a barlang megállapítása után nappal — úgy délelőtti 10—11 óra tájban — kell őket meglepni. Ilyenkor a jól kicsapázott váltókra a legjobb vadászok állítandók, a társaság maga pedig jó nagy félkörben foglaljon állást, míg a hajtók a barlang mögött ugyancsak félkörben kezdik meg a hajtást. A láрма közeledtére az öregek a fiatalokkal együtt rohamosan felkerekednek és a barlangot elhagyják; egyideig szimatolva bujkálnak, de azután csakhamar felkeresik megszokott váltóikat, hogy azon az egész csapat elmenekülhessen. Ez okból szükséges, hogy ezekre a helyekre a legjobb lövőket állítsuk, hogy a

csapatból lehetőleg egy se menekülhessen ép bőrrel. Az első lövés eldördülése után a csapat ugyan legtöbbször szétválak s egyenként igyekeznek kúszva elmenekülni, de a fiatalok, melyek még nem szereztek megfelelő élettapasztalatokat, többnyire együtt tartva igyekeznek drága bőrüket megmenteni. Legjobb azonban őket a barlangban elpusztítani és nem várni vele, míg kifejlődnek, mert addig is az öregek sok kárt tesznek úgy a vadállományban, mint a háziállatokban, lévén úgy az öregek, mint a fiatalok egyaránt nagyon telhetetlen kártévők. — A farkas legbiztosabb pusztítási- illetve lövésmódja a *hívással* történő vadászat, mely november hó elejétől körülbelül december hó közepéig üzhető, természetesen oly helyen, hol a farkasok állandóan nagy számmal találhatók. Erre nézve a Demeter Manó által ajánlott módszert*) tartom a legajánlatosabbnak. „A kísérletek sikerének biztosabb megejthetését — mondja Demeter — a kiviteli mód tapintatos alkalmazása lényegesen befolyásolván: a kísérletre először vállalkozók kedvéért, kellemőbb tájékozásul, az alábbiakat kell előrebocsátanom. Mert bárha könnyű is ezen mód szerint egy nyugodt véralkatu s mind az öt érzék kellő birtokában levő vadásznak, ki a les-vadászat gyakorlati követelményeit ismeri, egy ülő helyből egymás után két, sőt több farkast is, de legrosszabb esetben egyet biztosan elejteni, mindazonáltal a körültekintőbb helyes eligazodáshoz, jó lesz némi előismeretekkel bírnia. A kinek hajlama, alkalmi és módja volt ezen torokos ragadozó csordák káros és veszélyes garázdálkodásait kölyök koruktól anyányi nagyságot elért kifejllettségükig közelebről megfigyelni: az bizonyára tapasztalta, hogy bár az ő életük jobbadán csak rabló barangolásban nyilvánul, mégis tagadhatatlan, miszerint legkedvencebb tartózkodási és kölykezési tanyául a falvaktól távolabb eső, nagyobb terjedelmű oly erdős vidékeket avagy egressekkel sűrűn benőtt oly nagyobb nádasokat választanak, melyeknek csendje szénégetés, kőtörés, bányamivelés, sertésmakkolás, nádvagás, vagy marhalegelés zajától legkevésbé háborítatik. — Az öreg farkasok, tavasztól csaknem ősz kezdetéig, ide hurezolják kölykeik táplálására ama tömérdek s leginkább szelid házi állatot, melyet esteli alkonyodás, de főleg hajnal hasadta előtt, a legelőkön lecsapniok s zsákmányul ejteniök sikerült. Csalhatatlan bizonyosságai ennek és egyszersmind a farkas-tanya felfedezését lényegesen megkönnyebbitik ama, a tanya környékén már száz ölnyi távolságban is szemlélhető, szétszórt számos nagyobb csontmaradványok, valamint a szigorún tilalmazott sűrű vágások apró tisztásain buján felburjánzott nagy fűben, vagy nádasok csirittyásaiban még távolabbról is észrevehető nagymérvű járatok, csapások, egyes önálló bokrok körüli hancározás okozta gázolások, melyeket a farkas-kölykök, csapatban végzett társas kedvtelésük kielégítésének bizonyos jeléül, naponkint visszahagynak. Szeptember hó eleje körül azonban a vén farkasok már felhagynak a zsákmányok megszokott tanyájukra való hurezolásával, hanem kezdik a már ekkor jó erőben levő fiatalokat arra szoktatni, hogy a prédához ők jöjjenek el; s nehogy a többnyire nyílt legelőkön lecsapni szokott csikó, borjú, juh stb. elragadása körül az ifjak tapasztalatlanságát még valamely veszély érhesse; kezdetben még maguk czipelik a prédát, de csak a tanyához legközelebb eső erdőszélbe s on-

*) *Vadászlap*, 1886. 34. sz.

nét néhány halkabb vonítással csalogatják fiaikat oda; ezen vonítással mindig nagyobb távolságról begyakorolván azokat, végre november hó eleje körül már annyira éberén hallgatva várnak az ifjak tanyájukon a prédára, illetve a jóval hajnal hasadta előtt távozott vének vonítására, hogy az, bármely táj felőli irányból hallatszék is, elhangzását jóformán be sem várva, a legélénkebb ujongásos vonítgatásokkal torkuk szakadtából felelnek valamennyien egyszerre vissza s főleg ha éhesebbek, nyílsebességgel rohannak a hang egyenes irányában, egész biztonsággal a kész prédához. — Midőn aztán a beállott nagyobb hóesés s erősebb fagyok a marhák szabadban való legeltetését lehetetlenítik, a vén farkasok az ifjakkal együttesen kezdik meg rablógyilkos támadásaikat az erdei hasznos vadakra, s ebbeli határt nem ismerő torkosságuk különösen az őz-állományra — főleg ha az időjárás is nekik kedvez — gyakorta végzetes szokott lenni, mivel köztudomás szerint az őzek, hogy magukat a kegyetlen viharos zord, hideg s havas szélfúvások ellen megóvják: rendszeren a nagyobb erdőlábak és töbrökbe összebújva szoktak elrejtőzve lenni, mit e folyton barangolók a havon könnyen kiszimatolván, rendszeres hajtóvadászatot intéznek ellenük s ha esetleg a nagy hó annyira meg van fagyva, hogy a farkasokat megbírja, az őzek vékony lábai és éles körmei alatt pedig, mint rendszeren történni szokott, besüppedezik: kérelhetlenül valamennyien martalékul esnek, mert a mit el nem fogyaszthatnak a farkasok, azt máskorra hóba kaparva rejtik el. A fentebb jelzett s pontosan megvagyázott tapasztalatokon alapuló ismertetésből, egy gyakorlott vadász — nem kétlem — önmagától is reá fog jönni, hogy a farkasok puskaeső elé varázsolásának „mestersége“ csupán a kellő időben, kellően utánzott vonításban rejlik s minthogy egy latin közmondás magyara fordított szövege szerint „az ember az embernek farkasa“: a vonítás utánzása sem járhat nehézséggel, mely mindössze is abból áll, hogy guggoló helyzetből, a nyakat kissé hátra szegve: egy lélekzetvétel alatt kell az *Á* *Ű* betűket egymásba folyva torokszakadtából — lehetőleg hosszan vontatva — elénekelni, vagyis az egy lélekzetvételre felszívott levegőt, kitelhetőleg vastag, mély, egész hangerővel: az *Á*-ból *Ű*-ba átmenő s abban elhaló hosszas vontatással kell kiadni, illetőleg elvonítani; az igaz, hogy sokkal könnyebb megtenni, mint leírni. — A mely vidékeken tehát e rablók garázdálkodásának színhelyéről tudomást szereztünk, attól körülbelül 1—1½ órányi távolságra eső legterjedelmesebb erdőtest magasabb és sűrűsebb részének, valamely kevésbé hirtelen meredek éle vagy csücsa alatt, az oldalban kell kinézni a lesre legalkalmasabb természetes búvhelyet, mire legezészerűbbek a dültfák, omlások, nagyobb kő- vagy fatörzsek. — Az ülőhely jó előre akként igazítandó el, hogy előlről a mennyire lehet — takarva legyünk, de hogy onnét, a majdan magukat hangjukkal elárult irányból érkező farkasokat, akadálytalanul és lövésre alkalmas helyen szembe fogadassuk. A les-helyen, hajnal hasadta előtt legalább egy jó fél órával már ott kell lenni s nesztelenül hallgatózni arra, vajjon a préda-vadászaton levő öregek nem adtak-e már hangot, mivel igenlő esetben, az nap próba-kísérletet sem szabad tenni, hanem másnap korábban kell kimenni s mihelyt a hajnali szürkület tiz lépésre biztos czélt venni enged: az erdőség legkiterjedtebb iránya felé, egy erőteljes vonítással meg kell kezdeni

az aktiót; az erre azonnal nyert felelettel szembe fordítjuk gyorsan az ülést s a közeledő csörtetés iránya felé figyelve, arcba fogott fegyverrel várjuk az előnkbe, rendszeren hosszú láncsorban — egyik a másik után — itt már lassabban és szimatolva kullogókat s a legkedvezőbb pillanat felhasználásával, a tetszés szerint választott legszebb példányokra intézzük lövéseinket. — Gyors kézzel s egy második teljes lőkész fegyverrel, melyet magunk előtt elhelyeztünk: a pillanat kedvező alakulásához képest többször is puskázhatni. Ha azonban az első csal-vonításra rögtön kapott felelet igen messziről hangzott volna s azt a farkasok érkezése a szükségesnek talált idő multával sem követné: biztosabb tájékozásuk könnyítéseül tanácsos még egy halkabb csal-vonítást megereszteni, mire alig szoktak felelni, de annál gyorsabb csörtetéssel rohannak elő. A lövések után, a meglövődözött farkasokkal mit sem kell törődni, hanem a rögtön megtöltött puskával, még egy jó fél óráig, lőkészen s helyben maradva várakozunk az öreg farkasra; ez, miután most már, messze elhallatszó, mély hangú vonítására az életben maradt, de a váratlan közelből kapott lövésektől rendkívül megriadt s világba szaladt farkasok oda sem hederitének: e meglepő szokatlanságból rosszat sejtve, hang-adás nélkül a tanya környékére siet s az ott kiszimatolt friss nyomon, lassú, óvatos léptekkel mindaddig halad, a míg a reá várakozó vadász puskája elé kerülván: agyon lövetik. — Minden farkastanya vidékén, ezen módnak meglepően sikeres eredményét, csak az elmondottak tapintatos alkalmazása biztosíthatván: a főszűly arra fektetendő, hogy az itt präcizizozottak, az első kísérletnél, szigorú, pedáns betartással érvényesüljenek. Ha a kísérlet netán több, három vagy négy vadász társaságában szándékoltatnék, akkor az ülések egymástól legfeljebb 7—10 lépésre és menedékesen lefelé választatnak ki, úgy, hogy a csal-vonítást tevő közepén maradjon s ha netalán az érkező farkasok láncolata már a legalól ülő vadász előtt kezdene elvonulni: lövés nélkül bocsátandók el mindaddig, míg a láncz eleje a legfelül ülő vadász elé ért; igen természetesen, a legközelebb esők egyikét ilyenkor mindig célban kell tartani, a lövéseket azonban a középső kezdje meg s abban a pillanatban a többi is folytassa. Az így, elébb középből, utóbb a két végről eldőrdült lövésektől roppant megriadt farkasok elvesztvén a helyes menekülési irányt, megtörténik, hogy ide-oda rohanásuk közben, ismét lövésre kerülnek. De az ily társas les — miután az érkező farkasláncz hossza, a szerint a mint az 8—10 vagy több drbot számlál, változik — pontosan alig rendezhető be és igen bizonytalan: csakis akkor foghat helyt, ha mindegyik vadásztárs megbízható tapintatos magatartásáról személyesen meg lehetünk győződve; különben a jó siker kockáztatik, vagy egészen is meghiusul.“ — Demeter M. a farkastanyák felfedezésére vonatkozólag is, még a következő utasítást adja: „E célból mindenek előtt megbízható emberek segélyével tudomás szerzendő azon most már mindig sűrűbben előforduló esetekről, a hol a legelőkön éjjel kint lévő marhákban a farkasok károkat okoztak. Az ez irányban nyert értesülés s szerzett helyi ismeret alapján a legközelebb eső legterjedelmesebb erdőtest szigorú tilalom alatt lévő sűrű vágásaiban s esetleg a nagyobb mérvű nádasok egreseiben előforduló tisztások gondosan bejárandók lesznek, hol is a rendszeren felburjánozva megnőtt

nagy fűben, csirittyásokban leginkább található nagy mérvű járatok, csapások, egyes önálló bokrok körüli hanczározás okozta gázolások — miket a farkaskölykök csapatban végzett társas kedvteléseik jeléül visszahagynak, mindmennyi csalhatatlan ismertető jelei a farkastanya közel létének, — melyet minden irányban tovább kutatván, végre mintegy százölnyi távolságra a valódi kölykezés vaczkától innen előbb szórványosan, de hozzá közeledve mindig nagyobb mennyiségben, szétszórva talált mindenféle lecsapott marhák nagyobb csontmaradványai, a farkasok biztos tanyájára vezetnek, a hová az öregek a kölykezés idejétől mostanáig ama tömérdek, leginkább szelid házi állatokat hurcolják, melyeket a legelőkön, főleg hajnalhasadta előtt lecsapni s zsákmányul ejteniök sikerült; csak később, midőn a beállott erős fagy és nagyobb hóesés a marhák szabadban való legeltetését lehetetleníti, kezdik meg kölykeikkel együttesen, határt nem ismerő gyilkos pusztításukat az erdei hasznos vadakra, mely főleg az őz-állományra — különösen ha a zord időjárás is nekik kedvez — gyakorta végzetes szokott lenni. Mennél korábban sikerült tehát a farkas-tanya felfedezése, annál valószínűbb kilátással lehet az ifjak tapasztalatlanságát felhasználva, tapintatos utánjárással — az egész legtöbbszörre 10—12 tagot számláló csordát teljesen is elpusztítani. A kölyök-farkasok már augusztus hóban jó erőben lévén, eléggé bátrak nemcsak a tanyát rövidebb távolságra elhagyni, de sőt a hívásra is kellő éber érzékkel bírván, a tanyától pár száz ölnyi távolságban mindig más-más irányban vett alkalmas leshelyből, két-három napi haladéki időköz betartásával megeresztett halkabb csalvónításnak még ekkor többször is felfognak ülni, a nélkül, hogy megszokott tanyájukról, a közelből kapott lövések zaja s néhány társuk eleste miatt végkép elriasztatnának, — világosan megjegyeztetvén, hogy ezen a puskacső elé varázsoló csalvónítás míveletét, vagyis hívási kísérletét kizárólag csak reggel a hajnali csillag pitymalodása, esetleg borús időben a szürkület serkedezésekor kell alkalmazásba venni, a míg a vén farkasok a préda után éjjeli barangolásban, azaz távol vannak. Az eldördült lövések után pedig az eddigi leshely rögtön elhagyandó s az a megriad farkasok szaladása irányától kissé oldalt veendő, de úgy, hogy a búvhely elfoglalásánál a szétfutott farkasok nyomait a vadász léptei meg ne tapossák és hogy ezen nyomok irányában majdan teendő czélzás, illetve lövéshez alkalmas rés legyen; mert inkább valószínű, mint nem, hogy az elriadt ifjak ujjongásait a még prédán lévő vén farkasok meghallván, szokatlanságából rosztat sejtve, a tanya környékére fognak sietni s az itt kiszimatolt friss nyomon haladva, egyenesen a lesben ülő vadász puskacsőve elé kerülnek. A felesleges csalvónítástól azonban nagyon kell óvakodni, nehogy a különben biztos siker kockáztassék, úgyszintén akkor is határozottan fel kell hagyni aznap a kísérlettel, ha sem az első halk, sem a második erőteljesebb csalvónításra rögtön felelet nem következne, mivel ekkor már biztosra vehető, hogy a nagyobb prédát ejthetett vén farkas hívása, a lesen ülő vadász csalvónítását megelőzte s most mindnyájan a prédán együtt lakmározván, a csalvónításra oda sem hederitenek.“ — — A mi a farkasra való *hajtóvadászatot* illeti, ez természetesen akkor van helyén, ha a farkasoknak egy bizonyos területen való állandó tartózkodása minden kétséget kizáró bizonyossággal kihallgatás és nyomo-

zás által megállapítva lett. Az úgy félig „találomra“ rendezett vadászatoknak kevés értelmük van s az ilyenek csak nagy ritkán sikerülnek; a „biztosra“ történő hajtásoknál is, ha a szokásos regulák s különösen az óvatossági szabályok pontosan be nem tartatnak, majdnem biztos fiaskónak nézhetünk elébe, mert a farkas oly finom szaglással és hallással, s e mellett oly finom óvatossági érzékkel bír, hogy ezek segélyével a fenyegető veszedelmet mesterien kikerülni képes. Hogy tehát a sikertelenség esélyét elkerüljük, a hajtó-vadászatnál a következő rendszabályokat kell szemelőtt tartanunk. Csak akkora hajtásokat szabad rendezni, melyek a vadászok és hajtók számának megfelelnek, amennyiben az esetleg „rémczafatokkal“*) körülvevő részeknek nagyoknak lenni nem szabad s ezek csakis oly részei lehetnek a meghajtandó területnek, a hol a vad megjelenését illetőleg csak igen kevés valószínűséget fűzhetünk. Ellenben nagy oktalanság lenne a jónak mutatózó váltókat fedezetlenül hagyni s a puskásokat rémczafatokkal helyettesíteni. — Már fentebb említettem volt, hogy a hajtásoknál a szokásos pokoli ordítást kerülni kell, — de ha ez hajtás közben is befolyásolhatja a vadászat sikerét, mennyivel inkább történhetik ez akkor, midőn még csak az elállítások és hajtók fölállása történik, a mi ugyanis ha nem a legtökéletesebb csendben megy végbe, — szinte bizonyos, hogy a hajtás megindultakor a farkasok már a harmadik határban mentik az irhájukat. Persze igen sok hajtóval és vadászszal, midőn igen nagy területet lehet egy fogásra bekeríteni, — a hajtásban levő farkasok látatlan elillanásától kevésbé tarthatunk; — de ez esetben is a szabály betartása sohasem felesleges. Ha a meghajtandó terület akkora, hogy körülvenni nem lehet: csak rémczafatokkal segíthetünk a dolgon, melyek felrakását a két szárnytól össze, vagy egy ponttól két irányban kell megkezdeni. A rémczafatok fölrakása természetesen csak előre jól kioktatott hajtókra bízható valamely szakértő egyén vezetése mellett és elmulaszthatlan szabályul veendő, hogy lehetőleg az egész hajtás puskások, hajtók és rémczafatok segélyével lehetőleg teljesen körülkerítendő s minden intézkedés és tett lehető gyorsan vitessék keresztül, de — ismétlem — a lehető legnagyobb csendességben, nehogy a farkasok neszt fogva, kiosonjanak a hajtásból. A mi a puskások felállítását és viselkedését illeti, ugyanazon szabályok az irányadók, mint a róka-hajtásnál. Szabály, hogy a puskás jól fedett állásban legyen s ezt illetőleg úgy kell magán segítenie, amint a viszonyok engedik. Legczélszerűbb mindenestre, ha állhat például valamely vastagabb törzs mellett; de a szükséghez képest le is ülhet valamely jó fődözet mellé, mert a mindig csak fölfelé szimatoló farkas

*) A „rémczafat“ vagy „rémczsiné“ különböző hosszúságú kötél vagy erős zsiné, melyre tarka tollak vagy kepezanagyságu vászondarabok erősítettek egymástól bizonyos távolságra. — A rémczafat arra a célra szolgál, hogy hajtások alkalmával a felriasztott vadat bizonyos területen egy ideig vissza lehessen riasztani vele, hogy ki ne törjön. A kötél lehet (vagy zsiné) a szükséghez képest különböző hosszúságú például 50—60, vagy 100—150, esetleg 200 lépés hosszú, melyre 25—30 cm.-nyi távolságra egymástól nagy fehértarka tollakból (pulykafark és ludtoll) összefűzött tollcsomókat, s kepezányi s lebegő fehér rongydarabokat kötözünk. Fölállításánál állító-karók szükségesek, hogy a kötél a kívánt magassági vonalban tartható legyen. A karókat nem verjük be, csak leszűrjük, — miért is hegyes végüknek kell lenni. Szarvasnál a kötélnek 1,1 méter, a dämvadnál és őznél, valamint a farkasnál 1 méter, nyulnál és rókánál kb. 45 cm.-nyi magasságban kell állni a föld fölött. A rémczsiné mindig a sűrűség vagyis az erdő szélétől 6—7 lépéssel kiljebb, lehetőleg tisztáson állítandó fel, hogy a vad mielőbb észre vegye. A felállítás egyébiránt a szükséghez képest történik.

a földön álló embert nem oly könnyen veszi észre, mintha állna. Fődolog azonban — akár áll, akár ül, — hogy minél csendesebben, kerülve minden mozdulatot tartózkodjék állásában, kivált abban a pillanatban, midőn bizonyos figyelmeztető jelek a vad közeledését avagy közellétét gyaníttatják. Hogy bármely korrekt viselkedés mellett is a föltűnő ruházat meghiusító hatással lehet az eredményre nézve, azt nem kell bizonyítgatnom; azért a ki farkasvadászatra indul ne vegyen magára az erdő színétől elütő ruházatot, mit a fiatal farkas ugyan nem sokba vesz, mert minden nagyobb vigyázat nélkül lesütött fejvel szokott a vadász állása felé ügetni s nem igen neszel, — ellenben az öreg farkasok nagy óvatosan, jól körülnézve, kémlelődve s minden gyanus tárgyat erősen megfigyelve lépnek ki a sűrűségből vagy fedett helyükből. — A farkashajtásnak egy másik módja, mely csak kisebb, nem nagyon fedett területen gyakorolható: a *körbefogás* (az előbbi a *ráhajtás*). Ez ugyanis úgy történik, hogy midőn a hajtás körül van fogva (s esetleg a rémczafatok is helyen vannak): egynéhány hajtó vagy vadász megindul a farkas csapáján s azt egy vagy más irányba menekülésre készíti s ekként a puská elé hozza. — Ha a levadászandó terület nagyságához képest a megfelelő számú hajtón kívül puskás is elég van, igen czélszerű az ily vadászatot akként rendezni, hogy két vadász közé egy hajtó állítassék, különösen czélszerű ez az eljárás hivatalos vadászatok alkalmával, hol rendesen nagyszámú puskás és hajtó szokott megjelenni. A hol azonban a hajtók hiányos voltát rémczafatokkal vagyunk kénytelenek pótolni a lehető legtökéletesebb körülfogása végett a meghajtandó területnek,*) ott az összes hajtók azokra az oldalakra állítatnak, a hol puskások nincsenek s a csapát egy megbízható s a csapázásban gyakorlott egyén követi. Ily esetben a hajtók tartós neszezése nem felesleges, sőt szükséges, — ellenben a puskások annál nagyobb csendben várják a szerencsét, mert csak úgy remélhetik, hogy a csapázó által mozgatott, ide oda keringő vad végre valamelyikök lőtávolságába kerül. Oda, hol a rémczafatok nagy sűrűségeket zárnak el, mindig gyakorlott lövőket kell állítani tekintet nélkül a szél irányára, mert a vadászvonal felől valamiképen szelet kapott farkas az ily sűrűségeknel igyekszik a hajtásból kiosonni. Különben is szokása a farkasnak hajtás közben a sűrűségekben és hasadékokban bujkálni, vagy mély árokban osonni tova; ellenben ha csak nagyon szorítva nines, a tisztás helyeket, mezőt, rétet lehetőleg kerülni igyekszik. — Hátra van még a *farkasles* tárgyalása, mely hajdanán a legszokottabb módja volt a farkasok pusztításának. Ez eredménynyel csakis ott gyakorolható, a hol a farkas még bőviben van, vagy télidőben vendégként jelentkeznek a kózsza ordások. Mindenekelőtte lesgunyhót („döggunyhót“) építünk alkalmas helyen — földalattit vagy részben földfelettit, melyet hóval behányunk s a dögfelől oldalát lőrésekkel látjuk el. Szükségből mély lesgödör is megteszi. Ha aztán észrevettük, hogy farkasok jelentkeznek vidékünkön, mi a nagyobb mérvű rablások vagy éjjeli vonításokból — a mi csendes téli éjjeken messzire elhallható s az ebek által rendesen viszonztatik — nyilvánvaló lesz, egy lebunkózott, kifordított belü lődögöt helyezünk el rövid

*) Ha a meghajtandó terület körül van zárva, a rémczafatokhoz begyakorolt hajtók állítandók, kik folyton le s fel járva a czafatokat szüntelenül mozgatják.

lőtávolnyira a gunyhó előtt. A többi aztán attól függ, van-e elég kitartása és szívóssága a magát lesre szánt puskásnak a hideg téli éjszakák átvirrasztására . . . mert bár a farkas, mint minden eb faj, rendkívül kedveli a dögöt s ezen előszeretete okozza a legtöbbnyire vesztét is, — mégis nem egy éjszakát kell átvirrasztania addig a vadásznak, amíg a ravasz bestiát csöve elé kaphatja, bár tény az, hogy a farkas a dög szagát mértföldekre megérzi, — de azért csak a távolban vonyít anélkül, hogy közelítene. Ellenben mikor nem lesik, reggelre tisztára felfalja a csalogatására kitett csalit. Miért is tanácsos oly éjjelekre, midőn a lesvadászatban szünetet tart a vadász: nagy farkasfogó vasakat állítani föl a lődög körül. — Bár a sebzett farkas csak a legritkább esetben szokta a vadászt megtámadni, mégis tanácsos lesek alkalmával egy hosszúnyelű baltát, handzsárt, vagy hosszú és erős vadászkest vinni magával. Lövedékül a farkasra a jobb csöbe a legapróbb, a balba erős lánczos-ficzkót használunk. Golyóval löni ily vadra, mely a sűrűségekben oly ügyesen és gyorsan szokott elszuttyanni — legalább is könnyelműség. A híres Tell Vilmosok azonban csak löjjék az ő hibázhatlan (?) expressükkel, vagy akár ukáczissal, mert hiszem, hogy nemsokára ilyet is fognak használni.

3) A hiúz pusztítási módjairól. A szakirók s tapasztalt dúvadírtók általában megegyeznek abban, hogy a hiúzt nagyon nehéz kézrekeríteni s hogy ahhoz nagy türelem és szakértelem szükségeltetik; állítatják továbbá, hogy puskacső elé legtöbbnyire csak véletlenségből kerül, mert valami szabályhoz kötött mód szerint vadászni rá nem lehet. Nekem nem lévén alkalmam gyarkolatban a hiúz vadászati s egyéb pusztítási módjaival alaposan megismerkedni, az alábbiakban kénytelen vagyok ezeket az irodalomból vett, kitünő szakemberek adatai alapján megismertetni. Idevágólag *Belházy Jenő* kir. erdőtitkár a következőket írja (*Vadászlap*, 1891. é. f.): „Legnagyobb baj az, hogy a hiúz ritka előfordulása folytán, annak pusztítási módjait kellőleg nem ismerhetjük. Annyi azonban tény, hogy a hiúznak vastőrökkel és egyéb fogószerszámokkal való pusztítása csaknem kizárva van, mert a hiúz csak friss eledelhez nyul és fölötte óvatos és elővigyázó. Ezen állítást a gyakorlati kísérletek is megerősítik, mert ritka eset, hogy akár a legnagyobb óvatossággal felállított törbe hiúz kerüljön. Mindamellet szoktak rendszeren a hiúz által éppen elejtett és hátrahagyott préda vagy pedig laktanyája körül szagtalanított vastőröket felállítani azon célból hogy e helyeken ismét megfordulva, valamelyikbe véletlenül bele essék. Legtöbb esetben azonban az óvatos hiúz a vadász szándékát észreveszi és a neki szánt veszedelmet kikerüli. Sokkal jobb eredménnyel pusztítható a hiúz, rendszeres vadászatokkal, melyek közül első helyen a hajtó-vadászat áll. A hiúznak azon tulajdonsága, hogy tanyájából nehezen mozdul, az egyes kisebb hajtások alkalmazását megkönnyíti. A hajtásnál rendszeren a legnagyobb sűrűségekbe húzódik s innét csak nagyon nehezen mozdítható ki s terelhető a vadászok elé. Sokszor megtörténik, hogy macska módjára a földhöz, sziklához, fához, vagy annak egy vastagabb ágához úgy oda lapul, hogy alig vehető észre, midőn is mozdulatlanul engedi a hajtókat maga mellett elhaladni. Nyilvánvaló tehát, hogy a hajtó-vadászatnak csak akkor lehet eredménye, ha a hajtók sűrűen egymás mellé vannak

állítva s ha segítségül még néhány jó vadász-eb is bebocsáttatik a sűrűségek átkutatására. — A vadászatnak sikert biztosító egy másik neme az, midőn a hiúz frissen esett havon kinyomozzuk, körülfogjuk és felkeressük. Ha a hiúz fára mászott, ott, a mint már előbb mondva volt, valamelyik ághoz lapul és az őt kereső vadászt folyton szemmel kísérve, akár csak egy nyest, mozdulatlanul várja a történéndőket. Ily állapotban könnyen lelőhető, csakhogy a vadásznak ez alkalommal ügyelnie kell arra, hogy a hiúz megsebezve reá ne vesse magát. Sokan a vad hangjának utánzásával is lőtávolba tudják csalni a hiúzt s erre talán az őzhívó volna legalkalmasabb. Szem előtt tartva tehát az itt felsorolt pusztítási módokat, lássuk, hogy mennyire alkalmazhatók azok itt Máramarosban, különösen a felette nagykiterjedésű kincstári erdőségekben. Miután a máramarosi nagykiterjedésű erdőségekben a hiúznak laktanyául és buvóhelyül szolgáló sziklahasadékok, fa-oduk, sűrűségek és elhagyott róka- s borz-lyukak igen gyakoriak; miután továbbá ezen erdőségek, meredek voltak miatt csak nehezen járhatók be s az azok védelmére alkalmazott személyzet a védelmi kerületek fölötté nagy volta miatt azokban egy helyen egymásután többször nem fordulhat meg: a hiúznak felfedezése és tanyájának kipuhatólása, egyes véletlen eseteket kivéve, egyenlőre legyőzhetlen nehézségekbe ütközik s ezért a hiúznak törrel való pusztításával itt Máramarosban célzott érne egyáltalában nem lehet. A hajtóvadászat, számolva a rengeteg erdők kiterjedésével és azok felette nehéz terepviszonyaival, valamint azzal, hogy hajtó mindenütt, főleg kellő számban vagy egyáltalában nem, vagy csak nagy pénz-áldozattal volna kapható s meggyőződés szerint még akkor is a legtöbb esetben sikertelen volna a vadászat, mert csak a véletlennek lehetne tekinteni, hogyha a rengeteg erdőknek éppen hajtásra kiszemelt részében tartózkodnék az üldözött rabló. Friss havon könnyebben lehet ugyan nyomozás által a hiúz hollétét megállapítani, bekeríteni és hozzájutni, de miután télnek idején, ott a hol kezelés nincs, ritkán jár valaki s így a hiúz nyoma ekkor is külön fizetendő emberek által lenne az óriási területeken felkeresendő: ez uton sem lehet a hiúz pusztítására nagyon számítani. Mindezeknél fogva nem marad tehát egyéb hátra, mint ismét azon pusztítási módhoz folyamodni, amely régebbről időben igen jónak bizonyult s a hiúznak nagyobb mérvű szaporodását hathatósan ellensúlyozta. Még néhány év előtt, amikor tudniillik a vadászat kopókkal vagy tacsókkal meg volt engedve, mihelyt az eb a hiúz nyomát felfedezte s azt követte: a hiúz rendszeren a fára menekült. S miután az eb az így megállított hiúzt rövid ugatással jelezte, az esetleg messzebb levő vadász figyelmét is ezáltal felébresztette s könnyű dolog volt a hiúzt felkeresni és elpusztítani. Az igaz, hogy a kopó által a hasznos vad is nyugtalanítva volt, sőt talán pusztított is, minélfogva mindenütt, a hol csak lehetséges s főleg a hol a vadászati viszonyok már teljesen rendezettek, a kopókkal való vadászatot okvetlenül mellőznünk kell. De a tapasztalat igazolja, hogy máramarosi viszonyok között, különösen a nagy számban mutatkozó hiúzállománnyal szemben a kopóvadászat mégis a legelőnyösebb, mert azon hátrány, a melyel a kopóval való vadászat jár, soha sem ér fel a hiúz pusztításaival. Míg Máramarosban kopókkal vadásztak, az őz-állomány mindenütt kitünő volt, míg most,

midőn a kopónak hangja nem zavarja többé az erdők csendjét, igazán csendes az erdő is, mert az egykoriban dús őz- és egyéb vadállomány, éppen a hiúzok garázdálkodása miatt: vagy már nincs, vagy legalább nagyon leapadt. Én tehát azt tanácsolom, válasszunk a két rossz közül a kevésbé rosszat s engedjük meg, hogy a vadászat Máramarosban mindaddig, míg a hiúz, legalább némileg kipusztítva nem lesz, kivételesen ismét kopókkal is gyakoroltathassék. Megjegyezhetné ugyan valaki, hogy ha már vadászebekkel kell vadászni, inkább tacsköval vadászunk. Ez igaz és helyes. Rendes körülmények közt én is ezt tanácsolnám, de tekintetbe véve azt, hogy a hiúz felfedezve csak akkor menekszik fára, ha az eb által gyors futással üldöztetik, a milyen üldözésre pedig a tacskö alkalmatlan, a megtámadásra pedig nem is elég bátor: be kell vallanom, hogy a czél alaposan egyedül a kopókkal érhető el.“ — *Matter Rezső* főerdész a hiúzvadászatra vonatkozólag a következőket írja a *Vadászlap*-ban: „A hiúzra igen nehéz vadászni, mintán sem az embertől, sem az ebektől nem fél. Épp azért eredményesen csakis friss hóésés után lehet rá vadászni, a mikor is holléte megállapítatván, bekerítjük és ebek segélyével buvóhelyéből kizavarjuk. Vadászatahoz a legalkalmasabbak a kisebb fajta kopók, vagy a nagyobb tacsók, mert ezeknek van leginkább bátorságuk hozzá, hogy e veszedelmes és vakmerő rablót megtámadják. És ekkor is nem egy, hanem több ebbel kell hogy neki rontsunk, miután a hiúz erejének és veszedelmesen éles karmainak tudatában, nem egy, hanem több ebbel egyszerre is felveszi a harczot. Volt eset rá — nem egyszer — hogy három ügyes, bátor ebbel is egy pillanat alatt végzett, aztán odább állt. Olyan bátor állat a hiúz, hogy még az ember elől sem menekül, főleg ha váratlanul terem előtte az ember. Ilyenkor egykedvűen szemmel kíséri a közeledő embert; épp ezért, főleg, ha az ember nem hirtelenkedik, elég időt enged arra, hogy őt jól czélba véve lelőjjük. Épp ezért a lövésnél nagyon higgadtan kell viselkednünk, mert ha bármely kis sebet ütöttünk rajta, rögtön kész a támadásra s ilyenkor könnyörületlen. A hajtók elől előszeretettel húzódik bokrok közé vagy ha észre nem veszik, megeselekszi azt is, hogy egy alkalmas fára mászva, ott huzza meg magát. Épp ezért kevés hajtóval még bekerítve is kétséges a vadászat eredménye, miért is ilyenkor ajánlatos, hogy a puskások is a hajtók vonalába álljanak. Ha a vadállományt már tőle telhetőleg megtizedelte és nehezen jut a prédához, ugy a félbehagyott zsákmány elfogyasztására rendesen visszatér. Igen ajánlatos tehát ilyen helyeken jól elrejtett tányérvasakat felállítani, de sőt a dögöket is jól megmérgezni, még pedig salétromsavas strychnin-nel (*Str. nitricum*). Természetes, hogy erre mindenekelőtt a szükséges hatóságí engedélyt kell megszerezni s ezen idő alatt ebeinket is lánczon kell tartanunk, nehogy véletlenül hiúz helyett — más állatban tegyünk kárt. A pagony tehát mindig éber figyelemmel kísérendő s ha megállapítjuk a hiúz jelenlétét, mindent el kell követnünk, hogy e veszedelmes rablótól hasznos vadjainkat megóvjuk.“ — *Brehm* szerint¹ a hiúzt négy féle módon vadászszák és pedig: csapóvással (!), csalogató-sípval, hajtókkal és kopókkal. A csapóvas használatának megvan a maga rosz oldala, mondja *Brehm*, mert a hiúz rendes (?) váltása daczára is oly

¹ *Méhely*: „Az állatok világa“ pag. 540.

nagy területen barangol, hogy biztos eredményre nem igen számíthatunk. Gyakran nagy elővigyázattal kerüli ki a csapóvasat, sőt a csalit is leszedi (?) róla, a nélkül, hogy megfogódznék, míg végre egyszer mégis csak lépre megy! Ha véletlenül megfogódzott, példátlan düh, valóságos őrjöngés tör ki rajta. A ki valaha csapóvasban megfogódzott élő hiúzt látott, — mondja Hobell — tanúja lehetett rettenetes vadságának, különösen ha csak egyik első lábát csípte meg a vas. Szabadon maradt lábán a nagy erőlködés következtében rendesen valamennyi karmát kitépi s karcsontjait is összetöri. Ez természetesen akkor történhetik meg, ha a csapóvas láncza szilárdan oda van erősítve, például valami fához van odahurkolva. Így azonban nem tanácsos a hiúzt fogni. Másképpen jár el egy a Magas-Tátrában lakó derék vadász, ki 30 év alatt 37 hiúzt fogott tányérvasban,² a következő módon. A tányérvassal operáló vadásznak mindenekelőtt ismernie kell a hiúznak azt a kényes természetét, hogy sehogy sem szereti becses bundáját megáztatni s ha erős harmat idején, vagy eső után indul rablóútjára, — a száraz időben követett szokásától eltérőleg — a legnagyobb óvatossággal kerüli a sűrűséget s ilyenkor rendesen a cserkésző és gyalogútakat követi. Az ilyen úton felállított csapóvasba a legnagyobb vigyázatlansággal megy belé(?), bizonyítékául annak, hogy valamennyi érzéke közt szaglása a legroszabb. Ha a sűrűségben, melyben a hiúz tanyázik, nem volnának ilyen utak, mesterségesen kell azokat kívágni, úgy, hogy egy helyen kereszteződjenek. A csapóvasat erős lánczczal s egy méter hosszú fakolonczczal kell felszerelni, melyet a vasba került hiúz teljes kimerüléséig vonszol maga után, elárulva ez által menekülése útját. A vasat semmiképp sem tanácsos oda hurkolni, mert a hiúz első dühében később a lábát lerágni, csakhogy szabadságát visszaszerezze. — Csalogató síppal nagy ritkán sikerül kézrekeríteni. Nem szenved ugyan kétséget, hogy a hiúz jól utánzott őz-, vagy nyúlhangra előjön s a kellően elrejtőzött vadász zsákmányává lesz, mert ezt nemcsak Kobell igazolja, hanem 1820. táján egy Agerer nevű vadász is ily módon lőtt egy hiúzmacskát három kölykével együtt, a vadászatnak ezt a módját azonban alig alkalmazzák, északon legalább nem. — Hajtóvadászatát újabban Nolcken tárgyalja behatóan és nagy szakértelemmel. „A legtöbb esetben könnyű feladat a hiúzt bekeríteni, olykor azonban ez is nagy nehézséggel jár. A hiúzt egészen másképp kell hajtani, mint a nyulat. Alig van állat, melyet még kevés hajtóval is oly könnyű volna kiűzni, mint a rókát, de talán egyet sem oly nehéz, mint a hiúzt. A hiúz óvatos és félnék ragadozó, de nagy mértékben bírja a talán minden macskát kitüntető nyugodtság és megfuntolt lélekjelenlet adományát. Az embert kerüli, de a lármától nem fél s innen van, hogy gyakran a szekérjárta út mellett is tanyát üt. Ennek következtében a tisztásokon egész lelki nyugalommal keresztül mehetünk, mert ilyen csekélységekől teljességgel nem áll talpra, de a sűrűségbe behatolni nem tanácsos. Csakhogy sok hajtóval kell rendelkezni, mert különben se hossza, se vége a bújósdinak s a ki nem kerül szemünk elé, az éppen a hiúz. Ha már vége felé jár a hajtás, a puskásoknak

² Lásd: V. *Waldföhrner* cikkét, „Etwas vom Luchs“, Zwinger u. Feld Sangerhausen, 1897, VI. évf., 5. sz. p. 85—89.

rendkívül figyelmeseknek kell lenniök, mert ha a hiúz egyáltalán előjön, úgy többnyire oly későn búvik elő, a mint csak lehet. A sűrűségben csaknem mindig lépésben, macskamódra lópakodva, nesztelenül közeledik s nagyon könnyen és villámgyorsan fordul vissza.“ — „Kopóval sokkal vonzóbb és biztosabb a hiúz vadászata, mint a hajtóvadászat. Erre a célra a legalkalmasabb a jó, lehetőleg erős és gyors nyulászó kutya s ha e mellett még arra is képes, hogy időnként esendesen hajtson, úgy a hiúz vadászathoz szükséges minden kellék meg van benne. A fődolog azonban a gyorsaság, mert lassú szaglászóval nem boldogulunk. A hiúz érti a cselvetést, visszafordulást és kitérést; félig kidőlt fán fut végig, hogy azután hatalmas szökéssel verődjék a bokorba és még sok más csalafintasággal mesterkedik, hogy a kutyát megtéveszse. Lassú kopóval szemben a legtöbb esetben ő a győztes, még ha nem is erőlteti meg magát túlságosan. Nagy sietségre különben is csak a gyors kutya sarkalja, mert a lassú elől éppen nem siet. Nagyon jól ismeri túlnyomó erejét és borzasztó fegyvereit s a kutyát tulajdonképpen csakis a békesség kedvéért kerüli. Csakis a gyors kutya képes őt a sűrűségből kiűzni. Ha a kutya már hívó hangot adott, nagy sietséggel, de nagyon óvatosan lopódzunk közelébe, hogy el ne riaszszuk, ha esetleg a földön áll szembe a kutyával. Ha a fára menekült, mindenekelőtt a kutyát fogjuk el és csak azután lövünk, mert elejét kell vennünk, hogy a kutya az esetleg még élő ellenséget megragadva, nagyobb veszélynek tegye ki magát“. A fent említett kitűnő vadász egyik alkalmazottja úgy tapasztalta, hogy a kutyák ellen védekező hiúz a hátára fekszik s mind a négy mancsát bámulatos biztossággal és gyakran végzetes eredménnyel használja. — Noleken-nek alábbi észlelete igazolja, hogy a hiúz rá sem hederít a vadászat zajára. „A hajtók pokoli lármája már egészen közelből hallatszott, mikor egy hiúz megjelent. Még kissé távolabb volt a vadászoktól, semhogy rálóhtek volna, a midőn egy a hajtásba keveredett fehér nyúl rézsutosan a hiúz s a vadászok közé került. A hiúz semmibe sem vette a lármát, utána vetette magát a nyúlra s az ő rendes 3—4 szökésével iparkodott azt megkaparítani. A nyulat ugyan nem kapta meg, de a helyett egy pár jól irányzott s méltán megérdemelt fickóval kötött ismeretséget.“ — A hiúz általában félénken kerüli az embert, de megsebesítve, vagy ha kelepcebe kerül, bátran, sőt kétségbeesett erővel támadja meg s ilyenkor hatalmas ellenfél. „Február utolsó napjaiban volt, — írja a svéd Aberg — amikor egy hiúznak nyomára akadtam. Minthogy a vidéket sok farkas veszélyeztette, kutyámra ráadtam a tüskés nyakravalót. Két három óra vadászat után a hiúz elfáradt s egy nyírfa közelében szembe állott a kutyával, hol a kutya hívóhangot adott a míg odaérkeztem és lőhettem. A távolság kissé nagy lehetett, mert az első lövésnek nem volt meg a kellő sikere, a második töltést pedig sehogy sem lehetett már utána eresztetni, mert a hiúz egy ugrással megrohanta a kutyát. Heves viaskodás kezdődött s én siettem a küzdőket szétválasztani. Ez csak annyiban sikerült, hogy a hiúz ugyan szabadon eresztette a kutyát, a helyett azonban az én ágyékomba merítette karmait. Minthogy a hiúz karmait nagyon éleseknek s túlságosan kellemetlennek találtam, minden erővel szabadulni akartam tőle, ebbeli igyekezetem-

ben azonban arczczal a hóba buktam. Esés közben a hiúz felül maradt és semmikép sem akart tágitani, de a kutya, szabadon érezve magát, megszabadított a hivatlan vendégtől s mindaddig folytatta támadását, míg csak ártalmatlanná nem tette. A kutya annyira össze volt marcangolva, hogy ha a tuskés örv nem védte volna nyakát s testét, bizonyára nem élte volna túl ezt a küzdelmet. — *Belházy*-nak a *Vadászlap*-ból idézett föntebbi érdekes hiúzczikkéhez, *Füzy A.* vadászmeister ugyancsak a *Vadászlap*-ban a következő tanulságos megjegyzéseket fűzi: „Belházy úr azt mondja, hogy a hiúznak vastórral vagy egyéb fogószerszámmal való pusztítása csaknem kizárva van s okul adja, hogy a hiúz csak friss eledelhez nyúl, hogy fölötte óvatos és elővigyázó; hivatkozik rá, hogy ezen állítását gyakorlati kísérletek is megerősítik, mert ritka eset, hogy akár a legnagyobb óvatossággal felállított törbe hiúz kerüljön. — Az én gyakorlati kísérleteim egészen más eredményt mutatnak, mert amint említém, pagonyomban 1881-től tizenégy darab hiúz került a törbe. — A hiúz törbe-fogásánál az én gyakorlati kísérleteim oly eredményt mutatnak, hogy én a hiúz kiirtására egyedül a tört ajánlhatom. Nem akarok itt egyes eseteket leírni, de általánosságban s röviden a főbb mozzanatokat, melyek a hiúz törbe-fogásához elmaradhatlanok: elmondom. A hiúz csakis az általa leölt vadnál fogható törbe vagy mérgezhető meg strychninnel. Legnehezebb s legfáradtságosabb a hiúz által leölt vad megtalálása; ahhoz bizonyos gyakorlottság szükséges, melyet különben a nyomozó, hacsak némi ügyességet elsajátított e téren: rövid tapasztalás után eltanulhat. — Ha a hiúz prédáját megleltük, a helyi viszonyokhoz képest 2—4 tört állítunk föl s legtöbb esetben a hiúz másnap reggel fogva van. Nálam legalább 14 eset közül 9-szer így történt. — A hiúz prédájához addig jár rendszeren minden éjjel, míg azt fel nem emészti, kivéve a kemény csontokat; kivételt csak az képez, ha e közben könnyű szerrel más prédához jutott; de ha rá szorul, 5 hét múlva is felkeresi a maradványokat, azért a törökkel türelmesen ki kell tartani. — A hiúz bármily ügyes és elővigyázó lehet a prédája megszerzésében, de rossz szaglásánál fogva a törbe vakon megy, mint minden macska-faj. Prédájához semmi más duvad nem nyúl hozzá. — Kopókkal hiúzt pusztítani, tagadom, hogy lehetne. Vadásztam én eleget kopókkal, a hol hiúzek is voltak, de azok előtt hiúzt nem lőttünk soha. Annak oka csak az, hogy a kopó hamarabb indítja az őzet, rókát, nyulat, mert ahhoz szokva van, mint a hiúzt s a jó kopó az először indított vadat el nem hagyja, ha utközben más vaddal találkozott is. Nem is menekül minden hiúz a fára a kopók előtt, legfeljebb a fiatalabbja. Példa volt rá Péchy Antal urnak, Sárosmegye első Nimródjának esete, midőn 11 kopó körbe fogott egy hiúzt és azok közül 9 ott hagyta a fogát, — mert a mit a hiúz karmai közé fog, az az övé. A kopókkal való vadászat legfeljebb azt eredményezheti, hogy talán nyugtalanítás miatt a hiúz egy időre tovább vonul. De a kopókkal való vadászat, ott, a hol őzek vannak, legfeljebb három hónapig tart, 9 hónapig tehát nem zavarja a kopó a hiúzt! Nézetem szerint, kopókkal csak úgy lehetne hiúzt eredménynyel űzni, ha arra idomított kutya volna, mely csak hiúzt kutatna és hajtana; de kevés arra a hiúz, hogy a kutyát be lehessen rá gyakorolni.“ — „Hogy a hiúzt sikeresen törbe fogni lehessen — folytatja

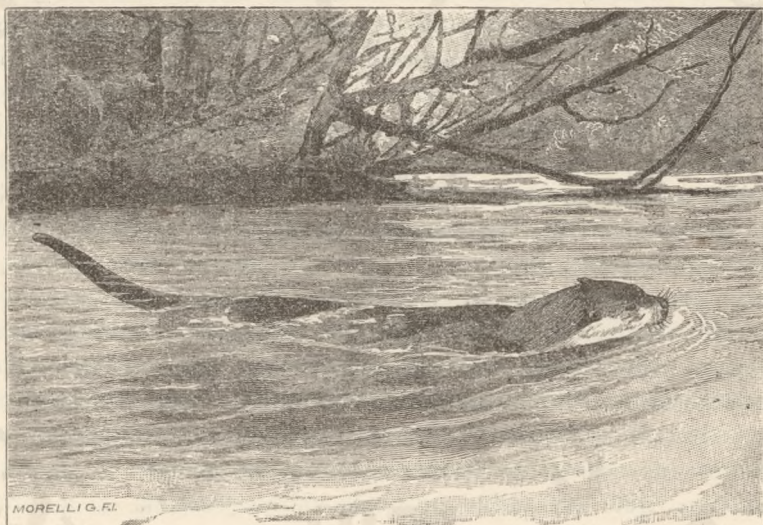
tovább *Füzy* — a földolog — mint említém — az általa megölt vadat feltalálni. Ez gyakran igen fáradságos munka és csak havon lehetséges s akkor is csak ott, a hol kutyák nem csatangolnak a pagonyban, mert könnyű eltéveszteni a nyomot. Nyáron csak tiszta véletlen, ha azt feltaláljuk. — A hiúz egyenes vonalban jár egymásután, mint a róka s ha több van együtt, egyik a másikának gyakran egy óra járásnyira is szorosan a nyomába lép és mindaddig, míg rablásra, illetőleg támadásra széjjel nem válnak. A hiúz kedvencz nappali tartózkodása éles gerinczek, az erdő közt lévő kősziklás helyeken; hogy ne zavartassék több órányi utat is tesz, a míg biztos, nyugalmas helyére ér. Az odút talán csak kölykezésre használja. Figyelemmel kell tehát lenni arra, hogy midőn a hiúz egy ilyen helyről levált a völgybe és még azon éjjel visszavált a hegynek: akkor a reggeli nyomot visszájára kell követni, mert az leggyakrabban és legközelebb vezet a prédájához. — A hiúzt, ha pagonyunkba bevált, ha csak lehetséges, szemmel kell tartani; ki kell kutatni, hogy honnan és merre vált, mert ez lényegesen elősegíti az általa leölt vad felkeresését. A talált vadat aztán úgy kell hagyni, a hogy van és a viszonyokhoz képest 2—4 tört kell felállítani. Minthogy a hiúz minden elővigyázat nélkül közeledik prédájához, nem szükséges a tör felállításához nagy óvatosság; a tör legyen tiszta, rozsdától ment s ne legyen felette könnyen felállítva, nehogy a szajkó vagy más kisebb állat leereszsze. Ha több hiúz nyomoztatott a prédánál és csak egy került törbe, újra fel kell állítani a törököt azon a helyen, mert a nem sértett hiúz vissza kerül. A hiúz mindaddig jár prédájára, míg a húst egészen le nem rágta a csontokról; kivétel csak akkor történik, ha könnyű szerrel más prédához jutott; de a törökkel azért ki kell tartani. Kemény csontot nem rág meg a hiúz. — Csak egy esetet tudok, hogy ugyanegy hiúz két őzet ölt egy éjjel; akkor nagy kérges hó lévén, az őz igen besüppedt, a hiúzt pedig fenbirta a hó kérgé; ekkor az egyik őzet eltávolítottuk, a másiknál pedig a hiúz törbe került. Egyszer egy nyulat fogott, a mi pedig elég ritka vad pagonyunkban s abból nem hagyott többet, csak a két első lábának alsó szárain lecsüngő bőrdarabot s azt beásta a hóba; oda helyeztük a törököt s három hét múlva egy erős nőstény hiúz fogva lett. Itt megjegyzem, hogy a 14 esetben 9-szer a török felállítása után másnapra már a hiúz fogva volt.“

4) **A vidra fogása és vadászata.** A mi a vidra fogásmódját illeti, eddig semmi olyan gyakorlati eljárást, melynek segélyével vizeink ez istencsapásától *biztosan* megszabadíthatnók halgazdaságainkat, nem ismerünk. Azok a híres kaptányok és egyéb vidrafogásra való (?) készülékek, melyek külföldről ajánlatnak halgazdáinknak, — egytől-egyig haszontalanoknak bizonyulnak a rendkívül elővigyázatos és kitapasztalhatlan fufangú vízi rabló ellen; mert bár kétségkívül és teljes bizonyossággal nyakon csípnék ugyan a veszélyes halesiszárt — *ha* bele menne, de épen az a bökkenője a dolognak, hogy nem megy bele: mert nem tudjuk a módját a csalijának. Azért is meddő marad minden ezirányban való fáradozásunk. Adnak ugyan a fogógyárosok „fogási utasításokat“ is a remek kivitelű kaptányok mellé, a melyekben igen alaposan (?) meg van beszélve minden csinja-binja a „biztos“ (!) fogási eljárásnak, — csakhogy ezeknek az a bajuk,

hogy csupa theoretikus elveken nyugszik az egész „alaposáguk“ és — sajnos, sehogysé vág össze a vidra szokásaival, mivelhogy ez a vízi hiéna nem a gyáros urak eszejárása szerint igazítja a maga dolgait. Azok a lehetetlen illatú arkanum triplikatumok is, melyekkel a kaptánygyárosok reczipéje szerint a fogóeszközöket bemázolni szokták (heringlé stb.) — szintén csak arra szolgálnak, hogy az állítólagos „csalogatás“ helyett a kozmetika iránt kevésbé, vagyis inkább nagyon is érzékeny vidrát még inkább figyelmeztessék a titkos veszedelemre. — A próbálgatásoknak aztán rendesen az a vége, hogy a drága pénzekben beszerzett csapató-vasak illendő mennyiségű (de kevés fogantatú) áldások kíséretében a padlásra vándorolnak s a tradíciókhoz híven, a mindenben olyan nagyon ludas „nímet“ rovására íródik ezuttal is ez újabb becsapása a magyarnak, habár angol volna is leveles a dologban, — a mi egyébiránt a vidra szempontjából tökéletesen mindegy, mert merő képtelenség azt hinni, hogy ez az ügyes és rendkívül vigyázatos jószág a sörös kancsó mellett kifundált theóriák szerint engedné magát megfogni! Pedig milyen szükség volna egy olyan megfelelő, biztos eljárás birtokába jutni, a mely ezt lehetővé tenné! Valóban, ha meggondoljuk, hogy egyetlen vidra napi táplálékára legalább is 1 kl. hal sügérgeltetik — s így egy évre kb. 400 kilogram; — ha meggondoljuk továbbá, hogy a vidra többet pusztít, mint a mennyire táplálékul szüksége van: tehát vérszomjából, szenvedélyből is halászik — s végre ha fontolóra vesszük azt az éppen nem rendkívüli esetet is, hogy a vidra egy éjjel 4—5 kilós halat is elfogyaszt — mondom mindezeket meggondolva: csak sajnálni lehet, hogy máig sincs kitalálva az az ellen-szer, melynek révén biztosan megszabadíthatnánk vizeinket e vérszomjas gonosztevtől. Merülnek fel ugyan esetek néhol, melyek látszólag egyik-másik fogási eljárásnak az előnyét bizonyítják, — de ezek mind csak lokális jelentőségűek és mint ilyenek csakis bizonyos körülmények közt válnak be, — ellenben a helyi és talajviszonyok másnemű alakulásai és eltéréseinél teljesen kudarcot vallunk velök; egy minden körülmények közt, tehát általában megfelelő és beváló eljárást azonban még eddig senki sem állapított meg. Annak idejében magam is sokat próbálkoztam, kísérleteztem ez irányban, de dülőre jutnom nem sikerült: nem tudtam kitalálni a módját, mikép kell a vidrát biztosan (s ez a fő) csalíra venni. Hanem a mi nekem nem sikerült, úgy látszik talán sikerült újabban másnak. Ugyanis nemrég egy igen praktikus eljárásról kaptam tudósítást, a melyről itt egyet-mást — okulás végett azok számára, a kiknek esetleg szükségük lehet rá, — elmondani akarok — és ezzel kapcsolatban más egyebet is, a melyek azonban a dologgal szoros összefüggésben állanak. Tudvalevőleg a vidra az éj leple alatt szokott munkálni, ekkor jár kártékony kalandjaira s ez az oka, hogy csak akkor veszünk tudomást jelenlétéről, mikor már a halállomány hirtelen való megfejtetlen fogyása felvilágosít bennünket s önkénytelenül is az észrevétlenül lappangó négy lábú vízi rablóra irányítja gondolatunkat. Ez persze csak felületes áttekintés mellett történik így. Hanem ha — egyéb bajok híján — tapasztaljuk, hogy tenyészetünk pang: ne sajnáljuk a fáradtságot s vizsgáljuk csak jól meg vizeink partjait, különösen a befutó kisebb zátonyokat, a mélyedésekből kiemelkedő kőtuskókat, tömböket, vagy oszlopok, fatörzsek felületét — és ha olyas feketébe

átmenő sötétzöld színű, ragadós, enyvszerű ürüléket, vagy pláne halsontokat, rákmaradékot találunk, úgy ezen korpusz deliktik alapján bizonyosak lehetünk afelől, hogy a veszedelmes halpusztítóval van dolgunk. Mindenesetre legbiztosabb ismertető jel a csapa, különösen télen a hóban látható talplenyomatok; de nyáron a vidranom észrevezésére nagy gyakorlat kell, kivált ha a partok sűrű, buja tenyészetű növényzettel vagy fűvel vannak borítva. Tehát ha a talált jelek után a vidra jelenlétét megállapítottuk, — akkor rendes kiszálló helyének kifürkészéséhez fogunk, a mi egyszerűen úgy történik, hogy több nap egymásután végigjárjuk a partokat, míg végre a keresett helyre vagy helyekre ráakadunk — nem véve tekintetbe a cél nélkül való kiszálló helyeket, az olyanokat t. i. hol a vidra egyszerűen kijön a szárazra s rövid úton ismét a vízbe ereszkedik. A rendes kiszálló hely egészen más; ez *állomás*, olyan kedvencz helye a vidranak t. i., a hol leskelődés, étkezés, pihenés, vagy végre *üritkezés* végett (ez a fontos!) gyakran meg fordul s rövid ideig tartózkodni szokott. Az üritkezési helyekre nézve megjegyzem, hogy a vidra ép úgy betartja azokat a *kiválasztott* helyeket a hol ürülékét lerakni szokta, mint a nyest, tartozván ő is a nyestfélékhez; a könnyebb feltalálhatás okából megjegyzendő azonban, hogy szükséghelyeit mindig valami kis emelkedésen, gyakran vakondtúráson választja a víz szélén. És az ily helyek azok, ahol biztos fogásra számíthatunk és a hol a vidravasat felállítanunk kell. Mielőtt azonban a tőr elhelyezéséhez látnánk, nem árt mégis egészen biztos meggyőződést szereznünk afelől, nem-e talán valamely elhagyott állomással van dolgunk, avagy pedig csakugyan látogatott hely az? Ha utóbbi felől alapos meggyőződést szereztünk magunknak, dologhoz láthatunk. Felszerelésünket a következő tárgyakból állítjuk össze: Födolog természetesen az erős, alólfekvő rugóra járó vidravas, a miről egyébiránt még szót teszünk, — továbbá kell a vashoz egy 2 m. hosszú vékony, de erős láncz, melynek egyik végére a kaptány, a másik végére egy 50 cm. hosszú kihegyesített száraz karó erősítettik. Kiegészíti felszerelésünket egy darab erős csomagoló-papír, egy rövidnyelű balta, erős éles kés, rövidnyelű lapát és végre egy literes bádog. Mindezt egy még használatban nem volt vadonúj zsákban helyezzük el s szállítjuk ki a tethelyre. Itt első dolog — mielőtt a vas felállításához látnánk — a vízbe gázolni, hogy az iszapos víz lábbelinket kellőleg dezinficiálja a suvix vagy kenőcsillattól; kezeinket is jól megmossuk a vízben. Aztán kigázolva a vízből, csomagunkat a fogóhelytől 10—15 lépésnyire letesszük; majd előszedvén a kellékeket: a vasat, kést, baltát, lapátot és literes bádogot, — mindezeket vízi iszappal erősen bemázoljuk. Ezen előkészületekkel rendbe jövén, a további munkához látunk. A hol az ürülék fekszik, azt a helyet a vasnak megfelelő körületben vigyázva, óvatosan körülvágjuk és a lapáttal kiemeljük a lehetőleg vékony földréteget; aztán a mélyedés közepére a karót beverjük, úgy, hogy felső csücske a földdel (a mélyedésben) egy síkban álljon; ekkor a lánczot a karó mellé összerakjuk, majd pedig a fogásra állított vasat a kivágott mélyedésbe helyezve, a megfelelő nagyságra vágott csomagoló papírral letakarjuk, — aztán pedig, mikor ezzel is készen vagyunk, az ürülékkel együtt felvett föld- (vagy gyöp) réteget óvatosan visszahelyezzük gödrére — illetőleg a vasra. Ezzel a

fölállítás rendben volna, csak még a fertőtlenítés van hátra, a mi vízzel és iszappal történik a literes bádoggal. Megöntözzük ugyanis a vas környékét s közvetlen körületét, sőt erősen a körülvágás barázdáit is vízzel és iszappal, minek végeztével tökéletesen rendben van a dolog s a legjobb reménnyel várhatjuk az eredményt. — Annak illusztrálásául, hogy a leírt fogási módszer mennyire beválik ügyes előkészítés mellett, álljon itt a kitűnő törvető: Storez Mátvás csász. és kir. udvari vadásznak az általa elért eredményekről közölt kimutatása: 1899. február 3-án fogott egy 7 $\frac{1}{2}$ kilós vidrát; ugyancsak február 17-én egy 10 kilós és 28-án egy 8 kilós vidrát. Márczius 13-án egy vidráját vassal együtt elloptak. Fogott továbbá április 30-án egy nőstény vidrát (3 magzattal), május 10-én szintén egy nőstényt (2 egérnagyságú magzattal). Junius 27-én egy megfogott vidrát vassal együtt elloptak stb. E vidrák mind a gödöllői Rákos-ér és tónál kerültek kézre. 1901. január hóban is fogott ugyanott Storez egy imponáns nagyságú nőstény vidrát, melyet dr. Lendl Adolf dermo-

A vidra.

plastikai laboratóriuma a párisi világkiállításra küldött — A gödöllői korona-uradalom 5 forint fogási díjat fizet minden egyes megfogott vidráért. — A föntebbiek kiegészítéséül újabb tapasztalati adatok alapján figyelembe veendőek még a törvetésnél a következők: A fogóvas lánczát oly hosszúra kell hagyni, esetleg kötéllel meghosszabbítani, hogy a megfogott vidra vissza tudjon jutni a vízbe. Továbbá a vasra láncz segítségével egy körülbelül 4 kg. nehéz kő kötendő s a láncz legfelső szemébe mintegy 3 m. hosszú zsinetet kell akasztani, a mely egy hozzákötött fadarabra van feltekerve. A csapdába került vidra azonnal igyekszik vissza a vízbe; ott a csapóvas s a kő súlya lehúzza a mélybe úgy, hogy az állat rövid ideig tartó vergődés után kimerül s megful. — Ha a vas úgy van felállítva, hogy nem juthat vissza a vízbe, akkor a csapdaállítónak nagyon résen kell lennie, mert a rendkívül erős állat esetleg letépett lábbal menekül. A vízbe fult állat

helyét a zsinogre kötött s a víz felszínén úszó fadarab mutatja. — A csapóvasat okvetlenül a reggeli órákban állítsuk fel. A vas vizsgálatánál ne menjünk ahhoz 10—15 lépésnél közelebb. Két, legfeljebb öt nap alatt benne kell lennie a halpusztítónak, vagy valami hiba történt! Meglehet, hogy az állat csapása a vas mellett vezet el, vagy pedig észrevett valamit s megváltoztatta kiszálló helyét. Az első esetben a csapásra úgy találhatunk rá, hogy keresztben vékony, levél-telen galyacskákat fektetünk a földre (— — — —). Amint a vidra keresztül surran rajtok, egyet legalább elbillent közülök; annak a helyén kell a tört újra felállítani. Ha azonban új kiszálló helyett választott, akkor azt kell újra kikutatni. — Ismeretes a vidrának az a természete, hogy amint az egyik vízből kiszálva a másik felé igyekszik, igen szívesen ejti útba a kis árkokat; az ilyen kis árkokban felállított törökkel ér el az ember legbiztosabban eredményt. Ott tehát a hol lehetett, a kiszálló helytől ferdén a partoldalban, fel a partra mintegy 30 cm. mély árkot kell húzni. Az árkot 15 cm. mélyen homokkal béleljük s a végén, a partszélen, homokdombot csinálunk. Ezt a dombot igen szívesen fogadja a vidra üritkező helyül. A homok nagyon alkalmas a csapóvas, láncz s kő elfedésére is. — — A vidra fogásmódjáról nagyon figyelemreméltó közlemény jelent meg a „*Weidmans Heil*“ czimű német vadászati szakközlönyben egy szenvedélyes vidratöröző tollából, mely a következő: „A vizek e hienájának, minden óvatossága mellett is, megvan a kíváncsi természete, észre vesz s megfigyel minden a part mentén előforduló változást. Szolgáljon erre bizonyíték gyanánt a következő példa: Mintegy száz lépésnyire a kijáró helyétől, esetleg egy deszka-darab maradt. Midőn én később arra visszatértem, ott egy új kijárást vettem észre, melyen nyilván látszott, hogy azt a helyet már többször fölkereste a vidra, míg a régi kijárót egészen odahagyta. Sajátságosnak látszott előttem, hogy a vidra éppen a deszkát választotta. Kísérletképen néhány száz méterrel odább vittem azt a patak folyásától fölfelé a part egy sekélyes helyére. Négy nap mulva ott új hulladékot vettem észre. Most elhatároztam, ez esetből hasznót vonni s a vastört elhelyeztem a fővényben, melyen 4 centiméternyire folyt át a víz. Két nap mulva egy erős vidrát vehettem ki a törből. Idővel azonban a deszka elveszté vonzó erejét, valószínűleg, mert az idő azt egészen megbarnította s e miatt talán nem is volt ez oly könnyen észrevehető. Egy más deszkát tehát bemeszeltem s elhelyeztem ezt egy alkalmas ponton. Egy hét mulva újra vidrahulladék volt azon. Ismét kivettem a tört s két hónap alatt ekkép még négy vidrát foghattam. A vidrafogás e módját aztán több más pataknál alkalmaztam, mindenütt jó sikerrel. Attólfogva nem igen keresem én a vidrának a kijáró helyeit, hanem elhelyezem alkalmas helyen a bemeszelt deszkát. Két patakot tettem én így vidramentessé, úgy, hogy pár évig egyetlenegy vidrát sem lehetett ott észre venni. Ha most egy-egy vidra oda elvetődik, kiteszem a deszkát s várom míg látogatójegyét rajta hagyja. Néha persze 8—10 nap is elmulik, míg a deszkához merészkedik, de kíváncsisága addig ingerli, míg végre is tűzetes vizsgálódás tárgyává teszi azt. A haltenyésztők mindenesetre hasznukra fordíthatják a vidra fogás emez egyszerű módját.“ — A szerkesztésben megjelenő „*A Természet*“ czimű folyóiratban egy tapasztalt

törvető következő közlést teszi a vidrafogás körüli tapasztalatairól: „Ismeretes, hogy a vidra egész folyamrendszereket tekint vadászterületéül, minden hozzátartozó patakocskával együtt, amelyet aztán bizonyos sorrend szerint átkutat és csak a vizek teljes befagyása esetén hagy el. Megfigyeltem egy vidrát, mely nyáron csak minden szombaton vagy vasárnap éjjel jelent meg azon a vidéken, tehát egy egész hétre volt szüksége, míg körutját megtette. Időnkint azonban még messzebbre terjednek vándorlásai, úgy, hogy néha hetek, sőt hónapok is beletelnek, míg ugyanarra a vidékre visszakerül, hol azelőtt minden másod-harmadnap megfordult. Csak a vidra-anya, ha éppen kölykei vannak, marad meg szűken határolt halterületén, tanyája közelében. Ha a kicsinyek fölcseperedtek, mind nagyobb és nagyobb területeken vesznek részt a rablásban és lassanként megismerik az egész környék buvóhelyeit. Egyébiránt nincs is állandó lakhelye a vidrának, kivéve azt a helyet, hol a nőstény a kicsinyeket a világra hozza. Hanem ismeri az egész környék buvóhelyeit és mikor melyik hely neki a legalkalmasabb, oda menekül. A milyen feltűnő télen a hóban a vidra lábnyoma, baloldalt a vonalszerű csapással, vagy ha minden víz be van fagyva és bizonyos jégnyílások környezete össze van frecskendve és be van mocskolva, épp oly észrevétlen nyáron a vidra jelenléte, ha a vizek partját, homok-padokat, szigeteket, alaposan át nem kutatjuk. — Nem minden vidra bánik el olyan pazarúl az ürülékével, ami a vidra-vadászoknak ugyan kívánatos volna — és az öregek különösen sokkal takarékosabbak és elővigyázóbbak e tekintetben. Majdnem bizonyosnak vehető, ha egész halak, halgerinczek hevernek szanaszét, hogy ott egy egész vidracsalád lakmározott, mert az egyes vidra nagyon ügyesen el tudja tüntetni zsákmánya nyomát, sőt inkább megeszi mindenestől, semhogy ezeket a jó ismertető jeleket az embernek jelül hagyja. Az ürülékből sohasem lehet egész biztosan a vidra nagyságára következtetni. Igaz ugyan, hogy egy erős, nagy tüskékkel és pikkelyekkel átjárt ürülék mindenestre egy nagy vidrától származik, de származhatik egy gyenge halzsíros fecskendezés is egy erős állattól Biztos mértéket a vidra nagyságára nézve csak a lábnyomok közötti távolság nyújt és az egyes nyomoknak a nagysága. — Miután a fegyverrel való üldözés nagyon is bizonytalan s ritkán vezet sikerre, az egyedüli, bár kegyetlen módja ezen haltolvaj pusztításának a vastőr. És minthogy a tör felállítására a szárazon sokkal nehezebb és tekintetbe kell venni, hogy sokszor el is romlik, részéről sokkal inkább ajánlanám a törnek a vízben való felállítását, annál is inkább, mert szerény eredményeimet ekként értem el. A ki vidránál sikert akar elérni, annak nagyon sok aprólékos dologra kell figyelmét kiterjesztenie; mindamelllett a vidrafogás könnyebb, mintsem azt sok vadász gondolná, de nehezebb, sokkal nehezebb, mint azt a laikus képzeli. Csak sok évi megfigyelés és ezen állat különös szokásainak alapos ismerete által koronázhatja siker a törvetés fáradságos munkáját. Ha meggyőződöttünk róla, hogy egy vizet egy vagy több vidra, — amit néha nagyon nehéz eldönteni — látogatja, akkor az első feladat az állat kedvenc helyeit kikutatni, mi néha heteket, hónapokat vesz igénybe és itt első sorban az ürüléket kell tekintetbe venni. A néha nagy számban levő be- és kiszállási helyek közül csak azokat kell megfigyelni, melyeket gyakrabban használ a vidra.

De azért semmi esetre sem alkalmas bármelyik ezen helyek közül a tör felállítására, inkább csak azok, hol a vidra észrevétlenül jelenhet meg, azon hely, mely a magas vízállás okozta változásoknak nincs kitéve s meglehetősen egyenletes a vízállás. Mert az egyik nagy nehézség éppen a vízállás változása; ha szárazon marad a tör, azt a vidra rögtön észreveszi és kerüli azt a helyet, néha hónapokig. Hol a vízállás mesterségesen van egy színvonalon tartva, pl. zsillipeknél, gátaknál, ott legalkalmasabb a tör felállítása. Kevésbé fontos a felállítási hely megválasztásánál, hogy van-e ott valami alkalmas ág vagy gyökér a tör megerősítésére, mert egy kis találékonysággal bárhol sikerül az. A leggyakrabban használható segítség az egyszerű czövek, melyet bárhol be lehet verni a patak, illetve víz medrébe, ha csak nem sziklás, illetve nagy fenékkövekből álló az. A földbe, agyagba, homokba mindig alkalmazható a czövek és oly mélyen be kell azt verni, hogy az ember ne legyen képes megmozdítani, oly szorosan álljon. Szükséges azért, hogy különböző nagyságú czövekkel — ($\frac{1}{2}$ egész 1 m. hosszúságig) — ellátva vonuljon ki a törvető, hogy mindig a talajnak megfelelő használhassa. Sokszor, ha már nem lehet mélyebbre verni a czöveket, le kell azt fűrészelni egy kis kézfűrészszel a víz felszíne alatt, hogy ne legyen látható. — Miután előzőleg meg volt fúrva a czövek, bele lehet most már srófolni a karikával ellátott esavart. — Ha a talaj nagy fenékkövekkel van borítva, nem boldogulunk keményfa-czövekkel sem; ilyenkor aztán egyik végén kihegyezett, a másik végén karikára összehajtott vasrudakkal lehet segíteni, melyekről különböző hosszúságban (45, 60, 80 cm.) szintén gondoskodni kell. Az ilyen 1 cm. átmérőjű vasrudakat aztán egészen jól be lehet verni, úgy, hogy az kellő szilárdan áll. Nehezebb a megerősítés az összefüggő kő-, illetve szikla-medrű vizeknél. De még ilyenkor is akad rajta egy kis repedés, ahol egy nagy kampót megerősíthetni és ha az még meg is hajlik beütés közben, annál biztosabban áll; csak arra kell vigyázni, hogy a víz színe alatt legyen. Miután nem lehetséges mindig ezeket a munkálatokat a partról végézni, jó, ha a törvető egy kis fazsámolyt visz magával, mely minden körülmények között megteszi a szolgálatot, mert hiszen úgy is csak sekély vizekben dolgozhat. Persze, a kinek vízáthatlan csizmái vannak, annak semmi egyébre nincs szüksége. — Ami a törhelyek számát illeti, mindig jobb, ha többet szemel ki az illető, mert nagyobb a valószínűség, hogy egyikkel mégis sikerül a fogás, de nem ajánlom senkinek, hogy kettőnél több csapdát állítson fel egyszerre, mert ennek a kettőnek a helyes fölállítása is elég dolgot ad és több rendetlenül, bizonytalanul fölállított törrel semmit sem lehet végezni, legfeljebb, hogy a vidrát onnan elijesztjük. Fogóeszközül leginkább a kis vastörök ajánlhatók alsó állású rugóval. A fölállított tör nyaklóit kört vagy ellipszist kell hogy alkossanak 16—24 cm. átmérővel, mert a nagyobb nyílásúak igen magasán fogják meg a vidra testét és akkor könnyen ki tudja magát szabadítani. Megjegyzendő azonban, hogy a vidra ék-alakú termete segítségével rendszeren egészen kiszabadítja magát, ha csak egy a csapdán lévő szegbe vagy fogba bele nem akad. Meglehetősen mindegy, hogy beékelt fogakkal van-e ellátva az a tör vagy sem, csak erős legyen a rugója az utóbbi esetben. Az igen erős sem jó, csak olyan legyen, hogy lábunkkal

rálépve, könnyen kifeszíthessük, mert különben lecsípi a vidra lábát s a szerencsétlen állat mégis megmenekül. A szegletes nyaklőju török igen nehezek, drágák és nem lehet őket oly jól elrejteni, mint a kerek ívűeket, valamint a hosszú, előrenyúló rúgós töröket sem. — Fontos szerepet játszik a vidrafogásnál a láncz. Egy vadász-naptár ugyan a kötelet ajánlja, de a közlőnek egyik barátja nagyon szomorú tapasztalatokat tett a kötéllel. De hogy is ne! Egy megfogott állat, mely oly dühösen harap maga körül, hamar elszakítja a kötelet. — Rendszeren 2—3 méter hosszú lánczot használnak a törvetők „hogy a vidra megfulladjon“, ami szintén nem lehetséges; legalább a közlő tapasztalatai szerint azok a vidrák is, melyek a láncz hosszánál és a meder alakulásánál fogva megfulladhattak volna is, kinn a parton egy kövön ülve, vagy a víz színe alá húzódba várták be végzetüket. Nem elegendő a hosszú láncz ahhoz, hogy a vidra megfulladjon, inkább a partalakulástól függ az; ha nem képes a már kifáradt állat magát a csapdával együtt kivonszolni a partra, az esetben igen, megfullad. A hol a víz sekély, $\frac{1}{2}$ m. mély például, ott nem is lehet arra gondolni, hogy az állat megfulladjon, azért nincs is semmi értelme a hosszú láncznak. A hosszú láncz inkább elősegíti az állat menekülését, amennyiben az állat szabadon ugorhat, neki feszítheti magát és mindjobban neki vadul. Sokszoros tapasztalataim oda vezetnek, hogy legjobb az alig arasznyi hosszú láncz, csak hogy éppen kényelmesen lehessen forgatni a csapdát. Kényelmes, ha a láncz évről-évre benn maradhat a vízben, persze kis iszappal vagy valami kővel betakarva; akkor a csapda felállításánál sokkal kevesebb a dolog. — Magát a csapdát jó valamiféle lakkal bevonni, hogy ne rozsdásodjék. Persze türelmesnek kell lennie a törvetőnek, mert bizony a vidra olyan ravasz állat, hogy a leggyakorlottabb törvetőt is sokszor lefőzi. — Megnehezíti a fogást még az a körülmény is, hogy a vidra a víz fenekén minden szerves anyagot kerül. De az ő bámulatos emlékező tehetsége is sokszor, azon változások által, melyeket emberi kéz, magas vízállás és időjárás okoz, tévútra vezettetik. A lombhullás idején, midőn a vizek partja, széle, sekélyebb vizek feneké elhalt levelekkel megtelik, le kell, hogy tegyen a vidra az ő rendes szokásáról és bele kell szoknia a majdnem napontai változásokba. Azért a lombhullás ideje, míg erősebb fagyok be nem állnak, vagy nagy zivatarok után, midőn a víz mindenféle gíz-gaszt magával hoz, a legalkalmasabb a tör felállítására. A tör inkább mélyebben legyen a víz alatt, mint igen sekélyen. Ha alacsony vízállás mellett a víz éppen ellepi, akkor jól van felállítva, 20 cm.-nél mélyebben csak akkor állítjuk a csapdát, ha a partról közvetlen beugorva, várjuk a vidrát, vagy a vízből kijövet. Utóbbi esetben azonban gyakran csak a farka marad a csapdában s akkor néhány szőrszál hátrahagyásával a vidra rendszeren elmenekül. A tör alakjának megfelelőleg egy kis gödröt kell ásni és a csapdát úgy elhelyezni, hogy vízszintesen fekdjön. Sokan ajánlják a csapda begöngyölését szürke itatóspapírral, hogy láthatatlan legyen, de az csak megnehezíti a tör figyelemmel kísérését. Hogy a közeledő vidrától elfordítva kell elhelyezni a tör rúgóját, az magától értetődik, de alsó rúgóju töröknél nem annyira fontos. Hiszen nem lehet azt tudni, hogy a vízből kijövet vagy bemenet jut-e bele a vidra a törbe, annál kevésbbé, mert a ki- és bemenet tekintetében

a vidra cseppet sem következetes és a neki alkalmas ki- és bejáróhelyeket teljesen szeszélye szerint használja. Ügyelni kell arra is az elhelyezésnél, hogy ne legyen az olyan helyen, merre a vad inni jár, különben megeshetik, hogy szarvas, vagy őzike esik áldozatul a vidra helyett. — Néha nagyon nehéz a tört ügyesen elrejtteni és a törtető minden találékonyságát igénybe kell, hogy vegye, hogy láthatatlanná tudja tenni. Azt kell vennie, ami alkalmas és a víz felszínén úszkál, vagy a partokra ki van dobva, hogy a csalás tökéletesen sikerüljön. Levelek, fűszálak, egy kis nád, vagy káka, vízinövények; ősszel vagy télen korhadó lombokkal pompásan el lehet rejtteni, be lehet takarni a tört. Ha van a közelben lapulevél, az kitűnő szolgálatot tesz, előbb rácsavarja az ember azt a csapdára, aztán még tesz oda valami apróságot és a tört teljesen láthatatlan. Tekintettel kell lennie természetesen arra is, hogy a vidra ne felülről lássa, hanem oldalról, tehát arra kell a főfigyelmet fordítani, hogy onnan ne lássék. A hol nagy sodra van a víznek, oda azért nem alkalmas a tört állítani, mert a víz elmossa a betakaró leplet. A törtetőnek pedig egészen pontosan kell tudnia, hogy hol van elrejtve csapdája. — A vízből kiemelkedő kövek, sziklák, fagyókerek, homokpadok annál is inkább alkalmas helyek a törállításra, mert a vidra tudvalevőleg csak az ár ellen úszva halász és így a víz folyása irányában, ezeknek a tövében biztosítva van a csapda a felfedeztetés ellen. Ha el van helyezve a tört, igyekezni kell a törtetőnek, hogy működésének a nyomait minél tökéletesebben megsemmisítse. Egy vízbe mártott ágacskával freckelje be jól a füvet, földet a hol állt, hogy az lehetőleg friss legyen. Ezeket a munkálatokat pedig legjobb reggel végezni vagy napközben, hogy estig, mire a vidra jön, minden rendben legyen. Arra is nagyon kell ügyelni, hogy ne a törtető maga legyen árulója saját csapdájának, hogy meg ne lássák őt működése közben. Mert hogy ellopják a csapdáját vidrával együtt, az még a legkevesebb veszteség. Ebből látszik, hogy úgy kell megválasztani a helyet, hogy azt könnyen és feltűnés nélkül lehessen figyelemmel kíséreni, de egyszersmind ne essék más emberek útjába. Ez annál is fontosabb, mert sokszor hetekig, hónapokig várhat az a csapda, míg a vidra belekerül. Az sem közömbös, hogy hogyan lehet a vidrát kényszeríteni, hogy éppen a törbe lépjen bele. Valami akadályt vet elé az ember a csapda egyik, vagy mindkét oldalán, a mivel ő nem szívesen érintkezik, nem szeret megmászni, pl. egy kis rőzsét, tüskét. Természetesen nem szabad a dolognak feltűnőnek lenni és csak ha abban a vízben máshol is előfordul, akkor alkalmazható. Egy kicsit tanulmányozni és utánozni kell a környező természetet, mert csak ilyen módon lehet a vidrát megcsalni. Ehhez a műtéthez is legalkalmasabb a magas vízállást követő időszak, mert olyankor kevésbé feltűnő a környezet változása. Néha sikerül a vidrát a búvóhelyénél megfogni és még így jut az ember legkevesebb fáradsággal hozzá. Valószínű, hogy a vidra mindjárt első éjszaka előbúvik, csak arra kell vigyázni a csapda felállításánál, hogy a vidra át ne ugorhassa azt. Végül még néhány szót a megfogott vidra megöléséről. Az agyára alkalmazott ütésekkel nagyon nehéz a vidrát megölni és azért ez nagyon kegyetlen eljárás. Érzékenyebb ez az állat az orrán és egy erős ütéssel úgy el lehet a vidrát kábítani, hogy ha aztán a víz alá nyomja az ember, könnyen megfullad. De inkább tovább kell

víz alatt tartani, akár egy fél óráig is, mert meglehetősen szívós természete van és harapása nagyon veszedelmes. Legjobb mindenesetre még a csapdában lévő állatot meglőni. Ha gyorsan elővesz a vadász egy töltést és négy vagy hat serét kivételével a többi eltávolítja, akkor két-három lépésről, oldalról a szemre célozva, biztosan megöli a vidrát anélkül, hogy értékes gereznáját megsértené. — A vidra fogásmódjáról rendkívül érdekes és nagy szakavatottságra valló közlemény foglaltatik a *Vadászlap* 1895. évfolyamában, *Craus Géza* tollából, melyet kiváló szakértékénél fogva említetlenül nem hagyhatok s e helyen való közlése által könyvem e fejezetének kiváló becsét kölcsönözni vélek. A jeles értekezés a következő: „A halak ezen ellensége (t. i. a vidra) az éj leple alatt szokott munkálkodni s pedig sokszor oly észrevétlenül, hogy jelenlétéről nem is veszünk tudomást: csak azt látjuk, hogy a halak fogynak. Ez persze csak felületes áttekintés mellett történik így. Hanem, ha — egyéb bajok hiján — tapasztaljuk, hogy tenyészetünk pang: vizsgáljuk meg csak jól a vizek, patakok, tavak, csatornák partjait, de különösen ezeken a helyeken levő kisebb zátonyokat s a mélyedésekből kiemelkedő egyes kövek vagy oszlopok, fatörzsek felületét és ha olyan feketébe átmenő sötétzöld színű, ragadós, enyvszerű ürülékek, vagy plane halcsontokat találunk, úgy bizonyosak lehetünk afelől, hogy e veszedelmes halpusztítóval van dolgunk. Mindenesetre a legkönnyebb felismertető jel a csapa, különösen télen. De nyáron, ha a partok sűrű, buja növényzettel, pázsittal vannak borítva, a csapa észrevezésére nagy gyakorlat kell. Tehát, ha akár így, akár úgy a vidra jelenlétét megállapítottuk és nincs türelmünk ahhoz, hogy gyakran egész éjjeleket töltsünk el lesegetésével — a mi különben igen érdekes, — úgy nem marad más hátra, mint a csapdákhöz fordulni. Azért mondom csapdákhöz (a fogóvasakat értve), mert egygyel roppant unalmas s bizonytalan dolgozni. Legcélyszerűbb — persze a vidra-állomány s helyzet nagyságához, kiterjedéséhez mérten — négy-tíz darabbal működni egyszerre. — A csapdával való fogásnál különösen három tényezőre kell ügyelni: 1. A csapda alkata és alakjára, 2. a hely megválasztására, a hol a csapda felállítatik, s 3. a csapda elhelyezési módjára és szagtalanítására. — A csapdák különféle alakúak és szerkezetűek szoktak lenni. Téves volna azonban azt hinni, hogy — miután mindegyik becsapódik — egyformán alkalmas a vidra fogására. Nem. A vidrának excentrikus zömök, de hosszú s meglehetősen vastag testalkata s különösen vaserős izomzata megkívánja, hogy a vastór is ehhez képest lehető nagy kerületű, masszív alkatú s erős rugókkal felszerelt legyen. Ezek mellett azonban a fogó-él lehető tompa s csakis nagyobb görbületű reczékkel ellátott lehet, hogy a megfogott testrészt jól *becsúpvé*, a megmozdíthatlanságig biztosan tartsa, de ne reszelje vagy vágja át s még kevébbé legyen egyszerű síma felületű vagy gyengébb rugóval ellátott, melyből a vidra, pillanat alatt kirántja magát. Különösen ha a lábainál van megfogva, azokat gyengébb vasból könnyen ki tudja húzni, mivel a lábai a végök felé nemcsak erősen vékonyodnak, de a tömött szőrözet miatt rendkívül símak is. Magam azelőtt egyszerű bolti vasakat használtam s bizony mondhatom 70 $\frac{0}{6}$ -nál eredménytelenül; sőt különösen a fogásoknál, bőrfoszlányok csüngtek rajtuk, de a vidrák ki tudja merre jártak. — Fogási célra igen

kitűnő vasakat lehet kapni a sziléziai gyárosoknál. A perfekt kidolgozás és alkat mellett oly erős rugói vannak ezeknek, hogy segédeszköz nélkül egy ember alig képes azokat kifeszíteni. Darabja 3 frt 70 krba kerül, — tehát olcsóbbak a boltiaknál. Rendesen négyzet alakzatúak, belül rejtett rugókkal, a mi a könnyű elhelyezést képesíti, anélkül, hogy a fölösleges részeket az állat észrevehetné. Azonkívül elég állékony, a mennyiben súlyra nézve is, két darab megy öt kilogrammra. Vannak ezenkívül különféle szerkezetűek; többek közt az újabb találmányu „fogó rud-“ak, de ezekhez alkalmas tiszta terep kívántatik s ennél fogva éppen ott nem igen szoktak beválni, a hol a vidrának legkedvencezbb váltói vannak. A helyek megválasztásánál, a hol t. i. a vasakat felállítani szándékozunk, ismerni kell a vidra szokásait, életmódját s ezek nyomán azután tanulmányozni s megállapítani a „járását,“ a hova helyezendők azután a vasak. Ha azonban szokásait is jól ismerjük, akkor szinte mesterkéltén készíthetjük őt be a törbe, illetőleg a csapdába. Tartózkodására nézve mondhatjuk, hogy a vidra mindenütt található, ugy az alföldi síkság sáros vizein s nádasaiban, mint a hegységek patakjaiban s a havasok rohanó vizeiben; persze oly tengerfeletti magasságig, a hol még hal lakja a vizeket. A havasoknál specziel a meddig pisztráng tenyészik, a mi a fogarasi havasokon, észleleteim szerint, körülbelül 1200—1300 méterre tehető a tengerszín felett. Tanyáját, vagy nappali szállását bárhol felüti, a hol kirándulása véget ér. S talán inkább lehetséges, hogy csak a síksági tavak és nádasoknál, a hol halászati útja mondhatni egy területen mozog, tartja meg ugyanazon búvhelyét s abba visszatér. De a hegységi patakoknál ez csak akkor esik meg, ha rablójárata visszahozza őt a hely közelébe, s míg az alföldi vizeknél rendesen csak közvetlen közelében, a nádasban, vagy a füves partok gyökérzetében tartózkodik: a hegységi patakoknál nem ily következetességgel tartja lakását. Sokszor volt már alkalmam itt is, de különösen az északi Kárpátokban tapasztalni, hogy a halászati terepéül szolgáló pataktól másfél órai távolságra is elhúzódik be az erdők közepe s teteje felé s ott sziklabarlangokban vagy széltörések alatt huzza meg magát estélig, a mikor rendesen ugyanazon az úton visszamegy a patakba s azon végig halászik egész hajnali szürkületig, a mikor ismét ott keres nappali búvhelyet, a hová addig megérkezett, sokszor a szomszéd megyében. Ha halászati körén túl talált elcsatangolni, akkor a legközelebbi éjjel visszafelé halászik kiindulási pontjáig s így 2—3 napig is kimaradhat. Itt, ezen a vidéken, ily halászati útja a következő távolságokból áll. Mondjuk, hogy a havason, a pisztráng előfordulási határán tartózkodik vagy „nappaloz“ — akkor estére, azaz az egész éjjelen át biztosan lehalászik, az onnan mintegy 15—20 klm.-re levő Oltig. Következő nap az Olt füzeseiben vagy parthasadékaiban húzza meg magát s éjjel szerencsét próbál az Olton vagy le- vagy felfelé, szintén 10—15 klm. távolságig s a rá következő nappal ott marad. Éjjel ismét visszatér az Olt folyón levő előbbi helyéhez, míg végre a negyedik éjjel visszakerül a havasra. Az északi Kárpátokon pedig többször nyomoztam, midőn egyik patakból, a hegyek vízválasztóin keresztül, a 2—3 órára eső másik patakba tért át. Ezekből is látható tehát, hogy vizeink sehol sincsenek megvédve tőle s merészsége arra is reá viszi, hogy esetleg városon,

falun keresztül vezető patakon, csatornán s ezeken épített vízi berendezések gátjainál, ép oly kényelmesen dolgozzék, mint a távol fekvő erdők magányában, mint azt számtalanszor észleltem. Sőt néha elég szemtelen ily helyeken nappalra még meg is maradni! Csak legutóbb is az esett meg, hogy amint ilyen malomgátnál kézi hálókkal halászunk, amely halászati módnál dorongokkal zavarthatnak a halak a gyökerek s kövek közül a lejjebb felállított hálókba, a hálót tartók bámulatára egy szép példány vidra csúszott a hálóba; de míg embereim ügyetlenül ide-oda kapkodtak, az már rég kicsúszott a kelepceből. — A vidra halászata nincs bizonyos időhöz kötve. Rendesen késő alkonyatkor hagyja el oduját, a midőn már nincs oka tartani attól, hogy esetleg „profán“ szemek észreveszik. Gyakran azonban még elég világos alkonyatkor megkezdí utját, sőt láttam éppen az ősszel délután 4—5 óra tájt az Olton egy nőstény öreget, a mely ott három fiával egész nyugodtan halászott, mitsem törődve a part tulsó részén kiabáló halászokkal, sem a felettük rikácsoló varjakkal. De láttunk egyszer Fót-Mogyoród határában, a kora délutáni órákban is két halászó vidrát. Ily halászataik közben — a nagyobb vizeknél — mindig az egyik part közelében haladnak. Lebuknak s rövidebb, hosszabb ideig maradnak a víz alatt, azután felbukva a vízszínre, nyugodtan úsznak egy darabig s csak az orrukát s szemeiket tartva ki a vízből nagyokat fujva s tüszögve haladnak. Néha, ha már az egyik oldalt behalászták s az már kevés prédát nyujt — átúsznak a túloldalra, a mi azonban ritkábban fordul elő. S habár uszkálásuk egyfolytában hosszabb területre terjed is ki, gyakrabban kijönnek a partra, illetve a szárazra, hogy itt magukat kipihenjék és a szerzett prédát elköltsék. S ezen kiszállásuknál, több évi hosszás megfigyelésem szerint, rendes pihenő, illetve kimenő helyeiket annyira megtartják, hogy pl. fogott nagyobb prédával is inkább elúsznak egy ilyen helyhez, mintsem azonnal ismeretlen parton „kikötnének“. Ezen helyek azután lehetnek, vagy benyuló zátony-részek, vagy a meredek part alatt huzódó kis ösvény, avagy földomladék, partszakadás, gát-padolat, sarkantyú-kiszögellés, vízbe dőlt szálfá, tuskó, vagy vízbe vert vastagabb czölöp, sekélyebb helyeken kiálló szikla, nagyobb kődarab, vagy sülyesztett rózse stb. Az egyszer így megszokott helyeket mindig megtartja a vidra s azok könnyen felismerhetők a nyomokról, a kapaszkodásnál a köröm-horzsolásokról, ürülekről s az elfogyasztott halak, rákok visszamaradt szemétjeiről s csontjairól. Bár az utóbbiak ritkábban találhatók meg, mert e helyeket — a hol hozzáférhetők — a róka is nagyon jól ismeri s ezek annak is kedvencz falatjai.)* A mely helyekhez pedig a négy-lábu nem fér, ott megjelennek a szarkák, varjak s elpusztítják a maradékot. A vidra eme kiszállási helyei igen alkalmasak a rókák mérgezett csalétkeinek kitevésére is. Magától érthető, hogy a nagy vizeknél is legjobb „járása“ van a vidrának azokon a helyeken, a hol a halak rendszerint tartózkodnak. Tehát mellék-patakok, csatornák torkolatainál, csendesebb folyású mélyedéseknél, fás vagy sásos növényzettel borított partok mellett stb. Mélyebb helyeket különösen szereti s felhasználja az ott lévő czölöpöket, kiálló tuskókat, melyeken meg-

*) Azért lehet tapasztalni, különösen tél idején, hogy a veresnadrágosok örökösen a folyók, patakok partjait revideálják.

lapúlva várakozik az alkalmas pillanatra; majd észrevéve a prédát, villám-gyorsan szökik utána, nagy loccsanást okozva s a következő pillanatban már ott látjuk megint a hallal együtt az előbbeni helyén. Számtalanszor megfigyeltem ezt holdvilágos éjjeli leseken. — Így szokott halászni a nagyobb vizeken. Kisebb patakokon s csatornákon a szerint viselkedik, a mint vízzel szemben, vagy vízzel lefelé halad. Előbbi esetben — valószínűleg mert hamar elfárad — gyakran kijön a partra, különösen görbületeknél; ezeket — minthogy amúgy is sebes folyásúak s hálnélküliek — rendszeren kihagyja s átvág a szárazon a közelebbi mélyedésbe. Ha azonban a vízzel lefelé jön, akkor — mint azt már kétszer igen szépen láttam — szétterpesztett lábakkal átengedi magát a vízfolyás erejének s mint egy árnyék surran lefelé s prédáját — mely épp ez időtájt szintén a patak medrén lesi táplálékát — így kapja el. Ily lefelé utaztában azután csakis akkor jön a partra, ha prédára tett szert; vagy ha valami rendellenességet, szokatlan tárgyat vett észre, vagy végre, ha többen halásznak egyszerre, hogy avisálják egymást, a mi az éj csendjében messze elhalatszó éles fütytyel történik. Ha tehát eme sajátos szokásait kifürkésztük végre, következik a tényérvasak felállítási helyeinek meghatározása; a mi az előbbiekből kifolyólag már semmi nehézségbe nem ütközik. Az illető helyek közül t. i. a melyeken megfordulni szokott, kiválogatjuk azokat, a melyeket leginkább kedvel s a hol rendszeren kiszáll. A mi egyszerűen úgy történik, hogy több nap egymás után végig sétálunk a partok mellett s megfigyeljük a nyomait, a mi tél idején persze igen könnyű. De ha hó sem borítaná a talajt, iszapos helyeken akkor is biztosan nyomozunk. Nyáron pedig a hulladék, vagy a helyek legázolása vezet biztos nyomra. Találni fogunk naponta elég kiszállást, de „állomást“, a hol „kikötött“, mindenesetre kevesebbet.*) Ha netán a nádas, füzes berkek vén fáinak korhadt gyökérzetei között, vagy a gazonos part alatti odúkban szállását fedező fel, a vasakat a legjobb reménységgel lehet itt felállítani. Sőt friss havon többször kinyomoztuk a víz partjaitól kezdődő útját is, mely az erdők bensejében lévő elhagyott róka-, vagy borz-lyukakba vezetett s ezen bejáratokban állítottuk fel a „válócská“-kat, melyekbe a következő éjjel mindig megtaláltuk, persze már kivégezve.***) Magánál a csapda felállításánál két esetet különböztetünk meg, a szerint, a mint a szárazon, vagy a vízben helyezük azt el. Bár a szárazon is lehet a csapdát eredménynyel felállítani, én ezt a lehetőleg mindig elszoktam kerülni, már csak azért is, mert a vidra, a mint szárazra ér, rendkívül óvatos és elővigyázó szokott lenni; — holott a vízben az nem is jut eszébe s ha csak

*) Az előbbieknél alatt értve azt, midőn minden cél nélkül egyszerűen kijön a szárazra s itt hosszabb, rövidebb utat téve, ismét a vízre ereszkedik; utóbbiak alatt pedig azon kedvenc helyeit, a hol vagy pihenés, vagy falatozás, vagy leelkedés, kémlelés, vagy végre kiürítés céljából mindig megfordulni s pár perczig tartózkodni szokott. Ez utóbbiakat használjuk fel tehát céljainkra s ezeken helyezük el a vasakat.

**) Ezek a „válócskák“ t. i. bizonyos nyaktiló szerkezettel bírnak s egyrészt a helyszínén pár percz alatt elkészíthetők, másrészt igen pompásan használhatók: róka, borz, nyest, macska és más egyéb kártékony állat fogására is. Felállítása a következő. Ha bármely kártékony vadat sikerült kinyomoznunk, mely üregbe bujt s onnan előpiszkálni, vagy kifüstölni nem tudjuk, vagy nem akarjuk, úgy a kijáratokat, egynek kivételével, mindenekelőtt erősen betömjük.

a körméig ér is a pocsolya, abban már egész bátran érzi magát. Ha azonban vagy nem akarjuk vasunkat a vízbe beállítani, vagy ahhoz alkalmas hely nincs, úgy a szárazon való elhelyezésnél a legnagyobb gonddal kell eljárni s ily esetekben van helye a vasak szagtalanításának is. E célra már mindenféle javasolt — s „egyedül csalhatatlannak bizonyult“ — szert használtam, hal s rákókból készített pépet, fodorméntát, anizst, a csapóvasak gyárosai által ajánlott kenőcsöket, virágnedveket, a szellemek óráiban készítendő különféle recepteket (!) stb. — s mondhatom, egyik sem ér sokat, de talán még keveset sem; sőt velük végeredménykép figyelmessé tesszük a vidrát, hogy vasunkat illő távolságról elkerülje. A gyakorlatban legjobb szernek bizonyult a vidra ürüléke, különösen azért is, mert a vidrában szintén benne van az a kutya-szokás, hogy a más példány által ott hagyott piszkot szaglálgatja s ugyanazon a helyen üríti ki magát. Másrészt pedig, a hol vidrát akarunk fogni, ott ürülékét is megkapjuk, tehát ez a szer könnyen megszerezhető. Kiválasztjuk tehát — mint már említve volt — ama helyek közül, a melyeken a vidra prédáját rendszeren elfogyasztani, vagy magát kiüríteni szokta, a legalkalmasabbat s ezeken óvatosan oly gödröcskét vájunk, a melybe a vascsapda éppen belefér, úgy, hogyha betakarjuk, egy magasságban legyen a többi részekkel, illetve az azelőtti állapot hűen utánzandó. A csapda aztán egy $1\frac{1}{2}$ —2 méter hosszú lánczra erősítendő s a láncz másik végét vagy egy oszlophoz, vagy erős gyökérhez kell kötni, mivel a vidra 3—4 kilós vassal is igen könnyen ellábol. Az ilykép felállított vas befedése után a tetejébe még a közelből hozott ganaj-darabokat helyezünk, ez a sikert majdnem mindig biztosítja. — A vasaknak vízben való felállításánál évekkal ezelőtt szintén mindenféle elővigyázattal éltem; a vasat szagtalanítottam s felállításánál fű, nád s más egyébvel befedtem, vagy moha és czérnával szépen körülkötöttem, míg végre rájöttem, hogy ez mind felesleges. Ennek bizonyítására csak azt hozom fel, hogy már a hatodik télen fogom a vidrát mélyebb helyeken olykép, hogy a vasat egyszerüen egy kisebb jégdarabra teszem, mi által az a kívánt mélységre ($1\frac{1}{2}$ —2 dm.) lesülyed. Mert ha ennél mélyebben lenne a vas, akkor a vidra fölötte eluszik. A vízben való felállításnál tehát csak a hely választandó meg jól s arra kell ügyelni, hogy a vas csakis a kívánt mélységben állíttassék fel. A helyre nézve legjobbak a torkolatok, vagy a keskeny csatornák; nagyobb vizeknél a kiemelkedő oszlop, kő stb., midőn is a vasat közvetlen ezek mellé állítjuk, úgy, hogy a vidra, midőn ezekre fel akar kapaszkodni, hátulsó lábaival a vasba lép; vagy ha más oldalon kapaszkodott fel s a vas oldalán

Azután keresünk a közelben egy körülbelül 1_1 — 1_2 méter hosszú s — a vad nagyságához képest 40—60 cm. átmérőjű, göcstelen kis tönköcskét, bármely fanemből. Ezt hosszában ketté hasítjuk s az így nyert két darab félhenger egyikét belül kivájjuk, a mi egy kis éles baltával könnyen megy. A kivájt félhenger $\frac{1}{3}$ -ad hosszában, a középén, egy 8—10 cm. négyzetű lyukat ütünk, mely lyukba egy 2_3 —3. méter hosszú s lehetőleg gumós, göcsös nehéz csölöpnek alsó élesre faragott része illik bele pontosan. A beállítás egy nyelvecske segítségével történik, melyet az odában lévő vad — ha ki akar jönni — csölöpből kiránt, minek következtében a csölöp éles éle a nyakára esik s megfojtja. Fődolog a felállításnál, hogy a hosszabb $\frac{2}{3}$ -ad részzel a kijáratban elhelyezett való feszesen megerősíttessék s a kijárat fenmaradó üres helyei erősen betömessenek, úgy hogy a vad csakis a válón keresztül tehessen kísérletet a kijövetelre.

leereszkedik, első lábán fogódzik meg. Ha nagyobb, illetve szélesebb térség, vagy patak lenne, a hol a felállítás ennek folytán bizonytalan, akkor a patak szélességében czövekeket verünk s csak azt a helyet hagyjuk nyitva, a hol a vas lesz elhelyezve. Magától értetődik, hogy ennek 1—2 héttel a vas felállítása előtt kell történni, hogy a vidra addig megszokja, mert különben örökre elzavarhatjuk a merész, de különben igen elővigyázatos kalandort.“ — — A vidrának vastörrel való igen érdekes és biztosnak állított fogásmódját említi még *Szikla Gábor* (Vadászlap) írván erről a következőket: Fonyód vidékén lakik egy pákászféle ember, Gyurkicza Márton, aki messze vidéken ösmeretes furfangosságáról. Mesterségére nézve halász, foglalkozása az orvvadászat. Már vagy 40 év óta vadászik, de még soha sem csipték el! Az öregapja, az apja, mind a mocsarat bujta, tehát ő is kora ifjúsága óta ösmeretséget kötött a mocsári élettel, megösmerte annak minden titkát. A nép ügyességeért „Bereg királynak“ nevezte őt; így hívják még ma is a már öreg embert. Sokat hordozott ladikjában a szentpáli mocsarakban. Feltűnt nekem, hogy egymaga évenként 20—25 drb vidrát is zsákmányolt a régi jó vízbő időkben. Meg voltam győződve, hogy valami fortélyja van, amivel az összes vadászó publikumot rútol lefózi. Nem volt nyilatkozásra birható. Végre egyszer a véletlen rám játszotta titkát. Megkéstünk a mocsárban; beesteledett s annyira ránk sötétedett, hogy az éjjelt egy félig száraz szakadáson*) kellett töltenünk. A kora áprilisi éjjel nagyon hideg volt, különösen a pőrén öltözött „Bereg király“ szenvedett alatta sokat. Volt velem egy üveg konyak, melyből az öreg, ki különben az italnak nem nagy barátja volt, sokszor nagyokat húzogatótt. Nem szokta az erős fluidumot, becsipett s igen beszédes lett.

— Azt mondják Gyurkicza — így kezdem, — hogy maga összevásárolja a vidrákat a többi halásztól s csak spekulál a bőrökkel, nem maga ejti el őket. — E megjegyzésem nagyon sértette önértetét.

— Még a fiamnak sem mondtam el — így kezdé — az öreg, hogy hogyan fogom a vidrákat, de mert tudom, hogy „tésúr“ itt úgy se csinál nekem kárt: megtanítom vidrát fogni.

— Ugy-e már látta „tésúr“ — így folytatta, — hogy a kutyák sokszor hemperegnek a földön! Kérem, nézze meg azt a helyet, ott mindig valami dög: kigyó, béka, egér, hal stb. található. A vidra is így szokott ám tenni! Én azt sokszor láttam. Ezt tudva veszek egy fazekat, teszek bele 8—10 rákot s kiteszem a napra. A rák, tetszik tudni, ha rothad, a legbűdösebb a világon! Mikor már a szagát jól lehet érezni, puczokturásról vett porhanyó földdel telerakom a fazekat. Így elkészítve elviszem olyan helyre, a hol tudom, hogy vidrák járnak, de a hol a parton nincs fű, ott ások egy gödröt s beletemetem egészen a fazekat, úgy, hogy a szája felfelé álljon. Tetejébe jön azután a vas és porhanyó földdel azt is betakarom. Ha éjjel arra vidra jár, annak a bőre az enyém. Meghempereg rajta s a vas a hátát kapja el. Így már kérem róka is volt benne. — Mesének

*) Ha sűrű nádcsonomó összefonódott gyöktörzsei a fenéken elrohadnak, felszakad s a vízszinre emelkedik s néha oly vastag réteget képez, hogy az embert megbirja. A nép ezt szakadásnak nevezi.

tartottam állítását, de a bőrök, melyeket lakásán átvizsgáltam, fényesen beigazolták állítását; mindegyiknek a hátán a bőr erős véraláfutást mutatott. — — A vidra *fegyverrel való irtásának* (vadászatának) csak egy módja van: az esteli, helyesebben *éjjeli les*, amely rendkívüli türelmet és szívósságot igényel és mégis sokszor, igen sokszor a legtürelmesebb lesvadász se képes e rendkívül vigyázatos halrablóval szemben sikerhez jutni; miért is a vidra-lest bátran azok közé a vadászati spezialitások közé sorozhatjuk, melyeknél a legnagyobb szerep a véletlen jó esélynek, tehát a szerencsének jut. Ismertem vadászokat, kik nem röstelték az éjek hosszú sorát a legbámulusabb kitartással vidra-lesen tölteni — s magamnak is volt ebben részem elég, — de mindennek dacára is vidrabőr csak igen ritkán jutott a fészítőfa számára; ellenben akadtak aféle szerencsés csillagzat alatt született jágerek, kik néhány kísérlet alkalmával egész vidrabáloknak lehettek szerencsés szemlélői s a vidrát duplájával pufogtathatták agyon! — Hanem hát az ilyen haupttreffer-motivumokhoz a leg-hizottabb sertésszerencse szükségeltetik, a mi nem minden puskaforgató lénynek adatik meg és én megvagyok győződve, hogy az ilyeneknek a pokolban is van valami felsőbb protekciója s míg más emberfiát forró olajban aszalják, addig ezek behűtött kőbányai lében eviczkelhetnek! — Megnehezíti a vidra lesvadászatát ma már az a körülmény is, hogy a folytonos üldözés és az őszállapot napról-napra való tűnedezésével a vidra hajdani nagy száma is folyton apadóban van — egyes helyektől eltekintve, hol az alkalmas körülmények vonzó hatást gyakorolnak a halvész bestia elszaporodása és gyülekezésére. De az ily helyek ritkák már, bár, alig van halas vizünk, a hol a vidra elő nem fordulna, de a hajdani invázióknak régen vége. A felső Tiszának egykori dagványai és nádasai Rakamaztól fel egész Kis-Várdáig, a Bodrogszék és a Szamosköz fel az ecsedi lápig s talán felebb is, számtalan mellékereivel és lápjaival: megannyi fészkei voltak a vidrának. Majd minden rétközi faluban volt még az 50-es években egy-két ember, ki vidrafogással foglalkozott s egyik-másik télen át 10—20 vidrát is fogott s a vidra bőrének darabját 5—6 forintjával adta el.**) A szabolcsmegyei besztereczi lápon gróf Vay Ábrahám egy ízben kevés óra alatt 20 vidrát fogatott és lővetett.***) Az 50-es évek egy telén február első napjaiban beállott jókora havazás után, a csonttá fagyott „rétségeken“ igen kedvező sikerrel jártak az emberek a vidra után. Dombrádon 16, Besztereczen 27, Pátróhán 18, Kékcén és Berencsen 10, Rádon 5, Halászon 8—10, Karádon és Czigándon 20-nál több vidrát ejtettek az odavaló leginkább paraszti puszkások — és ezeknek nagyobb része egyszerű láp-metszővel volt ellátva. Mindezen helységek alig néhány □ mértföldnyi területen fekszenek egymás mellett — és ezen csekély térségen körülbelül 3 hét alatt vagy 150 darab vidra esett.***) Elképzelhető a vidrák száma, mely itt tartózkodott volt! — A rétközi vidrafogók egészen eredeti, ma már alig ismert és gyakorolt módon „fogták“ a vidrát s e célra nem lőfegyvert, hanem hosszú-nyelű láp-metszőt használtak, melylyel egyszerűen fejbe köllintották a lékjében lélekezés

*) *Havas Sándor*: Hazai és külföldi vadászrajzok, 1882. pag. 27.

***) Ugyanott, pag. 31.

****) Ugyanott, pag. 32.

vége felbukkanó négy lábú halcsiszárt. A vidrának ugyanis az a szokása van, hogy vízfagyasztó téllal tartózkodási-, illetve halászfőzetének több helyén kör-alaku halászó-lékeket nyal magának a jégbe, melyeket befagyni nem enged s a befagyástól naponta többszöri fölverés által óv meg. — Tehát a vidrának erre a szokására alapították a vidrafogók biztos „fogási“ módszerüket, segítő-társakul betanított korcs parasztkutyákat is használván, melyek közreműködésével a vidrát kinyomozták a havon és ha a friss nyomok nyílt lékekhez vezettek s ennek alapján a vidra jelenléte minden kétséget kizárólag nyilvánvalóvá lett, vette kezdetét a tulajdonképeni halálba űző hajsza: a fogás. Mindenekelőtte minden nyílt léknél egy lápvágóval felfegyverkezett ember foglalt állást, azután pedig a kutyákkal néhány ember a közeli vagy a környező sűrűsőkbe (tömjékbe) ment, mely néven a rétköziek a nád, sás, gyékény, kaka, vízi-tök, sulyom, elecsk, kolokány, vízi-folyondár s mindennemű vízi növények elkorhadt gyökerei- és száraiból századokon át alakult s a jövő növényzetnek tápul szolgál porhatag csörmelléket értették. Ezen száz meg ezer gyökérnek össze-vissza szót hallózatában volt ugyanis a vidra tanyája, vagy mint nevezték: „tömlője“, melyből u. n. járások, valóságos alagutak vezettek halászó helyeire, úgy hogy az alagutból egyenesen a vízbe s onnan ismét észrevétlenül vaczkába mehetett. — A hajtóknak az volt a céljuk, hogy a vidrát vaczkából kizavarva járásain át a vízbe kényszerítsék, minek céljából a bokrok tövét az odvas fák alját és a parti csereteket turták lápmetszőikkel és ütötték a gázt s a fejsze fokával a vidra járások fölött a jeget; míg az ebek a jég fölött szimatolva, füelve, jelezték a vidra haladási irányát, egyet-egyét vakkantva s mérgesen a jéghez vagy gazhoz kapva, ha a bujdoszó halzsiványt közelőkbe érezték. Így folyt a hajsza mindaddig, míg a fáradt vidra végre valamelyik léken a fejét föl nem ütötte léleket vétel véget, a midőn is aztán a jól irányzott fejbekoppantást ritkán kerülte el. Úrvadások is gyakorolták néha ezt a módját, a vidravadászatnak, de lápvágó helyett természetesen puskát használtak e vízi rabló elejtésére. Ma már mese-számban megy a vidravadászatnak ez a módja s csak a les az, a melyen néha alkalma nyílik Diana istennő különös kegyéből, egy-egy vidrabőrrel gazdagíthatni trófeáit a szevedélyes vadásznak. — A mi a ma kultivált lesvadászatot illeti, mint már említém: nagyon bizonytalan éjjeli foglalatosság ez, kivált ahol kevés a vidra s az enemű vad ide-oda való lokális mozgási viszonyait se ismerjük kellőleg, de sőt kedvencz kiszálló helyeiről sem vagyunk helyesen tájékozódva. A vidralesre legalkalmasabb idő a tél, főképp a fő pacsmagolási hónapok (december, január és február). Ugyan egész éjeket kell átvirrasztani annak, a ki vidralesre szánva el magát, azt a valószínűleges siker reményében akarja megcselekedni, mégis kivételes esetben — ha aránylag sok a vidra a lesvadászat színhelyén s működésükben még megzavarva nincsenek — elég, ha eleinte a hajnalhasadta előtti és naplenyugta utáni lesekre szorítkozunk, mely utóbbi esetben addig kell helyt maradni, míg a világítás kedvező. Itt megjegyzem, hogy téli vidrales holdvilág és hó nélkül nem képzelhető, mert különben lehetetlen volna észrevenni a sötét talajon előbukkanó vadat s esetleg csupán sejtelmes alakra hiába kockáztatnánk lövést. — Vidralesre legelőnyösebbek az olyan befagyott helyek,

melyektől mindkét oldalt nyílt víz van, mert az ily helyen a vidra ki szokott szállani, vagyis átszáll egyik vízről a másikra. — Ha a körülmények olyanok, hogy a vidra megjelenését a szárazföld felől nem várhatjuk, akkor minden figyelmünket a víznek arra a pontjára fordítsuk, honnan a halcsízárt minden valószínűség szerint várhatjuk. Egyébiránt a vidra éjjeli halászatai, egyáltalában járlatai alkalmával, magát bátorságosan, teljesen fesztelenül érezvén kedvenc elemében, az ösztönszerű vigyázatosságon kívül semmi különös elővigyázatossággal nem él s egyáltalában nem iparkodik magát észrevehetetlenné tenni: gyakran tüsszent uszás közben s hallhatólag lubiczkol, de sőt párzás idején éles csalogató füttyentéseivel eleve elárulja jövetelét. Ám a szárazon már sokkal óvakodóbb, sőt maga a merő figyelem; miért is nagyon vigyázni kell a vadásznak, hogy a szemfüles halászmesternek jelenlétét valamiképp el ne árulja. Födött és védett leshely s főleg teljes mozdulatlanság és kedvező szélirány azok a tényezők, melyekkel a kedvező esélyt a vidrával szemben biztosíthatjuk magunknak. De általában a vidralesnél mindazok az irányelvek szigorúan szemelőtt tartandók, melyek lesvadászat alkalmával egy rendkívül óvatos vaddal szemben szoros regula számban mennek a vadász előtt. — A mi a leshelyet illeti, ha csak lehetséges, mindig a vidra kiszálló helye, vagyis „csúsztatója“ közelében készítsük azt, azonban a leshelytől 40—45 lépésnyinél nem közelebb, mert minden óvatos viselkedése mellett is a szemfüles vad hamar megsejti a vadász jelenlétét. Persze a mondott távolságok lődistantiának kissé távolosak közönséges löképeségű puskák számára, miért is vidralesre csak igen éles lövésű, a nagy serétet is jól összetartó lőfegyver használható, olyan, mely a 3-as számú sörétet, mely a vidrára egyedül célirányos, legalább 50 lépésnyire kitűnően hordja, mert kívánatos, hogy a talált vidra lehetőleg „tűzben“ maradjon, vagy legalább úgy meg legyen lőve, hogy a menekülésre képtelenné váljék, mert ha elég élet marad benne, biztosan a vízbe menekül, vagy ha a vízben lövetik meg: lebukik s a vadászra nézve a legtöbb esetben örökre elvész. Azért ha lövés után a különben eltalált vidra még bizonyos élénkséget árul el, nem szabad késni a második lövéssel, hogy biztosítsuk a becses bőrt a feszítőfa számára. Ellenben ha szárazon lövetik meg a vidra s oly mértékben van találva, hogy nem tud tovább menni, vagy csak hanykolódik, bottal is agyonüthetjük; de addig hozzá ne nyúljunk, még az életnek legkisebb szikráját sejtjük benne, mert harapása rendkívül veszedelmes. — A leshely megválasztására vonatkozólag még megjegyzem, hogy jól ki nem tanulmányozott helyen irányadóul leginkább a nyomok szolgálhatnak. Ennélfogva ott készítsünk leshelyet, vagy ássunk lesgödört, hol a hóban, esetleg a homokos partokon a vidra csapait gyakran láthatni. Kínálkozó jó helyek még a homokzátonyok, kivált ha azokon a vidra halszállás ürülékét találjuk és az oly helyek, hol a vidra vaczkát sejtjük s valamely jelek is a vidra valószínűleges megjelenésére utalnak. — Hogy a téli vidralesre jó meleg ruha szükséges és a legtöbbszőr a bunda el nem mellőzhető, azt tán mondanom sem kell. Nehogy azonban felleghajtó köpönyegben üljön ki valaki vidralesre, vagy lenge gallérú felöltőben, melyet a szélfúvás zászlóként lobogtathatván, a vidrát ilyképen elriasszák! De persze dohányzásra se szabad gondolni, sőt a gúgyiféléből is

csak az olyan ajánlatos, melynek nincs valami különösen átható illata vagy szaga, mint például a szilvóriumnak. A főkellék amit a vadász igen nagy adagban magával vihet: a végtelen, a mérték nélküli türelem, mert enélkül nincs vidrabőr. — A föntebb elmondottak kiegészítéséül ide iktatom még a kitűnő vadász: *Szikla Gábor* fővárosi tanárnak a vidravadászatra vonatkozó igen praktikus utasításait,* melyek a következők: „Vidrát lesből lőni nem nagy feladat; de a hely megválasztása nagy szakértelmet és nagy megfigyelést igényel. A ki a lesőhelyet nem jól választja meg, fog sokszor látni vidrát, még többször talán halani, de lőni vajmi keveset. Tudni való, hogy a vidra legszivesebben mély vizekben halászik, főleg oly helyeken, a hol nagyobb kövek vagy tuskók állanak ki a vízből. Ha fogott halat, a kisebbet benn a vízben fogyasztja el, a nagyobb egy szökéssel a tuskóra veti magát. A hol ilyen tuskók vannak, ott soha sem jön ki a partra, hanem ezeken pihen, sőt messzebről is ide hozza zsákmányát és ezeken költi el. — Nem sokból áll a kísérlet. Ajánlom vadászó társaimnak, tegyenek próbát. Vegyenek egy 2—2¹/₂ méter hosszú, 3—4 dm. vastag törzset és tegyék úgy a vízbe, hogy egyik vége a fenéket érje, a másik fele pedig a partra támaszkodjék; különösen alkalmas az oly hely, hol a part kissé meredek. Egy-két hét múlva — mert eleinte, mint minden új dologtól, idegenkedni fognak tőle — látni lehet rajta az ürüléket, hal-maradványt, karmolási helyeket stb.; szóval jelét annak, hogy a vidra már frekventálja. A hol már vannak ily helyek, tuskók stb. a vízben, lehetőleg meg kell állapítani, hogy melyiket kedveli legjobban, melyiken van legtöbb ízék; a többit távolítsuk el. Ha ily helyünk van, kísértsük meg a lest. A lesnél fődolog a kitartás. Ott kell gyakran estétől hajnalig ülnünk. Soha sem lehet tudni a vidra hol tartózkodik és mikor ér az állásunkhoz. Annyi azonban bizonyos, hogy halászási útját egyik éjjel úgy, mint a másikon betartja, tehát meg kell jönnie. — A vidra egész éjjel halászik. Egy éjjel hihetetlen mennyiséget pusztít el. Ha halbőségben van, nem fogyasztja el a halat egészen. A Duna mellékágainak partján, ha a rókákat, sasokat és varjakat meg tudtam előzni, bámulatos sok halat találtam megölve. A melluszójoknál fel voltak harapva s csakis a máj hiányzott belőlök; ugylátszik ez kedves falatjuk. A téli hónapokban már messziről hallható éles fütytyentésük — párzási idő, — vagy a tüsszögés, amint a víz felszínére kerül. Ne hagyjuk magunkat elcsábítani, helyünket el ne hagyjuk, ne menjünk a hangok felé, megjön ő majd magától! Persze a türelem gyakran nagyon próbára lesz téve. Sokszor alig lehet 50 lépésnyire s egy óráig is kell várakozni, míg a tuskóhoz ér. Ha a víz elég mély, néha csak akkor vesszük észre, mikor már a tuskóra vetette ki magát; semmi esetre se lőjjünk akkor, mikor úszva látjuk a tuskóhoz közeledni, könnyen elronthatjuk a lest. Végre hosszú várakozás után elérkezik a kiérdemlett jutalom: állatunk a tuskón ül. Először tüsszög, körülnéz, első lábaival simogatja arcát, mondhatjuk a szemét dörzsölgeti s hozzá lát a falatozáshoz; ez az a pillanat, midőn — legjobban a 4-es számú sörét — fejbe lőhetjük. Jól találva, lefordul s egy helyen forog a vízben; most azonban sietnünk kell s egy odakészített csákyafával ki kell a partra huzni, mert ha szőre átnedvesedik, mint az ólom leül a fenékre és veszve

* Vadászlap, 1895.

van. Ha nincs halálosan találva, alábukik, de rögtön színre kerül. Most, ha csak két fegyverünk nincs — ami mindig ajánlatos — ne lőjjünk, hanem várjuk meg, míg az ellenkező irányban partra menekszik. Általános szabály, hogy a megsebesült vidra rögtön elhagyja a vizet és a szárazra menekszik. A teljesen elhibázott vidra a vízben 50—60 lépésnyire szökik el, csak akkor vált ki a szárazra. — Tuskók mellett legsikeresebb őszszel vagy tavasszal a les. Télen ha vizeink nagy részét jég borítja, a nyilásoknál nem szorul tuskóra. — Téli vidravadászataimnál, ha volt is a pataknál természetes nyílása, a jeget a patak legmélyebb vizénél, a hol előreláthatólag legtöbb hal tömörül össze levegővétel végett, néhány négyzetméternyi területen naponként bezuzattam. Az ilyen léket meg kell tisztítani minden jégdarabtól, azáltal, hogy a törmeléklet jég alá nyomva, a víz által elsodortatjuk; különben hamar befagy újból. Néhány nap múlva, ha a nyílás környékét megvizsgáltuk s konstatálva lett, hogy a vidra által felhasználtatott: igen sikeres lesre van kilátásunk“.

5) A róka befogása és vadászata. Praktikus törvetők azt állítják, hogy a róka legbiztosabban csakis „vonszalék“ segítségével törbecsalva, fogható vasban. A róka felveszi a nyomot s követi a szimatot, különösen ha imitt-amott hering-fejeket ejtünk el. Télen azonban felesleges a vonszalék, mert ilyenkor, kivált kemény éjjeli fagyok alkalmával, kitűnő szaglásánál fogva, kóbórlásai alatt ugyis ráakad a róka a fogóhelyre. Szőlőkben, október és novemberben igen jó szolgálatot tesz a vonszalék. A szőlő érés idejében ugyanis a rókák mind a szőlőkben, vagy ezek környéken tartózkodnak, mert az érett szőlő odacsalja őket. Ha tehát a közeli erdő szélének valamely elhagyottabb helyén félig-meddig a földbe lemélyesztett lódögöt teszünk ki (úgy, ahogy azt már leirtam) s a dög körül és annak közelében tányérvasakat helyezünk el, a fáradtság nagyon kifizeti magát. Természetesen a csali elhelyezésénél némi fortélyllyal kell élnünk, olyanul, mely a róka szokásának kedvez. Például tartózkodnunk kell a csalit egészen nyílt helyen elhelyezni, sőt inkább e célra árkos, gidres-gödörös zúgot, vízmosást válasszunk, hogy a róka lappangó természetének megfelelőleg, minél jobb fedezetet nyújtson a környezet a lopakodva közeledés céljára, mert a ravaszdi minden legkisebb fedezetet felhasználva nagy óvatosan, fürkésződve és szimatolva szokott közelíteni, miközben lába alá kevesebbet ügyelvén, a vasba kerülhet ha jól van intézve a fogóeszközök elhelyezése. — Legkönnyebb s legbiztosabb módja a vastőrrel való rókapusztításnak, az *állandó dőghelyeknél* való fogás. Az egész mesterség pedig abból áll, hogy nyár folyama alatt alkalmas, jól megválasztott helyeken ily állandó dőghelyeket létesítünk s oda a ragadozók csalogatása (odaszoktatása) céljából évközben folyton csalétket teszünk ki és pedig először is egyfél, vagy egynegyed lódögöt félig a földbe mélyesztve s lazán földdel és falevelekkel behányva. Ez az alap. Azután pedig gondoskodunk róla, hogy az évközben elhullott állatok mind a dőghelyekre kerüljenek, hogy a csalétek soha ki ne fogyjon s mindig terített asztalt találjon ott a duvad és pedig minél változatosabbat. Mindig legyenek a dőghelyen kutya és macska-hullák, nyúl-bél, lőtt madarak, sőt mindenféle állatbeleket is hányunk ki, hogy ily módon az összes ragadozók részére állandó etető helyeket

teremtsünk. Ha aztán a róka azt látja, hogy az ily mesterséges etetőkön éjjelnappal biztos lakomára talál, azokat nemcsak hogy minden éjjel pontosan fölkeresi, hanem a dög körül itt-ott felhalmozott vagy elszórt almot (homokkal kevert fűrészport, piszkos föld és homokkeveréket), melylyel később a fogóvasakat fedjük be — is megszokja; miért is éppen ez okból, czélszerű mindjárt a fogóvasak helyeit is elkészíteni: megfelelő alakban és nagyságban kivágni s alommal befedni, hogy később ezek elkészítése szemet ne szúrjon a rendkívül gyanakvó természetű ravaszdinak. — Esetleg lesgunyhót is készíthetünk az állandó döghelyek mellett, mintegy 20—25 lépésnyi távolságra a döghelytől. Természetesen a gunyhónak földalattinak s oly módon építtetnek kell lenni, hogy építési arányaival föl ne tűnjék, teteje valami természetes domborzatnak lássék; viszont azonban oly tág és kényelmes legyen, hogy legalább két ember szabadon mozoghasson benne. Hogy a dög felé lőrések készítendőek, az elemi rész; valamint, hogy az alkotmány földfeletti része a lehető legtökéletesebben legyen elmaszkírozva, mely célra főrészből mohát, aztán giz-gaszt és erdei törmelékét használunk. — A gunyhóba való *bejárót* illetőleg, ezt úgy készítjük, hogy egy mély árkolat vezessen be a gunyhó belsejébe, lehetőleg kis ajtónyílással. A mi pedig az egész építkezést illeti, természetesen oszlopok és deszkák segítségével lehető szilárd, esetleg évekre szóló építményt kell létesítenünk, nehogy esetleg ránk dűljön az egész vityilló s ezáltal életünket veszélyeztessen. — Természetesen lesvadászatra a döggunyhót csak téli világos éjszakákon, havas időben használhatjuk, még pedig minél magasabb hóállás van, annál biztosabb kilátással. Hogy mikor kínálkozik a legalkalmasabb idő a les czéljára, vagyis mikor kell megkezdeni a lest, azt a gunyhó körül a hóban mutatkozó nyomok csakhamar elárulják. Sötét éjeken, avagy kései holdkelte alkalmával mellőzni kell a lest; ilyenkor a csapóvasaknak van szerepük, melyeket napvilágnál idejében helyezünk el a dög körül. Hogy a siker annál biztosabb legyen (kivált nagy hónál) nyúlbelet, vagy egy nagyobb dögöt az erdő szélén elterülő sűrűségek körül magunk után húzunk s egész a lesgunyhóig, illetve a döghelyig vonszoljuk s ott kitesszük. — A tisztán fogóvasakkal való manipuláció késő ősszel veszi kezdetét az állandó döghelyeken, illetőleg akkor, ha a rókák már teljes otthoniassággal látogatják a döghelyeket s a kitett csalafalatokat pontosan elhordják. Csalogató szereket felesleges a dögtéren igénybe venni; a „vonszalék“ alkalmazásának azonban mindig meg van a maga haszna (már az *idegen* rókák miatt is, mivel már az oda szokott rókák úgyis biztosak), csak ügyesen kel végrehajtani. Különbben ha nem kellő ügyességgel és elővigyázatossággal intéztük dolgunkat a csapóvasak felállítása s az eljárási és óvatossági rendszabályok körül, az az eredményből csakhamar nyilvánvalóvá lesz. Ugyanis, ha az első két éjjel semmit sem fogunk és a kitett csalétek érintetlenek maradnak: akkor biztosak lehetünk benne, hogy valami hiba van a dologban. Ilyenkor pedig nem marad más hátra, mint a csapóvasakat szépen felszedni s újra kezdeni a rókák odacsalogatását, illetve odaszoktatását a döghelyhez. — *Weber* állítása szerint a róka fogás legkönnyebben megy a szabad mezőn (?). Ez okból már nyáron egy oly alkalmas helyet szemelünk ki magunknak e célra, mely 25—200 lépésnyire

fékszik az erdőtől. Ennek a helynek magasán kell feküdnie és száraznak kell lennie; legjobb az őszi rozsvetés vagy lóheretarló, esetleg a rét; kevésbé alkalmas a fölszántott föld. Persze feltétel az minden körülmények közt, hogy a megválasztott helyhez jó rókaváltók vezessenek, a mit a határos erdő-állabból lehet megítélni. Tanácsos, hogy ne sok fogóhelyet létesítsünk, hogy ezeket könnyebben ellenőrizhessük. — Erdőben csakis nagyobb tisztásokon, vagy egyéves kulturákban lehet a hattyúnyakkal rókátfogni s ott a vas épp úgy helyezendő el, mint a szabad mezőn. Tányérvassal, melyen elhullott csalfalat van, a fogás az erdőben sokkal nehezebb mint a szabad mezőn. A róka ugyanis itt nem látva olyan messze maga körül, mint a nyílt mezőn: szerfelett bizalmatlan és az emberek nyomához sincs úgy hozzászokva, mint a szabad mezőn. Az erdőben csak akkor közelíti meg a fogóhelyeket, ha azokról az ember szimatja teljesen elenyészett (?), épp ezért igen rendetlenül jár el ilyen helyekre és csak tisztes távoból szemléli a helyet(?), különösen ha azt gyanúsnak találta. — Ha tehát az erdőben tisztások, rétek, stb. nincsenek, úgy a következő intézkedéseket kell tennünk. A rókának ugyanis az a szokása van, hogy szél alatt és a mélyedések fel-

A NYUSZT.

nére vitetve, ott egy rakásban kiöntünk. A hangyaboly körül aztán úgy 3 méternyire, körülbelül 30 cm. széles és 10 cm. mély barázdát ásunk egy ásóval. A hangyabolyból sugárként kiindulólag is ásunk négy barázdát, még pedig kettőt délnyugati, egyet északnyugati irányban; ezek az előbb említett körben csinált barázdát átvágva, még körülbelül 10 méternyire tovább vezetnek, míg két barázda az útba vezet. Ezek a barázdák aztán sűrűn behintetnek fenyőlombbal és homokkal, a tányérvasakat pedig az átvágási pontokon elhelyezzük s ezeket is fenyőlombbal és hasonló anyaggal töltjük ki. Most a hangyabolyba vonszalékot, nyúl esetleg egyéb vad-, vagy macskabeleket helyezünk el, előbb azonban tanácsos a vonszalékot a barázdákon is meghurczolni, mire aztán egyszerűen a hangyabolyhoz tesszük. — — Egyszerű, szokott módja a rókafogásnak a róka-

használásával közelíti meg a fogóhelyeket, ha azokról az ember szimatja teljesen elenyészett (?), épp ezért igen rendetlenül jár el ilyen helyekre és csak tisztes távoból szemléli a helyet(?), különösen ha azt gyanúsnak találta. — Ha tehát az erdőben tisztások, rétek, stb. nincsenek, úgy a következő intézkedéseket kell tennünk. A rókának ugyanis az a szokása van, hogy szél alatt és a mélyedések fel-

használásával közelíti meg a fogóhelyeket, ha azokról az ember szimatja teljesen elenyészett (?), épp ezért igen rendetlenül jár el ilyen helyekre és csak tisztes távoból szemléli a helyet(?), különösen ha azt gyanúsnak találta. — Ha tehát az erdőben tisztások, rétek, stb. nincsenek, úgy a következő intézkedéseket kell tennünk. A rókának ugyanis az a szokása van, hogy szél alatt és a mélyedések fel-

használásával közelíti meg a fogóhelyeket, ha azokról az ember szimatja teljesen elenyészett (?), épp ezért igen rendetlenül jár el ilyen helyekre és csak tisztes távoból szemléli a helyet(?), különösen ha azt gyanúsnak találta. — Ha tehát az erdőben tisztások, rétek, stb. nincsenek, úgy a következő intézkedéseket kell tennünk. A rókának ugyanis az a szokása van, hogy szél alatt és a mélyedések fel-

használásával közelíti meg a fogóhelyeket, ha azokról az ember szimatja teljesen elenyészett (?), épp ezért igen rendetlenül jár el ilyen helyekre és csak tisztes távoból szemléli a helyet(?), különösen ha azt gyanúsnak találta. — Ha tehát az erdőben tisztások, rétek, stb. nincsenek, úgy a következő intézkedéseket kell tennünk. A rókának ugyanis az a szokása van, hogy szél alatt és a mélyedések fel-

lyukban való csapdázás. E célra több erős tányérvasat használunk, melyeket részint az odu folyosóiban, részint a bejáratától 1—2 lépésnyire állítunk fel, mert a nősténynél sokkal ravaszabb és óvatosabb kanróka ha valami gyanusat vesz észre, csak hosszabb megfontolás után megy az oduba, vagy nem is megy beléje, hanem a bejárat körül ógyeleg vagy kapar a földben. Legtöbbször nem is a folyósókba tett, hanem az odun kívül elhelyezett valamelyik vasba szokott kerülni. — A folyósókba helyezett vasakat csakis mohával szabad befedni, mert a homok vagy föld könnyen a vas tányérja alá kerülhet s így megakadályozhatja annak működését s ennek következtében megeshetik, hogy a vas akkor sem csapódik fel, ha a róka a tányérra lépett. — Természetesen a vasakat mindennap reggel meg kell nézni s nem szabad türelmetlenkedni, ha esetleg a siker az első napokon elmaradna, mert gyakran megesik, hogy a róka 9—10-ik napon kerül törbe. Általában, ha a vas jól van felállítva s hosszabb ideig kihagyatik, a szuka róka sohasem kerüli ki sorsát, sőt a kan róka is a leggyakrabban megfogódik. *Storcz Mátyás* udvari vadász a következő módszert ajánlja a rókáknak az oduból való kipusztítására: „Ha a rókák még oly gyámoltalanok, hogy a lyukat nem hagyhatják el, akkor a fogóvasat egyszerűen közvetlenül ama folyosó bejáráshoz kell tenni, melyet a rókák használnak, a többi folyosóba pedig, lehetőleg mélyen és oly sűrűn, hogy a róka sem kívülről, sem belülről mellette át ne áshassa magát, tövises rőzsét kell dugni. — Nagyon ajánlatos egyszerre két fogóvasat felállítani és pedig a másikat a lyuk bejáratától 1—1,5 méternyire, mert gyakran megesik, hogy a távolabb felállított vasba a fajzatát látogatni jött kan róka kerül bele. Közvetlenül a bejárás elé felállított vas rugója a másik vas felé legyen fordítva, mert a szuka rendszeren a katlanban, a kölykeinél van. — Midőn már kifejlettebbek a kölykök, akkor a következő fogási mód alkalmazandó. Miután a rókaszuka napközben a róka-tanyán kívül van, el kell torlaszolni az összes bevezető folyosókat egynek kivételével, a mint említve volt tövises rőzsével, de oly jól, hogy a kölykök semmiképp sem mehessenek ki az eltorlaszolt folyosókon. A szabadon hagyott folyosó bejárata elé karókat kell verni, oly módon, hogy azok rostélyt képezzenek, melyen a kölykök ki nem mászhatnak; a folyosó fölé pedig tövises rőzsét kell szűrni, nehogy ott a róka új lyukat kaparhasson. E folyosó előtt lesz felállítva s rugójával a karórostély felé fordítva az egyik vas, jól elfödve és megkötve, két oldalon pedig tövisből rövid sövény készítendő, hogy a róka csak azon az uton közeledhessék, a melyen a vas van felállítva. A másik vas úgy állítandó föl, mint fent említettem. Így eljárva, az első éjjel rendszeren sikertelenül szokott elmulni, mert a vén ravaszoknak a szokatlan berendezés gyanusnak fog feltűnni s így bár a tanyához közel, de kívül maradnak. Azonban ha éhesek lesznek a kölykök s kezdenek lármázni, akkor a róka bizonyosan beugrik a vasba. Ha a nőstény törbekerült, akkor a fogóvasakat tovább is kint kell hagyni addig, míg élnek a kölykök, mert a legtöbb esetben a kan is a vasba szokott kerülni. Velem már többször megesett, hogy az így eltorlaszolt barlangok előtt három öreg rókát is fogtam a kitett vasokban, mert még az idegen öreg róka is felkeresi a sipánkáló róka kölyköket. Egy ízben érdekes kísérletet tettem. Az előbbi módon eltorlaszolt

barlang előtt megfogtam mind a két öreg rókát. Ezután kiáramt a fiatalokat, kettőt közülök életben hagytam s más területen egy mesterséges rókalyukat készítve, a bejárást a fent említett módon eltorlaszoltam tövissel, a kölyköket pedig a nyitva hagyott bejárásba, mely két méter hosszú volt, egy karóhoz hátsó lábaiknál fogva lánczra kötöttem. A bejárat szája egészen szabad volt, a fogó-vasakat szokott módon felállítottam. A hetedik napon utánnézve, a fogó-vasban egy öreg rókát találtam, mely mindkét első lábával bent volt a vasban. Tehát ez esetből is kitetszik, hogy idegen rókák is felkeresik a siránkozó kölyköket“.

— Ugyancsak *Storez* a „*Zoológiai Lapok*“-ban (1902. 4. sz.) még a következő róka-fogási eljárást ismerteti, mely a fönnebb leírtól némi tekintetben különbözik és részletesebb: „A rókalyukakat — kikutatandó, melyeknek van lakója — márczius közepétől tartjuk szemmel. Szurkáljunk a lyuk nyílása elé, mindjárt a bejáratnál fűszálakat és ha ezek befelé vannak dűlve, akkor tudjuk, hogy a róka bent, ha kifelé, akkor kint van. Ha a vassal nőstény rókát fogtunk, hagyjuk ott tovább, a kan megfogása okáért. Ez a fogási mód csakis addig folytatandó, míg kicsinyek és vakok a kölykök; mert ha az öregek már zsákmányt hordanak, akkor napközben rendszeren már nincsenek, vagy csak igen ritkán vannak bent a lyukban. A lyukat ilyenkor szűrös bokrokkal zárjuk el, a mi úgy történik, hogy vágunk egy két ágú erős gallyat. Az ágak 20 cm. hosszúak és a villa nyele 1½ méter. A tövis bokrokat a kotorék bejáratjához állítjuk és a villával, amennyire csak lehet, betoljuk. A lyuk elejét jól lekarózzuk. A főnyílást kibővítjük és szintén, de csak erősebb karókkal bezövekeljük s a tetejét bokrokkal megrakjuk, mivel az öreg róka megpróbálja a lyukba felülről is behatolni, vagy a bokrokat éles fogaival eltávolítani. A bezövekelte főbejárat elé állítjuk a vasakat, egyet közben és hátrább, kettőt a nyílás két oldalán, úgy hogy az egész lyuk eleje el legyen fogóvasakkal látva. — Az öreg rókák sok esetben már az első éjszakán is belekerülnek a vasba, ha azonban ez nem történne meg, nyugodtak lehetünk, hogy a második- vagy harmadik éjelen a szuka már ott lesz. A második, harmadik éjszaka elmulta után a vaczokban levő éhes kis familia kegyetlenül el kezd vonyítani. Előjönnek a főbejárat lécei, itt a karók mögött üldögélve hívják az öregeket. Ha a szuka-rókát megfogtuk, kinyomozandó, nem jár-e arra a kan is. Ha igen, 10—12 napon belül nem kell a vasakat a kotorék elöl elszedni, míg ellenesetben a fiatalokat vagy apróbb vasakkal belülről fogjuk ki, vagy pedig a kotorék nyílása előtt készített veremben. A vermet úgy kell készíteni, hogy a teteje szűkebb legyen, az alja bővebb és két méter mély legyen, hogy a belepotyogott haramiacsometék ki ne mászhassanak. Az így elkészített verem teteje vékony gallyakkal fedendő be. Reggelre benne lesz ebben gödörben valamennyi apróság. Úgy az öreg, mint a fiatal rókákat fel lehet aztán használni, műkotorékban, fokszik és tacsókóktrenirozására. — Azon esetre, ha a kis rókák már kin járnak és tartani lehet tőle, hogy esetleg elszöknek, az egész családot úgy pusztítjuk el, hogy veszünk 2—3 galambot, ezeket egyenkint négyfelé vágjuk, megmérgezzük és alkonyatkor a kotorék-nyíláshoz rakjuk. Mikor reggel utána nézünk, a darabok mind hiányozni fognak és a bentlakók megszűntek élni. Nagyon megrovandó az a vadóvó, a ki a kis rókákat annyira hagyja megnőni, hogy azok már kijárhassanak, mert ilyen-

kor már tömérdek sok kotló fáczán, fogoly, vadpulyka és kis nyúl esik a vörös rabló familiának áldozatul“. — — A fõnt ismertettekén kívül még számtalan módja és fortélya van a csapóvassal való rókafogásnak, melyeket mind leírni nem lehet, de nincs is rá szükség, mert a már leírtak oly kipróbált, biztos módszereket képeznek, hogy a kellõ siker érdekében másfélékre alig van szükség. Általánoságok szempontjából azonban még a következõkre figyelmeztetek — praktikus

törvetők tapasztalatait tartva szem előtt. Ködös, esős, zivataros vagy hófúvásos idő a rókafogásra legalkalmasabb. Ha csak úgy körülbelől, taláalomra akarjuk megkísérteni a vassal való fogást, legcélszerűbb sekélyebb vízmosságokat, kisebb árkokat vagy szántóföldbarázdákat választani e célra, melyekről tud-

juk, hogy sem emberek, sem házi állatok ott

meg nem fordulnak. Ha lehetséges, ajánlatos oly helyeket keresni, hol árkok keresztezik egymást,

mert az ily helyeken leginkább szeret ólalkodni a róka. A felállított vas mögé, azaz a *szél*

elleni oldalra, egy dombocskát emelünk s erre tesszük a csalétket; a róka szimatot kapva, magasan hordott

orral közeledik, s nem igen veszi észre a vasat. — Tudvale-

vőleg a róka szigorúbb telek alkalmával szívesen felkeresi a nyílt

patakokat s ezek közelében keresi táplálékát, sőt a vizen úszó tárgyak után is meglehetősen bátorsággal kap. E szokását fellehet használni a rókának

s a patak sekélyebb részének fenekére szintén sikerrel lehet a tányérvasat helyezni, de homokkal kell betakarni. Azután egy botra valamely csalétket

akasztunk, hogy az a vizen uszkáljon oly módon, hogy ha a róka elérni akarja, okvetlen a vasba kerüljön. Ez *Pieper* módszereinek egyike, de gyakorlatiasságát volt

alkalmam kipróbálni. — Általános szabályként állítható, hogy a róka könnyebben kerül a vasba, ha az sötét talajon lett felállítva, mint havon; azért a hóban való csapdakivetésnél rendkívüli elővigyázatossággal kell élni. — Ha sikerült valamely helyen egy rókát fognunk, a második már könnyebben megy a vasba, különösen, ha az első nőstény volt. Sok esetben az is nagy előnyül szolgál, ha a felállított vas közelében rókahulladékot szórunk el, mert a róka ily helyen szaglászva futkos ide-oda s könnyen tőrbe kerül. Épp oly csalogató hatása van a róka-vizeletnek is, kivált ha egy vasból kimenekült ravaszdival van dolgunk, vagy olyannal, mely a vasat felesattantotta, de meg nem fogódott. Tudvalevőleg az ilyen annyira óvatossá lesz, hogy majdnem lehetetlen azt újra vasba csalni. Ugyanazon helyen semmiesetre se; hanem helyet és csalétket kell változtatni s azután a legcsábítóbb arkánomot: a vizeletet használni, a csalira néhány cseppet öntve. A vizeletet legegyszerűbb egy frissen lőtt rókából szerezni s legjobb az oly nőstényé, mely a bagzási idő alatt lövetett. Ha a rókában nem találunk vizeletet, szükségből jó a vízzel hígított róka-epe is. — A vas elhelyezése körül tudnivaló, hogy ha csak lehet, a vas rugójával mindig a szél irányával szemben álljon, mert a róka mindig szél ellen közeledik a fogóhelyhez. — Oly terepeken, hol sok a szárnyas-ragadozó és varju, esténként is meg kell vizsgálni a felállított vasakat az általános részben már ismertetett óvatos eljárás szerint — s az ily helyeken minden hajnalban be kell takarni a csalétket. A vizsgálsnál mindig meg kell tartani ugyanazon utat és sohasem szabad — erre újra figyelmeztetek! — ily alkalommal kiköpní, a pipát kivenni, szivarvéget vagy bármely tárgyat eldobni s hóállás esetén a visszamenetelnél ugyanazon nyomokat kell használni s ezeket a törvetőnek maga után vagy 60 lépésnyire elsöpörni szükséges. — Természetesen a felállított vas helyén valamely jelnek sohasem szabad hiányozni, nehogy kénytelenítve legyünk mindig egészen a vas közelébe jönni vagy utána keresni a vasnak. — A vasba került róka nagyobbrészt eleven marad, úgy, hogy harmincz eset közül alig fordul egyszer elő, hogy a róka kimulva találattnék. — A berlini vas rendesen a fejét fogja meg a rókának, vagy magasan a láb-szárát, a tányérvas ellenben mindig lábszárának alsó részét. — A rókára kitett vasat sohasem szabad rövidre kötni s oly vasakat kell választani, melyek nincsenek éles fogakkal ellátva s melyeken a kengyelek nem zárnak szoroson, hanem köztük körülbelül 3 $\frac{m}{m}$ nyílás marad, ha becsapódtak. Mert ha a róka lábai alsó részével, vagy a mi igen gyakori, körmeivel szorul a vasba, iszonyú dühbe jön s veszett ugrásokkal menekülni iparkodik szorult helyzetéből; ha tehát a vas éles és szoroson zár s ezenkívül rövidre is van kötve, úgy nagyon lehetséges, hogy a róka lábát levágja, ellenkező esetben megnyugszik sorsában s lassan valamely földött helyre iparkodik vonulni a vassal, hol azután meghuzódik s így várja be sorsát. Ha aztán másnap keresésére indulunk, kutya segélyével könnyen fogunk reá akadni. Már voltak esetek, hogy a róka így nyolcz napig is elült a vasban, daczára annak, hogy csak egy körmével volt a vasba szorulva. Mondják, hogy ha a vas meg van kötve, vagy ha éles fogú s a rókának nagy fájdalmakat okoz, s ebből nem tud másképp szabadulni: elszántan leharapja a lábát s így

menekszik el. — Bár nem akarom e tényt kétségbe vonni, mégis valószínűbbnek tartom, hogy az így talált lábat nem a róka harapta le, hanem a szorosán záró és éles vas vágta el, midőn becsapódott. — A csapóvasak praktikus megválasztására nézve a következőket mondja egy tapasztalt törvető: „A csapóvasakat jól meg kell választani s óva intem vadásztársaimat, nehogy kicsi vasakat használjanak rókafogásra, mert ezek csak ritkán, vagy sohasem birják a rókát derékon megfogni s akkor csak bosszúság éri az embert.“ És ez tökéletesen igaz. Nem ajánlhatni tehát eléggé a nagy vasakat, még a berlini vastórnel is nagyobbakat, ha lehet, mert az ilyenek a rókának a nyakát vagy sok esetben a derekát fogják meg s azért, ha ilyeneket használunk, csak rókát és nem láb-szárakat fogunk. — A *szagtalanítók és csali-falatokat illetőleg*, már az általános részben ismertettekén kívül még számtalan van, melyek összeírása egész könyvet enne ki. Ezek közül *Belházy Jenő* szerint*) leggyakrabban használtatnak a rókánál a következők:

a) *Mindenütt, de leginkább erdőtlen szabad mezőkön sikerrel alkalmazható szagtalanító szerek*: 45 gr. friss, még ki nem olvasztott libazsír, annak hiányában pedig friss vízben kimosott sótlan zsír és 1 gr. *Foenum graecum*, 8 gr. friss zöld csucsorhéj (*Solanum Dulca mare*. Mäuseholz) melyet a felső szürke héj (*Epidermis*) eltávolítása után a csucsor nevű növényből homokkal jól kisürott késsel levakarunk. 1 gr. fehér hagyma, $\frac{1}{2}$ evőkanállal egy tiszta vászondarabba tett friss lóganajból csavart nedv. — 62 gr. zsír, mely a juhcsontok főzésénél a vízre felszál, 8 gr. rákvaj, mely mindig frissen a következőképp készítenőd: Két rákot jól megfőzünk egy új cserépfazékban, azután meleg vízzel kimosott mozsárban péppé törjük. E pépet tyúktojás nagyságú friss sótlan vajjal egy új köcsögbe téve, addig sütjük szénparázs fölött, míg szép vörössé lesz. Végtére tiszta vászondarabon keresztül nyomjuk egy új csuprocskába. — E rákvajból 8 gr.-ot a forróvízzel kimosott köcsögbe teszünk, hová jön egyszersmind a fent meghatározott libazsír-mennyiség is kockákba vágva és felolvasztva, s az egész szénparázs fölött egy fácskával folyton keverjük. Ezután betesszük még folytonos kavarással mellett a többi fentjelzett szereket és az egész szénparázs fölött sütjük. Vigyáznunk kell azonban arra, hogy a kenőcs oda ne égjen. Miután a forró kenőcs már kihűlt, tiszta vászondarabon keresztül új csuprocskába szűrve hűvös helyre tesszük, ahol egy évig is jó minőségben marad. Ezen óvszabályok a többi kenőcsök készítésénél is szemelött tartandók.

b) *Mindenütt, de leginkább lombos erdőben és réten alkalmazható szagtalanító szer*: 250 gr. sótlan libazsír, vagy pedig sótlan friss vaj 1 kanállal. Azután elvesszük a köcsögöt a tűzről, beleteszünk ánizst és kámfort, s addig kavargatjuk az egész szénparázs fölött egy fácskával, míg egy kissé kihűl. Ezután átszűrjük tiszta vászongyöngyön egy pléhedénybe és bekötve hólyaggal, hűvös helyre tesszük.

c) *A csupán erdei és fekete fenyőerdőben használható szagtalanító szer*: 125 gr. libazsír vagy vaj, 8 gr. csucsorhéj, 4 gr. violagyökér, 1 tetőzve mért kanállal fiatal erdei vagy jegenyefa rügy. A keveréket szénparázon addig

*) „Vadászati ismeretek kézikönyve“, I. kötet, pag. 179—180.

sütjük, míg barna színt nem kap, ezután a tűzről élvéve $2\frac{1}{2}$ gr. durván tört kámmal kavargatjuk össze s úgy kezeljük, mint az előbbi kenőcsöket.

d) Szagtalanító szerek, amelyek csak vontató falatoknál és akkor alkalmazhatók, ha az előbbi szerek készítéséhez már nincs időnk. Ilyenek:

a) a friss és a napon teljesen kiszáradt lóganaj, a melylyel a fogószerszámot és a fogásra kiszemelt helyet szagtalanítjuk;

b) a megfogott rókából nyert vizelet, a melyet egy tiszta palackban viaszkkal elzárva tartunk. E vizelettel a fogó körüli helyet megfecskenedezve, igen jól szagtalaníthatjuk, csakhogy e vizelet csak frissen alkalmazható;

c) 62 gr. tört Myrha, 62 gr. fehér viasz, $\frac{1}{4}$ gr. tört kámm, 45 gr. apróra vágott fehér hagyma, 45 gr. friss, sőtlan vaj. Az egész keveréket, a a kámm kivételével, megfőzzük s amikor már barna színű lett, a tűztől elvesszük s a kámmot belekevervén, jól elzárva hűvös helyre tesszük.

d) a tisztára csiszolt vasakat friss lóvizelettel is lehet szagtalanítani;

e) épp úgy szagtalaníthatók a vasak a Jánosolaj és a csucor vízből álló keverékkel is.

f) A vasak tengeri nyúl-ganajjal is szagtalaníthatók, csakhogy akkor a tengeri nyúl vontató falatként használandó.

g) Párolt (destilált) cserebogarakat összekeverünk kevés ánizsolajjal és e kenőccsel bekenjük a fogóvasakat. A fogóhelyek bejárásánál, valamint a vontató falatok alkalmazásánál, szükséges csizmánk talpát friss erdei avagy jegenyefenyő-rügygyel erősen bedörzsölni, miáltal nyomunkat szagtalanítjuk. E célra előnyvel alkalmazható a heringlé is, úgyszintén a Zeiler-féle róka szagtalanító kenőcs, mely Zeiler Lipótnál, Bisambergben (u. p. Korneuburg) Alsó-Ausztriában kapható. — — A mesterséges szimatokra vonatkozólag kétségtelen és én is vallom, hogy azokkal úgyszólván kivétel nélkül sikert lehet elérni. A legtöbb mesterséges szimat gyógyszer-tárakból eredő kutyvalék, mely úgy részeiben, mint a maga egészében teljesen ismeretlen a róka előtt és vonzerejét csupán erős szagánál fogva gyakorolja. Eleinte ennek a vonzó tulajdonságnak varázs-erőt tulajdonítottak, melyet nem a szimatból eredő szagoknak, hanem valami láthatatlan erőnek tartottak. Voltak egyesek, akik a szimatok vonzóerejét a róka ivarszerű kéjvágyában, mások pedig a róka éhségében vélték. Mindkét esetben számításba kellett venni a róka nagy elővigyázatát, mert volt és van eset reá, hogy még a neki máskülönbben kedves, sőt csemegéül szolgáló falatot sem vette fel. Éppugy nem egyszer tapasztaltam, hogy egy, a róka váltójára helyezett husdarab némelykor napokig ott heverhet, anélkül, hogy a róka azt felvenné, bár — mint azt a körülfekvő nyomokból nem egyszer megállapíthattam — naponta körüljárta a falatot. Ha azonban ugyanezt a falatot például egy trágyadombra dobjuk, úgy a róka levetkezi elővigyázatosságát és bátran fog hozzá annak elfogyasztásához. Ennek magyarázata tapasztalataim szerint az, hogy az első esetben megérzi azon az emberi kéz szagát, a mit a második esetben a trágyadomb bűzössége már alaposan ellensúlyoz. Nem egyszer tapasztaltam, hogy a róka által megölt vadnak, a kezeimmel vagy akár csak a czizmámmal való érintése elég volt ahhoz, hogy zsákmányától végkép elriasszam; de mi több, még környékét is hosszú időn át kerülte.

Mindenesetre sok tapasztalat és megfigyelés kell hozzá, míg az ember kitanulja ennek a ravasz kópénak minden fortélyát, mert ki hinné, hogy vannak a rókák között még ingyenczek is, melyek csak bizonyos falatokat szednek fel s éppen csak a frissen legyilkolt vadat találják megfelelőnek. Egy ilyen elkényeztetett öreg urat nem lehet egykönnyen megtéveszteni; ennek a számára tehát olyan falatot kell kitalálni, melyet ő értelmetlannak ismer s melyhez ennél fogva bizalommal közeledik. Én nem tudom eléggé ajánlani vadásztársaimnak, hogy akár méreggel, akár csapóvassal kívánnak a vörös gárdának ártani, a csalfalatokat mindig ugyanazon szimattal impregnálják, mint a minőkkel a korábban időnként elszórt falatokat készítették. Mert elriasztott rókákat abban a vadászidényben többé nem sikerül hurokra keríteni és csupán csak egy mód van, hogy ilyen elriasztott rókáknak bizalmatlanságát eloszlássuk s ez egy jól megválasztott hely a csalfalatok kitevésére, melyet hosszú időn át változatlanul fentartunk s melyet mindig egy és ugyanazon szimattal látunk el. Eleinte ugyan teljesen ignorálja a róka ezt a helyet, de később mindig bizalmasabb lesz hozzá, míg végre mégis ott marad.*) — *A vadászatilag véghezvitt rókapusztításnak* egyik leginkább gyakorolt neme a *tacskóval való kiugratás*. Ehhez alkalmas kutya kell, vagyis olyan eb, mely nemcsak ugatja, hanem meg is meri támadni a rókát, anélkül, hogy mindjárt megölné azt. A gyilkos természetű, túlmérges tacskó tehát erre a célra nem alkalmas, ép úgy a folyton helyhangokat adó, ugatásával a vadat lekötő, de azt kellőleg nem szorító tacskó sem; az ilyen a kiásásnál tehet jó szolgálatot, de rókaugratásra nem való. Ellenben egy jó tacskó többet ér 100 énekes tacskónál; csak hogy igazi jó ugrató-tacskóra igen nehéz szert tenni és nem is sok van. Ennek tulajdonítható, hogy sok vadász — a temérdek sikertelenség folytán is, persze — el sem akarja hinni, hogy léteznek oly eb, mely a rókát odujából előhozni (kihajtani) képes volna, ha csak megölve nem, mint ahogy a foxik szokták. Hanem tagadhatatlan, hogy némelyik emeletes, régi oduból a legjobb tacskó se képes a ravaszdit lövés alá kihozni; viszont némelyik rókával éppen nem bír a tacskó, bármily bátor és kitartó támadó legyen is különben. Szóval megállapíthatjuk, hogy léteznek oly rókák, melyeket kihajtani nem lehet és pedig vagy a terepviszonyok s egyéb körülményeknél fogva, melyek a földalatti aziliummal állnak szoros összefüggésben, vagy pedig, mert a róka biztos mencsvárát elhagyni egyáltalában nem akarja, akármilyen nyugtalanító hajszában részesül is. Azonban a vadász ügyessége sokszor eredményes befolyással lehet a hajszára, ha t. i. ért az ebek dirigálásához, a mi különben nagyon egyszerű. Ha ugyanis a koma hosszabb zaklatás után se ugranék ki s az eb mindig ugyanazon helyen ugatja, akkor czélszerű az előjövő ebet mindig más rókafolyóson át bocsájtani a mencsvár sánczai közé, mert az által, hogy az eb mindig más oldalról támad, könnyebben kényszerítheti a makacs vadat odvának elhagyására. Néha azzal is sikerült a rókát helyéből kimozdítani, ha azon hely fölött, hol a róka az eb tartós helybenugatásából következtetve, megfeküdt: erős dobogást viszünk véghez, csákánynyal, ásóval tartósan ütögetjük a talajt. Ha ez sem használ, akkor az utolsó fortélyhoz kell folyamodnunk, a mely ugyan elég unal-

*) *Vadászlap.*

mas, de sokszor beválik. Az ebet ugyanis pórásra fűzzük, azután pedig teljes csendben jó $\frac{3}{4}$ óráig őrt állunk a rókavárnál. A róka távozást sejtve, másrészt pedig félvén egy újabb támadás eshetőségétől, a csendet felhasználva előbujik (ha előbujik!). — Ha ez a fortély se vezetne sikerre, akkor csakugyan nincs más hátra, mint a rókát vagy kiásni, vagy pedig *durrantóval* kergetni ki odujából. Ez a módszer különben csalhatatlan; száz eset közül 99-szer *biztos* sikert érhetni el vele. Miért is, a kinek nincs érzéke a tacsokzáshoz, vagy nincs jó ugrató kutyája, avagy végre, mert a kiásásban sem leli örömét és mégis biztos eredményt akar elérni, annak bátran ajánlhatom ezt az általam sokszorosan kipróbált, csalhatatlan módszert, a mely különben a mily sikeres, épp oly egyszerű is a maga nemében. A *durrantó* nem áll másból, mint egy puskaporrall megtöltött, jól eldugaszolt s a gyújtó-lyukon át felkanóczozott 16-os patronból. Ezt a következőképp készítjük el a használatra: Mindenekelőtte (már használt

A GÖRÉNY.

patront véve) a gyutacsot távolítjuk el belőle, azután a gyújtólyukon át a kanóczot bevezetve a patronon áthuzzuk s a patron bedugására szolgáló parafadugaszon is átvezetve, egy kis keresztbekötött fácska segélyével abban megerősítjük. Ezután megtöltjük a patronót komisz lőporral (legalább is 10 gramm legyen benne), úgy, hogy a kanócz függőlyesen a lőporoszlop közepén álljon; majd a kanóczot meghúzva, a felszerelt patronót szorosan bedugaszoljuk s ezzel kész a „*durrantó*“. Csak

arra kell ügyelni, hogy a dugasz a lőpor-oszlopot *érje* és szorosan tartsa; ellenesetben a gyújtólyukon át sok lőpor kihullanék. — Ha most már használni akarjuk a *durrantó*t, ez úgy történik, hogy egy lehető hosszú és hajlékony *villás* ág segélyével betoljuk azt a rókalyukba oly mélyen, a milyen mélyen csak lehet (miközben a kanóczot valamely segédkező egyén feszesen tartja), azután pedig a puskásokat figyelemre intve a kanóczot meggyújtjuk s abban a pillanatban el is ugrunk az odutól. A másik perczen egy tompa dördülés fog hallatszani s majdnem ugyanabban a pillanatban a róka ész nélkül rohan elő. . . Ha netán valami ősrégi emeletes rókavárral lenne dolgunk, akkor czélszerű *egyszerre két*, sőt ha sok a bejárás, 3 *durrantó*t *vezényszóra* felrobbantani (a kanóczot meggyújtani), természetesen mindenik patronót más lyukba elhelyezve, miért is annyi felszerelt patronót viszünk magunkkal, a mennyi bőven elég a tervbevett rókalyukakhoz. Itt figyelmeztetek arra, hogy

néha sok baj van a kanócz impregnálásával a biztos sülés rovására; azért használat előtt ajánlatos azt kipróbálni s biztos, villámszerű égéséről meggyőződni, nehogy kint a tetthelyen kudarcot valljunk véle. Én mindig vastag spárgát használok e célra, de mindemellett olyant, mely a patron gyújtólyukában könnyesen mozog, nem szorul, és petroleummal s kátránnyal itatom be egész végtében. Egyébiránt, akinek van valami gyógyszerész ismerőse, kérjen attól tanácsot a helyes impregnálásra vonatkozólag, mely esetben sok bosszúságtól mentheti meg magát. És itt még megjegyzem, hogy a kanócznak legalább is *két méter* hosszúnak kell lenni. Legalkalmasab idő a róka kiugratására (akár tacsskóval, akár durrantóval akarjuk azt véghezvinni) a február hónap, a mikor a rókák háztűznézőbe járnak. Tartós tél után egész márczius hó folyamán jól ugrik a róka, sőt kivételesen április hó eleje is alkalmas az ugratásra. A bagzási idő alatt a rókák közt igen élénk mozgalom fejlődik ki. A szukák gyakran több kan által kísérve, oduba vonulnak, a fölös kanok pedig pár után kószálva, nagy mozgékonytságot fejtenek ki és messzire elkalandoznak eredeti tartózkodási helyüktől, minek következtében sok elhagyott régi rókavár egyszerre csak vendéget kap, miért is a koslatás idejében az ismert rókalyukakat rövid időnként vizsgálat alá kell venni. A lakottakat aztán a délelőtti órákban látogatjuk meg tacskozás vagy durrantóval való rókaugratás végett; csak megelőzőleg, ha lehet, a rókalyukak környékét hajtassuk meg, hogy az esetleg kint lévő ravaszdiak sáncaik közé meneküljenek, honnan a messziről jött vendégeket a koslatási idő elején igen könnyen kaphatjuk ki, mert az éppen elfoglalt, tán eddig nem is ismert idegen lakásban, a kellő tájékozottság hiányában is egyrészt, nem érezvén magukat kellő biztonságban a kósza jövevények, támadáskor már azon melegében iparkodnak a gyanús szállást elhagyni. Többnyire így történik ez akkor is, ha valamely odúban meghuzódott rókaszukával több kant találunk együtt, a mi nagy rókaállomány mellett gyakran megesik. Később, ha az anyaróka már megkölykezett, a kiugratás nem igen sikerül, mert a rókamama inkább kész élet-halál harczot vívni féltett kölykei védelmében, mintsem hogy a menekülést választaná, sőt nem ritkán a durrantóval sem mozdítható ki helyéből és ily esetben csak kiásás által lehet hozzá s kölykeihez jutni. — Gyakran előfordul, hogy a nagyon megháborgatott, de ki nem ásott róka, kölykeit a szántóföldek közt kotort ideiglenes oduba czipeli; azért ha valamely előbb lakott odú hirtelen kiürülését tapasztaljuk, a környékét tüzetes vizsgálat alá kell venni a hevenyészett rókátanya fölfedezése céljából, melyből aztán a beste familiát könnyű szerrel kikaphatjuk. Csak ügyelni kell arra, hogy olyankor támadjuk meg a rókavárat, amidőn a anyaróka is bent tartózkodik, ellenesetben békén kell hagyni a kis bestiákat; azonban az anyaróka megkerítése céljából csapóvasat állítunk az odúba s annak bejárata elé. Ha aztán az öreg szuka áldozatul esett — többnyire már az első éjszakán — a fiatalokat kiáshatjuk, vagy pedig fogas tacszkókat eresztünk rájuk. *) — — *A róka kiásása* csak olyan helyen történhetik, a hol a talaj az ásást megengedi. Hogy mely ponton kezdjünk ásni, azt a

*) A fias róka rendszeren többé-kevésbé összemarja a tacszkót, miért is a sebek kimosásához (és itatáshoz) friss víz (és kötszerek) nélkül sohasem szabad tacskozásra indulni.

tacskó csaholása jelzi; a föld felszínén ugyanis egész biztonsággal megállapíthatjuk a pontot, ahol a tacskó állóra csahol. — A kiásáshoz nem fogas, de mindemellett bátor, jól csaholó és a róka előtt szivósan fekvő eb szükséges. A kiásást vadásziaság szempontjából csak akkor vesszük igénybe, ha máskép (tacskó, durrantó) a beste fajzatot hatalmunkba nem keríthetjük, avagy kis kölykekről van szó. Mielőtt tehát a kiásáshoz fognánk, a durrantót alkalmazzuk, esetleg tacskóval próbálkozunk egy darabig s csak aztán fogunk az ásáshoz. Mindezekelőtt a puskások a lyukakat állják el, azután pedig a tacskót bebocsájtuk a katlanba s azzal a vadászat intézője figyelmét a tacskó munkájára fordítja. Ha aztán a „helyhangok“ (egy helyben való ugatás) tartósan ugyanazon helyen hangzanak, jeléül, hogy a tacskó a rókát megállította, lábunkkal erősen dobogni kezdünk, hogy a róka esetleg még beljebb húzódjék a lármára (a folyosó végéhez), hozzáfoghatunk a kiásáshoz. El célból egy, vagy másfél lépés széles és két lépés hosszú árkot ásatunk, lehetőleg úgy, hogy ez az árok a tacskó s a sarokba szorult róka közé essék. A midőn már az ásással a folyosóhoz közeledünk, vigyáznunk kell arra, hogy az ásóval vagy lapáttal az ebben kárt ne tegyünk, azt meg ne sértsük, amire a kiásást végző egyéneket állandóan figyelmeztetjük. — A munka addig folytatódik, míg a folyosót megnyitnunk sikerült, akkor a rókát közvetlenül a rókafogóval kihúzzuk, vagy pedig, ha jól nem férnénk hozzá, előbb a horoggal kiljebb húzzuk s azután alkalmazzuk a fogót, majd pedig a segédkezők bottal agyonverik a horogra került bestiát. A halálos ítélet végrehajtása után az odút ismételten átkeresztetjük az ebekkel s ha a tacskók ismét rókára akadnak, az előbbi eljárást az elején kezdjük; végre a végleszámolás után a rókavár helyreállításához fogunk: a folyosót azon a helyen, a hol árkot ástunk, fával és rőzsével áthidaljuk (beboltozzuk) s a kiemelt földet ráborítjuk. Ezáltal a rókaaziliumot jövőre is lakhatóvá tesszük a jövevények számára, melyek (kivált a fiatalok) sokszor elfoglalják az ily lakatlan rókaodúkat. *) Itt megjegyzem hogy szeles, esős, hűvös időben, hózivatarok alkalmával rendesen odvában szokott tartózkodni a róka, ellenben verőfényes napokon többnyire kint tanyázik — eltekintve a fias rókától, mely nappal nem igen hagyja el aprós csimotáit. Néha megesisik, hogy ránk esteledik az idő, mielőtt végezhetünk volna a kiásással, avagy mielőtt a rókát sikerült volna más módon kikapnunk. Ez esetben vagy csapóvasakat állítunk fel a szokott módon, vagy pedig mélyen a lyukakba karókat, ágakat dugunk be s ezt addig folytatjuk, míg a lyukak megtelnek s ekként az odúkat elzárjuk. Ennek folytán a ravaszdi egy éjszakán át nem képes kiásni magát s másnap talán jobb eséllyel próbálkozhatunk rája. — A kiugratásnak — mint említém — február, márczius (legfőbbként február hava), a kiásásnak április és május hava a szezonja. Azok az odúk, a melyekben rókák tanyáznak, bejáratuknál friss földkotrásokról s az ott található nyomokról ismerhetők föl. Ha a csimoták még igen aprók, azt a főbejáratnál a legyek mozgalma is elárulja, hogy abban rókakölykek vannak; de következtetni lehet abból is, hogy csak a vén szülők nyomait találjuk ilyenkor. Később, mikor már,

*) A róka kiásásánál használatos szerszámok: a fogó és kampó (horog), minden csapdagyárosnál beszerezhető, esetleg rajz után minden kovács elkészíti.

annyira megerősödtek, hogy szép napos időben az odú elé kibújnak s ott egymással hanczurozhatnak: legfőbb ideje kiásásuknak s azt tovább halasztani nem lehet. Megismerhetni azokat a rókalyukakat, a melyekben már nagyocska rókafiak tanyáznak arról, hogy a főbejáratot többnyire sok légy lepi s ily helyen szúnyog is több van, továbbá arról a nagy dögszagról, mely a lyukból kiárad, mit a prédák maradványai okoznak. — A róka odúit különböző helyeken szokta ugyan készíteni, de legtöbbször az erdő szélére, árkok partjába, sőt a mezőn is és ott, ahol könnyebb annak kikotrása, amire a pagonyok bejárása alkalmával figyelemmel kell lenni. — A rókapusztításnak állítólag igen biztos módja a friss marhabél-vonszalékkal való előcsalogatás. Erről dr. Kaufmann Ernő a következő ismertetést közli.*) „Ha az igazi vadász a rókát még oly nagy távolban pillantja is meg, még akkor is a puskához kap, ha nincsen is

nála puska, vagyis bizonyosan ösztönszerű kémozdulattal elárulja, hogy szórnyen nagy kedve volna a komát „üdvözölni.“ — Pedig gyakran vagyunk olyan helyzetben, hogy puska, még pedig töltött puska van a kezünkben és még sem vagyunk arra disponálva, hogy a rókát, mely különben egészen kedvező távolságra jutott hozzánk, egy sikeres lövéssel köszönthetnénk. Ez az eset a szalonkalesen szokott előfordulni, midőn puskánk apró, többnyire 14-es vagy 12-es söréttel van töltve, melylyel ha a rókára rá lövünk is, az esetek többségében csupán a kedvét rontjuk el egy időre. Meg kell tehát ezt a bosszantó eshetőséget előzünk s a rókát, ha tartózkodását a leshely környékén csak gyanítjuk is, még a szalonkahúzás előtt kell lövésre csalnunk, hogy így megjelenésére elkészülve, a neki való lövéssel rendelkezessünk. A róka kicsalása az általam már néhányszor sikeresen alkalmazott módon nemcsak hogy igen könnyű, hanem egyuttal rendkívül élvezetes és biztos is. — Készítettem e czélból egy lapos eliptikus, jól záró bádogszelenczét, mely jobboldali kabátzsebembe éppen belefér. Ebbe a szelenczébe a mészárostól hozott, körülbelül másfél vagy két méter hosszú és kifordított marhabelet csomagolok, előbb azonban a bél közepére zsineget kötök, melyen egy kis hurkot hagyok. Legjobb e czélra a marhának vastag bele, vagyis az úgynevezett hurkabél, mivel ez rendkívül erős és szívós s több napon át is használható. Ez a bél a szelenczébe lesz elhelyezve s légmentesen elzárva a kabátom zsebébe jön; így még a velem együtt kivonuló társak sem tudják, hogy a zsebemben csalétek van, még akkor sem, ha a marhabél már némi szagot kapott is. Egy darab két méter hosszú erős zsineg, melynek a végére egy zárókapocs (karabiner) van erősítve, kiegészíti a

*) *Vadászlap*, 1892. pag. 130.

csalétek-készüléket. Már most a szalonkahúzásra egy órával előbb indulok a kívánt időnél s a mint a szintérre érek, első dolgom a légáramlat pontos megállapítása. Ha a róka tartózkodási helyét csak körülbelül is gyanítom, úgy az atyafit nagyon könnyen kicsalom a tisztásra, mert a róka a szalonkahúzás idejében, különösen annak vége felé, már a délutáni órákban ébren és munkában van. Kiveszem most a belet a szelenczéből, a rákötött zsinag hurokjába akasztom a vonózsineg zárkapcsát s a gyanús terület szélfölötti oldalán végighúzom a belet a gyepen, vagy esetleg a gyalogjárón, hogy a fűre, vagy az útra tapadt bélnedvesség szagát a légáramlat a rókalakta sűrűbe vigye, mi mellett lehető gyorsan haladok azon pontig, melyet elállásom helyéül már előre kitűztem. Itt a belet ledobom a tisztásra magam előtt mintegy 30—40 lépésnyire s most jól elrejtőzve várom a jó szerencsét. Ha a róka a szél alatt a bélhúzás által előidézett csalóút irányában nem valami nagyon távol tartózkodik, úgy azt mihamar szemre fogjuk kapni, mert ha esetleg tőlünk távolabb jutna is ki a csalóútra, nagy gyorsasággal és szaglászva fog a szimaton felénk közeledni, miközben annyira megfélemedezik magáról, hogy még közvetlen közelünkben sem hagyja magát élénk szimatolásában megzavartatni. Ez a körülmény teszi szükségessé, hogy a bél húzásával igen gyorsan, de lehetőleg zajtalanul — főleg ha ketten vagyunk — szóltanul haladjunk a kitűzött rejtek felé s ott azonnal álljunk el, mivel ha a róka esetleg a szél alatt közel tartózkodik, még mielőtt elrejtőztünk volna, gyorsan felénk közeledik a hátunk mögött s így bennünket észrevéve, tervünket meghiúsíthatja. Néha az is gesegik, hogy a róka a sűrűből éppen állásunknak tart; ha ilyenkor mozdulatlanul maradunk, mégis csak kilábal a csalétekhez a tisztásra s itt könnyen leteríthető. — A leírt rókavadászat csakugyan „alkalminak“ mondható, amennyiben a szalonkalessel igen czélszerűen kapcsolható egybe, de még ezen időn túl is egész május hó végéig, midőn az anya-rókák kölykeiket tanítani kezdik: szép eredményeket érhetünk el általa, míg később mikor az egér- és madár-állomány már felszaporodott, nem számíthatunk nagyobb eredményre.“ — — A löfegyverrel eszközölhető rókapusztításoknak egyike a legszokottabb s egyszersmind legérdekesebb módja a les. Rókalesre az év minden szakában vállalkozhatunk, ha a ravaszdinak pagonyunkban való biztos tartózkodásáról, avagy pedig rendszeres ki s beváltásáról meggyőződést szereztünk magunknak, amennyiben a kártékonnyaktól megtisztított területen csupán taláalomra való lesállásnak semmi értelme sincs. — Természetesen rókalesen a lehető legjobb fődöző helyet kell választani, mert a szemes orvrad, mely folytonos szimatolással közeledik s erősen szemre vesz minden gyanúsnak tetsző tárgyat, hamar észreveszi a puszkást s idejében elszelel a veszélyes közelségből. Egyik fődolog tehát a jól fedő leshely, például árokban, mélyedésben elől bokorral stb. Tó mellett a legnagyobb szükségből válasszon állást a puszkás s aztán kerüljön ám minden élénkebb mozgást, ha a róka éleslátását el akarja kerülni. — A jó leshelyen kívül igen fontos tényező még az alkalmas széljárás, a mi nélkül a rókával szemben boldogulni

teljes lehetetlenség, mert már beláthatlan távoból megorrontja a puskást. Tehát amerről a rókát várjuk, a szelet is onnan kell kapnunk. — A róka, mint afféle félős s emellett felette óvatos jószág, ki s bevonulásai alkalmával ugyan lehetőleg jól fedő helyeken szokott átlappangani, estenden azonban e tekintetben kevesebb elővigyázatot fejt ki, úgy hogy kisebb tisztásokon is átvált, vagy régi utakat, nyúlcsapásokat használ, hanem többnyire lopózkodva jár-keel. Azonban bármennyire iparkodik is láthatatlanná, feltűnővé tenni magát, a szemes mátyás-madár és kivált a fekete rigó figyelmét mégsem kerülheti el, ha azok a közelben vannak; miért is a mátyás harsolását, vagy a rigó vészkiáltásait esetről-esetre tanácsos figyelemmel kísérni, mert e madarak zajongása gyakran a ravaszdi közeledését jelentheti és így fogadására készen lehetünk. Különben is rókalesen sarkalatos elv lévén a folytonos szemlélődés és figyelem, a madarak figyelmeztető szava nélkül is folyton tettekészen várakozunk helyünkön, mert néha az óhajtvá várt szerencsés pillanat, csakis egy pillanat, melyet ha villámgyorsan felhasználni elmulasztottunk, üthetjük aztán a koma nyomát. — Reggeli rókaleseknél nem-szükséges oly nagy óvatosságot kifejteni, mint esteli lesek alkalmával, föltéve, ha a szél iránya kedvező. A hajnali sötétség azonban nemcsak a vadásznak, hanem a rókának is kedvez, mert igaz ugyan, hogy hajnalban még ha fedezetlen helyen áll is a puskás, a *nyugodtan* álló vadászt nem igen veszi észre a róka, viszont az is igaz, hogy a hajnali sötétségben akárhányszor a vadász is csak akkor pillantja meg a mindig résen levő ravaszdit, midőn az villámgyorsan megfordulva a sűrűbe vágja magát. Ennyit a lesről; csak még megjegyzem, hogy a rókalyuknál való les hivatásos vadásznál nem indokolt, mert az odúk lakosainak alapos kipusztítására sokkal biztosabb módok állanak rendelkezésére a bizonytalan leseknel, ha csak az esetleg elvadt kan-róka megkerítése nem czéloztatik; fiatal rókáknak a lyuk szájánál való ellövöldözése diletáns időöltés. Rendszeres vadászás mellett lyukból kijáró rókáknál (fiatal rókák) nem lehet szó, mert az apróvad állományának biztonsága a kártékony csimoták mielőbbi elpusztítását követeli. — Némelyek a rókales esélyének biztosítására a házi szárnyasok hangjainak utánzását ajánlják és főleg az egér czinczogását állítják a rókára nézve a legvonzóbb csalogatónak. Hogy némelykor ily módon is lehet sikert elérni, azt magam is tapasztaltam, de sok sikertelenségben is volt részem a baromfi-hangsalikkal; hanem a *nyúlstrás* utánzása igen gyakran kitűnő csalogatási szernek bizonyult. Sok sikerrel alkalmaztam élő nőstény rókákat is csalogatóul, mely célra régebben mindig volt egy általam felnevelt szelíd rókám, melyet a rókakoslatás idejében, midőn tüzelni kezdett — rókajárta helyen az erdőben kikötvén, éjjen át néha sikerült nekem mellette, magas lesből, két kan rókát is elejtenem. Az ily csalíróka ugyanis részint ugatásával, részint pedig szagával a környéken levő kan rókákat okvetlen magához csalta. Természetesen ilyen csali vadászatra mindig holdvilágos éjeket választottam és lehetőleg hóállásos időt, mert hótlan időben igen nehéz a rókát a sötét talajon meglátni s még nehezebb biztos lövést tenni rá. — A *nyúlstrás utánzása* majdnem oly biztosan célhoz vezet, mint az eleven rókacsali. Ujabban e célra könnyen kezelhető csalogató-sípokat készítenek, melyekkel igen jól lehet a nyúl sirását

utánozni — és az ilyen sípok segélyével télidőben, a nap minden szakában lehet rókára vadászni, de folyton szél ellen járva és lassan egyik sűrűből a másikba váltva át. Alkalmas helyen aztán megállapodunk s háromszor-négyszer e sípon a nyúl sírását utánozzuk (némelyek a szájukkal ügyesebben tudják ezt) s várunk pár pillanatig, azután ismételjük a hívást s lőkész helyzetbe téve magunkat, 5—10 perczig nem hagyjuk el helyünket. Ha róka van a közelben, rendszeren nem sokáig kell várakoznunk, mert kivált a fiatal rókák meggondolatlanul rohanva jönnek; egyes tapasztalt öreg rókák azonban nagyon is meggondolva, sőt leírhatlan elővigyázattal *kúszva* közelítenek s csak hosszabb időközben érkeznek be; azért nem szabad hívás után mindjárt helyet változtatni a vadásznak. Olyan eset is előadja magát, hogy a róka megjelenik ugyan a hívásra, de lövés alá semmiképp be nem csalható, 80—100 lépésben körbe jár, megmegáll és figyel, de közelebb nem jön. Megezik az is, hogy a róka oly irányból közeledik, melyből egyáltalában nem vártuk volna, teszem például mikor hátulról lopózik be, a mi igen gyakori eset, mely okból nem csak szemünkkel, de fülünkkel is nagy figyelmet kell kifejtenuünk. — *Diesel* könyvében a rókacsalogatására vonatkozólag (idézetben) a következő utasításokat s tapasztalati adatokat találjuk (pag. 327.) följegyezve: „A rókacsalogatásra a legalkalmasabb idő a késő ősz és kora tavasz, napos, szélcsendes dél, kora reggel és holdvilágos est. Olyan állabban, hol rókák vannak (gyalogutakon, mezei utakon, mesgyéken, hol hangyabolyokra, határkövekre stb. szokta látogató jegyét letenni ürülékéről vagy friss havon csapájáról, jelenléte könnyen konstataálható), már előre készítsünk kellő fedezetet és szabad kilátást nyújtó leshelyet, melyhez óvatosan odaacserkelve, mielőtt a csalogatáshoz kezdenénk, maradjunk egy negyed óráig nyugodtan. Hogy ruházatunk ne üssön el feltűnően a friss hó színétől ajánlatos a kabát fölé inget venni, vagy lepedőt teríteni. — Mielőtt a csalogatáshoz kezdenénk, nézzünk figyelmesen körül s kezdetben halkán, később hangosabban de mindig hosszabb szüneteket tartva fújjunk a csalsípba. A csalogatást otthon — de sohasem a pagonyban — kevés gyakorlással hamar el lehet sajátítani. — Ha a hely alkalmas és a róka biztonságban hiszi magát, akkor néha, mint az őzbak, a csalsípra, villámgyorsan szalad a puskás felé; máskor folyton neszelve megkerüli a helyet, ahonnan a hangot hallotta, s ha semmi gyanúsat sem vett észre, lopva közeledik a vadászhoz. — Arról sem szabad megfeledkezni, hogy mihelyt a róka neszelni kezd, hagyjunk fel a hívogatóssal s csak akkor hallassunk egy pár elhaló, markunkkal tompított hangot, ha nem látszik érdeklődni s tovább akar osonni. A rókának mozdulataiból látni lehet, vajjon közelebb fog-e jönni, vagy kénytelenítve vagyunk nagyobb távolságból lőni rá, miért is ajánlatos ily kirándulásra vegyes csövű puskával menni, hogy a golyós csőből, a rókát nagyobb távolságból is biztosan üdvözölhessük. Szabály az, hogy helyünket ne hagyjuk el nagyon hamar és tovább csalogassuk, mint az őzbak csalogatásánál Este, azon időben, midőn a róka el akarja hagyni vagy elhagyja kotorekát, illetve az erdőt, hol rókát gyanítunk, bárhol lehet csalogatni; sűrű karóerdőben s napos lejtőkön legtöbb eredményt várhatunk.“ — A rókacsalogató csalsíp hangjára nem csak a ravaszdi, de nyest, menyét, macska, kutya, görény, varjú,

szarka, sőt sas és mindenféle ragadozómadár is gyakran lövésre jön, miért is nem csak a róka, hanem más kártékony dúvad és a szárnyas-kártevők pusztításánál is kitűnő segédeszköz a csalsíp. — — A róka lesvadászatára vonatkozólag nem hagyhatom említés nélkül azt a szokását a ravaszdinak, hogy az őt védő sűrűséget ugyanazon az úton hagyja el, melyen este rablótjárja elindul. Ha tehát őszkor vagy tél elején ilyen helyet fürkésztünk ki, akkor ott épp oly biztonsággal lehet esti leseken rókára várni, mint akár a nyúlra, mely a legeléshez vezető utját rendszeren be szokta tartani. — A rókának épp úgy, mint a hasznos vadnak — hogy a kemény hidegnek képes legyen ellentállni — téli időben több táplálékra van szüksége, miért is ilyenkor nappal is jár préda után. Gyakran lehet őt látni a hóval borított földeken, a mint egerek után vadászik és ha ilyenkor az erdő széléig beközelítjük s ott jó szélirányban jól takaró fedezet mellett elállunk a csalsíppal biztosan lőtávokra csálhatjuk. És itt nem mulaszthatom el erősen hangsúlyozni, hogy akár csalsíppal, akár anélkül vadászunk rókára, lesen a szél iránya gyakorol főleg nagy befolyást az eredményre. — — Igen mulatságos módja a rókavadászatnak még a nádasokból való kizavartatás tacsók vagy hajtók által. Tuvalevőleg a róka nagy előszeretettel húzza meg magát az oly nádasokban melyek közelében jó vadászterületek vannak, de még inkább, ha a közelben major is van s más emberlakta helyek sincsenek távol, természetesen a baromfiak miatt. De nemcsak egyes kóbor rókák, hanem gyakran egész rókacsaládok is meghúzódnak a nádasokban s onnan intézik vadászati kirándulásait a vad- és baromfi-állomány képzelhető kárára. — Ha tehát vadászterületeinken nádasok lé eznek, azokra mindig nagy gondot kell fordítani a rókák miatt; gyakran hajtókkal hajtjuk meg, vagy pedig hajtóebekkel abajgatjuk benne a kártékony dúvadat. Ha kutyákkal vadászunk: *minél több hajtó eb!* — ez legyen a jelszó. Tacsók fokszi, parasztkutya együtt, igen jól beválik az ily hajszáknál; csak a nagy kopóktól óvakodjunk. A nagy kopó ugyanis a felvett rókát gyorsan hajtja maga előtt; akár vágásokból, akár nádasokból egyszerre kitör vele s ha véletlenül éppen ott nem áll puskás, elhajtja azt a lőtávoból. Ellenben a tacsók és fokszi de sőt a nagy parasztkutya se megy sebesen a róka nyomán, miért is nem viszi ki váratlan sebességgel a sűrűből s mindenekeft nem hajtja el a puska elől más területre. — Ha kisebb nádasok meghajtatásáról van szó, e célra jól hajtó tacsók leginkább beválnak; de kitartó ebeknek kell az olyanoknak lenni melyeket nádasokban való hajtásokra akarunk használni, máskép hamar kiállnak a hajszából. A tacsók ritkán, legfeljebb egy-egy pillanatnyi villantában látják a vadat, mert apró lábaikkal nem igen juthatnak közel hozzá; tehát csak szimat után csaholnak s így a ravaszdi, ahelyett hogy menekülne, a szokásos rókamesterfogásokkal iparkodik a csahítáló ebeket tévútra vezetni, kijátszani avégből, hogy nyomot tévesztessen velök. De még ő ily módon az ebekkel mesterkedik s azok csahítálsáira figyel, az ügyes vadász biztos eredményre számíthat. — Természetesen minél több puskás állja körül a hajtás alatt levő nádas területet, a siker annál biztosabb; esetleg azonban rémzsineggel is lehet segíteni a dologon. — Ami a fölállítást illeti, nemcsak kívül, de bent a nádasban is kell néhány puskást alkalmas helyen fölállítani, akik aztán a hajtás menete szerint

állásaikat gyorsan változtathatják; a kívülről állóknak azonban állásaikat elhagyni nem szabad. — Kisebb kerek nádasoknál a puskások mind kívül, a nád szélében álljanak el, mert a rókának az a szokása van, hogy a tacsó első csahintására kijön a sűrűből, egynéhányat ugrik s ismét visszatér a nádba s ezt körül-körül többszörösen ismétli. Ha a közelben más nádas, se erdő nincs, megúnja a hajszát, kitör, egyet kerül a réten s újra visszatér ugyanoda. Azonban ha más nádas van közelben, hajtás alatt át- és ismét visszavált, amit többször ismételt a szükséghez képest; hanem ha egyszer lövés történt rá, a sűrűt makacsul vonakodik többé elhagyni s az ilyent aztán csak úgy lehet cső elé kapni, ha a puskások 3—4 lépésnyire bent a nádasban foglalnak helyet, így valamelyiknek elébe kerül bizonyosan. Persze nagy nádasokban ez nehezebben megy, kivált ha kivágások által a terület parcellázva nincs s kivágott lineák nem állnak a vadászok rendelkezésére, mely esetben inkább csak valamely szerencsés eshetőségre, véletlenre, mint valószínűleg esélyre lehet számítani. Ha a meghajtandó terület közelében rókalyuk van, nem felesleges oda is egy puskást állítani, mert gyakran megtörténik, hogy a nagyon megabajgatott vagy megsebzett róka a lyukban keres menedéket. — *Ami a rókának hajtókkal való vadászatát illeti*, az nádasokban igen nehéz, mert nem ritkán még aránylag kis területekből is erős dolgot ad a ravaszdi kiszorítása a leggyakorlottabb hajtók s a legokosabb vezetett hajtások daczára is, sőt kellő számú hajtók mellett is csak úgy érhető el eredmény — néha egészen keskeny nádszalagoknál is, — ha a hajtás háromszor-négyszer megismételtetik, amely eljárás egyébiránt regulának veendő a nádasparcellák megvadászásánál. — Ha csaklehet, kutyákat is kell a hajtásba beereszteni és pedig ha kéznél van, minél többet, akármi fajta kutyát, az mindegy, csak felvegye és űzze a rókát; mivel pedig hosszabb abajgatásnál a rókaész számításai kifogyhatatlanok s működni soha meg nem szünek, tanácsos nemcsak a hajtás végpontján, hanem oldalt és hátul is puskásokat állítani föl, akik aztán mindaddig helyben maradnak, míg csak a hajtások véget nem értek. — A hajtókat nemcsak kereplőkkel, de lehetőleg kolompokkal és csengőkkel is fel kell szerelni; a trombita is nagyon jó riasztó eszköz s ha van, nagyon jó hasznát vehetni rókahajtások alkalmával, mert a róka roppant fél a trombitaszótól. — — *A nádas mellett való rókaész*, nagyon bizonytalan valami, mert a rókának soha sincs rendes kijáró ösvénye a nádasból, hanem hol az egyik, hol pedig a másik oldalon hagyja el tartózkodási helyét; így nem lehet tudni, melyik helyet válasszuk magunknak leshelyül. Van azonban egy czélszerűbb és könnyebb módja annak, hogyan lehet a rókát legkönnyebben kiugrasztani rejtekéből. „Kisebb területű nádasoknál a nád két sarkán a hajtás irányában zajtalanul felállítunk két hajtót egy hosszú sodronnyal (helyesebben kötéllel), mely a nádat átéri. Erre a sodronyra (illetve kötélre) minden 2—3 méternyire — de sűrűbben is lehet — különféle csengők, csörgők, kisebb kolompok vannak erősítve; ha most a puskások rendes helyeikre álltak, egy adott jelre megindul a két hajtó s vezeti a sodronyt a nádason a hajtás irányában oly formán, hogy a sodrony a nádat kissé lehajtsa. Ily módon, ha a sodrony lassan és folyton egyformán előre vezetve lesz, a szokatlan zajra csakhamar kiugrik a róka. Ennek azonban csendben kell történni, nehogy a róka észrevegyen más

zajt is, mint csupán a sodronyra erősített csengők által okozottakat; mert különben idejekorán figyelmes lesz és visszatörhet.“*) Az ily hajtásnak az az előnye van, hogy olyan helyeken, hol a nádasok alatt a talaj több helyen vízenyős, vagy kisebb területű tócsák vannak s a hajtók nem mehetnek be minden helyre: a sodrony minden egyes nádszálat megmozgat s így a róka föltétlenül nyugtalanítva van. Lehet nagyobb területű nádasoknál is alkalmazni az ily hajtási módot; de akkor a sodrony helyett erősebb sima kötél használandó és nem emberek, hanem ökrök által vonatik az lassan előre. Terjedelmes nádasoknál — a szűk séghez képest — jó előre a vadászat előtt nyiladékokat lehet vágatni és minden egyes területet külön-külön meghajtani. — — Végül még némely *általános tudnivalókat jegyzek fel a rókáról*, miket a hivatásos vadásznak tudni szükséges. Egy igen tapasztalt vadász állítása szerint a róka az ember nyomát még három óra múlva is képes megérezni és nem sikerült neki lesen olyan rókára lőhetni mely véletlenül a nyomát keresztezte. A rókának ezen tulságos óvatosságát és elővigyázatát az általános tapasztalás nem igazolja. Sőt akárhány vadász, valamint ezen soroknak talán valamennyi olvasója tapasztalhatta, hogy erdei hajtóvadászatok alkalmával nem egy róka váltott egész *nyugodtan*, a félelem és ijedtség legkisebb jele nélkül, oly utakon keresztül, hol kevéssel, néha egy *pár perczezel* elébb husz-harmincz hajtó, illetve puskás ment végig s kiknek lábnyomai még egészen melegek kellettek hogy legyenek. Lehetséges volna-e ezt ha a róka az ember nyomától oly feltűnő módon félne? Alig hihető, de azért tagadni nem lehet, hogy a róka-lesnél mindig jobb a *kelleténél valamivel több* óvatosság, mint könnyelműség és vigyázatlanság (Diezel). — A rókának nagyon erős életereje van, miért is vastagabb fajta sörétet kell rá használni, a lyúkszájánál 6-st, hajtásban, lesen 4-st, illetőleg 2-es számút. Ha csak elkerülhető, se szembe, se fariránt ne tétessék rá lövés, hanem lehetőleg mindig oldalvást kapja a puskás. Hogy messziről való „kunszt“ lövésekkel senkisésem fog rókát terítékre hozni (éppen nagy szívóssága miatt), azt mondanom se kell talán. Ellenben néha tűzben marad a róka; mégis ha néhány orrbautéssel nem biztosítjuk a bőrét, fölhasználván az alkalmas pillanatot fölgrrik s úgy elszel, hogy aztán üthetjük a nyomát. Nem árt tehát a meglőtt rókánál alaposan meggyőződni annak teljes kimultáról s esetleg elbánni vele, ha szükséges. Oly rókához nyulni, melynek kimulta kétségtelen bizonyossággal megállapítva nincs, sohasem szabad, mert harapása nagyon veszélyes. Már pedig ha élet van a rókában és részben csak szimulál, okvetlen megharapja az érintő kezét. — Amely róka a lövés után mukkanás nélkül felfordul, az már nem harap többé; ha pedig orrával a földet szántva zászlaját magasan lobogtatja, az ilyen se viszi messzire a szárazon; ellenben a melyik lövés után felfordul ugyan, de aztán gyorsan ismét lábrakel, csak gyengén van találva s ha a második lövéssel nem segítünk, örökre elmegy. Nem igen kapható meg az olyan róka se, a melyik felsikolt a lövés után (csontlövés) ha kutya nincs, vagy a második lövés meg nem marasztja; amelyik róka pedig farkot csóvál, vagy igen gyorsan menekül, biztos, hogy el van hibázva, azonban ha a róka a lövés helyén, vagy kissé odább észrevehetően késlelkedik,

*) *Vadászlap*, 1900. pag. 252.

ez annak a *biztos* jele, hogy a nagymester találva van. A rókát úgy lehet legkönnyebben kivégezni, ha orrára és fejére erős botütéseket mérünk.

6) **A borz befogása és vadászata.** Miután lőfegyver elé csak nagyon ritkán kaphatjuk a borzot, kiásása pedig időrabló munka a hivatásos vadászra nézve: pusztítása végett legcélszerűbb csapóvasakhoz folyamodni. Fogásához alsórugójú nehéz tányérvasakat szokás használni, melyeket járt folyosóiba (ez a legbiztosabb) kell elhelyezni, avagy pedig az odú bejáratába, végre pedig odúja kijáratának közelében levő rendes váltóira. A vas elhelyezése lehetőleg a kora délelőtti órákban kell, hogy történjék, mert ilyenkor a borz mélyen alszik s ennél fogva nem veszi észre az ellene készülő manipulációt. Ha a borzodúnak sok kijárat van, kikeressük a fogásra legalkalmasabbnak látszókat, a többi folyosókat pedig rúdfakkal és száraz rőzsekötegekkel, kövekkel betömjük; azonban célszerű a rőzsét lehető mélyen az odúba benyomni, mert ellenesetben, s kivált laza töltelék mellett, a borz könnyen kiássa magát mellette, aminek megakadályozása céljából ha csak lehetséges, igen ajánlatos nagy nehéz köveket is alkalmazni az eltömött kijáratok biztosabb elzárása végett. A vasat sem túlságos mélyen, sem nagyon közel a lyuk nyílásához elhelyezni nem szabad, 40—50 cm.-nél mélyebbre semmi esetre se hatoljunk a vassal, s úgy állítjuk azt a folyosóban a földre, hogy a rúgó a folyosó irányával párhuzamosan feküdjék. Hogy mindig a legjáratabb folyosót vagy folyosókat kell kiválasztani a fogás céljaira, az igen természetes, valamint hogy a vas megállapított helyén annak rendje és módja szerint lemélyesztendő, azaz körvonalainak megfelelő ágyásba helyezendő el; azután pedig mohával, száraz lombbal, homokkal vagy porhanyós földdel jól eltakarjuk, úgy hogy abból semmi se legyen látható. Azonban, ha földet használunk a vas befedésére, az esetben célszerű a vasat előbb barna papirossal letakarni, nehogy föld kerülhessen a tányér alá; végre pedig kiváló gondot kell fordítani a talaj természetes kinézésének visszaadására, mert ha ezt a tőrvető elhanyagolja, a ravasz és óvatos borz azonnal észreveszi az őt fenyegető veszélyt s a gyanús helyen kaparni kezd, kiemeli a vasat, vagy pedig orrával addig lökdösi, míg az becsapódik. Ha egyszerűen csak kiemelte helyéből a borz a vasat, — ami nem ritka dolog — ez esetben csak vissza kell azt helyezni újból a helyére; hanem ily esetben azzal a fortélyossággal élünk, hogy a vas mögé kb. 10 cm.-nyi magasságban egy száraz faágat helyezünk el a folyosóban keresztben (az ágat előzőleg benyálazva); mely esetben a borz elsőben átlépi a faágat s úgy lép be a vasba. — Természetesen a vasat lánczczal kell ellátni, még pedig legalább 3 méter hosszúval, hogy a megfogódott borz egy darabig visszahúzódhassék, mely esetben a szabadulási kísérletekkel fel szokott hagyni, — ellenben rövid lánczon folyvást vesződik, rángatózik, minden áron szabadulni igyekeztén a kelepceből. — A vashoz erősített lánczot az odún kívül kell megerősíteni valamely fa vagy bokorhoz, — vagy ha ilyen a közelben nem volna, ferdén a földbe vert karóval segítünk magunkon, melyhez a lánczot kötjük, csak megjegyzendő, hogy a láncznak egész hosszában a földön kell feküdnie, hogy számára vadász késsel ásott csatornába fektetve, földdel elfedhető legyen. — Ami a fogóvasak szagtalanítását illeti, elég, ha a vasakat

jól letisztítjuk s a folyosóból kiásott földdel s a környező növényzet leveleivel, rügyeivel bedörzsöljük; szagtalanításra mást használni felesleges. Csalogató szagok se szükségesek, sőt egyenesen mellőzendők; azonban az eltorlaszolásra használt anyag közé petroleumba vagy dohánylébe áztatott, avagy pedig Asa foetidával kezelt rongyokat tenni igen czélszerű, mert ezek a szagok a borzra oly elijesztő hatással vannak, hogy a torlasz eltávolítását meg sem kísérli; ellenben a gyűlölt szagok tanyájának mielőbbi elhagyására sarkalják. — Mint ügyes fortélyról említést kell tennem arról, mint lehet a borzot mintegy belekényszeríteni a vasba, Ugyanis, ha a folyosó elég széles, közvetlen a kivetett s elrejtett vas mellé még egy másik állítandó, melyet nem kell beágyalni, csak egyszerűen oda tenni, így aztán a borz, hogy a nyílt veszedelmet elkerülje, okvetlen a letakart vasba lép. Megjegyzem, hogy fölös vas hiányában egy darab fa vagy valamely vasszerszám is alkalmazható az úttérítő szerepére, mert az odvába került gyanús tárgyakat a borz mindig elkerüli. — Bár mily jól legyenek is a vasak elhelyezve s az óvatossági rendszabályok betartva a vasak elhelyezése alkalmával, a borznak mégis feltűnik a lakása körüli gyanús manipuláció s nem mer kimozdulni odujából, legalább is az első éjjelen csak ritkán kerül vasba, sőt leginkább csak a harmadik-negyedik éjjelen fogódik meg, mert az éhség és szomjúság végre is vasba kényszeríti. Ha aztán megfogódott, nem kis munkát ad elővonszolniuk odujából a sajátságosan rőfögő állapotot, melyet különben ha földszinre került az orrára intézett néhány erős ütéssel azonnal kivégezhetünk. — Utólag megjegyzem még, hogy a vastórral való fogás csakis akkor jár az óhajtott sikerrel, ha a borz odvában tartózkodik. Miért is a tőr felállítását előtt meg kell állapítanuk, hogy lakik-e borz a kérdéses tanyában vagy nem. Hogy a tanya lakott-e, azt legbiztosabban az előtte levő nyomokból, frissen kiszórt földből, az odu közelében levő heverőhelyből és a bejáratnál szerezhető nagy veres bolhák nagy mennyiségéből állapíthatjuk meg; — azt pedig, hogy kinn, avagy pedig odvában bent tartózkodik-e a borz — úgy állapíthatjuk meg, ha odvába gazszálat állítunk föl. Ha aztán a gazszál befelé van eldőlvé: a borz bent tanyázik, ellenben a kifelé dőlt gazszál a borz távozását jelenti, ezekhez a jelekhez alkalmazzuk aztán eljárásunkat. — — Ami a borznak *kiásással* való pusztítási módját illeti, ez — mint már említettem — nem szakvadásznak, hanem diletánsoknak való „mulatság“, mert hisz csapóvasak segítségével a szakvadász idővesztegetés nélkül is biztosan kiirthatja — ha úgy akarja — a területén lévő összes borzokat; a végleges kiirtás azonban oly helyeken, hol az apróvad tenyésztése nem ölt intenzivebb arányokat: szükségtelen, mert minek fosztanók meg vadászterületünket egy érdekes állatfajtól, ha arra a végső körülmények nem utalnak bennünket! — A borz kiásása különben szeptemberi és októberi mulatság, s ha jó állító tacsók működnek közre, néha még a hivatásos szakembernek is kedves szórakozást nyújthatnak. — Ami különben magát a kiásást illeti, ebben úgy kell eljárni, mint azt a rókaásásnál előadtam; megjegyzendő azonban, hogy a kitarató és fogós tacsó ásás közben a borzot többször kiveri odvából; miért is az ásás tartama alatt valakinek folytonosan lökészhelyzetben kell a borzkijárások fölött őrködni, hogy a netán egyik lyukból előbúvó s a másikba ismét gyorsan eltűnő borzot egy gyors kapás lövéssel elejthesse.

Sokan ugyan tagadják, hogy volna olyan tacszó, amely a borzot lyukából kimozdítani képes volna; én azonban akárhányat láttam ilyen s a többek közt *báró Radosevits Lajos* kavaran-szakuli nagybirtokosnál egyikét a legkitünőbb borz-abajgató tacszóknak, mely eb ápril havában szememláltára hordta elő a borz-oduból a borzfiakat, végre pedig az anyaborzot *ki s be hajszolni kezdte*, míg végre is a bárónak sikerült a barlanglakó remetét egy jól irányzott lövéssel terítékre hoznia. — A kiásást, illetőleg — ha csak nem fajkiirtásról van szó (!), — csakis az őszi hónapokban alkalmazzuk; a fias borzot nem vadászias elpusztítani, csak ha fáczános területen ütött tanyát, kell ellene szigorúbb irtási eljárást foganosítani, — különben pedig különleges vadászat tárgyául hagyhatjuk fönn ezt a rendkívül érdekes éjjeli állatot. — — Amely vidéken sok borz van, sokszor eredménnyel járnak az *éjjeli borzhajszák*, mihez jól begyakorlott borzkereső ebek szükségesek. Az ebek különben igen hamar megtanulják, hogy miről van szó; már az első eredményes éjjeli vadászat után sikerül egyes példányokat jól használható borzkereső ebekké kiképezni, úgy, hogy ezek, az ily hajszák alkalmával talált minden más vadat figyelmem kívül hagynak és ez a fő dolog, Ami e vadászati módot illeti, az igen egyszerű, de nagyon érdekes! Szép holdvilágos őszi éjen, úgy 10—11 óra tájban, elindulunk a jól járt borzlyuk vagy borzlyukakhoz; odaérkezve, lámpavilágítás mellett a legjobban járt 3—4 foszol., bejáratába külön e célra készült összehúzható *borzszakot* feszítünk ki míg az ily zsákhálóval el nem látott lyukakat pedig előre készen tartott rőzsével eltorlaszoljuk a minden rendben van, a közelben öröket állítunk fel, kik a hajtásra ügyelve, mihelyst valamelyik zsákba borz szaladt be, azt a zsákot összehúzzák. Ezen előkészületek után megkezdjük a hajtást, azaz a borz keresésére indulunk a közeli mezőn, a hova a borz táplálék keresése végett kivonulni szokott. A borz aztán vagy odujába menekül — illetve hálóba kerül, amidőn is az odúnál maradt őr, vagy vadász feladata marad a hálónak bokorhoz vagy fához erősített kötelét meghúzni s a hálóba került borzot az odúból elővonva átszállítani őt a nyugalmasabb másvilágra, — vagy pedig — ami gyakori eset — a kutyák megállítják még mielőtt sikerülne néki odujába menekülni, mely esetben néhány orrára irányzott botütéssel könnyűszerrel hatalmunkba keríthetjük. Háló nélkül lesbe állni az odúhoz, vagy elállani a váltót s úgy akarni löni borzot, csak igen ritka esetben szokott sikerülni, mert a vadnak többnyire, meglepő megjelenésétől eltekintve még a sötétség is oly akadály, hogy ilyenkor a legbiztosabb lövő se igen képes ebbeli ügyességét érvényesíteni s a borzot többnyire vagy tisztára elhibázza, vagy pedig csak megsebesíti, úgy, hogy annak még elég ereje marad odvába menekülni s ha bent kiadta páráját, az odu hosszú időre el van rontva s valamennyi lakója kiköltözködik belőle. Ezen előadott okoknál fogva tehát a borzszakok elhelyezése mellőzhetetlen, mert ezek által az esetleg lövéssel megsebzett, azonban helyben nem maradt borz bőrét is biztosíthatjuk a feszítőfa számára; de meg olykor megtörténik az is, hogy amíg kint a földken az ebek egy borzot gyomroznak, addig 2—3 borz is beérkezik az odúhoz, ahol ily esetben ugyancsak jó szolgálatot tesznek a borzszakok! Noha a borznak látszólag kevés életerege van, amennyiben egy gyengébb orrba-

ütés is képes elkábítani, mégis ennek éppen az ellenkezője áll, mert bizony nem ritkán a legerősebb lövéssel is odvába menekül; miért is borzra apró söréttel soha ne lőjünk. A legmegfelelőbb sörét, melyet a borzra használni lehet, csakis a 00-ás. — — *A borzles* meglehetősen unalmas mesterség s ritkán érdemi meg a fáradságot, mert nem egyszer kell szerencsét próbálni, míg az aluszékony éjjeli bandukolónak kedve jön kirándulást tenni. Egyébiránt némely embernek minden sikerül . . . Hogy az esti vagy hajnali les ígér-e biztosabb kilátást, azt nehéz volna eldönteni. Akinek szerencséje van az ilyen különleges-ségekhöz, annak úgy is mindegy, akármikor áll is ki, — ezt a kérdést tehát jobb lesz tovább nem feszegetni . . . de mondjuk, hogy hajnali les a cél, mely esetben némi előkészületre van szükség, mielőtt a lesre fölállanánk. Nevezetesen tudnunk kell, hogy az odú lakója elhagyta-e tanyáját, vagy sem, mely utóbbi esetben természetesen, a hajnali lesről le kell mondanunk. Erről pedig akként szerezhetünk magunknak meggyőződést, ha a megelőző nap estéjén az odú minden folyosójába vékony gazzsálat támasztunk fel (melyet azonban izzadt kézzel megfognunk nem szabad); éjfél után aztán megvizsgáljuk, hogy vajjon a jelek egyike vagy másika el van-e döntve. Ha aztán ily módon meggyőződünk arról (a *kifelé dőlt* jel alapján), hogy a borz lakását elhagyta, akkor a borz-tanya összes vezetőkeit eltorlaszoljuk, kivéve azt, melynél a jelt eldőlve találtuk, melybe annak rendje és módja szerint egy borzszakot feszítünk ki. Az elő-készületet ilyképen megtéve, hajnali 2—3 óraker (őszidőről lévén szó) a borz-odú közelében lesbe állunk. Természetesen minél világosabb: hold- és csillag-fényesebb az éj, a biztos lövés eshetőségét annál inkább biztosítja, míg a szerencsés esély főleg a *jó szélről* függ, mert enélkül hiába minden. — Hogy a lesen teljes csendben, minden nesz nélkül kell várni s a pipára gondolni sem szabad, az magától értetődik, ellenben a legcsekélyebb neszre azonnal lökés-helyzetben kell a történéndők elé nézni, mert laza figyelem mellett csak akkor fogjuk a borzot észrevenni, midőn a szerencsés pillanatnak vége van; azonban ha gyorsan az odúhoz rohanunk, a borzszak gyors összehúzása által még biztosíthatjuk prédánkat, ami azonban nem nagy öröm oly esetben, amidőn puska-vadászat volt a cél. — Az *esti borzles* kevesebb kellemetlenséggel jár a hajnali lesnél, amennyiben még napvilágnál vagy alkonyattájban állást kell foglalni. Természetesen esti lesek alkalmával a borzszak elmarad, mert nem be-, de kiváltó borzról van ilyenkor szó, amire azonban igen gyakran hiába várunk. Hogy a szélirányt esti lesen sem szabad figyelmen kívül hagyni, az elemi rész. Ha a borz lövésre kerül, igyekezzünk mindig fejbe lőni, hogy lehetőleg tűzben maradjon s ha a körülmény úgy kívánja, a második lövéssel pillanatra sem szabad késlelkednünk, nehogy a szívós életű borz odvába menekülhessen, mert akkor vége. Az esetleges *feltámadásnak*, ami néha előfordul, úgy vehetjük elejét, ha fejére és nyakszirtjére mért ütésekkel a borznak az utolsó kenetet megadjuk. A míg a borz ki nem múlt, a világért sem szabad hozzányúlni, mert veszedelmesen megharaphatja az embert.

7.) **A vadmacska pusztítása.** A vadmacskát puska elé kapni, mint minden vadász tudja, inkább csak szerencsés véletlenből, mint valamely okszerű vadá-

szati mód segélyével lehet, mert nem igen hagyja magát hajtani, az ebek elől fára mászik, vagy pedig a legjárhatatlanabb sziklák repedései és mélyedéseibe veszi magát, ahonnan aztán ki nem kapható. Némelykor borz- vagy rókalyukban is lehet találni, honnan csakis tacsóval lehet kiszorítani, vagy pedig ki kell ásni, avagy pedig vastőrrel foghatjuk ki. Fogására tányérvasakat vagy berlini vasat szokás használni, mely a legbiztosabb pusztítási eszköz, ha valamely oduból való kifogásáról van szó s a legkevesebb fáradsággal jár. A vasakat úgy állítjuk, illetve helyezük el, mint a borznál szokás; a bejáratot azonban sohasem szabad elhanyagolnunk, amennyiben minden körülmények közt ide is kell néhány vasfogót elhelyezni. A vasakat legajáulatosab *marumverum*-mal (nárdus fű) bedörzsölni, vagy pedig (*Pieper* szerint) a következő eljárás szerint készített kenőccsel vonjuk be: 130 gr. libazsír és sózatlan írósvaj parázson egy uj agyag-edényben felolvasztatik s hozzá egy kis kanálnyi nárdusfű, anizs-fű és „keserédes“ csucsorhéja, továbbá 4 gr. violagyökér adatván, az egész keverék folytonos kavarással közt addig pirítatik, míg az egész barnás kezd lenni. Ekkor levesszük a tüzről, hozzá adunk 2:50 gr. kámfort s az egészet tiszta rongyon keresztül egy korsóba szűrjük. — A vasma csaliul legalkalmasabb az őzmáj és nyúlbeleik, melyek csábításának alig tud ellenállni. A vadmacska nyúlbeleik vonczolásával a dög-helyekre is becsalható. — Ahol, sok vadmacska mutatkozik, ily helyeken nagy fajta csapóládakkal működhetünk ellenük legezélszerűbben, mert nem igaz az, hogy a macska nem megy bele a csapóládába. De sőt nagyon is belemegy, példa erre a gr. Zichy-féle magaslaki uradalom, hol — illetékes közlések szerint — rövid idő alatt 16 vadmacskát fogott az ottani erdészeti személyzet csapóládával. A csapdák felállításánál mindig gond fordítottat arra, hogy a csapdához vezető kis gyalogösvény minél sűrűbb fiatalosokon vezessen keresztül, amellet ezen ösvények tisztántartására is kiváló gondot fordítottak. — Ha ezt a gyalogösvényt a vadmacska megtalálja, mindaddig bandukol rajta, amíg egyik vagy másik csapdához nem ér. Ott azután, hogy ki ne kerülhesse a csapdát, az út mindkét oldalán három-négy méter hosszú és mintegy fél méter magas, vékony vesszőből font kerítés állítandó föl, mit a macska se elkerülni, sem pedig átugrani nem szokott. Hanem miután a csapda mindkét oldala nyitva van s azon ő keresztül lát és a csapdát valószínűleg valami odvasfának gondolja, amelyben amúgy is előszeretettel bujkál, tehát nem kerüli azt ki, hanem át akar rajta bújni s aztán eléri a veszedelem. Megjegyzendő, hogy ha a macska huzamosabb ideig van a csapdában, azt, miután fából van, rendszeren kikezdi. Ennek meggátlása céljából elegendő, ha a csapdát belülről az ajtók körül, bebádogoztatjuk, valamint az ajtót is. Másutt ez szükségtelen, miután máshol a macska nem rág, csak ahol nyilást lát. Az nagyon természetes, hogy a ládákat azután minden reggel szorgalmasan meg kell vizsgálni: nem fogódott-e meg benne valami, esetleg nem csapódott-e le magától.*) Magától értetődik, hogy a

*) A csapóládába igen gyakran nyulak is beletévednek, melyeket természetesen mielőbb ki kell szabadítani. Midőn az ily csapó-ládák már féléven át kint voltak s már ósdi kinézést nyertek, akkor hasznavehetők leginkább. Ha utánnézés közben az ily csapdát becsapódva találjuk, az egyik végét meg kell kopogtatni s a rekeszt kissé felemelni s úgy nézni utána, mi van bennök. Legegyszerűbb a csapó-ládák oldalain több lyukat fúrni, ezen könnyen meglátjuk, hogy mit fogtunk.

csapóláda télen nem használható, de nyáron annál nagyobb eredményt képes felmutatni, különösen pedig márczius—június hónapokban, mert sokszor foghatunk vele poczkos macskát.*) Mint már említettem volt, *vadászatilag* (lőfegyverrel) a vadmacskával szemben nagyobb eredményt elérni nem lehet, szokták ugyan odujánál lesni, de ez nagyon bizonytalan mód, mert a macska éppen akkor nem szokott előbújni, amikor éppen lesi az ember. Különbben is, hogy *mikor szokta a vadmacska odúját elhagyni*, — erre nézve semmi biztosat megállapítani nem lehet. Ténynek látszik, hogy rossz idővel nincs kedve a kintcsatangolásra; a nagyon jóllakott macska se szeret kint csatangolni; ellenben természetes az, hogy az éhség tevékenységre bírja. De mikor éhes?! Ezt volna jó tudni a lesipuskásoknak! — Még sokkal inkább eredményesnek ígérkezik, ha váltóján foglal lesállást a puskás — ha a macska kint van, — mert a tapasztalás azt bizonyítja, hogy a macska váltóját meglehetősen pontossággal be szokta tartani. Természetesen lesen állva — lokális vadnál, nagyon elősegítjük a sikert az ismert csalogatási módszerrel, utánozva a nyúl veszékelését, a madár sirását avagy az őzgida hangját. Csakhogy ily esetben nagyon óvatosan közeledik a macska, mindig árkok vagy sűrűségek által fedve s nagyon éles szemének kell lenni a puskásnak, ha ily módon akarja ártalmatlanná tenni — nem is szólva a jó szélirányról s kellő fedezetről. Különbben a nyúlsírás utánzására mindig bizton jön; a kint egerészőket is könnyen puskavégre lehet ez által csalni még távolabbról is, ha jó szelünk van. Igen szenvedélyes és türelmes vadászok szokták néha a vadmacskát friss hó alkalmával kicsapázás folytán vadászni. Csakhogy ez nagy fáradtsággal jár s emellett a legtöbb esetben meddő vadászati módja a macskának. A csapa ugyanis a legtöbbször valamely róka-, vagy borzlyukba vezet, honnét aztán fogas tacsók vagy fokszik nélkül a macskát kikapni nem lehet; másrészt azonban majdnem bizonyosra vehetni, hogy a fogas bátor ebek csakhamar kiugratják a ragadozót odvából; de durrantó patronnal is sokszor sikerül odujából kiűzni. Ha esetleg semmi módon rábírható nem volna odva elhagyására, ami némelykor megesik; ez esetben természetesen csak ásó segítségével juthatunk hozzá. Kiásásánál azok a szabályok érvényesítendőek, melyeket a borz és rókánál említettem. Hanem a macskánál kétszeres óvatosság szükséges akkor, amikor az ásással elértük, mert a minden módon menekülni igyekvő macska nemcsak hogy könnyen elillanhat, de esetleg az ember arcába is ugorhat; sőt vigyázatlanság esetén ez az első dolga. Persze, ha kutya van kéznél, amely az elszöktetett macskának azonnal utána ugrik, akkor a macska hamarjába fára menekül, honnan könnyen lelőhető, hajtó vagy hajtató ebek elől is rendesen fára szokott menekülni a macska, mit az ebek folyton egy helyről hangzó ugatása jelez. De magától is, csupa szokásból sokszor mászik fára a macska, miért is ha téli nyomozáskor csapái fához vezetnek, akkor bizonyosan a fán is van a bestia valamely vastagabb ághoz lapulva, esetleg pedig a fán levő madárfészekben húzza meg magát, honnét aztán nem kerül fáradtságba egy biztos lövéssel leemelni.

*) A csapóládában megfogódott bármiféle állatot legpraktikusabb zsákba eresztetni és abban agyonverni — eltekintve az igen kis állatoktól.

8.) **A nyestek, menyétek és görény pusztítása.** Ezeknek a vadpusztító bestiáknak az irtására rendszeren még a leggondosabban óvott vadászterületeken is igen kevés, vagy éppen semmi gondot nem fordítanak, sőt a védszemélyzetnek alig van tudomása a nyesteknek s apróbb rokonainknak a pagonyokban való előfordulásokról, amit nem egyszer volt alkalmam tapasztalni. Gyakran hallottam olyan kijelentést, hogy ezen vagy azon a vadászterületen nincsen nyest, mikor azután tanácsomra kisebb csapóládákat és vastőröket állítottak fel a nyestek párzási idejében, volt csodálkozás a gazdag fogási eredményen. — A nyesteknek többféle pusztítási módja van, ezek közül legismeretesebb a friss havon való kinyomozás, az odvas fából való kikopogtatás s elhagyott régi mókus-fészkekből való kilövés. Azonban legbiztosabb mód eme vérszomjas apró dúvadak pusztítására: a vasfogók és csapó-ládák helyes alkalmazása (a különféle *kelepczékről és dorongcsapdákról* itt nem szólok, minthogy ezek ma már túlhaladott ódsiságok). Megjegyzendő azonban, hogy ép úgy, mint a rókánál, a nyestnél sem szabad szem elől téveszteni, hogy az eredmény csak akkor biztos, ha a fogóhelyeket már hónapok előtt oda kitett csalétekkel berendezzük s a nyesteket azokhoz hozzászoktattuk. A pagony több alkalmas részében, például keveset használt csapások (gyalogösvények) vagy cserkésző utak mentén igen jól lehet ilyen fogóhelyeket berendezni oly módon, hogy körülbelül félméter magasságban felaggatunk egy-egy friss madarat s az alája helyezett fogóvasat száraz falevelekkel jól betakarjuk. — Előnyvel használható a friss nyúlbél is a fogáshoz. A belet egy *ócska* fabotra oly magasan akasztjuk fel, hogy a nyest inkább csakugrálás által érhesse el, miközben az alája helyezett csapdába kerül. — Sok nyestet s menyétet el lehet pusztítani csapóládák segítségével is. Nyestek és menyétekre legjobb, legjövédelmesebb s egyúttal a leghálásabb fogási mód — írja egy gyakorlott vadász, — a csapóládák alkalmazása és ezzel a mondással bátran egyetérthetünk. Különösen ez utóbbiak célszerűségét illetőleg e tapasztalatra akkor jön rá az ember, midőn megfigyeli, hogy különösen őszkor, midőn ezek a kártékony vadak a mezőről kivándorolni szoktak (s természetesen legszívesebben a fáczánosokban szeretnének megtelepedni) s ha ilyenkor esőzések állanak be: igen nagy előszeretettel a száraz utakat s a kitaposott vadváltókat használják útjoknak s eközben minden fa-odút, hidat, gátat stb. szorgosan átvizsgálni szoktak. Ezért oly sűrűkben, hol fáczánok tartózkodnak s hol emiatt a fenti ragadozók igen szeretnek kotnyeleskedni, két láb széles utakat kell hányatni s ezek mindig tisztán tartandók. Az ily utakra azuán kitétetnek a csapó-ládák. — Mindenesetre a csapóládákat mindig igen sűrű helyeken átvezető keskeny csapásokra, cserkésző utakra kell elhelyezni. Esetleg az igen sűrűs helyeken átvezetve, készíteni is lehet ilyet a szükséghez képest több helyen is. A láda belsejébe csalétket tenni nyestnél sohasem szabad, mert az elriasztaná; ajánlják azonban rigó, vagy valamely más madárfészket, tojáshéjdarabokkal elhelyezni a ládában, ami állítólag nagy csábító erővel bírna a nyestekre. Hogy a láda belseje füvekkel, száraz lombbal behintendő s ezáltal lehető természetes kinézés adandó neki, az igen természetes. — Csapó-vassal — a már említett fogási módoktól eltekintve, melyek mindkét nyestfajunknál érvényesülhetnek, — különleg a *nyusztnál* (*Pieper* szerint)

az alább ismertetett eljárás követendő. — A vasban-fogási módok közt legérdekesebb a berlini vastőr használata. Csalétekül aszalt szilvát, almadarabokat, tojást, mézet, egy darab nyúlbelet, vagy libaszírba mártott heringet szokás használni. Hogy a vastórt minden gyanus szagtól megszabadítsuk, legezészerűbb azt sótalan vajjal, vagy keserédes csucsor héjával, kömény vagy mézbe kevert kámmal bedörzsölni. Mind ennél egyszerűbb egy kevés pézsmát anizs-olajban elkeverni s ebből 1—2 cöppet a vasra dörzsölni. — A tányérvasak használatára legalkalmasabb idő az ősz, midőn az erdei fák levelei már sárgulni s a kihalt s megbarnult lombok hullani kezdenek. Aki e fogási módhoz a kellő kitartással és türelemmel bír, soha se feledkezzék meg valamely csalétek hurezolása által a vadat valamely helyre szoktatni. E célra legjobb beleket használni, melyek azután egy lőszőr-zsinórra oly magasan akasztatnak, hogy azokat sem a rókák, sem a macskák ne bántassák. — A *nyuszt* különösen igen szívesen veszi fel a vonszalék nyomát s könnyebben kerül így törbe, mintha csalétekül tojást használnánk. Persze időről-időre utána kell nézni, nem-e tünt el a csalétek s ha igen, gondos vizsgálat után meggyőződést kell szerezni arról, vajjon csakugyan a *nyuszt* volt-e a rabló? Az elvitt csalétket újjal kell pótolni, mely alkalommal, mint már első ízben is, azt messziről kell a földön oda hurezolni. Ezt az eljárást mindaddig követni kell, míg elérkezik az idő, amidőn e ragadozó szőrmeje legértékesebb, mi december és január táján szokott lenni. Ezután két vagy három tányérvasat azon a vidéken helyezünk el, hova a nyusztot szoktattuk, — vagy ha kilesni tudtuk, szokott váltójára. A felállított vasat gondosan be kell takarni vékony szárazlevél réteggel. A rugót, valamint a vékony láncot, melyhez a vas erősítve lesz, legjobb mohával befödni. Különösen ügyelni kell arra, hogy a tör kanyarvasai sehol se jőjjenek érintkezésbe a földdel, mert télen igen könnyen odafagyhatnának; szintúgy nem szabad megfeledkezni, ha a tör hosszabb ideig van kitéve s ha esetleg a nedves időjárást fagy váltotta fel, a betakaró faleveleket ujakkal pótolni. A felállított vastörököt akkép kell elhelyezni, hogy azoknak naponta való átvizsgálása sok idő veszteséggel ne járjon, mert a napontai átvizsgálás okvetlenül szükséges, annál inkább, mert a *nyuszt* rendszeren csak egyik lábával marad a vasban s ha sokáig marad e helyzetben, addig rángatózik, míg a vas lábát teljesen el nem metszi; ez az oka, azután, hogy sok esetben csupán lábat találni a vasban a remélt préda helyett. Ennek kikerülése végett a nyuszt-fogáshoz nem célszerű a szorosán záró éles vasakat használni; ezenkívül ajánlatos a vasat meg nem kötni, hanem lánc segítségével valamely tuskóhoz erősíteni, úgy, hogy a törbe került vad a vasat maga után hurezolhassa. Egy jó szaglászú ebbel a nyusztot úgysem nehéz megtalálni. — A vasak tisztántartása s minden gyanus szagtól való megszabadítása nem igen lényeges, mert nagyon gyakori eset az, hogy teljesen berozsdásodott törökkel is sikerül a fogás, mi magyarázatát abban leli, hogy a magasban függő csalétek után húzó nyuszt nem igen vigyáz lábai elé. — Mint hó-esések után gyakran tapasztalni lehet, a róka gyakran kerülgeti a csalétekkel ellátott helyeket, anélkül, hogy a felállított törökhöz közeledni merészelne; finom orra és ravaszága csakhamar észreveszi a fenyegető veszélyt. Ellenben a vadmacska nem ritkán a nyusztot szánt vastörbe esik; ebből láthatni, hogy e két utóbbi, óvatosságra

nézve, nem vetekedhetik a ravasz komával. — A szajkó, mely lármájával a lesben ülő, vagy a cserkésző vadászt is elárulja s zavarja, a törvetésnél is alkalmatlan, miután igen gyakran a nyusztnek kitett csalétket elfogyasztja. Amely vidéken tehát szajkók is tartózkodnak, ott gyakrabban kell utána nézni a vasaknak és a csaléteknek. — Hómentes telek legalkalmasabbak a fogásra, mert ily időjáráskor a nyuszt nagy kirándulásokat szokott tenni. Gyakori havazás, vagy mély hóállás ellenben igen alkalmatlanok s a fogás csak akkor biztathat sikerrel, ha a hóréteget erősebb jégfelület borítja, melyen a nyuszt könnyebben járhat. — A csaléteknek a földön való hurczolása sok esetben igen kellemetlen és fáradságos, de alig mellőzhető, mert nem tudva a nyuszt rendes váltóját, e hurczolás nélkül csak véletlenül kerülhet a ragadozó a vasba, mi rendesen csak igen hosszú idő múlva szokott történni. De ha ismerjük a váltókat, melyeket friss hóesés alkalmával könnyű feltalálni, úgy a fogás nem nehéz. A vastőröket legzélszerűbb kisebb tisztásokon, vagy a sűrűségek és bozótok bejáratainál felállítani. — Sokan a török felállítására a hangyabolyokat szokták választani, melyek földjébe a tányérvasakat beágyalják. — Héja-fogó kosarakat is lehet eredménynyel használni e ragadozó pusztítására, mely kosarak azonban legfeljebb 4 lábnyi magasságban helyezendők el. — Szokás továbbá a kerékvágásokat kibővíteni s kitisztítani, vagy ehhez hasonló árkokat húzni, mely mesterséges váltókat igen örömet vesz fel minden ragadozó, — egyrészt, hogy jobban földve közelhetnek prédájához, másrészt, hogy a nedves fű érintését kikerülheti. Ily helyeken tányérvasakat vagy csapdákat a legjobb eredménynyel használnak. Ami a *nyestek* (és a görény) fogására fölállított csapóvasak lecsattantó készülékével összeköttetésbe hozott s a vasak körül elszórt csalfatokat illeti, ilyenekül a következők ajánlhatók. A *fanyest* és *görénynél* a tojás legsikeresebben alkalmazható; hanem előbb ki kell fújni a tojást és homokkal megtölteni, hogy bizonyos súlya legyen s úgy kell a vas peczkére (illetve horgára) ráfűzni. Egyébiránt ma már kaphatók speciálisan nyest és görény fogására alkalmas, áltojással felszerelt fogóvasak is. — Alkalmas csalik még: 1. Frissen lőtt verebek (csalétkül és falatúl). 2. Sült halak fejei czukorral meghintve vagy mézzel megkenve, avagy pedig tyúk- vagy libazsírral, esetleg friss vajjal sült heringfejek. — 3. Körte és aszalt szilva mézzel bekenve, egy csepp beléndekolajat is adva hozzá, kitűnő csalétek. Azt mondják, hogy a beléndekolaj elkábítja a nyestet és görényt. — 4. Igen kitűnő falatnak bizonyult a következő: Egy jó húsban levő, de nem kövér macskát kevés Foenum graecummal kevert sólében bepáczolva darabokra vagdalunk s apróra vagdalt *fehér* hagymával friss vajban vagy kevés libazsírban kirántunk. — 5. Egy kanál sótlan vajat felolvasztunk és egy szelet *fehér* hagymát egy perczig rántva benne, ismét kiveszszük; azután a vajjal egyenlő mennyiségű, koczára vágott kenyeret teszünk a vajba s az egészet jól kirántjuk; majd a keveréket a tűztől elvéve, kevés kámfort hintünk bele. Ez a csalétek kitűnő, csakhogy ahol kutyák és macskák járnak és sok az egér, alkalmazni nem lehet, mert ezek az állatok is nagyon járnak rá s azáltal, hogy a vasakat minduntalan felcsattantják, sok bosszúságot okoznak. — 6. Kitűnő csaléteknek mondják a következőt is, csakhogy az egerek szinte nagyon lepik. Megjegyzem,

hogy ennek a csaléteknek készítése csak gyakori használatra számítva fizeti ki magát: 1 kg. egészen tiszta, új csuporban felolvasztott, de még sárga vajba kis dió nagyságú, apróra vágott kerti angyelikát és némi *fehér* hagymát teszünk. Amikor e keverék 12 perczig sült, hozzáteszünk 30 gr. apróra tört nősziromgyökeret. Azután a keveréket még egy óráig sülni hagyjuk, majd pedig a tűzről levéve, 6—8 gr. kámfort keverünk hozzá és kődedénybe elhelyezve, hűvös helyen tartjuk. Használatnál (*Belházy* utasítása szerint) egy darab kenyérhéját kötő-czérnára húzunk, egy kanálnyi a fentebbi keverékből felolvasztunk és benne a kenyérhéját kirántjuk. — *Szagtalanító szerekül* nyest- és menyétnél csak a következőket ajánlhatom: *a*) megfogott nyestből nyert vizeletet, melylyel a vasat bedörzsöljük, *b*) ugyanerre a célra a nárdusfüvet (ahol macskák nem fordulnak meg. *c*) a czibetport, melyet a vas alá hintünk, végre *d*) a következő keveréket: $\frac{1}{5}$ -öd gr. mosusz, 6 gr. ánizsolaj és 6 gr. beléndek-olaj. Ezeket egy üvegbe téve, jól összerázzuk. Használatnál legfeljebb két cseppet egy tiszta rongyra cseppentve, ezzel a vasat jól bedörzsöljük. Ugyanezt használhatjuk a menyétfogásnál is. — A *menyéteket* legcélszerűbb kiásás által és pedig ősszel a földéken, pusztítani. Foxikat könnyen be lehet oktatni a menyétek kikaparására és felszaglására. Természetesen a menyétek kisebb csapóládák segélyével, valamint vasakkal is jól pusztíthatók. Ezeknél főleg a tojás, de a mézzel bekent aszalt szilva is kitűnő csalfalatnak bizonyult. Lehet őket úgy is fogni, hogy frissen lőtt verebet vagy más apró madárkát 30—35 cm.-nyi magas villaalakú ágakra függesztünk föl a vastór fölöt. — A *görény fogása* tartózkodási helye szerint módosul. Nyáron nagy előszeretettel erdőkbén tartózkodik, hol odvas fákbán üti föl tanyáját, de beleveszi magát a rétek szénaboglyáiba, sövényekbe és földi lyukakba is. Szeret kertekben és parkokban is tartózkodni s az ily helyeken maga készít lyukakat magának. E tartózkodási helyek szerint kell tehát üldözését foganatosítani. — Télen a házak közelét keresvén és azok belső helyiségeibe is behatolván, csakis csapóvasakkal lehet ellene működni (tojás-csalival); rőzse és farakások alatt is felette szeret tanyát ütni, honnan csakis taeskók vagy fokszik segélyével lehet kikapni, legtöbb esetben azonban szét kell szedni a rőzse vagy farakást, hogy hozzájuthassunk. Ugyancsak a *fanyestnél* a is hasonló eljárást kell sokszor követnünk, hogy kézrekeríthessük. — A lánczsörgést, köszörfülést a *görény* ki nem állhatja, miért is ilyen zenebonával könnyen kikergethetjük rejtekekből. Szokás vízzel is kiönteni, vagy pedig kifüstölni. Ha a rőzse közé vette magát, rendszeren az utolsó nyaláb (vagy fadarab) alól szokott kiugrani, miért is az ebeknek nagyon résen kell lenni, hogy el ne illanjon. Fogásmódjára vonatkozólag *Pieper* a következő utasítást adja: „Ha megállapíthattuk rendes váltóját, úgy legcélszerűbb fogására tányérvasat használni, de csalétekkel, így különösen libazsírban sült heringfejekkel, melyek czukorral lesznek behintve, is sikerül őt a kívánt helyre csalni; sőt gyakran nyúlbelek után-hurczolása is megteszi a kívánt hatást. Egy frissen leölt madár vagy egy tojás legkedvesebb eledele s ha az ily csalétket egyszer elfogadta, úgy legjobb a vasat azonnal felállítani. — Továbbá szokás rendes váltóját egy deszka-darabbal, melynek közepére a megfelelő nagyságu lyuk van fúrva elzárni, úgy, hogy ha e menetét

akarja használni, okvetlen a deszka mögé felállított tányérvasba kell lépnie. — Vagy ha a tojás-lopásra már igen rá szokott, úgy a megfelelő helyre egy közönséges csapóvasat kell alkalmazni, melyhez csalétekül egy tojás lesz erősítve. Ily vasat libazsírral vagy tyúkganéjjal kell erősen bedörzsölni s az egészet — a tojás kivételével — polyvával vagy szecsakával eltakarni.“ — Lehet a görényt mélyebb hordóban, melyben körülbelül 1 lábnyi mély, sós hering-lé van, is fogni. Ahol nagy számmal tartózkodik ez a bestiális csirkerabló állat, csakis ily módon lehet alaposan kipsztítani.*) — A *nyestnek* vadászatilag való pusztításáról nem igen lehet szó. Sem hajtókkal, sem kutyákkal teregetni nem lehet, mert idejekorán fészkebe menekül, honnét ugyan elő nem bújik, hacsak szósz szerint bottal ki nem piszkálják belőle; nemkülönb, ha odúba menekült. De ha esetleg fán tartózkodnék is a hajtás alkamával, akkor sem mozdul ki lapult helyzetéből. Valamely vastag ághoz lapulva mozdulatlanul hallgatja a hajtók riasztó szótait s rá sem hederít a szimatoló ebekre. Csak akkor mozdul meg, ha kemény tárgygyal kopogtatni kezdik a fát; néha azonban, különösen ha hajtva van, ekkor sem ad életjelt; ha fészekbe menekült, akkor meg éppen nem, úgy, hogy a fát is levághatjuk, míg megmozdul. Ellenben rendes körülmények közt már az első kopogtatásra reagál. „Egyedüli célhoz vezető munka a nyest kipsztítására“ — írja egy tapasztalt vadász**) — az első hótól kezdve a *nyomozás*. Az igaz, hogy kissé fáradságos, de ha tekintjük a hasznot, mit vadóvás szempontjából csak egy nyest elpusztításával is végeztünk, úgy e fáradság szóba sem jöhet. Amellett pedig a bőr is még fizet, habár nem úgy, mint a boldog időkben, mikor még nem volt mind a prém, bőr és úgyszólva mindenféle meghamisítva s amikor a nyest bőréért bármelyik Áron ivadéka 8—10 forintot adott; ma alig érnek 3—4 frtot. De sőt továbbá maga e nyomozás is igen érdekes és sok titkát elárulja e rabló lovagnak. Különösen célirányos egész friss havon nyomozni, ha pl. hajnalig esett a hó, miután ő még rossz időben is mászkál s ilyenkor már kevés ideje van arra, hogy esetleg nagyobb útat tegyen. Az eljárás igen egyszerű. Addig járunk az erdőben, különösen azon a helyen, ahol nyestet gondolunk, míg a nyomára akadunk. A nyomot azután követjük, míg csak valami üregbe be nem vezet. Ha azt megtaláltuk, akkor kifástólhetjük; azaz fojtott tüzet csinálunk az üreg szájánál s a füstöt valami tárgygyal az üregbe kényszerítjük. Igen alkalmas erre a helyzet, ha több üreg nyílik egymásba, mert ekkor gyufával kipuhatoljuk a légáramot s a jó huzó helyen rakjuk a tüzet. A nyest gyakran, amint kis füst-szagot érez, a tűzőn

*) Egy német szaklap írja, hogy egy kereskedő pincéjében az ablak alatt volt egy heringes hordó, amelyben körülbelül egy lábnyi mélyen állt a sós-lé. Egy reggel a kereskedő szokatlan zakatolást és sivitást hallott a hordóból s odasietve, két már megfulladt és egy a halállal vívódó, erősen sikoltozó görényt talált a hordóban. Természetes, hogy a tyúkrabló halálküzdémét lehetőleg megrövidítették s azután kiszedték a hordóból mind a három görényt. Nagy meglepetést szült azonban, midőn rövid néhány óra múlva ismét zaj hallatszott a hordóból s ime ott találták a negyedik görényt is, mely a hering utáni nyalánkságának áldozatul esett. Ezzel azonban még nem vésztette el a heringlé görényvonzó sajátságát, mert néhány nap múlva még három darab belefűlt görényt találtak a hordóban.

**), *Crauss G.* (Vadászlap, 1892. pag. 102—103.)

keresztül is azonnal kitör; néha azonban igen sokáig kibírja, úgy, hogy az ember már azt gondolná, hogy nincs is a lyukban. Persze, el kell készülvén lenni a kijövetelére s vagy bottal le lehet ütni, vagy zsákba fogni, vagy agyonlőni stb. sokan kézzel fogják meg, de ez nem tanácsos, mert igen éles fogai vannak. — Ha nem akarunk a füstöléssel bajlódni, vagy esetleg az célhoz nem vezetne, akkor minden lyukat óvatosan s erősen betömünk, csak egyet hagyva nyitottan, melybe egy másfél méter hosszú, 30 cm. átmérőjű kis tönk felezése által nyert félhengerből készített kis vályút helyezünk; oldalait szintén erősen kitöltjük, hogy csakis a vályún keresztül legyen kimenet. E vályúcska közepe táján egy négyzet dm. lyuk van, melybe egy nehéz dorong egyik hegyezett vége éppen beleillik s kis csapó keresztfácska nyele segítségével fent tartatik, úgy, hogy ha a nyest a vályún keresztül akarva menni, a keresztfára rálép, a dorong a nyakára csúszik s megfojtja. Ily vályúcska alkalmazása mellett a következő napon a nyestet rendszeren már kivégezve találjuk meg benne, bár néha két napot is kihúz, míg csak az éhség ki nem kergeti. — Óvatosabban kell eljárni, ha nem üregbe, de fára mászott fel. Ha a fán fészket veszünk észre, bizvást beelölhetünk, mert valószínű, hogy ott lesz; ha ugyanazon fán nincs is fészek, a mi gyakoribb eset, úgy a közeli környéken kell ilyet keresnünk. Első teendők azonban, ha fára menekült, a fa körül egy nagy területet körben bejárni, hogy nem jött-e ismét le valamely más fán, mely esetben tovább nyomozandó. Ha nem jött le, úgy a körben bent lévő fák fészkein vagy odvas oduiban kell kutatnunk, míg rájövünk. Ha fészekben vagy valamely ágon veszszük észre, úgy egyszerűen lelőjjük; de ha odvas fa üregébe ment, úgy az üreg bezövekelendő s más helyütt kell lyukat vágni, mindig feljebb a volt üregtől; ha az ütött új lyuknál azt tapasztaljuk, hogy az üreg még feljebb visz, ezt is betömve, még feljebb ütünk egyet, addig míg rátalálunk; miután a nyest ilyenkor rendszeren az üreg legfelsőbb szélében lapul meg, ott rá is akadunk s kivégezhetjük.“ — — A csapázásra vonatkozólag a fent elmondottakhoz hozzáadhatjuk még a következőket. Ha a hó az előző nyestestéjén esett, ez a körülmény nem a csapázónak, de a nyestnek szolgál előnyére, a mennyiben legtöbbször csak ily esetben, a hosszú csapázás fáradtsága árán lehet a nyestre ráakadni, mert nemcsak egyszerű csapázásról van szó ilyenkor, de esetleg azt az utat meg kell tenni, melyet az élénk vérű állat az éj folyamán bejárt. Legkedvezőbb a csapázásra, ha a hóesés már éjfél körül megszűnt; ellenben ha csak hajnalban állt el, vagy még tovább is tartott, akkor jobb a csapázásról lemondani, mert az elhavazott területen semmire sem lehet menni, részint mert a csapák, ha volnának is, behavazvák, részint pedig mivel a nyest a zord időben korán tanyájára térvén, nyomokat utána nem találhatunk. — A csapázáshoz természetesen már korán reggel hozzá kell fogni, mert esetleg nagy út állhat a csapázó előtt. Legezélszerűbb mindjárt odatartani, ahol korábbi tapasztalás szerint nyesteket gyanítunk. Ha fanyestról, — vagyis nyusztról — van szó, akkor kizárólag az erdőben keresünk, mert ez a faj az emberi lakok közelét nem keresi, mint a közönséges nyest (kövi nyest) telente. Mindamellet találhatjuk erdőben ez utóbbit is, mert kirándulásaiból az erdőbe visszatér. De találhatunk görényt és menyétet is erdőben, noha ez utóbbi, mint tudva van, a zárt erdő-

ben nem tartózkodik. — A csapázást lehetőleg szélesebb utakon, nyiladékokon kezdjük meg. Csapára akadva azt addig követjük, míg az egymást keresztező (kettős) *csaljárúshoz* nem értünk s itt az a feladat vár a csapázóra, hogy meg tudja különböztetni, melyik a két csapa közül a frissebb, mert ettől függ a szapora munka; ellenesetben pedig hosszadalmas kóborlásra kényszerül a csapázó, míg célhoz érhet. Megtörténhetik ez különben a legavatottabb nyest-nyomozóval is, mert a *jelek* nem mindig vágnak oly jól össze, hogy azokon biztosan eligazodni lehetne, sőt ez gyakori eset! Mindamellett minden körülmények közt biztos utbaigazítóul szolgálhat az például, hogy ha a két csapa egyes lépései összefonódnak (födik egymást), akkor az újabb keletűnek lenyomatai sokkal tisztábban tűnnek elő, mint a régiek. Jó *jel* az is, ha az egyik csapa esetleg kissé be van havazva, mely esetben a behavazott a régiebb.*) Előfordul az is, hogy a *nyuszt* a keresztező előbbi csapáját (a csaljárást) átugorja; de ez a gyakorlott nyomozónak nem okoz fennakadást a csapa további helyes követésében s bárki is egy kis alaposabb körültekintéssel ismét a helyes nyomra akadhat. — Ha a csapa olyan fa tövében tűnik el, melyen nyílás nincs, akkor majdnem bizonyos, hogy a nyest a fán van. Erről meggyőződést szerzendő, körül kell járni a fát, nem-e találunk a fa túloldali tövében nyomokat. Ha ilyet nem találunk s ha a fa közelében fák nem állnak, akkor bizonyosra vehetjük a nyestnek a fán való meghuzódását; ellenesetben pedig a nyest tovább váltott s ismét a csapa követésére vagyunk utalva. — A fán megvonult nyestet nagyon nehéz meglátni, mert egész hosszában végignyulva, úgy odalapul valamely vastagabb ág tövéhez, hogy a legjobb szem is eltévesztheti fölületes szemlére. Miért is minden egyes vastagabb ág tüzetes szemle alá veendő (itt jó szolgálatot tesz a gukker!). Az is meglehet, hogy a fa, melyre a nyest menekült, csak felületes megszemlélésre látszik épnek különben pedig odvas rejtekei vannak, melyekbe tán egyes nehezebben felfedezhető odvas ágakon keresztül vezet nyílás a fa belsejébe? Erről eleve alapos meggyőződést kell szerezni a nyomozónak; — végre pedig arról, nincs-e a fán madárfészek, mely esetben ha a fa odvakat nem rejt magában: a nyest okvetlen a fészekben van, amiről különben a levert hó, moha- és fészektörmelékek is utbaigazítást adhatnak, de a nyuszt fejét is könnyen meg lehet látni, mert folytonosan az alul szorgoskodó vadászt nézi. Itt meg kell jegyezni, hogy a fészekben rejlő nyusztra hiába lónénk apró seréttel, mert a fészektöltelékül szolgáló alsó réteg fölfogja a lövést, ellenben vastag göbbel kellő átható erejű sörétlövést tehetünk. Hogy ez utóbbit biztosítsuk, azzal a fortélylyal élhetünk, hogy a patrónnak azt a részét, mely a lőport tartalmazza: körül több helyen bicskával erősen bevagdadjuk, mely esetben rendkívül éles és összetartó lövést érhetünk el, mely a fészket teljesen ronggyá lövi. — Persze, ha a meglőtt nyest fennakad, nincs más mód, mint valami jó mászóval lehozatni a fáról. — Ha a csapa, melyet követünk, nem egyes (illetve magánosan álló) fához vezet, ez esetben ha ez a fa sem nem üreges, sem pedig fészek nincs rajta és a törzs túloldali részén nyomokat sem találunk: akkor bizonyos, hogy a nyest

*) *Diezel* azt mondja: „Általános szabályúl tartsuk szem előtt, hogy a követett csapát ellapossuk.“

ágról-ágra ugorva váltott tovább; erről egyébiránt egy kis körültekintéssel az ágakról levert hóról meggyőződést szerezhet magának a nyomozó s ez nyújt a továbbiakra nézve utbaigazítást is neki, míg ismét megtalálja a nyest nyomát a hóban, avagy pedig ha másképp nem megy, csigayonalszerű körjárás segélyével iparkodik arra ráakadni, a körökben levő fákat alapos vizsgálat tárgyává téve. Természetesen fenyesekben az efféle favizsgálások kivihetetlenek s csakis lomberdőkben vezetnek sikerre. — Ha odvas fában húzódott meg a nyest, ez esetben a fát ki is lehet vágni, ha ugyan a kopogtatásra elő nem bujnék a kis bestia, a mi többnyire meg szokott történni, még pedig oly gyors tempóban hogy szinte meglepi a figyelmes puskást is. — Ha a legerélyesebb döngetés daczára sem mozdulna ki a fából a nyest, meg lehet próbálni hosszú vesszővel kipiszkálni onnan, vagy pedig a kifüstöléshez folyamodhatunk. Léket vágunk t. i. s kénkövel, harasztal kifüstöljük, ami néha annyira megriasztja, hogy esze nélkül ugrik ki, néha majdnem az ember fejére és ilyenkor ugyancsak ügyes lövő legyen, aki meg akarja csípni, mert villámgyorsan menekszik! — Lehet a nyestet lövés helyett zsákba ugrasztani (a zsák szájadékát mogyorófa-abrincscsal előbb kifesztívén), hanem a zsákot úgy kell előkészíteni, hogy kellő alkalommal hirtelen össze lehessen húzni. Természetesen a nyestet csak az esetben lehet ily módon megkeríteni, ha az odunak csak egy és pedig alsó bejárata van, amiről alapos meggyőződést kell szerezni. A fát azután az üreges felén kell döngetni. Különböben is hallgatódzás által, a mozgolódások és karczolásokból könnyen meg lehet állapítani a nyest hollétét. Egyébiránt ki lehet űzni a nyestet durranó patron segélyével is. — A *görenyt* sokkal könnyebb kicsapázni, mint a nyesteket, mert rendszeren vagy a föld alatt, vagy a földhöz közel van meghúzódva. Szeret a fák korhadó gyökérzete közötti üregekben lappangani; ily helyeken azután a tacskozó vagy fokszli jó szolgálatot tehet, valamint akkor is, ha házak közé vonult nyestek és görények kicsapázásáról s üldözéséről van szó.)*

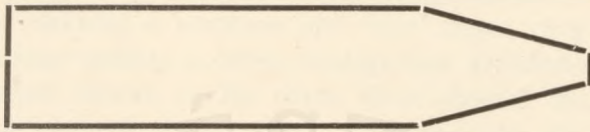
*) Csapázás közben néha a vad hullatéka is utbaigazítóul szolgálhat a vad fajára nézve; följegyzésre méltónak találom tehát a következőket: A *vidra* hullatékát elárulják a benne található halmaradványok, halpénzek és szálkák. — A *nyestek* hullatéka felismerhető erős, pézsmaszagú szagáról és az élvezett gyümölcsök maradványairól. A *göreny* hullatéka ellenben bűzös és meg nem emésztett bogárszárnyakat találunk benne.

hivatásos vadásznak tudnia kell, hogy mikép szokás a ragadozó vad szőrmejét lefejtteni és előkészíteni. Minél szabatosabban végezzük e ténykedést s minél tisztább munkát végezzünk, annál inkább emeljük a szőrme értékét; viszont ügyetlen kezek alól kikerült vadszőrmeért keveset ígér a zsidó -- (különben is a harmadrésze árát szokta ígérni!). — Mindenekelőtt, hogy a szőrmet az elpiszkosodástól (nedv- és vér-kiömlés szennyje) megóvjuk, a meglőtt vagy megölt állat torkába, mindjárt kimúlása után: vatából, kőcből, esetleg mohából készített dugót tömünk, avagy pedig szükségből fűcsomóval tömjük el a torok nyílását. A szőrme lefejtését, ha csak

lehet, azonnal eszközöljük, ellenesetben addig kell várni a lefejtéssel (pár napig), míg a holt állati test dermedt merevségét el nem veszti. Viszont addig sohasemf kell a vad nyúzásához fogni, míg az tökéletesen ki nem hült. — A rókánál a bőrt először is a lábokról kell lefejtteni, mely célból a talptól kezdve az első lábakat a lapoczkáig, a hátsó lábakat a hullatógig *éles* késsel felhasítjuk. Természetesen a bőrfelmetszés a lábak belső oldalán történik és a lábujjakról is egészen le kell fejtteni a bőrt. Ha a lábak s lapoczkák kifejtése megtörtént, a hátsó lábakat a szokásos módon keresztbe kapcsolva, a rókát könnyen kezelhetőleg erős szögre (összekapcsolt lábainál fogva) felakasztjuk. Következik aztán farkának kiszabadítása, mely célból először is a fark alsó részén a végbéltől kezdve egy jó tenyérnyi széles hasítást teszünk a bőrön (felvágjuk a bőrt) s e felhasított részen lefejtjük a bőrt, a fark többi részéről pedig többszörös csavarás és tekerés által a bőrt meglazítva, a farkot kihúzzuk a bőrből, miközben jobb kezünkkel a már kifejtett farkrészt fogjuk meg, míg bal kezünkkel a még farkon levő bőrt megfogva addig tartjuk, míg a farkot kivonni nem sikerült. Ennek megtörténte után, megragadva a bőr farkon alóli részét, azt (anélkül, hogy felhasítanók) lehuzzuk az első lábak fölé a vállig. Azután lefejtjük, illetve *lehúzzuk* a bőrt a fülekig, itt a porcot szorosan a koponyán átmetszük s a füleket egyenként kifejtve, a nyúzással a szemekig haladunk és ezeket is szorosan körülvágjuk a koponyán, majd pedig a bőrt tovább hámozva a fogakig érünk, a hol a bőrt az állkapcspon s az egész száj körül oly módon fejtjük tovább, hogy az orr és ajk a szőrmen maradjanak. — A *farkas* bundájának lefejtése egészen úgy történik, mint a rókáé. — A *borz* bőrét az állkapocstól a hullatógig felhasítjuk, éppen úgy a karmoktól kezdve a lábak belső oldalát is. — A *vadmacska* és *hiúz* bőrének lefejtése ugyanoly módon történik, mint a rókáé; a *vidrával* is hasonló eljárást követhetünk, sőt a *nyestek* és *menyétek*, valamint a *görény* nyúzásánál sem kell különleges fogásokhoz folyamodnunk, csakhogy minél kisebb az állat, illetőleg mennél finomabb a bőre valamelyiknek, annál óvatosabban, kiméletesebben kell bánni vele, nehogy a bőrben kár történjék. Éppen ez utóbbi okból a szőrme lefejtése közben csak igen ritkán használjuk a kést, csak éppen ott, a hol elkerülhetetlenül szükséges. — A szőrmet szárítás előtt olyképp készítjük elő, hogy legelőször

is a fülek porcogóját fejtjük ki, azután a farkot felhasítjuk egész a csúcsig s a bőrt szörmejével befelé a feszítő (illetve szárító) deszkára húzzuk, mely a vad nagysága, illetve hossza és szélességéhez képest különböző méretekkel bír, alakja azonban mindig ezen ábra szerinti:

Tehát egy hosszú, végén ék alakban hegyesedő nyelvvidom. — Ez a szárító-deszka *rókabőrhöz* lehet 1·25 egész 1·50 m. hosszú, szélessége 18—24 cm. Keskenyített része kb. 40—47 cm. essék kb. 4—5 cm. széles nyelvvéggel. — *Nyestbőrökhöz* kb. 110 cm. hosszú, 9—10 cm. széles és ékbefutó végén 2—4 cm. széles szárító-deszkát használhatunk; nagyobb *görénypéldányokhoz* is alkalmasak az ilyenek, de általában mégis valamivel redukáltabb méretűeket igényelnek ezek; a *menyéték* természetesen még kisebbet. Azonban *vidrabőr* számára valamivel nagyobbra, *vadmacska-bőrhöz* valamivel kisebbre kell készíteni a feszítő-deszkát, mint a rókabőrhöz. — A *farkasbőrt* legcélszerűbb szalmával kitönni arra a rövid időre, míg a szűcshez kerül; ellenben pedig bőrét úgy húzzuk le, mint a borzét (áltól a hullatóig felhasítva a bőrt) s aztán szörmejével befelé kiszegezzük. A *hiuszőrt* azonban megfelelő nagyságu feszítőfára húzhatjuk, de ideiglenesen szalmával ki is tömhetjük (persze pár napi rövid időt értek). A *medvebőrrel* a farkasbőrnél követett módszer ajánlatos. Természetesen, ha az állat dermoplastikai kikészítéséről van szó, ez esetben a bőr lefejtését a preparátorra kell bízni, mert a vadászos bőrlefejtés nem felel meg a célnak, legtöbbször használhatatlanná teszi a bőrt a kitömésre. — A feszítő-deszkát simára gyalult puhafából állítjuk elő kb. 2·5—3 cm. vastagságban. Csúcsának közepére egy szeget ütünk be jó erősen, mely kb. 2 cm.-nyire kiálljon s ékben végződjön. — Erre a szegre lesz erősítve az orr s csak azután húzzuk a bőrt a deszkára s jól kifeszítjük s végső részeit drótszöggel minden oldalról leszögezzük, hogy a bőr összezsugorodását megakadályozzuk. Az állkapcsot is szöggel erősítjük a deszkára; a farkot azonban csak a tövében szegezzük le. Végül a már előbb kibontott füleket beragasztjuk cukorpapirossal az összezsugorodás ellen, valamint ugyancsak e célból a le nem szegezett első lábakat is; — azután pedig megtisztítjuk a bőrt a még rajta található husdaraboktól, zsír-részekről s végre az egészet fahamu és sókeverékkel jól bedörzsöljük s szellős helyen megszáritjuk. Száradás után a bőrt ki kell fordítani (a mi nagyon kényes és óvatos munka) s azután ismét felhúzni a deszkára szőrös felével kifelé. Végre, midőn már ez is száraz, a szörmet gyérfogu fésűvel kifésüljük (vagy kikeféljük) és kiporoljuk, megelőzőleg azonban az esetleges vérfoltokat meleg víz segítségével (mosás által) el kell távolítani a gereznáról, mert különben a fésű a száraz vérfoltban akadozik s kiszaggatja a szőrt. — Hogy a bőrt a kifordítás alkalmával könnyebben kezelhessük, az orra egy hosszabb zsinnyel kell kötni, melyet aztán a bőrön átbujtatunk s valamihez hozzáerősítünk. — A megszáradt bőrt száraz, szellős helyen kell tartani, mert különben megpenészedik. — A *borzőrt* feszítő-deszka nélkül kezelvén, egyszerűen szőrével befelé felszögezzük s úgy szárítjuk meg. Természetesen a bőrről a hus és zsírrészeket el kell távolítani s az irhásrészt hamu- és sókeverékkel jól bedörzsöljük. — Ha kénytelenek vagyunk a bőrt illetve a szörmet hosszabb időre eltenni, akkor törött bozssal, kámforral, naftalinnal hintjük be, hogy a molyok rongálásai ellen megóvjuk.

ANLIAR.

fi vadász újéve.

A természet üres, hangulat nélkül való. Köd ül az égen, borongásba burkolódzik a kedély, a lélek, mely a földi gyász szomorú hangulatában a természet elhunyt költészetének sírvirágaira hullatja gyászoló könnyűit, melyeknek ám a megvigasztalódás csöndes forrásából erednek cseppjei, miket felszív a remény színpompás szívarványa — ám ha nem is mohón, ha nem is könnyen feledve, de szelid rezignációval, mint ahogy az évszak átvált lassan a kékeges, napsugaras, virágpompás gyönyörűségből a hideg jégvirágok, targalyak, a hervatag elmulás rideg, érzéktelen pompájába, abba a sivár látszatba, mely alatt a legfenségesebb lény: az Isten szíve dobog, parány serked, ibolyaszemek nyílnak életre s Isten bogárkái

ölelik egymást álmatagon, de a szebb jövő reményével megilletett kis szívekben. Hanem a külső világ, a látszat, még olyan rideg, oly kietlen. Mintha elfogyott volna minden sugár az égről, mintha egy roppant óceán hideg zuhataga oltotta volna ki a fényes égmező fáklyáját, hogy köd legyen belőle és pára ég és föld között, melyen csak Isten szeme hatolhat keresztül s a mely talán a vezeklő lelkek patyolatától olyan szürke, olyan liliomtisztaság nélkül való s az suhog, azoknak a vezeklőknek a könye hull belőle, mely alant jégcsipkékké, dérvirágokká, rezgő fehér gyöngyökké változik által s hideg fényben csillog felénk, mint a holt szem homályos fénye, s amelyeket csak a legforróbb szeretet válthat meg, az, amely az égből árad szét, mikor rájok tekint, rájok

mosolyog az örök szeretet Istene engesztelő napsugárai özönével, hogy íme, legyen ünnep ismét a világon, legyen bűnbocsánat égi lénynek, földi bogárnak egyaránt, ölelkezzék az eszmény a képpel, mely a szent idealizmusban fogamzott, az isteni erő hatalmán érlelődött s a mely betölti a boldog szíveket itt a földön, fönn az égben . . . A boldogság reménykedése égbe száll, mert égből jön láthatatlan szellempalástjában, liliumszárnyakon, küldetésben. Része az öntudatnak: a léleknek, melyet vissza kíván a nagy rendszer ragyogó véghetlensége, melyben a porszemnek is ki van jelölve a maga helye és el nem veszhet a tökéletesség fundamentumában. Az elmúlás végén az következik, nem egy setét, megtorló hatalom rémitő ítélete, mely a meghalt virágnak, porló szíveknek az eszményét, a lelkét is megfojtaná a gyehegnák kintengerén. Az a hévséges mély szeretet, mely érlel, új életet kölcsönöz a megújulás csírjaiban: a saját önalkotta lényhez idegen nem lehet, mert olyan az, a minőnek alkotója. A mi tökéletes, belőle vette foganatát; ami pedig a tökéletesség határain túlesik belőle, az tökéletesedésre van hivatva, nem pedig földöntúli sirámok kinjaira — érdemetlenül. Hisz ha a földilét a „bűnök“ hullámaiba meríté is életágát — miután léte önkényes nem vala, — vezeklésre hivatva nem lehet. Az árnyékban nyílt virág is nélkülözi a napfény aranyát, mely a szintökélyt, az édes mézet ültetné szűzkelyhe havára és valjon miért csak a fának, virágnak volna árnyéka s az *élő lénynek* soha?! A földi létet fenséges hatalom intézi; a „sors“ fejezete az életnek, melynek fonalszárait az a megszentelt kéz gomolyítja egy fenséges titok tövistarlóin, avagy virányos mezőin keresztül, melynek végén ám mindig a szeretet és soha a boszúállás, a végtelen önzés szelleme tárja ki ölelő karjait, mely tökélesíteni képes, de vadúl sújtani soha, de soha! És miért is?! Az eget és földet a vonzás hatalma, a legcsodálatosabb isteni erő tartja fenn. És mi a vonzás? Közeledés, melyben a szeretet, a hajlam virulásának a feltétele érleli plántáit. Ha tehát mindennek létalapjául főként az összetartó erő van kijelölve, hogy tagadhatná meg az egek fenséges nagy mestere saját rendszerét és ebből folyólag azt a szent tant, mely az örökkévaló, véghetetlen szeretetet hirdeti?! — — Így az évcseré nagy momentumában, midőn a deresszakállu agg, a kiélt rué testén az enyészet madarai károgják bucsúztatójukat s üde ajkát csókra nyújtja felénk a megifjúlt idő eszménye, a kedves, édes remények biztató mosolyával bájos arczatján, — önkénytelenül is elmerül a lélek a megfoghatatlanságok kérdőjeleinek találgatásába s mily jól esik, s mily megnyugtató az elsimult szenvedély tág rónája felett eltekintve, fölfedezni azt az örökzöld oázist, melyen a megnyugvás üde forrása csörgedez! Mily jól esik a meleg kis fészek pattogó tüze mellett el-eltévelyedni abba a fenséges tömkelegbe, melyből a jövőbe vetett bizalom és remény bolygó fénye int felénk biztatóan. „*Bizzál, mert az nyujt üdvözülést!*“ — ezt susogják a dulakodó lángnyelvek is, árnyakot festve a lángfényben sugárzó falakra, melyek lassanként titkos irássá formálódnak ki révedző szemünkben: „. . . szeress,

mert ez az alapja a földi lét boldogságának“ . . . Aztán az árnyak eloszlanak — a falról is, a szívből is; amott hajnali fény, emitt a megnyugvás derüje virul helyén és édes benyomás száll a szívbe, véghetetlen bizalom kel aziránt a soha el nem múló véghetetlen, felfoghatatlan nagy eszmény iránt, melynek szeretete oly eszményi, oly örök, oly soha el nem múló s melyből a parányok, a férgek- és mindeneknek, a melyek csak léteznek, jut egy helyecske, jut abból a zománcból, mely az örök fenség, örök dicsőség honában egyformán ontja ékei a magasztosság felemelő szimbolumából, melyekre ezüsthavát, kéklő hamvak porát sohasem hinti az idő, mert az örök Isten szeretete véghetetlen, el nem múló. — A téli dermedet, a zúgó vihar sem a kegyetlenség szavával beszél hozzánk rémes itéletet, abban is a megújulás szelleme leng, abban is az ébresztés harsonája küldi szét hatalmas szózatait: „*bizzál, bizzál!*...“ És ám a hamvak helyén, itt lent, mindig oly fenséges a virulat és bekövetkezése oly csalhatatlan. Ebben rejlik a fenséges körforgás legistenibb poezise; de az ideált nem öli meg ez a „körforgás.“ Az „öntudat“ eszménye a valóság díszköntösében csillagvánkoston nyugszik a véghetetlen létezés boldog, a szeretet örökéltető napjától verőfényes honában. Az a körforgás, helyesebben: átmeneti élet, melyet az évszakok változásaiban tár elénk a mindenekfelettvaló bölcsesség rendelkezése, ugyancsak a nagy rendszer ugyanazonos fejezetének a fényes variációjaként van beiktatva az örökbölcsesség könyvének fényes lapjaira. Igazsága ugyanaz, végeredményében a megújulást, tökéletesbülést hirdeti és ép úgy fokozatokhoz van kötve, fejezetekre osztva a két szélsőség: a *létezés* és *elmúlás* határai között, mint a szellem varázsa által megneemesített anyag földi léte, a melynek szintén van feslő bimbókorszaka, életnyara, őszi verőfénye, melyre végül ezüsthavát hinti az idő. És ebben az egyöntetűség, a közös vonás félreismerhetetlen, mely rávezet az összmindenség fenséges harmóniájának felismerésére, melyben az u. n. elmúlás, csak rejtőzködés. És ez a „rejtőzködés“ az évszakok rendjében ép oly megható, mint a földilét alkonya, a fehér szemfedő csipkái s az utolsó fáklyaláng kioltása a befejezés pillanatában — — A kandalló libegő, zizegő lángjai mellett, a csendes, nyugalmas otthon puha párnái közt — várva a haldokló év megváltását hirdető óraütések kondulásait, — számot szokott vetni önmagával, egész egyéni létével az elmélkedés — mindenki saját életfilozófiája szerint; mert a gondolkozásnak kell, hogy legyen olyan életbölcselete, mely szövétnekként világítja be már megtett vagy megteendő útjait a lét labirintjei közt. Teszem ezt én is. Füleltemhez hatnak a háladás zsolozsmái, hallom a harangnyelvek kondulásait — tudom, hogy most hullik le a torz álarca — tudom, hogy a megifjulás angyala meglibbentette immár selymes szárnyait; — de nem tudom, mit rejt méhében az átvedlett jövő? De azt hiába is kutatnám és hiába kutatná bármi bölcs. El is csapong e kérdéstől a lelkem s repül-repül képzeletem erdőn-völgyön keresztül — ki, a szabadtermészet szűzpalástba burkolt tájaira, mely szomorú hallgatóságának a poezisével is úgy meg tudja vigasztalni,

úgy fel tudja lelkesíteni a természetimádó háborgó indulatát. Látom az ablakon keresztül az úszó méla holdat, a csillagszemek örjületes szikrafényét és úgy tetszik, mintha ablakomra hajló galyak között vigasztaló szózatokat dudorászna a hideg téli szél suhanása, mely valahonnan az örökjég, öröktitok honából szabadult. Odakint ropog a hó a léptek alatt, elvillanó lámpafény csillan át az üvegtáblákon, más semmi nesz, semmi mozzanat. A kerti fák galyain gubbaszkodó apró szárnyasnép símul egymáshoz fázós didergéssel, némán, talán fényes tavaszról álmodva; a magas jegenyék lekoppadt ágain fekete árnyaknál még feketébb alakok húzódnak meg sűrű csoportokban, mozdulatlanul, mintha jéggé fagyott volna valamennyi. Eltörődött örökbolygói ezek a gyász szimbolumának, gyászruhás képviselői az elmulásnak, hirdetve a pusztulást, siratva a rokkant agg tragédiáját, mely kiterített fehér szemfedőjén nyugszik immár: „kár, kár“ . . . A homály titkaiból légben lendülő lények tűnnek elő, aczélfényt vet a szemünk s idegen, rémes hangon szólnak az éjféli csend szelleméhez titkos szózatokat: „kuvik, kuvik“ . . . Azt mondják, a halál hirnökei ezek. Ki tudhatná a küldetésüket?! Az éjben sötétlő erdő felől valami féreg kahalása hallatszik — az éjjeli titkos élet egyik haramiájának a beszédje, a mint a vadország birkáját parentálja a túlvilág vadásztzereire. Lassan-lassan elhangzik minden nesz, hang, nyugalom üt tanyát a lények és szívek világában egyaránt, bár a titkos küzdelmeknek vége soha sincs, az álomban is kísértenek árnyaik. — Kakaskukorikulás jelenti a hajnalt, bágyadt fehérség önti el a keleti égtájt, melyet fekete pontok kereszteznek: a gyászruhás madarak megkezdték gyászmeneteiket; pedig ünnepel ilyenkor a világ. — A köd szertefoszlott, kibontja fényes arcát a nap s lemosolyog a fehér világra. Alul csupa ragyogás minden; csupa gyémántszikra az egész hóborította pusztaság, melyből itt-ott sárga kazalok, egy-egy napraforgó elfeketült kórója áll ki s lekoppadt fák száraz ágkarjai meredeznek a halványkék ég felé. Némelyiknek a csúpjában nagy barna madár, az ölyv bámul ki a nagy fehérségre; amoda távol, kútgém tetejében meg a rétisas „elmélkedik a mulandóságról“. — Szabadon szállhat a szem mindenfelé, látni lehet a tanyaházak kéményfüstjét, amint pipálnak vigan; látni a vasbikát is, amint morogva, trüszkölve czipekedik az utána guruló nagy, fényes kocsikkal. A merre „megy“, nagy varjusereg emelkedik fel károgva, darvadozva az aczélos levegőben; azután tompa puffanás hallatszik, ami veszedelmét jelenti valamely szegény tapsifülesnek, a mely íme, a sárga nádas felé czipeli sebzett testét, hogy megvonuljon, csöndben elpusztuljon a fehér takarón. Vére pirosra festi a havat, a szellő felkapja az illatát a friss vérnek, ami olyan csalogató. Mindjárt is jelentkezik a mezők kóbor pribékje a csergő, hosszúfarkú madár, hogy segédkezzék hóhéri munkájához a fekete madárseregnek, a mely már közelít. Készül a temetés . . . a bucsuztató már hangzik: „kár kár“ . . . Hanem egyszerre éles sívítás zenéje támad s mint égből hullt villám csap le egy szürke rém, a vad héja, mire felrebben az ünnepizajos gyülekezet; azután velőkigható sikoltás jajdult föl

a csuhus tövén, nagy küzdelem zaja hallik s mint porrá vált gyémánt száll szerte a felvert hőtömég . . . Ez az utolsó mozzanat . . . csak a fekete madarak sírnak tovább: „kár, kár“ — s nagyot lendülve, tovább állnak egy határral, ünnepi sétára könnyű lakomát keresni. — Mikor végigszalad a pusztán a fürkésző tekintet — el sem képzelhetnők, micsoda tragédiákat rejt az a csendes, havas pusztavilág diskkrét óceánja! Hanem ez is csak látszat. A tépések, a véres kis tollak, fehér galambszárnyak a vérmocskos hóba keverve, mást beszélnek . . . sírni lehetne rajta. Micsoda szörnyűk lehetnek azok a fejezetek a sors listáján, melyeket a szegény lények számára előír a „létérti küzdelem“ parancsszava. Igazi szegények, igazi koldusok csak a szegény lények: a gyengék, nem pedig a földi hatalom bitorlója: az ember, mert ennek rendelkezésére áll a vallás vigasza s az emberszeretet; míg emezek morzsákra szorulnak, szegények, s ha megáll az Isten gondja, ha behunyja éber szeméit a gondviselés felettük egy pillanatra, kinyújtott karmokkal rohan feljök a vész, a megsemmisülés ádáz szelleme.

Pax! E hóban lassanként szegre kerül minden öldöklő szerszám, mely Lancaster és Lefauchaux urak találékonyosságát dicséri. Küszöbön van a szezón végleges kapuzárásának ideje. E hó végével ugyanis, kezdetét veszi a *vadászok nagy bójtje* a maga rémhosszú „nem szeretem“ napjaival, melyek unalmas egyhangúsággal nehezedenek rá a legegészségesebb kedélyre is. Odakint füttyöl, jajgat a szél, mintha most nyúznák s a mérges hideg jégvirágok fantasztikus képeivel rajzolja tele az ablak-táblákat. — Mennyivel jobb ilyenkor a meleg kályha mellett, a barátságos kis fészekben, mint kint, a rideg havas világban mászkálni talán félholt fülesek után — a szél idéetlen nótája, varjúkárógás zenéje mellett batramoskodva végig a rideg téli napot! Azt hiszem, ha ránehezül a pogány idő hóval, szélfüttyöléssel és „csikorgó“ hideggel elegyes hangulata az ember kedélyére, emígyen gondolkozik Dianá-nak még a legszenvedélyesebb híve is — habár a fülébe csengenek is még a nem rég múlt szép napok víg *hahó*-i. Hanem azért nem minden lehangoló érzés nélkül tér napirendre a változhatatlan felett, a hamisítatlan vadászvér. A szép napok, víg napok emléke nem egy könnyű sóhajnak kölcsonöz röpké szárnyat. . . És mily kár is, hogy minden oly mulandó, változandó s hogy nincs kivétel — — „kár, kár“ mondogatja a varjú is odakint! De lassanként mégis csak beletörődik az ember a jelen sívárságába is és a nap-

sugaras tájak, lombos erdők s a nádas tóvidék panorámájára mindinkább ráborul valami átlátszhatatlan homály, melyet mindig ritkábban és ritkábban kapkod szét a visszaemlékezés szellője. . . Csupa lelki-testi tengődés a vadász élete ilyenkor; megüli vágyait a csöndes resignatio színtelen szürkesége, idétlen filozofálásra ingerelve a lelkét, mely álmos bagoly módjára gubbaszt odujában. A vigasztalást csak a jövőbe vetett reménykedések nyújtják, meg a — pipa. Mert ellensége a vadásznak még a saját dédelgetett felesége is — éppen a mestersége miatt. Tehát csak a pipa? Jövel tehát hűséges szerszám, jövel kék pipafüst bodor felhői karikázó, tűnő fantomképeiddel, mik mintegy megelevenedve libegnek kéklő gomolyaid között! . . . Valóban, a pipa a vadász egyedüli barátja, a mely még vigaszt nyújtani képes a szilentium nehéz napjaiban; és mily kedvesen is el lehet szórakozni ezzel a hűséges szerszámmal! Pedig nem beszédes állat, csak néha krárog; de a füstje, az csupa poezis, csupa barátságos miszteriummal van tele, mely szétárad körülöttünk s gondolatokat ébreszt, szemlélődésre hangol, nem enged a szellemnek lomha tespedést. Jótékony hatása alatt sorba vesszük a homályosodó képeket újból és újból; érdekelní kezdenek a nüanszok is, a sok aprólékos tárgy, mely körülvesz. Gyönyörködve áldozunk a már milliószer jól megnézett vadásztrófeák szemléletének — hol ide, hol oda röppenvén tekintetünk, némi bizonytalansággal ugyan, sőt néha tán öntudatlanul is; de mindig az *életnek* tevékenységre ingerlő hatása alatt. Egymásután libegnek el előttünk a látnivalók, szobánk fali díszei is rendre: híres versenylovak, vizslák, agarak és szépasszonyok arcmásai. Az ott a Vilma, a másik meg az Ilka . . . mily érdekesek, pikánsak, karcsúk, mint az özike; hanem annál talpasabb ott a Jutka meg a Lidi, ni! . . . Hanem ezek is olyan unottan tekintenek le ránk a magas pozícióból. Nincsen a szemükben semmi biztató, vigasztaló; és mégis, mintha valami kis melegség áradna szét. . . Eh, mit! — gyerünk tovább. Rég elfeledett dolgok. . . Szórakozottan fordul tekintetünk más nyugovó pontot keresni. Éppen nagyot ásít lábainknál a vadászaudiát, „a ki“ a „Lamór“ névre „hallgat“, ha meg van a kellő hangulata hozzá. Most kihasználja az időt a zsvány és alszik fáradhatlanul, lomhán, mintha nem is ő volna az a gyönyörúséges mák-virág, „aki“ olyan hihetetlen fűrgeséggel szokta kikísérgetni a fülesekét a határból. Ni, most is hogy mozgatja mind a négy lábát álmában! Aztán micsoda vakogásokat visz végbe hozzá, a szemtelen! . . . több mint bizonyos, hogy álomország nyúlaival van dolga most is, az ebadtának! Elfutja az embert a méreg, ha látja ezt a klasszikus „dresszúrát“, melyet még — elég szemtelenül — a túlvilágon is érvényesít a „drága“ (pedig *méregdrága!*) *bajtárs.* Micsoda kompromisszum! . . . Önkénytelenül is egy dörge-delmes „*pfuj has!*“ harsan fel ajkunkon a mérges indulat sugalmára s csak aztán ébredünk fel hirtelen, a fantasmagorák élénk káprázatából. Majd magunkba szállva, öljük ismét az időt a nagy pipázásokkal, változatosság kedvéért néha-néha nyakonöntve az unalom polypját egy-egy kvaterkával, víg vadászczimborák körében, ahol oly jól esik egy kis terefere,

egy kis változatosság az egyhangú élet közepette. Bogárszem, eperajk, kalypsói gyönyörök — mind-mind csak másodrendű élvezetek ahhoz képest, mit a társas együttlét örömei ilyenkor nyújtanak! A kedves, életvidor hangulat csak úgy duzzadoz, csak úgy árad szerteszét! Mindenkinnek van valami elbeszéltnivalója és a szó repül s latra nem tétetik a szólások hevében, „ebanyja“, aki nem hiszi, — bár a szóözön tengerének eszményi szigetén, meglánczolt Prometheusként néha ugyancsak nyöszörög a meggyötört igazság. . . . Rövid idő alatt roppant mennyiségű vad lesz rakásra löve, minden untalan falakat rengető dirrek és durrok szódörgedelmeivel illusztrálva a beszéd egyenként és összeségben, a vitéz Stüssi-hősök által, úgy, hogy a macska veszedelmes igyekezettel kezdi az ablakot kaparni s a „Lamór“ is „lelkendezve“ rohan elő — talán az apportok miatt, mik azonban most csak spiritisztikai megfoghatatlanságok. A Szt.-Hubertben járatlan individuum szájtátva bámúl az eddig még „sehol nem olvasott“ (!) s „el sem is képzelt“ csodahistóriák hallatára — és ám kidülledt szemekkel szívja magába az ekzakt vadásztudományokat a három méteres farkú rókákról, beszélő vizslákról, ötvenet pitypalattyló fürjekről, sárszalonka és kecskebéka párosodásából származó hibridekről és más egyéb istencsodájáról s bár előtte teljesen érthetetlen kancsalítások váltattak, mégis nyomban elhatározza magában egy olyan csodapuskának a beszerzését, amelylyel állítólag czélozni se igen szükséges és mégis mindig talál — mint a minő egy „véletlenül“ éppen jelen nem lévő vadászczimborá tulajdonába léteznék. Eközben tovább foly a nagy vadászdéta s repülnek ama bizonyos sulykok özönével. A fantázia szárnyakat ölt s mind merészebb színekkel festi kissé nagyon is negatív képeit. Hát még mikor rákerül a sor a lövészetbeni virtuskodásokra . . . az ám még csak a vadregényes! Nagyszerű eredmények, olyan megközelíthetetlen világrekordok „lesznek“ elbeszélve, hogy ezekhez képest Carver és Irapaine sikerei kismiska-féle fogalommal törpülnek el — és hull a vad esőmódjára (ritka következetességgel az ajkakon a süketedésig hangzó dirrek és durrokra.) Az egyre emelkedő lelkes hangulat lassanként eléri a nivónak ama fokát, melynek szférájában kóválygó *harmincz* darab szalonka közül a legnagyobb biztonsággal puffant le *harminczegyed* az utólérhetetlen világrekordokra törekvő lövészeti képesség. — — A lelkesedés heve lassanként általános jelleget ölt. Valóságos „beszélhetném“-düh száll meg egyeseket, ami még az eddig óvatosan hallgató újdonsült Stüssire is átragad, eleinte némi tartózkodással ugyan, de később annál inkább vérszemet kapva eresztvén neki a szóbeszédet, „hiteles“ forrásokból merített, ám egy kissé meglepő vadásztudományának adva tanúságát az éfélékkel például, hogy: „a fajdkakas milyen szépen *kukorikul*“, meg hogy a *fogolykötő hangos kotkodácsolások* közben szokta szárnya alá gyűjteni csibéit, ha jön a kurhéja stb. stb. Mikor pedig a *szalonkákról* esik szó, siet megjegyezni, hogy ő is látott „bagolyfejű“ példányt a „fáról elrepülni“, „még pedig *igazit*, a melynek *füle* is volt“ . . . Eleinte némi bizonytalansággal, majd mindinkább elhűlve hallgatja Szt.-Hubert három kapitulatiót

kiszolgált nemzetsége a csodálatos observatiókat; de aztán mintha valami derűs fény játszadoznék az arczokon . . . tekintetek váltattak és kancsalítások történek. . . Egyszerre csak hirtelen egy erős prüszentés hangzik fel, mire kitör a tovább már vissza nem fojtható óriási, falakat rengető hahota és éljenzés . . . hahaha! hehehe! . . . A „Lamór“ ugatva rohan elő, a macska kitöri az ablakot — és a jókedvű morajlás belenyúlik a késő éjbe.

Mire vadászhatunk ?

Friss hóval a *nyúl vadászatok* — ha az állomány megengedi — folytathatók e hó végéig s mivel (gyengébb téllal kivált) e hóban a legkövérebb s legnehezebb a nyúl, a pecsenyevadászat szempontjából igen háladatos tárgyat képez a vadászmulatságok számára. — A *vaddisznó* abajgatása most már lassanként befejezendő, ha csak nem mint „váltóvad“ szerepel területünkön e szurtos mumus, mert e hóban nagyobb részt *megebűg* már. — A *fáczánnak* e hó második felétől kezdve (a helyes vadászatkezelési elvekből kifolyólag) bátran békét lehetne hagyni tenyészpagonyaikban, bár ha a törvény februárig (e hó végéig) szabad kezét enged is e vadnál. — A *túzok* azonban hasonló elvi szempontból tekintetbe nem jöhetvén — már csak kártévő tulajdonságát tekintve is, bármely gentlemanlik vadász tartózkodás nélkül emelheti rá fegyverét — s ott, hol tömeges előfordulása van e vadnak, jól rendezett hajtásokkal vagy *maszk* segítségével lesből, igen kedvesen szórakoztató téli vadászmulatságra ad alkalmat; ép úgy a *vadlúd* is, ha sok és sűrű járása van és egyáltalában ha van. Az oly helyeken azonban leginkább célhozvezető s mondhatni biztos sikert ígér, az *élő* vadlúdnak *csaltúl* való alkalmazása. A kipányvázott élő vadlúd ugyanis egész falkáit gágogja le a kapitólium árulkodó ivadékainak, úgy hogy néha szeretné az ember, ha kettő helyett féltuczat csöve volna fegyverének! — A be nem fagyott vizek, meleg források mellett néhol, igen szép lesvadászatok kínálkoznak — kivált *élő csalikkal* — *vízi szárnyasokra* (illetve kacsákra) s nem ritkán ornithológiai ritkaság számba menő példányokat is keríthetni puskavégre azok közül, melyek télel a magas északról hozzánk tévednek, vagy messze idegenből telelésre ide érkeznek. — A *róka* s a hol van: *farkas*, a körülményekhez képest lesből vagy hajtással vadásztatik. Szép holdvilágos éjeken — a kinek megvan a kellő türelme hozzá — a *vidrára* is próbálhat szerencsét, *csusztatói* közelében állva lest, vagy ahol a jégen kinyalt *lekjei* vannak; esetleg begyakorolt tacsokkkal, illetve vidrászabekkel *nappal* is vadászhatni rá, ahol gyakori előfordulása van.

A vad tartózkodási helye.

A szigorú napokon, nagy hideggel a *naggvad* a sűrűket, zárt erdőt keresi, egyáltalában oly helyeken tartózkodik, ahol kivált a szél ellen némileg menedéket talál. Nemcsak a szarvas és sörtevad, de igen nagy hideggel

az *őzvad* is falkázik a tenyész-vadasokban, sőt néha *nyulakat* is látunk a szó szoros értelmében összebujni valami alkalmas védőhelyen. — A *farkas* nappal többnyire erdőszéli sűrűsőkben figyel s csak éjjel rándul ki portyázásokat tenni, mely alkalommal gyakran a kint levő emberi lakokat és falvakat is megközelíti. — A *róka* kint csatangol s játékból, de néha éhségből is egerek fogdosásával tölti idejét. Elfeküdni barázdába vagy gödrökben szokott, nagy hideggel vagy erős széllel azonban sánczai közé vonul, de sűrű nádasban is vaczkol. — A *medve*, *borz* valamint a *morga* és *pele* is téli álmát aluszszá már, de általában minden kisebb-nagyobb emlős állat nyugalmas helyet keres magának s elvonul; a *dúvadnak* is inkább csak a nyomát látjuk, ha csak üldözésükre nem indulunk; itt egy nyest, menyét avagy görény, amott egy vadmacska s nagyon ritkán egy hiúz nyomát az őserdőkben. A nyomok a vadak neméhez, illetve fajához és fajlagos szokásához képest különböző vadbúvó helyekhez vezetnek el, így *vadmacskák* és *kövi* (házi) *nyestek* tanyáihoz, melyek romokban, sziklarepedésekben léteznek (de néha emberi lakokban is); a *nyuszté* (nemes nyest = fanyest) odvas fáokban, mókus és vadgalambfészkekben; a *görénye* rókalyukakban, romokban, farakások alatt, sőt nagy madárfészkekben is. — A *vidra* is többnyire lyukában folyók vagy tavak partján, de jégalatti száraz helyeken is tartózkodik. — A *nyúl* mindenütt található, de kertek és gyümölcsösök körül leginkább. — A *fogoly* és *túzok* mint az előző hónapban; előbbi azonban néha nagy vándorútakat tesz meg s egyszerre csak oly helyeket is benépesít, a hol ezelőtt elvétele vagy legalább is igen csekély számban fordult elő.

Párosodás.

A *farkas* néha már e hóban megkezdí a koslatást, sőt kivételesen a *vadmacska* is pacsmagolni kezd. A *vadsertés* folytatja a bűgást; egyéb vadnál csak tartósan enyhe időjárás mellett tapasztalhatni a nemi élet némi kezdetleges nyilvánulását, így a *nyuszt* és *kővinyestnél*; de ugyancsak e hóban néha már a *róka*- és *nyúlnál* is. — Az *ellést* illetőleg a *medve* már világra hozta magzatait („bocsait“, melyek száma rendszerint *kettő*).

Állatélet.

E hóban már valóságos varjúvilágot élünk! Ezres csapatokban látjuk a vetéseken, útfélen sőt nagy hideggel és hóval a városok és falvak utcáin is a búsan kárógó fekete sereget. — Az erdő lekoppadt, a csöndes, havas és zuzmós fák úgy állonganak a nagy kietlenségben, mintha megannyi fehér lepelbe burkolódzott százkarú rémalakok volnának. — A néma csendbe csak olykor vihog bele a *fekete harkály* vagy a *küllő* manószerű kacagása, aztán megint csend lesz, legfeljebb valami kopogások hallatszanak,

amint az erdő szárnyas ácsai kutatják a fák odván élelmöket: a bábokat, pondrókat. Mert bár a rovarvilág e hóban teljesen kihaltnak látszik, de az új nemzedék csirája millió és millió tojás, pondró és báb képében téli álomba sülyedve vár a kikeletre, szintúgy mint a növények. Különben a madárellet is majdnem minden mozzanat nélkül való, kivált kint a végtelennek látszó hómezők tájain; csak itt-ott, a behavazott árkok partjain meredező bogácskórokon van némi lüktetése az életnek *Kenderikék*, tarka *stiglinczek* sűrögnek a magvas kórók, tüskös növényfejek körül, kopácsolva belőlük az érett magot ideges igyekezettel, észre se véve a nagy munkában a fenyegető veszélyt, mely egy-egy karvaly, apró sólyom alakjában nyilaló villámként közelit feléjük. — A természet különben hangtalan, néma, idekint is; csak néha hallatszik valahonnan távolról egy-egy tompa pukkanás s ezt követőleg fekete madárfelhő fogja el a látóhatár egy nagy darabját . . . valaki a varjakat ijesztgeti ottan. — Egy-két nagy madár is tolja arra felől magát — kimért, ütemes szárnymozgásokkal libbentve lepedő szárnyait; hanem alig hogy repül egy darabot, már ismét leszáll — lomha lesre ülve, behuzott nyakkal gubbasztva, mintha nagy oka volna a búslakodásra. — Majd ismét újabb mozzanat . . . úgy tetszik, mintha fönt a levegőben hegedűhúrok pendülnének . . . Ám apró madárkáktól származnak e hangok. Ezek a kis szárnyas koldusok most kurta szállásokkal csengő panaszcsicsergéseket hallatva, kóvályognak a havas tájak felett, Isten morzsácskáit keresve, mely oly kevés, oly drága a kietlenség. — A szélsöpörte helyeken néha egész csapatait látjuk a „mező költészeté“-nek, a szegény *pacsírtáknak*, melyek alighanem megbánták már, hogy mint a fecskék a „ledérek“: éghajlatot nem cseréltek“. Leverten futkosnak ki erre, ki arra; de hiába, nem „terített asztal“ már a föld. Azután összebújnak az istenadták — melengetni egymást. A kenderikék is úgy tesznek, ha hanyatlani kezd a sárga fénygolyó a kietlen világ felett. — Estenden a *bagolyfejű* (*Circus cyaneus*) is tart az erdő felé — elülésre, valami terebélyes fának közel a törzséhez keresve széltől védett nyugvóhelyet magának — minden tudományos természetrajzi okoskodás daczára is; — hótlan időben azonban a csuhusokban is megvonul éjszakára. A téli *madárvilágot* illetőleg, feltűnőbb alakok csak téli vendégeink közt akadnak, melyek már teljes számban lepik el a folyamok be nem fagyott helyeit: *jegeskacsák*, sarkvidéki *buvárok* (*Colymbus*), *sirályok* s néhány *kacsafaj*, melyek közt néha *fekete fajok* (*Oidemia nigra et fusca*) is akadnak. — Az erdei patakok mellett még mindig ott találjuk a *vizi-rigot* (*Cinclus*) vígan sűrögve, mintha csak nyár közepe volna. A patak jégkérgein tova szaladva derülten énekel, keresve egy helyet, hol a víz alá bukhat apró halakat fogdosni.

Prakszis.

A most már mindig zordonabbra váló idő folytonos tevékenységre serkenti a vadállomány sorsát szíven viselő vadászt s míg egyrésztől minden tehetségével a szárnyasragadozók és dúvadak irtásán fáradozik, másrészt vadállományának lankadhatatlan gondozását és ápolását tartja szem előtt. — Az idejekorán berendezett étetők- és szóróhelyek szigorú következetességgel naponta ellátandók a vadászterületen létező különböző vadfajok igényeinek leginkább megfelelő, egészséges táplálékkal. Ha nagy a hó, különösen ha olvatag napra fagy következvén, jégvártyás lett felszíne, mi oly nagy veszélyt rejt a fő, őz és sörtevadra nézve, — a vadat mozgatni, nyugtalanítani nem szabad, sőt a sörtevadat is étetés által (szórásokkal) helyhez köt ni igyekezzünk, nehogy kárt tegyenek magukban a veszélyes járáskelekkel, másrészt pedig, hogy éhségükben a fáknak ne tegyenek kárt, mi sokkal jelentékenyebb lehet, mint az élelmezésére fordított költség. — Ahol nagy nyúlállomány tartatik fenn, e hóban már meg kell kezdeni táplálásukat, szénacsomókat kell felkötni számukra és borsószalmát, zab- és búzakaralaszt, nyír-, ákác- vagy topolyágakat szórni el helyenként. Hanem óvakodjunk lóherét vagy luczernát tenni ki a vad számára. E takarmánynemek sok vizet kívánnak, miért is a bezabált szegény fülesek folytonos hófalásra kényszerülnek, minek következtében a here megdagad bennük s roppant puffadást okoz nekik, mi sok esetben a szegény állatok vesztét okozza. Az oly gyakori

téli nyúldögők majdnem kivétel nélkül a helytelen táplálkozási viszonyokkal állanak összefüggésben. Ahol a téli nyúl-takarmányt **nem** here és luczerna képezi s ezenkívül gyakorlatba vétérik a

vadtakarmány egy részének *mérsékeltén sós víssel* való kezelése (áztatás útján), ott nyüldög sohasem fordul elő; de az őz és fővad is szívesebben elfogadja a különben nem igen kedvelt száraz tápanyagot, ha az sós vízzel kezeltetik, a mely eljárás nemcsak hogy egészségi viszonyaira gyakorol jótékony hatást a vadnak, de kondíciójára is hatványozólag hat, illetve viszonylag a legjobb állapotban tartja fenn; csak nem szabad a túlságig vinni, illetve a sóval való inpregnálással visszaélni, különben a vad folytonosan ital után epekedvén, a pukkadásig teleissza vagy eszi magát hóval, minek következtében könnyen hastifusznak eshetik áldozatul, mely betegség telente a nyulakat oly sok helyen megtizedeli. Nagyon magas, kérges hóval, midőn a nyulak nem kaparhatnak és más módon se juthatnak táplálékhoz, nagy éhségükben a faiskolák és gyümölcsfákban gyakran nem csekély károkat okoznak rágásaikkal, — a mit akként lehet megakadályozni, ha a csemeték stb. annak idejében *fehér ujságpapírral* (makulatura) beburkoltatván, spárgával erősen körül köttetnek. Nincs rá eset, hogy az ily módon védett fákat avagy bármily néven nevezendő növényt a nyulak inváziói ellen biztosan meg ne védhetnénk. — Folyton nagy gondot kell fordítani a *fácánétetők* (szóróhelyek) és *fogolyszórók* (rőzse-kunyhók s egyéb mesterséges étetők) ellátására, tápanyagul természetesen magtakarmányt használván. — Nem árt a szóróhelyek s étetők körül héjakosarakat s karóvasakat alkalmazni; a riasztók nem érnek semmit; nem hogy félnének tőlük az orvmadarak, de éhségükben néha ki is kezdik a kiakasztott holt varjakat, héjakat stb.; a másféle riasztókat, teszem például a szalmából készített *rémeket* vagyis az u. u. „jancsi“-kat és rongyczafatokat, — szinte már rövid idő mulva ignorálják. — Mivel telente a vadászterületen lap-pangó öszes káros elem: nyest, menyét, róka, orvmadár stb. a fáczánosok körül szereti tanyáját felütni, nap nap mellett fáradhatatlan razziákkal kell ellenük védekezni s tüzzel-vassal megsemmisítésükre törekedni. Különösen ügyelni kell a héják, sasok és sólymok látogatásaira, melyek erős telekkel gyakori vendégei a fáczánosoknak, sőt egy-egy uhu is felbukkan néha ritkaság gyanánt. — Ha a vadászterületen sok *varjutépésre* akadunk: az *sólymok* (*Falco peregrinus*) és *sasok* jelenlétéről tanuskodik, — míg a *fogoly-* és *galambtépések* héjára, az *aprómadár-tépések* karvalyra s a *verébtépések* kis sólyomra (*Falco regulus*) vallanak; ezek elpusztítása céljából aztán legezészerűbb az *uhut* elővenni; de ha a körülmények engedik, mérgezett lódogót is sikerrel alkalmazhatunk. A varjak, szarkák és mátyások szintén mérgezhethők, vagy pedig hús-hulladékkal valamely kedvező helyre szoktattatván, fegyverrel irtandók. — Róka-, nyest-, menyét és farkasnak csapóvasak és törökkel való fogdosása e hóban legjobban érvényesülhet; úgyszintén a lódogónál való *éjjeli leseknek* is most van a legfőbb idejük. — Többször időt kell szakítani a vadmacska és nyuszt nyomozására is, úgy a nyestre is legyen gondunk. Ez a három rabló értékes szórméjével különben is kárpótol a fáradozásokért; elpusztításuk folytán pedig valóságos áldás háramlik a vadállományra. — Ahol várromok vagy elhagyott épületek, pajták, szalmászínnek vannak a vadászterületen, ilyenekbe veszi be magát a nyest; azért időnként célszerű körülnyomozni az ily helyeket; mivel pedig a nyest igen ideges állat, kasszaköszőrüléssel és lánczsörgéssel könnyen ki lehet ugrasztani bűvő-

helyéről s rattlerek (szükség esetében tacsók) segélyével prédává ejthetni. Hanem mindenesetre az épület körül fegyveres őrszem is foglaljon állást, nehogy esetleg elsökhessen a rendkívül ügyes és fürge bestia. — Ott, hol állandóan sok *róka* szokott tartózkodni, koslatásukat megelőzőleg (illetve annak kezdetleges stádiumában) könnyű szerrel sokat elpusztíthat belőlük a jószemű vadász. Ugyanis ez időtájt a rókák mind kint a földeken tartózkodván, napos időben a szántásokon, barázdákban kutyamódjára (orrot farktőhöz téve) karikába fekszenek, mely alkalommal kocsival (esetleg szánnal) igen közelre beközelíthetők s ugyszólván fektükből lőhetőek ki. — Leseken legkönnyebben lövésre kapható a vöröskabátos ravaszdi, ha erre készített csalsípokkal a kácsa hápogását, az egér czinczogását, a nyúl nyávogását utánozzuk (ez a kányákat és sasokat is lépre csalja). Állítólag a ki pusztá szájjal utánozni tudja az egér czinczogását, ezzel leghamarabb czélt ér a rókánál. — Végül az esti és éjjeli leseket illetőleg lúdra, rókára és farkasra — megszívelendő jó tanácsul álljon itt, hogy az *őszi ködök* beálltától kezdve *delejtű* (kompassz) nélkül soha egy lépést se tegyen a vadász. Fátlan nagy pusztaságokon, hómezőkben a legkitünőbb helyismeret és orientáló képesség mellett is könnyen el lehet tévedni, illetve eltéveszthetni a helyes irányt, a melyben haladnunk kell, ha egyszer meglep az apritásra alkalmas sűrű és vastag *köd*; — és milyen komoly hasznát vehetjük ilyenkor annak a kis billegő jószágnak, a mely mindig a fókák hazája felé mutatja a fixet; de hózivatarok alkalmával erdőben is nagy szükség lehet rá; miért is — kivált hivatásos vadásznak — tanácsos állandóan zsebben vagy fityeléken hordani és soha otthon nem felejtani. — ***Apróvadra a vadászatok*** még folyton tartanak és sokhelyt ugyancsak el van foglalva a hivatásos vadász a vadszállítások körüli teendőkkal. De dolgot ad a vadászatokat követő napokon, a sebzett vad felkeresése és összeszedése is, mely czélra jól apportírozó, fáradhatatlan keresésű vizsla nélkülözhetetlen. E czélra a vizslát úgy kell kitanítani, hogy — például fáczánhajtásoknál — minden egyes vadat egyugyanazon helyre apportírozzon, illetve egy helyre hordja az összeszedett vadakat, a hova különben a hajtók által fölszedett vad is hordandó. — A *nyúlakat* sohasem szabad addig kocsikra rakni, míg egytől-egyig ki nem lesznek vízeltetve, mert különben utálatos szagot kapnak a benmaradt húgtól és húruk is megzöldül és jó ízlésű embernek élvezhetetlenné válik. Ha a nyúl ki van vízeltetve, akkor lehet azt fejfelé vagy fölfelé fölfüggeszteni, az mítsem határoz; ellenben a ki nem vízeltetett nyúl minden fölfüggesztési fortély daczára is élvezhetlenné válik és utálatos szagot nyer a húsa. — A hol a *vaddisznó-vadászatok* tovább folytatódnak, a hivatásos vadásznak néha nem kis dolgot ad a sebzett vad utánkeresése, a mi gyakran nem csak hogy igen fáradtságos, de meglehetősen veszedelmes ténykedés is; minélfogva felette óvatos és nagyon meggondolt eljárás igényel, kiváltképpen az erős agyarasoknál. És a hivatásos vadász szakszerű eljárása már abban a perczen előtérbe lép, a melyben kirepült a vadászúr golyója. Lövés után ugyanis meg kell jegyeznie azt a helyet, a honnan a lövés intéztetett s a hol a vad állott a lövés pillanatában és pedig hogy milyen állásban volt akkor a vad s hova történt a czélzás? Továbbá mint viselkedett lövés után s ha „jelzett“, miképp jelzett? — Ha helyben maradt a vad, csakis lőkész hely-

zetben szabad hozzá közelíteni, kivált ha nem az oldalán fekszik, vagy éppen alászedett lábakkal egész hosszában hason fekszik, mely esetben legtanácsosabb fődözet alatt beközelítve egy jól alkalmazott fültövönlövással megadni neki az „utolsó kenetet“. Minden esetre vigyáznunk kell ekközben, hogy a disznó észre ne vegyen, mert ha még elegendő életerőnél van: vagy megfutamodik, vagy, kivált ha erősebb darabbal van dolgunk: megrohan bennünket. Az ily alkalomkor előforduló bajoknak, a mennyiben a sörtevad által megtámadtatunk, különben csakis saját ügyetlenségünk s megbocsáthatatlan könnyelműségünk az oka. — Ha a disznó lövés után nem marad helyben, mozdulatlan helyzetben szemmel tartjuk a mozdulatait, esetleg pontosan megfigyeljük megnekülési irányát s azt a helyet, a hol eltűnt szemeink elől. Azután pedig az esetleges „lőjelek“ után nézünk: nem-e találunk lelőtt sörtét vagy vért stb. Ha azután mindent gondosan átvizsgáltunk, akkor a szokott módon megjelöljük („megtöreteljük“) azt a helyet, a hol a vad a lövés pillanatában állott; majd pedig lehető mielőbb a vad után kell menni, esetleg az ebet azonnal utána kell uszítani, nem pedig várni véle, míg a vad „elbetegszik“, mert ha a disznó nem lett halálosan találva, akkor a kapott sebbel igen messzire menekül, gyakran oly messzire, hogy fél nap sem lehet az utánkereséssel beérni hőtlan időben meg igen gyakran rá sem lehet többé akadni, ha csak gyorsan utána nem nyomul a vadász. Tehát a főntebbi okokból, a tradicionális „elbetegedés“ bevéásától vaddisznónál, bátran eltekinthet a vadász és kivált ha használható bátor, támadásra kész ebbel rendelkezik, hallogatás nélkül lépjen a cselekvés terére. Ugyanis a sebzett disznónak az a szokása van, hogy a hátulról támadó ebbel — mihelyst beérte az — azonnal szembeáll s ha az eb lankadatlanul kitart vele szemben, tapodtat sem mozdul helyéből; az ilyképen „lekötött“ disznónál aztán, hamar juthatunk az óhajtott kegyelemlövéshez. — A mi a *lőjeleket* illeti, azok nagyobbára olyanok, mint a fővadnál. Különleg megjegyzendők azonban a következők: a szétlőtt sörte mindig erős sebesülésnek a jele, ellenben a tövestől kilőtt szőr a horzslövés, tehát jelentéktelen sebzés csalhatatlan jele. — Kilőtt csontok lehetnek erős, de lehetnek gyenge sebzésből eredők is, aszerint, a mely testrészből származnak — a lövés következtében. Lábszárlövéseknél a csontok rendszeren a csapában, — más testrészekből származó csontok pedig a nyom mellett fekszenek. A szilánkos, hosszas csontok mindig rossz, ellenben az egészen lapos

cserép-alaku barnás színű csontok mindig jó (vállap) lövésre vallnak. — Vért a legtöbb esetben már ott is találhatunk, a hol a disznó a lövés pillanatában volt, — de gyakori eset az is — épen mint a fővadnál, — hogy ettől a helytől a vér többé-kevésbé távolabb esik; erősebb vérzés azonban legtöbbszörre kb. 60—70 méter

távolságra szokott beállani. Egyébiránt a meglőtt vaddisznó még könnyebb lövésnél is erősen vérzik, különösen azon az oldalon, a hol a golyó behatolt. Minél mélyebb a lövés annál bővebb s minél magasabb, annál mérsékeltebb a vérzés. A magas lövés rendszerint keveset vérzik. Vállplövésnél a vér a legtöbb esetben pontosan az első lábnyomával szemben van. Csapán belüli vér lábszár- vagy czomblövésre, a nyomelötti nyak-lövésre vall. Az apró cseppekben szétfreckendett vér (különösen kihízott disznónál) béllövésnek a jele (a menekülő vadnál). Egyébiránt az ekként lőtt vad álló nyugott helyzetben nagy vércseppeket hullat, melyek a nyom mellett, között, vagy kissé a nyom mögött láthatók. Ha a *vér színe* czinober-vörös és e mellett habos, akkor a vad tüdőlvést kapott, — de ily színű a vér akkor is, ha a nyakban nagy ütetet talált a golyó; ellenben a sötét színű u. n. feketevér máj- és léplövésnek a jele; az ugyan ily színű, de kissé szemecsés véregyület szétlőtt nyeldeklőre vall. — A *sebjelzésre* vonatkozólag megemlítem még, hogy ha a vad „tűzben“ nem marad is, de a lövésre erősen megrázkódik s aztán igen gyors iramodással elmenekül; akkor rendszeren halálos lövést kapott — s nem messze viszi a szárazon. Az ily halálos lövésnél a disznó nem szokott felszökni s előlábaival a levegőbe vágni, mint a szarvas vagy őz; azonban bél- és czomblövésnél hátsó lábaival épp úgy kirúg s a derekát épp úgy meggörbíti, mint azok. Csontlövésnél a disznó rendszeren összeesik, az emsék és gyenge kanok fájdalmas visítást szoktak hallatni. Az, ha a disznó első lábaira rogy, de azután gyors fútással menekül: jelentékeny sebzésről tanuskodik; ilyenkor vagy nyaklövés érte, vagy pedig erős csontzúzást szenvedett. Ha a lövés egyáltalában nem találta, akkor némi rázkódás után tovairamodik s világgá megy. — Végül megjegyzem, hogy sebzett vadkanra jó vérebet ráuszítani valóságos bűn, mert kivált, ha kissé hevesen, tehát vigyázatlanul támad az eb, könnyen áldozatul eshet hevesességének, illetve a vitéz kan agyaráinak. — Fontos tudnivaló a hivatásos vadászra nézve az *elejtett vaddisznóval való bánásmód is*, a mit egyébiránt sokkal könnyebb elkövetni, mint leírni. Br. Thüngen igen ügyes leírást közölt erről, melynek figyelembe vételével a következőket közölhetem idevágólag. A lelőtt vaddisznóval, miután azt galyakra helyeztük és feltörtük, következőleg kell eljárni. Első teendő, hogy a heréket, egész a czombokig szépen kifejtsük, a csök nyílásánál pedig egy négy hüvelyk hosszú és széles darabot a bőrből levágjunk. Ez azért szükséges, mivel különösen a bűgási időszak alatt a vadkan husa utálatos ízt kap, ha a herék rögtön ki nem vágatnak. — Hogy a vaddisznó legbecesebb része: a fej, el ne romoljék, továbbá, hogy a kapitális példányoknál az agyarak jól láthatók legyenek: a feltörés előtt egy alkalmas fadarabbal a vaddisznó száját kifizítjük s a fogak közé egy újjnyi hosszú és vastag fadarabot dugunk, hogy a száj nyitva maradjon. — A feltörésnél egyes vadászok midőn a géjét kifejtteni akarják, nem hasítják fel a vaddisznó nyakát, hanem úgy járnak el, mint a hentések, azaz felhasítják (feltörik) a vadat a zár-csonttól egész a mellkasig, keresztül döfik a rekesz-izmot, ezen keresztül hatolnak a késsel egész a torokig, itt levágják a nyeldeklőt és a géjét, az elsőre csomót kötnek s aztán kivesszik az egész zsigert, azaz a gyomrot és a beleket. Ennek az eljárásnak az a

ГУББАСЗТӨ СҮКЕТФАЈДОК.

Thorndurn rajza.

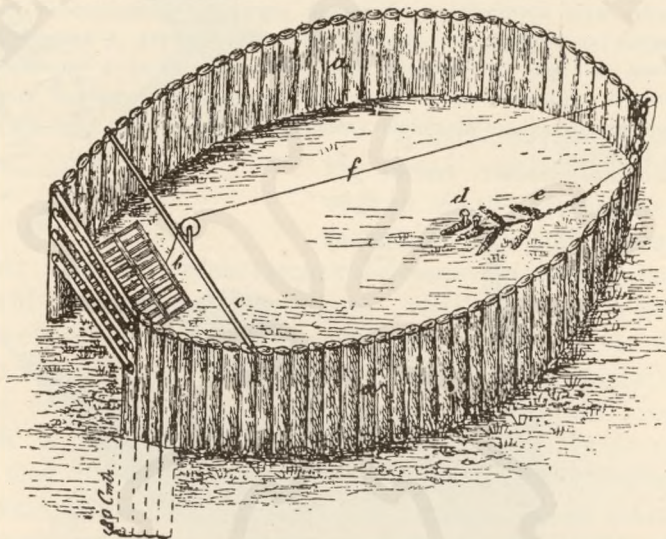

czélja, hogy a vaddisznó feje sértetlen maradjon. De a kívánatos tisztaság ez eljárásnál alig tartható be. — Mások felhasítják a vadat az álltól egész a szügyig, újjakkal óvatosan elválasztják a gégét a nyeldeklőtől s ezt lefejtik a gégefőről. Azután balkezüikkel megfogják a nyeldeklőt s ott a hol tartják, lemetszik s csomót kötnek rá, a mely eljárás jobb, mint midőn a nyeldeklőbe nyílást hasítva, a levágott nyeldeklő végét a nyíláson háromszor négyszer keresztül dűgják. Az így előkészített nyeldeklőt betolják a mellkasba s azután fognak a vad feltöréséhez s kiveszik a zsigert. Ha a vaddisznót nagyobb távolságra kell szállítani s az időjárás meleg, akkor ajánlatos az egész szügyet felhasítani s e nyílásba ismételten friss galyakat dűgni, hogy a vad húsa hamarabb kihüljön. — Maga a feltörés a következőkép történik. Midőn a nyeldeklőre már csomó kötött, a vadász a vad hátsó lábai közé lép, azután a heréknél kezdve a mellkasig felhasítja a bőrt, ügyelve, hogy csupán a bőrt vágja fel. A heréket és csököket, mint már említve volt, a vadkannál legelőször kell kifejteni. Ott, a hol a has a zárcsontba végződik (zárcsont ama porc, melylyel a medencecsontok a végbél alatt össze vannak nőve), kicsiny nyílás vágatik a hasüregbe; e nyílásba belédűgjük balkezünk mutató és középső ujját, ezekkel leszorítjuk a húgyhólyagot és a beleket, a kést e két ujjak közé toljuk s vele felhasítjuk a hasizmokat egész a mellig, vigyázva, hogy a beleket meg ne sértsük. Azután mindkét kezünkkel a gyomor fölé nyulunk, ott felkeressük a nyeldeklőt s ezt megfogva, kiemeljük a gyomrot és a beleket, miket a vad jobb oldalára fektetünk le. Azután vagy ketté vágjuk a zárcsontot s úgy fejtjük ki a végbél nyílását, vagy egészben hagyva a zárcsontot fejtjük ki a hullatót. Végül a gégét kell lemetszeni a nyelvről, az oldalbordákról lefejteni az ágyékhártyát s a gégét megragadva, kirántani a *johot*, azaz a szívet, tüdőt és májat. Most a vaddisznót elől kissé felemeljük, hogy a belső részeiben levő vér kifolyhasson. — Különösen ha a vadat messzebbre akarjuk szállítani, ajánlatos a feltörés helyét, valamint az összes sebeket, továbbá a füleket, a száját és szemeket: finomra tört borssal jól bedörzsölni, mert ez távol tartja a legyeket. — A feltörést rendszerint mindjárt kint az erdőben szokás foganatosítani. Ha azonban ez nem történik meg s kilátás volna arra, hogy a vadnak hosszabb időn át feltöretlenül kell maradnia, akkor jó a herék felett felbökni a hasizmot, hogy a keletkező gázok elillanhassanak — *A feltörést követi a feldarabolás* Ez a vaddisznónál a fej lemetszésével kezdődik, a melyen meghagyatik a bőr. A bőrt a fülek mögött három ujjnyira egyenes vonalban a nyak körül szétmetszük, a fejet a nyaktól egész a csigolyáig lefejtjük, azután a füleknél fogva lecsavarjuk. Mások egyszerűen levágják a fejet. A fej aztán meg lesz perzselve. — A vaddisznónál a bőrt sehol sem lehet az ujjakkal lefejteni, hanem azt mindig csak kés segítségével lehet tenni. A bőr lefejtésénél megfogjuk a vaddisznó első jobb lábát, az ál-csülök fölött három ujjnyira a bőrt körül felvágjuk, azután azt a térden át egész a szügy közepéig felhasítjuk; ugyanígy teszünk a bal lábbal. Azután a hátsó lábához megyünk; ezeket is az álcülok felett körülvágjuk s a bőrt egész a végbélnyílásig felhasítjuk. A farkat a késsel úgy körülmetszük, hogy az a bőrrel együtt a czímeren maradjon. Egyébiránt a vaddisznóról csak ritkán szokták

a bőrt lefejteti; rendszeren meghagyatik rajta s a sörte ízzó vassal lesz leperzselve. — Miután a fej már lecsavartatott vagy leütetett, akkor egy tenyérnyire a csigolya-oszloptól lefelé egy mély bevágást teszünk mindkét oldalon, azután elöl kifejtjük a lapoczkákat egész a három első bordáig, lefejtjük a vékonyakat az által, hogy róluk az első czombot egész a mellig lefejtjük. Most a mell felé húzzuk az első lábakat s közvetlenül a lapoczka mellett vágást teszünk a hát felé, ügyelve, hogy az első sonkáknak tetszetős alakjuk legyen. Az első czombokat kivágva, a vaddisznó oldalra lesz fektetve s a késsel megjelöljük, hol fogjuk levágni a hátsó czombokat a czimerről, azután a sonkát szépen kikerítve, kimetszük. Levágatik aztán az első három borda és a vékonyak, melyek némely tájakon a „*vadászrészhez*“ tartoznak. Most az első bordáknál levágjuk a nyakrészt és a megmaradó részről jobbról, balról levágjuk a bordákat s a megmaradó gerinczet az utolsó bordáknál ketté vágva, azt kétfelé osztjuk, melynek elő része *hátnak*, a hátsó pedig *remeknek* nevezetik. A vaddisznó-húst a konyhán három felé osztják bé; mint sültnek való vadhús, melyhez a hát, a remek, a két hátsó czomb, a két lapoczka tartozik; másodsor a fej, mely látványosság kedvért néha asztal-dísz képez s végül a főzni való vadhús, a hova a többi részek, nevezetesen a tüdő, a lép, a szív és a máj tartoznak. — *A mi a vaddisznó állítólagos veszélyességét illeti*, erre nézve saját tapasztalatomból csak annyit mondhatok, hogy bántatlanul a legerősebb darab se támad, (a kivételek nagyon ritkák), de a megsebzett vaddisznó igenis, veszedelmes és igen félelmes ellenfél. Támadásait rendkívüli ügyességgel viszi véghez; váratlanul és fölötte gyorsan rohanja meg az embert, egy-két hatalmas vágást téve feléje s leütve őt lábáról. Mivel azonban egyenes irányú és roppant sebes rohantában hirtelen fordulatot tenni képtelen, az ügyes ember egy gyors félreugrással kitérhet támadása elől, vagy az igen erős ember a disznós-késsel segíthet magán, a disznót belefuttatva, a mit azonban ide írni sokkal könnyebb, mint megcselekedni. — A kan alúlról fölfelé „vág“ agyaraival, ellenben az emse harapással igyekszik kárt okozni ellenfelén; ez utóbbinak a támadása tehát sokkal veszélyesebb, mint a kané, annál inkább pedig, mivel az emse, ha leütnie sikerült valakit, rajta tiporva mardosni kezdi, míg a kan egyszeri rohammal is beéri. Megsebzett gyengébb darabok is, sőt malaczkok is, ha nagyon megszorultak, tesznek néha támadási kísérleteket — természetesen a nélkül, hogy kárt okozhatnának ellenfelükben. — Az ebeket rendszeren megszokta támadni a disznó; ha kondában vannak, egyesült erővel védekeznek ezek ellen. Legveszélyesebb támadásában kétségkívül a malaczos emse; de ez is, mint már alkalmam volt tapasztalni, gyakran gyávan elhagyja megsebzett sivító malaczárt.

Hazánkban a nagyobb vadnak élő állapotban való befogása, még nincs annyira szokásban mint külföldön, de főleg a sörtevadat ritkábban fogják be minálunk, mint másutt; tehát nem vélek rossz szolgálatot tenni, a midőn a sertevadnak élve való fogási módját egy kitünő szakember adatai nyomán megismertetem. — Vaddisznót természetesen csak oly heilyen lehet befogni, a hol tényleg van. Ily helyen legelső sorban azoknak kedvencz tartózkodási helyét és váltóikat kell kipuhatólni. Ha ezt megállapítottuk, úgy a pagony legsűrűbb helyén egy 120—150 □ ölnyi területet kiválasztunk és azt 10 cm. vastag, 3 méter magas, szorosan egymás mellé bevert dorongfákkal körülvevesszük egyik oldalán pedig egy nyílást hagyunk, melyen a bejáratot tervezzük. A bejá-

ratnál két drb. 4 méter magas, 25—30 cm. vastag és egymástól 1,50 méternyi távolságra álló oszlopot helyezünk el, melyeket a tetőn egy keresztpózna által összekötünk; ugyancsak alól is hasonlóképp egy keresztpóznaát erősítünk meg, hogy az egész egy ajtófának megfeleljen. Ebbe az ajtófába aztán egy deszkából előállított csapóajtó illik bele, mely léczek között könnyen fel- és leszaladhat. A csapóajtót természetesen sárral vagy más sötét szagtalan festékkel kell bekenni, hogy feltűnő ne legyen. A felső keresztfán keresztül lyukat fúrunk, melyen erős dróthuzalt vezetünk át, a melynek egyik végét az ajtó felső részének közepére erősítjük. Ennek megtörténtével az ajtó felhúzva, a dróthuzalt a vadfogókert felett a levegőben egyenes irányban vaskarikákon át — mely utóbbiak fába erősítvék — elvezetjük egészen az utolsó, a csapóajtóval szemben álló fáig, itt a huzalt a fa oldalán levezetjük körülbelül 40 cm-nyire a talajtól s egy rúd közepére kötjük, ezt a rúdat pedig vízszintes helyzetben egy mérlegkar módjára a közepén egy szeg segítségével úgy erősítjük oda a fához, hogy az a legkisebb érintésre a levegőbe rántassék. — Hogy a sertevad a fogókertbe be menjen, azt úgy érjük el, hogy tengerit hintünk el tartózkodási helyüktől és főbb váltóiktól kezdve két-három irányban egészen

be a fogóig. A tengeri mellé vadgyümölcsöt, makkot vagy burgonyát is hinthetünk. A csapóajtó fel lévén húzva, illetőleg az egész szerkezet fogásra készen állítva, a csapórúd körül is minél több csalétket hintünk el, hogy a disznók minél biztosabban érintsék a rudat, mely aztán kiugorva, a csapóajtónak tért nyit, hogy leszaladhasson és a bejáratot eltorlaszolja. A bejáratot is tanácsos felületesen bozóttal ellátni, hogy a vad mintegy magának törjön azon útat, így nem lesz annyira bizalmatlan. Az ekként leírt fogókertben nemcsak egyes állatokat, hanem egész kondákat is fogtam már s általában e vadbefogó igen jól bevált. — Hogy a befogott sertevadot aztán minden veszedelem nélkül kivehessük, szükséges, hogy a kerítéshez közel mindkét oldalról támaszokat készítsünk, melyekre deszkákat rakva, két ember rúddal a disznókat a bejárat felé terelheti. A csapóajtó elejébe pedig egy ládát erősítünk, mely egy tolóajtóval van ellátva. A mikor a disznók a bejárat felé közelednek, a csapóajtót felhúzzuk s ekkor nagyságuk s kedvünk szerint egyet vagy kettőt a ládába beeresztünk, a toló ajtót leeresztjük, úgyszintén a csapóajtót is, mindaddig, míg a befogottakat mind elhelyeztük. Ha ilyen fogókertbe egy döglött lovat vagy kutyát teszünk s az utakon egy perzselt lóhúsból való vonszalékat húzunk, úgy a fogókertben nemcsak vaddisznót, hanem farkasokat és rókákat is lehet fogni. Szükséges azonban, hogy előzetesen több ízben hintsünk el csalétket a fogókert bejárója előtt és közelében, hogy kivált a bizalmatlan róka ne gyanakodjék.*) — A *Vadászlap* 1891. évfolyamában (pag. 23.) egy igen ügyes vaddisznó- és őzbefogó készülék ábrája van

*) *Bartacek A.*

közölve, mely minden leírásnál világosabb magyarázattal szolgál e fogó fölállítására és kezelésére nézve s mely főntebbi ábrának könyvembe való átvételével jó szolgálatot vélek tenni a hivatásos vadászoknak. — E fogóval való befogás sikeréhez alapfeltétel: *a* hó. — Az ábra magyarázata a következő: Az *a*-val jelölt tölgydorongok körülbelül 4—6 hüvelyk vastagok és 2₈₀ méter magasak, miből 80 centiméter a föld alá kerül, úgy hogy a kerítés 2 méter magas lesz. A *b*-vel jelölt bejáró kapu, körülbelül 1 méter magas és 1 méter széles, befelé és fölfelé nyílik vas-csapokon. A kapu két hüvelyk vastag kemény, kettévágott dorongfából készül és lecsapódva, a nyílást jól kell zárnia. A kapu fölött 4—6 drb. keresztléc van, hogy a bejárat kellően szilárd legyen; *c*. a haránt-dorong, a melyre a kapu felvonatik; *d*. két legfelebb 6 hüvelyk magas czövek, melyek egymástól 1 hüvelyknyire a földre vervék úgy, hogy közéjük egy kukoriczacsövet lehessen tenni, mely a kapu lecsapódását eszközli, mihelyt a vad a kukoricza-csövet felveszi; *f*. a fogó-zsinór, illetve egy erős zsinog, a melyhez néhány cső kukoricza (koszorúba font kukoriczacsövek) lesz erősítve; *e*. a kukoricza-koszorú, a mely miután már a vad a befogásra bekerített helyre beszokott, a kapu becsapódását közvetíti. A kukoricza-koszorún, mely körülbelül $\frac{1}{2}$ öl hosszú, legfelebb 4 kukoriczacső hagyassék meg, melyek közül az egyik (az utolsó) a két fa-czövek közé lesz erősítve. A koszorú másik végéhez van erősítve a zsinog. A kaput oly magasan kell felvonni, mint az a rajzon látható. — A sörtevad természetesen hintéssel lesz a fogó vidékébe csalogatva, melyet követve a fogóba kerül. Ha a vad befogatott, akkor megfelelő vadszállító-szekrényeket a kapu külső részére kell állítani s a vadat behajtani.

FECSKEFOGÓ SÓLYOM.
(*Falco subbuteo*.)

A karácsonyheti és szilveszternapi víg társas vadászatok lezajlása után végkép szegre kerülhetne a puska a szalonkaidény elkövetkeztéig. Valódi

telivér-vadászt alig is érdekelhetnek elcsenevészedett, minden nagyobb emóció nélkül szinte bottal is elüthető „vadak“, minők a januári fülesek, szegények, melyeknek még megmaradt nagyobb része úgyis alighanem epileptikus rohamokban szenved már a koczapuskások („stüsszik“) folytonos hajkurászásai és esetlen durrogatásai miatt. Hanem hát hiába beszél az ember annak a vérszomjas hadnak, mely minden vasárnapon, minden ünnepen és még Szilveszter napján is ott látható állig felfegyverkezve a vasuti indóházak várótermeiben, mert azok ameddig csak lehet, nyúlhalálra és folyton csak nyúlhalálra áhitoznak még talán álmukban is — és pedig azonképen a falusiak, mint a városiak. Mert egyforma a koczapuskás mindenütt! Hogy engednék el tehát az *utolsó* napot, a január 31-ét! Hisz a közelmúlt szép napokból az „utolsó hajtások“ (értsd a fehérasztal körül) muzsikaszóval, gyakran szép szemek villogásával is lelkesített emlékei, nem egykönnyen párolognak el a túlvérmes Stüsszi-kebelből — kivált a fiatalabb résznél, mely — mint mondtam — mindig s minden alkalommal ugyancsak vérszomjas; amely tulajdonság a temperamentum kifolyása is lehet ugyan, de semmi esetre se mondható nemesen vadásziasnak. Az igazi Nimród sohase teltetetlen, sohase vadfalánk. Szereti, óvja a vadját és nemcsak azt sajnálja — a melyeket nem ő lőtt meg . . . Nem avasvérűség ez, a vadfalással jóllakott közönyösség kifolyása, a mely az „elsavanyodott kedély-

lyel együtt jár a vén puskaforgatóknál, mint a rágalom vitatja, hanem egy nemesebb érzékből veszi folyományát, mihez a kontár szontagsz-népnek távoli érzéke, semmi konyítása sincsen. Azért találkozunk január 31-én (persze Budapesten) azokkal a különös, nyakig csizma és állig fegyver alakokkal, melyek tengernyi szerelvényeik éktelen csörömpölésével, talán még a mozdonyok dörögését is felülmulják. — Elfutja az embert a méreg, ha látja ezt az inváziót a vasuti indóházak felé vonulni; de másrészt megint kaczaghatnámja is támad, ha kifejlődik előtte az a sajátságos, tarka kép, melynek mindegyik alakja egy-egy operettebeli figura benyomásával hat az emberre. Mintha nem is vadászatra, hanem fegyveres kalamajkára rukkolnának ki ékes, a koczapuskást azonnal jellemző „kosztüm“-jökben! A kalapjok, a kabátjok, a nadrágjok és egyéb mindenféljök mind valami különös: anglius és egyéb féleszü nációk „ízlésében tartva“, a miken nem lehet eleget csodálkozni. Így például mindjárt a kalapnál kezdődik amaz érdekességek sorozata, a melyek oly hirtelen hatásokat képesek előidézni a jobb ízlés ötletkörében . . . Ez ugyanis (már t. i. a *kalap*) „gyönyörű“ fántasie formában van „tartva“, arasztos pemzivel és gajmós tengeri-herkentyű tollakkal kicsérimiskázva, ami rettentő „szépen fest!“ A *kabát* maflandi stilus és bőrből való, még pedig „tiróli zerge“ (értsd: bakkecske) irhájából — s mint ilyen, valódi remeke a csizmadia — akarom mondani a szabóművészetnek — negyven darab zsebbel és tenyéryni gombokkal ellátva, melyeken vadoroszlánok, valamint könyező krokodil-portraitok szigorított tekintettel ékeskednek, a mi roppantul emeli a hősie „vadölői“ jelleget s valami vadregényes hangulatot kölcsönöz a kültekintet egész összeségének, a mire kétségkívül a vadásznak nagyobb respektus okából szüksége is van. — Egészen más a *nadrág*, mivel ennél a praktikus a poetikussal a legszebb harmóniában ölelkezik; különben pedig túlnyomóan rokokó ízlésben van előállítva, terjedvén egészen a térdig, míg azon alól a strimflik, majd a valódi gorilla-bőrből készült „bergstáigerok“ következnek (a *ski* még nem eléggé szalonképes). — Felette összhangzatos kiegészítést képez, e mutató külsőhez mérten, a válogatott vadászszelvények gyűjteménye, melyek mindjárt a vadásztársznyánál lekötik az esztatikai érzék osztatlan érdeklődését. Ez ugyanis felette elegáns holmi, elragadó tulipiros színben, tarka paradicsom- és uborkamadarak fantasztikus alakjaival kiteremtettéze — illetve „díszesítve“. Egyébként pedig roppant ötletes jószág, a mennyiben ép úgy használható karmantyúnak, mint ahogy légpárnát és bőrdudát is lehet belőle dressírozni; berendezését illetőleg pedig akként van szerkesztve, hogy apró vadászatokhoz 570 darab patrón helyet találjon benne, — ezenkívül még egy félreeső osztályában egy öltözet alsó fehérruha számára is térhelylyel bírjon — esetleges medvevadászatok esélyeire számítva . . . Az igazán szimpatikus tarisznya karikájába akasztva csüngenek — minden mozdulatnál valami szépen csörömpölve — a szintén igen hatásos apróbb szerelvények, mint bíbicz- és varjúcsalogatók, úgy patrónkipöczkölő aranyozva; egy füttyentő sípocska, egy nagyobb trombitácska dufla hanggal

— és az obligát vadászbicsak — olló, reszelő, fűrész, foghuzó és egyéb, a vadászatoknál mellőzhetetlenül szükséges kellékekkel felszerelve. — A válon valódi Sulcovszky-szíjon a remek készítményű fegyverek csüngenek; jobbról a sörétes, balról a golyóra járó. Szembetűnőleg külsőszági gyártmányok, arany gimplik és pinguinekkal czifrázva; míg a csövek valódi kokeboába furt „Bernhard“, „Stchern“ és „Kohn-damaszt“ különlegességekből valók, melyeknek még a kétszázadik lövésnél se igen likad ki az oldaluk stb. stb. Ha már most ezen elragadóan vadászias külsőhöz hozzá képzeljük a mindenesetre párhuzamos vadászai képességeket, tisztán áll ellőttünk, hogy a január 31-iki vadászatokon a *tények* valóban *beszél*ni fognak — ha csak nem *ordítanak*, ami egyébiránt nemcsak a *hajtók* indiskrétiója, de a sörétek nagyságától is függ... Hanem a díszes fölvonulási invasiót a vasuti állomásokhoz, kint a boldog vidéken más természetű ugyan, de a dologgal viszonyos mozgalmak előzik meg. Mindenekelőtt roppant pusztítások tétetnek a húsosabb malacz- és baromfikörökben; majd a nyulak vétetnek számba s egyuttal a jobbkinézésűek le is bélyegeztetnek, minthogy félig megfagyva levén, igen szelidek és kézzel is megfoghatók; — egyben ki lesz adva a csőszöknek a rendelet a fekete reverendát hordó „pápista varjak“ hessegetésére, nehogy a díszvadászat elkövetkeztéig mind agyon gyontassák a füleket kint a határban. Különben pedig lázas tevékenységgel folynak az előkészületek: levelek íródnak, izenetek hozódnak és táviratok kalapálódnak a szélrózsa minden irányában. Az izgatottság nagy és folyton növekszik. Egyébről se foly a szó, mint a küszöbön lévő vadászünnepségről. Mindenki levelet, táviratot vár és mérges, ha nem kap; ha pedig kap, e körülmény csak hatványozólag hat — kivált az asszonyok készülődési buzgóságára és a sütés-főzések roppant arányokat öltenek. A szolgálók egyebet se tesznek, mint a boltba szaladgálnak és sok üveg eltörik... A speczerájos nem győzi a patronokat szállítani; míg a boltoslegények nap-hosszat sörétet mércsikélnak és puskaport pakolnak, titokban csekélyebb mennyiségű porzóval egészítvén ki a mértékhiányos dózisokat, mitől a puskák majd igen jól fognak löni... Természetesen az asszonyok is jóformán kiveszik a részöket a tevékenységből és sok főzőkanál elkopik, lábos elreped és szolgáló képeltetik föl... A tyúkudvarok felől is rettentő lárma hallik, kappan, tyúk, pulyka hajkuráztatik s a vadászgazda remek dressurájú vizslája apportirozza elő a kiszemelt kövér példányokat a kés alá. Az embereket a legtökéletesebb kergeség környékezi a rémitő lárma és fölfordulásnak miatta; — de erről tenni nem lehet; miért is mérges mindenki, kivált a hölgyek, kik agyon akarják csapni a macskát, mert a drága jó tejföltre jár. A kedves daxlinak leüttetik az innenső lába, mert a pecsenyés tálban falatozáson éretett stb. stb. Végre elérkezik a várvárt nap... általános megkönnyebbülés, miután már a levegő is explodálni készült. Az utolsó vonattal rukkolnak be a vendégek — sokan Pestről s miután ez bizonyos: a hölgyek otkolónért hirtelen a patikába szalajtanak... A perronon összekerül a helység összes előkelősége —

mindenki jól égő lámpással ellátva, mert a sár nem kicsi, a sötétség meg nagy. Végre füttyszerű nyeffentés hangzik s csendes méltósággal betolakodik a helyiérdekű forgalmi alkalmatosság (egy póintér vizsla loh mellett, mely az úton véletlenül kúgrott a kupéablakon). Némi nyöszörgés és hosszabb nyikorgás elkövetése után megveti a lábát — illetve megáll — még egy különleges berregést is cselekedvén, — a füstöt lehető vékonyan lehelő kerekas gözedény s a másik pillanatban nyalka és kevésbé nyalka Stüssikkel lesz ellepve a tér, a kikhez egyébiránt már volt szerencsénk . . . Következik aztán a víg bevonulás, miközben rakéták eregettetnek és üdvlövések történnek. Elöl lámpásos emberek haladnak, kik sűrű gyufagyujtogatásokkal is igyekeznek a harapásra alkalmas sötétséget átláthatóvá tenni; míg némelyek hosszú tapogatóbotokkal a mélyebb vermeket obszerválják, nehogy a nagy sárba fulladjon valaki. Így érnek haza. Akkorára már tálalva van — és következik a magnumáldomás a meglövendő nyúlak bőrére. Az animó kitünő, miért is az eszem-izsomnak csak az ünnepélyes vadászatra való kivonulás vet véget. A nap már „süt“, a varjak kárognak és a kocsisok káromkodnak a lovak körül. A készülődés nagy hejehujázások közt veszi kezdetét, miközben némelyek — nem tudni mi okból — a sifonéron át akarnak a szabadba kijutni . . . Végre az egész Stüsszi-sereg kocsira, szánokra *rakatik* és kezdetét veszi a kivonulás. A

hölgyek kendőiket lobogtatják, a cigány fölváltva a „Rákóczy-induló“-t és a „Schneider Fáni“-t húzza (egy urnak nagyon tetszik) . . . általános lelkesedés. A gyerekek rekedre ordítják magukat, a kutyák vonítanak, a macskák pokolegyháza felé iramodnak stb. stb. — — — S hogy aztán mi történik odakint? Semmi egyéb, mint az ilyen „kedélyes vadászaton“ *rendesen* történni szokott, a hol minden egyes puskás „rendezői“ szerepet vindikál magának; de miután ez már megszokott állapot, tehát rendkívül „kedélyes lefolyást“ is biztosít — eltekintve néhány jelentéktelenebb pofonsőréteztől, mik egyébiránt legfeljebb csak hajtókörökben

szülnek némi jézusmáriázással kiczifrázott indignációt — és nem is felette számosak az ily esetek, mivelhogy minden értelmesebb hajtó körülbelül tájékozódva van már aziránt, mely vadászurak azok, kiknek kezében a bot is elsül, avagy a melyeknek puskázásai alkalmával a már eleve jól begyakorolt magas levegőugrás applikálása szükségeltetik, hogy a nyúlnak szánt, ám célzévesztett serétek szépen a talp alatt passírozzanak — és hogy a szemüveges urak lödözéseit megelőzőleges gyors hasravágódások nemcsak hogy tanácsosak, de egészségi szempontból felette hasznosak is, mert . . . stb. stb. — — — Így folynak nagy vígságok és vigazságok

közt a „kapuzáró vadászatok“ s mivel a január 31-et nem követi a 32-dike — sok telhetetlen Stüssi nagy sajnálatára, — tehát végre a csönd áldása száll erdőre, mezőre és nyugalom, a szegény vadak agyonzaklatott világára, mert *február 1-től kezdve tilos a vadásszat!* — Az igazi, lelkiismeretes vadász törvénytisztelete szalutál a paragrafusoknak — s

azzal szegre kerül a puszka. Ugy legyen!

Tilalom és vadásszat. A vadászati törvények rendelkezéséhez képest február hó 1-től kezdve augusztus hó 15-ig beáll az „általános vadászati tilalom“, mely idő alatt hajtókutyákkal (kopó, tacsó, agár, komondor, vagy egyéb hajtó ebbel) egyáltalán nem szabad vadászni“ (9. §.) Tilos tehát löni e hó 1-étől kezdve már *nyulat, fécánt és tüzokot* is, általában a *sörtevadon* és a *kártévőkön* — illetve *ragadozó állatokon kívül* minden hasznos vadat. Azonban a törvény egyes vadnemekre nézve külön megállapodásokat is tartalmaz s szabályozza lelövési idejüket az általános kereten belől, így a fővadat illetőleg: a *szarvasbika* tilalmi idejét október 15-től július hó 1-ig tartja fönn (9. §. a)), a *dámbikáét* november 15-től július 1-ig (9. §. a)); a *szarvas* és *dámtehén*, valamint az *őzsutáét* január 1-től október hó 15-ig (9. §. b)); az *őzbakét* január hó 15-től ápril. 1-ig (9. §. c)); a *zergéét* december 15-től augusztus 1-ig (9. §. d)). A *szárnyasvadaknál*: tilos löni a *siket* és *nyírfajdkakast* június hó 1-étől márczius hó 1-ig, a *jérczék*et (tyukokat) pedig *minden*

időben (9. §. *e*)); — a *császármadarat* deczember hó 1-től augusztus hó 15-ig; viszont a *fáczánt, tűzokot (és nyulat)* február hó 1-től aug. hó 15-ig (9. §. *f*)); ellenben a *fogolyra* már január 1-től (augusztus 1-ig) tilos a vadászat (9. §. *g*)), az *éneklőmadarakra* pedig *minden időben*. „A madarak közül kivételt képeznek a *vándor- és vízi-madarak*, de ott, hol ez utóbbiak *költének*, a *párosodás és költés időszaka alatt a tilalom rájuk is kiterjed*“ (9. §. 11.) — A vadászati törvény külön rendelkezése még a következő: „Szabad időben is *tiltatik* mindem szörmés vagy szárnyas hasznos vadat *törökkel, hálókka, hurokkal elfogni* vagy *megölni*, különösen *tűzokot* ölmosesők alkalmával *behajtani* vagy *agyonverni*“. „Kivételt képeznek a *fenyvesmadarak*, melyeket hurokkal és léppel fogni, szabad időben megengedettik.“ „*Tenyésztés czéljából a befogás* csak a vadászat *tulajdonosai, bérlői* vagy azok *szakértő megbízottjai* részére engedtetik meg (15. §.)“. „*Keritésszel kellőleg elzárt oly helyeken* (vadásztertek), *melyekből a vad ki nem válthat, a tulajdonos vagy vadászati bérlő a vadászatot minden időben gyakorolhatja és megengedheti* (18. §.)“.

Az általános vadászati tilalom beáltával most már csakis folyók, tavak, meleg források közelében lakó vadászatkedvelőknek nyílik alkalmuk puskájokat hébe-korba sütogethetni — vadászati szenvedélyök némileges kielégíthetése végett a szalonkaidény elkövetkeztéig. Hanem persze, az eféle quázi téli vízivadászatok inkább csak a kielégíthetetlen szenvedély és a kalandozási vágy táplálására szolgálnak s ritkán hajtának valami hasznot is a konyhának — a mellett, hogy sportszerüségük teljesen hiányzik; — inkább trofea-gyűjteményünket van alkalmunk ilyenkor néhány érdekes téli vendégmadárral gyarapítani. Fiatalabb műkedvelők azonban — kik nem röstelik a járást, — szórakozás czéljából ott, a hol van: a *fenyves-rigók* és *selyemfenyvesek* vadászatának apró sportjával is mulathatják magukat olykor, vagy pediglen a szárnyas kártévők és ragadozóállatok után vethetik magukat és a *saslesekkel* is próbálhatnak szerencsét (persze a hol van sas). Ha azonban hótlan, gyenge téli időjárás mellett állandó, sőt tartós *vadlúdhuzási mozgalom* fejlődik ki, e körülmény a legkedvesebb szórakozásra nyújt alkalmat még a rátarti, legkomolyabb vadásznak is, kivált *élő csalival*, mely módja a vadlúdvadászatnak legbiztosabb sikert ígér és sohasem hagy cserbe, csak jól fedő *leshelyről* kell gondoskodni s ha lehet, inkább *vetés mellett a szárazon*, mint vízen választandó, illetve készítenő alkalmas leshely.

A vad tartózkodási helye.

Minél szigorubb időjárás köszönt be s minél tartósabb az, a vad annál inkább keresi a sűrűs védhelyeket; csak melegebb napokon ötlenek föl nyíltabb helyeken is egy kis sütkérezés végett rövid időre. A dúvad is folytonosan az erdő legsűrűbbjé bújja nappalonta s mivel a mátkaszerezés ideje elérkezett, még inkább a legrejtettebb helyekre veszi magát, idébb-

odább csatangolva éjjel és nappal, szimatolva nyom után s követve azt, vagy a véletlenre bízva, hogy párjával összehozza, másrészt pedig szerelmi hangok adásával is adnak egymásnak jelt a találkozásokra kószálásaik közben s mátkaszerzés céljából néha nagy utakat tesznek meg. — A téli álmat alvó állatok még búvóhelyeiken szuszogják át a napot, de e hóban már elkövetkezik az ébredés pillanata és pedig minél korábban ereszt ki az idő, annál hamarább. Különben is a *medvéről* azt tartják, hogy nem alussza egyfolytában végig a telet, habár barlangját vagy vaczkát nem is hagyja el a szokott időnél előbb. A *borzot* illetőleg is tény az, hogy enyhébb napokon ki-kijár tanyájáról; téli álmának végleges félbészakítása azonban a vadászkiöziedelm szerint gyertyaszentelő tájban történik. — Egyébként a szörmés és szárnyas vadfajok tartózkodási helyét illetőleg ugyanazok, mint a múlt hóban voltak.

Párosodás-szaporítás.

E hó elejével már a *farkas* és *róka* erős koslatásban van és valóságos szerelmi randevukat rendeznek némely pagonyokban. A *hiúz* szintén pacsomagolni (párzani) kezd, valamint a *vadmacska* és — enyhébb idők elkövetkeztével — a *görény* és *menyét* is. A *vidránál* szintén e hóban kezd ébredezni a fajszaporítás ösztönzete; — a *nyest* folytatja a párzást; a *nyúl* is java bagzásban van. Kedvező időjárás mellett (e hó vége felé) már a *császármadár* és *fogoly* is párokba oszlik; valamint a korábban beállító *szárnyas ragadozóknál* is fellép a szaporítás ösztöne. A *szarka* is készülődik a családalapításhoz s a *holló* ha nem is tojt még február végével, de már készül hozzá szintén, valamint e hó vége felé — ha derült lanya idők köszöntenek be s állandókká lesznek, a *sasok* is kezdik egymást hajkurászni, a mi szintén a párosodás jele. — Jó szarvastehenek e hóban itt-ott már ellenek; kölykezik a *sündisznó* is, valamint a szaporább fajtájú *borznőstények* is világra hozzák magzatjaikat (3—5 „kölyket vetnek“). A *keresztcsőrű madár* (*Loxia*) már kiköltötte fiókáit. Nagyon enyhe telekkel e hó vége felé nemcsak hogy erősen bagzik a *nyúl*, de már fiadzások is történnek (2—4 darab).

Állatélet.

él az idő. Alól a mérhetetlen fehér gyász hideg takarója, fönt sötét, komor hangulat terjeng az alvó világ felett. Nincs egy hang, egy mozzanat se, csak a levegőben sír, jajgat valami borzongatóan. Az ünnepi fény, virágpompa, lepkecsapongás és madárszerelem szivárványos örömnappjai rég dermedetbe veszttek; elmúlás lépett a helyökbe immár. A mámor eltűnt s az illatos szirmok helyén nincs más, csak avar és penész a hideg hó alatt. — A nap, mint elfáradt lomha madár csüng helyén; bágyadt sugára nem melegít, csak sárga fényt lövel, beteges halványságot terjeszt mindenre; csak a hó kéklík néha; de az se az ittfeledt szivárványszín tükrözése, hanem a szomorú elmulása, melyet rá lehelt a dermedtő halál, mely összetép, megsemmisít minden ideált.

Hó, mindenütt hó! . . .

Feketén, elfakultan ágaskodnak ki a növényvilág vázai a fehér szemfedő alól, amely előlt minden életet, útját szegte minden tevékenységnek, amelyet a nagy, felfoghatatlan végzet tragikuma a porszemekhez, göröngyökhöz kötött le. — Minden kóró, minden növényi váz, fa, egy-egy mozdulatlan, néma szilhut alakja, egy-egy némán is sokat mondó írásjegye annak a roppant fóliánsnak, amelynek csillogó fehér lapjára rajzolt megdöbbenő körvonalai aláírvák e szóval: megsemmisülés! . . . S mennyivel ridegebb, borzalmasabb e külső, ha szokott, ősi útját megtéve az a sárga, roppant fénykorong, merev álmos arczczal lassan legurúl az ég pereméről s elkövetkezik a rideg, szürke téli éjszaka — egy másik pufók fénykerékkel, amely bambán, hidegen bámul alá a fehérlő világra; nemsokára aztán elrejtőzik útott tekintetével ez is az ég szufitái mögé mogorván, mintha megelégné az alanti sívár látnivalókat. És az ég végtelenségén szétfoly az a miszterikus hangulat, amely a fölfehérlő paradoxonnal oly összehangzóan rideg. Sötét felhőgomolyok rohannak a roppant térben,

mindmegannyi szörnyalak, miknek ujjaik, karmaik nőnek, melyekkel megragadják egymást s aztán összefonódnak és úgy síklanak — mindig tovább és tovább a nagy végtelenségben. Hanem útkövekben szembe találkoznak velök az ellenáramlat rohanó rémei s a másik pillanatban már egymásba oszlanak — miután egymást el nem nyelheték — s megbénultan csüngve maradnak, lomhán, mozdulatlanul lógatva szürke rongyaikat alá — mindig lejjebb, míg egyszerre csak millió és millió fehér jégzilánkkal, repülő hideg pihékkal lesz tele a levegő, mik esnek, egyre esnek halk zizegéssel s mind vastagabb lepellel terítik le a kiélt ruét: a hideg földet, mely most vezekel. — Hideg van, nagyon hideg és sötét, csak a hó világít, a mi valami kísérteties derengést kölcsönöz az ég és föld között szétfolyó fekete, lomha testnélküliségnek, mely elválasztja a föntvaló végnélküli semmitől a megszilárdult sárfészek tájait. Néha egy-egy csillagszem villan alá; de az is csak tűnő fény-fantom, mint mikor a robogó vonat mellett elrohan a világító ablak lidérczfényü felcsillanása. — Huh! mily borzalmas is a viharzó téli éj, kivált midőn hópihéket hord szét a fürgeteg és sívít, üvölt a dermesztő fuvalom manója, mely a rideg észak jéghegyein érte születését s a Syrének ellesett hangjaival zeng a fülünkbe fájó, majd borzalmas melódiákat. A fák recsegve hajlanak meg vad rohamai alatt, mely ágakat tép, házfedeleket bont meg s besívít minden résen. Dühösen rázza az ablakot, végig rohan a zeg-zugokban, csörömpölve, zakatolva, morogva s ezerféle idétlen hangokon jajgatva el siralmait; majd elcsendesül egy pillanatra, mintha elfogyott volna a lélegzete, vagy mintha elkapta volna manószárnya messze innét; — míg egyszer csak újra sikoltani kezdenek velőtrázó hangjai. Pokoli melódiákat rögtönöz a kandaló szük kürtőjében, hogy eláll a szív verése tőle s a vakmerő indulat is jégbe fagy meg egy pillanatra, rejtelmes igézetének lenyűgöző hatása alatt s önkénytelenül is összeborzadunk . . . Kandalónk lángjai dulakodást kezdenek egymással, öltögetik ránk lángnyelveiket ádáz indulattal, mintha tüzzé vált manólelkek volnának; majd fantasztikus árnyakat festenek szobánk falára libegő, ugráló árnyakat, melyeket lassanként ijesztő torzalakokká egészít ki a képzelet . . . A télvihar pedig üvölt, jajgat fáradhatatlanul a rideg éjben kint. A kürtőben ismét hallatszának a kínos modulatiók és a kandaló manói még szaporábban, még dühösebben öltögetik, lobogtatják lángnyelveiket felénk. A falak libegő figurái örült tánczra kerekednek, majd összekapva át meg át nyilalják, gyilkolják egymást, míg végre összefoly, elsimul alakjuk a háttér homályán, mintha szétpukkadtak volna az ádáz indulattól . . . A kandalló fénye kialvóban, csak a parázs-szemek tüzelnek elő a szürke hamvak közül, azokból is hamu lesz lassan . . . és egyre zúg a természet halálordítása odakint; de fülünk már alig hallja azt — gondolataink messze tévelyegnek, lepkeként csapongva a múltak emlékein . . . Varázslat száll a lelkünkre, ideálok aranyképei lendülnek meg képzeletünk láthatárán — egy káprázatos visióba folyva össze, melyből elhervadt virágok, zengő füvek, tarlott világok kietlenje fejleszti ki szomorú mindenségét, melyre az elmulás fehér szemfedője borul . . . Las-

KORAI VENDÉG. (Sátrszalonka.)

Thorndurn rajza.

sankint aztán eljutunk *szegény madarainkhoz is* egy röpke gondolattal és tűnődve kérdezzük magunkban: *vajjon mi van szegényekkel odakint a rideg kietlenségben?* A föld terített asztaláról rég eltűntek Isten morzsácskáinak utolsó maradványai is . . . mindent eltakar a vastag hólepel! — Micsoda tengődése lehet tehát annak a kis *életnek* odakint, mely a szunynyadó természet egyedüli felküzdött lélekzete, szívverése a nagy szilencziumban! Mi módon küzdenek meg szegény kis szárnyasaink a „lét“ nehéz problémájával?! . . . Bizony, nagyon is sanyarú cigány-élet járja náluk s talán inkább a vágyteli remény tartja fenn bennük a gyenge életet. Nemcsak a varjak, csókák élődsi seregei, de az aranyló sármányok, pipiskék és minden apró bohémje a téli madárvilágnak, útféli szegény koldusokká válnak s útczák s udvarokba szállnak, keserves fáradsággal keresve tápjokat. Nehéz, nagyon nehéz nekik az élet ilyenkor. Minden fölkelő nappal egy-egy újabb küzdelem vár szegényekre — *a létért*, a mely napról-napra oly sok *áldozatot* ragad el közülök. — Ha nagy hóvihart tiszta, hideg napok követnek s keményre fagy a vastag, szironyos hó: akkor tűnik fel teljes valójában szegény tollasaink nyomora, koldus szegénysége! Ekkor még a legtartózkodóbbak is leküzdik az embertől való félelmüket s közeledőkké, sőt merészekké lesznek, mit talán a kétségbeesés resignációja szül. Nagy éhségükben aztán nem gondolva veszélyekkel, behatolnak az ólba, csűrbe a szegényes morzsácskák keresgélése végett. Még az óvatos gatyásölyv is, a mely pedig a szabad hómezők, hópuszták embernélküli, vad kietlenségéhez van szokva nálunk is, — szintén az ember közelében keres menedéket a tél sanyarúságai ellen és faluhelyen nem egyszer látni az udvarok kútgémjeire kapni fel s fél napon át ott elgubbasztani. — A szegény foglyokat is falvak, majorságok és egyéb kint levő épületek közelébe hajtja a viszontagságos idő és a nagy nincsetlenség átka. A pipiske is addig kiabálta-hajtogatta a füstölgő kemény mellől, hogy „jó szűrt végy!“, „vettél-e szűrt?“, — míg szél uram „ki nem hívta“ őt is a vékony bundácskából. Le lippen egyik is, másik is a gőzölgő szemétdomb mellé, melynek legalább van annyi melege, hogy nem fagy el a lábuk tőle. — A kertek és gyümölcsösöknek is kerül a kis menekülőkből: fázékony, borzas czinkék, gígerli stigliczek, meg afféle harlekin ruházatuak, mint a minő a tarka-barka gimplik és pintyek hordanak. Hanem szép selyem ruhájok daczára is, mégis csak nyomorgók, éhínséggel küzdő szegény kis koldusok ezek is, — abból a fajtájából a flanczolóknak, kik a keveset enni, de szépen jární féle elvnek hódolni kényszerülvék(?); hakem azért, ha nagyon tartós, nagyon kegyetlen a hideg, bizony nem menti meg őket a cziczomás toll-toalett selyme a halálos dermedéstől. Sajnos, ilyenkor akad mindennap elsiratni valója a kis uri-koldus seregnek, sőt néha tömeges madárhalál pusztítja az éhínség és hidegtől tönkretett szánandó lényeket. Az a tompa kopogás a kertben, parkokban, mindig a szomorú elmulás hirdetője, mindig gyászos napok bekövetkeztéről ad hírt. A harkály dobolja ki ilyenkor a veszedelmet, mely dermesztő hideg és hó

alakjában a szegény szárnyasokat fenyegeti s a mely elől a szívós erdei ács is megszökött csöndes erdejéből, mely most szibarita rémalakoknak a tanyája s nem talál életadó hazára benne a szárnyas jószág. És csakugyan, a harkály nem hazudik, ösztöne, érzékenysége nem csalja meg őt: beáll a zivatar, majd a rettenetes hideg, mely megrepeszi a földet. Velőkgig ható szél sír el a favázak s hóborította tájak felett, a hol nem marad egy tenyérszerű rész fedetlenül a csonttá vált anyaföld kérgéből, hogy tán körülnézhetnének rajta valami kis hulladék után a nyomorultul tengődő szárnyas éhezők. Azért menekült be a cifra harkály is, meg a többi tarka nép a félt ember régiójába — és a menekülők nap-nap mellett, sőt néha óráról-órára szaporítják a didergő kis koldusok tömegét. A gyümölcsfákon szutyókák sűrűnek, nyargalásznak izgatottan; a bokrosok között fekete rigó bujdokol, sőt néha a nagykalapú tótok hazájából a kerregő fenyvesmadár is előkerül. Megesik az is nem egyszer (sőt tán minden évben), hogy a kontinensre általánosan kiterjedő tartós, rideg jellegű évszak a selyemfenyvest (*Bombicilla*) is lekergeti északi honából a pacsirtaházás síkok tájaira. — Szóval majdnem minden kisebb madár az emberi élet közelére van utalva ilyenkor a létérti küzdelemben. „Az énekes pinty is feledi szép havasi erdejét s az udvarra menekülve zeng néha ezüst-csengetyű szaván; de szava nem vidor, költői, mint ott kün a lombdús fák árnyékában, hanem a kétségbeesés egy-egy megszakított, éles panaszkiáltása. — A sármányok ajtónk előtt koldúlva jelennek meg; egy-egy veresbegy halk hangon, mint éhenhaló gyermek, hívja fel könyörületünket mind halkabban. Egyszer csak elhallgat, s mikor oda megyünk, már meg van dermedve. „Szegény madár!“ — sóhajtunk igaz részvétellel, de azért nem jut eszünkbe a többinek táplálékot vetni“ . . . Így élnek, így tengődnek szegény madaraink. És még nem elég, hogy a hideg üldözi őket s az éhség megsemmisüléssel fenyegeti létüket! A görény és menyétfajok, ez utálatos éjjeli vérszopók, orgyilkos módon édes szenderükben ütnek rá szegényekre, minden zúgot, minden széna- és szalmakazal apró rejtekét — hová éjszakára elhuzódni szoktak a kis lények — kikutatva vérszomjas igyekezettel. — Nappal meg a karvaly, héja és sólyom van folyvást a nyomukban. Erdők bokrai, házak, emberek közele — semmi sem menti meg őket a gyilkos fajzatok vérszomja elől, mert a szegény elkényszeredett állatok félig elalélve, megdermedve, szinte magukkal is jótehetetlenek, nem hogy menekülni bírnának a gyorsan, mint kilőtt nyíl, közeledő veszély elől és igen sok áldozatul esik közülök. És az ember, kinek pedig érdekében állana pártfogása alá venni a szegény ártatlan lényeket, — vajjon mit tesz értök? Vajmi keveset, majdnem semmit! Hagyja pusztulni, a kis lényeket. Pedig egy kis morzsalékkal mennyi szárnyas koldust lehetne visszaadni az életnek! Fájdalom azonban, nem csak hogy pártfogásban nem részesülnek kis szárnyasaink, de inkább még az ember is ellenük tör — daczára annak, hogy a hasznos madarak a vadászati s mezei törvények védelme alá helyezvék — papiroson . . . Micsoda lelkelten, szeretetlen eljárás ez? — Minden szépért, nemesért

lelkesedni tudó hölgyeink — kik oly dúsak szeretetben, — vehetnék kezükbe a szájalomraméltó kis téli nyomorgók segélyügyét. Micsoda szép dolog lenne az, ha az üres sajnálkozás malasztja mellett némi csöpedék-hulladékot is juttatnának a kis koldulóknak — habár csak a cselédkenyér morzsáiból is. Hisz a szeretet s részvét érzete nem csupán kalácsosal juttatható érvényre s nem csupán akkor édes, ha selyemszövet a takarója.

* * *

E hó többnyire csak a vége felé kezdi elveszíteni szigorúan télies jellegét; mindammellett már megdobbán a természet szívverése: az *élet* s megmozdul az az életerős vérkeringése a megújulásnak, melynek minden pórusból millió atom árad szét termékenyítő, életadó öserejével, hogy majdan virágpompával, bódító illattal ünnepelhesse a földi világ a megújulás színpompás örömnapjait. És ezen új korszak első mozzanata a madár-, növény- és rovarvilág bár nagyon is kezdetleges életmozgalmában nyilvánul, sőt a februári csalfa napfény néhány *lepkéfajt* is kicsal az élettevékenység mezejére. De bármily makacssággal ragaszkodják is a télidő kedély- s életlő uralmához, lassanként mégis csak győzedelmeskedik rajta az ébredező új évszak lanyha fuvalma. A messze délen keletkező hévsóhajok szerte reppennek, illetésüktől szerteszül minden dermedés, felolvad a jégkirály csillogó jégkoronája s elenyészik nyomtalanul a deresszakálu agg teste, fehér hópalástja, melyre hermelin-pettyeket rajzolnak előbb a nap csókjai, majd gyászos feketeségre változtatják által minden részecskéjét: kilátszik a meztelen fekete anyaföld silány kóroival; de a *hóvirág* bájos feje is megjelen, a mely talán a kimúlt évszak lelkéből változik által szemnek tetsző földi gyönyörűséggé... Egy napon aztán nagy zsizsenéssel suhan el mellettünk az első *sereglye*-csapat, melyet rövidesen mások követnek az idegenbe tért szárnyas vándorok közül. E hó vége felé kezdenek érkezni ugyanis a *szárcsák*, *vizi guvatok* s néhány *vadkacsa* faj (köztük az *orsófarkú* — *A. a cuta*); egy-egy *bíbicz* is felröppen már a tószélről hangtalanul, sőt *sárszalont* is lehet imitt-amott felriasztani a lápszéleken. Minél lanyhább lefolyású a tél — illetőleg minél korábban ereszt ki az idő, annál korábbi a madárfölvonulás megindulta is, noha bár külön fejlődési folyamatoknak levén alávetve, különböző fázisokon — melyek azonban nem változhatlanul ugyanazon időtartamuak (lehetnek rövidebbek vagy hosszabbak) — megy is keresztül. Nagyon természetes, hogy a korábbi keletü mozzanat csakis az u. n. korai fajknál jut kifejezésre és csakis a kevésbé kényes alakokat tereli vándorutjaikra. Ily korai faj az ország délibb részein a *szélkiáltó* (*Numenius arquatus*, mely madár előhírnökei normális lefolyású téllal Mátyás napjára okvetlenül beköszöntenek. E szépfütyölésű madarat aztán majdnem nyomon követik a *szőke* (*havasi*) *sneffek* (*Tringa alpina*) apró csapatai, sőt nem valami nagy ritkaság már e hóban (persze a délvidéki nagy széktavaknál és a Tiszánál) egyes korai *galamsneff* (*Philomachus pugnax*) falkákkal is találkozni; a *mezei pacsirtát* meg éppen majdnem az első melegebb napsugár vissza csalja a síkok tájaira — eltekintve attól, hogy a legtöbbször (több-

kevesebb számban) ki is húzzák a telet nálunk. Az *örvös és kék vadgalamb*, de sőt folytonosan enyhe időjárás mellett a *hosszúcsőrű vándor* egyes példányai is felmerülnek némely vidéken, noha az *okulit* még ugyancsak nagy időtávolság választja el az első szalonkák megérkeztétől. — Az idegen szárnyasok még mindig a sanyarú vendégkoszt morzsáin tengetik magukat, de mind mozgalmasabb életük már a félreismerhetlen búcsúzkodás jellegét viseli magán. — A *rigó-félék* is jönni-menni kezdenek s a kertekbe, gyümölcsösökbe is belátogatnak. Ám a *verebek játéka* is kezdetét veszi a megenyhült februári délutánokon, mikor az ég alja pirosló fényt kezd magára öltetni, a mi a kitavaszkodás biztos jele.

Prakszis.

A téli hónapok között a február a legkritikusabb a vadállományra nézve s ugyancsak rá van utalva a vadász gondozására a szaporításra meghagyott tenyészvad minden neme. A szigorú, kemény időkkel tehát perczre se lanyhuló tevékenységet kell kifejtetni a vad jólétét szíven viselő vadásznak, hogy a törzsállományt életképességének telj-erejében megtartani, illetve kellő kondíciójába visszahelyezni sikerüljön; miért is az etetők, szóróhelyek nap-nap mellett a pedantériáig menő pontossággal kezelendők s szigoru gondozásban részesítendőek a távolabb eső pontokon elhelyezetttek is, mert a nehéz időkben valóságos lelketlenség volna a szegény vadat sorsára bízni s talán kényelem szempontjából nélkülözéseknek kitenni a tél sanyaruságai folytán ugyanis többé-kevésbé megviselt vadállományt. E mellett nagy gondot kell fordítani a mindennemű dúvad irtására is fegyverrel, fogóeszközökkel és mérgezéssel egyaránt, mert az irtóháborura most van a legjobb alkalom, a mennyiben a párosodni kezdő kártékony elemet nemi ösztöne csoportosulásra, egymás felkeresésére készítettén, nem ritkán tömeges pusztításukra nyílik alkalom, kivált mérgezett kadaverekkel vagy mérgezett falatokkal, de éjjeli leseken döggunyhóból is, kivált nagy farkasjárások alkalmával, a midőn bizonyos mohósággal szoktak gyülekezni a döghúsrá és nem egy vöröskabátos ravaszdit is ledurranthat a türelmes vadász a csalig unyhó szűk részén keresztül. Hanem mihelyt lanyha fuvalom kezd sirni az erdő koronája felett s a havat lanyha illetés csapja meg, — vége szakad a holdvilágos téli éjek hasznos multságának, mert ettől kezdve ignorálják a lomposok a terített asztal gyönyörűségét s frisebb pecsenyére vásik a foguk. Jaj aztán a szegény őzeknek, nyulaknak! Ilyenkor aztán ugyancsak résen kell állni a vadásznak, ha csak azt nem akarja, hogy a maradékvadból se jusson neki maradék, mely a rókák és farkasok fogai közt találja végmegsemmisülését! Természetesen ha ily — úgyszólván tömeges — invázióval van az embernek dolga, ez esetben csakis hajtásokkal lehet boldogúlni ellenök, a minek meg van az a jó oldala, hogy a mi meg nem lövetik is, a nyugtalanítás által végleg elriasztatik és kiváltképpen ál ez a *farkasra*, az *őz*állomány eme legveszedelmesebb kártévőjére. A *rókákkal* már könnyebben birhatni ha van jó (akcióképes) lyukbúvó eb kéznél, mert a ravaszdik bakzásuk előrehaladottabb állapotában (tehát e hóban) sáncaik közé véve magukat, tacsókó segélyével könnyen puska elé ugrathatók, avagy pedig a fagy kienyhültével a kiásást lehet igénybe venni elpusztításukra (kevésbé mérges, *helyben csaholó, nem támadó* ebek alkalmazásával); de csapóvasakkal is sikerül még néha egy-kettőt ártalmatlanná tenni belőlük. — Megesik olykor, hogy bakzásuk első, kezdetleges stádiumában egyes kiválasztott pagonyokat, illetve az erdőnek egy bizonyos részét a farkasok és rókák szokatlan nagy számban és tartósan tartanak megszállva. Ha ezt észreveszi a vadász, akkor egy *jólrendezett* hajtással (ügyes lövők közreműködésével persze) ugyancsak megdézsmálhatja a vérszomjas banditanepet. És az ily helyeken időnként mindig kerül egy-két szerelmi lázas bundás gavallér; miért is koronként nem árt a hajtásokat megismételni. — Ha *hiúzzal* vagy *vadmacskával* verte meg sorsa a vadászt, azt legkönnyebben szintén pacsomagolása

idejében kaphatja csöve elé, ha ugyanis hangos lakzidallal kísért párosodásuk alkalmával (ami éjjel történik) az adott cifra hangokra ügyelve, tanyázó helyök körül intéz ellenük igen óvatos, vigyázatos lesvadászatokat. — Természetesen a héjakosarak, karócsapdák és más egyéb fogóeszközök e hóban is még java használatban tartandók, sőt olykor-olykor egy-egy *uhuzást* is meg lehet kísérteni változatosság kedvéért a folyton pusztító járlaton lévő héják, sólymok és karvalyok irtása céljából, de a gatyás-ölyveknek se kell kegyelmezni. E hó vége felé némelykor nagyobbfajta baglyok is kezdenek jelentkezni s itt-ott egy-egy *uhu*, sőt „*urali*“ *bagoly* is feltűnik ritkaságképen, de más kisebb bagolyfajok (Asió *accipitrinus*) is tömegesen lépnek fel helyenként. Hanem ezen szenttéavatott nappali bölcselkedőknek (de éjjente alighanem annál vérszomjasabb orgyilkosoknak) nagyon ügyelni kell a körmére s arra, hogy valamiképen megszeretett otthonra ne találjanak féltve őrzött pagonyainkban, — ha csak nem mint trófea-tárgyak, szépen kitömve vadászszobánk díszül. Mert nagyon gyanus jószágok ezek minden szentnek híresztelt lényök daczára is; — aztán hiába, a vadász már csak úgy van vele, hogy semmiféle hosszúkörmű, gajmós orrú individuumnak nem igen tud hinni a tisztességébe . . . Ahol el van szaporodva a *vidra*, most, szerelmi lakzijaik idejében van a legfőbb ideje (és kínálkozik rá egyszersmind a legjobb alkalom is) fegyverrel való pusztításuknak, valamint a külön e célra szerkesztett „*vidrafogó*“ vasakkal is most próbálkozhatni meg a siker némi reményével ellenük. Legczélszerűbb azonban gondosan kinyomozva, kiszállóhelyeik (vagy csúsztatóiknál) lesni rájuk szép holdvilágos éjszakákon, vagy a hol aránylag nagyon gyakoriak, csolnokon intézni ellenök lesjáratos éjjeli vadászatokat. — Az e hó utolsó negyedében helyenként mind sűrűbben jelentkező nagy *sasokat* (A fulva, H. *albicilla*) azonképen csakis éjjeli utánjárások folytán kaphatni a legbiztosabban puszkavégre, de a hol állandó telepedésük van, nappali leseken lődög segélyével is. — Általában e hóban a vadállomány gondozása mellett a vadak óvása, illetve a kártévő elem pusztítására kell fordítani a szorgalmas vadásznak minden idejét s legfőbb igyekezetét. Persze esetleges fris hóesésekkel sohasem szabad elmulasztani a szokásos ellenőrző szemlék megtételét se, mert a fehér lepelbe beirt hieroglifekből sok mindenről szerezhethet tudomást a mesterségét értő szakvadász. — Jó idő jártával a teletetésre befogott foglyokat ki lehet tenni; a fölös kakasok letarkozandók, valamint ha a kint telet foglyok között is verekedő fölös kakasok mutatkoznának, azok is elpuszkázandók a tenyésztés érdekében. — Ha erős hideg és magas hóalás miatt a *sörtevad* élelemhez nem juthat, igen nagy utakat tesz meg s néha oly helyeken is feltűnik, a hol egyáltalában csak mint nagy ritkaság szokott előfordulni. — Disznóvadászatok alkalmával gyakran megesik, hogy a megsebzett s ennek következtében feldűhött vad a támadó ebeken boszulja meg magát s roppant sebeket vág egyeseken. Az ily felcsufolt ebek után — ha még életrevalók — haladéktalanul gyógykezelés alá veendőek mindjárt a vadászterületen. Egy erős (keztyüs kezű) emberrel le kell fogatni a sebesült eb fejét s úgy kell esetleg sebei összetűzéséhez fogni. Legelső teendőnk a sebet lehetőleg hideg és tiszta vízzel kimosni, a mi legtöbbnyire megállítja a vérzést is, azután ollóval a seb körül csupaszra nyírjuk a szőrt. Az esetleg kilógó beleket gondosan meg

kell tisztítani a rájok tapadt piszoktól s azután azokat óvatosan visszaszorítjuk a hasüregbe s a sebet összevarjuk. Az összevarást illetőleg ajánlatos mindkét öltést csomóval összekötni és nem a sebeket folytatólagos öltésekkel összefűzni, a varás első módja tartósabb, mert még az esetben is, ha az eb fogaival az egyik öltést feltépné is, a seb mégis zárva marad, míg folytatólagos öltéseknél az egész seb rögtön felszakad, mihelyst az eb átrágot egy öltést. Ha sérülés közben ütér szakadt volna fel, bevarás közben folyton hideg vizet kell csurgatni a sebre, hogy tisztán láthassunk. Azután egy pincette segélyével megfogjuk az eret, melyet könnyen felismerünk a kifecskendő vérről, — kissé előhúzzuk s aztán oly módon kötjük el, hogy a selyemfonál kétszer tekerődjék az ütér letépett vége körül s csak aztán kötjük össze a fonalat. A bevarott sebet aztán hűsítjük hideg borogatásokkal. A további gyógykezelés karbolos vízzel vagy salicyl-oldattal (1 grm. acid salicyl és 300 grm. víz) történik, mi a geny-képződést megakadályozza és a gyógyulást elősegíti. Ha a seben az u. n. vadhús mutatkoznék, ezt pokolkővel kell kiegészíteni. — Természetes, hogy az ebeket a gyógykezelés alatt hűvös, nyugalmas helyen kell tartani s a gyors gyógyulás főkelléke, hogy a seb tisztán tartassék. — *Az esztendőnek ez a hónapja leginkább az, melynek üres, unalmas napjaiban a vadásznak legtöbb ideje van az elmélkedésre, — ez okból néhány szakdolog megbeszélését, részletesebb tárgyalását e hó keretébe véltem beillesztendőnek, úgy a mint alább következnek. Első sorban térjünk mindjárt a vadásmenyétre, melynek idomításáról, illetve előkészítéséről az üregi nyúl vadászatához, a legtöbb vadásznak fogalma sincs. Természetes, hogy a menyét rendszeres idomításáról szó sem lehet; így csakis a vadászathoz való előkészítéséről beszélhetni. Erre nézve az irodalomban nem igen találhatunk kimerítő utasításokat, miért is éppen nem csoda, hogy szakvadászaink legtöbbje idevágólag a szükséges előismeretek megszerzésére majdnem képtelen, s ennél fogva a menyéttel való vadászat nálunk még kultuszá nem fejlődhetett. Erre való tekintettel az alábbiakban kissé részletesebb óhajtók lenni s a szaklapok (*Vadászlap, Jgdztnq.*) idevágó adataira is sulyt helyezek. — A menyétnek előkészítése a fiatal állatok megszelídítésével kezdődik, mert tudvalevőleg ezek felette vadak és harapósak. Minden etetés alkalmával egyik kezünket egy tejjel telt fazékba mártsuk s így nyújtsuk kezünket a menyétek közé, mialatt nyelvünkkel és ajkunkkal folytonosan csettentünk; nemsokára a legfélénkebbek is előfognak kerülni s az édes nedűt ujjainkról lenyaldossák; szem előtt tartandó azonban, hogy kézmozdulatainkat lassan és óvatosan tegyük, mert minden gyors és meggöndölgatlan mozdulat a kis menyéteket rögtöni menekülésre, esetleg harapásra készíti. Ha ilyen eljárással a fiatal menyéteket bizalmassá tettük, egyenkint vegyük őket kézbe, símogassuk meg és tartsuk oda nekik a tejbe áztatott ujjunkat, vagy egy tejbe áztatott zsemlyedarabot. Ha a fiatal menyétek a szánkkal való csettentésre már előjönnek, úgy kössük össze ezt a hívást lábunk heves dobbantásával, hogy ezt is hívásként megszokják. Mert ha kiterjedt nagy üregeket és odúkat vadászunk meg velük, úgy a hosszasan kimaradó menyétet a nyelv csettentésével aligha tudjuk előcsalni s ekkor az egyedüli, habár szintén csak gyenge mód azok előhívására, az üreg felett hosszabban tartó heves lábdobogás. Ajánlatos, hogy a menyétet egy éles*

síphangra is rászoktassuk. Ha a menyét szokatlanul hosszasan marad egyik-másik üregben, úgy az üreg főcsatornája elé fekszünk s fejünket annyira a mennyire csak lehet, a csatornába bedugva, hosszas sípolással és füttyüléssel kifelé csaljuk. Igaz, hogy valamennyi csalogató kevés garancziát nyújt az álomszuszék menyétek előkerítésére. — Jó üreg-bujkálókat és engedelmes állatokat — főként okszerű etetéssel — miként fennebb ajánlottam — és jóbánásmóddal lehet nevelni, s a földolog, őket annyira a mennyire csak lehet bizalmassá tenni. Ha azonban az év legnagyobb részében csak addig törődünk velük, a míg éppen valamit eledelül odadobunk nekik, s ha naponta nem vesszük őket kézbe és nem dédelgetjük őket s nem beszélünk nekik, mint a hogy ezt egy értelmes ebbel szoktuk tenni, akkor értelmes s a mi fő, hasznavehető állatokat aligha nevelünk belőlük. Mert minthiába, minél magasabb szférába helyezünk egy állatot, annál inkább kifejlődik értelmi képessége s itt elég, ha rámutatunk a lánczon tartott kutya és a vadászeb közti különbségre. Ha tehát a vadászmenyét tulajdonosa csak akkor gondol a menyétekre, ha éppen szüksége van rájuk, úgy ne csodálkozzék azon, hogyha nem válnak be a vadászathoz, s ha jóformán nem megy velük semmire, mert hisz szegénykéek az ő hanyagságának áldozatai. Ha azonban egyik-másik vadász-menyét az itt elősorolt eljárás daczára álhatatosan marakodó marad, úgy ilyennel mindig úgy bánunk el, hogy farkánál fogva emeljük a magasba, míg a másik kezünkkel gyorsan átfogjuk a nyakcsigolyáját. — Ha meggyőződünk arról, hogy a menyétek teljesen bizalmasakká lettek hozzánk, úgy egy kis dróthálóban kivisszük őket az udvarra vagy a kertbe; itt a kis tanítványaink a pusztta talajon és fűvön kell hogy járni tanuljanak. Ebeket természetesen nem kell a közelben tünni és felügyelet nélkül sem szabad őket hagyni. A fentebb közölt módon aztán a dróthálóban, hol az egyik, hol a másik sarokba csaljuk; s ha készséggel szót fogadnak, úgy megjutalmazzuk őket, amikor is egy tejbe áztatott zsemlye darabot nyújtunk nekik, melyet előszeretettel rágicskálnak; ha azonban nem engedelmeskednek, úgy nem kell türelmetlenkedni, mert feltétlen engedelmességet a menyétnél nem lehet elérni; nem szükséges tehát, hogy külön megemlítem, hogy a testi fenytékről teljesen le kell mondani, mert itt csak a „birkatürelem“ segít. — Elvitázhatatlan tény, hogy a menyétek legtöbbsze, mikor legelőször kivisszük az üreghez, arról a helyről, a hol letesszük, meg sem mozdul, hanem csak ide-oda forgatják fejüket és a földet szaglászszák; mások egyszerűen hasra fekszenek s helyükből semmikép ki nem mozdulnak. Azok pedig, a melyek mégis eltűnnek az üregben, úgy viselkednek, mintha agyba-főbe verték volna őket; felette óvatosan és félénken bujnak előre a puha talajon, mintha csak attól tartanának, hogy lépten-nyomon egy víztócsába esnek; én tehát minden vadásznak csak azt ajánlom, hogy a menyéteket a gyakorlati használat előtt homokos, agyagos és kavicsos, pázsitos talajhoz szoktassa. — A menyéteket könnyű fából készült egyszerű ládákban szállítjuk, melyeknek fölül és az oldalukon körülbelül háromnegyed centiméter vastagnak kell lenni, hogy az állatoknak a téli hideg ne ártson; így nem szabad a ládán réseket hagyni és főleg az oldalfaloknak egy darabból kell állniok. A fedél pedig két vaspántal van a ládához vagy tartályhoz odaerősítve, elől pedig kulccsal

nyitható zárral van ellátva. A tartály két oldalára aztán a széles hordszj két végét szegezzük, még pedig úgy, hogy elég kényelmesen lehessen a tartályt a hordozó nyakába akasztani. Magára a tartály fedelére aztán több, egy centiméter átmérőjű lyukat vágunk egy sorban, melyek fölé, hogy esős időben a víz be ne szívárognon, bádoglemezből készült és alacsony lábakon álló kis fedelet illesztünk. A lyukak fölé tanácsos egy bádogtolót is alkalmazni, hogy igen zord időjárás esetén, csak éppen annyi lyukat hagyassunk nyitva, a mennyi éppen szükséges, nehogy a hideg léghuzam a kis állatokra kártékonyan hasson. A tartály nagysága mindenkor a benne elhelyezendő állatok számától függ és pedig úgy, hogy az elhelyezett állatok kényelmesen megférhessenek egymás mellett, mert ha nincs elegendő helyük és egyik a másik fölé kerülhet, folytonos marakodás van közöttük. — A tartályban a menyéteket kiviszszük az istállóból a már említett sövénykerítéses helyre, aztán a kertben létesített mesterséges üreghez és végül a természetes üreghez. A menyéteket úgy szoktatjuk a tartályhoz, hogy egy héten át naponta egy óra hosszat abba helyezzük. — Az általam fentebb leirt szállító tartályon kívül természetesen sok más fajta is van használatban, de ezek legtöbbje kevésbé praktikus. Helytelen dolog a menyéteket kosarakban vagy zsákban, esetleg a vadásztáskában cipelni, mert ez egyenlő az állatkínzással. — Ezek után áttérek már most egy igen fontos eszközre, melyet a menyéttel való vadászatnál alig nélkülözhetünk s ez a csengetyűs nyakravaló. Ezt a nyakravalót egy 5—6 mm. széles gummiszalagból állítjuk elő, melynek két végét összevarrjuk s a külső oldalára pedig 4—6 (1½ cm. átmérőjű) kis csengőket varrunk, mint azt gyakran picziny ölebecskéken is láthatjuk. Ennek az apró nyakravalónak azonban nem szabad szorosnak lenni, de viszont nem is oly bőnek, hogy lazán csüngjön az állat nyakán. Más anyagot, mint gummiszalagot semmi esetre nem szabad e célra használni, mert ha véletlenül a kis állat a föld alatt valamiben, például gyökéren elakad, úgy a nyakravaló elasticitásánál fogva magától letekerődik az állat nyakáról; míg ellenben ha az egybekapcsolt bőrszalagból áll, úgy épp úgy fog hatni, mint akárcsak egy hurok s a menyét kegyetlenül elpusztulna. Az én menyéteimmel sokszor megtörtént, hogy munkájuk közben az üregben, vagy az üregi nyúllal való viaskodás, vagy gyökéren való elakadás folytán nyakravaló nélkül kerültek elő, — de azért még nem történt meg, hogy közülök egy is a miatt elpusztult volna. Természetesen hozzá kell azonban a menyéteket a nyakravalóhoz szoktatnunk, még pedig mindjárt kezdettől fogva, mert sok ujjoncza a kellemetlen érzéstől, no meg a kis csengők folytonos csilingelésétől, kezdetben egészen fejét vesztí. — Mily nagy fontosságú ez a nyakravaló a menyétnék az üregben való munkálkodása közben, kiviláglik abból, hogy nagy üregeknél, a melyeknek 30—40 kijárása is van, a bujkáló menyétek hollétüket és megjelenésüket maguk is jelezhetik s így rögtön el lehet őket helyezni, ismételt, olykor czéltalan eltűnésüket pedig meg lehet akadályozni. Másrészt a csilingelés hangja az üregben bobiskáló üregi-nyulakat is felriasztja, s ekkor az utóbbiak elég időt nyernek halálos ellenségük közeléből menekülni s így nem kénytelenek a menyéttel harcot vívni, miért is a vadászat símábban s a mi fő, gyorsabban folyhat. De azért mégis előfordul, hogy daczára a csilingelő

nyakravalónak, a menyét alkalomadtán mégis megragad egy üregi nyulat és azt agyonfojtogatja; hát persze ezek olyan vén, megrögzött kan nyulak, melyekre már sikertelenül durrantottunk s melyek ismételten egyik üregből a másikba menekültek. Öreg, tapasztalt kan nyúl inkább hagyja magát a menyéttől fojtogatni, mintsem, hogy a fegyver elé kerüljön. — A meglehetősen élénk nesz, a melyet a menyét nyakravalója okoz, még abból a tekintetből is jó, hogy a nyúlüregben esetleg tanyát ütött görényt is kizavarja. Nálam még nem volt eset rá, hogy e tolakodó éles karmainak bárcsak egy vadászmenyétem is áldozatul esett volna, habár a menyétezés alkalmával évente több görényt, sőt még vadmacskát és más egyéb duvadat is hoztam terítékre. Ezzel szemben pedig más vadásztársaim, kik a fennebb leirt nyakravaló nélkül eresztették vadászmenyéteiket az üregekbe, már többször károsodtak azáltal, hogy az üregben esetleg lévő görény a kis menyétet megölte. — Én egy alkalommal egy nagy üreget vettem menyéteimmel kutatás alá, mely egy fa-tuskó alatt volt. Csakhamar három üregi nyúl ugrott ki, melyeket el is ejtettünk; azonban alig hogy az utolsó nyúl a főnyilást elhagyta, mire közvetlenül utána egy öreg görény ugrott ki, melyet szintén szerencsésen elejtettünk. Ugyanabból a nyilásból csakhamar egyik nőstény vadászmenyétem — a legjobb ugrasztóm — jelent meg, szájában egy pamat görényszőrrel, mely eléggé fényesen tanuskodott a mellett, hogy az üreg bitorlóját nem valami kényesen szoritotta kiugrásra. — Évekkel ezelőtt, úgy karácsony táján G. község közelében, egy üregi nyúlakkal bővelkedő homokos árkot vadásztam meg menyéteimmel. Az árok oldalának egyik részén egy jól kitaposott friss nyilásra akadtam, melybe egy nőstény menyétet eresztettem be. Alig hogy a kis állat eltűnt az üreg nyilásában s én valahogy elhelyezkedtem, midőn vad fúvással egy kapitális kandúr ugrott ki abból, nagy szökésekkel igyekezve elmenekülni. De csak 20 lépésnyire tudott elinalni, mert lövésemre tűzben esett össze. A vadmacska, mely 9 fontot nyomott a kis megyétet az egyes nyilásban átgázolta és magatartása elég feltűnően tanúskodott a mellett, hogy a megzavartatás iszonyúan hatott reá. Évekkel ezelőtt egy nagy üregből, melynek megvadászására 4 drb vadászmenyétem használtam, egy kóbor eb ugrott ki. Alig hogy kis menyéteim az üreg nyilásában eltűntek, a tágas nyilásból vonítás, majd rövid, de erőteljes nesz hallatszott s egyben rá kiugrott éjjeli őrüknnek „Max“ nevű kutyája, a melynek azonban én megkegyelmeztem. Azt hiszem, hogy a máskülönben snájdig eb, szintűgy a fentebb említett kandúr, vadászmenyéteimmel bizonyára elbántak volna, ha azokon a csilingelő nyakravaló nem lett volna. Ajánlatos tehát, hogy azt használjuk és azokból az ugrasztáskor mindig legyen tartalékkészlet nálunk, mert megtörténhetik, hogy úgy elakadás vagy az üregi nyulakra való birokra kelés közben, egyik-másik nyakravaló elvész. Annak a hébe hóba felmerülő nézetnek tehát, hogy a kis nyakravaló a menyéteknek alkalmatlanságot szerez, tapasztalataim nyomán, határozottan ellentmondok; a kis állatok rendkívül megszokják a csilingelő szerszámot s azt ép oly jól és szívesen hordják, akárcsak a ló a nyeret.

A hivatásos vadászra nézve igen fontos a *vadak nyoma- és csapájának ismerete*, különösen ha valamely ragadozó kinyomozásáról van szó, de egyébként

is, például a területén tartózkodó vadak faja, száma sőt ivarának megállapíthatása végett stb. Könyvem más helyén a fővad nyoma- és csapájáról már részletesen tárgyalván, ezúttal tehát ezt mellőzve, a többi vadakat illető idevágó ismeretek részletezésére fogok szorítkozni. — *A dämvd csapájáról.* A dämvd csapájának ismertető jelei nagyjában összevágznak a szarvas csapájával. Az ismertető jelek közül különösen a „lépés“ és „keresztezés“ az, mely a dämvszarvas csapájának megállapítása, illetve meghatározására a legbiztosabb támpontokat nyújtja; míg a többi ismertető jel nem igen nyújt ehhez biztos alapot, kivéve a *nyomot*, mely e két vadfajnál feltűnő méretkülönbséget mutat, így például egy hatos gimszarvas sokkal nagyobb talplenyomatot hagy hátra, mint a legkapitalisabb dämgingim. — A mi azonban a nyomok közötti részletesebb különbségeket illeti, azokat leírni nem könnyű azonban már említettem nagy hasonlatosság miatt, mely a szarvas és dämvszarvas nyoma közt van; fő támpont, e két vad nyoma közötti nagyságbeli különbség; — azonban a dämvszarvas nyoma nem csak hogy kisebb a fővadenál, de keskenyebb és hegyesebb is, ellenben a fővad nyoma különösen kikerekítettnek látszik. Az öregebb fővad tehát erről és nagyobb nyoma folytán is könnyen megkülönböztethető a dämavadtól. — A mi a „lépést“ illeti, a különbség ebben is lényeges a hossz méretet illetőleg, a kifejlett állatok között; ellenben a fiatal szarvasok lépése az erős dämgingimek lépésével majdnem azonos. Így például a nyársas szarvas lépése kevés különbséggel a dämgingim lépésével egyezik; azonban, mint fentebb már említettem volt: a sokkal nagyobb szarvasnyom minden tévedést kizár, habár a lépések körülbelől egyeznek is. — A mi a dämgingim („lapátos“) és dämvsuta („dämkecske“) csapája közti különbséget illeti, ilyenről alig beszélhetünk — és egyáltalában a szarvasnál felsorolt csapajeleket illetőleg; ilyeneket a dämvd után csak igen ritkán találhatni. A két ivar közti megkülönböztetésre legalkalmasabb jel a „keresztezés“ és a „lépés“; utóbbit illetőleg, a dämgingim lépése mindig erősebb a sutánál (éppen mint a szarvasnál), természetesen mindig a hasonlóképp véve. — Egyébiránt, hogy a nyom után a dämvd korát megközelítően meghatározhatjuk, különösen figyelembe kell venni a lépések hosszát és szélességét, mert ezek az életkor szerint különbözők. Pozitív méreteredményekre természetesen, csak úgy tehetünk szert, ha minél több méretfelvételt teszünk s evvégből egyes példányokat hosszasan követünk. Tájékozásképpen megjegyzem, hogy az erős lapátos a hátsó lábak lépésének csülök-bokájában, tehát szélességében kb. 40—45 m/m., a lépés hosszában 60 m/m. (tehát éppen mint a nyársas szarvasnál). A dämvsuta hátsó lábának nyoma kb. 34—36 m/m., hossza pedig 55 m/m. — A különvált mindig öregebb dämgingim csapája csakis erős lapátosra enged következtetni. — — *A zerge csapájáról.* A zerge csapájának sajátosságait a terepviszonyok mellett, a melyek között e vad él, igen bajos megállapítani; eredeti adataim e tekintetben nincsenek, azért csak idézem a *Hartig* és a. d. *Winkel*-től ide vonatkozó egyes megjegyzéseket. *Hartig* a zerge csapájáról azt mondja, hogy az igen hasonlít a kecske csapájához, csak hogy sokkal szabályosabb alakú és keskenyebb. Miután a zergebak lényegesen erősebb a kecskénél, ennél fogva nagyobb nyoma könnyen megkülönböztethető a kecskéétől. — *Dietrich aus d. Winkel* pedig azt írja,

hogy a zerge csapája a házi kecskééhez hasonlít, de a nyom hegyesebb élesekben benyomódik a talajba és feszeesebb. — A zerge lábszárai hosszúk, erősek, meglehetősen vastagok, a csülkők lent üresek, hegyesek, hosszúk, igen megfeszíthetők, a mi lehetővé teszi, hogy e vad a hó- és jégmezők közt könnyen mozoghasson. — Egyedül előforduló csapa, mindig erős zergebakra enged következtetni, a melyeket *remetéeknek* neveznek, mert a csapatoktól különválva, magánosan élnek. Az üzekedés idején ugyan felkeresik a kecskéket, de mihelyt ez az időszak elmúlt, ismét visszatérnek magányukba. — Ha egész csapat zergére akadunk s a bakot a kecskétől meg akarjuk különböztetni, a következő jelekre kell ügyelni: A bak testben erősebb és színe valamivel sötétebb, mint a kecskéé. A bak kampói magasabbak és erősebbek, mert azok a baknál 24 centiméterre is megnőnek, míg a kecske kampói alig lesznek 14—16 ctm.-nél magasabbak; a bak kampói jobban szét állnak, mint a kecskéé. Különben csak az igen gyakorlott zergevadász éles szeme bírja futólagos látásra pontosan meghatározni, melyik a kecske, melyik a bak s a megkülönböztetés különösen őszkor és télen nehéz. — *As őzvad csapájáról.* Mint minden vadnál, úgy az őznél is a legjobb mód a nyomok megismerésére, ha láttuk először a vadat és azután vizsgáljuk meg a nyomot, persze oly helyen, ahol alkalmas talaj kínálkozik a csülöklenyomatok megvizsgálására. Egyébiránt külalakra nézve az őzvad csapája kicsiségénél fogva nem téveszthető össze a dāmivad, legkevésbé pedig a szarvascsapájával, a mennyiben a pár hónapos szarvasborjú is sokkal nagyobb nyomot hagy hátra a legkapitálisabb őzbaknál. Egy kifejlett („derék“) őzbak lábnyoma ugyanis a bokák felett kb. 28—32 mm. széles és kb. 45 mm. hosszú; ellenben a villás-bak nyoma a bokák felett kb. 23 mm., míg a nyársas-é 19 mm. Megjegyzendő, hogy a kapitális bakok csapájában a csülöklenyomatok lényegesen tompábbak és zártabbak, mint a közönséges bakoknál, — a keresztelés továbbá nagyobb, bokák szélesebbek, de hosszabbak is — és különösen az álcslökök egymástól távolabb állók, mint az őzsutánál. Utóbbinak nyoma alig szélesebb 26 mm.-nél és kb. 39 mm. hosszú (az ünőé 19 mm., a gidó-é pedig [augusztusban] csak kb. 15 mm. széles). — Az őzvad csapája után annak ivarát meghatározni nem igen lehet, általánosságban csak annyi különbséget állapíthatni meg, hogy az őzbak valamivel nagyobb nyomot hagy hátra, mint az őzsuta. *Diezel* a bak és suta közötti ismertetőjelet illetőleg azt mondja: A vizelesen kívül (a bak ugyanis az egyes nyomok közé, a suta a nyomokba vize) tulajdonképpen csak egy biztos és határozott ismertető jel van, melyről a bakra következtethetünk és ez az *agancshámzás*. — Különben az őzbak nemcsak a rendes időben, márczius és áprilisban dörzsöli az agancsát, hanem *egész nyáron*, de különösen az üzekedési időben. Azon fácskákról, melyeken agancsát dörzsölni szokta, a kéreg többé-kevésbé le van hántva. Olyan területeken, melyeket nem ismerünk jól, vagy az őz csak megfordul, ez a jel a legbiztosabb, mert a fák kérgén okozott hántás frissességéről következtethetünk arra, vajjon a bak közelebről vagy régebben dörzsölt. A tavaszi szőredzés idejétől kezdve az egyes erős nyomokról némi valószínűséggel bakra lehet következtetni, mert ezen időtől kezdve a bakok a többtől elváltan, magánosan maradnak egészen az üzekedési időig. Ettől az időtől kezdve többnyire az utoljára fedezett suta

társaságában élnek. — Ha szorosán nem is tartozik a jelek közé, itt mégis meg kell említenem egyet-mást, a mi a szakvadászra érdekléssel bírhat. Például a lesnél nagyon fontos tudni, hogy a táplálék keresés végett nyugodtan kivonult őz-csapatnál, tapasztalat szerint mindig az őz bak vonul ki utolsónak az erdőből; továbbá az éles hallású és e tekintetben gyakorlott vadász tisztán a hallás után megbirja mondani azt, valjon a teljes menekülésben levő őz-csapatban van-e kapitális őz bak vagy nincs. Ez ugyanis futás közben keményebben lép ki és csülkeivel nagyobbakat üt a talajra, mint a suták és általában a gyengébb őz vad, úgy, hogy az ez által okozott zaj lényegesen elüt a többi lépések zajától. Itt természetesen feltételezendő, hogy a talaj igen kemény, például megfagyott, mert puha talajon az ily meghatározás tiszta képtelenség. E jel azonban korántsem csalthatatlan, de hosszas gyakorlat és megfigyelés után annyi jártasságot biztosít, hogy megmondhassuk, hogy van-e kapitális őz bak a csapatban, vagy nincs. Végül gyakrabban hallhatni bégetni az őzeket, a nélkül, hogy azokat látnók. Tehát csak az szükséges, hogy a bak hangját megtudjuk különböztetni a sutáétól. Az őz bak legtöbbször csak akkor barcog, ha valami gyanusát vesz észre s riad, midőn megijedve bőfűgő hangot hallat. Az őz-suta ugyan szintén hallat hasonló hangot, csak riadó hangja magasabb s hosszabbra nyúlt és nem oly daczos, mint az őz baké s inkább sipításhoz hasonlít. — Midőn az őz bakok agancsukat lehullatták, igen sok vadász képtelen a fejdísz nélküli vadat a nőivarutól megkülönböztetni, kivált ha csak egy futólagos pillantása van a megkülönböztetésre; pedig más jelek is vannak, melyekről épp oly biztos megkülönböztetést lehet tenni, mint az agancsokról, így az *ecset* és *tükör*. Ugyanis az előbbi a baknál, kivált oldalról, azonnal szembetűnik; de ugyancsak a baknak a tükre is sokkal fehérebb, mint a sutáé, másrészt pedig első pillanatra, a gyakorlott vadásznál egy futólagos tekintetre feltűnik a baköz fejlettebb alakja s idomai; nyaka rövidebb, feje vastagabb mint a sutáé, ezenkívül a zömökebb testtel párosult büszke testtartás is azonnal megkülönböztetik a bakot a sutától. —

— *A sörtevad csapájáról.**) Mindenek előtt meg kell jegyezem, hogy „*vaddísnó*“ vagy „erdei“ kifejezés alatt a sörtevad mindkét ivarát értjük, de vadászatiilag, az életkor szerint a következő kifejezések vannak elfogadva: Élete első évében *malacz*-nak hívják. Rákövetkező évben, egész két éves koráig *süldő*. Innentől kezdve, egész három éves koráig *kan* és *emse*, rákövetkezőleg egész négy éves koráig *vadkan* és *emse*, azontul pedig *öreg kan* vagy *agyaras*, *öreg emse*. Ezeket előre bocsájtva, legelőször is rátérek a sörtevad csapájának jellegzetes sajátságaira, a vad életkora szerint, — majd pedig ama jeleket sorolom fel, a melyek után az *agyaras* csapáját meg lehet különböztetni az *emse* csapájától, melesleg megjegyezve, hogy ez feltétlen bizonyossággal nem mindig állapítható meg. — Végül fel fogom sorolni azt, miben különbözik a sörtevad csapája a fővadétól. Mert még a legavatottabb vadászszal is megtörténik, hogy egy kapitális sörtevad csapáját összetéveszti egy hat vagy nyolcz ágas szarvaséval, miután a nyomok és jelek nem mindenütt vannak élesen kifejezve,

*) *Bosch, Hönig* és más vadászati írók adatainak figyelembevételével (Vadászlap).

sőt leggyakrabban a talajviszonyoknál fogva igen elmosódottak s így a tévedés a csapa meghatározásánál nem lehet kizárva. — Általánosan a vaddisznócsapat pontosan meghatározni, különösen, ha a vad már túl van fiatal évein, nem könnyű dolog, sokszor igen nehéz, sőt néha lehetetlen. Félig kemény és kötött talaj a meghatározást megkönnyíti, mert itt a csülkök és méretei jobban láthatók, a nyom tisztábban és pontosabban van lenyomva; lágy vagy törmelékes talajon és futóhomokban a pontos meghatározás lehetetlen. Lágy talajban az egész alsó lábszárt egész fel az ál-csülkök föléig belemerül a földbe, mikor kihúzta lábát, a nyomot széttépi, úgy, hogy ez sokkal nagyobbnak látszik a valóságnál; futóhomokban pedig a nyom rendesen összedül. — A vaddisznó csapájának meghatározásánál, mint fő dolgot, meg kell jegyezni a nyom hosszát és szélességét, továbbá a lépés hosszát, mert ezekből lehet legjobban következtetni a vad korára. A *lépések hossza* a kor szerint kb. a következők:

a malacz	lépés-hossza	kb. 22—26	cm.
a süldő	„	„	28—30
a kétéves	„	„	35
a hároméves	„	„	35—38
az agyaras	„	„	38—40
az öreg kan	„	„	40—44

Könnnyü a malaczok nyomát meghatározni kis méreteinél fogva. Ezek mérete július, augusztus és szeptember hóban a boka felett kb. $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ cm.; a süldő e helyen kb. 3 — $3\frac{1}{2}$ cm.; a két éves kan kb. $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ cm.; a három éves kan $4\frac{1}{2}$ — 5 cm.; és az öreg kan 5 — 6 cm. és ennél több is. — Valamennyi vaddisznónál az első évben tekintet nélkül az ivarra, feltűnő sajátság látható az első lábak csülkének csúcsain. Az egyik csülök-köröm ugyanis mindig és lényegesen hosszabb, mint a másik. A kanoknál ez lassan-lassan eltűnik úgy, hogy a három éves kannál már alig vehető észre, agyarasoknál és öreg kanoknál pedig már teljesen egyforma a két köröm hossza. Nem múlik el ellenben e sajátság soha sem az emséknél, sőt még az öreg koczáknál is kivehető. *Hartig* ez irányban megjegyzi: „a vaddisznó nyoma teljesen olyan, mint a házi disznóé; a míg fiatalok a disznók, körmeik rendesen nem egyformák, a midőn azonban meghaladták három éves korukat, ezen egyenetlenség elmosódni kezd és öreg disznóknál néha már nyomát sem találjuk e különbségnek.“ — A vaddisznónál az első lábak csülkei mindig erősebbek és nagyobbak, s így jobban és tisztábban nyomódnak le a talajba, mint a hátsó lábaké. A vaddisznó teste elől sulyosabb, tehát itt van nagyobb szüksége nagyobb támasztékra, azért az egész első lábszárak erősebbek és vastagabbak, mint a hátsók. — *Az ismertető jelek, a melyek alapján néha, ha a helyi viszonyok igen kedvezők, a kan csapáját az emse csapájától megkülönböztetni lehet, a következők:*

1. Mint igen megbízható jelt, nem szabad elfelejteni, hogy az emse csapája mindig kisebb a vadkan csapájánál.

2. Az emsénél a csülkök hegyesebbek és szétfeszülve nyomódnak le. A süldő, két- és három éves emse: mindig nyitott csülökkel jár. E jel annál is megbízhatóbb, mert a kanok rendesen csak két csülküket feszítik szét és pedig

legtöbbnyire az egyik első láb csülkét és az ennek ellentétes hátsó lábát, néha azonban mind a négy láb csülke szorosan zárva van.

3. Az emse álcgülkei sokban különböznek a kan álcgülkeitől, mert az elsőnél az álcgülkők messzebb esnek a bokáktól, de egymáshoz közelebb, egyuttal hegyesebbek és élesebb szélűek, az egészben azonban kevésbé kifejlődöttek mint a kané; az utóbbinak álcgülkei közelebb fekszenek a bokákhoz, a nyomban pedig távolabb esnek egymástól s a talajban mindig határozottabban és mélyebben nyomódnak le. *Hartig* e tárgyra vonatkozólag a következőket írja: A különbség abból áll, hogy az öreg vadkan álcgülkei és bokái nagyobbak, gülkeik egyenletesebbek és tompábbak, jobban kereszteznek, a hátsó láb gülkével gyakran belépnek az első láb nyomába (hozzálépés), a szorulat is nagyobb mint az emsénél. Gyengébb daraboknál azonban e különbségek oly csekélyek, hogy nem lehet belőlük biztos következtetést vonni.

4. Az erősebb agyárosoknál lassankint eltűnik az a különbség, mely a gülk-körmök hossza között van, úgy, hogy a hároméves kanoknál ez már alig észrevehető. Az öreg vadkanoknál e különbség már teljesen eltűnt s a gülk-körmök csúcsai egyforma hosszúságban nyomódnak le. Az emsénél ellenben az egyik köröm mindig hosszabb marad s a hossz közti különbség még az igen öreg emsénél sem lesz teljesen kiegyenlítve.

5. Az öreg vadkanok legtöbbször remeték szoktak lenni, egyedül élnek és saját külön váltójuk van, melyet az évszakok szerint változtatnak; míg az emse kondában marad és együtt él a malaczokkal. Egyes és erősebb csapákból tehát agyarasra lehet következtetni, ezenkívül az elkülönítve élő agyarasok meglehetősen rendszerességgel naponta ugyanazon vaczkot keresik fel. Csak abban az időben, a midőn az emse malaczozni készül s elválik a kondától, nagyon óvatosnak kell lenni, mert ebben az időben csapája könnyen összetéveszthető az agyaras csapájával, egyrészt mert a csapa egészen külön vezet, másrészt mert ekkor egyenletesebben lépked és mert most, mint ezt az agyaras tenni szokta, a hátsó lábak gülkeit, hasasságánál fogva jobban széjjel rakja. Ez időben a szétmeresztett gülkők majdnem az egyedüli ismertető jelek, a melyek után az emsét a csapán meghatározni lehet.

6. Mint mondva volt, a süldő-emse gülk-körmei hosszabbak, keskenyebbek és hegyesebbek, mint az ugyanazon koru kané, ezenkívül az utóbbinak gülk-szélei élesebbek, mint az előbbié, a mi különösen keményebb talajon, pontos megvizsgálásnál könnyen szembeötlő.

7. Akadnak vadászok, a kik a vadkant hátsó lábának lépéséről is meghatározhatónak vélik és azt állítják, hogy a vadkan nagy heréi miatt, melyek a korral mindinkább nagyobbodnak, hátsó lábait szétterpesztve rakja, a mit az emse csak akkor tesz, a midőn hasas. E jel azonban nem igen megbízható s nem ajánlatos, hogy valaki ez után következtetne a vad ivarára.

8. Az agyaras nagyobb testi súlyánál fogva a bokákat és az álcgülkőket mélyebben és tisztábban nyomja le; a kisebb súlyu emsénél a nyom kevésbé mély és kevésbé tiszta lenyomatú, mely szabály alól csak a hasas emsék tesznek kivételt.

9. Az agyaras első lábának nyoma tetemesen nagyobb, mint a hátsó lábáé; az emsénél e különbség ugyan szintén előfordul, de nem oly feltűnő arányban, mint az agyarasnál.

Végül felsorolok még néhány megkülönböztető jelet a vaddisznó és a szarvas csapája között, mert az összetévesztés esetei e két nyomnál nincsenek kizárva. E megkülönböztető jelek a következők:

1. Az agancsár csak midőn szökésben van, vagy midőn beteg: szokott szétterpesztett csülökkel lépni, különben körmei mindig zártak; ez a vaddisznónál — mint említve lőn — nincs úgy.

2. Az agancsárnál az álcüklők, csak midőn a szarvas menekül, szoktak a talajba lenyomódni és pedig meglehetősen közel a csülök-nyomhoz, ha pedig az agancsár nyugodtan megy, azok csak kivételesen nyomódnak le. A vaddisznó lábizülete ellenben hajlékonyabb, azért az álcüklők minden egyes lépésnél érintik a talajt s rajta mindig lenyomódnak; e nyomok meglehetősen távolabb esnek magától a csülök nyomától, mint az agancsárnál és jobban oldalt kifelé vannak irányítva mint ennél.

3. A bokák a vaddisznóknál kevésbé kerekdedek és mélyek, a szarvasnál ellenben jelentékenyen mélyebben és kerekébb alakban nyomódnak le a talajba. Ez és az előbbi megkülönböztető jelek megbízhatók.

4. Nem kevésbé megbízható megkülönböztető jel az a különbség, a mely a szarvas és a vaddisznó lépésének nagysága között van. Könnyen megérthető, hogy a hosszú lábszárú agancsár nagyobb lépéseket tesz, mint a rövid lábú, tömöttebb termetű sörtevad. Egy nyársas agancsár lépés-hossza kb. 50 cm., az öreg vaddisznóé azonban legfelebb 40 cm.

5. Az utolsó, némi gyakorlati értékkel bíró megkülönböztető jel a szarvas és a sörtevad csapája között talán még az lehet, hogy a vaddisznónál csak ritkán fogjuk találni a keresztbelépés, tulsietés és hátramaradás jeleit, mert a vaddisznók hátsó lábuk bokáival majdnem szabályszerűen ama pontra lépnek, amely helyet az első lábuk bokái érintették.

Más ismertető jelek is vannak azonban, az itt felsoroltakon kívül, a melyek a vad életkorának és ivarának meghatározásánál támpontokat nyújthatnak. Ily jelek a következők: 1. *A túrás.* Ez alatt a talajnak felforgatását értjük, a melyet a vaddisznó akkor végez, a midőn földi vagy földalatti tápanyagok, azaz álcák, bogarak, gyökerek, gombák stb. után kutat. Az ily túrások néha meglehetősen hosszú barázdák, a melyek szélessége és mélységéből szintén a vaddisznó erősségére lehet következtetni. Öreg disznók rendszeren hosszú és széles árkokat túrnak, melyek néha 20—25 ctm. mélyek; a malaczkok ellenben csak rövid és csekély túrásokat csinálnak s nem is túrnak egy helyen egyfolytában, hanem majd itt, majd ott tesznek kísérletet. A túrás hossza, de különösen szélessége és mélysége tehát némi támpontot nyújt arra, hogy a vaddisznó nagyságát meghatározhassuk. — 2. *Az ürülék és a vizelet.* Öreg vaddisznók természetesen nagyobb ürüléket hagynak hátra, mint a malaczkok és a süldők; itt tehát a mennyiség után lehet némi megbízhatósággal a vad nagyságára következtetni. Hogy most a vad ivarát is meghatározhassuk, erre igen megbízható jel a vizelet. Az agyaras a csapásnak

körülbelől a közepébe vizek, az emse ellenben a két hátsó láb nyoma közé, miközben — mint a házi disznók — hátsó lábait szétterpeszti. — 3. *A dagonya és a mázsfák.* Dagonya alatt iszapos pocsolyákat értünk, a melyekben a sörtevad, úgy mint a fővad, forró nyári napokon, heverni és hűselni szokott. A mázsfák rendszeren a dagonya közelében levő fák, a melyekhez a dagonyából kijött vad-disznók dörzsölődni szoktak. A dagonyában és a mázsfák mellett található nyomok gyakran jó jelet képeznek a vad meghatározására. — Megsebesítés után a vérnyomok ugyan olyan természetűek, mint a fővadról; de meg kell jegyezni, hogy a meglőtt sörtevad nem szokott mindjárt és mindig a megsebesítés helyén vérezni, hanem az első vérnyomot néha a megsebesítés helyétől körülbelől csak száz lépésnyire vagy ennél is odább találjuk meg. Különösen áll ez télen, miután ekkor az igen tömött göndör téli sörte beissza a vért s csak ha az már megtelt, kezd a vér a földre is folyni; a hízidény alatt tehát (október és november hónapokban) a szalonna gyakran betömi a lősebet s egy időre meg is akadályozza a vérzést. Hogy hogyan jelzi a sörtevad a kapott lövést, arra nézve megjegyzendő, hogy a vaddisznó csonttörés nélkül valamennyi lövésnél sokkal kevésbé rándul meg, mint a többi vad, vagy ha megrándul is, ez némelykor alig vehető észre. — *A medve nyoma.* A medve hátulsó lábainak a nyoma némileg a mezítlábas emberéhez hasonlít, csakhogy a körmök lyukai a porban vagy sárban világosan kivehetők; ugyancsak a hátulsó lábak nyomai jóval nagyobbak az első lábak nyomainál, melyek majdnem oly alakuak, mint a borzé, csakhogy természetesen jóval nagyobbak. A kan medve nyomai jelentékenyen szélesebbek, mint a hasonkoru nőstény medvéé, mindkettőnél azonban a hátsó lábak nyomai szélesebbek, mint az első lábaké. Lassu menés közben mind a két ivarnál a lábujjak meglehetősen szorosán állnak egymás mellett, ellenben futás közben a lábujjak szétterpesztvék. Az előbbi esetben a medve a hátsó lábait meglehetősen közel helyezi az első lábak nyomához, miközben a sark befelé, a lábujjak kifelé vannak fordítva. — *A farkas nyoma és csapája* majdnem azonos a nagy komondoréval, csakhogy lábnyoma hosszukásabb és keskenyebb, mint az ebé, mi által a gyakorlottabb szem első tekintetre megkülönböztetheti a farkas lábnyomát a kutya lábnyomától; ehhez jön még mint ismertető jegy, hogy a nyomban a farkas karmai elől jobban kihegyezettek, továbbá, hogy a farkas középső lábujjait erősen összeszorítván, ezeknek lenyomata is jellegzetesebb és jobban látható, mint a kutyánál; — de nyomtávolsága is nagyobb a farkasnak (miután többnyire ügetve jár), mint az ebnek. Egyébiránt a farkas egyik lábával mindig a másik nyomába lép, miáltal nyomai egyenes irányban következnek. Ha csoportosan vannak, ilyenkor többnyire egymásután járnak, egymás nyomába lépve, úgy, hogy azt vélné az ember nyomaik után, miszerint csak egy farkas jár ott, hol néha többen kullognak. — Megjegyzendő még, hogy a farkas lábain a két középső ujj jelentékenyen túlhaladja a két szélső lábujjat és sokkal szorosabban állanak egymás mellett, mint az oldal-ujjak, úgy, hogy a puha talajon hátrahagyott nyomban csak egy hegyesen kinyúló bemélyedést mutatnak. — *A róka nyoma és csapája.* A róka nyoma általában véve kisebb kutya nyomához hasonlít, a különbség az, hogy a róka nyoma kevésbé kerek, ellenben hosszabb, mert a

középső lábujjak a nyomban karmaikkal előállanak, továbbá a bokák lenyomata tetemesen kisebb. — Ha a róka üget, a mi rendes járási modora: nyomai majdnem egyvonalban állanak; miután azonban az ujjak kissé befelé fordulnak: a jobb és bal lábak nyomait pontosan meg lehet határozni. Csak akkor keresztez a róka, ha lopózkodik, illetve lépésben halad; a keresztezés azonban nem lényeges, mindössze a szokott egyenes vonalú csapától eltérőleg, a csapában a nyomok kissé oldalt állnak egymástól. Lappangó rókára vall a farkjel is; a fark nyoma ugyanis homokban, puha hóban és puha talajon rendszeren megtalálható. — A gyorsan futó róka csoportos nyomjegyeket hagy maga után, melyek négyesével következnek a csapában; tehát ilyenkor valamennyi lábnyoma különálló; azonban a hátsó lábak mindig az első lábak elé lesznek helyezve, még pedig fokozottabb ügetés esetében feltűnően messzire. Utóbbi esetben a hátsó lábak nyomai kissé ferde helyzetet foglalnak el egymás mellett és ezen kettős nyomba, vagy melléjük ugrik első lábaival a róka. — A kinőtt róka lábnyoma (a körmök lenyomatának hosszát nem számítva) kb. $4\frac{1}{2}$ cm. hosszú és kb. $3\frac{1}{2}$ cm. széles. A lépés hossza kb. 42 cm.*) — **A hiúz nyoma és csapája.** A hiúz nyoma általánosságban a vadmacskáéhoz hasonlít, csakhogy természetesen jóval nagyobb és kerekesebb is. A macskafélék öt lábujja közül a hátsó mindig magasabban áll, így tehát járás közben ez a talajt nem érinti, miért is csak négy lábujj lenyomatát találjuk a nyomban — és ez a hiúz nyomára nézve is jellemző. — A hiúz csapája keresztező és kullogó, azaz folytatólagosan egyenes irányú (a nyomok egymásután következnek). Ha több hiúz üget egymásután, akkor a hátulsó pontosan beilleszti a lábait az elsőnek nyomába. A hiúz ugrásai 4—5 méter hosszúak.**)

A vadmacska nyoma és csapája a házi macskáéhoz hasonlít; hátrahagyott lábnyomai azonban mélyebben és élesebben látszanak a talajban, ezenkívül kerekesebb alakúak s egyes nyomai nagyobbak is, — minthogy pedig a macska akadálytalan talajon haladva körmeit mindig bevonja, a nyomban az ujjak lenyomata elől tompa és gömbölyű. Habár a kullogó és lépésben járó vad-

*) A róka *sebjelzéséről* ugyan már volt szó, de az elmondottak kiegészítéséül még a következőket említem meg: 1. Ha a lövés után időz vagy nem igen sietve menekül a róka, akkor súlyos sebet kapott s nem viszi messze a szárazon. 2. Halálos sebesülés jele, ha lövés után zászóját görcsösen egyenesen fölnyújtja (a magasba emeli), avagy pedig emelt farkkal az orrával a földet túrja. — 3. A halálos lövésnek biztos jele, ha lövés közben azonnal hangtalanul összeesik. — 4. Ellenben ha lövés után elsikoltja magát a róka, akkor még nem biztos a bőre, mert ilyenkor csak csontlövésről (többnyire lábs zárlóves) lehet szó; azonban bél-, czomb- vagy hátsó láb lövésénél is hallat valami sajátságos fájdalomhangot a róka. — 5. Könnyebb sebesülés esetében (elől vagy hátul) a róka lövés után legtöbbször összeesik, de azonnal magához tér s gyorsan elviszi irháját. — 6. Czomb-, bél- és hátsó láb ellövésénél a megsebesített hely felé kap a róka (és fájdalomhangot hallat). — 7. Hibás lövés jele a farklobázás, azonnali futvamenedülés s a futást megelőző bukfenkezés is.

**) A csapa jelei közül különösen fontos az *ürülék*, legbiztosabban rávezeti a nyomozót a hiúz tanyájára, melynek egyébiránt közelebről a nagy bűz is árulójavá válik. Az innét áradó szag igen kellemetlen és átható. — A hiúz ürüléke mindig a széttépett préda szőrével vagy tollaival van keverve s egyes golyóformájú csomokból áll. Ürülékét a hiúz, mint a macska, gyakran elszokta ásni, miért is csapázás közben a kaparásokra figyelem fordítandó.

macska csapája nyom-nom után következőleg egyenes irányú is, mint a rókaé, mindamellettt nyomainak jellemző kerekdedsége biztos ismertető és megkülönböztető jelet képez; ezenkívül a csapában is van némi különbség s ez az, hogy az egyes nyomok nem képeznek egészen egyenes vonalat (keresztzése másforma és sokkal csekélyebb). — **A bors nyoma** az eb nyomához nagyon hasonlít, de szembe-tűnőleg szélesebb (egyáltalán széles), különösen talpdomborodása. A nyomban a boka s az oldalt álló karmok erősen lenyomódnak; a karmok lenyomatai feltűnően hosszúak, a mi kiválóan jellemző a bors nyomára nézve. — Az ügető borz keresztet, tehát a csapában a lépésnyomai zezugban (keresztelve) vannak. Őszszel szélesebb a borz csapája nagy kövérsége miatt. — Az iramodó borz lábnyomai majdnem háromszögű csoportozatokat képeznek a csapában, illetőleg egyoldalulag *nyitott* szabálytalan félkör formát. — **A vidra nyoma és csapája.** A vidra nyoma némileg a borz nyomához hasonlít, de rövidebb, szélesebb és az uszóhártyák miatt sokkal kerekobb. Egyébiránt a vidra nyomának legjellegzetesebb sajátága az uszóhártyák lenyomata és a rövid körömmenyomok, mikről hóban és iszapban könnyű a vidra nyomát felismerni. Jel még a nyomban a lábujjak gömbölyded talpkiemelkedései, de ez csak finom, nagyon puha talajon vehető észre. — Az ügető vidra csapájában két-két nyom mindig ferdén van egymás mellett*), ha pedig iramodik a vidra, mind a négy nyom ferdén, egymás előtt van, azaz a csapában négyessével ferde sorokban sorakozva követik egymást. A vidra „néha egyik lábával oly „hozzalépést“ csinál, hogy lépésében csak három lábnyom látszik“ (Hőnig)! — A vidra csapáját hóban vagy puha talajon az is jellemzi, hogy mellette baloldalt mindig egy kis barázda látható, mit a vidra farka végével von; ez a barázda (léniázás) azonban nem folytonos, hanem rövidebb-hosszabb distanziára meg-meg van szakítva. — **A nyércs nyoma** a görényéhez hasonló s ettől nagyon nehéz megkülönböztetni, mert féluszóhártyái sem a friss havon, sem a lágy iszapban nem nyomódnak le tisztán. Lépésének nyoma kerekded s minthogy ugrás közben a lábait egymás mellé rakja: csapája valamivel mélyebb hóban hasonlít a róka ügető csapájához. — A nyércs helyenként a hó alá megy s csak 20—30 lépésnyi távolságban jön felszínre. A görény nem tesz így, s ez a jel biztosan elárulja a nyérczet. — **A nyestek nyomáról** E. von der Bosch „Fährten und Spurenkunde“ című munkájában a nyestek nyomáról a következőket mondja: „A nyuszt nyoma a macskáétól, melylyel nagyságra nézve majdnem megegyezik, a hosszúkásabb alaku talp és az előrefelé jobban kiálló középső ujjak és körömök által különbözik“. A nyest nyoma tehát hosszúkásabb a macskáénál, mert ez majdnem kerekded. A nyuszt, valamint a kövi nyest ugró nyomán majdnem oly gyakran látszik a hármás, mint a páros lenyomat, mindamellettt még a négyes nyom se jogosít gyors futásra következtetni. A szökdecselő futásnál fogva a hátsó lábak nyoma majd mindig pontosan az elsőkére esik; két lábnyom mindig rézsut áll egymás mellett. Néha a lépés nyoma hasonlít valami

*) Az első és hátsó lábak egymással szemben ferdén lesznek lerakva és a hátsó lábak a maguk oldalán tuhágják az első lábakat.

nyúléhoz, de csak rövid úton marad olyan. A *nyuszt* nyoma majdnem egyenlő a *kövi nyestével*; szintén két lábnyoma áll rézsut egymás mellett. A talpak erősebb szőrösségénél fogva azonban ez az előbb nevezettnél kevésbé szembe-tűnő, míg utóbbinál erősebben van kifejezve. Ez a legfőbb, de igen bizonytalan megkülönböztető a két nyom között. — Mig a *nyuszt* talpa szőrös, a *kövi nyesté* meztelen, még a lábak ujjain is közvetlen a karmok mögött — s ennél fogva elég lágy és kopasz talajon a nyoma egészen világosan nyomódik le. Havon azonban, a mely egyenletesen szokott besüppedni a láb terhe alatt, a nyomoknak csak a körvonala éles, míg a talpak lenyomata homályos. Mindezek dacára a legtöbb esetben a helyiség megkönnyíti a meghatározást. A hol mind a két faj együtt tartózkodik az erdőben, a *nyuszt* minden irányban csatangol az erdőn, míg a *kövi nyest* jobban szereti a nyilladékokat és különböző utakat járni s ezenkívül soha, vagy csak kivételesen található nagyobb erdők, rengetegek mélyében. A *nyuszt* nyoma is hasonlít gyakran a nyúléhoz, szintűgy, mint a *kövi nyesté*, de gyakrabban látható és tovább tart. A két nyest járása nem valami gyors s inkább szökdecselő, kis ugrásokkal haladó.*)“ — *A görény* nyomképletét a többi menyétfélékétől az által lehet könnyen megkülönböztetni, hogy előlábait szélesebben, a hátulsókat keskenyebben teszi le egymás mellé. Különbben kisebb távolsáig a csapában szintén hasonlít a nyomok elhelyezése a nyúléhoz, csak hogy olykor három-négy lépés is közelebb van egymáshoz. A görény ujjai jobban lenyomódnak a talajban, mint a nyesteké, mert talpa kevésbé szőrös egyrészt, másrészt pedig ujjai között keskenyebb a hártya; de a görény csapája is más alakú, mint a nyesteké, s azokétól már sajátos jellegeiben is lényegesen eltér, úgy a mellső, mint a hátsó lábak nyomai közelebb esnek egymáshoz. Egyébiránt a görénynek kisebb és kerekesebb lábnyomatai vannak, mint a nyesteknek. — *A menyétek* nyoma a nyuszt és kövi nyest nyomához hasonlít, de sokkal kisebbek, miért is a tévesztés szinte lehetetlen. *A közönséges menyét* csapájában a lépésnyomok kettenként következnek egymás után (kettő-kettő egymás mellett); ellenben a *hermelin* csapájában csoportos (négyesével tömörült) nyomok látszanak. Az előbbi nyomai jóval kisebbek. — *A sündisznó* öt ujj nyoma könnyen felismerhető. A talpak, lábujjbütykök és körmök élesen benyomódnak. — *A nyúl nyomát és csapáját* ugyan mindenki ismeri, mindamelllett gyakorlatiasság szempontjából figyelmeztetek a következőkre: *Bakdácsol* a nyúl, midőn lomhán biczegve, lökdösi magát ide-oda, avagy midőn apró ugrásokkal idebb-odébb szökik; *fut*, midőn megriaszitva menekül vagy nyugodt szökésekkel előre siet. Mozgás közben a nyúl mindig a hátsó lábaival tolja magát előre (hátsó lábaival ugrik) s ezeket mindig az első lábak nyoma elé helyezi; a csapában tehát az első páros nyom a hátsó lábaktól származik, ellenben a hátul levő s egymás után álló (majdnem egyenes vonalú) nyomok az első lábaktól erednek. A nagyobb, hosszabb és szélesebb nyomok mindig a hátsó lábaktól erednek.***) — *As üregi nyúl nyoma* alakra és állásra nézve tüké-

*) Fogása és vadászata tekintetéből fontos tudni, hogy a *kövi nyest* járását, valamint felugró és leugró helyeit; igen pontosan megszokta tartani.

**) A nyúl 5 mt. 38 cm. szélességet könnyedén átugrani képes.

letesen hasonlít a nyúléhoz, csakhogy nagyságra és hosszúságra nézve tetemesen kisebb, körülbelül a félig kinőtt süldőével egyenlő nagyságu.

A hivatásos vadásznak nem felesleges tudni azokat a *jeleket, a melyeket megsebesítés alkalmával a közönséges nyulnál észlelhetünk*, miért is ez alkalommal nem mulaszthatom el ezekről is szólni: A sörét által ért nyúl, még ha nem is esik el, a lövés pillanatában *összerázkodik* és pedig minél erősebb lövést kapott, annál erősebben. A lövés pillanatában szerterepenő szőr (miket természetesen a sörét tép ki), biztos jele a találásnak. — *Fejlövésnél* a nyul azonnal felbukfenczezik, ép úgy halálos *lapoczkalövés* esetében is; *nyaklövésnél* (néha gyengébb fejlövésnél is) a felfordulást követőleg felfelé szökik (felfelé ugrál) s csak rövidebb-hosszabb ideig tartó vergődés (rugdalódzás) után múlik ki, épúgy, ha nem egészen erős *oldallövés érte*, a felfelé ugrálás azonban elmarad. *Halálos sebbel* csak ritka esetben (leginkább gyengén lövő fegyver sebzése esetében) fut el egy darabig, de az ilyen nem messze viszi a szárazon. — Ha „*puhán*“ van löve a nyul, illetve ha *béllövést kapott*: különösen erősen megrázkodik, de aztán sebesen odábbáll. Ilyen sebzés esetében, ha vastag göbescsel történt a lövés: a lövés helyén szőrökön kívül gyakran a sörét által a belekből kitépett megemésztett tápanyagok részeire akadunk. — Egyes *lábszár*, vagy *czomblövésnél* a nyul elmenekül, az ellövött lábat ide-oda lóbálva. Különben mindig arra az oldalára esik a nyúl, a mely oldalán a láb ellövetett. Ha mindkét *hátsó lába el van löve*, akkor még jódarabon a földön hurezolja magát tovább. Ha *csigolyatövis-nyujtványait horzsoló lövés* érte a nyulat, a lövés pillanatában azonnal összeesik és egy ideig látszólag élettelenül hever, de aztán gyorsan magához tér és sebesen eliramodik. — *Horzs-lövéseknél* épen mint a csülkös-vadnál: sok szórt lehet találni a lövés helyén, valamint „*ostorozás*“ esetében is (t. i. ha a sörét a szőr tövét érve végig szaladt a testén). A szétlőtt szőr jó találásra enged következtetni, ellenben a tövestül kihullott szőr lényegtelen horzsolásra vall.

A téli hónapokban van az ideje a *túlszaporodott kártékony sszörmés ragadosók méreggel való irtásának*. Ezt a pusztítási módot ugyan nem tartom vadásziasnak; mindamellett ha a kártévkök *túlszaporodásáról* van szó, kedves vadjaink érdekében ettől az undorító mesterségtől sem szabad visszariadnunk, mert hiába! „a cél szentesíti az eszközöket“. De csakis az esetben tarthatom indokoltnak egy igaz vadásznál a méreggel való manipulációt, ha túlszaporodásból eredőleg oly inváziójával áll szemben a ragadozóknak, melyet másképp leküzdenie lehetetlen. A hol nyakra-főre mérgezni szoktak — kell vagy nem, csakhogy egy-két rókabórhöz könnyen, minden vadászias fáradás nélkül hozzájuthassanak, az olyan vadászat vezetésről és vadászszemélyzetről nem sokat tartok s aligha csalódom, ha kimondom, hogy az efféle jáger uraknál nem a kötelességérzet, hanem inkább a „sokat pipálni és még többet heverni“ féle elvi alap uralja a lelket . . . Ezeket előre bocsájtva, mindenekelőtt ismerkedjünk meg azzal a méreganyaggal, melyet a kimérgezés céljára használni szoktak s ez, az u. n. *strychnin*, vagyis *rókaméreg*, mely méreganyag

a *Strichnos nux vomika* nevű fa magvainak a kivonata; tehát növényi mérég. Ennek a fának az alma-alaku bogyó-gyümölcsében rejlő 4—8 mag az, mely az említett borzasztó mérget tartalmazza s mely szürkés-sárga színű és selyemfényű lágy s tapadós szőrökkel borított magvak a közszólásban „varjúszem“ vagy „ebvészdíó“ néven ismeretesek. A *Str. nux vomica* fa Elő-Indiában, továbbá Siamban, Cochinchinában és Ceylon szigetén honos. Ezen a fán kívül még több strychnint tartalmazó növény ismeretes s magának a strychninnek is több faja (strychninsók) van, számszerint körülbelül 14, melyek alakra nézve tökéletesen hasonlók egymáshoz, miért is meghatározásuk lehetetlen lévén, ellenőrizni szinte lehetetlen a kereskedésekből származó strychnin-szállítmányokat, innét van aztán a sok panasz a „gyöngé“ „hatástalan“ strychninekre. Pedig hát nem a „gyöngé“-ség és „hatástalan“-ságban van a bibi, hanem abban rejlik az, hogy valami oly *nehezen oldódó* strychnin fajtát kaptak a kivánt alkalmas helyett, a mely éppen említett tulajdonságánál fogva alkalmatlan a mérgezés céljára — főleg ugyanis azért, mert nehezen oldódván, a kivánt *rögtönhatást* nem lehet elérni vele, pedig ez a fő. Viszont azonban nagy tévedés volna azt hinni, hogy halálos hatás tekintetében a strychnin fajták között különbség volna; mindössze abban mutatkozik ez, hogy az erősebb fajták percenként rövidebb, a gyöngébbek hosszabb és az igen gyöngék, vagy hatásukból veszített, avagy nem kellőleg adagolt mérgek órákra terjedő időköz után érvényesítik borzasztó hatásukat. A gyenge méregtől egyébiránt a megmérgezett állat el sem hullik, legfeljebb megbetegszik, de rövidebb-hosszabb idő múlva kiépül. — A 14 strychnin fajta közül az igazi u. n. tiszta Strychnin (*Strychninum purum*), melynek előállítására alkalmával a többi strychnin fajták különböző savak vegyi összetétele által mint strychninsók kerülnek ki: dúvad mérgezés céljára nem ajánlható, mert daczára annak, hogy feltétlenül halálosan hat, — de azon körülménynél fogva, hogy igen nehezen oldódván hatása felette késedelmes s így a megmérgezett állatnak ideje van nagyobb távolságra is elmenekülni, másrészt pedig, mert a testi szervezetbe jutva, a gyomorsav hatása folytán először is sósavas strychninné változik által és csak azután mint olyan megy át a vérkeringésbe: használat céljára alkalmatlan; de alkalmatlanná teszi a használatra ezt a mérget rendkívüli keserű íze is. — Csak két strychnin fajta van a sok közül, mely a dúvadmérgezés céljára megfelel, az egyik a *Str. muraticum* nevű strychninsó. Ez a leggyorsabban ható mérég, miután gyors oldóképességénél fogva rögtönhatású; csakhogy — sajnos — az a bibije van, hogy a levegőn elveszti erejét, mert a belőle folyton párolgó jegezc vízzel együtt az ereje is illuziorusá válik, anyaga lassanként elmálik, szétporhad s ily állapotba jutva, még nagyobb adagnál sem igen biztosítja az óhajtott eredményt. Azért tehet az ezzel a méreggel preperált csalafalatokat csak rövid ideig lehet használni s vagy újra meg kell azokat mérgezni, vagy pedig friss csalikat kell alkalmazni. — Ennél sokkal alkalmasabb mérég a „salétromsavas strychnin“ = *Str. nitricum*, mely szintén a strychninsókhoz tartozik. A dúvad mérgezéshez ez a mérég legajánlhatóbb, sőt egyáltalában *csakis ez*, mert a strychnin-fajták között ennek van legkevesebb hátrányos tulajdonsága, emmellett szintén rohamosan öl, mert aránylag igen jól oldódik

a szervezetben. És itt eszmelánczolatnál fogva megjegyzem, hogy a vad által felvett strychnin nem egyszerre, hanem csak idővel oldódik fel a gyomorban és csak mikor a megmérgezéshez szükséges adag a vérbe átmegy (akkor a maradék rendesen oldatlan állapotban vagy a vékonybélben, vagy pedig magában a gyomorban található fel). A strychninnek a vérre való rendkívüli hatása állítólag abban rejlik, miszerint meggátolja a vért abban, hogy élenyt absorbeáljon és szénsavat kiválasszon; ezáltal a vér munkáját megbénítja sőt tehetetlenné teszi s így az a szervezetet nem táplálhatja. — A *Str. nitricum* apró fehér hóphehlyeszerű, erősen fénylő, szagtalan kristályokból áll, melyeknek enyhe keserű ízök van. Ennek a méregfajtának szintén meg van az a hátrányos tulajdonsága, hogy mivel hamarabb feloldható, hamarabb el is málik s hatása aztán olyan lesz, mint annak a strichnin-fajtának (*Str. sulfuricum*), melyet az embereknél hánytató szerül szoktak használni. — A *Str. nitricum*ot igen sokszor brucin-nal keverten hozzák forgalomba, mi által természetesen gyengébbé lesz; épp ezért valódiságát töménysalétromsav használatával meg kell vizsgálni s ha csakugyan az említett anyaggal vegyítettett: a színe vörös lesz. — A *Str. purum* hosszúkás tűalakú, fénylő, üveges kristályokat mutat. Ez a mérég az elmállásnak legkevésbé van kitéve és légmentes elzárásnál egynéhány évig is megtartja hatását. — A strychnin hatását illetőleg különös sajátága e mérégnek, hogy a megmérgezett állat véréit felbomlasztja s így a miatt hull el, mert a strychnin egész testét átjárja. A strychnin mint mérég, a morphin, brucin és atrophinhoz hasonlóan az ugynevezett idegmérgek közé soroltatik s hatása az idegközpont szervei, az agy- és hátgirinczvelő idegszervezeteinek rohamos és erős görcsös összehúzódásában nyilvánul. Kisebb adagokban ezen tünetek mellett gyakran pár pillanat alatt a halál következik be. Egyébiránt mint már a fönt elmondottakból kitűnik, a mérég felvételétől a tünetek fellépése vagy a halál bekövetkezéséig az időtartam változatosan hosszadalmas lehet, a mi egyébiránt, először is a mérég erejétől és tulajdonságától (oldott vagy oldatlan állapot), másodszor a gyomor tulajdonságától (teli vagy teljesen kiéhezett gyomor) függ. Az „első tünetek“ — írja Matter Rezső főerdész a rókamérgezésről írt könyvében, — „hogy a mérgezett állat igen nyugtalan lesz és nagy félelem vesz rajta erőt, egész testében reszket és rángatózik, a gégeje összeszorul, légzési nehézségek állanak be, később az izmok fájdalmasan összehúzódnak és merevedni kezdenek, miglen az állat tetanusba (merevgörcs) esik, mikor is a gerincz ívalakban meggörbül, a lábszárak erősen kinyújtódnak, a fej erősen a nyakhoz húzódik, az állak feszesen összecsuklódnak, majd később ütemszerűen tágra nyílnak, mialatt a szájból füstszerű pára tódul ki. Ez a görcs az egész izomrendszert megtámadja; a has és a mell deszkakeményiségűvé válnak, a lélegzés egyre nehezül, a szemgolyók megnagyobodott pupillákkal erősen kidomborodnak. Ezek a rohamok 10—30 másodpercig tartanak és 1—5 percenkint ismétlődnek, miglen a 7-ik megismétlődés után bekövetkezik a halál. Erősebb strychnin-adagnál a halál már a második rohamnál is beáll. Ha azonban a mérég-adag csekélyebb volt annál, hogy halálosan hasson, úgy a görcsrohamok nagyobb időközökben és kevesebb intensívítás mellett jelentkeznek, míg elvégre is teljesen megszűnnek s az állat meggyógyul. Azonban egy

ideig némi kevés izommerevedés mégis marad az állaton. Mindkét esetben az izmok a szünetekben teljesen petyhüdtek, de ez csak addig tart, míg az állat a legcsekélyebb izgalomnak, t. i. meglepetésnek (hirtelen nesz, szél, lövés zaja) vagy érintésnek ki van téve, a mikor legott tetanusba esik.“ — Mint minden méregnél, úgy a strychninnél is vannak meghatározható adagok, melyek embernek, állatnak bizonyos fokig beadhatók, a nélkül, hogy a hatás halált okozna. Ezen maximális dosis, czéljainkat tekintve, általánosságban nehezen határozható meg, a mennyiben ez, az egyes állatfajoknak azok fajai különbsége, valamint nagyságuk szerint igen eltérő. Tény azonban, hogy a strichnin a vakon szülöttek- (macska-, kutya-félékre) sokkal erősebben hat, mint a kérődzők-, rágók- vagy madarakra. Idevágólag *Matter* az alábbi táblázatos kimutatást közli:

Állatfajok	Egy állatra számított legkisebb adag a strychnitr.-ből milligrammokban.	
	befecskendezve	megetetve
Egér --- --- --- --- --- ---	0·118	0·613
Üregi nyúl --- --- --- --- --- ---	0·600	3·120
Sündisznó --- --- --- --- --- ---	1·000	5·200
Macska --- --- --- --- --- ---	0·750	4·000
Kutya --- --- --- --- --- ---	6·000	31·200
Róka --- --- --- --- --- ---	6·000	35·000
Farkas --- --- --- --- --- ---	6·000	78·000

Egy másik szakember (Kulás Antal, [Vadászlap] saját kísérletezései alapján az alábbi adatokat foglalja össze: egy kecske 2 ctgrm strychnint még elég jól megtűr, holott egy testre épp oly erős kutya, ugyanezen adagtól pár percz múlva kimult. Egy nyuszt (*Mustela martes*) egy 8 milligrammos strichnin-injectiótól kapott ugyan erős görcsöket, de ki nem mult, míg ellenben egy 7 hónapos róka-kölyök, ezen adag befecskendése után 2 óra múlva megdermedt. Négy centigramm strichnin egy közép nagyságu kutyának beadva, ennél rögtöni halált okozott; a hatás épp oly gyors volt, mint egy körülbelől jól irányzott lövésé. Tény, hogy egy farkast 4, rókát vagy macskát 2, nyestet, görényt vagy menyétet 1 centigramm strichnin feltétlen megöl. Sokkal többet eltűr az aránylag kis sündisznó. — Ezek szerint tehát, ha czélt akarunk érni, oda kell törekednünk, hogy ezen halált okozó adagok az illető állat által a lehetőségig egyszerre felvétessenek, ettől függ a siker. — Azonban igen ferde azaz eljárás, melyet sokan követnek, a midőn egy hullát csaléteknek megmérgezve, azt strichninnel behintik. Egy ilyen beszózott tömegre elég méreg fecséreltetik ugyan el, de a kívánt hatást így sem szüli; mert a keserű mérget, mely az egész hullán elterjedve, egy helyen mégis csak igen gyenge adagban van, a ragadozó az első harapás után már megérzi és niucs oly éhes farkas vagy róka, a mely ilyen lakomát folytatna; de máskülönb miután a méregből a legelső kísérletnél már annyit mégis felvett, mely úgyannyira hat hogy a rágóizmok görcsös összehúzódása bekövetkezik, — talán még a legjobb

akarat mellett sem volna képes tovább enni s így ott hagyva a dögöt: eltántorog, hány, egypárszor elfekszik, — de kigyógyul és marad a mi volt. Feltétlen szükséges tehát, ha sikerrel akarunk mérgezni, hogy a felveendő csalétket úgy mérgezzük meg, hogy abban egy halált okozó adagot a lehető legkisebb helyre összpontosítva helyezzünk el, úgy, hogy a ragadozó azt egy falatban felvegye s esetleg lenyelhesse; ha pedig nagyobb egész hullát kívánunk megmérgezni, úgy azt ne hintsük be a méreggel, az állatot se öljük meg ilyennel, sem pedig a húsba vágott hosszú rovásokba ne szórjuk azt, hanem nyissunk a testbe elég sűrűen lehetőleg kis réseket és szórjuk ebbe óvatosan úgy, hogy a felületre abból misem jusson — a strichnint, de mindig oly adagban, hogy ez feltétlen halált okozzon. Határozottan előnyös, ha egy ilyen hullán a mérgezett pontok között részek teljesen méregmentesek, mert ilyenkor a ragadozó az első-második harapást jóízűnek találja s neki bátorodik a lakomának, — ha most a mérgezett pontok elég sűrűen fekszenek, okvetlen beleharap egy ilyenbe, s ha már egyszer egy halálos dosis strychnin a nyelvre, nyeldeklőbe ért, vagy éppen lenyeletett, köpködhet már akkor! Ez ugyan utolsó vacsorája volt. — Rövid pár szóba foglalva tehát, úgy mérgezzünk, hogy ha a ragadozó egyszer mérges falathoz ér, annyit kapjon a méregből egyszerre, hogy halálát okozza. — A mi a strychninnel való bánásmódot illeti, mindenelőtt arra kell nagyon figyelni, hogy vigyázatlan kezelés által sem magunk élete veszélybe ne jöjjön, sem a méreg kitevése által emberek és házi állatok épsége veszélyeztetve ne legyen. Ezért midőn ezt a felette mérges hatású alkaloidot egyik edényből a másikba öntjük, nagyon kell vigyázni, hogy azt lélekzetvétel nélkül tegyük, vagy a mi még veszedelmesebb volna, hogy az nyílt sebbel érintkezésbe ne jöjjön. Hogy strychnin-készletünket mindig jól elzárva kell tartanunk, azt fölöslegesnek tartom ajánlani. A kiteendő csalétek megválasztásánál is nagy óvatossággal kell eljárni, különösen oly vidékeken, a hol a köznépi étel dögében nem igen válogatos. Hisz vannak emberek, a kik az elhullott vadat, továbbá ebeket és macskákat a legnagyobb élvezettel eszik meg. Ily vidékeken nem szabad a mérget az ilyen vagy ezekhez hasonló csábító erejű hullákban kitenni, mert ámbár a döglött nyúl, vagy hasonló ízletes „dolgok“ fogyasztója rendszerint orvvadász vagy hurokvető is, mégis csak ember. Továbbá talán fölösleges is felemlíteni, hogy a strychnint oly helyeken nem szabad kitenni, a hova házi disznók járnak, mert ámbár a disznó sokkal nagyobb adag mérget bír el, mint a kutya vagy róka, az rá nézve mégis mindig veszedelmes. A strychninnel való könnyelmű bánásmódot leginkább a hivatásbeli vadász ebei keserülik meg. Ámbár egyes kutyák elpusztulása valódi jótétemény az illető vadászterületre, mégis sok oly esetet is tudok, midőn egészen derék ebek is áldozatul estek a méreg orgyilkos hatásának és pedig egyenesen gazdáik könnyelműsége miatt. Ha az ily szerencsétlenségeket elkerülni akarjuk, a következő rendszabályokat nem szabad szem elől téveszteni:

1. Soha se vigyünk kutyát magunkkal, midőn a mérgezett csalétket kirakjuk vagy midőn a róka-mérgezésre szánt dögött méreggel präparáljuk. Midőn utána nézünk a kitett mérgezett falatoknak, a minek naponta kell történni, akkor is otthon hagyjuk a kutyát, sőt elővigyázatból tanácsos azt lánczra kötni, vagy az eb-ólba zárni.

2. A megmérgezett falatokat nem szabad mindenütt elszórni, hanem róka-mérgezésnél csak bizonyos helyekre szorítkozunk, a melyek saját lakásunktól legalább egy negyed órányira feküsznek s egészen félre esnek a majorokba vagy falvakba vezető útaktól, a melyeket a lakzira elköszáló eb esetleg használhatna.

3. Mihelyst beszüntetjük a mérgezést, a megmérgezett csalfalatokat gondosan el kell ásni, mert a strychnin megtartja mérges hatását akkor is, ha hónapokig feküdt kint a szabadban. — *Matter R.* a már hivatkozott művében a következő elővigyázati rendszabályokat ajánlja:

„1. A méreggel való bánásmódra vonatkozó miniszteri rendeletek mindig szem előtt tartandók és mindig szigoruan azok előírásai szerint kell eljárni.

2. Ha a mérgezéshez nem állana rendelkezésre valamely teljesen kipróbált, megbízható, józan közeg, akkor legajánlatosabb a mérgezést személyesen gyakorolni; ha pedig ehhez nem volna időnk, vagy hiányoznék a kellő gyakorlatunk, akkor legjobb a mérgezést teljesen mellőzni.

3. A mérget soha se tegyük ki oly heyekre, a hol vadászkutyákkal szokás vadászni.

4. Mindig csak jegeczes strychnint vásároljunk és soha sem porrá töröttet, mert a strychnin több fajtát csak jegeczes állapotban lehet felismerni és a porrá törött, még ha valódi is, gyors szétbomlásnak van kitéve. De midőn töltjük a csalfalatokat, a strychnint porrá kell törni.

5. Mindig csak oly helyeken vásároljunk strychnint (droguisták, gyógyszer-tárak), a hol számíthatunk reá, hogy mindig friss és jól gondozott mérget kapunk.

6. A strychnint mindig oly üvegben tartsuk, a melynek jól illő, kellőleg lecsiszolt üvegdugaszát vazelinnel kenjük be és az alkalmazott dugót aztán még stearinnal körül öntjük; az így eldugaszolt üveg papirosba csomagolandó, hogy az esetben, ha az összetörnék, annak veszedelmes tartalma szét ne hullhasson. Az így elcsomagolt üveget aztán biztos és száraz helyen zár alatt tartsuk.

7. A csalfalatok töltéséhez egy kisebb, kanálformájú mérczét használjunk, a melynek tartalma 0.10 gramm legyen, mert ez a *legnagyobb adag* a még szét nem bomlott valódi strychninből, mely a rókának elég; ezzel a mérczével a mérget közvetlenül az üvegből kell kikanalazni. A csalfalatok töltését különben mindig egy ív tiszta papír fölött kell foganatosítani, a melyet aztán a végzett munka után elégetünk. Kiváló gondunk legyen arra, hogy pusztá ujjakkal a strychnint ne érintsük.

8. A csalfalatok kihordásához és összegyűjtéséhez egy külön e célra készített táskát használjunk; az ilyet aztán semmi más célra használni nem szabad.

9. Ha tapasztaltuk, hogy egy csalfalat eltűnt, a rókát a legnagyobb óvatossággal kell nyomozni, mert ilyenkor nagyon sokszor az előbbi nyomán, vagy más nyomok mentén elillan, hogy üldöztetését megnehezítse. Ez okból mindig azon legyünk, hogy nyoma mellett és nyomai között kövessük őt, gondosan kerülve, hogy a nyomokat eltapossuk vagy keresztezzük.

10. Midőn megtaláltunk egy mérgezett vadat, óvakodjunk azt pusztá testtel

érinteni, mert annak következtében — különösen ha izzad a testünk és a bőrlikacsok nyitvák — igen könnyen idegbajt vagy más betegséget kaphatunk.*)

11. Ha a megmérgezett vadról lefejtjük a bőrt óvakodjunk attól, hogy sebes kézzel nyuljunk hozzá és igen vigyázzunk arra is, hogy e munka közben meg ne karczoljuk vagy meg ne vágjuk magunkat, mert ha a sebbel a megmérgezett vad vére vagy nyála érintkeznek, ebből igen könnyen vérmérgezés keletkezhetnék.**)

12. A megmérgezett vad hulláját csalogatóul is használhatjuk vonszalékhoz; mindazáltal leghelyesebb ha úgy a hullát, mint a megmaradt mérgezett falatokat, valamint a csalogatóul kitett dögöt (ez utóbbit természetesen csak a mérgezési idény végével) mindenestől elégetjük, vagy pedig valamely alkalmas helyen mélyen a földbe ássuk; miután már előfordultak esetek, hogy emberek, kik a méreg által elpusztított madarak, vagy szörmések húsát megették, szintén meg lettek mérgezve. Egy ilyen mérgezett madár vagy egyéb vad húsát süelve elfogyasztani mindig veszedelmesebb, mintha az megfőzetett, mert az előbbi esetben a vad húsában bennmarad egészen a méreg, míg főzés által a méregnek egy része a vízben feloldódik; csakhogy természetesen az így nyert levest sem szabad elfogyasztani.“

Lényeges dolog a mérgezésnél a tisztaság. A strichnint ugyan nem érz meg a dúvad, mint sokan állítják, — hanem igenis, annál inkább megérzi a bagós kéz szagát s idegenkedik az oly falatok felszedésétől, melyek pipa-, vagy szivarbűzös kézzel lettek kezelve. A méregfalatok preperálásához tehát tiszta kézzel fogjunk s kézmosáshoz nehogy illatos szappant használjunk! A már elkészített mérgezett húsfalatokat és madarakat, mint fentebb említve volt, czélszerű módon táskában avagy pedig e czélra rendelt bádog-, vagy fadobozban szállítsuk ki a kiszemelt helyre; a kirakásnál se fogjuk meg ezeket ujjainkkal, hanem egy e czélra készült csiptetővel, vagy tűvel szúrjuk fel és tegyük le. Arra is nagyon ügyelni kell, nehogy a falatok mérgezése közben a strychninből valami a hús felületére, vagy madárnál kívül a tollakra kerüljön, mert a keserű mérget a dúvad azonnal megérzi és útálattal kiköpi. Ezen eshetőség elkerülése végett, némelyek a strychnin édesítését ajánlják, mire nézve a „*Magyar erdész*“ 14-ik számában a következő érdekes közlemény olvasható: A kik strychninrel való mérgezéssel foglalkoznak, azok valószínűleg kivétel nélkül tapasztalhatták, hogy a mérgezni szándékolt ragadozók a mérgezett falatot sokszor csak megnyalják és aztán tovább állanak vagy szájukba veszik és ismét kiköpi. Ennek az oka tudvalevőleg a strychnin erősen keserű ízében keresendő. Ha csak egy szemernyi marad is véletlenül a mérgezett falat felületén, elég arra, hogy a fagyott húst előbb rendesen nyalogató ragadozóban erős gyanút keltsen és a beharapástól elriassa; ha pedig úgy harap be, hogy fogai éppen a méregbe mélyednek vagy hogy a kiszakított húsdarabból a méreg azonnal kiömlik, akkor

*) Véletlen strychninmérgezés eshetőségére, tanácsos *clordl hidrát* vagy *tannint* kéznél tartani, hogy ezek szükség esetén ellenmérgeként orvosi rendeletre azonnal használhatók legyenek.

**) Részemről ha mérgezett vaddal bánok, mindig hosszú bőrkeztűt húzok, mely faggyú és disznózsír-keverékkel lesz állandóan puhán tartva, illetve óva a kérésedéstől.

— különösen a róka — a legtöbbször nyomban eláll a lakmározási szándéktól és illetőleg azonnal kiköpi a mérges falatot, mielőtt a mérge nyálával a torkába kerülhetett volna s a szájában érzett keserűségtől nyálának kiengedése által igyekszik szabadulni. E miatt aztán gyakran megesik, hogy a mérgefalaton látott lakmározási nyomok daczára hiába keressük az áldozatot. Ennek a bosszantó felsülésnek elejét veendő: egyik osztrák erdész (Michálek) a strychnint *sacharin*-nal keverve kezdette alkalmazni és amint az Oester. Forst. u. Jagd-Zeit.-ban írja, kísérlete nagyon jól bevált. A megédesített strychnint minden ragadozó készséggel elnyeli. Próbáljuk meg hát mi is! — Michálek a strychnin használatáról írva, azt is kiemeli, hogy a vele mérgezett falatokat legjobb víz mellett helyezni el, mert ha a mérge lenyelése után csakhamar szomjazni kezdő ragadozó a közelben vizet találhat, akkor nem megy el soha messzire, hanem ott marad a víznél, a hol szomjának kioltása után vagy még aközben is a halál megváltja kinjaitól. Ezt a körülményt több ízben tapasztaltuk mi is, a többek között egy a mérgehez elég tele gyomorral érkezett hiúz-párnál, a melyek a mérgezett szarvastehéntől 15—20 lépés távolságban folyó patakából még az orrukat sem vették ki, oly hirtelen érte őket ivás közben a halál.“ — Ezek után már most rátérek annak megmagyarázására: *hogyan kell a mérgezésre szánt madarakat méreggel preperálni*. Mindenekelőtte megjegyzem, hogy a madár-csalétkék megválasztása, a *lokális fauna* szigorú tekintetbevételével kell, hogy történjék. Így például csak olyan madár hullákat szabad a mérgezés céljára használni, a melyek azon a vidéken otthonosak. Bár talán tulzottnak fogja ezt valaki találni, mégis mint tényt meg kell említenem saját tapasztalatomból, hogy a rókának igen éhesnek kell lennie, hogy egy havasi madarat a vizpartján, vagy egy vízimadarat a havason kikezdjen. „Pár évvel ezelőtt“ — írja egy német szakvadász — nagy tél idején, a midőn a nagy hótömegek miatt az erdőben a mérgezés nem lehetett foganatosítani, a síkon, egy folyó partján kísérlettem meg azt, a mérgezéshez kizárólag vízirigókat, verebeket és keresztcsőrűeket használva csalétkül. Az elsőket mind felfalta a róka, a verebekből csak néhányat, míg ellenben az utóbbiakból egyet sem. Hogy ennek okáról tájékozást szerezzek: a következő télen az erdőben ugyanezen madarakat használtam csalétkül és ekkor a keresztcsőrűt és a verebeket mind felfalta a róka, a vízirigókat pedig érintetlenül hagyta. — Ebből látható, hogy mily óvatos a róka s hogy mennyire kerül mindent a mi gyanus és a mi a természettörvényével ellenkezik! De nem csak hogy óvatos, hanem csalafalatok dolgában rendkívül válogatós is; néha inkább felveszi a heringfejet és nyúlgyomrot, mint a madarat, egeret, avagy házi állat húsát, sőt vannak esetek, hogy szinte kétségbe ejtik a vadászt rendkívüli közönyösségükkel a legizletesebb csalafalatok irántis, a mennyiben neadj isten, hogy bármit is elfogadnának! Persze, az ilyen rókának nehéz a guszthusukat eltalálni; de volt már rá eset, hogy az ily finnyás nemzedék végül mérgezett aszalt szilvával engedte magát lefözni! Ebből pedig a tanuság az, hogy a ravaszdival szemben annak minden furfangja daczára is, néha egy ötlet révén is sikerül győzedelmeskednünk s hogy az ügyes törvető kitartással, utóvégre is túljár a rókazseniálítás minden furfangján. — *A mér-*

gezésre szánt madarak preperálásánál következő eljárás követendő: Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a strychninhez adagonként $\frac{1}{4}$ rész félfinomra tört üvegport kell keverni, hogy esetleg az éles üvegszilánkok a dúvad nyelvén sebet ejtve, a vérmérgezés annál gyorsabban történjék s ennek következtében lehetőleg a helyszínen maradjon a vad.*) — A madarak megmérgezése a következőkép történik: Apró madaraknál, mint veréb, sármány, kenderike stb., elég ha annak csőrét felnyitjuk és egy tollkés hegyire valót a madárnak a szájába teszünk. Ennek megtörténte után, a megmérgezett madár csőrének alsó és felső káváját egy kissé összenyomjuk, hogy abból a méreg ki ne hulljon. Nagyobb madaraknál, mint galamb, szajkó, szarka, varju stb., annak mellét a mellcsontnál — a tüdő és zúza közt — éles késsel felvágjuk és a felvágott hús közé tesszük a mérget s a felvágott részt összenyomjuk, hogy abból a méreg ki ne hulljon; ennek megtörténte után lehet a madár szájába is egy kis adag mérget tenni az eredmény nagyobb biztosítása céljából. Felette ügyelni kell arra a mérgezés közben — mint már fentebb említve volt, — hogy a madár tollára méreg ne kerüljön, mert akkor kiköpi a róka. — Ha a madarak mérgezését otthon eszközöljük s elég idővel rendelkezünk egy kissé hosszadalmasabb manipulációra is, ez esetben a következő mérgezési eljárást kövessük. Vesszünk egy mindkét végén lemetezett lúdtollat, a madárhullának csőrét kinyitjuk és a tollat a hegyesebb és vékonyabb végével egészen a begyig lenyomjuk, ekkor a mérget a tollon keresztül betöltjük a madárba s hogy a méreg mind bele menjen, egy darab vesszőt a tollon keresztül a madár begyéig tolunk. Ez a mérgezési mód kissé veszélyes, de eredményesebb a már leírt hevenyészett eljárásnál, a mennyiben a méregtöltelék légmentesen elzárható és a hulla teljes feloszlásáig nem romlik el, még a hatását sem veszíti. — Némelyek a madarak koponyacsontját hátul föl vágják s a velőt kiszedve, helyébe strychnint tesznek és azután a velőt újra fölébe helyezik. Ez a módszer — bár tisztán végrehajtva igen eredményes, — de felette késedelmes és sok piszmogással járó ténykedés. — Itt figyelmeztetnem kell, hogy preperálás közben a madár hulláját ne sokat fogdossuk pusztá kézzel, mert az emberszimatot a róka hamar megorrontja azon s fáradságunk kárba vész. Épp ezért, a mérgezésre szánt madarat lelövés alkalmával csak egy tollánál fogva emeljük fel s tegyük erre a célra elkészített erős papirosra s göngyöljük be abba; a méregnek a gégen keresztül való töltésével pedig a madarat lehetőleg egy erre a célra tartott csipeszszel a csőrénél fogva tartjuk. Nem kevésbé óvatosnak kell lenni a mérgezett madarak kirakása és összeszedésénél is; a madarat ugyanis mindig egyik fark- vagy szárnytollánál fogva kell emelni és letenni. — Madarakon kívül *méregfalatokul* sok mindenfélét szoktak használni, még halat is, nevezetesen főleg heringet; a madárhulla azonban minden más csalfalatnak elébe helyezendő. Rókánál csalétkül kitűnő szolgálatot tesz még a mezei vágú üregi nyúlsgíger-vonszalék, melyet este teszünk ki s korra reggel

*) A húsfalatoakat is ajánlatos kívülről egy kevés félfinomra tört üvegporral behinteni, mert a húst a dúvad előbb megszokta nyalni s csak azután veszi a szájába; a felsértett nyelv aztán gyorsan vesztére szolgálhat.

ismét fölszedünk s napközben hűvös helyen tartunk. Oly helyeken, melyek a róka váltóit képezik, strychninnel töltött aszaltszilvát, vagy megmérgezett hering-darabokat sokszor sikerrel alkalmazhatunk; az ily helyeken néha a csirkecsontokat is elfogadja a róka. Ezek megmérgezése úgy történik (főleg szárcsontokat használjunk), hogy az elég vastag csontot közepén kettévágjuk s a csontnak az üres részébe egy kevés mérget hullatunk s viaszszal vagy fagyúval betömjük, hogy a mérgek ne hulljanak ki. — A heringet és aszaltszilvát télen is lehet használni, ha esetleg nem volna hamarjában nyúlzsígerünk. Hering-darabok helyett esetleg szardellákat is lehet használni, még pedig néhol rendkívüli sikerrel, mert ez annyira inyenczfalatja a rókának, hogy az utolsó darabig a legnagyobb gonddal felszedi. Előnyös a szardella azért is, mert ennek az apró hálnak a hasüregébe igen jól elhelyezhető a mérgek. — A rókamérgezés céljára igen célszerűnek bizonyult a macskaláb a hússal együtt. E célra frissen lőtt macskának czombját használjuk, melyből 4—6 cm. hosszú darabot vágunk, ezt a csonttal együtt átsütjük, azután ki hagyjuk hűlni, a csontból kiszedjük a csontvelőt s a csontüreget lehetőleg kiszárítva, ebbe helyezük el a strychnint s aztán a csont mindkét nyílását macskaszírral betapasztjuk, hogy azután nedvesség ne jöhessen hozzá s azután egészet még egyszer megpirítjuk, hogy kezünk szaga ne érezzék rajta s így előkészítve kitesszük alkalmas helyre. Nagyon ajánlatos e mérgezett csalfalat közé macska-töporgyűt elszórni. Mihelyst a róka megtalálja a megmérgezett csalfalatot, azt megrágás nélkül nem nyelheti le; de mihelyst összeropogtatja a csontot, természetes, hogy a benne levő mérgek ellepik egész száját (jó a mérget üvepporral keverni) s ha kiköpi is a húst, a mérgek megteszi hatását s a róka gyakran már a helyszínén marad, vagy legalább is nem igen viszi meszire a bőrét. — *A mi a mérgeknek a hullákban való elhelyezését illeti*, a sokfelől ajánlt zselatin-tokocskákat a mérgek számára, részemről egyáltalában mellőzendőnek tartom (ehelyett sokan *makaroni*-t használnak), mert késlelteti a mérgek hatását, minthogy előbb magának a zselatinnak is el kell olvadni; pedig tudvalevőleg a strychnin is nehezen oldódik; éppen azért intenzív hatása csak úgy lehet, ha közvetlen érintkezik a belső részekkel s — a mi igen természetes — a feloldódás procedurája is gyorsabb lefolyású így. — *Azok az eljárások (módszerek), melyek révén a rókamérgezést gyakorolni szokták*, igen sokfélék és igen különbözők; úgyszólván minden szakembernek meg van erre a saját külön módszere, a melyet aztán a legjobbnak is tart. A sok mindenféle módszer közül azonban, én csak azokat fogom tárgyalni, melyek a gyakorlatban legcélszerűsőbbeknek bizonyultak s a legkevesebb körülményességgel járnak.

1. A róka-mérgeréshez igen alkalmas csali, az ebhulla és a juh hullája; ezeket a rókák messze távolból is éjjelenként felkeresik. Oly helyekre tehát, hol a rókák átváltani szeretnek, például erdei tisztásokra stb., legcélszerűbb juh- vagy ebhullát kitenni csalogató étkül (az ebet legcélszerűbb kivezetni s a színhelyen agyonlőni). Hogy pedig a ravaszdik könnyebben ráakadjanak a kített hullára, távolabb eső helyekről, határszélekről nyúlzsígeret vagy pedig pörkölt házi macskát (felhasított béllal) kell vonszalékul használni. Mikor aztán tapasztaljuk, hogy a rókák kikezdték s abból ismételtelen lakmároztak, verebeket vagy

oly kis madarakat, minők a környéken előfordulni szoktak: kell a dőghelyen a bokrokra aggatni oly magasra, hogy a rókák elérhessék. Ha az éj folytán a rókák a madarakat elfogyasztották, a következő este a leírt czélszerű módon megmérgezett madarakat aggatunk a bokrokra, avagy pedig a dőghöz egészen közel a hóba leszúrt ágacskákba becsíptetve s a rókák által könnyen elérhető magasságban aggatjuk föl azokat. Szabály, hogy mindig csak apró madarakat használjunk s a dögöt ne mérgezzük meg. — Sokszor megesik, hogy a vadászterületen valami dögre akadunk; az ily dögöket telente szemmel kell tartani s ha tapasztalók, hogy rókák lakmározának belőlük, a fönt leírt manővert kell ellenük alkalmazni, de mindig friss madarakkal.

2. Verében és más apró madáron kívül egyéb mérgezett falatot csak oly esetben kell használni, ha alkalmi mérgezésről van szó, vagyis, ha valamely ragadozó által megtépett, de még el nem fogyasztott hasznos vad maradványaira bukkanunk, mely esetben ezekbe kell a mérget tenni. A rókának az a szokása van, hogy zsákmányát elkaparja vagy a hóba dugja, nyilván a szűkebb idők eshetőségeire gondolva. Hóállásos időben tehát igen ajánlatos a friss róka-csapát követni, különösen azokat, a melyek a pagonyokból ki a szántóföldekre vezetnek; sokszor találhatunk ilyenkor fáczánt, foglyot, néha fél vagy egész tuczatot is, melyeket helyenként egyesével a ravaszdi a hóba dug. Ha egy ilyen eldugott prédára akadunk, óvatosan kiemeljük s czélszerű módon megmérgezve azt, ismét előbbeni helyére tesszük, gondosan elsimitva minden nyomot. — Nem egyszer találhatunk róka által leölt nyúlat is földdel gondosan betakarva. Az ilyennek a belső részeit kell sacharinnal édesített strychninnel behinteni. Az ily alkalmi mérgezések többnyire pompásan szoktak sikerülni. — Itt eszmelánczolatnál fogva megemlítem, hogy a rókamérgezéshez nagyobb madár hulláját használni czélszerűtlen, mert a róka az ilyeneket, például tyúkot, varjút, szarkát, az általa gyanúsnak tetsző helyen nem eszi meg, hanem elviszi biztos helyre, még pedig gyakran jó távolra és elrejtí a falevelek közé, vagy elkaparja, esetleg a hóba dugja s csak később, néha napok mulva keresi fel (ha ugyan felkeresi).

3. A lódög melletti rókamérgezésről könyvem 56. lapján már volt szó; ama cikkely kiegészítéseül még csak a következőket jegyzem meg. Csak akkor czélszerű a mérgezést foganatosítani, ha a lónak húsát a rókák annyira megették, hogy abból csak a csontok maradtak vissza. Mihelyst ez bekövetkezik, odahaza apró madaraikat, csontdarabokat és szardellákat mérgezzük meg s ezeket a ragadozók által *meg nem evett részek közé* elszórjuk, mi által a legtöbb esetben mindazok a ragadozók, a melyek a lódőghöz voltak szokva, a megmérgezett tárgyak megevése következtében egy éjszakán át elpusztulnak.

4. Egy német hivatásbeli vadász a következő mérgezési eljárást ajánlja: „Az első teendő az, hogy a rókát különböző csalfalatokkal, mint: kis madarak, egerek, nyúl-zsiger, csontok stb. bizonyos helyekre szoktassuk, a hol aztán később a mérges falatokat kirakjuk; ezt főleg a róka váltóján, melyet meglehetősen pontossággal tart be — kell megtenni. A helyet, a hova a mérgezett falatokat raktuk, jól meg kell jegyezni, hogy később azokat minden időben

észre lehessen venni. — A mérgezést — mint általában tudva van — legcélszerűbb a tél bekövetkeztével gyakorolni, mivel más időben a pagonyokban mindenféle más szárnyas, mint holló, varjú, szarka, szajkó stb. tanyáz, melyek az elszórt falatokat felszedik és annyira a helyhez szoknak, hogy a legkeményebb tél idején is a helyszínére repülnek s ott tartózkodva, a csal-falatokat elhordják. — Ha már észrevettük, hogy a róka több meg nem mérgezett s csak szoktatól kitett falatot felszedett, nem kell késni a „valódi falatok“ kitevésével; hogy azonban távolabbról is oda csalhassuk a rókákat, egy frissen leölt kutya vagy nyúl beléből vonszalékot készítünk s ezzel a vérző csalétekkel a pagonyban egy nagyobb kört járunk be, itt-ott elvéve egy valószínű falatot is eldobva; végül a vonszalékot a főmérgezési helyre visszavisszük s ott erősebb szimat végett megperzseljük, azután pedig az egészet egy alkalmas fára 2—3 méternyi magasságban felakasztjuk. Miután az ily magasan elhelyezett csalétekre nyestek, esetleg vadmacskák is rájárhatnak, szükséges erre szintén egypár valószínű falatot is tenni. — A vonszalék magasan való elhelyezésének következő előnyei vannak: 1. A magasból jobban szétáramlik a szimat, ebből kifolyólag messzebből is inkább odacsalja a dűvadat. 2. Az odacsalt kártékony vad, a földön levő falatokat majdnem biztosan felszedi, míg ha a vonszalék a földön hever, úgy inkább ahhoz lát, mint a mérges falatokhoz. 3. A nyestet és vadmacskát hamarabb lehet zsákmányul ejteni, mivel ezek a falatot a fáról inkább felveszik mint a földről. 4. A hivatlanoknak egy ilyen csalétek kevésbé tűnik fel.“

5. Egy másik szakvadász mérgezési módszere a következő. A mérgefalatokhoz *makarónit* használ. Ebből 3 cm. husszú darabokat vág és ezeket $\frac{3}{4}$ részben strychninnel, $\frac{1}{2}$ részben félfinomra tört üvegdarabokkal tölti meg, a két nyilást pedig alul-felül kenyérbéllel vagy viaszkkal zárja be. Az így megtöltött makaroni-darabot aztán egy czérnához köti és azt annyiszor buktatja felolvasztott faggyúba, míg a makaróni ujjnyi vastagságu lesz; ekkor a czérnaszálat levágja és a készletet, darabot darab után egy új üvegedénybe rakja. Mikor aztán ezt használatba akarja venni, agyonüt egy macskát és miután azt kizsigerelte, kihagyja hülni a hullát. A kihült testbe azután annyi falatot tesz, a mennyi éppen szükséges, a mik egyszersmind a legjobb szimatot adják. Majd a macskának egyik lábára zsineget kötve, azt vonszalékul használja és a rókák váltóit azzal keresztezi s minden váltótól 100 lépésnyire egy falatot dob el, melyet egy hegyes fadarab segítségével vesz ki az üvegből — és állítása szerint az ilyformán elhelyezett falatokat úgy a *farkas*, mint a róka mohón felszedi és elpusztul tőle. A *farkasra* vonatkozólag azt mondja, hogy annak mérgezésénél nem kell ilyen nagy körültekintéssel eljárni; elegendő, ha az így elkészített falatokat a dögteren, a hulla belsejébe elrejtjük.

5. A „Waidmannsheil“ című német vadászati folyóiratban, igen érdekesen írja le egy szakvadász az ő pusztítási módszerét, mely a következő. Nem szabad visszariadni a fáradtságtól, hogy a ragadozót hosszabb időn át egy bizonyos helyre szoktassuk. E célból az erdőnek alkalmas helyére, talán legalkalmasabban egy félreeső tisztásra, mely közel esik valamely úthoz, dögöket hordunk ki;

a nagyobb darabokat a földbe ássuk, oly módon, hogy a lábak kilássanak. Néha-néha kiviszszük még e helyre a vad feltöréséből nyert zsigert is, szóval minden hulladékot, a mit a mezőgazdaság és a vadászat e czélra alkalmasat nyújtani képes. Csakhamar észre fogjuk venni, hogy az ily helynek állandó látogatói lettek, a melyek minden éjjel felkeresik a terített asztalt. Természetesen a közelben nem szabad hiányoznia egy, a földbe ásott gunyhónak, hogy abban holdvilágos éjjeleken lesre ülhessünk. — Czélszerű a dögök körül már eleve, alkalmas elhelyezési helyeket berendezni a csapdák számára, melyek földbe ásott lyukak, miket hangyaboly-törmelékkal töltünk ki s e helyekhez szintén odaszoktatjuk a ragadozókat. Ha aztán megjön az ősz s valamennyi vad felölti téli mezét és szőrméje értékessé válik, akkor gondosan megtisztogatjuk a csapóvasakat és felállítjuk. Az első éjjelen persze gyanakodólag fogja körül kullogni a róka az ily helyeket s a kitett csalfalatokhoz nem nyúl; de ha még nincsen megriasztvá, akkor bizonyosra vehető, hogy a csalfalatok csábító szagának nem fog sokáig ellentállni. Ha azonban időközben tartós fagy és havazás köszönt be, akkor a csapóvasakkal való fogásnak vége van, mert a csapdák lefagynak. Ily időjárásban sem szabad azonban abban hagyni a dolgot, hanem a ragadozókat kitett döggel és hulladékokkal bizonyos helyhez szoktatjuk, mert télen át az éhség által gyötört ragadozók rendes látogatói maradnak a dőghelyeknek. — Hóálláskor lehetőleg gyakran nyomozunk, hogy kitudjuk, mily vad szokta látogatni a dőghelyet. A gondos vadász nem fog visszariadni a kemény hidegtől sem és kiül a leskunyhóba, melynek irányában délután megfelelő vonszalékot tett. A vonszalékhoz legjobb nyúl-zsigert használni, a mit hálóba téve, hurczoljunk magunk után egy kötélén. A vonszalékkal a dőghelyen kezdjük el a munkát s körüljárjuk vele a sűrűséget s nagy kört leirva visszatérünk a kiindulási ponthoz. A kezdődő sötétséggel a róka elhagyja a neki napközben védelmet nyújtó sűrűt s préda után vadászva, óvatosan kullog előre. Egyszer a vonszalék közelébe érve: megáll és szimatol. Rögtön felveszi a nyomot s azt annál buzgóbban követi, ha itt-ott kisebb zsigerhulladékot vagy néhány csepp vért talál, mely a vonszalékból a töviseken s bokrokon megakadt. E közben beköszönt az este, a nap utolsó sugarai eltűntek az égbolt alatt s a hold fénye világítja meg a tisztást és a remek szép téli tájképet. A leshelyén várakozó vadász egyszerre egy árnyéket lát átsurrani a tisztáson s rögtön reá, mintha a földből termett volna ki, ott van a dög mellett a róka, a mely aztán bőrével fizeti meg mind azt a kárt, a melyet életében a vadállomány közt okozott. Nem egy érdekes estét lehet tölteni ily dőghelyek mellett a leskunyhóban, de a hideg miatt, mely minden elővigyázat daczára megdermeszti lábainkat, épen nem tartozik ez a keresettebb élvezetekhez s így nagyon is érthető, hogy mihelyst zordabbra fordul az időjárás, az éjjeli lesekkel felhagyunk. — Friss hóeséskor azonban mindig körülnyomozzuk a dőghelyet s azt fogjuk tapasztalni, hogy most már nem csak rókák, hanem macskák és nyestek is látogatják e helyet, melyektől szintén megakarjuk tisztítani területünket. E czélből legelőször is heringből készítünk csalfalatokat oly módon, hogy azt, úgy a hogy a hordóból kivették, négy vagy öt darabra vágjuk s ezeket szét-

szórjuk a dőghelyen. Más napon azt fogjuk tapasztalni, hogy a kitett csalfalatok eltűntek s miután a havon még mindig lehet csapázni, most megkísértjük a mérgezését. E célra az említett heringdarabok szolgálnak, mert köztapasztalat szerint a róák igen szeretik a heringet. A mérgek között a strychnin az, a mely leggyorsabban hat, tehát ez felel meg legjobban célunknak, mert törekvésünk nem csupán megmérgezni a rókát, hanem egyszersmind meg is találni hulláját, hogy szőrméjét esetleg felhasználhassuk, húsát pedig megsemmisíthessük. A használt méregből természetesen nagyobb adagot kell venni, mint a mennyi rendes körülmények között egy róka megmérgezéséhez elégséges volna, hogy vele gyors halált idézzünk elő. — A megmérgezett csalfalatokat délután lehetőleg későn rakjuk ki a dőghelyen, pontosan megjegyezve magunknak minden helyet, a hova egy csalfalatot letettünk. Másnap korán reggel már kint kell lenni a helyszínén s utána nézünk a dolognak. Érdekes lesz megfigyelni, hogy egy-egy ravasz vén róka mily óvatosan közeledett, hogyan körülkullogta a nem egészen gyanútlanak látszó csalfalatot, hogyan lapult meg előtte a hóban, míg végre elszánt szökéssel rávetette magát s a kedvencz falatot felragadva, vele elmenekült. Tudva, hogy célzt értünk, követjük a nyomot s alig száz lépésnyire ott találjuk a rókát, orrával a hóban s égnek meresztett farkkal. Ha már most a kellő óvatossággal akarunk eljárni, akkor a megmaradt csalfalatokat össze kell szedni s a vadat a hulladékokkal újból a helyhez kell szoktatni, mielőtt új hóeséskor ismét kitennök a mérgezett csalfalatokat. — Ha nem rendeztünk volna be dőghelyeket, vagy ha talán a vadászterület messze feküdnék s a közlekedés a legközelebbi községig bajos lenne, akkor a megmérgezett csalfalatokat előnyösen és sikerrel helyezhetjük el a frissen csinált vonszalék mentén, de ekkor sem szabad elmulasztani, pontosan megjegyezni minden helyet, hova egy-egy mérgezett csalfalatot letettünk.“ — A dőghelyekre vonatkozólag egy praktikus rókamérgező azt mondja, hogy miután a dőghelyen megmérgezett dűvadat megtalálni is akarjuk, nagyon ajánlatos a mérgező helyet több száz lépésnyire rendezni be a legközelebbi sűrűségtől, a mennyire lehet nyílt mezőn, vágáson vagy réten. Hegyes vidéken legalkalmasabb helyek erre a völgyek és zúgok, mert ezeken át szokott a róka leggyakrabban átváltani s mert különösen az olyan róka, mely evett a mérgezett falatból, nem igen szeret fel a hegynék menni, hanem a völgy mentét követi s így könnyebben megtalálható. A dőghelyeknek egymástóli távolát illetőleg, elégséges ha azokat 1½—2 kilométernyire egymástól rendezzük be. A hosszú őszi és téli éjjeleken a róka igen nagy területeket kóboról be s ilyenkor a kitett dög csábító szaga már a kitevés első éjjelén orrába ütődik.

6. Egy vadász hering és liszt összevegyítéséből készített gombócokat ajánl rókamérgezés céljára, mely szerinte egészen biztos szer s a róák mód nélkül kedvelik. A gombócokban a strychnin zselatin vagy makaroni-tokba helyezendő a szokott rendes adagban, üvegporrall keverve.

7. Nagy hóállással, tartósan igen hideg időben, rendkívüli sikert lehet elérni nagy disznóhullával (ha véletlenül esett disznó hullája áll rendelkezésünkre). Egy

ilyen segélyével, alkalmas helyre kiteve, a vidék összes szárnyas és szőrmés ragadozóit ki lehet pusztítani.

8. Egy vadász azt állítja, hogy mérgezett ebekkel igen szép sikert szokott elérni. Eljárása a következő: Mintegy két-három gram (!) strychnint szokott beadni, kisebb adagokban a mérgezésre szánt kutyának, melyet azelőtt két napig megkoplaltatott. A hullát kiviszi aztán egy alkalmas helyres miután keményre megfagy az, fejszével összedarabolja s a vágások közé ismét mérget szór. Körülbelől 8—10 napig csak 20—30 lépésnyiről kerülgetik a rókákat a hullát, egyszer aztán mégis megkezdik. Ez a módszer — mint az illető vadász állítja — különösen czélszerű oly vidékeken, a hol kutyákkal vadásznak, mivel azok a mérgezett kutyát nem eszik meg, holott más dög kitevése mellett, gyakran végzetes lenne az ebekre a vadászat.

9. Igen alkalmasak a rókamérgezéshez a nyúl- és üregi nyúlbelek is, miket előbb hálóba téve vonszalékul használunk, majd pedig a róka járásain, váltóin helyezünk el. — Alkalmi mérgezésekre számítva, a hivatásbeli vadász jól teszi, ha kirándulásai alkalmával mindig visz magával egy arra alkalmas, jól elzárt dobozban mérgezett verebeket s egyéb, a vadászterületen előforduló apró madarakat, melyekből — teszem például elhagyott erdei vagy mezei gunyhókban: egyet-kettőt eldobál, vagy — esetleg — a hol a mezőn valamely barázdában rókanyomot vesz észre: a barázda száraz fűve alá dug helyenként egy-egy a mérgezett madarakból. — Időnként fel kell keresni a hivatásbeli vadásznak a kártékony vadak szokott váltóit s verebeket kell közvetlenül a váltók mellé, a bokrokra fölaggatni, oly módon, hogy a veréb feje ágvillába kerüljön s így a föld fölött kb. 40—50 cm. magasban függve maradjon. Az így kitett mérgezett madarakat a közelgő róka jobban észreveszi, jobban szimatolja s könnyebben veszi is észre, mintha a földön hevernének. De előnye e kitevési módnak az is, hogy a verebeket nem rágják meg az egerek, a mi különben gyakran megtörténik. Czélszerű továbbá a verebeket bokorra helyezni azért is, mert így könnyebb utánnézni, a nélkül, hogy egész közelébe kellene jönni a váltónak, látván a madarakat már messziről is, továbbá, hogy havazások alkalmával nem takartatik el. A váltón lehetőleg keveset kell járni. Utánnézni minden reggel szükséges, s ekkor pótlandók az esetleg hiányzó méregfalatok s utána kell nézni, nincs-e közelben megmérgezett kártékony vad. Itt megjegyzem, hogy jó csalfalatul szolgálnak az egerek is. Az olyan mérgezett madár- vagy húsféle, mely a szabadban megfagyott, azután pedig az enyhe idő bekövetkeztével ismét felolvadott, illetve megpuhult, mérgezésre már nem alkalmas, mivel azt a ragadozó vagy éppen nem, vagy csak nagy ritkán eszi meg. — A mi azt a kérdést illeti: *mikor kell a dúvadmérgezést megkezdeni?* — erre nézve csak azt felelhetem, hogy a hol a dúvad nagyon el van szaporodva: a késő őszi fagyok beálltával már bátran igénybe vehetjük a mérget, sőt róka-váltókon a verebekkel való manipulációt a nyúlzsíger vonszalékkal együtt, már októberben alkalmazásba vehetjük. A mérgezés fő ideje azonban a télidő, kivált ha friss hó esett, a mi a nyomon az áldozat kicsapázását könnyen lehetővé teszi, mert néha megtörténik, hogy a méregfalatot elfogyasztott róka messze

elmegy s távol a mérgezés helyétől múlik ki. Tény azonban az, hogy a szőrmés ragadozók a méregfalatot is, úgy mint minden dögöt, hó nélkül sokkal szivesebben veszik fel, mint hó mellett és hogy leginkább tél elején az első havon idegenkednek az ilyen kecs egetető falatoktól. Tartózkodjunk bármilyen szagosító szertől, mint például a zibet, hal-lé és hasonló feldicsért medicamentumoktól; ezek, ha a törvetésnél néha tesznek is némi szolgálatot, de a mérgezésnél nem érnek semmit! A farkas a szagosított falatra ráhever, elfetreg rajta és a hátát dörzsöli hozzá, a róka meg a legjobb esetben oda vizez rá, — de meg nem eszi.*) — A mi a rókamérgezés körüli egyéb tudnivalókat illeti, ehhez tartoznak még a következők: A kiéhezett róka rögtön a helyszínén hull el, vagy legalább nem messze ama helytől, a hol a mérget magához vette; ellenben az olyan, mely előbb nyulat vagy fácánt temetett gyomrába s a mérgezett falatot tehát csak dessertnek vette, néha több órajárásnyi távolságban hull el; szóval a gyomorban levő mérgezetlen tápanyag nagy mértékben befolyásolja a mérgező öltő hatását. — Hogy a róka tényleg elfogyasztotta a méregfalatot, azt *Matter R.* szerint a következő jelek igazolják: „A róka legelső dolga, hogy felkeresse előző nyomát, hogy ezt követve, könnyebben meneküljön üldözője elől és hogy őt tévútra vezethesse, a hol aztán majd koczogva, majd pedig tág szökésekkel iparkodik valamely közeli sűrűség felé. Útközben turja és eszi a havat, az orrát, sőt sokszor az egész fejét a hóba dugja; gyakrabban ürül és vizez. — De a míg menekülési útjában egyenesen halad, mindaddig nem lehet bizonyosan számítani a bőrére. A legbiztosabb jelek arra, hogy a róka életével lakol, a következők: útiránya tekerődő, a róka gyakran összeesik és gyakran hány; ez utóbbi körülmény még fokozza a mérgező hatását, mert ez által a strychnin a nyeldek lőnyálkával is érintkezik. Megtörténik néha, hogy az egyik róka által kihányt méregfalatot egy másik róka felfalja és attól aztán elpusztul, de a mérget sokszor igen messzire elviszi magában, egyrészt azért, mert a falatban már nem volt benn az egész mérgező adag, másrészt mert a mérgező rendesen már bomlásnak indult. A saját odujában ritkán pusztul el a róka, ámbár a mérgező által gyötörve, szeret abba bemenekülni. De midőn közeli vesztét érzi, kimászik az oduból, vagy ha hozzája érkezett, bele sem megy, hanem csak közelében marad.“ — Ugyancsak *Matter* a szagokra vonatkozólag a következőleg nyilatkozik: „A szagokról már sokat hallottam beszélni és sokat is olvastam felőlük, de e tárgynak soha sem szenteltem nagyobb figyelmet. Én különféle szagok helyett csak két szert szoktam használni:

1. a már említett vonszalékot;
2. a falatokat, valamint a vonszalék mentén a mérgező helyre vezető egyes fákat — bekenem egy hízott liba májának kiolvasztott zsírával. Ezt akkor

*) Hogy az illatosító szagokkal legalább a mérgezésnél elérni semmit sem lehet, az tapasztalati tény; azonban a mesterséges bűzökkel másképp van s vonzó hatásukat tagadni nem lehet. Egy ilyen mesterséges, jó sikerrel alkalmazható bűz a következő: Apró halakat összeaprítunk s azokat üvegbe tesszük s erősen eldugaszoljuk; az üveget aztán több napra trágyába elássuk. Az üveg tartalma folyékonyvá lesz és szörnyű büzt áraszt. E folyadékkal kell bekenni az apróbb húsféle csalfalatoakat, különösen a megmérgezett ezeket. A roppant bűzről a róka a legnagyobb hidegben megorrantja a prédát s nem hagyja ott.

szoktam használni — és pedig rendszeren jó sikerrel, — midőn a róka levizellette a falatokat, hogy aztán újból oda csalogassam a mérgező helyre;

3. Ajánlatos egy terítékre hozott rókának lenyúzott fejét (az agyvelővel együtt) valamely fára 3—4 méter magasban felfüggeszteni, mert a róka fel szokta keresni az ilyen helyet.“

A farkasmérgezésről. A farkast sokkal könnyebb erős télhideggel strychninnel kipusztítani, mintsem a gyakorlatlan azt hinné. Különben a farkasmérgezésnek is több módja van, melyek közül a lepraktikusabbakat fogom ismertetni; mindenekelőtte azonban, az alábbi 1-ső pont alatt *Lokcsánszky Flóris*-tól (Vadászlap, 1886. évf.) egy idevágó cikkekcskét közlök, mely igen tanuságos közléseket tartalmaz a farkasmérgezés prakszisára vonatkozólag.

1. 1864-ben gróf Zichy Edmund, mint teljhatalmú fő kormányzó, nem riadva vissza a költségektől, látván azt, hogy úgy az uradalmi havasokon a marhaállományban a bérlők, mint pedig vadban maga az uradalom, nagy kárt szenved: a farkasok mérgezését elrendelte. Örömmel vettük s örömmel teljesítettük e parancsot, hiszen fájt minden erdésznek, ha gondosan őrzött vadjából tavasszal 20—25 darab őzet farkasok által összetépve talált. De mondjuk meg őszintén, új volt az elbánás módja. Legelőszőr tehát lovakat vettünk, melyek lelövetése után, némelyekbe a bőrön át a húsba, másokon tiszta lehúzott húsba mély bevágások tétettek, azok egy kis fácska segélyével még megmélyítettvén, a meleg húsba, hol az olvadás előbb következik be, az adag mérég behintetett s a hús kitétetett. Hogy a farkas, a hús praeparálása után kezünktől semmi szagot se kapjon, kezünket jegenyefenyő-galyakkal, sőt szalonnával bedörzsöltük, — de ez mindaddig nem sokat használt, míg a farkast a legnagyobb éhség nem gyötörte. — Nagy nehezen, holott már nyáron s ősszel váltóikra figyeltünk s azokra tétetett ki a csalétek: az első télen kettőt mérgeztünk meg. A következő két ősszel juhainkban nagy pusztítást vittek véghez, de őzeinket is tizedelték. Ama jó reményben, mikép talán ha csalétekül őz- vagy juh-darabot teszünk ki, az eredmény kimaradhatatlan lesz: ezt is megkísérlettük, de csalódtunk. A hány kitett darabhoz hozzá került a farkas, annyit bemocskolt, s ugyan azt tette valamennyi róka, de hozzá egy sem nyult. Kitettem tehát még kutyát is s egyegy negyed lovat. Sokáig tartott míg felvették, Legelőszőr a kutyát kezdték meg, bár csak bevágásokkal volt praeparálva, miből azt következtettem, miszerint kutya lesz hát a legjobb csalétek. De mikép tegyük, hogy hozzá ne nyuljunk s nyomot ne hagyjunk? Megpróbáltam minden váltóra egy kutyát kivezettetni, melynek egy vékony tüdőszületben begöngyölgetett kettős adag mérget oda dobtam, a hová a kutyát ki akartam tenni, melyet az mohón felkapott s egy néhány percz alatt oda lett. Ezzel elértem azt, hogy a kiteendő állathoz nem nyultunk s az egész állat meg volt mérgezve, mit az előbbi módnál elérni teljes lehetetlen; a farkas is semmi gyanusat nem talált, hamarabb hozzá nyult. Ily módoni próbával sikerült azon két télen 7 farkast találnunk, kettő elment még, melyeket az erdőben tavasszal a legelésző marha talált meg. A negyedik tél beálltával 3 farkast csapáztunk együtt s ezek mintegy okulva elődeik falánkságán, semmi kitett csalétekhez nyulni nem akartak. A

három farkas leszorult közel a faluhoz, mert laybuschi szíjgyártók Árvában összevásárolt 10 gebét egy dombon leölettek, bőreiket elvitték s a húst és csontokat itt hagyták. Ezen lakmároztak. Egy alkalommal jön az erdőőr s jelenti, hogy adjak neki mérget, mert már alig van hús a tíz lovon. Nem adtam mindaddig, míg egészen fel nem emésztették, mert kevés mérgem volt. Midőn ez bekövetkezett, akkori segédem a csontok közé nagyobb darab húst, megmérgezetten eldobott. Megjött mindjárt első éjjel 3 farkas, de a kitett húst, gyanus lévén már neki, fel nem vette, de igen is megtette ezt egy szomszéd kutyája s oda is lett. Az első éjjel nem bántották a kutyát; második éjjel csak egy farkas jött el, a kutyát odább húzta s elment, harmadik éjjel felcipelte egy dombra, — ezt rendszeren szokta a farkas tenni s csak a negyedik éjjel ette meg s ott helyben maradt. Az utolsó kettőt sehogy sem bírtuk megcsalni, míg végre a tavasszal — április hóban — pár nap alatt térdig érő hó esett, a mely rászorította előbb ugyan csak az egyiket, hogy a jól ismert helyet, hol a kutya a vonzoveczi völgyben ki volt téve, felkeresse. Meg is ette a kutyát egészen s egy lépést sem tett tovább. Hihetőleg ki sem hült még, megérkezett a harmadik farkas azon helyre, hol a kutya volt, de nem találván mást, mint társa hulláját, megette azt egészen és elkullogott. Nem mehetett azonban messze, de egy sűrű fiataloson át csapáját a szél befújta. Midőn erről értesültem, azonnal kimentem a helyszínére, keresni azonban lehetetlen volt. Hogy tehát a csapát be ne tapossuk, vártunk egy pár napot, míg a lányom kiolvad. Ötödnapra találtuk meg a felfalt farkasnak a fejét, 3 lábát s hátáról egy darab szépen lehúzott bőrt. Sajnos, hogy az utolsó farkasunkat csak tavasszal, a legelőre kihajtott marha találta meg, mely egy úton összeguborodva, már hasznavehetetlen állapotban volt. Ezen eset mutatja, hogy a strychnin a harmadik testben is ölü erővel bír, *ha nem hamított.**) Hogy a kutyával való mérgezés nem rossz, az is bizonyítja, hogy Albrecht főherczeg ő fens. saybuschi uradalmához tartozó korbiclovi s prziborovi pagonyokban az erdészek látván nálam az eredményt, szintén sikeresen alkalmazták, úgy, hogy az 1885-ki télíg többé nem lehetett farkast látni egész árvában s a szomszéd galicziai pagonyokban sem. Csak a legutóbbi télen jött ismét Galicziából egy, de vissza is ment, mihelyt 16 őzemet széthajtotta.“

2. Praktikus farkasmérgezők tapasztalatai szerint, legalkalmasabb csalétek *szekundirer* mérgezés céljára mindenekelőtte a kutya-, azután a malacz- és disznó-, végül a ló-dög. Mellőzhetetlen regula azonban, hogy a mérgezésre szánt állatokat kézzel érinteni semmi körülmények közt sem szabad haláluk után. A mérgezésre szánt állat az első nagyobb hó leesése után kerülő utakon kivezendő a farkasok csapásai közelébe s a hol a dögöt elhelyezni akarjuk, dupla adag strychninnel megmérgezzük oly módon, mint fönntebb az 1. pont alatt

*) Klobusiczky Kálmán a „Vadászlap“ 1892. évfolyamában vadászterületén elért mérgezési eredményeiről számolván be, említi, hogy a megmérgezett rókák nemcsak a kitett disznó húsával mérgezték meg magukat, hanem a méreg által elpusztult szarkák, varjak által is, melyek az írtásban elszórva feküdtek; *bizonyítják ezt: 3 megmérgezett rokának a torkából kilátszó szarka-szárnyak.*

említve van. Ekként járunk el kutyával, malacz- és disznóval és lóval is; hanem a lónak nem szabad a bőrét lenyúzni. — A hol eldült az állat, ott hagyjuk. — Lehet a dög közelében mérgezett szarkákat és varjakat is elhányni, de farkas járásai mellett imitt-amott egyet-egyet a hóra is kitehetünk, mert a farkas a nagyobb mérgezett madarakat is felszedi, ha nagyon éhes; csakhogy a mérgezésre szánt madarakat a főntebb leírt óvatos módon kell kezelni és preperálni. — Verebeket is mindenesetre kell a dögök mellett szétdobálni, de csak akkor, ha már a dögötől nem idegenkedik a vad és a rókák már kikezdték azt. Igen alkalmas és czélszerű — ha csak lehetséges — a dőghelyet víz közelében választani, mert a strychnin roppant szomjúságot okoz és mihelyt a megmérgezett dúvad szomját oltja, a gyomorba került nagyobb mennyiségű folyadék több mérget old fel. — A dög kitétele után 3—4 nap múlva már bátran megvizsgálható az esetleges eredmény miatt, de persze nem úgy, hogy egyenesen a dög felé rohanjunk, hanem az először messziről körül járandó, a nyomok vizsgálat alá veendő és a dög messziről távcsővel megszemlélendő és csak ha az kikezdetett, lehet folytatni a részletesebb kutatást. — A megmérgezett farkas nem igen szokott messze menni egy folytában (ha a mérég jól hat), hanem leül, később a görcsök földhöz vágják, hánykolódik, megint bizonytalan lépésekkel tovább vonzsolódik; az ily nyomot azután a biztos siker reményében követhetjük.*) — Hogy a farkasok által elejtett vadhulla minden más csaleteknél jobban használható, az kétségtelen és ezért a farkasok folytonos nyomozása, illetve a hullák felkeresése és megmérgezése nem ajánlható eléggé. Különösen a vadsertést üldözi a farkas, a szarvast kevésbé; ha ilyenek levágott hulláira akadunk, akkor a mérgezés biztos sikerrel kecsegtet. A mérget a már ismertetett módon makaróniba vagy zselatinba helyezük 0.8—1 gramos adagokban; az így megtöltött és macskaszírban (szükségből faggyúban) mártogatott méregtokokat rakjuk be aztán a levágott állatba, első sorban a lágy részekbe, a belek- és tüdőbe, valamint a torok- és nyakhusba. — Egy hivatásbeli vadász azt írja, hogy a farkasok a legjobb eredménnyel egészen fiatal malaczokkal volnának megmérgezhetőek és különösen alkalmasak volnának erre a célra az olyanok, a melyek elvetélve, azaz idő előtt születtek. Ezek hiányában állítólag eredménnyel, használt volna fiatal bárányokat, de inkább tavasz felé, a midőn már kevés a hó. A fent említett csalfalatba egy késhegynyi, körülbelül egy gram strychnint adott és pedig egy kis fadarab vagy tolcsó segítségével annak nyeldeklőjébe. Mihelyt jelentkeztek a farkasok, azok váltóira kirakta az így előkészített csalfalatokat és pedig mindig egy bokor alá, nehogy észrevegyék azokat a ragadozó madarak. Ha lehetséges volt, csalfalatokat naponta ellenőriztette. Nagy havazások után a csalfalatokat a hó alól kiszedte s újra a hóra fektette. A csalfalatokat mindig használaton kívül álló erdei utak közelében helyezte el. — Egy másik hivatásbeli vadász a lódögöt nem mérgezte meg, hanem megvárta, míg a farkasok el-

*) A dög utánnézésekor czélszerű ecetben áztatott bocskorban járni, mert ez elveszi a dúvadak által annyira ismert emberszagot

fogadták s akkor a dög mellé mérgezett apróbb-nagyobb madarakat, egereket, elvetélt kis malaczkokat és bárányt, lőtt hasznos vad tüdejét, máját, húsdarabokat és nyúl-zsigert rakott ki s mint állítja, fenomenális sikerrel. De nem csak a dög mellé, hanem a farkas (és róka) váltóira, különböző távolságokra is helyezett csalfalatokat s madarakat a bokrokra is aggatott és a végrehajtó személyzet azt az elővigyázati rendszabályt gyakorolta, miszerint heringléből lótrágyából és kevés agyagból pépet gyúrt s azzal lábbelijét a csalétek vizsgálása és körjárat előtt megkenete; ezenkívül csizmája talpára egy-egy heringet kötött. Ugyancsak a mérgezett falatok elkészítése előtt az illető heringlében megmosta kezeit, azután kezére ugyanabba mártott keztyűt húzott s úgy látott hozzá a munkához. — Ugyancsak egy hivatásbeli vadász a farkas mérgezésnek a következő módját kultiválja. „Az első teendő — mondja — kipuhatolni, hogy a farkas járása (váltója, csapása) merre észlelhető leginkább; ha ez megvan, akkor egy őzet vagy szarvasünőt, leginkább oly vadat, mely azon a területen a hol a farkasok tartózkodnak, tulsúlyban van — lövünk és azt különösen olyan időben, midőn havazásra van kilátás, vagy pedig mikor éppen havazni kezd, a csapás közelébe teszszük és ott a vadat kellőképpen megmérgezzük. Biztosíthatok mindenkit, hogy a siker nem marad el, mert mihelyt az emberi nyomokat a frissen hullott hó eltakarja, a farkasok a kitett prédát felfalják és elpusztulnak. Tudok egy meglehetősen nagy erdőterületet, mely több megyére kiterjed, a hol úgy körülbelül 20—25 év előtt a farkasok a vadállományban óriási károkat tettek és a hol egy éjszakán át, a fentebb közlött módszer szerint: egy 10 tagból álló farkas-család elpusztult, azóta pedig farkas ott nem mutatkozott.

A hiúsmérgezésről. A hiúzt is lehet méreggel pusztítani, csak hogy ez az őzirtó bestia csak oly prédára megy, melyet ő maga fogott. Különben az a tulajdonsága van a hiúznak, hogy prédája maradékát a hóba rejti s azt éhségében ismét felkeresi. Az így elrejtett prédára aztán leginkább csak szerencséből akad rá az ember, ha csak a csapázáshoz nem folyamodik, a mi nem könnyű feladat, mert a hiúz csapája többnyire alig, vagy éppen nem járható helyeken, sűrűségeken vezet keresztül s így nyomait csak nagy fáradtság árán, vagy éppen nem is lehet követni; azonban ha akármily körülmények közt is sikerült a hiúz által levágott valamely prédára akadnunk, akkor a siker biztos, mert a hiúz sokkal kevésbé óvatos állat a cselekkel szemben, mint a farkas vagy róka, másrészt pedig alárendelt szaglási képessége folytán képtelen is oly elővigyázatot kifejteni, mint a kutya-féle dúvadak; miért is mint vastörrel, mint pedig méreggel majdnem a biztos siker reményében lehet ellene manipulálni, csak fő feltétel — mint már említettem, hogy csakis az általa levágott préda használtassék a mérgezés céljára. Ha ily prédamaradéokra akadunk, azt azokon a helyeken kell megmérgezni (mély bevágásokba hintve a félfinom üveggporral kevert mérget), melyeket a hiúz megsértett; az újabb maradékok szintén az ujabban kikezdett helyeken mérgezendők meg újra. Esetleg makaroni vagy zselatin méreg-hüvelyeket (faggyuba mártogatottakat) is lehet a hullába, különösen a belek közé rejteni. — Természetesen óvakodni kell pusztá kézzel fogdosni a hullát. Mérgezés

után a hullát be kell ásni a hóba úgy, a hogy eredetileg feküdt. Az emberi nyomokat fenyőgaly segítségével lehetőleg el kell tüntetni a hulla körül.

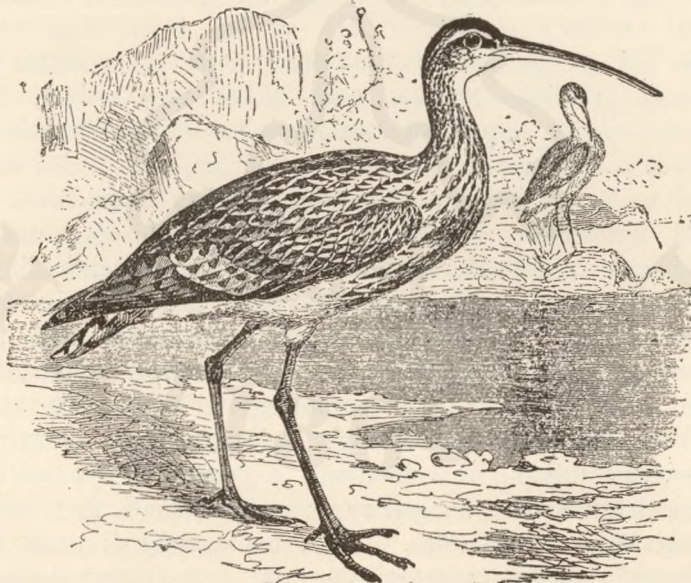
A nyestek mérgezése apró madarakkal történik, csakhogy fán kell elhelyezni (főlaggatva) a mérgezett madarakat; a menyétet, görényt mérgezett tojásokkal lehet ártalmatlanná tenni, épúgy a kabákat is.

A ragadosó és kártékony madarak mérgezése alkalmilag a rókáknak és a farkasok számára kirakott dögöknél történik, de lehet különleges orv-madarmérgező helyeket is berendezni a vadászterület félreeső helyein, magas (1—1½ öles) lábakra helyezett nagy asztaikat készítve e célra, melyekre beadás által mérgezett kutyákat, lódögöt és mérgezett madarakat rakunk ki és ha kerül, malacz-, disznó- és birkadögöt. Az eképpen berendezett mérgező helyek egész éven át használatban maradnak. — Télben, midőn a vadászati idénynek már vége van és mikor az ölyvek és sasok az erdőket előszeretettel szokták felkeresni, a mutatkozó ragadozók arányához képest egy vagy két nyúlát ketté vágunk, bőrét egy kissé lehúzzuk, aztán több helyen ejtendő bevágáson megmérgezzük. Az ily prédát, különösen mikor hó van, nemcsak az ölyv, sas, hanem a karajkák, varjak, a szarka és szajkó is meg szokta enni, mi által a vadászterület egy pár nap alatt igen sok kellemetlen vendégtől könnyedén megmenekül. — A fekete és tarka varjukat igen eredményesen lehet mérgezett apró halakkal pusztítani. E célra venni kell mindenféle apró halacsokát s mindeniknek a kopolytyuja alá strychnint (vagy foszfort) kell tenni s az ekként megmérgezteteket szabad helyen, különösen pedig patakok és vizek partján szétdobáljuk. A hol sok a varju, a siker impozáns lesz! E mérgezési mód azért is igen ajánlatos, mert a halat a hasznos vad nem veszi fel. — Nem kevésbé jó sikerrel lehet a mérgezését a felette kártékony szarka ellen is alkalmazni. Egy hivatásos vadász ennél a következő módszert alkalmazza: Szélszentes napon korán reggel felkeresi a kiszemelt helyeket, magával hoz hazulról aprított húst, néhány nyers nyúl-bőrdarabot, valamint egy jó csomó fácán- és fogolytollat. A finomra összevágott húsból vesz egy diónagyságú darabot és megkeveri (!) egy tollkéshegynyi méreggel, ezután ráteszi egy darab nyulbőrre és körülötte elszór egy marék tollat abból a célból, hogy a folyton ide s tova röpködő szarkák a csalétket jobban észre-vegyék. Így jár el több helyen 300—400 lépésnyi távolságokban a szarkák észlelt számához képest — és mint mondja, az eredmény mindig meglepő. Hanem itt figyelmeztetek, hogy fácánosokba vagy azokhoz közel mérgezett falatokat lerakni nem tanácsos, sőt egyáltalában meg sem engedhető, bár itt a szarkák és varjak legbiztosabban megtalálnák, mert kétségtelen, hogy a fácán is házi tyúkok módjára adott alkalommal szívesen megeszi a húst, — erre a célra tehát oly kisebb faszorok vagy remizek választandók ki, melyekben a fácán meg nem fordul.

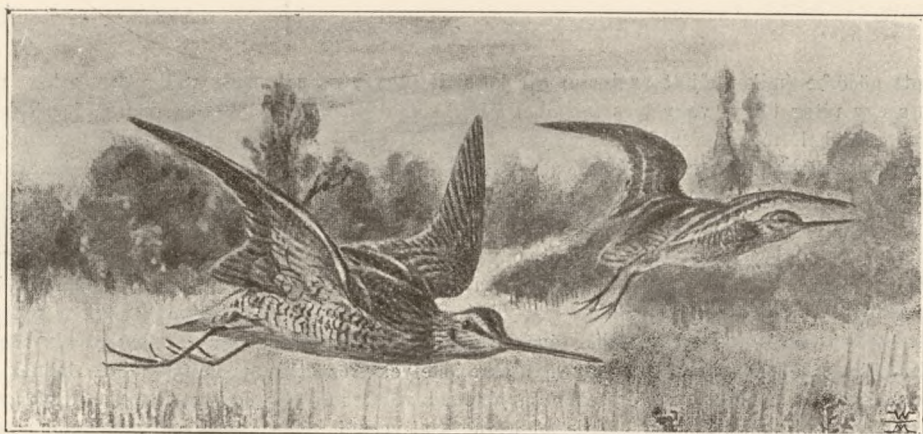
A vadászatok befejeztével időt lehet szentelni az üregi nyúlak pusztításának is oly helyen, a hol igen el vannak szaporodva, vagy oly helyen, a hol nagy számuk és felette kártévő tulajdonságuknál fogva kellemetlenné váltak, például szőlőkben. A pusztítás céljára lehet szénkéneget is használni. Hótlan időben ugyanis, vagy kitavaszkodáskor sorba vesszük a nyúlüregeket s az olyanokba, melyeknek egy vagy két kijáratuk van, $\frac{1}{10}$ liternyi szénkéneget öntünk egy pohárból s aztán a kijáratokat légmentesen betömjük. A betömésnél vigyázni kell

arra, hogy a föld a beöntött szénkéneget be ne fődje, mert különben az elpárolgás meghiúsul. Természetesen a nagyobb üregekbe több szénkéneget kell önteni s különös figyelem fordítandó arra, hogy beöntés után az üreg nyílásai azonnal betömessenek. — Ily eljárás mellett, rövid idő múlva igen sok üregi nyúlát el lehet pusztítani. — Ha az *üregi nyúlak elevenen való befogásáról* van szó, ehhez a vadász-menyét segédkezése szükséges. Az eljárás akként történik, hogy a menyét az egyik csatornán bebocsájtatik, a többi kijáró pedig e célra készült nyúlhalókkal takartatik be, melyeknek nyíláskörületében, mint a dohányzacskónál: bevont zsinog van és ez két oldalt czövekhez erősítettik. Mídon a menyét a nyúlát üzöbe veszi, az előtte menekülve, a legnagyobb sebességgel rohan a szabadnak vélt csatornán kifelé s belekerül a hálóba, melynek a kijáráshoz kötött zsinog része ebben a pillanatban összehúzódván: a nyúl fogva van. — A *közönséges mezei nyúl befogása* e célra készült nyúlbefogó hálókkal történik, melyek 150—500 lépés hosszúak és 5 láb magasak (pedig fölfelé a nyúl két méternél magasabbat ugrani nem igen tud) s ha fogásra lazán fölállítatnak sokkal rövidebbek s alacsonyabbak lesznek. A nyúlfogó hálókat 14 szem szélességre kötik, úgy, hogy egyik csomótól a másikig 3 hüvelyk köz van. Azután a kész háló felső és alsó szélén madzag, illetve vékony kötél húzatik be, mint ez a többi vadfogó hálónál szokásos; ez a madzag a hálónál legalább öt öllel hosszabb kell hogy legyen s az egyik oldalára egy kampó lesz kötve, melynél fogva a hálót felemeljük, a másikon pedig egy kapocs. — A háló felállításához tartóczövek szükségesek és pedig kb. minden 20 lépésnyi távolságra egy. Ezeknek a czöveknek 143 cm. magasan kell a földből kiállani; a tetejétől számítva 16 cm-nyire a háló felső zsinogének megerősítésére szolgáló szijakkal a háló a czövekhez lesz erősítve. A czöveknek oly hosszúnak kell lenniök, hogy az említett hosszúságot meghaladólag még legalább is 16 cm. jusson a földbedugás céljára is. — A nyúlfogó hálóval való fogás következőkép történik. Holdvilágtalan éjszakán a nyílt mezővel határos erdőszélen, lehetőleg oly helyen, hol tapasztalás szerint a nyúlaknak járt váltójuk van: a hálót fogásra állítjuk, azután a mezőt nagyszámú hajtóval, nagy lármával és gyors tempóban a háló felé áthajtatjuk. A lehető zajos és gyors hajtás azért szükséges, hogy a nyúlaknak ne maradjon idejük a háló előtt való tétovázásra s aztán kitörni. A mint a hajtók elérték a hálót, a legnagyobb gyorsasággal kell foganatosítani a nyúlak hálóbul való kiszedését a szállítószekrényekben történő elhelyezésükkel együtt. Táplálékul kelkáposztát, salátát, füvet vagy zabot és kevés vizet (ez nem felette szükséges) kell a nyúlaknak a szállítás közben nyújtani. — A mi a szállító-szekrényeket illeti, azokat 10—12 láb hosszú, 2 láb széles és 1 láb magas alakban kell készíteni 8—10—12 rekesz-berendezéssel. A rekeszeknek csak annyi férhelylyel kell birniök, hogy a nyúlak az egyes zárkákban megfordulni vagy mozogni éppen ne birjanak, különben ugrálásaikkal összevernék magukat. A rekeszek mohával és szénával látandók el, hogy a vadnak legalább jó almolása legyen. — A nyúlzárkákat csakis tolóajtóval szabad ellátni, a mely a mellett, hogy biztosan zár, még könnyen és kényelmesen is kezelhető. Nem szabad megfélekedni a szelelő-lyukakról sem, melyek a zárkák hátsó felén (minden zárkán egy) 6 hüvelyk hosszú és 2 hüvelyk magas nyílást képezzenek. — A szállító-ládák oldalaira fogantyúkat kell alkalmazni, a mi a könnyebb szállíthatás végett szükséges. — Némely vadászterületen tenyésztési stb. okokból *telente is szoktak fázdánt befogni*, a mi nem kis feladat és jó csomó türelem szükséges hozzá. A nehézség az erdőben és fedett területen még fokozódik s majdnem a lehetetlenséggel határos, ha a területeket már hó fedi, miután a fázdánok ez időtájt igen tartózkodók és bizalmatlanok lesznek minden s különösen a hálók iránt. Hogy e bizalmatlanságot megszüntessük, pörkölt eleséget kell a fázdán számára készíteni a következő eljárás szerint: Egy nagy bográcsban felolvasztunk $\frac{1}{2}$ kiló vaját, hozzá adunk 10 kiló kukoriczát vagy zabot, esetleg árpát és megbarnítjuk erősen. Az így előállított gabonából hintsünk egy pár marokkal a felállított csapóháló alá s a siker biztos. A vad több száz méter távrolról szagot vesz a magvaktól és egyenesen rájok jön. Természetesen a hálóknak úgy kell felállítva lenni, hogy a szél az illatot a vad felé fujja. Mindamellelt legtanácsosabb szélcsendben dolgozni, hogy így a vadat egyszerre minden irányból előcsalhassuk. — A *téli vaditatókra* (a hol víz szüke van), mindig gondot fordítson a lelkiismeretes vadász. Az ily mesterséges itatók 1.5 mt. széles-, 1—1.5 mt. mélység- és 3 mt. hosszúságban készítendőök. A

kiásott gödörbe (mikor eljött az ideje) pár koci lótrágyát rakunk, még pedig egy réteg trágyát s egy réteg tölgy- vagy más falombot. Abból a czélból, hogy a töltés egészen meleg legyen, legczélszerűbb lótrágyát venni; csakhogy igen egyenletesen kell elosztani s nem tömegekben egyszerűen bedobni, hanem felaprózni s végül jól ledöngöltetni. Egy pár napig jól betakarva tartandó s megvizsgálandó mindig, valjon a kívánt melegség kifejlődött-e már, a mi bekövetkezik akkor, ha a töltés elkezd üllepedni. Ekkor még egyszer erősen lefurkózzuk s föléje helyezünk egy fából készített víztartót, mely éppen bele illik. A széleket fenýjtükkel kiegyenlítjük s ezeket földdel takartatjuk be. Ezen módon 3—4 hétig is sikerül a vad számára, bár mily hidegben nyílt vizet eltartani. — — Téli nagyvadászatok alkalmával (kőr és pásztás vadászatok) nyúlvédelmi szempontból (éppen a vadállomány érdekében), a hol ez kivihető: fel kell kérni a vadászokat, hogy oly nyulakra, melyek közvetlen e hajtók előtt kelnek és visszafelé törnek ne löjjenek, mert ezek majdnem kivétel nélkül nöstény nyulak. Ugyancsak okszerűség szempontjából azon kell lenni a vadászat-vezető vadásznak, hogy minél több kannyúl kerüljön terítékre, miért is akár pásztás-, akár kőrvadászatnál néhány vadászt mindig előre kell állítani, a korán felkelő és előre törekvő kannyulak ellövöldözése végett. Ily intézkedés mellett keresztül vihető volna, hogy a nyúlzaporulatra nézve oly kártékony hatású túlszaporodása a kan-nyulaknak megfelelőleg redukálódniék. — — Néha megtörténik a hivatásos vadászszal, hogy nagy hideggel elfagy valamelyik testrésze. Ily esetben biztos gyógyszer képez a *sőr-must*. Fiatal, ki nem erjedt sőt syrup-vastagságra elfőzünk s ezzel bekenjük az elfagyott tagot, majd laza pamutba burkoljuk s kendővel körülkötjük. Az teljesen mindegy, valjon a fagyás nyílt vagy nem, vagy valjon az elévült, ismétlődő, vagy friss. A fenti szert esténként kell használni s a gyógyulás legkésőbb 8 nap alatt biztos. A fagyás helyére kent s beszáradt tapasz langyos vízzel puhítandó föl s akkor könnyen ellehet távolítani. Minél régibb a kenés, annál hatásosabb lesz, mi okból az éveken keresztül tartható; a megkeményedés ellen időközönként, fiatal, ki nem erjedt sörrel kell felhígítani.

Nagy szélkiáltó (Gojzer).

MÁRCZIUS.

E hó a vízi vadászat és különösen a szalonkászat várva-várt fénynapjaival köszönt a vadászra. Már e hó első napjaiban próbálkozhatni a *szélkiáltókkal* és *galamb-sneffekkel* (*Numenius arquatus* et *Philomachus pugnax*) is a nagy széktavaknál lesből, kiállított (kitömött) csalik (maszkok) s jól utánzott csalfütyty segítségével. Ha az idő kissé még rideg, akkor egyelőre nem sok prédát ígér a vadásznak; miért is a biztos siker érdekében a nappali üléseket tanácsos csak akkor megkezdeni, ha már az állandóan tartós meleg napok, déli szelek és tavaszi esők beköszöntöttek. Ekkor rohamosan jön a vad s szinte vakon száll be a hívásra a maszkokhoz, mert a lanya időkben párosodási ösztöne is felébred. — A szélkiáltó-leseken mindenféle *fütytyölő* és *székháti snefffajok*, *lotyók* (*Tringa*, *Totanus*, *Limosa*) is lövésre kerülnek s húznak a szélkiáltókkal együtt ápril végéig, sőt némely fajok még május első felében is folytatják átvonulásukat. A *kisebb faj szélkiáltót* (*Numenius phaeopus*) csak a melegebb napfény hozza meg tömegesebben, a *ludakat* azonban elviszi; miért is ha sok a *lúd*, jó eleve még a márcziusi melegek beállta előtt iparkodják a vadász kivenni belőlük a vámot; úgy a *kacsákból* is, mert a meleggel rohamosan húznak ugyan, de rohamosan fogynak is. Ha már elhullatott kacsatojásokra akadunk, ez a kacsaszezon zárultát jelenti, mert telivér-vadász nem igen fog kotló vadra löni. — A hol a szélkiáltó és snefflesekre alkalmas nagyobb síkvíz (széktó) hiányzik, ott a *sárszalonkák* képezik természetesen a szezon fő- és legkeresettebb szárnyasvadját. Hanem ezeknél szükséges már nagyon korán megkezdeni a kémlelő járásokat, nehogy elszalajtsa őket a vadász, mert pár nap alatt is úgy elmennek, hogy aztán csak irmagnak marad belőlük valami. Pedig a „raj“ a jelszó! Ha

mindjárt elejében sok *apróságot* (*Gallinago gallinula*) rebbentünk, ez rendszeren a korai és rohamos sneffhúzás jele, sőt esetleg a húzás végeszakadtát is jelentheti; azért a szenvedélyes szalonkavadásznak e jelenséget figyelmen kívül hagyni sohasem szabad s csak annál szorgalmasabban tegye kirándulásait. Az aprókat rövidesen a szép *duflák* szokták követni (G.-major), de ezek a melegebb időben kezdik meg fölvonulásukat, bárha jóelőbb is itt-ott rábukkanunk egy-egy (aránylag korai) szálláscsinálóra belőlük, kevésbé tavaszias időjárás mellett is. — Erdős vidéken a nemes *hosszucsőrű vándor*: az *erdei szalonka* az egyedüli szezón-vad, mely az időjáráshoz (de sőt a vidék földrajzi fekvéséhez képest is) helyenként előbb vagy később érkezik, a leggyakrabban azonban márczius végétől (eltekintve a korábbi hulladozó elővonulástól) április első harmadáig húz. A kárpátokban, de a síksági erdőkben is azonban az „okuli“ gyakran beválik, sőt a „Reminiscere“-nek is van alapja. — A *fajdokat* jó figyelemmel kísérni, mert meg történik nem egyszer, hogy márczius utolsó harmadában megkezdik „hivatalos“ dörgésüket, sőt a *nyírfajdnál* néha hallatlan korai „jelentkezések“ történnek. — A szalonkavizslászatot (szóló vadászaton) összeköthetjük a szintén érkezésben, részint pedig átvonulásban lévő *rigók* (lép-, húros- és fenyves-rigók) lövöldözésével, valamint igen sok kártékony nagyobb *baglyot* is elpusztíthatunk a bokrászatok s a vágások meghajtása alkalmával sneffvadászat közben.

A vad tartózkodási helye.

Meleg időjárás mellett a *medve* végkép felhagy a téli szuszékolással és egészen elhagyja tanyáját. A *borz* is kezdi már hagyogatni barlangját és kirándulásokat tesz. A *róka* többnyire sánczai közt tartózkodik, de szép napos idővel ki-kifekszik odva közelébe a már megkopott irháját pirítgatni egy kissé. A *farkas* elhagyott helyekre vonul s az áthatolhatlan vágásokat és sűrű nádast bujja ott, a hol rendes tartózkodása van. A *fővad* csak jó idővel vált ki a napos tisztásokra, különben pedig falkákba verődve a sűrűségekben áll, a szelek ellen védelmet keresendő. Az *őzvad* a legszívesebben a fiatalosokban keresi lakhelyét; a *bak* most nagyon el van foglalva magával, egyre a fákhöz dörzsölgeti mohos agancsait tisztítás (hántás) végett. A *vadkan* elvonult életet kezd élni s a félreeső sűrűségeket bújja; az öregebb *kocza* is a sűrűségeket, bozótokat keresi, a hol háborítlanul adhatja át magát a küszöbön lévő anyai örömöknek (malaczózáshoz készül). A *nyúl* a térségeket keresi inkább s a szántóföldeken, vetésekben húzza meg magát. A *fogoly* leginkább a vetésekben tanyázik, vagy a remizek, vágások s egyéb, fészkelési céljaira alkalmas helyek körül rebbenthető. A *fácán* nádasok körül, zsombékok közt szeret tartózkodni, vagy a helyi viszonyokhoz képest áterdölt fiatalosokat keres. A *süket*- és *nyírfajdok* néha már e hóban kezdik felkeresni esténként dürgési helyeiket. Az *erdei szalonka* száraz időben az alacsonyabb, nedves tavaszokkal pedig

a magasabban fekvő helyeket keresi s még elhagyott erdei útakról s egyéb szokatlan helyekről is rebbenthető. A *sárszalonkát* ahol csak víz van, mindenütt kereshetni. A *vízi vad* a nagy nyílt vizeket lepi, csak a téli vendégek keresik inkább a folyóvizeket. A *szárnyas ragadozók* egy része még kóbor életet folytat, csak a nagyfaj sasoknak van helyenként egy-egy környékre kiterjedő, de csak ideiglenesen állandó lakóhelye; azonban a *vércse*, *karvaly* és *héja* már fészkeléshez lát, valamint a fölvonulásban levő többi orvmadarak is telepedni kezdenek.

Párosodás-szaporítás.

E hó a vadászat körébe tartozó szörmés és szárnyas vadaknak a legfőbb párosodási és részben fészkelési időszakok. A nyúl még mindig erősen folytatja a bakzást, különben rövid megszakítással egész éven át szerelmeskedni szokott, kivált ahol óvásban, védelemben részesülvén, háborgatásnak nincs kitéve. A *farkas*, *róka* és *nyuszt* bevégezte, részint pedig még folytatja a párzást; nőstényeik legnagyobb részt poczkosak. A *vadmacska*, *nyest*, *görény* és *menyét* is még folytatja e hó elején szerelmi ömlengését. A *farkas* és *borz* kölykezik (a farkas 5—8, a borz 3—4 kölyket), a vén *nyúlak* is java fiadzásban vannak; a *vidra* is világra hozza 2—4, a *nyuszt* 3—4 s a *vadmacska* 4—6 vak kölykét. A *madarak közül* párzanak és fészkelni kezdenek a *fácán*, *császármadár*, *fogoly*, *nyírfajd*, *vadgalamb*, némely *vadkacsafaj* és a *vadlúd*, sőt kedvező időjárás mellett az *erdei szalonka* is fészkelni kezd. A *bibicznek* és *szárcsának* állandóan lanyha időjárás mellett e hó végén itt-ott már tojásai vannak. A *ragadozó madarak* nagyobb része szintén e hóban kezdi a párosodást; kivételesen a *süketfajd* is dűrögni kezd már. Szép verőfényes idővel a *mezei pacsirta* nem csak hogy szerelmi dalát zengi, de erősen párosodik is és nagy kergetősdit visznek véghez a szántóföldek felett. A *rigók* kezdenek fészküik készítéséhez látni; majd a *golyák* is hozzá fognak fészküik tatarozásához. A *kőszáli sas* (*Aquila chrysaetus*) és *saskeselyű*, valamint a *cserszajkó* (*Nucifraga*) is tojásait üli. — A *mókus* jó idővel szinte rakni kezdi már a fészket, mint a madár.

Vonulás.

Ha bár „nem eszi meg a kutya a telet“ — mint a juhászok és vadászok mondani szokták, — mégis az idő e hóban már egyre szelidebbre válik, a fagyok mind gyérebbek s a déli szelek mindig enyhébben lehelnek rá a rideg dermedetre. A természet lassanként leveti magáról fényes jégpáncélját s a hó is eltűnik, csak itt-ott, a mélyebb árkokban találni megmaradt rongyaira, utolsó, piszkos foszlány-díszére a nemrég még teljes hatalmában, pompájában díszlő évszaknak. Az illatos tavaszi esők nemsokára feloldják ezeket is illanó párakká, melyek később örömkönyeekké válva hullnak vissza a bájos virágfejekre, mikor a kikelet

üli díszben pompázó diadalünnepét. Némely évben azonban az egész hónap alatt tart a tél és tavasz közti makacs küzdelem s nem bir életre, elevenségre kapni a téveteg napsugár. Hanem azért „jönni fog a minék jönni kell“ . . . E hó vége felé ugyanis a legtöbbszörre ki van küzdve a harc s a tündöklő sugárkévek özöne melengetőn, becézgetve simogatja végig a még fekete, virágtalan, de már életre pezsdült földi világot, melyet csakhamar aztán kirak kék és fehér díszekkel: illatos, bólintó virágfejekkel annak a nagy szeretetnek áldást hintő működése, mely szerte árad a szivekbe s a hideg földbe egyaránt. Megdobbannak ekkor a madárszivek is s haza hozza a hazaszeretet vágya, a szerelem édes ösztönzete a virághervadáskor, sárga lombhulláskor idegenbe tért lényeket, a „ledé-

OKULI!

reket“ „a kik hazát cseréltek“ . . . Örömmel látjuk őket, örömmel intünk nekik üdvözlést föl a magasba: Isten hozott benneteket szép szárnyasaink! — Suhog az erdő is, zajlik az avar is a fák alatt; a züllött nád is integet nekik fel a magasba . . . Azok meg fütyyentenek, zajonganak czifra madáryelven hozzánk örömszólásokat s ereszkednek alá nagy felhőrajokban, süvítő szárnyal a jól ismert tájakra — s ismét lelke támad lápok világának, lombtalan erdőnek; de az élet megújult lüktetése feledteti velünk a lombdísz hiányát s mire észrevennők, már ismét eleven zöld díszben ragyog a világ s illatárt ont felénk a természet pompája, mely az Isten fenséges, megható költészetét árasztja ki magából, mely egy mély imádattá egyesül. — Madaraink visszaérkezése

kora tavasszal, úgyszólván már a tél végével veszi kezdetét. Általában vonulásuk ideje alig van az idő szeszélyes kitavaszkodásával oki összefüggésben. Mikor elérkezik az ideje, csak megmozdul bennük valami és — jönnek ha esik, ha fuj. Különösen a vízi szárnyasok József napjára már többnyire mind megérkeznek, de február végével, midőn pedig a legtöbbször még az összes külső természet mélyen szunnyadoz, a fagy dermedt leple alatt, már láthatni liba- és kácsacsapatokat, mint a későbbi rajnak biztos előhírnökeit; nemsokára aztán bejelenti magát dallamos füttyölésével a *szélkiáltó* (gojzer) is, a *lotyósneff*, *sárszalonka* s egyéb *sneffek*, melyeket nyomonkövetnek a sok fajú rajok érkezései. A levegőből sajátságos hangverseny hallatszik le: kelepelések, vágogások, trifkolá-

PIHENŐ GOJZEREK.

sok, süvítések, czifra füttyök és mindenféle madárnyelvelés, mely erős húzásokkor reggeltől estig tart, sőt éjszaka se szűnik meg. Hosszú telek után azonban rendszeren kevesebb a vízivad-féle; a megérkezettek is (kivált ha az idő zordonabbra fordul) csak szívós életerejüknek köszönhetik, ha mind el nem vesznek, mert a fagyos víz és föld élelmet alig kínál szegényeknek s aztán a hideg is ellenök van. Tényleg a hosszú telek (azaz midőn a szárnyasok rendes húzási idejükben ugyan, de tekintettel a mostoha, tehát rendellenes időjárásra, *mégis korán* érkeznek), rendszeren elrontják a tavaszi vízivadászatot. Ilyenkor a vad nyugtalan, alig időz helyben valamit s már is megy: hajtja az ösztöne tovább — és sokkal kevesebb is tűnik fel, mint rendes körülmények között szokott s az is

mintegy átlopja magát vidékeinken. Ellenben normális kitavaszkodásokkor, korai lanyha esőkkel, déli szelek fujdogálása mellett a madárvonulás sokkal tartósabb, a vad tovább időzik és nem siet, — szóval a tavaszi madárhúzás ilyenkor egészen normális jelleget és lefolyást nyer és hasonlíthatlanul tömegesebb s élénkebb mozgalmat is képez. Az elmondottakból következőleg tehát a vízi vadásznak mindig figyelemmel kell kísérni az időjárás folyamatát s ahhoz képest előbb vagy később megkezdeni első kémlelő kirándulásait, kivált a *sneffeknél*, mint a tavaszi idény legaktuálisabb vadjainál, nehogy esetleg elszalajtsa a kínálkozó jó alkalmat, — és különösen nagy figyelem fordítandó a *sárszalonkára* (*Gallinago scolopacina*), a mely nagyon hamis jószág a húzás dolgában; gyakran megtörténik, hogy az első kezdetleges, kaczer márcziusi nap-sugárral már tömegesen jön s pár nap lefolyása alatt — mielőtt az embernek csak eszébe is jutna a kellemetlen időjárás miatt a tavaszi hideg sárban lakó, rövideket nyeffentő, hosszúcsőrű vendégre ügyet vetni, — már átszökik vidékeinken s alig marad egy-kettő belőlük hírmondónak is s azokat is nyomban követik az apróságok (*Gallinago gallinula*), melyek (az ország déli vidékein) jóval később, inkább a lanyhább időkkel várunk volna s csak immel-ámmal puffogatunk utánuk. Hanem a korai érkezések mellett épp oly gyakoriak az *elkésések* — még a legkedvezőbb időjárási viszonyok daczára is. Hogy ennek mi az oka, hol kóborolnak, hol időznek akkor a delikát húsi jövevények, mikor javában húzniok kellene nekik és honnan kerülnek egyszerre csak elő néha (nem ritkán tömegesen) s *minden előleges szóróvnyos jelentkezések nélkül* — mint a hogy tenni szokták *rendes* jövés-menéseik szezonjában, — és miért van néha sok és viszont igen kevés belőlük: az még mindig nyílt kérdést képez s megfejtésre vár. Tényleg húzásait illetőleg a *sárszalonka* legtöbbszörre igen korán érkező (és későn távozó) vad; minden korai jelentkezése daczára is azonban igen hosszadalmas és különféle fázisokra beosztott mozgalmakat produkál, például vannak egyesbe hulladozó előőrsei, szálláscsinálói; van aztán elővonulása, fő (raj) vonulása, utóvonulása és vannak végre kalandozva utazók is köztük, melyeknek utazásai belenyúlnak a nyári hónapokba. Hanem az tény, hogy a korai nagy melegek hamarabb elviszik őket tőlünk; de elviszik a *lúdaknak* és *kacsáknak* azokat a fajait is, a melyek nem tartoznak madár-faunánk *rendes* telepedőihez s inkább csak kivételesen fészkelnek nálunk itt-ott. Általában a márcziusi nagy melegek siettetik a vízivad-féle átvonulását s kivált a *lúdak* szöknek előre. A *szélkiáltó*, *galambsnéff* s általában a „közönséges fajta“ (a vadászok által u. n. „parasznéffek“ = Totanus, Tringa, Limosa, Philomachus) pedig inkább csak enyhe márcziusi napokon nyújtják a legkellemesebb nappali lesvadászatokat tartós, tömeges és szapora húzásuk által. — Az *erdei szalonkánál* körülbelül ugyanazon elvek érvényesülnek, mint a *sárszalonkánál*; hanem e vadnál már nem igen tart attól a vadász, hogy „elszalasztja“ őket, mivelhogy a tavaszi

szalonkaérkezéseket a kalendáriumhoz köti s az irányítja figyelmét a kémkedő járlatok, vagyis inkább *kihallgatások* megtételére s ha nem is mindig, de körülbelül eltalálja az igazit, mikor — bár német jáger módjára — a vasárnapokhoz fűzve a húzás mozzanatait, eképen definiálja a dolgot:

Reminiscere: keresni gyere.
Okuli: itt vannak ni!
Laetare: sok szalonka jár-e?
Judica-kor rosszul jár.
Palmarum-kor nincs vásár.
Quasimodo vasárnapján
 A szalonka ül tojásán.

A mi egyébiránt az erdei szalonka érkezését illeti, ez korántse oly pedáns állapot, hogy az éjjeli fagyok, vagy a zordonabb tavaszi időjárás befolyásolhatná fölvonulásának első kezdetleges mozzanatait s ebből folyólag talán tartósabban vissza is vethetné élénkebb mozgalmát; megakasztani azonban megakaszthatja, sőt bizonyos rendellenességek is származhatnak e révén és kurtább retirálások is állhatnak elő. Még sokszor kopog a föld a sarkunk alatt az éjjeli fagyoktól, az apró kéklábú „szálláscsinálók“ már is jelentkezni kezdenek. Igaz ugyan, hogy ezek, mint észak szülőttei a hideg és élelem-hiány sanyarúságait jobban bírják elviselni és valószínűleg hozzá is vannak törődve a súlyosabb életkörülményekhez, a mi meg is látszik rajtuk: azért is oly satnyák és visszamaradt apró növéssüek; — de emellett az is igaz, hogy a vadászok által „bagolyfejűek“nek nevezett nagy sárga sneffek jóval később állítanak be: mikor már meleg van s nem félhetik a lábukat az elfagyástól (!) Hanem ezek szelídebb égálj hazásai; ezeket még többnyire megelőzik a „közepék“, melyek sem nem kicsinyek, sem nem nagyok, tehát fejlődési viszonyaikra az égálji és élettani befolyások kevésbé voltak hátrányosak ott, a hol születtek és ez bizonyára nem az alatt az égálj alatt történt, a honnét az apróság veszi származását, de azért mindenesetre északibb tájakon szintén; míg a nagy, jól táplált, jól kifejlett „bagolyfejűek“ fejlődésének minden bizonnyal a mérsékelt égálj kedvezett. Ezek az igaziak, ezek a mieink, a melyeket egyébiránt talán messzebb is elhajt az ösztönük, érzékenységük tőlünk idegenbe, melegebb helyekre, mint amazokat az apróbb, de szívósabb természetű nyurga egyedeket s talán azért is érkeznek későbbben mint azok — és megfordítva. Egyébiránt a szalonka-idény *kezdetét* illetőleg némely vadász kapcsolatba hozza ezt a madárvilág, növényélet időszakos mozzanataival, melyek arra — éppen nem alaptalanul — bizonyos következtetéseket engednek. Így például a tapasztalt szalonkavadászok azt tartják, hogy hiábavaló minden kutaskodás addig, míg a *hóvirág* (*Galanthus nivalis*) fehér csengetyűi ki nem bújtak a földből, míg a *somfa* sárga virágai virítani nem kezdenek, míg a *vörösbegyek* (*Erithacus rubecula*), *fehér billegetők* (*Motacilla alba*) fel

nem tünedeznek, míg a *húros rigó* (*Turdus musicus*) a fa sudarán énekét meg nem kezdi stb. — A mi a *fehér billegetőt* illeti, ez nem mindig hiteles jövendő, a mennyiben néha oly korán köszönt be (február utolsó hetében), a mikor még szalonkának hírére se hallani; de a *sárszalonkákéknak* biztos előhírnöke — és habár a jégen futkos is néhány napig, de meghozza rövidesen az olvadást s ezzel együtt a hosszúcsőrű madarakat. — Tapasztalati ténynek mondható az is, hogy a *kerti rigó* (*Turdus iliacus*) és a kis *fűzike* (*Ficedula rufa*) gyakori és számosabb feltünéséből a szalonka jelenlétére bizton következtethetni; mikor pedig a *kertifülemülék* (*Sylvia*) jönnek s a *galagonya*-bokornak rügyei fakadni kezdenek: akkor a „trallárum“ már küszöbön van s mikorára a *füsti fecske* (*Hirundo rustica*) haza érkezik, akkorára a tavaszi szalonka-szezonnak is teljesen vége szakad.

Prakszis.

Igen aggságos hónapja ez még a gondos vadóvnak, mert a lanyha verőfényes napok, melyekkel beköszönt s melyekkel kicsalja a hóvirág fehér csengetyűit, ibolya lilás tarkaságát, némelykor igen csalékonyak és gyakran a legérzékenyebb visszahatásokat szülik: egy zordon utótelelet hoznak a vadász nyakára, mely a tél folyamán elcsenevészedett vadra, tapasztalás szerint a legkárosabb hatással szokott lenni. Ezért is az óvatos vadóvó tekintet nélkül a kedvező de csalfa időjárásra, vadjai téli etetését mindaddig folytatja, míg csak az anyaföld újra maga nem kezd gondoskodni erdőn, mezőn, réten és ligetekben a vadállomány természetes táplálékáról. — E hóban már a vadászterületeken mély csend honol, csak néha-néha a csillagfényes, lanyha esthajnalokon dördül el imitt-amott egy-egy lövés, a mit ismét csend követ, melyet időnként a nemes hosszúcsőrű vendég mély „krokro“ szava, majd kísérteties „pszvizst“ püsszegése tesz ismét élénkebbé. — Ebben az időben a tevékenységnek új fázisa merül fel a gondos vadászra nézve a gondjaira bizott pagonyok rejtett kis világába s ha az eleséghordó kosarakat félre tesszük is és ha végkép elvethetjük is a gondját a hóolvadás után beköszöntő szép, meleg időjárással a vad táplálása körüli apró teendőknél, azért még koránt sem ütött a gondtalan pipázások órája, ellenkezőleg összes tevékenységünket a hasznos vad *ápolása* és párhuzamosan a szárnyas ragadozók pusztítása veszi igénybe; — tehát kell, hogy a vadász tavasszal az *orvos* szerepébe is beletalálja magát; s ebből kifolyólag legelső s legfontosabb teendője mindenesetre a *sózók* (nyalatók) felújítása a fő- és őzvad számára. Különös gondot kell arra fordítani az állandó nagyobb vadasokban, hogy a vadat lehetőleg helyhez kössük a mellett, hogy testi jólétét is szívünkön viseljük s agancsképződését elősegítjük. Gondunk legyen a sózók felújításánál az ismert szokásos mellékletek hozzákeverésére, különösen ne felejtjük el törött *anis-mag* vagy *viola-gyökér* hozzáadásával illatosítani azt, az ismert csábító hatás előidézése végett. Új sózók felállításánál különös tekintettel

legyünk arra, hogy víz legyen a közelben; ha ez semmiképen ki nem vihető teknőket kell leásni alkalmas helyeken a földbe. — Kisebb vadászterületeken, hol csak mersékelt számú vadállomány tartatik fenn, vagy ahol a fő- és őzvad csak mint váltóvad szerepel: legcélszerűbb s teljesen megfelelő is a *nyalatótuskók* készítése — kiválogatott alkalmas odvas fákat szemelve ki minél nagyobb számban e célra. — Ott, hol a *vadgalamb* tavasszal nagy számmal fordul elő s csali-hívás segélyével rendszeren vadászni szokták, számukra szintén sózók (csali-étető) állítandók fel, hogy mikor már a hívásra nem hallgatnak, ennek segélyével lehessen őket lövésre csalogatni; ennek leírása azonban tárgyunk

KIS SÁRSZALONKA.
(Gallinago gallinula).

Thorburn rajza.

keretén kívül esvén, csakis annak hangsúlyozására szorítkozhatunk, hogy az ily étető közelében természetes, vagy mesterséges víznek (reservoiroknak) okvetlenül lenni kell, a hova a galambok reggel és este inni járhasanak s ekkép a lesvadászat tárgyát képezhessék. — Mihelyt az idő megengedi, illetve a lanya időjárás tartósabb jelleget ölt, a kamrákban *telettetett foglyok* és *fácánok* kieresztetnek. Hogy pedig a szabadba bocsájtott foglypárok azon helyről, a hova kibocsájtatnak, el ne távozzanak: ott, a hol el akarjuk őket eresztetni, *füleiket hamupéppel beduggjuk*, vagy pedig *meleg vízbe mártjuk őket* s úgy bocsátjuk el; az ily félig megkábított fogoly a legközelebbi sűrűsbe magát meghúzza s — bármily

különösnek tetszik is ez állítás, annak táján költve nyáron át is megmarad. — A hol nagy fogoly-állomány nevelése a cél, a szaporodás azáltal tetemesen előmozdítatik, ha a fogolypárokat csendes öreg (e célra már begyakorolt) vizslával megkeresve, ott, a hol egy tyúkkal két kakast lelünk, az egyik kakast lelőjük, mert ezek a párosodás ideje alatt folyton verekedvén, a tyúk meddő marad. Ez az eljárás ugyan a törvénnyel ellenkezik, de független zárt területeken azért alkalmazható. — Addig, míg a tökéletes kitavasodás állandó jelleget nem öltött s okunk van hirtelen bekövetkező időbeli rendelleneségektől tartani, épp úgy, mint a fő- és őzvadnál: a *kin telelt fácánok* és *foglyok* gondos etetéséről sem szabad megfeledkezni; az etetés befejeztét megelőzőleg pedig sohase felejtünk el a szemes eledel közé pár marok *kendermagot* elegyíteni, mi a szárnyas vadnál (fogoly, fácán) nagyon elősegíti nemcsak a párosodási ösztön gyorsabb fejlődését, de a petézési képességet is. — Mindezen ténykedések mellett természetesen a kárt tévő állatok minden kigondolható módon való pusztítása veszi igénybe e hóban is a hivatásos vadász tevékenységét, minden fölös idejét és pedig első sorban is a szárnyas ragadozókra kell irányítani a legfőbb figyelmét, melyek e hóban telepedni kezdenek, részint már fészkelnek vagy átvonulóban vannak és alkalmas telepedési hely után kutatnak. A *varju*-féle madarak szemmel tartását különösen figyelembe ajánlom. Azokat a fákat, melyeken varjufészket fedeztünk fel, megjelöljük, hogy a kotló varjupárt, fészkeivel együtt, annak idejében elpusztíthassuk; később a szarka-fészkek is hasonló sorsra jutnak. A varjak, holló, szarka és a tulajdonképeni orvmadarak fészkeinek leszedése azzal az előnnyel jár, hogy nem csupán a tojások s az esetleg már kiköltött madárfiókok, hanem a kotló anyamadár is előzőleg egy jól irányzott lövéssel megsemmisíthető. A fészkes fákat keresés alkalmával a varju-párok nyugtalan repkedése és károgása rendszeren elárulja. Ott, hol a varjak tömegesen szoktak fészkelni, fészkeik felfedezése nem sok fáradságba kerül, csupán a gyanús fát kell erősen megkopogtatni, mert ezt az esetleg fészkeiben levő fekete vagy szürke rabló ki nem állja felröpülés nélkül. Azonban az ujjonnan felfedezett fészkeknél nem tanácsolom az elhamarkodott lövöldözéseket a kiszáló anyamadárra, mert az esetben, ha tojásait még nem rakta le, annál a fészeknél ugyan nem beszélünk vele, mert más fészkelő helyet keres magának s így a tojásaival együtt maga a vén madár is elveszett számunkra. Leghelyesebb a fészkekből kivágódó madarat lövés nélkül elbocsájtani, azután néhány nap múlva újra visszatérni s az egész fészket lehányni a fáról mindenestől — miután a mamát már lelőttük. Hasonló eljárást követhetünk a valódi ragadozó madarakkal szemben is; csakhogy a sasok és sólymok fészkeinél a leggyakrabban hosszadalmas s a legtürelmesebb kísérletezésekre vagyunk utalva, ha céljt érni akarunk, mert elhirtelenkedni a dolgot nem szabad, egy vigyázatlan puskázással ugyanis oly óvatossá tennénk a különben is szemes rablókat, hogy aztán teljes lehetetlen volna többé közelükbe férkőzni és hiába ülnénk a leghosszabb leseket is. — A ragadozó madarak közül különös gondunk legyen a *héja*, *karvaly* és *sasokra*, meg a nagyobb *sólyom-fajokra*, mert ezek közül egy párnak a letelepedése is legnagyobb mértékben vészthozó lehet az apróbb vadállományra nézve. A hol

nagyobb mérvű fázán és fogolytenyésztés van üzemben, ott a *vércsét* sem kell megtérni, az *ölyvet* (*Buteo vulgaris*) meg éppen tüzzel-vassal pusztítani kell, mert a mily hasznos a gazdának az őszi tarlón és tavaszi vetésen ez a ficzkó, épp annyira veszélyes fészkelési idejében az apróbb vadállományra nézve az egész tavasz folytán, a meddig csak ivadéakai önállókká nem lesznek. — A míg a ragadozó madarak húzása és tavaszi kóborlása véget nem ér, az *uhuzással* gyönyörű eredményeket lehet elérni, valamint a fogóvasakat és kelepceket is sikerrel alkalmazhatni; később aztán (a költés befejeztéig) mellőzni lehet az ez irányban való különben is majdnem tisztára haszontalan próbálkozásokat. E helyett tehát a fias *szőrmés ragadozók* kikutatását kerítsük inkább sorra, mert nagyon kifizeti magát egyetlen ujjbillentéssel egy egész gonosz fajzatnak a másvilágra való szállítása. — Kisebb tavaknál nagyon utána kell látni a *vörös és fehér kabák* (bagolyhéjak) (*Circus aeruginosus et cyaneus*) pusztításának, mert a költő kacsák s egyéb szárnyas-vadak tojásaiban nagy kárt tesznek; ha nagyobb számban tűnnek fel a tó körül, uhuval is megpróbálkozhatni ellenök s álfészkekben strychninnel mérgezett tojásokkal is pusztíthatjuk őket, a mi azonban nagy óvatosságot igényel s csakis oly helyeken alkalmazható ezen eljárás, a hol a tojásokat kutató pórnép inváziáitól nem kell tartanunk, különben roppant szerencsétlenség származhatik. — Ugyancsak kisebb tavaknál, ha sok szárcsa telepedik le, azokat is ki kell pusztítani, mert a kacsákat elűzik a területről, sőt állítólag a tojásaikat is megeszik. Egyébiránt semmi értelme sincs annak, hogy kivált kisebb tavakon szárcsatenyészetet engedjünk, mert a mellett, hogy kárt tesz, még csak nem is vad s nem éri meg a rápazarolt lövést. — E hóban a meleg nap-sugár előcsalja a csúszó-mászó állatokat is s köztük a veszedelmes *viperát*, mely esetleg a vigyázatlan vadászra nézve is veszélyessé válhat. Ha netán valakit a viperamarás szerencsétlensége ért, akkor a következő gyógyító eljárást kövesse. A viperá s általában a mérges kigyók marása ellen csak egy feltétlenül biztos hatású szer van s ez a *tiszta alkohol* (*Spiritus absolutus*) külsőleg alkalmazva s hígítva pálinka, cognac, rúm, erős bor s általán szesztartalmú italok alakjában belsőleg véve. A viperá által megmarnak az eszméletlenségik kell inni erős szeszes italt s mire kijózanodik — állítólag — túl van a veszélyen. A kigyóméregnek ugyanis az a hatása van, mint a hulla-méregnek, azaz felbomlasztja a vért; a vér-sejtek ugyanis szétrepednek s a festanyag kiömlik a sejtszövetbe; ezenkívül a vérsejtek anyaga keresztül áztatja a seb körüli testrészt. Ily módon magyarázható ki, miért dagad fel oly iszonyatosan a mérges kigyó marása után az illető testrész s így lehet megérteni, hogy a feldagadt testrész, egy kék határvonal által szinte határolva van az egészséges testtől, a dagadt rész pedig azután minden színváltozaton átmegy, mielőtt a daganat felszívódik. A kigyóméreg tehát megrepesztéssel fenyegeti a vérsejteket, míg az alkoholnak az a hatása van, hogy azokat csillag-formára összehúzza s így a méreg hatását ellensúlyozza. A kigyómarási sebnek ajkakkal való kiszívása csak a legvégsőbb szükségben ajánlatos, mert az ajkakon vagy a nyelven, a legkisebb seb, vagy repedés az illőre a legvégzetesebb következményekkel járhat. Ha alkohol van a kéznél, kezünket ezzel megnedvesítjük s a marási helyet a szintén alkoholdedves körmökkel jól

kiszorítjuk s aztán a sebet alkohollal addig áztatjuk s addig szorongatjuk, míg a vérzés megszűnik. — Ujabban *dr. Kufman* alföldi orvos egy új szert talált fel a vipera-marás ellen, mely *hypermangansavvas kálium* és *chronsavból* áll s állítólag igen jó bevált, mert a kigyóméreg hatását megszünteti. Az eljárás ezzel a szerrel az, hogy a megmart hely felett, a beteg test-tagot lekötjük s akkor ezen egy százalékos oldatból elegendő két-három Parvaz-féle befecskendezés. — Ebben a rovatban helyénvalónak látom a *fajdok óvásáról* egyetmást elmondani. Mindenekelőtte hangoztatnom kell, hogy siketfajd-tyúkra vagy csibére sohasem szabad lőni (különben ezt a vadásztörvény is tiltja), ugyanis sok mindenféle életveszedelemnek van kitéve e vad, a melynek pusztítására nem csak a szőrmes és szárnyas ragadozók hatnak veszélyesen, hanem még az időjárás viszontagságai is sok kárt tesz állományában. A hol jérczék vannak, ott a kakasok is állandóan megmaradnak s általában a jérczék azok, melyek megalapítják az új telepítvényeket. Mihelyest jérczék kerülnek ugyanis valamely helyre s ott állandósulnak, nem sokára megjelennek az ily helyeken a kakasok is. Jó vadállományhoz legalább is négy tojó számítandó egy kakasra, de legjobb és leg-helyesebb arány 6—8 tyúk minden egyes kakasra. Igen fontos, hogy a hímivarú vad mindig arányos számmal álljon a tyúkokhoz, mert a fölös számú kakasok állandóan heves, sokszor halálos végű párbajokat küzdenek, rontják a dürgést és lehetetlenné teszik a párzást s ha az ily zenebonák tartósak, utóbb is általános kivándorlás lesz a vége. Azonban a kakasok lelövésével azért semmikép sem szabad a túlságba menni s elég, ha a dürgő kakasoknak csak a felét lőjük el, sőt gyenge vadállománynál ennél is kevesebbet. — A vén kakasokat, melyek remete életet élnek: mindjárt a dürgés kezdetén le kell lőni, mert ezek elverik a fiatalokat a dürgési helyekről; megjegyzendő, hogy mindig az öreg kakasok kezdek a dürgést, eleinte némán ugyan, de mindig dürgési helyzetben. A fiatal kakasokat arról lehet megismerni, hogy jól megférnek egymással, nem igen viaskodnak; — inkább szürkés, mint fekete tolluk és karcsubb testük is útbaigazítást nyújt a megkülönböztetésnél. — A tavaszi lelövést nem szabad korán megkezdeni — eltekintve az öreg, veszekedő kakasoktól, különben a kakasoknak nem maradna idejük a tyúkok megtermékenyítésére; különben másrésről a korai lelövés azzal a veszélylyel járhat, hogy a fajdok, illetve a fajd-tyúkok, elhagyják a területet, kakasok után kutatva, — vagy ha kivándorlás nem is áll be a tyúkok közt, de elég baj az is, ha kakasok hiányában meddők maradnak! Utóbbi okból nagyon okszerű dolog a lelövést az utódürgés idejére halasztani, ugyanis ekkor már a megtermékenyített tyúkok elhagyják a dürgési területet. — Egyes, nem nagyon vén, bizonyos helyeken tartózkodó kakasokat bántatlanul hagyhatjuk, mert az ilyenek a cseperedő ivadéknak utmutatói és gyámolói lesznek. Az u. n. határ-kakasokat nem kell bántani, mert úgy is más jönne helyébe, azután meg tudni való, hogy a határ-kakasok jó vakátorok, — de egyéb ok is eltilt az ily kakasok ellövésétől. — A megszokott dürgési helyek *vegyes* faállományát elpusztítani nem szabad, valamint a ritkás, vegyes állabú és korú erdők mellett a védelmet nyújtó sűrűk, avarok, bozótosok, legkivált erdei bogyókat termő bokrok és indák, posványos

helyek, vízerek és pocsoják szintén fentartandók; a hangyabolyokat pedig kiváltképen kimélni kell, mert a hangya-álczák a fajdcсібék egyedüli táplálékát képezik; a hangyatojásokat kiszedni semmi áron sem szabad! Kavicsos és homokos helyeknek sem szabad a fajdos területekről hiányozni; utóbbit fürdésre használja a fajd, a kavicsokat meg nyeldesni szokta. — Ha kavics és homok hiányzik a területről, vitetni kell oda. — A mi a fajd és egyáltalában a fajdfélék takarmányozását illeti — nem igaz az, hogy a fajdféléknél ez egyáltalában szükségtelen volna, sőt szóróhelyeket kell a számukra berendezni egy lehetőleg sík helyen; 4—6 méter oldalhosszúságú négyszögön egymástól 2 méter távolságban, czölöpöket verünk a földbe, a melyek ebből egy méternyire kiállanak. E dorongokra rudakat teszünk oly módon, hogy azokra rözse legyen rakható, a melynek meglehetősen sűrű fedélt kell képeznie. Az oldalak köröskörül nyitva maradnak. Őszkor lehetőleg sok vörös áfonya, fekete áfonya, berkenye s más erdei bogyó gyűjtendő és a tél bekövetkeztével, de nem elkésve, ezeket a fedél alá kell tenni s kis távolságra e kezdetleges kunyhó körüli fákra és bokrokra is lehet aggatni. Ezen kívül a fedél alá rosta-aljat s dudvamagvakat, továbbá kukoriczát is ajánlatos szórni. A süketfajd csakhamar rászokik e szóróhelyekre, ugyszintén a nyirfajd, császármadár és több más madár is. A süketfajd izlése igen változékony, mert majd egyik, majd a másik tápláléknak ad előnyt. Miután az összegyűjtött erdei bogyófélék nem igen állnak el hosszú ideig, a mi különben nem is szükséges: később csupán magféléket kell szórni etetésre, azonban mint csalogatók, a bogyók ekkor sem mellőzhetők. — Ámbár a süket- és nyirfajd soha sincs kiteve az éhínség veszedelmének, hosszú évek tapasztalata mégis azt bizonyítja, hogy az ily szóróhelyek berendezése az erdei tyúkfélékre nézve nagyon előnyös, mert ezekkel a vadállományt egy bizonyos alkalmas helyen együtt tarthatjuk, azt könnyebben ellenőrizhetjük, megállapíthatjuk a számát s könnyen pusztíthatjuk ellenségeit. De a vadásznak nagyon élvezetes látványt is nyújt, ha verőfényes téli napon az ily szóróhelyekhez gyűlt vadnak sürgés-forgását megfigyelheti. — A mi a süketfajd további óvását illeti, erre nézve *Dr. Wurm*, a „*der Auerhahn-jäger*“ című mű írója azt mondja, hogy hajtóvadászatok (szalonkázás is), lármás erdei munkák, marhalegeltetés, fűkaszálás, galy- és szárazfaszedés, gyökérásás, erdei bogyó és gombakeresés, szurokgyűjtés, hangyatojásszedés stb. mind igen alkalmasak arra, hogy e fajdokat kivándorlásra ösztökéljék már azzal is, hogy részben kevesbítik a tápanyagokat, nyugtalanítják a vadat s a fészkelés idején veszélyeztetik a tojásokat. Tudjuk, mily mohón esnek a pásztorok s más erdei munkások a talált tojásokra. A legelésző marha is tojást tapos össze, sőt nem egyszer magát a kotlót is agyon tapossák; különösen sok kárt okoznak a juh-nyájak. A vágásokból a mennyiben az lehetséges, junius előtt ne hordassuk el a fát, azaz csak akkor, mikor már kikeltek a csibék, különben rántotta lesz a fajdtojásokból. Mintán ujabban már nem tesznek oly nagy különbséget a nyáron és télen vágott fa között, tehát a favágatást lehetőség szerint úgy kell beosztani, hogy a fajdok téli és nyári tartózkodási helyei lehetőleg figyelembe vétessenek. A fajd különben könnyen rászokik a nagyobb nyugtalanításra is; természetes, hogy

az elhagyatott, vagy a nagyon óvott vadászterületen felnőtt kakas nem tűr meg annyi nyugtalanítást, mint az olyan kakas, mely az emberek által gyakran járt és használt erdőkben tartózkodik. — A legfontosabb azonban, hogy valamennyi ragadozó és kártékony vad, a fajdterületen oly gondosan pusztítandó mint a fáczánosokban; e célra fel kell használni minden lehető eszközt, esetleg a mérget is, mert a kártékony vadat lehetőleg ki kell pusztítani a területről. E célra igen ajánlatos, hogy a tulajdonos nem csupán a madarakért, de ezek tojásaiért is fizessen jó lődíjat s hogy a kölyök korában elpusztított szőrmésekért ugyanannyit fizessen, mint a téli szőrméért, illetve a kifejlett szőrmés ragadozóért. Csakhogy vigyázni kell, hogy a ragadozók és kártékonyak ellen kitett csapdák és méreg, magának a fajdnak ne árthassanak. A borz, a házi- s a vaddisznó, sün, mókus, baglyok, szarkák, varjúk, hollók, medve, farkas, hiúz: a fajoknak legveszedelmesebb ellenségei és fészekrablói. Nagyon veszedelmesek továbbá a sólymok és a héják, az orozva támadó nyest, görény, menyét, továbbá a róka, kóbor ebek és macskák. Mindezek erélyesen üldözendők. Nem egy kakas és tojó hagyja el hosszú időre vagy örökre is a területet, a melyen ily támadásoknak ki van téve, még ha menekült is valamely ragadozó vad karmai közül. — Sokan, hogy a fajtállományt jobban óvják, a fajtífészkeket a tojási és kotlási idő alatt külön örök által őriztetik, miután a fészkeket higgadt és megbízható vizslákkal előbb megkeresték. Minden egyes ör, a terepviszonyok és a fészkeknek egymástóli távolsága szerint két, vagy több fészekre ügyel fel, természetesen oly módon, hogy magát a vadat ne nyugtalanítsa. Miután azonban ez az eljárás igen költséges, a legtöbb vadászat-tulajdonosnak olcsóbb óvszerekkel kell megelégednie. Ilyen, hogy a fészkek köré egy rozsdás vasabroncsot teszünk le, vagy hogy a fészkek fölé nádból, szalmából vagy más hasonlóból fedelet emeltetünk, oly módon, mint az a fáczánoknál szokás, vagy hogy a fészkek körül, de nagyobb távolságban, naponta friss emberi ürüléket szórunk el, vagy hogy a fészektől két méternyire csörgő drót-kerítést húzunk, vagy hogy végre a fészket kátrányba mártott rémeczafatokkal biztosítjuk, melyeket a fészektől négy méternyire aggatunk 35 cm. magas botokra azokat hetenkint kétszer felújítjuk. Csakhogy ez óvrendszabályoknak meg van az a nagy hátránya, hogy velük figyelmessé tesszük a hivatlanokat a fészkekre; ezért legjobbak az oly óvintézkedések, a melyek nem ötlenek szembe. Megjegyzendő, hogy minden óvintézkedés csak azután foganatosítandó, a midőn a fészkek már teljes és a fészkek környékén levő tollak elárulják, hogy a jércze már erősen ül. Ha előbb foglalkozunk a fészkek körül, a tojó elhagyja azt s így többet ártottunk, mint használtunk időelőtti beavatkozásunkkal. Természetes dolog, hogy a vadászók körmére is kell nézni s különösen ébernek kell lenni holdvilágos éjjeleken. A vadászók a hegyek között rendszeren nyílt tüzek körül szoktak éjjelezni s nem gunyhókban vagy félszerekben mint a vadászok. Ezért az ily éjjeli tüzeket kell ellenőrizni. Ha gyanunk van, hogy a dürgés alatt orvvadász is működik a területen, akkor a vadászat közben, a midőn a kakast belopjuk, néha felhasználatlanul hagyjuk a kakas vak- és siket pillanatait s arra ügyelünk, hogy nem ugorja-e be kívülünk más is ugyan azt a kakast. Sajnos, hogy az orvvadászok és más vad-

tolvajok a siketfajd ellen is használják a hurok-vetést, a mi annál veszedelmesebb, mert a fölállított hurkokba legtöbbször a leginkább földön élő tojók szoktak kerülni. Ha ily módon pontosan betartjuk az óvás szabályait, már aránylag rövid idő alatt érezhető lesz annak üdvös hatása. S hogy kellő szakértelem mellett és megfelelő óvással oly területeken is lehet fajd-állományt meghonosítani, a hol azelőtt annak nyoma sem volt, példa erre Skóciának több vidéke, a hol egyes magán-területeken most már meglehetősen fajd-állományt gondolnak. De annyi bizonyos, hogy aránytalanul könnyebb egy már meglévő fajd-állományt megtartani és óvás által kifejleszteni, mint egy olyant alapítani, akár tojások beszerzésével, akár elevenen befogott fajdok szabadon bocsátásával. Az utóbbi csak úgy biztat sikerrel, ha a terület, a melyen a fajdokat szabadon bocsátjuk, igen terjedelmes, terep-viszonyai a vadnak igen kedvezők s a rajta levő erdők e vad igényeinek megfelelőek. Mind e mellett még nagyobb pénzáldozatoktól sem szabad visszarettenni.

Mielőtt e cikkelyt lezárnám, még néhány szót a *legeltetésről* kell ejtenem. Igaz, hogy a két fogalom: vadászat és legeltetés, a legtöbb esetben kizárja egymást, mert kétségtelen, hogy a korlátlan legeltetés, mely se állatnemre, se időre, sem pedig helyre tekintettel nincs: nem csak hogy a vadászat hátrányára van, de sőt annak többnyire tönkrejuttatására vezet. Lehet azonban a vadászatot a legeltetéssel úgy összeegyeztetni, hogy a legeltetés gyakorlata a vadászat és vadtenyésztésnek hátrányára nem szolgál és mind a kettő kellőleg kihasználható — mind *mellékhasználat*, vonatkozással t. i. az oly erdőterületekre, melyeknél teszem például a magas szállítási költség a fa értékesítését egyáltalán meg nem engedi, vagy ha az erdő fa-álladékát az oly nehezen értékesíthető bükkfa képezi. — Már most a mi a legeltetés üzemét illeti, május hóban a vadászterület legalacsonyabb, június, július és augusztus első felében a legmagasabban fekvő helyek legeltethetők; ezen időn túl a vadászterületen a legeltetés egészen beszüntetendő, magától értetődik, hogy a fiatal vágások, melyek különben is az ellős fő- és özvad-suta — utóbbi gidájával — előszeretettel látogat: egész éven át szoros legeltetési tilalom alatt tartandók. — A juhlegeltetést szűkebb határok közé kell szorítani, mint a szarvasmarha legeltetést ott, hol a fővad állandóan tenyészik, mert a birkajárta legelőhelyeket a szarvas következetesen kerüli, holott a szarvasmarhától nem idegenkednek annyira, sőt gyakran egyesek a legelő marhák között legelésznek. — A juhlegeltetést úgy kell szabályozni, hogy a vadászterület nagyságához képest csak egy bizonyos és pedig legfeljebb egyharmad, esetleg egy negyed vagy még ennél is kisebb részlet engedtessek át évenként juhlegelőnek, ez is csak az erdőnek jókarban való fentartása végett, t. i. hogy a tisztásokat s erdei réteket az elmosódás- és benövéstől megóvjuk, a mi igen fontos a vadászra nézve, mert említett helyek a vad nélkülözhetetlen táplálkozási és tartózkodási helyeit képezik, minthogy az erdei tisztásokon és réteken találja fel a vad kedvencz táplálékát — és így szinte kötelességszerű a vadászra nézve az ily helyeknek jókarban való fentartása. Hogy a legelő nyájában túlságos sok kolomp, valamint egyáltalában kutyák tartása meg nem engedhető és a kürtölések is eltiltandók, ez magától értetődik. — A hol fővad van, a makkoltatást sem szabad megengedni, miután a csürhe többnyire az egész területet ellepi s így igen nagy mértékben nyugthatatlanítja a vadat. — Hogy a legeltetés gyakorlása kell, hogy a fönt említett üzem szerint osztassék be — különösen a fővadra való tekintettel, az kiviláglik a következőkből. A szarvas ugyanis, mihelyst a márcziusi szél következtében a hó olvadni kezd: az etető és telelő helyeit elhagyja és a magasabb helyekre húzódik, többnyire lépést tartva a lombfakadás és fűsarjadás idejével s különféle magasságok szerint való fejlődésével, úgy, hogy május elején többnyire már a fatenyészetten túl fekvő havasi legelőkön tartózkodik; június elején azonban a tehének borjazás végett, de részint a nagy forróság miatt is az alantabb fekvő hűvösebb völgyekbe húzódnak vissza, honnét reggel és este az

erdei tisztások és rétekre járnak ki legelés végett s ezt az életrendet követi a fővad augusztus második feléig, midőn az erdei rétek kaszálás alá kerülnek s akkor ismét felhúzódik a legmagasabb helyekre a fiatal nemzedékkel együtt, előszeretettel keresve föl a szarvasmarhák által lelegelt, de ismét megújult sarjús helyeket és réteket. Rigyetés alkalmával és utána, az időjárás szerint változtatja a szarvas tartózkodási helyét a hegységekben jó időben ugyanis fent, rossz időben a mélyebben fekvő védett helyeket keresve fel.

1851

/1866/

ÁPRILIS.

A *fajdok* hónapja ez, a tyúkfélék eme legnemesebb képviselőjé, melyeknek vadászata nem kevésbé nemes és ingerlő sportot nyújt a telivér vadásznak, mint bármely más „nagy-vad“ s köztük a nemes szarvasé. — Bár korai kitavaszkodások alkalmával olykor már márcziusban megszólalnak a „nagy kakas“ ingerlő szerelmi hangjai a csendes őserdők ölében, sőt a lyrával eszményített *nyírfajdkakas* „bugyogása“ olykor meg éppen hallatlan korai szerelmi dallamként reppen el a vadász füléhez, szapora dobogásba hozva szívverését, — mégis normális körülmények

között csakis az ápril hava a fajdok „dürgésének“ (párosodásának) a tulajdonképeni ideje, egyszersmind a fajdvadászat igazi szezónja. E hóban tehát (minél inkább hajlik az időjárás a szelid kitavaszkodás felé: annál előbb) bátran felkereshetjük már a vett „nem igen kecsegtető hírek“ daczára is esetleg, a dürgési helyeket s ha netán nem „bizonyos“-ra mennénk, mindenekelőtte „kihallgatások“ révén megállapítjuk az egyes erősebb kakasok szokott dürgéshelyeit, hogy siker koronázza édes fáradalmainkat

a kora hajnali órák izgalomteltjes, felejthetetlen perczeiben. — Persze, a hol a highlif ez eszményi madarai csak a boldog képzelet ragyogó ideálképei között foglalnak helyet s valóságban elérhetlenek maradnak — azon egyszerű oknál fogva: mert nincs, — ott a nemes *hosszúcsőrű vándor* képezi a szezón fogytáig a vadászat nemes kedvtellésének egyedüli s nem kevésbé előkelő és becses tárgyát — míg csak a Palmarum trallaruma el nem viszi őket zöld hegyeik közé, vendégszeretőbb tájakra, avagy a Quasimodó vasárnapja meg nem szalutáltatja a kedves és gyönyörű vándorok életének *idillikus mozzanatait* a nemesebben érző Nimród sereggel: midőn gyilkos gondolatok helyett gyönyörködve tekintik meg a madárszerelem megtestesült otthonát a kis *fészket*, mely a sötét bokrok alján, nyiladozó erdei virágszálak szomszédságában a jó, az igazi vadász szívét kell, hogy megérintse s humánusabb cselekedetre hangolja . . . Uraim, vadászok! ne üldözzük a szalonkát a végletekig — ne, kivált tavaszkor, midőn a felébredt szívbéli boldogság szavaival szól nemcsak párjához, de az erdő, a környezet összes lényei boldogságra, örömmre vágyó szívéhez is! . . . Az ország azon vidékein, a hol erdők helyett nádasok, kúszó vízi növényzet sűrűjei kínálnak alkalmas bűvótanyát a sokfajú vízimadárság számára, avagy ott, hol a nagy nyíltvizek, széktavak rónái terülnek el, tükrös vizükkel hivogatólag intve fel az éjjel úgy mint nappal egyaránt érkező, sívítva, zajongva átvonuló, le-leszálló vagy állhatatosan tovasiető szárnyas vándoroknak, melyek az ég kékjén mint tűnő álomképek vonulnak át: a *vízivadászat* képezi az idény sportját. Az ily helyeken a húzó *vadludak*, sok fajú *sneffek*, *kacsák* és *gojzerek* a szép, tavaszias, verőfényes napokon legfelségesebb mulatságban részesítik Nimród hiveit, kivált midőn a tavaszi fuvalommal, a virágok reppenő illatával lassankint szívbéli érzelmeik is felébredvén, tartózkodás nélkül, szinte gondtalanul szállnak be a kirakott maszkokhoz (kitömött csalikhoz), vagy közelítik meg a jól utánczolt „hívásra“ a vadász leshelyét. — Minél inkább fogy a *lúd* és az idegen *kacsaféle*, annál tömegesebben érkeznek a kényesebb *snefffélek* csapatai, melyeknek csak az állandóan tavaszias jó idő, csillogó meleg verőfény adja meg azt a lökést, mely vándorútjaikra téríti őket. Ezt az időt aztán jól kihasználja a vadász, mert a rohamos és tömeges húzásokat rövidesen a végelcsendesülés silentiuma szokta követni — eltekintve az *utóvonulás* jelentéktelen mozzanataitól. Ha a *paprika-* és *szőkesneff* (*Tringa subarquata* et alpina) már erősen kifestett, kiszínesített tollazatát kezdi magára öltetni s a *galambsnEFF* (*Philomachus pugnax*) „*fáczánsneff*“-é indul átvedleni a szegedvidéki (fehértói) puskások terminus technikusa szerint, midőn ugyanis „gallérja“ vagy „krinolinja“ kezd nőni a nyaka körül, — s emellett a kisebb fajta kacsák *párosával* suhintanak: akkor a tavaszi vízivadászat már befejezéséhez közeleg. De nem úgy a *sárszalonkák* vadászata, bár megczáfolhatatlan regula az, hogy minél korábban érkezik tavasszal a *mórsneff*, eltakarodása is annál korábbi; a mi a „grójára“ mindenesetre áll is; de az is áll emellett, hogy olykor (egyes vidékeken) az *utóvonulók* még

meglehetősen mozgalmat támasztanak, sőt nem ritkán csak akkor kerülnek elő tömegesen, midőn már napok óta csakis egyeseket rebbenthettünk s a sárszalonka húzását befejezettnek gondoltuk. — Meleg idővel minél inkább fogy a nyeffentve rebbenő nagyobb sárlakó delikatesz, annál inkább szaporodnak *kis* rokonai, a denevérczikázású apró sneffecskek (*Gallinago galinula*); mikor pedig sárszalonkázás közben már csoportosan kezdenek kelni a *tyütyükek* (*Totanus glaucola*) az átmelegedett pocsogósok vizeiből nagy csipegések közben, — akkor szinte bizonyosra vehetjük a gyönyörű *nagy sárszalonka*, vagyis a remek „duflák“ fővonulásának küszöbönlétét, melyek húzása belenyúlik a májusba (nem ritkán május közepén túl is találunk egyeseket). A hol *nekivaló helyen* nemcsak ritkaság gyanánt, de rendszerelőfordulású szezonvadként szerepel, ott vadászata élvezetesség dolgában az erdei szalonkéával vetekszik. — A *fajd-, szalonka- és vízivadászaton* kívül — az *erős*, vadászható *őzbakot kivéve* (mely vad e hó 1-től kezdve felszabadul a törvény tilalma, de nem a helyesebb vadászati elvek védő szempontja alól), minden nemesebb, illetve hasznos vadra tilos a vadászat. — E hó második felében az *erdei szalonka*, végével a *mórsneff* (*G. scolopacina*) vadászatát is be kell szüntetni, mert a hátramaradottak alkalmasint költési szándokkal telepedtek meg, a mi az erdei szalonkánál bizonyos. — A szezonvadászatok zárultával csak a ragadozó és kárttevő szárnyasok pusztítása céljából vehetjük kezünkbe a kedves serétpuskát, mert másként nincs mire fogyasztani a drága puskaport a műkedvelő vadásznak. A vizek mellett lakók kedvtelésből lövöldözhetnek ugyan *gémekre* szép tollaik végett s a „*kajtárokkal*“ (csoportusoló *kácsérok*kal) is mulathatják még egy darabig magukat, hanem az efféle madarászó-vadászatok mindig nagy óvatosan, a humánus gondolkodás elveihez képest történjenek, mert nincs szégyenletesebb cselekedet egy vadászra nézve, mintha vigyázatlansága, mohó kapzsisága folytán fias vadat semmisít meg s ennek folytán a magával jötehetetlen ivadékok gyötrelmes éhhalálnak teszi ki. Páros vadra tehát — kivéve a ragadozókat és kárttevőket — semmi körülmények közt se szabad löni. A könnyelmű lövöldözés s a fékezhetetlen gyilkolási hajlam sohasem az igazi vadász, de mindig a koczapuskás: a „*Stüssik*“ jellemző tulajdonsága. — Tájékoztató okából itt megjegyzem, hogy páros vadnál (kivált a kacsák és ludaknál) az elől repülő a *nőnemű*, míg a hátsó mindig *hím*.

A vad tartózkodási helye.

E hóban minden szörmés és szárnyas vad elvonult életet él és tartózkodásában házitűzhelye közeléhez kötött: ott tanyázik, a hol fiai, fészke — illetve tojásai vagy párosodási helye létezik. A *szarvas*, *dám- és őz* vad lassanként felveszi az erdőt és a szokott normális életmódját kezdi folytatni. A *szarvast* a későbbi időben a virágzás bódító illata néha bizonyos közeleső területekre el is szokta csábítani: kisebb-nagyobb mérvű kivándorlásra bírja s tömegesen átvált idegen helyekre, sőt

hosszabb útakat is megtesz a csiklandó illat-ár után; de nemsokára visszaváltanak ismét szokott tenyészhelyükre. Hanem van arra is eset, hogy a kiváltott szarvasoknak csak egy csekély töredéke kerül vissza az ilykép elhagyott területekre s a nagyobb rész hűtlen lesz hozzá, minek oka az új tartózkodási- s az általános életviszonyok kedvezőbb voltában rejlik bizonynyal. — Az *erdei szalonka* sűrű vágásokban, szederindás, bozótos helyeken, völgyekben, patakok körüli sűrűségekben tartózkodik. Nedves tavaszokkal a magasabb helyeket — sokszor a kopár erdőket is, — szárazabb évszakban pedig az erdő alacsonyabb részét keresi. — A *sárszalonnák* tartózkodását illetőleg: mind a három faj mindig együtt vagy legalább egymás közelében szokott tanyázni, azonban sajátságaihoz képest fajonként bizonyos helyekhez nagyobb előszeretettel viseltetnek. Így a *nagy sárszalonnát* (*Gallinago maior*) mindig a legsombékosabb helyeken keresse a vadász; nedvesebb és alacsonyabb fekvésű helyeit, *füves* vizeit a rétnek különösen jól kicserkésze, mert az ilyen helyet kiválóan szereti, de szereti a réten átczikázó erecskék, patakocskák és folyókák közelét is; a finomabb tenyészetű réteket azonban nem kedveli. Egy dologról biztos lehet a vadász, arról t. i., hogy a hól egyet talál, csaknem bizonyos, hogy több is lesz közelében; csapatosan azonban sohasem található, hanem vagy magányosan, vagy kettesével, legfőllebb hármásával. Ha oly helyen találunk *nagy sárszalonnát*, mely szokásaival éppen nem egyezőnek látszik, bizonyosak lehetünk abban, hogy vizenyős rétvagy legalább is patak vagy folyócska van közelében. Költözés közben terjedt, nyílt helyeket kedvelnek, hol elszórtan sokan elférnek, noha nem társaságkedvelők, ellenkezőleg egymás iránt teljesen közönyösek, sőt fajrokonai társaságát inkább kerülni, mint keresni látشانak. Az, hogy a költözési időnyben ugyanazon réten több található, semmit sem bizonyít. Minden a helyiségtől függ; a bő táplálék és jó rejt vonzza e madarakat, nem a társaság. — A *kis sárszalonnka* (*Gallinago gallinula*) tartózkodási helyére nézve hasonlít az előbbihez, a mennyiben sáros helyeket ez

sem igen kedvel, hanem mint amaz, inkább a mocsárokat környező vizenyős gyepeseket és zombékos helyeket szereti. — A *közönséges sárszalonka* vagy *mórsneff* (*Gallinago scolopacina*) leginkább a mező legmélyebb, legiszaposabb helyeit keresi föl. Általában rendes lakhelyét sáros, ingoványos helyek és marha által legázolt posványok képezik. Nagy számmal találni a duna- és tiszamenti füzes mezők nyirkos talaján is; a másik szalonkafajokat azonban soha, még kivételesen sem. — A *vadlúdak* — a meddig a meleg el nem riasztja őket — a vetéseket járják, honnét ivás végett este, éjfél felé és hajnalban a vidék síkvizére húznak. — A *kacsa* mindaddig a nagyobb rónavizeket lepi, míg csak a *zöld* fel nem veri a tavakat, a hol megbújhatnak, szem elől elvonulhatnak s párosodhatnak; ettől kezdve aztán a vízszélek zöldjéből „ugrasztathatók”. — A *szélkiáltóknak* — a sárszalonkákön kívül, melyek a szikes vizek körületét nem kedvelik és az összes *sneff*-szerű madaraknak a nagy széktavakon van a húzásuk; azok földnyelvein, gerinczes helyein, szigetein a delelő-pihenő helyük.

Párosodás — szaporítás.

E hó végéig sok ragadozó vad nősténye lerakja terhét, így a *sörtevad* (5—9 malacot), a *róka* (4—6 kölyket), a *nyuszt* (2—4 kölyket), a *nyest* (3—4 kölyket), a *görény* (5—7 kölyket). A *sündisznó* is kölykezik (4—8 kölyket). — A szárnyas vadak nagyobb része párzik — illetőleg fészkel vagy tojik. A *süketfajd* korai dürgés esetén már e hóban és — illetve májusban tojni kezd; 8—12 tojását az erdő talajára rakja (költési időtartam 30 nap). A *nyirfajd* dürgög, részint pedig fészkel; tojik ápril-májusban 8—10 tojást erdőben a talajon (költési időtartam 30 nap). A *túzok* dürgög, 2 tojását, melyet földi vaczokban helyez el, szintén 30 nap alatt kelti ki. A *fácán* párosodik, fészkel és tojik, 12—20 tojását cserjésekben a fűben rakja (költési idő 24 nap). A *császármadár* párzik, illetőleg fészkel és részint tojik; 8—10 tojását erdőben a talajra rakja (költési időtartam 21 nap). A *fogoly* párzik, illetőleg fészkel és tojik; 12—20 tojását vetésekben és bokrokban silány fészkekbe rakja (költési időtartam 21 nap). Az *erdei szalonka* fészkel és tojik, 3—4 (a legritkább esetben 5) tojását mesterkétlen vaczokba a talajra rakja (költési időtartam 21 nap). A *daru* fészkel és tojik (nagyon ritka helyen már nálunk); 2 tojást költ a nagy, megközelíthetetlen mocsárokon (költési időtartam 30 nap). A *vadlúd* (csak az *Anser cinereus*) párzik és illetőleg tojik (mocsarak száraz magaslatain, letört avas nádban); 9—11 tojását 30 nap alatt kelti ki. A *vadkacsák* párosodnak, részint pedig fészkelni kezdenek és tojnak. Az idősebb *tőkés kacsák* (mocsárok körül, odvas fáokban, herésekben, később egyéb helyeken, sőt olykor szarkafészkekben is) már márczius végén tojni kezdenek. A *szürke gém* e hóban javában ül. A *sárszalonka* (*Gallinago scolopacina*) is fész-

keléshez kezd látni, ámbár csak ritka helyen és igen kevés költ nálunk. A *ragadozó madarak* nagyobb része fészkel, részint pedig tojik, a később érkező fajok azonban még a párosodásnál tartanak.

Madárellet.

Jön a tavasz s vele jönnek az enyhe időnek tollas hirnökei: várva-várt kedves madaraink. Ámbár e hóban az idő némelykor még zivatarokkal köszönt reánk, sőt olykor a truczos télapó deres szakála is hullatja a fehér pölyhököt s metsző fuvalom sír a targalyak között, mitől megborzong a vékonykabátkájú czinkemadár testecsskéje, mintha villamos érintés futná által gyenge tagjait; — hanem azért mindez csak tehetetlen, hiú erőlködése már az időnek s nemsokára vígabb nótákat dúdolgatnak a délről szabadult lanyha fuvalom szellemei, meleg leheletükkel pezsgésbe hozva a vért ereinkben, láthatatlan, bársonyos ujjakkal végig simítva arcunkat, melyen az öröm piros rózsái nyiladoznak, mikre ragyogó fényt vetnek a kedveskedő tavaszi napsugár csókjai, melyek bibort, aranyat, fénycsillogást ömlesztének mindarra, a mire a nagy égő szem, Isten szeme: a nap rátekinet. — A fénykévék szertefolyanak, a földig érnek, melengetve a sárvilág hideg kérgét, a korhatag növényi testek törékeny vázait, melyek oly szomorú jelképei a mulandóságnak, de egyszersmind egy isteni poezisban burkolt reménynek is, melyből a megújulás bimbói fesledeznek . . . Most már nem zörög tiltakozón az avar, mintha csontvázakon temetőben járnánk! Nincs már hangjok; fölsláznak indult nedves testük, mintha könyárban fürdenék — az öröm könyárjában, mert hisz a köny harmatában feloszlik minden fájdalom, minden keserűség — és ám az engesztelődés örömunnepe mily gyönyörű: a fák szunnyadó rügye csókra feslik s visszacsókolja az életrehívó nagy szellem szent érintését, mely a napsugárban nyeri küldetését, mely szétlővel a természet végtelen mindenségében. Ibolya, hóvirág megrezzen a hévsugarak csókjaitól, mintha forró vér szökелne gyenge növénytestük minden finom idegében — és megnyitják szűzies kelyhüket vágyakozva, mézet kínálva s méz után vágyva, mely megédesítse hókeblük édes titkait, melyeket néha a csapodár lepke pajzánul megrabol. — Behat a melengető fuvalom a legtitkosabb földi rejtekbe is és nyüzsgés, forrongás támad a nyomában: lepkék röppennek ki oduikból, bogárcák kapnak serkenetre s zümmögés támad az üvegtiszta levegőben, mely sejtelmes kicsiségű lényekkel lesz tele, az állatélet apró képviselőivel, melyeknek ez a meleg fuvalom a lelke, mely életre, tevékenységre ébreszti őket. — A növényi élet szívverése is mintha hallatszanék; mintha megrázkódnának a fák és mintha elhaló sóhajok lebbennének a galy között . . . Oly különösen bölintgatnak a kinyúlt ágkarok, mintha integetnének egymásnak és a koronájuk is egymásfelé hajladoz, mintha megakarnák ölelni egymás derekát, mintha büszke fejük egymás vállára kívánkoznék — úgy bóbítálnak, úgy hajladoznak szerelmesen, édes kinnal, az élennyel telt, napsugaras magasban. — A

züllött kopárságokon nemsokára üde fű üti ki magát; egy-egy halvány levélkét is lobogtat a tavaszi szellő a duzzadni kezdő ágakon, bár a zöld világ, virágillat még messze van, csak *remény* buzog még a szívekben. A korai levélkék azonban immár a testesülő remény jelképes lobogói, mert „jönni fog, a minnek jönni kell“ . . . A fakó földtestnek már is tűnik, egyre tünezik a beteges, koldusszegény arczatja; vedlett fakóságát lassanként dús növényi élet puha bársonya vonja be, melyek közül apró virágfejek, a flóra kedves kis törpéi kandikálnak elő; míg a buja tenyészet szövevényei közt a hatlábú világ serényebbjei sűrögnek, nyüzsögnek, örülnek az életnek. Itt a szorgos hangya siet tova kémlő úton, amott apró színes, meg fekete bogárkák bujkálnak a fűgyökerek alatt virgoncz igyekezettel; majd a nagyobb testű prücsök is feltűnik a fűtenger prairie-je közt, nagyokat ugorván néha-néha jókedvében, mint valami bakszász, ha „megjöttek a kecskéi“ neki. A hol pedig a fű között tenyéryni vigályost alkot a hiányosság, ott csoportokban sütkéreznek az apró bogárhadak, kisebbek-nagyobbak szép egyetértésben. Némelyik a hátán fekszik bogármódra s belekalimpál vékony lábacskaival az aranyos napfénybe nagy kéjesen; mások meg máskép szórakoznak. Itt-ott előbúvik egy-egy pille is, növelve mindegyik a tavaszi szenzációját; majd a bogárvilág szárnyon járó alakjaival szórja tele a kikelet a levegőt, melyek mint csillanó aransziporkák hullámozva, lejtik könnyed légi tánczaikat a fénypárás ragyogásban. — Az égen is mind sűrűbben kezdenek feltűnni azok a bizonyos árnyak, mozgó hieroglifek s beszédes lesz a levegő az egyre érkező szárnyasok örömszózataitól. A csillagos esték és éjszakáknak a megszokott síri némaságát valami különös nyüzsgés élénkíti meg, különös suhogások, suhintások, zizegések ezüsttisza kandeziája hallatszik le egyre a magasból, mit halk, érzelmes, majd érdes szólások követnek; mígnem ismét remek, cifra füttyölések lépnek uralomra, mintha csikósok füttyögetnének valahol a ménes körül. Így folyik ez szakadatlanul éjjel és nappal, bár keveset látunk, inkább csak hallunk ebből a nagy mozgalmából. A hangok elszállnak a fülhöz a kietlen háztömkelegek között is; a gázlángok lidérczfénye csalogatja a szárnyas népet s ereszkednek lejjebb és lejjebb, végül csalódottan, csodálkozó zsvajjal suhannak el a földi fénycsillagok felett. Ám mi csak szólásokat hallunk, legfeljebb árnyakat sejtünk inkább, mint látunk, melyek homályba vesznek, beleoszlanak az éj fekete miszteriumába nyomtalanul, mint a sejtelmes álom tűnő árnyképei. — Nem is sejtí a naív városi halandó, mi megy végbe márcziusi és áprilisi éjszakákon fönt a magas, sötét régiók végtelenségében, nem is képzeli, micsoda forrongás, minő élénk népvándorlás folyik ottan a madarak jeltelen légi országútjain! Űgyszólván madár madarat ér egy-egy darabján a mérhetetlen űrnek, melyek legtöbbszörire szabályos geometriai alakzatokba sorakozva, hasogatják aczélizmú szárnyaikkal a levegő óceánját. Ha a falkák, csapatok szétválnak, az már a fáradtság jele s leszállási, pihenési hajlamról tanuskodik; úgy van az akkor is, ha az éji derengésben a gázlángok vibráló fénye s a kivilágított városok felett előmlő víztükörszerű

fényhullámok csillogása ejti tévedésbe és csábítja magához őket, éppen mint a lápok felett bolyongó lidérczfény a téveteg utast, mely hiába kergeti a folyton távozó-libegő kísértetet s addig űzi-hajtja, míg végre maga is a mocsárba vesz. A szegény szárnyas vándorokat is ilyenforma sors éri néha. Megesik ugyanis nem egyszer, hogy a fényhullámok, libegő tűznyelvek csábító fényköréhez a ködös éji sötétségben nagyon is közel jutva, tömegesen zúzzák össze magukat a magas épületek, kémények s magasra felnyúló fák veszedelmes akadályain, úgy, hogy halomszámra fekszenek az utca kövén a megtévedt szerencsétlen szárnyasok hullái. — Hogy mennyi mindenféle madárnak képezi rendszeres felvonulási idejét tavasz küszöbét képező márczius hava — elég megemlítenem, hogy a kényesebb fajok kivételével költözködő madaraink legnagyobb része e hóban tér vissza. Mikor úgy márczius 18—20-ika táján gólyakepelés csődíti össze a nádfedeles viskók lakóit, — akkorra a vízi és mocsári madárság nagy tavaszi hurezolkodásának jóformán a végére jutott már — s kivált ha állandóan tartós tavaszias légáramlatok déli enyhe fuvalma lép uralomra a kontinens felett s tartós jellegében meteorológiai intensívítások által meg nem zavarthatik: a madárköltözködés a legszebb rendben nyeri lefolyását s a fajok nagy részére nézve ápril első harmadában végleges befejezést nyer. Ellenben, ha a vízváltások s magas határvidékek hótól borítva a létkérdés problémáját a legszigorúbb feladatokban tűzik elébök s tartós jellegű, télies zivatarok által is meglepetve, visszavonulásra, avagy tartós veszteglésre kényszerülnek, — az ily balkörülmények nemcsak hogy megakasztják, sőt visszavetik felvonulásuk rendes menetét, de teljesen szabálytalan, rendellenes hulladozássá alakítják át azt s minden fázis nélkül valóvá teszik egész tavaszi mozgalmukat. Szóval a korai kitavaszkodás s tartós lanyha idő rendes lefolyású, ellenben az időbeli turbulenciák rendellenes, szórványos madárhúzásokat eredményeznek; de tény e mellett az is, hogy az utótelek teljesen megbontván minden rendszerszerű formáját a felvonulás lefolyásának, azt nemcsak hogy szórványossá, de legtöbbször igen rövid időtartamúvá is teszik, roppant madártömegeket hajtva át igen rövid idő alatt a kontinens földségének nyugpontokul most alig szolgáló határai felett. — Habár a madarak felvonulásának időtartama némely fajra nézve kiterjed május havának egy részére is; de azért e hóval a tavaszi madármozgalom a végbefejezés határai között mozog már. Mikor az öntések, vadvizek és tavak felett a *czerkók* (Hydrochelidon) csapatától kezdenek jelentkezni s a fehér kontyú *baksó* indiskrét vakkantásai mind hangzatosabbá teszik a tavaszi alkonyok méla csendjét a lápok világa körül, — akkor már nagyon kevés hiányzik a visszahurezolkodó szárnyas lények közül.

Prakszis.

Az április a legváltozékonyabb, legmegbízhatóbb időjárású, ennél fogva igen kritikus hónap a vadállományra nézve, mely szokott, szeszélyes voltánál fogva néha a legsajnosabb visszahatásoknak lesz okozója. A légtünnettani ingadoz-

sok kiszámíthatatlan változatossággal követik egymást s kifogyhatatlanok a meglepetésekben, melyek aztán igen gyakran teljesen tönkre teszik az idei vadszaporulathoz kötött minden reményeinket. Egyszóval, a vadóvás terén ama *válságot* jelképezi az időbeli rendetlenségeknek ez a gyakran megkergült hónapja, melyben csak a legavatottabb szakértelem képes a vadállományt a komolyabb veszedelmektől megóvni. De ha szokatlanul szelid, illetőleg rendes átmenetek során át fejlődő, egészen tavaszias jellegű is az április, mégis rejt magában egy oly kalamitást a vadóóra, illetve a vadállományra nézve, melynek végzetes hatása néha alig ellensúlyozható s ez a tavaszi *friss növényzöld* által okozni szokott veszedelem, a mely bár a jól ápolt állati szervezetnek előnyére válik ugyan, de annál veszedelmesebb, sőt egyenesen megsemmisítő hatással bír a tél sanyarúságai folytán elcsenevészedett fő-, dám, és őzvadra nézve, mely a hosszú nélkülözések után mohón kap a természetes friss táplálék után, a mely aztán sok esetben vesztükre szolgál. Nem ajánlható tehát eléggé — kivált nagy s így felette értékes vadállomány mellett — ezen baj némileges ellensúlyozása tekintetéből a téli takarmányozás minél hosszabb ideig való fentartása. Éppen az imént említett szokott tavaszi, az időjáráshoz képest azonban nem egyformán veszedelmes tünet ellensúlyozása tekintetéből még (kivált nedvesebb időjárás alkalmával) nagyon óvakodni kell a vadak számára őszivel bevetett földek korai megnyitásától is; a zabföldeket azonban idejében bevetjük, általában nagy gondot fordítunk máris a zárt-vadasok ekonomiájára. A mi a *fácánokat* illeti, azok most a legnagyobb gondosságát igénylik a vadásznak, mert fészkelni — illetve tojni kezdenek; ennélfogva e hó végén (a körülményekhez képest előbb vagy később) már az alkalmasabb fekvésű (kedvezőbb geográfiai pontokon létező, illetve a mostohább éghajlati viszonyoknak kevésbé kitett) fácán-pagonyokban hozzá lehet fogni a *fácántojások* összegyűjtéséhez — eltekintve az oly u. n. vadfácánosoktól, a hol minden mesterséges ténykedést kizáró kezelési üzem van gyakorlatban. — E hóban mindennemű ragadozó és kárttevő vad fokozott erélyvel üldözendő és irtandó. — Folytatjuk a szárnyas ragadozók fészkeinek felkutatását s kivált a fácánosok körül semmiféle gyanús individuumot egyáltalában meg nem tűrünk — kivált a melyek görbe csőrükkel s hegyes karmaikkal elárulják mesterségüket. Különösen gondunk legyen a *héja*, *karvaly*, *szarka* és *tarkavarjúra*, mert ezek bármelyike valóságos veszedelem a röp-képtelen fiatal szárnyasvadra. A fészkelés és költés időszakában ily kártékony hordákkal találkozni rendezett, jól kezelt vadászterületen, valóságos szégyen a vadászszemélyzetre nézve! — Hasonlóan nagy gondot kell fordítani a *házi macskák* és *kóbor ebek* pusztítására, mert kivált a helységek közelében létező vadászterületek nagyon gyakran ki vannak téve kárttevő invázióiknak. A *házi macska*, kivált az olyanok, a melyeket a paraszt „jó férögirtó“-nak nevez — a legkártékonyabbak és legveszedelmesebbek nemcsak az apró hasznos madarakra, de a fiatal vadállományra is — úgy a szórmésekre, mint a szárnyasokra, mert ezek ugyan „férget“ vajmi keveset, de annál több nyúlfiat, fogolyfűrj- és fácán-csimotát stb. pusztítanak el. Azért is minden vadász a legnagyobb érdemnek, sőt dicsőségnak tekintheti, ha ilyen jó „férögirtót“ kipusztít

az árnyékvilágból; ellenben eléggé nem kárhoztatható szégyenletes tett az, ha valamely *puskás* (mert *vadász* az ilyen nem lehet!) a kintkapott házi macskát lövés nélkül bocsájtja tova. A vadőröknek és pagonyvadászoknak serkentésül, meg kellene duplázni a tágliajukat a macskáknál (és menyéteknél) — tekintet nélkül az elejtett állat korára. — A vadászattulajdonosok nagyon szigorúan vegyék a macskák pusztítását; a jó házimacska úgy sem kóborol el, csak az a melyben az ősi vadtermészet kerekedik felül. — Ép úgy figyelembe ajánlhatom a *menyétek* szakadatlan és szüntelen pusztítását is. A hol a menyét nagyon elszaporodik, ott ugyan édes-kevés szaporulatot fog felmutathatni a földön költő szárnyas vadállomány. — Ezeket a felette veszedelmes kis vérszopókat nem annyira fegyverrel, mint inkább fogóvasakkal, legfőbbképen pedig *kiásás* segítségével irthatni. Utóbbi eljárás azonban nagy gyakorlottságot igényel; mindenekelőtt tudni kell a menyétlyukat az egér, ürge és egyéb apró bűvösdi állat lyukától *biztosan megkülönböztetni*, különben sok hiábavaló áskálás történik, a mi nemcsak bosszantó, de felette elkedvetlenítő hatással is van a legbuzgóbb közegre is. — A hol a *vidra* állandó, most van a legfőbb ideje a pusztításának, A fiatal vidrák még most kölyökeszűek, buták, azért némi gyakorlottság mellett könnyű velük elbánni. Persze az öreg halcsiszárok annál furfangosabbak; de a szakértelemmel párosult ügyességnek azért sokszor sikerül túltenni magát csalaftintaságaikon; különben az áprilisi és májusi vidrabőr a legértékesebb (?), tehát legjövődélmezőbb is levén, ünnepi pipázások helyett jól teszi a vadászszemélyzet, ha kissé szorgalmasabban próbálkozik a halírtó gonosztévők fogdosásával. — A *görény-lyukak* felkutatása hasonló szorgalommal történik, mint a menyéteké. — Az *uhuval* való vadászat még mindig fénynapjait éli és a türelmes *virrasztónak* (t. i. a ki nem szokta végighorkolni a mulatságot) sok gyönyört okozhat. Hanem a hol sasok járnak, ott ugyan nem igen tanácsos a szunyókálás, mert könnyen a nagyszemű madár adja meg az árát. — *Uhuról* lévén szó, ügyelni kell az *uhufészkekre* erdőjárás közben s azokat megjegyezve, e hó végén vagy jövő hó elején ki kell szedni az anyányi fiatalokat. — Melesleg e hóban már hozzá lehet látni a *cserkész kunyhók*, *magaslesek* és *ernyők* karbalyezéséhez; valamint az egyéb apróbb teendőknél is elérkezett az ideje. Az *etető-jászolok*, *csapdák*, *kelepczék* s általában mindazon tárgyak, melyek a vadászat fából készült kellékei, kintlevő tárgyai, felszereléseikhez tartoznak: idejekorán elkészítendőek, hogy használat előtt a kellő avult szint, a gyanutlan korhadozó külsőt megnyerjék. — A *vastörök* és mindennemű *vasból készült* fogóeszközök időnkint gondosan megtisztítandók s száraz, szellős helyen tartandók. — A dúvad irtás és egyéb sürgős teendők mellett, e hóban időnként már tehet egy-egy szemlélődési kirándulást is a vadász a fő- és őzvadállomány számontartása s az *őzbakok* fölrakott új díszinek tanulmányozása céljából, minthogy az őzbak jórészt lehántván már a *molyhot* agancsairól, tisztán szemlélhetőleg tűnnek fel annak arányai. — A *gímvad* a korai tavaszi napokon vetvén le agancsait, e fejdíszek összeszedését napról-napra folytatni kell s e célból alaposan fel kell járni a pagonyokat minden irányban, nehogy hívatlan körmőlők által megelőztetvén, idegen kézre jussanak az értékes trófeák.

As uhusról. A kora tavaszi hónapokra (márczius, április) esik a szárnyas ragadozók felvonulásának ideje, mely időszakban legkönnyebben, úgy szólván játszva keríthetjük kézre a legóvatosabb és legritkább fajokat is közülök tollas vadászsegédünk: az **uhu** segélyével, melyet tudvalevőleg csalogató madárul szokás használni a kárttevő szárnyasok pusztításánál. Tényleg, az uhu a legfontosabb faktor a vadászatra nézve a kártékony, főleg a valódi orvmadarak irtásánál, sőt sok esetben valóban pótolhatlan vadászsegédje a hivatásos vadóvónak, mert a fészkeknél való vadászatot kivéve, nincs az a vadászati mód a melylyel annyi és oly sokféle szárnyas ragadozót lehetne ártalmatlanná tenni, mint ennek a nagyszemű madárnak a közvetett segélyével és pedig, mint már említém: nem csak a környékbelieket, hanem a kóbor s egész más vidéken, sőt más égajlak alatt élő, nálunk csak téli, avagy tavaszi átvonuló vendégként rövid ideig mutakozó idegen fajokat is. — És különösen a fáczántenyésztők nem nélkülözhetik az uhut. Általában oly vadászterületeken, a melyeken a fősúly az apróvad tenyésztésére van fektetve s melyek emiatt a ragadozó madarak őszi le- és tavaszi felvonulása alkalmával nagy, néha végzetes invázióknak vannak kitéve (télen pedig a karajkák, némely sasfajok és ölyvek vadászterületét képezik): az uhu használata elmelőzhetlen, sőt kell, hogy az uhuzás egyik főteendőjét képezze a hivatásbeli vadásznak. Egyébiránt az uhuzás nem csak hasznos, hanem igen szórakoztató, sőt mulattató foglalatosság is — hogy a tanuságokról ne is szóljak s arról, hogy a kevésbé ügyes lövőknek igen

jó iskola a reptében való lövés elsajátítására; azután meg minden időben gyakorolható, anélkül, hogy a törvénnyel összeütközésbe jönnének emiatt. — Az összes madarak, de különösen a szárnyas ragadozók és varjú-félék módnélkül gyűlölik és utálják a baglyot s e szertelen érzelmeik által indíttatva, örökös üldözésük, boszantásuk tárgyát képezi a Minervának szentelt madár és semmi alkalmat el nem mulasztanak, ha csak véletlenül eléjük kerül, hogy ellenséges indulatuknak kifejezést ne adjanak s meg ne támadják. A ragadozó-madarak ezen szokására, illetve sajátságos ellenszenvére van alapítva az uhuzás gyakorlata s azért használjuk az uhut csalogató eszközül és főleg csak is ezt a faját a baglyoknak, bár a madárvilág minden fajú baglyot gyűlöl, legyen az kicsi, avagy nagy; — mégis mivel nagyságánál fogva az állandóan ide-oda csatangoló ragadozó-madaraknak jobban feltűnik, s mivel szebb is és impozánsabb formát is mutat: ezt a nagy füles baglyot tartjuk a legmegfelelőbbnek az uhuzás, mint csalivadászat céljára. Egyébiránt szükség esetében lehet mindenféle baglyot használni, kicsit, nagyobbat egyaránt s egyszerre több is kiállítható, kisebbek, nagyobbak, — de az ilyenek leginkább csak szarkák és varjak csalogatására használhatók. Előnyük — a mi különben számba alig jöhet — hogy kevesebbet esznek, könnyebb velük banni és amellet könnyebben is szelidíthetők, mint az uhu; viszont igen latba eső hátrányuk, hogy sokkal kevésbé feltűnők, igénytelen kinézésűek és ennél fogva csábító hatást éppen nem gyakorolnak a nagy szárnyas ragadozókra, a kisebbeknek (karajkáknak, sólymoknak) pedig gyengeségüknél fogva gyakran áldozatul esnek. — Ha nincs más, élő helyet lehet ugyan kitömött uhut is használni, de ezt lehetőleg úgy kell az állványra alkalmazni, hogy fejtartása kissé lefelé álljon s lábai alá nyúlóbőr helyezendő, hogy a ragadozók figyelmét annál inkább felélesszük s szenvedélyességre ingereljük. — Ujabb időben műbagolylyal, az u. n. mechanikus-uhuval kezdik az élő uhut helyettesíteni, melynél a madár a gunyhóban ülő vadász kezében levő zsineg rángatása következtében mozgatja szárnyait. Készítenek egyébiránt oly műbaglyokat is, melyek a zsineg rángatásakor nem csak szárnyaikat, de fejüket is jobbra-balra mozgatják. Csakhogy az efajta műbagolynál igen hátrányos az *üvegszem*, bármily élethűen legyen is színezve az; egyébiránt nem is annyira a műszem színe, mint inkább annak sajátságos *üvegténye* az, mely a szárnyas ragadozókra elriasztó hatást gyakorol s a miről azok azonnal észreveszik a csalást. Ezt elkerülendő, műbagoly használatánál tanácsos üvegszemek helyett egyszerű barnára festett fénytelen és féldomború fa-, vagy csontgombokat alkalmazni, a mik a ragadozóknak nem ellenszenvesek s egyáltalában nem tűnnek föl; esetleg azonban szem nélküli műbagolylyal is lehet elérni sikert, — ellenben az üvegszemű bagoly mindig inkább elriasztó mumus, mint csalogató eszköz. — — Mielőtt szorosán vett tárgyunkra: az *uhuzás szaksszerű tárgyalására* térnénk, helyénvalónak látom a derék tollas vadász-segéd közelebbi megismertetése céljából, egyet mást előrebocsájtani. Az *uhu*, vagy *nagy fülesbagoly* (*Bubo bubo*, L.; *maximus*, Gerini.) hazánk nagykiterjedésű erdőségeiben mindenütt otthonos s úgy nálunk, mint Európa minden részében állandó előfordulású, nem vándor madár, de az állandó

üldözés folytán, melylyel a vadászok részéről mindenütt találkozik, egyes vidékeket, mint a Szerbia és Magyarország közti sziklás Duna-vidék, Galiczia, Bosznia és Hercegovina, végül nálunk a Kárpátok egyes részeit kivéve Európában sehol sem gyakori. A közép és magas fekvésű hegységi (különösen sziklás) erdőket egyiránt lakja, de néha a síksági erdőkben is előjön télidőben, midőn egyesek kőbor életet folytatnak. Egyébiránt nálunk Magyarországbán sokkal gyakoribb, mint ezt talán gondolnók és különösen a barlangokban gazdag vágvölgyi meszes hegységekből kerítenek elő sok uhu-fiókot, melyek aztán „kárpáti uhu“ név alatt jönnek forgalomba. Azt mondják, hogy az ottani tót parasztok igen jól ismerik a költő uhuk fészekhelyeit, melyekhez nem minden veszedelem nélkül kötélén kell leereszkedni. A parasztok évenként kieszedik az ismert fészkekből a fiókbaglyokat és ez évről-évre állandó kereseti forrásukat képezi. — Az uhu a baglyok közt a legnagyobb. Valóban hatalmas s az összes szárnyas ragadozók közt a legveszedelmesebb rabló. A madarokat s általában mindennemű zsákmányát többnyire álmukban lepi meg, mert faji szokásához képest csak akkor vonul ki prédaszerzés végett, midőn a többi vad már pihen s egyáltalában elnyugodott; míg napközben rendszeren elrejtve tartózkodik és csak falánk ivadékainak nevelése idejében szokott néha fényes nappal is zsákmány után járni. Az ő tevékenységének ideje különben az éj; legnagyobb prédaszerzési tevékenységet azonban esti és reggeli szürkületkor fejt ki, általában a homály kísértete ő. Egyébiránt minden uhunak (illetőleg uhupárnak) meg van a maga birtokolt rendes (és többnyire terjedelmes) vadászterülete, melyben más uhut meg nem tűrnek (különösen a szaporítási időben); az ily vadászterületen aztán működésük végzetessé válhat az apróvad állományára nézve, ha idejekorán nem sikerül őket elpusztítani. Egyáltalában roppant kártékony ragadozó az uhu. Az összes kisebb szőrmés és szárnyas vad sokat szenved tőle, de megtámadja a szarvas- és őzborjat is és sok fajt-féle elpusztul karmai között; azonkívül a fészken ülő apróvadnak is valódi átka az uhu. A kotló vadlúdat, (mert sajátágosképen néha mocsáros vidéken is felüti tanyáját az uhu), fáczánt foglyot, kacsát stb. ha rátalál, okvetetlen elpusztítja, sőt a halásztától sem idegenkedik alkalomadtán. Különösen káros az uhu akkor, midőn fiait táplálva: készletre rabol; de másrészt, mint a ragadozók legtöbbje, az uhu is, ha jól teleette magát, nemigen törődik a prédával s ennek szerzése végett megint csak akkor indul ki, ha megéhezett. Egyszerre sokat eszik, de azután hetekig is képes koplalni. Ugylátszik életfentartásához szükséges, hogy szőrt és tollat is nyeljen; ennek daczára a nagyobb madarokat (miután a fejüket leharapta előbb) részben megkoppasztja és azután darabokra tépve falja föl. A kisebb állatoknak összezúzza koponyáját és csontjait, azután felfalja azokat mindenestől. Ha apró madárhoz jut, azt csőrébe veszi, feldobja és visszaestében fejénél fogva megragadva (miután csőrének egyetlen nyomásával összemorzsolta a madár fejét) nehezen nyeldecelve az egész madarat tollastól elnyeli. A nagyobb madarat csőrébe fogja, azután — mint a papagály — utánna nyul az egyik lábával, majd rááll s előbb a kemény szárny- és farktollakat kitépve, hozzálát a tollas hús falatozásához. — Az uhut, noha igen helytelenül egy ornithologus „ignavus“-nak

nevezte el: korántsem gyáva, ellenkezőleg rendkívül bátor, sőt vakmerő egy madár, mely a saséhoz hasonló hatalmas karmos ökleit, nem is képzelt nagy erejét, még a nagy sasokkal szemben is érvényre tudja juttatni! Előnyére szolgál az uhunak nagy mozgékonyasága és mozdulatainak rendkívüli ügyessége és gyorsasága. Ha nagyobb veszedelem fenyegeti, például egy erősebb szárnyas ragadozó részéről, akkor a hátára fekszik, kinyújtja csüdeit s terpesztett marokkal karmait kapásra készítve, ily helyzetben a legerősebb ellenséggel szemben is megközelíthetlen. — Egyébiránt nemcsak védelmi, de torzonkodó helyzetben is visszariasztólag hat a gyengébb támadóra, mert torzonkodásai alkalmával igazán félelmes figura, kivált ha nagyon ingerelve lesz. Ekkor

TÖRPE SASOK.

szárnyait félig kiterjeszti és tollait annyira felborzolja-merevíti, hogy termete a valóságnál sokkal nagyobbnak látszik és valósággal úgy néz ki, mintha felfújtt tollas gömb volna. Ilyenkor fúj, mint egy dühös macska és csőrével kappog, a szeméit hunyorgatja, pislog, egyik lábát a másik után emelgeti, majd előre, majd oldalt hajlik, szóval felmérgetett állapotban felette visszataszító kinézése van az uhunak. Nyugodt állapotban ellenben igen buszma, csendesen ül kissé felberzontve tollát, a füleit hátra fekteti s látszólag teljesen közönyös a körülötte történetek iránt. Hanem ez a szolid magatartás csak álarcz, mert figyelme sohasem lankad; rendkívüli fejlett szervei, még félig

csukott szemekkel is folytonos tevékenységben maradnak és még fényes nappal is csak ritkán kerüli ki figyelmét valami nevezetesebb dolog. A minő csendes, szinte az észrevehetetlenségig mozdulatlan ültében, épp olyan röptében is. Könnyedén és nesztelenül, mintha kísértet siklanék át a sejtelmes félhomályban, repül tova és rendszeren mindig alacsonyan száll, olykor-olykor egy-egy riasztó uhogást hallatva. Ezen csöndes viselkedése miatt, ha csak esetleges véletlenből nem találkozik vele a vadász, hosszú ideig felfedezetlen maradhat, kivált a nagyobb terjedelmű erdőterületeken; azonban párosodása idejében — arra nézve, a ki még nem hallotta: borzalmas, az erdő csendjében szinte megfélemlítő hatású szólása árulójává lesz. Mikor költéshez készül, nappal is szól, ép úgy, mint a *közép fülesbagoly* (*Otus vulgaris*). Ilyenkor ott, hol uhuk tartózkodnak a délutáni órákban hallatják a hímek mélabús kiáltásukat, mely csendes vidékeken messzire elhangzik. Éjjel és este a nőstények is rákezdik rendkívül kellemetlen lármájukat. Szózatuk igen különbözik a hímekétől, a mennyiben nem uhognak, mint azok, hanem vad és irtóztatos rikácsolást hallatnak feleletként, a hímek szelid szerelmi szózataira, melyeket utóbbiak csőracsattogtatással és fujással szoktak kísélni, a mi náluk — úgy látszik — a szépelgéshez tartozik. — A marakodó uhuk azonban egészen másképp zajonganak és sokkal rémesebben, mint a nászra készülők. Sokszor hallani ugyanis az uhuk párosodási idejében, sötét éjszakákon oly tusakodások nesztét és oly sajtyszerű, borzalmas hangokat, mintha valami titkos rémek marakodnának egymással. Ilyenkor ugyanis valamely betolakodó vágytárssal folyik a küzdelem a házi jogok megvéde végett, mely esetben az uhuk dulakodása és dühkiáltásai valóban irtóztatók! Egyébiránt az uhu monogamiában élő madár, a mennyiben a házastársi szövetségre lépett egyedek egymást többé el nem hagyják és még a fajszaporítási időszakon túl is együtt maradnak. — Ha a szépelgés napjai elmúltak, vagy egyáltalában a frigy megkötése után új pároknál: majdnem egészen megszűnik a kellemetlen kiáltozás és költési helyükre vonulnak a párok, avagy pedig a fiatal házások otthont alapítanak maguknak: fészket raknak (?), avagy pedig czélszerű fészkelési helyet keresnek. A költéshez való előkészületek februárban, de rendszeren márcziusban történnek (de kivételesen áprilisban is találni költő uhut). Rendes fészkelési módról az uhunál szó sincs és általában költéshelyének megválasztásában nem igen válogatós, sőt rendetlen. Költ fán (állítólag) önépítette (?) fészkekben; költ elhagyott ragadozó madár fészkekben; költ faodúban; költ falakon, romokon sziklaüregekben és hasadékokban, partoldalokban, sőt mocsárban, nádcsomón fészkelő uhuról is tud a tudomány! Önépítette fészke (?) kívülől ágakból és rőzséből, belülről száraz galyból készül; magas fán azonban csak ritka esetben fészkel; inkább a dugott, jól rejtett helyeket kedveli fészkelő helyül; egyébiránt tulajdonképpen „fészke”-ről az uhunál ritkán lehet szó, költő helye inkább vaczoknak nevezhető, de egészen puszta helyre is lerakja tojásait. Tény azonban, hogy ugyanazon pár ugyanazon fészket hosszú évek során át megtartja, ha nem háborgatják őket otthonukban. — Az uhu tojó rendszeren 4 tojást tojik, ritkábban 3-mat, kivételesen 2-tőt, ritkán 5-töt. Tojásai tömpék, valamivel nagyobbak a tyúktojásoknál, melyekből 21, 23 vagy 24 napi költés után a fiók kikelnek,

melyek kezdetben szürkék, később rozsdasárga pelyhekkal vannak fedve. Sokáig maradnak a fészekben. 14 nap múlva kezdi kiverni az „anya tolla“ a kis uhut, de 8 hét kell, míg megnő rendes tolluk; mindamellet aránylag elég gyorsan fejlődnek a fiókok: 6 hetes korukban már röpképesek és külemre nézve az öregekhez hasonlítanak; tollfülük azonban hiányzik s csak az 5-ik hónapban kezd nőni, noha testük tollazata a test növekedésével összhangzatosan fejlődik. A fia uhuk még nyolcz héten túl is sokáig maradnak szüleik gondozása alatt. — Az uhu okszerű gondozás mellett fogságban is csak úgy szaporodik mint szabadon. Egy pár ily bagoly, mint azt *Gurney* közli, az ő vivariumában 24 év alatt 49 fiat nevelt, a melyek mind szaporulatképesek voltak. Hasonló eredményt mindenki elérhet, a ki tenyészanyagát megfelelő szakértelemmel gondozni tudja. Ekként állván a dolog, indokolatlannak tartom e kártékony bagolyfaj túlságos kimélését, mert hisz alkalmas tenyészanyag birtokában, a mi minden nagyobb nehézség nélkül beszerezhető és azután évek során át biztosítja szükségletünket, ezen kívül másoknak is juttathatunk a fölöslegből: csak ritkán juthatunk oly helyzetben, hogy a nélkülözhetlen tollas segéd-társ szerzése miatt valami nagyon a vadon élő uhuk után kellene vetni magunkat. Egyébiránt — eltekintve a fészkekből való szerzés könnyü módjától, — még fogás által is könnyen juthatunk élő uhu birtokában, a mennyiben héjakosárban épp oly könnyen megfogható, mint akár a héja vagy az ölyv; csakhogy fehér galamb helyett *fehér házi nyulat* kell csaliul a kosárrekeszben tennünk, ámbár mikor fiait neveli az uhu, tehát nagy zsákmánykészletre van szüksége: a fehér galambot is figyelembe veszi; de a *fehér házi nyúl* alkalmazása mégis czélszerűbb és mindig *csakis* fehérret kell használni, mert az ilyen, világos színénél fogva, jobban feltűnik a bagolyszemnek, kivált az éjszakai bizonytalan homályban. — Lehet az uhut más módon is fogni, erről azonban alább fogok tárgyalni. Természetesen oly vidékeken, a hol uhuk nem tartózkodnak: csak méregdrága áron lehet ilyenekhez jutni; megjegyezni kívánom azonban, hogy a legszebb bagoly sem ér többet legfeljebb 25 forintnál, egy kitömött pedig 10—12 forintnál; a ki többet fizet ilyenekért, az oktalan pazarlást követ el — ha csak valami pompás tenyészanyag beszerzéséről nincs szó. — Vannak azonban az uhuk közt kis és nagy példányok, sőt aránylag igen kicsi és viszont impozáns nagyságúak is, mely utóbbiak a legértékesebbek, illetőleg mennél nagyobb és hibátlanabb (szebb tollú) a bagoly, annál értékesebb és mennél kisebb testű az (legyen bár hibátlan tollú is), annál csekélyebb értéket képvisel. A szárnyalt és kigyógyult baglyok kevés pénzt érnek; az ilyenekért csak szükségből kell pénzt adni. Vannak esetek ugyanis, hogy a bagoly kigyógyultnak *látszik* és mégis egyszerre csak egy rejtett, eddig föl nem fedezett lősebet következtében hirtelen eldöglik — s vele együtt az érte adott pénz is kárba vesz. — Egyébiránt vétel alkalmával nem csak a jó, hibátlan külső, de a vadászatra való alkalmasság is tekintetbe veendő, mert buszma, buta bagolylyal nagyon kevés eredményt, de annál több bosszúságot lehet elérni! Az oly bagoly például, mely minden károgó varju avagy a legjelentéktelenebb ragadozó madár közeledtére már leugrik az állványról, tollazatát erősen a testéhez lapítja és így magát a nagy félsz következtében lehetőségig kicsi-

nyítve, odahúzódik az állvány mellé, vagy pedig a földhöz lapulva, meg sem mozdul: nem sokkal ér többet egy pipa dohánynál s az ily bagoly a vadászatra teljesen alkalmatlan, mivel a beszálló ragadozók az ily „csali“(!)-val szemben támadásaikat nagyon hamar megelégedik, sőt ingerült állapotban nem lévén, óvatosabbak is. Az ily bagoly az u. n. *félénk bagoly*. De van a rossz bagolynak egy másféle fajtája is, a mely nem sokkal ér többet amannál s ez a „buszma bagoly“, vagyis egy oly individuuma az „éj királyának“ nevezett tollas fenségnek, a melynek kedélye, úgy látszik, csupa gyászos apatiával van eltelve, a mennyiben állandóan olyan búskomor közönyösséggel szokott állványán üldögelni s oly tétlen egyhangú mozdulatlansággal mered meg helyén, mintha valami kárthausi barát lelke szállt volna beléje! Az ily bagoly az orvmadarak láttára, illetve azok közeledésekor, sőt azok támadásaival szemben is, közömbös marad, azokkal mit sem törődik, — kivéve, ha egyik vagy másik támadó már nagyon közel jön hozzá, mely esetben karmaival vagy szárnyaival csapkod az alkalmatlankodó után és teljesen megelégszik ezzel a hessegetési móddal, vagy pedig csőrével is feléjük vág és az orvmadarak vagy egyéb tolakodók távozásakor pedig csakhamar visszaesik megszokott tétlen mozdulatlanságába. Így a „buszma bagoly“.

— A „jó“ bagolynak első sorban is élénknek, mozgékonynak és bátornak kell lenni, hogy a nagyobb szárnyas ragadozók támadásainak ellentállani képes legyen. Élénkség (illetve mozgékonyosság) hiányában a bagoly csábító vagyis csalogató hatást csak igen csekély mérvben gyakorol az orvmadarakra — egyrészt, mert mozdulatlansága miatt fel sem tűnik; míg az élénk bagoly éppen mozdulatai folytán vonja magára a figyelmet — és másrészt, ily módon lesz szembetűnővé.

— Az élénk és bátor, vagyis a „jó“ kvalifikáció alá tartozó bagoly viselkedése egészen más, mely egyaránt érdekfeszítő, akkor is, mikor még az orvmadár nincs is látkörünkben — és akkor is, midőn annak közeledését „jelzi“, vagy ha már ott vágja az örvényt a csali közelében. — Viselkedésének, mihelyst az állványon ül, olyannak kell lenni, hogy a láthatár körében levő vagy áthúzó orvmadarak figyelmét feltűnő viselkedésével magára irányítsa, azok közeledését idejekorán „jelezzé“. Tényleg, a jó bagoly az egész látóhatárt nem csak ösztönszerűleg, de bizonyos vadászszenvedély szülte animoval folytonosan figyel, buksi fejét szüntelenül jobbra-balra fordítja s néha tartósan a végtelenbe mered karikás szemével. Majd pedig meg-megrázkódik, mintha villámszíkra érintené és szárnyaival csapkodni kezd, repülési készülődésre emlékeztetve s az állványról leugrik, majd oda visszaszáll, miáltal a lég szárnyas bestiáit sokszor roppant távolokból mintegy oda csalja, hogy aztán egyikkel, másikkal a hatalmasok közül, birokra keljen. Ha a ragadozó madár „beszállt“, vagyis a leshely közelébe érkezett, a bagoly harcziás állásba helyezi magát, a mikor néha igazán visszariasztó torz külsőt ölt magára. Ezek az „állások“ azonban jellemző tulajdonságaik s a beszállt orvmadár nagyságához, illetve annak veszedelmes fajához képest különbözők, miért is a „jelzésnek“ az az előnye van, hogy az uhuzó, mielőtt még a közeledő ragadozót látná, már körülbelől tisztában lehet vele (legalább a nagyság egy bizonyos fokáig), hogy miféle vendéghez lesz szerencséje. Kisebb ragadozók behúztakor, mint például vércsék s más kisebb sólyomfélék, héják, karvalyok,

ölyvek stb.-nél, a bátor bagoly rendszeren állványán ülve marad (a fiatal, tehát gyakorlatlan uhu azonban kevésbé állhatatos). Hanem a minő magatartást gyakorol ilyenkor, az igazán érdekes látnivaló! Fejét lehorgasztja, farkából ernyőt formál és ugyancsak megteríti, míg hatalmas szárnyait szétvágja ütésre készen. A tollai mind az égnek állnak, úgy hogy fölfúvott gömbnek látszik az egész madár; — ekközben fúj, sziszeg, kappog és ökleit emelgeti, szóval furcsa mumussá változik által. — Hanem bezzeg, ha az ellenséges invázió nagyobb arányokat ölt, vagy pedig egy nagyobb madár, kivált sas közeledik, akkor ugyancsak siet a maga csonka keresztjét elhagyni: leugrik az állványról és a földön helyezi magát harczkész pozitúrába, sőt ha valami nagyobb sas közeledését vette szemre: a földön mindjárt hanyatt is vágja magát s karmait, melylyel testének nagyobb-részt fedezi: kapóra tartva, várja a támadást. — És a bagolynak ez a torz viselkedése a támadó madarak figyelmét annyira leköti, hogy az óvatosságról megfeledkezve, szinte vakon rohannak a veszedelembe: a vadász puskacsöve elé. — Visszatérve a „jelzés“-re, a „jó“ bagolynak elengedhetlen tulajdonságaihoz kell a jelzésnek is tartozni, mert valamint a vizslának szaglásával, azonképpen az uhunak *sajátságos mozdulatokkal* (jelzésekkel) kell a különféle ragadozók közeledését jeleznie a lesben talán néha szórakozottan ülő uhuzónak. Az oly bagoly, melynél e tulajdonság hiányzik: nem csak attól az élvezettől fosztja meg a szenvedélyes uhuzót, melyet a „jelzés“ kellemesen izgató tulajdonsága magában rejt, — hanem szempontból használhatóságát is igen alacsony nivóra redukálja. — Szóval a *jó* bagoly kedves és elég ritka jószág, mely utóbbi körülmény különben nagyobb-részt a helytelen vagy fölületes bánásmódban, melyben az uhu részéssíteni szokták, találja okát. Mert tagadhatatlan tény az, hogy elég ritka még a hivatásos vadászok közt is az olyan, ki a bagolylyal helyesen, okszerűen banni tud. — Természetesen, ha már jó tulajdonságokról van szó, a bagolynál fontos körülmény a *szelidség is*, mert a vad bagoly nem csak veszedelmes lehet a vadászra nézve, de emellett használhatósági szempontból is épp ez okból, nagyon is kifogás alá eshetik, a mennyiben a vele való bánás veszedelmessége miatt nehézségekkel van összekötve. Annyi intelligenciát mindenestre megkívánhatni egy tisztességes bagolytól, hogy legalább is a gazdáját, illetve a ki vadászni szokott véle ne akarja okvetetlen felfalni! De lehet a bagoly igen szelid is — anélkül, hogy azért a vadászaton buszma, közönyös magaviseletet tanusítana. Sőt én azt állítom, hogy csakis az oly uhu, mely egyéb kívánatos jó tulajdonságok mellett a szelidség erényével is meg van áldva: nevezhető a szó igaz értelmében igazi „jó“ bagolynak, perfekt vadásztársnak! — Némely uhuzónak amaz állítására, hogy az igen szelid uhu kevésbé megfelelő volna a vadászat céljára: csak azt jegyzem meg, hogy láttam oly szelid, jóindulatu uhukat, melyeket gazdájok a *fejére ültetve* szokott a gunyhóhoz kivinni — és ezek a baglyok, nem volt rá eset, hogy megsértették volna gazdájok fejét — vagy homlokát, mert látható óvatossággal mindig széjjel tartották hatalmas karmaikat; uhuzás alkalmával pedig kitűnően viselték magukat. — Hogy ezek után már most én is fejen hordozható baglyot ajánljak valakinek, — oly elfogult nem vagyok, sőt ellenkezőleg ily vakmerő meg gondolatlanságtól óva

intek mindenkit; — hanem azért a *lehetőleg szelid* baglyot regulaként hangoztatom, mert ez az „igazi“! Különbben pedig — mint már megjegyeztem volt, — helyes bánásmód mellett ily bagolyra szert tenni nem nehéz dolog. Életemben sok bagolylyal volt dolgom és volt alkalmam mindenféle temperamentumu uhuval megismerkedni; de bízvást állíthatom, hogy a legkomorabb jelleműeket sem találtam olyanoknak, hogy minden tekintetben „anathemat“ kellett volna rájuk mondani; ellenkezőleg azt tapasztaltam, hogy nem csak a felnevelt, de a vadon felnőtt uhu is, ha az embernek fogás vagy lövés folytán (a szárnyaltak) keze alá kerül, bármely más ragadozó madárnál hamarabb megszelidül, sőt sok közülök egészen kezes lesz. — Ha kivételesen életunt, barátságatlan, sötét kedélyű egyedre akadunk, az bizonyára a vénség rossz tapasztalatai folytán, illetőleg a létért való küzdelemben komorodott el, mint elkomorodik vénségére igen sok más állat — nemcsak a szabadon élők, de a háziak közül is — és az ember sem képez e tekintetben kivételt . . . Az uhu szelidíthetőségének ötletéből, érdekesen ír erről a *Vadászlap*-ban egy szenvedélyes uhubarát, előadván, a következőket: „Deák koromban még, a midőn az uhuval vadászatra menni készültem, — vagy pedig, a midőn frissen lőtt eledelt hoztam kedven-czemnek, ketreczéhez érve, mindig megkérdeztem: „Hogy hívnak?“ — s ő mindannyiszor azt felelte, hogy „uhuuu!“ — s erre 5–6 lecke kellett csak! Az eléje tartott fenyőültető vas-fakeresztjére szökött, vállamra tettem s neki indultunk a jó félórányi távol erdőszélre. Ha a sötét fenyves útjain valakivel találkoztam, uhum felborzolta tollait, egyet-kettőt kappogot, de helyét csak a legritkább esetben hagyta el; nem is volt rá szüksége, mert a parasztok már tisztességes távolban kitértek, az asszonyok, meg lányok nagy kört csapva, még keresztet is vetettek magukra, s csak a legritkábban történt, hogy valaki a „pokoli“ madarat megszólítani merte volna. — A bagoly-gunyhó előtt uhum azonnal leszállott s szép nyugottan bevárta, hogy a fenyő-ültetőt a földre szúrjam, a mire azonnal megint rászállt annak keresztjére. Ugyanezt a madarat később, a midőn jobban megismerkedtünk, nem többé az ültető vason, hanem — a velem találkozóknak még nagyobb bámulatára — a *fejemen hordoztam* (!)“ — Itt megjegyzem, hogy magamnak is nem egy oly szelid baglyom volt, hogy a puskacsövemen hordozhattam. — A mily könnyen megszelidül az uhu, ép oly könnyen beleokul hivatásába is, a mi nem közönséges intelligenciáról tanuskodik — és én, ki sasokat, sólymokat és karajkákat idomítottam régi módi „pedzésre“ (sólymászatra): bízvást állíthatom, hogy tanulékonyág- és általában intelligencia tekintetében, minden más orvmadár az uhunak messze mögötte áll, még a sasok és vándor sólyom (*Falco peregrinus*) is, mely utóbbi pedig igen jó fogalmú s előkelő tulajdonságokkal rendelkező madár. És az uhu abban is felette áll a legintelligensebb madaraknak is (a szirti- és rétisast talán kivéve), hogy kedély-élete, hűsége és vonzódása, sőt *szeretetteljes* ragaszkodása gazdájához, a szó legigazibb értelmében jut nála kifejezésre s oly magas fokra emelkedhetik, hogy hozzá fogható példát semmi más madárnál nem találhatunk. Különbben is ritka madárnál tud valamelyes igazi szeretetteljes vonzódás az ember iránt, kifejlődni! A mi elég csodálatos; hisz a madarat általában a

szeretet lényeinek szokás tartani. Pedig hát nem egészen így áll. Néha azonban csodálatos kivételességeket tapasztalhatunk. Például volt nekem egy fiatal nőtény héjám, mely oly kedves ragaszkodással viseltetett hozzám és annyi szeretetet tanusított irántam, hogy az szinte megható volt. Ellenben a legintelligensebb, legkezeesebb sólymaim közt egyetlen egy sem találkozott olyan, mely valami mélyebb ragaszkodást árult volna el; így voltam a sasokkal is, noha voltak igen szelid példányaim, melyek utánam repkedtek s kísérték a magasban. — — Mint fentebb említém, az uhu hamar beletanul hivatásába, úgy hogy ehhez valami körülményes dressura alig szükséges: rövid idő alatt maga a gyakorlat képezi ki teljesen perfekt vadász-segédgé. Fiatalon, a fészekből szerzett példányok (vagy házi költésből eredők) a legelőnyösebbek, mert az ilyenek felnevelése egészen kezünkben marad; míg a kifejlett példányok nagyobb gondot és fáradságot igényelnek s némelyiket csakis igazán nagy fáradsággal párosult türelem árán lehet csak a czélnak megfelelő állapotba hozni (főleg velük született rossz természetükről és félnkségiükről leszoktatni). Megjegyzem, hogy ha módunkban van, legezészerűbb az uhut pelyhes korában beszerezni; a mint néhány hetesek, már ki lehet őket szedni a fészekből. Hogy a fészekből szerzett, tehát ajnározásra szorult fiók-bagoly tüzetes gondozást igényel, azt mondanom sem kell talán. Első sorban is gondosan kell etetni s figyelmet kell fordítani arra, hogy túlságosan sokat boszantva ne legyen, mivel az által esetleg félénk lehet, vagy megfordítva: elvadul. Különösen a növekedő baglyoknál kell ezt szem előtt tartani, mert kétségtelenül beigazolt tény az, hogy jó bánásmód mellett igen megszelídül, míg ha ingerelve és boszantva lesz, veszélyes állattá is válhatik az uhu, különösen a szabadban fogott vén madarak, melyek különben is az embertől való félelem miatt némelykor borzasztó dühbe jönnek. — Mivel az ételben nem igen válogatós az uhu, ez a körülmény igen megkönnyíti eltartását s a fiatalok felnevelését, illetve táplálását is, mindamelllett azért e tekintetben nem szabad bizonyos elveket szem elől téveszteni. Mindenekelőtt, a gyöngye fiók baglyot eleinte lehetőleg friss hússal kell táplálni, májjal, belekkel s hasonlókkal, de csak rövid ideig és azután közvetve; fő táplálékát azonban mindig madarak: szarkák, varjak s egyéb hasznavehetetlen szárnyasok és (eleinte kivált minél több) egérfélék, ürgék képezzék, mert ha rövid ideig minden hátrány nélkül étethető is a bagoly tiszta hússal, — de nem szabad elfelejteni, hogy a szőr, tollak sőt a csontok is feltétlenül szükségesek az uhu (és minden hússal élő madár) emésztésének elősegítésére. Ezt tudva, szükség esetén czélszerű a tiszta húst némileg fölaprítva, apróra vágott csepüvel behinteni s illetve abban megforgatni vagy aprós tollakkal behinteni, hogy ezáltal a szokásos egészségi ökrendezést a bagolynál mesterséges úton elősegítsük. — Igaz ugyan, hogy a bagoly napokig, sőt hetekig is ellehet táplálék nélkül, de a hosszú koplaltatás éppen nem előnyére — sem egészségi, sem pedig a jó küllem szempontjából. Szépségét és jó külsejét csak úgy óvhatjuk meg tehát, ha rendes, humánus bánásmódban részeltetjük — különösen a mi táplálását és tisztántartását illeti. Adjunk csak neki annyit enni egyszerre, a mennyit jóízűen elemészthet és pedig ha lehetséges, mindig ugyanazon órában kapja táplálékát. Ha esetleg szemelláthatólag

túlsokat zabált, napokig meg kell vonni tőle a táplálékot, valamint akkor is, ha észrevehetőleg finnyásan nyúl eledeléhez, általában ha szokott jó étvágyának csökkenését tapasztaljuk. Egyébiránt nem árt minden héten egyszer-kétszer „nagypéntek“-et engedni neki, akármilyen jó étvágya van is különben. — Noha, bár a bagoly a romlani kezdő húsnak, illetőleg vadnak ki szokta válogatni az oly részeit, melyek romlásnak kevésbé vannak kitéve, u. m. a madár melle, szárny- és nyakhusa; szőrmés vadnál a czombhúst — és a nyüvek által megtámadott vagy nagyon bűdös húst egyáltalában nem eszi meg; — mégis óvakodni kell még kevésbé romlott húst is adni a bagolynak, mert ha esetleg nagy éhségében el is költi azt, nagyon egészségrontó következménye lehet ennek a szegény állatra nézve: undort, gyomorrontást kaphat tőle. — A tisztaság szempontjából arra is gondja legyen az uhutartónak, hogy az uhu által esetleg meghagyott ételmaradékok, tollak stb., a madár lakásából még aznap okvetlenül eltávolíttassanak. — Ha csak lehetséges, az uhu részére szánt madarak mindig durvaszemű seréttel ejtessenek el, hogy a sőréték a madár testén lehetőleg áthatoljanak, mert a bennmaradt sőrészemek hosszabb idő múlva az uhunak okvetlen vérmérgezés következtében történő elpusztulását okozzák. Esetleg a sőrészemeket ki kell szedni a lőtt madarakból. — A mi azt a kérdést illeti: iszik-e a bagoly fogságban, vagy nem? — erre nézve tapasztalataim alapján azt állíthatom, hogy a legtöbb bagoly sohasem iszik vizet, sőt a víz kellemetlen neki — és kivált a fogságban került vén baglyok éppen nem isznak, sőt merem állítani, hogy az oly bagoly, a melyik egyszerre csak vízivóvá válik, holott azelőtt a vízhez nem nyúlt: *beteg* és a legtöbb ilyen el is döglök rövid idő múlva, de nem a víztől, mint némely vadász tévesen állítja, hanem valami belső baj, legtöbbször gyomorrontásból, vagy ólommérgezésből származó sorvasztó láz következtében, a mely az ivásra készítet. Szóval *rendszerint* egészséges bagoly nem iszik vizet. Ez regula, noha kivételek is vannak, melyek azonban csak a szabály megerősítésére szolgálnak. Magam is láttam oly baglyokat melyek szakadásig védelték a vizet, ha hozzájuthattak; a mellett néha olyan fürdést vittek véghez, mintha valami par excellence tavi-szárnyasok lettek volna, — sőt a permetező esőt is szerették. Ez az én közvetlen tapasztalatom. Nem késem azonban megjegyezni, hogy a víz iránt való előszeretetet a baglyoknál (főleg az ivást illetőleg), egészséges állapotnak nem tartom. Valahány elhullott vízivó bagoly hulláját csak felbonczoltam, mindannyinál az ólommérgezés kétségtelen jeleit állapíthattam meg; tehát aligha tévedek, ha kimondom, hogy ezek a vízivó baglyok alighanem beteges állapotukból folyólag váltak vízivókká, mert az egészséges uhunak (általában az orvmadaraknak) élete fentartására inni való vízre nincs szüksége ha friss, véres hússal kellőképen táplálkozhatik. Szabadon élő uhut, vagy más húsevő szárnyast, még senki sem látott inni, minthogy a tápláló anyagok zsákmányaik *frís vére* és húsában: a legökéletesebb arányban kerülnek gyomrukba, miért is sem egyik, sem másik tápanyagnak pótlására nem szorulnak. A víz különben sem tápláló anyag, csak oldószer, közvetítő; különben s az állati test kb. $\frac{3}{4}$ rész vízből áll. Mindezek dacára is, ki fogoly uhujának vizet helyez ketreczébe, helyesen cselekszi, mert ha másra nem, egyik-másik uhunak

HAZAI KESELYŰ-FAJOK.

A középen álló és balról való: a *kéknyakú*; utóbbi mellett lehajló s a két jobbfelől levő a *fehémnyakú*, a többi kisebb a *kis keselyű*.

talán szüksége lehet a vízre *fürdés céljából*. Ha nem fürödnék, nem árt hetenként legalább egyszer (persze csak nyáridőben), nagy melegben azonban többször is jól leönteni, avagy a lanya esőnek kitenni, hogy derekasan átázzék élősdiei miatt. Megjegyzem, hogy a bagolynak nem csak a vízivás, de a fürdés sem tartozik rendes szokásaihoz, illetve szükségleteihez, sőt a mi a fürdést illeti, a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szabadban élő bagoly nem szívesen teszi ki magát a megázás eshetőségének, mert igen puha és laza tollazata nagyon könnyen elázik és nehezen szárad, a mi egyrészt annyiban is kellemetlen neki, a mennyiben ily állapotban majdnem képtelenné válik a repülésre. Szóval a bagoly még megázni sem szeret — eltekintve némely fogságban tartott oly példánytól, mely kivételesen meleg esőben szeret kint a szabadban tartózkodni (az ilyenek majdnem kivétel nélkül *fölnevelt* baglyok). — További tárgyalás alá véve az uhu nevelése körüli szabályokat és különösen a mi a vele való bánásmódot illeti: a legelső, a mire az uhunevelőnek törekedni kell, hogy a fiatal kandidátust *egészen magához szoktassa*, a mit — persze kimeríthetlen türelem mellett — következetesen egyforma higgadt és szeretetteljes bánásmóddal lehet elérni — nem is szólva a sok vele való foglalkozásról, mi a szelidítésnek egyik alapfeltétele s az, hogy *gyakran* lágy, szeretetteljes szavak is intéztessenek a kedveskedéseket csak hamar méltánylással fogadó állathoz, mert ily bánásmód mellett rövid idő alatt annyira hozzászokik gazdájához, mint a legszelidebb háziállat és gazdája megjelenését sajátos, halk nyöszörgésszerű hangokkal fogja fogadni, mi örömeinek félreismerhetlen kifejezése. — Eleinte tartózkodni kell az uhunak kézzel való simogatásától, noha a czirógatás elmellőzhetlen és kell is, hogy gyakran történjék; csakhogy hosszú és lágy tollat kell e célra (éppen mint a sólymáznak a sólyomnál) használni. A czirógatás a bagolyra mindig kellemesen és csillapítólag hat, esetleges szenvedélyességét lecsillapítja a vadságát és félelmét is le lehet vele küzdeni. Csak arra kell ügyelni a bagolylyal való foglalkozás közben, hogy kézmozdulatainkat lassan és óvatosan tegyük, mert minden gyors és meggondolatlan mozdulat úgy megriaszthatja a már félig-meddig kezés madarat is, hogy valóságos düh vesz azon erőt s támadásra készíti: vagdos csőrével, sőt meg is sebesítheti az embert. Azonban az esetleges sérelemért soha, semmiféle körülmények közt sem szabad az uhut testi fenytékkal sújtani, sőt ellenkezőleg felizgatott kedélyét hízkeléssel és tollal való czirógatással meg kell inkább nyugtatni, mert nem kell feledni, hogy a fiatal baglyoknál az efféle kihágások nem annyira a gonosz természet, mint inkább a megijedés következményei. Az ütlegetéstől különösen a vén baglyoknál kell óvakodni, mert a vén bagoly hosszú ideig nem felejt el a bántó érintést s míg újra nem sikerült őt kedveskedő bánásmóddal feledékenységre bírni, mindig kilehetünk téve a részéről való veszedelmes visszatórlásnak. Különben így van ez a sasok- és sólymokkal is. Ha néha türelmem fogytával rálegyintettem egyikre-másikra idomítás közben, az olyant aztán hetekig képtelen voltam ingerült hangulatából kijózanítani s a szelidítést újra kezdeztem! — A fiatal bagolyhoz nem tanácsos idegen embert sem eresztetni mindaddig, míg teljesen kifejlődve és

megszelídülve nincs — és különösen a kutyákat kell távoltartani az uhotól, melyeknek látása rendkívüli izgató hatást gyakorol rá. — Ha a vadász a leírt módon — mely természetesen sok türelmet s némi fáradságot igényel — gondolja növendék baglyát, fáradsága kárpótolva lesz azáltal, hogy egy minden tekintetben megfelelő külsejű szép, jól fejlődött, jó indulatú és könnyen szaporodásra képes vadásztársat fog nyerni madarában s e mellett uhuja oly magas életkort fog elérni, mint a szabadban és ennek folytán meg fogja czáfolni azt a téves nézetet, mintha a fogságban tartott bagoly nehezen volna tartható, a mint, hogy tényleg a rosszul gondozott kócos, piszkos bagoly hamar elpusztul. — Ha öregén fogott vagy szerzett uhuról van szó, akkor azt első sorban is a madár nagyságának megfelelő ketreczbe zárjuk és a ketreczet oly helyre tesszük, a hol napközben az emberek sűrűbben megfordulnak, hogy ezáltal az embert némileg megszokja. Fogságának első napjaiban nem szabad túlságosan etetni, sőt csakis annyi eledelt nyújtunk neki, hogy éppen az éhségtől el ne pusztuljon. Később, midőn már sorsába némileg beletörődött, rendes, etetési szünetekkel kombinált etetésben részesítjük és pedig minden etetés alkalmával kielégítő mennyiségű táplálékban. A fogoly uhuk etetésére vonatkozólag dr. Kaufmann Ernő igen praktikus és megszívlelendő fejtegetéseket fűz e tárgyhoz a következőkben*): „A fogságban tartott uhuk csak kivételesen kapnak *szőrmés* eleséget; a lelőtt szárnyasok is már csak *kihült* állapotban nyújtatnak neki s hozzá még az esetek legnagyobb számában *ólomsőrétékkel* spékelve, melyek a lelövéskor jutnak a táplálékul szolgáló madarak testébe. Ez a három természetellenes körülmény okvetlenül igen fontos szerepet játszik a fogságban tartott uhuk magas pusztulási arányszámában s ha még hozzá vesszük, hogy a szabad mozgás hiánya, valamint legtöbb esetben a romlott, dohos levegő, melyben az uhuk tartatnak, szintén a kedvetlen statisztika növeléséhez járulnak, könnyen felfoghatjuk, hogy az uhu felnevelésének és fentartásának módszerei mindaddig, míg erre nézve bizonyos czélszerű normatívumok el nem fogadtatnak, számos vitára fognak alkalmul szolgálni. — Nagyon valószínűnek látszik, hogy az uhu nélkülözheti az ivóvizet hosszú időn át akkor, ha elegendő mennyiségű *élő* szőrmés és tollas táplálékhoz juthat, minthogy ezen állatok vérével elegendő mennyiségben vesz vizet magához; másrészt azonban azt is feltehetjük, hogy esős idő alkalmával a levelekről, vagy apró vízállásokból tán mégis iszik s így természetesen nem fogunk helytelenül eljárni, ha uhunknak több ízben nyújtunk friss vizet s eső alkalmával azt az esőnek tesszük ki, mert hogy a víz nyújtása ezen két alakban az uhura nézve káros lenne, azt ugyan senki sem képes bebizonyítani. — Sokkal fontosabb azon kérdés, hogy minő táplálékot és hogyan nyújtunk az uhunknak? Én azt hiszem, hogy az uhu emésztő szervezete éppen úgy megkívánja a csontos szőrmés, mint a csontos tollas táplálékot, még pedig lehetőleg melegen, vagyis élő táp-állatok alakjában. De honnan vegyünk mi naponkint élő verebeket, galambot, egeret, patkányt stb.? fogja a vadász kérdezni. Nos

*) *Vadászlap*, 1894. é. f. pag. 9.

hát erre is meg van a felelet, mert véleményem szerint az uhu éppen azért, mivel az hosszú időn át képes minden káros következmény nélkül éhezni, nem szükséges minden nap etetni, sőt igen elégnek tartom, ha az etetés minden 3—4 napban egyszer történik, ilyenkor azonban uhunkat jóllakásig kell etetnünk. Élő vereket nem éppen nehéz dolog befogdosni; éppen úgy nem nehéz galambfiakhoz, fiatal baromfihoz, házi nyúlakhoz jutni, fehér egeret és tengeri nyulat pedig könnyen lehet tenyészteni. Ha egyszer-másszor nem rendelkeznének ilyenmü természetes tápanyagokkal, úgy adjunk a bagolynak friss marhahús-darabokat, melyeket baromfitollban s durvára tört friss marhacsontban hentergettünk jól meg. Lelőtt állatokat, a mennyire csak lehetséges, ne nyújtsunk a bagolynak, mert felette erős gyomornedve lévén, a tápállatban levő ólomsűrűteket felbontja s ezekkel ólom-vegyületeket képez, melyek azután lassú mérgezést idéznek elő s a bagolynak biztos vesztére szolgálnak. Nagyon valószínűnek tartom, hogy a bagolyt ilyen táplálás mellett igen könnyen fel lehet nevelni s életben tartani, mert rendkívül gyors emésztő képessége folytán *tületetéstől* nem kell tartani.“ — A fiatal uhunál (és egyáltalában az uhunál!) a helyes táplálási mód mellett igen fontos az *okszerű bánásmóú is*. Fődolog ugyanis, hogy mindig szelíden, emberségesen bánjunk baglyunkkal és soha ne ingereljük s másnak sem engedjük meg ezt. — Idomítása, illetve bevezetése a vadászathoz csakis akkor történhetik, ha vadságát némileg már leküzdőnk sikerült s az embert is már meglehetősen megszokta, szóval ha félig-meddig már megszeliđült, a mi természetesen csak hosszabb idő multán következik be, mivel a fogságba került öreg baglyok nem egy könnyen törődnek bele a rabéletbe, de végre mégis megadják magukat sorsuknak és pedig annál hamarabb, mennél gyakrabban foglalkozik velük gazdájok s mennél gondosabb bánásmóúban részesülnek. — A fiatal baglyok bevezetése leginkább ősszel, az orvadarak vándorlási idejében történik; ekkorra a fiatal baglyok már kellőleg megerősöđve, képesekké lesznek az állványon való huzamos ülés fáradalmainak elviselésére. — Mielőtt azonban az uhut a lesgunyhóhoz kivinnők, elkerülhetlenül szükséges, hogy otthon a huzamosabb ideig való állványon ülésre szoktassuk, mely állványnak csonka keresztalakúnak, vagyis ilyennek: **T** kell lenni. — Továbbá szükséges még a baglyot vagy fel-és lecsatolható, vékony lánczczal ellátott vas, vagy csattos szíjbéklyóval, avagy pedig felvart, állandó (bélelt) lábszár-övvel ellátni s annak megtúrására szoktatni. Az előbbieket a vadász-szerelvények eladásával foglalkozó kereskedésekben kaphatjuk készen, utóbbit azonban magunknak kell készítenünk, illetőleg ilyenekkel az uhut ellátnunk a következőképpen: a jobb lábszár (csüd) alsó részéhez (a lábfej fölött) egy kisebb, de erős aczélkarikával ellátott, puha, de erős bőrből készült, mintegy 3 cm. széles övet varrunk, hogy annak segítségével az uhut a lesgunyhónál e czélra alkalmazott állványhoz oda köthessük (mert akár mily szelid vagy fiatal is az uhu, a szabadon való kiállítástól óvakodni kell). A bagoly megkötését, mint regulát, mindig szem előtt kell tartani. — A mi a bagolynak a gunyhóhoz való kiszállítási módját illeti, legczél-szerűbb azt fűz vesszőkből kötött, felnyitható tetejű kosárban, vagy pedig durva

vászonoldalakkal s ajtóval ellátott kis ketreczben eszközölni, melyekre hordszíjjak vannak erősítve olyanformán, mint a hátizsákoknál. Ez utóbbi szállító eszköznek alsó része kell, hogy deszkából levő fenékkal legyen ellátva, mindkét szállító eszköznek pedig akkorának kell lenni, illetve akkora térhellyel kell bírnia a bagoly befogadására, hogy az internált állat abban kényelmesen megférhessen ugyan, de szállítás közben ide-oda ne ütődjön s emiatt ok nélkül ne legyen ingerelve s a tollazata, a jó külső megóvása szempontjából, meg ne sérüljön. Ez a legraktikusabb szállítási mód, de vannak vadászok, kik uhujokat a puska-csőre ültetve hordozzák, avagy a karukon, hónuk alatt, kezükkel mindkét láb-szárát átfogva s ekként tartva viszik, avagy pedig válukra vetett vastag botra ültetik. Ebben az esetben, valamint ha puska-csőre ültetve hordjuk baglyunkat: czélszerű, sőt ajánlatos, ha a bagoly lábát röviden a bothoz avagy a puska-csőhöz kötjük, nehogy talán biztosabb ülőhelynek látszó fejünkre repülve megsértsen. Egyáltalában óvakodjunk attól, hogy a bagoly karmaival megsebesítsen bennünket; ugyanis a bagoly karmai mindig tisztátalanok s rendszeren van rajtuk hullaméreg, a mitől a legjelentéktelenebbnek látszó seb, vagy karczolás is vérmérgezéssel járhat, azért tanácsos a bagoly karmai hegyét csipeszszel lecsipkedni és ráspolylyal a lecsipett karmokat tompára formálni; különben pedig, ha bagolylyal bánunk, kezeinkről az erős bőrkezttyüt sohase nélkülözzük. — Ha a vadász az uhuval a lesgunyhóhoz ért, azt a kosárból kiengedi, vagy kiemeli és az állványra helyezi. Később, midőn az uhu a gyakorlat folytán beleokul a dologba, elég, ha a szállító eszköz fedelét vagy ajtaját felnyitva, azt az állvány felé fordítjuk, hogy a bagoly azt önként elhagyva, egyenesen az állványra szálljon. Azonképpen a szelidebb bagoly magától bele megy a ketreczébe is, ha azt eléje teszik s annak ajtaját felnyitják; a hordozó kosárba azonban nem megy bele a bagoly, akár milyen szelid legyen is, de hisz nem is mehet. — Ha szabad kézzel vagyunk kénytelenek a baglyot megfogni, az úgy történik, hogy mind a két kezünkkel egyszerre fogjuk azt meg hátulról (a meglepő, gyors mozdulatot kerülve) és pedig aképpen, hogy a hüvelykujjak a bagoly hátát érzék, a többi ujjakkal pedig a bagoly szárnyait és csüdeinek alsó részeit a testhez szorítjuk. — Ha a bagoly már az állványra került, ennek alsó részéhez a béklyó-lánczczal, illetőleg vastag spárgával úgy kötendő oda, hogy szabadon mozoghasson — s ezzel a kiállítás be van fejezve. Ha időközben a bagoly leszállana az állványról, úgy természetesen nem marad más hátra, mint a gunyhóból kilépve, a zsineg kiméletes rángatásával kényszeríteni, hogy az állványon ismét elfoglalja helyét s ezt minden esetben ismételni kell, bár mily unalmas és bosszantó ténykedés legyen is. Különösen a fiatal baglyoknak és főképp az olyanoknak szokása a bosszantó folytonos leugrás, a melyek használat előtt az állványon való ülésre nem szoktattattak; ily baglyoknál ajánlatos alacsonyabb állványt alkalmazni, hogy könnyebben fölszállhassanak rá. A leugrást úgy lehet megakadályozni, ha a baglyot egy kb. 50 cm. átmérőjű kerékre ültetjük, lábait pedig röviden a tengelyhez, illetve a küllők találkozási pontjához kötjük. A kereket aztán kevés fenyőgalylyal vagy zöld lombbal lazán befedjük s nyúl-bőrdarabokat, nyúlfarkakat helyezünk rá. Az ily állványt azonban csak utólagos remédiumként s csak oly bagolyuál alkalmazzuk,

melynél a rendes ültetési módszer szerint boldogulni nem lehet — és ha ez a módszer se használna, legjobb akkor az oly filkót egyszerűen fejbőlőni és esetleg mechanikát tenni bele, vagy pedig egyszerűen mint kitömött csalit használni. Itt megjegyzem azonban, hogy nem csak a rossz, de a jó bagoly sem marad meg az állványon, ha a gunyhóhoz történő kivonulás közben sokat vergődik. Az ilyen úgy elfárad és elerőtlenedik, hogy nem képes az állványon megülni, hanem alélta lepotyog róla. — Sokat kell aztán küzdeni vele az embernek, hogy az ülőn megmaradjon, mert ismét és ismét leugrik, ha már kissé erőhöz jött. Az ily bagoly félelmében uhogni is szokott. — A leugráló bagolylyal ellentétben vannak oly flegmatikus természetűek is, melyeknél meg éppen az a baj, hogy nagyon is mozdulatlanul ülnek helyükön — és éppen ez a mozdulatlanság az, mely még talán a leugrálásnál is bosszantóbb az uhuzóra nézve, a mennyiben a mozdulatlanul üldögélő, közönyös természetű bagoly — mint már fentebb említém — semmi csábító ingere nincsen az orvmadarakra nézve s figyelemre sem méltatják, mert talán mozgás hiányában észre sem veszik; ellenben az élénk bagoly azonnal szemükbe tűnik s annak mozdulatai ingerlőleg s csábítólag hatnak rájuk. Ha tehát afféle állhatatosan szunyókáló tollas bölc van valakinek birtokában, ajánlatos annak ballábára hosszú zsineget kötni s ennek végét bevezetni a lessgunyhóba — abból a célból, hogy adott alkalmakkor ennek rángatásával a baglyot alvásából felébreszthesse. — A mily bosszantó az ilyen, ép oly kedves és gyönyörködtető az élénk viselkedésű bagoly. Van olyan példaul, a mely 10 perczig sem tud veszteg maradni, minduntalan ugrál, repdes vagy berzenkedik és jókedvében 3—4-szer elkiáltja magát egymásután, hogy uhu!*) Az ily bagoly az igazi jó vadász-madár, melyben gyönyörűsége tellhetik az uhuzónak, kivált ha emellett jól is „jelez“. Különben a baglyot „jelzésre“ tanítani nem lehet, e tulajdonságnak kell, hogy a bagoly intelligenciájából kifolyó legyen. Egyébiránt az intelligensebb bagoly az orvmadarakkal szemben való viselkedést tapasztalatszerűleg igen gyorsan megszokja és éppen különféle *viselkedéseiben* rejlik az a tulajdonság, mit „jelzés“-nek nevezünk, a mely úgyszólván minden beszálló fajnál más és más. Azonban, hogy a bagoly jó jelzővé válljon, szükséges, hogy ehhez jó szemmel is birjon, szeme ne könnyezzen s a napba nézni tudjon, tehát szemei jól használhatóságának teljesen birtokában legyen, a mit úgy lehet elérni, ha a bagoly nem sötét oduban, de aránylag világos helyen lesz tartva, oly helyen, a hova a nap is beszolgál napközben, rövid időre. — Az, hogy a legépebb szemű bagoly is nappal csak csekély távolságra látna, — nem egyéb rossz megfigyelésen alapult mesénél. Ennek ellenkezőjéről a lessgunyhónál nagyon könnyen meg lehet győződni, mert az uhu a feléje közeledő, vagy egyáltalában a messze távolban elszálló madarat épp oly pontosan jelzi, mint ha már közelében lenne. Néha egy-egy kis hím karvaly oly magasan lebeg a felhők közt vagy a kékségben, hogy az emberi

*) Nem minden bagoly uhog nappal, csakis a nagyon élénkek. Éjjel igen, akkor bűg egy keveset a *nöstény* bagoly, főleg a párzási időben s kivált a fiatalok; miért is éjjeli uhuzáshoz csakis nöstény uhok ajánlatosak.

szem látása el nem éri, — és az uhu mégis észreveszi és jelzi! Egyébiránt már nagy, karikás szemeinek alkotása, mely a pupillának kitágítására és összehúzására képesíti, adja meg neki a módot a közel és távollátásra. — Azt a kérdést illetőleg, hogy: mikor lehet az uhut legsikeresebben használni? — erre azt felelhetem, hogy *kora reggelen* és általában mindig derült időben. Mikor az orvmadarak vándorlásban vannak, egyáltalában az oly vidékeken, hol orvmadarak tartózkodnak: az első napsugárnak az uhut álványon kell érní. A délutáni órák nem igen sikerülnek, valamint a nagy melegség sem kedvez az uhuzásnak, mivel a hőség annyira ellankasztja még a legélénkebb uhut is, hogy végre is elhagyja állványát s annak árnyékában keres menedéket s úgy a füvek közé lapul, hogy csak a füle látszik ki. — A mi a szezonot illeti — bár az uhuzást minden időben lehet gyakorolni, ha van mire, — mégis fő ideje az uhuzásnak az orvmadarak vándorlási ideje: az ősz és tavasz. — Vannak uhuzók, kik októberen túl már nem viszik ki a baglyot; azonban ez helytelen eljárás, mert a késő őszi hónapokban van némely sasfajnak kószálási avagy vándorlási ideje s némely sólyomfaj is késő ősszel kerülhet inkább kapóra a gunyhónál. — Hogy kivált meleg időben hajnaltól reggeli 9, legfeljebb 10 óránál, délután pedig 1—5 órán túl gunyhózni felesleges, nem sokat ígérő kísérlet, azt minden uhuzó gyakorlatból tudja; mindamellett minden orvmadár fajnak meg van a maga ideje, a mikor leginkább jelentkezni szokott. Például a *varjúk*, *sarkkák* leginkább reggel és este; a *vércse* (*Cerchneis tinnunculus*) rendetlenül mutatkozik, de reggel leggyakoribb jelenség; a *verebézsólyom* (*Falco aesalon*) ha verébtanyák közelében állítjuk fel az uhut: reggeltől kezdve kb. 10 óráig legsűrűbben mutatkozik és délután 4-től 5 óráig; a *kék vércse* (*Cerchneis rufipes*) kora reggeltől kb. 10 óráig és késő délutántól estig; a *vándor sólyom* (*Falco peregrinus*) leginkább a délelőtti órákban; a *kányák* (*Milvus regalis* és *ater*) inkább csak a déli órákban kerülnek elő; a *karvaly* (vagy *kis karalyka* = *Accipiter nisus*) betartott útjain járván, leginkább reggel 10-ig és délután 4 órától estig vág az uhura, sokszor azonban nem törődik vele és tovább vonul anélkül, hogy az uhut támadná; a *héja* (vagy *nagy karajka* = *Astur palumbarius*) szinte mint az előbbi órákat és utakat tart be és leginkább csak a kora reggeli órákban, mindjárt napfelkelte után jelentkezik. A nap többi óráiban is mutatkozik, de óvatosabb és ritkább ilyenkor. Minden nap ugyanabban az órában jelentkezik ugyanazon a helyen. — A *kabák* (bagolyhéják = *Circus*) úgyszólván csak este keresik fel az uhut és csak kedvező körülmények közt; néha már sötétedik, ha jelentkeznek. Azonban rétekben, a hol sok kaba van, a beérkezések gyakoribbak s a nap minden részében (de mégis leginkább este) történnek. A *hóölyv* (*Archibuteo lagopus*) októbertől kezdve télen át (lévén északi madár-vendég) inkább csak a délelőtti és kora délutáni órákban támadja az uhut, az esteli órákban pedig tovább vonul; a *közönséges parlagi ölyvek* (*Buteo vulgaris*) a nap bármely szakában a leggyakoribb támadói (az orvmadarak közül) az uhunak. A *sasok* (*Aquila* és *Haliaetus*) többnyire a reggeli és délelőtti órákban vágnak az uhura, a mennyiben a napnak első félidejében húznak. A *berki sas* (*Aquila naevia*) úgyszólván csak délelőtt jön és pedig többnyire párosan stb. —

Hogy említett szárnyas-ragadozóknak jelentkezési ideje a helyi viszonyok- és körülményekhez képest nem mindég és nem mindenütt vág össze a fönt jelzett terminusokkal, azt megengedem, sőt valószínű is; de a gyakori tapasztalatok engem mégis a fönt kitüntetett átlag megállapítására vezettek. — Miként *jelzi az uhu a beszálló ragadozókat, általában mint viselkedik ezekkel szemben* — azt a kezdő uhuzóknak hasznos tudnivaló okából, az alábbiakban fogom ismertetni; ezt megelőzőleg azonban szólnom kell néhány fontosabb tudnivalóról, melyek az uhuzás eredményére kiváló befolyást gyakorolnak, kivált a mi a lesgunyhó fekvését s annak irányát a légáramlatokkal szemben illeti. Mert éppenséggel nem mindegy ám az, hogy akárhol és akármikor állítjuk fel az uhuzáshoz szükséges lesgunyhót, sőt a legtöbb esetben az eredmény tisztán az alkalmas hely és idő helyes megválasztásától függ. Mindenekelőtt napkeltekor és napnyugváskor szoros megfigyelés alapján megállapítjuk, hogy melyik irányban vonódnak az orvmadarak és ennek megfelelőleg építünk két gunyhót, az egyiket reggeli, a másikat délutáni, illetve esteli használatra szánva. E gunyhókat egészen egyszerűen készíthetjük minden költséges előállítás kerülve, mivel a gunyhókat célirányosság tekintetéből évenként gyakran kell más-más helyre áthelyezni, miért is a szilárd és költséges építménynek semmi értelme sincsen. Egyébiránt a lesgunyhó építéséről alább bővebben fogok megemlékezni — ezuttal csak a légáramlatot véve tüzetesebb méltatás alá. A légáramlatok és szelek az uházásnál nagy szerepet játszanak, épp azért ott, a hol sok a szárnyas vadpusztító: csak absolute szélcsendes napokat kell választani az uhuzás céljára, mert különben a varjak és szarkák a vadásztól szelet kapnak, s ha ekkor még lövéseket is hallanak és puskaport is szagolnak, úgy elriadnak onnan, hogy ugyanazon gunyhóból aznap alig ejthetünk el egyet is. Mert nem hinné az ember, hogy milyen ravasz és elővigyázatos az imént említett két madár, úgy hogy veszélyt sejtve, sajátágos figyelmeztető hangjukkal rokonfajukat mindig távol tudják tartani a lesgunyhónál fenyegető veszedelemtől és bármily bősége legyen területünkön e madaraknak, mégis alig fogunk egyet is lőni a lesgunyhónál, mivel a hely rosszul lett megválasztva. — Ha történetesen szeles napokon (a mi szabályellenes) vonulunk ki uhuzás végett, akkor legelőször is meg kell állapítanunk a szél irányát és ekkor azt a gunyhót vesszük használatba, a hol a szelet szembe, vagyis a kiállított uhu felől kapjuk. Akác- és egyéb fasorokban a baglyot a széloldal ellen állítjuk. — A hol sok nagyobb ragadozó-madár van, ott a délelőtti $\frac{1}{2}$ 10-től 12 óráig való időközöt el ne mulasszuk; ellenben varjak és szarkákra a kora reggeli és estefelé való időt használjuk fel; a ki pedig az uhuzásnak korlátlan időtartamat szentelhet, alkalmazkodjék a fentebb említett terminusokhoz, avagy ha hirtelen nagy orvmadár-húzás áll be, töltse az uhuzásra szánt nap legnagyobb részét a lesgunyhóban, csak forró napokon engedjen déli időben 2 óráig az uhunak pihenést árnyékos, hűvös helyen. — Célyszerű, ha az uhuzó a nyúlveszékelést utánzó csalsípot magával viszi az uhuzásra, mert ennek segítségével igen gyakran meghatványozhatja a néha talán kevésbé kecsgető eredményt, mert ugyanis nem csak a varju és szarka, de a nagyobb orvmadarak is erősen reagálnak a nyúl sírás hangjára a könnyű préda reményében . . . Oly vidékeken, hol nem csak számra nézve, de fajgazdagság

tekintetében is az orvmadár fauna kellő változatossággal bír, a szenvedélyes uhuzó a lesgunyhóban eltöltött órákra mindenkor a legkellemesebben fog visszaemlékezni, különösen ha tavaszi vagy őszi időszakban volt része a vadászat e nemében, a mikor a különféle orvmadarak nálunk átvándorolnak. És ily „jó” helyeken az érdekes jelenségek úgyszólván már abban a pillanatban kezdenek szemünk elé ötleni, a melyben szárnyas vadászsegédünket kiállítva, a lesgunyhóban az esélyeket figyelni kezdjük. A bagoly, melyet az állványra ültetés után kesztyűs kézzel fejbe legyintünk egy kissé, hogy kiverjük lustasága és álmoságából, a mit ő rendszeren csőr- és szárnycsapásokkal szokott viszonzni: a kapott legyintés miatt kezdetben még dühös lévén, először is jól megrázza buksi fejét, azután tollfüleit hegyesre emeli, mi által bölcs feje két akkorára növekszik, mint valóban a mekkora. Majd a nagy sárga szemeit hunyorgatja, ides-tova nézeget, a szélrózsa minden irányában forgatja fejét s közben mintha bókolna valami láthatatlan jóbarátnak — és ha azután semmit sem lát, mély töprengésbe merül . . . Hanem filozofáló nyugalmából csakhamar kizökkenti a spárga rángatása, hogy majdnem lepottyan trónusáról, erősen verdeső szárnyaival tartva fön az egyensúlyt, a mi aztán némi tipegés után rövidesen helyre is áll. Hanem ekkor — mintha megborzadt volna valami fantomtól — mindig jobban és jobban berzengeti a tollát, míg rendes alakjából kikelve, felfújt gömbhöz lesz hasonlónvá; eközben mérgesen tipeg, emelgeti ökleit és fúj, mint a földühödt macska szokott — s egyet-egyet kappant hatalmas csőrével. . . Valami jön! . . . Kráh! Kráh! — hangzik az érkező fekete sereg és szürke dolmányú kálomista varjak jelszólása . . . A bagoly ezalatt kissé meglapul. — Majd a varjak körülrepdesni kezdik a le-le húzódó és ismét felemelkedő uhut, míg végre az elhelyezett szárazfákra elülnek, megismét repdeséshez fognak, miközben be nem áll a szájuk és egyre hangzó harci riadó-jukkal mindig több és több ellenséget csődítenek a lármázó csőcselékkel keveset törődő bagolyhoz, melyek közül egyesek közvetlen támadásokra is merészkednek: le-le és feléje csapnak az uhunak, a mitől azonban az nem ijed meg: csőrének és szárnyainak egyidejű csattogatása mellett, a támadónak minden akcióját pontosan viszonzza — s eközben le nem veszi a szemtelenkedőről szemét s nem kerüli el figyelmét annak egyetlen mozdulata sem. Különösen akkor védekezik roppantúl, ha a hátát a földnek vetette; ilyenkor rendszeren minden támadásra felugrik a földről ellenségére s azt hatalmas szárnykarjaival ugyancsak megoldozza. Az uhunak ez az elszánt és erélyes védekezése gyakran annyira kihozza az orvmadarat sodrából, hogy a lövések zajával sem törődve, rövid időközökben ismét és ismét visszatér gyűlölt ellenfeléhez. Leghevesebben csapnak a bagolyra a karajkák, kányák, varjak, a szarka és vércse. A varjut és szarkát néha még a lövések sem riasztják el s folyton ott lármáznak a bagoly fölött. — A midőn szünet következik, vagyis midőn a támadók megeléglvén a bagoly bosszantását, tovább vonultak: a bölcs madár ismét a szokott, nyugdt o állásba helyezkedik s folytatja szemlélődéseit, mígnem az emberi szem által alig észrevehető, messze távolban ismét valami orvmadarat vesz észre, mely aztán figyelmét egészen leköti; izgatottan néz a határ egy pontjára . . . a zsinég ismét működni kezd és ime, rövid vártatva új látogató húz be az ingerült csalíhoz . . . Igen

érdekesek azok a viselkedési és támadási módok, melyeket egyes ragadozók az uhuval szemben gyakorolnak — és a melyek fajok, a kor- és néha ivarok szerint is különbözik. Így például a *karajkák* (vagy karvalyok = Astur pulcherrimus et Accipiter nisus) egyedi sajátságuk és koruk szerint igen különböző módon támadják az uhu. Az öreg héja (nagy karajka) villámgyorsan közeledik s épp oly gyorsan el is tűnik; miért is mestere legyen a lövésnek, a ki elejteni akarja. A legtöbbször azonban még a gyakorlott puskás elől is lövés nélkül megy el, mert mire meglepetéséből felocsudva, fegyverhez kapna, akkorára már a héja messze jár. Ez okból, ha a bagoly jelzése folytán oka van az uhuzónak héja közeledésére következtetni, jól teszi, ha a kellő pillanatban hirtelen kilép a gunyhóból s úgy aplikálja a lövéseit. — Az igen vén héják rendszeren elkerülik az uhu, gyaníthatólag a már bőrük alatt hordott ólom emlékek hatása alatt s mivel már jól ismerik a puska szagát . . . A fiatal egyedek ellenben a rossz tapasztalatok aggasztó érzelmek által nem háborgatván, kíváncsiságuk kielégítésére hosszabb időt szentelnek és annyira leköti őket a szenvedély, hogy gyakran még a hibás lövések által sem riasztatnak el s vércse módjára hosszabb ideig lebegnek az uhu felett, könnyű célpontul szolgálva az uhuzó számára. — Ha tehát ily állhatatos szemlélődővel van dolgunk, nem igen kell sietnünk s magából a gunyhóból is könnyen elejthetjük; az öreg héjánál azonban legjobb kiugrani a kunyhóból. Már viselkedéséről is ugyan, de méginkább hasszínéről ismerhetjük meg öreg vagy fiatal héjával van-e dolgunk. Az öreg héjáknak ugyanis hasukkal együtt egész alsó testrészüik fehér, sötét hullámvonalakkal tarkázva; ellenben a fiatal héják második életévükig alól szembetűnően sárgák s lándzsapettyesek. Ezekből az ellentétes jegyekből tehát a kevésbé gyakorlott uhuzó is azonnal felismerheti a lecsapó ragadozó korát. — Az *öreg karvaly* (kis karajkára) is vonatkozik az a mit a héjáról, ennek viselkedését illetőleg, elmondottam, ámbar egyes példányok támadásaikban kissé kitartóbbak amannál. Hanem a mily ignoránsok az öreg karvalyok az uhuval szemben, annál nagyobb érdeklődést tanúsítanak a fiatal egyedek — úgy annyira, hogy tolokadásuk szembetűnőnek is beillik és állhatatosságuk néha mesészerű. De az is előfordul, hogy egészen nyugodtan közelednek az uhuhoz s a „beszálló-fára“ ülnek s mielőtt támadást intéznének, körülropkodik ellenségüket s kíváncsian vizsgálják ókrampuszságát, sőt egyesek néha vércsemódjára lebegnek is az uhu felett. — A mely vidéken gyakori a karajka kisebb és nagyobb faja és az uhunak már gyakran volt része a velük való csetepatékban: épp úgy jelzi némely bagoly a nagy faj közeledését, mint a sasokat és nagy sólymokat; csak hogy a karajkák igen alacsonyan repülnek s így a bagoly nem a határt vagy eget, hanem inkább a földet nézi. — Az *ölyvek* (*Buteo buteo* és *Archibuteo lagopus*) az uhu legkitartóbb támadóihoz tartoznak s szenvedélyességükből gyűlöletük határtalannak látszik; a *darázsölyv* (*Pernis apivorus*) azonban csak megfontolva támad. — A *kányák* viselkedése az uhu előtt majdnem kiszámíthatatlan. A *vöröskánya* (*Milvus icinus* [regalis]) például a míg néha hallatlan szenvedélyvel csap az uhura, addig más, igen gyakori esetben egészen közönyösen húz el a gunyhó mellett. Történik ugyan, hogy egyesek a magasban keringőzésre fogják,

de azután azok is tova szállnak, a támadásra semmi hajlandóságot nem mutatva. Míg megint mások magasan repülve nagy ívekben kerülgetik a helyet és sokáig figyelik az uhut, míg végre mégis csak lecsapnak. Ezen több-kevésbé közönyös viselkedésükből tehát bátran lehetne arra következtetni, hogy az uhu iránt valami különösebb ellenszenvvel alig viseltetnek, ha egyes írók ezt a fajt az uhu „legelkeseredetebb ellenségé”-nek nem mondanák; más tapasztalt vadászok azonban ellenkező nézetet vannak s véleményökben hozzám csatlakoznak. — A *berki kánya* (*Milvus korschun* [ater) is gyakran végtelen dühvel s igen kitartóan támadja az uhut, sőt kivételesen a beszálló fán is helyet foglal; máskor meg rá se hederít a bagolyra, vagy legfeljebb egyszer csap alá. — A *sólymok* minden faja szenvedélylyel vág a bagolyra. Ezek közül a nagy fajok (*Falco peregrinus* és *sacer* [laniarus) legfeljebb egyszer-kétszer támadnak toronymagasságu pozícióból s aztán tovább állnak. Támadásukat oly ügyesen intézik, hogy sokszor tollát tépik az uhunak, anélkül, hogy az védekezni tudna. — Mivel nagy magasságból, mint zuhogó kődarab vetik le magukat: igen nehezen lőhetők s gyakorlatlan uhuzók nem egyszer lőnek ilyenkor uhut sólyom helyett! Ha tehát nagy sólyommal akad dolgunk, legjobb a gunyhóból késlekedés nélkül (mivel a nagy sólymok nem igen ismételtetik támadásaikat) előrohanni, hogy a legalkalmasabb pillanatba vehessük e röpülési művészeket puskaélre. — Egyáltalában virtuóz röptük miatt, a nagyfajta sólymok sokkal nehezebben ejthetők el, mint bármely más szárnyas. Ezeknek még a fiatal példányai (és különösen a vándor sólyom fiataljai) is mesteri lövést igényelnek, ha csak egyik-másik, a mi rendkívüli ritka eset, több alácsapás után a beszálló fán nem foglal helyet. — A *fecskéfogó sólyom* (*Falco subbuteo*) már a könnyen megszerezhető zsákmányai közé tartozik az uhuzónak, a mennyiben majdnem mindig a beszállófára veszi magát, a honnét könnyen ledurrantható. Oktalanság volna azonban akkor rálőnni, midőn szokása szerint példátlan ügyességgel s villámgyorsan emelkedve és alábukva, kanyarogva és forgolódva a baglyot körülröpködi. — A míg a fent említett három sólyom-faj nagy próbára teszi a vadász lövésben való ügyességét, annál mesterkéltlenebb lő-sportot nyújt a *vörös és sárgakarmu vércse* (*Cerchneis tinnunculus* és *cenchris*) elejtése még röptében is. Az előbbi rendszeren első zsákmányává szokott lenni a kezdőnek, míg a gyakorlott uhuzó legfeljebb csak tavasszal (nehogy megtelepedjék a fáczános körül) puffantja le; a másik kis faj azonban mindenkor keresett érdekesség, kivált az ornithologusnak. — A nagyobb u. n. vörös faj (*C. tinnunculus*) a hibás lövés után is nem csak hogy rendszeren visszatér, hanem még a beszállófára is felszáll. De ezt megelőzőleg is könnyű leemelni, mert rendkívül kecses, ügyes és gyors röpülési mutatványait gyakran megszakítja és egy ugyanazon helyen „tempózik” vagyis libeg hosszú ideig, a mikor szinte elhibázhatatlan célpont. — Hasonló viselkedést lehet tapasztalni a *verebész sólyomnál* vagyis *ölvénél* (*Falco regulus* [v. *aesalon*) is, de kevésbé tolakodó viselkedésü. — A *kabák-ról* vagyis *bagolyhéjakról* (*Circus*) azt állítja némely uhuzó, hogy a bagolylyal mit sem törődnek, legfeljebb a fiatalok közelednek egy kevésbé lőtávolon kívül és hogy fára nem szállnak. — Ez utóbbi állításra vonatkozólag mindjárt melegében megjegyzem,

hogy nem egy *Circus cyaneus* és *C. cineraceus* lőttem le a beszálló fáról; a mi pedig az állítólagos közönyösséget illeti: én azzal éppen ellenkező tapasztalatot tettem s ott, hol gyakori előfordulásuk volt, épp oly közönséges prédáim voltak, mint másutt például a parlagi ölyvek (*Buteo buteo*) s ez mind a 4 hazai fajra áll. A közönséges sárgafejű faj (*Circus aeruginosus* [rufus]) épp oly velementiával és kitartó dühvel támad, mint a *hóóly* (*Archibuteo lagopus*) és *vércse*; de ez a faj rendkívüli bajosan lóhető az uhu előtt, azonban a fiatalabb példányok gyakran még hibás lövés által sem riaszthatók el, csak egyet fordulnak és megint ismét visszatérnek, miért is a rossz lövést könnyen korrigálhatjuk egy sikeresebbel. Azért bajos ezt a fajt az uhu előtt lőni, mert rendszeren egészen alacsonyan csapkod az uhu felé, úgy hogy lövésünk ily esetben az uhut is veszélyeztetné. Ajánlatos tehát e sárgafejű lator tartós támadása alkalmával a földözet mellől vagy a gunyhóból alkalmas pillanatban előlépni, hogy megjelenésünkkel a ragadozót megriasztván: midőn az menekülésre fogja, kedvezőbb esélyt nyerjünk a lövésre. — Tapasztalásom szerint a *fehér kaba* (*Circus cyaneus*) fiataljai is hevesen támadnak; a *csíkosfarktövéű kabák* (*Circus pallidus*) fiatal példányai épp oly eszeveszetten támadnak, mint fönt említett sárgafejű fajrokonuk. — Általában a kisebb ragadozók hosszabb ideig támadják a baglyot s elfáradva a kitett száraz fákra, vagy némelyek a földre ülnek, különösen az ölyvek. Mikor aztán végleg elriad minden alkalmatlankodó szárnyas lény, megkönnyül a szegény vadásztárs epéje is... és hozzá fog esetleg kissé megtépázott tolettje rendbeszédéséhez nagy komolyan. Emelgeti a legyezőjét, kissé tipeg, aztán úgy megrázkódik, hogy szinte elveszti a „haltját.“ Hanem úgylátszik, ez neki nagyon jólesik, mintha ezáltal a multak rossz emlékeitől akarna szabadulni — s ismét szoborként magasodik fel alakja s ismét erősen belenézi magát a végtelenségbe... de nem mutatkozik semmi élő lény. Untató szilencium következik... Azonban egyszerre csak mintha valami ideges borzongás futná át a rab „éjkirályt“ — — valósággal megberzen a tolla neki s izgatottan néz a távolba, majd nehézkesen leugrik állványáról s hátára veti magát, karmait maga elé tartva... és a másik pillanatban hatalmas zúgással zuhan alá valami tömeg — a lég királya: a hatalmas sasmadár... és ilyenkor a dolognak fele sem tréfa, mert igen veszélyes kimenetele lehet a szegény bagolyra nézve, noha bár igaz, hogy ilyenkor a bagoly karmai kitünő védelmi fegyverül szolgálnak; de fordultak elő esetek, hogy néha, ha a vadász figyelmetlen, vagy nem elég gyors volt, az uhu és a sas úgy egymásba kapaszkodtak, hogy a sas nem bírt többé szabadulni, de az uhu is oly súlyos sérüléseket szenvedett, hogy rögtön ott a helyszínen, vagy rövid idő múlva belehalt a kapott sebekbe. Nem ajánlhatom tehát eléggé az uhuzók figyelmébe, hogy oly helyen, a hol sasok fordulnak elő: soha sem szünő éberséggel tartsák szemmel a bagoly viselkedését s a mint sas közeledésére van okuk következtetni, vagy látják is azt*), azonnal tettere készen várják a jövő pillanat fejleményét, hogy

*) A lesgunyhónak tudvalevőleg úgy kell berendezve lenni, hogy abból minden oldalra nyíljék kilátás.

ugyanis abban a pillanatban, midőn a sas lőtávolba ér, rögtön kiugorhassanak a lesgunyhóból; hanem kirohanni, látni s az első támadás alkalmával lőni (és lehetőleg találni!) egy legyen, mert a nagy sasok roppant vehemenciával, de csak egyszer-kétszer csapnak le. — A *kőszáli sas* (*Aquila crysaetus*) az uhunak a legelkeseredettebb ellensége; hasonló hevességgel támad a *rétisas* (*Haliaetus albicilla*) is (különösen a fiatal példányok) és néha oly rohamosan és dühösen, hogy le is tépi az uhu fejét. Ez a faj legtöbbször csak egyszer-kétszer csap az uhura, azután valamely távolabb eső fára száll s nem igen szokott másodszor is visszatérni. — A *berki sas* (*Aquila naevia*) szintén nagy ellensége az uhunak s kitartóan csapkod le rá és nem ritkán a legközvetlenebb közelében ereszkedik le. — A többi sasfajok is mind a legnagyobb gyűlölettel viselkednek az uhu iránt és viselkedésük hasonló a fentiekéhez. — Ezek után szólnom kell még a *lesgunyhóról*. Ez a helyi viszonyokhoz és körülményekhez képest annyi mindenféle lehet, hogy azt illetőleg egy általános czélszerűségű sablont megállapítani szinte lehetetlen; épp azért ezt illetőleg, a szőrszálhasogatásig menő és így a fogalmakat a könnyebb eligazodhatás rovására összezavaró „szaktanításokat“ alábbi tárgyalásaim során már csak azért is mellőzendőnek tartom, mert a gyakorlott puskaforgatóknak helyes érzéke úgyszólván megsűgja, mily eljárást kell követnie, hogy az a célirányosságnak leginkább megfeleljen. Mindössze tehát egyszerűen a legszükségesebb elvbeli megállapodások: a téveszthetetlen regularis szabályok felidézésére fogok szorítkozni írásomban. — Hogy az egyszerű, költségnélkül való berendezkedést s emellett mégis szorosán a célirányosságot véve tekintetbe — egyrésztől, továbbá mely szempontok tartandók szem előtt a gunyhó helyére nézve a lokális, madármozgalmi és meteorologiai okok figyelembe vételével másrésztől, azt már fentebb elmondottam; ezekről tehát ezúttal ismétlésbe nem bocsátkozom; de ezek kiegészítéséül álljanak még itt a következők:

1. Nem nagy terjedelmű, de változatos terepviszonyokat magában foglaló vadászterületen addig, míg a fák lombosak, állandóságra számított uhuzóhelyeket a czélszerűség okából nem kell használni, hanem a csöndes ülések helyett a vándorló uhuzásnak kell előnyt adni: ma itt, holnap ott a húzási irányok és a széljárás szoros tekintetbevételével. S ehhez képest gunyhót természetesen nem készítünk, hanem a körülményekhez képest fedezetül levágott ákác vagy egyéb faágakat letűzdelve, hevenyészett galyernyőket, bokorcsoportozatokat, mocsárnál nádából, aratáskor keresztformára rakott szalmából, sarjú illetve szénavágás idején (kaszálókon, rétekben) asztagformájú leshelyeket, kukoricakúpokat (abba elrejtőzve), mély, fölül lombos árkokat, gödröket, épületromokat stb. használunk. Némelykor az is elegendő, ha magasra nőtt kukoriczásban foglalunk állást, a baglyot pedig a mellette elterülő tisztás, kopár avagy nem magas bokrokkal benőtt helyen helyezük el a földbeszúrt (hordozható) állványra. Ha a bagoly közelében néhány száraz fa is van, annál jobb, de nem feltétlenül szükséges, mert a ritkább és nagyobb orvmadarak egyáltalán nem szoktak az uhunál fára szállni, hanem rendszeren repülés közben csapnak le a bagolyra, azt megkörnyékezik s a levegőből törnek le rá. Ezek tehát csak repülés közben lőhe-

tők. — Az említett, különösen a kukoriczásokban választott rejtekhelyeknek első sorban is az az előnye van, hogy abból, az érkező madarak röpiránya szerint, állásunkat igen könnyen és gyorsan változtathatjuk, sőt szükség esetén, például a kukoriczából ki is léphetünk, ha a lövés biztonsága ezt kívánja. Azonfelül az egész „berendezés“, miután hely és alakra nézve mindig változatos, a mi nagy előny: a szárnyas kártevőkre nézve mindig újdonságszámba megy, tapasztalatai határán túlesik s ezért korábbi rossz tapasztalataival (az állandó gunyhóknál) össze nem egyeztethetvén, közeledése kevésbé tartózkodó lesz. Mert elvégre is a bagoly mindig a régi marad ugyan, de a legravasabb ködmenes varjú vagy szarka sem tételezi fel, hogy az mindig egy és ugyanazon madár, melynek közelében pár nappal előbb és egészen más helyen puskaport szagolni alkalm volt... Általában mindig eredményesebbek a vándorló-uhuzások, vagy legalább is a gyakori helyváltóztatások, mint az egy-ugyanazon állandó lesgunyhók, melyek leginkább csak az orvmadarak tavaszi és őszi vonulásai alkalmával érvényesülnek; különben pedig lokális vadnál nem sokra megyünk velük, mert a szárnyasok igen gyorsan felismerik a veszélyt, mely egy ilyen állandó vészhelyről őket fenyegeti... A már megriasztottak messziről lekárognak, mintha átkokat szórának felé, vagy legfeljebb nagy lármával elrepülnek a bagoly felett; legtöbbször azonban elkerülik a gyanus helyet, társaiknak intő szózatokat hangoztatva. — Kisebb, könnyen összejárható vadászterületen tehát állandó lesgunyhókat csakis az orvmadarak vonulási idejében használjon a hivatásos vadász (persze fölváltva), különben pedig csak oly helyeken, hol más-kép megfelelő helyet uhuzás céljára nem talál. — A vándorló-uhuzásnak a biztos siker, változatoság és szapora lefolyáson kívül még az a sokak által bizonyára méltányolt előnye is van, hogy nem sablonszerűleg unalmas, sőt felette mulatságos és az ornithologusra nézve tanulságos is; míg a környék minden madara által jól ismert és állandóan használt uhuzó-helynek meg van egyebek közt az az untató és bosszantó tulajdonsága, hogy gyakran órákig kell várakozni, míg egy, a környéket nem ismerő idegen madár a bagoly felé közeledik. — Megjegyzem még, ha természetes födözőhely hiányában galyakból rögtönözött ernyőt vagy fedőt kell felállítanunk, (talán valamely vonulási vonal alatt): e rejtekhelyet már néhány nappal az uhuzás megkezdte előtt el kell készíteni, hogy a madarak, avagy talán az elpusztításra kiszemelt kócska sas, vagy egyéb ragadozó ezt az új dolgot, mint teljesen veszélytelen, megismerjék. Természetesen a bagoly felállítására mindig oly pontot (ha lehetséges: kopár helyet) kell kiválasztani (lehetőleg kiemelkedő helyet), honnan kiállítva messzire ellátzik. — Egyébiránt ily röktönözött leshelyeket — mint már említém — több helyen is lehet felállítani, oly esetben használva talán azokat, a mikor a vándorló-uhuzásra, az ugyanazon napon való gyakori helycserélgetésre kellő idővel nem rendelkezik a hivatásos vadász s mindössze legfeljebb pár órát szentelhet a lesnek, talán csakis az áthúzó vándorló orvmadarak miatt. Természetesen, ha ily nemesebb prédára várunk, a szarkákat és varjakat lövés nélkül hagyjuk, nehogy puszkázásainkkal az egész tájat fellármázzuk. — Még meg kell jegyezniem a hevenyészett leshelyekre vonatkozólag, hogy annak minden röktönözött jellegénél fogva is jó födözetet nyújtónak kell

lenni és egészben véve földfeletti csak az esetben lehet, ha búvóhelyül magas növényzet rendelkezésünkre nem áll; különben pedig részben földalattinak kell a leshelynek lenni, egy ásott vagy természetes gödörben, mely lombos ágakkal, fenyőgalyal vagy más növénynyel fedezendő, vagy esetleg a fölénk hajló ágakat sűrítjük meg e czélból, mert *fölülről* kell a legjobb fedezetünknek lenni. Ahol jól díszlik a szederinda s egyéb kúszó növény, ott némi ügyességgel olyas lugas-féle búvóhely alakítható, a mi igen jól fedő rejthelyet ad.

2. Nagy kiterjedésű és változatos tereppel bíró vadászterületeken, hol a vadászat kezelésében rendezett viszonyok uralkodnak s ennél fogva varjú- és szarkainvaziók a meghaladott állapotokhoz tartoznak, szóval oly helyeken, hol a lokális szárnyas kártévők ki vannak irtva, vagy legalább is nagyon redukált számban fordulnak elő: csakis tavasszal (február, március, április) és ősszel (szeptember, október és sasok végett novemberben) átvonuló orvmadarak lesvadászata végett: kizárólag az állandó, jól készült uhugunyhóknak legyen fő kultusza. Természetesen, minél több gunyhó! — ez legyen a jelszó, hogy a húzások iránya és a szélirány mellőzhetetlen tekintetbevételével és egyéb okszerűségek szempontjából is, az uhuzó helyet változtathassuk. Ily állandó gunyhóknál a fő nehézség abban áll, hogy az orvmadarak átvonulásának irányát és helyét pontosan meg kell állapítani. Erre nézve azonban a korábbi tapasztalatok útbaigazítást nyújthatnak. — Természetesen, az állandó uhuzó-helyeket illetőleg, csakis földalatti gunyhókról, még pedig szilárdan készült, jól elrejtett és legkevésbé sem feltűnő lesgunyhókról lehet csak szó, melyek építésénél a czélszerű berendezésen kívül, a kellemesebb benntartózkodás czélzatából, bizonyos kényelmi szempontokat is szem előtt kell tartani.

3. Hogy hová építsük a lesgunyhót? — az a helyi viszonyoktól függ s attól is e mellett, mily terjedelmű a vadásztér, a melyet megvédenünk kell s terjedelméhez képest több, avagy csak néhány lesgunyhóra van-e szükség. Mindenesetre azonban a legalkalmasabb helyeket kell a lesgunyhó építés czéljára kiszemelnünk. Például ha fázós van a területen s főleg ez védendő a ragadozók inváziói ellen: legczélszerűbb akkor a lesgunyhót ennek közelében elhelyezni, még pedig ha nagy terjedelmet ölel fel a fázós: kerületén lehetőleg többet is, hogy az uhuzó helyeket szélirány, húzás s egyéb czélszerűség szempontjából is változtatni lehessen. Hogy pedig az állandó uhuzó helynek mindig nyílt területen (általában oly helyen, a hol könnyen s messziről szembetűnik) kell berendezve lenni, azt magától értetődő regulának tartsa a vadász. Nem szabad tehát gunyhót felállítani erdőben vagy vágásokban, mert ott kevésbé veszik észre az arra vonuló orvmadarak, mint nyílt helyen; ligetek közele azonban többnyire czélszerű hely az állandó gunyhó számára. Ha csak lehetséges azonban a gunyhót dombos oldalon vagy dombtetőn állítsuk fel, mert így a látkör sokszorosan megnagyobbodik, ellenben faszorokkal körülszegélyezett területen, ha csak elkerülhető, uhuzó helyeket ne létesítsünk, mert a madarak nem a beszálló fára, hanem a lőtávolságon kívüli fákra fognak letelepedni; arra is gondot kell fordítani a hely megválasztásában, hogy a gunyhó a széljárásnak kilegyen téve, hogy a tavaszi és őszi szelek érék azt. — Jó, ha — a többek közt — oly

helyre építünk, mely közel fekszik valamely tóhoz vagy nagyobb kiterjedésű mocsárhoz, mert ilyenek körül a szárnyas ragadozók előszeretettel tartózkodnak. A fás területekre vonatkozólag azonban újólág is hangoztatom, hogy az ilyeneket lehetőleg kerülni kell, mert minél távolabb fekszik a lesgunyhó valamely erdőhöz, vagy egyéb fás helyhez, annál nagyobb eredménynek nézhetünk elébe. Ellenkező esetben megtörténhetik az, hogy az orvmadarak, avagy a varjak és szarkák azokra a távoli fákra szállanak és ott elüldögélnek óraszámra is anélkül, hogy a bagolyhoz beszállnának s a legnagyobb bosszúságunkra akkor szállnak el onnan, a midőn már távozóban vagyunk a gunyhótól. Ajánlatos tehát, ha a legközelebbi erdő vagy fás hely legalább is 150—200 lépésnyire fekszik a lesgunyhótól.

4. A lesgunyhó felállítása, illetve elkészítése könyvemben már korábban leírt les- és dőggunyhóéval úgyszólván azonos, miből kifolyólag egyes, alkalmasabb helyeken építettek leghelyesebb mind a két célra használni. A baglyot különben is telente inkább csak kivételesen használjuk; miért is az alkalmas lesgunyhóknál dőghelyeket létesíthetünk, oda hordatván az elhullott állatok hulláit, hogy a kártékony szörméseket oda szoktatva, azokat a tél folytán időnként pusztíthatassunk. — A mi az uhuzó-gunyhót magát illeti, az czélszerűség szempontjából csakis földalatti lehet. Semmitféle földfeletti építményt nem ajánlhatok és egyáltalában oly építményt, mely szemet szúr és gyanut ébreszthet a rendkívül szemes és gyanakvó ragadozóknak. Tapasztalataim szerint csakis a kívülről földből épült gunyhók czélszerűek, melyek váza kell, hogy — állandóságra számítva — lehetőleg tölgyfából legyen és a mi a tetőzetet illeti, minél kevésbbé emelkedik ki a föld színe fölé, annál jobb. Persze, az ügyes maszkirozás tekintetéből a földhányásra s ennek befödésére a gyepekoczkákra nagy gondot kell fordítani, úgy, hogy a gunyhó kiemelkedő része valami természetes domborodásnak látszék. Hogy az ajtót hátul kell alkalmazni, az elemi tudnivaló, valamint az is, hogy az ajtónak csakis *kifelé* szabad nyílnia. A be- illetve kijárást általában úgy kell készíteni, hogy minden akadály nélkül gyorsan el lehessen hagyni a gunyhót, ha a szükség úgy kívánja.*) — Hogy mekkora lehet a gunyhó belső térhelye, erre nem lehet határozott szabályt felállítani; mindenki akkora gunyhót épít, a mekkora neki tetszik: egy személyre valót, vagy nagyobbat; de mindenesetre akkorát kell építeni, ha egy személyre valóról van is szó: a melyben kényelmesen lehet ülni, állani és mozogni; miért is a földnek azon a helyen, a hová a gunyhót építeni akarjuk, nem szabad nehezen megmunkálhatónak lenni. Ne legyen az sem igen köves, sem vizenyős, mert mindkét esetben alig leszünk képesek a gunyhót felépíteni. A vizenyős helyeket már egészségi szempontból is egyáltalában kerülni kell, mert ily helyeken épült gunyhókban igen kellemetlen bajokat szerezhet a hosszas ülések alatt az uhuzó... Igen fontos dolog, hogy a lőrések alkalmas

*) A gunyhó tetejét minden körülmények közt kéra'akban (ernyőszerűleg) készítsük úgy, hogy a fedéldeszák a földet érintsék. Így a földhányással aztán könnyen lehet a gunyhó tetejének a természetes domborzatszerű kiemelkedés formáját megadni.

helyen és jól legyenek készítve. A közelgő vagy már beszállt ragadozónak sohasem szabad észrevenni semmi mozzanatot, mely a gunyhóban történik; ez okból a tolokával zárható lőrésnek nem szabad szemközt lenniök egymással, hanem olyképp kell azokat elhelyezni, hogy a gunyhón ne lehessen keresztül látni még akkor sem, ha minden lőrés nyitva van is. Czélszerű, ha a lőrés alacsonyan állanak; de szabály, hogy oly szélesek legyenek, miszerint a fegyver vezetésében ne akadályozzanak és magasság tekintetében is kényelmes kilövést engedjenek; tehát mellmagasságnál sem alacsonyabbnak, sem magasabbnak lenniök nem szabad. — A lőrés egymástóli távolsága mintegy 20 cm. legyen, ezenkívül egy nagyobb nyílást hagyunk a homlokzaton (a fedélzet által kissé fedve) arra a czélra, hogy a baglyot azon át figyelemmel kísérhessük.*) — Természetesen, nem csak a homlokzat, de az egész gunyhó körületén alkalmazzunk lőréseket, melyek belől kissé tágabbak lehetnek; sőt az ajtón is kell elfedhető nyílást vágni s kívül kulcszárt, belől pedig tolokát alkalmazunk rá. Egészségi szempontból igen czélszerű a gunyhót felülről és pedig úgy az oldalokon, mint a padlón széles deszkákkal vagy dorongfával sűrűen kibélelni, a padlót talpfákra rakva. Padlóhiányában legalább friss száraz szalmával kell a gunyhót felhinteni, mely almozat gyakran felcserélendő. — Czélszerű a gunyhó előterét folytatólagos árkolattal körülvenni (természetesen a beszállófáknak és bagolyállványnak az árkolaton *belől* kell esni), hogy a szárnyalt madarak megvonúlhassanak ebben, mert így el nem mászhatván, könnyű szerrel összeszedhetők az uhuzás befejeztével. Különben, hogy az uhuzó-helynek minél elhagyatottabb (elvadult) jelleg kölcsönzendő, az igen természetes. Nem árt, ha magas fű és bozótos fedi ott a tért s a gunyhó körül egyoldalulag csalánt növesztünk; rövid lőtávolságban rőzserakásokat is lehet alkalmazni.

5. A lesgunyhótól mintegy 12—14 méternyire (és egymástól 5—6 méternyire) leásunk két lombtalan, nem túl magas (legfeljebb 10—12 méteres) fát, melyeket alkalmatlan ágaiktól megtisztítunk. Ezek képezik az u. n. beszállófákat, melyekre a madarak leereszkedhetnek. Esetleg *egy* darab beszállófa is megteszi, de jobb kettőt felállítani. Mindenesetre jó, ha a lesgunyhót oly helyen építhetjük, a hol a fa már természettől megvan; ennek a gunyhóból nem látható részéről levagdadjuk a felesleges ágakat. Egyszóval olyképp idomítjuk a fát, hogy annak minden részére lőhessünk a gunyhóból anélkül, hogy fedező ágak fognák fel a fa bármely részén is, a ragadozónak szánt söréttöltést.

6. A beszálló-fák közé, avagy ezek előtt a gunyhótól 7—8 méternyire állítjuk a földbe a *bagolyültetőt* vagyis *állványt*, mely állandóan kin marad. E czélra egy T alakban összeszegelt csonka keresztalakú fa szolgál, mely 40—100 cm magas lehet (utóbbi jól ülő bagoly számára). A keresztfa, hogy a bagoly jól ülhessen rajta, legalább 5—6 cm. átmérővel kell, hogy bírjon. — Ezen állvány vagy oly módon készül, hogy az alsó karó csapján a felső a saját tengelye körül a gunyhóba szolgáló zsinór segítségével mozgatható, vagy egyszerűen csak úgy, hogy a két karó szilárdan egymáshoz erősítetik. Az előbbi állványt leginkább csak akkor alkal-

* Ezt s a lőréseket a tetőzet alatt körülfutó deszkázatban rajz szerint vágjuk ki.

mazzák, ha a bagoly már vén és lusta; pedig ennek a mozgatható állványnak mindig megvan a jó oldala, az, hogy a baglyot segélyével hirtelen mozgásra kényszeríthetjük, ha némelykor a szükség úgy kívánja, teszem például egy közönyös orvmadár átsuhanása esetén ingerlés szempontjából. — Minthogy azonban az ily állvány a zsinég megrántásakor csak fél fordulatot tehet: szükséges azt esetről-esetre beigazítani. — Egyébiránt többféle *mesterséges* állványt is használnak némelyek, t. i. az olyanok, kik a szőrszálhasogatásig keresik a „czélszerűbbet“. Erre a szőrszálhasogatásra azonban, legalább uhu-állvány dolgában, a hivatásos vadásznak semmi szüksége sincs, amennyiben enélkül is jól meglehet.*) Hogy a bagoly minél csábítóbb és ingerlőbb befolyást gyakoroljon az orvmadarakra, czélszerű az állvány kereszttrúdjára egy bárány- avagy nyúlbőrt teríteni s a baglyot arra ültetni. A nyúlbőrön a fej is lehetőleg rajta legyen. Az állványra vonatkozólag még megjegyzem, hogy az olyat, a melyet vándor-uhuzáskor is használunk, tehát a hordozható állványt: a végén hegyes vassal kell ellátni, hogy könnyen le lehessen a földre szúrni.

7. A baglyot az állványra olykép erősítjük, hogy arról le- és fölgorhassék anélkül, hogy abban a zsinég vagy láncz által akadályozva volna; a kötő-láncz, vagy zsinég azonban egy méternél rövidebb és két méternél hosszabb nem lehet, úgy, hogy a bagoly legorhasson ugyan, de repülési kísérletet ne tehessen, mert könnyen belekeverhetné magát a zsinégbe, a mi nagyon boszantó állapot — egyrészt, mert a kibontás céljából a gunyhó elhagyására vagyunk kényszerítve, másrészt mivel nem kellemes dolog a bekeveredés által feldühösített bagoly kibontásával bibelődni.

8. Hogy a leggunyhóba nem alvás végett szokás járnai, hanem ellenkezőleg látó- és halló érzékeinket lankadatlan tevékenységben kell tartanunk — kivált, a hol az uhura veszélyes nagy sasfajok is elő szoktak fordulni — az magától értetődik. Inkább ha beleuntunk, hagyjuk abba a dolgot, mintsem figyelmetlenségünk folytán a legszebb és néha a legritkább prédát elszalajtsuk. Különb pipaszó mellett csendesen üldögélve, még a vadászat minden nemével torkig jóllakott hivatásos vadászra nézve sem lehet utolsó dolog az uhu jelzésére várakozni s annak mozdulataiban gyönyörködni, különösen ha nem valami rongy varjú vagy szarka, hanem valamely ritkább prédáról van szó. — Persze az éber figyelem még nem minden, hanem éles szemmel, gyors elhatározási és tevékenységi képességgel, gyors kézzel kell bírni annak és mindenek felett jó lövő kell, hogy legyen, a ki uhuzáskor kielégítő sikert akar elérni — eltekintve a szarka- és vércselövöldözéstől. Mindezeket az előnyös tulajdonságokat azonban csak a hosszas gyakorlat adja meg. — A mi azt a kérdést illeti: minő számu sörétet használjunk uhuzás alkalmával? — Feleletem az, hogy 10-es számúnál kisebbet soha; sőt a hol nagyobb ragadozókra is lehet számítani, a balcsőben 6-osnál kisebb sörét soha ne legyen, sőt a hol gyakran szállnak be sasok: a jobbcsőbe 8-as és

* Szokásban van sok helyütt a baglyot a gunyhó tetején megerősíteni! Hanem ezt a módszert bizonyára valamely 40 éven alóli német jáger találhatta ki, mert sem nem okos, sem nem gyakorlati találmány.

a balcsőbe 2-es számot tegyünk. Csupán varjakra s kisebb ragadozókra megteszi a 10-es is. — Minden szünet alkalmával az elejtett prédát be kell vinni a gunyhóba; különben pedig óvakodjunk a gyakori kintjárkálástól. — Végül szólnom kell még fogoly uhu czélszerű tartásmódjáról. A legtöbben azt hiszik, hogy bárhová is dugják ezt a szegény vadásztárgyat, az mindegy. Pedig nem úgy van ám! Például padláson tartani a baglyot: a szeme miatt absolute czélszerűtlen, mert ugyanis sötét helyen tartott bagolynak a látása napfényen sokat vesz azáltal, — de meg aztán az emberektől is elszokik és elvadul. Azonképen szűk gunyhó sem alkalmas a bagolynak, részint a fönt említett okból, részint pedig azért, mert az ily lakásban örökösen ülni kell a szegény madárnak; pedig a mozgás egészségi kérdés nemcsak az embernél, de az állatnál is. — Az örökös ülésre kárhozottatott uhu még minden jó formáját is elveszti; mozgás utáni vágyból sokszor erősen vergődik (kivált a párzásidejébéli éjszakákon), minek következtében szárnytollait úgy összetöri, hogy csupa rongy. Az a bagoly, a mely mindig csak ül, az az egyik legbosszantóbb hibába: a lustaságba is okvetetlen beleesik és „halt“-ját (szilárd állását) is elveszti és gyakran lepottyán kint a szabadban az állványról. — Nagy hátránya még a kis gunyhónak, hogy a bagoly szemét sötétséghez szoktatja, minek következtében a szabadban a bagoly szeme könnyezni kezd, mi miatt nem mer a szegény állat a napba nézni és így nem is lát semmit; az ilyentől aztán hiába várunk jelzéseket! Az ilyen u. n. „vakos“ bagoly nem ritkán tökéletesen meg is vakul; de ha meg nem vakul is, elég baj az már, ha a napfényen nem lát. Talán azért uhog egyik-másik bagoly ilyenkor, mert fél? — Mindezekből tehát az következik, hogy az uhut kényelmes, a szabad mozgásra alkalmas gunyhóban kell tartani és pedig minden uhunak saját berendezésű ketreczének kell lenni, ha azonban egy és ugyanazon fészekből való két baglyunk van, azokat egy lakásban is tarthatjuk. — A tágas, ülőfákkal ellátott ketreczben tartott uhut nem kell feltenni az állványra sem, mivel az önmagától felszáll, mert elég erős. S a szeme sem könnyezik, mert a viláossághoz szokva van s így minden alkalommal „jelzi“ a közeledő szárnyas ragadozót (ha különben a bagoly „jó“), úgy, hogy öröm nézni. — A bagoly számára legczélszerűbb egy embermagasságu faépitményt emelni a hideg és eső ellen tetővel ellátva. Legyen ez az építmény $1\frac{1}{2}$ m. széles, $2\frac{1}{2}$ m. hosszú és 170 cm. magas s ezen felül a tető, melyet kátrányos papírral fődünk be. — A gunyhó hátsó része (a hosszú oldalt véve), valamint az oldalrészek — az előrészt kivéve — deszkafalazat, míg az előrészt egymástól három cm.-nyire szegezett léczrács-fedés, avagy sodronyhálózat háromnegyed részben, míg a hiányzó $\frac{1}{4}$ részt a léczből készült gunyhómagasságnyi ajtó képezze, hogy azon kényelmesen a gunyhó belsejébe lehessen hatolni. — A gunyhó belső berendezését illetőleg, el kell azt látni fokozatosan feljebb és feljebb alkalmazott ugráló-fákkal, melyek a bagoly markolásának megfelelő vastagságu illetve gömbölyüségü rudfából valók legyenek; ezeken kívül hogy a bagoly rászokjék az állványon való ülésre: alkalmazni kell még a kalitkában egy kereszttruddal ellátott állványszerű ülőkét is, vastagságára nézve kb. mintegy 5–6 cm. körméretűt s lekérgezetlent. — A kalitka fenekét a puszta föld képezze, mely

azonban erősen lesulykolandó s vastag homokréteggel látandó el; a homok-alapzatot természetesen időnként frissel kell helyettesíteni és általában a ketreczet nagyon tisztán kell tartani. — Télen a gunyhó belső falazatát a hideg és szél ellen szalmával béleljük ki; elől a napfény és eső behatolása ellen széles ponyva vagy gyékénynyel védekezhetünk. — Időnként egy-egy teknő vizet is tehetünk a ketreczbe, hátha megkivánná a bagoly. — Lehet a ketreczet egy kisebb, sodronytetejű (s egészben drótból készült) vollierrel is összekapcsolni, melyet az uhu a napfény és permetező eső élvezete miatt szívesen keres fel. Magától értetődik, hogy ezt a volliert is vastag homokréteggel kell ellátni és a közepére egy nagy követ is kell tenni, a melyen a bagoly sütkérezhessék.

Végezetül még az *éjjeli uhuzásról* fogok egyetmást elmondani, mely módja az uhuval való vadászatnak nem ugyan a nappali szárnyas ragadozók pusztítása szempontjából, hanem inkább mint kedvtelés jöhet tekintetbe. Különböben az éjjeli uhuzást nagyon kevesen ismerik s gyakorlatban — tudtommal — alig egy-két helyen van hazánkban. Külföldön? — Pedig e különleges vadászati mód ép oly hasznos lehet bizonyos körülmények közt, mint a nappali gunyhó-vadászatok, például oly esetben, midőn az apróvadra oly veszedelmes nagyobb bagolyfajok fölös számmal elszaporodtak, vagy ha a vadászterületen uhuk jelentkeznek, avagy végre ha a kóbor házimacsák inváziói már türehetlenné válnak. — Természetesen nappali szárnyas ragadozó és más, nappal zsákmányoló kártévő madár éjjeli csalíra nem vehető, minthogy éj idején ezek nyugvóhelyeiket nem hagyják el; azonban annál inkább engedik magukat az éj selymestollú lovagjai s ezek közt az éj királya: az uhu is, rászedetni. Egyébiránt a mi bagoly csak a vidéken van, az, mintha utasítva volna, mind a kiállított uhuhoz özőnlík, fajok tekintetében néha oly változatossággal, hogy szinte elámul az ember. Ehez képest természetesen a testnagyságbani változatosság is meglepő és igen kedves. Mondhatnám az orgonasíp fokozatos nagysága szerinti változatokban követik egymást a beszálló alakok. Jönnek parányi apróságok, szinte pacsirtányi, sőt majdnem verébnyi kicsiségek, minőkkel nappal az ember soha nem, vagy csak szerencsés véletlenségből találkozhatik egész életén át egyszer-kétszer. — Ezek mellett valamivel nagyobbacsók is feltűnnek, a melyek azonban már kevésbbé ritkák és az erdésznek jó ismerősei; majd határozottan nagyobbak és még nagyobbak érkeznek be — és a közepesek is jelentkeznek s nem ritkán egy-egy valódi nagy álomfílkó alakja is feltűnik az éji homályban. És ezek mind — néha kis madárfelhővé egyesülve — ott libegnek állhatatosan, a helyzetben és szokatlan körülményen az uhuzóval együtt nem kevésbbé csodálkozó uhu felett! Sziszegnek, kappognak, kísérteties, a fülnek szokatlan és meglepő kiáltásokat hallatva s eközben oly bohókás viselkedést követve el a levegőben, hogy az ember önkénytelenül is nevetésre fakad ennek láttára. — De egyszer csak megszólal a sötétség királyának, a vad uhunak a hangja, mely valósággal a borzalom szava és megjelenő, a szárnyas manó, az erdők éjének ijesztő kísértete . . . Tényleg rendkívüli benyomást tesz egy ily óriási vad bagolynak a megjelenése és imponál annak is, kinél nem megy újságszámba a vadonvilág legrejtelmesebb lényé-titka

sem — és én éppen nem csodálnám, ha ezt a madarat a pokol szülöt-
tének tartaná a gyávaság! — Alkalmasint a gyermekes német képzelgés
tüzes szemű, repülő kutyafalkái s az éj sötétjében tovarohanó rémeinek meséjéhez,
általában a híres „Éjjeli vadászat“ pokoli alakjainak megalkotásához a rémes
uhuk szolgáltatották a fő motívumokat. — Azonban nemcsak az éj tollas mumusai,
de a négy lábú lappangó gyilkosok érdeklődését is feléleszti a kipányvázott torz-
madár messzeható uhogása. Ámulva szemléli a vörös kabátos ravaszdi perczekig,
abban a pillanatban teljesen megfélelkezve szokott óvatosságáról s e helyzetben
a kétes homály daczára is kitűnő czélpontúl szolgálva a vadász csövének. —
Eljönnek a kóbor ebek is kibámulni magukat, nyilván az éj csendjében élesen
feltűnő hang hallatára, mit a csali ad. De — a hol van — a vérszomjas vad-
macska is előlappang a csodálatos éji látvány megszemlélése végett, a kóborló
házi macskák pedig egyik a másika után teszik látogatásukat, úgy, hogy szerencsés
esetben fél tuczatot is ártalmatlanná tehet éji uhuzás alkalmával a *türelmes* uhuzó
belőlük. — Éjjeli uhuzásra csak kellőleg begyakorolt *szelíd* uhuk és kiválóan
inkább a nőstény példányok alkalmasak; a fiatal nőstények azonban annyiban
előnyösebbek, mert ezek lármásabbak, többet s gyakrabban uhognak, mint az
öregébbek, avagy hím példányok. Utóbbiak csak a beszélő nőstények hangjára
lesznek élénkebbekké és lármásabbakká. — A mi az uhu kiállítási helyét illeti,
hegyes vidéken legcélszerűbb az erdőség közelében, irtás-területeken valamely
kimagasló sziklaélet választani az uhuzás czéljára; csupán csak erdős, nem
hegyes vidéken is oly helyeket kell igénybe venni e czélra, melyek kiemelkedő
magasságuknál fogva (dombok, partélek) mintegy dominálják a tájat. Lehetnek
azután e helyek kopárok is, az nem határoz; hanem az uhuzó számára minden-
esetre lenni kell az uhuzó-helyen mégis oly fedező-helynek, ároknak, bokroknak,
melyben az uhuzás alkalmával magát a megláthatás esélye ellen kellőleg fedezheti,
bár ugyan a kisebb bagolyfélénél nem sokat határoz az: fedezve van-e az uhuzó
vagy sem; ám de annál óvatosabbak a nagyobb bagolyfajok, kivált az uhu, de
sőt az urali bagoly is. — Erdőtlen sík vidéken — a mi igen természetes —
az éjjeli uhuzás nem sokat ígér, a mennyiben ily helyeken a kártékony nagy
baglyok nem tartózkodnak és erdők hiányában nem is tartózkodhatnak s csak
egyedül a mezei bagoly az, mely fátlan vidékeken is otthonos az őszi vonulás
alkalmával. Ellenben szőlős területek, remizek környékén a fauna már nagyobb
változatosságot mutat föl bagolyfajok tekintetében; hanem ily helyeken is
leginkább csak a kisebb hasznos baglyok húznak be az állásra; — de
annál több macska és néha róka is. — Mocsáros vidéken (nádasok kör-
nyékén) azonképpen nem igen számíthatni valami kiváló bagolyzsákmányra,
de néha kerül mégis egy-egy szerencsés esély valamely nálunk ritka, átvonuló
nagy bagolyfaj képében. Egyébiránt mocsárok körül, ha kissé korábban, még
szürkület előtt kezdjük meg az uhuzást: a *kabák*ból (Circus), a mocsárok e
vérszomjas fészekrablóból, melyeket bagolyszerűen korongos arczulatjuk folytán
az ornithológiában járatlan puskások rendszeren valami különleges bagolyfélének
tartanak, jól kivehetni a vámot. A midőn pedig leszáll az est szürke fátyola
(ősz folytán főleg), egymásután érkeznek be az uhuhoz a *mezei* vagy *réli*

bagoly szerte kóborló példányai, más valami azonban alig. — Sziklás erdővidéken azonban (minél vadonabb jellegű és változatosabb a tájék), a nagy éjjeli szárnyas bestiák minden fajára számíthat az uhuzó a néha előkerülő többé-kevésbé ritka apróságok és közönséges kuvikok mellett. Előjön ugyanis és pedig néha meglepő számban, a némely apróvadfélére oly veszedelmes *erdei bagoly*, mely a kormos színű és csupa fekete kis példányoktól kezdve, melyek ritkák, föl a nagy rókavörösig, minden színárnyalatban lőhető nálunk. Előjön továbbá és pedig gyakran meglepő számban, a szentek közé semmi esetre sem sorozható *erdei* vagy *közép fülesbagoly* (*Otus vulgaris*) tavaszi és őszi vándorlása idején, elég gyakran az *urali bagoly* (*Syrnium uralensis*) s olykor a *karvaly-csuvik* (*Surnia nisoria* [ulula]), továbbá gyakrabban az *uhu*. — Természetesen az éjjeli látogatók közül a hasznosakat bántatlanul hagyja az uhuzó (melyeket azonban fajok szerint csak hosszabb gyakorlat után lehet felismerni a homályban és inkább csak a röpkésükről, de némelyeket a nagyságról is, mozgási sajátágaikkal kapcsolatban) és legfeljebb azokat az egyeseket ejti el, melyekben valamely ritkaságot sejt s melyek mint ilyenek, a madárgyűjteményben becses birhatnak. — Alkalmas helyeken állandó éjjeli uhuzó helyeket is lehet berendezni, de csakis oly vidékeken érdemes ilyenek elbibilődni, melyeken a nagy vándor bagolyfélék útja keresztül vezet, avagy a hol uhuk tartózkodnak. Ez esetben akként kell intézkednünk, hogy abban az irányban a melyből a nagy baglyok minden valószínűség szerint várhatók: több, 2 vagy 2½ méter magas, vastag beszálló *oszlop* állítandó föl és egyes törzsek közelebbtávolabb a csali-uhutól, melyekre ubuzás alkalmával egy-egy tányérvasat helyezünk az éjjeli látogató vendégek elevenen való befogása céljából, melyeket azután megszelidítve, uhuzáshoz használhatunk. Természetesen a fogóvasak hosszú, vékony lánczhoz erősítendők, nehogy egyik-másik erősebb bagoly odább álljon véle; de szükséges abból a célból is a láncz, hogy a vasat annál fogva le lehessen rántani a magas oszlopról, ha valami megfogódott benne; egyébiránt a nagy erős baglyok a fogás pillanatában többnyire le szokták magukkal rántani a csapóvasat. — A fogáshoz tulerős vasakat nem szabad használni, mert az ilyenek a belekerült madárnak a szárcsontjait okvetetlen összemorzsolják s így az állat céljainkra a legtöbbször teljesen hasznavetetlené válna. Tehát a vasak megválasztásánál nagyon ügyeljünk azok alkalmasságára. Egyébiránt még a gyengébb csapóvasak kanyarvasait is czélszerű ronggyal körülcsavargatni a zúzó hatás ellensúlyozása végett, hogy a megfogott bagoly sértetlenségét annál jobban biztosítsuk. — Természetesen, ha a nagy baglyoknak elevenen való befogása a cél, ez esetben lövést tennünk nem szabad és csakis akkor nyuljunk a puskához, ha semmi kilátásunk sincs arra egyes baglyoknál, hogy fogás által birtokunkba keríthetjük; többszöri próbálkozás azonban rendesen sikerrel szokott járni, kivált ha az uhuzó helyet megváltoztatjuk és lehető legnagyobb gondot fordítunk a tökéletesen megfelelő *jól fedő* leshelyre, mert enélkül semmire sem megyünk. Különben a lesállást mindig aként kell megválasztani éjjeli uhuzás alkalmával, hogy a csali-uhu tőlünk kissé északnyugatnak álljon, mert e táj felé az égálja mindig világo-

sabb és ez a világosság az idővel folytonosan halad észak, illetőleg kelet felé; e mellett mellőzhetetlenül kell, hogy állásunk oly mélyen legyen, miszerint a csali-uhu *felettünk* a nyugat-északi égtáj világosságában álljon, tökéletesen kiemelkedve a sötét környezetből. — Természetesen hóállás alkalmával e tekintetben kevesebb elővigyázatosságra van szükség, minthogy a hó elég jó világítást ad még sötétebb éjszakákon is. Egyébiránt éjjeli uhuzásra a nagyon holdfényes éjek egyáltalában alkalmatlanok az esetben, ha lövésről van szó, — ellenben fogáshoz ezek a legcélszerűbbek. Holdvilágnál a lövés sokkal bizonytalanabb, mint holdvilág nélkül való tiszta, csupán csillagfényes éjben; — viszont, hogy felhős időben, egyáltalában koromsötétségben szemünknek hasznát nem vehetjük, az is bizonyos; — de kétségtelen az is, hogy a midőn mi már egyáltalában semmit sem látunk, akkor még a baglyok kitűnően látnak. Éjjeli uhuzások alkalmával számtalan alkalom kínálkozik ama lári-fári beszéd tarthatatlanságáról meggyőződni, hogy a baglyok a sötétben nem látnának! Igenis, a bagoly a sötétben is lát s épp oly buzgón jár zsákmány után, mint esti és hajnali szürkületkor és holdvilágos éjeken. — Az uhuhoz behúzó baglyok viselkedés tekintetében mind megegyeznek abban, hogy a csali-uhut kivétel nélkül épp oly kitartással és vehemenciával támadják (az uhut sem véve ki), mint a nappali orvmadarak; mind a mellett, ha egyes baglyok a szó szoros értelmében rá is csapkodnak az uhura, ezt türelmes egykedvűségéből nem igen képesek kihozni, sőt még az urali bagoly támadása is csak ritka esetben képes szenvedélyességre ingerelni. Hanem másképp van, ha uhu közelít s közeledését harczi kiáltással jelzi . . . Ez villámszikra érintéseként hat a fogoly uhura . . . egyszerre megelevenedik a mozgása s az előbb többnyire buszmán merengő madár egyik temperamentumos mozdulatát a másik váltja föl; majd dühbe jó, fúj, mint a macska s csőrével kappog és felékap a körülötte alkalmatlankodó kis szárnyas mumusoknak, — végre roppant indulata megnyilatkozásra készíti s belekiált vadúl a sötét éjszakába . . . uhogni kezd, vagy mélabús szózatokat hallat, mintha rabságáról akarna valami szomorú mesét mondani szaggatott szavakban a bátor, visszariaszthatlan és impozáns szabad uhunak, a ki azonban nem akarja megérteni a titkos szavakat, hanem a vad gyűlölet ellenállhatatlan szenvedélyével közelít, utalja erre valami megmagyarázhatatlan titkos erő, mely az erőseknél a gyöngékekkel szemben oly visszariasztó megnyilatkozása az őseredeti vadságnak . . . Hanem az akció természetesen a reakció lángjának a gyújtó csóvája . . . a fogoly uhunál is fölébred a visszatorlás ösztöne . . . A létérti küzdelem a legfontosabb, a legkritikusabb pillanatában roppant életképesség szállja meg szívét s feszült izmokkal várja a harc pillanatát, a mérkőzést a büszke szabadossal, mely pillanat alatt megjelen a torna színhelyén és megtörténik az összecsapás vészes mozzanata . . . Csőracsattanások, sziszegések hallatszanak, majd egy-egy szenvedélyes harczi kiáltás hangzik el a tompa éjben, miközben a fogoly uhu állványáról is leugrik, talán, hogy mint a madarak királyának, a sziklák nemes sasának a támadásakor hanyatdőlve védekezzen roppant karmos ökleivel . . . Azonban az ádáz támadó — talán visszariadva a visszautasítás hatalmas megnyilatkozásától — jobbnak látja a harc tovább folytatását egyelőre

feladva, hangos harci kiáltozások közben a legközelebbi fára vagy magaslatra trónolni s rémletes szózatokban adni kifejezést megmagyarázhatlan gyűlölete és megvetésének. Majd megismétli támadását, röptében is folyvást szólva, átkozódva, míg végre egy dőrejtől kísért villanásra lehull a fogoly zsellér lábaihoz s az engesztelhetlen gyűlöletet a béke nyugalma váltja föl . . . Lapályon éji uhuzás alkalmával első és legszokottabb vendégünk az az agrárius bagoly, mely őszi időben kivált az Alföld mezősegein oly szokott jelenség. Alig hogy beesteledik, élénk kiáltás- és sziszegéssel hirtelen csak az uhunál terem s egyszersmind rögtön rá is csap az uhura; jön azután nyomban mindjárt a második, harmadik s néha pillanat alatt egész tuczat sereglik össze, melyek ide-oda ingó felhőként környezik a mogorván spektáló uhut. — Ezek a baglyok oly bizalmasak, hogy egészen közelükbe mehetnek, sőt rájuk is lehet lődözni és még sem riadnak el. — Hegyes erdővidéken épp oly gyakori és szokott éjjeli vendég az uhunál a közép fülesbagoly, mint a lapályon az előbb említett mezei bagoly. Rendesen ez az első vendég és folyton növekedő számban környezi az uhut. — Rendes lokális jelenség továbbá az uhunál a nagyfejű erdei bagoly (*Strix aluco*) és a kuvik, valamint, a hol előfordul: az urali bagoly; különben pedig nem létezik nálunk bagolyfaj, mely éjjeli uhuzás alkalmával a csali-uhuhoz be ne szállna. Legalább az én egykor híres bagolygyűjteményemnek csaknem minden egyes darabját éjjeli uhuzás alkalmával ejtettem el.

Márczius és április havában nagy gondot ad a hivatásos vadásznak a fennmaradt fogolyállomány teljes fentartása a kotlás időig, illetőleg megvédelmezése a fölvonuló sólymok és fészkelés végett helyet kereső karajkák ellen, mely utóbbiak fiataljai említett okból a kitavaszdással folytonos kószálásban vannak s ép ezért kellő védelem hiányában nagy károkat okozhatnak a fogolyállományban. Egészen eltekintve attól, hogy a fölvonuló sólymok és kószálló karajkák a legvakmerőbb és legügyesebb rablók: hozzánk az út fáradalmaitól hatványozott vérszomjjal érkeznek s ezért szinte dúskálva pusztítanak minden vadat, a melyet tavaszonta csak kevés rejtekhelyet s majdnem éppen semmi földületet nem nyújtó mezőinken és rétjeinken felzavarhatnak. Ha megfontoljuk, hogy az ily tavaszi rablóinváziók korántsem napi kivételességek, hanem egyik napon úgy, mint a másikon újabb és újabb és talán még kiéhezettebb rablók tolazkodnak be vadászterületeinkre: könnyen elképzelhetjük, mily óriási a veszteség, mely általuk a vadászterületet érheti. Nem is említve a varjak, szarkák s a nálunk áttelelt (leginkább oroszországi) ölyvek és egyéb ragadozók (*Buteo*) pusztításait. — Minden gyakorlott vadász tudja, hogy daczára minden óvintézkedésnek, uhuzásnak, fogdosásnak stb., melylyel a kártékony szárnyasok irtása üzetik: az ezer furfanggal bíró körmös bestiák minden fajából sok, nagyon is sok egyed tud menekülni a kiirtás elől és így a jövő veszedelem magvává válnak szegény vadainkra nézve, különösen éppen abban az időben, midőn a szigorú tél vagy más mostoha behatások következtében amúgy is sokat szenved a vad — kivált oly területeken, a melyeken a létfenntartási viszonyok egyébként sem igen kedvezők a vad egzisztenciájára. — Eltekintve az uhuzástól, könyvemben nagy súlyt helyeztem minden más irtási módok megismertetésére is, melyek segítségével a vadállomány szárnyas elleneinek irtását sikerrel eszközölheti az ügybuzgó vadóvó — és a többek közt szoltam már a karó-csapdákról, mint igen jó pusztító eszközökről is, melyekre vonatkozólag a már elmondottak kiegészítése végett még egyetmást elmondani óhajtok. — A kártékony szárnyasok irtási módjai közül hátrazottan egy sem eredményesebb, mint a kisebb alakú csapóvasakkal való törvetés, feltéve, hogy bizonyos rendszert tartunk szem előtt s következetesen ehhez alkalmazkodunk. Oly vadászterületek, melyeken nincsenek fák és bokrok, szóval oly síkságok, melyeken a szárnyas ragadozók kevés leszállhelyet találhatnak: igen alkalmasak a következő eljárás foganatosítására. Ugyanis *lebillenthető*

leszálló dorongokból *rendszeres hállózatot kell állítani*. E dorongok magasba nyúló csúcán apró, de kellően erős fogású csapó-vasak állítatnak föl, melyek hosszú vékony lánczczal, vagy erős zsineggel (mit a vas elhelyezésekor nagy fordulatokban a dorong körül csavarunk) a doronghoz lesznek kötve. — Természetesen feltétlenül szükséges, hogy a dorongok minden meglevő természetes leszálló-helytől lehetőleg távol állítassanak fel. Általában a hely kiválasztása, a hová az ily leszálló-fákat állítjuk: a fogás sikerére nézve nagy jelentőségű. Fontos az is, hogy a dorongok bizonyos pontról jól áttekinthető helyen állítassanak fel, mi által sok fölösleges járás-kelestől kimélheti meg magát a vadász. — Ha a vadász-területen valahol oly fa állana, melyre megszokásból s bizonyos órákban nagyobb orvmadarak szoktak szállani, avagy a melyre valamely kósa sas aludni jár; akkor az ily fát is el kell látni csapó-vasakkal, esetleg ágcsonkításokat is lehet tenni a vasak czélszerű elhelyezhetése végett, sőt esetleg az ily fa közelében egy magas dorongot is lehet felállítani vassal ellátva. — A mi a lehajlítható leszállófák konstrukcióját illeti, azok két részből állanak: az alap-rész és a felette levő lebillenthető részből, mely utóbbinak felső végére erősítették, vagy egyszerűen ráhelyeztetik, utóbbi esetben zsineggel ellátva: a csapóvas. A leszálló-fa lebillenthető felső része az egész fa hosszának egy harmad részét képezi. — A két rész alkalmas csuklóba kell, hogy járjon, jobbról, balról egy-egy hosszabb erős kapocsvassal ellátva, melyek a lebillenthető felső részt egyenes irányban felfelé tartják, még pedig szilárdan (mozdulatlanúl) kell, hogy tartsák. Ha megfogódott valamely szárnyas, a kapcsokat kiakasztva, a dorong felső részét lebillentjük, a vasba került madarat kivesszük, majd a vasat ismét fogásra állítjuk s a dorongot ismét merőleges helyzetbe visszaigazítjuk. — Igen praktikus pusztítási módszer még, melylyel szintén sok ragadozó madarat írthatunk ki: a mesterséges fészkek és mérgezett tojások segítségével való írtás, a mely azonban csupán a földön fészkelők költési ideje alatt üzhetők, míg a leszálló-dorongok felállítása egész éven át eredménynyel jár. — A mesterséges fészkeket, mesterséges tojásokkal, csakis a földön alkalmazhatjuk. Ugyanis a fázának és foglyok költési idejében kisebb bokrokba, nádba, kákába vagy más alkalmas helyre, mesterségesen készített fészket teszünk, ezekbe jól elfedve füvek vagy vizinövény-részekkel: egy mesterséges (fa) tojással felszerelt fogóvasat helyezünk,*) még egy másik csalitójást is a vas mellé téve. Az egészet úgy kell elrendezni — a természetességet lehetőleg szem előtt tartva, — hogy az éles látású karajkák és kabák éppen hogy megsejthessék a magasból, vagy alacsony kereső-czirálásaik alkalmával a fészket (a kissé kilátszó tojásokról). Természetesen, a vas vékony lánczczal látandó el, mely a vas alatt összerakva, a fészek alá levett czövekecskéhez kötendő. Gondosan keresztülvive az egészet, az eredmény nem maradhat el s csodálkozni fogunk rajta, mennyi körmőlő fog a csapóvasakba kerülni! — A hol a vizi vadászterületek gondozására nagyobb súlyt kell helyezni, az el sem képzelhető másképp, mint a kacsatojások- és fiatal ivadékokra oly rendkívül veszedelmes kabák, vagyis bagolyhajak lehető nagymérvű pusztítását tűzzük ki feladatúl, tisztán eme rablók természeti sajátságaira támaszkodó módszer segítségével. Tudjuk ugyanis, hogy a költés idejében ezeknek a ragadozóknak kizárólag madártojások, majd pedig fészkes fiókmadarak képezik táplálékát. Ezt tekintetbe véve, szintén mesterséges fészkekhez folyamodhatunk, azonban fogóvas és mesterséges tojások helyett valódi tojásokat teszünk a fészekbe, csakhogy előbb strychninnel megmérgezzük azokat. Természetesen ez egy kissé veszedelmes és nagy felelősséggel járó eljárás, miért is alkalmazása nagy elővigyázatot igényel és esetleg közhírré is teendő a nép között, nehogy baj történjék. Utóbbira való tekintetből csakis jól őrzött uradalmi területeken vihető veszély nélkül keresztül.

*) Könyvem 63. lapján vannak az alkalmas fogóvasak ábrái.

MÁJUS.

Még a nemes *fajdvadászat* hónapja ez is. A siket- és *nyirfajdkakas* vadászati törvényeink értelmében május hó utolsó napjáig képezheti a vadászat tárgyát; míg a fajdjérezékre minden időben tilos a lövés. Ezenkívül e hó közepéig (illetve körülbelül május 20-ig) még mindig szórványos vonulásban levő *nagy sárszalongára* is folytatható a vadászat, a mennyiben nálunk csakis átvonuló vad lévén, mint ilyen nem tartozik a törvény kiváltságosai közé, ellenben a higgadt vizslászat híveinek a legélvezetesebb sportot nyújtják rövid itt tartózkodásuk ideje alatt egyéb vadászat szünetelése folytán. — Általában a *vizi* és *mocsári madarak* azon fajai, a melyek csak mint átvonulók fordulnak elő vizeink körül, tehát

mint ilyenek a rendes telepedésüekhez nem számíthatók (a mennyiben csak kivételesen itt-ott fészkelnek nálunk, mint például a *nagy szelkiáltó* (Numenius arquatus), folyvást a vadászat tárgyát képezhetik a törvény értelmében is, mely csak a költő helyeken s csakis a költőfajokra nézve tiltja el a vadászatot a párosodás és költés időszaka alatt, a midőn is nem csak a paragrafusok, de a nemesebb vadászelvek védelme alatt is kell, hogy álljanak a más időben úgyszólván agyonzaklatott szegény szárnyas lények. — E hó különben a „tudományos vadászatok“ szezónja is egyszersmind, de csakis a *tudomány* érdekében, mert az ornitológusnak leginkább csak e hóban van módjában a *madártelepeken* az érdekesebb fajokhoz hozzájutni s megszerezni az egyébkor ritkán kapható érde-

kesebb példányokat. — Oly vidéken, a hol sok érdekesebb ragadozó madár (kivált sas) állandóan tanyázni szokott (illetve fészkel), e hóban pompás *lesvadászatokat* intézhetni rájuk fészkeik körül, vagy esti beszálló helyeiken. — Itt-ott az erősebb *őzbakra* is eshetik már lövés; rendes cserkészlet tárgyát azonban még e hóban alig képezheti, legalább is a szokás ellen van.

A vad tartózkodási helye

ugyanaz, mint a mult hónapban volt. Minden vad szűkebb értelemben vett tenyésztési körére, illetve családi otthonának közelére van utalva. Csak a pár nélküli hímek és meddő női ivarúak (valamint a kajtárkodók) élnek kóbor cigány-életet, legkivált a sasok. — A *kajtár-ruczák* falkákba csavarodva elhagyják a költőhelyeket s legkivált a nagy síkvizeket keresik. (A „kajtárkodás“ csak akkor veszi kezdetét, ha a tojók már ülnek).

Szaporítás.

A szerelem és boldogság, a fajfentartás legfőbb korszaka e hónap. Az összes *szárnyas és szőrmés ragadozó-vad* e hónapban már fias; a hasznos vad legnagyobb része is az édes családi örömeiket élvezi. A *szarvas-tehén* ellik (1 borjat); a *vad-koczának* malacjai vannak; a *zerge* ellik (1—2 ivadék); az *őzsuta* is borjazásban van (1—2 ivadék); a *mezei-nyul* fiadzása folytonos (3—5 nyulfi), azonképen az *üregi-nyul* is folyvást fiadzik egészen szeptemberig, mint az előbbi (6—9 nyulfi). A *hiúz* 3 kölyket vet. A *vidra* szintén kölykezésben van (3—7 kölyket vet). — A *szárnyasokat* *illetőleg* e hóban kivétel nélkül valamennyi a költéssel van elfoglalva. — A *túzok* szintén költ (2 tojás), valamint a *fürj* is ül (8—10 tojás).

Prakszis.

A fias ragadozó és kárttevő vad valóságos csapás most a hasznos vad gyenge ivadécai- és tojásaira s így közvetlen az egész vadállományra nézve és pedig kétszeresen veszedelmessé lesz azáltal, hogy saját szaporulatának fentartása érdekében mintegy utalva van a hatványozottabb pusztításokra, hogy örökké éhes magzatait kielégíthesse. Oly vadászterületeken tehát, hol nem a kellő erélyvel, utánjárással történt ellenök az irtóháború, most igen sajnós tapasztalatok árán szerezheti meg a tanulságot a jövőre nézve; de legalább aztán a szerzett tapasztalatok irányadók legyenek... Különben az ily szégyenletes tapasztalatok jól kezelt vadászat mellett elő nem fordulhatnak, vagy legalább is szakértetlen, erélytelen vezetésre vallanak. Mindenesetre a leglelkiismeretesebb szakvadászi működés mellett is fordulhatnak elő hibák, itt-ott mulasztások is, minek ered-

ményei e hóban nagyon is észrevehetőkké válnak; azért tehát most van a legfőbb ideje eme mulasztásokat helyreütni minden irányban, így különösen a dúvadírtás terén, a mely egyéb teendők mellett most a legaktuálisabb teendő különben is. A legszigorúbb razziák tartandók tehát a rablók fogyasztása és az észrevétlenül maradt (vagy azelőtt egyáltalában nem is keresett) fészkek, odúk, búvóhelyek kikutatása céljából. S kivált fáczánosok és foglyos-területek körül különösen a héjára, karvalyra és törpe sasra (*Aquila penatta*) legyen gondunk, mert ezek olyan károkat képesek a serdülő vadállományban okozni, hogy arról az avatlan még csak fogalmat se alkothat magának. Majdnem ilyen kártékony a tarka varjú is, e mellett a szemtelenségig toladó, sőt erőszakos állat, a mely nemcsak a gazdaságban tesz jelentékeny károkat az apró jószág eltolvajlása által, de ha nem ügyelnek a körmére, még a fáczánfiakat is elhordja. Azért jó vadász mértföldnyi területben meg nem tűri e gazfit a fáczános körül. De nem csak az említetteket, hanem minden kártévőtől, minden gyanús alaktól (minő például az őrgébics = *Lanius excubitor*) meg kell tisztítani vadászterületeinket, ha nyugodtak akarunk lenni vadunk biztonsága felől. A hol nagy sasok tanyáznak és fészkelnek, nagyon vigyázni kell a gyöngö özborkak biztonságára; később aztán nem igen kell a sasoktól féltetni őket, legfeljebb ligetes erdőkben, hol a szabad helyeken gyakrabban kerülhetnek e rablók szeme elé. — A sikoltó vagy *parlagi ölyvet* (*Buteo vulgaris*) sem szabad megtűrni, — nemcsak a fogly- és fáczán-területek közelében, de *fajd-állománnyal* bíró területeken sem, mert fészkelése idején (kivált midőn fiai növekedőben vannak) olyan károkat képes okozni a vadban, minőt száz varjú se együttvéve. Ha az ölyvvédő szoba-tudósok olyan praktikus vadászak volnának, mint a mekkora adag theoretikus képzelgés rejlik bennük, bizony aligha kardoskodnának oly nagyon az ölyvek „hasznossága“ (!) mellett! Ősszel, tavasszal igaz, hogy tesznek hasznot is a gazdának e madarak a rengetek tücsök s némi féldöglött egér elpusztítása által, miért is értelmes vadász ez időtájt nem is igen üldözi őket; hanem ezzel aztán ki is merítik érdemlistájokat. A ki pedig nem hiszi, micsoda kártékony ragadozó az ölyv, tekintse csak meg fészkeiket, látni fogja aztán, mennyi ott a fogolytoll, fáczánfej, nyúl fark! Ezek a kézzel fogható korpusz deliktik aztán mindennél hitelesebb bizonyítékul szolgálhatnak az „egerészőnek“ csufolt körmölő jószág huncutságairól. Egyébiránt könyvem más helyén már bőségesen volt erről szó. — A *hó-ölyv* (*Archibuteo lagopus*) még a közönséges ölyvnél is veszedelmesebb rabló, különösen pedig nagy fáczánpusztító bestia, mely sem télen, sem nyáron nemcsak hogy kiméletet nem érdemel, de sőt inkább a szakadatlan s legkiméletlenebb üldözésre méltó. Megjegyzem, hogy téves azt hinni, hogy ez az északföldi rabló csak téli vendég volna nálunk, mert kivált a délvidéken gyakran lehet fészkesekre akadni, valamint hogy a *mezei bagoly* (*Otus brachyotus*) is költ tiszamenti erdeinkben. — A hol nagy, kiirthatlan *varjú-telepek* vannak, a fészkek körül most anyányivá lenni kezdő fiatal csimotákat az öreg varjakkal együtt könnyen ellövöldözhetni, mely hasznos ténykedés, a *vadásztársulatoknak* kivált, igen szórakoztató alkalmi, vagy ünnepi mulatságul szolgálhat egyéb vadászat szünetelése folytán; de jó lövészeti gyakorlatokra is adnak alkalmat az ily varjú-háborúk. — A hol a fáczán-pagonyok

közelében nádastavak, mocsárok, avagy lápok vannak, a *fácán* előszeretettel fészkel azok szélein a vízi növények között. Hanem az ilyenek szaporulatát nagyon nehéz megóvni a *bagolyhéják* (Circusok) pusztításaitól. Tehát a költések legalább is egy részének megmentése okából még idejekorán hozzá kell fogni a fürkésződő tojás- és madárfiók-rablók irtásához, a mi *uhu* segítségével történhetik a legegyszerűbb módon; ahol azonban kiterjedt területen a mocsári rablóknak egész légiója kószál mindenfelé s épp ezért elpusztításuk vadászias módon kivihetetlen: *áltészkekben* strychninnel mérgezett tojásokat kell kirakni számukra. — Ha jó, igen szelid, már hosszabb idő óta használatban levő *uhu* birtokában vagyunk, az ilyennel legkönnyebb e hóban nemcsak a bagolyhéjakat, de minden más *szabad téren* kószáló ragadozó madarat is lövésre kapni, ha ugyanis fürkésződő járataink alkalmával karunkra vagy hónunk alá véve sárga szemű kedves krampuszunkat, a felöltő ragadozó megpillantásakor *ellökjük magunktól őt, hogy egy darabra röpjöljön*, mialatt mi a földön — esetleg valami közelben lévő födözőhely mellé — hirtelen elvágódunk. (A felhajítás úgy történik, hogy a baglyot egyik kézzel alólról csüdjénél fogjuk, másik kezünket hátára tesszük s így csomag módjára felhajítjuk, neki egyszersmind a kívánt röpkülési irányt megadva. Ily módon a bagoly magasabbra száll több ideig és feltűnőbbben röpkül. — Itt, bár könyvem 161. és 162-ik lapján már bőségesen tárgyaltam e vadászati módot, figyelmeztetek még a következőkre. Mikor már megnyirbáltuk a bagoly vezértollait: a baglyot hosszú zsinóron repültetve, kipróbálhatjuk a nyirbálás mértékét. Szintén ily zsinórt kell alkalmaznunk, ha a bagoly nem volna elég szelid, de ez sok hátránnyal jár, a miért inkább ajánlanám, hogy a két lábszárát kössük össze; ez különösen erdőben hasznos, mert így nem igen tud fára szállni, hogy azonban az utóbbi eset netaláni beálltával baglyunkat mégis kézre keríthessük, két módot ajánlanék: vagy vigyünk olyan famászásra alkalmas szöges vasat, vagy, a mi kényelmesebb — cigány-purdét. — Ez a rendesen rövid (a nyirbálástól függő) röpkülési gyakorlat elég arra, hogy a legflegmatikusabb orvmadarat kihozza sodrából, különösen az olyat, mely a lesgunyhó veszélyeit már ismerve, az ülő uhura nem igen reagál. — Ha a bagoly fedett helyre esett is, az nem baj, mert a ragadozó alacsonyban repülve keresi ellenfelét s így könnyű lövésre ad alkalmat.) — A szárnyas ragadozókon kívül még a *menyéték*, *görények* és a hasonló kisebb vérszopók pusztítása legyen a szakadatlan és ernyedetlen tevékenységünk czélzata, mert ezek most szintén sokkal veszedelmesebbek a vadállományra, mint bármikor, minthogy valamennyinek kölykei, még pedig örökké éhes és telhetetlen kölykei lévén, rablási ösztönük hatványozottabb ténykedésre sarkalja őket s nemcsak hogy a gyöngye vadfiakat, de a tojásokat is dézsmálják, sőt fészkeikből a tojásaikon ülő szárnyasokat is elcsípi. — Természetesen a *róka-tanyák* is folyvást szemmel tartandók és a *rókalesekre* is gyakran kell időt szakítani. — A *farkas-tanyák* után folytonosan kutatni kell (ahol állandóan van farkas), mindig igen sűrű elhagyatott részein az erdőnek vagy ősnádasnak. — A *nyest* odvas fákban, mókuszfészkekben, sziklarepedések s oduknak, de csűrök és szénapadlásokon, valamint faszínekben is meghúzódik s ily helyeken keresendő. — A *vadmacska* elhagyott róka és borz-

lyukakban, vén odvas fákban s ahol van, elhagyott romok és sziklák közt tartózkodik, de a sűrű vágásokban is gyakran sunyít. — A *házi macska* erdők körül sűrűkben, herésekben vonja meg magát s leginkább korán reggel s késő délután indul rablójárlataira. — A *vidra* most gyakrabban kerülhet szemelébe, mert kölykei táplálása élénkebb tevékenységre ösztönzi. Halas vizek körül ez időtájt veszélyezteti a halállományt leginkább, különösen az *ikrázó* halakat (sügér, kecsége, márna, ponty); miért is a vidrasak mellett a *türelmes* vidraleseknek is most van a fő idejük. — Mindezen szakvadászi teendőket azonban úgy kell végezni, hogy ezáltal a vadászterület nyugalma, csendje valami nagyon meg ne háboríttassék, különösen kerülni kell a költő- és ellőhelyek körül való gyakoribb lövöldözéseket s a megejtett, de még élő ragadozó vadak czinczogatását, halálsíránkozásra való gyöttrését. — Természetesen a tenyész-pagonyok, fácánosok, általában a rendszeres (üzemszerű) kezelés alatt álló vadászterületektől minden illetéktelen személyiség (sétáló, kneipoló, hangos torkú turisták stb.) szigorúan távontartandó, általában ezidőben senkinek se szabad a tilalmas pagonyokba lépni, kinek ott dolga nincsen, de még a vadászszemélyzetnek sem engedhető meg idomíttatlan, vagy abszolút engedelmesség nélkül való bármiféle ebbel is a vadászterületre lépni. — A vadászszemélyzetnek nagy gondot kell fordítani még a mezei munkások körmére is, mert a nyers nép durva kíméletlenségének és sokszor boszúból is történő pusztításainak sok feldúlt fácán- és fogolyfészkek esik áldozatul. A kaszásokra különösen ügyelni kell a fácán- és fogolyfészkek érdekében. A lekaszálandó rész egy-két héttel előbb e czélra bevezetett csendes, higgadt vizslával részletesen átkutatandó s a feltalált fészkeket leszurdalt vesszőkkel megjelöljük s annak idejében több lépésnyi térkörben körülkaszáltatjuk. Megjegyzendő, hogy a megjelölt fészkekhez közelíteni senkinek sem szabad, nehogy a fészkekről felvert kotlók a tojásokat szétrugják vagy esetleg a fészket végkép odahagyják. A fészkek körül hagyott here- vagy fűfoltok mindenesetre egy-két hétig állva hagyandók. Azonban ha a körülkaszálas előnyösnek nem mutatkoznék: fel kell szedetni a tojásokat s kiköltésük mesterségesen eszközendő. Félvad fácánosokban, hol a tenyésztés nagyobbrészt mesterséges úton, költő házakban stb. történik, e hó folytán szerzendő be (szedendő fel) a szükséges tojásmennyiség; a tojások aztán e hó vége felé a költő fiókokba, kotló pulykák és tyúkok alá helyeztetnek el. Természetesen a fácánosokban a fácántojások felszedése csakis a vadászszemélyzet ellenőrzése alatt már kipróbált, megbízható és ügyes (az ügyetlen kéz sok kárt tesz) közegekkel hajtandó végre, mert ez felette kényes munka. — Nem kell mondanom, hogy a fácánok számára bőven s gyakran kell szórni élelmet, mert tudvalevőleg a tojáson ülők nem rendes időszakokban járnak a szóróhelyekre. — Egyebekre nézve a múlt havi jegyzeteimben elégséges és most is aktuális utasítások foglaltatnak. Még csak azt jegyzem meg, hogy e hóban különösen szemmel tartandók a flóbertező fiúk és professzionátus madárfogdosók (főleg a hálóval dolgozó fűrjfogók), kiknek eléggé el nem ítéhető lelketlen és káros működése nem is képzelt veszedelmet képez némelyütt az apróbb vadállomány biztonságára nézve. A flóbertezésnek igen sok hasznos madár adja meg az árát; miért is az eféle könnyelmű tacszó-mulatságot sehol megtűrni nem

Thornburntól.

FÉSZÉKPUSZTÍTÓK.

szabad. A flóbertező síhederektől eltekintve, a vadászterületen még sok mindenféle cím alatt kódorgó gyanus individuummal gyűlik meg a hivatásos vadász baja e hóban: botpuskások, gombakeresők, bogárfogdosók, fészekszedők, pisztoly-sütögető mesterlegények, kurjongató turisták stb. személyében, úgy, hogy örökös harcban, folytonos tevékenységben kell némely vidékeken állania, a szaporítással elfoglalva levő vad nyugalma érdekében — és különösen ott gyűlik meg a baja a vadásznak, ahol a személyekkel és körülményekkel nincs teljesen tisztában, úgy, hogy azt sem tudja kitől-mitől kell inkább tartania. Nagy terjedelmű állami, vagy urasági területeken még csak megjárja, mert a szigorú felügyelet a kellő számú személyzettel fegyelmezettebbé teszi a népet; hanem annál nehezebb körülmények közé jut az oly vadász, mely bérleteket, községi tartozékokat képező vadászterületeket van hivatva megvédeni a hivatlan mindenféle betolakodó ellen, kivált ha nincs kellőképpen informálva a környéken lakó népségről! Pedig ez elkerülhetlenül szükséges; különösen tájékozódva kell lennie a vadásznak pagonya határaihoz közel lakó egyénekről, kik között rossz hírű és gyanus egyének, sőt nótórius tolvajpuskások és törözők is lehetnek. Az eféléknek pedig szükséges a körmükre nézni, töviről-hegyire ismerni kell őket, sőt járásuk, tartásuk, öltözködésük és alkalomadtán lábnyomukkal is meg kell ismerkedni, mert ezek tudása és ismerete a vadászra nézve a gyors megítélés és tájékozódás szempontjából igen fontos. — A mi pedig a pagony ismeretét illeti, annak a legrészletesebb pontossággal mindenre kiterjedőnek kell lenni, szóval a hivatásos vadásznak úgy kell ismernie működése terét, mint akár a lakószobáját, mert csak így tudja azt kellőleg ellenőrizni. Egy csapát, egy nyomot, még a legcsekélyebb, alig felismerhető változást sem szabad látatlanul hagyni a vadásznak, szóval mindent, még a legcsekélyebb dolgot is észre kell vennie; jó idő, rossz idő ellenőrző tevékenységében ne lankassza; az esős napok (és kivált a szűz hótakaró) számtalan jeleivel sok mindenfélére megtanítják, jobban kiképezik, mint bármely szórszálhasogató szakértekezés; ellenben a terv és cél nélküli barangolás csak elfárasztja a vadászt, anélkül, hogy okosabbá tenné, pedig mesterségéből folyólag minden alkalommal kell, hogy határozott célokat szolgáljon. — A terep-ismeretre vonatkozólag (az ellenőrzés szempontjából) elkerülhetlenül szükséges, hogy a közlekedési pontokat, de sőt a domináló magaslatokat is megismerje a vadász, mely utóbbiak alkalmas időben igen jelentékeny megfigyelő állásokul szolgálhatnak és nem ritkán eddig észre nem vett, vagy másképp csak nehezen megfigyelhető dolgokról, mozzanatokról nyerhetünk közvetítésük folytán tudomást. A közlekedési pontok, gyalogútak, csapások szemmeltartása pedig lehetővé teszi a látszólag közömbös, de gyanus járó-kelők ellenőrzését. Szóval az ügyes és ügybuzgó vadásznak teljesen otthonosnak kell lennie működése helyén és figyelmének a rábizott terület vadászati érdeke, illetve a vadvédelem szempontjából, sok aprólékos dologra is kell, hogy kiterjedjen, kivált ebben a hónapban, mely a szaporulat sikere szempontjából oly kritikus. — A talajba (s télen a hóba) benyomódott különböző nyomok és csapák a vadászmesterség irásjelei, melyekből sok tanulságos,

kellemes vagy bosszantó újdonságot olvashatni ki. Úgy a téli hótakaró, mint az eső vagy harmatáztatta talaj mindig megbízható útbaigazításokat nyújt. Ki lehet olvasni belőle, hol tartózkodik nappal a dűvad, hol nyugtalanítja a hasznos vadat — és kombinálhat az ember a jelekből arra is, hol kerülhet egyik-másik kártékony fajzat biztos lövésre és a váltókról, ahol pedig a lesek legbiztosabbak: is felvilágosítást nyerhetünk. De a másnak érthetetlen hieroglifek arra is megtanítanak, hogy milyen és mennyi vad tartózkodik a vadász gondjára bízott területen, sőt ezekből arra is biztosan lehet következtetni, hogy minden évszakban, minden időjárásban és szélirányban hol és minő vadfaj található itt vagy amott stb. — Lapályos pagonyokban, melyek tavasszal igen gyakran hirtelen beálló vízáradásoknak vannak kitéve, a mi némely folyómenti vidéken májusban sem ritkaság: a magasabban fekvő helyeken, a hová az ár nem hat el: egyszerű, szalmával vagy avasnáddal fedett széna-tartókat kell felállítani, a mi sokszor megakadályozhatja a vad végpusztulását. — — A *fajdvadászat* e hóban még mindig aktualis; ennél fogva az alábbiak idevágólag még érdekléssel bírhatnak, kivált a hivatásos vadászra nézve, kinek a többek közt szolgálati teendőihez tartozik, a fajdok dürgőhelyeinek felkutatása és megállapítása is. Ezúttal a *nyirfajd dürgő helyeinek felkutatásáról* szólok. A mint tudva van, a nyirfajd-kakas a havasok körül elterülő réteken és általában tisztásokon szeret a kora hajnali órákban dürgögni. Ha nincs alkalmunk a kakast kihallgatni, az esetben nappal az ily réteket és tisztásokat bejárjuk és felkeressük a kakas ürülékét; ha ily helyre akadunk, az esetben ha lehetséges még a déli órákban fenyő-galyakból egy sűrű, jól védő búvóhelyet („ernyőt“) készítünk a hely közelében, úgy, hogy az nagyon feltűnő ne legyen. Ha ezen, a kakas által még meg nem szokott galyfödözetből kakast akarunk lövetni, úgy a délutáni órákban, de különösen az est közeledtével azon a helyen nem szabad tartózkodnunk s általában arra kell ügyelni, hogy a kakas a vadászt észre ne vegye. Reggel vagyis hajnalban, a mikor a kakas a rendes dürgőhelyét felkeresi, az ernyő láttára gyanakvó lesz, de az nem tart soká, legfeljebb egy jó negyed óráig s mihelyt a távolban dürgő kakasok megszólaltak, időről-időre ő is csuhukkolni kezd, míg végre a szürkület beálltával a rendes nótáját megkezdi. Öreg kakasnál, vagy olyannál, mely már egyszer el lett riasztva, még óvatosabbnak kell lennünk, mert az a földön futva közelíti meg dürgő helyét s addig marad ott, míg tökéletesen világos lesz és csak akkor repül el, ha társai már a fákon dürgönek. Azért kívánatos, hogy ha a kakast másnap dürgés közben akarjuk meglőni vagy meglövetni, őt mozgás vagy köhögés által el nem riasszuk, mivel ily esetben a kakas többé eredeti dürgő helyére vissza nem tér, hanem más helyet keres. — — Érdekléssel bírhat a hivatásos vadászra annak tudása is, *hogyan jelez a fajdkakas a lövés után*. Erre nézve egy régi, igen avatott fajdvadász adataira támaszkodva, a következőket közölhetem. A teljesen elhibázott kakas csodálatraméltó nesztelenséggel vonul el; úgyszólván ellopózik a helyszínéről. A megsebzett kakas ellenben erős zajt csap, részben a nehézkes szárnyverés, részben azért, hogy odaverődik a faágakhoz, vagy lebukva, a fatörzshöz surlódik, részben azért, hogy kísérleteket tesz újra ágra szállni. A

megsebesített kakas továbbá egyenes irányban repül el s irányt nem váltóztatva, addig menekül, míg csak ereje engedi; a sérületlen maradt ellenben gyakran változtatja repülési irányát. Az ép bőrrel menekült kakas továbbá midőn szárnyra kap, jellegzetes módon lódít magán felfelé, messzire repül, gyakran fel a magasba; mindezekre a megsebesített képtelen. A megsebesített kakas, hasonlóan a többi megsebesített vadhoz, menekülési irányát inkább völgynek, mint hegynek választja. Mint a rókánál, úgy a fajdkakasnál is feltehetjük, hogy vagy teljesen el van hibázva, vagy csak igen könnyen sebesült, ha a tett lövés után gyorsan és zajtalanul tűnik el. Ha „köszörülés“ közben lőttünk a kakasra s az rögtön odább áll, nagyon valószínű, hogy kisebb vagy nagyobb sebet kapott, mert a teljesen sérületlen, helyben szokott maradni s akkor különös figyelemmel kell lenni minden további jelre, de el nem szabad felejteni, hogy már maga a lövés tüzfénye, vagy a lópor-füst is elégséges lehet arra, hogy a kakast menekülésre bírja. Bél-lövésre a fajdkakas erősen összerezzen, de azért messzire repül el s ha nincs jó ebünk, vagy ha igen korán kezdjük az utánkeresést, rendesen elvész. A szárnyalt kakas rögtön és nagy zaj közt vergődve bukik le a fáról s nagy gyorsasággal valamely közeli sűrűbe szalad. Fej- vagy nyak-lövésre, mely egyszersmind a gerincz-agyat is összezúzta, továbbá szív-lövésre: mint egy kő-darab zuhan le a fáról, úgy hogy gyakran tollát sem mozdítja. Jó, de nem villámszerűen ölő lövés után a földre bukott kakas erősen vergődik s ha lejtőn van, bukfenchezve lefelé bukik még egy darabra, vagy pedig megadja magát sorsának, s fejét a szárnya alá dugva, várja be az elősiető vadászt. — De vannak olyan esetek is, hogy a súlyosan sebesült kakas, felberzentett tollazattal és mérges kappogás és fúvás között kétségbeesett bátorsággal száll szembe az ebbel vagy a vadással s védi magát vagy még halálosan találva is, még egyszer dürgő helyzetbe áll, hogy rögtön kimulva összeessék. — Nem közvetlenül halálos fejlődéssel, hasonlóan a többi szárnyas vadhoz, egyenesen felfelé repül a levegőbe, mignem kimul s a gyakran igen jelentékeny magasból mint egy kő-darab bukik le. — Ha lebukva, súlyos esés zaját hallottuk a talajon, s reá minden csendes marad, akkor kimulva bukott le az ágról vagy a levegőből. Súlyosan sebesült kakasok, kimúlásuk előtt órák, sőt napok hosszát ülve maradnak ugyanegy ágon, ha volt annyi erejük, hogy arra felszállhattak; — leggyakrabban azonban sűrűségekben szoktak megvonulni a halálos sebbel. Hóban néha megesik, hogy véryomott találunk a tovaszálló kakas után, a melyet aztán követhetünk; de a még oly jól talált kakasok is, csodálatra méltóan, csak rendkívül ritkán szoktak erősebben vérezni kifelé, minek talán a fajdkakas rendkívül izomdús szervezetében rejlik az oka, mely a rendesen ferde irányban testébe hatoló lösebet összehúzóásával többnyire elzárja. Lelőtt tollak azaz olyanok, melyek közepükön vannak keresztül löve, még ha csak néhányat is találunk olyat: sokkal jobban biztató jelek, mint a teljes épségükben kitépve talált tollak, minőket a horzs-lövés csomó-számra szokott kitépni. A lövés helyén talált lelőtt tollak alakja és színéből természetesen teljes biztonsággal meg lehet határozni, hová hatolt be a lövés; a röpülés közben elhullatott,

bokron, faágon, vagy a földön talált egyes tollak is megkönnyíthetik a vad megtalálását, de mindig tekintettel kell lenni a légáramlatra s irányára, mely a tollat magával ragadhatja. Ha a lövés a kakasnak a lábát zúzza össze, az ilyen legtöbbször elvész, ha csak az ebnek nem sikerül őt idejében megragadni, vagy pedig a vadásznak egy másik, sikerültebb lövéssel megakadályozni a kakas erőlködését, melylyel az a magasba jutni és a veszélyes helyről elpályázni törekszik.

A május hava az, melyben a vadászatra kártékony madarak csimotáikkal egyetemben, legkönnyebben pusztíthatók és pedig fészkelő helyeiken — s bár ez egy kissé megkésett ténykedés, miután a fészkek lehányása által annak idejében könnyen megakadályozható a kártévő szárnyasok szaporítási kísérlete, — mindamellett igen radikális és célhoz vezető eszköz a vadászterületek alapos megtisztítására úgy a jelen, mint részben a jövőre nézve is. Ezeknek a kártékony

DÜRGŐ NYIRFAJD-KAKAS.

fajoknak és ivadékainak az irtása képezi e hóban főleg a vadász hivatásos működésének aktualitását. Hogy melyek azok a madarak, melyek e hóban leginkább kihívják maguk ellen a vadász akcióját, azt mindenki tudja: a valódi orvmadarakon kívül főleg a szarka, mátyásmadár és a varjak, mely a „tudós“ könyvekben, nem különben a *modern* gazdasági észjárásban a „hasznos“ (!) aprószentek közé vannak sorozva — jogosan vagy jogtalanul-e a saját szempontjukból véve, azt nem vitatom, bár volnának ellenvetéseim; emellett azonban kétségtelen, hogy minden szakma ismeri a maga károsítóit; regnum animale tudósa, az erdő- és a mezőgazda, a halász, a vadász stb. mind a saját szemüvegén át nézi — s valljuk be: igen jogosan — az állatvilágot. Miután jelen soraimat csakis mint vadász írom, semmi más érdekkörbe tartozó rossz néven nem veheti, hogy írásomban csakis a vadászat érdekeit tartom szem előtt, de ezúttal

figyelmeztetem is az elfogultakat, hogy szakmák szerint nagy eltérések vannak (a melyek soha át nem hidalhatók) az individuális hatás, illetve működés tekintetében, mert például egyik állat lehet igen károsító a vadászatra nézve, míg a halászatra már teljesen közönyös, ellenben a mezőgazdaság érdeke kizárólag, mint hasznos természeti közeget ismeri — és mind ez más fajknál lehet megfordított rendben is. Épp ezért meddő, sőt igen okatlan kísérletnek tartom egyes állatfajokat, például a mezőgazdaság szempontjából, szentté avatva érinthetetlen nebánsvirágokká odaállítani, mikor pedig ugyanezek más érdekek szempontjából a leggyalázatosabb kártevők közé tartoznak! Mindenek felette nagyon ósdi, túlhajtott erősködés az ma már minden más gazdasági, illetve mondjuk nemzetgazdasági ágat csupán a mezőgazdaság érdekeinek alárendelni akarni és egyes állatfajokat azért, mert néhanapján egy-egy egeret is elpusztítanak: a törvény erejével is megvédelmezni akarni, holott ugyanazok a vadászatnak és esetleg talán a halászatnak is kiszámíthatlan kárára vannak! És vajon nem-e a legnagyobb anomália hatásával birna az ily intézkedés, ha a gyakorlatban a valódi szakemberek (s nem a papirosra írt „tudomány“-ok naiv apostolai) által komolyan vétetnék! . . . Egyébiránt a mi a vadászatra kártékony szárnyasok ily természetű működését illeti, annak mérve mindig a körülmények által befolyásoltatik, sőt egészben véve meg is szünhetik az a viszonyok alakulása: kedvezőtlenége, illetve tárgyihiány folytán. — Így például oly vadászterületeken, ahol csupán apróvad tenyésztésről és fáczánokról van szó, a szarka, mátyás, varjú és gébics (*L. excubitor*) semmi módon meg nem tűrhető, mert ezeket határozottan kártékony vadpusztítóknak ismerjük; míg ellenben a magas hegységi vadászterületek, vadaskertekre nézve ugyanezek talán egészen közönyösek és tényleg ily helyeken számba sem vétetnek; valamint hogy a sirályok vöcskök, szárcsák stb. sem tartoznak (és pedig egyáltalában nem) a vadtenyészet ellenségei közé s mint „vadak“ is legfeljebb csak a vasárnapi puskások igényeit elégíthetik ki, — ellenben a halgazdaságok már valóságos veszedelmet látnak ezekben a madarakban — és így tovább. Azonban nem folytatom tovább fejtegetéseimet oly tárgy felett, melyet úgyis jól tud minden vadász (a nem vadászoknak meg úgyis hiába beszélnek.) E helyett a tájékozatlanabbak kedvéért, szellőztetni fogom egy kissé azoknak a szárnyasoknak a bűnlajtsromát, melyeket az elfogultság absolute hasznos (!) individuumok között sorol föl. Ilyen első sorban:

1. A *tarka vagy szürke varjú*. Ez a madár a vadgondozókra majdnem annyi, mint a róka; egész élete az ocsmány kártékonyosság legmagasabb fokán áll. Kártékonyága főleg a kisebb vad zsenge fiainak s a szárnyasok fészkeinek kirablásában nyilvánul meg, de a tél folytán elgyengült vadban is sok kárt tesz kora tavasszal. Nagy buzgalommal átkutatja a mezőn levő trágyadombokat s ha korai nyúlfiat talál bennök, melyeket az anya a szél és hideg ellen ott akar megvédeni, azokat kegyetlenül lemészárolja és felfalja. De ahol gazdag nyúlállomány van, akkor is folytatja még az ily nyúlászatokat, midőn már a hónapok híre sincs, sőt mindaddig, a míg a vetés kellő magasságú és sűrűségű fődözetet nem nyújt a kis süldőknek: a nyúlászata a legkedvesebb foglalatossága s képzelhető, mekkora kárt tesz csak néhány, sőt egyetlen darab szürke bestia

is a gyöngye nyúlzaporulatban! — Olyan szépen cserkészik a levegőben, mint akár a héja: repked ide-oda a vetés felett, éles szemmel vizsgálódva mindenfelé és semmi mozzanat nem kerüli el figyelmét s ha megpillantja a szegény süldőcskét, a következő pillanatban már ráveti magát; a többit azután elképzeltelhetjük... Ha a magas vetés miatt már nem juthat nyúlfiakhoz a varjú, akkor beáll egy újabb aktualitás számára: a fészekpusztítás; jaj aztán a fiókmadaraknak, tojásoknak... hanem a madarak közül inkább az aprájának; a nagyobb madarak otthonát kevesebb merszel környékezi, hanem szó sincs róla, azért a felfedezett fáczán-, fogoly- vagy fűrj-fészkek, kevés kivétellel, dulásának esik áldozatul. Azonban ravasz módon, akkor rabolja ki a fészket, midőn a kotló eltávozott. Hanem ez csak az egyesben kószáló varjúra áll; mert ha többen vannak együtt, leűzik a kotlót a fészkeről s jelenlétében rabolják ki fészke tartalmát. — Különösen fajsziporítása idejében tesz kárt a szürke varjú és pedig nevezetesen akkor, midőn saját falánk ivadékait neveli. Ilyenkor roppant vállalkozó és a fiatal baromfiakban is, ha alkalma van rá, hallatlan károkat okoz. — Őszkor már nem meri a szárnyas apróvadfélét megtámadni a varjú, mert azok már kifejlettek és elég erősek arra, hogy eredménynyel szegülhessenek ellen támadásainak. Ez időtájt tehát dögre és növényi táplálékra szorul — s segít a gazdának és gyümölcstermelőnek betakarítani (ám saját gyomrába!) az érett gyümölcsöt. — Gyöngye telekkel, a midőn tehát a vad jó kondícióban van, semmi kárt sem képes tenni az apróvadállományban a varjú; hanem az erős telekkel a hideg és éhség által lecsigázott, féldöglött vadnak annál nagyobb ostora és sok gyilkosság esik ilyenkor rovására s a kár, mit okozhat a vadban, igen jelentékeny is lehet, mert ha gazdag zsákmányolásra van kilátása a varjúnak: bandákba áll, mint a fekete varjú és ilyenkor különösen a foglyokat üldözi szinte hihetetlen kitartással. — Vadászati szempontból ezek a vétkek iródnának a szürke zsvány bűnlajstromába; hanem ezekkel még koránt sincs kimerítve bűneinek sorozata, mely sokoldalúság tekintetében a rókaéval versenyez. Például ki hinné, hogy a varjú még a halászatnak is képes kárt okozni?! Pedig úgy van. Sokszor bebizonyodott már, hogy kisebb vizállaskor a halak között jelentékeny károkat okozhat. Oly vizekben, hol nemesebb fajú halakat tenyésztene, a halászok állítása szerint, az általa okozott kár jelentékenynek mondható. Hogy apadáskor nagy károkat tesz a halban, az bizonyos; ilyenkor a halas vizek partján mindig sok varjút látni, melyek a legnagyobb buzgósággal gyakorolják a rabló-halászat jól fizető mesterségét és pedig minő ügyesek a halfogásban! A melyik hal leshelyük közelébe ér, az ritkán menekülhet ügyes kapásuk elől — és a halászatban türelmük kimeríthetetlen. A sekélyes vízből kiemelkedő kövekre telepednek s ott lesik szigorú figyelemmel a sikamlós prédát; de sekélyes vízbe is begázolnak és a kisebb halacsok végett a köveket is felforgatják. — A halászat érdekében tehát ajánlatos lenne, ha a haltenyésztők is hathatósan közreműködnének a rablófajzat irtásában.

2. *A fekete varjú* (*C. frugilegus*) alig különb szürke rokonánál; a bűnlajstroma majdnem ugyanaz. Hogy mi mindenfélét követ el, annak igen hű képét

adja egy szakember,*) melyhez hozzáadni valóm ugyan még volna elég, de elvenni valóm semmi. „El nem tudom nézni ama kiszámíthatatlan károkat, miket a *fekete varjúk* az apróvad állományban tesznek“ — mondja. Márczius elején, midőn valóságos téli napok köszöntöttek be, ez igazán kétségbe ejtette a vadászt; 10 fok hideg, 30 cm. mély hó és mindez tíz napig tartott. Mindez akkor, a mikor a nyulak legerősebben fiadzottak! Az ember akár merre fordult, majdnem mindenütt kis nyulakra bukkant, 2—4 drbot is lehetett egy helyen megfagyva találni. Szegények leginkább bokrokba rakták le apró nedves fiaikat s a hol ily alkalmas hely nem volt, ott majdnem mindenütt ember vagy állat által csinált csapásokon, sőt még kocsi-útra is; de találtunk még görény-láda fogóban is. Mi lett ezeknek a sorsuk? A halál. Mert egy része a nagy hideget még akkor ki nem bírta s vizes lévén, — megfagyott. A melyek a hideg előtt február hóban fiadztattak, azok megmaradtak volna, ha a hó el nem árulja őket a folytonosan kutató fekete varjaknak. De így csak azokból maradt meg egy-kettő, a melyek az erdőben, vagy bokrokban voltak. De még azok között is találtam eleven kis nyulakat, a melyek a nagy hideg déli órájában fiadztattak, de fájdalom, ezeket mind megették a *fekete varjak!* Nem egyszer láttam, sőt közvetlen közelenben is történt, hogy alig 10 lépésre tőlem, elragadta a kis nyulat a varjú. Ha az ember kiállott a vadászterületre és nézte a szemtelen varjúk csavargását, csak azt vette észre, hogy egy éles szemű varjú egyet fordul a levegőben s hirtelen lecsap; követte még kettő-három, aztán együtt falták fel a kis nyulakat, lett légyen az élő vagy megfagyott! S ha csak ennyiből állna kártevésük; de jaj annak a fáczán- és fogolytelepnek, a melyek szomszédságában fekete varjúk költenek. Ez a falánk madár, a finak és önmagának mindent összeszed, csak hogy tehetetlen gyomrát megtöltse! Figyelje meg csak a vadász őket élelemkeresés közben, hogyan vadászzák át az összes vadászterületet, akár csak a kaba! A csőre folytonosan a földnek szegezve, úgy villog szemével a vetések, mezők és cserjések közé. Mihelyt meglátja a tojásokat, miket a fáczán- és fogolytyúk élelemkeresés közben ott hagy: mindjárt ott terem s egytől-egyig kipszűtja a fészket. De tolvajkodása közben kis fáczánt, foglyot, sőt kis nyulat sem vet meg. 1887/8. év telén láttam, a mint egy ölyvtől megmentett foglyomat agyonvágta egy vén rafinrozott fekete varjú, de annyira vén volt, hogy tolla között egy pár fehér tollat is találtam és oly szemtelen volt, hogy akárhogy kergettem, akárhogy kiabáltam, ott nem hagyta a kiszemelt prédát, míg csak 10 lépésről le nem lőttem. Itt megjegyzem, hogy az öreg fogoly csak kicsit tudott repülni, mert az ölyv kitepte szárnytollait. — Méltán felmerül a kérdés ezek után, hogy mégis kimélje e gonosz madarat a vadász s még mindig pártfogása alá vegye a gazdaság? Mi hasznot tesz? Megeszik egy pár férget, az igaz, a mit más madár is megtesz, de ezt is csak szántás közben teszi, a mikor még mást nem talál. De mihelyt vetés van, akkor már nem győz a gazda-közönség embereket felállítani puskával, ostorral, csakhogy megvédhesse gabonáját, a mit elvetett. És ez hetekig, sőt hónapokig is eltart. Hiába durrognak, hiába lövöldöznek, ezeket

*) *Winkler Károly*, erdész (Vadászlap).

elűzni nem képesek. S ha ehhez hozzáveszszük a sok kárt, a mit az érett gabonákban, keresztekben s ősszel a tengeriben tesznek: kívül bizony az a valóság, hogy ő kelmük több kárt tesznek, mint hasznot! De mindezt a gazda elég csodálatosan nem veszi észre s ha kérdik tőle, mi tette a kárt, azt feleli, hogy a fácán, nyúl vagy az őz s a varjak pusztítására nem sokat gondol. — Télen a varjaktól a vadat etetni sem lehet, még a leggondosabban tartott szóró-helyből is kieszik a gabonát, úgy szintén az őz-vályúból a zabot. Ez utóbbit még szépen ki is tudja fejteni héjjából! Igen helyesen teszi tehát a vadász, ha kíméletlenül, tüzzel-vassal fordul ellene, hogy a faja is kipusztuljon e gonosz ellenségnek!”

3. *A szarka.* Erről a kártékony bestiáról, egy másik tapasztalt hivatásos vadász a következő tapasztalatait közli, melyek saját megfigyeléseimmel mindenben megegyeznek: „Minden hivatásos vadász tudja azt, hogy a szarka a hasznos vadra nézve kártékony és e miatt pusztítja is azt minden lehető módon, sőt a rendezett és óvott vadászterületeken lődíj is van rá kitűzve. Bár általánosan ismeretes, hogy a szarka fészekrabló és alkalom adtán a süldő nyulat, a fogoly- és fácánacsirkét sem hagyja bántatlanul, roppant kártevősei csak a kisebb területű és jól benépesített fácánosoknál tűnnek igazán szembe és bátran állíthatom, hogy a szarka valóságos réme hasznos szárnyas vadjainknak, de legkivált a fácántenyésztésnek. Egy-két szarkapár elegendő arra, hogy sok fáradozánk eredményét alaposan megrontsa s így tehát valósággal bünt követ el az a hivatásos vadász, a ki a szarkát nem pusztítja. — A hosszú tél és bőjt után kora tavasszal összesereglenek a szarkák fácánosainkban egyrészt azért, hogy ott párosodjanak, de másrészt azért is, mert ott vár reájuk a terített asztal: a sok fácán és fogoly tojás. A fogoly fészke egyébként kevésbé van kitéve a fészekrablóknak, mert ez fészke helyét jobban elfödi és midőn azt önszántából elhagyja, tojásait giz-gazzal, mohával stb. betakarja. Sajnos, hogy ezzel a jó tulajdonsággal csak elvétele bír a fácántyúk és jaj azoknak a fészekbeli tojásoknak, melyek nincsenek kellően befödve, mert ezek bizonyosan a szarkák prédájává lesznek. Mert ebben az időtájban a szarka alig táplálkozik egyébvel, mint tisztán csak tojással s e mellett még rendkívüli kártékonyosságát azzal is tetézi, hogy nem csak annyi tojást pusztít el, a mennyi éhségének csillapítására, illetve táplálkozására elégséges, hanem naphosszat kutat, kémlel, hol fáról-fára szállva, hol pedig a földön futva az erdőnek minden zugát kikutatja s éles szeme nem igen kerüli ki a keresett fészket és ha ilyent talált, néhány cserrenés elég arra, hogy kenyeres pajtását, a szürke varjút, de még a szajkókat is összecsődítsa, hogy ezek segítségével mihamar elbánjon a tojásokkal. A talált tojásokat csőreik segítségével széthordják kisebb-nagyobb távolságra a fészektől, azután pedig azokon egy hosszukás lyukat vájva — s ezt jól figyeljük meg, mert ez csálhatatlan jele a szarka és társai által elpusztított tojásoknak — azok tartalmát kieszik, sok esetben azonban éppen csak feltörik vagy egészen sértetlenül is hagyják azokat, a mi legjobb bizonyítéka annak, hogy nem annyira az éhség, mint inkább a pajkosság ösztönözte őket a rablásra. Igaz ugyan, hogy néha sikerül ilyen szétszórtan heverő sértetlen fácán tojásokat összeszednünk és felhasználnunk olykép, hogy azokat valamely fácánfészekbe

tesszük, vagy mesterségesen kiköltetjük, ez azonban csak alig számbavehető esetekben történhetik meg, mert kotlás idején lehetőleg tartózkodnunk kell a kotló fáczántyúkok zavarásától s így nem is igen járunk keresztül-kasul az erdőben. — Nem vélek csalódni, ha azt állítom, hogy a legtöbb esetben már a kotlási időszak után feltalált és a vadon tenyésző fáczánosban — sajnos — nem csekély számban előforduló szétszórt fáczántojások nem származnak mind egyes kotlóktól, melyek fészket nem rakván, tojásaikat elpotyogtatják, mint ezt általánosan hiszik, hanem hogy ezek is szarkák által hordattak szét. Ezen feltevésemet támogatja az a tapasztalat is, hogy az általam ismert vadkacsa fészek tojásait sokszor találtam a fészektől kisebb nagyobb távolságban széthordva. — Egy fáczán fészekről volt tudomásom, melybe több tyúk tojott, mert 26 tojás volt benne. Ennyit egy tyúk nem képes kikölni, mert nem bírja azokat tollazatával elfödni, miért is a tojásokat kétfelé osztottam. Néhány nap mulva arról győződtem meg, hogy az egyik fészek tojásai szaporodtak, mily nagy volt azonban meglepetésem, midőn pár hét múltán a fészekhez közel levő nyiladékon járva, azon több feltört fáczántojást találtam s midőn utánna jártam a dolognak, a két fészket üresen találtam; a tojásokat mind elhordták a szarkák. — Olyan fáczán fészket is találtam kirabolva, melyet tojója, mielőtt a tojásokat elhagyta volna, száraz lombbal betakart volt. Ugy látszik, hogy a szarka vizsgálódó éles szemének elég jel volt a felforgatott száraz levél arra, hogy a tojásokat ott keresse és feltalálja. Egy szavahihető emberem megfigyelte, mikor a szarkák és varjak a már kotló fáczántyúkot fészkeről elriasztották az által, hogy éktelen lármát csaptak körülötte s csőrükkel addig vagdosták, míg csak fészket el nem hagyta s ekkor azután nekiestek a tojások elpusztításának. — Ha most még az elmondottakhoz hozzátesszük, hogy a szarka nem csak a hasznos szárnyas vad, de az éneklő madarak, tehát a legnagyobb rovar pusztítók tojásaiban is nagy károkat tesz, nem zárkozhatunk el attól, hogy minden kínálkozó módon ne pusztítsuk, annyival inkább, mert ez a rabló fajzat ott, hol egyszer tanyáját felütötte szinte kipusztíthatatlan.“

A *szajkó* (vagy mátyás) is azok közé a madarak közé tartozik, melyek éppen nincsenek a vadtenyésztés hasznára, habár valami nagyon érzékeny károkat sem okoznak abban — ha kevés van belőlük; máskép van azonban ez a matyínál, ha megsokasodik a száma; hanem csakis tavaszi életmódjával tesz kárt a vadtenyésztőnek, pusztítván a tojást és a tehetetlenebb kis vadakat és fiatal madarakat, különben pedig hivatott fészekfosztogató, a mi a fő bűne; egyébként pedig mindent megöl, a mit csak birtokába keríthet s a mi erejét felül nem múlja; azonban gyilkolásai, mit a kisebb vadakban tesz, inkább csak esetlegések, ha tudniillik véletlenül ráakad valamire, például apró nyulacskára vagy elgyengült kisebb vadra stb. Hanem a fészkekre már bűnös szenvedélyből vadászik és nem elég, hogy a fészek tartalma áldozatul esik, hanem ráadásul még magát a fészket is szétszedi. Általában igen sok madárfészek semmisül meg a mátyások rontó-bontó természete folytán, minek következtében az erdészetre feltétlenül hasznos madárkák szaporításban való megakadályozása által is kárt tesz — nem is szólva a fészek-

rablásokról. Kártékonysága azonban, mint már említém, csak tavasz folytán és nyár elején nyilvánul, miért is fogoly- és fáczántenyésztő helyen a hunczut matyi, legalább a mondott évszakokban, meg nem tűrhető.

A mi már most a felsorolt négy gazficzkó pusztítása módjait illeti, bár erről többször volt már szó könyvemben: mégis erre visszatérni nem tartom feleslegesnek; különben is inkább csak kiegészítésekre szorítkozom az alábbiakban.

A *varjak* legbiztosabb irtószere a méreg, minek segélyével már viszonylag rövid idő alatt teljesen kipusztíthatók a vadászterületről. Hogy miképp kell ezt végrehajtani mérgezett marhavérrel, azt már említettem; de van más mérgezési mód is, például főtt kukoriczakása foszforos patkányméreggel keverve s alkalmas helyeken kirakva, a varjak és szarkák ellen (persze télidőben és hideg ősszel) approbált szernek bizonyult. — Ha egyszerre tömeges pusztításról van szó, akkor gyorsan ölmérget nem szabad használni, mert ha egy-két varjú hirtelenében a mérgezés következtében elhull, a többi varjú rögtön elhagyja a mérgezési teret s így a kívánt siker elmarad. Tömeges pusztításhoz tehát lassan ölő mérget kell használni, a melynek hatása például csak pár óra múlva következik be s ilyen a *foszfor*, melyet a következőképpen készítünk elő: Veszünk 25 gr. foszfort, melyet 200 gr. glicerinben 450 f. hőségre felmelegítünk, illetve felolvasztunk s az így nyert szyrupszerű pépet marhavérrel — melyből azonban a vérsavó kivonandó — jól összekeverjük, úgy, hogy a foszforkeverék a kb. 18 liternyi marhavérben jól eloszoljon. Ezt így hagyjuk egy fél napig állani; aztán annyi korpát keverünk hozzá, míg az egész vastag tésztaneművé válik, a midőn azután használatra kész és a mérgezési helyekre, főleg marhahulladékok mellé kiszórható. Ez a gyenge foszfor-vegyülék a szárnyasokra halálosan hat, még az emlősökre teljesen veszélytelen. — Csapóvasakkal is lehet irtani a varjakat, de jelentékeny eredményt ily pusztítási móddal elérni nem lehet, mert ha egy-két varjú megfogódott, többre aztán számítani alig lehet. Persze a csapóvasat is csak télen használhatjuk leginkább kint a mezőkön lévő trágyadombokon, miket előszeretettel keresnek fel a varjuk. Csaléteknek szürke varjúnál húsfalatot kell használni; ellenben fekete varjút meg lehet fogni kukoricza-szem segélyével is. Persze, hogy a vasat jól el kell fedni, az regulaszámban megy. — Tavaszkor a fészkek és tojások pusztítása a legradikálisabb neme a varjúirtásnak. Különösen a szürke varjúra legyen gondunk ilyenkor; ha tojása vagy fia van, előbb az öreget kell ellőni s csak azután semmisítsük meg fészket; különben fészken minden varjú jól bevár s sokszor csak kopogtatás által lehet kiugrasztani a kotlókat. — Lehet a varjakat, különösen a szürke varjút bagoly-huhogással lövésre csalva is pusztítani, de csak akkor, midőn a varjúnak fiai vannak. Az eljárás nagyon egyszerű. A varjús hely közelében ugyanis észrevétlenül egy nagy fa alá lopózkodunk, azután utánozzuk a bagoly kiáltását, mire a közelben tartózkodó varjak rögtön elősietnek s többszöri keringelés után valamely közeli magas fára ereszkednek le, a honnan könnyen lelőhetők. — Nem csak a költési időben, de bármikor is, könnyen lövésre csálhatók a varjak a nyúl veszékelésének utánzása által is, mely célra ugyan kész sípok kaphatók, de mivel az ilyenek többnyire hamis hangot adnak, sokkal célhoz vezetőbb, ha a nyúl sírását szájunkkal imitáljuk, ezt aként

hozva létre, hogy a hüvelyujjat a mutató-ujra helyezve, kezünket összetesszük s aztán beléfúvunk a markunkba. Némi próbálgatás után kellő ügyességre tehetünk szert a hangutánzásban, a minek aztán sokszor nagy hasznát vehetjük, mert a csalhangra minden ragadozó előjön, föltéve, ha a csalogatás elég jól megközelíti az eredeti, természetes hangokat. Róka, macska, kóbor kutya, ölyv, héja, egyszóval minden kártékony vad, sőt néha még a nyúl is előcsalható e hanggal.*) Hogy minő eredményeket lehet elérni az uhugunyhóból a varjakkal szemben, azt minden hivatásos vadász tudja, miért is feleslegesnek látom erről a szót szaporítani; arra azonban figyelmeztetek, hogy a vadászat helye gyakran változtassék, mert a szerzett rossz tapasztalatokat nagyon megjegyző varjak csakhamar kitanulják, hol fenyegeti őket veszély s a gyüölt uhut csak lőtávolon kívül kárognak meg. Ha pedig szintén a varjak egyenes pusztítására intéznénk kirándulásokat kocsin vagy szánon az utakon, faszorok között stb., akkor is nagyon ajánlatos bizonyos útrészeket csak hosszabb időközökben felkeresni, mert különben a veszélyt felismerő varjakat lövésre kapni végre egyáltalán nem lehet.

A *szarka* pusztításának többféle módja van és majdnem ugyanazok, mint a varjúéi, különösen a mi a mérgezést illeti. Varjúmérgezések alkalmával a préda közt rendszeren néhány szarka is szokott lenni. Egyébiránt oly helyen, a hol különleg inkább csak szarkával van dolgunk, kimérgezéséhez legcélszerűbb egyes mérgezett tojásokat használni, melyeket alkalmas helyeken, leginkább nyiladékokban vagy erdei tisztásokon, egyáltalában a hol a szarkák napközben biztosan megfordulnak, helyezünk el. — Télen legsikeresebb a mérgezés, tavasszal kevésbé. A mérgezéshez legcélszerűbb a házityúk alól kiszedett oly tojásokat használni, melyekben a csirke megfulladt; az ilyen tojásokat kétfelé vágjuk s tartalmukat cukorral vagy saharinnal édesített strychninnel behintjük. Alkalmazhatunk azonban bármely más tojást is, melyet megszúrunk s belsejébe belekeverjük az édesített mérget; az után pedig a nyilást viasszal betapasztjuk. — Tavasszal legsikeresebb pusztítási módja a szarkának a lelövés a párzási és költési időben, a fészkesfák körül; csak hogy ezt megelőzőleg ismernünk kell a fészkek helyeit, mely célból még a lombosodás előtt számba kell venni a már meglevő szarka-fészkeket s erről jegyzéket készítünk, hogy lombosodáskor is rájuk akadassunk a fészkes fákra, különben alig találjuk meg azokat a sűrű lomb miatt és arra sem lehet számítani, hogy maga a szarka árulná el azt csörgésével, mert kotlás idejében a máskülönb lármas, temperamentumos madár olyan csendesen viselkedik, hogy a gyakorlatlan vadászt könnyen tévútra vezetve ezáltal, azt hiszi, hogy területén nincsenek is költő szarkák, pedig hát néha özönével vannak. — A fészkesfát gyakran többször is meg kell kopogtatni, hogy az igen szívósan ülő szarkát kirepülésre bírjuk; mivel pedig nem könnyű dolog, a kopogtatás után azonnal lókész helyzetet venni, sőt ugyanazon pillanatban lőni is: célszerű, ha a fák kopogtatása végett valakit viszünk magunkkal kirándulásainkra. — Oly esetben, midőn a fészkek nem magánosan álló fán van,

*) Ha fiatal véreb van velünk, az esetben e csalhangot használnunk nem szabad, mert az ebet tűzbe hozza.

illetőleg mikor a kirepülő szarka nem a tisztás felé vált ki: elejtése éppen nem könnyű; miért is ajánlatos a fészket már a kopogtatás előtt célba venni s azonnal tüzelni, a mint a szarka abból kiötlik, mert különben vajmi könnyen elmenekül a sűrű lombzat között. Ugyanezt az eljárást követjük minden más, a fészekből kilőni szándékolt kártékony madárnál is. — Magába a fészekbe bele löni s ily módon elejteni akarni a szarkát vagy más madarat, többnyire sikertelen kísérlet, mert a fészek anyaga felfogja a lövést; ha pedig ilyképpen elszalasztjuk a kotló madarat: az új fészket rak, melyben tojásait észrevétlenül kiköltheti. — Ha a költés idejét elmulasztottuk, akkor legajánlatosabb a nevelési időszakot megvárni s az ételhordó öregeket lesből elpuskázni s ha ez megtörtént, egy fészekbe duplázással a fiatal bestiáknak is megadni az utolsó kenetet, avagy pedig az árván maradt családot egyszerűen kiszedjük a fészekből s a fészket lehányjuk. — Sohasem szabad addig a tojásokat avagy fiakat elpusztítani, míg az öregeket el nem pusztítottuk, mert akkor haszontalan dolgot művelünk, minthogy a szarka ez esetben más, titkos helyen újra költ. — A már kirepült fiatal szarkákat cserregésükről, melylyel az étkehordó öregeket fogadják: könnyű felfedezni s még buták lévén, elpusztítani. Egyébiránt pusztíthatók a szarkák uhu-gunyhóból is és csalhangra is beszállanak.

A szárnyas ragadozók, illetve valódi orvmadarak irtására a legeredményesebb a tavaszi és nyári vadászat. Kora tavasszal ugyanis a fölvonulókra uhuval, később pedig a fészkelő helyeken. Ez utóbbit, hogy eredménynyel üzhessük, pontosan ismernünk kell a vadászterületünkön levő orvmadarak fészkelő helyeit s e célból a már meglevő ismert öreg fészkeket ellenőrizni s az újonnan rakottak után kutatni kell. Ezt már kora tavasszal, tehát már akkor meg kell kezdeni, midőn még a fák teljesen kopaszok, mert ilyenkor a fészkeket könnyen meg lehet látni, sőt messziről szembe tűnnek. Tehát ez a legalkalmasabb időpont a puhatólódzásokra. — Ha a terület nagysága folytán esetleg számos fészket volna számontartandó, ez esetben készre a fészekről egy kis jegyzéket készíteni, nehogy egyes fészkek feledékenységbe menjenek. — Később: a kotlás idejében kezdődik az elfoglalt fészkek ellenőrzése. Körüljárjuk a fészkes fákat s ha nem látjuk a fészek szélén a madár farkát: megkopogtatjuk a fa törzsét, (esetleg többször is), hogy az esetleg kotló, de a földről nem látható madarat ekként felriasszuk ültéből s ez úton meggyőződést szerezzünk arról, lakott-e a fészket vagy nem. A még nem lakott fészkeket később gyakrabban megvizsgáljuk. — A lakott fészkeknél aztán megkezdjük az irtást és pedig oly módon, mint fentebb a szarkánál leirtam. — Igen ügyes lövők, a kik már jól be vannak gyakorolva a fészekből kiszálló madarak lövésében, kopogtató nélkül is tehetnek kirándulásokot, csak egy botot vive magukkal, melyet a jobb kézbe fogva megkopogtatják véle a fészkes fát, míg a kirepülő madarat a bal kézben tartott fegyverrel lőkész-helyzetben várják. És itt ismétlen hangsúlyozom, hogy miután a legtöbb esetben nem lehet előre tudni, mily irányban fog a madár kirepülni: e vadászathoz mindig biztos és felette gyors lövés feltételeztetik, így is nem egy lövés fog eredménytelenül levegőt lyukasztani, mert egyes madarak mindenkor oly ügyesen hagyják el fészkuket, hogy az ágak-lombok által rögtön földve vannak, még mielőtt a legyet jól összehozhatnók velük. Ez okokból oly fészkeknél, melyek esetleg oly helyeken léteznek, hol a lövéssel odaférni vagy egyáltalában nem, vagy csak nehezen lehet: mint utolsó kísérlethez, az esti leshez kell folyamodni, feltéve, ha a kotló madarat már kikopogtattuk. — Némelyik ragadozó oly szívósan ül, hogy csak ismételt kopogtatásra hagyja el fészket, azért a kopogtatást többször ismételni kell. — Ha a kikopogtatást kora reggeltől kb. d. e. 9 óráig üzzük: akkor rendszerint a tojó kerül lövésre a fészekből. S ily módon megsemmisített az ivadék is, mert a him egyedül nem folytatja a költést, ha talán a nőstény lelövése után néhány óráig ülni fog is a tojásokon. — „Elrontott fészkek“nél (ha t. i. sikertelen lövöldözésekkel a kotlót elvadtítottuk), vagy oly példányoknál, vagy

fajoknál, a melyek be nem várnak: csak türelmes lesekkel érhetünk el eredményt. De az ily madarakat „ki kell próbálni!“ — Fenyvesekben természetesen ily vadászatot űzni nem lehet, mert a fészket elhagyó madarat, de sőt a fészket sem lehet meglátni. Ily fészkekről lépcsőszókkal kell lefogni a kotlót és a fészket le kell hányni.

A CZIGÁNY-FÜRJ. (Subspecies)

Dr. Madarász Gyula rajza.

JUNIUS.

Régebben e hóban már lekerültek a kapszlis fegyverek a szegről, hogy Szent Hubert hívei a hasonlíthatlan szépségű vizi vadászat gyönyöreinek áldozzanak — és ropogott a puska szakadatlanul addig, míg a hideg őszi szél a takarodót nem kezdte fújni a lápok szárnyas népségeinek. Ma már ennek jórészt vége van. Az indzsellér lecsapolta a vizeket és a madárság utána vezett! — Hiába, minden változandó, mulandó az ég alatt! Repül az idő sólyomszárnyakon a felforgatás és enyészítés útjain. Képeket bont, képeket alkot, majd ismét eltörül a nagy rendszerhez képest, melynek rabigájában működik. És folyton foly ez az életre-halálra szóló küzdelem. Pusztul, tűnik ami avult, ami satnya a felélt őserő híján s lejárta magát, hogy talán új, friss keletkezéseknek nyis-

son tért. — A haladó idővel mind nagyobb tért hódít az a minden természetet romboló és a mesterségeset fejlesztő áramlat is, melynek „kultura“ a neve. Meglátszik a vívmánya mindenütt, mindenem; nem hagy érintetlenül semmit. Idegen, ismeretlen áramlatok atomjai kezdik ma már megmételyezni a lelket, amelyek a vadászatot is kifor-

gatták eredeti és poétikus formájából, mert a vadászat többé nem a lelket beragyogó idealizmusból szedi eszményképeit, hanem nagyon is reális alapra rakja fundamentomát az idegen áramlatok bolondgombáinak hatása alatt és ma már alig okoz nemesebb lelkihatásokat, mert az eszménység tündérvilágának tarka-barka szivárványai nem férnek össze a „modern“ észjárás elemző, talán praktikusabb felfogásával, amiről azt szokták mondani, hogy: *haladás* . . . Hanem a vadász nem képes a filozófus hideg nyugalomával szemlélni a kultura bomlasztó munkáját, nem azt a napról-napra mindig élesebb küzdelmet, melyben az őseredetiség a megsemmisülés végperceit éli immár! „Miért, hogy minden változandó, miért, hogy minden mulandó?!“ — sóhajt fel elmerengve, szomorúan . . . Mit nekünk a kultura romboló munkájával, ha a szép jelent letörli az őstermészet gyönyörű képéről! Miénk a jelen, a későbbi nemzedéké a jövő, amelynek öröklött, megszokott állapotán már nem kesereg, mert nem ismeri az eltűnt szép világ vadászédenét kedvességeivel, poetikájával, mihez érzeke se lenne tán . . . De mi, vissza-vissza sóhajtjuk a „rég jó idők“ elmúlt aranykorát . . . de hát hiába, tán örökre vége annak. Mint a rézbőrűek még nemrég ősvad világrészében: lépésről-lépésre küzdi magát előre ásóval, czirkalommal s ha kell tüzzel-vassal is a kultura. Az őslakók ott — vad erkölceikkel, mindig beljebb szorulnak az erdők vadonába, mely szintén egyre fogy; — úgy a náderdők is a Duna, Tisza táján mindig hátrább és hátrább szorulnak. A lucskos zombékon, dágványon szilárd pontok képződnek, hová megveti magát az emberláb. Az ősi parlag eddig teljesen terra inkognita részei felett — melyek ősvadságuk teljes eredetiségében csak a halászokra és vadászokra birtak érdekléssel és értékkel — már meglebbenté szárnyát a végenyészet gyilkos fuvalma. Általában a kultura átalakító ereje egyhamarjában semminek se ártott meg annyira, mint a hajdan híres lápvidékek életdús világának, úgy, hogy ma már csak vázaiban is alig-alig marad fenn valamicskéje itt-ott, az egykori színpompás, nyüzsgő életű vadászeldorádóknak s az is folyvást és még mindig pusztul az idők sorján kegyetlenül. Eltűnnek apránként a fekete vizek, megsemmisül a nádaljok tarka, zajos világa, a vízében kéjelegve fürdő nympha-fejekkel! Avar veri föl a sorvadó göröngyöt, kutyatej virít, száraz nád és cseret zörög keservesen az eltűnt szép világ helyén! És a pusztulás egyre tart. A háromszögelő lovagjai nyomon kísérik a halászmadár röptét; meglátja a szemök a legkisebb vízfoltot is, mely még fölesillan valahol. A kacsák, bibiczek, görbegémek és mindenféle korcsesőrű vizimadarak ijedve rebbennek fel aztán őshazájuk megháborgatott sáserdejéből s csodálkozva látják, hogy ahol előbb még szomszédai laktak, visongva cikázván a nádak rejtekei közt, ott most szőke buzatengert simogat a szél s visongó viziszárnyasok helyén pacsirták, pitypalattyok, a kulturföldek madarai rakják piczinke fészkeket. Lassanként diadalmaskodik az emberi elme, akarat és munka évszázados vásottságában rakonezátlanokodó vizeken! Ma itt, holnap ott kondul meg

a vizek felett a hollandi bagger halálharangja. A mértföldre terjedő nádlabirintusok, melynek rejtjeiben ezreivel költött a vadlúd, kacska, gém és egyéb csodások szárnyas, a vándor-lápok úszó zöld szigetei, a selymes fűtenger, a rónavizek, madárdelelők vendégfogadói, általában azok a csodás madárelőzők, melyekről egykor Európaszerte híres volt hazánk: ma már jobbára csak a visszaemlékezés kedves verőfényében élnek még. A vándorszárnyas siránkozva tekint alá a fényes égről a megölt paradicsomra, aztán összeveri szárnyát s megy, a jó Isten tudja hová, idegen tájak ismeretlenjébe el. Így bujdosnak el minden tavaszon, minden őszön tőlünk. Megdobban a szívünk síró búcsuszavuk hallatára mindannyiszor, búcsut int a tollas kalap föl az égfelé: Isten veletek, szép vadjaink! A sorvadó nádas már nem suhog, nem integethet föl nekik a magasba: nincs már vére, nincs már hangja, csak zörög szomorúan; ez a búcsú-zása. Még a leghűségesebb szárnyasaink is idehagytak bennünket rendre. Elment a királyi kócsag, el a népszerű daru is, a min a népdal keseregve, olyan szépen mondja:

Amerre megy, sír a határ
Sárga lombot hullat . . .

(Pósa.)

Igen, mert most már csak virágaszálykor, a lombhullás szomorú korszaka idejében vágja át néha a magyar haza fényes egét. Nincs már hazája nálunk! Hisz a pengő sarkantyúval a darutoll is rég a sutba került. A mai nemzedék köcsögkalapban dicséri már a magyarok istenét. — A madárpusztulás évről-évre mind észrevehetőbbé válik. A mi kevés még felöltlik belőlük itt-ott, az is csak amolyan csiribiri, világpolgárszerű vigéznépség, a melyek az „ubi bene ibi patria“ tágfogalmú elvhez képest, mindenütt egyformán otthon érzik magukat, mint a cigányok. A mieink: az *igaziak* azonban, legnagyobbbrészt távol tőlünk, valahol a Menzalechtónál, a Nilus szent vidékein, vagy tán az orosz mocsárok végtelen vadonjain búsonganak a vesztett haza emléken, a melyért az idegen kárpótlást nem adhat nekik. A vén vadász velük érez, velük kesereg. A viszontlátás öröme ugyan meg-meg érinti néha-néha lelkét édesen, de a kedves perczek e pillanatai csak hulló virágszirmok már, mert hisz a visszaemlékezés felszakadt sebén nyílt friss virágot, megöli a bánkódás fájdalomfuvalma . . . Én Istenem, mily másképp is volt az egykor, mikor még voltak megmérhetlen terjedelmű sárrétjeink, tavaink, nádasos rétjeink mindenfelé — akkor, mikor még a vadlúd, kacska vizet keresve, nem volt kénytelen mértföldre apportirozni pelyhes kicsinyeit a kiszáradt tófenékből; akkor, mikor még a rét vizéből egyenesen kiúszhatott a Tisza ringó habjaira a szárnyas jószág, ha kedve támadt hozzá; akkor, mikor még nem voltak olyan tulságosan okos indzselléink, mint ma s a Tiszaszabályozás furfangja se volt kitalálva s volt hal, csík, rák, madártojás, szárnyasvad özönével, tuczatszámra az udvarokban az élő vadliba, vadkacska, a kuriákon a darú, kócsag szelidítve, időnként pompás tollakat szolgáltatva a „csárdás kalap“ meg a nyusztos-kalpag

mellé. Hogy elnéztük késő délutánokon — a tornáczon pipázgatva a czímeres edényből — a kuriát keresztező réti szárnyasok esteli mozgalmát, a mint a biborosra festett levegőben húzódtak éji tanyáik felé. Most vadlúdcsapat gágogása hallatszott, majd falka, falka után kacsaféle szeldeste szelid suhogással, zizegéssel a levegőget. Aztán a szélkiáltó füttyentett egy nagyot, szépet, mintha csengő fuvolahang szólalt volna meg valahol a magas régiókban. Közbe-közbe a szinte kifogyhatatlan „snyeff“-falkák mutatkoztak apró, sűrű, gyorsan tűnő pontozatok gyanánt a lilás égi szemhatáron. A tillinkójuk, a cifra nyelvelésök, füttyentésök zenéje szinte izgalomba hozta az embert! Még az öreg „Hector“ is hegyezett fülekkel, farkesóválva bámult az ég felé . . . Hát még mikor napáldozat táján megindult az igazi kalamájka boszorkánytánca a levegőben s a nagy lápi hangverseny ezerszavú szólamait kezdte átkapkodni a szellő játéka a figyelő vadászfülhöz! A szárcsák gurrogása, vöcskök nyerítése, mintha csak ott valahol a háztájék tulsó felében hangzott volna el. Meglehetett számlálni, hányszor „bugygyantott“ a „nádibika“ a semjéklápos kákásában, melyiknek milyen mély a bumberdója; meg hogy: erre a vékonyabb, amarra a vastagabb hangúak recsegtetik a „trarara bum“-ot, ezek közül a már-már feledésbe ment tuzoktarka bufói közül az egykori nagy réti orfeumok ezerszavú hangversenyeinek. Oda-odahallatszott a kárákatonák trombitája is, a mint a takarodót fújták a pirosuló égen rendezett sorokban szárnyon masirozó fekete bakáknak. A szűzfehér kócsag meg-megcsillant itt-ott, mint szálló, fénylő meteor, beolvadva lassan a színtelen levegőbe. Eközben folyvást hangzott az árok nádjában a nádasok chansonett-énekesnőjének, a csece „nádiverébnék“ „krikrik-krekrek“ infámis áriája s a leáldozó nap sugaras fényében úszó nyárfasorok lomb-sátrai alól a sárgarigó birót hunczfutozó kedélyeskedése. Fénybogarak csillantak meg a rezgő sárga párázatban, szúnyogok táncoltak, muzsikáltak az árnyékok hűvösén, aztán egy nagy vakkantás hangzott el fönt a magasban. Nagy, lepedőszárnyú gémekek közelítettek lomha, lankadt szárnymozgásokkal, itt-ott szép sorjában kettő-három is együtt, mintha csak iskolába mentek volna. El-elnéztük őket nagy érdeklődve — pedig mindennap láttuk ezt a képet, — buzgón találgatva, valjon melyik „fok“ felé tartanak, a hol a halászok „kerítő-háló“-inál meggyülemlt az apró halféle? Így folyt ez szakadatlanul napestig. Ki nem fogyott az érkező, jövő-menő szárnyasnép sokadalma. Most ez jött, majd pedig az, hogy szinte belekápázott a látásunk a légi panoráma változatosságába és ki nem fogytunk a találgatásokból eközben, hogy ez vagy az vajjon mifajta lehet? Megesett aztán az is nem egyszer, hogy csöndes szemlélődésünkből valamely hangos torok ama figyelmeztető ordítása vert fel hirtelen: „ehun gyűnnek a daruk is, ni!“ . . . Nosza, puskára és dirr-durr — nekik a ficzkókat, vagy a vágott ólmot. Volt aztán öröm, ha sikerült néhány pompásan lengő karéjos darutollra szert tennünk. Mert akkoriban még divatja volt a darutollnak; az elejeért öt forintot is szívesen megadtak a tollcsiszárnak a debreczeni, meg a kecskeméti vásárokon, sőt a silányabbjára is akadt

vevő elég. Lassacskán eközben leereszkedett a sűrű, szúnyogot ám azért nem fogó szürkület „fátyol-palástja“. A pipa kialudt s elfogyott az utolsó kvaterka is a czimeres pohárból . . . a hold felbújít ábrázatja „mélázva“ tekintett alá a nyargaló felhők mögül . . . Hanem azért még az ágyban is sokáig a fülünkbe csengett a réti hangverseny zürzavara. Káprázó szemünk a légben össze-vissza járó szárnyas alakokat is látni vélte, de behallatszott a lápokról tisztán a dilimadár szakadatlan, esőjós nyelvése is még, míg a szemetelő eső halkán koczogott az üvegtáblákon. Az éji csend végre elnyelt minden neszt, hangot, „átvevén a tücsök csendes birodalmát“, csak az indiskrét bakcsómadár goromba vakogása hallatszott le olykor a magas régiókból, meg az éber (?) bakter éneklő „dicsértes-sék“-jét kapkodta át néha a szellő játéka a szellérházak csendes utcáiról. — Ma már mindennek vége. Csak kedves emlékezet, tűnő szép álmokép az egész! Kiszáradt a „sárrét“-ek fekete vére, kiszipolyozta az indzellér háromszögelős tudománya majdnem minden csipjét-csepjét, hogy elsorvadjon az a bűvös, mesés világ, hol a pákász volt az úr és milliányi szárnyas az alattvalója. Rég ideje is annak, mikor a lápország utolsó *nomádjának* elsírták a vizek lakói a szomorú búcsúztatót, a hajlongó nádak zúgó siralmuk utolsó akkordjait. Ma már alig-alig emlékszik rá valaki. A lápi ember eltűnése után nemsokára, kihányta a rét sárga haláldiszét köröskörül: sápadt gyászvirány verte fel magát a nagy aszályoson, sorvadó göröngyön, melynek halálszágán ott lebegett már a végenyészet, a pusztulás vétója. És a sirvirágok nem hazudtak . . . Ott, hol most kutyatej virít, sertés túrja fel a sorvadt gyepet, hajdan nefelejtsek kékszemu virányán enyelgett a libelullák szinpompás raja. A laposokon, hol most disznó hempergi meg a sáros maszatot, a vizi lilium, vizi rózsza széles levelei paskolták a tó vizét, megringatva szeliden a halászmadár felragasztott piczinke tojásait; míg fent a dús tarkaság felett: szálló hópelyhek módjára ingott, ringott, andalgott, avagy szemfényvesztő subanással játszadozott a levegőben az eszményi hófehér sirályok örökké mozgékony raja. Ahol hajdan a csikász-gunyhók, halásztanyák állottak, most „kóty“ terem; a nádasokat kukoriczások erdeje váltá fel. A hajdani kócsag és gémfaluk, libaeldorádók helyén ürgét önt, kurháját kerget a vásott parasztkölyök, ha beleunt a liba- vagy a jószágörzésbe. A legmélyebb fenekeket, melyekből nem látszott volna ki a szegedi „Mátyás-templom“ gombja se tán, most megvasalt töltéseken paraszat okádó, füttyös masinák szelik át, melyek láttára még ma is tán keresztet hány és „Jézus Máriát“ jajdít az istenes tanyai vénasszony-sereg. Szóval megváltozott minden, de nagyon! — Híre sincs már a hajdani halgazdagságnak se, miről egykor oly nevezetes volt hazánk; vége annak is, hogy csónyik számra szedhesse fel a paraszt a vadliba, szárcsa meg a ruczatojást, mik olyan szépen megfestették kívánatosra a téztaféléit s tény az, hogy a mióta nincs halunk, vadtojásunk, azóta a „népesedési mozgalom“ is sokat veszített hajdani „élénkségéből.“ Azelőtt

5—6 gyermekkel megáldott család nem volt ritkaság; ma már azonban alig 1—2 satnya orgonasíp sipákol a paraszttanyákon. Egy szóval a „katona-anyag“ is fogyatékosná vált. — Akármerre nézzük is körül a széles Alföldet, a Tisza és Körösök közel-távol vidékeit, egyformán mindenütt a sorvasztó enyészet leng a rétek, lápok hajdan viz- és életdús világa felett.

Ha valamicske áradás folytán egy-egy hangyányi időre:

Kitüzött helyén a *Sás* állott kardjával,
Mellette a *Gyékény* barna buzogánnyal,
S a *Csáté* — kezében három élű tőre
Volt a tószigetnek éjjel-nappal őre, —

(Tompai.)

rövid időn át kezdődik a kapálás ottan! Így megy ez folyvást. A kalászos róna mesgyéjén s a búja legelők egy-egy lapján ott sárgálik ugyan egy ideig a kényszeredve tenyésző sásnak, nádnak egy-egy foltja, de rövid időn ezek az emlékeztetők is eltűnnek. Hiába sóhajtanánk fel Tompával ma már:

Hol jajongva röpked légben a gyors sirály,
Ott vagyok én boldog, fénylő tó partinál.

Hanem e jeremiádok után vessük fel azt a kérdést: ha a nádasok, vizek (és erdők), mint az égből hulló „áldás“, vagyis az esőzések fő képző eszközei, konduktorai: végképp megszűnnek a Duna-Tisza táján létezni, *mi gyakoroland majd befolyást a páratermés- és esőképzésre?! És aztán, ha eltűnnek az égről a röpke fellegek, ha nem lesz borulat, mely futamodó enyhet: záport küldene alá a szomjas, sorvatag földre: honnan vesszük majd azt az „istenadta“ tápláló anyagot: a kenyéret, a mely folyton és folyton oly kevés és mindig kevés?! Talán a tisztelendő úr imádkozandja le majdan az égi áldást, vagy a harangok zúgása, avagy a megkergült amerikai esőfabrikáló-mesterek fogják előidézni azt? Hihető, hogy a lassanként elközelgő „állapotok“ mellett több lesz a kenyér, ha eltüntettük rendre a gémek, kacsák birodalmát — bárha a termőföld majdnem megkétshereződött is már. De kiknek a javára? . . . Érezzük ennek a hatását a vagyonosodásra, a megélhetési viszonyoknál a nemzet törzsanyagára: *a népre* való tekintettel? S ha igen, miért támadnak társadalomellenes felforgató tanok gomba módjára: szocializmus, „czuczilizmus“ (agrárszocializmus), anarchizmus, ha könnyebb lett az élet, nagyobb a nép vagyonosodása kivált nálunk? Honnan van az, hogy a mióta jelszóvá lett a vizek szabályozása, a pocsolyaszárítás művelete, szóval a mióta úrrá lett a háromszögeles tudománya a föld felett, azóta az egykor „tejjel-mézzel folyó“ szép alföldi kánaánon mind intenzívebb jelei mutatkoznak az inséges állapotoknak a vagyontalan nép között?! Honnan van ez? Hisz nagyobb lendületet vett a külterjes gazdálkodás — no meg a kubikolás . . . Ám 30—40 krajezár napszámber mellett nincs existenzia, mikor másrésről*

el van vonva az, a mi ősidők óta nyújtá fentartó képességét: az őstermelés. A tagosítás eltörölte az u. n. közhelyek létezését, hol a vagyonnal nem bíró nép ingyen, vagy potom árért állatokat tenyésztett a közös legelőkön, ugarokon; nádolt, fakereskedést űzött a közös erdőkben s élt belőle ősidők óta; míg létrejött a „birtokrendezés“, tagosítás, „arányos felosztás“ (?) a melynek eredménye szintén az, akinek földje volt eddig is, még több földet kapott, akinek pedig eddig se volt egyebe, mint a közhelyek ősjogon való élvezete, az minden nélkül maradt. Tehát a birtok szaporodása — legyünk őszinték — csak az ügyis elég vastag hájat hízlalta még vastagabbra — s a szegény nép még szegényebb lett. Nekik alig jutott valamicske az áldásból, de annál több „ártérfejlesztési“, „vízmentesítési“ és a jó Isten a megmondhatója, még mily czímű költség meg adó, mely a tehetősebbeket is immáron agyonnyomással fenyegeti. Csoda-e tehát, ha

Az u. n. NEVETŐ SIRÁLY-ok. (*Larus ridibundus*).

félüti fejét a „czuczilizmus“ (az alföldi agrár-szocialista így nevezi magát) hidrája? Lehet-e csodálkozni a zúgolódók zokszaván, 30 krajczár föld-napszám-bér mellett? Lehet-e, mikor a vagyonnal a szűkkeblűség (legyen tisztelet a kivételeknek) oly annyira együtt tart?! S ezek után nem-e joggal kiálthat fel legalább a szegény, az őstermelés áldásától teljesen elütött nép: elmúltak a régi jó idők! Még voltak mértföldekre terjedő nádasaink, lápjaink, vizeink — tele hallal, vaddal, vadtojással, rákkal, csíkkal, sujommal, nem ismerte az Alföld vagyontalan népe a „czuczilizmust“. A rét tápláló édesanyja volt a szegénységnek, kenyeret is adott, a szép leveles szipákolnivalóért se kergette a fináncz a magyart s nem szorult sehová, semerre. Most persze vége annak. A háromszögelő fejbeverte a nomádélet poézisét, a mindent kizáró reális érdekek plántájának adva életet

a lassan, tűnődve folydogáló szőke folyónk szép vidékein. Azután lassanként mennyi a réthez kötött iparág, ősi kenyeretadó foglalkozási mód ment tönkre — anélkül, hogy más valami újabbakkal pótolhattak volna a megélhetés gyámolítására — a kubikolást kivéve. Hová lett az egykor alföldszerte virágzó halászat rendkívül jövedelmező és igen sok embernek a megélhetést biztosító foglalkozása, mely oly régi, lehet mondani: ősi életmódja volt az alföldi népnek — és a mely még a törökvilág idejében is oly szép virágzásnak örvendett?! *Istvánfi* szerint a Dózsa-lázadás alkalmával csak magában Szeged városában 3000 halász élt, de 1552-ben is, midőn pedig Szeged népessége igen megcsappant, 700 halász lakta a várost. Általában a török hódítás korában is egyik legjelentékenyebb foglalkozási mód volt a Duna-Tisza tájain a halászat s maga a hal fontos kereskedelmi cikk is egyszersmind, mely besózva, hasítva és friss állapotban jött forgalomba. A vízmelléki kofák messzire eljártak a hallal, csíkkal, sujommal s jó vásárt csináltak, mert meg volt az értéke a vizek termésének. Nagy-Kőrös bírása 1636-ban Szegedről hozatott „uraknak való“ sós halat 4 frt 35 dénárért; ugyancsak Nagy-Kőrösön 1648-ban a városi tanács az átutazó török bégek számára az ottani piacon egy szent-királyi (ma Pusztaszent-Király Csongrádban) halaskofától 1 forintért vett „pozsár“ (potyka?) halat, „harcsa-halat“ pedig 45 dénárért. Hogy a halászat a törökhódítás korában is mennyire jelentékeny életmód maradt, az a defterek történelmi adataiból világlik ki leginkább, melyek szerint a halászat tetemes jövedelmet hajtott a török kincstárnak. Czimer K. adatai szerint például: 1558-ban a szegedvidéki halastavak 20.570 akcese*) jövedelmet képviseltek, jóllehet 1555-ben ezen halastavak összesen 32.385 akcese jövedelmet hoztak. — A dunamenti halászóhelyek közül csak a sárközi halastavak 93.000 a. haszonbért hajtának 3 év alatt. Öt év múlva a versenyzők annyira felverték ezen halastavak bérleteit, hogy azok évi 50.000 a.-ért adattak ki. — Minő számok! Szinte elámul az ember tőle, ha meggondolja, hogy abban az időben mekkora értéke volt a pénznek! Minő képzelhetlen mennyiségű halfélének kelle nyüzsgönni vizeinkben, hogy az akkori viszonyokhoz képest oly óriási jövedelmi ágat képviselt! És valóban rendkívüli is volt az. Egykoru írók állítása szerint a Tisza vize csak két harmadrészben vízből s *egy harmadrészben halból áll!* „A réti vizek és tavak is oly rendkívüli halbőséggel bírtak, hogy néha a levegő is megromlott tőlük s a sertést is azzal hizlalták“ (*J. Bezda* Martini Zeileri, *Neue Beschreibung des Königreiches Ungarn* sat. Leipzig 1664). 1433-ban a szent földről visszatértében Szegeden átutazó *Bertrandon de la Brocyuire* nevű francia lovag (immár 470 éves) könyvében a Tisza halgazdagságáról írván, a következőket mondja: „A Tiszában roppant sok hal van; sohasem láttam még oly vastag és hosszú halakat valamely

*) 40 akcese 1 tallér, 60 akcese pedig 1 magyar arany, vagy 2 magyar forint és 15 dénár értékű volt.

folyóból halászni.“ — II. Rákóczy Ferencz 1703-ban Szeged megszállása alkalmával súlyosan megbetegedvén, keservesen imígy panaszkoda: „Betegségem nagyon kínozott; folyton égő szomjúságom volt s azt csak a Tisza vizével olthattam, mely annyira telve volt halakkal, hogy szinte alig lehetett meríteni abból annélkül, hogy illet ne fogjon az ember.“ — No hát, ma már akárhányszor meríthet az ember akár százöles hálóval is anélkül, hogy „ilyet“ fogjon! A halászat a szó szoros értelmében monopolizálva lett; a *halászság* eltűnt, csak halász-napszamosok vannak még, akik keserves munkáját potom árral fizeti ki a mindent felfaló „ficsér“ (Szegeden így nevezik most a halászbérlőket „halász-mesterek“ helyett). A hal méregdrága lett, mintha a vizek termése egyenesen a Menzalech tóról érkeznék spirituszbavaló ritkaság gyanánt. — Ezek után már most felöltik a kérdés: hova lett a vizek szabályozása, a rétek kiszáritási munkálatainak kezdete *előtt* olyanannyira virágzó halászatunk a Duna és Tisza mellékéről? Hová lett a tősgyökeres magyar halászság, mely csak magában Szeged vidékén állandóan több ezer ember által volt képviselve? Mi lett ezekből? Honnan, miből teremt kenyeret a mostani ivadékuk? Az Európaszerte híres szegedi halászságot ma, anno 1903-ban összesen 3—4 mond: három-négy halász képviseli, ide nem számítva a halkupecz „ficséreket“, kik egyébiránt annyira nem *halászosok*, mint a hogy a hajdúk nem harangöntők. Pár év előtt a Tiszán kacsára vadásztatva, csolnakos öreg szegedi halászsom nem győzött eleget panaszkodni a mostani halászlati állapotok miatt. „Van öt gyerököm — így szólt, — de egyiket se fogtam rá az *üzletömrre*. Nem érdömös azzal már vesződni, mert a „ficsér“ (körülbelül a *halkupecz* értelmének felel meg) kivöszi az embör szájából a falatot. A mi kicsi halféle hálóba kerül, be köll vele számolni az utolsóig: az a kicséré. A szögény halásznak csak néhány garassal dugik ki a szömit a fáradságáért. Hej, nem így vót az, Uram, valamikó, mikó még nem akartak az urak a szögény halász bőrire nyereködni s néhány forint befűzetéséért kapta mindönki a hálójogot! Most a kicsér kapi, egykét embör, a kinek summás a péze; a halászság azután ezöknek a zsöllérje lösz, ha csak étlen halni nem akar. Mert mihöz is kapjon a magamféle rokkant embör? A fiatalja úgyis régön el ment már ki erre, ki arra; az öregség pedig majd csak elpusztul lassacskán. Foghati aztán a kicsér maga a halat, mert okos embör nem lösz, a ki ráadja majd a fejét erre az *üzletre*.“ — Mindenesetre igen jellemző, hogy az öreg, de általában a mai szegedvidéki halászság a halászlatról nem mint *mesterségről* — a mire pedig oly büszkék voltak valaha, mert hisz — a mint mondani szokták nagy hivalkodva — a „Ferencz Józsep is halász“, — de mintegy lenézöleg: *üzletről* beszél ma már. De jellemzően kitünik az öreg halász szavaiból az is, hogy nem csak a kultura felforgató áramlata, de jórészt a szükkeblűség is képes tönkre tenni ősi kereset-ágakat: egy osztályt; koldúsbótot osztogatni a nemzeti tradíciókhoz nőtt szimbolikus alakjaink százainak, talán ezreinek! Kétségkívül azonban a

halászatnak hazánkban való tönkretételénél legnagyobb szerep jutott a *mérőszalag lovagjainak*. A vízcsapolászati „tudomány“ kotrógépei elkotorták alaposan ezt a kenyérkereseti ágat, de magát a hal-állatot is vízi rózsás elemével együtt és a *közhelyek* új birtokviszony rendjébe kerültek végig a szőke folyó mentén. A nép ily módon teljesen kifosztatott: egy csapásra eltűnt a hajdani *igazi* őstermelés és sok ezer embernek ettől kezdve a nehéz élet koldustarisznyája jutott osztályrészül, mert a kultura malasztjaival jól nem lakhatik; a kenyér pedig drága is, meg nincs is. Míg volt tó, rét: elhordta a vizimadár a *halikrát* mindenfelé; a nagy folyók áradata is adott özönével halat és volt mit enni; meg termett hozzá a kenyérke is a partosabb helyeken, sőt kalács is jutott az asztalra, ha ünnepelt a szegény magyar, melyet szép sárgára festett meg a *vadtojtás*, mert kosárszámra lehetett szedni és még sem fogyott el. A kémény is tele volt áldással. Nem került a csürhe tartása semmibe: ki volt csapva a rétre s élt a maga gondján, halból s egyébből, amit a rét adott, a sáros viz nevelt, éppen mint most is még a titelvidéki mocsárokon, hol a lápok legbelsejében is lehet élőködő, őserős disznócsürhékkal találkozni. Aztán viganóra, pántlikára is tellett pénzecske a hizók árából; a rúgott borjúk, báránykák is jövedelmeztek szép summácskát. A kosárkötés is kiadós volt, a sok ezüstös füzes megadta hozzá a szép „suhánkot“. A „kaska“, „köpüke“, „csikkas“, „tapogató“ és „csirkeburigató“-kötés és gyékény-termelés, házak nádolása is hozott valamit a konyhára. — És most mindennek tökéletesen vége van. Valami intenzivebb mozgalom elevensége bárhol is az ősi iparszerű foglalkozások terén egyáltalában föl nem fedezhető. És erről nem is lehet szó ma már a rétségek, lápok kiszáritása s a „közhelyek“ megszüntetése következtében, mely körölmény (minden takargatás daczára is) az Alföld népe egy jó részének létekezisztenciájára végzetes befolyást gyakorolt. — A marha- és sertéstenyésztés az egykorihoz képest számításba is alig jöhet ma már;*) a halászság is eltűnt. Sok őseredeti iparszerű foglalkozási módnak nincs alkalmazottsága, a mely pedig azelőtt virágzott. — És még csodálkozunk, ha a paraszt idegen, de viszonyaira találó eszmék mérgétől megkötyagosodva czuczilistáskodik! Persze, balgaság volna minden bajt egyedül és kizárólag csakis a szabályozás rovására jegyezni föl, de az mégis elég különös, hogy éppen az Alföldnek azon részein észlelhető a felfordulás leginkább, hol hajdanában a tengernyi nádasok melancholikus zenéje, víziszárnyasok örömríköltásai röppentek szerte a rétek virág- és kotúillatos levegőjében. . . De menjünk egy lépéssel odább. Vessünk egy tekintetet az őstermelés egyik rendkívül fontos, a szabályozási munkálatok kezdete előtt Alföld szerte virágzó egy ágának: a *vadászatnak* multjára, mely a rétvidéki lakosság hajdani jólétével, lehet mondani jórészt létekezisztenciájával, oly szoros összefüggésben állott. —

*) Brocyuire Szegedet elhagyva, Pestnek haladó útjában tett tapasztalatairól számot adva, a többek közt fölemlíti azt is, hogy „a vidék erre sík és termékeny, nyájakkal van telve, a melyek szabadon legelnek, mint a vadállatok.

A mindenfelé található kisebb-nagyobb mocsár, láp, a mértföldre elkalandozó Duna, Tisza és Kőrösök árterületei: „sárrit“-jeinek úgyszólván véget nem érő nádasai, melyekben nemcsak a víziszárnyasok milliói, hanem még sok szörmés vad: farkas, „réti-farkas“ (állítják, hogy: sakál?), róka, vidra és vadmacska is nagy számmal tanyázott, — mindmegannyi kitűnő, a kontinensen úgyszólván páratlanul álló vadászterületül kínálkozott és kivált a tiszamenti nép ősidőktől fogva ki is használta javára. Erre nézve a középkorból is nem egy bizonyító adat birtokában vagyunk. A Szegeden átútazó (már említett) Bertrandon de la Brocyuire lovagnak is feltűnt, hogy a szegedi piacon „mily nagy számban árulnak vízi madarakat“. „Sok darvat (most híre is alig van) s vadludat fognak ott: láttam egy nagy piacot ezekkel telve“ — írja könyvébe. És tényleg a víziszárnyasokra való vadászatot nemcsak Szeged népe, de általában a Tiszavidék lakói nemcsak az ő, de közelébb: a török alatti időkben is még nagyban űzték és legfőleg *vadludakra, túzokra*, kiváltképpen pedig *kócsagra* és *darura* vadásztak. Támogatja ezt az 1549—1550-béli defter azon tétele is, mely szerint ez évben Szegeden vadak és apró madarak után 2772 akese helypénz folyt be (Czimer K.) — Azon időben a *kócsag-* és *darutoll* igen keresett és drága volt, mivel a török turbánját, a magyar nemesség pedig kalpagját és sisakját egyaránt szerette „kolcsag“- és darutoll-forgóval ékesíteni, mely célra egyébként a pompás *gém-* és *sastoll, kerecsenszárny*, stb. is szolgált vala, mely szintén bőven került. Minden rétvídeknek, de úgyszólván valamennyi községnek, mely a lápok közelében létezett, megvoltak a maguk „tolcsiszár“-jaik, kik alig cselekedtek egyebet éktollgyűjtésnél s folytonosan a rétet-lápot lakták, míg a gyűjtött tollkincsekkel messzire bekalandozták az országot és minden vásáron láthatók voltak s igen szép jövedelem ütötte a markukat a pompásan lengő ékességekért, melyek mindig rendkívül keresettek voltak. Mint Nagy-Kőrös számadás-könyveiben látjuk, a városoknak évenként rengeteg mennyiségű *darutollra* volt szükségük, a mivel az ide-oda jövő-menő török tiszteteknek kedveskedtek. A nagy-kőrösi tanács sohasem tudott annyit beszerezni belőle, a mennyire szüksége volt s nemcsak a szomszéd községekben vásárolta össze a darutollat, hanem megbízott emberei által a *szegedi piacról* is hozatta. Így „1636-ban 4 frt 35 dénárért, 1647-ben 22 frt 40 dénárért és 1662-ben három aranyon hozatott Mező-Szegedről „ajándékba való“ (így) darutollakat.“ (Czimer.) A *kócsagtoll* szintén igen keresett forgalmi cikk vala és sokkal értékesebb a darutollnál. A tollcsiszárok azért rendszeren számon tartották a fészkes kócsagokat s annak idején különös, ma már ismeretlen fortélyokkal, vadászfogásokkal kerítették hatalmukba a kitollazott (azaz: *díszben* levő) példányokat; de később lötték is a kócsagot és elhányt pompás tollaikhoz *szedegetés* útján is jutottak a fészkek alatt, meg a lápok „madárdelelőin“, gerinczesein, melyeket időről-időre át meg átkutattak. A kócsagokat (és a darukat is) tollaik miatt fogságban is tartották, így még a hatvanas években is lehetett szelidített kócsagokat és darukat látni a pákász- és halászkunyhók körül és az

udvarokban. Elképzelhető, mily gazdag jövedelmi forrását képezte a „kolcsag“-kultusz a lápi népnek, ha meggondoljuk, hogy egy szép „kolcsagforgó“-ért 2—300 ezüstitallért is örömet megadtak — annak daczára, hogy csakis a nemesség kizárólagos jogát képezte a „kolcsag“-dísz viselése, bár a silányabbját (a kis kócsag = Egretta garzetta tollát) a szlapon és a rácznép asszonyai is fejdíszül (hajba tüzdelve) használták, mely szokás némely helyen (a Bácskaságban) mai napig föntartotta magát, bár kócsag már ritkán kerül. — Az alföldi és kiválóan a tiszamenti nép a vizimadarakon kívül farkasra és rókára is rendszeresen vadászott, vermekben, kelepczékben, csapófákkal, kóbor cigányok által készített vastörökkel és íj, majd tűzfegyverek segélyével kerítvén hatalmába azokat, valamint a vidrát és a vadmacskát is és a vadszörme igen szépen fizette ki a fáradságot. *Czimer K.* adatai szerint a törökhódoltság idejében a rókabőr ára 1 frt és 2 frt 50 dénár közt változott; egy farkasbőr ára pedig 1 egész 1 frt 50 dénár közt variált. A kevésbbé szörméseket olcsóbban is lehetett kapni. Nagy-Körös tanácsa 1643-ban Szabó Gergely kécskei lakostól két rókabőrt 1 frt 20 dénáron vásárolt meg. (A „defterek“-ből.) — A rókabőrt és prémet („rókamált“), farkasbőrt nemcsak a magyar menték, dolmányok és bundák, valamint az asszonyok „csurak“-jai béléseül és díszítéséül használták, hanem a melegebb éghajlathoz szokott s a zordabb magyar klímát nehezen tűrő fázékony törökök is kaftánjaikhoz rengeteg sokat használtak fel. „Ez teszi érthetővé azt“ — mondja *Czimer* — „hogy a török adóban is szívesen beváltotta a rókabőrt, ugyannyira, hogy Nagy-Körösnek például évenként közel száz darabot kellett beszolgáltatni a török tiszteknek.“ — De nem folytatom tovább; e nagyjából fölsorolt adataimból úgyis világosan kitetszik, hogy a Tisza-szabályozás, illetve a rétek, lápok kiszáritása által s ezzel kapcsolatban a *közhelyek* megszüntetése, a tagosítás keresztülvitele folytán, oly csapás intéztetett a tisza-vidéki vagyontalan magyarság anyagi helyzetére — a „lét és nemlét“ problémáját állítva élére, — mely egyelőre alig enyhíthető kielégíthető módon. Természetesen marhatenyésztésünk mai silány állapota, halászatunk és vízi vadászatunk tönkretétele is szorosan a rétszáritási munkálatokkal áll kapcsolatban. Maholnap itt hágy bennünket az utolsó bíbicz is! Honnan veszi aztán a mi kedves Budapestünk a szükségeltető temérdek bíbicz-tojást?!

Mire vadászhatunk?

A *fajdvadászatok* e hó 1-ével zárlatra kerülvén, hasznos erdei vadjaink közül ezidőszerint egyedül az *őzbak* van hivatva szezon-vadként szerepelni. Természetesen a tenyészpagonyokban csak az *erősebb*, vagyis az u. n. *vadászható bakok* jönnek inkább figyelembe, míg a gyöngébbek: holmi „schneiderok“, csaposok csak a konyha szempontjából keltenek némi érdeklődést, vagy ott, hol az *őzvad* csak mint váltóvad szerepel s épp ez okból nem igen lehet válogatni bennük a vadásziasabb szempontok szem előtt

tartásával. A hol a terepviszonyoknál fogva a vízi vadászat is űzhető, ott kifogyhatatlanul akad lönivaló egész éven át, kivált az ornitológus vadásznak. *Meddő kacsák, kajtárkodók*, csapatokban járó *gácsérok, sneffek* (a füttyösök és partszaladgálók közül), vándor *kócsagok*, melyek e hóban ugyan már hullajtani kezdik szálkás éktollaikat, — mindamellet még mindig megérik a lövést a maradék néhány szál tolluk árán is. — Rétjárás közben ügyelni kell, hogy akaratlanul is fias kacsát ne érjen lövésünk. Az ilyenek igen közel, gyakran úgyszólván az ember lábától kelnek s nem messze ismét levágódnak, vagy az ember közelében keringenek, nagy kísértetbe hozva ezáltal a hevesvérű fiatal puskásokat. Pedig a fiasvad konyhai használatra teljesen alkalmatlan: a bőre *alatt* tele van sárga madár-rühhel, amitől mintha színes mákkal volna behintve, úgy néz ki a húsa. De nemcsak ez okból, hanem a vadásziasság szempontjából is óvakodni kell a vigyázatlan lövöldözésektől, nehogy az anyavad ellövése által éhhalálnak, pusztulásnak tegyük ki a gyámoluktól megfosztott apró nemzedéket, mely egy *vadászra* nézve ugyancsak szégyenletes tett. Nagy távoknál, a hol a kacsák tömegesen költenek, kevésbé aggodalmas vigyázkodást fejthetünk ki, mert ha elnézésből vagy véletlenségből fias kacsá pottyán is lövésünkre, a fiatal nemzedék elpusztulásától mit sem tarthatni, mert az apróság azonnal csatlakozik más familiához. Ugyanis talán egy vízimadár-fajnál sincs úgy kifejlődve az u. n. *örökbefogadás* ösztöne, mint éppen a kacsáknál. Az anyakacsa boldog, ha minél több csimotát gyűjthet maga köré; de a kissé felcseperedettebb kacsafiak már a saját jóvoltukból is képesek fentartani magukat és istápolásra alig szorulnak. Mindamellet mégis csunya tett marad, készakarva anyakacsán enyhíteni a türtőzhetlen vadgyilkolási szenvedélyt. — Szép szórakozást nyújthatnak e hóban a *gémvadászatok*. Gyűjtemények számára ugyanis e hó folytán szerezhetőek be a legszebb, legpompásabban kitollazott kapitális példányok. Természetesen a *gémpanydakat* (gémfalukat) kell felkeresnünk e czélből, a hol aztán válogatni lehet bennük. A hol nincsenek gémtanyák, hanem az egyes fajok csak szórványosan és legfeljebb egyenként fordulnak elő, például a folyók mentén levő kubik-gödrök körül, — ott főleg az öreg *bakcsókra* (*vakvarjú* = *Nyctiardea nycticorax*) fordítsuk figyelmünket, melyeknek igen szép bóbítájuk van s csakis ezekre a kontyos példányokra érdemes a lövés. Ezek többnyire egyenként keledeznek a vízben álló alacsony füzekről s mindjárt figyelmeztetik a vadászt hangos „kvak“ kiáltásukkal. Lövik pedig ezt a madarat nemcsak halirtó tulajdonsága miatt, de — mint már érintém — pompás *három* (néha 4 – 6) *szál* fehér, fekete végű tollat számláló *kontya* miatt főképp, mely tollak a vadászkalapok legszebb ékeül szolgálhatnak, — épp úgy a *sűrke gem* (*Ardea cinerea*) és *kakcsó* vagy *selyemgém* (*Ardea ralloides*) fejdíszei is. Egyébiránt a gémekek lövöldözése által — kivált a hol tömegesen fordulnak elő — igen hasznos dolgot művel a vadász, mert a gémféle az avatlan által nem is képzelt kárt tesz a paprikásnak való delikateszekben s kivált a mesterséges halas-tavak körül hathatnak felette

kártékonyan e nagylábú halászmesterek; — de még nagyobb mérvben a trombitaszavú *karakatonák* (kormoránok = *Graculus carbo et pygmaeus*), a melyeket szintén nem árt megritkítani, a hol sok van belőlük. — Néha már e hóban ellátogatnak a nagy halas vizekre a falánk és felette szívós életű *gödények* (*Pelecanus*) is, dolgot adva a golyós fegyvereknek vadásztrófea gyűjteményünk gazdagítása érdekében; de a fölös számú prédák hatalmas *állsákja* pompás és értékes *dohányzacskók* birtokába is juttatja a vadászt. — Ott, hol a nagy kiterjedésű kaszálók a *lotyósneff* (*Limosa aegocephala*) fészkelési helyeül szolgálnak, e hóban igen mulatságos kirándulásokat tehetni e kissé — bár érdemetlenül — elhanyagolt szárnyas vadra, melynek húsa jól elkészítve, nem megvetendő konyhai különlegességet képez; a *székicser* (*Glareola pratincola*) húsa meg éppen delikatesznek mondható — és a *szürke gém* mellhúsa is izletes pecsenyét ad; a *gémzsír* pedig — faggyúval és disznószírral keverve — a legkitünőbb vadászcizma-kenőcs, mely vízhatlanná teszi a bőrt. — A *lotyósneffet* (vagy *godát*) illetőleg — természetesen csak akkor kezdünk vadászni rája, ha fiait már kivervén a „anya-tolla“, itt-ott repülősekké kezdenek válni. Később, midőn beáll a kiköltött vízi és mocsári madarak lokális mozgalma, godákat is kóbor cigányéletre csábítja a vágyuk s a nagy őszi rumli beálltaig víztől-vízhez, egyik tóvidékről a másikra veszik kósza jövés-menésüket családostól együtt, mint a hogy a többi vízilakó szárnyas vigéczek is tenni szokták, így a *gólyasneff* és *bibicz* is stb. Mellesleg megemlítve, a fiatal bibicz húsa fölér bármely finom szalonkasülttel. — Ahol *godák* költenek, általában a pusztai vizeken, mocsáros kaszálókön, rétszéleken: előszeretettel költenek a *galamsneffek* és más nagyobb fajta *sneff-félék* is és kivált a *rétisneff* (*Totanus calidris*), — melyek vadászata igen szórakoztató a mortszezon unalmas napjaiban. Hanem addig békén kell hagyni őket, míg jajveszékelve vagy akár gyér panaszhangokat hallatva kerülgetik és kíséretik a vadászt, mert ez még annak a jele, hogy fiaik puczérok, gyöngék, röpkételének, egyáltalában még az anyamadarak gyámkodása alatt állnak. — Nagyobb folyók mentén (Duna, Tisza) a május-juniusi áradások e hóban medrükbe visszatarakodván, a visszamaradt tocsogókon, bokros, mocsáros árterek apadásos helyein a délutáni órákban néhol igen szapora és tömeges *sneffhúzások* történnek és sok mindenféle mocsári kisebb gázlót ejthet a türelmes lesálló. — A *kacsák* és *libák* költőhelyei e hó folytán már szigorúan szemmel tartandók, mert az új ivadékból e hóban sok lőhető akad, sőt a *vadlibák* e hó folytán okvetlenül mind szárnyra kelnek. János napja körül szokott a legjobb vadászat esni rájuk; de néha kissé később lesznek repülősek mint rendesen. Mindenesetre azonban figyelemmel kell kíséreni növekedésüket, mert szárnyaik teljes használhatásának birtokában ezek is csakhamar búcsút mondanak költőhelyeiknek, mert a *madárrüh* kinzásai elől — mint a kacsák is szinte — mihelyt lehet, szabadulni igyekezik mindannyi. Igyekezék a vadász e hóban élő vadlibára szert

tenni (a költő helyeken halászhálóval könnyen fogható) s azt felnevelvén később *csalinak* használhatja és segélyével sokat lőhet. — Hogy a következő hóban szezonszerűleg megnyíló vízi vadászatok csolnak segélyével minél kényelmesebben történhessenek s a területet (vagy legalább egy nagy részét) akadálytalanul össze lehessen járni, czélszerű e hóban a nád és kákában *csolnakjárásokat* („lővonalakat“ vagyis folyosószerű *girbegurba vonalakat*) kaszáltatni ki és pedig minél többet s minél elágazóbbakat. Ha nagy a terület s a labirintusokból tökéletesebb helyismeret nélkül nehéz kitalálni, — ez esetben a boszantó kóválygások elkerülhetése okából felette czélirányos legalább a fordulónál a nádakra *jeleket* alkalmazni, a melyek segélyével aztán tájékozhatja magát az ember. — Igen mulattató és hasznos sportot nyújt e hóban az *uhzás*, a mennyiben a szárnyra kelt fiatal ragadozó-csimoták még tudatlanok és gyanútlanok lévén, könnyen lövésre jönnek. — Ahol sok a *bagolyhéja*, kivált a *nádi* sárgafejű (*Circus aeruginosus*), — hordozható szelid bagoly (vagy mechanikus uhu) segélyével most sokat elpusztíthatni belőlük; de meleg napokon a rét vagy tó szélén kutaszkodva is könnyen lehet e veszedelmes vízi rablók közül néha többet is elejteni, mert ilyenkor a magas réti füvekbe és vizinövények közé szállva le hűselés végett, igen bevárnak és rövid lőtávokban keledeznek. — A szorgalmas vadász a *varjútelepeken* még mindig talál tisztogatni valót és a *szarkák*, *tarka varjak* pusztítására is gondot fordít. Egyéb lőni való híján pompás gyakorlatot nyújt a röptében való lövésben a varjútanványon kinálkozó változatos lőalkalom — kivált annak, a ki a pontos *golyólövésben* akarja magát a virtuózításig begyakorolni, mire nézve egyébként a *gémtanyák* is pompás lőalkalmakat nyújtanak, csak ügyelni kell, hogy mindig *felfelé* essék a lövés, nehogy ember vagy ló vallja kárát a puffogatásoknak. — Ott, a hol a *nagy* vagy *örgébic* (*Lanius excubitor*) állandóan tanyázní szokott és költ, e hóban van a pusztításának a legfőbb ideje. Pontosan belőtt kis golyós czélpuskáknak gyönyörű czéltábláskául szolgálhat e madárcák messzire kivirító fehér melle s felette bravuros lövésekre nyújthat alkalmat. A flóbertezéssel oly sok bosszúságot okozó éretlen sihederek jól tennék, ha vadász-ambiciójukon (!) a gébicsek lövöldözése által enyhítenének egy kissé, nem pediglen az apró hasznos madárcák szívtelen gyilkolása által, a mi valóban a legmegvetésreméltóbb cselekmény, a mit csak képzelni lehet!

A vad tartózkodási helye.

A *szárnyas vad* költőhelyei körül tartózkodik, kivált a tyúkfélék s ezek közt legkivált a *fogoly* és *fácán*. Tartózkodási helyüket később is megtartják, ha csak onnét gyakori háborgatások által el nem zavarthatnak; miért is nagyon őrizni kell a pagonyokat a hivatlan vendégek betolakodásától. — A *szarvas* féltve őrzött borjával leginkább a magányt keresi s meglehetősen elvonult életet folytat; az *őzsuták* ellenben kevésbé

HÉJAFEJ (*Astur palumbarius*).

BERKI SASFEJ (*Aquila naevia*).

SÁRGAFEJŰ KABAFEJ (*Circus aeruginosus*).

Dr. Madarász Gyula rajzai, melyeket készülő nagy madártani művéből volt szives könyvembe átengedni.

tartózkodók s kivált éjjente folyvást járnak-kelnek borjaikkal. Ha csak módjukban van, nagy előszeretettel kiváltanak az erdőalji mezőségekre s főleg a here, bab, lencse és borsóföldeket keresik fel, vagy ezek hiányában a vetést legelik és a dús éjjeli legelőkön mindinkább felveszik magukat s kitünő kondícióba kezdenek jönni. — Az öreg *nyúl* a sűrű vetést és kukoriczásokat bújja, míg a *süldők* leginkább a vágásokba veszik magukat. — A *sörtevadból* a meddő koczák és fias emsék malaczaikkal éjjente szintén nagy járásokat tesznek, a vetéseken, a kukoriczásokban, krumpli-földeken és más veteményekben nagy károkat okozva. — A *vadkan* állandóan a sűrűségeken apró mélyedésekbe fekszik el, melyeket mohhal, fűvel, falevelekkel kibélel és minden nap visszatér szokott fekhelyére; kevésbé a falka. — A fiatalabbak, az emsékkel együtt, mindig külön falkában fekszenek. Estefelé kiváltanak a makkosba vagy a rétbe túrni s a hol pocsolyát találnak, beleheverednek. Csak teljes elsötétedéskor vonulnak a vetésekre, nagy széllal azonban nem tesznek kirándulást. Reggel felé sietve vonulnak ismét vissza az erdőbe, melynek szélét beérve, helyenként turkálva érik el tanyájokat. — A szuka *róka* sánczai közt tanyáz; a kan szintén, vagy családja közelében sűrű helyen, leginkább a magas vetésben, kiváltképpen pedig rozsvetésben hasal, honnan egerésző és madarászó kirándulásokat tesz, mialatt a szuka fiaival marad. — A *borz* többnyire a vetésföldekhez közel eső erdőségeken barlangjában tartózkodik. Van neki külön nyári lakóhelye is, honnan csak éjjel jön elő, állítólag midőn már nagyon kiéhezett. Alkalmos időben éjjente szinte meglátogatja a vetésföldeket; kirándulásait azonban inkább csak gyümölcséréskor teszi.

S z a p o r í t á s .

Az öreg *nyúl* még folyvást bakzik. — A *siket-* és *nyírfajd* és az elkésve párzott, vagy esetleg tojásai megsemmisülése folytán másodszor is tojó *vizimadarak* már kiköltöttek. Az *erdei szalonka* részint még ül, részint pedig már fiait vezeti. — A *fogoly* és *fácán* e hóban befejezi költését. A *fürj* és *haris* még folytatja párzását, nagyobb része azonban már tojik és e hó végeig kikölti tojásait. Általában a *madarak nagyobb része bevégezte költését*; a hasznos vadak közül a *túzok* azonban még folytatja. — A legtöbb *ragadozómadár* fiai már anyányiak és e hóban szárnyra kelnek. Némelyek családban maradnak ugyan egy ideig még, de a legtöbb fajnál e hóban elúzik az öregek felnőtt fiaikat. — A *varjak* is szárnyra kelnek. — A *fogoly* csibéit sűrű gazban, bokros kaszálóban vagy vetésekben neveli.

Á l l a t é l e t .

A természet teljes pompájában ragyog. Minden virít, minden élni vágy! Ezer meg ezer madárajk zendül háladalra, ezer meg ezer lény kiált bele köszönő szózatokat a vett szép életért a ragyogó, virágos

mindenségbe, melyen csillogva, hévségesen ömlenek szét a szeretet sugárai, melyek a nagy *Eszmény* szívéből lövelve, aranyló díszben ragyogtatják az ünneplő földi világot. — A merre csak tekint a szem, mindenütt az *élet* mozzanatai, nyüzsgése jelentkezik; kint a síkokon, a lápok zöld világában, erdők sötétjében s a haragoszöld fenyvek régiójában egyaránt. Erdők sűrűjét, minden rejtet, minden búvhelyet lények csipogása tölti be; nincs oly hely kint a szabad természetben, a hol új élet ne fakadna, hol a szeretet fészket ne rakott volna magának, a hol az élet csírjai ne szálonganának szerteszt!

Nem csak a hasznos vad, de az összes ragadozók a családi élet boldogságát élvezik e hóban. A *róka*, *vadmacska*, *nyest* *görény*- és *menyétfélék* fiai már nagyok; a *farkaskölykek* is napról-napra fejlettebbekké lesznek és már gyalázatos mesterségükre oktattatnak be szüleik által. A vén farkas éjjente *eleven* borjút, csikót vagy bárányt hord fiainak, hogy a vérszopó bestiák a fojtogatás munkáját begyakorolhassák rajta; a *róka* hasonlólag élő állatokat visz e czélből magzatainak; — általában az összes ragadozó vadak e hóban csimotáinak a rablómesterségbe való kioktatásával van elfoglalva és pedig úgy a szőrmeések, mint a szárnyasok is. — A *medve* folyvást kószál fiaival és epret, málnát szedegetnek; míg az öregek öz-vagy szarvasborjak után leskelődnek és nagy szorgalommal kutatják a vadméh-odukat. A *bocok* e hóban mindinkább az erősödés útján tartanak s nagyon megélenkülnek: játszadoznak, fára mászkálnak, a meredélyekről lehengergőznek és pofozkodnak csupa kedélyeskedésből, talpaik használatát gyakorolgatva. — A nemes kampósvad: a *zerge* is gidójával szaladgál már s hihetetlen helyeken teszik hegymászó gyakorlataikat. Az *erdő madarai* most kissé elcsendesültek, mivel a szülei gond veszi most igénybe minden igyekezetüket s nem marad idejük a nótázásra; aztán meg folytonos izgalomban tartja őket a ragadozók szüntelen inváziója, mely e hóban a legélenkebb; — de ez alkalmat ad a szegény üldözötteknek arra is, hogy fiaikat a védekezésben, a veszély kikerülésében már eleve kioktassák. Különben a fiatal ivadékot most készíti elő a szülei szeretet az élet minden tevékenységére, élelmük megszerzésére, a repülésre, fáradság elviselésére stb. Azonban a kisebb madarak közül sok faj ez időben másodszer is hódol a fajszaporítás ösztönének, így a *czinkék*, *pintyek* stb. Ezek tehát szintén keveset dalolnak, sőt e hó vége felé a kakuk is felhagy a nótázással. — A kertekben, szőlőkben beáll a „*madárjárás*“ korszaka. Az érő meggy és cseresznye egész rajait csábítja oda a tarkatollú ficzkóknak. *Fekete*- és *sárgarigók*, *verebek*, *kosorrú-verebek* lepik el a zöld lombokat nagy zajongással és a *sereglye*-csapatok egymást érik a legszorgalmasabb hessegetés és kelepelés daczára is. A *sárgarigó* is sok kárt tesz s bizony ilyenkor nem árt ráijeszteni kissé, mert azzal, hogy a kisebb madarakat néha el-el kergeti (a varjúnak is neki megy!), nem igen ellensúlyozza azt a kárt, a melyet az érő

gyümölcsben tesz csipkedései által. — A nagyobb tavakon e hóban a *vadkacsa* már *lohosodni* kezd, azaz szárnytollait kihullajtja, minek következtében röpképtelenné válnak. Ügyelni kell tehát, hogy hivatlan körmölők meg ne dézsmálják a tavak vadállományát hálóikkal és ebeikkel.

Prakszis.

A szakvadász teendője e hóban már igen megoszlik. Természetesen első sorban is a hasznos vad *oltalmazása* képezi fő feladatát, mert a szoptató és kotló anyák igényt tartanak az éber és lelkiismeretes kötelesség teljesítésére a védelem szempontjából, — mert ettől függ (kapcsolatban az időjárással) a vadállomány szaporulata. A hasznos vad e hóban ugyanis a legnagyobb nyugalmat igényli s most inkább, mint bármikor. Tehát tüzzel-vassal folytatni kell a ragadozó és kárttevők irtását. Az *ebekre* és *házi macskákra* is nagy gond fordítandó. A *héjakosarakat* ki lehet rakni s az *uhuzásra* is kell szakítani időt. A *rókák* pusztításának most van a legfőbb ideje lesből és kiásás által jó lyukbúvó ebek segítségével, melyek ha kellően mérgesek, a félig nőtt kölykeket meg is ölik. — Minden más szörmés ragadozónak is folyvást utána kell lenni és nem szabad nyugasztani a csapóládákat, hurkokat, fogóvasakat stb., mert a fiatal kárttevők már ki-kirándulnak prédaszerző járlatok tevésére és sok kárt tesznek a fázán- és fogolycsirkékben. — A *fácánpagonyokban* most serény tevékenység folyik a fiatal ivadék gondozása, szemeltartása, részint pedig nevelés okából. — Az etetésben szünetet tarthatni — az öreg fázánokat illetőleg, — mert odakint már elég természetes táplálék (rovar, szöcske, tápfűvek stb.) kínálkozik számukra, hanem annál kevésbé kell a fiatal növendékektől a hangyatojást és tyúktojás-eleséget megvonni. — E hóban már megkezdhetjük vadállományunk számbeli megállapítását, hogy ehhez képest a folyó évi lelövés iránt már eleve tájékozódást szerezhessünk. — A *zabföldek* János napja körül megnyitandók s végkép átengedtetnek a vadak számára. — A téli etetéshez szükséges *lomb-takarmány* gyűjtése kezdetét veszi. — A *sózók* felújítására nagy gondot kell fordítani, kivált ha a fővad csakis mint váltóvad fordul elő területünkön és legkivált az esetben, ha még eddig nem észlelt beváltásokat tapasztalunk, a mi ugyan inkább csak kora tavasszal, mint a későbbi időkben szokott történni. De bár mikor is, ha beváltásokat tapasztalunk, minden igyekvésünk oda irányuljon, hogy a vendég vadat oly vágásba elhelyezett sózóra csaljuk, melyről feltehető, hogy az esetre, ha a hely a téhennek megfelel, ott borjazik. E kísérletre leginkább kora tavasszal van alkalom, midőn a vad szőre megindul, mert akkor fogadja el a sózót leginkább. — Ha a téhen a tervbe vett vágásban csakugyan leborjazik, akkor nyert ügyünk van az állandósítást illetőleg, mert ha csak abból ismételten, többször egymásután ki nem zavartatik az anyavad, borjazó helyét el nem hagyja, sőt bikát is csal magához. — Ezen állandósítást célzó fogás azonban csak akkor sikerül, ha a szarvas által kedvelt illatos szereket, u. m. ánizst, édes köményt és tört irisz-gyökeret is keverünk a sózóba. Hogy pedig a szarvasokat a sózóra utaljuk, a vadászterület azon szélétől kezdve,

melyen a szarvasok be- és kiváltani szoktak, egyes fák kérgébe (minden 50—60 lépésnyi távolságban) kánfordarabokat helyezünk el s ezen eljárást a szózó közeléig folytatjuk. — Az olyan szarvast, mely a szózón volt, minden darab, melyekkel találkozott, követi — s így a nagy használat miatt a szózó időről-időre felújítandó. Hasonló eljárás mellett az őzállományt is rövid idő alatt tetemesen felszaporíthatni. — A kiváltásokat némileg úgy lehet megakadályozni, ha a szomszédos terület fáinak nagyobb részét, a vad által éppen nem kedvelt szagot terjesztő Assa foetidával kenjük be. — A *fogoly* és *fáczáncsirkék* e hóban kelnek ki a tojásból; azért a múlt hóban tett figyelmeztetésemet az árván maradt fiatalokra nézve, ismét emlékezetbe idézem. Eléggé vadas helyen, a hol sok a fogoly, az árván maradt csirkéket nem fenyegeti végpusztulás, mert az apróságok mihamar csatlakoznak egy idegen tyúkhöz, mely rendszerint örökbefogadja, vezeti és gondozza őket (ha nagyobbak az anyátlan csirkék, nem keresnek gondozót), — azonban a gazdanélküli tojásokat mesterségesen kell kiköltetni. — A körülkaszált fészkekre vonatkozólag megjegyzem, hogy csak úgy menthetjük meg azokat a megsemmisüléstől, ha legalább is 1½ □-öt fedezet hagyatik körülöttük (a fáczáncsirkénél is); hogy pedig a dúvadak ellen biztosan megoltalmazhassuk a fészkeket, egy régivasabroncsot kell a fészek körül a földre tenni, ezen kívül a fészek közelében valamely bokorra, vagy ennek hiányában földbeszúrt botra egy darab kátránypapírt erősítünk. — Sokan ajánlják a tojásokat egyszerűen felszedni és más fogoly alá tenni. Hogy a tojásokat legczélszerűbb felszedni a lekaszált helyekről s tyúkok által kiköltetni, az bizonyos, habár nem is mindig érhetni el kielégítő eredményt ily módon; de az eredmény amúgy is problematikus. Mégis, ha másképp nem lehet, fel kell szedni a tojásokat, melyeket legczélszerűbb egy finom tollal és pöhölylyel bélelt kosárba, ugyancsak pöhölylyel és flannelal betakarva, hogy ki ne hüljenek: hazaszállítani. Esetleg egyes fészkekaljakat lehet az ing alatt is — a test melegének kitéve — haza vinni, otthon nyomban egy olyan kisebb tyúk alá téve, a mely éppen kotlik. — Az a nézet, hogy megkotlott, zavaros tojásokat nem lehet többé használni, téves: a test melegének oltalma alatt el lehet azokat 1—1½ órányira is vinni s a csibék valamennyiből ki fognak kelni, feltéve természetesen, hogy a felszedéskor még nem voltak kihülve. — A kikelt csibéket — ha sok van — házilag kell felnevelni, ha pedig kevés kelt ki a háznál, már másnap kivisszük olyan helyre, a hol körülbelől egykorú csibéket vezető (4—5 napi különbség ne riasszon vissza bennünket) fias foglyokat tudunk, a melyekre rábizzuk a háznál kikelt csirkéket a következő módon. A fogoly-csibéket tollal telt és betakart jó mély kosárban kivisszük reggel, a midőn a szabadban tenyésző fogoly-kotlók fészkekaljaikat a vetésekből ki szokták vezetni arra a helyre, a hol ily kotlókat tudunk, s ha az anyát hívni vagy a csirkéket sípogni halljuk, 5—6 csirkét beteszünk a kalapba, de úgy, hogy abból könnyen kimáshassanak, aztán eltávozunk. A csirkék sípogni kezdenek s a kotló fogoly hívására kifutnak a kalapból s csatlakoznak a fészkealjhoz. Ily módon sokkal több fogolycsibét is biztosabban lehet megmenteni, mint a házi felneveléssel. — A tojások szállítására vonatkozólag még megjegyzem, hogy ha több fészkealj tojás hazaszállításáról van szó, akkor a kosarakba forró vízzel telített palaczkokat

kell elhelyezni, melyek aztán a tojásokat a kihüléstől megóvják. — Kaszáláskor több ilyen kosarat lehet a helyszínre kivinni a gyűjtés és szállítás szapora megejthetése végett, sőt gyorsforralót s tartalék vizespalaczkokat is vihetünk magunkkal esetleges használat céljára. — Mint már említém, lehetőleg apró fajta parasztyúkot kell a fogolytojások kiköltetése céljára használni, mely célra az ilyeneket tenyésztani, készletben tartani kell oly helyen, hol évente nagyobb mennyiségű fogolytojás lesz háziköltés alá véve. — Egy kotlós tyúk alá 20—25 tojás is elhelyezhető és bebizonyodott tény, hogy ha a tojások nem rázatnak nagyon össze s ha a kotlós jól ül, akkor, még ha 3—4 órán át is vitettek a tojások, azok kikelnek és ha kelnek a kis csibék — mert egy tyúk alatt különböző időből származó tojások is vannak — leghelyesebb ezeket elszedni és olyan tyúk alá tenni, melynek már vannak csibéi, néhány napi korkülönbség azonban nem határoz; a tyúk elfogadja a fiatalabb csirkéket is, főleg ha azokat este teszi alá az ember és ha másnap bocsájtja ki a tyúkot a már néhány nappal korosabb csirkéivel együtt. A fogolytojáson ülő kotlók nagy nyugalmat igényelnek; azok a kotló-házakban rendes időben történő etetés s itatáshoz szoktatandók és kezdetben le kell őket a tojásokról emelni, de pár nap múlva hozzá szoknak a renchez és maguk is leszállnak, sőt vissza is ülnek a fészekre. Azonban a leemelésnél óvatosan kell elbánni a tyúkkal, mert igen könnyen összerugdálja a tojásokat; és egy helyen csak egy-egy tyúk etetessék, nehogy több kotlós összeveszhessen. Tanácsos a kotlókat fűzből fonott burítók alatt tartani s ha emésztettek, reá tenni a fészekre. — A kis csibék a hidegtől, szélről s főleg a nedvességtől nagyon óvandók; táplálékul kezdetben kizárólag hangyatojás adassék nekik, de ne vörös hangyák tojása, mert ettől elpusztulnak; pár nap múlva már apróra vagdalt és keményre főtt tyúktojás, később kis kölesszem, rozskeverék is adandó nekik. Gondoskodni kell, hogy mindig legyen a csirkéknek valami zöld, például saláta, buzavetés s a már megeszik a rozskeveréket, akkor állandóan az lehet már a fő táplálékuk; hangyatojás és tyúktojás akkor már egészen fölösleges. — A nevelő udvar talaján mindenkor bőségesen legyen homok és a tyúk helyeztessék vagy burító alá vagy tartassék a költő kamrákban, melyek három oldalról s alul és fölül 1 méter hosszú, 0,5 méter magas és széles deszkából akként állítandók össze, hogy azok eleje jóval magasabb legyen, mint hátsó részük, hogy a tetőzetről a víz könnyen lefolyhasson és előlről gyenge léczdarabokkal gátoljuk meg, hogy a tyúk onnan kijöhessen; ellenben a kis csirkéknek a közökön szabad ki- s bejárás engedessék. Czélszerű a költőkamra tetején hagyni ajtónak helyet, melyen a tyúk kiemelhető az etetéshez. — Az ilyen költőhelyeket lehet nagyban is csinálni, péld. 2—400 □-öl területen s jó az udvarokban a természetes terepet utánozni veteményekkel, ültetvényekkel; hol ha télire is szórunk el eleséget, ide már a kint lévő foglyok is vissza-visszatérnek lakmározni.

Sik területeken, hol se fa, se bokor nincs, vagy csak alig itt-ott van egy-egy ilyen: a fogoly elvonulásra, vagy védelem végett az orvadarak üldözései elől sehol alkalmas buvóhelyet nem található, vagy elvonul takarítás után alkalmasabb helyekre, vagy pedig az emberi lakok közelébe keres menedéket magának az idő viszontagságai elől is. Természetesen az ily helyeken foglyot és

fácánt mesterséges csenderesek nélkül tenyészteni nem lehet; miért is, a hol csak lehetséges és illetve arra szükség van, létesíteni kell ilyeneket. — Igaz ugyan, hogy a fogoly nem díszlik egyformán minden vidéken még a leggondosabb óvás és tenyésztési szakértelem mellett sem, a minek sokféle oka lehet; sőt vannak vidékek, helyek, melyek fogolytenyésztésre egyáltalában alkalmatlanok is; s ilyen vidékeken, helyeken azután minden igyekezet, idő és költség kárba vész; de a neki megfelelő viszonyok között nagyon hálás foglalkozás a fogolytenyésztés. — A fogoly kedveli a sík és kevésbé halmos, hullámos területeket, melyeken fölválta szántóföldek, rétek, különböző gazdasági növények, bokros, apróbb csenderes, imitt-amott pocsolyás helyek vannak, hol patak, csermely szeli át a gazdasági földeket; ha a talajnem tapadós, vagy száraz agyag, hanem inkább homok, melyben kaparászhat s fürödhetik. A hegyes vidék nem alkalmas fogolytenyésztésre, főleg ha az köves vagy agyagos; utóbbi főleg alkalmatlan a csibékie, mert lábaikra rátapad az agyag s nem csakhogy nem kaparászhatnak, de az öregeket sem képesek gyorsan követni; gyakran ez okból is elpusztulnak. Éppen ilyen veszélyes az apró foglyokra a nedves talaj is; a kis csirkék igen érzékenyek lévén a nedvesség iránt, évenként sok esik ennek áldozatul. — A táplálék beszerzésének könnyűsége és bősége is befolyással van a tenyésztésre s ezen kívül inkább kedveli a fogoly a meleg, száraz éghajlatú vidékeket, mint a nedves, hideg és széljárta helyeket. — Ha a terep, az éghajlati és táplálkozási viszonyok alkalmasak, akkor igen szép fogolyállományra lehet szert tenni, minek fentartása nem mesterség; nem igényel nagy munkát és költséget. Ha egyáltalában nincsen, vagy csak csekély számban van fogoly arra alkalmas területen, akkor mindenekelőtt a már említett csenderesek föllállításáról kell gondoskodni, hol a fogoly magát megvonhatja; hol a szükséges létfeltételeket megtalálhatja s hol szükség esetén az megfelelő táplálékkal is ellátható. — A terület nagyságához képest több csenderest is lehet készíteni és inkább több apróbb részletekben, mint tán egy-két helyen nagyobb kiterjedésben. A csenderesekben itt ott lehet nagyobb lomb- és fenyőfa; különösen gyertyán-, éger-, bükk-, vadalma-, vadkörte-fa is; súly helyezendő azonban a cserjékre; legyen ott kökényes-, szedres-, boróka-, galagonya-bokor stb., mely bokrokat azután vissza-vissza kell nyesni, hogy 1.05–2.00 méternél magasabbra ne nőljenek. A csenderesek környékén itt-ott tanácsos öregebb, magasabb növéssű lombfákat egy-egy kis tisztáson hagyni, hol egyúttal a téli etetők is czélszerűen helyezhetők el s hol a szükséges téli befogások is megejthetők. — Az ilyen tisztásokon jó napraforgót, csicsókát, kölest termesztetni, ezek egyúttal tápanyagot is szolgáltatnak a foglyoknak. — A csenderesek igen czélszerűen készíthetők napos, széltől védett helyeken, pocsolyák, csermelyek mentén. Tanácsos azokat körül is árkolni; a víznek lefolyó és felfogó árkokat készíteni; közelben a vadór részére gunyhót építeni; a sűrűsőkben keskenyebb utakat hagyni vagy vágni; ezeket csapókkal, vasakkal, a nyílt helyeket lebillenthető dorongokkal a fogóvasak számára ellátni; az egyes alkalmas helyekre héjakosarakat felállítani s egyszóval védelmezni a két, a négy lábú és a szárnyas ragadozók ellen; mert ezek tömegesen szokták fölkeresni az ily vadvédő területeket a bőséges szákmány miatt; de egyébként is gondoskodnunk kell, hogy itt hivatlanok ne zavarják a vadat nyugalmában. — A mi ez élőket illeti, hogy ezekhez eleve hozzászoktassuk a foglyokat, czélszerű még az őszi kezdetén ocsut fűrészpórral keverve, kicsépeletlen búzakarászokat az etető helytől távolabbról elhínteni, de úgy, hogy a szemek az etető helyig vezessenek, azután az etető helyeken a szükséghez mérten több-kevesebb ocsut, búzát, zsászt, kölest, repcét, kukorica-törmelékét, burgonyát, káposztát, répát, salátát stb. eleséget kell elhínteni. — Lehet itt itatókról is gondoskodni, mi igen erős s főleg száraz téiben szintén tanácsos. Az itatókat leásott vályuk, teknők képezhetik.

JULIUS.

Verőfényes a határ, érő kalásztenger hullámzik mindenfelé a tág rónaságon s kék szarkalábfejek, égő pipacsok tarkálják a nap-sütötte téreket. — Ez az időtáj az, mely oly varázslatos erővel vonzza az ég madarait a kalászos rónaság dús lakomát kínáló téreire. Mikor az érlelő napsugár sárgára kezdi színesíteni a lábon álló „életet“ és a szép piros „aczélas“ búzaszemek a madár szárnyának selymes legyintésétől is már kezdenek aláperegni a fekete anyaföld mindig vágyakozó kebelére, — akkor egyszerre csak apró tollas lényekkel kezd benépesedni a határ.

Eleinte csak egy-két hírmondó vág le félénk rebbenéssel, nagy óvatosan az alákonyult gabnafejekre, majd nagy csipegéssel egész rajok jönnek s végre rendszeres jövés-menés, valóságos madárinvázio veszi kezdetét a sárga mezőn, melylyel beáll a nyári „madárjárás“ mozgalmas korszaka,

a miből tudni lehet a magnak érését, a kaszapengésnek immár küszöbön lévő örömteljes napjait. Hanem addig is jól megdézsmálják az „áldást“ a hivatlanok. Millió veréb rebben a kalásztenger felett s foly a cséplés, csipkelődés az érett szemek után. Segít nekik a sordély is, a ki most bandákba álltan szintén ott jár, ahol a gazda nem szeretné — no meg az öreg János bácsi (mert minden csósz János), a ki olyan nagy pukkanású lövészerszámot hord a hátán. De hiába hordja. Csak a pukkanása olyan veszekedett nagy annak a kuruczvilági szerszámnak, de a magja mindig görbe. Már pedig nem azért veréb a veréb, hogy ezt ne tudná . . . Épen így van a „jancsik“-kal is, azokkal a madárhessegető rémvázakkal t. i., a melyeknek ütött-kopott czilinder-kalap van a tetejükbe húzva verébrémítés okából. Hanem hát nincsen semmi foganatja. Gébics száll a tetejébe s nagy csettegeve deputálja a minémüségét, — okos kanverebek megkerülgetik kíváncsian, mint a cserebogár a gyertyafényt — s végre is nyilvánvalóvá leszen a turpisság, hogy az csak:

Rossz kalap,
Ne félj tőle, nem harap . . .

— s ezzel huss, mennek a búzára . . . A mérges csósz bácsi aztán tölthet ismét félmillió verébsörétet a pukkantyújába . . . Eképen való madárveszedelem vagy az aranygerezdek tájain is, mert csábítók nagyon az érő gyümölcsök, cseresznye piroslík, meggy kandikál ki kívánatosan a haragoszöld lombok közül és kerülnek még másféle ízes dolgok is ottan, ahol ezek vannak, a melyek mind-mind oly csábítók a madárínyre. És van is hegyen-völgyön lakodalom. A vagyonszűkösség nem is olyan kivetni való elvétől áthatott szárnyas czuczilista sereg ugyancsak hozzálát annak megvalósításához s a gyülekezési törvény teljes figyelmen kívül hagyása mellett pokoli erélylyel igyekszik a létkérdés ama kétségbevonhatlan igazságának bizonyítására, hogy „élővel él“ nemesak a két lábú tollatlan, de a hasonló lábmennyiségű szegény tollas proletár is. És bizony mondom, a minden tűzzel-vassal megnyilatkozó „magyar királyi ész és tapéntat“ daczára is, némelyütt nagyon kevés betakarítani valót hagynak a gazdának. Pedig a „kelep“ se hiányzik ám, az a zakatoló bolond szerszám, a mely különben oly haszontalanul zajongja tele a megüledett nyári csendességet. Sőt inkább majdnem szakadatlanul új gyülekezők érkeznek. Nagy hussanással rebben, mintha nagy fekete felhőt hordana a szél: a sok, a temérdek sok sereglye-madár; — másfelől meg óriási, velőt hasigató zshivajgás hat el a fülhöz a már jóllakott, most hangos tanácskozást folytató proletárok gyűléséből, a gypűszéli nyárfa tetejéről, amelynek egyszerre csak egy rettentő nagy pukkanás veti végét, a miből nyilvánvaló leszen ama bizonyos „érelnek“ tettekben való megnyilvánulása, a mely a „röndnek muszály lönni“-féle társadalmi akzióma szolgálatába szegődött még Bachus országában is. Ha aztán felnéz a szem a kékséges magasba, látja ott a fekete pontokat, a temérdek sok pettyes

madárságot, a mint mennek nagy sietve, megszeppenve, mint tetten ért gyerkőczipő, ha megriasztja őket a mérges mumus. Akik visszamaradnak ilyenkor, azok nem tartoznak nyilvánvalóan az „elvhűek“ felekezetéhez, azok a suttyogók, holmi rigók és czinegék, akik amúgy titokban hódolnak a vagyonszűkösség világfelforgató elveinek. Pedig nem is hinné az ember, micsoda kárt tesz a gyümölcsben még az a sárgadalmányú madár is, melyet a szólásáról „szolgabíró madár“-nak nevezett el a nép szája. — Mindezeknek a „takarító“ népeknek a mentségéül azonban meg kell jegyeznem, hogy az apró szárnyas népet, csak a terített asztal ideiglenes gyönyörűsége hozza össze egy kis ideig-óráig tartó torzkodásra, a mely egyszersmind nekik az egyedüli kalácsos ünnep a sok nélkülözéssel, mostohasággal teljes évben. Az igazi „takarítók“ nem szárnyon, de lábon jönnek: egerek, hörcsögök ezek, melyek most gyűjtik a télire való szemes eleséget földalatti élelőhelyükbe. Az élelmestek — a kétlábúak közül való magyarok — az ily helyeket megjegyyezve, „takarítás“ után fölbontják a pofazacskós perselyesek vermeit és hihetetlen mennyiségű válogatott szemet emelnek ki belőlük. — De dacára annak a nagy forrongásnak, mely az érő kalász és pirosuló gyümölcs helyén most napról-napra mind élénkebb mozgalommá fejlődik, — mégis a szárnyasok világának kedélyére vetve egy pillantást, azt tapasztaljuk, hogy erdőn-mezőn nagyon megcsappant az élet azon vidor megnyilatkozása, mely szigorú figyelmünk körén kívül esik ugyan, ám de azért ellanyhulása avagy teljes elnémulása mégis mindjárt feltűnik. Hanem tudni kell, hogy a szerelemmel együtt nagyrészt a dal is odalesz; mert a kiábrándulás korszaka is ez egyszersmind. Azután a szülei gondok, a gyereknép nevelésének a befejezése is úgy elfoglalja a szárnyas népet, hogy bizony víg áriák zengésére nem igen marad idejük nekik. Csak a bohém fürj zengi tovább is menyecskecsalogató pittypalattyolását. Ő még nem tanult meg társadalmi paragrafusok szerint szeretni: ő a szabad szerelem híve — és emellett valóságos „aszfaltbetyár“ a madarak között, aki alig hogy szállóban van az esti pir bibora, alig, hogy kitergeti első foszlányait a kékködű alkony a táj felett, máris „méla lesben várja“ a mosolygó pipacsok, kékszemű szarkalábak illatos erdejében az ő könnyűvérű hölgyeit, egyre híva, egyre csalogatva őket a szerelem túláradt szavával: „babám, babám: vártalak, vártalak“ . . . Hanem sokszor ez a veszte neki. Gyanús alak lopja magát a csattogó hangok után s hirtelen csak meglebben valami ezerlyukú terítő a sárga kalászerdő felett s nyomban egy remegő, vágtyól, forró érzelemtől áthatott hang csendül bele a trücsökmuzsikás lanyha nyári estbe. Nemsokára aztán ott a soklyukú lepel alatt hangzik a szerelem kéjittas, becéző szózata: „babám, babám“ . . . Hanem ekkor csak megrándul hirtelen a vészthozó teregető s a másik pillanatban már csalódottan veri össze szárnyát a forróvérű Adonisz és — belekerül a többi közé, az álnok fürjfogdosó zacskójába, a hol a hasonló sorsra jutott szerelmi mártirokkal elmélkedhetik ama tény

kétségbevonhatlan igazsága felett, hogy „a szerelem setét verem“ . . . Ám a prücsök muzsikálnak tovább részvétlenül; csak a szunyog siratja el a szegény Adoniszt és a szentjános-bogárka gyujtja meg gyertyáját, hogy illendő gyász légyen az elmulásán. — E hóban sokan az oly madarak közül, a melyek évente csak egyszer költenek, elhagyva állandó vagy ideiglenes tartózkodási helyüket, családoként csatangolva cigány-életre adják magukat. Azért észlelhető szinte nap és nap mellett mind nagyobb élénkség tavaink és mocsárainkon és kivált estenden mily mozgalmas kép tárul most is már a figyelmes szemlélő elé! Mikor a hanyatló nap bágyadt sugárai halvány színben kezdenek ragyogni a nádak címerén, aranyló lazurt vetve a nimfeás vizek csillámló tükrére, — akkor a lég, mint egy parancsszóra, a távol nádasok felé huzódó viziszárnyasokkal lesz teli, melyek egyenként, csapatostól, vagy különös geometriai vonalakat írva le ússzák meg a kéklő magasságot. Majd kezdetét veszi a lép madárhangversenye. Minden oldalról vákogás, süvítés és éles fütty hangzik fel, hogy szinte cseng-bong a lép a riadó hangok ezreinek kábító zajától. A víz tükrén játszódó, szárnyaikkal csillogó vizgyöngyzáport felverő kacsanép kedélyes hápogása, vöcsök nyerítése diadalmasan hangzik ki a zagyva khaoszból, melyre cifra gurrogással felel a renyhén mindig egyhelyben úszkáló szárcsák fekete serege. Magasan a rét felett gyorsan vonuló sneffalkák láthatók, majd a hófehér sirályok selymén csillannak meg a lemenő nap biborosra festő sugarai. Időnként nagy, sötét árnyak is csúsznak át a magasban, bejelentve egy-egy hangzatos vakantással gémvoltukat, nagy ijedelmére a porondon szertefutkosó apró száralóknak, melyek eszeveszetten kelnek szárnyra s hangos füttyögéssel figyelmeztetik gyorslábú és szárnyú nemzetségüket. A bíbicz is ijedten jajgatja el magát s iszkódik kifelé az ismeretlen veszedelem elől — a mi nincs. — De jönnek a sereglyék, a czuczilisták. Zavargó fellegeik már messziről feltűnnek. Nagy hussanással rebbenek a nádasok mentén — le-lecsapva, meg ismét óriási zsvivajgással légbeszóródva s tovahúzva más tanyát keresni. Eközben nagy zúgások is lesznek hallhatók; mintha nagybögőt stimmelne valaki. Azok a nagy lápi bogarak, melyek kiröpülnek a vízből és bolond fejjel nekimennek a nádnak, nagyokat koppanva rajta. De jönnek másfélék is, felkerekednek a szúnyogok és szép muzsikához kezdenek; azok a másikkak bögöznek hozzá. A pólimadár meg a klarinétot fújja nagy keservesen, a mibe belélármáznak a békák, hiába hurrogat nekik kinn a kaszálón a haris. A hold is feljön, a fényes pofájával nekifordul a víznek, a mibe fehér báránnyelű képke ragyog. A vonuló sneffek füttyölése még hallatszik, zizeg a kacsza szárnya is a magasban, de mindig gyérbb lesz a mozzanat; csak a nád sír, a mikor az esteli szellő tépássza a bóbítáját. Lassanként aztán elül a legceskélyebb nesz és mozzanat is és álmatag nyugalom üt tanyát a lápok világában. A hold mélázva halad tova régi országútján, ezüstművelésű rátéríti a fűzekre, a fel-felcsillámló vizek rónáira. Virrasztja a lápok álmait.

Mire vadászhatunk?

Ott, hol hiányzanak az erdő vadászkedvességei s a lombos világ díszje: az *őz* és nemes szarvasvad csak mint szép, de elérhetlen fogalom szerepel a vadász képzetében, — ellenben a lápok, nádastavak örökké hangos és mozgalmas világa kínálja annak idején a kifogyhatatlan változatosságú vadászélvezetek sorozatát: e hó a *szezónszerű vízivadászat* gyönyörteljes napjaival köszönt Diana lovagjaira. E hó első negyedén túl ugyanis már „ugrásból“ lőhetni a füves tocsogósok, sásos, kákás vizekben gázolva, a *kacsát*, Jakabnap táján többnyire már a fiakacsákat is. A fejlődésben elmaradt, valamint a másodköltésből való kései fészekaljok fiatal nemzedéke is nagyobbbrészt szárnyra szabadul már e hó folytán s aggodalom nélkül fogyaszthatni rájuk a puskaport. A kacsaszézóonnal beáll egyszersmind a *sneffek lokális mozgalmának* az ideje is és csapatostól kezdik lepni mocsárainkat, minden alkalmas vizeinket a hosszú orrú, kedves húsú szárnyasok, finom füttyentéseikkel, örök nyughatatlan jövés-menésükkel élénkítve a mocsárvilág mozgalmasságát, míg fajaik változatosságával az ornitológus érdeklődésének nyújtanak kifogyhatatlan tápot amellet, hogy az egérnyitől föl a galambnagyságig váltakozó nagyságukkal csaknem minden egyes elejtett példány a szenzáció újabb érdekességével hat. Vadászati szempontból azonban valamennyi közt kivált a *galambsneff* érdemel figyelmet és pedig nem csak mint vadászati tárgy, de ízletes pecsenyéje miatt is egyrészt, mert aratás után a tarlókon jól felszedvén magát, most sokkal inkább ínycsiklandó konyhai különlegességet képez, mint a minőt a tavaszi soványas gerinczek nyújthatnak. — Nagyobb figyelemre méltók még — habár nem is valami jó falatok — a *lotyó*-, *gólya*- és *rét:sneffek*, melyeknek szintén e hóra esik az első kezdetleges mozgalmi idejük, t. i. midőn nagyobb számban kezdenek feltűnni őszi, rendes húzásukat megelőzőleg — s mivel nagyobbbrészt felnőtt s még meglehetősen buta és óvatatlan fiaikkal teszik kósza jövésmenésüket: vadászatuk igen könnyű és úgyszólván semmi mesterséggel nem jár, — miért is kellemes szórakozást nyújthat a vadászélvezetekben kevésbé válogató puskaforogatóknak. Ugyanez áll a *ballára* (fekete ibisz = *Ibis falcinellus*) is, mely szárnyas az állandó jellegű nagyobb mocsárokon szintén e hóban kezdi jelentgetni magát, szélesen kiterjeszkedett nagy félhold alakú sorvonalakban hasogatva a hajnali és reggeli órákban a lápok felett a levegőt — olykor oly tömegesen és sűrűen húzván, hogy egyéb vad gyér jelentkezése esetében akár az unalomig kipuskázhatja rájuk magát az ember. Különben pedig e gojzeralakú és csőrű, de fekete tollú szárnyasra csak kivételesen szokott rápuskázni a vadász s inkább csak raritás kedvéért ejt el belőlük egy-két darabot, mert húruk nem a legjobb, emellet roppant tetvesek és halszagúak, miért is az elejtetteket nem igen tanácsos a tarisznya-zsinórra aggatva hordani. Konyhai használatra a fiataljai jobban beválnak ugyan, de azért ezek se igen óhajtottak. Sokkal több vadászati és konyhai érdekességgel bírnak a *szélkiáltók* (gojzerek),

melyek kissé később (leginkább e hó vége felé) hozzák el a nagy kajla orrukat vizeinkre, kivált a pusztai szíkes vizekre, a hol messzire elláthatnak, mert mint mindig, úgy e hóban is nagyon vigyáznak magukra s mindjárt nagy furulyázásokat visznek véghez — egymást figyelmeztetendő, mihelyt észreveszik a vadász közeledését; ennél fogva csakis lesből vagy kocsival kerítgetve lehet csak közelökre férközni s ily módon ugyan nagy sikerrel nem igen kecsegtető vadászatukat megkísérteni. Hanem az efféle vadászatoknál nagyon ügyelni kell a fiatal lövészeknek, nehogy szeles puskázásaik alkalmával gojzer helyett a ló fülét vagy fejét érje lövésük. — E hó vége felé már a sáros helyeken nagyokat nyeffentve kezd keledezni a *sárszalonka* is, majd ezen egyes előhírnököket rövidesen követőleg, rajostól lepik el mocsárainkat e cikázó repülésü, finom hújú vándorok, melyek részben nappal is járnak-kelnek, ha nem is riasztja őket valami, mert a sárszalonka a legnyughatatlanabb vad; miért is nappali víziesen ülve, egész nap puffogathatunk az iszapsárra előttünk le-levágódó kósza sneffekre. — E hóban kezd vége szakadni annak a mozgalom nélkül való különös egyhangúságnak s ama látszólagos fajszegénységnek, mely a költési időszak alatt legnépesebb mocsárokon is oly feltűnő. Egyszerre csak újra hangos, mozgalmassá lesz a láp s új élet pezsdül, új mozzanatok támadnak minden zúgában az előbb még oly titokzatosan hallgató különös világnak, mely a legpoetikusabb hangulatot s legmozgalmasabb köztársaságot egyesíti magában. A rétek, mocsárok levegőjét napról-napra több és több *sirály*, *csér* (*Sterna*) és *cserkó* (*Hydrochelidon*) népesíti, melyek mint légtől dobált hófehér patyolat-keszkenők gomolyognak a tükrös vizek és nádasok felett; — imitt-amott a gerinczeseken *gémek* ácsorognak, apró *sneffszerű* madarak (*Tringa*, *Totanus*) és *juhászkák* (*Aegialitis*) futkosnak szerte, míg a távol zombikok felől *kanalas* és *selyemgémek*, itt-ott egy-egy *kis kócsag* fehérlelő tolla csillan bele a szembe és hangok szállnak mindenfelől, — ezerféle kiáltás, madárszólás tölti be a levegőt, melyek sokszor zürzavaros, érdes lármává változnak által, majd meg elcsendesülve százféle tónust is változtatnak, kivált ha a láthatatlan hatalom: a szél, játszani kezd a hangok e sokféleségeivel s egyet-egy elszalajt a hangosabbak közül. Sneff-trillák, kacsaárogások, csörgések, süvöltések, sikoltások, nyerítések, krárogások, szolid furulyázása a pólímadrának — hol ez, hol az lép uralomra az el-elvaduló érdes chaoszban; míg az ingó nádas elhaló hárfahangként susog s valahonnan nagy messziről a *nádibika* (*Ardea stellaris*) öreg dobja veri a taktusokat a láp e zsvajgó muzsikájához . . . Öreg és fiatal madarak népesítik be a vizeket; cikáznak, száguldanak ide-oda a párás levegőben. Nincsen nyugtok: örülnek az életnek — ki a hogy tud. A vadász is örül, majd kiugrik a szíve a nagy gyönyörűségtől, attól a nagy élvezettől, melyet aranyeső módjára ont rá Diana istennő kegye, a fenséges természet bőkezűsége s megihletett lelkének poezise . . . *Nappal cserkészve, lesve egyaránt lehet vadászni*; az esteli leseknek is elérkezik lassanként az ideje. E hó vége felé már oszonnaidőtájt megindul a *húzás*: *sneff*, *kacsa* és

mindenféle vízivad darvadozva jár-kél. A melyek magasan, szabályosan jönnek, azok „*nem idevalók*“; a helybeliek s a környékről jövők nem veszik úgy fel magukat a magasságba s nem is igen jönnek rendezett sorokban. — A „*vadjárásokat*“, t. i. azt a levegővonalat, a melyen a madárság jön s a merre megy: az ügyes puskás ki szokta nézni s aztán az alá a légi madárországút alá áll el a lövészerszámával. — A *sneffeknek* is megvan a nagy vizeken a levegőútjuk: a *járásuk*. Ezeket a partmentén, földnyelveken, gerinczeken kell várni és tocsogósok, apadásos helyek körül lesni, mert mélyebb vizekhez rövid a lábuk, — épp azért csak a sáros vizeket keresik, ahol kifutkoshatják magukat és az illanékony vízibogárságot és kukaczkokat is megszerezhetik. — A nagylábú *gém* ellenben a mélyes helyek körül lesi a *czikázó réti halat*, csak a buta *vörös gém* (*Ardea purpurea*) bujja most is inkább a nádüstök hűvösét, hol teljesen látatlanul merülhet világcsaló merengésébe. — A ki szereti a *szép tollakat*, most könnyű szerrel hozzájuthat e hórihorgas madársághoz és nagyon megéri a lövést. — A *kócsagot* meg *kanalast* már nehezebb puskavégre keríteni, mert ügyesebbek, vigyázatosabbak a buta vörös gémnél, de akár a szürkénél is — s ez okból rendszeren a korlátlan perspektíva közepében szoktak állongani, miért is leginkább csak *lesből*, vagy esetleges találkozások alkalmával lőhetők. A *kanalasnak* tolla ugyan nem sokat ér a vadászkalap számára, de annál inkább az *orra*, mint porzó-meregető, az íróasztal érdekesebb raritásai közt. — A *szárcsák* és *vöcskök* („*buvárok*“ = „*bujárok*“) napról-napra sokasodnak a síktavak rónáin — a vasárnapi puskások nagy öröme — s itt-ott már meg lehet rájuk kezdeni az iszonytató puffogatással járó társas ütközeteket, — csak hogy a társas csónakvadászatoknál nagy vigyázatosság ajánlatos, nehogy tömeges nyakonsörétezőkkel végződjék a „*multság*“. A rendező nagy gondot fordítson a csónakos vadászok (és esetleg hajtók) elhelyezésére és hogy a lövésirány és tűzfegyelem stb. szigorúan betartassék. — A vízen úszó *szárcsák*, *kacsák* és *vöcskök* puskázásakor észben tartandó az a régi jó tanács, hogy az ily vadat „*a puszka végére kell ültetni*“ — azaz *kissé alája kell czélozni*, hogy ott maradjon. — Különben a *fekete sereg* a halszagú „*bujárral*“ együtt igen komisz „*vad*“ lévén, nyárban-összel (eltekintve a tavaszi szükséges irtásoktól, mert a kacsát elverik a tavakról s talán a tojásait is felfalják, ha hozzá férhetnek) csak az prédálja rájuk a puskaport, akinek éppen jobb dolga nincsen, mert a szárcsahús nem valami jeles eledel, de másrészt a „*vadászata*“ is híján van minden sportszerűségnek. — A mező szárnyasai e hóban még kevés vadászati élvezetet nyújthatnak; persze fogolyról még szó se lehet — már csak a vadászati törvények tilalma miatt is, — másrészt pedig a gyöngye ivadékok úgy sem szolgálhatnának a vadászat méltó tárgyául. Aratás után azonban a fiatal vizslák „*bevezetése*“ végett már megkísérhetünk egy-egy fürjvizslászatot *a hajnali órákban*; azonban óvakodjunk fiatal ebet, kivált *angol vizslát*, *harisra* és *vizi guvatra* (*Rallus aquaticus*)

vinni; ezeket csak higgadt, öreg vizslákkal szabad *hajszolni*. — Ha levágták a gabonát, nemsokára jelentkezni kezdenek a *vadgalambok* a tarlókon, melyeket leginkább *hajnali* és késő *délutáni* leseken (a kukoriczások, vagy erdők szélén állva el) lőhetünk, de *cserkésze* napközben is a kukoriczások mentén, vagy remizek körül. — Az erdők vadjai közül egyedül az *őzbak* az, mely aktualitással bír; vadászatának egyébként most van a legfőbb ideje s mint szezon-vad az első, legelőkelőbb helyet foglalja el az idény vadjai közt. Az *őzcserkészetet* e hó vége felé a *csalsíppal való vadászat* (beugratás) váltja föl, amaz érdekesítő, különleges vadászmulatság, midőn a vadász az *őz-suta* hangját e czélra készült *síppal* avagy *vadkörtefa-levével* utánozva, csöve elé varázsolja a szerelmi kalandokra vállalkozó bakot, kivételesen pedig a gombaszedő kíváncsi vén tótasszonyokat . . . Vadászati törvényeink rendelkezéséhez képest (III. fej. 9. §. a.) e hó 1-től kezdve a *szarvas-* és *dámbika* tilalma *főlszabadul* ugyan, de miután az agancsok ilyenkor még *molyhosak*, az agancsosok lelövését a vadászias szempontok tiltják; a *dámbikák* is a vadásziasabb elvek védelme alatt állanak még e hó folytán s az esetleges lelövések inkább csak a konyha szempontjából történnek és csakis a gyengébb *nyársasok* kerülnek terítékre. — A *sertevad* ott, ahol nagyon el van szaporodva, június, július és augusztusban a kukoriczában, de sőt aratás előtt a kalászos életben is jelentékeny károkat okoz, — ennek lehetőleg elejét veendő, főleg az idegen látogatókat, kimélet és válogatás nélkül lőni kell. Egyébiránt a vaddisznó-les még e hóban is élvezetes mulatság.

A vad tartózkodási helye

biológiai viszonyai és fajlagos szokásainak megfelelőleg ugyanaz, mint rendes körülmények közt mindig szokott lenni. A költés, illetőleg fiadzás befejezte után azonban tartózkodásukban kevésbé helyhez kötvek — illetve szűkebb tartózkodási térkör határai közé utalvák, mint a fajsza- porítás kényszerítő körülménye folytán voltak, sőt a legtöbb faj azon mielőbb tágítani igyekszik, már csak az új nemzedék létérdekénél fogva is és pedig lehetőleg minél szélesebb határookra kiterjeszkedőleg, mely terjeszkedési vágy a *nem állandó* madárfajoknál egészen lokális mozgalommá fajul. Csak a *tyúkfélék* (köztük legkevésbé a *fácán*) ragaszkodnak azon földdarab szűkebb határaihoz, melyet fajfentartási ténykedésük czéljaira igénybe vettek, vagyis a melyek fészkelési *térkörükül* szolgáltak volt. — A *fővad* esténként (csendes időben) legelés végett ki-kijár az erdővel határos vetésekre s herésföldekre, sőt néha a fennálló életbe el is hever, ha teljes biztonságban érzi magát; különben pedig nappal oly helyre vonul, hol a legyek s egyéb bogarak háborgatásai ellen védve van, mely okból néha kevésbé háborgatott tájakon az erdőn kívül eső ligetekbe is ki-kivált. — Az *őzvad* a fiatalosokban, általában a pagony hűvösebb részeiben tartózkodik, de kivált a kukoriczaföldekre

is, sőt lassanként az őzallomány egészen a kukoriczásokba helyezi át ideiglenesen tartózkodási helyét; épp úgy a *fácánok* egy része is; éjszakára azonban fás helyet keresnek, mert az éjet lehetőleg fán töltik. — A *sörtevad* kondákba verődve, éjjelente kijár a földekre s bevált a kalászos életbe és kukoriczásokba, a hol nagy károkat okoz. — A *nyúl* (kivált a süldő) erdei tilos vágásokban, de legnagyobbrészt kint a kukoriczásokban, herésekben, zabban, fenálló életben és sűrű bokrokban fekszik el. A *süldő* inkább szereti a *sűrűbb* helyeket, mint a vén nyúl; de ahol túlságos sok *szűnyog* van (rétes, vizenyős helyen), onnan az öreg is, a süldő is kereket old. Alkonyatkor útakra, tisztásokra jönnek ki; később a kukoriczások mentén a tarlókon legelésznek. A hol nagyobb mennyiségű „gyalog-paszuj“ (babféle) termeltetik, ez a *nyúlakra* igen vonzó hatással van. — A *fogoly* gabona közt, bokros és forrásos helyeken, nedves kubikgödörök és vesszősök körül, szőlőkben tartózkodik. — A *fürj* a gabona közt, főleg zabföldeken s kaszálókon lappang, de hűvös herésekben is megvonja magát; nagy meleggel a kukoriczásokba is elvonul. A *harist, guvatot* leginkább kaszálóokban, általában nedves helyeken lehet rebbenteni; előbbi az esteli és hajnali órákban erős harsolásával rendszeren elárulja tartózkodási helyét. A *kacsafiókók* nedves kiöntéses vizeken, a magas fűben szeretnek bogarászni, általában a vizivad-féle most inkább a vízpartok közelét keresi s sűrű vizinövényzet közt bújkál. — A *fiatúszokok* leginkább a zabban, kölesben tanyáznak, de az árpába és a kukoriczások közé is beveszik magukat; a *vén túzok* azonban most is inkább a szabad tereket keresi s leginkább a tarlón — a buzakeresztek és szalmaboglyák közelében — sétál és legel. — A *kártévő szárnyasok*, szörmés ragadozók vaczkaik és fészkeiknek bucsut mondva, fiaikkal helyet változtatnak: tanulmányútra térnek. — A *róka* a gabonaföldekre vezeti már-már anyányi fiait s befejezi fajzatai felnevelését s a rablómesterségben való kiképzésüket.

S z a p o r í t á s.

A természet legpoetikusabb korszaka immár kinyílt virágaival, milliónyi új lényeivel dokumentálja a szerelem szívébe szálló isteni parányinak fogantatát. A *fajfentartás* ösrendeltetése az örök szerelem örök ösztöne révén a kibontakozás határaihoz jutott el immár: új nemzedéket adott az életnek — lényeket, melyeknek szívében szintén megfogamzanak az ős-csira szunnyadó parányai egykoron . . . A *költés, fiadzs* — szóval a fajszaporítás nagy természeti hivatása e hóban már a gyönyörű megoldás zárlatához jutott el, sőt nyomában itt-ott új virágok is fakadnak. Erdeink remek dísze, az *őzvadról* ugyanis, mely vadász nem tudná, hogy szerelmi életének első megnyilvánulása e hó vége felé jut kifejezésre. *Üzekedési ideje* azonban tartózkodási helyének geográfiai és meteorológiai viszonyaihoz képest többé-kevésbé jelentékeny eltéréseket mutat; nagy időkülönbségek azonban alig konstatálhatók. Tény különben

az, hogy megfelelő viszonyok közt e hó második felében (úgy kb. Jakabnap körül) az őz megkezdi üzekedését, csak főfeltétel: csendes, szolid időjárás, meleg napok. Hűvös, nedves időben nem üzekedik a kényes őz. A napi időtartam kb. délelőtti 10 órától délutáni 5 óra tájig tart; a mit jó tudni a csalsíppal vadászóknak a siker érdekében.

P r a k s z i s.

Közeledik az aratás ideje, a mikor a verebekkel együtt más kétlábú idegen elemet is magához varázsol az érő kalásztenger és megnépesül a határ a kint tanyázó vad nagy riadalmára és veszedelmére, mert a rendet vágó kasza nagy kárt tesz a vadban s nem egy lefejezett fürj, fogoly, fácán és tönkre sebzett nyúl lesz áldozata a „legnemesebb anyag“, az istenadta kenyér-anyag összegyűjtésére törekvő, verejték hullató, de nemes munkának. De hát ez elkerülhetetlen; hanem az már nagyon is megakadályozható a vadászszemélyzet által, hogy a fiatal, gyenge vad a mezei munkások tarisznyái és bográcsaiba, ezenkívül a magukkal hozott éhes kuvaszok bendőjébe vándoroljon. — Aratás-kor néha temérdek ragadozó madár szokott összegyülekezni a kaszás-vonalak felett a rendekből kivert fürjek, foglyok és gyengébb fácán-csibék fogdosása végett. — Ezt a jelenséget sohase hagyja figyelmen kívül a vadász s a legnagyobb erélyvel igyekezzék útját szegni a szentelen invázióknak. — Rendezett fővad-területeken kezdetét veszi a vadászható szarvasok tartózkodási helyeinek és forgóinak („váltóinak“) pontos kitudása és megállapítása, egyúttal a számbeli adatoknak megközelítő pontossággal való jegyzékbe foglalása — illetve kitüntetése — külön a meddőkről, valamint a borjas tehenekről is. — A meddőket könnyű arról megismerni, hogy nem megy utánuk borjú; egyébiránt megtörténik, hogy néha egy-egy tehén meddő marad egy évben, — de azért nem következik, hogy a második évben is meddő marad. Azért tehát a ki vadját jól ismeri, jól teszi, ha első évben kíméli a meddőket. — A lomb-takarmány gyűjtése és szók felfrissítése folytatandó; a kártékony állatok üldözésére is gondot kell fordítani. Különösen a csapó-ládák, fogó-vasak és oszlop-csapdák-nak van most az idejük; az uhu-val és héjakosár-ral most alig érhetni el valami nevezetesebb eredményt. — Az élő kacsza és vadlúd-csalik befogásának elérkezett a legfőbb ideje. Az öregek most lohosodnak, vagyis elhullatják kormánytollaikat és nem tudnak repülni; minélfogva nagy tavakon hálóval foghatók. — Az őzvad e hóban a szezon legaktuálisabb vadja lévén, helyén valónak látom itt óvása, illetve kímélése szempontjából egyet-mást elmondani. Bár a vadászati törvény majdnem 8 hónapi lelövési időt enged e vadnál, mi igen zaklatott vaddá teszi az őzbakot: a tenyésztés érdekében azonban célszerű a lelövési időt minél rövidebb időre szabni — nem is említve itt a suták feltétlen kímélését. — Hogy a csalsíppal való vadászat pusztító, nem vadászias, stüssiknek való „sport“, (de nem vadászat), azt minden vérbeli vadász elfogja ismerni és a tenyésztés szempontjából meg nem engedhetőnek tartom okszerűen kezelt vadászterületen, mert sok esetben vadírtásra vezetheti a kevésbé lelkiismeretes pecsenyepuskásokat, mert részemről éppen nem tarthatom a helyes vadászelvekkel összeegyeztethe-

tőnek még vaddús területeken is, a vadak halomralövését, mely nem vadászias, de egyenesen mérsároslegény munka! Egészen más az, hol a csalsíppal való vadászatot bizonyos célok elérése szempontjából űzik, a hol azt a hivatásbeli vadász a vadszaporulat érdekében gyakorolja. A tenyészet érdekében van ugyanis például, ha mindjárt az üzekedés elején az azt gátoló és zavaró vén bakokat lőjük le — és ezt gyakran csupán csal-síp segélyével ezzközölhetjük majdnem. — Illendő vadászati mód az őzre — szerintem — kiválóan a cserkészeti; a többi vadászati mód mellékes pecsenyevadászat; a kopóvadászatról itt nem szólnék... letűnt, — de szép volt és férfias is volt... Az őzvad óvása érdekéből figyelmeztetek a következőkre. A hivatásbeli vadász nagyon figyeljen arra az üzekedési időben, valljon a kezelése alatti területen nem-e fordul elő *nemi dűhben* szenvedő őzbak, mely tudvalevőleg a sutákon kívül a fiatalabb bakokat is szenvedélylyel üldözi s a dühöngés egy nemétől meglepve, azokat agancsaival veszélyezteti, úgy hogy ennek következtében nem egy darab elhull, — de elhullik nem egy üsző is, mert a nemi dűhben szenvedő bak hosszabb időn keresztül addig üldözi, míg az kimerültségében összerogy, amikor is aztán a gonosz bak agancsaival összeszurkálja. Általában az ily bak annyira nyugtalanítja a vadászterületet, hogy a suták megborítása csak részben sikerül; miért is nagyon szükséges az ily bakokat még idejekorán lelőni, mert a halogatás a vadszaporulatra nézve a legszomorúbb következményekkel járhat, a mennyiben nem csak hogy az ivadékok elmaradnak, de a sebesülések következtében történt elhullások folytán is nem csekély kárt szenvedhet az őzállomány. — Az ily bakok által megsebesített őzeket legcélszerűbb lelőni, mert a beléjük eső pondrók úgy is előbb utóbb tönkre teszik őket és nyomortul pusztulnak el szegények.

Ha valahol *zárt vadások* (vadaskertek) alapításáról van szó, az esetben már e hóban meg kell tenni a szükséges intézkedéseket a hely kiszemelése és bekerítése céljából, úgy hogy az üzekedés után befogandó vadat már a teljesen berendezett terület várja a befogadásra. Hazánkban rendszeren csak a szarvas-, őz-, dám- és sörte-vadat szokták zárt vadaskertekben tenyészteni. A vadat vagy egyes fajok szerint elkülönítik (sörtevad), vagy pedig egymás társaságában tenyésztkik. A fő- és dám-vad jól megfér egymás mellett, életszükségleteik is majdnem ugyanazok; ellenben a sörtevad szokásai és életszükségletei teljesen eltérnek amazokétól, miért is amazokkal együtt tenyészteni nem célirányos; ennek külön hely szükséges, szükséges pedig még azon okból is, mert a hol a fő-, dám- és őzvaddal van együtt: azok borjaiban és gidáiban sok kárt tesz. — Csupán őzet és dámvadat együtt tenyészteni szinte okszerűtlen; csak nagy kiterjedésű zárt területen van meg valahogy e két vad egymás mellett; ellenben szarvas és őz jól megfér egymással. — A vadaskert nagyságát a tenyészteni szándékolt vad és az évi lelövés mennyisége határozza meg. Mindenesetre minél tágasabb terep ajánlatos, hogy a vad szabadságában lehetőleg korlátolva ne legyen, másrészt célszerű azért is a lehetőleg tágas belterület, mert az ilyenben nem szelidül meg a vad annyira, mint a kisebb

területeken, a minek folytán vadászati érdekéből sokat veszít. — A kis terjedelmű vadaskerteknek egyébiránt van más hátrányuk is és ez az, hogy a vad az ilyenben hamarabb elkorcsosodik. Elkorcsosodik ugyan a nagy vadaskertekben is; de ez az állapot természetesen sokkal később áll be a nagy, mint a kis területek vadjainál és a tapasztalatok bizonyítják azt is, hogy több nemzedéken át folytatott beltenyésztés folytán, a vadállomány nemcsak hogy testileg elsatnyúl, hanem hogy az évente elpusztult vad százaléka tetemesen felülmúlja a rendes átlagszámot. Vajjon a közeli rokonság, melybe a bekerített helyen levő vad hosszabb idő múlva egymással okvetlen keveredik: egyedüli oka annak, hogy a vad satnyúl, vagy pedig a megváltozott életmód, avagy mindkét körülmény együttvéve s ehhez járulólag a szabadság korlátozása, szintén behatást gyakorol-e e sajnos tünetre: az eddig még nyílt kérdés, de valószínű, hogy mind eme körülmények összehatása idézi elő az elkorcsosodást. — E baj lehető elodázása miatt kell tehát a lehető nagy terjedelmű belterületekhez ragaszkodnunk, hogy egyrészt a vad minél tágasabb mozgási tért nyerve, magát minél kevésbé érezze fogolynak s jobban szétoszolhasson a területen. Nézetem szerint 800 hektáron alóli terület e czélnak nem felel meg. — A mi a vadaskert alakját illeti, azt mindig a helyi viszonyok szabják meg. Ha módunk van a választásban, úgy az alak lehetőleg szabályos legyen; legjobb a □ alak, mert itt a bekerítés könnyebben és olcsóbban létesíthető; azonban legyen a kert négyszög vagy bármily sokszög alakú, csak hosszú és keskeny alakú ne legyen. — A kiválasztott terepnek a tenyésztési szándékolt vadnemek természeti hajlamaihoz alkalmazottnak kell lenni, nevezetesen a talaj-viszonyok e tekintetben nagyfontosságúak, s az ismert vadászmondásnak: „minél jobb a talaj, annál jobb a vadászat“, — a vadaskerteknél teljes mérvben kell érvényesülnie s ha a természettől ez nincs meg, mesterséges úton kell létesíteni. — A bekeríteni szándékolt hely inkább hegyes, mint sík területen legyen, kisebb meredek lejtőkkel, völgyekkel és zúgokkal, melyek főleg lombfákkal s lehetőleg tölgy és más vad gyümölcsöt termő fákkal fedvék, melyek magvai, illetve gyümölcsei a vadnak bő táplálékul szolgáljanak; továbbá lenni kell bozótosoknak és részben vegyes és minden korosztálybeli erdőállománynak. A kőris-, jávor, szil- és vadgesztenyefát, továbbá lehetőleg a vörös-, jegenye- és luczfenyőt sem szabad számításon kívül hagyni, melyek ugyan elsőrendű talajt igényelnek; de éppen azért, mert kedvező talajviszonyok mellett majdnem mindig erős és sokféle növényzetre és füvekre is számíthatunk s ennek folytán viszonylag nagyobb vadállomány is bő táplálékban részesülhet. — A fűtakarmány fedezése végett a területen terjedelmes tisztásoknak is kell előfordulniok; szántóföldeket pedig létesíteni kell, ha nem volnának és pedig a vad mennyiségéhez arányított terjedelemben, melyeken a szükséges takarmány termelésére szükségesek. — A vadaskertben víznek: forrásnak vagy pataknak okvetetlenül kell lenni, ha nem volna, mesterséges vezetések által kell a szükséges ivóvízről gondoskodni. Lehetőleg kisebb tavakat is kell létesíteni; a mocsarak, dagonyák inkább a sörtevadnak felelnek meg. Mivel pedig a vadak, különösen a fővad tenyésztését a csendes, zavartalan életmód segíti elő: a vadaskertnek lehetőleg távol kell feküdnie minden nyilvános úttól. — A vadaskert kerítésének vagy szilárdnak, vagy ha sodronyból

BERKI KÁNYAFEJ (*Milvus korschun* vagy *ater*).

KÉK VÉRCSEFEJ (*Cerchneis rufipes*).

KARVALYFEJ (*Accipiter nisus*).

VÉRCSEFEJ (*Cerchneis tinnunculus*).

Dr. Madarász Gyula rajzai.

készítetik: oly sűrűnek kell lenni, hogy azon a vad ki ne bujthasson s oly magasnak, a melyet a vad át nem ugorhat; ehhez képest tehát a kerítés magassága 3 méternél alacsonyabb ne legyen (a hol szarvas is van); dámvadnál és őznel azonban elég 2 $\frac{1}{2}$ méter és sörtevadnál 2 méter magas kerítés is. — Legjobb a szilárd anyagból: kőből vagy téglából épített kerítés, de igen sokba kerül; a fakerítés olcsóbb. Ujabban a rőt vadnál ezeket mellőzik és tüskés sodronyhuza-
 lokkal helyettesítik, melyeket szilárdan megerősített erős oszlopokra vízszintes irányban, egymás fölött kellő távolságba kifeszítenek. Természetesen ily kerítéseket sörtevadnál alkalmazni czélszerűetlen volna, mert a disznó kitúrná magát alattuk. A kerítés a szükséghez képest több kapuval is ellátandó. A főkapunál vagy kapuknál őrházak álljanak. — A kapuk-, általában a vadasba vezető ajtóknak oly magasnak kell lenniök, mint magának a kerítésnek; befelé nyiljanak, szilárdak és magától becsukódók legyenek. — Lehet a kerítésen kívül u. n. beugrókat készíteni, melyeken a vad könnyen beszökhet, vissza azonban ki nem válthat a vadasból. Ezek a *beugrók* földből készítenők a kerítés magasságáig lejtősen emelkedő domb alakjában. Minden ilyen beugróval szemben lent a vadasban, a beugrótól 50—60 méter távolságban etetőhely állítandó, hogy a telente itt lakmározó vadak a jövevényekre csábító hatást gyakoroljanak. Természetesen disznós-kerteknél beugró disznókra (!) nem számíthatunk. — A vadasok berendezéséhez tartoznak a *sózók*, melyeket oly helyeken kell felállítani, a hol a vadak gyakran megfordulnak vagy előszeretettel tartózkodnak. Sózókhöz a már említett Holfeld-féle sónyalató-kövek legalkalmasabbak (168. lap); de ha úgytetszik, magunk készítenk ilyet 0·80—1·00 □-méter terjedelmű és 50 cm. mélységű tölgyszeretbe foglalva; a keret egészen lemélyesztjük s az anyagot kiemelkedő dombocskaként halmozzuk fel benne. Ez az anyag kavics, gyökér és minden szeméttől mentes, finoman átrostált, porhanyó, nedves agyagból kell hogy álljon. A hozzá használandó só (kősót) gorombán összedarálva olykép rétegeljük a sózó-keretbe, hogy alól egy kevés agyag, mint alap, jöjjön, erre csak vékony rétegbe só, azután 9—9 cm. agyag-rétegek jönnek, melyek közé felfelé haladva fokozatosan több-több, 1, 2, 3 cm. vastag sóréteget szórunk s a keret szélére elérve, felül egy kis szabályos, sóval kevert agyagból, a már említett púpot csináljuk, melyet jól lefurkózva, sóval behintünk. — Más módja a sózó készítésének a következő: A fő- és dámvad részére 5—6 méter, őzek számára 3 méter kiterjedésű terület keményre lefurkóztatván, ezt a területet vastag homokréteggel befedjük, hogy a vadak nyomai könnyen felismerhetők legyenek benne. Az így előkészített tér közepén egy favályut ásunk le, melybe aztán a nyalató-anyagot helyezük, az egész vályut kitöltve vele, mely anyag zárt vadasokban egészen egyszerűen tiszta agyag és $\frac{1}{4}$ rész törött só hozzáadásával készíttetik. Illatosító szerek a vadasokban készített sózóknál nem szükségesek. — A vadasokban épp úgy készítenők cserkésző-
 utak, mint a szabad területeken, melyek sűrű bokrok közt vezessenek el; imitt-
 amott az erdei tócsák és sózók mellett jól elrejtett leshelyeket is kell készíteni, sőt a vadászat kényelmessé tétele czéljából less-állásokat is alkalmazhatunk, melyeket oszlopra, fára (az u. n. magas lesek) vagy magaslatra helyezünk el, melyekben magas helyzetük folytán, néha a szélirány befolyását el lehet kerülni.

Miután a vadásokban tenyésztett vad nem követheti mindig természetes hajlamait élelmének keresésében, gondoskodnunk kell azok okszerű táplálásáról. Erről könyvem 163–174. lapján kimerítően értekeztem; de a vadások különleges viszonyaira való tekintettel adalékul álljanak itt még a következők: A tisztásokat, általában a fűtermő helyeket úgy kell kezelni, hogy termésük lehető hosszú ideig jó és egészséges táplálékul szolgáljon a vadnak; természetesen az okszerű rétművelés egyik elemi része a mesterséges öntözés lévén, erre kiváló gond fordítandó. — Hogy a vad mindig elégséges friss takarmányt találjon, a kaszálást beosztott időszakonként kell foganatosítani. A vadás körükerített szántóföldjei szintén kerítésekkel egymástól elkülönített (bekerített) telkekre osztandók, melyek zab, rozs és burgonyával, illetve herekeverékkel vettetnek be. A rozsról meg kell jegyezni, hogy egyike ez a leghálásabb vadtakarmányoknak, mert már őszkor jó zöld takarmányt ad. — Tavasszal a termények fejlődési állapota szerint a kerítés az egyes telkek körül kinyitandó vagy lebontandó, hogy a vad a vetésre járhasson táplálkozás végett. Ha a természetes táplálék elégtelennek bizonyulna, különösen télen, úgy mesterségesen készített vagy gyűjtött takarmánnyal kell a hiányt pótolni. Igen jó pótlék, ezen kívül igen egészséges is a vadgyümölcs, miért is ezek termelésére nagy súlyt kell fektetni. Továbbá a vad által igen kedvelt takarmányt szolgáltatnak még a burgonya és a különböző répafajok, melyeket a vad igen jól felvesz, kiválóképpen pedig a sárgarépat kedveli. Egyébiránt a gesztenye, makk, bikkmakk, vadalma, vadkörte, borsó, kukoricza, bükköny s minden gabonaféle — mind a legjobb mesterséges takarmányt adják. A szárított takarmányok közül természetesen legértékesebb a széna, kevésbé a lóher; ezek mellett mint kiegészítő pótlék számbajöhet a falomb, mely utóbbi a nyári évszak alatt gyűjtetik, szárítatják téli eledelpótlékul a vad számára. Ezt és a szénát a szarvas és dämvadnak fődött etetőkben (jászlakban) adják, vagy pedig a hol inkább a természetes formákra helyeznek inkább súlyt: egyszerűen télire boglyákba gyűjtik össze és ezen kívül csomókba kötve, karókra aggatják a száraz takarmányt — oly magasan, hogy azt a vad kényelmesen elérhesse. Természetesen ilyen élelmezési mód mellett a pótlásokra nagy gondot kell fordítani. — A magvak és gumók alacsony lábakon nyugvó vájukban teendő ki. — A bekerített vadásokban tartott vad gondozását és fentartását illetőleg, különös figyelmet az okszerű téli etetésre kell fordítani — írja egy praktikus vadász (Vadászlap). És tényleg; mert ez irányban szokott a legtöbb s legvastagabb hiba történni. Majd a valódi szükségleten jóval felül szóratik ki a téli takarmány s ez által a vadászterület fentartásának költségei egész indokolatlanul megdrágíttatnak, a mi úgy a vadóvást, mint a vadász-szenvedélyt csak lehűteni lehet alkalmas. Lehetne itt eseteket idézni, midőn ily módon minden egyes vad hihetetlenül magas összegekbe kerül, a nélkül, hogy a terítékre valami kiváló erős darabok kerülnének; másrészt pedig a túlerős takarmányozás által félig hízlalt vad, eredeti természetét s az igazi vadászatot oly igen fűszerező vadságát részben levetkezi, mi csak a vadászati élvezet rovására történhetik. De még a hízlalás folytán elért nagyobb testsúly következtében, az eladásból származó nagyobb bevétel sincs arányban a fokozott költséggel s a vadászat-tulajdonost éppen nem kárpótolja. E mellett

a beltenyésztés folytán keletkező elkorcsosodást sem képes a tulságos takarmányozás megakadályozni, az tehát ez okból sem indokolt. Egyedüli előnye az, hogy a vadat az éghajlati befolyások (például szigorúbb hideg) könnyebb elviselésére segíti. — Egy második baj, hogy számos esetben, a fenti túlbő-takarmányozással ellentétben, a vad igen is kevés, vagy meg nem felelő takarmányban részesül s e baj utókövetkezmenyei még hátrányosabbak, mint a hízlalásé, mert miatta a vad elsatnyul, járványok és betegségeknek nem bír ellentállni, hanem ezek következtében elhull s a megmaradó példányok elcsenevészsedett alakjai éppen nem szereznek vadászati élvezeteket. — Mennyi és minő téli-takarmányt adjunk vadaskertekben zárt vadnak, ezt általánosan elfogadható utasításokkal alig lehet eldönteni. A vidék minden irányu viszonyai e tekintetben is legelső sorban mérvadók s e viszonyok tudvalevőleg oly szétágazók, hogy például egyik vagy másik vadaskertben némely dolog okvetlen fölösleges lesz, míg más területeken ugyanama dolog nélkülözhetlen kellék. Kedvező talajon, buja növényzet közt, makktermő fák bő tápláléka mellett és enyhe éghajlat alatt: az amúgy is későn beköszöntő tél oly jó húsban találja a vadat, hogy ez a berendezett etetőket csak akkor szokta felkeresni és használni, midőn ugyanazokat kedvezőtlenebb viszonyok között átnyaralt vad más területeken, már hetek óta használja. Szakértő és a vad megfigyelésével okszerűen foglalkozó vadász tehát, ama körülményből: mily testi erőben van a vad, mily módon, mikor és hányszor keresi fel az etetőket, valjon hosszabb vagy rövidebb ideig szokott-e ezeknél maradni s valjon a kitett s kevésbé kedvelt táplálékot is elfogadja-e: biztosan meg fogja tudni bírálni, valjon a téli takarmányozás és gondozás a helyes irányban lett-e megindítva, vagy pedig nem. — Hogy egyébiránt e tárgyról legalább némi, félig-meddig megbízható támpontokat nyerjünk, felelemlítem a következőket. Tartós és félig-meddig szigorú télen a vadaskertekben naponta kell takarmányozni. És pedig:

1. *Rőtvad.* Október hóban kapnak a szarvasok fejenkint 0·8 kiló zabot. November, december, január és február hónapban:

- a) agancsosok fejenkint 1 kiló zab, 1·5 kiló vadgesztenye és 1 kiló széna.
- b) szarvas-tehenek fejenkint 2 kg. réti széna vagy sarjút.

Márczius és április hónapokban:

- a) agancsárok fejenkint 4 kg. vadgesztenyét és 1 kg. szénát.
- b) szarvas-tehenek fejenkint 0·8 kg. zab és 0·8 kg. szénát.

Május és június hónapokban kapnak a szarvasok fejenkint 4 kg. vadgesztenyét vagy 3 kg. zabot.

2. *Dámvad.* November 1-től ápril 1-ig:

- a) lapátosok fejenkint 2 kg. vadgesztenyét és 1·5 kg. szénát vagy sarjút.
- b) suták fejenkint 1·5 kg. szénát vagy sarjút.

3. *Őz-vad.* November 1-től ápril 1-ig fejenkint 0·5 kg. jóminőségű here-szénát vagy 1·5 kg. csépeletlen zabkévét.

4. *Sörte-vad.* Julius, augusztus és szeptember hónapokban fejenkint 0·5 kg. kukoriczát vagy borsót vagy pedig 1·5 kg. burgonyát.

Október, november és január hónapokban fejenkint 1 kgr. kukoriczát vagy borsót, vagy pedig 2·5 kilogramm burgonyát.

Február, márczius, április, május és június hónapokban fejenként 0.7 kg. kukoriczát vagy borsót.

A rőt-, dām- és sörtevad számára a zab kiválóan alkalmas takarmány s ez okból, ha csak a beszerzési árak ezt nem akadályozzák, gyakrabban kellene azt használni, mint az most szokásban van. — Hogy a téli takarmányozásnál oly szükséges változatosságot elérjük: a rőt- és dāmvadnál néha a zabot fel kell cserélni kukoriczával; a vadgesztenyét — mely táp különösen a jó-agancs képződésre foly be — a makkal; a szénát száraz lomb-takarmánnyal, közben-közben vörös berkenyét, csépeletlen csillagfürtösthá megfagyástól nem kell tartani, kevés összezúzott burgonyát és fehér czéklát teszünk a vad elé. A szénát és sarjút, de különösen az elsőt, egy közönséges szecs kavágóval körülbelül 4 ctm. hosszú darabokra kell vágdalni, mert a vad az így összeapritott szénát szívesebben fogadja el s ha a jászol rekesz-fái is megfelelően sűrűek, sokkal kevesebb szóródik el az ily összevágott takarmányból, mintha azt egészben hagyjuk. — Az *őzvad* téli takarmányozása a legbajosabb, mert e vad, e tekintetben is rendkívül kényes. Még az oly takarmányban is, mint száraz here, here-széna, csépeletlen csillagfürt és zab-kévék, vörös berkenye, bikk-makk stb., melyeket más vad ingyenczfalatoknak tekint, az *őzvad* még ebben is válogat s csak a tartós éhség bírhatja rá, hogy ezeket is elfogadja. — Gyakori hiba az is, hogy a vadaskertekben tenyésztett sörtevad nagyon ritkán kap makkot és burgonyát; pedig e takarmány elejét veszi az e vadnemre oly veszélyes székrekedésnek s legtöbbszörre csak kukoriczával és borsóval szokás etetni e vadat. A vadállomány egészségének fentartása czéljából ajánlatos a sörtevad etetőhelyein havonta egyszer vagy kétszer lehetőleg földszuroktól ment kőszemet szórní, melyet ha az csupán borsó nagyságú darabokból áll, a sörtevad izgatószerül lenyelni szokott. — Ha bár a rőt- és dāmvadnál a széna, a sörtevadnál pedig a kukoricza és borsó mindig főtápláléknak marad is, mégis — mint már említve volt — gondoskodnunk kell, hogy a téli takarmányozásban, melyet a vadaskertekbe zárt vadnak nyújtunk, elégséges változatosság is legyen, még az esetben is, ha eme változatosságot csak kevésbé tápláló s talán költségesebb táp-pótlék útján bírónk is megszerezni. Általában véve, a rőt- és dām-vad etető-helyeit, a nagyon gyakori szokástól eltérőleg, nem sűrű fiatalosban vagy még kevésbé erdősűrűkben, hanem régi, világos erdő-álladékokban és pedig az egyes vadfajok mindkét ivarának külön-külön kell berendezni. Minél tágabb térre van a vadnak kilátása az etető-jászoltól, annál hosszabb időt fog az etető mellett tölteni és a kitett takarmányt nyugodtan fogyasztja itt el; míg ellenkező esetben tart a meglepetéstől s csak kapkodva s csak részben fogyasztja a kitett táplálékot s java részét szétszórja. — Egyidejűleg gondot kell fordítani arra, hogy a vadtakarmány teljesen jó állapotban gyűjtessék össze és tartassék meg, mert az elromlott táplálékot nem fogadja el a vad. Különösen széna, sarjút, csillagfürt, kukoricza és borsó, mindig száraz, szellős helyen tartassék. Magától értetődik, hogy az etető-helyek közelében vagy azok közvetlen tőszomszédságában, 300 méter átmérőjű körben, feltétlen nyugalom uralkodjék, hogy az azok közelébe összegyűlt vad semmi által se zavartassék s minél hosszabb időt töltsön a jászol körül; különösen szükséges e nyugalom nagy hóál-

laskor s mikor a hó a vadnak oly veszedelmes jégkéreggel van bevonva. Ajánlatos továbbá az etető helyekre a takarmányt mindig egy és ugyanazon személy által tétetni ki, mert a vad csakhamar megtanulja ismerni jóltevőjét, tőle nem fél s így kevésbé lesz nyugtalanítva; de a tápláló is, ha mindig ő végzi a dolgot, könnyebben ismeri fel a vad igényeit s legbiztosabban tudja kipuhatolni, mily minőségű tápot keresi leginkább a vad s mily mennyiségre van szüksége. Ha a szükséges nyugalom által a vadállományt az etetőkhöz szoktattuk, miután az ilyeneknél majdnem az összes vad rendszeresen szokott megjelenni, az etetőhelyek legalkalmasabbak arra, hogy vadunkat úgy az egyes nemek száma, mint az egyes darabok testi minősége szerint meglehetősen pontossággal megismerjük s e szerint osszszuk be a további ápolást, de legfőképen itt nyerünk támpontokat a lelövés megállapítására is. E megfigyelés céljából azonban éppen nem engedhető meg és semmivel sem volna igazolható az, ha talán kényelmi szempontokból az etetőhelyeken akarnók a lelövést foganatosítani; pedig e határozottan rossz szokás, csodálatos módon, még néha a leghelyesebben kezelt vadászterületeken is elő szokott fordulni, noha tudvalevőleg a rőt- és dám-vad (a sörtevad kevésbé) ily esetek után több napon át kerüli az etetőket s ezáltal, különösen hideg s magas hó-állású teleken, baj érheti a vadállományt. Végül megjegyzendő még, hogy magas hó-állaskor, de különösen midőn ez jégkéreggel van bevonva: feltétlenül szükséges az etetőkhöz vezető váltókat a hótól megszabadítani, illetve az etetőkhöz ösvényeket hányatni, mert ellenkező esetben a vad felsebzi a lábait s ritkábban keresi fel az etetőket. — A mi azt a kérdést illeti, mennyi vadat tarthatunk fönn a bekerített vadasokban az elcsenevészedés veszélye nélkül: mindig azt az elvet tartsuk szem előtt, hogy tekintettel a terület nagyságára, a talaj minőségére és megélhetési viszonyokra: *inkább kisebb számú, de jól táplált, mint sok és elcsenevészesedett legyen a vadállomány.**) — Végül a mi a lelövést illeti, az állomány kihasználásánál mindig ragaszkodni kell egy bizonyos mennyiséghez a mi lelőhető; természetesen ez csak úgy érhető el, ha a vadállományt lehetőleg jól ismerjük. Tudni kell evégből az évi szaporulatot (borjak számát), hogy annak arányában legyen a lelövés. Ha húsvadról van szó, például a szarvasnál: a bikákat juliustól kezdve lőhetjük, mert a nyár második felében („hízási-idény“) legjobb húruk van. Persze az erős gimvad csak a bőgési szezomban jó sorra; ellenben a siheder szarvasok kimélendők. — A mi az anyavadat illeti, azt a lehetőségig kimélni kell; önállóságra képtelen borja mellől ellőni barbarizmus! Természetesen az egészen öreg medő suták lelövése nem csak kívánatos, de hasznos is. A fölős számú úszók is lőhetők.

*) Ezt a tárgyat nem részletezem bővebben, mert csak némi helyes ítélő képességgel s gyakorlati érzékkel bíró vadász is tudni fogja, hogy a terület nagyságához képest, — a megélhetési viszonyokat is tekintetbe véve: — mennyi vadat birnak meg egyes vadasok. Egyes vadpéldányokra azonban tuczatszámra menő hektárokat számítani, ha nem is sült-, de legalább is főtt bolondság!

A szabadon való fáczántenyésztésről (vadfácánosokról). A szabadon való fáczántenyésztés sokkal egyszerűbb eszközökkel érhető el és sokkal egyszerűbb, mint az avatlanok hinnék. Nem igényel ez semmi különös akadémiai tudást, sem oly nagy körülményességet, mint a nagyképűsködők hirdetik — és még ha — a mi elkerülhetetlen — mesterséges eszközökhöz kell is egybenmásban néha folyamodnunk. Miért is ha igazi vadjellegű „vadászfácán“-ról van szó, mely hivatva van a vadászatnak nagyobb érdeket kölesönözni s a szenvedélynek kielégítőbb: méltóbb tárgyul szolgálni, — úgy csakis a vadfácánosok szabadon tenyésző vadja nyújthatja azt. A mesterséges fáczántenyésztés a közönséges baromfitenyésztéssel ugyanazonos fogalom; produktuma piaczi jellegű, vadászati érdeke az igazi vadász előtt semmis s nem is annyira vadászati, mint inkább „lelövési“ tárgyat képez vadkereskedési üzlet szempontjából. — Vadfácános létesítése, illetve berendezése és fentartása még akkor is lehetséges, ha a külső viszonyok arra nem a legkedvezőbbek is. Lehet akár 15–20 holdas, sőt még kisebb területet is fáczánosnak berendezni, ha az részben sűrű cserjékkel, részben magas fákkal, kisebb fenyőcsoportokkal, kaszálókkel s esetleg egy részben nádasos, vizenyős helyekkel bír — és háborgatásnak kitéve nincs, s a ragadozóktól megtisztíttatik, kivált a szörmésektől és ezek közt főleg a rókától és a menyét és macskáktól. — Lehet a terület kicsiny, sőt aránylag igen kicsiny, az egy bizonyos állomány fentartása szempontjából nem határoz; csakhogy közelében legalább $\frac{3}{4}$ —1 órányira, a hova a fáczán kirándulásokat tehetne: idegen erdőterületnek vagy területeknek létezniök nem szabad. Nagy térségeken szigetszerűen magányosan álló erdők vagy ligetek fáczántenyésztés céljára legalkalmasabbak s legbiztosabb helyek; az oly területek azonban, melyek *idegen* erdőkkel, kivált nagy erdőkkel határosak, fáczántenyésztés céljára alkalmatlanok, mert az ily helyeken másnak nevelnénk a delikát madarakat s itt-ott maradna nemcsak lőni való, de még magnak való is eredeti tenyészhelyükön. Persze, a hol tágas uradalmakról és változatos terepről van szó s ennél fogva a vadnak idegen helyre való átváltásától nem igen lehet tartanunk, a tenyészhely megválasztásában lehetőleg a célszerűség és kényelem szempontjait tarthatjuk szem előtt. Egybefolyó nagy erdőségek azonban séhol és soha sem alkalmasak fáczántenyésztésre, mert a vad ily helyeken egy helyen állandóan meg nem tartható, szétoszlik, mértföldekre széjjel megy s eredeti kibocsájtási helyéről a legtöbbször végképp s egészálíg eltűnik. Nagy baj az is, ha a terület igen nagy, habár szigetszerűen magányosan álló is, mert a nagy területeket nehezebb ellenőrizni, nehezebb a ragadozó vadaktól megtisztítani s ezek újabb betolakodásai ellen megóvni. — Új fáczánosok tervbevételenél, ha a helyben válogatni módunkban van: nagy súlyt fektessünk a hely megválasztására, mert a terep nagy befolyással van a tenyésztés abszolút sikerére. A klimatikus viszonyok már sokkal kisebb befolyást gyakorolnak ez irányban, mert a fáczán, főleg felnőtt, illetőleg kifejtett állapotban a „kemény természetű“ edzett vadfélékhez tartozik, mely a gorombáb időváltozásokat is baj nélkül kiállja alkalmas tenyészhelyen, amely védhelyeket nyújt s a hol kivált terített asztalról is van számára gondoskodva, a mi

különben az állomány fentartásának alapfeltétele. Emellett azonban kétségtelen, hogy a fácán a kedvező helyviszonyok és minden kitelhető gondozás daczára is helyenként nem egyformán diszlik; ellenben vannak helyek, a hol csak felületes gondozásban részesül, s a helye se a legalkalmasabb, sőt hemzseg a terület a kártékony szárnyas ragadozóktól: mégis igen szép fácán-állomány tartja fenn magát! — Ennek daczára új fácános alapításakor, kivált ha minden tekintetben szakszerűen berendezett fácánosról van szó: a már említettek kivül a helyi viszonyokra nagy súlyt kell helyezni. Igen fontos a faállomány és változatos terep. Dombos vidék, sík földön levő, szántóföldekkel, rétekkel, imitt-amott mocsaras, vízi növényekkel fedett helyekkel körülvett erdők, folyómenti ligetek fácánosnak legalkalmasabbak; zárt erdők fácánosoknak nem valók; a vidékeket illetőleg pedig egyáltalában az olyanok, a melyek gyakori záporosókkal látogatottak. A ligetek közül legmegfelelőbbek az olyanok, melyek sűrű aljnövényzettel, illetve nagyobbrészt bokrokkal vannak benőve, lombos faállabbal s itt-ott fenyőcsoportozatokkal is bírnak. A tömött sűrűség s a magasabb szálfák elmellőzhetlenek, valamint a különféle erdei bogyókat termő bokrok és cserjéknek sem szabad hiányozni — az etető, kaparászó és sütkérezési helyekül szolgáló tisztásokról nem is szólva. Oly helyeken, a hol egyéb kedvező feltételek mellett a vadgyümölcsöket szolgáltató fák és cserjék is elég bőven fordulnak elő, igen kedvező tenyésztési sikert lehet a fácánal elérni. — Ha a természettől nem volna, illetőleg ha nem kellő mennyiségben tenyésznek: gondoskodni kell *vaczkor*, *kökény*, *vadberkenye*, *varjú tövis-benge* (*Rhanus catharticus*), *boróka*, *kökénytövis* (*Spinosa prunus*), *galagonya*, *gyalogszeder* (*Rubus idaeus*) stb. természetéről. — A fölösleges nagy öreg fákat ki kell irtani, csak a nagyon szétágazott törzseket hagyjuk meg felszálló fákul; egyes tisztásokat pedig csicsókával (*topinabur*) ültetünk be, mely a fácánoknak alkalmas fődözetet illetve búvóhelyet nyújt. Ezt a növényt ivóhelyeken, árkok partja hosszán is ültethetjük és általában a fődözet hiányát bárhol pótolhatjuk véle. — A boróka-bokrok és sűrű ágú fenyőtörzsek és fák a fácánoknak igen jó védő helyül szolgálnak a szél, hideg és havazás ellen; általában a fenyő-csoportok nélkülözhetetlenek az óvás szempontjából a fácánosokban. A védő-fenyvesek előállításához méternyi magas csemetéket használunk s azokat sűrűen egymás mellé ültetjük; magasbanövésüket leollózás által akadályozhatjuk meg, a mi egyszersmint sűrítésükre is szolgál. — A tisztásokat, miknek hiányozni nem szabad, — részben rétnak hagyjuk meg, részben pedig — mint már említém — csicsókával vetjük be, továbbá változatosan kölessel, zabbal és buzával, mik természetesen nem kihatásosak végett természetnek, hanem csakis a fácántenyésztés céljának elősegítésére. — A csicsóka közt lehetőleg füvet is természetünk sűrítés végett, mert így jobban szeret megbújni közte a fácán. A fű különben igen fontos és a fűgazdag rétek elmellőzhetlenek; a fű között találják meg ugyanis a fácánacsirkék első táplálékukat: a különböző fűmagot, apró rovar, hangyatojást, melyekkel gyöngye korokban táplálkoznak. — A vetések inkább a helyhezkötés szempontjából szükségesek, nehogy ilyenek keresése végett a fácán elkészáljon; mert ily helyeken szeret a fácán kaparászni, bogarászni, férgemet keresni, de a meglazított talajban

fürdeni is. — Hogy a víz elkerülhetlen a fázósban, azt hangsúlyozom, mert nem igaz, hogy a fázós a friss zöld takarmánnyal és különféle álczával és bogárral képes annyi nedvességet magához venni, a mennyi életfentartására okvetlenül szükséges, — sőt én merem állítani, hogy a fázós legkevésbé tudja nélkülözni a friss vizet az összes tyúkfélék között; minél fogva a fázósokból a víznek hiányozni nem szabad s ha a természettől hiányoznék, mesterséges vízfók létesítése elmellőzhetlen. — Mintán pedig a fázósnyésztés sikerére nagy tényező a nyugalom, ajánlatos, hogy a fázósokat lehetőleg távol a forgalmi pontok és emberi lakoktól helyezük el, hogy sem hivatlan kétlábú, sem pedig kutya, macska invázióknak kitéve ne legyenek. Egyáltalában az idegen látogatók elől a fázósok eltiltandók. — Ha a megfelelő helyet kijelöltük a fázósok megtelepítésére, következik a berendezés. Megkezdjük a szükséges veteményezést, ültetések és az összes berendezkedésnek sorát ejtjük és a vadvédelmi intézkedéseket is végrehajtjuk; azután (s eközben) pedig egész erőnkkel a dúvadak s egyéb kárttevők kiirtására fordítjuk. Eljárásunkat akként osszuk be a fázós létesítése körül, hogy az első év a fázós létesítésére, illetve a berendezkedési teendőkre, dúvad írtásra s a rákövetkező év, illetve tavasz a betelepítésre szolgáljon. A mi a berendezkedési munkálatokat illeti, az a következőkre terjed ki: Mindenekelőtte fölállítjuk az etető-helyeket (hintók vagy szóróhelyek) kellő számban (lásd erről a 178—181. lapon foglaltakat és 183—184. oldalt), nem feledkezve meg a fázósnetetők közelében mesterséges ivóhelyeket is berendezni, mely célra leásott teknőket és vállukat használunk. Továbbá kellő számú megfigyelő-, illetve lesgunyhó (melyeket fázósbefogás alkalmával is igénybe veszünk) felállításáról is gondoskodunk (185. lap), melyek egyesleg a szóróhely előtt, attól 9—10 méternyi távolságon túl ne legyenek. — Az óvási rendszabályok tekintetéből a berendezéshez tartoznak még a csapóládák vagy csapdák (262—263. lap), héjakosarak, alkalmas helyen felállított stabil (54—55. lap) és lehajlítható karó (v. oszlop-) csapda (karóvas) berendezések, ebfók (267. lap) és kelepceék. — Az üzem érdekében beszerzendők (a fölszedett tojások kiköltése végett) a költő-pulykák és tyúkok is, mert noha a vadontenyésztés kizárja a mesterségest, mégis ez részben még sem mellőzhető — oly esetre számítva t. i., midőn oly fészkek tojásainak, melyekről kaszálás alkalmával a kotló fázós elriasztatott, kiköltéséről van szó. De előfordul az is, hogy egy fészket két fázósnyúk használ talán alkalmas fészkelési hely hiányában, — s hogy az ily fészkek meg ne semmisüljen: költő-pulykákra vagyunk kénytelenek szorulni. Általában bár hogy ragaszkodjunk is a vadontenyésztés elvéhez, mégis szabálynak tekintsük az elhagyott fészkek tojástermékét, a szaporulat elősegítése végett: lelkiismeretesen összegyűjteni, ilykép megóvándó a megsemmisüléstől. — A berendezési tárgyakra vonatkozólag megjegyzem, hogy azoknak feltűnőknek lenni nem szabad; és kivált a f. s egyéb építmények, csapdák stb.-nél kell az avittas külsőre nagy súlyt fektetni s arra mesterséges úton is törekedni kell. Új tárgyakat e célból nedves földdel mázolunk be, főleg pedig idejekorán kell kihelyezni azokat, hogy az idő viszontagságai folytán az avittas külsőt mihamarább magukra öltsek; épp azért szükséges, hogy a berendezkedéssel

már az őszi esők beállta előtt elkészüljünk. — A beszerzett tenyészfácán-anyag kevésel a párosodás kezdete előtt bocsájtandó ki, még pedig csendes verőfényes nap késő délutánján. A szabadonbocsájtás a következőképen történik: A szállító-szekrényeket ajtóikkal a sűrűség felé fordítjuk, ajtóikat kinyitjuk s a szekrényt hátul kissé felemeljük s addig tartjuk így, míg az első fácán ki nem fut vagy röppen, melyet aztán csakhamar követnek a többiek. Mindezt a kellő óvatossággal kell végezni, nehogy a félős fácánok elriadjanak és csak midőn a fácánok a sűrűségben elszéledtek, hagyjuk el csendben helyünket. Ezzel a telepítés fogantatósítva van. Megjegyzendő, hogy a kibocsájtást megelőzőleg a szóróhelyeket jól el kell látni, hogy a jövevények azonnal terített asztalt találjanak s kedvezés végett nem szabad elfeledkezni néhány marok kendermagról; hogy pedig a szóró helyekre könnyebben rátaláljanak a fácánok, szükséges a szórókhhoz vezető ösvényeken kukoriczát és buzakalászokat szorni el. — A kibocsájtott törzs-állományra vonatkozólag megjegyzem, hogy az ivarok arányszáma 1:7—1:8, legyen, illetőleg minden hét vagy nyolcz tyúkra egy darab kakast számítsunk, tekintetbe véve, hogy az első kibocsátások alkalmával a kakasok egy részének állandósulására nem számíthatunk. A szórást a kibocsájtástól kezdve napról-napra lelkiismeretes pontossággal kell teljesíteni és pedig mindig hajnalban, de esetleg délután pótlólag is szórhatunk, ha a nagyobb állomány szükséglete ezt kívánatossá teszi. — Mihelyst a fácánok kibocsájtva lettek, attól kezdve a pagony teljes háborítlansága miatt senkit oda ne bocsátsunk s a pagonyban minden járás-kelést el kell tiltani; hanem annál inkább talpon legyen a fázángondozó a ragadozók pusztítása s az esetleges szökések megakadályozása miatt, mi sokszori nagy dolgot ad a fázánkezelőnek, mert tény az, hogy alig van oly fázános, melyben kitűnő felszerelés, legcélszerűbb berendezés, előnyös fekvés, szóval mindannak daczára, hogy benne megvan mind ama kellék, a mi a fázántenyész-tetéshez szükséges, mégis ama szomorú tapasztalatra ne jöttek volna, hogy a fácán, rendes tartózkodási helyét elhagyja, elkóborol. Általánosan ismert dolog, hogy a fácán reudkívüli hajlammal bír a kóborlásra; hogy éppen nem szokta meghálálni a felnevelésére és gondozására fordított költséget és fáradságot s ez okból a fázánkert-tulajdonosok minden lehető el szoktak követni, hogy e szárnyast a terephez kössék; de, bár ez irányban már a legkülönbélebb kísérletek tétettek, sajnos, teljesen megbízható eszköz e kóborlás megakadályozására alig van. Idevágólag *Fischer E.* erdész (a *Vadászlap*-ban) az alábbi praktikus adatokat közli s a saját eredeti eljárását ismerteti, a melyet részemről is követésre méltónak tartok. „A mint a fázán-fiókok teljesen kifejlődtek, vagy legalább röpképesekké lettek, már is éledni kezd bennök a kóborlási ösztön, mely náluk jobban van kifejlődve, mint bármely más vadunknál; furfangos ravaszsággal kilesnek minden alkalmat, mikor és hogyan szabadulhatnak — lehetőleg észrevétlenül — a megszokott otthontól s még akkor is, ha minden lehető elkövettünk, hogy ott tartózkodásukat kellemessé tegyük, elköszálnak az idegenbe, ismeretlen veszélyek elé. Ez a kóborlási ösztön legelőször is abban kezd nyilvánulni, hogy a fiók-fácánok nem szállanak le az eddig használt és megszokott fákra, hanem 10—20 tagból álló csapatokba verődnek s ily módon

hosszabb ideig együtt maradnak. A mint így összetömörültek s a csapat tagjai már egymást ismerik, ekkor kezdenek az egyes csapatok elszállinkózni, azaz a fáczánosból s ennek közeléből eltávolozni s oda későbbben csak télen és éhségtől kényszerítve térnek vissza. De egyes fáczánok is, nevezetesen kakasok, szintén elszoktak kószálni ily módon, csakhogy távozásuk, miután egyenként történik, kevésbé tűnik föl. Az ily, egyenként kószáló fáczánokkal, a fáczán-kerttől némelykor mértföldekre eső vadászterületeken is találkozunk, melyek aztán ott egészen elvadulnak s elhagyott otthonjukat rendesen sohase látják többé.

— A fáczán igen sok tekintetben rendkívül ostobának látszik, de a fáczánoskert elhagyásában igen ügyes és igen fortélyos. A kóborlásra vállalkozó csapatot rendesen kakas vezeti, mindig jól elől mutatva az útát, míg a többiek egyik a másik után követik. Valamennyi igen ért ahhoz, hogy a talajviszonyokat a legjobban kiaknázzák; patakok mentén, árkokban és barázdákban lopják magukat előre, úgy, hogy igen ritkán lehet távozásukat észrevenni. Eme megszökésben, kiváló futási képességüket igen is kihasználják s közönségesen csak akkor kelnek szárnyra, ha útjukban emberek, állatok, különösen ragadozók által megzavartattak. Konstatáltatott, hogy a fáczán egy napon egy mértföldnyi útát képes futva hátra hagyni s hogy csak akkor kap szárnyra, midőn az éjjeli beszállásra fákat keres. Hogy a fáczánok eme kóborlási ösztöne, mely a fáczán-tenyésztést ha nem is egészben, de legalább is részben eredménytelenné teheti s csak a szomszéd vadásznak, ki talán nem is foglalkozik fáczán-tenyésztéssel, eshetik hasznára és javára: lehetőség szerint megakadályoztassék, a fáczán-tenyésztőnek mindenkor a legnagyobb éberséget és kitartást kell kifejtnie, hogy az adandó alkalommal mindjárt s a legcélravezetőbb eszközökkel kéznél legyen. Ha pedig rendes eszközökkel a czélt teljesen el nem érhetnök, a mi rossz fekvésű, sokat nyugtalanított fáczánosokban könnyen megeshetik, nem marad egyéb hátra, mint a fáczánokat erőszakkal akadályozni meg a kóborlásban, a mi — miután a fáczánok mindig lábaikon vándorolnak — sokszor a legjobban szokott sikerülni. E czélből a tenyésztéssel megbízottnak, hajnalban, mindjárt a mint a fáczánok elhagyják beszálló fáikat s különösen borus, ködös időben: egy jól idomított vizslával folytonosan körül kell járni a fáczánost, hogy a fáczánok szökési kísérletét megakadályozza. A vizslát lehetőleg messze kell hagyni keresni s mihelyst az vadat lát, oda sietni s a fáczánt taposolással, vagy még czélszerűbben, vak lövéssel felriasztani s a fáczánosba visszakergetni. Sőt meg kell engedni az ebnek — természetesen a vadászatra már úgyis elveszettnek — hogy az valamennyi fáczánt, melyre az a fáczánoson kívül bukkan, hevesen megtámadja és üldözze; csak azt kell megakadályozni, hogy a fáczánt elfogja. Csakhogy ez a mód se feltétlen sikerű, mert rendesen csak addig szokott eredménye lenni, míg a fáczánok az őket visszariasztó ebet ismerni nem tanulták. A mint ez megtörtént s a fáczánok észrevették, hogy az eb inkább csak elriasztásukra, semhogy elfogásukra használtatik, már nem félnek az ebtől és az nem akadályozza meg kószálásukat. Az első hó-esés alkalmával a fiatal fáczánok — melyek eme természeti tüneteményt még nem ismerik — a legnagyobb hajlamot mutatják erre. Csak későbbben, midőn már

megszokták a havat és a szóróhelyeken mindig bő táplálékot találnak, csillapul izgatottságuk, megszokják a helyzetet s ekkor vége van a kószálásnak és megszökés veszélyének az egész tél folyamára. Ez okból, midőn már bekövetkezett a tél s különösen erős hideg s mély hó alkalmával, a szóróhelyeket megszakítás nélkül bőven el kell látni táplálékkal. Ekkor már a kalászos gabona helyett, szemes gabonát s különösen selejtesebb minőségű csévelt búzát, buzarostaalját és kukoriczát is lehet nekik nyújtani. Miután mint már említém, a fázának kóborlásai ellen már igen sok kísérlet tétetett, a nélkül, hogy teljesen megbízható módszerre juthattunk volna, alkalmat veszek magamnak saját, ez irányban szerzett tapasztalataimat e sorokban megismertetni, egyuttal az általam feltalált és sikeresen használt „fázának csal-kamrák“-ra is felhíván a vadásztársak figyelmét, mint a melyek a fázának kóborlásait vannak hivatva megakadályozni. Hogy a fázának tavaszi és őszi ez irányban mutatkozó hajlamainak elejét vegyük, czélszerű a fázános közepe táján, az ugynevezett „csal-kamrát“ felállítani. Ez a kamara három öl hosszú, két öl széles és két öl magas legyen. A két láb mély alap-építmény, vagy téglá és kőből, vagy pedig tölgy-gerendákból van előállítva, védelemül menyétek, görények s hasonló ragadozók ellen. A mellső és hátsó oldalon az alapfától egészen a deszka-beszögelésig $\frac{1}{2}$ öl magas drót-fonadék van; a deszka-beszögelés egy öl magas. A deszka-beszögeléstől egész a tetőzetig hasonlóan fél öl magas drót-fonadék jön; a két hossz-oldal egészen deszkával lesz beszögezve s ott egy ajtó alkalmazva. A drótfonadék előnye és czélja: 1. hogy a csal-kakasok dürgése nagy távolságra, tehát a fázánosan kívül is s a kóborló fázának által is hallható legyen; 2. a csal-kakas dürgése oda csalván a jérezéket a kamrához, azok észreveszik a kakast a drótfonadékon keresztül s ösztönözve lesznek, hogy a legkövetlenebb közelben maradjanak; és 3. a csal-kakas ez által könnyebben viseli el fogságát s gyorsabban törődik bele sorsába. — Nagy figyelem fordítandó arra, hogy a csal-kamra környékén mindig a legnagyobb nyugalom uralkodjék, hogy ott mindig legyen friss víz s a vályuk és szóróhelyek mindig el legyenek látva táplálékkal; sűrű fűvel benőtt cserjések (főképen boróka és gyalog-fenyő) és legelő-helyek szintén előnyösek, természetesen a kártékony ragadozókról sem szabad megfeledkezni. Magában a kamrában egy mesterséges leszálló-fa lesz felállítva, mely körülbelül az eresz magasságáig ér s melynek messzire-kinyuló ágai vannak. — Hogy a csal-fázának rejthelye is legyen, czélszerű a csal-kamra talajába 1—2 láb magas fenyő-ágakat dugdosni. A kamra talaja egy lábnyi mélységig homokkal terítendő; általán e csal-kamra belseje úgy rendezendő be, mint a rendes kiteleltetési kamra. Tavasszal, márczius és április hóban, a mint megkezdjük a fázának szabadon bocsátását, a csal-kamrában 6—8 öreg kakast helyezünk el, melyek új otthonjukban kezdetben igen nyugtalanok s a drótfonadékon keresztül a szabadba iparkodnak jutni. A fázának 2—3 napig maradnak nyugtalanoknak s a legkisebb neszre dörögni kezdenek. — A csal-kakasok e folytonos dürgése azonban épen a fő ok és cél, a miért elzártuk azokat, mert a szakadatlan dürgéssel oda csalják közelből és távolból a jérezéket s ösztönzik arra, hogy közelükbe maradjanak s

azok elfeledkeznek a kószálásról. A csal-kakasok célja, hogy a párzás idején a többi szabadon maradt kakast dürgésre ösztönözzék, mert ismert tény, hogy minden dürgő-kakas bizonyos számú jérczét gyűjt maga köré, ezeket soha sem hagyja el s közelükben nem tűr meg idegen kakast, hanem a csal-kakasok dürgése által felizgatva és féltékenyvé téve ő is dürg s ez által reábirja jérczeit, hogy a fáczánost el ne hagyják. — A kakasok dürgésének további célja, az elvált jérczét, melyek későbbben a kakastól elmaradoznak, a csal-kamra közelében, vagy legalább annak környékéhez lekötni s így megakadályozni őket, hogy a fáczánost elhagyva a szomszédos mezőségen, ligetekben vagy csenderesekben kezdjék meg a kotlást s ott neveljék fel csibéiket; mert csak legritkább esetben szokott oly kotló, melyik a fáczánost elhagyta volt, későbbben felnevelt csibéivel oda visszatérni. Miután a szabadban tartózkodó kakasok, a dürgési idény elmúltával csak igen ritkán s legfellebb akkor szoktak dürgögni, ha emberek vagy ragadozó vadak által felijesztettek, valószínű, hogy a jérczék ama hiedelemben, hogy a kakasok elhagyták őket, ösztönözve lesznek a fáczános elhagyására és a kóborlásra. Ez irányban is nagy szolgálatot tesznek a csal-kakasok; nemcsak hogy a dürgési idő alatt céljuknak megfelelően eleget dürgöttek, hanem a dürgési idény elmúltával is megállják a sarat s ez által megzabolázzák a jérczék vándor-kedvét, sőt szabadon élő társaikat is ösztönzik arra, hogy életjelt adjanak magukról s elfeledjék a kószálást. Az esetben, ha a kamrába zárt csal-kakasok szabad ösztönükből vagy éppen nem vagy csak keveset dürgőnének, a dürgés előidézése elégséges, ha azokat felijesztjük. — A csal-kakasok dürgése a legnagyobb fontossággal bír az aratás ideje alatt és után. Ismert dolog, hogy a fáczán, csibéivel aratás idején nagy előszeretettel látogatja a mezőket, s miután azok éppen ez időtájt a mezőn igen nyugtalanítva lesznek, e nyugtalanítás elől oda menekülnek, hol több nyugalmat találnak. Ha a fáczánok a mezőn ismételten felrebbentetnek, igen gyakran megesik, hogy azok messze vidékre szétszóratnak s csak a legritkább esetben térnek vissza a fáczánosba. Aratás után, midőn a fáczánok a fáczános közelében levő tarlókat szeretik felkeresni, szintén gyakran megesik, hogy emberek vagy ragadozók által felrebbentetnek s a nyugtalanítás elől sebtiben valamely közelben levő rejtben keresnek menekülést, innen aztán lábaikon folytatják útjukat, s e véletlent felhasználják a kóborlásra, hacsak vissza nem tartja őket a csal-kamrába elzárt kakasok dürgése. Ez természetesen csak oly esetben lehetséges, ha a szétrebbentett vagy kószáló fáczánok még nem távoztak el annyira, hogy a dürgést tisztán meghallhassák. Tapasztalásból tudjuk, hogy a kakasok dürgése reggel és este messzebb hallható, mint napközben. — Ismert dolog továbbá, hogy a fáczán tavasszal, midőn kibocsáttatott a fáczánosba, a legtöbb hajlamot mutat az elillanásra s mindeddig még mindig bajosan sikerült azokat az első napon az elvonulástól visszatartani. Számos tenyésztő mielőtt tavasszal a fáczánokat szabadon bocsátaná, ezek szárnyait agyag-keverékkel vonja be, mit én igen hátrányosnak tartok, éppen azért, mert a fáczánok röpte akadályozva lesz; a bemázolással elérjük ugyan azt, hogy a fáczán el nem szállhat, de lehetetlenné tesszük azt is, hogy a madár felgalyazhasson

A kik e módszert alkalmazzák, kétségkívül úgy vélekednek, hogy az alatt az idő alatt, míg az agyag a szárnyakról lehámlik, a fáczánok megszokják a fáczánost s ezt aztán nem hagyják el. Saját tapasztalatomból állíthatom, hogy ez nem áll s hogy e feltevés igen gyakran keserű csalódást okoz. Ha a fáczán nem bír repülni, akkor ellábalni iparkodik s addig kóborol, míg végre nem talál és nem választ ki oly helyet, mely neki teljesen megfelel s hol jól érzi magát. Ily ellábalás, nagy veszélynek teszi ki a fáczánt, hogy vagy emberek vagy ragadozókkal találkozva, azok által szabadságát veszti vagy megöletik, ily esetben a fáczán teljesen képtelen arra, hogy szárnyait használva menekülhessen; nappali vándorlása közben, midőn veszélybe kerülve szárnyait használva talán menekülhetne valamely közeli ligetbe vagy csenderesbe, ez lehetetlenné van téve neki, mert meg van fosztva szárnyai használatától; hát még éjjel! — Mert nem-e mintegy a madárnak ösztönében rejlik már az, hogy nem a földön, hanem a fákon keres magának éjjeli szállást? Hiszen tudjuk, hogy a földön veszélyben forog, tömérdek ellensége miatt. De hát hogyan galyazzon fel, ha agyaggal annyira bemázoltatott, hogy az nemcsak szárnyait tapasztja le, hanem tollazatának többi részét is? — De hát a cél el van érve így is, mert az így bemázolt madár csakugyan nem hagyja el soha a fáczánost, — miután rendszerint ragadozók prédájává lesz. — A csalmadarakul hasznalandó fáczánkakasokat két vagy három nappal előbb kell a csal-kamrába zárni mielőtt a fáczánok kibocsátását megkezdendők s addig maradnak ott elzárva, míg az áttelelésre szánt tenyész-anyag befogását be nem fejeztük, mire azután szabadon bocsátjuk azokat, vagy a mi még jobb, letarkózzuk őket, mert az ily kakasok rendszeren a mint visszanyerik szabadságukat, rögtön elhagyják a fáczánost. Az sem tanácsos, hogy a már egy izben csal-madárul használt kakasokat ismételtelen használjuk e célra, mert a fáczánok rendszeren elsatnyulnak s csak igen keveset dürognék. A csal-madárul felhasznalandó fáczánokat mindig a legerősebb, egészséges, sem túl fiatal, sem túl vén kakasok közül kell kiválasztani. A csal-kakasok tápláléka rendszeren kendermag buzával vegyest s néha zöld-táplálék, nevezetesen fiatal zeller. Ügyelni kell, hogy a kakasok naponta kapjanak friss eledelt és friss vizet s ha csak lehetséges, az elfonyadó fenyőágakat hetenkint frissekkel kell helyettesíteni; e fenyőágakat mindig oly sűrűn kell egymás mellé dugdosni, hogy előnyös rejthelyet képezzenek. A csal-kamrának, a mennyeiben lehet, verőfénynek kitett helyen kell feküdnie.“ — Mint már említettem, vannak ugyan oly helyek, melyről a fáczánok valamely előttünk ismeretlen okból nagyobbbrészt elvándorolnak; de mégis azt állítom, hogy az ily kivándorlások minden tekintetben okszerű kezelés révén megakadályozhatók, mert a kivándorlás, szerintem, kell, hogy valamely helytelenségben, czélszerűetlenségben (a kezelésből kifolyólag) lelje az indító okát és csak fel kell fedezni, aztán el kell háritani azt és az indító ok megszüntével azonnal eleje lesz véve a további kalamitásnak. — A kivándorlás oka többféle lehet, de legfőképpen a következők képezik indító okát: az ivarok helytelen aránya, a sok vén kakas, állandó háborgatás, illetőleg a nyugalom hiánya, elégtelen táplálás és végre a helyi viszonyok meg nem felelő volta. — Főddolog ezekhez képest tehát, hogy a hol eme rendellenességek előfordulnak,

iparkodjunk azokat megszüntetni. A kakasok számát helyes arányban redukáljuk és az igen öreg kakasokat, ha csak lehet: semmi esetre se tűrjük meg; továbbá a teljes háborítlanságra, csendre nagyobb gondot fordítunk s a fáczánok tartózkodási helyét átalakítások és ültetések által a fáczán létfeltételének megfelelőbben szervezzük, végre pedig igen nagy gondot fordítunk a vad folytonos mesterséges etetésére s illetőleg a szórókat változatos táplálékkal látjuk el és pedig lehetőleg mindjárt aratás után megkezdjük azt és szakadatlanul folytatjuk a teljes kítavasodás idejéig, az etetésnél a szokott óvatossági rendszabályokat szorosan betartva, miről könyvem más helyén kimerítő utasítások találhatók. — Az itt említett óvrendszabályok szigorú betartása mellett is előfordul azonban, hogy ősszel, midőn sok helyt a fogoly is csattangolásra adja magát, sőt ki is vándorol, azonképpen a fáczán is szökdösik, kivándorol az esetleg közel fekvő nagy erdőbe, kivált ködös időben. Ezt megakadályozandó, némely vadász az illatos füstölést ajánlja a következő recept szerint: Veszünk egy köteg árpaszalmát, 25 grm. kámfort, 2 kiló malátát, kb. 2 kiló nyírfakérget és $\frac{1}{2}$ kiló ánizsmagot; — mindezt aztán egymás fölé rakva, meggyújtjuk a fáczánterületen szép, verőfényes reggelen. Ezen összetétel igen kellemes szagot terjeszt s állítólag a fáczánok nagyon kedvelik ezt a szagot s az illat után menve, a kivándorlók ismét visszatérnek. Ezt a füstölést ajánlják nagyobb vadászatok után is alkalmazni, a szétment fáczánok visszacsalogatása végett. — A kivándorlás okaira vonatkozólag még megjegyzem, hogy a túlszaporítás is egyik ok lehet a kivándorlásra, minden esetre pedig elkóborlásokat idéz elő, valamint a hiányos kakasállomány is, de utóbbi körülmény még a tenyésztésre is káros hatással bír, a mennyiben kellő számú kakasok hiányában a fészekaljok egy nagy része terméktelen marad. — Hogy a tenyésztet elösegítsük, igen jó a mesterséges költőhelyek készítése, melyek földbe vajt s ággal betakart kis vaczokból állanak. A fáczántyúk szívesen elfogadja az ilyeneket, csak úgy kell készíteni, hogy szemébe tűnjön. — A fől-szedett tojásokból kelt apró ivadékokat örökbefogadás végett valamely szabadban kotló fáczán-tyúkhöz kell adni, természetesen olyanhoz, a melynek kb. hasonló korú csirkéi vannak, 3—4 napi korkülönbség azonban nem határoz, nagy korkülönbség mellett ellenben a kieresztett csirkék biztosan tönkremennek. Ennélfogva a szabadban költött fészekaljakat és a még költés alatt levőket még idejében tanulmányozni kell, hogy aztán kiválaszthassuk a céljainkra alkalmasat. Megjegyzem, hogy a már kikelt fáczáncsirkéket, melyeket tollak között szárítunk meg, tyúk vagy pulyka kotló alá tenni semmi esetre sem szabad, mert különben nem fognak az örökbefogadó fáczán-jérezéhez csatlakozni. — A kikelés után 12—16 órával a csirkéket lehetőleg el kell helyezni; azonban 24 óránál tovább semmi esetre sem hagyhatjuk étlen a csirkéket — ha esetleg rosz idő miatt talán ki nem bocsájthatnók őket; eledelőül hangyatojást vagy apróra vagdalt tojásfehérét adunk nekik egy sima deszkára, melyet ujjunkkal kopogtatunk, hogy az állatkák figyelmét felhívjuk s az eledelt evégből eléjük piszkáljuk. — A fáczáncsirkék kiszállítása tollal telt és ruhával letakart kosárban történik reggel, abban az időben, a midőn a harmat már tökéletesen felszáradt. Egyenesen az előző napon már kiszemelt fészekaljhoz visszük a fáczánapróságokat, esetleg pedig kb. megfelelő

életkorú fészekaljákat keresünk azon a tájakon, a melyeken pár napos költéseket tudunk, imitt-amott esetleg próbákat téve oly módon, hogy néhány csirkét a kalapunkba téve, azt a földre helyezzük. Ha kotló fácán van a közelben, a csirkék csipogására rögtön hangot ad, szokott hívó szavát hallatva, s előjön, sőt a kitett csirkékhez fut, mely alkalommal saját csirkéi közül is előkerül egy-kettő — és éppen ez a fontos annak megállapíthatása végett, hogy életkoruk mennyiben vág össze a kibocsájtandó csirkék korával. Ilykép próbáljuk ki a fészekaljákat, míg a csirkekészletet mind el nem helyeztük hármásával-négyesével; több csirkét egy kotlóhoz adni semmi esetre sem szabad. — Az örökbefogadás azonnal megtörténik a mostoha mama által, mihelyst az apróság nagy csipogások közben rendre elhagyja a kalapot, a mit kis távolságra megvonulva, csendben bevárunk. — Végül még néhány szót a fácán kihasználásáról. Az újonnan alapított fácánosokban kezdetben csakis a számfeletti kakasok lelövésére szabad szorítkozni. A tyúkok lelövése csak akkor engedhető meg, természetesen mérsékelt számban: midőn a fácán már állandósulván, fölöslegeket is kezd felmutatni, a mire a szomszédos területekre való átváltásokból következtethetünk egyrészt. — Hogy mekkora lehet a főnhagyandó törzsláomány, az mindig a terület nagysága alkalmas terep- és megélhetési viszonyától függ, — de természetesen sokat határoz az is, hogy minők az átlagos tenyésztési viszonyok az illető fácán területen. — A lelövést illetőleg különben — leghelyesebb elv, az, hogy a lelövés csak akkor kezdendő meg, ha már a jövőre való nézve, a törzsállomány befogás által biztosítatott. — Itt figyelmeztetek, hogy a fácán a lelövés után igen nehezen hül ki; miért is 12—16 órai nyugvás után szabad csak szállítani kettenként összekötve és rúdakra fűzve. Halomra dobálni soha sem szabad a fácánt, hanem hűvös, száraz helyen soronkint fektetendő, még hűvös időben is. Nagyobb szállítmányok teljes kihülés után kosarakban, fenyőlomb között szállítandók.

